LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Clairière 15 – 70
(ԵՐԹՆԵԼԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	120 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՈՒՐԲԱԹ 1 ՆՈՅԵՄԲԵՐ
VENDREDI 1 Novembre 1935

11 ՏԱՐԻ — 11e Année No. 2950 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՄԻԱՑԵԱԼ ԵՒ ՔԱՐԱՑԵԱԼ ՄԱՐՋԱՆՔՆԵՐ

Ատենէ մը ի վեր հայկական շրջանակներու մէջ ալ շատ կը խօսուի «միացեալ ճակատ»ի մասին, թէ իբրեւ սկզբունքի խնդիր և թէ իբրեւ գործնական հարց։

Այս թերթին մէջ եւս երեւցան գրութիւններ, որոնք խնդիրը կը քննէին զանազան տեսակէտներով, բայց միշտ բաց խօսելով։

Դժբախտաբար այս հարցն ալ դարձած է դրամագլուխ՝ մեր խայտաբղէտ հակառակորդներուն համար։

Անոնք շփոթելով սուտերն ու իրականութիւնը, «միացեալ ճակատ» կը հոլովեն ոչ թէ իրական գետնի վրայ կեցած կամ հիմնական օգուտներ քաղելու, այլ ջուր եւ աղբիւր պղտորելու համար։

Այստեղ, Փարիզի մէջ, մէկ-երկու թերթեր կամ գրիչներ շատով դուրս տուին իրենց գոյնը, կապկօրէն ծամծմելով միջազգային բանաձեւեր եւ ճգնելով զանոնք յարմարցնել մեր միջավայրին։

Նոյն լպրծուն ճամբուն վրայ եւ նոյն հոգեբանութեամբ գործեր կ'եփուին, նաեւ, Մ. Նահանգներուն մէջ, ինչպէս կը տեղեկանանք իրենց իսկ թերթերէն։

Այսօր հրատարակած ենք պաշտօնագիր մը՝ Մ. Նահանգներու համայնավար կուսակցութեան եւ Ս. Դ. Հնչակեաններու միջեւ գոյացած համաձայնութեան մասին։

Պատմութիւնը շատ կարճ է.— Ս. Դ. Հնչակեաններու Կեդր. վարչութիւնը 1934 նոյեմբեր 30ին կը դիմէ Գ. Միջազգայինի կեդրոնին, Մոսկուա, գործակցութիւն առաջարկելով։ Պատասխանը կուգայ 1935 ապրիլ 11ին, կարգ մը պայմաններ առաջարկելով.— 1. Կոմունիստ կուսակցութեան ներկայացուցիչ մը մասնակցի ձեր ժողովներուն, իբրեւ խորհրդական.— 2. Կոմունիստ կուսակցութեան ներկայացուցիչ մը ընդունուի ձեր զանազան օրկաններու խմբագրական կազմին մէջ, իբրեւ խորհրդական.— 3. Կոմունիստ կուսակցութեան բանախօսներ արտօնուին խօսելու ձեր անդամական ժողովներուն մէջ, դիւրացնելու համար համագործակցութիւնը.— 4. Որ եւ է արգելք պէտք չէ յարուցուի ձեր կազմակերպութեան անդամները անդամագրելու կոմունիստ կուսակցութեան, «ոչ թէ ձեր կուսակցութիւնը լքելու նպատակով, այլ այնտեղ մնալու եւ աշխատելու, աւելի զօրացնելու միացեալ գործունէութիւնը»։

Այս հիման վրայ, բանակցութիւններ կատարուելով Մ. Նահանգներու համայնավար կազմակերպութեան հետ, համաձայնութիւն կը գոյանայ 1935 սեպտեմբեր 9ին, եւ կը հաստատուի գործակցութիւն մը, որուն «բարիքները» ամէնէն առաջ գաղութները պիտի վայելեն։

Արդարեւ, սովորական «քլիշէ»ներու կարգին, յատկապէս կը յիշուի համաձայնագրին մէջ.

— «Հայ զանգուածներու իրենց հայրենիքի – Խ. Հայաստանի – օգնութեան ու պաշտպանութեան ամրապնդումը կարենալ աւելի դիւրացնելու համար, գերազանցապէս կարեւոր է միացեալ ճակատով պայքար մը վարել Խ. Հայաստանի բոլոր թշնամիներուն դէմ, մասնաւորապէս Դաշնակցութեան հակախորհրդային, հակայեղափոխական ղեկավարութեան դէմ, ձերբազատելու համար անոնց յետադիմական ազդեցութենէն հայ աշխատաւորները, առեւտրականութիւնը, ոյժ տալու համար Խ. Հայաստանի եւ Խ. Միութեան եւ պաշտպանելու զանոնք, կռուելու համար ֆաշիզմի եւ պատերազմի դէմ»։

Մնացեալը կրնաք լրացնել կարդալով ամբողջ յայտարարութիւնը, Բ. էջին մէջ։

Ուրեմն, Մ. Նահանգներու Կոմկուսն ու Ս. Դ. Հնչակեանները միասնաբար պիտի պատերազմին ոչ միայն միջազգային որ եւ է պատերազմի, այլեւ Հ. Յ. Դաշնակցութեան դէմ, ինչպէս կ'ըսեն արդէն, իրենց կարմրուկ լուսաղբարները, ամէն ուր որ կրցած են բլէֆ մը թխել։

Այս բանաձեւը արդէն թեւ առած է «Հայաստանասէր» օրկաններուն, որոնց մէկը, «Նոր Ուղի» շաբաթաթերթը, կը շեշտէ հոկտեմբեր 11ի խմբագրականին մէջ, իր չքնա՛ղ հայերէնով.

— «Այս ժողովրդական ճակատին մէջ պէտք է համախմբուին արտասահմանեան բոլոր այն քաղաքական եւ հասարակական կազմակերպութիւնները, որոնք իրենքզիրենք բարեկամ կը նկատեն Խ. Հայաստանին, եւ հիմնապէս հակառակ են Դաշնակցութեան վարած իմպերիալիզմի լաքէյի եւ ազգայնամոլական, ցեղատեսական, հակաժողովրդական եւ հակախորհրդային քաղաքականութեանը։ Միջազգային տագնապալի կացութիւնը կը պահանջէ արագ շարժիլ, եւ Խ. Հայաստանի ու անոր գաղափարին շուրջ համախմբել — բացի Դաշնակցութիւն կուսակցութենէն — արտասահմանեան բոլոր ազնիւ հայրենասէր Հայերը, աշխատելով նոյն ատեն այս ժողովրդական ճակատին մէջ ներգրաւել Դաշնակցական շարքայինները»։

Նորէն փառք տանք որ թէեւ «Դաշնակցութիւն կուսակցութիւնը» մերժելով կը մերժեն, բայց գլխու վրայ տեղ ունին «շարքայիններ»ուն համար...

Նոյն թերթի նոյն թիւէն կը տեղեկանանք թէ՝ Մ. Նահանգներու Հօկի Թ. համագումարին մէջ, որոշեր են ամէն ջանք թափել, «համագործակցութիւն մը ստեղծելու, որու մէջ պիտի մտնեն Ռամկավար Ազատական կուսակցութիւնը, Ս. Դ. Հնչակեան կուսակցութիւնը, Հայ Աշխ. Միութիւնը, Հայ Բարեգործ. Ընդհ. Միութիւնը, Պետական Կ. Խաչը, Հայրենակցականները, եկեղեցական եւ այլ կազմակերպութիւններ, Խ. Հայաստանի շինարարութեան եւ պաշտպանութեան համար»։

Այստեղ ալ, թէեւ բանաձեւը չի յիշեր, բայց դուռ մը ձգուած է «Դաշնակցութեան շարքայիններուն համար»։

Հիմա որ տեսաք պատկերին առաջին երեսը, թող տուէք պարզել նաեւ ներքինը։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Պ. ԼԱՎԱԼ ԿԸ ՅՈՒՍԱՅ ՅԱՋՈՂՑՆԵԼ ՀԱՇՏՈՒԹԻՒՆԸ

ԿԱՐԵՒՈՐ ԲԱՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԺԸՆԵՒԻ ՄԷՋ

Ի՞նչ պայմաններ թելադրուած են

Դիւանագիտական շրջանակներու մէջ նորէն լաւատեսութիւն կը տիրէ հաշտարար կարգադրութեան մը մասին։ Պ. Լավալ առջի օր հետեւեալ բնորոշ յայտարարութիւնն ուղղեց թղթակիցներու.

— «Գրեցէք ինչ որ կ'ուզէք կատարուած բանակցութեանց մասին. ես անտարբեր եմ։ Սակայն ըսեմ որ կատարեալ վստահութիւն ունիմ թէ պիտի յաջողիմ»։

Թղթակիցները ուզեցին աւելի բան իմանալ, բայց վարչապետը մերժեց։ Իր դիրքէն կը հետեւցնեն թէ կը ջանայ միջին ճամբայ մը գտնել անգլիական եւ իտալական տեսակէտներուն միջեւ։

«Տէյլի Հէրըլտ», Անգլիոյ աշխատաւորական կուսակցութեան պաշտօնաթերթը, կը գրէ թէ հետեւեալ ծրագիրը մշակուած է Փարիզի մէջ.—

1. Սահմանային ուղղագրութիւններ կատարել, Իտալիոյ ձգելով Թիկրէի նահանգին ամենամեծ մասը, Ատուան ալ միասին, Օկատէնի ամբողջ նահանգը, Տանաքիլի մեծագոյն մասը։ Աքսում պիտի մնայ Եթովպիոյ, իբրեւ սրբազան քաղաք։

2. Ամբողջ հարաւային շրջանը անջատել ամհարեան նահանգներէն եւ դնել մանտաւոր վարչութեան մը տակ, որ իրականին մէջ պիտի ըլլայ իտա՛լական։

3. Դէպի ծով ելք մը տալ Եթովպիոյ, Զէյլայի կողմէն (անգլիական), կամ աւելի լաւ՝ իտալական հողին վրայ։

4. Կայսեր ձգուած ամհարեան նահանգները դնել Ազգերու Դաշնակցութեան կողմէ նշանակուած խորհրդականներու վարչութեան տակ, գլխաւորն իտալացի ըլլալու պայմանով։

5. Հաբէշական բանակը վերածել ոստիկան-զօրքի, հրամանատարութեամբ օտար սպաներու որոնց որոշ մէկ մասը պիտի ըլլան Իտալացիներ։

Անգլիական թերթերը կ'ըսեն թէ յոյս չկայ որ այս առաջարկները ընդունուին Ժընեւի, աւելի պակաս՝ Ատտիս-Աբէպայի մէջ։

Այս առթիւ, «Տէյլի Հէրըլտ» եւ ուրիշ ընդդիմադիր թերթեր կը քննադատեն կառավարութիւնը թէ «խայտառակ առաջարկութիւն մը» կ'ուզէ ընել։ Եւ կ'ըսեն.— «Այս տեսակ մարդիկ երբեք չպիտի կեցնեն պատերազմը, այլ աւելի շատ հող պիտի պատրաստեն անոր»։ «Նիւզ Քրոնիքլ» եւս գիտել կուտայ թէ Անգլիոյ, Ֆրանսայի եւ Իտալիոյ ներկայացուցիչները Ժընեւ կ'երթան ոչ թէ պատժական տնօրինութիւնները գործադրելու, այլ առաջարկութիւններ կատարելու համար։

Լոնտոնի կառավարական մամուլը կը կարծէ թէ կարելի պիտի ըլլայ ելք մը գտնել մինչեւ Ծնունդ, եթէ նոր անակնկալներ չպատահին։ Ամէն պարագայի մէջ, բոլորն ալ կը շեշտեն թէ այլեւս ապահով է անգլօ-ֆրանսական գործակցութիւնը թէ այս հարցին եւ թէ առհասարակ միջազգային խնդիրներու համար։ Այն աստիճան որ, այլեւս օրերու խնդիր կը համարուի Միջերկրականի անգլիական նաւատորմին կրճատումը, հոգ չէ թէ քանի մը մարտանաւերով։ (Ճիպրալթարէն հեռագիր մը կը տեղեկացնէ թէ երեք թորփիլահալածներ հասած են Անգլիայէն, Միջերկրական երթալու համար...)։

Պ. Լավալ, Անգլիոյ արտաքին նախարարը եւ Իտալիոյ պատուիրակները Ժընեւ գացին երէկ, եւ այսօր իսկ պիտի ձեռնարկեն շատ կարեւոր խորհրդակցութեանց։ Փարիզէն մեկնելէ առաջ, Ֆրանսայի վարչապետը տեսակցութիւններ ունեցաւ հինգ պետութեանց ներկայացուցիչներուն հետ, հաշտութեան պայմաններու մասին։ Ունկնդրութեան ընդունեցաւ նաեւ Փարիզի պապական նուիրակը։ Հաբէշական տագնապին սաստկացումէն ի վեր այս երրորդ անգամն է որ կ'ընդունուի պապական նուիրակը։ Այս առթիւ իրազեկ թերթ մը կ'ըսէ թէ տասը օր առաջ խօսակցութիւն մը տեղի ունեցած է Մուսոլինիի եւ Պապին միջեւ եւ այդ առթիւ թելադրութիւններ եղած են հաշտութեան պայմաններու մասին։ Ի մէջ այլոց Պապը առաջարկեր է դէպի ծով ելք մը տալ Հաբէշիստանի եւ փութացնել հաշտութեան բանակցութիւնները։

37 Պետութիւններ յանձն կ'առնեն ապրանք չգնել Իտալիայէն

Ազգերու Դաշնակցութեան պատժական տնօրինութեանց խորհրդաժողովը այսօր պիտի որոշէ տնտեսական պոյքոթի գործադրութեան թուականը։ Կը կարծուի թէ պիտի նշանակուի նոյեմբեր 10 կամ 15։

Մինչեւ հիմա հետեւեալ պատասխանները տրուած են Ազգերու Դաշնակցութեան.—

Զէնքի եւ ռազմանիւթի արգելքի գործադրութիւն՝ 41 պետութիւններ, սեղանաւորական կաշկանդումներ՝ 37, արգելք իտալական ներածումներու դէմ՝ 37, արգելք դէպի Իտալիա եղած արտածումներու դէմ՝ 36, փոխադարձ օգնութիւն՝ 19։

Ազգերու Դաշնակցութեան հաւատարիմ անդամներուն այս փութկոտութիւնը նշանակալից կը համարուի քաղաքական շրջանակներու մէջ, մանաւանդ որ առաջին փորձն է։ Տնտեսագէտներ կը կարծեն թէ մասնաւորապէս առեւտրական կաշկանդումներու գործադրութիւնը վճռական ազդեցութիւն պիտի ունենայ երեք ամիսէն պակաս ժամանակաշրջանի մը մէջ։ Պարոն Ալոյզի, Իտալիոյ գլխաւոր պատուիրակը, կրկին պիտի բողոքէ այս «անարդար եւ անգութ» պատիժներուն դէմ, գիտել տալով թէ անոնք շատ աւելի գէշ են քան պատերազմը, քանի որ կը ձգտին սովամահ ընել իտալացի ժողովուրդը։

Ուշագրաւ երեւոյթ մը եւս.— Մ. Նահանգներու կառավարութիւնը, որ կը գոհանայ բարոյական ճնշումով, յայտնած է թէ նոր միջոցներ ձեռք պիտի առնէ, սաստկացնելու համար այդ ճնշումը, որպէսզի օր առաջ վերջ գտնէ պատերազմը։ Նախագահ Ռուզվէլթ նոր յայտարարութեամբ մը կ'ազդարարէ թէ քննութեան պիտի ենթարկուին շոգենաւերու բեռները, որպէսզի երկու պատերազմիկներուն սահմանուած ապրանքներ չփոխադրեն, նոյնիսկ առեւտրական շահեր ապահովելու համար։

(Շար.ը կարդալ Գ. էջ)

Զարմանազան պատմութիւններ

ԹՐՔԱԿԱՆ ԴԱՒԱԴՐՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

ԽԱՍ ՓԱՇԱ՞Ն ԱԼ ՄԵՂՍԱԿԻՑ

Թրքական վերջին թղթատարէն կը քաղենք հետեւեալ տեղեկութիւնները, Աթաթիւրքի դէմ սարքուած դաւադրութեան առթիւ.—

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄ, 25.— Անդրյորդանանի խորհրդարանի անդամներէն Խասա փաշա Հալիլ, որ գլխաւորն է այն անձերէն որոնք կ'ամբաստանուին թէ մահափորձ սարքած են Թուրքիոյ Հանրապետութեան նախագահ Աթաթիւրքին դէմ, ներկայիս փախստական վիճակի մէջ կը գտնուի։

Հայֆայի մէջ ձերբակալուած են օսմանեան երեք նախկին սպաներ, որոնք, 1921ի Թուրք եւ Յոյն պատերազմին ատեն, թշնամիին կողմը անցած եւ Յունաստանէն Պաղեստին փախած էին։

*** Հակառակ բոլոր մարմիններու թափած ուշադիր ջանքերուն, Սուրիոյ մէջ կարելի չէ եղած գտնել Աթաթիւրքի մահափորձին ձեռնարկին հետ կապ ունեցող Չէրքէզներէն ո եւ է մէկուն հետքը։

Չէրքէզ Բեադըլ, Իսմայիլ, Խալիլ, Քէմալ եւ Թէվֆիք ձերբակալուած են Հայֆայի մէջ։ Անոնց վրայէն գտնուած են յանցապարտ թուղթեր։

Պէյրութի թերթերը կը գրեն թէ հանրային կարծիքը ազդուած է մահափորձի դէպքէն եւ կը զարմանան այն հրատարակութեանց համար զոր Թուրք մամուլը կ'ընէ Սուրիոյ իշխանութեանց հասցէին։

*** Աթէնքի «Էլէֆթէրոս Անթրոփոս» թերթը կը գրէ.— «Թուրք ազգին զարմանք եւ զայրոյթ պատճառած է մահափորձը որ կը ձգտէր վերջ տալու Աթաթիւրքի կեանքին եւ տապալելու ներկայ վարչաձեւը։ Զարմանքը կ'աւելնայ անով որ կարգ մը երկրներ պետութիւններ կը թուի թէ կը քաջալերեն այս ոճրապարտ փորձը։ Թէեւ կարեւոր փաստաթուղթեր գտնուած են ձերբակալուածներու վրայէն, բայց Թուրք շրջանակները լռութիւն կը պահեն։ Կը տեսնուի, սակայն, որ ամբաստանեալները շփման մէջ էին օտար շրջանակներու հետ եւ կը կարծուի թէ Իտալիա, որ շահագրգռուած է Թուրքիոյ մէջ խռովութեանց պայթումով, օգնած է ամբաստանեալներուն։ Երկու պարագաներ կ'արդարացնեն այս ենթադրութիւնը.

1. Ձերբակալութեան ատեն, յանցապարտներու վրայէն գտնուած են մեծաքանակ իտալական լիրեր։

2. Անոնց վրայէն գտնուած են նամակներ որոնք կը հաստատեն թէ որոնք յարաբերութեան մէջ էին Պէյրութ բնակող Ֆրանչիսքօ Պիանչիի հետ։

Պաշտօնական տեղեկութեանց համաձայն, Պիանչի սպայ մըն է իտալ. ընդհ. սպայակոյտի Բ. ճիւղէն որ պաշտօն ունի Արեւելքի մէջ լրտեսական գործով զբաղելու։ Անիկա ուղղակի կապուած էր Իտալիոյ քարոզութեան նախարար Կոմս Չիանոյի հետ (Մուսոլինիի փեսան) եւ անկէ կ'առնէր իր հրահանգները։

Այդ անժխտելի փաստաթուղթերէն կ'երեւի որ Իտալիա չէ լքած Անատոլու թափանցելու իր գաղափարը»։

ՆԱԽԿԻՆ ԽԱԼԻՖԱ՞Ն ԱԼ ՄԱՍ ՈՒՆԻ

«Նէօս Քօզմօս» կը գրէ.— «Դաւին յայտնութիւնը շատ ազդած է Թուրք հանրային կարծիքին վրայ։ Կը կարծուի թէ Չէրքէզ Էթէմ որ դրամներ ստացած է նախկին Խալիֆա Ապտիւլ Մէճիտէն, կրցած է այդ դաւը կազմակերպել Պէյրութի մէջ եւ, ֆրանսական իշխանութեանց ուշադրութիւնը չգրաւելու համար, Դամասկոսի ճամբով ղրկել իր մարդիկը։ Թուրք ոստիկանութիւնը խնդիրը իմացաւ Սուրիա գտնուող իր գործակալներէն եւ նախապէս ձեռք առած ըլլալով ամէն միջոց, կրցաւ ձերբակալել ամբաստանեալները, երբ անոնք կը մտնէին Թրքական հողը։

Եթէ հաստատուի Ապտիւլ Մէճիտի օգնութիւնը, Թուրք կառավարութիւնը անմիջապէս պիտի հրաւիրէ Ֆրանսական կառավարութեան ուշադրութիւնը եւ այս կառավարութիւնն ալ արմատական միջոցներ ձեռք պիտի առնէ արտասահմանի հակաքէմալական կազմակերպութեանց խլրտումներուն դէմ»։

Լիրէք ունէ՞ին թէ չունէին

Ենկիւրիէն կը հեռագրեն.— Համաշխարհային մամուլը կը գրաւէ Աթաթիւրքին դէմ ծրագրուած մահափորձին վերաբերեալ լուրերով եւ շատ համակրական արտայայտութիւններ կ'ունենայ մեր Մեծ Ղեկավարին եւ Թուրք ազգին հանդէպ։

Այս առթիւ կան նաեւ արտատպուած կամ սեփական լուրեր՝ օտար պետութեան մը մասնակցութեան մասին։ Անատոլու գործակալութեան կողմէ կատարուած քննութեանց համաձայն, սխալ է այն զրոյցը թէ իտալական լիրէք գտնուած է ձերբակալուածներուն վրայ։

Այստեղի շրջանակներուն մէջ չեն ընդունիր բարեկամ Յունաստանի կարգ մը թերթերուն այն ակնարկները թէ Իտալիա աչք ունի Թուրքիոյ վրայ։ Այս տեսակ մտահոգութիւններ տեղ չեն գտներ հոս։

ՆՈՐ ՎՏԱՐՈՒՄՆԵՐ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՀՕԿԻ ՇԱՐՔԵՐԷՆ

Կ'իմանանք թէ Հօկի Լիոնի «հարուածային» անդամներէն ութ հոգի վտարուած են Պ. Շահվերդեանի կարգադրութեամբ։ Այս որոշումը շրջաբերականով հաղորդուած է բոլոր մասնաճիւղերուն։ Վտարումները կը շարունակուին։

Հայ մը ռումբ կը շինէ Հաբէշիստանի մէջ

Թուլուզի «Լա Տէփէշ» թերթին մէջ կը կարդանք.— Հայ մը, Արմենակ Սէֆէրեան, որ Թուրքիոյ մէջ նշանաւոր հանդիսացած է իր յեղափոխական գործունէութեամբ, ձեռնառումբեր շինած է։ Նմոյշները կայսեր ներկայացուած են։ Կ'ըսուի թէ փորձերը գոհացուցիչ եղած են։

Ֆաշական կազմակերպութեան ոյժը

Ֆաշական 14րդ տարեդարձին առթիւ, վարիչ մարմինը Մուսոլինիի ներկայութեամբ, հետեւեալ տեղեկութիւնները հաղորդեց կազմակերպութեան անդամներու մասին.— Արձանագրուած անդամներու թիւը՝ 1,975,000, համալսարանականներ՝ 70,325, երիտասարդներ՝ 740,099, կիներ՝ 398,000, աղջիկներ՝ 128,000, գիւղացի անդամուհիներ՝ 241,000։ Ուրիշ ֆաշական կազմակերպութեանց անդամները.— Փրօֆէսօրներ եւ ուսուցիչներ՝ 136,000, պետական պաշտօնեաներ՝ 243,000, շոգեկառքի ծառայողներ՝ 125,000, թղթատարական պաշտօնեաներ՝ 77,000, պահեստի սպաներ՝ 170,000, ողիմպիական միութեան անդամներ՝ 564,000։ Այս թիւերը 974,000ի յաւելում մը կը ցուցնեն անցեալ տարուան վրայ։

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ՄՐՑԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ՋՈՒՐԻ ԵՒ ՑԱՄԱՔԻ ՃԱՄԲՈՎ

Ափրիկեան սարահարթներէն դէպի ծով՝ Նեղոսն իր երկու ճիւղերով կենսատու շնչերակն է կայսրութեան մը։ Անցեալին մէջ իր շնորհիւ ծնաւ մարդկութեան ամէնէն փայլուն քաղաքակրթութիւններէն մէկը։ Իր շնորհիւ սորվեցան մարդիկ հաւաքական ճիգով աշխատելու, երկրաչափութիւն եւ երկրագործական մեթոտներ կիրարկելու արուեստը։ Իր շնորհիւ հաւաքական կեանք մը ստեղծուեցաւ, կեդրոնացեալ կառավարութիւն մը գոյութիւն ունեցաւ։ Մշտանորոգ ափերէն դէպի հեռուն տարաւ մարդկութեան բիւրաւոր անդամներուն անունը։ Զաւակն արեւին, Նեղոս ծնողն եղաւ քաղաքակրթութիւններու։ Անցեալին մէջ իրեն համար նահատակուած են շատեր, իր ափերուն վրայ լսուած է աշխատաւոր զանգուածներու տառապանքի երգը։

Այսօր ալ տառապող ընչազուրկ դասակարգ մը կը դիմէ բարերար գետին ափերուն։ Քանինե՞ր պիտի նահատակուին անոնց համար, որո՞ւն պիտի պատկանին անոնց բարիքները, զորս արհամարհանքով կը բաշխէ ամէնուն, մինչդեռ մարդիկ կը պայքարին զանոնք սեփականացնելու։ Արեւի զաւակ Եգիպտացիներուն երգած դժայլելի տաղերուն դարաւոր արձագանգը կը լսուի տակաւին հասարակածի մօտ, Եթովպիոյ շուրջ։

Իտալիա հաստատուելով Սպիտակ Նեղոսի ընթացքին մօտ, տիրանալով Ծանա լճին, պիտի տիրէ Սուտանի եւ Եգիպտոսի տնտեսական կեանքին։ Շահագործելով Եթովպիոյ ջուրի անսպառ շտեմարանին հոսանքները, մըշակելով սարահարթին բերրի հողերը, պիտի կարենայ հայթայթել բամբակ, որ հաւանաբար մրցի Եգիպտոսի եւ Սուտանի բամբակին հետ։ Եգիպտոս եւ Սուտան պիտի կորսնցնեն նաեւ պատուական յաճախորդ մը։ Իտալիոյ ներածած բամբակին 23 առ 100 Եգիպտոսէն է, 16 առ 100 Հնդկաստանէն, միայն 61 առ 100 Ամերիկայէն։

Անհրաժեշտ բամբակը հայթայթելով՝ Իտալիա նոր զարկ մը պիտի տայ բամբակեղէնի ճարտարարուեստին եւ պիտի մրցի Մանչեսթըրի հետ, մանաւանդ որ Իտալացի գործաւորին պէտքերը նուազ, աշխատավարձը քիչ է Անգլիացի արհեստաւորէն։ Տնտեսական պայքարը կը փոխուի ընկերային պայքարի մը, գործադրկութիւն եւ նպաստ միացած ըլլալով գործի տագնապին։

Հող է հարցին հանգոյցը։ Դարաւոր պայքարը բամբակին համար թէեւ քիչ ծանօթ, իրականութիւն էր անցեալին մէջ, ինչպէս ցոյց կուտայ ծանօթ գրող մը հմտալից գործով (Antoine Zischka, La guerre secrète pour le coton, Payot 1934), իրականութիւն մըն է եւ այսօր։

Անգլիա 15 տարիներ մաքառեցաւ Մեհտիականներուն յաղթականին դէմ, երբ փորձեց Եգիպտոսը գրաւել եւ պատնէշ հնդկական կայսերական ճամբուն։ Տեղի չտուաւ Ֆրանսայի, պահանջեց Ֆաշոտան, որ դուռն էր Սուտանի եւ որ դիւցազնական արշաւանք մը յետոյ գրաւուած էր գնդ. Մարշանի կողմէ։ Ֆրանսացի հերոսը համակերպեցաւ Ֆրանսական քաղաքականութեան եւ յանձնեց զայն Քիչնըրի։

Ապահովաբար այսօր տեղի պիտի չտայ Իտալիոյ։ Աշխարհակալ խմբակներ օժանդակութիւն կը գտնեն համամարդկային եղբայրութեան առաքեալներու մօտ, որոնք յանուն խաղաղութեան համամիտ են պատմական անօրէնութիւններու եւ որոնց խորքը ծածկուած է ապագայ մրցակցութեան մտահոգութիւնը եւ հետեւաբար ապրելու բիրտ պայքարը, որ դառն իրականութիւն մըն է, առելի հզօր եղբայրութեան եղջերուաքաղէն, միակ մխիթարութիւնը միամիտ երեւակայութիւններու։

×

Կայ, սակայն, երկաթուղիներու մրցակցութիւնը։

Երկաթուղիները, ինչպէս անտեսական ճամբաները քաղաքական արժէք մը ունին։ Ճամբան աշխարհակալութեան առաջին միջոցն է։ Գերման երկաթուղիները գերման առեւտուրի թափանցման եւ տնտեսական ազդեցութեան միջոցներ էին պատերազմէն առաջ։ Հազիւ թէ պետութիւն մը տիրապետելու ձգտումն ունի, երկաթուղիներ կը շինէ, հաղորդակցութիւնները կը դիւրացնէ։ Պատմական իրողութիւնը կը մնայ նոյնը հին օրերէն մինչեւ այսօր։ Ճամբան կ'ապահովէ ներքին միութիւնը, կը միացնէ բնակիչները, կ'ապահովէ սահմանները։ Ճամբաներու շինութեամբ միայն պետութիւն մը կը դառնայ երկրին իսկական տէրը։

Առեւտրական ընկերութիւն մը, որ ճամբայ կը շինէ, այդ ճամբուն հողին տէրն է, այդ երկրին տիրապետութեան կը մասնակցի։ Երբ օտար պետութեան մը հպատակները երկրի մը մէջ երկաթուղի մը շինելու մենաշնորհը կը ստանան, այդ երկրին պետութեան հետ կը տիրեն երկրին, անոր հետ կը պաշտպանեն այդ հողը։

Այս պարագան յայտնուեցաւ Թուրքիոյ երկաթուղիներու մենաշնորհը ձեռք ձգելու առթիւ։ Պաղտատի երկաթուղիին համբաւաւոր գիծը մօտեցուց Գերմանը Թուրքին, ստեղծեց անգլօ-գերման հակամարտութիւնը, անգլօ-ռուս համաձայնութիւնը։

Միւս կողմէ Անգլիոյ կայսերական օդային ճամբաներն են Լոնտոն - Գահիրէ - Խարթում - Բարկյուսոյ Գյոլս եւ Լոնտոն — Գահիրէ — Պաղտատ — Հնդկաստան։ Իսկ Իտալիոյ գաղթային ճամբաներն են Պրինտիզի — Հիրէ — Խարթում — Ասմարա։ Հոս կը սկսի մրցակցութիւնը եւ կը յայտնուին ապագայի հակամարտութիւնները։ Անգլիա կը նախատեսէ Իտալիոյ Գահիրէ — Խարթում կեդրոններէն հեռանալու համար Տրիպոլիս — Ասմարա ուղին՝ անցնելով Ֆրանսական համաձայնութեամբ ստացուած Տրիպոլիսի խորը գտնուող անապատային կայանէն։ Այս կայանին եւ Ապէպայի միջեւ կը գտնուի Նեղոսով արժեւորուած Գահիրէ — Քափ կայսերական ճամբան։

Իտալիա հաստատուելով Եթովպիոյ մէջ Կարմիր ծովու գլխաց, պիտի իշխէ Հնդկաստանի ճամբուն, պիտի հըպատակեցնէ Արաբիան եւ պիտի մրցի Ատէնի հետ։ Միւս կողմէ տիրանալով Կապոյտ Նեղոսի ափերուն, հսկելով ափրիկեան ցամաքային գիծին եւ

Սպիտակ Նեղոսի վրայ, ամբողջ Սուտանի եւ Եգիպտոսի պիտի քակաէ եգիպտական շարժումները, պատնէշ մը պիտի ըլլայ Անգլիոյ արտաքին քաղաքականութեան եւ տի կարենայ բարձր խօսիլ Լոնտոնի մէջ։ Օր մըն ալ Թերեւս պահանջէ Սուտանի միացումը Տրիպոլիս — Եթովպիա գաղթավայրերուն, հիմնելու համար ընդարձակածաւալ կայսրութիւն մը։

Ահա Մեծն Բրիտանիոյ մտահոգութեանց գլխաւոր ազդակները։

ՀԷԹՈՒՄ

ՄԻԱՑԵԱԼ ՃԱԿԱՏ

ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ՀՆՉԱԿԵԱՆՆԵՐՈՒ ԵՒ ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐՆԵՐՈՒ

ԽՄԲ.— Ս. Դ. Հնչակեաններու կեդր. Վարչությունը, որտեղ կենտրոնը կը գտնվի Փրովիդենս (Մ. Նահանգներ), 1934 նոյեմբեր 30 թվակիր նամակով մը կը դիմէ Մոսկվա, Կոմինտերնի (Գ. Միջազգային), գործակցության առաջարկ դնելով։ Կոմինտերնը այս նամակին կը պատասխանէ 1935 ապրիլ 11 թվակիր գրությամբ մը, դնելով շարք մը պայմաններ որոնց հիման վրայ բանակցությունները կը կատարվին։ «Հայաստանակէր» թերթ մը, «Նոր Ուղի», կը գրէ թէ բանակցությունները յաջողած եւ միացեալ ճակատը կազմուած է (11 հոկտեմբեր)։ Ահա թէ ինչպէս —

Հաստատելով նամակին ստացուած ըլլալը, Սոցիալ Դեմոկրատ Հնչակեան կուսակցութեան Կեդրոնական Վարիչ Մարմինը, յունիս 26 (1935) թուակիր նամակով մը, ուղղուած Ամերիկայի Միացեալ Նահանգներու Կոմունիստ կուսակցութեան, իր պատրաստակամութիւնը կը յայտնէ համագործակցելու Ամերիկայի Միացեալ Նահանգներու Կոմունիստ կուսակցութեան հետ, համաձայն Կոմինտէրնի նամակի ոգւոյն եւ առաջարկներուն։

Այս հաղորդագրութիւններու հիման վրայ, Սեպտեմբեր 9ին (1935) միացեալ ժողով մը գումարուեցաւ, որուն կը մասնակցէին Ամերիկայի Միացեալ Նահանգներու Կոմունիստ կուսակցութեան ներկայացուցիչները՝ յանձին Վ. Ժ. Ճերոմի, Ք. Թամծիի եւ Տ. Կոզիկեանի, եւ Սոցիալ Դեմոկրատ Հնչակեան կուսակցութեան Ամերիկայի շրջանի ներկայացուցիչները՝ յանձին Ե. Կարպիսի, Ե. Մարալեանի եւ Մ. Զաքիկեանի, եւ ուր լրիւ կերպով քննարկուեցաւ միացեալ ճակատի հարցը եւ համաձայնութիւն գոյացաւ Կոմինտէրնի վերոյիշեալ առաջարկներու հիման վրայ։

Երկու կուսակցութիւնները համաձայնեցան, թէ Ամերիկայի մէջ գտնուող հայ զանգուածներու շահերուն ծառայելու լաւագոյն միջոցը հաստատելն է միացեալ ճակատային գործունէութիւններ Ամերիկայի Միացեալ Նահանգներու Կոմունիստ կուսակցութեան եւ Սոցիալ Դեմոկրատ Հնչակեան կուսակցութեան Ամերիկայի շրջանի միջեւ, ներառեալ բոլոր հայ բանուորութիւնը եւ զանգուածային յառաջդիմական կազմակերպութիւնները։

Հայ զանգուածներու իրենց հայրենիքի — Խորհ. Հայաստանի — օգնութեան ու պաշտպանութեան ամրապնդումը կարենալ աւելի դիւրացնելու համար, գերազանցապէս կարեւոր է միացեալ ճակատով պայքար մը վարել Խորհ. Հայաստանի բոլոր թշնամիներուն դէմ, մասնաւորապէս Դաշնակցութեան հակախորհրդային, հակայեղափոխական ղեկավարութեան դէմ, ձերբազատելու համար անոնց յետադիմական ազդեցութենէն հայ աշխատաւորները, առեւտրականութիւնը, ույժ տալու համար Խորհ. Հայաստանին ու Խորհ. Միութեան եւ պաշտպանելու զանոնք, կռուելու համար ֆաշիզմի եւ պատերազմի դէմ։

Միացեալ ճակատի համաձայնութիւնը գոյացնելով, երկու կուսակցութիւնները կը յայտարարեն —Խորհրդային Հայաստանի պաշտպանութիւնը անբաժանելի է Խորհ. Միութեան պաշտպանութենէն եւ անոր խաղաղութեան քաղաքականութեան ույժ տալու հարցէն։ Միայն լենինեան ազգային քաղաքականութիւնով կարելի է երաշխաւորել ազատագրուած Հայաստանի գոյութեան պարգացումն ու յառաջացումը իր դաշնակից Խորհրդային հանրապետութիւններու կողքին։ Նոյնպէս, Խորհրդային Հայաստանի պաշտպանութիւնը անբաժանելի է Ամերիկայի Միացեալ Նահանգներու մէջ հայ զանգուածներու ապրուստի բարձր մակարդակի եւ դեմոկրատական իրաւունքներու համար մղուող պայքարէն։ Պայքարելով բովանդակ աշխատաւոր ազգաբնակչութեան հետ ձեռք ձեռքի ընդդէմ ֆաշիզմի յարձակման եւ համաշխարհային նոր պատերազմի, պէտք է պայքարիլ ստեղծելու համար հակաֆաշիստական լայն աշխատաւորական կուսակցութիւն։ Միացեալ ճակատով պայքարելու անհրաժեշտութեան լոյսին տակ է, որ Ամերիկայի Միացեալ Նահանգներու Կոմունիստ կուսակցութիւնն ու Սոցիալ Դեմոկրատ Հնչակեան կուսակցութեան Ամերիկայի Հաստատութիւնը ձեռք ձեռքի կուտան պաշտպանելու համար Խորհրդային Միութիւնն ու Խորհրդային Հայաստանը Խորհրդային Միութեան եւ Խորհրդային Հայաստանի բոլոր թշնամիներուն դէմ, պաշտպանելու համար ամերիկահայ աշխատաւորութեան շահերը։

Պայմանագիրն ստորագրող երկու կուսակցութիւնները կը համաձայնին փոխադարձաբար հեռու մնալ իրարու դէմ եւ իրենց կազմակերպութիւններու դէմ փոխադարձ յարձակումներէ եւ որակումներէ։ Այս համաձայնութիւնը ի զօրու է նաեւ շրջանային եւ տեղական կազմակերպութիւններուն համար։

Անողոք պայքար պէտք է մղել բոլոր անոնց դէմ՝ որոնք ոտնակոխ կ'ընեն միացեալ ճակատի այս պայմանները, որպէս քայքայողները հայ աշխատաւորական զանգուածներու միասնականութեան։

Իմաստուն չէ՞ ըլլար քիչ մը սահման դնել «խոստապահանջութիւններու խոստապահանջութեան» ասպիճանին։

Թամկավար թերթը ուրիշ բաներ ալ կ'աւելցնէ. — Կ'ըսէ թէ «Ճիմը» եղած է կուսակցական զինուոր մը որ մինչ պատրաստ էր», ո՞ւր ... Ամերիկեան սպանիական եւ ներքին հայկական կեանքը պղտորելու ճակատներուն վրայ։

Ընթերցողները կը յիշեն անշուշտ Դուրեանի զատավարութեան ընթացքին Զանգալեանի կատարած տխուր դերը։ Այդ մէկ նախատինքն իսկ բաւական է ապացուցանելու որ ինք այս հասարակ գաւաղիր մըն է, բայց երբեք ասպետ զինուորական մը։

Քիչ մը չափ ձեր ասպետութեան մէջ ...

ԽԱ.

ՆՈՐ ՕՐԵՐՈՒ ՆՈՐ ՀԵՐՈՍՆԵՐԸ

Խորին վրդովմամբ կարդացի «Ապառաժ»ի հոկտ. 19ի թիւին մէջ մի ոմն Զանգալեանի մասին գրուած ուռուցիկ գովասանքները եւ փառաբանութիւնը։

Զանգալեանը կը ճանչնամ, կը ճանչնամ կենդանի գործի շրջանին մէջ։ Անկեղծօրէն զարմացայ։ Մի՞թէ այդ միեւնոյն կյուսոքակոն եւ խառնաւ մարդու մասին է այս բոլոր ովսաննան ...

Տարիքս թոյլ է տուած ինծ հետեւիլ եւ ապրիլ մեր յեղափոխական եւ մարտական սա վերջին երեսնամեակը։ Ծարժանկարի նման աչքիս առջեւ անցան կուզան 96ի դէպքերը, Սասունի դէպքերը, Կովկասի Հայ - Թաթարական ընդհարումները, Պայքանեան պատերազմի շրջանը, ընդհանուր պատերազմը, Գարահիսարը, Ուրֆայի եւ Վասպուրականի սքանչելի հերոսամարտները մինչեւ Հայաստանի հանրապետութեան կառուցումը։ Այս բոլորին մէջ լուսապսակ կը շողան մեր անվեհեր մարտիրոսները եւ կենդանի հերոսները, յայտուն ու յաւակ։ Բայց ո՞ւր է այդ նոր մարդը։ Այդ բոլոր հերոսներու եւ տխուններու մէջ ի զո՞ւր կը փնտռեմ Զանգալեան կոչուած գաճաճը .. Ո՞ւր մնաց տանիլ կապել իր անունը իր նախնիքներուն, իր ծննդավայրի աշխարհակալի ոտքի փոշիներուն ...

Կ'ըսեն թէ Զանգալեան Կիլիկիա եղած է։ Ձեմ տեսած։ Բայց բոլոր զինք տեսնողները կը վկայեն թէ ոչ մէկ գործօն դեր կատարած է հոն, եւ եղած է բոլորովին երկրորդական գծի վրայ։

Կ'ըսեն որ Զանգալեան Վան եղած է։ Այո՛, դժբախտութիւնը ունեցայ զինք հոն տեսնելու 1916ին, այն տխուր օրերուն երբ Թուրքերու չարաշուք խաղերուն շնորհիւ Վասպուրականի հոծ հայութիւնը Երեւանի շրջանը ապաստանած էր եւ հազիւ փոքրաթիւ խումբեր կ'ապրէին Վան քաղաքի եւ Թիմարի կարգ մը գիւղերու մէջ։ Ճիշդ է որ այդ աւերակներու վրայ կ'իշխէր Տէրմէն կոչուած նահանգապետ մը, շրջապատուած ռամկավարներու խմբակով մը, որոնց զինուորական պետը, Զանգալեան՝ նախ իր տրամադրութեան տակ ոչ մէկ զօրամաս ունէր, բացի 8—10 ձիաւորներէ եւ ձիապաններէ եւ որու «ասպետութիւնն ու մարտունակութիւնը» եղած է քաջալերել կարգ մը ռամկավարներու զզուելի արարքը — անոնք որ Իշխանի եւ Վաամեանի լուսանկարները ցեխի մէջ նետած ու ոտքի տակ առած էին։

Նոյն կրաւորական ու անգործ Զանգալեանը Վանի մէջ։ Ինք անշուշտ կը յիշէ թէ ի՛նչպէս, երբ ամէն անգամ Վանի ռուս հրամանատարին կողմէ իրեն կը յանձնարարուէր հետախուզութիւն մը կատարել, անճրկած, կը վազէր տեղական Դաշնակցական Զին. Մարմնին մօտ (Գ. Փուլկարացի, Լ. Շաղոյեան եւ Տ. Բաղտասարեան, որոնք նոր էին Վան հասած) որ անոր կը տրամադրէր հետեւակ թէ ձիաւոր ուժեր, որոնք կ'երթային կենդանի, փառապանծ գործ կատարելու, իսկ այդ բոլորին պատիւը մեր «Քէփթըն»ը ճիմ Զանգալեանը կը վայելէր։

Քանի մը այդպէս կարեւոր դէպքերէ յետոյ, սակայն, այդ կեղծ դիմակը ալ չէր կրնար երկար տեւել եւ հետզհետէ պարապութեան եւ անգործութեան զառապարտուելով մերժեհրան Զանգալեանը իր «փառաւոուած» հաւաքելով Թողուց հեռացաւ։

Գոնէ իր Վանի գործունէութեան մասին կենդանի վկաներ կան ռամկավար թերթի խմբագրութեան մէջ։

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Պետական Ա. Թատրոնի վերաբացումը

Հոկտ. 1ին, Երեւանի Պետական առաջին Թատրոնը վերաբաւ իր շէնքը, ներկայացնելով Սունդուկեանցի «Պէպօ»ն։

Ինչպէս գրեցինք ժամանակին, թատերական այս եղանակին Երեւանի պետ. առաջին Թատրոնը պիտի ներկայացնէ, անցեալ տարի անգամ մը բեմադրուած գործերու հետ, բոլորովին նոր թատերախաղեր։

Մինչեւ յունուար, հին թատրախաղերէն պիտի կրկնուին Սունդուկեանցի «Պէպօ»ն, Կիրշոնի Հրաշալի ձուլուածքը, Օստրովսկիի Անմեղորդ, Պօմարշէի Ֆիգարոյի ամուսնութիւնը։ Նոր գործերէն ուքրէն երիտասարդ գրող Ա. Կորնէյչուկի Պլատոն Կրէչետը, Ա. Գուլակեանի եւ Վ. Վաղարշեանի բեմադրութեամբ եւ Երեւանի լաւագոյն ուժերուն մասնակցութեամբ։ Նոյեմբերի վերջը պիտի տրուի գեղարուեստական ներկայացում մը,— Գ. Սարեանի չափածոյ մէկ գործը քաղաքացիական կռիւներէն առնուած։ Բեմադրութիւնը յանձնուած է Գուլակեանի, նկարչական ձեւաւորումը՝ Մ. Արուտչեանի, երաժշտական բաժինը՝ Ա. Տաթիրեանի, որ այս տարի հրաւիրուած է իբրեւ փոխարէն Երեւանի պետական առաջին թատրոնի երաժշտախումբին։

Մինչեւ յունուար պիտի ներկայացուին նաեւ Տիգրան Հախումեանի Մեծամեծը Թատերախաղը, որուն նիւթը առնուած է Պերճ Պռօշեանցի վէպերէն։ Յունուարէն վերջ պիտի ներկայացուի Զանանի Շահնամէն, մասնակցութեամբ Ա. Աւետիսեանի, Վ. Վաղարշեանի, Ե. Աբէլեանի։ Այնուհետեւ՝ Շէքսփիրի Ուրիէլ Ակոստան, Սունդուկեանցի Խաթաբալան։ Այս տարի պիտի ներկայացուի նաեւ Շէքսփիրի Արքայ Լիրը։

Մոսկուայէն հրաւիրուած է վաստակաւոր թատրոնին բեմադրիչ Ռուբէն Սիմոնով, որ Երեւանի պիտի տայ մէկ ներկայացում։

Այս տարի բեմադրական աշխատանքներուն պիտի օժանդակեն Վ. Վաղարշեան, Գ. Գարբիէլեան եւ Ա. Աւետիսեան։

Պետական թատրոնը այս նոր շէնքը պիտի փակէ սովորականէն քիչ կանուխ եւ պիտի մեկնի Թիֆլիս

ԺԹ. ԴԱՐՈՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ ՎԵՐԱԾՆՈՒԹԻՒՆԸ ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Մատենադարանի Ակումբին Գ. դասախոսն էր հմուտ գիտնական Գ. արք. Յովսէփեան։ Նիւթը «ԺԹ. դարու քաղաքական, գրական եւ գեղարուեստական վերածնութիւնը արեւելեան Հայաստանի մէջ»։

Մինչեւ այսօր Սրբազանը, պարբերաթերթերու մէջ թէ հատորներով, ինչ որ հրատարակած է Հայոց գեղարուեստի եւ բանասիրութեան մասին, առիթը ունեցած եմ գրեթէ բոլորն ալ կարդալու։ Անոնց մէջ կիրարկուած է իւրայատուկ մեթոտ մը, այսինքն արուեստի ամէն երեւոյթ փոխանակ առնելու այնպէս ինչպէս որ կայ, փնտռած է անոր ծագման շարժառիթները, յետոյ մասնաւորապէս ստեղծագործողին տոհմը, շրջապատին հետ իրենց ունեցած փոխյարաբերութիւնները ու այսպէս օղակ առ օղակ տարածուելով, ամբողջական յառակագիծի մը մէջ պրպտած է ու համադրած այդ շրջանին բոլոր հոգեւոր արդիւնքները։ Այս ձեւով տուաւ 1922ի «Բանբեր» գիտ. ամսագիրին մէջ իր «Աղբերէկեանք եւ նրանց շինարարական գործը» վերնագրով խորիմաստ աշխատութիւնը։ Դարձեալ 1928ին Վաղարշապատի մէջ հրատարակած «Խաղբակեանք կամ Պռօշեանք» երկարաշունչ երկին Ա. հատորն ալ ամբողջութեամբ տոհմի մը ծագման ստուգումներուն ալ բամագրուած է։

«Մատուռականներու Ակումբին մէջ կատարուած դասախօսութեան առարկան ալ նոյնն էր, ուրեմն տոհմի մը փնտռտուքը եւ մասնաւորաբար անոնց բերած նպաստը հայ արուեստին եւ գրականութեան։

Գար. արք. Յովսէփեան բոլոր երկասիրութիւններու մէջ իր տեսութիւնները հիմնաւորելու եւ ապացուցանելու համար, անխտրաբար իր նախորդներէն, նիւթին զուգընթաց, անկախ մեր մատենագրական աղբիւրներէն, կ'օգտագործէ այն բոլոր արձանագրութիւնները որոնք տակաւին կը յամենան մեր յիշատակարաններուն եւ գամբաններուն վրայ։ Ուրիշներ, նկատի առնելով այս եղանակին աւուր դժուարութիւնները, գգուշացած են իրենց գիրենք լծել այս ծանր աշխատանքին։ Անշուշտ ունեցած ենք բանասէրներ, որոնք զբաղած են մեր յիշատակարաններու արձանագրութիւններով, ինչպէս Ջալալեան եւ Շահխաթունեան եպիսկ.ները եւ Կ. Բասմաջեան, միայն թէ ասոնք հում նիւթ հաւաքողներ՝ առիթ չեն ունեցած ձեռք բերուած արդիւնքով վիճակի թուականներ ստուգելու։

Սրբազանին դասախօսութիւնը տեւեց ճիշդ երեք ժամ։ Ամէն անգամ որ իր բանախօսութիւններուն ներկայ եմ գտնուեր, ուշադրութիւնս գրաւեր է նախ իր խորունկ խանդավառութիւնն ու ապրումը արտայայտած նիւթին հանդէպ։ Կարծես թաղուած ինքնամոռաց վիճակի մը մէջ, այդ զեփիւռը ապրումը զինք կը հասցնէ մինչեւ յափշտակուած անէացման։ Սրտառուչ էին ու գրաւիչ իր նայուածքները, շարժումները, երբ կէս գիշերուան կը մօտենային եւ չորս հինգ անգամ նախադասութեան դառնալով կէս մը խնդրական կը հարցնէր, «Կը թոյլատրէ՞ք որ հինգ վայրկեան եւս խօսիմ, հինգ վայրկեան, ոչ աւելի ...»։

×

Գար. արք. Յովսէփեան իր նիւթը երկու մասի բաժնեց.— Առաջինով տուաւ ԺԹ. դարու քաղաքական վերածնութիւնը, իսկ Բ. մասով ալ գրական եւ գեղարուեստական վերադարձումը։

Տանք խօսքը յարգելի գիտնականին.—

«Բագրատունիներու անկումէն վերջ անընդհատ մէկ դար կանգ առաւ ըստեղծագործական շունչը Հայաստանի մէջ։ Սելճուքներու արշաւանքը ցիրուցան ըրաւ մեր իշխանական տոհմերը։ ԺԱ. դարու կէսէն մինչեւ ԺԲ. դարուն վերջին քառորդը գրեթէ ոչինչ չենք լսեր իրենց մասին։ Բագրատունեաց, Արծրունեաց եւ Սիւնեաց մնացորդները այնքան աննշան մասիկներու էին վերածուած, որ այլ եւս քաղաքական կարեւոր դեր մը կատարել չէին կրնար։ Այդ օրերուն մեր ազնուական տոհմերէն հետքեր կը գտնենք՝ կծկուած լեռնային դժուարամատչելի վայրերու մէջ, ինչպէս Արցախի իշխանները եւ Պահլաւունիք։ Առաջինները առաւելապէս զինուորական նկարագիրով օժտուած՝ մինչդեռ Պահլաւունիք հոգեւոր կեանքին կառչած կը մնային։ Դարձեալ Մամիկոնեաններէն մնացորդներ կը տեսնուին Սասունի լեռներու մէջ, նոյնպէս նըման կտորտկուած տոհմեր հեռաւոր Լոռիի շրջաններուն սարերին։

Այս հայկական քայքայուած համայնապատկերին հակընդդէմ, երկար չի դիմանար սակայն Սելճուքեան պետութիւնը։ ԺԲ. դարու առաջին քառորդին սկիզբ կ'առնէ իր ալ ամբողջականութեան փլուզումը։ Վրացիները, որոնք նուազ ուժգնութեամբ նըւաճուած էին Սելճուքներէն, կը սկսին գլուխ բարձրացնել։ Իրենց Դաւիթ Ա. Թագաւորը ուժգին մարտնչումներէ վերջ ազատելով Տփղիսը, նա կ'առնէ նոյնպէս Անին ու կը հասնի մինչեւ Օրբէլեանք։ Անշուշտ Անիի առման մեծ չափով կը նպաստեն տեղւոյն հայ բնակիչները։ Յաջորդաբար վրացի թագաւորին շուրջը կը համախմբուին հայ իշխանական տոհմերը ու այս ձեւով արեւելեան Հայաստանի մէջ կը սկսի վերաբողբոջումը հայ զինուորական կեանքին։

Անիի մէջ երեւան կուգան Սասունի (Արծրունի) եւ յետոյ Սարգիս Զաքարեան իշխանները։

Զաքարեաններու տոհմը, իրեն քաղաքական եւ մտաւոր վերածնութիւն, բացառիկ երեւոյթ է մեր պատմութեան մէջ։ Իրենց շունչը ազդեցութեան հետքեր ձգած է մինչեւ մեր ԺԷ. եւ ԺԸ. դարու մշակութային ազդակներուն վրայ։ Արդէն Երկայնաբազուկ հանրածանօթ իշխանական գերդաստանն ալ կը սերի այս Զաքարեան տոհմէն։

Զաքարեաններու ծագման աղբիւրները մութ են եւ հակասական. այսպէս ըստ Զաքարիայ սարկաւագի, Վարդան եւ Գանձակեցի պատմիչներու՝ անոնք քրդական ծագում ունին եւ հեւորներ են, իսկ ըստ արձանագրութիւններու ալ Զաքարեանները ցեղով Բագրատունի թագաւորներու են։

Ծագման մանրամասնութիւններով չզբաղինք. կարեւորը սա է որ անոնք ԺԲ. դարու վերջին քառորդէն սկսեալ առաջնակարգ դեր են կատարեր Վրաստանի ու Հայոց պատմութեան մէջ եւ զօրահաստատելով Զօրագետի մէջ եւ զօրաւորելով առաջնութեան պատիւը բոլոր Հայ եւ վրացի իշխաններու մէջ։

Հ. ՔԱՋՈՒՆԻ

(1)

Բագու, Մոսկուա եւ այլ գլխաւոր քաղաքներ, ցոյց տալու 15 տարուան իր նուաճումները:

Թատրոնին մէջ բացուած է երկամեայ թատերական դպրոց մը, նոր ուժեր հասցնելու համար թատրոնին:

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

Լէնինականի մէջ սեպտեմբեր 30ին կատարուեցաւ հեռախօսային նոր կայանին բացումը: Լէնինականի հեռախօսային այս կայանը ունի 8000 թիւ:

Լէնինականի զբօսարշաւի ընկերութիւնը կազմակերպած է դիւղարշաւ մը, ոտքով կտրելու պայմանով 1000 քիլոմեթր ճամբայ, հետեւեալ ուղեգիծով.— Լէնինական-Կիրովական — Ստեփանաւան — Ալաւերդի — Բարանա — Շամշադին — Իջեւան — Դիլիջան — Բայազիտ — Մարտունի — Բասարգեչար — Աղիզբեկով — Միկոյեան — Վեդի — Ղամարլու — Երեւան — Աշտարակ — Ախթան — Լէնինական:

Ֆրանսացի նկարիչ Ֆրանս Մէսըրէլ ցուցահանդէս մը բացած է Երեւանի մէջ:

Ս. Բարխուդարեանի ղեկավարութեան տակ, գիտական արշաւախումբ մը Զանգեզուրի շրջանին մէջ ուսումնասիրած եւ լուսանկարած է բազմաթիւ յիշատակարաններ, որոնք կը պատկանին 5րդ, 7րդ, 11րդ դարերուն:

Նկարիչ Մ. Սարեան հրաւէր ստացած է Մոսկուայէն քանի մը նկարներ պատրաստելու Ընկերվարական Շինարարութեան ցուցահանդէսին, որ բացուած է կարմիր մայրաքաղաքին մէջ: Նկարչութեան Մոսկուայի պետական թատրոնը մտադիր է զալ փետրուարին կազմակերպել Սարեանի գործերուն ցուցահանդէսը, ուր պիտի ներկայացուին 100 կտաւներ, նկարիչին վերջին 13 տարիներու գործերէն:

Հայաստանի արհեստակցական միութեանց խորհուրդին որոշումով, նոյեմբեր 1էն սկսեալ աշխատանքի պիտի է սկսիլ առաւօտեան ժամը 9ին եւ վերջ գտնել ժամը 3.30ին (կարգ մը հիմնարկութիւններ անկախ են այս որոշումէն):

«Անյիարհի Օրը» կը կոչուի այն ժողովածուն, որ պատրաստութեան մէջ է, եւ որուն մէջ հայթայթած են Երեւանի գրողներէն՝ Մ. Մանուէլեան, Ալազան, Զ. Եսայեան, Ա. Վշտունի, Միրոս, Վանանդեցի, Ց. Պողոսեան, Ն. Զարեան, Միքայէլ Արմէն, Դ. Դեմիրճեան, Գ. Սարեան, Վ. Թոթովենց, Աճեմեան, Վէսպէր, Սեպտեմբեր 27ին, ամբողջ օրը, առաւօտէն մինչեւ երեկոն աշխատելով եւ գրի առնելով Հայաստանի արդիւնաբերական եւ կրթական բոլոր հիմնարկութեանց վրայ, միլիոններուն օրուան կեանքի նկարագրութիւնը, զոր ղրկած են Մոսկուա:

Երեւան հասան Մոսկուայի մարզական ախոյեանները, Լիւկոն, Լիաշով, Եուզեփով, Ազուլին, Մեսրոպեան, Լօզովսկի, Սոմբատով, Մաշին, ինչպէս նաեւ մարզիկ կինե. րու խումբ մը, որոնք զանազան խաղեր կատարեցին Երեւանի մարզարանին մէջ:

1500ամեակը ՊԵՐԼԻՆԻ ՄԷՋ

— • —

ՊԵՐԼԻՆ.— Ինչպէս յայտնի է Պերլինի մէջ կը գործեն Հ. Գաղթ. Վարչութիւնը եւ «Հայ Երիտասարդ» Միութիւնը:

Երկնակ առիթներ ունեցայ մանրամասնօրէն ծանօթանալու, ճանչնալու Պերլինի Երիտ. Միութեան եռանդուն երկաթեայկարգապահութեամբ տարած աշխատանքները, զուտ մշակութային եւ ազգային հիման վրայ: Կը նշանակէ թէ Միութիւնը արժանի է քաջալերութեան:

Դժբախտաբար վերջերս վկան եղայ անախորժ իրողութեան մը:

Ս. Գրքի Թարգմանութեան 1500ամեակին առթիւ, Երիտ. Միութիւնը ի դուր կը սպասէ հրաւէրի Գաղթ. Վարչութենէն, որով դիմում կ'ընէ միացեալ ուժերով կազմակերպել եւ աւելի փայլ տալ հանդէսին, ներկայացնելով իր յայտագիրը հետեւեալ բովանդակութեամբ.—

Ա.— 15 վայրկ. խօսք «Հայ մշակոյթին հետ»:

Բ.— Ամբերգ Կոմիտասի վրդ.-ի՝ ազգ. եւ եկեղեցական երգեր:

Գ.— Արտաս. «Դիւցին փառքը», մշակոյթի նահատակ Սիամանթօյ եւ Պ. Դուրեանի «Տրտունջք»ը:

Գաղթ. Վարչութիւնը նկատի չունենալ առնել Երիտ. Միութեան իրաւունքներըը իբրեւ մշակութային միութիւն և կրկնակի բանակցութիւններէ վերջ կը հանի արտօնել որ մասնակցին, ոչ իբրեւ Միութիւն, այլ իբրեւ անհատներ, այն ալ միայն գեղարուեստական բաժնով: Այս անփասա եւ անտեղի որոշումը արժանապատուութեան վիրաւորում սեպելով Երիտ. Միութիւնը ընդհ. ժողով կը գումարէ եւ վարչութեան կ'ուղղէ բողոքագիր մը, առաջարկելով համաձայնութեան եզր մը գտնել փոխադարձ զիջողութեամբ: Իբրեւ պատասխան Գաղթ. Վարչութիւնը շրջաբերական մը կը հանէ Միութեան դէմ ։Եւ 1500ամեակը եւ Մշակոյթի Օրը կը տօնուի Պերլինի Գերմանեւաուս դպրոցին մէջ, նախաձեռնութեամբ Գաղթ. Վարչութեան, թոյլ չտալով որ «Երիտ.»ն ալ իր մասնակցութիւնը բերէ: Այս առթիւ խօսեցան Գրիգորիս Ծ. վրդ. Շահնազեան եւ Տօքթ. Ա. Աբեղեան, որուն նիւթն շուրջ: Տօքթ. Աբեղեան իր հմտալից բանախօսութիւնը վերջացուց փրոֆ. Մարքվարտի խօսքերով.— «Այս ազգը որ Սահակներ եւ Մեսրոպներ ծնաւ, չպիտի կործանի եւ արժանացաւ բուն ծափերու: Այսչափով լրացաւ յայտագրին հայկական բաժինը: Գերմանական բաժինը սկսաւ Տօքթ. Թօհրպախի ճառով, որմէ յետոյ բանախօսեց փրոֆ. Տօքթ. Շէտլէր, չահեկան նոր տեսակէտներ պարզելով Ս. Գրքի Թարգմանութեան շուրջ: Այս բաժնին մէջ Օր. Մ. Դաւիթխանեան յաջողապէս արտասանեց «Առաջին արտասուք»ը (գերմաներէն): Տիկ. Զաքարեան երգեց քանի մը երգեր ։Այսպէս առանց Հայերէն արտասանութեան եւ երգի վերջացաւ հանդէսը: «Երիտ.» Միութիւնը հանդէսին հետեւեցաւ օրինակելի կարգապահութեամբ, սակայն փորձառու հոգեբան մը ըլլալու պէտք չկար, կարդալու համար խոր դառնութիւնը հայ երիտասարդներու դէմքերուն վրայ:

Բարեբախտաբար այս դէպքը առիթ տուաւ Երիտ. Միութեան որ աւելի եռանդուն ջանքերով յառաջ տանի հայ մշակոյթի աշխատանքները Պերլինի մէջ: Չկայ չարիք առանց բարիքի:

ԶՕ-ՐՈՒՐ

Հ. Յ. Դ. ՕՐԸ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ ՄԷՋ

— —

ԻՍԻ.— Մեր շրջանին մէջ ալ տօնեցինք «Դաշնակցութեան Օրը», անցեալ կիրակի, նախաձեռնութեամբ Զաւարեան կոմիտէի: Իսիէն եւ շրջականներէն հարիւրի չափ ընկերներ ու համակիր երիտասարդներ ժամանակին լեցուցած էին սրահը, գոնէ պահիկ մը ապրելու եւ ուրախանալու համար դաշնակցական ընտանիքին մէջ: Սակայն ե՞րբ է եղեր որ Հայը եւ մանաւանդ Դաշնակցական Հայը անխառն ուրախութիւն ունենայ: Այդ օրն ալ մեր ուրախութիւնը պղտորուած էր Մեծ Վարդապետին մահուան սուգովը, եւ մենք մեր 45 տարուան նահատակներու եւ բոլոր հերոս սուրբերու յիշատակին հետ խառնեցինք սուգը այս հանճարեղ ննջեցեալին, մեր երբորդութեան կամքի, մտքի եւ խղճի հսկաներուն միացուցինք երգի հսկան եւ մինչեւ երեկոյ, խմեցինք, խօսեցանք, երգեցինք արցունքի մէջէն: Մեր մեծ դրագէտ ընկեր Լ. Շանթ ըսեր է.-Մահը իր ճամբով կեանքը իր ճամբով»: Այդպէս է եղեր Դաշնակցութեան 45 տարուան կեանքն ալ:

Խօսեցան հանդէսին նախագահ ընկ. Բենօ, Հրաչ, Աղապապ եւ Սարգիս Օհանեան: Երգեցին ընկ. Ուզունեան Դաւիթ եւ Գ. Զարխոշեան ։Ուշ ժամանակ բաժնուեցանք մեր մեծ մեռելներու յիշատակը մեր սրտին մէջ եւ անոնցմով զօրացած:

Վարդուհի

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՆԱՄԱԿՆԵՐԸ

Միացեալ ճակատ

— • —

ԹՈՒԼՈՒԶ, 22 հոկտ.— Վերջերս մէջտեղ նետուած եւ հետզհետէ ծաւալած միացեալ ճակատի խնդիրը յանգեցաւ ժողովրդական ճակատի, մանաւանդ Ֆրանսայի մէջ: Այս ճակատի մասին կը խօսին նաեւ մեր հայ կարմիրները եւ հօկի զանազան անդամներ, որպէսզի նոյն համաձայնութիւնը գոյանայ նաեւ հայ իրականութեան մէջ: Շատ փափաքելի էր որ «Յառաջ»ը մանաւոր սիւնակ մը յատկացնէր այս խնդրին, որպէսզի կարգ մը կուսակցական ընկերներ, նոյն իսկ չէզոքներ արտայայտուին այս մասին:

Մինչ այդ՝ կարգ մը համայնավար եւ հօկեան բարեկամներու պիտի ըսէի որ ատ այժմ անկարելի է նման ճակատ մը հայ կեանքին մէջ: Ընկերվարական Միջազգայինի Գործ. Մարմնի վերջին ժողովին, որ տեղի ունեցաւ Պրիւքսէլի մէջ, այս հարցը օրակարգի վրայ էր: Կարգ մը երկիրներու պատգամաւորները մերժեցին գործակցիլ իրենց երկիրներու համայնավար մարմիններու հետ, (Անգլիա, Չեխոսլովաքիա, Շուէտ, Տանեմարքա եւն.): Գալով Ֆրանսայի, այդպիսի միութիւն մը շատոնց զգալի էր: Վերջերս Ստալինի արտասանած ճառէն վերջ, Ֆրանսայի համայնավար կազմակերպութիւնը այնքան յառաջ գնաց որ կարգ մը քաղաքներու մէջ ընտրութիւններու առթիւ, եւ քաշեց իր թեկնածուն ի նպաստ արմատականներու:

Կ'ըսեմ զգացի այս քանի մը իրողութիւնները դէմ առնել եւ «Յառաջ»ի ուղարկել, պատասխանած ըլլալու համար կարգ մը համայնավար բարեկամներու, որոնք օգտագործելով մեր ընկերվարական դիրքը, շատ կը վիճին այս մասին: Մենք հոս, Թուլուզի մէջ շատ մը Ֆրանսացի ընկերներու բացատրած ենք արդէն որ անկարելի է այդպիսի գործակցութիւն մը հայ համայնավարներու եւ մեր միջեւ, մեր պարագաները շատ տարբեր ըլլալով: Դժուարութիւնները միայն տնտեսական են, այլ եւ գործնական: Օրինակ, Ներգաղթէ խնդիրը որու մասին իսկ չկրցանք խօսք հասկցնել մեր հայ կարմիրներուն, դեռ չեմ խօսիր մեր երկրի դէմ գործուած կարգ մը անիրաւութեանց մասին, ինչպէս Ղարաբաղի, Ախալցխայի եւ Շարուր Նախիջեւանի հարցը: Շատ փափաքելի պիտի ըլլար լսել միացեալ ճակատի խնդիրը արծարծող կարմրուկները այս հարցերու մասին եւ յետոյ վիճիլ: Մենք միշտ ալ պատրաստ եղած ենք սեղանի մը շուրջ նստելու: Քանի անգամներ «Յառաջ»ը մէջտեղ դրած է այս խնդիրը ։Դաշնակցութիւնը իր ամբողջ կազմով եւ մամուլով միշտ ալ լեցնած է գործակցութեան պէտքը, չէշտակի դնելով հարցը:

Վերջացնելով խորհուրդ պիտի տայի իմ գաղափարի կարգ մը հակառակորդներուս, որ լաւ մը աչքէ անցընեն «Յառաջ»ի քանի մը տարուան թիւերը, ինչպէս նաեւ Դաշնակցութեան հակառակորդ մամուլը, ու չուտով պիտի տեսնեն իրենց սար/ ի վեր գործած սխալը, անհամերաշխութիւնը Դաշնակցութեան հետ:

Ամէն գնով կուզէք Դաշնակցութեան դէմ, կարգ մը ապօրէն զէնքերով, ամէն ջանք ի գործ դնել քայքայելու համար զայն, եւ յետոյ կ'ուզէք միացեալ ճակատի մասին խօսիլ՝ տարօրինակ չէ՞ն: Մեր հակառակորդները, մինչեւ այսօր ալ այնքան առաջ կ'երթան, որ իբրեւ Փաշական կազմակերպութիւն կը ներկայացնեն Դաշնակցութիւնը օտար կազմակերպութիւններու եւ թերթերու մէջ: Այժմ իրենց է կարգը խօսելու, եւ պարզելու թէ ի՞նչ սկզբունքներու վրայ կրնայ հիմնուիլ մեր եւ իրենց միացեալ ճակատի հարցը: Կ'ուզէինք իրենց ղեկավարներու կարծիքը լսել հրապարակաւ, եւ ոչ թէ սրճարաններու անկիւնը: Խօսքը ձերն է, նոր կամ հին կարմիրներ, որ յանուն համաշխարհային յեղափոխութեան ամէն կարող էք մոռնալ եւ թաղել:

Հաւատացողին շատ բարեւ:

Անտոն

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԱՐՇԱԿ ՍԱՐԻԿԵԱՆ ԿԱՄ ԴԻՖԻ ՑԱՂԹԱՆԱԿ (վէպ): Գրեց՝ Մ. Շաթիրեան: Տպ. Թաւրիզ, 1935: 236 մեծադիր էջ: Գին՝ 1.50 տոլար:

DEPRESSION, Progrès Technique et Dévaluation, par Mentor Bouniatian (ancien professeur à l'Institut Polytechnique de Tiflis, Professeur à l'Institut russe de Droit et d'Economiede Paris.1935.Librairie Générale de Droit et de Jurisprudence. Prix 16 francs:

ՄԱՄՈՒԼ

ՆՈ՞Ր ԱՐԹՆՑԱՆ ...

— • —

«Պայքար», Ամերիկայի ռամկավարներուն պաշտօնաթերթը գրած կուտայ խմբագրականի մը մէջ (2) սեպտեմբեր).

— «Ամերիկայի Հօկը, որ վերջերս ունեցաւ իր համագումարը, անգամ մըն ալ եկաւ ապացուցանել, որ երկու նպատակներէն,— Հայաստանի օգնութիւն եւ «խորհրդային հայրենիքի պաշտպանութիւն», վերջինն աւելի կարեւոր տեղ մը բռնած է Հօկի մէջ գտնուող հայ համայնավարներու մտքին մէջ:

Եթէ նկատի առնենք հայ համայնավարներու ֆիզիքական եւ բարոյական արժէքն պատմութեան այն երկիրներուն մէջ, ուր անոնք փոքրամասնութեան ազատութիւն կը վայելեն ռամկավարական վարչաձեւին տակ, կը համոզուինք որ, ոչ միայն անոնք որ եւ է օգտակարութիւն չեն ունենար իրենց խնճոյք պաշտպաններուն Միութեան, այլ եւ իրենց գործունէութեամբ կը խռովեն հայ համայնքին կեանքը, անոր ապահովութիւնը ալ վտանգելով կարգ մը երկիրներու մէջ:

Ծարունակութեան մէջ յայտնելով, որ Ամերիկայի մէջ հայ համայնավարները (այլ խօսքով՝ միշտ նոյն հօկճիները), ամերիկեան «Ուըրքըրզ Փարթիզէն (բոլշեւիկ) կ'առնեն իրենց քաղաքական հրահանգները, «Պայքար» կը գրէ.—

Հօկի գործը չէ խորհրդային հայ բնիկքի ճակատային, ընկերային եւ տնտեսական վարչաձեւին պաշտպանութիւնը: Եթէ հայ համայնավարները իրենց համոզումին ճշմարտութեան ունին, Հօկի ճղակցիներուն տակ թող չպահուըտին զուտ ճակատական նպատակներ յառաջացնելու համար:

Ամերիկացի Հօկի վերջին համագումարն եկաւ վճռականօրէն ապացուցանել, որ մեր դիտողութիւնները ճիշդ էին: Համագումարէն առաջ եւ վերջը, հայկական «փրակցիայի» օրկանը, որ ոեւէ կապակցութիւն ունենալու չէ Հայաստանի օգնութեան համար կազմուած «անկուսակցական» մարմնին մը հետ, սկսաւ ուղղութիւն տալ եւ հրահանգներ արձակել համագումարին: Այս հրահանգները կը թելադրէին, որ Հօկը իր կազմակերպութեան եւ գործունէութեան շրջանակը յայտնէ, իր մէջ առնելով ազգայնական եւ ընկերվարական հայ կուսակցութեանց շարքայինները, ռամկավար, հնչակեան, դաշնակցական:

Հրահանգին պարագաներու ուղիղ պատճառ մը, երբ Հօկի համագումարին մէջ իր կոկոզավիզ յաւակնութեամբ երեւէր ուղղել ռամկավար ազատական կուսակցութեան, Ս. Դ. Հնչակեաններուն, դաշնակ շարքայիններուն զալ միանալ «մէկ ճակատ» կազմել ... Ի՞նչ բանի համար, մի՞թէ Հայաստանի շինարարութեան օգնութիւնը կազմակերպելու համար. բնա՛լ եւ երբե՛ք. այլ կռուելու համար «միջազգային իմփերիալիզմին, ֆաշականութեան եւ քննչական պատերազմի պատրաստութիւններու դէմ»: Անոնք կրնան լաւ նպատակներ ըլլալ, բայց արդեօ՞ք Հօկի նպատակներն են: Ինչո՞ւ համար այս մարզին Հօկը անկուսակցական կը յայտարարուի մէկ կողմէ, անոր մէջ հաւաքուելու համար ազգայնական կուսակցութեանց շարքայիններէն, իսկ միւս կողմէ Հօկը միջոց կը դառնայ զուտ ճակատական փրոփականտի: Անկէ կուսակցական վրան բաց խաղ կամ չէ՞»:

Իրաւունք ունի՞ք մեռցնելու..

— ◆ —

Վերջերս Լոնտոնի մէջ անպարտ արձակուեցաւ աղջիկ մը, որ ամբաստանուած էր թէ զեղով մը փութացուցած էր մօրը մահը, կարճ կապելու համար անոր տառապանքը: (Ենթ կինը ցնդած եւ անբուժելի հիւանդութենէ մը վարակուած ըլլալով, ինք խնդրած էր թունաւորել եւ աղջիկը մեղքցած էր): Այս առթիւ, կը խորհուի օրինագիծ մը ներկայացնել խորհրդարանին, օրինականացնելու համար անբուժելի հիւանդներու մահացումը: Այս խնդիրը չորս-հինգ տարիէ ի վեր կը զբաղեցնէ բժշկական հեղինակութիւնները: Այս անգամ ձեռնարկուած է ընկերութիւն մը կազմելու, որ պիտի աշխատի օրինականացնել կամաւոր մահը: Կը կարծուի թէ հռչակաւոր վիրահատ Լորտ Մոյնիհըն առաջին օրինագիծը պիտի ներկայացնէ Լորտերու ժողովին: Այս բարենորոգման կուսակիցները, կ'ըսեն թէ իրենց նպատակը չէ մեռցնելու իրաւունք տալ առատ կանուխ արթնցողին, այլ կարճեցնել տառապանքը այն հիւանդներուն որոնք դատապարտուած են երկար հոգեվարքի մը: Իրենց առաջարկած «քաղցր մահը» պիտի արտօնուի բժշկական եւ օրինական բոլոր զգուշութիւններով. եւ հիւանդը չպիտի կրնայ այդպիսի միջոցի մը դիմել առանց իր ամէնէն մօտաւոր ազգականին հաւանութեան: Այս կարգադրութեամբ, կը յուսան կանխել շատ մը անձնասպանութիւններ, որովհետեւ պզտիկ թիւ մը չեն կազմեր անոնք որ իրենց զիրենք անբուժելի կը նկատեն առանց այդպէս ըլլալու:

Անշուշտ բողոքներ պիտի լսուին կրօնական շրջանակներէ. բայց արդէն յայտարարութիւն մը պատրաստուած է, իբրեւ պատասխան այդպիսի առարկութեանց: Լորտ Մոյնիհըն զիտել կուտայ թէ քլորոֆորմով մարեցնելու առաջին գործողութեան առթին ալ բողոքներ լսուեցան:

ԱՐՓԻ ընթերցարան, Ա. Գիրք: Պատրաստեց Դոկտ. Ա. Բարսեղեան: 83 մեծադիր էջ, գեղեցիկ տպագրութեամբ եւ պատկերազարդ ։Արդիական եւ գիւրին մեթոտ, ճիշդ եւ մաքուր լեզու: Այս գրքին մէկ առաւելութիւնն այն է որ դպրոցէ զրկուած վայրերու մէջ ծնողներ գիւրութեամբ կրնան սորվեցնել ուսուցչին դերը: Գին՝ 50 սէնթ:

ԱՐՓԻ, հայ ընտանիքին պարբերականը: Չորրորդ տարի թիւ 10 հոկտ. 1935: Տարեկան բաժնեգինն է 2 տոլար: Հասցէ.— P.O. Box 77 Allston, Mass. (U.S.A.):

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՃԵՄԱԼ ՓԱՇԱՅԻ ՅԻՇԱՏԱԿՆԵՐԸ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑ

Վերածեց՝ Պ. ՖԸՐՈՒՆՃԵԱՆ

Սահմանադրութեան հռչակումէն վերջ, ամբողջ օսմանեան կայսրութեան մէջ ժողովուրդը դարձած էր անիշխան, ժամանակաւորապէս մինչեւ կուսակալը որ եւ է ազդեցութիւն չունէին անոր վրայ: Ազատութիւն բառը սխալ հասկցուած էր մամուլէն եւ ժողովուրդէն: Ամէն ոք կը կարծէր թէ կրնար ընել ամէն բան եւ անպատիժ մնալ: Շատ կուսակալներ, քաղաքապետներ, ոստիկանական եւ զօրական պաշտօնեաներ, որոնք միապետական իշխանութեան տակ ընկճած էին ժողովուրդը, այժմ ենթակայ էին տգեղ եւ արգիլուած յարձակումներու: Մարդիկ որոնք Միութիւն եւ Յառաջդիմութիւն անունը երբեք լսած չէին, իրենք զիրենք ցոյց կուտային իբր ազատութեան հերոսներ եւ այնքան առաջ կ'երթային որ կը խանգարէին պաշտօնեաներու գործունէութիւնը, Միջոցութիւնս լեցուն է այս կարգի դէպքերով այն օրերէն, որովհետեւ Կեդր. Կոմիտէի մէջ էի:

Կեդր. Կոմիտէն ամէն ջանք ի գործ կը դնէր առաջքը առնելու համար այս բանձարձակութիւններուն եւ որպէսզի ոչ ոք, յանցաւոր կամ ոչ, զոհ չըլլայ ապօրէն յարձակումի: Որպէսզի ժողովուրդին ծանօթացուին կուսակցութեան կանոնագրին կարեւոր կէտերը, երեսփոխաններ ղրկուեցան ամէն տեղ, ուր դեռ կազմակերպութիւն չկար, հիմնելու համար մասնախումբեր: Բայց այս երեսփոխաններու բնութիւնը յաջող չէր, մէկ քանիները ազդուեցան ժողովուրդին մէջ տիրող անսանձ վիճակէն առանց նկատելու որ մեր կանոնագիրը նպատակ ունէր բարձր պահել կառավարութեան ազդեցութիւնը ամբողջ երկրին մէջ: Աւելի ուշ, քանի մը քաղաքագէտներ որոնք մեր կուսակցութեան դէմ հրապարակ եկան, այդ պարագան օգտագործեցին մեր կուսակցութեան դէմ ուզգելու համար իրենց յարձակումները եւ անիշխանութեան մասնելու համար երկիրը: Քանի որ կառավարութիւնը մայրաքաղաքին մէջ իսկ կորսնցուցած էր իր հեղինակութիւնը, կարելի է ըմբռնել թէ ի՛նչ վիճակի մէջ էին գաւառները: Շատեր, որոնք չէին յաջողած կուսակալութեան քաղաքներու մէջ հիմնուած մասնախումբերու մէջ լաւ պաշտօն ճարել, կը դիմէին մասնաճիւղեր զանազան քաղաքական կուսակցութիւններու, որոնք Պոլսոյ մէջ հետզհետէ հիմնուած էին եւ այս միջոցը կը գործածէին լուծելու համար իրենց վրէժը:

Ուրեմն մահմետական եւ Թուրք բնակչութիւնը անմիաբան էր, մինչ քրիստոնեաները իրենց սեփական կուսակցութիւններով ոգեւորուած, կ'աշխատէին իրականացնել իրենց ծրագիրները:

Ատանայի կուսակալութեան մէջ Թուրքերը մեծամասնութիւն են: Յետոյ կուգան Հայերը, յետոյ Արաբները «Արաբ ուշաղը» անունով եւ վերջապէս Յոյները: Կուսակալութիւնը կը բաղկանայ 550.000 բնակիչէ, մօտ 60.000 Հայեր, 20—25.000 Արաբուշաղներ, 10—15.000 Յոյներ, մնացեալը Թուրք: Դարերէ ի վեր այս ժողովուրդին մէջ որ մեծամասնութեամբ հողագործ է, համերաշխութիւն կը տիրէր:

Անուրանալի իրողութիւն մըն է որ Ատանայի կուսակալութիւնը դեռ Օսմանցիներէն առաջ Թրքական էր, որովհետեւ Օսմանցիները գրաւեցին զայն «Ռամազան Օղլըլար»ը անունով ծանօթ Թրքական իշխանութենէ մը: Թէեւ պատմութիւնը կը յիշատակէ թէ Խաչակիրներու արշաւանքին առեն, այս տեղերը (Կիլիկիա կոչուած) հայկական թագաւորութիւն մը գոյութիւն ունէր, բայց նոյնպէս ճիշդ է որ շատ մը Թուրքեր ալ այստեղ կը բնակէին եւ Թրքական պէյերը հակառակորդ էին այս թագաւորութեան:

Ներկայիս Ատանայի կուսակալութեան մէջ բնակող Հայերուն մեծամասնութիւնը Տիգրանակերտէն, Սեբաստիայէն եւ Խարբերդէն եկած են: Անոնք 19րդ դարու ընթացքին դէպի այստեղ գաղթած են բախտ չինելու համար: Իսկական Ատանացի Հայերը անոնք են որոնց կը հանդիպինք Հաճընի, Սիսի, Տէօրթ - Եօլի եւ քանի մը շրջակայ գիւղերուն մէջ:

Ինչ կը վերաբերի Արաբ - ուշաղներուն, ասոնք կը պատկանին այն ազգաբնակութեան, որ Ալաուիդ Ազիզի թագաւորութեան ատենէն ասդին ճակէն բերուած են՝ շատ բարեբեր, բայց այն ժամանակ դեռ քիչ բնակուած Ատանայի բաց դաշտերը մշակելու համար: Ինչպէս ըսի, Հայերն ու Թուրքերը, ինչպէս միւսները, կ'ապրէին այնքան փոխադարձ վստահութեամբ, որ չըչին հակառակութիւն մը իսկ չկար իրարու մէջ: 1894—96ի անկարգութիւններուն եւ ջարդին ատեն բան մը պատահած չէր Ատանայի մէջ: Հայերն ու Թուրքերը ջանացած էին որ առաջքը առնեն մինչեւ իրենց շրջանները տարածուելուն եւ յաջողած էին:

Սահմանադրութեան հռչակումէն ետք, Հայերը Ատանայի մէջ կազմըւած Թրքական կուսակցութիւններուն դէմ կազմեցին կոմիտէներ, Դաշնակցութեան, Հնչակեաններու եւ Վերակազմեալներու: Աւելի ճիշդ հրապարակ եկան առաջուան գաղտնի կազմակերպութիւնները:

Այդ ժամանակ Ատանայի առաջնորդն էր երիտասարդ փառամոլ հոգեւորական մը, Մուշեղ էֆէնտի, որ միանգամայն Վերակազմեալ Հնչակեաններու պետն էր: Հայերը շատ կը զանգատէին այս մարդուն անպարտաճանաչութենէն: Եթէ իր մասին Հայերէն լսած պատմութիւններս ճիշդ են, կարելի է առանց չափազանցած ըլլալու ըսել թէ այդ մարդը մարմնացումն էր ամէն գէշ բնազդի:

Սահմանադրութեան հռչակումէն ետք, «Մուշեղ սրբազան» ինքզինք նկատեց Ատանայի հոգեւոր եւ քաղաքական պետը: Ինծի պատմեցին թէ այս հոգեւորականը չարաչար գործածած է կառավարութեան տկարութիւնն ու անզօրութիւնը, կուսակալին դէմ անամօթաբար վիրաւորական դիրք բռնելով վարչական խորհուրդի ժողովին մէջ եւ հեռացած է վախցնելով ժանտարմըրիի պետը թէ կ'ապտակէ: Նոյնպէս Հայերը պատմեցին ինծի թէ այդ ատենները, մեծ թիւով երիտասարդ Հայեր, որոնք Մուշեղ սրբազանի զործիքն էին, անխոհեմութիւնը այնքան առաջ տարեր են որ բացէ ի բաց յայտներ են հաւաքոյթներու մէջ թէ հեռու չէ այլ եւս այն օրը, երբ Հայերը պիտի ազատին Թրքական լուծէն:

(40)

Ատիս Ապէպայի Հայերը հանգիստ են

Ատիս - Ապէպայէն թղթակից մը կը գրէ Պոլսոյ «Ազդարար»ին, Հոկտ. 11 թուականով.— Խնդրեմ հաղորդեցէք ի լուր աշխարհի հայութեան որ մեր վիճակը լաւ է: Միայն անտեսական տագնապէն կը նեղուինք: Կայսրը Գ. Միհրան Մուրատեանին նուիրեց իր բարձրագոյն պատուանշանը՝ «Ս. Երրորդութիւն»: Ձեր թերթին մէջ կարդացի թէ բոլոր Հայերը մեկնած են [illegible]: Այդ լուրը սխալ է: [illegible] մէջ կը գտնուին մայրաքաղաքին ութ օր ներս: Երեսուն չափ կիներ եւ մանուկներ կը մնային միայն երեք հայ վաճառականներ: Երեսուն չափ մեկնեցան Ճիպութի, Եգիպտոս, Պէյրութ, Երուսաղէմ եւայլն: Մնացեալ 1100ի չափ Հայերը այստեղ են եւ կանոնաւորապէս կ'աշխատին: Եթովպիացիներու վե-րաբերումը շատ լաւ է թէ Հայերու եւ թէ ընդհանրապէս օտարականներու հանդէպ: Ազգ. վարժարանը բաց է, 120 աշակերտներով: 70ի չափ հայ աշակերտներ ալ ֆրանսական եւ ամերիկեան դպրոց կը յաճախեն: Գալ կիրակի հանդիսաւորապէս կը տօնուի Աստուածաշունչի 1500ամեակը:

Զինուորական ճակատին վրայ

Վերջին լուրերու համաձայն, իտալական բանակը յամրաբար կը յառաջանայ դէպի Մաքալէ, ամէն զգուշութիւն ձեռք առնելով: Հարաւային ճակատին վրայ եւս որոշ գործունէութիւն կը նշմարուի: Հաբէշները կը շարունակեն նահանջել եւ համախմբուիլ աւելի նպաստաւոր դիրքերու մէջ:

Կ'ըսուի թէ հիւսիսային շրջանին հաբէշական բանակը, 300,000 հոգի, կեդրոնացած է ճիշդ այն գծին վրայ ուր պիտի հասնին Իտալացիները, յառաջիկայ յարձակողականով: Այն ատեն առաջին անգամ պիտի ըլլայ որ երկու բանակները դէմ դիմաց գան:

Հարրարէն հասած հեռագրի մը համաձայն, Հաբէշները ճեղքեր բացած են պարիսպներու վրայ, հինգ տարբեր կէտերու մէջ, որպէսզի կարենան արագօրէն նահանջել, եթէ հարկ ըլլայ: Կիրակի օր անհագին ուժ համախմբուած պիտի ըլլայ Օկատէնի ճակատին վրայ: Ճամբաները անանցանելի դարձած են Հարրարէն Ճիճիգա:

385 նոր Հրամանագիր-Օրէնքներ

Գաշտօնաթերթը երէկ հրատարակեց 385 նոր հրամանագիր — օրէնքներ, որ վաւերացուած էին նախարարական խորհուրդին կողմէ, 13 ժամուան ընթացքին ժողովէ մը յետոյ: Հրամանագիրներուն մէկ մասը լրացումը կամ բացատրութիւնն է նախորդ օրէնքներու: Այսպէս, նոր հրամանագիր մը լուսաբանութիւններ կը հաղորդէ բնակարանի վարձքերու տասը առ հարիւր կրճատման մասին: Հաստատելով կրճատումը, հրամանագիրը կ'ըսէ թէ կրճատումը չի վերաբերիր օրինական ծախքերուն (չարժ): Եթէ այդ ծախքերը խառնուած են վարձքին մէջ, տանտէրը իրաւունք ունի անոր 25 առ հարիւրը հարիւրին 10 կրճատումէն ազատ համարելու, եթէ ջերմութիւնն ալ իր վրայ է, իսկ 15 առ հարիւրը՝ եթէ տաքութիւն չկայ:

Ուրիշ հրամանագիր մը կ'արգիլէ նախատինքներ ուղղել օտար կառավարութեանց պետերուն: (Կ'ըսուի թէ այս օրէնքը հաստատուած են, աչքի առջեւ ունենալով ծախսակողմեան մամուլի բուռն յեղուն՝ Գ. Մուսոլինիի դէմ):

Հրամանագիրներուն մեծագոյն մասը կը վերաբերի վարչական — ելմտական խնդիրներու, ընդգրկելով բոլոր նախարարութիւնները եւ պետական հաստատութիւնները: Հրամանագիր մը կը բարեփոխէ ընկերային ապահովագրութեանց օրէնքը, սկսելով 1936 յունուար 1էն: Ուրիշ հրամանագիր մը կանոններ կը սահմանէ կազմելու դիմակներու շինութեան եւ վաճառման մասին եւայլն:

Նոր խառնուրդներ Յունաստանի մէջ

Զօր. Քոնտիլիս, վարչապետ եւ խնամակալ, չաւ յայտնելով որ կառավարութիւնը հարկադրուած էր աքսորել երկու հանրապետական պետեր, Փափանասթասիու եւ Փափանաստասիու, երկուքն ալ նախկին նախարար, յայտարարեց.

— Ցանցառ իրենց՝ այդ պետերուն է: Մենք չէինք որ վարչաձեւի հարցը դրինք: Վենիզելոսի սարքած ըմբոստութիւնը խորտակեց հանրապետական ուժերը եւ հետեւաբար վարչաձեւի խնդիրը պիտի ծագէր ուշ - կանուխ: Այժմ որ հանրաքուէ որոշուած է, բոլոր կուսակցութեանց պարտականութիւնն է ապահովել ազատ եւ անաչառ քուէարկութիւն մը, տալու համար ժողովուրդին մեծամասնութեան կարծիքը: Արդ, մինչ կառավարական կուսակցութիւնները յայտարարեցին թէ պիտի յարգեն ժողովուրդին վճիռը, ինչ որ ալ ըլլայ, հանրապետական պետերը ընդհակառակն անգիտացուցին թէ երբեք պիտի ճանչնան թագաւորի ժողովրդապետութիւնը, նոյնիսկ եթէ ժողովուրդին մեծամասնութիւնը նպաստաւոր արտայայտուի:

Անոնք փորձեցին խռովութիւն յարուցանել կառավարութեան դէմ, թագաւորին դիմեցին անպատշաճ եւ նոյնիսկ անպատկառ եղանակով մը եւ, ինչ որ աւելի ծանր է, միաբանեցան համայնավարներուն հետ, նախընտրելով որ ազգը կործանի քան թէ թոյլ տրուի որ կառավարութիւնը վերականգնէ զայն: Հանրապետական պետերուն բռնած դիրքը մեծապէս նպաստեց օտարելու ժողովուրդին համբերութիւնը եւ հոկտեմբեր 10ի կառավարական փոփոխութիւնը յառաջ բերելու: Հանրապետական վարիչները ունէին եւ ունին ամէն հնարաւորութիւն՝ հսկելու քուէարկութեան վրայ եւ խափանելու անկանոնութիւնները, բայց անոնք կը նախընտրեն ժողովուրդին մէկ մասը հանել մեւսին դէմ եւ իրենց յիմարխոհականներ նորէն պայքարներու մէջ խորտակել երկիրը: Ցոյն ժողովուրդը եւ մանաւանդ կառավարութիւնը տրամադիր չեն թոյլ տալու համայնավարական կամ անհաշտելական մեթոտներ: Մենք անդառնալի կերպով որոշած ենք արժանի հանդիսանալ ժողովուրդին անսահման վստահութեան եւ ապահովել երկրին բարեկարգութիւնն ու անդորրութիւնը: Մենք մեր պարտականութիւնը պիտի կատարենք, նոյնիսկ եթէ ամէնէն խիստ միջոցներուն դիմելու հարկադրուինք:

ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ԲԱՆԱԿԸ 400,000ի պիտի հասնի դեկտեմբերի սկիզբը: Նորագիրները զօրանոցներու մէջ կը տեղաւորուին արագօրէն: 200,000 զինուորներ ճամբայ ելած են երկրին բոլոր մասերէն: Մասնագէտներու կարծիքով, շատ չանցած գործօն բանակին թիւը պիտի ըլլայ 520 — 550,000:

ԼԵՀԱՍՏԱՆԻ ԲԱՆՏԵՐԸ հազիւ 39,000 մարդ կ'առնեն, բայց այժմ 55000 կալանաւորներ խռնուած են. այնպէս որ անհրաժեշտ է նոր բանտեր շինել, անհագին գումարներ ծախսելով: Կառավարութիւնը դրամ չունենալով, որոշեց ազատ արձակել այն քաղաքական յանցաւորները որոնք երեք տարի բանտ մնացած են, իսկ քրէական յանցաւորներէն անոնք որ հինգ տարի պատժուած են: Կ'ըսուի թէ կալանաւորներէն 10,000ը համայնավարներ են:

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ՇԱՎԻԼԻ Արցութեան խումբի դասախօսական ժողովը յետաձգուած է:

Գաւառ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Խաստոմ Ենթակոմիտէի եւ քրիստափոր խումբերու ընդհ. ժողովը այս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին ակումբական հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ: Զեկոյց՝ Շրջ. ժողովի:

ՔՈՒԼՎԱՐ ՕՏՏՕՒ (Մարսէյլ) Վռամեան Ենթակոմիտէին ընդհ. ընկերական ժողովը այս Կիրակի, իրիկուան ժամը 6ին ծանօթ հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

ՍԷՆԹ ԱՆԹՈՒԱՆԻ (Մարսէյլ) «Ընկեր Կարօ» Ենթակոմիտէն ընդհ. ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները այս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 4ին, «Դրօշակի Տան» մէջ:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Գառ. Միութեան ընդհ. ժողովը այս Կիրակի առաւօտ ժամը 10ին Դպրատան սրահին մէջ: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

ԱՆԻԷՌ-ԳՈՒԼ-ՔՈԼՈՆՊԻ ՄԷՋ

կազմակերպուած «ԱՐԱՄ» ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ

16 Նոյեմբեր, Շաբաթ երեկոյ, ժամը 9էն մինչեւ առաւօտ բանախօսութիւն, գեղարուեստական ճոխ բաժին, ցայգ. եւ սիրոյ պար.

Մանրամասնութիւնները յետոյ: Կը խնդրուի նկատի առնել այս թուականը:

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ - ԽՆՋՈՅՔ

Հ.Յ.Դ. ՎԻԷՆԻ ԿՈՄԻՏԷԻՆ ԿՈՂՄԷ ԻՐ ՅՈՍՄԵԱՅ գործունէութեան առթիւ

Վաղը, Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին «ԽԱԺԱԿ» Ակումբին մէջ

Ներկայ կ'ըլլայ ընկեր Ա. ԳԻՒԼԽԱՆԴԱՆԵԱՆ

բացի օրուան նպատակէն, պիտի խօսի նաեւ ներկայ քաղաքական կացութեան մասին:

Երգ, արտասանութիւն եւայլն.

կը հրաւիրուին բոլոր ընկերները եւ համակիրները:

ԸՆԿԵՐԱՀԱՄԱԽՄԲԱԿԱՆ ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

կազմակերպուած՝ ՎԱԼԱՆՍԻ Հ. Յ. Դ. ԿՈՄԻՏԷԻՆ ԿՈՂՄԷ

իր «ՍԻԱՄԱՆԹՕ» Ակումբին բացման առթիւ

Այսօր Ուրբաթ կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին, 2, rue de Balais.

ՆԵՐԿԱՅ ԿԸԼԼԱՅ ԸՆԿԵՐ Ա. ԳԻՒԼԽԱՆԴԱՆԵԱՆ

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

կազմակերպուած «ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ» Գրադարանի Վարչութեան կողմէ

9 Նոյեմբեր Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30էն մինչեւ առաւօտեան 5

HORLOGEի վերնայարկին մէջ, 145 Cours Lafayette.

Ճամբ Gaston: Պարերը կը ղեկավարեն Գ. Գ. Ստեփան, Ժ. Տէմիրճեան, Մ. Կարապետեան: Թանկօի մրցում, շահողներուն պիտի տրուին նուէրներ:

Ճոխ պիւֆէ չափաւոր գիներով:

Մուտք այրերու՝ 5 ֆրանք, կիներու՝ 3 ֆրանք:

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԽՆՋՈՅՔ — ՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած՝ ՏԱՐՕՆ-ՏՈՒՐՈՒԲԵՐԱՆԻ ՆԱՀԱՆԳԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

Փարիզի Մասնաճիւղին կողմէ, Պատգամ. Ժողովի առթիւ

տեղի կ'ունենայ 3 Նոյեմբեր, Կիրակի ժամը 3էն մինչեւ կէս գիշեր

Գարակեօզեանի սրահին մէջ, 45 Rue de la Défense. Իսի լէ Մուլինօ.

բանախօսութիւն, երգ, արտասանութիւն եւ ճոխ. պարեր ջազի տարազով:

Մուտք 3 ֆրանք:

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԲԱՑՈՒՄ Հ. Մ. Ը. Մ.Ի

ՍԿԱՈՒՏԱԿԱՆ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔԻՆ ԵՒ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

Այս Կիրակի ժամը ճիշդ 2.30ին Գէշիշեանի սրահին մէջ

26, rue Troyon. Sèvres. (Métro. Pont de Sèvres).

Պատուոյ նախագահութեամբ Գ. ՆԵՐՍԷՍ ՕՀԱՆԵԱՆի

Նախագահութեամբ փրոֆ. Ա. ՏԱՔՐԵԱՆի եւ մասնակցութեամբ Հ. Մ. Ը. Մ.ի Շրջանային Վարչութեան եւ Փարիզի Մասնաճիւղին:

Կը խօսին՝ Սկաուտներու ազգ. պետ Գ. ԳՐԻԳՈՐ ՅԱԿՈԲԵԱՆ (Սկաուտական շարժումը Հայոց մէջ) Սկաուտներու պետ Գ. ՎԱԶԳԷՆ ԱՆԴՐԷԱՍԵԱՆ «Ինչպէ՞ս կը թափ օգնական»:

Ուղերձներ, սկաուտական կենդանի պատկերներ, երգեր եւայլն.

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ ԿՈՄԻՏԱՍ ՎԱՐԴԱՊԵՏԻ ՀԱՄԱՐ

Այս Կիրակի, Կոմիտաս Վարդապետի յուղարկաւորութեան առթիւ, Փարիզի Եկեղեցւոյն մէջ տեղի կ'ունենայ հանդիսաւոր Պատարագ եւ Հոգեհանգստեան պաշտօն:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կը փնտռեմ հայրս Յովհաննէս Սէֆէրեան (Իզմիրցի) խոզակոտոր: 1914-1915ին կը գտնուէր Իզմիր: Կը կարծուի թէ այժմ կը գտնուի Մարսէյլ կամ Ալճերիա: Իր մասին լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել Mikaël Sérérian, 7. rue de la Poste, La Tour du Pin. Isère: Ճշգրիտ լուր տուողին վարձատրութիւն յառաջ կուգայ:

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Dameme. PARIS (13)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այս Կիրակի (3 Նոյ.) Լիոնահայ մատրան մէջ պիտի կատարուի հանդիսաւոր Պատարագ եւ Հոգեհանգիստ ի յիշատակ տարաբաղդ Կոմիտաս Վարդապետի: Կը հրաւիրուին Լիոնի բարեպաշտ ազգայինները ներկայ ըլլալու, յարգելու համար անզուգական երգիչին անմահ յիշատակը: Լիոնի եւ Շրջանի Ազգ. Կեդր. Վարչութիւն

ՑՈՒՑԱՏԵՂ

ՖՐ. Կ. Խաչի Իսի լէ Մուլինոյի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին իր դպրոցին մէջ: Կարեւոր օրակարգ:

ՏԱՐՕՆ - ՏՈՒՐՈՒԲԵՐԱՆԻ Հայր. Միութեան Ֆրանսայի Շրջանի Պատգամ. ժողովը տեղի կ'ունենայ այսօր Ուրբաթ առաւօտ հայրենակից Լ. Տօնիկեանի բնակարանը, 52 rue J. Neujahr. Bagneux (S.)

Բոլոր մասնաճիւղերէն կը խնդրուի փութացնել իրենց ներկայացուցիչը:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԵՈԶԿԱՏԻ Բարենպատակ Հայր. Միութեան ընդհ. ժողովը այս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին, Պար տը լ'Էթուալ 41, Բիւ Տուպանօ: Խիստ կարեւոր օրակարգ: Կը հրաւիրուին անգամ եւ ոչ անդամ հայրենակիցները:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (63)

"ԵՐԿԱՄԵԱՅ ՊԱՆԴԽՏՈՒԹԻՒՆ Ի ՀԱԲԷՇՍՏԱՆ"

Թրգմ.՝ Տիմոթէոս վրդ. Սապրիչեան

Որչափ աւելի կը մօտենայինք սուրբ Երուսաղէմի, այնչափ աւելի բաբախումը եւ մեր քաղաքացի ժողովրդոյ թիւը կ'աւելնար, որոնք լսելով մեր գալը մեր դիմացը փութացեր էին:

Գալիլեա բռնուած տեղը, որ մէկ ժամ է քաղաքէն, գտանք զԳեր. Կարապետ եւ Սիմէոն Արքայեան Եպիսկոպոսները, որոնք Արքայեան պատրիարք Հօր կողմէն եկած էին մեզ դիմաւորելու:

Նոյնպէս Անգղիոյ Հիւպատոս Նօէլ Թէմբըլ Մօր իւր թարգմանը եւ երկու խաւասները ղրկած էր:

Աւելորդ կը համարիմ վանքը հասած ժամանակնիս եկեղեցական թափօրի զմեզ ընդունելնին նկարագրել. բայց չեմ կրնար լռել ու չյայտնել այն յուզմունքն ու սրտագին զգացումը, զոր փոխադարձաբար կը կրէինք մեր հոգւոյն մէջ՝ տեսնելով ողջ առողջ բոլոր Միաբան եղբարքն ու Հայրը եւ Ամենապատիւ Պատրիարք Արքայեան Հայրը, երբ իրարու փարելով եւ ջերմ արտասուքներ թափելով զիրար կը համբուրէինք, եւ փառք կուտայինք Աստուծոյ, որ զմեզ դրկեց մեռելութենէ յարուցանելով եւ զմեզ բան եղբարքը ողջ պահելով՝ արժանի բրաւ մէկզմէկ տեսնելու:

Հոս չեմ ուզեր զանց ընել հարկաւոր պարագայ մը, որուն վրայօք տեղեկութիւն առացանք Երուսաղէմ գտնուած ատեննիս յետոյ: Վերը երես 116 ըսած էինք Գելեսայէն նամակ մը խրկելնիս յԵգիպտոս եւ մեր վիճակը այն տեղի ազգայնոց իմացընելնիս: Սոյն նամակը Երուսաղէմէն Արքայեան Պատրիարքին խրկուելով, եւ իմանալով մեր Գելեսայի մէջ արգիլուած ըլլալը, անմիջապէս կը հեռագրէ Կոստանդինուպոլիս Անէն. Տէր Գօզօս Նախորդ Պատրիարքին, եւ անոր միջոցաւ Անգղիոյ Վսեմ. դեսպանին կ'իմացնէ, եւ կը խնդրէ որ մեր վերադարձին համար հոգ տանի: Նա ալ առանց ժամանակ անցընելու՝ յԱնգղիա կը հեռագրէ անկէ հրաման ընդունելու համար:

Վեհափառ Թագուհւոյն կառավարութիւնը սոյն լուրը առնելուն պէս՝ Եգիպտոսի իւր ընդհանուր հիւպատոսին(*) հրաման կը խրկէ որ մեր վերադարձին համար ինչ որ հարկ է՝ ի գործ դնէ եւ մեր գալը դիւրացընէ, ուստի սոյն հրամանին վրայ նա ալ կը փութայ Արժանապատիւ Աստուածաշունչ վարչապետի ձեռօք երկներկու ձեռք հագուստ եւ հազար արծաթ դրօշմ բռնել պատրաստել, եւ Երուսաղէմայ հիւպատոսին ալ գրելով՝ Արքայեան Պատրիարքէն եւս առ մեզ ուղղեալ նամակներ բերել կուտայ, զորոնք իւր գրութիւններուն մէջ դնելով եւ պատրաստել տուած հագուստներով ու դրամներով Եգիպտոսի կառավարութեան ձեռօք Բարձրապատիւ Իսմայէլ փաշայի մարդոց հետ ճամբայ կը հանէ մեր ձեռքը հասցնելու ի Մէդէմմա (Կալլապատ):

Այս լուրը Սուէզ եկած ժամանակնիս իմացանք, եւ մեզմէ քանի մը օր յառաջ սահմանէն անցած ըլլալով՝ մեր ընորհակալութիւնը մատուցինք Անգլիական Հիւպատոսի տեղապահին, եւ յայտնեցինք Անգղիոյ տէրութեան [illegible] սոյն մարդասիրական [illegible] տուեալ նշանը, ու իր մեր անձնանուիրութեանը, այլ Վեհափառ Թագուհւոյն [illegible] անօրէնութեանը(**):

Անասուսիկ Եգիպտոսի ընդհանուր Հիւպատոսի տեղապահ Սթանլէյ [illegible] ի Հաբէշստան յուղարկած [illegible] պատճէնը, որ թէպէտեւ մեր [illegible] չհասաւ, բայց որում մենք [illegible] եկած ու Եգիպտոս արդէն հասած [illegible] ինք, սակայն անոր մէկ օրինակը [illegible] մեն. Արքայեան Պատրիարքէն [illegible] էր, ինչպէս վերը պատմեցինք:

(*) Սոյն միջոցին ընդհանուր հիւպատոսը բացակայ գտնուելով, Ադէֆսանտրիայ Հիւպատոսը կը վարէր պաշտօնը՝ իբր տեղապահ եւ կամ փոխանորդ կարգուելով անոր կողմէն:

(**) Ցիշեալ [illegible] դատանդնուն, բատ որում [illegible] մալ յատկապէս ձեւած էին, [illegible] տարի մարտ ամսոյն մէջ սուրբ [illegible] խրկուեցան բաց ի 1000 [illegible] լինելոց տրուեցաւ Ամեն. [illegible] միջոցաւ:

(Շար.)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Clacière 15 – 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ, — ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՇԱԲԱԹ 2 ՆՈՅԵՄԲԵՐ
SAMEDI 2 Novembre 1935

11 ՏԱՐԻ — 11e Année No. 2951

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՐԻ ԽՕՍՔԸ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ «ՉԻՔ_ՉԻՔ»

Անցեալ օր օտար թղթակից մը կը գրէր հայկական ռազմա-կանութեան մը կամ դիւանագիտութեան մը մասին, որ կը կոչուի «չիք – չիք», — «մէկը միւսին դէմ հանել»։

Այս արհեստը կատարելութեան հասցուցին ռուս բոլշեւիկնե-րը, յանուն համաշխարհային յեղափոխութեան, որ իրականին մէջ ուրիշ մէկ երեսն էր ռուսական աշխարհակալութեան։

Այդպէս էր որ, անոնք մինչեւ իսկ իրարու դէմ հանեցին ուրիշ աշխատաւորական հոսանքներ, որոնք, պառակտուած եւ ոխ սերմա-նելով աջ ու ձախ եւ տարիներով մաշեցան պայքար մղելով մի-ջազգային ընկերվարութեան դէմ։

Երբ Ֆրանսայի մէջ միացեալ ճակատ կազմուած ըլլալով, այսօր յուսանքներու փոխարէն մեղրածոր խօսքեր կը լսուին, այդ ցինչանակեր թէ Մոսկուան դարձի եկած եւ նոր տասնաբանեայ մը կազմած է։

Ֆրանսայի «միացեալ ճակատ»ը տեղական երեւոյթ մըն է, հետեւանք՝ բացառիկ դէպքերու, եւ ոչ ընդհանրական։

Անշուշտ Կոմինթերնը կ'ուզէ որ նոյն համաձայնութիւնը գո-յանայ աշխարհի բոլոր երկիրներուն մէջ, սերտ գործակցութեամբ իրարու կապելով ընկերվարականներն ու համայնավարները եւ ուրիշ ձախակողմեան տարրեր։

Այդ բաղձանքին դէմ պատ քաշած են ուրիշ երկիրներու ըն-կերվարական – աշխատաւորական կազմակերպութիւնները, շատ յորդ եւ արդարանական տարակուսութիւններով։

Վկայ՝ Աշխ. – ընկերվ. Միջազգայնի գործադիր կոմիտէին վերջին ժողովը Բրիւսէլի մէջ, հոկտեմբեր 13ին, երբ մերժուեցաւ նկատի առնել համայնավար պատուիրակութեան առաջարկը, միացեալ ճակատ կազմելու համար։

Դեռ աւելին, — այս առթիւ Մեծն Բրիտանիոյ, Հոլանտայի, Շուէտի, Տանիմարքայի եւ Չեխոսլովաքիոյ պատուիրակները յայտարարեցին թէ չեն կրնար ընդունիլ համայնավար պատուի-րակութեան տեսակցութեան հրաւէրը, «թէ նկատի առնելով հա-մայնավար պատուիրակութեան կազմը եւ թէ անոր համար որ իրենք իրենց երկիրներուն մէջ կը մերժեն որ եւ է միացեալ գոր-ծունէութիւն ունենալ համայնավար կուսակցութեան հետ»։

Այս տեսակէտէն շատ աւելի անողոք դիրք մը բռնած է Մ. Նա-հանգներու Աշխատանքի Դաշնակցութիւնը։ Ան վերջերս որոշեց իր շարքերէն վտարել բոլոր համայնավարները, նկատի առնելով որ Կոմինթերնի վերջին համագումարը յանձնարարած է բոլշեւիկ-ներուն՝ մտնել ընկերվարական եւ բանուորական կազմակերպու-թեանց մէջ, անշուշտ բերդը ներսէն առնելու համար։

Այսպիսի կացութեան մը մէջ, ի՞նչ իմաստ կրնայ ունենալ որ եւ է հայ «բանուորական»ի մասնակցութիւնը՝ համայնավարներու կողմէ սարքուած «միացեալ»ներու։

Գաղափար մը կազմած ըլլալ, անշուշտ, կարդալով Ամերի-կայի Մ. Ն. Հնչակեաններուն հետ կնքուած համաձայնութիւնը։

Այդ «միացեալ»ը արտաքին ճակատի վրայ պայքար պիտի մղէ պատերազմի, Ֆաշականութեան, միջազգային աշխարհակալու-թեան եւ ուրիշ բազմաթիւ վտանգներու դէմ, իսկ ներսէն... Հ. Յ. Դաշնակցութեան դէմ։

Այդ ծուռթեան քաղաքականութեան «քաղցրութիւնները» նոր չէ որ պիտի վայելենք։

Թէ այստեղ, Ֆրանսայի եւ թէ ուրիշ գաղութներու մէջ, տա-րիներէ ի վեր հայ կարմրուկները բան-գործ ըրած են «չիք – չիք» խաղալ, աշխատաւորական շարժումը շփոթելով հակիրթ կամ վէգ խաղալու վարժութեան հետ։

Ու մենք ունեցանք «միացեալ» միթինկներ, ուր Հայն ու Ֆը-րանսացին կամ Արաբը թոյն կը սրսկէին, շանթեր կը տեղային Դաշնակցութեան դէմ, ճիշդ այնպէս ինչպէս եթէ հարցը կապ ու-նենար Ֆաշականութեան, հիթլէրականութեան կամ բրիտանական աշխարհակալութեան հետ։

Ու տեսանք Ֆրանսերէն թռուցիկներ ու յօդուածներ, խըմ-բագրուած նոյն նենգամտութեամբ, — օտարն ալ կապել հակա-դաշնակցական շարժումին, չարափոխելով եւ չահագործելով զուտ հայկական, առանձին վէճեր։

Ու մինչդեռ այսօր Սթալին – արքան գինի կը խմէ Մեծն Բրի-տանիոյ թագաւոր – կայսեր արեւշատութեան համար, եւ Կոմին-թէրնը տարօրինակ փափկանկատութեամբ կը խմբագրէ իր հեր-թական նշանախօսքերը, — հայ կարմրուկներն ու անոնց ուղեկից-ները կը շարունակեն «չիք – չիք» խաղալ, մէկը միւսին դէմ հա-նել, այս պարագային՝ Հայն ու օտարը՝ Հ. Յ. Դաշնակցութեան դէմ։

Միայն մէկ տարբերութեամբ, որ նոյնքան խարդախ ռազմա-կան մըն է, — կրակը ուղղել «Դաշնակ ղեկավարութեան», «չէ – ֆ»երուն դէմ, սիրաշահելով շարքերը...

Հիմա փորձեցէք հարցնել այս տիրացուներուն թէ՝ երբ «մի-ացեալ» կամ «ժողովրդական» ճակատ կազմուեցաւ Ֆրանսայի մէջ, այս երկրին Կոմկուսը զանազանութիւն դրա՞ւ ընկերվարա-կան «չէֆ»ին ու շարքին միջեւ, ղեկավարութեան եւ կուսակցու-թեան միջեւ։

Հարցուցէք, դարձեալ, թէ բոլոր բանակցութեանց ընթաց-քին, Կոմինթէրնը համարձակեցա՞ւ ծուռ նայիլ Ընկերվարական Միջազգայինի որ եւ է մէկ հաստուածին, հակառակ անոր բռնած անհաշտ եւ անողոք դիրքին։ Եւ, մինչեւ այսօր ալ ժխտական պա-տասխան առնելով, կը համարձակի՞ բերան աւրել։

Այսպիսի այլանդակութիւններ միայն հայկական միջավայրի մէջ կրնան ծնիլ ու զարգանալ։

Դեռ չխօսեցանք բուն սկզբունքի հարցերու մասին։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

«ՔԱՂԱՔԱԿՐԹՈՒԹԵԱՆ ԳԵՐԱԳՈՅՆ ԱՄՕԹԸ»

Յիսունեւերկու պետութիւններէն յիսունը հաւանութիւն յայտնեցին Պատժական միջոցներու

ԱՆԳԼԻԱ ԴԵՌ ՏՐԱՄԱԴԻՐ ՉԷ ՄԱՐՏԱՆԱՒ ՊԱԿՍԵՑՆԵԼՈՒ

Մուսոլինի կարճ բայց բուռն ճառ մը խօսեցաւ հոկտեմբեր 31ին, Հռոմի պատմական հրապարակին՝ Ֆորոմին առջեւ, նոր համալսարանական ոստանին բացման առթիւ, ձաղկելով Ազգերու Դաշնակցութեան բռնած ընթացքը՝ Իտալիոյ դէմ։ Հազարաւոր զինուոր – ուսանողներ աչքի կը զարնէին անհամար բազմութեան մէջ։ «Պէտք չէ մոռնանք որ, ըսաւ, երբ այսօր, 31 հոկտեմբեր, կը վերածնի այս համալսարանը, անդին, Ժընեւի մէջ, եսասիրութեան եւ ընչաքսնութեան գինակցութիւն մը կը փորձէ փակել ճամբան երիտասարդ եւ չարքիկաւոր Իտալիոյ առջեւ։ Այս անտեսական պաշարման առջեւ, կ'ուզենք որ ամբողջ քաղաքակիրթ աշխարհը գերագոյն ամօթն զգայ փորձի մը հանդէպ որ առաջին անգամ կը կատարուի, խորտակելու համար Իտալիոյ ժողովուրդին դիմադրական կորովը։ Թող իմանան թէ մենք այդ փորձին դէմ պիտի ճակատենք մեր ամէնէն անողոք դիմադրութեամբ, անսասան վճռականութեամբ եւ գերագոյն արհամարհանքով»։

Այս բառերը արտասանած ատեն «Առաջնորդ»ը ուժգնօրէն զարկաւ ան-դամին եւ բազմութիւնը ոտքի ելլելով զայրոյթի աղաղակներ արձակեց։ (Թղթակից մը գիտել կու տայ թէ «գերագոյն արհամարհանք» բառը, որ անշուշտ Մուսոլինիի մտածումը կ'արտայայտէր, վերջին պահուն զանց առնուած էր իտալական թերթերուն մէջ)։

Յետոյ «Առաջնորդ»ը բացագանչեց. — «Ընկե՛ր ուսանողներ, առաջին շարքերուն վրայ պիտի գտնուի՞ք»։ Անհամար «Այո՛»ն մը արտասանուեցաւ իբրեւ պատասխան։ Մուսոլինի ճառը վերջացուց հետեւեալ բառերով.

— «Թող այս համալսարանը, ինչպէս Իտալիոյ բոլոր համալսարանները, դառնայ ճեմարանը, ամրոցը, միջնաբերդը Ֆաշական ոգիին, որ երբ սպառազինուած է գէն ու գրահով, անվրէպ կը չահի յաղթանակը»։

Համալսարանական ոստանին բացումով, Հռոմի համալսարանին դասըն-թացքները պիտի փոխադրուին Սափիէնցա պալատէն։ Համալսարանին բոլոր ճիւղերը ամփոփուած են այս ոստանին մէջ, որ շինուած է գերարդիական ոճով։

*** Բոլոր պետութեանց ներկայացուցիչները համախմբուած ըլլալով Ժըն-եւի մէջ, երկու օրէ ի վեր կը զբաղին պատժական անօրինութիւններով եւ ուրիշ կարեւոր հարցերով։ Պատիժներու խորհրդաժողովը իր առաջին հրապարակային ժողովը գումարեց հոկտեմբեր 31ին, հոկտեմբեր 19էն ի վեր։ Այս առթիւ նախագահը հաղորդեց թէ 52 պետութիւններ ընդունած են զէնքի եւ ռազմանիւթի արգելքը, իսկ Մ. Նահանգներու կառավարութիւնը արգիլած է զէնք եւ ռազմանիւթ ղրկել թէ Իտալիոյ եւ թէ Հապէշիստանի։ 50 պետու-թիւններ ընդունած են ելմտաւորական պատիժները, 49 պետութիւններ ղըր-կած են իրենց պատասխանները՝ տնտեսական անօրինութեանց մասին, «մեծամասնաբար հաւանութիւն յայտնելով»։

Այս առթիւ երեւան եկաւ որ կարգ մը պետութիւններ վերապահում յայտնած են զանազան կէտերու մասին։ Լեհաստան եւ Նորվեկիա կը խնդրեն նկատի առնել կարգ մը պայմանագրութիւններ որ կնքուած են իտալական տուներու հետ։ (Լեհաստան առեւտրական նաւեր եւ ինքնաշարժներ ապսպրած է)։ Թուրքիա, Եուկոսլավիա եւ Ռումանիա վերապահումներ կը յայտնեն Իտալիոյ հետ կնքուած հաշուեկցութեանց առթիւ։ Զուիցերիա կը խնդրէ նկատի առնել թէ պայմանագրութիւններ կնքած ըլլալով, 50 – 60 օրուան կը կարօտի, անտեսական պատիժները գործադրելու համար։ Ա. Միութեան Փարիզի դեսպանը կը խնդրէ թոյլ տալ որ ատոնան Իտալիոյ մէջ շինել տրուած նաւերը։

Ասոր վրայ Գ. Իտըն միջամտելով, յայտարարեց թէ Մեծն Բրիտանիա չի կրնար բազմաթիւ վերապահումներ ընդունիլ, այնպէս ինչպէս բրաւ խորհրդային պատուիրակը։ Ի վերջոյ ժողովը քուէարկեց հետեւեալ բանաձեւը. — 1. Այն պայմանագրութիւնները որ կնքուած են Իտալիոյ հետ եւ ամբողջովին վճարուած մինչեւ հոկտեմբեր 19, պէտք պիտի մնան պոյլօթէ։ — 2. Այն պայմանագրութիւնները որոնց համար վճարում չէ կատարուած, պէտք է ջնջուին կամ առկախ մնան, պատժական անօրինութեանց ընթացքին։

Փարիզի մէջ լաւատես, Լոնտոնի մէջ յոռետես

Գ. Լավալ, որ այժմ Ժընեւ կը գտնուի, կը շարունակէ լաւատես երեւալ, իսկ Լոնտոնի մէջ յոյս չունին թէ կարելի է որ եւ է ելքի յանգիլ բրիտանական ընտրութիւններէն առաջ։

«Տէյլի Մէյլ»ի դիւանագիտական խմբագիրը կը գրէ թէ խօսակցութիւն-ները կը շարունակուին անգլիական եւ իտալական կառավարութեանց միջեւ, Միջերկրականի նաւատորմի մասին, բայց հաւանական չէ որ Անգլիա անմիջապէս հոն կանչէ կարգ մը մարտանաւեր, գոհացում տալու համար Իտալիոյ։ Բրիտանական դեսպանը հաղորդած է Գ. Մուսոլինիի թէ իր կառավարութիւնը կը սպասէ որ Իտալիա ուրիշ զօրքեր ալ հեռացնէ Լիբիայէն։ Անգլիական կառավարութեան կարծիքով, անբաւական է 15,000 զինուորներու յետս կոչումը, քանի որ դեռ առվորականէն շատ աւելի իտալական զինուորներ կը գտնուին եգիպտական սահմանին վրայ։ Իտալական աղբիւրներու համաձայն, 60,000 զինուոր կը գտնուին Լիբիոյ մէջ, ինչպէս եւ շատ մը օդանաւեր եւ հրասայլեր, մինչ Եգիպտոսի անգլիական զօրքին թիւն է 20,000 առանց հաշուելու բուն եգիպտականը։

Բրիտանական դեսպանը երկարօրէն բացատրելով իր կառավարութեան տեսակէտը, գանգատած է թէ իտալական մամուլը միշտ կը ներկայացնէ Անգլիոյ դիրքը։

ՄՈՒՍՈԼԻՆԻ անզամատաբար ստացաւ իր կուսակցութեան վարչութենէն, 14րդ տարեդարձին առթիւ, իբրեւ թիւ 1 Ֆաշական։

«ՄԷՍՍԱԺԸՌԻ ՄԱՌԻԹԻՄ» ընկերութեան շոգենաւերը այլեւս չպիտի բանին դէպի Աւստրալիա, համաձայն հրամանագիր – օրէնքի մը։ Այս կարգադրութեան շնորհիւ տարեկան 130,000 անգլ. ոսկի պիտի խնայուի։

(Շար.ը կարդալ Գ. էջ)

ՀԱՊԷՇԻՍՏԱՆԻ ԿԱՅՍՐՈՒՀԻՆ ԻՐ ՀԵՏԵՒՈՐԴՆԵՐՈՎ

ՅԱՌԱՋի վաղուան թիւը

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՎԱՂՈՒԱՆ ԹԻՒՆ ԱԼ ԱՄԲՈՂՋՈՒԼԻՆ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ Է ԿՈՄԻՏԱՍ ՎԱՐԴԱՊԵՏԻ, ՑՈՒՂԱՐԿԱՒՈՐՈՒԹԵԱՆ ՄԷԿ ՆԿԱՐՈՎ։

Թուրքերէն աղօթք Պոլսոյ եկեղեցիներուն մէջ

Ինչպէս նմանօրինակ երեւոյթներ, Գէորգ. արք. Արսլանեանի նախաձեռնութիւնն ալ վարակիչ դարձաւ եւ հոկտեմբեր 27ի կիրակին Պոլսոյ բոլոր եկեղեցիներուն մէջ թուրքերէն քարոզներ եւ աղօթքներ արտասանուեցան, Աթաթիւրքի արեւշատութեան համար։ Ահաւասիկ Բերայի եկեղեցիներուն մէջ արտասանուած թուրքերէն աղօթքին թարգմանութիւնը.

— «Բարձրեալն Աստուած, այս պահուս բոլորիս սիրտերէն առ քեզ բարձրացող աղերսանքները, ծովերու նման անսահման սզարմութեամբդ ընդունէ։

Բարձրեալն Աստուած, մեր հայրենիքը պատող Աթաթիւրքին կեանքին դէմ երկարել ուզող վատ ձեռքերը, մեր՝ քու ծառաներուդ փրկութեանը համար, կոտրէ, ճմլէ, ոչնչացուր։

Մեծդ արարիչ, դուն թուրք արիւնով թրծուած մեր հողերուն հացովը եւ ջուրովը սնած այն դաւաճանները, երկինքն ու երկիր սարսող աստուածային ցասումովդ անիծէ։

Բարձրեալն Աստուած, տեսնելու եւ ճանչնալու անկարող, եւ մէկմէկ խաւարի մէջ եղող այն ապերախտ աչքերը դժոխքին հուրովը այրէ, մրկէ։

Բարձրեալն Աստուած, առ քեզ բարձրացող մեր այս խղճերը ընդունէ, մեր մեծ առաջնորդին՝ Աթաթիւրքին կեանքը քու գթութեանդ արեւին նման անշէջ եւ անվերջ ըրէ։ Ամէն»։

*** Պոլսոյ թերթերը կը գրեն թէ եկեղեցիներուն դրան վրայ մշտադալարի եւ ծաղիկներու մէջ Աթաթիւրքին նկարը զետեղուած էր, դրօշներ շուրջը։ Պատարագի թափօրին սկիզբը, տաճարներու դրան առջեւ մատաղի ոչխարներ զենուեցան, դպրաց դասերը հանրապետական քայլերգը երգեցին. յետոյ պատարագիչները թափօրով առաջնորդուեցան տաճար։ Գրեթէ ամէն թաղի մէջ կառավարական ներկայացուցիչներ, Հայքի մասնաճիւղեր հրաւիրուած էին։

Իտալուհիներն ալ պատնէշին վրայ

Հռոմէն կը գրեն թէ իտալացի կիները ազգային դիմադրութեան ոգին պիտի կազմեն տնտեսական կաշկանդումներուն դէմ։ Պատերազմի մէջ մեռած զինուորներու մայրերուն եւ այրիներուն յանձնուած է դիմադրութիւնը կազմակերպելու պաշտօնը։ Անոնք նահանգային կոմիտէներ կազմելով, պիտի հըսկեն որ ամէն տունի մէջ միայն իտալական արտադրութիւններ գործածուին։ Արդէն իսկ ազդեր փակցուած են ամէն կողմ, յանձնարարելով. — «Իտալական ապրանքներ գնեցէք եւ անոնցմով հպարտացէք»։

Կիները միեւնոյն ատեն պիտի ստուգեն թէ ո՛ր ընտանիքները ամէնէն աւելի կը վնասուին տնտեսական կաշկանդումներէն եւ կարելի եղածին չափ արդարութեամբ պիտի բաժնեն զոհողութեանց բեռը։ Միեւնոյն ատեն պայքար պիտի կազմակերպեն օտար արտադրութեանց դէմ։

Ասկէ զատ, կարգ մը կանացի կազմակերպութիւններ մասնաւորապէս կ'աշխատին արգիլել որ եւ է մսխում։ Որ եւ է օտար արտադրութիւն որ անհրաժեշտ չէ, պիտի արգիլուի, առաջին առթիւ՝ արդուզարդի վերաբերեալ նիւթեր, անուշահոտութիւններ, ոսկոյրներ, լոպելներ եւ հազարումէկ այլ բաներ ոչնչութիւններ։

Պատերազմի մայրերուն եւ այրիներուն զօրաշարժը մեծ նշանակութիւն ունի բարոյական տեսակէտով, իբրեւ խորհրդանշան մը ուղղուած Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի, քանի որ 1915—1919 երեք ազգերը միասին կռուեցան, բայց Իտալիան չստացաւ իր զոհողութեանց համապատասխան բաժինը։

*** Գրած էինք թէ շաբաթը մէկ օր միս չպիտի ծախուի ամբողջ Իտալիոյ մէջ։ Այս որոշումը պիտի օգնէ թէ անասուններու թիւը աւելցնելու եւ թէ ներածումները պակսեցնելու։ Մնաց որ, Իտալացիները աւելի շատ խմորեղէն եւ պտուղ կ'ուտեն քան միս։ Հռոմի մէջ կը կարծեն թէ պիտի կրնան դիմանալ նոր զրկանքներուն։ Այսպէս, ածուխը փոխանակ Անգլիայէն գնելու, կրնան ճարել ուրիշ երկիրներէ, մասնաւորապէս Գերմանիայէն։ Նոյնպէս քարիւղը, որ գրեթէ ամբողջովին Ռումանիայէն կուգայ։ Այս առթիւ կարգ մը թերթեր կը գրեն թէ հաւանական է որ Իտալիա բոլորովին գոցէ իր դուռները պատիժները գործադրող պետութեանց ապրանքներուն դէմ եւ լայնօրէն բանայ բարեկամ պետութեանց առջեւ։

ՓԱՐԻԶԻ ԱԼԳԱՆԴԱԿԱՆ ԴԵՍՊԱՆԱՏՈՒՆԸ կը տեղեկացնէ թէ նախարարական խորհուրդը որոշած է ազատ արձակել բոլոր քաղաքական բանտարկեալները։

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՄԱՐՍԷՅԼԷՆ

ՕՐՈՒԱՆ ՄՏԱՀՈԳՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Բանուորական ճակատի վրայ ոչ մէկ մխիթարական երեւոյթ։ Ընդհակառակն, քանի կ'երկարին օրերը, աւելի ու աւելի զգալի կը դառնան խառնութիւնները։

Օր չանցնիր որ ականատես չըլլանք նորանոր ողբերգութեանց եւ չլսենք յուսահատութեան կանչեր։

Շրջիկ հայաշատ փողոցներուն մէջ, անպայման պիտի հանդիպիք մեղրամոմի գոյնով տղոց, որոնք կամ անօթի են կամ անգործ, եւ կամ աքսորական։

Ժամանակ մը երբ մեր ձեռքերուն մէջ ունէինք ինքնութեան կանոնաւոր թուղթեր, կը կարծէինք ըլլալ ամենաերջանիկը աշխարհի վրայ։ Սակայն հիմա ուրիշ է պատկերը։ Ինքնութեան կանոնաւոր թուղթեր ունենալը բաւական չէ բնականոն կեանքը շարունակելու համար։ Ինքնութեան թուղթերու փորձանքէն ազատողը գոհ կ'երթայ հարիւրին տասնի կամ քսանըհինգի օրէնքին։

Սա վերջին քանի մը ամիսները ողբերգական եղան Մարսէյլի հայ գործաւորութեան համար։ Բոլոր գործատուները անխտիր արձակեցին իրենց բանուորները։ Շաքարի եւ իւղի գործարաններու մէջ, օրէնքը տառացի գործադրուած է։ Ուրիշ գործարաններու մէջ ալ, աւելի կամ նուազ չափով օրէնքը իր երկաթեայ ուժգնութեամբ կը հարուածէ ենթակաները։ Շատեր այդ գործաւորներէն որոնք հիմա փողոցն են, յոգնած դիմացով եւ պարպուած մարմնով, աշխատած են այդ դժոխք հաստատութեանց մէջ տարիներ ու տարիներ։ Շատերը կայտառ էին եւ երիտասարդ իսկ հիմա դեղնած։

Երէկ, երբ կ'արձակուէին գործէն, իրենց շունչը կ'առնէին նպաստի գրասենեակներուն առջեւ։ Իսկ հիմա ան ալ չկայ։ Եւ հազարաւոր նպաստառու բանուորներ, շաբաթը քանի մը անգամներ, հանրակառքի դրամն ալ իրենց գրպանէն վճարելու պայմանով, «Թամփոն»ի կ'երթան, որպէսզի գէթ ինքնութեան թուղթերը փոխելու ժամանակ դժուարութեանց չհանդիպին։

Տեղը չէ՞ հիմա հարցնել,— ի՞նչ ըրին այս դժբախտներուն համար, անոնք՝ որ օրն ի բուն կուրծք ծեծեցին կեղծաւորութեամբ եւ մասամբ նորին։ Եւ հիմա ալ լուռ են որովհետեւ պղտոր ջուր չկայ ձուկ որսալու համար։

Նպաստառուներու բազմութիւնը կրկին աճեցաւ։ Այսպէս ամէն անոնք որ գոհ գացին հարիւրին տասնի կամ քսանըհինգի օրէնքին, գացին արձանագրուելու իբրեւ անգործ։ Բնական է նպաստ ստանալու համար չէ որ գացին եւ կամ կ'երթան։ Այլ յետագային ինքնութեան թուղթերու մէջ դժուարութիւն չունենալու համար։

Կօշկակարները մեծ թիւ մը կը կազմեն ասոնց մէջ։ Անմիջապէս ըսեմ թէ ասոնց կացութեան մէջ ալ նորութիւն մը չկայ։ Հոկտեմբեր 22ը անցաւ։ Կը սպասուէր նոր կարգադրութեանց, եւ սակայն ամէն յոյս օդը ցնդեցաւ։

Շաբաթ օր Աշխատանքի Սակարանին մէջ ժողով մը սարքուած էր կօշկակարներու համար։ Հակառակ օրէնքի խստութեան, անոնք պէտք աղէկ կ'աշխատէին գործատեղիներու կամ տուներու մէջ։

Եւ ահա մտատանջութիւններ … անհատական քններու պատճառով։

Քիչ մը ամօթ ունեցէք, անխիղճ մարդիկ։ Ի՞նչ կը շահիք մէկուն կամ միւսին տունը քանդելով։

×

Գրած էինք թէ «Մաքրագործումը» կը շարունակուի ամէն կողմ, սրճարաններու եւ փողոցներու մէջ, երբեմն հանելու համար օրէնքի [illegible], փաստաթղթեր եւն.։ Երիտասարդ մը կը պատմէր առջի օր.— Քանի մը տարի առաջ, երբ մեծ պողոտայէ մը կ'անցնէի, ոստիկանները կեցուցին զիս։ Վրաս վեց ֆրանք միայն գտան։ Անմիջապէս տասը պէտք էր ըլլար։ Եւ այդ օրերուն ալ հիւանդ ըլլալով չէի աշխատեր։ Այս պատճառներով բանտեցին զիս եւ նետեցին բանտը։ Տասը օր մնացի եւ ահա [illegible] թուղթ ձեռքս։

Ուրիշ երիտասարդ մը ինծի յանձնեց գրութիւն մը աքսորականներու մասին «Յառաջ»ի մէջ տպուելու խնդրանքով։ Այս երիտասարդն ալ զոհն է «[illegible]»։ Մնաց է քանի մը անգամ բանտ։

Հաստուած մը միայն, եթէ սիրտ ու տրամադրութիւն ունիք.

—«Եթէ դատապարտուեն զիս ու ըսեն տասը տարի պիտի պառկիս, կը համակերպիմ վճռին եւ կը համբեմ օրերս։ Սակայն այդպէս չէ արտաքսման պարագան։ Յաւիտենական բանտարկեալ մը կը սեպուիս։ Եթէ մինչեւ մահդ ամէն տարի բանտ իս, պիտի քաշես մեղքը։ «Մեղքն ալ երկիր չունենալն է։ Ո՞ւր երթանք։ Ո՞վ ներս կ'առնէ։ Ազգի մեծեր, ձեզ կանչելէն մեր բերնին մէջ մազ բուսաւ։ Օգնութի՜ւն։ Մի թողուք որ յուսահատութեամբ վերջ տանք մեր կեանքին»։

Այս առթիւ կը թելադրենք այդ կարգի մեր դժբախտ հայրենակիցներուն որ չերթան կասկածելի սրճարաններ։ Գէթ այսպիսով զերծ կը մնան ոստիկանական խառնութիւններէ։

Մարսէյլի նահանգային ժողովը բացուեցաւ շաբաթ օր, 26 Հոկտեմբեր։ Ինչպէս կը յիշեն մեր ընթերցողները, այս ժողովն էր որ պիտի զբաղէր նպաստառու հայ բանուորներու խնդիրով։

Ժողովին աշխատանքներու մասին թերթերը լայն արձագանգ տուած էին։ Սակայն այս բոլորին մէջ որ եւ է բան չկար հայ նպաստառուներու համար։

Ազգ. մարմիններուն պարտականութիւնը չէ՞ր այս ժողովին յուշագիր մը ներկայացնել։ Կարելի չէ՞ր շարժման մէջ դնել գոնէ աշխատաւորական անդամները։

×

Տիրող անգործութեան հետեւանքով գրեթէ բոլոր դպրոցները աղքատ են։

Անցեալ տարիներու աշակերտութիւնը կարելի չէ տեսնել։ Կրնամ ըսել որ թիւը կէս առ կէս եղած է։

Շատեր ծնողներէն՝ իրենց զաւակները տեղական դպրոց կը ղրկեն չունենալով ամսական 10—15 Ֆր.ի գումար մը։ Ուրիշներ ալ այդ մտոք ամբարտաւանութիւնը կ'ունենան ըսելու.— «Եղբայր, ի՞նչ հայու դպրոց, ի՞նչ հայութիւն, հոն բան չեն սորվեցներ տղուն. Ֆրանսական դպրոցներուն մէջ ամէն ինչ ձրի է, ձրի»։

Եւ ահա այսպիսի եւ ուրիշ պատճառներով մեծապէս տուժած են դպրոցները։ Աշակերտութեան թոշակներով նոյն իսկ կարելի չէ եղած ծախքերուն մէկ երրորդը հոգալ։

Տխուր վախճան մը կը սպառնէ մեր դպրոցներուն։

ՀՐԱՉԵԱՅ

ՕՐՈՒԱՆ ՀՈԳԵՐԸ

ՆՇԱՆՏՈՒՔԻ ԽԶՈՒՄԸ ԵՒ ՀԵՏԵՒԱՆՔՆԵՐԸ

Ըստ Ֆրանսական իրաւաբանութեան, գրաւոր կերպով տրուած որ եւ է խոստում իրաւական ուժ ունի։ Հետեւաբար խոստացողը կրնայ դատապարտուիլ իր խոստումի գործադրման, պայմանաւ որ այդ խոստումը զերծ ըլլայ կարգ մը տրամադրութիւններէ, որոնք արգիլուած են օրէնքով։ Օրինակի համար, երբ մէկը կը խոստանայ որոշ գումար մը վճարել ուրիշի մը պայմանաւ որ այս վերջինը մարդ մը սպաննէ, կողոպտէ եւ կամ տուն մը հրդեհէ, այս խոստումէն օգտուիլ ուզողը որոշուած պայմանը գործադրելէ յետոյ չի կրնար ստիպել օրինական կերպով որ խոստացողը իր խօսքը յարգէ։

Ընդհանուր կերպով բարքերը եւ կամ հանրային անդորրութիւնն ու կարգ ու սարքը խանգարող որ եւ է պայման արժէքէ զուրկ է եւ այդ պայմանի հիման վրայ որ եւ է խոստում զուրկ է նաեւ իրաւական ուժէ։

Նկատի առնելով այս սկզբունքը եւ իր բացառութիւնները, սկզբունք որ ունի ծանր հետեւանքներ խոստացողին համար, պէտք է ուշադրութիւն ընել որ եւ է բանի մը առթիւ գրելու պահուն, չափել գործածուած իւրաքանչիւր բառին եւ նախադասութեան իմաստը, արտայայտուիլ յստակ եւ պարզ կերպով, զգուշանալու համար ամէն տեսակ վիճարանութենէ արտայայտուած գաղափարներու շուրջ։

Այս խոստումի հարցը ունի իր մասնաւոր կարեւորութիւնը, երբ անիկա տրուած է ծրագրուած ամուսնութեան մը առթիւ, անոր չյարգուիլը կրնայ ունենալ շատ մը հետեւանքներ իրաւական տեսակէտով։

Մեր նպատակն է հիմնական լուսաբանութիւններ տալ այս մասին։

Նշանտուքը ուրիշ բան չէ եթէ ոչ ամուսնական փոխադարձ խոստում մը կնոջ եւ մարդու մը միջեւ։ Ֆրանսական օրէնքը մասնաւորապէս ուսումնասիրած չէ նշանտուքի խնդիրը, սակայն քանի որ այս սովորութիւնը գոյութիւն ունի գրեթէ բոլոր երկիրներու մէջ, այս սովորութեան վերաբերեալ դատեր շատ անգամներ կը ներկայանան եւ դատարանները ստիպուած են քննել այս կէտը եւ արձակել իրենց վճիռը։

Նշանտուքը ժամանակաւոր վիճակ մըն է, քանի որ անիկա կը վերջանայ ընդհանրապէս ամուսնութեամբ եւ բացառաբար խզումով մը։

Եթէ նշանտուքին յաջորդէ ամուսնութիւնը, խոստումը գործադրուած կը նկատուի եւ հետեւաբար որ եւ է դժուարութիւն չի ներկայանար։ Իսկ եթէ նշանտուքը խզ ըլլայ, խզուի, այն ատեն շահի, դրամական վերաբերեալ վէճեր կրնան ծագիլ։

Մէկը կ'ուզէ իր ազատութիւնը վերստին գտնել, միւսը իր նշանածին քմահաճոյքին տարրկայ ըլլալուն կ'ընդդիմանայ, չի հանդուրժեր լքուիլ տեղը անցնիլ իր ընտանիքին եւ ծանօթներուն առջեւ։ Քմահաճոյքի հետեւանքը եղող լքումէն կրնայ յառաջ գալ բարոյական եւ երբեմն ալ նիւթական վնաս։

Գլխաւոր, էական հարցը կը կայանայ գիտնալու մէջ թէ նշանածներէն ո՞ր մէկն է պատասխանատուն, ի՞նչ չափով պատասխանատու է եւ ի՞նչ ապացոյց պէտք է տալ կրած վնասի հատուցում ձեռք բերելու համար։

Մինչեւ հիմա արձակուած վճիռներուն նայելով, նախ պէտք է գիտնալ թէ որ եւ է սխալ մը գործուա՞ծ է խզողին կողմէ։ Սխալ գործած կը նկատուի այն որ կը նշանուի գիտնալով առաջուընէ թէ իր խօսքը չպիտի յարգէ։ Յանցաւոր է այն, որ կը խզէ.

Ա.— Պարզ քմահաճոյքի մը պատճառաւ, Բ.— Նշանածին շարժառիթը չի կրնար բացատրել եւ կամ կը ներկայացնէ անբաւարար, անորոշ եւ կամ անընդունելի շարժառիթներ, Գ.— Երբ նշանտուքը կը խզէ շատ երկար ատեն նշանուած մնալէ յետոյ, երբ արդէն ամուսնութեան օրը որոշուած է եւ հրաւիրագիրներ ղրկուած են։

Ընդհակառակն, երբ նշանտուքի խզումը տեղի ունեցած է նշանտուէն քիչ ժամանակ յետոյ, շատ դատարաններ կը նկատեն թէ նման պարագայի մը որ եւ է սխալ գործուած չէ։

Կանոնը այն է որ պատասխանատու նկատուելու համար սխալ գործած պէտք է ըլլալ, գործուած սխալը կը գնահատուի իւրաքանչիւր պարագան զատ զատ քննելով։ Օրինակի համար, եթէ խզող նշանածը տարիքոտ էր արդէն, դատարանը կրնայ վճռել թէ անիկա խզելով շատ թեթեւօրէն վարուած պէտք է նկատուի, քանի որ իր տարիքին բաղդատմամբ խզողը զերծ էր երիտասարդական [illegible] եւ խանդավառութենէն, որոնք ուրիշ պարագայի մը մէջ կրնան նկատի առնուիլ արդարացնելու համար խզողին վարմունքը։

Սխալը կրնայ գործուած ըլլալ երկու կողմէ։ Եթէ այդպէս է, պատասխանատուութիւնը կը բաժնուի եւ վնասի հատուցման գումարը կը նուազի։ Խզողին ծնողքն ալ կրնան պատասխանատու նկատուիլ, եթէ իրենց կողմէն պատճառ դարձած են խզման։

Որ եւ է հատուցում մը ձեռք ձգելու համար պէտք է որ գործուած սխալը բարոյական եւ կամ նիւթական վնաս մը պատճառած ըլլայ։ Առանց վնասի հատուցում գոյութիւն չունի։

Լքումի հետեւանքով լքեալին համբաւը կրնայ արատաւորուիլ, ինչ որ կը նկատուի բարոյական վնաս, եւ այս արատը իր կարգին կրնայ նիւթական հետեւանքներ ունենալ, օրինակի համար երբ լքեալը չի կրնար խզումին հետեւանքով գործ մը գտնել աշխատիլ։ Վնասը շատ աւելի մեծ համեմատութիւն կը ստանայ եթէ նկատի առնելով նշանածներու հարստութեան անհաւասարութիւնը, հանրային չարախօսութիւնը աւելի առատօրէն իր թոյնը թափած ըլլայ ծրագրեալ ամուսնութեան առթիւ։

Նիւթական վնասը կրնայ առաջ գալ բազմաթիւ պարագաներէ։ Օրինակի համար, երբ ամուսնութեան հեռանկարին առջեւ լքեալ նշանածը նշանուելէ յետոյ ձգած է իր ունեցած գործը։ Նաեւ երբ ի նախատեսութիւն ամուսնութեան՝ մասնաւոր ծախքեր ըրած է (կարասիներու գնում, յարկարածի վարձում, եւն.)։

Կարեւոր է վերջին կէտը, ապացոյցի վերաբերեալ. պէտք է ապացուցանել խոստումի մը գոյութիւնը, սխալ նկատուած պարագաներու իրականութիւնը, վնասը եւ վնասին այդ սխալի հետեւանք ըլլալը։

Ինչպէս ամէն վէճերու մէջ, նոյնպէս այս տեսակ դատի մէջ միշտ դատարան դիմողին կը պատկանի ապացուցանել։

Ուրեմն լքեալ նշանածն է որ պէտք է իր փաստերը պարզէ եւ ապացուցանէ։

Ընդհանրապէս լքեալը պիտի փաստէ թէ իր նշանածը որ եւ է շարժառիթ մը չունէր զինքը լքելու համար, ինքը մինչեւ վերջը ունեցած է ուղիղ եւ պարկեշտ վարմունք մը։

Երբեմն ալ անհնազանդ նշանածը ստիպուած պիտի ըլլայ բացատրել իր վարմունքը եւ իր վարմունքին արդար ըլլալը չկարենալ փաստելու պարագային, անիկա պիտի նկատուի յանցաւոր։

Դատաւորները միշտ կը պահանջեն որ նշանտուքի գոյութիւնը ապացուցուի գրաւոր միջոցներով (թղթակցութիւն, եւն. սակայն գրաւոր պայմանը կը զարդի եթէ խզողը գրել չի գիտեր)։ Սխալի գոյութիւնը կրնայ ապացուցուիլ ամէն տեսակ միջոցներով ըլլայ գրաւոր կամ ոչ (վկայութեամբ)։

Տրուած այս բացատրութիւններէն կը հետեւի որ նշանտուքը չի նկատուիր իբրեւ պայմանագրութիւն մը։ Այս հիմնական կանոնին հետեւանքն այն է որ խզումի պարագային անմիջական պատասխանատուութիւն չը կայ։ Խզողէն վնասուց հատուցում կարենալ պահանջելու համար, լքեալը պարտաւոր է ապացուցանել որ իր հակառակորդը սխալ մը գործեց եւ թէ այս սխալէն իրեն համար յառաջ եկաւ նիւթական եւ կամ բարոյական վնաս մը։

Սակայն ամէնէն առաջ լքեալը պարտաւոր է ապացուցանել գրաւոր կերպով նշանտուքի գոյութիւնը։

Նկատելով որ ապացոյցի դժուարութիւնները կ'արգիլեն յաճախ վնասուց հատուցումը, դատարաններ առ հասարակ բարեխղճական ձգտում մը ցոյց կու տան ի նպաստ լքեալին։

Գ. ՅԱԿՈԲԵԱՆ

ՀԱՅԻԼԷ ՍԵԼԱՍԻԷ Ա.

Պետ օրաթերթի թղթակիցը վերջերս Հապէշիստանի կայսեր հետ ունեցած է մասնաւոր տեսակցութիւններ իր գահակալութեան պայմաններու մասին, որոնց ամփոփումը կուտանք ստորեւ.—

Ժամանակակից վեհապետներու մէջէն չկայ մէկը, որ պետութեան մը ուժը այնքան լրիւ ներկայացնէ իր անձին վրայ, որքան Հապէշիստանի կայսրը՝ Հայիլէ Սելասիէ Ա.։ Բախտաւորաբար կարճ ժամանակամիջոցի մը մէջ, Արքայից Արքան իր վրայ կեդրոնացուց ամբողջ կայսրութեան ուժը, որ մինչեւ իր թագաւորութեան օրը պառակտուած էր ներքին կռիւներով։

Նէգուսը այդ յաջողութիւնը կը պարտի իր անուրանալի յատկութիւններուն, իր արտակարգ անհատականութեան, իր քաղաքական ձիրքերուն եւ վերջապէս իր հնարամտութեան։

Իշխան Թաֆֆարի ծնած է 1890ին, յուլիս ամսուն։ Այն ատեն ոչ ոք կրնար նախատեսել թէ այդ մանուկը օրին մէկը պիտի բազմէր կայսերական գահին վրայ եւ Հայիլէ Սելասիէ Ա. կայսր հռչակուելով, պիտի շարունակէր մեծն Մենելիքի գործը, եւ վերջնապէս պիտի ջախջախէր ինքնիշխան աւատապետներուն ուժը։

Իր հայրը Ռաս Մաքոննէն, Ադուայի յաղթականը, զաւակն էր Մենելիք կայսեր աղջկան։ Այսքան հեռաւոր ազգականութիւն մը նուազ հաւանականութիւն կուտար Թաֆֆարի իշխանին յաջորդելու մեծն Մենելիքի, սակայն ճակատագիրը ուրիշ կերպ տնօրինած էր։

Իշխանը Մենելիքի պալատին մէջ մեծցաւ, իր խաղընկերոջ՝ Լիճ Եասուի հետ միասին, որ որդին էր Մենելիք կայսեր անդրանիկ աղջկան եւ Ուօլոններու Միքայէլ մահմետական թագաւորին։ Ուօլոնները արիւնահեղ կռիւներէ յետոյ, ենթարկուեցան Մենելիք կայսեր իշխանութեան։ Մենելիք աւելի հաստատ հիմերու վրայ դնելու համար նոր կնքուած բարեկամութիւնը, իր սեփական աղջիկը կնութեան տուաւ գահերէց թագաւորին։

Մենելիք այլ եւս իր տարիքը առած ըլլալով, հանդիսաւորապէս իրեն իբր յաջորդ հռչակեց իր սիրական թոռը՝ Լիճ Եասուն։ Ծերունի եւ հիւանդկախ կայսեր այս վերջին հրովարտակը պատճառ եղաւ շատ մը դժբախտութիւններու եւ իր երկիրը ենթարկեց արիւնալի կռիւներու։ Մենելիքի կենդանութեան ատեն, Թաֆֆար իշխանը իր հօր յաջորդեց իբր փոխարքայ Հարրարի մեծ նահանգին։ Մինչ իշխանը իր նոր պաշտօնին գլուխը անցած կը վարէր իշխանութիւնը, երիտասարդ Լիճ Եասուս բանտարկել տուաւ Մենելիք կայսեր այրին՝ կայսրուհի Թէյթու եւ անոր աղջիկը՝ Զաուիթու, իր սեփական մեծ մայրն ու մօրաքոյրը, եւ կղերականներու եւ քանի մը աւատապետ իշխաններու պաշտպանութեամբ ինք զինք կայսր հռչակեց։

Մինչ այս մինչ այն Թաֆֆարի իշխանը իր կորովի ու ճարտար կառավարութեան շնորհիւ, մեծ ժողովրդականութիւն շահած էր Հարրարի նահանգին մէջ, որուն ժողովուրդը գրեթէ ամբողջութեամբ մահմետական էր։ Մենելիք այդ հսկայ նահանգը քանի տարի առաջ գրաւած էր Թուրքերէ սերած Հարրարի էմիրէն եւ մահմետական իշխաններէ, եւ զայն կցած էր կայսրութեան։

Երիտասարդ վեհապետը կասկածոտ ու նախանձոտ մարդ, չկրցաւ հանդուրժել Հարրարի փոխարքային յաջողութեան զօրութեան եւ Թաֆֆարի իշխանը Ադիս Աբեբայի արքունիքը կանչեց, զայն իրեն խորհրդական նշանակելով։ Իրականին մէջ իշխանը ամէն վայրկեան խիստ հսկողութեան տակ կը գտնուէր։ Երկար չանցաւ կայսեր կառավարութիւնը, որ բանտարկութիւններու, քմածին տնօրինութիւններու եւ անլուր վայրագութեանց շրջան մը եղաւ, եւ հակառակ ամենահին քրիստոնեայ պետութեան մը վեհապետը ըլլալուն, մահմետականութիւնը ընդունեց ու սկսաւ հալածել քրիստոնեայ եկեղեցին։

1916ին տեղի ունեցաւ պետական հարուած մը, որուն մասնակցեցան քրիստոնեայ նահանգներու բոլոր փոխարքաները, բարձր կղերականներն ու բանակը եւ գահընկէց հռչակեցին վեհապետը իբր անարժան կայսր «Հրէաստանի Առիւծներու» գահին։

Մենելիքի աղջիկը Զաուիթու միաձայնութեամբ Եթովպիոյ կայսրուհի հռչակուեցաւ, իսկ Ռաս Թաֆֆարի անուանուեցաւ թագաժառանգ եւ խնամակալ կայսրութեան «Նէկուս» տիտղոսով։

Յաջորդող տարիներուն Հապէշիստանի մէջ ծայր տուին քաղաքական արիւնահեղ կռիւներ։

Թագաւորութեան սահմաններուն մէջ գտնուած նահանգապետները կամ փոխարքաները կայսերական ընտանիքին անհամաձայնութիւններէն օգտուելով ապստամբեցան կեդրոնական կառավարութեան դէմ։ Պատերազմը տեւեց հինգ տարի։ Ապստամբներուն մէջ կը գտնուէր գահընկէց կայսրը, որ Հարրարի մահմետական նահանգին մէջ 50.000 հոգիէ բաղկացած բանակ մը իր շուրջը հաւաքելով, կ'ասպատակէր հիւսիսային նահանգները։ 1921ին, Ռաս Թաֆֆարիի փայլուն յաղթանակով վերջ գտաւ քաղաքական այս ներքին կռիւը։ Լիճ Եասուս գերի բռնուեցաւ եւ շղթայակապ բանտարկուեցաւ Ռաս Քասսայի բերդին մէջ։

Այդ դժուարին ու յուզումնալից շրջանին, իշխան Թաֆֆարի ցոյց տուաւ բացառիկ կարողութիւն մը, իր անձին վրայ կեդրոնացնելով զինուորական պետի, պետական մարդու, կազմակերպիչի, քաղաքագէտի եւ կուսակցապետի հանգամանքները, վերստին կազմակերպեց կայսրութիւնը, որ կատարեալ անիշխանութեան մատնուած էր, գլուխն անցաւ բանակին, օրէնքներ ու հրամանագիրներ հրատարակեց, ստեղծեց բոլորովին նոր վարչական դրութիւն մը, զսպեց մեծ աւատապետներուն մեծամիտ յաւակնութիւնները, բարձրացուց կառավարական իշխանութեան վարկը եւ վերահաստատեց թագաւորութեան հեղինակութիւնը։

1930ին, Զաուիթու կայսրուհիին մահուան ատեն, Ռաս Թաֆֆարի կայսր օծուեցաւ Հայիլէ Սելասիէ Ա. անունով։ Այդ թագադրութենէն քիչ յետոյ նորէն ներքին խռովութիւններ ծագեցան։ Զաուիթու կայսրուհիին ամուսինը՝ Ռաս Կուգսա ապստամբեցաւ Հայիլէ Սելասիէի դէմ եւ քալեց մայրաքաղաքին վրայ։ Ապստամբ փոխարքային բանակը խուճապահար փախուստի մատնուեցաւ կայսեր կողմէ, որ առաջին անգամ ըլլալով իր երկրին մէջ գործածեց ռմբաձիգ օդանաւեր։ Ռաս Կուգսա բռնուեցաւ պատերազմի դաշտին վրայ։

1932ին, ցեղապետ Հայլու, դժգոհ աւատապետներու հետ միա- յով ապստամբեցաւ կայսեր դէմ, Լիճ Եասուս բանտէն ազատ արձա- կելով կայսր հռչակեց, սակայն վերջին փորձն ալ ձախողութեան մատնուեցաւ շնորհիւ կայսեր արագ ու ազդու միջամտութեան։

Ռաս Հայլու ներկայիս բանտար- կուած կը մնայ երկրին մէկ հեռաւ- որն մէջ, իսկ նախկին կայսր Լիճ Եա- սուս, որ սկսած էր մտային խանգար- ման նշաններ ցոյց տալ, առանց դա- տաւորութեան բանտուեցաւ կառավա- կան զինուորներու կողմէ եւ տարկուեցաւ մասնաւորապէս համար շինուած դղեակի մը մէջ, կը գտնուի Կառա Մուլաթա վրայ։ Իրաւահաւասար թէնամա հետեւանքով նախկին կայսրը Հապ- էիստանի ներքին զաւաղները փոխ- գրուած է։ Այդ խռովութենէն կեդրոնական կառավարութեան որ եւ է ապստամբութիւն չէ եւ կայսրը յաջողած է ամբողջ նուիրուիլ երկրին վերակազմութեան վերաշինութեան ու խաղաղ զարգաց- ման։

Եթովպիոյ կայսրութեան մէջ կուսր երկրին գերագոյն դատաւոր եւ բանակին ընդհ. հրամանատար վեհապետը օժտուած է երկաթէ կա- քով եւ բացառիկ կարողութեամբ Ան կը զբաղի իր երկիրը շահագործ բոլոր մանրամասնութիւններով, ռանց կը վերաբերին տէրութեան եմսուտքին, վաճառականութեան թատարութեան, հողագործութեան հանրօգուտ շինութեանց, ղակցութեանց միջոցներուն Նախարարները թուով 12, կայսեր յու եւ հնազանդ կամակատարներ են։

Եթովպիոյ մէջ իրական տով պետական զանձ գոյութիւն նի։ Երկրին բոլոր հարստութիւն հասոյթները կայսեր կը պատկան որ իր ուզածին պէս կը տրամադ գանձը։ Ուրտացի խորհրդական րը, որոնք կայսեր կողմէ կ'որոշուին եւ գանազան նախարարութեանց կը պաշտօնավարեն, վերջին տարի ներու ընթացքին կարեւոր ազդեց թիւն մը ձեռք բերին կառավարական գործերու մէջ, եւ պետական հե միջնադարեան կազմակերպութիւ դրին բոլորովին նոր հիմերու վրայ

Նահանգներու կառավարիչ կամ անոնց ներկայացուցիչները քանի մը բարձր պաշտօնատարներ կազմեն պետական խորհուրդը կարեւոր պարագաներու մէջ կը մարուի կայսեր վարչութեան եւ նախարարներու մասնակց թեամբ։ Ամէն խնդիր կը վճ կայսեր վերին իրաւասութեամբ միակ պատասխանատուն է երկ եւ որուն կամքը կը կազմէ պետ օրէնքը։ Կայ նաեւ 150—200 հոգի բաղկացած Երեսփ. ժողով մը, անդամները կ'ընտրուին գաւառ սակայն, անոնց ընտրութիւնն ւած որոշումները միշտ ենթակայ կայսեր վաւերացման։

Հ. ՏԷՐՈՒ

ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԱՆՑԱԳԻՐՆԵ

Իտալիոյ վճռաբեկ ատեանի տարաններէն, այժմ տարագիր ախօ Թէլալէ, վերջերս լոյս ընծա գրքոյկ մը, LeProblème des Passep ուր կը քննէ անցագրային պատմական եւ իրաւական տեսակէ տով։

Անցագիրներու խնդիրը բարդ մըն է, եւ այժմէական՝ անոր որ հազարաւոր գաղթականներ կառավարիչ կախում ունին այդ բաթուղթէն։ Մանաւորապէս գիտենք թէ ի՛նչ արժէք կը ներ յացնէ անցագիր մը։

ԺԹ. դարու Եւրոպան, ունելու ցարական Ռուսիան եւ թանական Թուրքիան, վերաբերում ցոյց կուտար գական խնդիրներու մէջ, մարդիկ ազատ էին երկրէ երկիր։ Ընդհ. վերջ դրաւ, կարգի ազատութեան, բազմաթիւ շրջաններ ալ լու ստեղծուած կացութիւն յոյզ Եւրոպան մարդկային բազմութիւններ ունեցան լքել իրենց երկիրը տալ արշաւող բանակի 1919էն ասդին, պետութիւններ կան թուղթեր կանգնեցին կանները ներխուժման դէմ,

...ժամանակ խիստ անօրինութիւններով ժամանակ ժառանգներն այն սոււ... րականներ, որոնք հաստատուած ...երկիրներուն մէջ նախապէս...

Ի ՊԻՏՍ ՁԱՐԳԱՑԵԼՈՑ

Սիրելի Արագ.— Փոփոխելի ձայնաւոր գիրեր ունինք յաճախ մեր բառերուն մէջ։ Այսինքն, արմատական ձեւին մէջ, զոր օրինակ, Է գիրը կը դառնայ Ի, բարդութեան միջոցին, այն է՝ ուրիշ բա...

Վարանդեան՝ Վարանդեանականք, եւն. յոբելեան՝ յոբելեանական, ոչ թէ յոբելինական կամ յոբելէնական։ Այս երկու վերջինները հաւասարապէս սխալ են։ Յոբելեանին մէջ արմատ բառն է յոբել կամ յովբել, երրայեցերէն, որ կը նշանակէ փող, շեփոր։ ԵԱՆ մասնիկը մակամասնի ձեւով կցուած է անոր, «երաժշտութիւն»...

ՄԱՄՈՒԼ

ՀԻՆ ԴԱՒԸ

«Յուսաբեր» հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (21 հոկտ.).

—«Ինչ անդրադարձում ունի հայութեան ժառանգութիւններուն եւ տրամադրութեանց վրայ այն ծանր վիճակը, որ ստեղծուած է այսօր աշխարհի մէջ, խաղաղութեան վէճին առթիւ։

Միակ պիտի ըլլար ըսել,— ո՛չ մէկ։ Այսօր իսկ անդրադարձումներ կան, սակայն անկախ հայութեան կամքէն։ Անհնարելի, խորհրդաւոր և անիմանալի ճամբաներով, մինչ նոյն Մոսկուան տրամադրութիւններ կը խմորէ հայութեան մէջ, վէճին անտեսնելով բարդացումները նկատի առնելով։ Ամէնէն առաջ մեղմացած են ներքին պայքարները։ Մոսկուան այլ եւս բուռն թափով առելութիւններ չի սերմաներ հայութեան մէջ, չի համախմբեր ընդհանուր դրօշի մը շուրջ...

...մէջ, «հայրենասէր» հռչակուած է Դաշնակցութիւնը եւ որոշուած է «դաշնակ չարքայլին»ներու առջեւ լայնօրէն բանալ Հօկերու դուռները։ Նոյն համագումարին մէջ պաշտօնապէս յայտարարուած է որ «Հօկերու բարձրացուցած հայրենասիրութեան դրօշակը ԽՍՀՄի դրօշակն է»։ («Բան.» 207, 6 սեպտ. 1935)։ Ծառայենք աւելցնել, որ ոչ միայն դրօշը, այլ եւ Հօկերու հռչակած նշանաբանները ու հետապնդած քաղաքականութիւնը նոյնպէս ԽՍՀՄինն են։ Քրեմլը կը գծէ, կը թելադրէ ու կը հրահանգէ այն ամէնը, ինչ որ ծպտեալ բոլշեւիկը (կարդա՝ Հայաստանճիներու պերճ բանակը) կը թութակէ դաղթաշխարհի մէջ։ Բայց՝ ք չակերտները այս նենգ խաղերուն եւ դուք պիտի ունենաք մէկ տարբերակը հին ու ծանօթ «ռուսասէր» քաղաքականութեան։ Այսպէս եղած է մինչ, ամէն անգամ երբ արտաքին ճակատներէն վտանգ սպառնացած է մեր Հիւսիսի ոսոխին, անմիջապէս այս վերջինը իր...

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

«ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐ»Ը ՓՈՆ Տ'ՕՓՆԱՅԻ ՄԷՋ

«Դաշնակցութեան Օր» ՊՈՒՆԷՍՕ-ՔԱՇԱՆԻ ՄԷՋ

ՀԱՆԴԷՍ ՄԸ

Հ. Մ. Ը. Մ.

Մխտուտական

ՏՕՐՈՒՆԻ

ՎՃԱՐՈՒԹԵԱՄԲ ԿՐԵԱՔ ՑԱՆՑ . ՆԱՐԵԿԻ ԵՐԵՒԱՆ ՕՂԻ, ՈՐՈՒՆ ՄԱՆՐԱՄԱՍՆԵՐԸ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ Է ՉՈՐՐՈՐԴ ԷՋԻՆ ՎՐԱՅ ։

Եգիպտոս պիտի մասնակցի՞ պատժամիջոցներուն

Ազգերու Դաշնակցութեան ընդհ. քարտուղարը եգիպտական կառավարութեան ալ հաղորդած է Իտալիոյ դէմ գործադրելի պատժական տնօրինութեանց մանրամասնութիւնները, որպէսզի իր դիտողութիւնները յայտնէ: Կառավարութիւնը ուշադրութեամբ պիտի քննէ խնդիրը, պատասխանելէ առաջ: Իտալիա կարեւոր յաճախորդ մըն է Եգիպտոսի համար: 1934ին Եգիպտոս աւելի քան 2,000,000 ոսկիի ապրանք գնեց Իտալիայէն եւ 2,500,000 ոսկիի ապրանք ծախեց, մեծ մասով բամպակ: Եգիպտական բամպակի հայթայթումը այս միջոցին շատ կարեւոր է Իտալիոյ համար եւ մեծ քանակութեամբ գնումներ եղած են վերջին շաբաթներու ընթացքին: Պատիժներու գործադրութիւնը դժուարութեանց պիտի հանդիպի, քանի որ առանձնաշնորհներու (քափիթիւլասիոն) համաձայն օտար հպատակները ազատ են եգիպտական օրէնքներէն:

Հականգլիական ցոյցեր Հռոմի մէջ

Լոնտոնի թերթերուն թղթակիցները կը գրեն թէ հականգլիական զգացումը կ'աճի ամէն օր, Հռոմի եւ ուրիշ քաղաքներու մէջ: Թշնամական ցոյցեր կը կատարուին անգլիական խանութներու եւ ճաշարաններու դէմ: Համալսարանական ուսանողներուն բացումէն վերջը, բազմաթիւ ուսանողներ փողոցէ փողոց շրջելով, իրենց զայրոյթը յայտնեցին անգլիական հաստատութեանց դէմ: Յետոյ կանգ առնելով «Ինկիլթէրրա» պանդոկին առջեւ, պահանջեցին փոխել անունը: Պանդոկապետը խոստացաւ հիւրանոցը կոչել «Իտալիա»: Բազմաթիւ պահակներ դրուեցան անգլիական դեսպանատան եւ հիւպատոսարանին առջեւ, որոնք քարի բռնուած էին ուսանողներու կողմէ: Ոստիկանութիւնը ցրուեց ուսանողները, որոնք չէին կրցած վնաս հասցնել: Կառավարութիւնը հակառակ է այսպիսի ցոյցերու, բայց ամբոխը կ'ազդուի մամուլին արտայայտութիւններէն:

Զինուորական ճակատին վրայ

Օկատէնի մէջ ձերբակալուեցան 18 Սոմալիներ եւ շղթայակապ փոխադրուեցան Ճիճիգա: Բոլորն ալ խոստովանած են թէ իբրեւ խոյամ կղերական ձեւանալով, գիւղերը շրջած եւ քարոզներ խօսած են Հաբէշներուն դէմ: Կ'ըսուի թէ խոստովանած են նաեւ որ դրամ ստացած էին Իտալացիներէն:

*** Հաբէշական երկու զօրագունդեր մութին մէջ իրար թշնամի կարծելով, կրակ բացին Աւսայթ լերան ստորոտը: Կռիւը կատաղօրէն շարունակուեցաւ, մինչեւ որ վիրաւորներուն կանչերը երեւան հանեցին իրենց ազգութիւնը: 70 հոգի սպաննուեցան:

*** Իտալացիները այժմ հաբէշական հողը մտած են 40 մղոն Թիկրէի նահանգին (հիւսիս) եւ 100 մղոն՝ Օկատէնի մէջ (հարաւ): Իտալացի սպայ մը գերի բռնուած ըլլալով, Ատտիս-Աբէպա փոխադրուեցաւ օդանաւով:

Հաբէշ ցեղերը կը շարունակեն մեծ նեղութիւն պատճառել իտալական բանակին, խումբ խումբ շրջելով գիշերները եւ ապականելով ջրհորները: 15,000 իտալացի զինուորներ յարձակողականի կը պատրաստուին Մուսա Ալի լերան շրջանին մէջ:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՀՐԱՄԱՆԱԳԻՐ ՕՐԷՆՔՆԵՐԸ, թիւով 385 հատ, պաշտօնաթերթին մէջ տպելու ձեռնարկած էր Ազգ. տպարանը, գիշեր-ցերեկ աշխատելով, բայց չկրցաւ ճիշդ ժամանակին հասցնել հոկտեմբեր 31ի թիւը (200 էջ) եւ յետաձգեց նոյեմբեր 1ին, ինչ որ աննախընթաց է: Այս առթիւ շարժման մէջ դրած էին 27 տողաշար մեքենաներ, բայց հազիւ կէսը շարուած էր... Նախապէս հրատարակուած 199 հրամանագիրներն ալ հաշուելով, բացառիկ օրէնքներու թիւը կը հասնի 584ի:

ՔՈՄԷՏԻ ՖՐԱՆՍԷԶԻ նոր սրահին բացումը տեղի ունեցաւ առջի օր, մեծ հանդիսաւորութեամբ, որ կը յիշեցնէր նոր Օփերայի բացման արարողութիւնը (1875 յունուար 5):

ՍԹԱՎԻՍՔԻ ԳՈՐԾԻՆ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ կը սկսի երկուշաբթի օր, Սէնի Եզերական ատեանին առջեւ: Ամբաստանեալներուն թիւն է 20, պաշտպան փաստաբանները՝ 70, վկաները՝ 300: Փաստաթուղթերը, վկայութիւններն ու հաշիւները, բռնուած զօհարեղէնները եւ ուրիշ նիւթեր կը կշռեն 500 քիլօ: Բոլորը մէկ դրուած են ամրափակ սնտուկի մը մէջ որուն վրայ գիշեր ցերեկ հսկողութիւն կը կատարեն հանրապետական պահակներ: Երդուեալները պիտի պատասխանեն ճիշդ 1956 հարցումներու: Ամբաստանագիրը կը բաղկանայ 1200 մեքենագիր էջերէ: Երդուեալներուն թիւն է 22: Նախատեսելով որ շատեր չպիտի կրնան դիմանալ աւելի քան մէկ ամսուան տաժանքին, դատարանը օգնական երդուեալներ ալ նշանակած է, ինչպէս եւ փոխ-նախագահ մը եւ ուրիշ օգնականներ:

ԻՏԱԼԱՑԻ ՀԵԾԵԼԱՆԻՈՐԴ Ճիուզէփփէ Օլմօ կոտրեց արագութեան համաշխարհային մրցանիշը, մէկ ժամուան մէջ կտրելով 45 քիլոմեթր 90 մեթր, Միլանի Վիկորէլլի մարզարանին մէջ:

106 ՏԱՐԵԿԱՆ... ԾԱՂԻԿ ՀԱՍԱԿԻՆ ՄԷՋ ԱՄՈՒՍՆԱՑԱՒ լեհ հողագործ մը, վեցերորդ անգամն ըլլալով: Նախորդ ամուսնութիւններէն ունեցած է 16 զաւակներ, 22էն մինչեւ 78 տարեկան: Հարսին տարիքն է՝ 75:

Ուրիշ «երիտասարդ» մը, 94 տարեկան, հայր եղաւ զաւակի մը, Շիքակոյի մէջ: Բժիշկները հաստատեցին այս աննախընթաց դէպքին վաւերականութիւնը: Մարդը անցեալ տարի ամուսնացած էր 27 տարեկան աղջկան մը հետ: Ունի ուրիշ 16 զաւակներ եւ մեծ հայրն է 38 տարեկան թոռան մը: Բաջառողջ է, եւ չի ծխեր, բայց կը խմէ: Մասնակցած է քաղաքացիական պատերազմին: Մայրը մեռած է 103 տարեկան հասակին մէջ:

Հռչակաւոր գիտնական Խաբերի այրին, 70 տարեկան, ամուսնացաւ 73 տարեկան գործարանատէրի մը հետ, որուն մանկութեան ընկերն եղած էր:

ԲՈՒՌՆ ՓՈԹՈՐԻԿ ՄԸ ՀԵՏԵՒԱՆՔՈՎ, Թրքական չորս նաւեր խրեցան Սեւ ծովու մէջ, իսկ «Կազալը» շոգենաւը ընկղմեցաւ: «Կէրզէ» շոգենաւն ալ ջախջախուեցաւ Գոտայլըրուն ժայռերուն վրայ: Այս շոգենաւը 280 ճամբորդ ունէր եւ կը յուսան փրկել:

Հ. Յ. Դ.

Գաւառ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Թոստոմ Ենթակոմիտէի եւ Քրիստափոր խումբերու ընդհ. ժողովը վաղը Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին սովորական հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ: Զեկոյց՝ Շրջ. Ժողովի:

ԳՈՒԼՎԱՐ ՕՏՏՕԻ (Մարսէյլ) Վռամեան Ենթակոմիտէին ընդհ. ընկերական ժողովը վաղը Կիրակի, իրիկուան ժամը 6ին ծանօթ հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

ՍԷՆԹ ԱՆԹՈՒԱՆԻ (Մարսէյլ) «Ընկեր Կարօ» Ենթակոմիտէին ընդհ. ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները վաղը Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 4ին, «Դրօշակի Տան» մէջ:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Գաւ. Միութեան ընդհ. ժողովը վաղը Կիրակի առաւօտ ժամը 10ին Գրադարանի սրահին մէջ: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

ԳՈՄՈՆԻ Ջաւարեան Ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը այս Չորեքշաբթի (6 Նոյեմբեր) երեկոյեան ժամը 8ին Ակումբին մէջ: Խիստ կարեւոր օրակարգ եւ զեկուցում Ներկայացուցչական Ժողովի:

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ - ԽՆՋՈՅՔ

Հ.Յ.Դ. ՎԻԷՆԻ ԿՈՄԻՏԷԻՆ ԿՈՂՄԷ ԻՐ 10ԱՄԵԱՅ գործունէութեան առթիւ

Այսօր, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8ին «ԽԱԺԱԿ» Ակումբին մէջ

Ներկայ կ'ըլլայ ընկեր Ա. ԳԻՒԼԽԱՆԴԱՆԵԱՆ

Բացի օրուան նպատակէն, պիտի խօսի նաեւ ներկայ քաղաքական կացութեան մասին:

Երգ, արտասանութիւն եւայլն.

Կը հրաւիրուին բոլոր ընկերները եւ համակիրները:

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԽՆՋՈՅՔ _ ՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած՝ ՏԱՐՕՆ-ՏՈՒՐՈՒԲԵՐԱՆԻ ՆԱՀԱՆԴԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ Փարիզի Մասնաճիւղին կողմէ, Պատգամ. ժողովի առթիւ

տեղի կ'ունենայ 3 Նոյեմբեր, Կիրակի ժամը 3էն մինչեւ կէս գիշեր

Գառակեօզեանի սրահին մէջ, 45 Rue de la Défense. Իսի լէ Մուլինօ.

Բանախօսութիւն, երգ, արտասանութիւն եւ հայկ. պարեր Տարօնի տարազով

Կը նուագէ Թառախտ ՏԱՐԵԳԻՆ

Մուտք 3 ֆրանք.

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԲԱՑՈՒՄ Հ. Մ. Ը. Մ.Ի ՍԿԱՈՒՏԱԿԱՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԵԱՆՑ ԵՒ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

Վաղը Կիրակի ժամը ճիշդ 4.30ին Պէշիկթաշլեան սրահին մէջ

26, rue Troyon. Sèvres. (Métro. Pont de Sèvres).

Պատուոյ նախագահութեամբ Պ. ՆԵՐՍԷՍ ՕՀԱՆԵԱՆԻ

Նախագահութեամբ Փրոֆ. Ա. ՋԱՔԱՐԵԱՆԻ եւ մասնակցութեամբ Հ. Մ. Ը. Մ.ի Շրջանային Վարչութեան եւ Փարիզի Մասնաճիւղին:

Կը խօսին՝ Սկաուտներու ազգ. պետ Պ. ԳՐԻԳՈՐ ՅԱԿՈԲԵԱՆ (Սկաուտիզմի՝ ծագումը Հայոց մէջ) Ֆրանսայի Շրջ. Սկաուտներու պետ Պ. ՎԱԶԳԷՆ ԱՆԴՐԷԱՍԵԱՆ «Ինչպէ՞ս կը թափ ողանայ» :

Ուղերձներ, սկաուտական կենդանի պատկերներ, երգեր եւայլն.

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ ԿՈՄԻՏԱՍ ՎԱՐԴԱՊԵՏԻ ՀԱՄԱՐ

Վաղը Կիրակի, Կոմիտաս Վարդապետի յուղարկին ութօրէին առթիւ, Փարիզի Եկեղեցւոյն մէջ տեղի կ'ունենայ հանդիսաւոր Պատարագ եւ Հոգեհանգստեան պաշտօն:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

Ռ. ՍԱՐՎԱՆՁԵԱՆԻ

1.- "ՆԱՀԱՊԵՏ ՆԱՀԱՊԵՏԵԱՆ„

ԴՐԱՄԱ 4 ԱՐԱՐՈՎ — ԳԻՆ 7.50 ՖՐԱՆՔ

2.- "ԳԾԻՑ ԴՈՒՐՍ„

ԴՐԱՄԱ 4 ԱՐԱՐՈՎ — ԳԻՆ 5 ՖՐԱՆՔ

Կը ծախուի նաեւ Յառաջի խմբագրատունը:

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN) 17, Rue Damesme, PARIS (13)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Վաղը կիրակի (3 Նոյ.) Լիոնահայ մատրան մէջ պիտի կատարուի հանդիսաւոր Պատարագ եւ Հոգեհանգիստ, ի յիշատակ տարաբաղդ Կոմիտաս Վարդապետի: Կը հրաւիրուին Լիոնի բարեպաշտ ազգայինները ներկայ ըլլալ, յարգելու համար իր յիշատակը:

Լիոնի եւ Շրջանի
Ազգ. Կեդր. Վարչութիւն

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՅՐ. Կ. Խաչի Իսի լէ Մուլինոյի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին իր դպրոցին մէջ: Կարեւոր օրակարգ:

Փարիզի Հայ Ուսանողական Միութեան տարեկան ընդհ. ժողովը վաղը Կիրակի առաւօտ ժամը 9.30ին Միութեան Կեդրոնատեղիին մէջ, 57 Պուլըվար Մօրպան, Փարիզ (14): Միութեան անդամները կը հրաւիրուին ներկայ ըլլալ այս ժողովին:

Միութեան արձանագրուիլ փափաքող ուսանողները ներկայանան ուսանողական թղթերով:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԵՐԶԿԱՅԻ Բարենպատակ Հայր. Միութեան ընդհ. ժողովը վաղը Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին, Պար տը լ'Էթուալ, 41, Րիւ Տուպանս: Խիստ կարեւոր օրակարգ: Կը հրաւիրուին անդամ եւ ոչ անդամ հայրենակիցները:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (64)

"ԵՐԿԱՄԵԱՅ ՊԱՆԴԽՏՈՒԹԻՒՆ Ի ՀԱՊԷՇՍՏԱՆ"

Յօրինեց՝ Տիմոթէոս վրդ. Սափրիչեան

«Յարգանաց ողջոյնը մատուցանելէն յետոյ, պատիւ ունիմ ծանուցանելու թէ, Երուսաղեմայ Ամեն. Պատրիարքը Կ. Պոլսոյ Վսեմայ դեսպանին ձեռօք Բրիտանիոյ Վեհ. Թագուհւոյ կառավարութեան աղերսագիր մը ուղղած է, որով կը խնդրէ ձեր վերադարձը այն ճանապարհորդութենէն զոր քրիստոնէական սիրոյ զգացմամբ յանձն առիք, յուսալով թերեւս ազատէք Հաբէշիստանի հանգուցեալ Թէոդորոս Թագաւորը եւ իր ժողովուրդը պատերազմի հարուածներէն. վասն որոյ սոյն առթիւ Վեհափառ Թագուհւոյն կառավարութենէն յատուկ հրամանագիր առաջայ ձեր վերադարձը դիւրացնելու համար ամեն միջոց եւ ջանք ի գործ դնելու, որպէսզի յիշեալ Ամեն. Սրբազանին խնդիրը կատարուած ըլլայ: Ուստի այժմ Վեհափառ Թագուհւոյն կողմէն գիր մի կ'ուղղենք Նորին բարձրութեան Կոմայի իշխանին, խնդրելով իմէ որ դիւրացընէ ձեր վերադարձը եւ անվտանգ հասցընէ զձեզ մինչեւ ի Մէգէմմա... ուր բարձրապատիւ փոխարքային՝ ի պատիւ Ն. Վ. Թագուհւոյն եւ ձեր կրած սուրբ պաշտօնին՝ յատուկ հրամաններ խրկած է զձեզ ամենայն սիրով ընդունելու եւ մինչեւ ի Գահիրէ անվտանգ հասցընելու:

Նորին Բարձրապատուութեան շնորհիւն է նաեւ թէ սոյն նամակին եւ թէ սոր մէջ ներփակեալ Ամեն. Սրբազան Պատրիարքին գրութիւնները յղելու պատեհութիւնը եւ դիւրութիւնը ունեցանք:

Աստ հետ կ'ուղարկեմք նաեւ հազար րուպի եւ լաթեղէնք, որ Մէգէմմա հասնելնուդ՝ ըստ ձեր հաճոյից կարենաք գործածել:

Ընդունեցէք կանխաւ մեր խնդակցութիւնը զոր ձեր երջանիկ վերադարձին համար կը նուիրեմ, բարեմաղթելով առ Աստուած որ զձեզ անվտանգ եւ խաղաղութեամբ հասցընէ, ազատելով չարին փորձութիւններէն՝ որոնց ենթակայ էիք:

Մնամ զձեզ տեսնելու յուսով՝ պատիւ ունիմ մնալ, եւայլն:

Սթանլէյ

Գելխոսայէն եւ դառնալուս Ամարայի իշխան Վակշում Կոմայի, կամ ինչպէս որ իրենք կը կոչեն, Թէքլէ Կորկիս Թագաւորը՝ ուղեւոր մը վերադարձին առթիւ Անգլիոյ սէրութեան առջեւ շնորհք մը գտնել, յատուկ նամակաւ մը կ'իմացնէ անոր զմեզ պատուով ճամբու դնելը, եւ իբր փոխարէն իւր բարեաց ու խնամոց՝ զոր մեզի ըրած ցոյց կուտայ, կը խնդրէ պատուական օթոց մը, դիտակ մը եւ ուրիշ քանի մը կտոր պարգեւներ: Տէրութիւնը այս նամակս ընդունելով, անոր խնդիրքը չկատարած կ'ուզէ առաջը մեզմէ իմանալ, թէ արդեօք ճշմարի՞տ է Վակշում Կոմայի մեզի ցոյց տուած բարիքները, եւ թէ վարձատրութեան արժանաւո՞ր է նոյն անձը: Այս գիրը Եգիպտական ընդհանուր հիւպատոսի տեղապահ Սթանլէյին կ'ուղղէ. նա ալ իւր առանձին նամակաւը անոր իմաստը մեզի հաղորդելով պատասխանը կը խնդրէ, որուն փութացինք բացատրութիւն տալ Վակշում Կոմայի մեզի հետ ըրած վարմունքը: Անհատաիկ յիշեալ տեղապահին գրած նամակին պատճէնը:

Աղէքսանդրիա, 15 սեպտեմբեր, 1869

Գերապատիւ սուրբ Հայր,

Ձեր սուրբ օրհնութիւնը խնդրելէն յետոյ, պատիւ ունիմ ծանուցանել որ Վեհափառ Թագուհւոյն կառավարութիւնը նամակ մը ընդունած է Ամեն Վսեմափայլ կառավարչէն, որով կ'իմացնէ թէ Կոմայի իշխանը ի նպաստ ձեր Սրբազնութեան ըրած իւր մարդասիրութեանը եւ Քասսա իշխանին քով երթալնուդ առթիւ ի գործ դրած իւր ջանից փոխարէն, դիտակ մը, քանի մը օթոց եւ ուրիշ բաներ խնդրած է: Բայց կառավարութիւնը այդ նուէրները շնորհելէ յառաջ, կամեցաւ իմանալ ձեր Սրբազնութենէն յիշեալ իշխանին արժանաւորութիւնը: Այսու առթիւ կառավարութեան կողմէն եկած պաշտօնագրին օրինակը սոյն նամակիս հետ կը ներկայացընեմք ի ծանօթութիւն ձեր Սրբազնութեան:

Ընդունեցէք եւայլն:

Սթանլէյ

Մեր պատասխանը.—

Վսեմափայլ Տէր,

Ստացանք մեծաւ հաճութեամբ ձեր Վսեմութեան գիրը, որու մէջ ամփոփած էիք նաեւ Վեհ. Թագուհւոյ կառավարութեան կողմէն խրկուած նամակը, որով կը ցանկայ իմանալ Վակշում Կոմայի իշխանին մեզ ցոյց տուած վարմունքը:

Կը փութամք, Վսեմափայլ Տէր, պատասխանելու անկեղծաբար, որ մենք տարիի մը չափ յիշեալ իշխանին ձեռաց տակ թափառեցանք, եւ թէպէտ ծանր նեղութիւններու ենթակայ չեղանք, բայց իր սրտին զգացմունքներուն եւ արտաքին շարժմունքներուն նայելով՝ ստիպուած մարդկանց հետ այնքան համակրութիւն ունենալ չէր երեւէր, ինչպէս վկայած է տեղւոյս ընդհանուր հիւպատոս Հազարապետ Սթանթոնը:

Եւ եթէ կը ներուի մեզ խոստովանիլ, աւելի մարդասիրութիւն եւ շնորհքներ գտանք Թէքրիի իշխան Տէճազմաչ Քասսայէն, որ մեզի իբրեւ կրօնակից ընդունեց՝ հոգեւոր եւ մարմնաւոր պարտքերը մեզի հատուցանելով:

Մնամք անկեղծ զգացմամբ սրտի, մաղթելով վասն Ձեր օրհնութիւն ի Տեառնէ:

Խոնարհ աղօթարարք

(Վերջ Ա. մասի)

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Հ. Յ. Դ. Գոմոնի «Ջաւարեան» Ենթակոմիտէն իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ ընկ. Գ. Շահ... յամեանի եւ պարագաներուն, իր ... զաւկին՝ Սիմոնի վաղահաս ... մահուան առթիւ:

X

ՅՐ. Կ. Խաչի Շրջ. Վարչութիւնը իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ Տէր եւ Տիկին Գ. Շահ... իրենց սիրեցեալ զաւկին Սի... կսկծալի մահուան առթիւ:

Կ'ՈՒԶՈՒԻՆ

ՅՐ. Կ. Խաչի պատուոյ ... Թաղերու համար ... կ'ուզուի ... գէջ կամ ուսուցչուհի: Դիմել ... Տիկին Շանթ, 93 Ave. ... Moulineaux, Boulogne s/Seine

Ի գիտութիւն ծանօթներու ... ծանուցուի որ ընկեր Սուրէն ... վարեան Շավիլի իր բնակարանէն ... փոխադրուած է Hôpital Civil Versaille, (Salle St. Augustin).

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Clacière 15 – 70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԿԻՐԱԿԻ 3 ՆՈՅԵՄԲԵՐ
DIMANCHE 3 Novembre 1935

11 ՏԱՐԻ — 11e Année No. 2952

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՐԻ ԽՕՍՔ

ԵՐԳԸ ՄԻԱՅՆ ՃԱՌՈՎ ՈՒ ՄԱՓՈՎ ՉԻ ՓՐԿՈՒԻՐ

Սովորութիւն եղած է բսել ու գրել թէ Հայերը լաւ մեռել թաղել գիտեն: «Դնա մեռիր, եկուր սիրեմ» ...:

Թէեւ, երեւոյթները կ'ապացուցանեն որ այդ առաքինութիւնն ալ շատ բան կորսնցուցած է իր արժէքէն, գոնէ Փարիզի մէջ:

Արդարեւ, բաղդատելով ուրիշ մեռելներու եւ ուրիշ տարիներու հետ, չէ՞ք նկատեր թէ հինգ – տասը տարի առաջ, առնուազն հինգ անգամ աւելի բազմութիւն հաւաքուած պիտի ըլլար սպրդած Կոմիտասի դագաղին շուրջը:

Անոնք որ ներկայ եղած էին Անդրանիկի թաղման, 1928ին, միեւնոյն պողոտաներուն վրայ, չէին կրնար զսպել իրենց զարմանքը:

Ամէն պարագայի մէջ, Հոկտեմբեր 27ի յուղարկաւորութիւնն ալ պատմութեան անցաւ: Շարաթ մը սահեցաւ փառաբանական տողերուն եւ ճառերուն վրայ, որոնք անշուշտ պիտի շարունակուին դեռ ամիսներ, ուրիշ գաղութներու մէջ: Եւ այնուհետեւ,— քարլռութիւն:

Այդ չարաշուք լռութեան հեռանկարն է որ առւն կուտայ այս տողերուն:

Ըսել կ'ուզենք թէ՝ լիովին կատարած չպիտի ըլլանք մեր պարտքը՝ Վարդապետին հանդէպ, եթէ մենք մեզի թոյլ տանք որ եւ է անփառունակ նահանջ:

«Վարդապետը մեռաւ, բայց իր գործը կ'ապրի»— ըսինք բոլորս ալ:

Քիչ մը մխիթարութիւն խառնուած չէ՞ այս բարձրագոչ եւ համառօտ յայտարարութեան:

Անշուշտ, Վարդապետը ձգած է այնպիսի թանկագին ժառանգութիւն մը որ չի կրնար անհետանալ մէկ օրէն միւսը: Մանաւանդ որ, բուն իսկ հայ ժողովուրդի ստեղծագործութիւնն է այդ գանձը, անոր պէս կենդանի եւ անպատ, ինչպէս եւ ընդունակ՝ դիմանալու բոլոր կլիմաներուն եւ փոթորիկներուն:

Եւ սակայն, բաւակա՞ն է այդ մխիթարանքը, մնացեալը բախտին ձգելու համար:

Վարդապետը ձգեց խոր հետքեր եւ տոգանդաւոր աշակերտներ՝ իր ճամբուն վրայ: Իր անդրանիկ սաներն ու անոնց ուղեկիցները եւ ուրիշներ գուրգուրանքով կը հսկեն ժառանգութեան վրայ, համաձայն իրենց կարողութեան եւ նիւթականի միջավայրի պայմաններուն:

Ցաճախ հրաշք մըն է որ կը կատարեն անոնք, ափէ ափ, այս լքծուն ոստանէն մինչեւ Աթէնք եւ Իրան եւ Ամերիկա:

Անոնք որ տեսած չեն որ եւ է հայկական երգահանդէս, մանաւանդ այս երկրին եւ ո՛յս քաղաքին մէջ, դժուար թէ կարենան գաղափար կազմել խոչընդոտներու մասին:

Եւ ինքնին հրաշք մըն է որ, այս պայմաններուն մէջ անգամ, խանդավառ երիտասարդներ կը յաջողին երգչախումբ կազմել եւ համերգներ սարքել, հին ժառանգութիւններ վերակենդանացնել եւ նորեր յօրինել, բազմութիւններ համախմբել եւ մթնոլորտ ստեղծել:

Առանց այդ անվհատ եւ յարատեւ ճիգին, առանց հաւատքի եւ խանդավառութեան, մենք ի՞նչպէս պիտի ունենայինք «Սիփան»ներ, «Կոմիտաս»ներ, «Կիլիկիա»ներ, «Հայ Քնար»ներ, «Արմենիա»ներ եւ Երաժշտական Միութիւններ, բազմաթիւ գաղութներու մէջ:

Ահա այստեղ է որ Վարդապետին գաղափն ալ պարտականութեան կրկանչէ մեզ: Այսինքն, անգամ մը եւս կը յիշեցնէ մեր պարտականութիւնները:

Ի՞նչպէս կարելի է վառ պահել Վարդապետին եւ երգի բոլոր վարպետներուն ժառանգութիւնը, եթէ մենք պիտի շարունակենք հայկական երգչախումբերուն եւ անոնց երգահանդէսներուն հետեւիլ այնպէս ինչպէս սահառափակ,— երբեմն պատահաբար, երբեմն պարզ հետաքրքրութեան համար, իսկ աւելի շատ՝ չկամութեամբ, անտեսելով կամ ուս թօթվելով:

Մասնաւորապէս ներկայ պայմաններուն մէջ, մենք ամէնէն աւելի կը կարօտինք հասուն գիտակցութեան, եթէ կ'ուզէք՝ ազգային արժանապատուութեան: Այլապէս, ջլատիչ թմրութիւն մը կը սպառնայ մեզի, նա՛եւ այս ճակատին վրայ:

Բոլորս ալ տարագիր, ի՞նչպէս կը յուսանք միշտ կենդանի պահել ու տարածել հայկական երգը — ինքնապաշտպանութեան այդ հզօր ազդակը — եթէ պիտի շարունակենք փայլիլ միայն հանդիսաւոր առիթներու կամ յուղարկաւորութեանց առթիւ:

Ի՞նչպէս կրնան դիմանալ նոյն իսկ ամէնէն խանդավառ երգչախումբը կամ խմբավարը, երգահանը կամ երաժիշտը, եթէ մենք պարտականութիւն չսեպենք թեթեւցնել անոնց ամենօրեայ մտահոգութիւնները:

Հաղուադէպ է որ ո եւ է ունեւոր մարդէն անցընէ խոշոր գումար մը յատկացնել կամ կտակ մը սահմանել, երգի եւ երաժշտութեան համար:

Նորէն չունեւոր ժողովուրդն է, ազգային բոլոր շարժումներուն եւ խանդավառութեանց անսպառ աղբիւրը, որ պիտի լեցնէ պակասը:

Ի՞նչպէս,— ճիշդ այնպէս ինչպէս կուսակցութիւն, Միութիւն, ժամ կամ թերթ կը պահէ — կաթիլ – կաթիլ հոսեցնելով:

Ուրեմն, անդամակցութիւն եւ անդամավճար, իբրեւ հիմնական աղբիւր:

Ինչո՞ւ միայն 15–20 կամ 50–60 հոգի դառնան յենարան որ եւ է երգչախումբի, երբ հարիւրներ եւ հազարներ ծափ կը զարնեն որ եւ է նշանակէ առջեւ ...

Շ.

ԱՆՏՈՒՆԻ

Սիրտս նման է էն փլած տներ,
Կոտրեր գերաններ, խախտեր է սներ,
Բուն պիտի դնեն հոն գազան հաւքեր,
Երթամ ծի քաղեմ էն էլման գետեր
Լինիմ ձկներու ծագերուն կեր,
Տօ՛, յան տնաւեր ···

PHOTO HENRY - ARAX

ԿՈՄԻՏԱՍ ՎԱՐԴԱՊԵՏԻ ՅՈՒՂԱՐԿԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆԸ ՓԱՐԻԶԻ ԵԿԵՂԵՑԻԻՆ ԱՌՋԵՒ, ՀՈԿՏ. 27ԻՆ
(Մէջտեղի ճառախօսը՝ Պ. Ամէտէ Կասթուէ, նախագահ Ֆրանսայի Երաժշտագիտական ընկերութեան)

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱՆԳԼԻՈՅ ԵՒ ԻՏԱԼԻՈՅ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉՆԵՐԸ ԿԸ ԽՈՐՀՐԴԱԿՑԻՆ ՀԱՇՏՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Պատիժներու գործադրութիւնը կը սկսի Նոյ. 15ին

ԻՏԱԼԻԱ ԻՐ ՊԱԿԱՍՆԵՐԸ ՊԻՏԻ ԼՐԱՑՆԷ ԳԵՐՄԱՆԻԱՅԷՆ

Պ. Լավալ յամառօրէն շարունակելով իր հաշտարար ջանքերը, յաջողեցաւ ժամադրութիւն մը կարգադրել Անգլիոյ արտաքին նախարարին եւ Իտալիոյ պատուիրակ պարոն Ալոյզիի միջեւ, Ժընեւի մէջ, կարծիքի փոխանակութիւն մը կատարելու համար հաշտութեան պայմաններու մասին:

Տեսակցութիւնը յաջողցնելու համար, Ֆրանսայի վարչապետը երկար խօսակցութիւններ ունեցած էր պարոն Ալոյզիի, Սըր Ս. Հօրի եւ Պ. Իտընի հետ: Անգլիոյ եւ Իտալիոյ ներկայացուցիչներուն այս տեսակցութիւնը առաջինն է անցեալ սեպտեմբերէն ի վեր, երբ իտալական բանակները տակաւին չէին արշաւած Եթովպիոյ վրայ: Չի կարծուիր որ շօշափելի արդիւնք մը գոյանայ տեսակցութենէն, քանի որ Անգլիա երեսփոխանական ընտրութիւններով զբաղած է: Սըր Ս. Հօր չուզեր անձապարել եւ աշխատաւորական կուսակցութեան դժգոհութիւն պատճառել, ընտրական պայքարի շրջանին: Սակայն Ժընեւի մէջ կը կարծեն թէ երբ ընտրութիւնները վերջանան, վճռական փորձ մը պիտի կատարուի Պ. Լավալի նախաձեռնութեամբ, պատերազմը վերջացնելու համար, գոհացնելով թէ Ազգաժողովը, թէ Մուսոլինին եւ թէ Նէկուսը: Լոնտոնի մէջ այնքան լաւատես չեն եւ Ֆրանսայի ու Անգլիոյ արտաքին նախարարութեանց մասնագէտները չեն կրցած գտնել բանաձեւ մը որ կարենայ գոհացնել բոլոր կողմերը: Ամէն պարագայի մէջ, Պ. Լավալ անկարելին կը փորձէ:

Երեկ պատժական անօրինութեանց խորհրդաժողովը պիտի որոշէր գործադրութեան թուականը: Հաւանաբար նշանակուի նոյեմբեր 14 կամ 15: Մինչեւ հիմա 48 պետութիւններ հաւանութիւն յայտնած են գործադրելու տնտեսական կաշկանդումները: Որոգրուած տեսակցութենէն վերջը, Պ. Լավալ, պարոն Ալոյզի եւ Սըր Ս. Հօր պիտի վերադառնան իրենց երկիրները, եւ այնուհետեւ հաւանաբար կանգ առնեն բանակցութիւնները, մինչեւ որ վերջանան անգլիական ընտրութիւնները:

*** Պ. Լավալ եւ Սըր Ս. Հօր մէկուկէս ժամ խորհրդակցեցան երկու երկիրներու յարաբերութեանց եւ ապագայ գործակցութեան մասին: Կը մասնակցէր նաեւ Պ. Իտըն: Այս առթիւ նորէն քննուեցաւ երկու պետութեանց տորմիղներուն գործակցութեան խնդիրը: Պ. Լավալ նորէն հաւաստեց թէ ֆրանսական տորմիղը օգնութեան պիտի հասնի, եթէ անգլիականը յարձակման ենթարկուի Իտալիոյ կողմէ:

*** Ազգաժողովին զանազան յանձնախումբերը օրն ի բուն զբաղած են պատժական անօրինութեանց մանրամասնութիւններով: Այս առթիւ նորէն քննուեցան կարգ մը պետութեանց առարկութիւնները: Մասնաւորապէս Ռումանիա կը պնդէ որ Իտալիոյ արտածումները ընդունուին, մինչեւ հաշուակցութեանց փակումը: Մասնագէտներ դիտել կուտան թէ այդ պարագային պիտի փճանայ տնտեսական անօրինութեանց ամբողջ արժէքը:

Մինչ այս մինչ այն, Իտալիան ալ փոխադարձ միջոցներու կը դիմէ: Այսպէս, որոշած է կանխիկ դրամով ապրանքներ գնել միայն այն երկիրներէն որոնք չեն մասնակցիր պատժական անօրինութեանց: Արդէն իսկ մեծաքանակ ածուխ եւ ուրիշ հում նիւթեր ապսպրած են Գերմանիա: Պայմանագիրներէն շատերը կնքուած են երկար տարիներու համար, ինչ որ մեծապէս պիտի վնասէ գլխաւորաբար Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի:

*** Իտալիոյ թագաւորն ալ ճառ մը խօսելով Հռոմի համալսարանին բացման առթիւ, պաշտպանեց Մուսոլինիի վարած քաղաքականութիւնը: Շեշտեց թէ Իտալիա ստիպուած է պայքարիլ ազգային կեանքի, ապահովութեան եւ ապագայի պահանջներու: Իր փառաւոր պատմութեան բիւրաքանչիւր ժամուան մէջ Հռոմ քաղաքակրթ. առաքելութիւն մը կատարեց: Այսօր Իտալիա կը հետեւի միեւնոյն ճամբուն, աւելի քան երբեք միացած հաւատքի եւ կամեցողութեան ինքնաբեր ճիգով մը:

ՆՈՐ ՎՏԱՐՈՒՄՆԵՐ ՀՕԿԻ ՇԱՐՔԵՐԷՆ

Լիոնէն կը գրեն մեզի նոյեմբեր 1 թուականով.—

Հօկի շարքերէն վտարումներու թիւն է առաջ, իսկ յանդիմանութիւն ստացած են սաստ հոգի: Ահա վտարեալներուն անունները.— ԼԻՈՆ՝ Լորս Գ. Ֆէլլահեան: ՄԱՐՍԷՅԼ՝ Թագւոր Խաչիկեան, Թորոս Շէրպէթեան եւ Գ. Սուքիասեան: ՓԱՐԻԶ՝ Փանոս Բաբաեղեան, Պօղոս Մաթեւեան, Կիւրեղ Սրապեան եւ Արշակ Պետրոսեան: ԿԱՐՏԱՆ՝ Զարմայր Քիւթնէրեան եւ Մակարեան:

Ճի՞շդ է թէ իտալական դեսպանատունը մաս ունի դաւադրութեան մէջ

Պոլսոյ Թուրքերէն Թան կը գրէ այս վերնագիրներուն տակ.—

Զարմացանք, տեսնելով Չէրքէզ Էթէմի մասնակցութիւնը այս տեսակ անիծապարտ արարքի մը, որովհետեւ բոլոր Թուրքերը շատ մօտէն գիտեն թէ Չէրքէզ Էթէմ ի՞նչ տեսակ դաւաճան մըն է: Բայց զարմացանք, այդ ձեռնարկին մասնակից տեսնելով նաեւ Իտալացիներ:

Զենք գիտեր թէ ո՞րքան ճիշդ է հեղլէն ժամուլին տուած այս լուրը: Միայն կը մաղթենք որ լուրը սխալ ըլլայ եւ մօտէն տեսնենք թէ մէկ հատիկ Իտալացի իսկ չէ խառնուած այս գործին: Մենք միշտ բարեկամական լաւ յարաբերութիւններ պահած ենք Իտալիոյ հետ:

Հեղլէն թերթերը ուրիշ լուր մըն ալ տուած էին.— Դաւադիրները թղթակցած են Պէյրութ բնակող Ֆրանչիսքօ Պիանչիի հետ, որ Իտալիոյ լրտեսական ճիւղին պատկանող սպայ մըն է եւ իր հրահանգները ուղղակի կ'առնէր Կոմս Չիանոյէն:

Կոմս Իտալիոյ քարոզչութեան նախարարն է եւ Մուսոլինիի փեսան: Ներկայիս իբրեւ կամաւոր կը գտնուի Էրիթրէ եւ վարիչն է օդային տորմիղի մը:

Եթէ տրուած լուրը սխալ իսկ ըլլայ, այս վերջին լուրին հրատարակութիւնն իսկ աւելի պիտի շատցնէ Թուրք հանրային կարծիքին յուզումը որ օրերէ ի վեր կը շարունակուի աշխարհի աչքին առջեւ: Որովհետեւ Թուրք ազգին համար դժնդակ է տեսնել որ մահափորձի խնդիրը կը մտնէ այս տեսակ անպատեհ փուլի մը մէջ:

Ճիշդ է, Անատոլու գործակալութիւնը գեկոյցով մը հաղորդեց թէ խաւլական լիրէթ չէ գտնուած դաւաճաններու վրայէն, բայց սակայն վերջի վերջոյ բաւարար փաստ մը չէ, կամ փաստի չգոյութիւն մը չէ. որովհետեւ Անգլիորդանանի ընթացիկ դրամը լիրէթը չէ:

Գործակալութիւնը կը հերքէ նաեւ օտար մամուլին այն լուրը թէ «այս փաստաթուղթերէն կը հասկցուի որ Իտալիա չէ հրաժարած Անատոլու թափանցելու իր ծրագրէն»:

Այս հերքումը շատ տեղին է անոնց համար, որոնք գիտեն մեր անկեղծ բարեկամութիւնը Իտալիոյ հետ: Մենք ալ գիտենք որ Իտալիա չի մտածեր, չի կրնար մտածել այս տեսակ ցնորք մը: Հետեւաբար կը մաղթենք որ այս բոլոր լուրերը վերէն վար սխալ ըլլան: Ապա թէ ոչ ի՞նչպէս կ'ըլլայ որ Կոմս Չիանոյի նման պետական կարեւոր դէմքի մը անունը կը խառնուի այս բարդ եւ եղերական գործին մէջ: Մեզի համար սակայն երեւակայելն անգամ անկարելի է:

Ամէն պարագայի, Չէրքէզ Էթէմ եւ եղբայրը ձերբակալուած ըլլալով, կը նշանակէ թէ մեզի պիտի յանձնուին. հետեւաբար իրականութիւնը չուշով երեւան պիտի գայ: 150նոցներէն ըլլալով, Չէրքէզ Էթէմ նանսէնեան անցագրով կը ճամբորդէ: Կասկած չկայ թէ անգլիական ոստիկանութիւնը հարկ եղածը պիտի ընէ այս աւազակին եւ արբանեակներուն մասին»:

Հեռագիր մը հաղորդեց թէ Էթէմ եւ եղբայրը ազատ արձակուած են:

«ԼՐՋՕՐԷՆ ԿԱՇԽԱՏԻՆՔ ՄԵՐ ԵՐԿԻՐԸ ՔՇԵԼ ՋՏԱԼ ԴԷՊՔԵՐՈՒ ՑՈՐՁԱՆՔԻՆ ՄԷՋ»

Քաղաքապետութեանց համաժողովին փակման առթիւ ճառ մը խօսելով, Թուրքիոյ վարչապետ Իսմէթ Ինէօնիւ հետեւեալը ըսաւ արտաքին քաղաքականութեան մասին.

«Թուրքիա կ'ապրի խաղաղութեան եւ կարգապահութեան կեանք մը որ կրնայ օրինակ հանդիսանալ ազգերուն համար: Ընկերներ, միջազգային կեանքը հանդարտ չէ եւ մեծ դէպքեր շատ կը զբաղեցնեն ազգերը: Մենք լրջօրէն կ'աշխատինք մեր երկիրը քշել ջտալ այս դէպքերու յորձանքին մէջ: Մեր քաղաքականութիւնը՝ խաղաղութեան լուրջ քաղաքականութիւն մըն է: Առիթէն կ'օգտուիմ, սակայն անգամ մըն ալ կրկնելու ձեր առջեւ: Մեր նշանաբանն է ուշադրութեամբ յարգել այն դաշնագրերը, որոնց կապուած է Թուրքիա:

Կասկած չկայ թէ հաւաքական ապահովութեան տեսակէտով մեր կնքած բոլոր դաշնագրերը կը գտնուին Ազգերու Դաշնակցութեան շրջանակին մէջ: Մեր յանձնառութիւնները կը պահանջեն գործադրել այն բոլոր պարտականութիւնները զորս ունինք Ազգ. Դաշնակցութեան հանդէպ: Այդ հաստատութենէն մեր սպասած ամենամեծ շահը այն է որ, ան հետապնդէ հաւաքական ապահովութեան սկզբունքը: Եթէ խաղաղութեան պահպանման համար բոլոր ազգերու փոխադարձ երաշխաւորութեան գաղափարը յառաջդիմէ եւ կիրարկուի բոլոր պարագաներու մէջ, մենք պատրաստ ենք գործակցելու այս տեսակ քաղաքականութեան մը: Հետեւաբար Թուրքիա պիտի ըլլայ մէկը այն երկիրներէն որոնք ամէնէն առաջ պիտի օգնեն Ազգերու Դաշնակցութեան, անոր խաղաղասիրական ջանքերուն մէջ»:

(Շար.ը կարդալ Գ. էջ)

«ՀԱՅՈՒՆ ՍԳԱՒՈՐ ՍԻՐՏԸ»

— • —

1913 կամ 1914ի սկիզբները: Սկիւտարի Բաֆֆի Յառաջդիմասէր Լսարանը հրաւէր ուղղած էր Մեծին Կոմիտասի՝ գալ իր դեղդեղը սփռել Պ. Դուրեանի գիւղին վրան - գոց մէկ վայրին մէջ: Լսարանը եւ չորս պատերուն երկայնքը սեւցած էր մարդկային գլուխներով — Հայու խոհուն գլուխներով, որոնց Թափանցիկ աչքերը վեց դարերէ ի վեր ժամանակն ու միջոցը կը կտրեն հրաշալի յամառութեամբ:

Վարդապետն է եկեր, Թուխ դիմագիծերով, խոհական ծիծաղով Վարդապետը, երգի ու Թրթռուն չեչոտ տարերային նիւթ - ուղեղով վարդապետը, որուն յաղթ մատները դաշնակին աչերքին մէջ փոթորիկ կը գոռացնեն եւ չեն թողուր որ աղշահար ունկնդիրները խուն ինչ հանդստանան իրենց նիստին վրայ սոսոսուն չէն:

Վարդապետն է եկեր, իր Թալմութեան աշունէն.— Շո՛ւտ, Վարդապետ, աքսորի, մահուան ճամբան չբացուած, մեզի ալ տո՛ւր Թել մը երգերուդ ոսկեհիւս ոստայնէն. սա՛ լսարանին դաշնակին մաշած ստեղներուն վրայ ալ զա՛րկ մատներուդ կայծքարը:

Ու Վարդապետը կրկնել չտուաւ:

Դաշնակը, կուրծքին հրաբուխը չժայթքած, լսարանին անձուկ երկինքը կը պատռէր արդէն «Զայն՛ տուր, ո՛վ ծովակին ալիքներով: Ծովակին ալիքը՝ Վարդապետին ալքին հետ նոյնացա՛ծ— գուք գաշակիցէք բերքը: Ի՞նչ ծովա՛կ, չըսե՞ս ովկիան, Վարդապե՛տ: Պետրոս Դուրեանին կը վայլէ ծովակ - լճակին մեղմ շունչը, անոր հայելին՝ որուն մէջ հաւասարապէս կը նային անդորր աչքերով Հայը, Թուրքը, Յոյնն ու Դուժը: Բայց քու Ծովակդ, Վարդապետ, գոնէ ա՛յն իրիկունը չէր այն՝ ուր «անձկաւ գեղուհի մը նայեցաւ»: Քու ծովակդ գարերու հառաչանքներէն, կողկոզանքներէն հեղուկ ալին էր երկրագունդին մարմինին վրայ, տանջանքներէ, ջարդերէ ձեւացած ջրակոյտ մը որ, սակայն, Քու մատներուդ տակ կը փոթորկէ՛ր, ղարաւոր տառապանքներու չփուժէն կայծ — մատներուդ տա՛կ:

«Ինչո՞ւ ես լռում»... Կը սխալիս, Վարդապետ — Բայց Թոյլ տուր ինծի բայց անցեալի վերածելու, իրա՛ւ, կ՚ըսեն Թէ մեռե՞ր ես, բայց իրա՞ւ: Եթէ ուղեղին ճառագայթը չի Թաղուիր, ձայնը կը Թաղուի՞ միթէ —Արխայեցար, Վարդապետ, ծովակդ լուռ չէր, կը գոռար, կը գոռա՛ր, գոռա՛ց, որքան դուն ուզեցիր որ գոռա՛յ:

Այնքան գոռա՛ց, որ Քեզ հրաւիրողները ափ ի բերան եղան:Ու բոլոր ունկնդիրները սպաշ երկրպագանքի մը մէջ բռնուեցան.— Զա՞յնն է որ աճեղ ու գեղեցիկ է միանգամայն, Թէ ծեր դաշնակն է մատղաշցեր հրաշքով, ա՛յն դաշնակը՝ որ երկու օրը անգամ մը կը ծերանար... Մանկապարտէզի չոգն ի վրան ճագուկներուն առջեւ: Դուն որքան ուժով կը զարնէիր մատներովդ մատներուն, ա՛յնքան արիւն կ՚երԹար քեզ հրաւիրողներուն սիրտէն, կասկածելով Թէ... հիմա պիտի ճչայ Ս. Յակոբն այդ գործիքը եւ Վարդապետը պիտի մնայ իր ձայնովը մերկանդամ:

Բայց ի զո՛ւր տագնապը: Քանի Կոմիտասին մատներուն կումբը կ՚ելնար կը փլէր անոր գլխուն, դաշնակին խելքը վրան կուգար, ո՛րքան ամուր՝ ա՛յնքան սո՛ւր, ո՛րքան զարկը անարգէլ՝ նոյնքան զի՛լ ժխոր: Տօնական օրերու յատուկ երգախառնո՛ւմ մը, երգ - երկո՛ւնք, Սողոմոնի Երգ - Երգո՛ցը Սողոմոն - Կոմիտասի ձայնարգանդին վերեւ:

Ալպաւ, ջարդ - գոռում Թուրք շէջանակին մէջ ի՛նչ հրաշք որ աստուածային այս ձայնը, հրակերպեան մըոո՛ւնչը, ծայր տուեր է, հոն, Անատոլուի գիշակեր երախներուն մօտիկը: Աւեղծուա՛ծ, իր ցեղին աւեղծուածին պէս:

Բայց Ծովակը կը մօնչէր սաստկացին, ու Վարդապետին ձայնին սմպը առիքը կը լոգիացնէր: Այր ու կին, ծեր ու տղայ, վարանոտ ու արտօտը միաձոյլ գանգուած մը դարձած էին դէպի բարախուն Վարդապետը, ձայնի ծնծղան: Ինծիդ — Թախի՛ծ:

Լսարանի Վարչութիւնը, որուն Այլակերպութեան մէկ բոյէին՝ Վարդապետին ընծայեց երկչոտ սքանչացումով նորահնար գրիչ մը, ինքնահոս, սեւ՛ու:

Վարդապետը իր արծաթ ձայնէն վերջ մեռալակերպ դէմքովը ընդունեց ընծա՛ն, ու դառնալով (բայց ո՞ր կողմը, քանի որ կողմ չկար, երեւ էր ամէն կողմ...) ու դառնալով բոլոր երեսներուն, ու ներկայացնելով գրիչը, ինքնահո՞ս Թէ արիւնահոս... մոռցած եմ.—

«Հայուն սգաւոր սի՛րտը», ըսաւ, փղձկեցա՛ւ:

Մէկ - երկու տարի վերջ այդ սեւ գրիչին գծած սուգի ուղիներէն ինք ալ խառնուեցա՛ւ կարաւանին, տարագրութեան կամ մահուան զահանդական Գողգոթային, որուն կատարն ալ պիտի ելլէր հուսկ ուրեմն, կատակելու, ծամածռելու մերնական պարիկներու հետ՝ որոնք — չարարուե՛ստները — խարեցին վինքը իր այերային, տարերային աւանդը կորզելով ձայնի գործարանէն...

Ու Քեզ ալ սեւերու մէջ Թաղեցին, Վարդապե՛տ:

Ո՞ր, ո՞ւր ա՛յն երջանիկ մարդը, որ ճերմակներու մէջ Թաղենք Հայրենի հողին խորը, ա՛յն միւս Կոմիտասին արԹուն երգովը — Անձինք Նուիրեալք...

ԵՏԱՆ

ՔԱՆԻ ՄԸ ԴՐՈՒԱԳՆԵՐ

— • —

Ո՞ր մէկը պատմել, ի՞նչպէս պատմել: Իր աշակերտներն էինք երեք տարի շարունակ ու այդ անմոռանալի տարիներէն ի՞նչ յիշատակներ կը խուժեն այժմ...

Պոլիսը 1910—13 վարակուեցաւ Հայ երգին տենդով: Վարդապետն էր բոլոր զայն: Ու բերնէ բերան, սիրտէ սիրտ անոր արձագանգները չմարեցան երբեք նոյն Հայ ժողովուրդին ու վարդապետին տառապանքի օրերուն: Զինքը լսելու բախտը առաջին անգամ Խասեանի ուսուցչուհիներուն էր վիճակուած: Լսեր էինք որ կուգայ, երեկոյ մըն ալ արձակուրդի պահուն բաժին որ եկեր է: Դասարանէ դասարան իր պտոյտէն վերջ հաւաքուեցանք սրահը դաշնակին քով ու խնդրեցինք որ բան մը երգէ մեզի: Ու աշնան այդ իրիկունը՝ կիսամուԹ սրահին խորէն յանկարծ բարձրացաւ «Տէր ողորմեա»ն, իր «Տէր ողորմեա»ն որ արցունքով ու յուզումով լեցուց բոլորիս աչքերն ու հոգիները: Մեր առաջին հաղորդութիւնն էր վարդապետին անզուգական տաղանդին հետ: Կեդրոնականի ու Խասեանի աշակերտութիւնը ընտրուԹեամբ եւ դուրսէն երիտասարդներու խանդավառ բազմութիւն մը կազմեց իր առաջին երգչախումբը, «Քերթէնքէյէններու» բանակ մը, ինչպէս ինք կը սիրէր անուանել զանոնք. այնքան դուարթ ու այնքան խանդակաԹ չեչոտով մը:

Վարդապետը հմայած էր այդ բազմութիւնը իր ձեռքերու պարզ շարժումներով եւ իր դէմքին յարաճուն ու մշտափոփոխ արտայայտութիւններով, համաձայն երգին բնոյթին, շարժում եւ արտայայտութիւն որոնցմէ միմիայն կախում ունէր յաջողութիւնը մեր երգածին: Այն հուժկու, գոռ ու մարտական Թափը զոր կը տանէր «Սիփանայ սարերը» իր դէմքին խաղերը եւ ձեռքին շարժումներն էին որ կը ներշնչէին երգիչներուս, ինչպէս այն դուարԹ, զինովի երգը «Լարի Թմպըրըլալա՛ հա՛ հա՛ հա՛»ն որ կապկած կը ներշնչէր մեզի Թէ

Վարդապետը գինով է անպատճառ:

... Պատմե՞լ Թէ ինչպէս կը ղօղայինք երբ հինգ վայրկեան կ՚ուշանայինք դասերէն: Գիտէինք որ դաշնակին ետեւ կեցած յանկարծ մեր գիմացրպիտի գտնենք զինքը ,զազրազնգի մեր տեղը սպրդած ատեն:

Մէկ ցաւ միայն կը խոցէր երբեմն մենէ շատերուն սիրտը,— լսել գոնէ մէկ անգամ համերգ մը հեռուէն:Շատ անգամ ծրագրած ենք փախչիլ Թատրոնին փերնայարկը եւ գոնէ «Հոռովել»ը լսել հեռուէն: Ու երբեք ալ չենք համարձակած: Իր աչքը ակամքին նրման մեր սարսափն էր:Ո՛րքանղիւրութեամբ կը նշմարէր երկու հարիւրէ աւելի երգիչներէն որ եւ է մէկուն սխալ ձայն-յանցաւորը կը կարմրցնէր իր շեշտ ակնարկով կամ սրամիտ կատակով, այնքան եւ շատ աւելի անողոք կերպով կը բռնէր ակամքը փախստականին, եԹէ մանաւանդ համերգի օրն էր իր բացակայութիւնը:

Համերգներուն միջա ներկայ կ՚ըլլային երաժշտասէր բարձրաստիճան անձեր, ինչպէս խալիֆա Ապտիւլ Մէճիտ որ այն ատեն գահաժառանգ էր: Կիրակիի ընդհ. փորձերը եւս սեւակ մը համերգներ էին եւ յաճախ հիւրեր կ՚ունենայինք ունկնդիր, ինչպէս կիրակի մը Ֆրանսայի դեսպանը, Պ. Պոմփար, կնոջը հետ, որոնք սուղ ունէին այդ օրերուն եւ չէին կրնար հանդէսին ներկայ ըլլալ: Ուրիշ ընդհ. փորձի մըն ալ տեսանք փոքրիկ կազմով մեծ անձնաւորութիւն մը, Ուլ-տրզի պալատին արարողապետն էր՝ Ալի Ֆէհմի պէյ: Ուշադիր եւ ամփոփ ամբողջ երգերը մտիկ ընելէ վերջ, խնդրեց վարդապետէն քանի մը խօսք ուղղել տղոց ու բառ բառ առ բառ.

—«Ես ալ երաժշտասէր մարդ եմ», երկար ատեն Եւրոպա եղած եմ, զանազան երկիրներ ու լսած եմ շատ մը երգչախումբեր, այնքան եւ աւելի բազմանդամ Թերեւս, բայց առաջին անգամ է որ կը հանդիպիմ խումբի մը որուն ոչ մէկ անդամը ձայնագիր մը չճանչնալով այնքան ճիշդ կ՚երգէ: Ես սաբկա ոչ միայն սովորական չեմ գտներ, այլ եւ կը նկատեմ բացառիկ բան մը»:

Ու գիտնալով որ այդ հրաշքը կատարուած է հոն համեստ երեւոյԹով կանգնած վարիչին ձեռքերէն, հիացումով ու յարգանքով գնաց սեղմեց զանոնք:

Այս խանդավառ օրերուն էր որ հեռացայ Պոլսէն, իսկ 1916ի գարնան վարդապետը գտայ նորէն: Վերադարձեր էր աքսորէն երեւուԹապէս հանգիստ, բայց խորապէս ցնցուած:

Ժամերուն վրայ իր բնակարանին պատշգամը լուսաւոր կէտ մըն էր այդ մութ օրերուն անցորդներու համար, երբ ժպտուն ու հիւրընկալ շարժուձեւերով կը ստիպէր որ վեր ելլենք: Մինչ կորովով ու նոր Թափով լծուած կը գտնէինք զինքը իր սիրած աշխատանքին: Վերջին յիշատակը որ տասնըինը տարի Թարմ է մնացեր իրմէ, եղեր է այն կորովի եւ իմացականուԹեամբ յաղթական Վարդապետը որ սեղանին կռթնած մտիկ կ՚ընէր բանաստեղծ Մէհմէտ Էմինի ինքնագիր արտասանութիւնները, զանոնք դաշնաւորելու խնդրանք առաջած ըլլալով, մինչ ես կը խառնէի սեղանին վրայ իր սիրական «քերթէնքեյէ» գրքերը, քանակները, կաղամարները, բոլորը նուէր Եգիպտոսի իր այցելութենէն: Զէ՞ որ այդ ժիր, անխոնջ կենդանին էր իր նշանաբանը, տեով կ՚ոպակէր բոլորս, նկատելով զայն մարմնացումը չարքաշ եւ սակաւապէտ կեանքի: Իր կենցաղն ալ նոյնքան չարքաշ եւ սակաւապէտ իր տաղանդին պահին էր, այն տաղանդին որ քսան տարուան լուռ չիջումին իսկ կը մնայ փայլուն ու յաղթական ատոք մեր մեծերու կամարին:

Իր հրաշագործ ձեռքերը որոնք բազմութիւններ վարեր են,յոյզ.խանդ.ակր ժողվելով ու ցանելով, այսօր սառն ու անշարժ, մեր յարգանքի համբոյրներով պիտի ջերմանան ու շարժին Թերեւս:

ՏԻՐՈՒՀԻ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՎԱՐԴԱՊԵՏԻՆ ՅԻՇԱՏԱԿԸ

— • —

Ծիշդ քառասնըչորս տարի առաջ էր, երբ առաջին անգամ Վարդապետին անունը կ՚իմանայինք:

Խասյեան վարժարանի Յրդ դասարանին աշակերտ էի այդ օրերուն: Օր մը տեսչութենէն հրահանգ եկաւ, որպէսզի վեցերորդ դասաժամին խմբովին սրահ բարձրանանք: Ըսին Կովկասէն վարդապետ մը եկած էր երգչախումբ կազմելու եւ ամէն մէկս պիտի ներկայանայինք իրեն, մեր ձայնին յարմարութիւնը փորձել տալու:

Կղերականներու հանդէպ նախապաշարուած, հաճոյքով չէր որ սրահ կը բարձրանայի,Թէեւ փոքր տարիքէս եկեղեցիի երգեցիկ խումբին մաս կը կազմէի: Ու առաջին պատեհութեամբ գեա կարգը ինծի չեկած՝ կծիկը դըի ու գացի վաղազգողի տեղս նստայ: Զար բախտէս մեր երաժշտութեան ուսուցիչը, Եբբորդութեան եկեղեցիի դպրապետ Պ. Ուսթէնը՝ որուն երգչախումբին ամէնէն գնահատուած տարրերէն էի, յանկարծ դասարանէն ներս մտաւ ու զարմացած մնաց որ Վարդապետը չէր ընդունած զիս իր խումբին մէջ, ինչպէս կ՚ուզէր հաւատացնել իրեն: Ու կրկին անգամ զիս սրահ առաջնորդելով անձամբ վարդապետին ստու տարաւ: Աւելորդ է ըսել Թէ հայրս դաշնամուրին ընկերակցութեամբ երկու նօթ պատարեցուցած էի ու արդէն ընդունուածներու չարքին մէջ արձանագրուած էի անունս:

Նոր անախորժութիւն մը պիտի ըդդայի երկու օր վերջ, երբ առաջին հաւաքական դասաւորումի ատեն,զիս աղջիկներու սոփրանօ խումբին մէջ կեցուց, որուն կը համապատասխանէր ձայնս: Տղամարդու հաս վիրաւորուած կը զգայի, ու կ՚ուզէի առաջին առիթով խոյս տալ:Բայց եւ այնպէս Թակարդը ինկած էի ու ստիպուած էի համակերպիլ:

Աշակերտ - աշակերտուհիներու ընդհանուր խումբը երեք մասի բաժնելէ վերջ, Վարդապետը անցաւ իր առաջին երգին ուսուցման:

Ու ահա լաւ երգելու համար իր առաջին խորհուրդները, բերանն ու շրթունքները ինչպէս բանալու, առոգանութեան եւ ձայնը արտաբերելու յատուկ ձեւերու մասին, Թելադրութիւններ որոնք բոլորովին նորութիւններ էին մեզի համար, տարբեր՝ մինչեւ այդ եկեղեցիին մէջ մեր երգելու սովորական ձեւերէն: Ու նաեւ ուսուցումը կը կատարէր առանց նօթի, առանց բառերու արձանագրութեան, ամէնուն աչքերն ու ուշադրութիւնը դարձած դէպի իրեն:

Մեր սորված առաջին երգերն եղան «Սօնա եարը» եւ «Սարը սարին նման չէ»: Բայց ո՜վ զարմանք, ուսուցանելու ինչ զմայլելի կարողութիւն էր որ միեւնոյն դասաժամի պահուն, նոյն երգին երեք տարբեր բաժինները սոփրանօ, ալթօ եւ Բ. ձայնը կը սորվեցնէր համապատասխան խումբերուն, եւ պահը չլրացած կը ձեռնարկէր հաւաքական բազմաձայն փորձի, այնինչ եկեղեցիի մեր երաժշտապետը քանի մը յաջորդական դասերու կը կարօտէր միակ եւ միաձայն երգ մը սորվեցնելու համար:

Անկէ արդէն մեր առաջին հիացումը ու խանդավառութեան ապաւորութիւնը, որ յարաճուն կերպով կ՚աւելնար, ամէն անգամ որ նոր երգ մը կը սորվէինք:

Հասա իր հմայիչ ու քաղցր ձա՞յնը. պարզ ու աննշան եղանակ մը, նոյն խոկ ուսուցանելու ատեն, իր բերնին մէջ կախարդական ուժ մը կը ստանար, որով կը հմայէր մեզ բոլորս: Երբ խումբը վարելու համար կը բարձրանար ամպիոնին վրայ, ամէնքս մէկ խորին լռութեան մէջ աչք ու ականջ կտրած, տեսակ մը ելեկտրականացած վիճակով,բերնէն կախուած կը մնայինք. այնքան մեծ եւ հզօր ներգործութիւն մը կը կատարէր մեր պատանի հոգիներուն վրայ:Զգիտեմ ինչ մոգական կարողութիւն մըն էր որ Կոմիտաս վարդապետի հանդէպ վախով խառն սէր եւ յարգանք կը պարտադրէր մեզի: Ու անհամբեր երգեցողութեան պահերուն կը սպասէինք: Մինչ միւս կողմէ չաբթուան մէջ որոշ օրեր Վարդապետը կը մարզէր Կեդրոնականի պատերու, պարիթօններու եւ թէնօրներու խումբը, որ կիրակիէ կիրակի, ընդհանուր փորձի համար միանալով մեզի, կը վերածուէինք երեք հարիւր երգիչներով պատկառելի երկսեռ խումբի մը:

Բայց վա՜յ էր եկեր այն անդամին որ երգելու ատեն սխալ ձայն կը հանէր կամ ուշադրութիւնը ուրիշ տեղ կը կեդրոնացնէր: Վարդապետին ականջն ու աչքերը այնքան սուր ու այնքան ճշգրիտ էին որ, երեք հարիւր հոգինոց խումբին մէջէն վայրկեանին կը նշմարէր ու կը մատնանշէր զայն,

առանց վարանելու հրապարակաւ [...] ը յանդիմանելու, կէս լուրջ կէս [...] տակ: Իսկ երբ հաւաքական սխալ [...] գեցողութիւն մը նկատէր, իր սի[...] կան մակդիրը կը փակցնէր մեր [...] կառին, սեղմուած ակռաներուն [...] ջէն մեղ կանչելով «քէրթէնքէյէ[...] եւ անզուսպ խնդուք պատճառ[...] մեզի:

Այսպէս քանի մը ամիսներ [...] կան եղան որպէսզի կարենանք [...] եւ խրթին բազմաձայն երգեր ան[...] սորվիլ:

Մեր առաջին շրջանի երգերը [...] «Սօնա եարը» եւ «Սարը սարին [...] վերջ, «Շորորա անուշ ջան», «Կ[...] տայ, եկայ սարը», «Իմ չինարեն [...] րը», «Լուն ասէք, լուն ասէք [...] րին», «Զիգ տու քաշի ալ եր[...] գար էրնէկ», «Կալերգ», «Կութ[...] երգ», «Սիփանայ քաջեր», «Զ[...] զընգը», «Փափուրի ջան», իսկ [...] ւոր երգերէն «Սուրբ, սուրբ», «Տ[...] ողորմեա», «Հայր մեր», «Օրհն[...] Աստուած» եւն.:

Ու ահա կը հասնինք առաջին [...] մերգի նախօրեակին: Մեր վերջին [...] րակիի փորձը տեղի ունեցաւ կա[...] րեյապէս յաջող: Ու սակայն կրկին [...] կրկին պատուէրներ ու խրատներ [...] բոլորիս,համերգի նախընթաց [...] օրուան մեր ուսելիքի, խմ[...] րերնի եւ կոկորդի տալիք խնամ[...] րու, ժամանակին պառկելու եւ [...] ինչի մասին որ կրնար ուզգակի [...] անուղղակի անդրադառնալ համ[...] կատարեալ յաջողութեան:

Մեր տարազը պիտի ըլլար [...] աղջիկներուն, եւ սեւ՝ մանչերու[...] մար:

Այդ օրը Բերայի Իւնիոն Ֆրան[...] սրահը ազգային տօնախմբութեան [...] երեւոյթն առած էր եւ շատ նեղ [...] գար ծունդազգին խուժող բազմ[...] թեան համար: Աւելորդ է յիշա[...] այն խանդավառ ու անմիջ[...] եւ կրկնութեան կանչերը որոնց [...] կուտար մեր ամէն մէկ երգը:

Վարդապետը, անվրդով [...] այնպէս ուրախութեան յաղթան[...] ցուն, կը վերակէր այնքան [...] որքան որ ժողովուրդը կը [...] Անմիջապէս յետոյ եղաւ այն ողջո[...] թիւնն ու ուրախութիւնը զոր [...] ները ցոյց տուին համերգին վե[...] րութեան:

Իսկ մենք ամէն մէկս, յաղթ[...] մը շահածի երեւոյթը ունէինք [...] յաջողութեան մէջ մեր բաժինը [...] ինք կը բաղձանչէինք:

Ու անկէ յետոյ, պոլսահայ[...] համար, պահանջ մը դարձան [...] դապետին համերգները որոնք [...] պարբերաբար կրկնուիլ մերթ [...] Ֆրանսէզի, մերթ Փըթի Շանի [...] րանին մէջ, միշտ հայ եւ օտար [...] րնտիր հասարակութեան մը [...] Մեր գրեթէ ամէն մէկ համերգ[...] կայ կ՚ըլլար նաեւ իր մասնայ[...] բաղահուած օթեակին մէջ,Թ[...] գահաժառանգ իշխանը՝ Մէճի[...] տի, որ անկեղծ հիացող մըն էր [...] դապետին:

Որքան մեծ էր յաջողութիւ[...] րական համերգին, նոյնքան [...] հմայիչ էր վարդապետը իր [...] րուն մէջ, իր քաղցր, յուզող [...] ւէջ ձայնով, երբ ինք [...] դաշնակի ընկերակցութեամբ [...] բաղեղութիւնը գաղաթնակէտ[...] հասնէր մանաւանդ «Մոկաց Մ[...] եւ «Կռունկ»ը երգած ատեն:

ԿՈՄԻՏԱՍ ՎԱՐԴԱՊԵՏ ԱԶԳԱՅԻՆ, ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ ՏԵՍԱԿԵՏՈՎ

Զտխաղանցուած չէր այն համազգային յարգանքի արտայայտութիւնը որուն արժանացաւ ողբացեալ վարդապետը, որովհետեւ իր կատարած գործը որքան երաժշտական, նաեւ եւս ազգային վերազարթումի տեսակէտով աննախընթաց երեւոյթ է մեր ազգային պատմութեան մէջ:

Ինքը՝ երաժիշտ մը ըլլալէ աւելի երաժշտութեան քարոզիչ մը եղաւ, կամ հայ երաժշտութեան առաքեալը:

Օսմ. սահմանադրութեան քաղքատարար ազատ տարիներուն երեւցաւ երբ ամբողջ Պոլսոյ երիտասարդութիւնը ցնծութեան մէջ էր: Ո՛չ պատերազմ, եւ դեռ ոչ մէկ երիտասարդ գինուորագրուած: Կը չեչտեմ այս պարագան եւ կը մատնանշեմ գլխաւորապէս Պոլիսը որ օրրանն էր ամբողջ արեւմտահայութեան եւ ամերիկահայութեան, եւ այս քաղաքէն էր որ բացուեցաւ վարդապետին փառքի ճամբան: Իր երաժշտական կարողութենէն դուրս յաջողութեան ալ պատճառները բազմաթիւ են: Ազգ. վերազարթումի յարմար պահն էր, երբ փայլեցան նմանապէս մեր շատ մը բանաստեղծները: Յետոյ՝ Վարդապետը զարմանալի դէմք մըն էր: Կրօնաւոր մը որ աղջիկներ եւ մանչեր ի մի հաւաքած սրահի մը մէջ, խառն փորձեր կատարելէ յետոյ Թատրոն կը բարձրանար Կրօնական ժողովին քըթին տակ. եւ սակա՝ այնպիսի ատեն մը, երբ Բերայի Խասյեան վարժարանի աշակերտները որպէսզի արձակուրդի ժամուն իրարու չհանդիպին փողոցը, աղջիկներն ու մանչերը իրարմէ քառորդ ժամ հեռաւորութեամբ կ՚արձակուէին...

Այս մանրամասնները որոնք հիմա անկարեւոր կը Թուին՝ ժամանակին մեծ դեր կատարած են, որովհետեւ կը յիշեմ որ կիրակի օրերը երբ տեղի կ՚ունենային խառն փորձերը, առանձին օրի կը վերածուէին:Եղածը ընդհ. շարժում մըն էր, եւ ի՞նչպէս կ՚ուզէք որ ծնունդ չառնէր: Անկէ յետոյ զաւակները կը սպասէին վարդապետին այցելութեան, եւ յաջողութիւնը ապահովուած էր:

Այս յիշողութեննէն վերջ չպիտի մանրամասնեմ տպաւորական բաժինը: Կ՚անցնիմ հիմա փոքր ակնարկ մը նետելու վարդապետին գործին վրայ, երաժշտական տեսակէտով:

Մեծ է երեւոյթը եւ կատարած գործը, այնքան աննախընթաց մեր մէջ որ անվարան կրնամ անոր բացատրականը տալ հրաշէ բառով:

Ոչ մէկ հայ երաժիշտ կրնայ ուրանալ Թէ Վարդապետը դպրոցի մը պետը, հիմնադիրն էր, ոչ մէկ երգահան կը ժխտէ անոր դաշնաւորման մասնաւոր ձեւը, իբր յարմարագոյն եղանակը սկզբնաւորութեան մը համար:

Եւ սակայն, երբեմն,երբ երգահաններ իրրեւ երգահան որոշ վերապահումով արտայայտուած են, կասկածմիտ մարդիկ ջանացած են հաւատացնել Թէ կան երաժիշտներ, որոնք բացասական զգացումներ ունին անհետացած Վարպետին հանդէպ:

Ո՞ւր է Վարդապետին մեծութիւնը:

Վարդապետին գործը աւելի հանճարի արդիւնք է քան տաղանդի:Վարդապետին գործը եԹէ համեմատել պէտք ըլլայ, գերազանցապէս ազգային տեսակէտով մեծ է քան բուն երաժշտական «Թէքնիք» տեսակէտով:

Հանճարի արդիւնք է, ըսի, որովհետեւ ես չեմ հաւատար որ անիկա կատարած ըլլայ երաժշտութեան արհեստագիտական (Թէքնիք) բաժնի ակադեմական ընդհ. ուսումնասիրութիւնը: Արդէն իր կենսագրական ուսումնասիրութիւններուն մէջ կ՚ըսուի Թէ Պերլինի Երաժշտանոցի դասընթացքին հետեւած է միայն երեք տարի, այսինքն շատ քիչ ժամանակ: Կը նշանակէ Թէ խորատուգուած չէ բարդ ուսումնասիրութեանց մէջ, եւ առած է միայն այն ինչ որ անհրաժեշտ էր իրեն համար, ու կրԹնելով յետոյ իր անձնական ճաշակին՝ դաշնաւորած է մեր երգերը: Եւ սակա՝ շատ բարեբախտաբար, որովհետեւ կրցած է հեռու մնալ արեւմտեան որ եւ է դպրոցի ազդեցութենէն, բառ կարեւոյն: Բաւականացած է պարզ դաշնաւորումով ներկայացնել իր երգերը, առանց ընդլայնումի, առանց բարդ խմբագրութեան, ձեւ մը որ իբր սկզբնաւորութիւն ունի մը՝ հիմնալի է, եւ զոր շատեր իբր աւանդութիւն կ՚ընդունին:Հա՛ գործածած է աւելի կէտ առ կէտ արուեստը (contrepoint), քան ներդաշնակութիւնը (harmonie):

Վարդապետը ուզած է գրել միայն մեներգի եւ խմբերգի համար, եւ հեռու մնացած է գործիքներու համար գրելու գաղափարէն, եւ մանաւանդ նուագախումբի համար, ճիշդ մը՝ որուն հանդէպ նոյն իսկ օտար մնացած է, որովհետեւ իր առողջ շրջանին, շուրջ 15 տարի պիտի փորձէր անշուշտ այս սեռի աշխատանք մը: Զէ բրած Թերեւս անոր համար որ յարմարութիւն չունէր այս սեռին մէջ, եւ կամ անոր համար որ աշխատութեան իր մասնաւոր սեռը ունէր: Վարդապետը իրեն սեռ ընտրած էր գրի առած երգերը անմիջապէս խմբերգի վերածելու ձեւը: Խմբերգի եւ մեներգի համար շարադրածները իրենց սեռին մէջ կատարելութիւններ են: Իսկ դաշնակի համար գրուած պարերը՝ իբր document արժէք ունին, բայց իբր դաշնակահարային արժէքաւոր գործ,(որ նուագողին ալ հիւր ունենայ իր նուագողի արժէքը ցոյց տալու), նուազ բարձր մակարդակի վրայ կը գտնը- ւին քան խմբերգները՝ իրենց սեռին մէջ: Կը հետեւի որ ուրիշ գործիքներու համար շարադրուելու ատեն՝ պա-

րագան նոյնը պիտի ըլլար, իսկ [...] Փօնիքս նուագախմբային արտ[...] տութիւն մը շատ աւելի [...] անկարելի:

Աւելիս երբեք նուաստացու[...] մը չէ երաժշտական արուեստ[...] ուր տարածութիւնը անասելի [...] րենակները անպակաս են: Տի[...] հռչակ Շօփէն՝ ձախող էր իր [...] խմբային գրութեան մէջ, եւ [...] ժինը իր concertoներուն համ[...] տարուած է ուրիշ երաժիշ[...] կողմէ, կամ անոնց օգնու[...] Պէթհօվէն՝ իր զմայլելի [...] ներուն քով չէ կրցած գրել [...] երգ մը որ բերնէ բերան տար[...] լով մինչեւ մեզի հասնէր, [...] Շուպէրթ իր սիրուն «ռօմանս[...] քով ձախող վարպետ մը [...] միւս գործերուն մէջ:

Բոլոր այս մէջբերումները [...] պէսզի մարդիկ տան Վարդապ[...] բուն արժէքը: Այսպէս՝ սխալ [...] անոր երգահանի տիտղոսը, [...] նը իր մեղեդին կը յօրինէ [...] եւ կը հիւսէ մնացեալը: Վարդ[...] իր մեղեդին կ՚առնէր ժողովրդ[...] նէն, զայն ձեւի գնելու եւ [...] լու համար իր ճաշակը [...]

ԿՈՄԻՏԱՍ ՎԱՐԴԱՊԵՏ (Նկար Փ. Թէրլէմէզեանի)

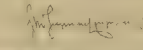

Երկրորդ ... տարեշրջանին, համերգի բացումը կը կատարէինք նորանոր երգերու ցանկով մը, այս անգամ ժառանգութեամբ Գ. Արժ. Տաճ - Մարգարեանի

Դիւրին է երեւակայել թէ ինչ անտառման սխեղութիւն կրնային բացել ... տարիներ եւ հայկականութեան ... մէկ կողմէ ... երեք տարի ...

... կողմէ վարդապետն ու Տաճ Մարգարեանը, ...

... ներկայացուցիչ մէջ իր ... մեր ձայնագրութեան ... եւ մինչեւ այսօր ալ ձայնագրութեան ... մէջ ... կը ... իր ձեռագիրները. Տեղ մը նըշանակած է «Թմբուկով գրէր», իսկ ուրիշ տեղ մը «Երաժշտութեան համար յատուկ մի ... », «... եւ մի ուրիշ կանոններ համար»

Այսօր, իր անմահ ... ... մեր ... մէջ, ամէն օր իր երգերէն մասնիկ մը մեր շրթներուն վրայ եւ ... մեր Հոգիին խորը, ... եւ մեր ... խորութեամբ ... իր անմահանալի կորուստ, կը խոնարհինք իր ... դագաղին առջեւ, ...

Վարդապետը մեռաւ, բայց կ'ապրի ու պիտի ապրի վարդապետին գործը:

Գ. ՃՈԼՈԼԵԱՆ

ԿԱՐԴԱԼ ... «ՅԱՌԱՋ»Ը

ԿՈՄԻՏԱՍ

— օ —

Տեսա՞ծ էք մանուկ մը, փոքրիկ ձեռքերն կ'ուզէ նկարել մանկայ ստուերը:

Ես այն եմ անոր:

Բառերը կը խուժեն գրիչէս վրան ու չեմ կրնար կեցնել զանոնք՝ տողելու համար Մեծ Վարդապետին աճիւնին վրայ քանի մը խօսք:

Նարեկացի մը պէտք է, իր աստուածային ներշնչումով ու Հրաշկերտ բառերով սահմանելու զայն:

Ա... մը պէտք է, բերէ կասուին ցոյցնելու Կոմիտասը՝ ամէնհի ժայռի մը վրայէն բացարձակ հսկած՝ անդնդախոր վիհի մը՝ յափռնելու ախկերտական աձեղ երաժշտութիւնը՝ երկնելու երգը հայ հոգիին ալիքներուն

Իր բիւրաւոր քնարին վրայ հայ ժողովուրդն է որ կը տաղանջէ իր ցաւերով ու յոյսերով, իր անէծքովն ու ...

Համերգ մը՝ որուն երգիչներն են ամբողջ հայ ժողովուրդը իր մշակներով ու գեղջուկներով, կոյսերով ու կարիճներով, իր կրօնաւորներովն ու աշխատաւորներով, որ կ'երգեն ամենաբարձ բեմին՝ հայ աշխարհի վրայ, ամէն մէկը իր երգն ունի: Հոն է հայ մշակը ծագող արեգակի ոսկի ճաճանչներուն տակ՝ իր «Հօ՜» եզը քշելով, հայ աղջիկը կուսական քօղը գլխին իր սիրածին կը կանչէ՝ «Կանանչ տուտով ճամփան եկ տղայ», հայ ... ... սար ու ձոր «Եար ջա՜ն արի»:

Ահա «Սիփանայ» սէգ սարի վրայ, կտրիճներ գալիս են, լօ՜ լօ՜ լօ՜...: Ազգին հարսնեւորները «Կանաչ կարմիր հագուեցուցին, տարան ժամը կայնեցուցին...» Հարսն ու փեսան: Հոն հայ ժամւորը ծնրադիր, կը փառաբանէ աշուղին չոքերը բնութեան «Առաւօտ լուսոյ, արեգակն արդար...»:

Համայն հայ ժողովուրդն է հոն, իր բոլոր տարիքով, իր հոգիին բոլոր շերտերովն ու երանգներովը, գիւղը քաղաքին, դաշտը ժամուն հետ ձեռք ձեռքի, աղօթք ու երգ, լաց ու խնդիր, մեհեանն ու տաճար իրար են գրկած եւ համանուագ են կազմած, ու կը հնչէ Մասեաց գագաթէն անլռելի քնարը և կը հրդեհուին հայ հոգիները որոնց մէջէն դուրս կուգայ հուր հեր ու բոցամորուս Վահագնը՝ Կոմիտաս կանգնած՝ հրաշագործ գաւազանը ձեռին, կը հրամայէ ու կը հնազանդին բոլորը... երաժշտութիւն է համայն Արարատեան աշխարհը, ու անկէ ալիք-ալիք կը տարածուի, կը յորդի, կ'ընդգրկէ աշխարհի հայութիւնը..

Ինչպէս հայ ոգին՝ անչափելի է Կոմիտաս ու համապարփակ...

ԿԱՐՕ ՈՒՇԱԳԼԵԱՆ

×

ԽՄԲ.— Ինչպէս գրած էինք, հոկտ. 27ի յոբելենական հանդէսի առթիւ, դամբանական մը կարդաց Տէր Գ. Այտուշեան Ուշագլեան, ի դիմաց Քէօթահիացիներու, որոնց փառքն էր ողբացեալ վարդապետը, իբրեւ հայրենակից: Ուշ յանձնուած ըլլալով բնագիրը, առօրեայ կը հրատարակենք գլխաւոր մասերը.

Ծնած էր ԱՆ՝ փոքրիկ Սողոմոնը, հայրենի հողին հետ. Համեստ քաղաքի մը՝ Քէօթահիոյ մէջ, աղքատիկ բայց ազնուական ընտանիքի մը զաւակ, մանկութեանը զրկուած ծնողքէ, կը մնար իր ծեր ու անկար մեծ մօրը եւ հօրաքրոջը խնամքին տակ: Իր հայրենակիցները, տարիներու բռնութեան տակ՝ կորսնցուցած էին հայ լեզուն, որով փոքրիկ Սողոմոնը իր առաջին թոթովանքը թրքերէն արտասանած լեզուով էր դուրս տուած: Սակայն Աստուածները ուզած էին որ ԱՆ՝ կոչուէր հայ երգի առաքելութեան: Հրա՞շք: Կարծես ծնած էր, իր հայրենակիցներուն մայրենի լեզուի կորուստին պատճառած խղճահարութիւնը ամոքելու:

Սողոմոնը մեկնած էր Էջմիածին յոյս ամբարելու իր մանուկ սրտին մէջ, ԱՆ վերադարձաւ իր ծննդավայրը հրեղէն հայ լեզուն եւ հայ երգը շրթներուն վրայ, հոն կազմակերպեց համերգներ եւ այս թրքախօս ժողովուրդը, իր մեծ զաւկին մոգական ազդեցութեան տակ կարդացուց իր հայրենի երգերուն ու լեզուին եւ արթնցուց իր մէջ անեղծ պահուած ցեղային ոգին

Այսօր չկայ այլեւս Կոմիտաս, մեր ամէնուս սիրելի Վարդապետը, լռա՞ծ է անոր աստուածային ձայնը եւ սակայն իր երգն ու հոգին կան եւ կը մնան. ԱՆ ամէն տեղ է իր երգովն ու քնարովը, անոր շունչը կը շրջի հայ ժողովուրդին մէջ, ոգեւորելով եւ զօրացնելով անոր տանջուած հոգին:

Դուն ողջ պիտի մնաս, ո՛վ սիրելի վարդապետ, քանի կը հնչէ հայ երգը հայ շրթներուն վրայ:

...էր անշուշտ, եւ յետոյ կը դաշնաւորէր զայն այնպիսի ձեւով որ ամէն բանէ առաջ ըլլար գիւղին, որպէսզի կրնային յետոյ երգել զայն գիւղին երաժշտականօրէն խակ ժողովուրդին խակ

Հոս, կը շեշտեմ որ նորոգութեան սերունդ մը ունինք հաստատելիք կարգ մը երաժիշտներու, որոնց անունը եթէ այնքան համատարած չէ որքան Վարդապետինը, ... ան է որ երբեմն իրենց գործերը արժէքաւոր ըլլալէ զատ՝ բարձր ոճով խմբագրուած են եւ հետեւաբար քիչ թիւով ժողովուրդ կազմէ՝ երգուած են կամ ... անոր կարելի եղած է ներածել. Օրինակ ունինք Սպենդիարեանը ... սակայն շատ բարձր ... ունենալ այս վերջինին համբաւը, քանի որ իր գործերը չունին բնիկ ... տարածուելու, որուն մէջ, փոքրը ... կարելիութիւնը: Կը նշանակէ ուրեմն որ «Անուշ» օփերան կամ ուրիշ որ եւ է գործ ... հայ գաղութներու մէջ դէթ մէկ անգամ ներկայացնելու, որպէսզի ժողովուրդը գաղափար ունենայ իր արուեստի մասին: Ուրեմն, Սպենդիարեան եւ ուրիշներ շուքի մէջ կը մնան համեմատաբար, հակառակ իրենց արժանիքին: Տեղափոխելով անունները, փոխելի իր «Թօքատայ» աւելի անմահ է, քան Արշէզ Թուուէլ իր Padmavatiով: Մինչդեռ երաժշտական եւ արուեստի բոլոր օրէնքները հակառակը կը պահանջեն: Աւարտող պիտի ըլլայ թերեւս որ «Թօքատա» ժողովուրդը աւելի կը մօտեցնէ երաժշտութեան, քան երկրորդ գործը, զոր հասկնալու եւ վայելելու համար պէտք է ճիգ մ'ընել:

Վերադառնալով մեր նիւթին, այս պատճառներուն համար էր որ ըսի թէ վարդապետին գործը մեծ է նախ ազգային տեսակէտով, եւ յետոյ իբր երաժշտութիւն, այս վերջինը իր բոլոր յատկանիշներով

Վարդապետին հրաշալի գործը ուրեմն կ'ամփոփեմ սա ձեւով: Մէկ կողմ դնելով արժէքաւոր կամ նուազ արժէքաւոր խմբագրութիւնը, կը մնայ ոճի հարցը:

Ոճը կը բնորոշուի նախ մայր եղանակով, որ մեր նիւթին համար՝ հայ գիւղայինն է: Վարդապետը զանոնք գըտաւ, երբ մեղեդի նախ գրի առաւ ցոյց տալու համար որ իբր մեներգ՝ արժէքաւոր են: Յետոյ՝ պարզ ձեւի մէջ քառաձայն խմբագրեց, ցոյց տալու համար որ անոնք բոլորովին արեւելեան եւ արեւմտեան ոճերու մէջ տարբեր բան մըն են եւ յարմարութիւն ունին polyphonieի (բազմաձայնութեան), քանի որ բոլորովին արեւելեան եղանակներ արաբական, չինական, հնդկական չեն դաշնաւորման:

Այս աշխատանքէն երեւան եկաւ որ նոր ոճ մը ստեղծել կարելի էր, — հայ ոճը: Կը մնայ իրմէ վերջ եկող երգահաններուն օգտուիլ այս ոճէն, եւ իրենց բազմաձայնական արտադրութիւններուն տալ այդ դրոշմը: Այս աշխատանքը նուազ դժուար չէ քան Վարդապետին կատարածը: Կը դիւրանայ սակայն երբ ժողովուրդը հայ ոճը փնտռէ, եւ ջանայ զգալ քիչ մը աւելի մեծ տարածութեան մը վրայ:

Ա. ՓԱՐԹԵՒԵԱՆ

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Ողբացեալ Կոմիտաս վարդապետի մահուան առթիւ, փոխան ծաղկեպսակի 50 Ֆրանք տուած ենք Տէր եւ Տիկին Սարգիս Բերլեանէ, Ֆրէժիւս: Կը խնդրուի գանձել Համազգայինի ընկալագրով

Անմոռանալի կորուստ

— ւ —

Կոմիտաս վարդապետ մէկն էր այն սակաւաթիւ երջանիկ արուեստագէտներէն որ շնորհիւ իր փայլուն տաղանդի եւ արտակարգ կարողութիւններու, յաջողեցաւ հայ ժողովուրդի բոլոր խաւերի մէջ մեծ հեղինակութիւն եւ անխառն յարգանք շահիլ, ինչպէս նաեւ համբաւ ստեղծել երաժշտական աշխարհի մէջ:

Որպէսզի կարողանանք գիտակցել թէ Կոմիտասի մահով մենք ի՛նչ մեծութեամբ կորուստ ունեցանք, պէտք է որ Կոմիտասի երաժշտական կարողութիւնները եւ տուած արդիւնքները հայկական եւ միջազգային մարզի մէջ բաղդատենք, վերջին քառասուն տարիների մեր երաժշտագէտներից ամէնէն նշանաւորների արտադրութիւնների հետ:

Հրապարակի վրայ են մեր բոլոր երաժշտագէտների հեղինակութիւնները եւ ժողովրդական զանազան խաւերի մէջ նրանց թողած տպաւորութիւնը: Անկասկած Կոմիտասի ձայնագրած երգերն ու պարերի եղանակները ամէնից շատ յարգի են: Մեր համերգների մէջ ամէնից շատ խանդավառութիւն են ստեղծում Կոմիտասեան երգերն ու պարերը: Սակայն մեր կորուստի մեծութիւնը աւելի զգալի է, երբ տեսնում ենք որ մեր ներկայ երաժշտագէտներից եւ ոչ մէկը գեղարուեստական երաժշտական արուեստի աշխարհի մէջ ներկայիս չի կարողանում մի դեր կատարել: Այն խոշոր դերը, որ նախապատերազմեան շրջանին այնքան փայլուն կերպով յաջողեցաւ Կոմիտաս վարդապետին:

Շատ ցաւալի է խոստովանել որ Կոմիտասի հիւանդութիւնից յետոյ ոչ ոք կարողացաւ նրա տեղը գրաւել: Սփիւռքի մէջ ցրուած հայ երաժշտագէտները, վերջին 15ամեակում, կարողացան քիչ—շատ օգտակար դեր կատարել իրենց ստրած գաղութներում եւ մասամբ էլ օտար շրջանակներում: Դժբախտաբար ոչ մէկը չունի Կոմիտասի հմայքն ու կարողութիւնը ... խոշոր երգչախմբեր կազմելու, գաղութից գաղութ շրջելու, համերգներ տալու Եւրոպայի եւ Ամերիկայի խոշոր քաղաքների մէջ խօսքով ու գրչով քաղաքակիրթ ժողովուրդներին ծանօթացնելու հայկական երաժշտութիւնը եւ մշակոյթը:

Մեր ազգային մեծ դժբախտութիւնն այն է, որ այս գործի խոշոր վարպետը վերջին քսան տարին ամլութեան դատապարտուեցաւ: Ողջ էր, շնչում էր եւ ապրում էր Լոյս-Գաղափարին տակ տակ, բայց այլ եւս նախկին Կոմիտաս վարդապետը չէր:

Ինչո՞ւ տարագիր Թուրքերին յաջողուած է անոր խմբերով գրելով ... երգն ու նուագը հնչեցնել, իսկ մեզ չի յաջողւում, որովհետեւ իր աշակերտները նոյն խանդավառութեամբ եւ կարողութեամբ իր տեղը գրաւելու եւ կիսատ թողած գործը շարունակելու ճիգ չեն թափում:

Ահա թէ ինչպիսի անփոխարինելի կորուստ ունեցանք Կոմիտաս վարդապետի մահով:

Յարգանք իր անմահ յիշատակին:

ԲԻՆՕ

Իր անմահ յիշատակին

— օ —

Հէ՜ր վարդապետ

Այս քանի տարի էր արդէն, որ լուռ էր ան, առանձնացած իր հեռաւոր խցիկին մէջ եւ ոչ ոք կ'ուզէր տեսնել ու ոչ ոքի հետ խօսիլ:

Այն որ համակ խօսք էր ու երգ, խանդ ու եռանդ, որ շարժում էր եւ կենդանութիւն, այն որ ամբողջ զգայնութիւն էր եւ կը խօսէր մեզ իր անուշիկ ու խատուտիկ երգերով, վերացնելով ու հիացնելով մեզ ալ իր մոգական շարժումներուն հետ:

Ժամանակէ մը ի վեր կարծես չկար ան այլ եւս, ձայն չունէր, ինքը չէր, այլ ափինքս մը որ դառնացած այս աշխարհի անարդարութեննէն՝ քէն ունէր ամէնքին հետ:

Մեծ եղեռնի մեծ քէնն էր այդ զոր պահեց մինչեւ իր կեանքին վերջը, հաւատարիմ իր ուխտին եւ Հայու սրտին:

Ոչ եւս է ան, երգի մեծ վարպետը, այն որ տքնեցաւ, փնտռեց ու խուզարկեց եւ մոխիրներու տակէն շունչ ու հոգի տուաւ ցեղին ոգին արտայայտող, ժողովուրդի ծոցէն բխած կանչերուն ու երգերուն:

Վայրագ Թուրքը չխնայեց նոյն իսկ արուեստագէտին եւ աքսորի ճամբան ցոյց տուաւ անոր՝ յաւէտ խանգարելով առողջութիւնը: Անէծք բարբարոսին: Կոմիտասի մահով մեր խոր սուգին հետ այդ անէծքը անգամ մը եւս թող նորոգուի ամէն Հայու սրտին մէջ: Մաղթենք նաեւ որ մեր ժողովուրդը, որ կարող է նոր Կոմիտասներ ծնիլ, ունենայ շուտով իր Գանթէոնը, հայրենի երկրին մէջ, այնտեղ տեղաւորելու համար իր հանճարեղ զաւակներուն աճիւնը:

ՄԷՆ — ՍԷ

Մեր ձայնը

— օ

Կիրակի օր, երբ բոլորս մէկ հոգի, մէկ սիրտ, ընկճուած եւ տխուր, համախմբուած էինք վարդապետին արքայական դագաղին առջեւ, մեծ միշտ մը եղաւ ինծի համար, ինչո՞ւ հայ կինն ալ չբերէր իր յարգանքի բաժինը:

1915ին, երբ Գարտիզակէն Պոլիս եկած էի, լսեցի թէ Վարդապետը վերադարձած է աքսորէն: Գացի տեսայ իր բնակարանին մէջ, գոյայ խորապէս ազդուած: Այդ օրն էր որ բսաւ — «Կրակոտ ես եւ ննջուող, զուտ հայկական է այդ բնաւորութիւնը եւ հաճելի»: Ինչ՜ղն վարդապետ, կարծես այդ բառերը թելադրութիւն մը ըլլային կիրակի օրուան համար, քանի որ Հայուհի մը չներուեցաւ արտայայտուելու պաշտօն դագաղին առջեւ, յանուն բոլոր հայ կիներու.

Սակայն հպարտութեամբ տեսայ որ բազմութիւնը արցունք կը թափէր իմ հետ, վշտի եւ սուգի արցունքներ:

«Վարդապետը մեռա՞ւ»: Միթէ կարելի՞ է ափ մը հողի տակ թաղել կենդանի երգը: Սիրելի վարդապետ, ձեր յիշատակը վառ պիտի պահէ հայ ժողովուրդը, միշտ երգելով ձեր այնքան անուշ եւ յուզիչ երգերը:

Այս առթիւ, որքա՜ն գեղեցիկ էր կիրակի օրուան անուշ համերաշխութիւնը, բոլորը յուզուած եւ խոնարհած վարդապետին դագաղին առջեւ:

Սիրելի քոյրեր եւ եղբայրներ, հերիք է մեր տառապանքը, վանենք ամէն անհամաձայնութիւն մեր սրտէն, սիրենք իրար եւ միանանք, այդ միութիւնը զօրութիւն պիտի բերէ, զօրութիւն՝ յաջողութիւն եւ յաղթութիւն եւ ազատութիւն, որոնց կարօտովը կը մաշինք այս պանդխտանքներուն վրայ:

ՏԻԿԻՆ Զ. ԳԻՒՐԳԵԱՆ

Իր դագաղին մէջ

— • —

Լռեցէք, հայ պլպուլը ոչ եւս է:

Դոյժը անողոք է, ու սարսուռ մը կ'անցնի հայ հոգիներէ ներս, խոր թախիծը անգամ մը եւս կը տեղատարափի հայ թախտական բազմութիւններու հոգիէն ներս:

Դագաղ մը եւս, որուն անունին, հմայքին ու մեծութեան առջեւ կը կքնայ անխտիր ամէն Հայու սիրտ:

Սարսուռը կը ցնցէ բոլորը համազգային սուգով, որովհետեւ վարդապետը պարծանքն էր ամէն Հայու:

Անհատական հմայքը եւ արուեստագէտի տաղանդը կը կազմէին իր մօտ բացառիկ ու գրաւիչ ամբողջութիւն մը: Ամէն անոնք որ գոնէ մէկ անգամ առիթը ունեցան տեսնելու իր պարթեւ հասակը, լսելու իր այնքան մտերիմ խօսակցութիւնները, անշուշտ, շատ աւելի պիտի զգան կորուստին մեծութիւնը: Իր փառքի մեծագոյն օրերուն, գիտցաւ ապրիլ պարզութեան մէջ, չակարկեց իր անունն ու կարողութիւնը, գնաց յաճախ հոն, ուր կը զգար թէ իր ներկայութիւնն ու երգը բաւական էին արդէն խանդավառելու քաղաքի մը ամբողջ հայութիւնը:

Իր մօտալուտ ժամանումին լուրը կենսատու շողի մը ազդեցութիւնը կ'ընէր կարծես:

— «Գրա՞ւ է, վարդապետը պիտի գա՞յ»: Ու ի՜նչ անսահմանելի երկիւղութիւն տունէ տուն, հոգիէ հոգի, երբ օրեր ետք կը հաստատուէր վերջապէս թէ պիտի գայ:

Եթէ, անհատական կեանքի մէջ, կան յիշատակներ, որոնք կը դրոշմըուին մեր էութեան խորքը, նոյնն է նաեւ զանգուածներու կեանքին մէջ:

Քաղաքներն ալ ունին իրենց ապրումները, փառքի եւ խանդավառութեան, սուգի եւ յուսահատութեան վայրկեանները: Փառքի օր մըն էր քաղաքիս՝ Ատափազարի համար վարդապետին ժամանումը: Քսան եւ աւելի տարիներ ետք, ահաւասիկ, առջեւս կը պատկերանայ շարժանկարի մը ճշդութեամբ հայ բազմութեան մը

ՕՐ. ՇԱՔԷ ԹԷՐԶԵԱՆ

եւ

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

... ...

Վիլմոմպլ, 31 հոկտ. 1935 Փարիզ

անչափելի բերկրութիւնը. Երիտասարդութիւն մը, որ իր անձին ու ձայնին հմայքին տակ կ'ապրի դիւթուածութիւն մը բառիս. Բազմութիւն մը հլու, որ ծառայուն ձայնի մը եւ եղէգներուն է յանձնուած, լուռ ու զգայուն:

Կը յիշեմ, երբ երիտասարդներ, անձկալից եւ անյագուրդ, կը խնդրէին, կ'աղաչէին վարդապետէն չմոռնալ զիրենք ու կրկին այցելել:

«Ժողովարանի Շինութեան Յանձնախումբ»ի վերջացող քանի մը անդամները մանաւանդ կը յիշեն անշուշտ իր պատասխանը — «Շինեցէ՛ք, ես ինքս կուգամ»:

Դժուար չէ երեւակայել թէ քաղաքի երիտասարդութիւնը ... նոր թափով ձեռնեցաւ իրականացնելու իր ծրագիրը, մանաւանդ վարդապետին խոստումէն ետք:

Վերյուշեցէք իր բերնէն ելած այդ խօսքը, եւ կ'ունենաք ձեր երեւակայութեան առջեւ վարդապետը իր մեծութեամբ. Անհատականութիւն մը ժողովրդական ... ապրող ու թախանցող:

«Շինեցէք, ես ինքս կուգամ»: Վարդապետը իր անմոռանալի պատասխանով մտրակած էր հայ երիտասարդին կամքի նժոյգը, ու զինքը կրկին վայելելու տենչն ու ծարաւը պիտի յաղթէին, կասկած չկար, ամէն խոչընդոտի, բոլոր դժուարութեանց: Անկարելին բառ մըն էր այլ եւս ծրագրուած նպատակները իրագործելու համար: ... Ով որ կը մտածէր սակայն, թէ վարդապետը չպիտի գար այլ եւս: Ով որ կը մտածէր թէ, տարի մը ետք մօտաւորապէս, Հայը պիտի սարսափէր լսել իր անունը: Հասաւ 1914 տարին: Փոթորիկը սկսաւ ծաւալիլ երկինք երկիր: Հայ տունը դարձաւ աւերակ, հայ մարդը՝ թափառական: ... Հայ միտքն ու արուեստը:

Այդ շրջանին էր, որ վարդապետը բաժնուած էր ժողովուրդէն, յետագային ապրելու համար յիմարանոցի մը անշուք մէկ անկիւնը:

Հակառակ իր յառաջացած տարիքին, իր յուսահատական վիճակին, իր գոյութիւնը յոյս մըն էր, յոյս մը վերջապէս: Ուշադիր կը սպասէինք թէ օր մը լոյսը կրնար ծառայել ու մեծնալ: Շատեր կ'ապրէին այդ հաւատքին յեցեալ վայն, մինչեւ որ անողոք իրականութիւնը եկաւ յաւէտ փակելու անոր աչքերը:

Շատեր, հետւ իրենց ... վերջին տուրքը բերելու բեղմ, սրտամորմոք ու յուզումնալից պիտի ապրին լուռ ու մունջ քու սուգդ:

Քանի՛նե՜ր, քու գոյլուկ ու հիւծած դէմքդ տեսնելու անկարող, աղօթք մը իրենց ... ու կը խոնարհին քու անմոռանալի յիշատակիդ առջեւ:

Ծագէ ծագ Հայը կուլայ այսօր իր անմահ պլպուլը:

Ն. Ա. ՀԱՅՈՐԴԻ

ՀՐԱԺԵՇՏ

— • —

ԼԻՈՆ.— Մանկութենէս ի վեր ուխտած էի տեսնել վարդապետը: Ամէն անգամ որ դպրոցին մէջ երգի դաս կ'առնէինք, ուսուցիչէն կը խնդրէինք որ Կոմիտաս վարդապետին ձայնագրած եղանակները սորվեցնէ մեզի: Բարի ուսուցիչը չէր մերժեր եւ կ'երգէր «Իմ չինարի եարը»: Այս յիշատակը խորապէս քանդակուած է սրտիս մէջ: Անցեալ շաբթու երբ Փարիզ կը գտնուէի, պարտք սեպեցի երթալ տեսնել իր անշունչ դէմքը: Բայց դագաղը ամուր փակուած էր, եւ սահմանուեցայ տախտակները համբուրել:

Փ. Մարգարեան

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ՔԱԼԱՄԱԹԱՅԻ ԴՊՐՈՑԻՆ

Ցիսուն Ֆրանք եւս իմ կողմէս կը նուիրեմ Յունաստանի Հայ Կարմիր Խաչին Քալամաթայի դպրոցին մէջ սանիկ մը որդեգրելու նպատակով, «պողպատելու համար ազգապահպանման ճակատը»:

Մանիա Սայեաթնեան

ՍԱՐՍԱՓԵԼԻ ՓՈԹՈՐԻԿ ՍԵՒ ԾՈՎՈՒ ՄԷՋ

Հարիւրաւոր գաղթականներ խեղդուա՞ծ

Պուքրէշէն կը հեռագրեն Նոյեմբեր 1 թուականով.— Քանի մը նաւեր ընկղմեցան Սեւ ծովու մէջ քանի մը հարիւր ճամբորդներով, երբ հետեւանք երկար ատենէ ի վեր չտեսնուած փոթորիկի մը։ Ուրիշ բազմաթիւ փոքր նաւեր կորսուած են եւ կը վախցուի թէ մարդկային կորուստը շատ աւելի բարձր է։ «Կէյպզէ» շոգենաւը, որ կ'երթեւեկէր Պոլսոյ եւ Փոքր Ասիոյ նաւահանգիստներուն միջեւ, ընկղմած է Վոսփորի բերանը, իր 105 ճամբորդներով, համաձայն հոս հասած տեղեկութեանց։ Լուր չկայ պուլկարական «Ցար Ֆէրտինանտ» շոգենաւէն, որ Քոնսթանցայէն մեկնեցաւ չորս օր առաջ, 200 թուրք գաղթականներով եւ հարիւրաւոր արջառներով։ Վերջին լուր մը կ'ըսէ թէ կաթսան պայթած է եւ թէ շատ մը ճամբորդներ եւ կենդանիներ քշուած են ալիքներէն.

Ռումանական «Բէկէյէ Քարոլ» շոգենաւին ճամբորդները չկրցան որ եւ է օգնութիւն հասցնել, երբ «Աստանա» շոգենաւը, որ թուրք գաղթականներ կը փոխադրէր Հայաստան (անշուշտ ըսել կ'ուզէ արեւելեան նահանգները.— Յառաջ), ընկղմեցաւ Վոսփորի առջեւ, բայց կը կարծուի թէ ճամբորդներուն եւ նաւաստիներուն մէկ մասը ազատուած է։

Երթեւեկը դադրած է եւ ճամբայ ելած շոգենաւերը 30 — 40 ժամ կ'ուշանան։

*** Նոյն քաղաքէն ուրիշ հեռագիր մը հետեւեալ մանրամասնութիւնները կը հաղորդէ, նոյն թուականով.— Երկու օրէ ի վեր Սեւ ծովը կատաղի փոթորիկի մը բռնուած է։ Ռատիօները անդադար կը բանին, օգնութիւն խնդրելով ժամէ ժամ։ «Քարոլ» շոգենաւին ճամբորդները սարսափով կը նկարագրեն «Աստանա» շոգենաւին ընկղմիլը։ Նաւը ծովուն բացերը քշուած է, յետոյ երեք անգամ ուժգնօրէն նետուելով քարափին վրայ, վերջապէս ջախջախուած է։ Հակառակ նաւաստիներու ջանքերուն, նաւը ընկղմած է քանի մը վայրկեանի մէջ։ (Այստեղ ալ հեռագիրը կ'ըսէ թէ «Աստանա» վարձուած էր «Հայաստանէն եկած թուրք գաղթականներ փոխադրելու համար»...)։

Աւելի սարսափելի եղաւ «Կէյպզէ»ի ընկղմումը։ Գիշերանց, մինչ դէպի Պոլիս կ'ուղղուէր, փոթորիկի բռնուեցաւ Վոսփորի բերանը եւ քանի մը վայրկեանէն ծովամոյն կորաւ ամբողջ բեռներով եւ ճամբորդներով։ Շոգենաւային ընկերութիւնը 105 հոգի կը հաշուէ ճամբորդներն ու նաւաստիները։ Միւս կողմէ, լուր չկայ «Ցար Ֆէրտինանտ» շոգենաւէն, որ Քոնսթանցայէն մեկնած էր 200 թուրք գաղթական ընտանիքներով եւ բազմաթիւ արջառներով, հաւերով եւ գոյքերով։

Փոթորիկը ուժգնօրէն կը շարունակուի Սեւ ծովու եւ Եգէականի մէջ։ Նաւաստիները կ'ըսեն թէ Սեւ ծովը երբեք այսքան կատղած չէր տասը տարիէ ի վեր։ Ռումանական կառավարութիւնը արգիլեց որ եւ է շոգենաւի մեկնումը։ Վերջին պահուն Քոնսթանցա հասած նաւերու նաւաստիները բոլորովին ուժասպառ եղած էին, 30–40 ժամ մաքառած ըլլալով ալիքներուն դէմ։

Չինուտական գործողութիւններ

Վերջին լուրերը կը հաստատեն թէ իտալական բանակը լուրջ յարձակողականի մը կը պատրաստուի։ Անդադար ուժեր եւ ռազմանիւթ կը փոխադրուի Մասսաուայէն եւ ուրիշ կեդրոններէ։ Իտալական բոլոր նահանգները իրարու կապուած են զինուորական ճամբաներու ցանցով մը։ Օդանաւերը միշտ կը ռմբակոծեն Եթովպիոյ հայկական գիրքերը։

*** Իտալական բանակէն դասալիք զինուոր մը Ասմարա - Ադիգրա հանրուղիով, ազատ արձակուեցաւ եւ գործի դրուեցաւ։ Մնունդով Աստրիացի է, 23 տարեկան։ Կը պատմէ թէ ընդհանուր յարձակողական մը սարքուած էր սեպտեմբեր 15ին կամ 20ին, բայց յանկարծ հրամանը ետ առնուեցաւ Հռոմէն հասած հեռագրով մը։ Շատ լաւ կը գտնէ իտալացի զինուորներուն բարոյական կորովը, բայց կ'ըսէ թէ չափազանց կը նեղուին անձրեւոտ տաքէն, որ փտեցնել կը սպառնայ հրասայլերը եւ կը չորացնէ պէնզինը։

Նոր հականգլիական ցոյց Հռոմի մէջ

Ուրբաթ օր նորէն հականգլիական ցոյցեր կատարուեցան Հռոմի մէջ։ Համալսարանական ուսանողներ անգլիական գրադարան մը երթալով, պահանջեցին ջնջել բրիտանական զինանշանը եւ անգլերէն բառերը։ Հարկ եղաւ ծածկել զինանշանը ի վերջոյ ոստիկանութիւնը օգնութեան հասնելով ցրուեց ուսանողները։ Ուրիշ բազմաթիւ ցուցարարներ ազդեր փակցուցին օտար խանութներու վրայ, յանձնարարելով իտալական ապրանքներ գնել։ Տեղ տեղ ջախջախուեցան ցուցափեղկերը։

Գերմանիոյ դիրքը պատժիներու մասին

Ժընեւէն կը հեռագրեն թէ գերմանական կառավարութիւնը տրամադիր չերեւար պատասխանելու Ազգերու Դաշնակցութեան շրջագիծներուն՝ պատժական տնօրինութեանց մասին։ Եւ եթէ պատասխանէ, իր բացարձակ չէզոքութիւնը պիտի յայտնէ թէ Իտալիոյ եւ թէ Եթովպիոյ հանդէպ։ Պիտի ծանուցանէ թէ արգիլած է զէնքի եւ ռազմանիւթի արտածումը երկու պետութեանց համար ալ։ Ինչ կը վերաբերի տնտեսական տնօրինութեանց, կառավարութիւնը պիտի յարգէ Իտալիոյ հետ կնքուած առեւտրական դաշնագիրները, սակայն չպիտի աւելցնէ իր արտածումները։ Այս առթիւ դիտել կը տրուի թէ Իտալիոյ հետ եղած փոխանակութիւնները մեծապէս աւելցած են արդէն կարգ մը ապրանքներու համար։ Պաշտօնական վիճակագրութեանց համաձայն, ածուխի վաճառումները 2,900,000 թոնէն բարձրացած են 4,400,000ի, բաղդատելով 1934ի եւ 1935ի առաջին ութ ամիսներու գործառնութիւնները։ Ուրիշ ապրանքներու արտածումն ալ աւելցած է, թէեւ թուանշաններ չեն տրուիր։

Ռաս Կուքսա վառեր է դաւաճանին ընտանիքը

Անգլիական աղբիւրէ կը հաղորդեն թէ Ռաս Կուքսա, որ Իտալացիներուն անձնատուր ըլլալով Թիկրէի նահանգապետ նշանակուեցաւ, պատժական արշաւախումբ մը ղրկած է Մաքալլէ, վրէժ լուծելու համար։ Հապէշները 50.000 թալէր պարգեւ խոստացած են իր գլուխը բերողին, իսկ Ռաս Քասսա հրամայած է ոչնչացնել անոր բոլոր ստացուածքները։ Միւս կողմէ, խմբովին ջարդուած է Ռաս Կուքսայի ամբողջ ընտանիքը, կիներով եւ մանուկներով։ Համաձայն հապէշական սովորութեան, գեհերը փաթթուած են մեղրով և մեղրամոմով ծածկուած կտաւներու մէջ եւ կրակի տրուած են։

*** Հապէշները իրենց յոյսը դրած են երեք բնական զինակիցներու վրայ,— ծարաւ, հիւանդութիւն եւ անապատ։ Անապատներու հաղուագիւտ ջրհորները աղած կամ թունաւորած են, այնպէս որ Իտալացիները ստիպուած են ջուր փոխադրել նոյնիսկ օդանաւերով։

Խորին վշտով կ'իմանանք մահը երիտասարդ ընկերոջ մը, ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՊԻՊԵՐԵԱՆի, Լա Սէյնի մէջ։ Թաղումը պիտի կատարուի այսօր, կիրակի, կէսօրին, 41 Rue Clément Daniel:

Ողբացեալ ընկերը եռանդուն գործունէութիւն ունեցած է Պոլսոյ մէջ, 1915ի անուղղայքային շրջանին։ Ետքոյ անցաւ Հայաստան, նոյնպէս գործօն աշխատանքներ կատարելով։ Վերջին արտագաղթէն ի վեր կը գտնուէր Ֆրանսա։

Մեր խորին վշտակցութիւնը Այրի Տիկին Պիպէրեանի։

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN) 17, Rue Damesme, PARIS (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Clarière 15 – 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 5 ՆՈՅԵՄԲԵՐ MARDI 5 Novembre 1935

11 ՏԱՐԻ — 11e Année No. 2953 | Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ | ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԴԱՐՁ ԴԷՊԻ ՄԻԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆ

Այն օրէն իվեր որ Զօր. Գոնտիլիս, հանրապետութեան երբեմնի ախոյեանը, յանկարծ երես դարձուց իր դաւանանքին եւ ասպարէզ իջաւ իբրեւ թունդ միապետական, արդէն վճռուած էր Յունաստանի վարչաձեւի հարցը:

Այնպէս որ, պարզապէս արարողութիւն մըն էր նոյեմբեր 3ի հանրաքուէն:

Միապետութիւնը վերահաստատուեցաւ ոչ թէ այդ օրը, այլ շատ աւելի առաջ: Յունաստան փաստօրէն արքայական էր հոկտեմբեր 10էն ի վեր, երբ երեք զօրավարներ եւ ծովակալ մը բռնի հրաժարեցնելով Ցալտարիսի կառավարութիւնը, խորհրդարանն ալ պաշարեցին ու ջնջել տուին ե՛ւ հանրապետութիւն ե՛ւ սահմանադրութիւն:

Այդ օրէն ասդին, միապետութիւնն էր որ կ՚իշխէր, եւ միայն Թագաւորը բացակայ կը մնար, իսկ իր անունով արքայաբար կը գործէր Զօր. Գոնտիլիս, իբրեւ խնամակալ կամ փոխարքայ: Առանց սպասելու քուէարկութեան, վերահաստատուած էին արքայական բոլոր խորհրդանշանները, հրամաններն ու որոշումները կը տրուէին յանուն Թագաւորին եւ աղօթքներ կ՚արտասանուէին Թագաւորին արեւշատութեան համար:

Այս բոլորին հետ զուգընթաց, ասպարէզէն քշուած էին հանրապետականները, քաղաքական թէ զինուորական դէմքեր, եւ պաշտօնական վիճակն ու դրաքննութիւնը թոյլ չէին տար որ եւ է բողոք արժեւորել: Իսկ անոնք որ ըմբոստացան, ժողովներ սարքելով կամ թռուցիկներ եւ յայտարարութիւններ ցրուելով, անխտիր աքսորուեցան դէպի ամայի կղզիներ: Ամենավերջինը՝ նախկին վարչապետ Փափանաստասիոն էր, որ մասնաւոր յայտարարութեամբ մը կը բողոքէր հաստատուած բռնութեանց դէմ, մերժելով ճանչնալ միապետութիւնը:

Եթէ աւելին ալ ուզենք, պէտք է ըսենք թէ հանրապետութեան ճակատագիրը կնքուած էր դեռ շատ աւելի առաջ. 1933ին, երբ նոր ընտրութեանց հետեւանքով, իշխանութեան ղեկը կ՚անցնէր Ցալտարիս, «ժողովրդական» կուսակցութեան նախագահը:

Այս անունը, «ժողովրդական», շփոթութեան մատնած է շատերը: Իրականին մէջ, Յունաստանի արքայական կուսակցութիւնն է այդ կազմակերպութիւնը. այնպէս որ երբ Ցալտարիս վարչապետ նշանակուեցաւ, Վենիզէլոսի կուսակցութիւնը պահանջեց երդում ընել թէ չպիտի դաւէ հանրապետութեան: Ցալտարիս համակերպեցաւ սահմանադրական բանաձեւով մը, որ ըսել կ՚ուզէր թէ բռնութեամբ չպիտի դիմէ եւ ժողովուրդի կամքին դէմ չպիտի երթայ:

Այդ օրէն ի վեր խմորումները կը շարունակուէին, եւ Յունաստան մատնուած էր տեւական ալեկոծութեան մը:

Առաջին փորձերէն մը սարքեց Զօր. Փլասթիրաս, զինուորական մը հաստատելու առաջնորդութեամբ, սակայն հազիւ 12 ժամ դիմացաւ: Վենիզէլոս, միշտ կասկածոտ, եւ իրեն հետ ունենալով Ծերակոյտին մեծամասնութիւնը, զինուորական միութիւն մը հաստատեց, ի հարկին բռնի ուժի դիմելու համար յանուն հանրապետութեան: Յետոյ տեղի ունեցաւ մահափորձ մը՝ իրեն դէմ: Եւ վերջապէս պայթեցաւ 1935 մարտ 1ի ապստամբութիւնը, վարակելով թէ մայրաքաղաքը, թէ Մակեդոնիա – Թրակիան եւ թէ Կրետէն:

Ըմբոստութեան գլուխը կը գտնուէր նոյն ինքն Վենիզէլոս, իսկ շարժումը խեղդելու պաշտօնն ստանձնած էր իր երբեմնի զինակիցը, Զօր. Գոնտիլիս, իբրեւ պատերազմական նախարար:

Ահաւոր աղէտ մը, նոյնիսկ փլուզում կը սպառնար դժբախտ երկրին, եթէ երկար տեւէր ապստամբութիւնը: Ըմբոստներուն հետ էին Մակեդոնիոյ բանակը եւ Յունաստանի նաւատորմը, ճնշիչ մեծամասնութեամբ: Ցամաքի վրայ խորտակուելէ յետոյ, ապստամբները իբրեւ միջնաբերդ ընտրած էին Կրետէն, բազմաթիւ մարտանաւերով:

Բարեբախտաբար կարճ տեւեց կռիւը: Անձնատուր եղան կամ փախան ապստամբութեան ղեկավարները, գլուխն ըլլալով նոյն ինքն Վենիզէլոս, եւ օրուան իշխանութիւնը յաջողեցաւ ամրանալ մահապատիժներով եւ ուրիշ բազմաթիւ ծանր դատապարտութիւններով: Այս առթիւ, 1922ի գնդակահարութեանց վրէժը եւս լուծեցին, մասնաւորապէս հրացանի բռնելով ութուն տարեկան ծերունի մը, Զօր. Փափուլաս, երբեմն սպարապետ Փոքր Ասիոյ բանակին:

Այդ յաղթանակէն յետոյ, հանրապետութեան թեւերն ալ խորտակուեցան, թէեւ Զօր. Գոնտիլիս միշտ կը համարուէր անոր անպարտելի ախոյեանը, մինչեւ իր անակնկալ դարձը:

Տարակոյս չկայ թէ, ներքին շարժառիթներու չափ եւ թերեւս աւելի ազդած են արտաքին ազդակներ, յատկապէս բրիտանականը, որ կը ջանայ վերահաստատել իր դիրքը Պալքաններու մէջ:

Յունաստան կը շահի՞ թէ կը կորսնցնէ, վերադառնալով միապետութեան:

Հարցումին պատասխանը մենք չէ որ պիտի տանք: Օրուան վարիչները կը կարծեն բարձրացնել Յունաստանի արտաքին վարկը եւ բարելաւել անոր ներքին կացութիւնը, դիմելով ուժեղ թաթի քաղաքականութեան: Խորապէս ազդուած՝ օրուան հոսանքներէն, անոնք մոգական ուժ մը կը տեսնեն միապետութեան մէջ, ներքին միութիւն հաստատելու եւ ընկերային խլրտումները խափանելու համար: Անշուշտ իրենց գլխաւոր խարիսխը բանակն է, որ միշտ վճռական դեր կը կատարէ այդ երկրի յեղաշրջումներուն մէջ:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԻՏԱԼԱՑԻՆԵՐԸ ՅԱՐՁԱԿՈՂԱԿԱՆԻ ՍԿՍԱՆ ԻԲՐԵՒ ՊԱՏԱՍԽԱՆ ՊԱՏԺ. ՏՆՕՐԻՆՈՒԹԵԱՆՑ

Յառաջխաղացում չորս թեւերով

Ո՞ւր պիտի սկսի Հաբէշներու դիմադրութիւնը

Մինչ շաբաթ օր Ազգերու Դաշնակցութիւնը միաձայնութեամբ կ՚որոշէր նոյեմբեր 18ին սկսիլ պատժական տնօրինութեանց գործադրութիւնը, իտալական բանակն ալ հրաման ստացաւ ընդհ. յարձակողականի ձեռնարկել, չորս թեւերով:

Յարձակումը սկսաւ կիրակի օր, եւ, հիւսիսային ճակատին վրայ, Զօր. Պիրոլի յաջողեցաւ յառաջանալ մինչեւ 32 քիլոմեթր, առանց դիմադրութեան հանդիպելու: Կ՚ըսուի թէ Ռաս Սէյում պաշտպանողական ամուր գիծ մը հաստատած է Ամպա Ալակիի, եւ թէ բազմաթիւ օգնական ուժեր կը ստանայ: Եթէ Իտալացիները գրաւեն Մաքալլէն, նոր յարձակում մը պիտի ձեռնարկեն դէպի Կոնտար, Ցանա լիճի շրջանին մէջ: Մեծ գաղտնապահութիւն կը տիրէ հաբէշական բանակի շարժումներու մասին: Կը հաւատեն թէ Ռաս Սէյում 200 — 250.000 զինուոր ունի:

Հիւսիսային շրջանի իտալական յարձակողականին կը մասնակցին 125 հազար զինուորներ: Միեւնոյն ատեն ընդհանուր ռմբակոծութեան մը ձեռնարկած են օդանաւերը, հետապնդելով հաբէշական կարեւոր դիրքերը: Իտալացիներուն կ՚օգնեն Տանաքիլի վայրենի ցեղերը, որոնց մասն ալ կը կռուի Իտալացիներուն դէմ, Մուսա Ալի լերան շրջանին մէջ: Իտալացիները յարձակած են նաեւ Օկատէնի ճակատին վրայ, դէպի Հարրար: Երկու ճակատներուն յառաջապահ վաշտերը կը բաղկանան Ասքարիներէ, որոնց ետեւէն կը յառաջանան սեւ շապիկաւորները, հրասայլերով: Հարաւային ճակատին վրայ անձրեւները վերսկսած ըլլալով, իրազեկներ կ՚ըսեն թէ Իտալացիները մեծ դժուարութեանց պիտի մատնուին: Շաբաթներ պիտի անցնին, մինչեւ որ կարենան վճռական յաջողութիւն մը շահիլ:

Հռոմէն կը հաղորդեն թէ՝ իտալական բանակները գրաւած են արդէն Հաբէշիստանի մէկ ութերորդ մասը: Այսպէս, հիւսիսային եւ հիւսիս — արեւելեան շրջանին մէջ գրաւած են 18,750 քառ. մղոն տարածութիւն, իսկ հարաւային արեւելեան շրջանին մէջ՝ 25,000: (Եթովպիոյ ընդհ. տարածութիւնն է 300,000 քառ. մղոն):

Երէկ, 4 նոյեմբեր, 17րդ տարեդարձն էր Իտալացիներու կողմէ Աւստրիացիներու վրայ տարուած յաղթութեան: Այս պարագան ալ ոգեւորութեան աղբիւր մը կը համարուի իտալական բանակին համար: Յարձակողականի վերսկսման հետ, Նափոլիէն ճամբայ ելան տասը հազար սեւ շապիկաւորներ եւ ուրիշներ ալ շոգենաւ կը սպասեն:

Պատերազմական թղթակիցներ կը հեռագրեն թէ իտալական զինուորները կը յառաջանան անապատի փոշիներու եւ հեղձուցիչ տաքի մը մէջ: Բոլոր զինուորներուն ջուր տրուած է չորս օրուան համար դէպի Մաքալլէ: Սեւ շապիկաւորներուն բահ եւ բրիչ տրուած է, ջրհորներ բանալու եւ ճամբայ շինելու համար: Ընդհ. յարձակողականէն առաջ, աղօթքներ կատարուեցան ռազմանիւթի սնտուկներով շինուած խորաններու վրայ: Իտալացիները կը յուսան Մաքալլէն գրաւել առանց զէնք պարպելու:

Միեւնոյն ատեն Իտալիա արտակարգ միջոցներ ձեռք առած է, դիմանալու համար պատժական տնօրինութեանց հետեւանքներուն: Այժմէն պոյքոթ հռչակուած է օտար եւ մասնաւորապէս անգլիական ապրանքներու դէմ:

Միապետութեան հաստատումը Յունաստանի մէջ

ՃԱԽՃԱԽԻՉ ՄԵԾԱՄԱՍՆՈՒԹԻՒՆ

Կիրակի առտու ժամը 7էն մինչեւ 7.30 տեղի ունեցաւ նախապէս ծրագրուած հանրաքուէն, վճռելու համար միապետութեան վերահաստատման հարցը: Խիստ միջոցներ ձեռք առնուած էին, քուէարկութեան համար: Ամէն տեղ կ՚երեւար Եօրկիոս Թագաւորին պատկերը: Իբր 4.000.000 Յոյներ — 20 տարեկանէն վեր — հրաման ստացած էին քուէարկելու, այլապէս 20 անգլ. ոսկի տուգանք պիտի վճարէին: Քուէարկութիւնը տեղի ունեցաւ կապոյտ եւ կարմիր քուէթուղթերով, կապոյտ՝ միապետութեան, կարմիրը՝ հանրապետութեան համար: Առաջին օրէն իսկ յայտնի էր թէ միապետականները շահած էին 95 առ հարիւր: Վերջնական արդիւնքը պիտի ճշդուի այսօր կամ վաղը: Ամէն պարագայի մէջ, միապետութիւնը վերահաստատուած է արդէն:

Զինուորները եւ նաւազներն ալ քուէտուփ առաջնորդուեցան իրենց սպաներուն հետ: Ամբողջ 36 ժամ արգիլուած էր ոգելից ըմպելիներու վաճառումը, նոյնիսկ ճաշի ատեն: Ճաշարանները բաց մնացին միայն քանի մը ժամ, կէսօրին եւ իրիկունը: Գիշերը ոստիկանական հսկողութեան տակ առնուեցան հանրածանօթ համայնավարներ եւ Վենիզէլոսի կուսակիցներ: Շատերը աքսորուած են: Ամբողջ Յունաստան եւ մասնաւորապէս Աթէնք փառաւոր ընդունելութիւն մը կը սարքէ Թագաւորին համար, որ Անգլիայէն Յունաստան պիտի առաջնորդուի «Աւերոֆ» զրահաւորով եւ ուրիշ բազմաթիւ մարտանաւերով: Աթէնքի քաղաքապետութիւնը 2000 անգլ. ոսկի քուէարկած է ընդունելութեան առթիւ, բայց Թագաւորը խնդրած է գործազուրկներուն յատկացնել այդ գումարը

Կ՚ըսուի թէ խորհրդարանը պիտի լուծուի Թագաւորին ժամանումէն վերջը: Զօր. Մեթաքսաս, թունդ միապետական, պիտի առաջարկէ ներում շնորհել անցեալ մարտի ապստամբութեան առթիւ դատապարտուած բանտարկեալներուն: Հրամայուած է նոր դրամ կոխել, Թագաւորին պատկերով:

Արգիլուած է նախատել օտար նախարարները

Գրած էինք թէ նոր հրամանագիր–օրէնք մը կ՚արգիլէ նախատել օտար կառավարութեանց պետերը: Այդ հրամանագրով, 1881 յուլիս 29ի մամուլի օրէնքին 36րդ յօդուածը կը վերածուի հետեւեալ ձեւին.— Հրապարակաւ օտար պետութեանց գլուխներուն, անոնց կառավարութեանց պետերուն եւ օտար պետութեան մը արտաքին գործերու նախարարին դէմ եղած նախատինքը պիտի պատժուի 3 ամիսէն 1 տարի բանտարկութեամբ եւ 100էն 3000 Ֆր. տուգանքով կամ այս երկու պատիժներէն մէկով:

ԶՕՐ. ԳՈՆՏԻԼԻՍ, ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ ՎԱՐՉԱՊԵՏ — ՓՈԽԱՐՔԱՅ, ՈՐ ՅԱՋՈՂՑՈՒՑ ՄԻԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՎԵՐԱՀԱՍՏԱՏՈՒՄԸ:

Միւս պատկերը՝ ԻՇԽԱՆ ՄԱՔՕՆԷՆ, ԵԹՈՎՊԻՈՅ ԳԱՀԱԺԱՌԱՆԳԸ:

11 դաւադիրներ պիտի դատուին Էնկիւրիի մէջ

Էնկիւրիէն կը հեռագրեն նոյեմբեր 3 թուականով.— Տասնմէկ դաւադիրներ պիտի դատուին քանի մը օրէն, իբրեւ կազմակերպիչները Աթաթիւրքի դէմ սարքուած մահափորձին: Ամէնէն կարեւոր դաւադիրները տակաւին բանտարկուած կը մնան Անդրյորդանանի եւ Պաղեստինի մէջ. բայց կասկածելի է որ Թուրքիոյ յանձնուին իբրեւ քաղաքական յանցաւոր: Սակայն եւ այնպէս այդ երկիրներու անգլիական իշխանութիւնները, ինչպէս եւ Սուրիոյ ֆրանսական իշխանութիւնները կը շարունակեն հետապնդել եւ ձերբակալել ուրիշ դաւադիրներ: Գլխաւոր կազմակերպիչը կը համարուի միշտ Չէրքէզ Էթէմ, Աթաթիւրքի նախկին զինակիցը, որ յետոյ անոր դէմ դառնալով, միացաւ յունական բանակին: Այդ օրէն ի վեր կը շարունակէ դաւադրել Աթաթիւրքի դէմ: Երկար ատեն Թրակիոյ եւ Աթէնքի մէջ կը գործէր, բայց թուրքեւյունական համաձայնութենէն վերջը, ստիպուեցաւ Սուրիա ապաստանիլ:

*** Ամմանէն (Անդրյորդանանի մայրաքաղաքը) կը հաղորդեն սուրիական թերթերուն.— Վերջին քննութեանց համաձայն Աթաթիւրքին դէմ սարքուած մահափորձի կազմակերպութիւնը շատ ընդարձակ է, եւ անոր մէջ մասնակցութիւն ունին Թուրքիա եւ արտասահման գտնուող Օսմանեան նախկին սպաներ:

Այդ կազմակերպութեան պատկանողներ կան նաեւ Սուրիոյ, Պաղեստինի եւ Անդրյորդանանի մէջ: Դաւադրութեան լուրը առնելուն պէս, Անդրյորդանանի կառավարութիւնը խուզարկեց Չէրքէզներու ակումբը եւ երեւելիներու տուները եւ գրաւեց ձեռք անցուցած թուղթերը: Դաւադիրներուն թիւը 100է աւելի կ՚ենթադրուի:

Պատիժները պիտի գործադրուին Նոյ. 18ին

ՄԻԵՒՆՈՅՆ ԱՏԵՆ ՀԱՇՏԱՐԱՐ ՋԱՆՔԵՐ ԱՆԳԼԻՈՅ ԵՒ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԿՈՂՄԷ

Ազգերու Դաշնակցութիւնը երկու կարեւոր որոշումներ տուաւ նոյեմբեր 2ին: Պատժական տնօրինութեանց խորհրդաժողովը, որ կը բաղկանայ 52 պետութիւններէ, միաձայնութեամբ որոշեց ծրագրուած սեղանաւորական եւ տնտեսական սեղմումները միաժամանակ գործադրել նոյեմբեր 18ին: Այդ օրը 51 ազգեր պիտի դադրեցնեն որ եւ է վարկ իտալական կառավարութեան կամ հպատակներու, իսկ 49 պետութիւններ պիտի արգիլեն կարգ մը հում նիւթերու արտածումը, միեւնոյն ատեն դադրեցնելով իտալական բոլոր ապրանքներու գնումը.

Միեւնոյն ատեն, խորհրդաժողովը քուէարկեց Պելժիոյ վարչապետին կողմէ առաջարկուած բանաձեւ մը, որուն համաձայն պաշտօն կը յանձնուի Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի՝ «ճնտռել լուծում մը որ ընդունելի ըլլայ երեք կողմերուն համար,— Ազգաժողով, Իտալիա եւ Եթովպիա»: Բանաձեւը իրաւասութիւն կուտայ երկու պետութեանց բանակցութեանց նոր հիմ մը գտնել Իտալիոյ հետ, բայց պայման կը դնէ որ բուն բանակցութիւնները կատարուին Ա. Դ. Խորհուրդին կամ Հինգերու յանձնախումբին միջոցաւ:

Այս երկու որոշումներէն առաջ, Անգլիոյ արտաքին նախարարը մասնաւորապէս մէկ ժամուան տեսակցութիւն մը ունեցած էր իտալական պատուիրակին հետ, այս առթիւ կրկին շեշտելով թէ որ եւ է լուծում պէտք է համապատասխանէ Ա. Դ. ուխտին տրամադրութեանց: Այդ առթիւ նորէն երեւան եկած էր թէ համաձայնութեան որ եւ է հիմ չի տեսնուիր տակաւին եւ հաւանաբար այսպէս ալ պիտի շարունակուի, մինչեւ որ անգլիական ընտրութիւնները վերջանան: Բայց եւ այնպէս հաշտարար ջանքերը աւելի եռանդով պիտի շարունակուին այս քանի մը շաբաթներու միջոցին, զուգընթաց՝ պատժական տնօրինութեանց հետ, հաբէշական պատերազմը խափանելու համար

*** Երկու բանաձեւերուն քուէարկութեան ատեն, Պ. Լավալ ճառ մը խօսելով յայտարարեց թէ մինչ Ֆրանսա հաւատարմութեամբ կը գործադրէ

(Շար.ը կարդալ Գ. էջ)

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Սրտի խորունկ կսկիծով կը ծանուցանենք մեր սիրելի ընկերոջ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՊԻՊԵՐՃԵԱՆի դառնագին մահը, որ տեղի ունեցաւ յետ կարճատեւ հիւանդութեան, Լա Սէյնի մէջ:

Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի, արուարձանի եւ շրջաններու բոլոր խումբերու եւ համակիրներու կողմէ, մեր ցաւակցութիւնը կը յայտնենք մեր սգացեալ ընկերոջ այրիին, զաւակներուն եւ ազգականներուն:

Հ. Յ. Դ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԳԵՐՄԱՆԻԱՅԷՆ

Ս. ԳՐՔԻ ԹԱՐԳՄԱՆՈՒԹԵԱՆ 1500ԱՄԵԱԿԸ

ՀԱՅԵՐԷՆ ԵՒ ԳԵՐՄԱՆԵՐԷՆ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՎ

Անցեալ կիրակի, Հոկտեմբերի 20-ին, Պերլինի մէջ ալ կատարուեցաւ Ս. Գրքի հայերէն թարգմանութեան 1500ամեակը, որ կազմակերպուած էր Հայ գաղութին եւ Գերմանեւհայ Միութեան կողմէ, միասնաբար: Հանդիսութիւնը, որ կը բաղկանար երկու մասէ, տեղի ունեցաւ Պերլինի երկրորդական վարժարաններէն մէկուն ընդարձակ սրահին մէջ: Առաջին մասը յատուկ էր միայն գաղութիս անդամներուն, Հայերուն, որոնք մեծ մասով ներկայ էին տօնակատարութեան, իսկ երկրորդ մասը գերման հիւրերու եւ հանդիսականներու: Ասոնք եւս մեծ թիւ մը կը կազմէին, ծայրէ ծայր լեցուն սրահին մէջ: Բոլոր ներկաներուն թիւը 200—250էն աւելի էր:

Հանդիսութեան առաջին մասը բացուեցաւ Հոգեւոր Հովիւ Գ. վրդ. Շահլամեանի ներածականով որ ընդհանուր ակնարկ մըն էր Ս. Գրքի եւ անոր թարգմանութեանց վրայ, զանազան լեզուներով: Հ. Շահլամեան մասնաւոր յիշատակութիւնն ըրաւ հայերէն թարգմանութեան, անոր նախաձեռնողներուն եւ կատարած մեծ գործին:

Այնուհետեւ, բեմ հրաւիրուեցաւ օրուան բանախօսը՝ Տոքթ. Ա. Աբեգեան, որուն դասախօսութեան նիւթն էր՝ «Հայ մշակոյթին սկզբնաւորութիւնը», առաւելապէս ծանրանալով հայ դպրոցին եւ հայ գրականութեան հնագոյն շրջանին վրայ, մինչեւ Ե. դար:

Համառօտ ներածականէ մը յետոյ, որ նուիրուած էր նախաքրիստոնէական շրջանին եւ քրիստոնէութեան առաջին դարերուն, երբ Հայաստանի մէջ տակաւին իշխող էր օտար մշակոյթը՝ յոյն, պարսիկ եւ ասորի գիրն ու դպրոցը, բանախօսն անցաւ բուն նիւթին, հայ գրերու գիւտին նախորդող եւ յաջորդող պատմական երեւոյթներու վերլուծման: Ահա բանախօսութեան գլխաւոր կէտերը —

Նախաքրիստոնէական դարաշրջանին՝ հայ ժողովուրդը մշակութապէս կապուած էր Պարսկաստանի, թէեւ Տիգրան Մեծի եւ իր որդի Արտաւազդի օրերէն սկսեալ՝ հելլէնական ուղղութիւնը եւս տակաւ մուտք գործեց Հայաստան: Արշակունեաց հարստութեան ժամանակ այդ ուղղութիւնը աւելի զօրացաւ: Հելլէն մշակոյթին բարեկամ էին նաեւ Պարսկաստանի Պարթեւները:

Երբ քրիստոնէութիւնը պետական կրօն հռչակուեցաւ Հայաստանի մէջ, այդ օրէն սկսած՝ հայ ժողովուրդը իր երեսը վճռականօրէն դէպի Արեւմուտք դարձուց: Գրիգոր Լուսաւորիչ եւ իր յաջորդները — տոհմով Պարթեւ— ամէնն ալ յոյն-քրիստոնէական դպրոցի եւ մշակոյթի աշակերտներ էին: Հարաւային Հայաստանի մէջ այդ ժամանակները իշխող էր ասորի մշակոյթը, զոր Պարսիկները կը նպաստաւորէին քաղաքական նպատակներով: Երկու պարագային ալ, օտար խորթ մշակոյթին լուծը կը ծանրանար հայ ժողովուրդի ուսին: «[illegible]» մը, ինչպէս կ'որակէ պատմիչը:

Մեսրոպ Մաշթոցի մեծ յղացումը, ստեղծել հայ ազգային գիր ու դպրութիւն, նպատակ ունէր՝ հայ ազգը ազատագրել օտարի մշակութային լուծէն, անոր ձեռքը նոր ու հատու զէնք մը տալ՝ սեփական ինքնապաշտպանութեան համար: Գրերու գիւտը միջոց մըն էր միայն, այդ նպատակին հասնելու համար:

Ան ծնունդ էր, միւս կողմէ, Հայաստանի քաղաքական կացութեան, Դ. դարու վերջերը եւ Ե.ի սկիզբը: Դրացի երկու մեծ պետութիւններ, Հռոմ եւ Պարսկաստան, բաժնած էին մեր երկիրը իրարու մէջ: Հայ Արշակունեաց տունը իր վախճանին կը մօտենար, մասնաւոր թշնամութեան առարկայ դառնալով Սասանեանց կողմէ: Նորածնունդ հայ դպրոցն ու դպրութիւնը կոչուած էին փոխարինելու դէպի իր վերջալոյսը դիմող հայ անկախութիւնը եւ նոր մղում մը տալու ազգային զարթօնքին, որ եւ տեղի ունեցաւ ոչ շատ ուշ, Վարդանանց եւ Վահանանց օրով:

Երրորդ՝ հայ գիրերու գիւտը, որով եւ հայ դպրոցի եւ դպրութեան ծնունդը, արդիւնք էր, հայ եկեղեցւոյ ջանքերուն՝ ազատագրուելու մէկ կողմէ յոյն եկեղեցւոյ (Կեսարիա), միւսէն ալ ասորի-պարսիկ եկեղեցւոյ (Սելեւկիա-Տիզբոն) գերակայութենէն: Հայ ազգային եկեղեցին, իր անկախութեան համար պէտք ունէր, ամէնէն առաջ, սեփական դպրոցի եւ դպրութեան.

Այդ մեծագործութիւնը հայ ժողովուրդը պարտական է իր երկու ընտրելագոյն զաւակներուն՝ Մեսրոպ Մաշթոցի եւ Սահակ Պարթեւի, որոնք իրենց սատար եւ զօրավիգ ունէին ուսումնասէր Վռամշապուհ թագաւորը: Գրերու գիւտին անմիջապէս յաջորդեց ազգային դպրոցի եւ գրականութեան ծաղկումը, Ոսկեդարը: Առաջին գործերէն մին եղաւ՝ Ս. Գրքի թարգմանութիւնը, նախապէս ասորերէնէ, իսկ յետոյ յունարէնէ: Թարգմանուեցան նաեւ բազմաթիւ ուրիշ գրուածքներ: Հիմը դրուեցաւ ինքնուրոյն մատենագրութեան եւս: Ստեղծուեցաւ հայերէն դասական լեզուն:

Երկու մեծ Հայերը, Ս. Մեսրոպ եւ Ս. Սահակ, ունեցան իրենց բազմաթիւ գործակիցները եւ աշակերտները՝ Թարգմանչաց դասը: Գործին ընդհանուր ղեկավարութիւնը կը գտնուէր երկու մեծերուն ձեռքը: Եւ արդար է պատմութիւնը, որ Ս. Մաշթոցի տրուած է ամենապատուաւոր տիտղոսը— «ուսուցող մերոյ աշխարհիս Մեսրոպ», իսկ Ս. Սահակի համար ալ բառն է. «Որ մահկանացու ծնեալ, անմահ գիրն յիշատակ եթող»: Հայ մշակոյթին սկզբնաւորութիւնը ի կեանս կոչուեցաւ «ի ձեռն երկուց հաւատարեաց», ինչպէս կ'ըսէ պատմիչը:

Բանախօսն իր խօսքը վերջացուց հանգուցեալ Հայագէտ Մարքվարտի հետեւեալ բառերով:

—«Ժողովուրդ մը, որ ծներ է այդպիսի դէմքեր, եւ որ գիտէ մեծարել զանոնք ինչպէս իր մեծ հերոսները, երբեք չի կրնար կորսուիլ, հակառակ ամէն կարգի Թուրք, քիւրտ, Թաթար, պարսիկ ժողովուրդներու, այլ եւ հակառակ բոլոր մեծ պետութեանց, միասին առած»:

X

ՏՈՔԹ. ՇԷՏԷՐԻ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆԸ

Կէս ժամ դադարէ մը յետոյ սկսաւ հանդիսութեան երկրորդ՝ գերմաներէն բաժինը: Այս առթիւ գիտական դասախօսութիւն մը կարդալու համար իր սիրալիր յօժարութիւնը յայտնած էր Պերլինի համալսարանի ուսուցչապետ Փրոֆ. Տոքթ. Հանս Հայնրիխ Շէտէր: Այս երիտասարդ եւ արդէն իսկ հռչակ վայելող համակրելի ուսուցչապետին բուն մասնագիտութիւնը իրանագիտութիւնն է: Այդ ճիւղին ալ ան կը դասախօսէ համալսարանին մէջ, չորս տարիներէ ի վեր: Պաշտօնի կոչուած է Մարքվարտի մահէն ետք, որպէս անոր յաջորդը: Աշակերտած է նաեւ իրեն՝ Մարքվարտի: Քաջահմուտ է հայերէնի եւս, ինչպէս նաեւ արեւելեան ու եւրոպական բազմաթիւ ուրիշ լեզուներու: Իր աշխատանքները թիւով շատ չեն տակաւին, բայց մեծապէս գնահատուած են գիտական աշխարհի կողմէն:

Հանդիսութեան այս երկրորդ բաժինը բացաւ գերման ծանօթ հրատարակիչ եւ անուանի ուղեւոր Տոքթ. Ռոհրպախ, որ Լեփսիուսի մահէն ետք Գերմանեւհայ Միութեան նախագահն է: Ան իր ներածական խօսքին մէջ պատմեց քանի մը յիշատակներ Հայաստան կատարած իր ճամբորդութիւններէն՝ Էջմիածնէն եւ Երիվանէն Հայրիկէն, Վանէն, Աղթամարէն եւ Կիլիկիայէն: Պատմեց նաեւ ուսանողութեան օրերու համալսարանական հայ ընկերներէն, որոնք հետաքրքրութիւն արթնցուցին իր մէջ դէպի Հայաստան եւ հայ ժողովուրդը: Քանի մը խօսքով Տոքթ. Ռոհրպախ գնահատականն ըրաւ նաեւ հայ դպրութեան, Ս. Գրքի հայերէն թարգմանութեան եւ Հայ Եկեղեցիի՝ իբրեւ զօրաւոր ազդակի մը հայ ազգին ինքնուրոյնութեան պահպանման համար: Ապա ան բեմ հրաւիրեց ուսուցչապետ Շէտէրը:

Յարգելի գիտնականին դասախօսութեան նիւթն էր՝ «Ս. Գրքի հայերէն թարգմանութեան պատմական նշանակութիւնը»: Նկատի ունենալով որ ուսուցչապետը մտադիր է իր ուսումնասիրած նիւթը ընդարձակել եւ տպագրել, որով յետոյ առիթ պիտի տրուի հանգամանօրէն ներկայացնելու հայ ընթերցողներուն այդ խիստ հետաքրքիր եւ ուշագրաւ մատենագիտական-բանասիրական հետազօտութիւնը:

Այստեղ առաջ կը բերենք քանի մը ընդհանուր կէտեր միայն, որոնք մատչելի են ընթերցողներու լայն շրջանակի մը:

Իր դասախօսութեան սկիզբն իսկ, Փրոֆ. Շէտէր ընդգծեց այն մեծ, վճռական դերը, զոր կատարեց հայ գիրերուն գիւտը, անոր հետ միասին նաեւ Ս. Գրքի հայ թարգմանութիւնը եւ հայ մատենագրութեան ստեղծումը, հայ ժողովուրդին ճակատագրին, հայ ազգին պահպանման եւ մտաւոր-մշակութային զարգացման գործին մէջ: Ան ընդհանուր ակնարկ մը նետեց դարաշրջանին վրայ, որ եւ ծնունդ տուաւ հայ ոսկեդարին:

Վճռական, ճակատագրական օրեր կ'ապրէր հայ ազգը: Իր երկիրը բաժնուած էր հռոմէական եւ Պարսից պետութեանց մէջ: Սասանեանք կը ձգտէին Հայերը զրադաշտական կրօնին դարձնել եւ առով իսկ զանոնք ձուլել: Ստեղծելով սեփական գիր ու գրականութիւն, ազգային լեզուով Ս. Գիրք եւ եկեղեցական մատեաններ, Հայերը ի վիճակի եղան՝ իրենք զիրենք պաշտպանելու այդ ձուլման վտանգին դէմ, միեւնոյն ատեն ապահովելով իրենց ազգային եկեղեցիին անկախութիւնը: Այնուհետեւ եւս, դարերու ընթացքին, այդ ամէնը մէկ մէկ զօրաւոր ազդակ եղան հայ ազգին ձեռքը, ինքնապահպանման համար:

Հայ գիրերու գիւտին արդիւնքը չսահմանափակուեցաւ Ս. Գրքի թարգմանութեամբ միայն: Բազմաթիւ ուրիշ գործեր եւս, հոգեւոր եւ աշխարհիկ բովանդակութեամբ, կարճ ժամանակուան մը մէջ հայերէնի թարգմանուեցան: Ստեղծուեցաւ ինքնուրոյն մատենագրութիւն եւս: Հայ պատմիչներուն գործերը խիստ արժէքաւոր են, ոչ միայն բուն Հայոց, այլ եւ արեւելքի պատմութեան ուսումնասիրութեան համար, [illegible] Բանախօսը մէկ մէկ յիշատակեց Ե. դարու հայ մատենագիրները — Կորիւն, Եզնիկ, եւ ուրիշներ, համառօտ գնահատականն ընելով: Փարպեցիի եւ Եղիշէի նման ժամանակակից մատենագիրներ, ըսաւ, Արեւելքի ուրիշ ազգեր չեն կրնար ցոյց տալ այդ դարուն համար:

Հայերէն Ս. Գիրքը եւ Ե. դարու հայ մատենագրութիւնը [illegible], դասական հայերէնով: Ինչ որ եղաւ Լութերի թարգմանութիւնը գերման լեզուի զարգացման համար, նոյնը նաեւ Ս. Մեսրոպի եւ Ս. Սահակի թարգմանութիւնը՝ հայ լեզուին համար: Միեւնոյն ատեն, յարգելի բանախօսը ունկնդիրներուն ներկայացուց Ս. Սահակի եւ Ս. Մեսրոպի [illegible] դէմքը, անոնց կատարած պատմական գործին մեծութիւնը, հիմ ունենալով հայ եւ օտար աղբիւրները:

Դասախօսութեան զուտ բանասիրական մասը նուիրուած էր Ս. Գրքի հայերէն թարգմանութեան ծագման, անոր յոյն եւ ասորի սկզբնագիրներուն, առաջին եւ երկրորդ թարգմանութեանց, ասորերէնէ եղած թարգմանութեան հետքերուն՝ այժմ գործածականին, այլ եւ հայ մատենագիրներու կողմէ եղած կոչումներուն եւ շարք մը յարակից հարցերու: Գիտնական բանախօսը յիշատակութիւնն ըրաւ նաեւ հայերէն Ս. Գրքի զանազան տպագրութեանց, գնահատանքի խօսքեր ընելով մասնաւորապէս Ոսկան վարդապետի, Մխիթար Սեբաստացիի եւ Յովհ. Զոհրապի կատարած աշխատանքներուն հանդէպ:

Վերջին, յարգելի ուսուցչապետը սրտագին ու ջերմ խօսքեր ուղղեց տառապեալ հայ ժողովուրդին, ըրաւ լաւագոյն բարեմաղթութիւններ եւ բաղձանք յայտնեց, որ Հայերը շարունակեն իրենց նախնեաց գործը, գնահատեն սեփական մշակոյթը եւ մատենագրութիւնը, օժանդակեն որ գուցէ զան երիտասարդ ուժեր եւ իրենք զիրենք նուիրեն սեփական ժողովուրդի պատմութեան եւ մատենագրութեան ուսումնասիրութեան աշխատանքներուն

Փրոֆ. Շէտէրի բանախօսութիւնը ընդունուեցաւ մեծ համակրանքով եւ ջերմ ծափերով, բոլոր ներկաներուն կողմէ անխտիր, որոնց մէջ կային շատ մը ուսուցչապետներ, դասախօսներ, լրագրողներ, մտաւորականներ, հոգեւորականներ եւ առհասարակ բազմաթիւ ծանօթ դէմքեր: Պերլինի գերման-աւետարանական եպիսկոպոսը հանդէսին ղրկած էր իր յատուկ ներկայացուցիչը: Կարդացուեցաւ նաեւ Գերման հոգեւոր կեդրոնին մէկ գրութիւնը:

Փրոֆ. Շէտէրի դասախօսութենէն վերջ տիկ. Զաքարեան (Գերմանուհի) իր զուարթիկ ձայնով, շնորհալի ձեւով երգեց հայերէն եւ գերմաներէն կտորներ, իսկ Օր. Մ. Դաւիթխանեան, որ բեմական ձիրք ունի եւ կը հետեւի Պերլինի գերասանական դպրոցի դասընթացքներուն, մեծ շնորհքով մը արտասանեց Գամառ-Քաթիպայի «Արաքսի արտասուքը» ոտանաւորը (գերմ. թարգմ.): Յետոյ դաշնակահարուհի Օր. Կալամքարեան երգեհոնի վրայ նուագեց քանի մը հայերէն եկեղեցական երգեր, որոնք ունկնդրուեցան դարձեալ մեծ հետաքրքրութեամբ.

Հանդէսը փակեց Տոքթ. Շթիւ, պատմելով քանի մը յիշողութիւններ Հայաստան կատարած ճամբորդութիւններէն, վեր հանելով հայ ազգին եւ իր եկեղեցիին կարեւորագոյն դերը: Միեւնոյն ատեն ան լաւագոյն բարեմաղթութիւններն ըրաւ հայ ազգին ապագային համար:

Հանդիսականները մեծ գոհունակութեամբ հեռացան սրահէն, լաւագոյն յիշատակ մը տանելով իրենց հետ: Երկար տարիներէ ի վեր, Պերլինի մէջ կատարուած չէր հայկական այսպիսի շքեղ հանդէս մը: Պերլինի թերթերէն մէկ քանին ղրկած էին իրենց յատուկ թղթակիցները: «Պերլինէր Թակէպլաթ», «Տէօյչէ Ալկէմայնէ Ցայթունկ» եւ «Լոքալ Անցայկէր» յօդուածներ նուիրած էին օրուան տօնին:

Հանդէսէն յետոյ, Փրոֆ. Շէտէրի եւ գերման քանի մը հիւրերու ի պատիւ տրուեցաւ ընթրիք մը:

Ե. Մ.

ՊԱՏԿԵՐՆԵՐ ՕՐՈՒԱՆ ԿԵԱՆՔԷՆ

ՊԱՆԱՆԻ ՍՆՏՈՒԿԸ

Պանանի սնտուկ մը իբրեւ դագաղ, ետեւէն ալ սեւ լաչակաւոր քանի մը պառաւ կիներ, Փորթ տ'Իթալիի ճղճիմ փողոցներէն կը յառաջանային դէպի գերեզմանատուն:

Երեսունըհինգամեայ Հայուհի մը մարմինն էր այդ պանանի սնտուկին մէջ հանգչողը, որ երեք օր առաջ մեռած էր հիւանդանոցի մը անկիւնը, կարճատեւ հիւանդութենէ մը յետոյ:

Հակառակ եղանակին, օդը երբեմն կը փոխուէր, արեւն առեն առեն ամպերու տակէն երեւալով կը կորսուէր քանի մը անգօր ճառագայթներ արձակելով դէպի այդ անշուք դագաղն ու դէպի գերեզմանատունը յառաջացող կարաւանը:

Կը յառաջանար կարաւանը յամրաքայլ ու քանի կը մօտենար գերեզմանին, այնքան պառաւներու սրտերէն հառաչանք մը կը լսուէր:

Կը քալէին, երբեմն իրարու երես նայելով բաներ մը կը փսփսային:

— Երկու փոքրիկներ կը թողու իր ետեւը, խե՜ղճ կին:

—Այո, երկու պզտիկներ եւ անգործ ամուսին մը:

Ու սովորական նախադասութեան մը պէս կը կրկնէին եւ բերնէ բերան կը տարածուէին այդ բառերը, վշտի հետք մը ձգելով արտասանող կնկան դէմքին վրան:

Երկու զաւակ եւ ամուսին մը,— ո՞րքան [illegible] յիշատակութեամբ կրկրկնէին այդ խօսքերը, մինչ այդ պահուն այդ երկու փոքրիկները կառչած իրենց հօր օձիքը, «Մայրիկը, մայրիկը» կը հարցնէին: Ու խեղճ մարդը դէմքը անդին կը դարձնէր խուսափելու համար այդ բառէն, որ իր ականջին այնքան մօտիկ կը հնչէր:

— Մայրի՜կը կ'ուզենք, ո՞ւր է մայրիկը, մայրի՜կը:

Ո՜րքան տխուր էր տեսարանը: Ամուսինը արդէն կքած իր վշտի ծանրութեան տակ, այժմ աւելի կ'ընկճուէր, աւելի գլուխը դէպի գետին կը հակէր, ամէն անգամ որ իր ականջին կը հասնէր փոքրիկներուն կանչը:

Կը յառաջանար մեռելի կարաւանը... Սակայն յանկարծ կանգ առաւ [illegible] դաշտի մը առջեւ, շրջապատուած քանի մը ժանգոտ երկաթէ թելերով, մինչ ներս կ'երեւէին հողէն դուրս ցցուած քանի մը կոյտեր, որոնց վրայ երբեմն աչքի կը զարնէին քանի մը փայտէ կոտրած խաչեր:

Հոդ էր գերեզմանատունը, անուն մը որ ժամանակին այնքան խորհրդաւորութիւն կը ներկայացնէր:

«Մեռեալներու տունը» այժմ տարբեր ձեւով կը ներկայանար պառաւներու աչքին: Չկար այդ խորհրդաւորութիւնը, չկար իրենց մտքի մէջ ստեղծած կամ երեւակայած գերեզմանատունը, ուր իրենց «մէկ ոտքը հողին մէջ թաղուած կը կարծէին»...

Գերեզմանատան մէջ, փոսի մը առջեւ կեցած ներկաները կը սպասէին թաղման:

Երկու հուժկու բազուկներ վերցնելով սնտուկը կը տեղաւորեն փոսի մը մէջ: Եւ կը սկսի կիներու ողբ ու կոծը, համաձայն արեւելեան սովորութեան, մինչ անդին ծեր քահանայ մը խռպոտ ձայնով «Հայր մերը» կ'երգէր:

Հազիւ քանի մը վայրկեան... ու թողլով փոսը, առանց ափ մը հող նետելու կը հեռանային գլխիկոր, յիշելով Փրանսացի պահակին փսփսուքը՝ —Արգիլուած է:

Հազիւ քանի մը քայլ առած էին, երբ անդիէն օտար մարդիկ միեւնոյն ակօսին առջեւ կենալով ուրիշ դագաղ մը կը նետէին միեւնոյն փոսին մէջ

Աղքատի գերեզման, աղքատի հողակոյտ, ուր կը թաղուին միասին, հանգստանալու համար յաւիտենական խաղաղութեան մէջ:

Ու կը թաղուին երբեմն պանանի սնտուկով, երբեմն դագաղով եւ երբեմն ալ պարզ պատանքով:

Դիտելով այս տեսարանը, կը յիշէի Փրանսական օտար լեգէոնի մէջ ծառայող հայ տղայ մը, որ եկած էր Փարիզ քանի մը շաբթուան արձակուրդի առթիւ, վիրաւորուած ըլլալով ձախ աչքէն:

Պատմեց որ հոն ալ կը թաղէին նոյն կերպով, հոն ալ աղքատներու մեռելի նոյն արարողութիւնը:

— «Երբ գիշերանց ընդհարումներ կ'ունենայինք Մարոքցիներու հետ, երկուստեք դիակներ կը փռուէին գետին: Մեր սպաները հետեւեալ օրը հաւաքուելով անհոգին փոս մը փորել կուտային ու այդ դիակները հոն լեցնելով «մեռած՝ հայրենիքի համար» մը ըսելով կը հեռանային:

Գերեզմանն է հոն, ինչպէս կ'ըսէր այդ հայ զինուորը, եւ ամէն վայրկեան մահը կը սպառնայ եւ երբ կը մեռնին՝ միասին կը թաղուին միեւնոյն փոսին մէջ, միեւնոյն գաղափարին համար,— «Հայրենիք»:

Հոս ալ պատերազմ է, ուրիշ խմաստով — «Ապրի՜լ»:

Պայքար ապրելու համար, կտոր մը հացի համար, որու ճամբուն վրայ երբեմն կ'իյնան, «ապրելու» տենչը տակաւին վառ իրենց հոգիներուն մէջ:

Ահա, օրինակ, այս դժբախտ Հայուհին,— հազիւ ազատած թրքական բարբարոսութիւններէն, ինկած էր Փարիզի մէկ անկիւնը ու այլ եւս յոգնած կռուելէ, իր վերջին շունչը կ'աւանդէր, իր ետին թողլով երկու զաւակ եւ ամուսին մը:

Պատերազմի դաշտը եւ աղքատի գերեզմանը նոյնը չե՞ն արդեօք. միայն սա տարբերութեամբ որ անդին, պատերազմի մէջ մարդկային հողակոյտին վրայ կը մրմնջեն «մեռած հայրենիքի համար», իսկ աստին, խաղաղ կեանքի մէջ քահանան պիտի ըսէր,— «մեռած՝ ապրելու համար»:

Ու այսպէս քանինե՜ր ...

Ն. ԳԱՍՊԱՐԵԱՆ

ԱՂԵՔՍԱՆԴՐԻՈՆ ԵՐԷԿ ԵՒ ԱՅՍՕՐ

Ամերիկեան Ազգային Աշխարհագրական Ընկերութեան վերջերս հրատարակած մէկ զեկոյցը շահեկան տեղեկութիւններ կը [illegible] Աղեքսանդրիոյ մասին, որուն նաւահանգիստին առջեւ ներկայիս կը մնան եւ կ'երթեւեկեն Բրիտանիոյ մարտանաւերը:

Աղեքսանդր Մեծ երբ Քր. Առաջ 332 թուականին հիմնեց այս քաղաքը, անոր նաւահանգիստը կը նկատէր յարմար նաւային կայան մը արեւելքի իր գործողութեանց համար: Քաղաքը 150 մղոն արեւմուտք կը գտնուի Փորթ Սայիտէն, որ մուտքի դուռն է Սուէզի Ջրանցքին:

Աղեքսանդրիոյ արեւմտեան կողմի խորը նաւահանգիստը, պաշտպանուած երկու մղոն երկարութեամբ կոհակաբեկ պատուարով, գերազանց խարսխավայր մը կ'ընծայէ մեծ նաւերու: Հակառակ իր ջուրերն ակօսող բազմաթիւ նաւերուն, նաւահանգիստը մաքուր եւ գեղեցիկ կը պահուի, շնորհիւ նաւահանգստի իշխանութեանց գործադրած խիստ կանոններուն: Նաւթ վառող շոգենաւերուն արգիլուած է իրենց նաւթամբարները մաքրել նաւահանգստին մէջ եւ ոչ ալ աղբատար նաւերու թոյլատրուած է հոն թափել իրենց բեռները: Նաւերը սակառ մը կը բարձրացնեն իրենց կայմին վրայ եւ թեթեւ նաւ մը կու գայ առնելու թափուելիք իրերը:

Աղեքսանդրիա երկրորդ մեծ քաղաքն է Եգիպտոսի, աւելի քան 573 հազար բնակչութեամբ եւ երկրին ամէնէն կարեւոր առեւտրական նաւահանգիստն է, ուրկէ կը կատարուին գլխաւոր արտածումներն ու ներածումները

Փորթ Սայիտ եւ Սուէզ, Սուէզի Ջրանցքին երկու ծայրերուն վրայ շինուած, թրանզիթի նաւահանգ[illegible]ն:

Ռոզէթթա եւ Տամիէթթա Աղեք[illegible]սանդրիոյ արեւելքը՝ հովահարի [illegible] նող Նեղոսի Տելթային վրայ [illegible] յոտի կերպով կը խեղդուին [illegible] բերուած տիղմի խաւերով, որ [illegible] փոքր շոգենաւերու նաւարկութ[illegible] յարմարութիւն ունին:

Շինուած ըլլալով Նեղոսի Տելթ[illegible] արեւմտեան եզերքը, Աղեքսան[illegible] մեծաւ մասամբ գերծ կը մնա[illegible] տիղմէն զոր արեւելք կը քշեն [illegible] նոսի հոսանքները:

Աղեքսանդրիա աշխարհի [illegible] լաւ կապեր կը պահէ [illegible] ռատիոյի, հեռագրի եւ [illegible] կու օդակայաններու միջոցաւ [illegible] Թուղթերը Նեղոսի հովիտէն [illegible] րեն երկրագործական արտադր[illegible] ներ: [illegible] գատառանուեր Գահիրէէն [illegible] կը փոխադրեն Աղեքսանդրիա [illegible] Մուտիէի երկար ջրանցքին [illegible] որ այդ քաղաքը կը կապէ Նեղոսի [illegible] դէլթա ճիւղին: Այս ջրանցք[illegible] աշխատանքով փորել տուաւ [illegible] թուականին Մէհմէտ Ալի փաշ[illegible] դի Աղեքսանդրիան զարգացնե[illegible]

Եգիպտոսի արտածումներու [illegible] մասը կը բեռցուի Աղեքսանդրիա[illegible] Ամէնէն կարեւոր արտածում[illegible] բամպակն է, որ կը [illegible] ուի կարի դերձան շինելու, [illegible] եւ ներքին հագուստներու:

Աղեքսանդրիա իր բամպակի [illegible] րանին, բամպակի հունտ ճզմ[illegible] տատութեանց, բամպակի մթե[illegible] ներուն համար, որոնք շարք շա[illegible] դանէ մը աւելի տարածութիւն [illegible] նեն Մահմուտիէ Ջրանցքին եզ[illegible] քը, բազդատութեան կը դրուի [illegible] Օրլինսի հետ, Ամերիկա

Երկար դարերէ ի վեր Աղեք[illegible] դրիա կապ ունեցած է [illegible] թեան հետ: Մեծն Աղեքսանդր [illegible] բազդրէ անոր նաւահանգիստ[illegible] ծանել իբր նաւային կայան պա[illegible] կան կայսրութեան դէմ իր արշ[illegible] ներուն համար: Այս նաւահանգ[illegible] Յունաստան կը ղրկուէին Ծայ[illegible] ւեյքի եւ Նեղոսի Հովիտին [illegible] թիւնները: Անոր փողոցներուն [illegible] քալած են Մարկոս Անտոնիոս [illegible] պատրա, Կեսար, Եւկլիտ եւ Ա[illegible] նոս:

Հոս կը կանգնէր Փարոսը, [illegible] լուսատու աշտարակներէն մին եւ [illegible] նը որ երբեք շինուած [illegible] տախտակամած մը դէպի [illegible] ստորին կէսը կ'առաջնորդէր [illegible] վրայէն ձիեր փայտ կը քաշէին [illegible] կայական լոյսը վառ պահելու [illegible]

Այս փարոսը կը դասուէր [illegible] եօթը հրաշալիքներէն մին: 13[illegible] ւականին երկրաշարժ մը ծովը [illegible] անոր աւերակներուն մէկ մասը [illegible] այնքան յայտնապէս էր անոր [illegible] բառը, որ մինչեւ այսօր ծովայ[illegible] ցամաքային լուսատու աշտարակ[illegible] նունը «փարոս» կը կոչուի քանի [illegible] լեզուներու մէջ:

Փարոսը շինուած էր կղզի [illegible] րայ որ կապուած էր ցամաքը [illegible] քին նեղ անցքով մը: Այս անցք[illegible] վերածուած է կէս մղոն լայն [illegible] ուանդանի մը, շնորհիւ Նեղոս[illegible] բած տիղմին եւ ներկայիս [illegible] ամէնէն բազմամարդ թաղա[illegible] կազմէ, նկարուն պազարներով [illegible] նակարաններով

Թէպէտ ծովի մակերեսի բար[illegible] թիւնն ունեցող ցամաքի վրայ [illegible] ուած է, Աղեքսանդրիա զով է [illegible] քան Գահիրէն Եգիպտական [illegible] ները եւ բազմաթիւ Գահիրէցի[illegible] մառը Աղեքսանդրիա կը խմբ[illegible] ցի Եգիպտոսի բնակիչներէն [illegible] ոյ խմբամ, Աղեքսանդրիա ունի [illegible] թիւ յոյն ու իտալացի բնակ[illegible] ինչպէս նաեւ աւելի փոքր թիւ[illegible] տանական եւ ֆրանսական գ[illegible] ներ:

Նոր քաղաքամասին լայն փող[illegible] րուն մէջ կ'երթեւեկեն [illegible] թրամվէյներ, անցնելով [illegible] րաններու, պանդոկներու, [illegible] ներու եւ վաճառատուներու [illegible] ուր Եւրոպացիք եւ հարուստ [illegible] սանդրիացիք գնումներ կը [illegible]

Փողոցները ֆրանսական [illegible] կը կրեն մեծաւ մասամբ [illegible] կան եւ պաշտօնական [illegible] թիւններն ալ շատ յաճախ ֆրան[illegible] կ'ըլլան Ասիկա կը բացատր[illegible] միայն անով որ Ֆրանսացիք [illegible] ցին Եգիպտոսը 1798—1801, [illegible] անով որ Մէհմէտ Ալի փաշա [illegible] թիւ Եգիպտացի ուսանող [illegible] սարդներ ղրկեց Ֆրանսա [illegible] րեց Ֆրանսացի արհեստագէտներ [illegible] պէսզի արդիական մեքենաներ [illegible] ծեն Եգիպտոս:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Պատկերներ Երեւանէն

Խորհ. Հայաստան (24 սեպտ.) խոշորագիր ձեւով կու տայ հետեւեալ կենդանի պատկերները Երեւանէն.—

«ՔԷՖԴ ՔԻ ՈՒԶՈՒՄ՝ ՄԻ ԳՆԵՐ»

Երեւանի «Դինամոյի» խանութին մէջ.

Յաճախորդը.— Ընկեր, ձեր խանութին ծախած լուսանկարչական թաղանթները փճացած են։

Վաճառողը.— Է՛, ի՞նչ ընենք, խօ՛, մենք չենք շինած.

Յաճախորդը.— Բայց պետական խանութը պէտք չէ փճացած ապրանք ծախէ։

Վաճառողը.— Ատիկա քու գործդ չէ, սիրելի՛ս մի սարքեր, եթէ քէֆդ չուզեր, մի գներ.

Յաճախորդը.— Ինչ թէ ...

Վաճառողը.— Այո՛, մենք կը ծախենք, ուրիշ ոչինչ։

«ՁՄԵՐՈՒԿԻ ՄԷՋ ՁԵՄ ՄՏԵԼ»

Յաճախորդը.— Ընկեր, այս ձմերուկը փճացած է, ուրիշ մը տուր։

Գործակատարը.— Առ, նայէ ասի՛կա։

Յաճախորդը.— Ընկե՛ր, այս ալ փտած է, մատներս մէջը կը մտնեն։

Գործակատարը.— Է՛, գնա՛, գուցէ բան գնող չես։

Յաճախորդը.— Ես գնող եմ, բայց դուք ընտրելով ձմերուկ մը չունիք...

Գործակատարը.— Հօ՛, ես մէջը չեմ մտած, որ իմանամ հասած ըլլալը։

Յաճախորդը.— Պէտք չէ ծախէք այսպիսի ձմերուկներ, այլ նետէք աղբի անօթը.

Գործակատարը.— Անկիրթ խօսքեր կ'ընէք. ինծի գրկեր են, ես ալ պարտաւոր եմ ծախելու։

«ՈՒՆՋՈ՞Ւ Է ԱՂԲԸ ԿՈՒՏԱԿՒՈՒՄ ԵՐԵՒԱՆՈՒՄ»

Այս խորագրին տակ Խորհ. Հայաստան (26 սեպտ.) կը գրէ.—

Փակեցէ՛ք Երեւանի աչունը։ Վարդագոյն քարէ հոյակապ շէնքեր կը ժպտին սեպտեմբերեան արեւի հաճելի ճառագայթներուն տակ։ Իսկ այդ շէնքերու լիառատ պատուհը ողողած է Երեւանի շուկաներն ու խանութները։ Ամէն ինչ առատ է. լաւ։ Հրաշալի է այժմ Երեւանը։ Առատէն կանուխ փողոցներուն մէջ կը հնչէ զուարթ զանգը հարիւրաւոր մանուկներու կենսախայտ կանչը։ Փողոցները կը զգուան ընկերվարական շինարարութեան բարգաւաճող հարիւրաւոր կառքերու գնացքին։ Հակառակ այս հիանալի կեանքին ու պայքարին, սակայն, քաղաքը կը պահէ աղտոտ

Երեւանի քաղաքային խորհուրդն ու առողջապահական կազմակերպութիւնը յանցաւոր են, որ հոգ չեն տանիր աշխատաւորներու առողջապահական պայմաններուն։ Ընկերվարական երկրի բարգաւաճող ու գեղեցիկ մայրաքաղաքը պէտք է փայլի մաքրութեամբ։ Երբ դիտողութիւն կ'ըլլայ, քաղաքային խորհուրդի անդամները կը պատասխանեն, որ իրենք մշակած եւ վաւերացուցած են պարտադիր որոշում մը այդ ուղղութեամբ»։ Սակայն ի՞նչ արժէք ունի «պարտադիր» որոշումը, երբ չի գործադրուիր։ Դեռ աւելին, քաղաքային խորհուրդն ալ որ եւ է միջոց ձեռք չառներ՝ անթերի կատարելու համար իր որոշումները։ Ձէ՞ որ ամէն որոշում մեռեալ տառ կը մնայ, երբ որոշումին չի յաջորդեր կենդանի գործը

Վէճ կայ քաղաքային խորհուրդին, առողջապահական տեսչութեան, բնակարանային վարչակալութեան գրասենեակին մէջ, բայց աղբը կը դիզուի քաղաքին մէջ, ստեղծելով անտանելի շարշահոտութիւն մը։

Բաւական է յիշատակել, որ Օգոստոսին քաղաքէն դուրս հանուած է 2000 թոնէ աւելի աղբ, իսկ Սեպտեմբերին՝ միայն 200 թոն։ Այս պակասին պատճառն է որ քաղաքին տանտէրներէն շատերը չեն ուզեր հպատակիլ քաղաքային խորհուրդին որոշման եւ պայմանաւորուիլ աղբահաւաք կազմակերպութեան հետ։

Սակայն կարեւորը պայմանաւորուիլը չէ, ատիկա պարզ միջոց մըն է ապահովելու տանտէրներուն եւ հիմնարկութեանց պատասխանատուութիւնը քաղաքին մաքրութեան գործին մէջ։ Քաղաքային խորհուրդը իր առողջապահական կազմակերպութեան միջոցով պարտաւոր է փոխադրել եւ պէտք է փոխադրէ քաղաքին աղբը, ստիպելով հիմնարկութիւնները եւ տանտէրները կատարել իրենց պարտականութիւնը՝ քաղաքին մաքրութեան, առողջապահական պայմաններու լաւ գործադրութեան մէջ, որպէսզի կարելի ըլլայ մեր քաղաքը փրկել հանդարտօրէն վերանորոգուած փառաւոր մայրաքաղաքի մը վերածելու ոգեւորիչ նպատակէն։

Տասնեակ հազարներով բնարողներ, քաղաքային խորհուրդին ներկայացուցած իրենց բողոքագրով, կը պահանջեն մաքուր պահել քաղաքը

Սակայն եւ այնպէս ուշադրութիւն ընող իսկ չկայ, ոչ ալ հետեւանք կը տրուի բողոքագրին

Ո՛վ իրաւունք տուեր է քաղաքային խորհուրդին, որ սառիլէ քաղաքին աշխատաւորութիւնն ու մասնաւորաբար կռիւ տանելու բակերու եւ փողոցներու լեռնակուտակ աղբին դարչահոտութիւնը։

Կը պահանջենք,— կը վերջացնէ յօդուածագիրը,— որ քաղաքային խորհուրդը անմիջապէս գրաւի քաղաքն անմիջապէս եւ իրապէս աղբէն ազատելու գործով, եւ երկու օրուան ընթացքին մաքրէ՝ փոխադրելով քաղաքին մէջ կուտակուած հազարաւոր թոնը աղբը, որպէսզի ապահովուին բնակչութեան առողջապահական տարրական պայմանները։

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

1500ամեակը

Թիֆլիսի մէջ

ԹԻՖԼԻՍ, 28 հոկտեմբեր (Յառաջ).— Երէկ, կիրակի, «Թբաքինեքի Ժողովրդական» տան սրահին մէջ տօնուեցաւ Աստուածաշունչի հայերէնի թարգմանութեան 1500ամեակը, Նախաձեռնութիւնը ստանձնած էր թաղ. խորհուրդը, իսկ կազմակերպումը յանձնուած էր մասնաւոր յանձնախումբի մը։

Հանդէսը սկսաւ ժամը 3ին։ Այս առթիւ հրաւիրուած էին մեծարգոյ հիւր, պաշտպանական հրամանատարը, նահանգային տեսուչը, պուլկար եւայլ դպրոցներու անօրէնները եւ այլ պաշտօնական անձեր։

«Վ. Մանուէլեան» միութեան երկսեռ երգչախումբը, ղեկավարութեամբ Գ. Կ. Մաքսուտեանի, երգեց պուլկարական քայլերգն ու «Մեր Հայրենիք»ը։ Նախագահ Փէրտահճեան արք. բացումը կատարեց, եղիշէ արք. Դուրեանի «Ա. Բ. Գ.»ի դասը արտասանուեցաւ Գ. Ն. Փափազեանի կողմէ։ Առաջին բանախօսն էր Հ. Հ. Պալեան, նիւթ ունենալով «Աստուածաշունչի թարգմանութեան պատմականը»։

Գ. Մ. Փափազեանի մեներգներէն վերջ, խօսեցաւ Գ. Մարտիրոսեան՝ «Աստուածաշունչի թարգմանութեան ազգային արժէքը» մասին։

Յայտագրին Բ. մասը սկսաւ հայ դեղջուկ երգերով (Սարէրի վրով, երի երի), զոր երգեց երգչախումբը։ Սոֆիայի համալսարանի փրոֆէսէօր Գ. Սթ. Մլատէնով, որ այս առթիւ յատկապէս հրաւիրուած էր, խօսեցաւ «Հայ լեզուի աղերսը պուլկար եւայլ հնդեւրոպական լեզուներու հետ» նիւթի շուրջ։ Օր. Ն. Ճամագործեան արտասանեց Սիամանթոյի «Կ. Մեսրոպը», որմէ վերջ խօսեցան պուլկար գրագէտ Գ. Ե. Բոմաչէվ եւ Կ. Մեհեան։ Դեբասան Մ. Թանէվ արտասանեց Ա. Զօպանեանի «Օրօրը», թարգմանուած պուլկարերէնի։ Կարդացուեցաւ նամակը պուլկար մեծանուն գրագէտ Գ. Ա. Սթրաշիմիրովի, որ ջերմ ցանկութիւն կը յայտնէր՝ համաձայն իրեն եղած հրաւէրին՝ Թիֆլիս գալու եւ խօսելու։ Վերջին պահուն, սակայն, հիւանդացած էր։ Ջերմ ողջերթներ բերին գերմանացի փրոֆ. Իմմա (հայերէն) եւ պուլկար Կիմնազիայի անօրէնը, որմէ յետոյ Գ. Ս. Հինդլեան յանուն Ցանձնախումբին շնորհակալութիւն յայտնեց ատար հիւրերուն՝ իրենց ներկայութեանը, ինչպէս եւ պուլկար բանախօսներուն՝ իրենց բարեհաճ մասնակցութեանը համար։ Հանդէսը, ընդհանուր առմամբ, տպաւորիչ էր։

ԹՈՒՐՔԻԱ

«Հաւէմ-Սիլահլը»

Փէյամի Սաֆա կը գրէ.—

Պաշտօնակից մը, նկարագրելով հարսանիք մը որ տեղի ունեցած էր Բերայի պանդոկներէն մէկուն մէջ, գիտել կու տար թէ այրերն ու կիները հաւաքուած էին անջատ սրահներու մէջ, ու մթնոլորտը այնքան տխուր էր որ մարդ կը տարուէր ըսելու,— «գլուխնիդ ողջ ըլլայ»։

Անցեալ իրիկուն, ես ալ, ատարի մը հետ, մեծ ճաշարանի մը մէջ նման երեւոյթի մը ականատես եղայ եւ խօսակիցս ինծ հարցուց.

— Այստեղ ամուրիներու՞ն յատուկ ճաշարան մըն է։ Կին չկայ։

Եւ իրապէս, հարիւրի մօտ այրերու մէջեւ մէկ հատիկ կին չկար։

— Ո՛չ, պատասխանեցի, ամուսնա-ցածներ ալ կան։

Այս ամուսնացած ամուրիներէն ոմանք կը ճանչնայի։ Ինչո՞ւ արդեօք գիշերները դուրս կ'անցընեն եւ կը նախընտրեն դուրսը ճաշել։

Գիշերը, ժամը ութէն վերջ, աստուներ կը վերածուին մէկ մէկ հարէմի, իսկ փողոցները՝ «սելամլըքներու»...

Արդիական Թուրք կինը, որ իր գէմքին վրայէն քօղը նետեց, հիմա գիշերը կը հագնի որպէս չարշաֆ ու մինակ կը նստի տունին մէջ...

Արագ, արագ...

Թաւրֆիգ Թան կը գրէ.—

Հանրապետութեան տարեդարձին օրը, Էնկիւրիի մէջ պիտի բացուի յեղափոխութեան ցուցահանդէս մը։ Կրթական գործավարութիւնը Գոլսոյ Արուեստից Ակադեմիին դրաւոր գիմում մըն է կատարեր՝ խնդրելով որ բոլոր նկարիչներն ու քանդակագործները բերեն իրենց մասնակցութիւնը։

Արդ, նկարիչ մը, մասնակցելու համար յեղափոխութեան ցուցահանդէսին, պէտք է ամիսներով աշխատի։ Մինչդեռ կրթական գործավարութիւնը իր գեկոյցը ղրկած է 16 հոկտ.ին, իսկ ակադեմին 19 հոկտ.ին հաղորդած է, այդ պարագան, արուեստագէտներուն։ Նկարիչները այդ նամակները ստացած են 21 հոկտ.ին, իսկ ցուցահանդէսը կը բացուի 22 հոկտեմբերին...

Ուրեմն, տրուած միջոցը միայն 24 ժամ է եղած։ Քսանեւչորս ժամուան ընթացքին ոչ թէ իւղանկար, այլ եւ յաջող լուսանկար մը անգամ կարելի չէ պատրաստել։

Կրթական գործավարութիւնը Թուրք յեղափոխութեան եւ Թուրք նկարչութեան աւելի մեծ ծառայութիւն մը մատուցած կ'ըլլայ, եթէ նկարիչներէն պահանջուած արագութիւնը իր գրասենեակներուն մէջ ցոյց տայ։

Իրենք նորէն համար, համար, իսկ նկարիչները՝ արագ, արագ

ԿԵԱՆՔԸ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

Կ. Խաչի բէյսպոլեանը

ԱԼՖՈՐՎԻԼ.— Հոկտ. 27ին տեղի ունեցաւ Ֆ.Կ. Խաչի Ալֆորվիլի մասնաճիւղի կողմէ սարքուած թէյասեղանը, ի պատիւ Գ. Ուզունեանի ղեկավարութեամբ կազմուած դերասանական խումբին, որ ի նպաստ Կ. Խաչի սարքած է շարք մը ներկայացումներ, մեծ յաջողութեամբ։

Ինչպէս գովելի է Ալֆորվիլի գաղութին ոգեւորութիւնն ու ջերմ համակրանքը Կ. Խաչի։ Ապացոյց այդ իրիկուան խուռներամ բազմութիւնը որ լեցուցած էր Հայ Ակումբի սրահը, առանց սեռի ու տարիքի խտրութեան։ Հոն էր մամիկը իր թոռնիկին հետ եւ պապիկը իր ալեւոր մազերով։ Անկարելի էր չնախանձիլ այդ ոգեւորութեան եւ համերաշխութեան։

Հանդէսը բացուեցաւ «Մեր Հայրենիք»ով, որ ունկնդրուեցաւ յոտնկայս։ Ճեմոյ խօսք առաւ վարչութեան ատենապետուհի Տիկ. Խանումիկ Պետրոսեան, որ բացատրեց նոր վարչութեան տարած աշխատանքները եւ կոչ ուղղեց բոլոր հայրենակիցներուն որ իրենց օգնութիւնը չխնայեն։ Օրուան բանախօսն էր Տիկ. Էլլէն Բիւզանդ, որ մանրամասնօրէն բացատրեց թէ ի՛նչ է Կ. Խաչը եւ ի՛նչպէս ծագում առած է մեր մէջ։

Թուեց այն բոլոր օգնութիւնները զորս ժողովուրդը վայելած է եւ դեռ պիտի վայելէ շնորհիւ այդ գործին։

Երկրորդ խօսողն էր հայերէնի դասընթացքի ուսուցչուհի Տիկ. Խաչիկեան որ խօսքը ծնողներուն ուղղելով ըսաւ.— «Թէ՛ կ'ուզէք որ ձեր զաւակները կրթուած եւ ազնիւ մարդիկ դառնան, մանաւանդ լաւ Հայեր, պէտք է դուք ալ հոգ տանիք եւ աջակցիք։ Դպրոցը եւ ուսուցիչը առանձին ոչինչ կրնան ընել, եթէ ծնողները չօգնեն։

Գեղարուեստական բաժինը շատ ճոխ էր, շնորհիւ Գ. Ուզունեանի։ Խաղցողները ամէնքն ալ օժտուած երիտասարդներ եւ երիտասարդուհիներ, իրենց զուարճալի խաղերով հաճելի մթնոլորտ ստեղծեցին։

Գեղարուեստական բաժինը լրանալէն վերջ, երեկոյթը ընտանեկան ուրախութեան ձեւ առաւ։ Ընտրեցին սեղանապետ մը՝ Գ. Ալէքս Բերէճեան, որ յաջողութեամբ կատարեց իր պաշտօնը։ Դպրոցի սաներէններէն Օր. Բերկրուհի Ալթունեան երգեց «Հաւիւր սարեր մերդից», իսկ Տիկ. Գոհար Տ. Խաչատրեան քանի մը կտորներ, նոյնպէս Օր. Բերէճեան։

Կէս գիշերին բաժնուեցանք այդ խանդավառ մթնոլորտէն տանելով մեզ հետ գեղեցիկ յիշատակ մը։

Ներկայ մը

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՂԹԷՆ

Օգտակար ձեռնարկ մը

ՄԱՐՍԷՅԼ, 28 հոկտ. (Յառաջ).— Մարսէյլի Ֆր. Կ. Խաչը սարքած էր թէյասեղան-դասախօսութիւն մը, շէնք սրահի մը մէջ, ուր ներկայ էր բաւական քաջալերիչ բազմութիւն։ Ատենապետ Օ. Փափազեան ստանձնած էր հաւաքոյթը վարելու գործը, եւ կրցաւ հաճելի մթնոլորտ մը ստեղծել։

Օրուան դասախօսուհին էր Տիկ. Փոլատեան՝ նիւթ ունենալով «Կնոջ բաժինը մարդկային ընկերութեան մէջ»։ Պէտք է խոստովանիլ թէ յարգելի տիկինը լաւ պատրաստած էր նիւթը, շատ օգտակար մեր քոյրերուն, որոնք իրապէս պէտք ունին քիչ մը տունէն դուրս նայելու համար, բացատրեց թէ կրնութիւնը, ինչ հաստատած, ստեղծած է կինը այրին անմիջապէս գործակից ու լծակից, առանց կնոջ բաժնին այրը ոչինչ պիտի արժէր։ Կինը մայր ըլլալով, աշխարհ նաւաց պիտի ողողուէր մարդկային արիւնով։ Կին-մայրը գիտէ զգալ իրմէ սերած զաւկին արժէքը։ Ցիշեց հին դարերու մէջ կնոջ կատարած դերը, երբ ղեկավար մարդկութեան, ԺԸ. դարէն ԺԲ.— ԺԹ. դարերու մէջ նրշանաւոր հանդիսացած այն կիները, որոնց ընտանեկան սրահներուն մէջ կոփուեցան, կոփուեցան համամարդկային հանճարներ, գրողներ, արուեստագէտներ եւ գիտնականներ։

Ի վերջոյ անցնելով Կ. Խաչի, քաջալերական խօսքեր ըրաւ եւ մաղթանքներ։ Թելադրեց առաւելագոյն սեւ տալ նոր սերունդի հայեցի դաստիարակութեան։

Այնուհետեւ արտասանեց Գ. Գէորգեան, երգեց Օր. Գէորգեան։ Կ. Խաչի անխոնջ գործիչը՝ Տիկ. Բիպրիթճեան երգեց Սայաթ Նովայէն։ Պարեցին Տիկ. Զարգեան եւ Գ. Սարգսեան, կովկասեան պարեր։ Նուագեցին Գ. Մալոյեան՝ ջութակ եւ Շիշմանեան՝ սրինգ, Գ. Մարգար՝ մանտոլին։

Մինչեւ կէս գիշեր հաճելի ժամանց եղաւ։

Կը լսեմ թէ Մարսէյլի մասնաճիւղը դարմանատուն մը պիտի բանայ հայաշատ կեդրոնին մէջ, ուր արդէն վարձուած է յարմար սրահ մը չքաւորներու համար։ Արդէն ապահոված են ծանօթ բժիշկներու բարեացակամ օժանդակութիւնը։

Ապրիք, քոյրեր, Մարսէյլը շատ պէտք ունէր այս օգտակար-ձեռնարկին, որ քանի քանիներու նախախնամական բարիք պիտի ըլլայ։ Քիչ խօսք՝ շատ գործ՝ անոնց քոյրեր։ Սրտի մօտիկ այս նպատակի իրագործումը ձեր լաւագոյն փրոփականտն է, գրաւականը ձեր վայելած համակրանքին եւ ընդունելութեանց։

Լաւ չէ՞ր ըլլար որ մեր մտաւորական քոյրերը, ինչպէս Տիկ. Փոլատեան եւ ուրիշներ իրենց խօսքը լսելի ընեն իրենցմէ հեռու քոյրերուն, ինչո՞ւ նաեւ ոչ այրերուն — «Յառաջ»ի սղառ, ոգեւորիչ էջերէն։

Կան որ հնարաւորութիւն չունին լսելու եւ զարգանալու, բայց մամուլի միջոցաւ կը ծանօթանան։

Կ. Գույկեան

ՍԻՄԱՂ

ԻՆՉ ԷՐ ՄԱՐԴՈՒՆ ԱՆՈՒՆԸ

Ֆրանսական մեծ յեղափոխութեան ատեն, Սարսափի օրերուն, իբրեւ հակայեղափոխական կը դատուի պարոն մը, որուն նախնական հարցաքննութիւնը արձանագրուած է այս ձեւով.

— Անո՞ւնդ, կը հարցնէ յեղափոխական դատարանի նախագահը։

— Մարքիզ տը Սէն-Սիր։

— Ո՛չ, այլ եւս մարքիզ չկայ (ազնուականութիւնը ջնջուած էր)։

— Տը Սէն-Սիր։

— Ո՛չ, «տը» չկայ (ազնուականներու անունին յատկանշող մասնիկ մըն էր այս)։

Սէն-Սիր։

— Ո՛չ, Սէն չկայ (Յեղափոխութիւնը ջնջած էր նաեւ կրօնական տիտղոսները, որոնց կարգին՝ «Սէն»՝ սուրբ)։

— Սիր։

— Ոչ, Սիր չկայ այլ եւս (կոչական մը, որ կ'ուղղուէր թագաւորին եւ արքայական ընտանիքի անդամներուն)։

Այսպէս անհետացաւ որ մարդը ... անուն չունէր այլ եւս։

ՓԱՀԱՆՋԵՑԷՔ ԵՐԵՒԱՆ ՕՂԸ, ՈՐ ԿԸ ՑԱՆՁՆԱՐԱՐՈՒԻ Ա. ՄԷՆ ՏԵՍԱԿՏՈՎ.

ԿԸ ԾԱԽՈՒԻ VALENSI ՄՈՏ,

60, Rue Lafayette, ՓԱՐԻԶ

ՄԱՄՈՒԼ

ԻՐԵՆՑ ՄԵՂՔԸ ՈՒՐԻՇՆԵՐՈՒ ԿԸ ՎԵՐԱԳՐԵՆ

«Հայրենիք» հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (17 հոկտ).

— «Վերջին ամիսներու ընթացքին Ռամկավարները շարունակ ճիգեր կ'ընեն ծածկելու բոլշեւիկներու հետ ունեցած իրենց վարկաբեկիչ կապը եւ չեղելու համբաւին ռուսասիրութիւնը Մոսկուայի օտար կարմիր բռնակալութեան իրենց ծառայելու տխուր փաստէն։

Սակայն, յատկանշական է, որ Ռամկավարները այդ կ'ընեն ոչ թէ իրենց մինչայժմեան դաւաճանական դիրքը խորհրդային կառավարութեան հանդէպ փոխելով, այլ իրենց հակառակորդ Դաշնակցութիւնը վարկաբեկելու, զայն իբր բոլշեւիկներու բարեկամ, կամ բոլշեւիկներուն հետ միանալու շատ սրամտութիւն ուժ մը ներկայացնելու միջոցով։

Ռամկավար առաջնորդները, բառ երեւոյթին, կը զգան, թէ տարիներու իրենց ծառայութիւնը Մոսկուայի Արպատակներուն եւ շահերուն չափազանց անյարմար եւ անընդմատ դիրք մը ստեղծած է իրենց կուսակցութեան համար՝ բոլորովին անհարդ դարձնելով այդ կուսակցութեան համար գոյութիւնը։ Բայց չեն ուզեր երբեք խոստովանիլ իրենց սխալը, չեն ուզեր փոխել իրենց բոլշեւիկեան քաղաքականութիւնը, չեն ուզեր հրաժարիլ Մոսկուայի ծառայելէ, չեն ուզեր վերջնապէս կատարել բացարձակ նահանջ մը։ Այդ նահանջը քօղարկելու համար, անոնք կը փորձեն գտնել նմանութիւն մը, այն է՝ կը ճգնին իրենց սեփական մեղքը ձգել իրենց առողջ Դաշնակցութեան վրայ եւ այնպէս մը դուրս բերել, որ իբր թէ բոլշեւիկներուն մօտիկ եղողները իրենք չեն եղած ու չեն, այլ Դաշնակցականները, թէ բոլշեւիկները տարիներով փառաբանողը, անոնց բաժակը կրկնողը, անոնց բրածներու գովքն ընողը, անոնց ամէն կերպ ուժ տուողը, անոնց հետ «միացեալ ճակատ» կազմողը իրենք չեն եղած ու չեն, այլ Դաշնակցականները։ Հետեւաբար, բառ իրենց, ոչ թէ իրենց՝ Ռամկավարներու, այլ Դաշնակցականներու կուսակցական առանձին գոյութիւնն է անհարդ։

Եւ այսպէս անամօթ կերպով հայ իրականութիւնը գլուխն ի վայր շրջող Ռամկավար ադամները չեն ալ համեստանար, թէ որքան ծիծաղելի, երեխայական յիմարութիւններով կը կեղծեն իրենց խեղճ ընթերցողները։ Ծիծաղելի եւ երեխայական չէ՞, օրինակ, որ Ռամկավար խմբագիրները, քանի մը օր առաջ անդրադառնալով Հնչակեաններու՝ համայնավարներու հակակշռին ենթարկուելու փաստին, կը բացականչէին՝ այժմ «կարգը ընկերվարական Դաշնակցականներուն է»։

Ռամկավար խմբագիրները եթէ երբեք մոռցած են, հայ հասարակութիւնը սակայն չէ մոռցած, որ դեռ երէկ այստեղ, Ամերիկայի մեծ քաղաքներուն մէջ (Նիւ Եորք, Շիքակօ, Պոսթըն) բոլշեւիկ խոռվարարներուն հետ միացեալ ճակատով հրապարակային ժողովներ սարքողը, միեւնոյն բեմերէն խօսողը, միասին փողոցներն ելլողը, ցոյցեր եւ արիւնահեղ կռիւներ սարքողը ոչ թէ Դաշնակցականներն էին, այլ իրենք Ռամկավար ընկերներն ու Հնչակեան եղբայրները։ Հետեւաբար, այժմ Հնչակեաններէն յետոյ բոլշեւիկներու լիակատար հակակշռին ենթարկուելու կարգը անվերապահ կերպով կը պատկանի Ռամկավարներուն եւ ոչ թէ Դաշնակցականներուն։

Ռամկավար խմբագիրները եթէ մոռցած են, հայ հասարակութիւնը սակայն չէ մոռցած, թէ Ռամկավար Ազատականներու կուսակցութիւնը կազմուած է Հնչակեան կուսակցութեան բաժնեկցութենէն, թէ երկուքին ալ ծնողները նոյնն են, թէ երկուքն ալ իրենց անցեալով, աւանդութեամբ եւ նկարագրով շատ եւ շատ մօտ են իրարու։ Հետեւաբար, եթէ հայ իրականութեան մէջ խմբակցութիւն մը կայ, որ Հնչակեաններէն յետոյ բնական կարգով մը պէտք է ամբողջովին կլլուի բոլշեւիկներու գիրկը եւ վերջ տայ իր անկախ գոյութեան, այդ ալ Ռամկավարներն են եւ ուրիշ ոչ ոք։

Ռամկավար խմբագիրները եթէ մոռցած են, հայ հասարակութիւնը սակայն մոռցած չէ տակաւին, թէ վերջին 10 — 16 տարուան ընթացքին բոլշեւիկներու հետ գինակցողը, գաղտնաբար ամէն տեղ առաջ քաշողը, անոնց տարածման ու ժողովրդականութեան ամէն կերպ նպաստողը իրենք՝ Ռամկավարներն են եղած ու են. մինչդեռ Դաշնակցականները տարիներ շարունակ խիստ հետեւողական ու յամառ կռիւ են մղած ու կը մղեն բոլշեւիկներու դէմ ամէն տեղ, մերկացուցած են ու կը մերկացնեն զանոնք անդադար, արգելք են եղած ու կ'ըլլան միշտ անոնց ազգաքանդ դաւերուն։

Արդ, ի՞նչ տրամաբանութեամբ Հնչակեաններէն յետոյ բոլշեւիկներու հետ ձուլուելու կարգը պիտի գայ Դաշնակցականներուն եւ ոչ թէ Ռամկավարներուն։ Անա հարց մը, որ կրնայ եղել Ռամկավար խմբագիրներու խելապատառակէն միայն»։

Ընդդիմադիրներու պայքար Յունաստանի մէջ

Գրած էինք թէ նախկին նախարարներ Փափանտրէու եւ Փափաստամօսիսու աքսորուած են, խռովայոյզ թռուցիկներ հրատարակած ըլլալով։ Երկուքն ալ միւս ընդդիմադիր պետերուն հետ ստորագրած էին յայտարարութիւն մը զոր կառավարութիւնը գրաւել տուաւ. Յայտարարութիւնը կ'ըսէ թէ հանրապետութեան ջնջումը հոկտ. 10ին՝ խորհրդարանի մը մէջ ուր 300 երեսփոխաններէն ներկայ էին միայն 84 հոգի, զայարդապէս արքայականներու քարոզական անկումը կ'ապացուցանէ։ Անոնք կ'ըմբռնէին թէ նոյնիսկ Ցալտարիսի սարքած հանրաքուէն հանրապետութեան ի նպաստ պիտի դառնար։ Ստորագրողները ծաղկելով խնամակալ-վարչապետ Զօր. Քոնտիլիսի գործադրած խաղութիւնները, կը շեշտեն.— «Մենք ազգին եւ պատմութեան առջեւ կը դատապարտենք հանրապետութեան այս բռնի ջնջման յանցապարտ հեղինակները, ջնջում որ դէպի սարկութիւն կ'առաջնորդէ ժողովուրդը եւ կը ծանրացնէ ներքին անմիաբանութեան հիւանդութիւնը։ Կը յայտարարենք յանուն մեր կուսակցութեանց թէ երբեք չպիտի ճանչնանք բռնութեան եւ անկանոնութեան արդիւնքը որուն վրայ պիտի հիմնուի միապետութեան վերահաստատումը։ Եւ կը հրաւիրենք ազգը նոր պայքարներու ձեռնարկել իր փրկութեան համար, մինչեւ որ բանակութիւնը ջնջուի, բռնութեան լուծը սարսի ժողովուրդին ազատութիւնները վերահաստատուին եւ վերջնապէս ամրապնդուի երկրին բնական վարչաձեւը,— հանրապետութիւնը»։

Փափանտրէու անհատական յայտարարութիւն մըն ալ հրատարակելով իբրեւ նախագահը հանրապետական կուսակցութեան, կը շեշտէր,— «Մենք հարկադրուած ենք պայքարիլ բռնակալութեան դէմ, մեր բոլոր ուժերով եւ միջոցներով»

Աթէնքէն կը գրեն թէ հակառակ ձեռք առնուած խստութեանց, կասկածելի է որ ընդդիմադիրները դիւրաւ զինաթափ ըլլան, այսքան բացորոշ դիրք բռնելէ վերջ։ Դրաքննութիւնը չափազանց խստացած եւ կիրքերը լարուած ըլլալով, դժուար է նախատեսել դէպքերու ընթացքը։ Հանրապետականները կ'ըսեն թէ ժողովուրդին 60 առ հարիւրը իրենց հետ է, եւ նոյնիսկ Գ. Ցալտարիսի կուսակցութեան կարեւոր մէկ մասը համաձայն չէ հետապնդուած քաղաքականութեան։

ԵԳԻՊՏԱԿԱՆ կառավարութիւնը, թէեւ անդամ չէ Ազգերու Դաշնակցութեան, հաղորդեց թէ սկզբունքով որոշած է հաւանիլ խաղաղասիրական վէճին առթիւ ծրագրուած տնտեսական անօրինութեանց եւ կարելի եղածին չափ գործադրել զանոնք։

ՉԻՆԱՍՏԱՆԻ ՎԱՐՉԱՊԵՏԸ, Վանկ-Զինկ-Վէյ, ծանրապէս վիրաւորուեցաւ ազգայնական լրագրողի մը կողմէ։ Ուրիշ երկու նախարարներ ալ վիրաւորուեցան, ահաբեկիչը սպաննուեցաւ ոստիկաններուն կողմէ։ Իր երկու մեղսակիցները յաջողեցան փախչիլ։ Վանկ-Զինկ-Վէյ հռչակաւոր յեղափոխական Սուն Եաթ Սէնի երբեմնի գործակիցն է, դիւանագէտ եւ բանաստեղծ եւ մեծ դեր կատարած՝ արդի Չինաստանի պատմութեան մէջ։

ուխտին տրամադրութիւնները, ինչ յամառօրէն պիտի շարունակէ բանակցու-թեանց հիմ մը գտնել: Սըր Ս. Հօր եւս յայտարարեց թէ պատժական միջոց-ներ անօրինելով հանդերձ, «պիտի շարունակենք հաշտութիւն փնտռել եւ հաշ-տութեան համար աշխատիլ, բոլորին համար պատուաբեր պայմաններով»: Այս առթիւ բացատրեց թէ որ եւ է «խորհրդաւոր կամ չարաշուք» համաձայնութիւն գոյութիւն չունի Անգլիոյ, Ֆրանսայի եւ Եթովպիոյ ներկայացուցիչներուն խօսակցութիւն-ները, եւ թէ որ եւ է գործնական ելքի յանգած չեն անոնք:

*** Թերթերը գրել կուտան թէ Սըր Ս. Հօրի եւ պարոն Ալոյզիի տեսակ-ցութիւնը կարճ տեւած, բայց այնքան ալ սիրալիր չէ եղած: Իտալական պատ-ուիրակը գրել տուած է թէ որ եւ է բանակցութիւն չի կրնար յաջողիլ, եթէ չվերցուին Անգլիոյ եւ Իտալիոյ միջեւ ծագած թիւրիմացութիւնները: Այս առթիւ յիշեցուցած է թէ քանի մը մարտանաւերու յետս կոչումը լաւ պիտի ազդէր: Անգլիոյ նախարարը պատասխանած է թէ կացութենէն բան մը չէր փոխուիր, քանի որ Լիբիոյ մէջ համախմբուած իտալական զօրքը դեռ ահագին գերակշռութիւն մը կը ներկայացնէ, բաղդատելով Եգիպտոսի անգլիական զօրքին հետ: Եւ հաւկցուցած է որ եթէ Մուսոլինի բանաւոր առաջնորդով մը իջեցնէ Լիբիոյ զօրքը, Անգլիա եւս կրնայ համապատասխան քայլ մը առնել: Սըր Ս. Հօր գանգատած է նաեւ իտալական մամուլին հականգլիական պայ-քարին դէմ:

Երկու կարեւոր որոշումները տալէ յետոյ, պլխաւոր պատգամաւորները իրենց երկիրը վերադարձան:

ՋՕՐԱՒՈՐ ԲԱՆԱԿ ԵՒ ՀԱՍՏՈՒ ՍՈՒՐ

«Ֆրանսա եւ Գերմանիա չափուած են իրար»

Զօր. Կէօրինկ, Փրուսիոյ վարչապետը, շատ կարեւոր ճառ մը խօսեցաւ շաբաթ օր, Փրանքֆուրթի յարաբերութեանց մասին Օրէնով Հիթլեր խօսքը, թէ որ եւ է խնդիր չի մնար երկու երկիրներուն միջեւ, Սարի հարցին կարգադրութենէն յետոյ, նախարարը յայտարարեց.

— «Մենք Ֆրանսայէն ուրիշ բան չենք ուզեր բայց միայն խաղաղութիւն: Մենք բնական յաղթանք ունինք փոխադարձաբար Մենք պէտք չունինք ուրիշ փառքի կամ զինուորական յաջողութեանց: Երկու ազգերը չափուած են իրենց ուժը, պատմութեան ամէնէն փառապանծ կռիւին մէջ: Մենք չենք ուզեր կռուիլ Փրանսացի ժողովուրդին հետ: Մեր բաղձանքն է գործակցիլ այդ ժողո-վուրդին: Մենք խաղաղութիւն կ'ուզենք եւ համոզուած ենք թէ Ֆրանսացինե-րու ճախճախիչ մեծամասնութիւն ալ միևնոյն պէս կը մտածէ: Իմ ամենամեծ բաղձանքս այն է որ կարելի եղածին չափ բազմաթիւ Ֆրանսացիներ Գերմա-նիա այցելեն, որպէսզի կարենան աւելի լաւ ճանչնալ մեզ»:

Այս հաշտարար խօսքերէն առաջ, Զօր. Կէօրինկ բացատրեց թէ ինչպէս վերաստացաւ Գերմանիոյ պատիւը եւ ազատութիւնը, շնորհիւ միայն զինման: Այդ առթիւ շեշտեց.— «Որ եւ է զգօնութիւն թէ երկրին մէջ, եթէ անոր շնորհիւ կրնանք ունենալ ուժերը, օդանաւեր եւ թնդանօթներ: Երբ օր մը հնչէ ժամը, կարեւորութիւն չունի թէ մենք առանց խողի մսի կամ կարագի պիտի երթանք, կը բաւէ որ թնդանօթ ունենանք: Ես խորապէս հա-մոզուած եմ որ՝ եթէ Գերմանիա վերազինուիլ սկսած չըլլար Սարի հանրա-քուէին առթին, երկիրը երկու մասի բաժնուած պիտի ըլլար, անդին տալով ընդ-հանուր պատերազմի մը՝ Եւրոպայի մէջ: Զօրաւոր բանակ մը եւ հաստ սուր մը լաւագոյն երաշխիքներն են որոնց կարօտ կը մնայ Գերմանիա»:

Ազգային Վիճակախաղութեան պարգեւները

Ազգ. պարգեւախաղի 11րդ շարքին վիճակախաղութիւնը տեղի ունեցաւ կիրակի օր, Օփերային մէջ: Երեք միլիոնի մեծ պարգեւը շահեցաւ 0,811,511 թիւը:

Հետեւեալ վեց թիւերէն իւրաքանչիւրը շահեցաւ մէկ միլիոն ֆրանք: 1,023,836, 0,667,994, 0,584,313, 0,097,229, 0,395,203, 0,219,708:

Հետեւեալ վեց թիւերէն իւրաքանչիւրը շահեցաւ 500,000 ֆր.— 0,812,104 0·630·081, 0·204·523, 0·416·923, 0·122·227, 0·669·856:

5070 վերջացող թիւերը շահեցան 100·000 ֆրանք:
7075 վերջացող թիւերը շահեցան 50·000 ֆրանք:
8716 վերջացող թիւերը շահեցան 25,000 ֆրանք:
2995 վերջացող թիւերը շահեցան 25000 ֆրանք:
460 վերջացող թիւերը շահեցան 10000 ֆրանք:
60 վերջացող թիւերը շահեցան 1000 ֆրանք:
2 վերջացող թիւերը շահեցան 100ական ֆրանք:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊԱՇՏՕՆԱԹԵՐԹԻՆ ԱՅՆ ԹԻՒԸ որ կը պարունակէ վերջին հրամանագիր օրէնքները եւ կը բաղկանայ 352 մեծադիր էջերէ, 50,000 օրինակ ծախուեցաւ առաջին առթիւ: Առաւօտ կանուխէն պոչ կազմած էին յաճախորդները: Հա-կառակ այս ալպառման, ոչ իսկ թուղթին գինը կը գոցուի: Որոշուած է առան-ձին հրատարակել կարգ մը օրէնքներ: Այսպէս, ընկերային ապահովագրու-թեանց նոր օրէնքը առանձին կը ծախուի 3 ֆրանքի:

ՍԹԱՎԻՍՔԻԻ ԳՈՐԾԻՆ ԱՌԹԻՒ ամբաստանեալներու դատավարութիւնը սկսաւ երէկ, երկուշաբթի: Ամբաստանեալներուն մէջ է նաեւ Տիկին Արլէթ Սթավիսքի, որ բանտէն արձակուեցաւ երաշխաւորութեամբ, իր երկու զա-ւակները խնամելու համար:

ԱՆՈՆՔ ՈՐ ԶԷՆՔ ՈՒՆԻՆ, պէտք է յայտարարութիւն մը ներկայացնեն ոստիկանութեան, համաձայն վերջին հրամանագիր – օրէնքի մը: Պայմանա-ժամ տրուած է մինչեւ նոյեմբեր 24: Անսաստողները պիտի պատժուին:

16 ԺԱՄԷՆ ՔԱՋԳԷՔ ԼԵՌԸ (Կովկաս) բարձրացաւ եւ իջաւ 22 տարեկան երիտասարդ մը, Սթասուրի, կոտրելով բոլոր մրցանիշները: Լերան բարձ-րութիւնն է 16,546 ոտք: Սովորական առեն վերելքը կը տեւէ երկու-չուկես օր:

ՓՈԹՈՐԻԿԸ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԻ ՍԵւ ծովու մէջ: Նոյեմբեր 3 թուակիր հեռագիր մը կ'ըսէ թէ 14 փոքր նաւեր ընկղմած են Կերասոնի ալիք-ներէն: Ազատուածները մեծ թիւ մը կը կազմեն: Գերմանական նաւու մը 10 նաւաստիները օգնութեան հասած առեն քշուեցան ալիքներէն:

ԻՏԱԼԱԿԱՆ ՄԱՐԶԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ալ պոյքոթ հռչակեցին օտար երկիրներու դէմ, իբրեւ հետեւանք պատժական անօրինութեանց:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Պ. Միհրան Քնասաթասեան եւ Տէր եւ Տիկին Աւետիս Իբգրանեան իրենց խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնեն Տէր եւ Տիկին Գ. Ճաճյամեաններուն եւ Օր. Հեղինէ Գ. Ճաճյամեանին, առաջիններուն՝ իրենց սիրասուն զաւակին եւ վերջնոյն եղբօր՝

ՍԻՄՈՆ Գ. ՃԱՃԼԱՄԵԱՆԻ

վաղահաս եւ կսկծալի մահուան առթիւ:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Ֆր. Կ. Խաչի Մարսէյլի մասնաճիւղը իր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Ճաճյամեան եւ Զաւաքեան ընտանիքներուն, իրենց որդւոյն եւ քեռորդւոյն վաղամեռիկ Սիմոն Ճաճ-յամեանի զառնակսկիծ մահուան առթիւ:

ՆՈՒԻՐԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆ

Կ. Խաչի Մարսէյլի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է Տէր եւ Տիկին Աւետիս Ահարոնեանէ 100 Ֆր. եւ Տօքթ. Սիվրիհիսարեանէ 50 ֆրանք փոխան ծաղկեպսակի Սիմոն Ճաճյամեանի մահուան առթիւ:

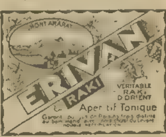

Կ'ՈՒԶՈՒԻՆ

Ֆր. Կ. Խաչի պատուոյ դասը. թագերու համար, կ ուզուի ուսուցիչ կամ ուսուցչուհի: Դիմել գրա-ւոր Տիկին Շանթի, 93 Ave. des Moulineaux, Boulogne s/Seine.

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN) 17, Rue Dameame, PARIS (13)

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՀԱՅ – ԲՈՅԺ

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԱՄՍԱԹԵՐԹ ԲԺՇԿՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԱՌՈՂՋԱՊԱՀՈՒԹԵԱՆ

Բ. ՏԱՐԻ

Թիւ 13 (Հոկտեմբեր)

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ.— Կապոյտ հացը եւ իր դարմանը՝ (ՏՈՔԹ Ն. ՎԱՉԵԱՆ),— Երազներ մայրերուն՝ (ՏՈՔԹ. Ս. ՍՈԼԱՔԵԱՆ).— Գլխու ցաւը եւ իր դարմանը՝ (ՏՈՔԹ. Մ. ԹՈՔԱԹԼԵԱՆ).— «Մայկահասութիւն» (ՄԵՆԾ - ՀԱՅՐԻԿ).— Ինչո՞ւ կուլայ՝ (ՏՈՔԹ. Զ. ԳԷՕՐԷՔՃԵԱՆ).— Խմ-տութեան ակառն եւ իր չարիքները՝ (ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ Ս. ՍԱՍՈՒՆԻ).— Ա-տախան հիւանդ բաժանորդներու եւ Գրախօսական (Շ. Ն.):

Բաժանորդագրութեան պայմաններն են.— Ֆրանսա՝ 20 ֆրանք, արտասահման՝ 25 ֆրանք: Դիմել՝ Dr. CH. AIVAZIAN, 17, Rue Damesme, PARIS

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

Պոլսոյ Հայերուն ծաւալասպառական ցոյցերը

ԱԹԱԹԻՒՐՔԻ ԴԷՄ ՍԱՐՔՈՒԱԾ ՄԱՀԱՓՈՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ

ԺՄՔ.— Օրը օրին հաղորդած էնք Պոլսոյ եկեղեցիներուն մէջ կատարուած աղօթքները, Աթաթիւրքի դէմ սարքուած դաւադրութեան առթիւ: Հետեւեալ մանրամասնութիւնները կը քաղենք Պոլսոյ թերթերէն, հոկտ. 27ի Պրահապրոլին, ապրի —

ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻԻՆ ՄԷՋ

Դրօշազարդուած, Աթաթիւրքին նկարը՝ մշտադալարի եւ ծաղիկներու հիւսուած պսակի մը մէջ՝ տաճարին ճակատը: Ստուար բազմութիւն: Աղօթք-նութիւն մատաղ ոչխարներու, որոնց միսը բաժնուեցաւ թաղին կարօտեալ-ներուն:

Գովեստ երգչախումբը հանրապե-տութեան եւ անկախութեան քայլերգ-ները երգեց: Նախագահեց Պատրիարք Հայրը, զոհաբանական պաշտօն կա-տարուեցաւ: Պատարագիչ Աբրահամ Եպս. Թուրքերէն սրտառուչ աղօթք մը ըրաւ, անիծելով դաւաճանները եւ բարեմաղթութիւններ ընելով Աթա-թիւրքին համար:

Պատրիարք Հայրը խօսեցաւ շատ ազդու քարոզ մը: Բացատրեց Ա-թաթիւրքին երկրաւէն մեծագործու-թիւնները: Ազգը եւ հայրենիքը բարձ-րացնել՝ իր գերագոյն իտէալը եղաւ, զմայլելի եռանդով եւ մեծ արժանա-ւորութեամբ ու հեղինակութեամբ ի-րագործեց իր առաջադրութիւնները, նոր Թուրքիան ստեղծեց, առողջ, կեն-սունակ եւ երիտասարդ հայրենիքը: Ոչ միայն ամբողջ Թուրք ազգը անչէջ սէր եւ երախտագիտական զգացում ունի իր մեծ Առաջնորդին հանդէպ, այլ բովանդակ քաղաքակիրթ աշխար-հը որ անկեղծօրէն կ'ակնածէ՝ անոր ծրագրած ու ղեկավարած արագ ու հսկայական յառաջդիմութիւններուն ի տես:

Պատրիարք Հայրը շեշտեց որ Աթա-թիւրք ամբողջ Թուրք ազգին սիրտն է, եւ ամենավատ դաւաճանութիւնն է փորձել հարուածել ազգին սիրտը: Այս տեսակ անտրամելի եղեռն մը յղա-ցող հրէշային ուղեղները ոչնչանալու դատապարտուած են: Հայ ժողովուր-դը, Թուրք ազգին անբաժան մասը, որ սրտագին եւ անսահման սիրով կապուած է Հանրապետութեան եւ ա-նոր մեծ հիմնադրին, իր սրտին խո-րէն կ'անիծէ այդ անպատմները, տար-բական բանականութենէ եւ խիղճէ զուրկ այդ դաւաճանները: Մեր ջեր-մագին մաղթանքները կ'ուղղենք, որ-պէսզի Աստուած անսասան պահէ Հանրապետութեան լուսամիտ Առաջ-նորդը, համօրէն ազգը վայելէ անոր բարիքները, պահուին անոր մեծ խորհուրդները՝ հայրենիքին բարգա-ւաճման ու բարօրութեան համար:

ԲԵՐԱՅԻ ԵԿԵՂԵՑԻՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

Ինչպէս գրած էինք, հոծ բազմու-թիւն մը կար: Հանդիսութեանց ներ-կայ գտնուեցան Հալքի Բերայի կեդ-րոնին նախագահ Մէջի Հիքմէթ, քա-ղաքապետական ընդհ. ժողովի անդամ Հայրի, Մանկապարտէզի Միութեան նախագահ Տօքթ Նազըմ Համտի, Սաւանճակի միութեան նախագահ Իսմայիլ Հագգը, ոստիկանապետներ, պաշտօնեաներ, վարչութեան եւ Եկեղեցական Խորհուրդներու անդամներ, եւն:

Տաճարին դրան ճակատը Աթաթիւր-քին նկարը՝ դրօշներով, ծաղիկներով ու մշտադալարներով զեղազարդուած Աղօթքնութիւն՝ մատաղի համար տր-րամադրուած ոչխարներու:

Դպրաց դասը երգեց Հանրապետու-թեան եւ անկախութեան քայլերգնե-րը, խայեանի աշակերտուհիները՝ Թուրքերէն հայրենասիրական երգեր: Պատարագեց Գէորգ արքեպ.: Յետոյ Թաթարով ուղղուեցաւ տաճար, հայ-րենասիրական զգայուն քարոզով մը դատապարտեց եղեռնագործ յանդգ-նողները եւ բարեմաղթութիւններ ը-րաւ Աթաթիւրքին համար: Յետոյ արտասանեց Թուրքերէն այն շատ ան-կեղծ մաղթանքը, որ երէկ կարդաց-ուեցաւ Պէյօղլուի բոլոր եկեղեցինե-րուն մէջ եւ զոր հրատարակած էինք արդէն:

ՀՆՈՒԱԳԻՐ ԱԹԱԹԻՒՐՔԻՆ

Արարողութիւններէն յետոյ հետեւ-եալ հեռագիրը ուղղուեցաւ Աթա-թիւրքին, Բերայի երեք եկեղեցինե-րու Թաղ. Խորհուրդին կողմէ —

Մեր հայրենիքին Հայր հոգին եղող կեանքիդ դէմ ձեռք երկարողու դաւա-ճանութեան յանդգնող վատերը անէ-ծի՛ն: Քու ազատագրած դասը թուրք ազգով թրծուած մեր եզերուն ցուլը եւ հացը ծո՛ւյն ըլլայ այդ դատա-ճաններուն: Քու արեւ գլուխդ յոր-դոր եւ մեր հայրենիքին ամէն ամեն-ը լուսաւորող ճառագայթի նեղեր-ները մէկմէկ բարկ բոց ըլլան՝ այդոնց մրկեն տեսնելու եւ ճանչնալու անկա-րող եւ խաւարի արժ այն աղկեալ աչքերը:

Սիրելի Աթաթիւրք, այսօր Բերայի Թուրք - Հայ երեք եկեղեցիներուն մէջ, երկրի ու երկնի ձմամ անչափելի արժէք ունեցող Ձեր կեանքին պահի ծման անշէջ մնալը աղերսելու համար կազմակերպուած հանդէսին մէջ, հաւատարիմ Թուրք Հայեր, իրենց այս սրտաբուխ ու կրակոտ մաղթանքները խանդավառ աղաղակներով եւ ազ-գանքներով երկինք արձագանգեցին:

ԲԱՆԿԱԼԹԻԻ Ս. ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ԵԿԵՂԵՑԻՆ

Տաճարին ճակատը՝ դրօշներու մէջ-տեղ ծաղկազարդ նկարը Աթաթիւր-քին. Աղօթքնութիւն դրան առջեւ, մա-տաղի համար որ Հոգաբարձութեան փափաքով տրամադրուեցաւ խայեա-նի կարօտ սաներու ճաշին:

Դպիրները երգեցին Անկախութեան քայլերգը: Պատարագիչ Թովմա Ա. քհնյ. յետոյ թափորով առաջնորդուե-ցաւ տաճար: Երգեցողութեանց փայլ տուաւ Տօքթ. Շահնազար իր գեղ-ձայն մեներգներով:

Թովմա Ա. քհնյ. խօսեցաւ գեղեցիկ քարոզ մը:

Այսպէս նաեւ միւս բոլոր եկեղեցի-ներուն մէջ: Հայ բողոքականները, կաթոլիկները, ինչպէս եւ Յոյներն ու Հրեաներն ալ նոյն ցոյցերը կատարեցին իրենց աղօթատեղիներուն մէջ:

ՆՇԱՆԱԴՐՈՒՔ

ԼԻՈՆ, Ա. Մ.— Պատկերը ըլլալով, չղրկեցինք:

ՄԱՐՍԷՅԼ, Ա. Մ.— Հրատարակուեցաւ հոկտ. 12ին, Բ. էջ:

ՆՈՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐ

ՆԷՕՅԼԻ, Ս. Ճ.— Սկսանք ղրկել հոկտեմբեր 30էն:

ՆԻՍ, Խ.— Սկսանք ղրկել հոկտեմբեր 30էն:

ՓԱՐԻԶ (19), Մ. Վարդանեան— Սկսանք ղրկել հոկտ. 27էն

ԹՈՒՐՆԷՆ, Յ. Սօլ.— Սկսանք ղրկել հոկտեմբեր 27էն:

ԼԻՈՆ - ՎԻԶ, Ժ. Մարգ.— Սկսանք ղրկել հոկտեմբեր 27էն.

ՎԻՇԻՆ, Քէչիշօղլուեան.— Սկսանք ղրկել հոկտեմբեր 22էն:

ՔՐԷԹԷՅ, Վ. Մանուկեան.— Սկսանք ղրկել հոկտեմբեր 22էն:

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Clacière 15 – 70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 6 ՆՈՅԵՄԲԵՐ MERCREDI 6 Novembre 1935

11 ՏԱՐԻ — 11e Année No. 2954

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԽՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

«ՄԱՐԴ Ի ՊԱՏՈՒԻ ԷՐ...»

Երբ կ'ըսէին թէ Պ. Շահվերդեան Ֆրանսա եկած է մէկ տարուան համար, շատեր չհաւատացին։ «Ի՞նչ բան է որ 1200 աշխատաւորներու ներգաղթը։ Կ'արձանագրէ, տնցագիրը կը ստանայ, կ'անցնի կ'երթայ»։

Հիմա որ արդէն երրորդ ամիսը լրացած է, իսկ ցանկերու կազմութիւնը դեռ կը շարունակուի, 5օր, 10օր, ամէնէն բարեմիտներն ալ կը փափսան,— Ի՞նչ բան է այս. ի հարկէ տարի կրնայ տեւել. երբ այսպէս մանր — մունր կը ժողեն, միեւնոյն ատեն ուրիշ գործեր եփելով

Այլեւս գաղտնիք չէ որ Երեւանի լիազօրը իր ժամանումէն ի վեր զբաղած է երկու գլխաւոր խնդիրներով.— լուծել Հօկի ներքին տագնապը եւ արձանագրութիւններ կազմել՝ ներգաղթի կարաւանին համար։

Երկու աշխատանքներու մասին ալ առօրդ տեղեկութիւններ ունինք։

Գիտենք, միայն, որ Պ. Շահվերդեան կ'աշխատի Հօկը վերակազմել նոր հիման մը վրայ, իսկ ներգաղթի արձանագրութեանց մասին իր բռնած դիրքը շատ ալ տարբերութիւն չունի հասարակ «ֆլասիկ»ներու գործելու եղանակէն։

Արդարեւ, արձանագրութիւնները կը կատարուին ճիշդ այնպէս ինչպէս եթէ գործաւորներու բազմութիւններ պէտք կազմած ըլլային Ռընոյի կամ Սիթրօէնի գործարաններուն առջեւ։

Կամ այնպէս ինչպէս եթէ դրամատիրական, օրինակ ֆրանսական ընկերութիւն մը ներկայացուցիչներ ղրկէր Լեհաստան, Չեխիա կամ պալքանեան երկիրները, վարձու աշխատաւորներ — աշխատանքի մէջ — ճարելու եւ «ներածելու» համար։

Այսպէ՞ս է եղած հայկական ներգաղթը, ակիզբէն ի վեր, Ցուլասանի թէ Պուլկարիոյ մէջ։ Իսկ այս անգամ մասնաւոր նրբութեան մը հասած է նոյն մեթոտը։

Իրենց շաբաթաթերթէն կ'իմանանք թէ արձանագրութիւնները փակուած են Փարիզի շրջանին համար, թէ «մեծ մասը Հօկի անդամ են եւ միեւնոյն ժամանակ կը պատկանին զանազան Վերաշինաց – Հայրենակցական Միութիւններու», թէ «նոր ատեններու մէջ տրամադրելի ընտրութիւններ կան՝ Սեբաստիա 61 հոգիի համար, Մալաթիա 60, Թոմարզա 16, Կեսարիա 30, Նուպարաշէն 200, Խարբերդ 120» (Զանգու, 11 հոկտեմբեր)։

Այս առթիւ, գուարճալիք մը եւս։

Նոյն շաբաթաթերթը կ'աւետէ յաջորդ համարին մէջ (18 հոկտեմբեր).— «Ընկ. Շահվերդեան կ'ուզէ ամէնէն կարճ ժամանակի մէջ աւարտել բոլոր ստուգումները, որ առաջ ցանկը կազմել եւ անհրաժեշտ ձեւակերպութիւնները լրացնել, որպէսզի կարաւանը մեկնի առաջ կարելի ըլլայ խորհրդային Հայաստան փոխադրել»։

Անոնք որ Փարիզ կ'ապրին, եւ իսկապէս չեն գիտեր թէ ամառը կամ ձմեռը ե՞րբ կը սկսին կամ կը վերջանան։ Իսկ Հայաստանցիները չատոնց իրենց կոնակին անցուցած են վերարկուն, «փափախ»ն ալ գլխուն։ Միւս կողմէ, Սեւ Ծովու փոթորիկներուն մանչիւնը լսուած մինչեւ Փարիզ Լէվալուա։ Այնպէս որ, կարաւանը «ձմեռէն առաջ» փոխադրելու հէքեաթը պարզապէս հեգնութիւն մըն է, անլի եւ ամարդի։

Երբ լիազօրը Փարիզ հասաւ, իրաւասու շրջանակները կը պատմէին թէ ներգաղթի, այսինքն փոխադրութեան յոյս չկայ 1936 գարունէն առաջ.

Ինչ որ կը տեսնենք անկէ իվեր, ուրիշ եզրակացութեան չի տանիր։

Այս առթիւ, այլապէս արտասովոր պարագայ մը։

Մինչ նախորդ ներգաղթներու առթիւ որոշ հետաքրքրութիւն կը տիրէր, զեկոյցներ կը հրատարակուէին, խորհրդակցութիւններ կը կատարուէին եւ հանրային կարծիքը առիթ կ'ունենար օրը օրին հետեւելու անցուդարձին, այս անգամ դիւանագիտական լռութիւն կը տիրէ ամէն կողմ։

Լիազօրը կը գործէ իր ուզածին պէս, իբրեւ խորհրդակից ունենալով զանազան Վերաշինացներ եւ Հօկը, աւելի ճիշդ՝ անոնց ղեկավարները։ Կը գործէ իբրեւ «ֆլասիկ» — թող աւելորդ համարուի այս կրկնութիւնը։

Արդարեւ, ոչ գաղութը ձայն ունի եղած կարգադրութեանց մէջ, ոչ ալ անոր որ եւէ մէկ մարմինը՝ իրական արժէք։ Ուրիշ հաղորդուածներէն Բարեգործականի կամ Ներգաղթի յանձնաժողովին հետ կատարուած քանի մը խորհրդակցութիւնները։ Այդքան պատիւ եւ աւելին վայելած է Հօկի կամ Վերաշինացներու որ եւ է ժողովածուն, նոյնիսկ այս կամ այն կամակատար թիկնապահը կամ «սրճարան»ը։

Կը նշանակէ թէ Երեւան եւ անոր լիազօրը ոչ միայն որ եւ է պատասխանատուութիւն չեն զգար գաղութներու հանդէպ, այլեւ անոնց գոյութիւնը կը յիշեն միայն փոխան ընկալագրի, մանաւանդ երբ վճարումը կանխիկ է։

Անողոք իրականութիւնը ա՛յս է տարիներէ ի վեր, իսկ այժմ շատ աւելի կոպտօրէն շեշտուած։ Պարզապէս առեւտուրի, նոյնիսկ ամերիկեան աճուրդի վերածուած։

Թէ այսպիսի դիրք մը ո՛րքան կրնայ ամրապնդել հայրենիքի եւ գաղութներու յարաբերութիւնները,— «հալեցնել սառը», ինչպէս կ'ըսեն — հարց մըն է որուն պատասխանը ամէնէն առաջ կ'իյնայ «Հայաստանասէր»ներուն։

«Մարդ ի պատուի էր եւ ոչ իմացաւ»։

Մենք լայն վարկ բացեր ենք խորհրդային իշխանութեան, եւ ազգային – քաղաքական, իսկ եւ իսկ աշխատաւորական գործ կը սպասենք Երեւանէն եւ իր հովանաւորներէն,— մարդիկ ինքնագոհ կը տանջեն մանրավաճառութեամբ։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԻՏԱԼԱՑԻՆԵՐԸ ՅԱՌԱՋ ԿԸ ԽԱՂԱՆ ԱՆԱՐԳԵԼ

ՄԱՔԱԼԷՆ ԱԼ ԳՐԱՒՈՒԱԾ Է

ՏԵՂԱՏԱՐԱՓ ԱՆՁՐԵՒ, ՑԵԽ, ՓՈՇԻ, ԱՒԱԶ ԵՒ ՈՒՐԻՇ ԽՈՉԸՆԴՈՏՆԵՐ

Հիւսիսային Հապէշիստանի իտալական բանակը երեք թեւերու բաժնուած, կը յառաջանայ դէպի Մաքալէ, առանց դիմադրութեան հանդիպելու։ Չորրորդ թեւ մը, հրամանատարութեամբ Զօր. Մարիոթթիի, ամէնէն ստամանելի գործողութիւնը կը կատարէ, յառաջանալով Տանաքիլի այն շրջանէն որ ժողովուրդին կողմէ կը կոչուի «Սոսկումներու գոտիի ծակը»։ Այս թեւին պարտականութիւնն է պաշտպանել գլխաւոր բանակին ծայրագոյն ձախ թեւը։ Իտալական բանակը ունի 240 թնդանօթ եւ 3000 գնդացիր։ Բանակին կ'ընկերանան 20.000 ուղտիկներ՝ Տանաքիլի ամէնէն վայրենի ցեղերէն, հրամանատարութեամբ իտալացի սպաներու։ Բնիկներու այս զօրաբաժինը, որ գաղտնապէս կազմակերպուած էր Մասովայի մօտ, յառաջ կը խաղայ այնպիսի երկրի մը մէջ ուր տաքութեան աստիճանը 130 — 168 է (Ֆարէնհայթ)։ Այդ շրջանին մէջ կը գտնուին քանի մը կենդանի հրաբուխներ, լաւայի դաշտեր եւ աղահանքեր։ Անապատը ծովու մակերեսէն բարձր է 500 — 1500 ոտք։

Ինչպէս գրած ենք արդէն, իտալական բանակին կ'ընկերանայ դաւաճան իշխանը, Ռաս Կուքսա որ կ'ուզէ ժամ առաջ Մաքալէ մտնել իր 1500 հետեւորդներով եւ ամրացնել իր իշխանութիւնը, իբրեւ նահանգապետ Թիկրէի։

Մուսոլինիի երկու տղաքը եւ փեսան, կոմս Չիանօ, թռիչք մը կատարելով, լուր տուին թէ Մաքալէի բնակիչները անձնատուութեան դրօշ պարզած են։ Ուրիշ հետազօտիչ խումբեր ալ կը հաստատեն թէ քաղաքը պարպուած է եւ Հապէշական բանակը արագօրէն կը նահանջէ դէպի հարաւ։ Այս բոլոր լուրերէն կը հետեւի թէ Իտալացիները Մաքալէն պիտի գրաւեն անարգել, ճակատամարտի բռնուելով աւելի դէպի հարաւ։ Հարաւ — արեւելեան ճակատին վրայ եւս մեծ գործունէութիւն կը ցուցնեն Իտալացիները, անընդհատ ռմբակոծելով հապէշական դիրքերը, որոնք ամէնէն աւելի ամուր են Ճիճիգայի մէջ։

Պաշտօնական թղթակիցներ կը հեռագրեն թէ տեղատարափ անձրեւներ կը տեղան, թէ գետերը անանցանելի դարձած է ցեխէն եւ լպրծուն աւազէն, եւ ասկայն յառաջխաղացութիւնը յաջող կ'ընթանայ։ Արդէն իսկ ինկած են հապէշական շատ մը դիրքեր։ Բազմաթիւ դրահապատ ինքնաշարժներ կը պաշտպանեն բանակին կողերը։ Մաքալէի ճամբուն վրայ բնիկները անմիջապէս անձնատուր կ'ըլլան առաջնորդութեամբ իրենց պետերուն եւ աէրոէքներու։

«ՈԺԻՐ ԻՏԱԼԻՈՅ ԵՒ ԵՒՐՈՊԱՅԻ ԴԷՄ»

Իտալական թերթերը կը շարունակեն բուռն գրութիւններ հրատարակել պատժական անօրինութեանց դէմ, անգամ մը եւս յիշեցնելով Իտալիոյ կրած զոհողութիւնները՝ մեծ պատերազմի ընթացքին։

«Փօփօլօ տ'Իթալիա» կը գրէ.— Ոճիր մը կը գործուի Իտալիոյ եւ Եւրոպայի դէմ։ Պատժական անօրինութեանց այս ապուշ քաղաքականութիւնը կ'ոչնչացնէ գործակցութիւնը եւ ծանր հարուած մը պիտի տայ նոյնինքն Ազգերու Դաշնակցութեան, եթէ Իտալիա, Եւրոպայի խաղաղութեան հիմնաքարը, հարկադրուի ձգել հեռանալ... 17 տարի առաջուան հաշուեթամբ Իտալիա որ եւ է դաշնակցայր չկաներու։ Անհաղին եւ հարուստ երկիրներ բաժին ինկան աշխարհակալութեամբ ծանրաբեռն ազգերու, մինչ անոնք զրկուած են կենսունակութենէ եւ մարդկային հարստութենէ որ անհրաժեշտ է գաղթավայրեր հաստատելու համար։ Իտալացի ժողովուրդը, աշխարհի ամէնէն վեհոգին եւ ժրաջանը, որ եւ է ելք չտեսնելու եւ փակուելու իր սահմանափակ եւ անբաւական հողին մէջ։ Սեւ ապերախտութիւն մըն է այս, ոճիր մը՝ գործակցութեան դէմ եւ հակապատմական ապուշութիւն մը»։

«Ճիօռնալէ տ'Իթալիա».— Մեր սիրալիր ողջոյնը՝ մեր նախկին հաւատարիմ զինակիցներուն՝ Գերմանիոյ, Աւստրիոյ եւ Հունգարիոյ։ Ռազմադաշտին վրայ բաժնուած՝ տարբեր սակայն բարձր իտէալներով, երէկուան թշնամիները սորվեցան ճանչնալ իրար, չափել իրենց առաքինութիւնները իբրեւ զինուորներ եւ մարդիկ, եւ հետեւաբար յարգել իրար։ Ռազմադաշտին վրայ ծնած այս յարգանքին շնորհիւ է որ թշնամիները բարեկամներ դարձան եւ աւելի խորապէս կը զգան բարեկամութեանց արժէքը։ Այդ բարեկամութիւնները հաստատուած չեն սին բառերու վրայ, այլ ապացուցուած փոխադարձ հասկացողութեամբ եւ համերաշխութեամբ»։

«Փօփօլօ տի Ռօմա».— «17 տարի առաջ նոր Իտալիա մը ծնաւ։ Պատմական դէպք մըն էր այդ, այն դէպքերէն որոնք նոր շրջան մը կը բանան ազգի մը եւ աշխարհի պատմութեան մէջ։ Այսօր ամբողջ ժողովուրդ մը ոտքի ելած է խորտակելու համար այն օղակը որ կը խեղդէ զինքը։ Ժողովուրդ մը որ կը ճգնի արեւուն տակ տեղ մը ապահովել իրեն»։

Խնճոյքներ պատժամիջոցներու դէմ...

Ազգերու Դաշնակցութիւնը առաջին զոհը կը դառնայ իր իսկ անօրինած պատիժներուն։ Քարտուղարութիւնը կը յուսար իր նոր պալատը փոխադրուիլ նոյեմբեր 15ին, բայց թէեւ շէնքին արտաքին մասերը վերջացած են, ներսինը կը մնայ կիսաւարտ.

Եւ ահա նոր դժուարութիւն մը,— բոլոր մարմարեղէնը եւ խճանկարները ապսպրուած են Իտալիա, 50,000 տոլար արժողութեամբ։ Հիմա որ արգիլուած է առեւտուր ընել Իտալիոյ հետ, պայմանագիրը չեղեալ կը համարուի եւ յարաբերները պիտի անցնին, մինչեւ որ նոր շէնքը պատրաստ ըլլայ։

Եգիպտոսի բամպակը եւ պատերազմը

Եգիպտական կառավարութիւնն ալ պատժական անօրինութիւնները գործադրելու տրամադրութիւն յայտնած ըլլալով, յանձնախումբ մը կազմեց, որպէսզի ուսումնասիրեն խնդիրը։ Եգիպտոս բանուկ առեւտուր մը կը վայելէ այս միջոցին, բազմաթիւ ապսպրանքներ ընդունելով։ Վերջին տասը տարիներու ընթացքին բամպակի առաւելագոյն արտածումն եղած էր 178,763 հակ, սեպտեմբեր եւ հոկտեմբեր ամիսներու համար։ Այս տարի նոյն երկու ամիսներու արտածումն եղած է 234,944 հակ, գիները ալ բարձրանալով։ Նկատի առնելով Եւրոպայի համատարած վերազինումը, Եգիպտացիները կը յուսան նոր շահեր ապահովել։

(Շար. ը կարդալ Գ. էջ)

ՁՕՐԱՇԱՐԺԻ ՊԱՏՄԱԿԱՆ ԹՄԲՈՒԿԸ ԱՏՏԻՍ–ԱՊԷՊԱՅԻ ՄԷՋ

Իտալիա միջոցներ ձեռք կ'առնէ իր պէտքերուն բաւելու համար

Իտալական կառավարութիւնը ամէն օր խիստ միջոցներ ձեռք կ'առնէ, իր պէտքերուն բաւելու եւ օտարին կարօտ չմնալու համար, քանի որ Ազգաժողովը որոշած է գործադրել պատժական անօրինութիւններ։ Վառելանիւթի սպառումը զսպելու համար, որոշուած է նոյեմբեր 6էն սկսեալ դադրեցնել կարգ մը կառախումբեր որոնք երկար հեռաւորութիւններ կը կտրեն, (օրական 9570 քիլոմեթր)։ Երր երկաթուղիներու համար որոշուած բարենորոգումներու ծրագիրը ամբողջովին գործադրուի, ճամբորդի կառախումբերու մէկ հինգերորդը, որ քարիւղով կամ ածուխով կը բանի, պիտի դադրեցնէ երթեւեկը։

Ելեկտրաշարժ կառախումբերը ազատ են այս կրճատումէն։

Հրամայուած է խիստ քննութեան ենթարկել անօգտակար զէնքեր եւ արգիլել անտեղի յաւելումները։ Ֆաշականներուն յանձնարարուած է իրենց հագուստներուն համար գործածել Սարտինիոյ մասնաւոր կերպասը։ Թերթերը ամէն օր կը յիշեցնեն չգնել որ եւ է արտադրութիւն որ եկած է պատժարկու երկիրներէ եւ անոնց տեղ գործածել ազգային ապրանքներ։ Մասնաւորապէս կը մատնանշեն անգլիական ապրանքները, ածուխէն մինչեւ ածելիները, գիտական գործիքներէն մինչեւ թերթերը։ Այս տարուան առաջին ութ ամիսներու ընթացքին Անգլիոյ եւ Իտալիոյ առեւտրական կշիռը կը ցուցնէ 150 միլիոն լիրի (իբր 2.500.000 անգլ. ոսկի) շահ մը ի նպաստ Անգլիոյ։ Ուրեմն Իտալացիները կը յուսան աւելի վնաս հասցնել Մեծն Բրիտանիոյ, քան այս վերջինը իրենց, պատժական անօրինութիւններով։

Հակառակ եղած յանձնարարութեանց, օտար թերթերու սպառումը չէ պակսած, թէեւ տեղ տեղ մինչեւ իսկ իշխանութիւնը կ'արգիլէ վաճառումը։ Աւելի չափաւորներ կը յանձնարարեն աչքէ հեռու պահել օտար թերթերը եւ միայն ուզուած ատեն մէջտեղ հանել։ Միեւնոյն ատեն կառավարութիւնը միջոցներ ձեռք առած է, որպէսզի հականգլիական եւ առ հասարակ հակօտար ցոյցեր չպատահին, ինչպէս եղաւ անցեալ շաբթու։

Ի՞նչպէս կը յառաջանայ իտալական բանակը

ՕՐԱԿԱՆ 4000 ԹՈՆ ՊԱՇԱՐ ԵՒ ՌԱԶՄԱՆԻՒԹ

Պաշտօնական տեղեկագիրներու համաձայն, Եթովպիոյ իտալական հրամանատարութիւնը ապահոված է 200,000 զինուորներու պարենաւորումը, Մասովայէն մինչեւ ռազմաճակատ։ Շինուած է 300 մղոն երկայնութեամբ ճամբայ մը, որուն վրայ 5000 ինքնաշարժներ կը բանին գիշեր ցերեկ։ Կ'օգտագործուին նաեւ 50,000 ջորիներ եւ ուղտեր։ Ամէն օր միջին հաշուով 4000 թոն ծանրութեամբ զինուորական պիտոյք եւ ուտեստ կը փոխադրուի Մասովայէն։ Այս մթերքին կէսը կ'երթայ ռազմաճակատի բանակին, միւս կէսը՝ պահեստի։

Ատիկրաթէն ճամբայ ելած գլխաւոր բանակին նպատակակէտն է Մաքալէ, ուր մեծ դիմադրութեան չեն սպասեր։ Մաքալէի եւ հարաւային շրջանի բնակիչներն ու ցեղերը երկար ատեն թշնամի եղած են մայրաքաղաքին եւ կը կարծուի թէ սիրով պիտի ընդունին Իտալացիները։ Գալով Ռաս Սէյումի, որ կէս - անկախ իշխան մըն է, վախ կայ որ ազդուի Իտալիոյ զինուորական ուժէն, թէեւ հաւատարմութիւն յայտնած է թագաւորին։ Իտալացիները մեծ զգուշութեամբ կը յառաջանան եւ չեն ուզեր բախումի ձգել որ եւ է բան։ Երեք զօրաբանակներէն իւրաքանչիւրին կ'ընկերանան պայթային վարչութեան պաշտօնեաներ, կազմակերպելու համար գրաւեալ շրջաններու վարչութիւնը, աջակցութեամբ տեղացի երեւելիներու եւ գիւղապետներու։

Բանակին կ'ընկերանայ դաւալիք ցեղապետը, Ռաս Կուքսա։ Իտալացիները տաժանելի դժուարութիւններու կը հանդիպին երկրին աշխարհագրական դիրքին հետեւանքով. անվերջանալի լեռներ եւ կիրճեր եւ փոշիի ամպեր յաճախ պատճառ կը դառնան արկածներու։ Այլապէս զինուորներուն բարոյական կորովը շատ բարձր է։

«Ահա իմ բաժինս, հարիւր հազար ֆրանք»

Պ. Թէքլէ Հավարիաթ, Փարիզի հապէշական դեսպանը եւ Ազգաժողովին պատուիրակը, որ իր հայրենիքը վերադարձաւ բանակին մէջ ծառայելու համար իբրեւ հրամանատար, կը պատրաստուի ռազմաճակատ մեկնելու։ Այս առթիւ ճառ մը խօսելով, յորդորեց իր հայրենակիցներուն՝ շարունակել իրենց ռազմավարութիւնը, այսինքն քաշքշել պատերազմը եւ յոգնեցնել թշնամին։ Ցետոյ բացագանչեց.

— Ամէն մարդ պէտք է իր ունեցածը տայ հայրենիքի գանձին համար։ Ահա իմ բաժինս։

Եւ հարիւր հազար ֆրանքի ֆրանսական թղթադրամ նետեց սեղանին վրայ։

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ՄԻՋԵՐԿՐԱԿԱՆԸ ԿՌՈՒԱԽՆՁՈՐ

Իտալիա, ամբողջովին միջերկրականեան պետութիւն մը, ջանացած է գերակշիռ դիրք մը ունենալ Մեծ Ծովուն վրայ: «Տուչէ»ն կը շարունակէ քաղաքականութիւն մը, որ երեք քառորդ դարու պատմութիւն ունի:

Ազգայնական գրող մը, Ճիապեթտի, վաղուց կը քարոզէր «Իլ Բրիմաթօ» գրքով Միջերկրականի իտալական տիրապետութիւնը: Վերածնութեան առաքեալ Մածծինի կը գրէր 1838ին թէ «Հիւսիսային Ափրիկէ Իտալիոյ կը պատկանի»: Երբ Ֆրանսա սկսաւ հաստատուիլ Թունուզի մէջ՝ Ֆրանքօ-իտալական հակամարտութիւնը ծայր տուաւ արեւմտեան Միջերկրականի համար: Հանճարեղդիւանագէտը Գիյմարք գրած էր արդէն 1866ին Մածծինիի թէ Ֆրանսա եւ Իտալիա չեն կրնար համաձայնիլ Ծովուն համար: Ուստի թոյլատրած էր Ֆրանսայի Թունուզի գրաւումը, որպէսզի խզուի Երիմի ղինակցութիւնը Անգլիա նոյնպէս փափաքեցաւ որ Թունուզը Ֆրանսայի ձեռքը դառնայ, պայմանաւ որ Գիպրթա քաղաքը չզօրացուի, որպէսզի Միջերկրականը երկու մասի չբաժնուի, ինչ որ պիտի պատահէր եթէ Գիպրթա եւ Սիկիլիա նոյն պետութեան ձեռքն ըլլային:

Իտալիա տխրութեամբ կը տեսնէ Միջերկրականի կարեւոր կէտերուն օտարներու ձեռքն ըլլալը: Կը պահանջէ որ բախտէն նպաստաւորուած պետութիւնները ճանչնան իր իրաւունքները, իսկ ալ թոյլ տան ապառօրէն շնչելու: Մուսոլինիի ազատական օրաթերթը ժամանակին կ'ընդունէր թէ «Իտալիան Միջերկրականի մէջ Ֆրանսայէն եւ Սպանիայէն եւ Անգլիայէն աւելի իրաւունքներ ունի: Իտալիա կը նմանի պարանքի մը, որուն վանդակին դուռներուն բանալիները մեր ձեռքն են»:

Լոնտոնի դաշնագրով (1915 ապրիլ 26, յօդ. 9) Ռուսիա, Ֆրանսա, Անգլիա կը ճանչնային Իտալիոյ իրաւունքները Միջերկրականի վրայ: Սակայն նոյն ատեն Ռուսաստանի կը խոստանային Իսթիլը: Կոստանդինի եպարքը կը հեռագրէր Փարիզէն 11 Մայիս 1915ին.— «Դաշնակիցները մեզի կը խոստանան Իսթիլը»:

Անգլիա դժուարութեամբ ճանչցաւ Երկոտասան Կղզիներու Իտալիոյ սեփականութիւն դառնալը: Փափաքեցաւ որ կղզիները Ցունաստանի տրուին, իսկ Իտալիան պահէ Հռոդոսը, որպէսզի Թուրքիոյ հետ հաշտ չլլայ եւ Միջերկրականի արեւելքը, Կիպրոսի եւ Սուէզի մօտ, ծովային կայան մը չունենայ:

Իտալիա կը պահանջէ Մալթան, որ Միջերկրականի կեդրոնին վրայ առաջնակարգ դիրք մը կը գրաւէ: Այդ կարեւորութեան համար Ցոյները տիրացան անոր 736ին (Ք. Ա.): Կարգեդոն եւ Հռոմ յաջորդաբար սեփականացուցին. Արաբական տիրապետութեան տակ ինկաւ 870ին: Վերջապէս Անգլիա իւրացուց զայն 1800 սեպտ. 8ին:

Զիւռնըլէյ անհատ մըն էր անշուշտ ծովակալ Բուչ, երբ 104 օդատ. ինքնափրկութեամբ թոյլատրելով Այնուհետեւ տիրեցի, ... Սուէզի՝ Անգլիա միջերկրականեան պետութիւն մըն է: Սակայն դիրքը տկար է, չունի նաւային խարիսխ, չունի կայան: Ուստի անհրաժեշտ էր Միջերկրականի հաւասարակշռութիւնը պահել ծովային պետութեան մը հետ: Այդ պետութիւնն էր Իտալիան: Անգլիոյ դեսպան Նըրսըն կը գրէր իր կառավարութեան 1860 յուլիս 31ին.— «Անգլիոյ գերագոյն շահն է Իտալիոյ միութիւնը: Այս պետութիւնը ուժ կանուխ պիտի միանայ Անգլիոյ, Գերմանիոյ եւ Աւստրիոյ հետ՝ Ֆրանսայի գերազանցութեան դէմ պայքարելու համար»:

Անցեալ դարուն Անգլիա բարեկամ էր Աւստրիոյ, որովհետեւ կը չէզոքացնէր Ռուսիան Պալքաններուն մէջ եւ կը չափաւորէր Ֆրանսան Արեւմուտքի մէջ: Աւստրիան տկարանալով՝ Ֆրանսա պիտի զօրանար Միջերկրականի մէջ: Այսօր աւստրիական կայսրութեան մնացորդները զինակից են Ֆրանսայի: Ահա Ֆրանքօ-իտալական համաձայնութիւնը (7 յունուար 1935) որ Անգլիոյ ենթադրութեամբ քաղաքական է: Իտալիոյ նաւային ուժը կարեւոր ձգտումի մը հասած է, սուզանաւեր եւ ջրասուզանակներ վճռական դեր մը կրնան կատարել ծովային ընդհարումի մը մէջ:

Միւս կողմէ ռազմական տեսակէտով ծիպրալթար կորուսած է իր արժէքը: Կարելի չէ նեղուցը ականել, որովհետեւ խոր է, ուստի կարելի չէ արգիլել սուզանաւերու անցքը: Տըլաֆլիսի եւ Վիլնէօվի ռազմանաւերը անվնաս անցան 1759ին եւ 1805ին:

Պոլսոյ դաշնագրին համաձայն (1888 գեկտ. 22) «Սուէզի անցքը ազատ պիտի ըլլայ խաղաղութեան թէ պատերազմի ատեն, ռազմական թէ առեւտրական նաւերու համար»: Վերայ Լի դաշնագրով Գերմանիա կ'ընդունէր վերոյիշեալ համաձայնագրին համեմատ Թուրքիոյ իրաւունքներուն Անգլիոյ փոխանցումը (յօդ. 152), իսկ նոյն դաշնագրին 252րդ յօդուածը կ'ընդունի որ 1888ի համաձայնութիւնը միջազգային դաշնագիր մըն է:

Մէկ կողմէն Եգիպտոս կը ձգտի անկախութեան: Իտալական փրոփականտը ուժեղ է հոն: 70.000 կազմակերպուած Իտալացիներ կան Գահիրէի, Աղեքսանդրիոյ եւ Փորթ Սայիտի մէջ Ֆրանսա հաստատուած է Սուրիոյ մէջ, հակակշռելու համար Անգլիոյ տիրապետութիւնը Եգիպտոսի մէջ:

Անդին Իտալիա զօրացուց ծովային դիրքը կղզիներու մօտ եւ կը ձգտի հակակշռել Պալքաններու ռազմական ճամբան՝ Տուբացցոյէն Սելանիկ: Իտալական ամսաթերթի մը «Ծնրար փիռ»ի մէջ Գորրատօ Թետիսքի կը գրէր վերջերս.— «Պալեստին կը տիրէ Սուէզին, ճամբան է քարիւղին, միջնաբերդը Միջերկրականի արեւելքին եւ ուրկէ պիտի մեկնի գէպի Պարսից Ծոց, դէպի Հնդկաստան ցամաքային մեծ ճամբան: Արաբներ եւ Հրեաներ կը մրցին երկրին տիրացման համար: Ներկայ պայքարներուն եւ գալիք կարգադրութիւններուն մէջ Ֆաշական փառքը պիտի կարենայ ծառայել իբրեւ լոյսի աղբիւր, կեդրոնացման կէտ մը, ներկայ թէ ապագայ տնտեսական, քաղաքական եւ ընկերային խնդիրներու լաբիւրինթոսին մէջ»:

Ճիպրալթար, Սուէզ, Տարտանէլ դուռներն են Միջերկրականի եւ ճամբաներն են քարիւղի, առանց որուն լոգնաւեր կանգ կ'առնեն, սաւառնակներ կը դադրին թռչելէ: Անհրաժեշտ է ուրեմն տիրանալ դուռներուն, տէրն ըլլալ ճամբաներուն, ընդմիշտ ազատ երթեւեկ ունենալու համար եւ հաւասարակշռութիւնը պահելու համար քարիւղի փոխադրութիւնը:

1859ին Անգլիա արգիլեց Ֆրանքօ-իտալական զինակցութիւնը, 1870ին անտարբեր մնաց Ֆրանքօ-գերման պատերազմին, մոռցաւ Երիմի դինակցութիւնը Դերաձիլի ծովեզրի վրայ՝ Անգլիա կը փափաքի որ ցամաքային որ եւ է ուժեղ խմբաւորում չըլլայ: Արդ Ֆրանսա եւ Իտալիա ուժեղ բանակներ ունին, ուժերու հաւասարակշռութիւնը խանգարուած է: Անհրաժեշտ է բաժնել մէկը միւսէն, հաւասարակշռութիւնը պահելու համար:

Անգլիա հարիւր տարի մաքառեցաւ ցարերու կայսրութեան դէմ՝ երբ Մեծն Պետրոսի յաջորդները ջանացին մօտենալ Արքիպեղագոսին եւ Պարսից Ծոցին: Մէկ կողմէ Պալքանեան պատնէշը քաջալերեց, միւս կողմէ յապոնական հիւանդը ողջ պահուեցաւ բարենորոգումներու գեղահատերով: Անգլիա մաքառեցաւ Նափոլէոնի դէմ 15 տարիներ, որովհետեւ Մեծ յուզիներու յաղթականը ուզած էր Ֆրանսական ծով մը դարձնել Միջերկրականը: Այսօր տեղի պիտի չտայ անշուշտ Իտալիոյ եւ օգտուելով առիթէն, պիտի ուժեղացնէ Աղեքսանդրիան, պիտի տիրանայ Կարմիր ծովուն, նաւային խարիսխ մը հաստատելով Աքապան, Սինա թերակղզին անկիւնը, պիտի համաձայնի Սպանիոյ հետ, զօրացնելու համար Մարոքի Սէուէթա քաղաքը:

Պելոպոնէսի պատերազմին խմաստուն պատմիչը գրած է դարեր առաջ.— «Լակեդեմոնացիները կը տեսնէին որ Աթէնացիները տէրն են Ցունաստանի մեծ մասին եւ կը վախնային որ կրնան աւելի ուժեղանալ»: Քանի մը գլուխ առաջ կը գրէր.— «Կարծեմ թէ այս էր պատերազմին ճշմարիտ բայց նուազ խոստովանուած պատճառը»:

ՀԵԹՈՒՄ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէն եւ թղթակիցներէն իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ բաւական լայն եւ մելանով:

ԹԻՆՕ ՌՈՍԻ

Թինօ Ռոսի տաք ու քացր Քորսիկացի մըն է: Անոր մէկ երգը լսելով բոլոր ծն Փարիզ ու քէչ առնել մէջ ան փարիզեան երգասացներուն գլուխը կանգնած է, իր աշխե ունենալով ամէն երկրէ միլիոնաւոր ունկնդիրներ:

Քանդի անիկա կ'երգէ զգացումով եւ բնականութեամբ: Ուրեմն դեռ կ'իշխէ զգացումը:

Անիկա երգիչն է արեւմտեան Միջերկրականի լատին ջուրերուն: Անիկա երգիչն է կապտագեղեան կղզիներուն եւ ոսկի քաղաքներուն:

Արեւելքէն ճառագայթներ կան անոր կոկորդին մէջ եւ սիրոյ խնկամանի մը, լի դմռռալով, անոր սրտին մէջ:

Բոսոն, բոցը ու բաքէ զգացումով երբ ան կ'երգէ, իր ձայնը կը պահէ մեղմութեան, նուազումի եւ մանկական անբացատրելի անմեղութեան մը մէջ: Ձայնը կը մտնէ չղարչներու, սնդուսներու մէջ: Եւ մետաքսներու, որոնց գունաւոր մէկ թելէն կը կապուինք մենք ու կը փոխադրուինք Քարբի, Քորսիքա, Քապրէրա, Մոնթէ Քարլօ:

Ցամքաբար առաղեր կը թափին, կիթառները կը լեցուին եղանակներով եւ հովերուն մէջէն սիրուհիներ կը նըլ(?)ւաղին:

Մեղեդիներու այս Նրբագեղ իշխանը իր ժողովուրդը կը պտտցնէ քաղաքներուն վրայ եւ մեր զգայարանքներուն:

Կ'երգէ ան անփոյթ բայց զգայուն նուրբ սակայն ներգօր ձայնով մը:

Նման է անոր ձայնը նաւակին որ կը սահի Տիւրէնեան ծովուն վրայ լուսնին բացած արծաթէ պողոտային մէջէն, նման է չոդերու ջրվէժին որ կը հոսի Ֆիրէնցէի վարդերուն վրայ, նման է սիրահարներու համբոյրին, գինեմոռ չըթունքներուն:

Թինօ Ռոսիի ձայնը հիմա Միւզիքհօլերու յաջողագիրներուն կեդրոնական հարստութիւնն է: Անիկա սակայն աւելի բան մը ըսէ, քան Բաքէ շամբաքն մը երգիչը: Ամէն բան փրկուած է բանաստեղծութեամբ: Ամէն ինչի մէջ բանաստեղծութիւնն է իրական արժէքը: Թինօ վեր է թեւածած միջակութենէն՝ շնորհիւ իր ձայնին ինքնատիպ բանահիւսութեան:

Այդ ձայն - քերթուածին մէջ կայ քաղցրանուագ սէրը եւ հայրենաբաղձութիւնը իր արամութեան մշուշնէբով:

Երգեցիկ հէքեաթ մըն է այդ ձայնը որ կը շրջի Միջերկրականի ափերուն վրայ, ներածելով ու արտածելով բանաստեղծութիւն, նկարչութիւն, երաժշտականութիւն եւ ճառագայթներ: Եւ տակաւին լոյսեր, վարդեր, արցունքներ, անուշ հառաչներ եւ ապրելու անհուն փափաք մը:

Թինօ Ռոսի այդ հէքեաթին երգիչ հերոսն է, սիրահար իշխանն, ազնիւ, նուրբ ու նեաստար իր սիրտէն տաք ու կաս կարմիր արիւնը կը հոսի նման նուռի հատիկներուն:

Երբ ան կ'երգէ, երեւակայութեանս պաստառին վրայ կը նկարուի նաւակ մը որուն մէջ Թինօ կ'երգէ ծովերուն եւ կղզիներուն, ծովերուն եւ քաղաքներուն գիշերային լռութեան մէջ: Իր ձայնը արծաթաշուր ... նման կը բաբախանայ սիրտերու վրայ:

Նոր պատկեր: Հեռաւոր կղզեակի մը ծովեզերեայ մէկ տանիքին մէջ կը վառին լոյսեր: Հարսանիք կայ: Ձուկերը կը պարեն իրենց ժպիտներով: Նուագարաններու մէջ կանգնած Թինօ Ռոսի կ'երգէ՛...

— Մենք այլ եւս տղայ չենք ...

Այո, աւա՜ղ, այլ եւս տղայ չենք մենք: Արգիլուած է տղայութիւնը մեզի: Եւ սակայն դեռ կը սիրենք երազել, դեռ կը սիրենք երգել, սիրով ու գինիով արբենալ ու խենթենալ: Եւ դեռ միշտ մայրիկի մը կարօտը կը քաշենք, հակառակ որ մենք այլ եւս տղայ չենք: Մեր տարիքն է որ կը ...

— Մենք այլ եւս տղայ չենք
Մեր սիրտը սակայն կ'լալ.
— Դեռ նոր տղայ կ'ըլլամ ես.

Անկարելի է ունկնդրել Թինօն եւ չերկտասարդանալ պայմանիի մը նրման: Մարդու մը տղայութիւնը իր սիրոյն մէջն է

Երբ մտիկ կ'ընեմ Թինօ Ռոսիի ձայնը, ես տանրուբը տարեկան եմ: Արուեստագէտին մէջ միշտ ողջ է պատանին եւ արուեստագէտ մը կը թարմացնէ մեզ:

Թինօ Ռոսիի ձայնը մեղեդի մըն է գիւղային մեքենաներու ժխորով լեցուած սա դարուն մէջ:

Թինօ Ռոսի սոխակ մըն է որ մեր սիրտը վարդի կը վերածէ:

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ՀՈՒՍԿ ԲԱՆՔ
(ԿՈՄԻՏԱՍԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ)

ՆԻՍ — Կեանքիս ամէնէն պատասխանատու գործը եղաւ յանուն Պոլսոյ Կոմիտասեան Հոգաբար Ցանձնախումբին քեզ, սիրելի վարպետ, համեստ կաղով մը փոխադրել Շիլլիի Օփիթալ ու Լափէէն մինչեւ շոգենաւ հազար փափկութեամբ, արցունքը աչքիս եւ վախը սրտիս մէջ: Քեզ Փարիզ կը դրկէինք, լոյսի եւ լոյսի քաղաքը, դարման գտնելու համար քուցաւիդ որ մերն էր: Հայ երգն էր որ հիւանդ էր, ալքատացած հայրենիքի մէջ հաղուագիւտ գոհարն էր որուն վրայ յանկարծ մութ խաւ մըն էր անցած եւ զոր կը յուսայինք անհետացնել Վիլ Ժիւիֆի դարմանատան խնամքներով:

Ի՞նչ տխրագին մաքառում էր ան, երբ շոգենաւր Սարայ Պուրնուի անկիւնէն բաց ծով կ'ելլէր, մինչ ես ու ... տառանակ մը, տարտամ յոյսերով եւ ամպոտած աչքերով մեր նաւակներէն անոր սիգաճեմ ընթացքին կը հետեւէինք լուռ, տխրադէմ:

Ի՞նչ անողոք ցաւ էր որ տասնըհինգ տարիներ շարունակ տառապեցուց քեզ եւ վերջապէս ջախջախեց դանկդ անհաման եւ կակորդդ ոսկի, ուսկից կը հոսէին աղօթքի ու սիրոյ արրազան եւ Նրբահիւս երգերդ: Եւ ահա, չաբաթաօրեկ օր մը, թերթերը մահդ կը գուժեն ...

Ոչ միայն ազգային այդ գեղարուեստական աշխարհին համար ամենամեծ կորուստ մը եղաւ քու մահդ, սիրելի վարպետ, ամէն քաղաքակիրթ մարդ պէտք է ողբայ զայն, ալ ո՞վ պիտի տայ մեզ Գուամօ ժողովրդական երգերուն չափը թրթռուն, Շափինի մելամաղձոտ «Նօքթիւռնններուն» չափ յուզիչ եւ Պախի աղէլուիաները յէշեցնող երգերդ, զորս կը քաղէիր ծաղիկներու պէս՝ դաշտերէն, սարերէն եւ Հազար ու մէկ վտակներու մշտադալար ափերէն մեր խնկելի հայրենիքին, ալ ո՞վ պիտի վերլուծէ ու երգէ իրր հազար տարի առաջ մեր սրբավայրերուն մէջ երգուած եղանակներով՝ շարականներ ուղղուած մեր Հայրերու Աստուծոյն, ո՞վ պիտի երգէ մեր քաջերու հրաշքները պատմող ոգեւորական այն բնագրաձեռային ու քնքուշ ոճով որ քուկդ էր միայն:

Հազա՜ր ափսոս մեզ համար, անբաղդատելի վարպետ, իսկ քեզ համար երանի՛, բի՛ւր երանի, որովհետեւ ոչ ոք կրցաւ քեզ չափ ծափ խլել իր կենդանութեան եւ արցունք իր մահէն վերջ:

ԳԱՐ. ԽՈՍՐՈՎԵԱՆ

ՔԱՐԵՐԸ Կ'ԱՂԱՂԱԿԵՆ...

Դաշնակցական ժամուլը առնէլ մը ի վեր բերան չի բանար Բարեգործականի մասին, եւ ահա «քարեր»ն իսկ սկսած են աղաղակել անոր դէմ:

Կեդր. Վարչութեան վերջին գեկոյցը, Միութեան վերջին համագումարի մասին, տարակուսանքներու մատնած է մինչեւ իսկ ռամկավար չէզոքականները: Մեր հարեւանը իր Հոկտ. 2ի խմբագրականով կը գրէ.

«Որքեւ Թուանչան երեք հաստ միայն. «1934ին մուտքի համագումարը եղած է Ա. Ո. 63.183 (որուն 12.616 ոսկին անձեռնմխելի նոր կտակներ են եւ նուիրատուութիւններ), իսկ իրքեւ ծախս Ա.Ո.33.023 յատկացուած է ազգօգուտ եւ հայրենաշէն ձեռնարկներուն: Ո՞ւր է հաւկնալ՝ թէ տարբերութիւնը, Ա. Ո. 17.544, որ կը գոյանայ մուտքի գումարներէն հանելով անձեռնմխելի ու ծախսուած գումարները, պահուած է պահեստին, կամ կը մնայ տրամադրելի, կամ յատկացուած է ուրիշ նպատակներու եւ ծախքերուն»:

Տարակուսանքով ծանրաբեռն գիտողութիւն մըն ալ յառաջիկայ շրջանի պիւտճէին առթիւ.

«Ուրիշ պակաս մը, եւ խոշոր, որ աչքի կը զարնէ, կը վերաբերի յառաջիկայ շրջանի պիւտճէին: Ոչ մէկ բառ ոչ մէկ թուանշան այդ մասին: Մոռացութեա՞մբ թէ ուրիշ պատճառով մը պէտք է բացատրել այս լռութիւնը»:

Առանձնաբար ուշագրաւ է Միութեան համագումարներուն նուիրուած գառնալի տողերը.

«Պիտի ուզէինք գիտնալ թէ իրապէս քանի՞ հոգի ներկայ եղած է այս ժողովին: «Ներկայ եւ փոխանորդաբար ներկայացուած անդամներու թիւը 91 էր», կ'ըսուի: Կը վախնանք,— ո՛չ, գրեթէ վստահ ենք — որ այս 91էն ոչ թէ կէսը կամ քառորդը, այլ հազիւ մէկ տասներորդը միայն հաւաքուած է Լօզան, նստած Մէթր Գէրմէի գրասենեակին մէջ: Այսպէս լսած ենք թէ եղած են բոլոր վերջին տարիները եւ անշուշտ եղած է նաեւ այս տարի: Լաւ կ'ըլլար որ տարիկա գրուած ըլլար ատենագրութեան մէջ եւ ժողովը այս ցաւալի իրողութիւնը նկատի առած եւ զայն դարմանելու համար որոշում մը տուած, այդ որոշումն ալ արձանագրուած ըլլար»:

Անդրադառնալով Բարեգործականի ամէնէն «զգայուն» կէտին, անոր պարքերուն լատանեխեան «պաչտօնաթերթ»ը հատիկ - հատիկ «կէտ»եր կը դնէ «i»երուն վրայ:

«Եւ հոս է, արդէն, Բարեգործականի մեքենային ամէնէն տկար ու թերի մասը: Անոր Ընդհ. ժողովը ոչինչ է ու Կեդր. Վարչ. ժողովը ամէն ինչ, Վարչ. ժողովը, որ ինքնիրմէ նշանակուող է, իր կազմն ալ, իր բլանն ալ չըլլալու, միշտ վաւերացնել կուտայ Ընդհ. ժողովին, որուն 8-10 ներկաներուն մեծամասնութիւնը դարձեալ Կեդր. Վարչ. ժողովի անդամներն են կը բաղկանայ»:

«Մեր «պաշտօնաթերթ»ը առանձին չէ իր դատողութեանց մէջ: Նոյն գեկոյցին (ինչպէս նաեւ Միութեան վերջին համագումարին) անդրադառնալով, «Պայքար» (Պոսթըն) իր Հոկտ. 3ի խմբագրականին մէջ կը գրէ.—

«Կարեւոր խնդիրն այն չէ անշուշտ, թէ Բարեգործական Միութիւնն ուր կը գումարէ իր ընդհ. ժողովը: Անիկա գումարուի հայաշատ կեդրոնի մը թէ Լօզանի նման հայութենէ զուրկ հեռաւոր քաղաքի մը մէջ, եթէ այդ ժողովներուն իրենց ներկայացուցիչներով չմասնակցին Բարեգործականի զանազան շրջանակները, կեդրոնի անդամներուն քմահաճ որոշումով Կեդր. Վարչութեան մէջ անմըուած «ոչ բարեկամ» անձեր այդ ժողովին մէջ կը վաւերացուին գիրենք ընտրողներէն, որոնք, Միութեան անդամներուն եւ պատգամաւորներուն բացակայութեան, անոնց ալ ձայնը ներկայացնելով մասնաւոր խմբակցութիւն մը կը կազմեն եւ իրենց ուզածը կ'ընեն: Այս դժբախտ իրողութիւնն է որ Բարեգործական Միութեան ժողովրդական կազմակերպութիւն մը դառնալուն արգելք հանդիսացած է: Այս կերպով է որ վերջին տարիներուն Բարեգործականի կեդրոնին մէջ մուտք գործած են անձեր, որոնք ոչ միայն անծանօթ են Միութեան անդամներուն, այլ եւ իրենց դիրքը չեն շահած ծառայութիւնով եւ զոհողութիւններով»:

Վարչութեան դէմ ուղղուած այս ծանրակշիռ ամբաստանութեան բուն խմաստը քօղարկելու համար, ռամկավար «պաշտօնաթերթ»ը քար կը նետէ դէպի մեր «այգին». «Կեդրոնի անդամ բնտրուած մէկ քանի անձեր, որոնք այդ պաշտօնին որ եւ է տիտղոս չունենալէ զատ, ծանօթ են նաեւ իրենց դաշնակցական հակումովը»:Բառը թող չփոխանցի չմատնէ մեզ. երբ Թուրքը դիմացինին վատութիւն կ'ուզէ ընել, կ'աղաղակէ. «Հաւատքիս հայհոյեց». ռամկավար մը երբ կ'ուզէ ռամկավարի մը վատութիւն ընել, նոյնքան սառնաբար կը նետէ. «Ծանօ՞թ է իր դաշնակցական հակումովը»: Այս Դաշնակցականներն են — իսկ չակառն ալ այս է արդէն— որ տարիներէ ի վեր, «Վ. Մալէզեան եւ Ընկ.» հետ ձեռք ձեռքի, տիրացած են Բարեգործականի իրաւունքներուն եւ անոր նիւթական միջոցներուն: Նոյն «Պայքար»ի մէջ (25 սեպտ.) Միութեան անդամներէն ուրիշ մը կը գրէ.

«Արդարեւ, տարօրինակ բան մըն է որ Միութիւնը իր տարեկան ամէնէն կարեւոր ժողովը կը գումարէ ոչ միայն հեռաւոր ու օտար, այլնպիսի քաղաքի մը մէջ, ուր հայ բնակչութիւն գրեթէ բնաւ չկայ, այնպէս որ՝ Միութեան կարեւոր անդամներուն բացակայութեան միջոցին, խիստ կարեւոր խնդիրներու լուծումը լքուած կ'ըլլայ պատահմամբ հոն գտնուող քանի մը անփորձ եւ թերեւս հոլ բարեկամ անդամներու քմքին»:

Մենք չպարտեցինք եղած բողոքները: Առանձնապէս ընթերցողի ուշադրութիւնը կը հրաւիրենք հատուածի մը վրայ, որ ռամկավար զոյգ «պաշտօնաթերթ»երը միաժամանակ կ'ուղղեն Միութեան վարիչ մարմնի դէմ: Մեր հարեւանը կը գրէ.

«Ընդհ. ժողովը ոչինչ է ու Կեդր. Վարչ. ժողովը ամէն ինչ: Վարչ. ժողովը, որ ինքնիրմէ նշանակուող է, իր կազմն ալ իր բլանն ալ չըլլալու, միշտ վաւերացնել կուտայ Ընդհ. ժողովին, որուն 8—10 ներկաներուն մեծամասնութիւնը դարձեալ Կեդր. Վարչ. ժողովի անդամներէն կը բաղկանայ»:

Նոյն հարցի առթիւ «Պայքար» կը գրէ.

«Մասնաւոր խմբակցութիւն մը կը կազմեն եւ իրենց ուզածը կ'ընեն»:

Աւելին անկարելի է գրել Բարեգործականի դէմ ուղղուած մեր դաւանային գրութիւններն իսկ ... պարունակութեամբ երբեք ... սած չեն: «Քլիք»ը մը կայ ... վառ ու հաստատուած ... ներէ ի վեր, գլխաւորութեամբ ... կավար վարիչ - պատուիրակ ... «ուզածը կ'ընէ» եւ իր «երաժշտ... բաժն այդ» չինծու ժողովի մը ... բացնել կուտայ: Այս է իրականութիւնը:

(Խմբագրական «ՅՈՒՍԱԲԵՐ»)

Կեանքը Եթովպիոյ մէջ

—•—

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՆՈՐ ԳԻՐՔԸ

Եթովպիայէն կը գրեն, հոկտեմբեր 7 թուականով.—

Եթովպիա ամբողջութեամբ ... շարժի մէջ է: Ամէն օր ծովեզր... նեքէն կը հասնին զինուորներ՝ ... պետերով եւ կը մեկնին «Հարր ...» Իտալացիները ամրակոծած են ... վան եւ կը յառաջանան Եթովպ... սահմաններ ներս: Սակայն, ... կայմէ Եթովպական զօրաւոր ... մը մտած է իտալական սահման...

Մայրաքաղաքի ... թիւր աւելցած է: Այսպէս ... չիւր չիտոն բայլին մէկ զինուո... հակ կը տրուէ: Թագաւորը ... քաղաքին մէջ կը շրջի անձամբ ... լու համար կարգապահութեան ... յական զինապահեստներ կը ... նեն կանոնաւոր բանակին 100 ... հեծեալ զօրքեր: Բոլոր խմբա... տաններ մեկնած են:

Բոլոր այս խիստ միջոցներ ... գործադրուին, տեղի չտալու ... անախորժ միջադէպերու ... ժողովուրդը չառ հանդարտ է ... պարին կը տրուէ, ... քերու ընթացքին:

Մայրաքաղաքի բնակչութիւն ... վախնայ օդային յարձակմ ... կառավարութիւնը յանձնարարած ... խրամներ բանալ, անոնց մէջ ... պարուելու համար յարձակում ... բաղային.

Որ եւ է առթիւ Թշնամական ... ցեր տեղի կ'ունենան երկրի ... մայրաքաղաքներուն մէջ, ... «անքաղաքակիրթ» եւ «վայրենի ... Եթովպիոյ մէջ ցարդ այդ ... ցեր երբեւէ չէին եւ ... ընդհակառակն, մահապատիժ ... բարուած է այն Եթովպացին ... մար, որ պիտի յանդգնէր ... նի մը վրայ յարձակիլ:

Անձրեւները չարաթէ մը ... դադրած են եւ գարնանային ... օդ կ'ընէ: Դուրսէն Նեքոտով ... բանքներու զինները սկսած են ... բանալ Օրինակ, չաքարը, ... պէնզինը եւն.: Դրամատուներ ... բոնց երկու հատ են միայն, ... սահմանի վրայ չէք չեն ...

Օտար թերթերու թղթակից... բազմաթիւ են այստեղ, ... անդամ սխալ լուրեր կուտան, ... մէ ամէնէն թարմը «գրաւ... վրայ կատարուած խուժումն է»:

Գաղութիս անդամներէն ... տիկ Գէորգով իր անձնական ... համայնքին հողին վրայ ... գեղեցիկ եւ ընդարձակ չէնք ... բացի համար: Իսկապէս ... եւ ներկայանալի չէնք մը ... յառ լուսաւորուած դասարաններ ... Զայն նուիրեց ազգին եւ ... ուեցաւ «Ազգ. Գէորգով վարժ...» Շաբաթէ մը ի վեր ... թեանց սկսուած է եւ ցարդ ... գրուած են 130 աշակերտներ ... տարի այս թիւը իջած էր ... պատճառով որ ամերիկեան ... բան մը բացուած է եւ հայ ... անդամներէն մէկը ջանաց ... փոխադրել հայ աղաքէ ...

Նորընտիր հոգաբարձութիւն ... բուած ծնողական ժողովի ... դէն իսկ մշակած է ... մը, համապատասխան ... որ իր կարգին կը հեռանա... նին: Այս ծրագիրէ ... դրութեան պիտի դրուի ... պիտանէի անբաւարարութիւն ... երկու հայ ուսուցիչներ ... ուած են անձնուիրաբար ... դելու: Բայց դարձեալ ... կայ:

ԿԱՐԴԱՑԷ՛Ք, ՏԱՐԱԾԵՑԷ՛Ք «ՅԱՌԱՋ»Ը

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

Սելանիկի Հայերը եւ Յոյն կառավարութիւնը

— • —

«Հորիզոն»ի մէջ կը կարդանք (30 հոկտ.) .—

Թաղ. Խորհուրդին կողմէ պատուիրակութիւն մը, երէկ, մասնաւոր ժամադրութեամբ մը այցելեց ազգային անտեսութեան նախարար եւ Սելանիկի երեսփ. Գ. Տարվէրիսին եւ համայնքին անունով անոր ներկայացուց կարգ մը խնդրանքներ:

Գ. Տարվէրիս, սիրալիր ու շատ անկեղծ ընդունելութիւն մը ընելով մեր պատուիրակութեան, ուշի ուշով ունկնդրեց ներկայացուած խնդրանքները: Մեծ համակրանքով խօսեցաւ Հայերու մասին եւ ըսաւ որ Հայերը իրեն եղբայր կը ճանչնայ եւ պատրաստ է անոնց բոլոր խնդրանքները լսելու եւ հնարաւորութեան սահմանին մէջ ընթացք տալու անոնց:

Անիկա մինչեւ անգամ խոստացաւ կարգադրել կարգ մը խնդիրներ, որոնցմով զբաղիլը դուրս կը մնայ ազգ. անտեսութեան նախարարի իր իրաւասութենէն: «Աթէնք երթալուս պէս անձամբ պիտի հետաքրքրուիմ, ըսաւ, եւ վստահ եղէք որ պիտի կարգադրեմ»:

Պատուիրակութիւնը, յանուն համայնքին, իր ջերմ շնորհակալութիւնները յայտնեց Գ. նախարարին եւ բաժնուեցաւ անկէ: Պատուիրակութիւնը այս առթիւ համար ժամադրութիւն առած էր նաեւ խնամատարական նախարար եւ Հայերու շատ մօտիկ բարեկամ Գ. Աթինոյէնիսէն, բայց Գ. նախարարը վերջին պահուն որոշած ըլլալով երէկ գիշեր իսկ մեկնիլ Աթէնք, հեռաձայնով հաղորդեց այս պարագան, աւելցնելով թէ 15 օրէն նորէն պիտի գայ Սելանիկ եւ այն ատեն կը լսէ Հայոց Թաղ. Խորհրդոյ խնդրանքները:

Հնչակ կուսակցութիւնը լուծուեցաւ

ԲԱՑԱՑ ԱՆԴԱՄՆԵՐԸ ՊԻՏԻ ՊԱՅՔԱՐԻՆ ԴԱՇՆԱԿՆԵՐՈՒՆ ԴԷՄ

— • —

«Ժամհուրիէթ» կը գրէ այս խորագրին տակ (31 հոկտ.) .— Հնչակ կուսակցութիւնը որ 40 տարիէ ի վեր կը գործէր, Ամերիկայի Փրովիտընս քաղաքին մէջ գումարած է իր 9րդ համաժողովը եւ ինքզինքը լուծուած հռչակած է:

Հաղորդուած տեղեկութեանց համաձայն, Հնչակ կուսակցութիւնը վերջնապէս հասկցած է թէ ցնորք է Թուրքիոյ մէջ Հայաստան մը հաստատելու ծրագիրը եւ թէ այլ եւս ընելիք գործ չկայ յեղափոխական գետնի վրայ: Այս պատճառով լուծած է ինքզինքը:

Բայց եւ այնպէս Հնչակ կուսակցութիւնը որոշած է որ իր անդամները միանան համայնավարներուն եւ միասին պայքարին Դաշնակ կուսակցութեան դէմ: Հնչակ 9րդ համաժողովը յայտարարութիւն մը ուղղած է աշխարհի բոլոր Հնչակեաններուն, հրաւիրելով զանոնք պայքարիլ Դաշնակներուն դէմ, «որոնք թունդ ազգայնամոլութիւն եւ ատելութիւն կը սերմանեն ցեղերու մէջ եւ դէմ կ'երթան հայ ազգի շահերուն»:

Հնչակ կուսակցութիւնը, — գիտել կուտայ Ճումհուրիէթ, — մասնաւորաբար Սուրիոյ եւ Պուլկարիոյ մէջ շատ մասնաճիւղ ունէր: Մինչեւ վերջերս կը գործէր հարեւան երկիրներու մէջ: Միայն թէ ատենէ մը ի վեր պայքար բացած ըլլալով Դաշնակներուն դէմ, այս վերջինները Սուրիոյ մէջ սպաննեցին Հնչակեան պետերէն ոմանք. 9րդ համաժողովին որոշումէն յետոյ, աւելի պիտի սաստկանայ պայքարը Դաշնակներուն դէմ:

Հնչակ կուսակցութիւնը հայկական ամենահին յեղափոխական կուսակցութիւնն է եւ հետեւաբար անոր առած որոշումը կարեւոր է այն տեսակէտով, որ հայ յեղափոխականներն ալ սկսած են տեսնել իրականութիւնը: Կը մաղթենք որ Հնչակ կուսակցութենէն յետոյ ոչնչանայ նաեւ Դաշնակ կուսակցութիւնը:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԿՈՒՍԱԿՑԱԿԱՆ ՇԱՐԺ

— • —

Հոկտեմբեր 4—5ին, Երեւանի մէջ տեղի ունեցաւ Հայաստանի կոմունիստ կուսակցութեան Կեդր. Կոմիտէի եւ Երեւանի քաղաքային կոմիտէի միացեալ ժողովը:

Անդրկովկասի Երկրային Կոմիտէի քարտուղար Ս. Կուզնիւովցեւ զեկոյց տուաւ Անդրկովկասի երկրային կոմիտէին կողմէ Հայաստանի կուսակցական կազմակերպութեան կատարած աշխատանքներուն մասին, որոնք քննութեան առնուած էին 23 Սեպտեմբերին:

Ժողովը միաձայնութեամբ ընդունեց այդ զեկոյցով հաղորդուած որոշումները: Յետոյ Հայաստանի կոմունիստ կուսակցութեան Կեդր. Կոմիտէի մէջ առնուեցան Ա. Ամատունի, Ա. Շահումարեան, Յ. Յովհաննիսեան. Այս կերպով Հայաստանի կոմունիստ կուսակցութեան Կեդր. Կոմիտէն կ'ունենայ հետեւեալ կազմը. —

Ա. Խանջեան, Ա. Գուլոյեան, Ա. Ամատունի, Ս. Ակոպով, Ա. Շահումարեան, Ս. Մարտիկեան, Գ. Հանէսօղլեան, Ս. Մուղդուսի, Մ. Ենգիբարեան, Ա. Խաղի - Զադէ, Ա. Անանեան.

Կեդր. Կոմիտէի փոխ - անդամ նշանակուեցան Հ. Արիսեան, Ա. Եղիազարեան, Ա. Շաղրաթեան, Ա. Երզնկեան:

Յետոյ Ս. Ակոպով նշանակուեցաւ Երեւանի քաղաքային կոմիտէի Ա. քարտուղար, իսկ Ա. Ամատունի՝ Բ. քարտուղար

Երեւանի քաղաքային կոմիտէն վերակազմուեցաւ հետեւեալ անձերով.

Ս. Ակոպով, Ա. Ամատունի, Ա. Շահումարեան, Ա. Ցարութիւնեան, Գ. Ստառուրով, Հ. Միքիքեան:

Երեւանի քաղաքային կոմիտէի պիւրօն՝ հետեւեալ անձերով.

Ս. Ակոպով, Հ. Հանէսօղլեան, Կ. Մասունեան, Գ. Ստառուրով, Հ. Տաճատեան, Ն. Կուրուեան, Ա. Վարդազարեան, Ա. Ցարութիւնեան, Վ. Վարդազարեան, Փոխ - անդամներ՝ Հ. Մելիքեան, Բ. Մելիքսեթեան, Յով. Մելիքեան, Վ. Մարտիրոսեան, Հ. Դաւթեան:

Կուսակցական այս ներքին «երկրաշարժ»ին պատճառներուն մասին ոչ մէկ խօսք Հայաստանի թերթերուն մէջ:

ՄԱՐՄՆԱԿՐԹՈՒԹԵԱՆ 12 ՏԱՐԻՆ

— • —

Հայաստանի Մարմնակրթական Գեր. բարձրագոյն խորհուրդի նախագահ Ա. Գալոյեան հետեւեալ յօդուածը կը ստորագրէ «Խորհ. Հայաստան»ի մէջ (6 հոկտ.) .—

12 տարիներու ընթացքին մեծ յաջողութիւններ արձանագրեցին մարմնակրթական մեր կազմակերպութիւնները:

Առաջներ գոյութիւն չունէր մարմնակրթական կազմակերպուած աշխատանք: Դաշնակցութեան օրով, կային քանի մը սկաուտական խմբակներ, որոնք կազմակերպուած էին Ամերիկացիներու հսկողութեան տակ, որբանոցներուն մէջ:

Այսօր Հայաստանի մէջ չկայ հիմնարկութիւն մը, կամ կազմակերպութիւն մը, որ չունենայ իր մարմնակրթական խմբակը: Մարմնակրթութիւնը աճելով եւ խոր արմատներ ձգելով մեր աշխատաւորներուն մէջ, դարձած է կենցաղային անհրաժեշտութիւն մը:

Այսօր, Հայաստանի մարմնակրթական շարժման 12րդ տարեդարձին, կը ներկայանանք որակի եւ քանակի մեծ ցուցանիշներով: Մինչեւ այժմ Հայաստանի մարզիկները 184 մրցանիշ սահմանած են մարզախաղի զանազան ձեւերու մէջ: Այս թիւին մէջ՝ Հայաստանեան մրցանիշներն են.— Թեթեւ աթլէթիզմ 42, ծանրութիւն վերցնել 36, հեծելանիւ 14, մեքենաշարժ հեծելանիւ 2, դահուկ 10, լողալ 7, եւ ուրիշներ, ընդամէնը 136: Անդրկովկասեան հայկական մրցանիշներն են.— Ծանրութիւն վերցնել 18, հեծելանիւ 5, թեթեւ աթլէթիզմ 9, ընդամէնը 39: Համամիութենական հայկական մրցանիշներն են.— Ծանրութիւն վերցնել 8: Համաշխարհային հայկական մրցանիշ՝ 1:

Ահա պերճախօս փաստեր, որոնք կը հաստատեն մարզախաղին յառաջդիմութիւնը մեր մէջ:

Որակին հետ բարձրացած է նաեւ մարմնակրթութեան հետեւորդներուն թիւը: Անցեալ տարի ունէինք 68.865 մարզիկներ, այս տարի ունինք 75.000 կազմակերպուած մարզիկներ: Ունինք նաեւ 38.000 մարզիկներ, որոնք պարգեւ ստացած են իրենց յաջողութիւններուն համար, (անցեալ տարի՝ 35.022 հոգի):

Մեր առաջաւոր մարզիկներէն յիշենք

Ծանր աթլէթիզմի հետեւորդներէն՝ Մանուկեան, Սիմոնեան, Մանդալեան:

Վազողներէն՝ Բասոս, Ալլահվերդեան:

Հեծելանիւի ախոյեաններէն՝ Կ. Յովհաննիսեան, Օ. Փոչարեան:

Գունդ նետելու ախոյեան՝ Սամուէլեան: Կոփամարտիկներէն՝ Խաչատրեան, Գալստեան

Թէնիսի Անդրկովկասեան վարպետուհի՝ Աթանասեան: Ճատրակի ախոյեան՝ Գասպարեան:

Ըմբիշ՝ Վարդանեան: Եւ ուրիշներ:

Մարզիկներ, որոնք ծանօթ են այլեւս ոչ միայն ամբողջ Հայաստանի, այլ եւ բովանդակ Անդրկովկասի աշխատաւորութեան: Իսկ ծանր աթլէթիզմի առաջին ախոյեան Ս. Համբարձումեանը արդէն ծանօթ է ոչ միայն ամբողջ Ռուսիոյ, այլ եւ համայն աշխարհի:

Հայաստանի մարմնակրթական շարժումին մէջ իր փառաւոր տեղը կը գրաւէ «Դինամօ» մարզական ընկերութիւնը, որ իր մէջ կը թուէ, գաւառական է բազմաթիւ Անդրկովկասեան եւ Միութենական ախոյեաններ:

Ինչ որ թուեցինք, կը կազմեն մեր նուաճումները, սակայն կը գոհացնե՞ն մեզ այսքանը: Ո՛չ:

Մարմնակրթութիւնը աւելի եւս տարածելու կարելիութիւններ ունինք Հայաստանի մէջ: Դժբախտաբար չենք գիտեր օգտագործել այդ կարելիութիւնները: Այդ պատճառով մարզախաղի շատ մը ձեւեր հոս կը մնան ստուերին: Առնենք ջրային մարզախաղը:

Հայաստանի ջրային հարստութեան պայմաններուն մէջ ցաւալի է որ մարզախաղի այդ ձեւը կը յառաջանայ կրիայի քայլերով:

Նախ ջրային մարզախաղի եղանակը կը սկսինք շատ ուշ: Երկրորդ լողալու մրցումները յանձնուած են պատահականութեան: Անդրկովկասեան մը որ Սեւանն է, ուր կարելի է առնել ջրային մարզախաղի դպրոց, եւ ուր կարելի է ունենալ նաեւ թիավարութեան, բոլորովին անտեսուած է մեր մարմնակրթական կազմակերպութիւններուն կողմէ Ու մնացած մարզախաղերուն կարգին պէտք է յիշել նաեւ թէնիսը: Գաւառներուն մէջ կարելի է ըսել թէ այս մարզախաղը մուտք ալ գործած չէ: Երեւանէն եւ Լէնինականէն զատ, ուրիշ տեղ թէնիս չեն խաղար: Մինչդեռ կարելի էր այդ մարզախաղը տարածել մեր բանուորական կեդրոններուն եւ բազմաբնակչութեան վայրերուն մէջ, — Ալլահվերդի, Ղափան, Կիրովական, Հոկտեմբերեան, Վաղարշապատ, Ղամարլու, եւն.: Երբ մեր գործարանային բանուորները եւ գիւղատնտեսական աշխատաւորները սորվին թէնիսը, սիրով պիտի կապուին անոր: Տեղը է նոյնպէս ըմբշամարտը, ինչպէս եւ կոփամարտը.

Այս թերութեանց պատասխանատուութեան մէջ իրենց բաժինն ունին մարմնակրթական վարչութիւնները, անոր համար որ գիւղերու, նոյն իսկ շրջանային կեդրոններու մէջ տեղական կազմակերպութիւնները տակաւին չեն գիտեր թէ մարմնակրթութիւնը ի՛նչ մեծ դեր կը խաղայ երկրին արդիւնաբերութեան եւ պաշտպանութեան մէջ: Լէնինականի, Կիրովականի, Ալլահվերդիի, Ստեփանաւանի, Վաղարշապատի եւ կարգ մը այլ շրջաններու մարմնակրթական կազմակերպութիւնները ահագին գործ ունին կատարելիք: Գիւղական եւ շրջանային կազմակերպութիւնները տակաւին բարձր մրցանիշներ չեն սահմանած: Տկար են մարզիկ - զեկավարները: Տեղական մարմինները ալ կը զլանան հող տրամադրել մարզախաղերու համար, կը պակսի մարզասարքը: Հիւանդ կողմ մըն ալ այն, որ կիները չեն մասնակցիր մարզական շարժումին: Հայաստանի 75.000 մարզիկներուն մէջ կիները կը կազմեն միայն 5000 հոգի: Շատ փոքր թիւ է այս՞: Օտար կիները ընաւ չեն մասնակցիր, —օրինակ Բասարգեչարի, Վեդիի, Ամասիայի Թուրք կիները հեռու կը մնան մարզական շարժումէն: Պէտք է խոստովանիլ, որ մարզիկներ ալ չունինք:

ՍԱՄՈՒԼ

Չէոնածութեան ճարտարապետ

— ✱ —

«Աշտարակ» հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (11 հոկտ.).

— «Վերջերս Թուրքի վրայ բաւական աշխուժութիւն ցոյց կուտայ Հոկը, իրարու ետեւէ տեղացնելով յայտարարութիւններ ու կոչեր: Կատարեալ տոմփինկ մը — այս բոլշեւիկ:

«Հայրենիքի օգնութեան» այս չքնաղ «կոմիտէ»ի կոչերուն մէջ տասներորդական տեղ կը բռնէ բուն հայրենիքի օգնութիւնը: Առաջնակարգ տեղ կը գրաւեն, սակայն, համայնավարական կամ լաւ է ըսել՝ բոլշեւիկեան պայքարի, արշաւի եւ փրոփականտի դատարկաբանչին բացագանչութիւններն ու ձեռնածութիւնները:

Սփիւռքի ժողովուրդը այլ եւս հասկցած է այս քօղարկեալ կազմակերպութեան որակն ու իրական արժէքը: Այլ եւս արժուկը բան մը չի կրնար ծածկել անոր փառութեան դատապարտուած անդէմ օրհանիմէն

Թողլով միւս փաստերը, Երեւանի մէջ Արմենիա Հիւրանոցի կահաւորելու համար Ֆրանսայի Հոկի կողմէ հրապարակ հանուած պարգեւատոր հանգանակութեան տխուր փաստը (իրենց տուած հաշուետուութեան համաձայն, ամբողջ արդիւնքը ծախսուած է դուրսը, բոլշեւիկեան փրոփականտի եւ գործիչներու վրայ) միայն բաւականին պատկերաւոր ապացոյց մըն է հասարակութեան ցոյց տալու Հոկի քծնալազէօղական նկարագիրը:

Այս չէր, սակայն, որու մասին կ'ուզէինք մեր խօսքն ընել այս անգամ, այլ ուրիշ ձեռնածութեան մը մասին, որ չէշտուած ձեւով տեղ գրաւած է արժէքինի Թուղթի Թուղթերուն մէջ:

Այդ յայտարարութիւններուն մէջ, տեղի եւ անտեղի, յորդոր կը կարդացուի ժողովուրդին, ինքզինք Ս. Հայաստանի քաղաքացի զգալու: Ու այս յորդորը այնքան արտասուլ եւ հնչու ձեւով մը, որ կարծես թէ սփիւռքի ժողովուրդի կամքէն միայն կախուած ըլլար այդ քաղաքացիութիւնը

Մենք որքան գիտենք, եւ գոյութիւն ունեցող փաստերն ալ կ'ապացուցանեն, որ Հոկերու կամ առհասարակ բոլոր կարմրակոտուցներու այս յորդորը պարզ կեղծիք մըն է՝ միամիտները խաբելու դիտումով:

Երեւանի իշխանաւորներու ներկայացուցիչը, Ռապարեան, Փարիզի մէջ հրապարակաւ յայտարարեց թէ՝ — իրենք ամենայն Հայոց կառավարութիւն չեն: Երեւանի կառավարութիւնը միայն Հայաստանի սահմաններուն մէջ ապրող բնակչութեան կառավարութիւնն է:

Հետեւաբար այս անպատասխանատու Թուղթիկներու հեղինակները յանուն որո՞ւ կը յորդորեն որ սփիւռքի հայութիւնը ինքզինք համարէ Խորհրդային Հայաստանի քաղաքացի: Զխօսինք այն մասին որ այժմու Խորհրդ. Հայաստանի սահմաններու մէջ եղող ժողովուրդն ալ զուրկ է քաղաքացիութենէ, քանի որ իրմէն խլուած են ազատ քաղաքացիի տարրական իրաւունքներն անգամ:

Քաղաքացիութիւնը միայն զգալով եւ համարելով չի կրնար ըլլալ: Ան պայմանաւորուած պիտի ըլլայ կառավարութեան եւ անհատներուն միջեւ ստեղծուած իրաւական ու քաղաքական այն պայմաններով, զորս ընդունած են ու կը գործադրեն բոլոր պետութիւնները: Այսինքն՝ ունին քաղաքացիական թուղթեր, կը պաշտպանուին կառավարութենէն, ուզած ատեն կրնան դառնալ հայրենիք, եւայլն:

Խորհրդ. կառավարութիւնը տուեր ծա՞ծ է այսպիսի պայմաններ սփիւռքի հայութեան համար: Ոչ: Այ ի՞նչպէս կ'ակնկալուի որ այս հայութիւնը ինքզինք քաղաքացի զգայ կամ համարէ:

Դժբախտ փաստը մէջտեղն է: Երբ Արտասահմանէն Հայ մը ուզէ Հայաստան երթալ, նոյնիսկ պարզ այցելութեան համար, ան հարկադրուած է մտնել Հայաստան օտար անցաթուղթով, օտար Թուրքիոյներու կարաւանին խառնուած, նոյնիսկ սաստ օրէն աւելի իր հայրենիքին մէջ չմնալու հարկադրանքին տակ:

Սփիւռքի հայութեան իրաւունքներու անհասը, բացի ապազգայնացած եւ այլասերածներէն, անշուշտ քաղաքացին է Հայաստանի, բայց երբեք խորհրդային կառավարութեան, որքան ատեն որ այդ կառավարութիւնը կախեալ կը մնայ օտար տիրապետողին եւ հայ քաղաքացիներու ազատ, անկախ եւ անկաշկանդ ընտրութենէն չառնէր իր գոյութիւնը »:

Ճափոն միշտ կ'աճի

— • —

Ճափոն վերջերս կատարեց իր չորրորդ մարդահամարը, որուն արդիւնքները հրատարակուած ըլլալով կը տեսնուի, որ երկրին բնակչութիւնը աճած է եւ հասած հարիւր միլիոնի Մարդահամարի այսարդիւնքըցոյց կուտայ նախ, որ Ճափոնցին բազմածին է եւ առողջ, յետոյ հետզհետէ մրտահոգութիւն կը պատճառէ Մ. Նահանգներուն, որուն բնակչութիւնը 20 միլիոնի տարբերութիւն մը ունի ներկայիս: Կասկած չկայ, որ Ճափոն ամէն յոյս կը ներշնչէ բնակչութեան աճումով եւ բազմութեամբ յառաջ անցնելու Մ. Նահանգներէն:

1920էն ի վեր, երբ կատարուած է երրորդ մարդահամարը, Թոքիոյի բնակչութիւնը կրկնապատկուած է եւ այսօր ճափոնական մայրաքաղաքը կը համարուի աշխարհի երկրորդ քաղաքը իր բազմամարդ բնակչութեամբ:

· ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴ

Թուրքէն Տէր Դաւթեան (ընկ. բժ. Յ. Տէր Դաւթեանի տղան) անցեալ տարի Սեւրի վարժարանը յաջողութեամբ աւարտելէ վերջ, այս տարի յուլիսին յաջողութեամբ անցուց պաքալորէայի քննութիւնը: Ներկայիս կը յաճախէ Փարիզի Բժշ. համալսարանը:

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՃԷՄԱԼ ՓԱՇԱՅԻ ՅԻՇԱՏԱԿՆԵՐԸ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑ

Վերածեց՝ Գ. ՖՐՈՒՆՃԵԱՆ

Արդար ըլլալու համար պէտք է աւելցնել որ Դաշնակցութեան ներկայացուցիչը չէր մասնակցեր Մուշեղ սրբազանի անկարգութիւններուն եւ չէր թերանար ուշադրութիւնը հրաւիրելու Պոլսոյ դաշնակցական երեսփոխաններուն, անոր վարմունքին շատ անհաճոյ հետեւանքի մասին: Մուշեղ սրբազան չէր բաւականանար այսքանով եւ զէնք ու տարհանակ բերել կուտար Եւրոպայէն զինելու համար Հայերը: Այն ատենները կառավարութիւնը ամէն բանի պէս զէնքի փոխադրումն ու ներածումն ալ ազատ ձգած էր: Մուշեղ սրբազան բացէ ի բաց կը յայտարարէր ամէն տեղ թէ՝ «քանի որ Հայերը այլ եւս զինուած են, բընաւ չեն վախնար որ 1894ի ջարդերը կը կրկնուին եւ թէ ո եւ է Հայու մը դպչած պարագային անոր փոխարէն տասը Թուրքեր պիտի սպաննուին»: Այս յայտարարութիւնները եւ Մուշեղ սրբազանի ձեռք առած միջոցները տխրեցին Ատանայի Թուրքերը հաժապատասխան միջոցներու դիմելու:

Այստեղ կը սկսի Ատանայի այն ատենի կառավարութեան մեծ մեղքը, որովհետեւ տկարութեան եւ անզօրութեան խոստովանութիւնը երբեք ընդունելի չէ՛ր նկատուեր մը չէ կառավարութեան մը համար: Երբ Մուշեղ սրբազանի անկարգապահ ընթացքը բացած էր իր վնասակար ազդեցութիւնը գործել ժողովուրդին վրայ, ամէնէն ապահով միջոցն էր ձերբակալել զայն եւ իր կուսակիցները որոնք անկարգապահութեան կը ձգտէին եւ խիստ դատական քննութիւն բանալ անոնց դէմ: Ի հարկին պատերազմական վիճակ յայտարարել կուսակալութեան մէջ: Բայց այն ժամանակ նոյն իսկ մեծ եպարքոս Հիւսէյին Հիլմի փաշա չհամարձակեցաւ խիստ միջոցներ ձեռք առնել Պոլսոյ մէջ, երբ լրագրող Հասան Ֆէհմի պէյի յաղթականութեան առթիւ, Գալը Ալի պողոտային վրայ, Մուհամմետի կուսակցութեան անդամներուն կողմէ հաշհոյանքի առարկայ եղաւ: Կառավարութեան մը աւաղ պարտականութիւնն է ժողովուրդին գիտցնել որ ապահովութիւն եւ անիշխանութիւն միեւնոյն բանը չեն: Դժբախտաբար 1908ի վերջը եւ 1909ի սկիզբը, սանկ կառավարութիւն մը չկար Թրքական կայսրութեան մէջ:

Այն ատեն Ատանայի կուսակալը Ճէվատ պէյն էր: Այս մարդը անպայման տիպար մըն է բարձր բարոյականի, բայց իր վարչական անկարողութիւնը դժբախտաբար նոյն բարձրութեան վրայ էր: Ոչ մէկ կերպով կը լրացնէր այն պայմանը որ Ատանայի կուսակալէն կը պահանջուէր: Հին զինուոր մը, Մուսթաֆա Րէմզի փաշա հրամանատարն էր այնտեղիզօրաբաժնին. երիտասարդ ատենը մեծ ջանքով յառաջացած էր եւ պատուաբեր ազգասիրական զգացումներով ապրած, բայց կարելի չէ ըսել թէ այս անձնաւորութիւնը, նախ ծեր ըլլալով երկրորդ զօրականական ուժ չունենալով իր ձեռքին տակ, Ատանայի հրամանատարէ մը սպասուած յատկութիւնը չունէր: Ճէպէլը Պէրէքէթի սանճագին մէջ Ասաֆ պէյ անուն միւթէսարրֆ մը կը գտնուէր: Այս մարդը իր շուքէն իսկ վախցող մէկն էր: Ան երբեք չկրցաւ հասկնալ թէ ինչպէս տանիլ մէկը փոխ կուսակալ կարելի էր կարգել:

1909ի սկիզբը զրոյց կը շրջէր թէ Հայերը չուտով ապստամբութիւն պիտի սարքեն, ոչնչացնելու համար Թուրքերը: Կ'ըսուէր թէ Հայերը այս առիթը պիտի օգտագործեն նախ Ատանայի կուսակալութիւնը եւրոպական տարմէջի միջոցով գրաւել տալու, յետոյ հայկական պետութիւն մը կազմելու համար: Թուրքերը այնքան հաւատք կ'ընծայէին այս զրոյցներուն որ շատ մը երեւելի մարդիկ իրենց ընտանիքը ապահով տեղեր ղրկեր էին:

Ինծի տեղեկացուցին թէ Պոլսոյ Մուհամմետի կուսակցութենէն որոշ մարդիկ ղրկուած էին Ատանա, որպէսզի ժողովուրդը գրգռեցնէին հայկական ապստամբութենէն: Թէեւ այս զըրոյցներուն ապացոյցը չկրցայ ձեռք ձգել:

1909 ապրիլին սկիզբը փոխադարձ յարումը այնպէս էր որ, մէկ օրէն միւսը կը սպասուէր թէ ժողովուրդը պիտի յարձակէր իրարու վրայ: Վերջապէս ապրիլ 14ին Մուշեղ սրբազանի հրամանով Հայերու կողմէ յարձակումով սկսաւ «Ատանայի դէպքը»: Ատանայի, Տարսոնի, Համիտիէի, Միսիսի, Էրզինի, Տէօրթ Եօլի, Աջիբլիի, մէկ խօսքով հայաբնակ ամէն տեղերուն մէջ այն տեսակ արիւնհեղութիւն մը յառաջ եկաւ որ, մանրամասնութեանց նկարագրութիւնը զըրգռուելով կը համակէ մարդ: Կառավարութիւնը որ նոյն իսկ Ատանայի մէջ անզօր էր, այնքան առաջ գացած էր իր չմորանքին մէջ, որ զանգուածային շարժում հրամայած էր շրջաններուն, առաջքը առնելու համար Հայերու Մահմետականներուն վրայ յարձակելուն:

Միւթէսարրֆ Ասաֆ պէյը, այն լուրին վրայ թէ Հայերը զինուած Տէօրթ Եօլէն Ճէպէլը Պէրէքէթի սանճագին գլխաւոր քաղաք Էրզինի վրայ կը քալեն, չի համարձակիր իր սենեակէն դուրս ելլել, բայց ամէն տեղ կ'ողողէ իր հեռագիրներով թէ «Հայաստանի Մահմետականները ոչնչացման վտանգին տակ կը գտնուին, որով իւրաքանչիւրին պարտականութիւնն է, ան որ իր հայրենիքն ու ազգը կը սիրէ, զէնք առնել եւ Ճէպէլը Պէրէքէթի սանճագը գալ»:

Իրաւ ալ Հայերը Տէօրթ Եօլէն Էրզին կը յառաջանային Ճէպէլը Պէրէքէթի Թուրքերը սպաննելու համար: Բայց միւթէսարրֆի մը համար բոլորովին աններելի սխալ մըն է սենեակին մէջ փակուիլ եւ ժողովուրդը ոտքի հանել բաժ կամս գործելու, որովհետեւ ժողովուրդ մը որ ինքզինքը վտանգի տակ կը տեսնէ, կը յարձակի ոչ միայն նախայարձակներուն այլ եւ անզէններու վրայ, ինչպէս կիներ, ծերեր եւ մանուկներ: Վերջապէս կ'անցնի կողոպուտի եւ կրակի կուտայ քաղաքներ, գիւղեր եւ կալուածներ: Այսպէս ալ պատահեցաւ:

Ահա այն պատճառները, որոնք յառաջ բերին Ատանայի առաջին դէպքը: Վերջին դէպքը որ Ատանա քաղաքին մէջ սահմանափակուեցաւ, տեղի ունեցաւ տասը օր ետք, երիտասարդ Հայերու կողմէ եղած յարձակումի մը հետեւանքով, որովհետեւ ասոնք զինուորական պահականոցի մը վրայ զէնք պարպեր էին: Եւ ճիշդ ասոր համար ալ Ատանայի արիւնհեղութիւնը աւելի մեծ եղաւ:

(41)

Յունաստանի հանրաքուէին արդիւնքը

1,491,992 բէր, 32,452 դէմ

Յունական կառավարութիւնը հրատարակեց կիրակի օրուան հանրաքուէին արդիւնքը, որահաւասիկ —

Քուէարկութեան մասնակցած են 1,527,712 քաղաքացիներ: Ի նպաստ միապետութեան քուէարկած են 1,491,992 հոգի, հանրապետութեան համար՝ 32,452, ջնջուած քուէներ՝ 3268:

Զօր. Քոնտիլիս անմիջապէս Լոնտոն՝ Եորկիոս թագաւորին հաղորդեց արդիւնքը: Թագաւորը Լոնտոն պիտի մնայ մինչեւ մասնաւոր պատուիրակութեան ժամանումը: Կը կարծուի թէ Աթէնք պիտի հասնի Նոյեմբեր 17ին, վերստին բազմելու համար այն գահուն վրայ զոր ձգած էր 11 տարի առաջ: Մասնաւոր պատուիրակութիւնը Աթէնքէն ճամբայ կ՚ելլէ այսօր, չորեքշաբթի: Քուէարկութեան արդիւնքը յայտնուելէ անմիջապէս վերջ, դահլիճը հաւատարմութեան երդում կատարեց Զօր. Քոնտիլիսի առջեւ: Աթէնքի թերթերը կը գրեն թէ ժողովուրդը մեծ ուրախութեամբ ողջունեց միապետութեան վերահաստատումը:

Զօր. Քոնտիլիս յայտարարութիւն մը ուղղելով ժողովուրդին, անգամ մը եւս կը ձաղկէ կուսակցական պայքարները եւ մասնաւորապէս Վենիզելոսի կուսակիցներուն խաղերը: Կ՚ըսէ թէ անցեալ մարտի ապստամբութենէն իվեր, երկիրը կը տառապէր թագաւորութեան, դիկտատորութեան եւ համայնավարութեան միջեւ: «Դեռ աւելին — նախորդ կառավարութեան ընթացքը գաղթնականին հասցուցած էր ժողովուրդին չքաւորութիւնը: Այսուհետեւ Եորկիոս թագաւորը միակ եւ ժառանգական վեհապետն է բոլոր Յոյներուն: Մենք չենք գիտեր թէ Ն. Վեհափառութիւնը ինչպէս պիտի կարգադրէ քաղաքական կացութիւնը, բայց կրնանք հաստատել թէ Եորկիոս Բ. կուգայ իբրեւ թագաւորը բոլոր Յոյներուն: Ան ոչ կուսակցութիւն կը ճանչնայ, ոչ քաղաքական կարծիքներ, այլ կ՚ուզէ բացարձակ արդարութիւն եւ հաւասարութիւն ապահովել բոլորին: Մնաց որ, եւ բարեբախտաբար, քաղաքական կուսակցութիւնները դադրելով պիտի դադրին այսօր իսկ: Յոյն ժողովուրդը մէկ պանդուխտ կազմելով, նոր շրջան մը կը բացուի Յունաստանի համար, այսօր, նոյեմբեր 3էն սկսեալ»:

*** Նախորդ վարչապետ Ցալտարիս եւ Զօր. Մէթաքսաս, թունդ միապետական, որոնք զգուշ էին, հաշտուեցան միապետութեան վերահաստատման առթիւ:

Սթավիցքիի գործին դատավարութիւնը

Ինչպէս գրած էինք, երկուշաբթի օր սկսաւ Սթավիսքիի խարդախութեանց առթիւ ամբաստանուած անձերու դատավարութիւնը, Սէնի եղեռնադատ ատեանին առջեւ: Ամբաստանեալները քսան հոգի են, որոնց գլուխը կը գտնուի Տիկին Արլէթ Սթավիսքի: Ահագին բազմութիւն խռնուած էր դատավարութեան առթիւ: Փաստաբաններէն շատեր ոտքի վրայ մնացած ըլլալով, հարկ եղաւ պահ մը ընդհատել դատավարութիւնը եւ նոր նստարաններ բերել: Հարկ էր դատարանին մէջ տեղաւորել 36 պաշտպան փաստաբաններ, 20 ամբաստանող փաստաբաններ, 187 թղթակիցներ եւ լուսանկարիչներ եւ 75 վկաներ: Առաջին նիստը վերջացաւ օրինական ձեւակերպութիւններով և ամբաստանագրին ընթերցումով: Փաստաբանները եւ ուրիշներ անկարող կը համարէին ամբաստանագրին ամբողջական ընթերցումը, ուստի յապաւումներ կատարուեցան: Բուն հարցաքննութիւնը սկսաւ երէկ, երեքշաբթի: Կը կարծուի թէ դատը շաբաթներ պիտի տեւէ: Ինչպէս ամբաստանեալներուն մէջ կան ծանօթ անձեր, նոյնպէս վկաներուն մէջ կը գտնուին բազմաթիւ երեսփոխաններ, ծերակուտականներ եւ նախարարներ: Կեդրոնական դէմքը Տիկին Սթավիսքին է, առժամապէս ազատ արձակուած, իր պաշտպաններուն շնորհիւ:

ՁԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

«ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ» անուն խմբակցութիւն մը կազմուեցաւ, նախագահութեամբ նախկին վարչապետ Գ. Փօլ Պոնքուրի: Միութեան մաս կը կազմեն Հանրապետական Ընկերվարականները, Ֆրանսայի Ընկերվարականները և Ֆրանսայի Ընկերվարականները: Ուրեմն ձախերը պիտի զօրանան Խորհրդարանին մէջ: Այս առթիւ կարծողներ կան թէ ձախակողմեան հոսանքները պիտի ապացուցեն Լավալի դահլիճը, նոր մը կազմել տալով Գ. Պոնքուրի վարչապետութեամբ:

ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ բուռն թափով սկսան երկուշաբթի օր: Թեկնածուներու թիւն է 1345 հոգի, 615 աթոռի համար: Վարչապետ Գ. Պոլտուինի անմիջապէս ընտրուած համարուեցաւ, մրցակից չունենալով: Ուրիշ յայտնի դէմքեր ալ ընտրուած կը համարուին միեւնոյն ձեւով: Պահպանողական թեկնածուներուն թիւն է 511, աշխատաւորականներու՝ 552, ազատականներու՝ 159: Թեկնածու ներկայացած են նաեւ երկու համայնավարներ:

ՄԱՀՀՈՒԱՆ ԴԱՏԱՊԱՐՏՈՒԵՑԱՒ հանքային ճարտարագէտ մը, Չէլիաբինսքի մէջ (Խ. Միութիւն), իսկ հինգ ճարտարագէտներ ալ ծանր բանտարկութեան, իբրեւ պատասխանատու 10 հանքագործներու մահուան:

ՈՒԺԳԻՆ ԵՐԿՐԱՇԱՐԺ մը ահռելի սարսափ տարածեց Հիւսիսային Ամերիկայի 17 նահանգներուն եւ Քանատայի մէջ, ուրբաթ գիշեր: Մասնաւորապէս ազդուեցան Նիւ Եորք, Ուաշինկթըն եւ Շիքակօ, ուր հազարաւոր ապակիներ ջախջախուեցան եւ շատ մը տուներ ճեղքուեցան: Հազարաւոր բնակիչներ փողոց թափեցան գիշերազգեստով:

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ԳԱՆԷԼՕ-ՔԱՇԱՆԻ «Արծիւ» ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, 9 Rue Mouton Duvernet, Գանէլօ:

Գալատ

ԼԻՈՆԻ «Վարանդեան» Կոմիտէին ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, 131, Rue Lafayette, Զարգարեան Գրադարանի մէջ:

ՎԱԼԱՆՍԻ Կոմիտէի ընդհ. անդամական ժողովը տեղի կ՚ունենայ վաղը Հինգշ. երեկոյ ժամը 8ին «Սիամանթօ» ակումբին մէջ: Կը հրաւիրուին բոլոր ընկերները:

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

ԱՆԻԷՐ-ՊՈՒԱ-ՔՈԼՈՆՊԻ ՄԷՋ

կազմակերպուած «ԱՐԱՄ» ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ

16 Նոյեմբեր, Շաբաթ երեկոյ, ժամը 9էն մինչեւ առաւօտ

Բանախօսութիւն, գեղարուեստական ճոխ բաժին, հայկ. եւ եւրոպ. պար.

Մանրամասնութիւնները շուտով կը խնդրուի նկատի առնել այս թուականը:

ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ ՄԷՋ

կազմակերպուած ՌԱԶՄԻԿ խումբի կողմէ եւ հովանաւորութեամբ ՎԱՐԴԱՆ ենթակոմիտէի

ԿԸ ԽՕՍԻ Ս. ՍԱՍՈՒՆԻ

Կը ներկայացուի ՈՒՇ ԼԻՆԻ, ՆՈՒՇ ԼԻՆԻ

երգ. արտասանութիւն եւ անակնկալներ.

Մուտք 5 ֆրանք, անգործներու 3 ֆրանք:

ԸՆԿԵՐԱՀԱՄԱԽՄԲԱԿԱՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

կազմակերպուած

Հ. Յ. Դ. ՓԱՐԻԶԻ ԵՒ ՇՐՋԱՆԻ ՔՈՅՐ ԿՈՄԻՏԷՆԵՐՈՒ ԿՈՂՄԷ

Այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2-30ին

ՍՕՑԻԷԹԷ ՍԱՎԱՆԹԻ D սրահին մէջ

կը խօսին ընկերներ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ ԵՒ Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

Ներկայ քաղաքական կացութեան մասին:

կը հրաւիրուին բոլոր ընկերներն ու համակիրները:

Ծախքերու մասնակցութեան համար մուտք 1 ֆրանք:

ՑԵՐԵԿՈՅԹ - ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ԵՒ ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆԻ ՇԱՎԻԼԻ Մ. ԺՈՂՈՎՆԵՐՈՒՆ ԿՈՂՄԷ

ԿԻՐԱԿԻ 17 ՆՈՅԵՄԲԵՐ

Կը մասնակցի «ԵՓՐԱՏ» նուագախումբը:

ԵՐԵԿՈՅԹ - ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ՀԱՅ ԿԱՄԱՒՈՐՆԵՐՈՒ ԵՒ ՄԱՐՏԻԿՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

Դեկտ. 21ին ՓԸԹԻ ԺՈՒՐՆԱԼի սրահին մէջ

Կը խնդրուի նկատի ունենալ այդ թուականը:

«ՀԱՅ ԵՐԳԻ ՕՐ»Ը

կազմակերպուած

ՍԻՓԱՆ-ԿՈՄԻՏԱՍ ՄԻԱՑԵԱԼ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻ ԿՈՂՄԷ

դեկտ. 8 եւ դեկտ. 15 կիրակի օրերը կէս օրէ յետոյ ժամը 2.30ին

Salle ERARDի մէջ, 11, rue de Mail. Métro: Bourse.

ղեկավարութեամբ Ա. ՊԱՐԹԵՒԵԱՆԻ

ՀԱՅ ՃԱՐՏԱՐԱԳԷՏԻ ՏՕՆԸ

ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱՐՏԱՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ

Տեղի կ՚ունենայ Դեկտեմբեր 22ի կիրակի գիշեր ժամը 9ին

Salle des Ingénieurs Civilsի սրահին մէջ

Մանրամասնութիւնները մօտ օրէն:

ՆՈՒԻՐԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆ

Փարիզէն Շահլամեան ընտանիքը 50 ֆրանք կը նուիրէ փոխան ծաղկեպսակի, Մարսէյլի Կարնեցիներու Հայրենակց. Միութեան, իրենց զարմիկին՝ Սիմոն Դ. Շահլամեանի դառնակսկիծ մահուան առթիւ:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի, արուարձաններու եւ շրջաններու բոլոր խումբերու եւ ենթակոմիտէներու կողմէ մեր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնենք ընկերուհի եւ ընկեր Գ. Շահլամեաններուն եւ Օր. Հ. Շահլամեանին, առաջիններուն՝ իրենց սիրասուն զաւկին եւ վերջինոյն եղբօր՝ Սիմոնի կսկծալի մահուան առթիւ:

×

Մեր վշտակցութիւնները կը յայտնենք նաեւ ընկ. Պօղոս Հիւսեանի եւ իր Տիկնոջ, ընկերուհի Ս. եւ ընկ. Գ. Սարաճեաններուն իրենց եւ մեր բոլորին սիրելի Սիմոն Շահլամեանի դառնագին մահուան առթիւ:

Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի Շրջ. կոմիտէ

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Մարսէյլի «Լիզպոն» ենթակոմիտէն եւ բոլոր ընկերները իրենց ցաւակցութիւնը կը յայտնեն ընկերընկերուհի Գ. Շահլամեաններուն եւ պարագաներուն իրենց սիրելի որդւոյն Սիմոն Շահլամեանի դառնակսկիծ մահուան առթիւ:

ՎԱՐԴԱՊԵՏԻՆ ՑԻՇԱՏԱԿԻՆ

Մ. Մկրտիչ Մնոյեան, Պօնտի, 20 ֆրանք կը նուիրէ Կոմիտասեան Յանձ. ժողովին փոխան ծաղկեպսակի, վարդապետին մահուան առթիւ:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՇԱՎԻԼԻ Մանկապարտէզի Վարչութիւնը ժողովի կը հրաւիրէ աշակերտներու ծնողքը այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 4ին, դպրոցի սրահին մէջ:

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ԹՈՒԼՈՒԶ, Խաչ.— 100:
ՆԻՍ, Օ. Գ.— 70:
ՄԻՒՐԷ, Անդր.— 35:
ԼԱՓԱՐՆԱ, Յ. Գ.— 3 եգիպտ.:
ՇԱԼԷԹ, Գալ.— 100:
ՔՈՒՐԲԸՎՈՒԱ, Օ. Գ.— 35:
ՓԱՎԻՅՕՆ ՍՈՒ ԲՈՒԱ, Ս. Տէր Մ.— 105:
ՄԱՐՍԷՅԼ, Ա. Շահպ.— 150:
ՊՕՐԸՓԵՐ, Հ. Ա.— 35:
ՓՈՆԹԷ, Մ. Գ.— 35
ՇԱՎԱՆՈԶ, Խ. Մ.— 70:
ԱԳԱՍՏԱՆ, Գործ.— 505:
ՏԷՍԻՆ, Գործ.— 400:
ԹՈՒՐԷԹ, Յ. Ս.— 35:
ՊԷԼԿՐԱՏ, Ս. Մ.— 96:
ՎԱԼԱՆՍ, Գործ.— 223: Կարգադրեցինք.
ԿԱՐՏԱՆ, Գործ.— 136:
ՄՕՐՓԻՀԱՆ, Կ. Մ.— 35:
ՇԱԼԷԹ, Քէշ.— 35:

Imprimerie A. DER (AGOPIAN).
Le Gérant: H. STEPHAN
17, Rue Dameame, PARIS (13)

ԳՈՅԱՄԱՐՏ Օրացոյց 1936, Է. տարի

ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հ. Յ. Դ. ՊԱՏԱՆԵԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

Դիմել հետեւեալ հասցէին՝ Gaizag Djarayan, 49, Rue Nationale, Marseille (Fr.)

ԳՈՅԱՄԱՐՏ ՕՐԱՑՈՅՑ ԿԸ ԾԱԽՈՒԻ.—

Մարսէյլ, Միութեան Գրադարան Ընթերցարանը, 49, Rue Nationale, Marseille
Մարսէյլ, Գրատուն Գ. Մերիկեան, 13, Rue des Dominicaines, Marseille
Փարիզ եւ շրջանը, ԳՐԱՏ. ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼ, 51, Rue Monsieur le Prince, Paris
«Յառաջ»ի խմբագրատունը.
Տեսին, Վահան Հիւսեան, 3, Rue Tellier, Decines
Լիոն Ն. Քրքըրեան, 115, Rue Moncey.
Ռոմանս, Ս. Պիլալի 5, Rue du Puy.
Վալանս, Ղազար Պալըզեան, 58, Rue Bouffier, Valence
Սէնթ Էթիէն, Վարդան Երիմեան, 34, Rue des Frères Chapps
Վիէն, Ներսէս Խաչիկեան, 124, Rue Lafayette
Նիս, Վահան Շէհրէքեան, 182, Bld. de la Madeleine
Կարտան, Լ. Գույումճեան, Puits Bivert.
Ալճէրիա, Պօղոս Արզումանեան, Hôtel Atlas, Blida
Պորտօ, Ա. Քէնտիրեան, Rue Ed. Vaillant, Cenon
Պաղտատ, Տօքթ. Կարապետեան:
Պէյրութ, Խորէն Աղնաւուրեան, Bab Yacoub
Պարսից Ծոց, Ա. Գէորգեան, A.I.O.C., Abadan
Պրազիլ, Անդրանիկ Սիրունեան, Sainte - Catarins
Պասրա, Ռուբէն Մնացեան, Librairie, Basrah
Պէյրութ, Արշակ Հօրիկեան, Photo Mourad
Մուսուլ, Յարութիւն Արծրունեան, Garage Central
Փօն տ'Օպեռ, Արթին Կարապետեան,
Շարլիէօ, Ստեփան Թիւրմինեան
Ամերիկա, B. Palyan, 119, P. O. Box, Milford, Mass.
Հալէպ, Խորէն Գրքէշէլեան, 22, Rue Boustan Kulab
Դամասկոս, Աւետիս Լօշխաճեան, Photo Sport
Պաղտատ, գլխաւոր վաճառ Աւետիս Աղանիկեան
Մարսէյլի արուարձանները Դաշնակցական Ակումբները.
Յունաստան, «Նոր Օր»ի խմբագրատունը
Եգիպտոս՝ «Յուսաբեր»ի խմբագրատունը, նաեւ բոլոր դաշնակցական թերթերու խմբագրատուները.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Dameane, PARIS (13e)
Téléphone : Clacière 15 – 70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՓԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ՆՈՒԱՄՍԵԱՅ

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ՆՈՒԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Սուրիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 7 ՆՈՅԵՄԲԵՐ JEUDI 7 Novembre 1935

11 ՏԱՐԻ — 11e Année No. 2955

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

«ԻՆՇԱԼԼԱՀ», ԿԸ ՏԵՍՆԵՆՔ ԱՅԴ ՕՐԸ...

Երեւութապէս տարբեր տեսակէտներէ մեկնելով, միեւնոյն եզրակացութեան կը յանգին երկու թերթեր, մէկը՝ Թուրքերէն, միւսը՝ Հայերէն: Գործածուած բառերն ալ շատ կը նմանին իրարու իրենց հիմնական իմաստով:

Այսպէս, Թուրքերէն թերթը, «Ճիւմհուրիյէթ», իբրեւ անտարբեր լուր հաղորդելով «Հնչակ կուսակցութեան լուծումը», կը գրէ.

— «Հաղորդուած տեղեկութեանց համաձայն, Հնչակ կուսակցութիւնը վերջապէս հասկցած է թէ ցնորք է Թուրքիոյ մէջ Հայաստան մը հաստատելու ծրագիրը եւ թէ այլեւս ընելիք գործ չկայ յեղափոխական գետնի վրայ: Այս պատճառով լուծած է ինքզինքը.

... Հնչակ կուսակցութիւնը հայկական ամենահին յեղափոխական կուսակցութիւնն է եւ հետեւաբար անոր տուած որոշումը կարեւոր է այն տեսակէտով որ հայ յեղափոխականներն ալ սկսած են տեսնել իրականութիւնը: ԿԸ ՄԱՂԹԵՆՔ ՈՐ ՀՆՉԱԿ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԵՆԷՆ ՅԵՏՈՅ ՈՉՆՉԱՆԱՅ ՆԱԵՒ ԴԱՇՆԱԿ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ»:

Իսկ հայերէն թերթը, «Պայքար», երկար խմբագրական մը նուիրած է նոյն հարցին (տես «Մամուլի բաժինը»):

Ռամկավար պաշտօնաթերթն ալ կը հաստատէ թէ վերջացած է «Հնչակեան կուսակցութեան անկախութիւնը», թէ համայնավարներու հետ կնքուած համաձայնութեամբ «Հնչակեան կուսակցութիւնը միանգամ ընդ միշտ հրաժարած է Թրքահայ դատէն»:

— «Հնչակեան ղեկավարները, ինչպէս ցոյց կուտայ իրենց կոչը, Քոմիւնիստ կուսակցութեան ուղղուած նամակը — խօսքն անգամ չեն ըրած կուսակցութեան գոյութեան հիմնական պատճառ եղող թրքահայ դատին: Եթէ այս ղեկավարներու որոշումը կը ներկայացնէ ամբողջ Հնչակեան կուսակցութեան կամքը — մենք իրաւունք ունինք Հնչակեանութիւնը թաղուած եւ Քոմունիստ կազմակերպութեան մէջ լուծուած նկատելու»:

Տրամաբանելով – տրամաբանելով, ռամկավար օրգանը կը յանգի եզրակացութեան մը որ շատ կը յիշեցնէ հրանդի Գաղափար ադբարը — «հետեւաբար եւ ընականաբար».

— « ԿԱՐԳԸ ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ ԴԱՇՆԱԿՆԵՐՈՒՆՆ Է»:

Ըսել կ'ուզէ թէ Դաշնակցութիւնն ալ գոյութեան իրաւունք չունի այլեւս, պէտք է լուծուի եւ թաղուի:

Այդ պարագային, անշուշտ «ազգայնական Դաշնակները» կը մտնեն ռամկավար հնոցին մէջ, իսկ ընկերվարականներն ալ կ'իյնան բաժին համայնավարութեան:

Աւելորդ է ոգը ու կոծ արձակել, «այս ախուր ամօթ»: Ռամկավարութիւնը, միշտ ողջամիտ եւ հեռատես, այդ մասին ալ համոզուած է:

Չէ՞ որ, տարիէ մը ի վեր, «Պայքար» խմբագրական ճակատին վրայ, քառակուսի շրջանակի մը մէջ ամէն օր կը յիշեցնէ թէ իրենք ամուր կեցած են պատնէշին վրայ:

Ահաւասիկ իրենց «ուղեգիծը»: Կարդացէք եւ սրտառնեցէք մեր հանգչողներուն մէջ.—

Ա.— Հայ Ազգը եւ անոր շահերը՝ ամէն հատուածական հաշիւներէ վեր:

Բ.— Անվերապահ աջակցութիւն Հայաստանի:

Գ.— Հետապնդում չազատագրուած հայկական հողամասերու դատին:

Դ.— Պահպանութիւն ազգային արժէքներու եւ հարստութեանց:

Ե.— Զատագովութիւն Մ. Նահանգաց սահմանադրական իտէալներուն եւ սկզբունքներուն:

Ի՞նչ մնաց անդին, որպէսզի Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը յամառի պահել իր գոյութեան իրաւունքը:

Երբ Դաշնակցութիւնն ալ թաղուի ոչնչանայ համաձայն «Ճիւմհուրիյէթ»ի եւ «Պայքար»ի սրտագին եւ միաձայն մաղթանքներուն, ռամկավարութիւնը գրաւելով բոլոր դիրքերը, բարձունքներէն մինչեւ տափաստանները, միապետ կը վարէ հայ ժողովուրդին ճակատագիրը: Եւ այն ատեն, պարզապէս ժամանակի խնդիր է «չազատագրուած հայկական հողամասերու դատին» լուծումը:

Ի՞նչ խօսք որ, եթէ կ'ուշանայ լուծումը, պատճառը ուրիշ բան է, եթէ ոչ Դաշնակցութեան գոյութիւնը:

Ուրեմն, բոլորդ ալ սրտանց աղօթեցէք, ձայնաւոր կամ անձայն, որպէսզի օր առաջ իրականանայ Եունուս Նատիի եւ աղա Հովսէփի մաղթանքը:

X

Կը զուարճանա՞նք: Իսկ դո՞ւն, ընթերցող, դո՞ւն ինչ կը զգաս այս պատկերին առջեւ: Կուլա՞ս թէ կը խնդաս:

Ի՛նչ երջանկութիւն է կորսնցնել իր վիճակին գիտակցութիւնը, եւ աշխարհը դատել սեփական աչքերով,— աչքերը գոց եւ ականջները գետնէն կտրած:

Այդ երջանկութեան մարմնացումը կը ներկայացնէ մեր օրերու ռամկավարութիւնը:

Եւ այս՝ ճիշդ այն պահուն երբ ամէնքս մէկ բերան կը խոստովանինք, բարձրաձայն կ'աղաղակենք թէ անզօր են եւ անբաւական՝ մեր ինքնապաշտպանութեան միջոցները, թէ անհրաժեշտ է կազմակերպել մեր ճիգերը եւ միացեալ ճակատ հաստատել գոնէ կարգ մը հարցերու մասին:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԲԱՑԱՌԻԿ ՕՐԷՆՔՆԵՐ ՕՏԱՐՆԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

Բնակութեան արգելքի պարագան

Արտաքսեալներ եւ շրջուն վաճառողներ

Անցեալ շաբթու հրատարակուած հրամանագիր – օրէնքներուն մէջ կը գտնուին կարգ մը անօրէնութիւններ՝ օտարականներու մասին: Պաշտօնաթերթէն կը քաղենք անոնց գլխաւորները.—

ՓԱՍԻԺ ԱՐՏԱՔՍՈՒԱԾ ՕՏԱՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԴԷՄ.— Հրամանագիրը կ'ըսէ թէ հակառակ արտաքսման վճիռին Ֆրանսա մնացած կամ վերադարձած օտարականին համար նախատեսուած պատիժը մէկ ամիսէն վեց ամիս բանտարկութիւն է, համաձայն 1849 դեկտեմբեր 3ին հաստատուած օրէնքին: Այս պատիժը բաւական կը համարուէր այն շրջանին երբ վարչական իշխանութիւնը միջոցներ ունէր սահմանագլուխները պաշտպանելու, օտարականներու հակողութիւնը ապահովելու եւ պայմանաժամը լրացած ատեն դատապարտեալը սահմանէն դուրս հանելու: Սակայն պատիժը յաճախ անզօր կը մնայ, նկատի առնելով օտարականներու աճումը, տնտեսական եւ քաղաքական հանգամանքները, եւ շրջագայութեան դիւրութիւնները: Հետեւաբար, կառավարութիւնը որոշած է բանտարկութեան պատիժը ՎԵՑ ԱՄԻՍԷՆ ԲԱՐՁՐԱՑՆԵԼ ԵՐԿՈՒ ՏԱՐՈՒԱՆ: Դատարանները պարտաւոր են յատկապէս հրամայել թէ դատապարտեալը սահմանէն դուրս պիտի հանուի, երբ լրանայ բանտարկութեան պատիժը:

ՆԵՐՔԻՆ ԳՈՐԾԵՐՈՒ ՆԱԽԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ ՊԻՏԻ ՃՇԴԷ ԱՅՍ ՀՐԱՄԱՆԱԳԻՐ – ՕՐԷՆՔԻՆ ԳՈՐԾԱԴՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐԸ, 1930 ՅՈՒՆՈՒԱՐ 11Ի, 1934 ՅՈՒԼԻՍ 16Ի ԵՒ 1935 ՕԳՈՍՏՈՍ 27Ի ՀՐԱՄԱՆԱԳԻՐՆԵՐՈՎ ՆԱԽԱՏԵՍՈՒԱԾ ՀԱՅՐԵՆԱԶՈՒՐԿՆԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ:

Միւս կողմէ, խափանելու համար 1917 ապրիլ 2ին հաստատուած ինքնութեան թուղթի եւ ընկալագրի խարդախութիւնները, պիտի գործադրուին պատժական օրէնքի 153 եւ 154 յօդուածները: Այս առթիւ, պիտի ջնջուին 1893 օգոստոս 8ի օրէնքին 1 եւ 3 յօդուածները, օտարականներու բնակութեան մասին:

ՇՐՋՈՒՆ ՎԱՃԱՌՈՐԴՆԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ.— Ընթացք տալով բազմաթիւ առեւտրական խմբակցութեանց պահանջին, հրամանագիր – օրէնք մը կը սրամտէ աւելի բացորոշապէս ճշդել այն պայմանները որոնց հիման վրայ օտարականներ պիտի կրնան շրջուն արհեստ մը կամ առեւտուր մը ի գործ դնել:

ԲՆԱԿՈՒԹԵԱՆ ԱՐԳԵԼՔԻ ՄԱՍԻՆ.— 1885 մայիս 27ի օրէնքին 19րդ յօդուածը կը սահմանէ բնակութեան արգելքի պայմանները: Նախապէս ներքին նախարարը կը փակէր դատապարտեալներու համար ընդհանրապէս եւ անուապէս կարգ մը շրջաններ — սահմանամերձ եւ զինուորական, ինչպէս եւ որոշ վայրեր՝ քաղաքներու մէջ: Ցետոյ արգելքը տարածուեցաւ ուրիշ քաղաքներու մէջ ալ, իբրեւ հետեւանք ճարտարարուեստական եւ առեւտրական զարգացման, ինչպէս եւ շրջագայութեան վայրերու, ջերմուկներու եւ օդափոխութեան կայաններու մէջ, հոն հաստատուած խաղարաններու պատճառով

Նկատելով որ նոր հանգամանքներու առջեւ այլեւս անբաւական են հաստատուած կանոնները, կառավարութիւնը որոշած է օրինագիծ մը ներկայացնել, բարեփոխելու համար բնակութեան արգելքի օրէնքը: Բայց, նկատի առնելով պատիժին գործադրութեան յարաճուն դժուարութիւնները, այս մասին բացառիկ անօրէնութիւններ հաստատուած են:

ԻՏԱԼԱՑԻՆԵՐԸ 48 ԺԱՄ ԿԱՆԳ ԱՌԻՆ

ՃԱՄԲԱՅ ՇԻՆԵԼՈՒ ԵՒ ՊԱՇԱՐ ԱՄԲԱՐԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

Մուսոլինի եւ անգլ. դեսպանը նորէն կը խորհրդակցին Միջերկրականի մասին

ՄԱՀԱՓՈ՛ՐՁ ՍԱՐՔՈՒԱԾ ԷՐ ՆԷԿՈՒՍԻՆ ԴԷՄ

Իտալական բանակը 48 ժամ կանգ առաւ, դէպի Մաքալէ յառաջացած ատեն, ճամբայ շինելու եւ պարենաւորումը ապահովելու համար:

Յարձակողականը պիտի վերսկսի այսօր, հինգշաբթի: Իտալական բանակը որ եւ է դիմադրութեան հանդիպած չէ մինչեւ հիմա: Կը կարծուի թէ բուռն կռիւներ պիտի մղուին Մաքալէի առջեւ: Իտալական օդանաւեր ստուգած են թէ ստուարաթիւ հաբէշական զօրքեր կը շարժին դէպի հիւսիս, ուղղուելու դէպի Մաքալէ: Հաբէշական աղբիւրէ կը հաղորդեն թէ հրամայուած է բանակին՝ յառաջ խաղալ դէպի հիւսիս եւ պաշտպանել Մաքալէն:

Իտալական բանակը յառաջ խաղաց տաժանելի պայմաններու մէջ, անձրեւի տակին եւ տեղատարափ անձրեւին տակ: Հարրարէն հասած լուրերու համաձայն, բուռն ռմբակոծութիւններ տեղի ունեցած են Օկատէնի ճակատին վրայ:

Հաբէշական աղբիւրէ կը հաւաստեն թէ Տանաքիլի շրջանին մէջ իտալական զօրամաս մը պաշարուած եւ ետ մղուած է համանուն վայրէնի ցեղին կողմէ: Այդ լուրին համաձայն, Իտալացիները իրենց դրաւած բլուրէն քաշուելով, անհետի ջարդ մը կերած են:

Ուրիշ լուրի մը համաձայն, իտալական օդանաւեր ռմբակոծելով ոչնչացուցած են հաբէշական կայան մը, որ ռազմանիւթ եւ պաշար կը փոխադրէր անգլիական Սոմալիլէնտէն: Հեռագիրը կ'ըսէ թէ 500 Հաբէշներ սպաննուած են, բազմաթիւ ջորիներու եւ ուղտերու հետ, իսկ ամբողջ ռազմանիւթը պայթած փճացած է:

Երրորդ հեռագիր մը, որ տակաւին չէ հաստատուած, կ'ըսէ թէ մահափորձ մը սարքուեր է Հաբէշիստանի կայսեր դէմ: Իբրեւ թէ ռումբ մը ձգուած է պալատին մէջ: Հրամայուած է ձերբակալել Ամերիկացի սեւամորթ մը, իբրեւ ահաբեկիչ:

Խորհրդաւոր լուրեր կը շրջին կայսերական ընտանիքի մասին: Գահաժառանգը հեռացած է մայրաքաղաքէն, կայսեր անձնական ձիերն ալ Տէսիէ ղրկուած են, բայց տակաւին լուր չկայ կայսեր մեկնումի մասին: Զրոյցի մը համաձայն, Տէսիէ կամ Հարրար պիտի երթայ այսօր:

Օտարականները կը շարունակեն հեռանալ մայրաքաղաքէն:

(Շար.ը երրորդ Գ. էջ)

ԽԹՈՎՊԻՈՅ ԿԱՅՍՐԸ ՄԱՐԱԶԱԽՏԻ ՀԱՄԱԶԳԵՍՏՈՎ
(Զրոյց կը շրջի թէ ռումբ մը նետուած է կայս. պալատին վրայ)

Իտալիոյ խնձնապաշտպանութեան միջոցը

ԽՆԱՅՈՂՈՒԹԻՒՆ, ԶՈՀՈՂՈՒԹԻՒՆ, ԴԻՄԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

Իտալական թերթերը կը հաստատեն թէ կառավարութիւնը որոշած է կանգ չառնել որ եւ է խնայողութեան եւ զոհողութեան առջեւ, իբրեւ պատասխան պատժական անօրէնութեանց: Ամենախիստ միջոցներ ձեռք առնուած են հանրային վարչութեանց կողմէ, ամէնէն աննշան կորուստներէն խուսափելու համար: Նոյն պատուէրը տրուած է անհատներու: Ամէն աւելորդ ծախք պիտի խնայուի, նոյնիսկ խէժը եւ չուանի ծայրը: Շաբաթը մէկ օր միս չգործածելու որոշումը գործադրուեցաւ երեքշաբթի օրէն, տուներու ինչպէս պանդոկներու մէջ: «Թրիպունա» կը գրէ.—«Մեր պատժական անօրէնութիւնները կը սկսին նոյեմբեր 5ին, իսկ անոնցը՝ նոյեմբեր 18ին»: Կը նշանակէ թէ Իտալիա վճռած է իր կարգին հարուածել այն երկիրները որոնք կը մերժեն պաշար տալ իրեն: Իտալիա արտասահմանէն չպիտի գնէ որ եւ է բան որ բացարձակապէս անհրաժեշտ չէ ազգային կեանքին համար:

Արդէն իսկ ջնջուած են 47 կառախումբեր, 9570 քիլոմեթր ճամբու վրայ, որպէսզի նուազագոյն չափին իջնէ ածուխի սպառումը: Ուրիշ կրճատումներ ալ կը նախատեսուին:

Հողագործական նախարարութիւնը յանձնարարեց ուժ տալ կարգ մը մշակութեանց որոնք բաւական զարգացած չեն (վարսակ, գետնախնձոր, ոլոռ, լուբիա, բակլայ): Ձիթապտուղի մշակութիւնը պիտի աւելցուի, որպէսզի պէտք չունենան ճարպէն գնելու: Մասնաւորապէս հող պիտի տրուի այն պտուղներուն որ կրնան չորցուիլ եւ պահուիլ: Զարկ պիտի տրուի նաեւ ճագարներու եւ հաւերու բուծման: Մէկ խօսքով, ամէն միջոց պիտի փորձուի, դիմանալու համար տնտեսական կաշկանդումներուն:

*** Պատերազմի այրիներէն վերջը, որոնք յանձնաժողովներ կազմած են, տնտեսական կաշկանդումներու հետեւանքները մեղմացնելու համար, ահա բժիշկներն ալ ասպարէզ կը նետուին: Անոնք իրենց ազդեցութիւնը ի գործ պիտի դնեն բնտանիքներու վրայ, որպէսզի յարգուի կարգապահութիւնը՝ ազգային արտադրութեանց սպառման համար: Միւս կողմէ, անոնք պայքար բացած են օտար մասնագիտական դեղերու դէմ: 1934ին Իտալիա 66 միլիոն վճարած էր այս կարգի դեղերու համար: Բժշկական օրկանը ցանկ մը հրատարակեց, անոնց տեղ մատնանշելով իտալական դեղեր: Դեղագործներն ալ կ'աջակցին բժիշկներուն:

*** «Թայմզ» կ'իմանայ թէ Եգիպտոսի իտալական դեսպանը ուժգնօրէն բողոքած է վարչապետին, իմանալով որ եգիպտական կառավարութիւնն ալ որոշած է մասնակցիլ պատժական անօրէնութեանց գործադրութեան: Դեսպանը յիշեցուցած է Իտալիոյ աջակցութիւնը՝ մասնաւորապէս Եգիպտոսի հանրային պարտքերու խնդիրը կարգադրելու համար, եւ հասկցուցած է թէ Իտալիա չպիտի մոռնայ Եգիպտոսի ներկայ դիրքը:

Նոյն թերթին թղթակիցը կը հեռագրէ թէ Աղեքսանդրիոյ իտալական հիւպատոսը ժողովի մը առթիւ յանձնարարած է պոյքոթ սարքել անգլիական ապրանքներու դէմ:

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊԵԼ ԴԻՄԱԿԻ ԳՈՐԾԱՐԱՆ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ

Կազմակերպել դիմակի գործարան մը բացուեցաւ հոկտեմբեր 31ին Էնկիւրիի մէջ: Բացման ներկայ էին բոլոր գործավարները, երեսփոխաններ եւ պետական ծանօթ դէմքեր: Խօսեցան Առողջապահական գործավարը եւ վարչապետ Զօր. Իսմէթ Ինէօնիւ որ գործարանին ու անոր արտադրութեան կարեւորութիւնը շեշտեց իբր ոչ թէ զինուորական այլ ժողովրդական պահանջ մը:

Գործավարը իր ճառին մէջ յայտնեց թէ գործարանը, օրական 8 ժամ աշխատելով, տարին 100հազար դիմակ պիտի պատրաստէ, իսկ եթէ երեք խումբ բանուորներ աշխատին ամբողջ օրը, տարեկան արտադրութիւնը 300,000ի կը բարձրանայ: Գործարանին համար, կառավարութիւնը տրամադրած է մէկ միլիոն 270,000 ոսկի:

Ճառերէն վերջ, գործավարը իր առջեւ գտնուած մեքենային լծակը դարձուց ու ամբողջ գործարանը սկսաւ բանիլ: Ներկաները մի առ մի այցելեցին բոլոր բաժինները ու վարչապետը անձամբ փորձեց պատրաստուած դիմակներէն մէկը:

ԹՈՒՐՔԻԱ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ ՈՒ ՓՈՐՁԵՐՈՎ

ՎԵՐՋԻՆ ՄԱՐԴԱՀԱՄԱՐԻՆ ԱՌԹԻՒ

Թուրքիոյ մարդահամարը, որ տեղի ունեցաւ Հոկտ. 20ին, երկրորդն է: Առաջինը կատարուած էր 27 Հոկտ. 1927ին: Ճշդենք, սակայն, որ Համիտի օրով եւս բնակչութեան թիւը ստուգելու փորձ մըն է եղած, բայց ի հարկէ, անյաջող է անցած:

Երկրորդ մարդահամարը, բաղդատմամբ առաջինին, առաւելութիւններ ունեցաւ: Որովհետեւ, համեմատաբար աւելի լաւ էր կազմակերպուած, ու Էնկիւրի նախորդէն փորձառութիւններ էր ձեռք ձգած: Մարդահամարին գլխաւոր առաւելութիւններէն մին ալ այն էր, որ ղեկավարութիւնը կամ կազմակերպումը յանձնուած էր այդ գործին հմուտ Եւրոպացիներու:

Վերջերս, այս սիւնակներուն մէջ, մենք խօսեցանք այս մասին, ջանալով պարզել թէ Թուրքիա ի՛նչ արտաքին նպատակներ կը հետապնդէ անով:

Հիմա, որ արդիւնքը ունինք, փորձենք, նախ, մարդահամարի հետ կապուած ներքին պատճառներն ու ցոյց տրուած թիւերուն իսկական արժէքները պարզել:

Մարդահամար բառը, համապատասխանելով հանդերձ կատարուած գործողութեան, չարտայայտեր այն բոլոր պարագաները որոնք կապուած են երկրի մը բնակիչներու համրանքին հետ: Արդէն իրականին մէջ վիճակագրութիւն մըն է որ կը կատարուի այժմ երկիրներու մէջ, տրուած ըլլալով որ բազմաթիւ յայն ծանօթութիւններ ձեռք կը բերուին բնակչութեան թուահամարին հետ:

Արդ, առաջին արժէքը, զոր վիճակագրութիւնը կ'ընծայէ, հարկ է փնտռել հետեւեալ ճշմարտութեան մէջ,— բնակչութեան վիճակագրութիւնը հիմն է քաղաքական գոյութեան: Վասնզի, երկիր մը որ չունի ճշգրիտ ցանկը իր ժողովուրդի թիւին, սեռերուն, մահացութեան, տեւումին, զարգացման աստիճանին, անտեսական վիճակին եւն. չի կրնար ճշգրիտ կերպով գիտնալ իր երկրին քաղաքական պետական գոյավիճակը:

Պետութիւնը առանձնապէս ոչ հող է, ոչ բնակչութիւն, ոչ ալ տնտեսութիւն կամ մշակոյթ: Այլ՝ այդ բոլորին համագումարութիւնը: Աւելին, ասոնք տարրերն են, որոնք առանձին առանձին կամ գործակցաբար կը ստեղծեն այլ ազդակներ կամ ուժեր, եւ ամէնքը միասին կը ծառայեն երկրին թէ պետութեան ամրացման ու բարգաւաճման:

Հիմա, մանաւանդ, երբ ուժը ոչ միայն բիրտ բանակը չէ, այլ եւ առանձնապէս մեքենականացած բանակն իսկ չէ, պետութիւն մը իր քաղաքական գոյութիւնը պայմանաւորուած կը տեսնէ գոյութեամբը չորս գլխաւոր ազդակներու — Հող, բնակչութիւն, տնտեսութիւն եւ գիտութիւն,— որոնք, սակայն, պէտք է համապատասխանօրէն զարգանան կամ ընդլայնին:

Կը տեսնուի, ուրեմն, որ, բնակչութիւնը, ըլլալով ազդակը ուժին, տնտեսութեան, կը կարօտի մանրամասն ծանօթացումի մը:

Այդ է պատճառը որ մարդահամարները կ'ըլլան լրացումովը հարցարաններու, որոնք պատկերն են բնակչութեան ընդհանուր վիճակին, եւ ոչ թէ միայն գումարը անոր թիւին:

Իսկ այդ հարցարաններու ամբողջութիւնը ուրիշ բան չէ, բայց եթէ ազգագրական վիճակագրութիւն մը:

Ուրեմն, երկիրներ, որոշ ատենէ անգամ մը կատարելով այդ «մարդահամարներ»ը, իրականին մէջ կատարած կ'ըլլան հաշուեկշիռը իրենց ազգաբնակութեան:

Եւ սակայն, եթէ այդ հաշուեկշռին արդիւնքը պատկերը պիտի ըլլայ նախորդ ու նոր մարդահամարներու, ատոր ուրեմն հարկ է որ թէ՛ նախորդը եւ թէ նորը ըլլան չափազանց ճշգրիտ:

Ընդհանուր այս կէտերու ճշդումէն վերջ, անցնինք Թուրքիոյ մարդահամարին:

Մանաւանդ որ այլ եւս մեզի համար պարզ է թէ Էնկիւրիի նպատակը ոչ մէկ է, ոչ ալ միօրինակ՝ այդ ձեռնարկին մէջ:

Թուրքիա, թէեւ հանրապետական այլ եւս, թէեւ տէր նոր օրէնքներու եւ նոր վարչական կազմի, թէեւ ձեռնարկած սեփական ճարտարարուեստի, այսուհանդերձ զուրկ է, տակաւին, շատ մը փաստացի տուեալներէ:

Այդ տուեալներէն առաջինը, անշուշտ, ճշգրիտ համրանքն է իր բնակչութեան: Թողլով աւելի վերջի՝ ձեռք ձգուած կամ ցոյց տրուած թիւին ճշդումը, դիտել կ'ուզենք տալ քանի մը պարագաներ:

Թուրքիա ընդարձակ երկիր է: Իր զանազան վայրերը ունին զանազան կլիմաներ: Կարգ մը վայրերու մէջ բնակչութիւնը համեմատաբար խիտ է ուրիշ վայրերու մէջ՝ նօսր: Կան եւ վայրեր, որոնք կրնան ամայի զատուիլ: Բնակչութիւնը միատարր չէ: Աւելին, կան վայրեր, օրինակ Տէրսիմ, ուր դեռ իշխանութիւնը ամբողջովին մուտք գործած չէ եւ ուր բնակչութիւնը մեծ մասով ոչ-Թուրք կամ հակաթուրք է:

Թուրքիոյ մէջ ե՛ւ պետական տնտեսութիւն կայ եւ անհատական: Օր օրի նոր ձեռնարկներ կ'ըլլան: Բայց, ընդհանուր ազգային տնտեսութեան յստակ վիճակագրութիւն մը չկայ:

Մարդահամարի օրուան «Հետաքրքրական պատահարներ»ը նկարագրած էին Թուրք թերթերը: Ատոնցմէ կը պարզուի որ նոյն իսկ Պոլսոյ մէջ բնակիչներ իրենց նախընտրած տարիքը կը գրեն հարցարանին մէջ: 27 տարեկան եղբայր, հայրը փութկոտութեամբ, 22 բրաւ...

Արձանագրութի՞ւն, բաղդատութեան ու ճշդումի հի՞մ. Չկայ:

Թուրքիա անծանօթ է իր ընկերային վիճակին: Ամէն անգամ որ առիթ ենք ունեցած խօսելու Թուրքիոյ բարեփոխումներու մասին, ափսոսած ենք կրկնելու թէ Քամալի երկիրը պէտք չէ դատել Պոլսով, Էնկիւրիով, կամ Իզմիրով: Վայրէ վայր ու դրժանել չի ...ջան անջրպետ կայ:

Պատմութեան համեմատ, նոր գիրեր, հարազատ լեզու, հանք, համալսարանութիւն, գլխարկ, Կիրակի փոխարէն երեքշաբթի, չողեկառք ու գործարան,— այո՛, բայց դեռ դանդաղ «քաղաքացիչ» ընտելացած չէ նորութիւններու, կը մնայ ազէտ, հեռու է գիրքէն ու թերթէն: Ասիկա ընդհանուր պատկերն է: Իսկ այդ պատկերին մանրամասնութիւնները ծանօթ չեն կառավարութեան:

Օրինակ, Էնկիւրին չի գիտեր թէ երկրի բնակչութեան քանի՞ առ հարիւրը անգրագէտ է. ո՞ւր, ո՞րքան: Քանի՞ համալսարանականներ կան, քանի՞ միջնակարգ կրթութեան տէրեր. Քանի՞ ողջ ուսման տարիքին մէջ է եւայլն:

Էնկիւրի, որ տեղաւորման ձեռնարկներ կ'ընէ, դեռ չի գիտեր թէ ո՞ր վայրին մէջ որքան բնակիչ պէտք է ու հնարաւոր է տեղաւորել: Ու թիւեր, զորս երբեմն պաշտօնական անձեր կը յայտնեն, կ'ապացուցանեն թէ իրապէս զուրկ է, այդ գործն իսկ, շօշափելի տուեալներէ: Օրինակ, վերջերս Թ. Րիւշտի Արաս յայտարարեց թէ «երկու միլիոն պիտի ըլլայ Թրակիոյ բնակչութիւնը»: Նոր մարդահամարով ... ութ հարիւր հազար է Թրակիոյ բնակչութիւնը, մինչ իրականին մէջ 350.000 հոգի կայ: Ուրեմն, այժմու բնակչութիւնը պիտի վեցապատկեն եւ կարելի՞ է. Կա՞ն պայմաններ: Ինչ համեմատութեամբ պիտի ըլլայ, սակայն: Երկիրը ընդարձակ, ամայի վայրեր չկա՞ն: Դայլիք գաղթականը ո՞րքան է որ չուրջ մէկուկէս միլիոնը ափ մը Թրակիոյ մէջ պիտի թխեն....

Չերկարենք, սակայն: Կասկած չկայ որ Թուրքիա կը տառապի թիւերու պակասէն:

Իր տնտեսութիւնը, բանակը, կրթական գործը, տեղաւորումը, ճարտարարուեստը, պիւտճէն, բոլո՛րը կախում ունին այդ թիւերէն:

Առանց ատոնց՝ ամէն ինչ կը մնայ պատահականութեան:

Կրթական գործավարութիւնը իր պիւտճէն պիտի պատրաստէ: Պէտք ունի որոշ թիւերու: Ելմտական գործավարութիւնը տուրքերու նախահաշիւ մը ունի ընելիք: Անհրաժեշտ է որ ունենար թիւ ու ճշգրիտ ծանօթութիւն, բաւ այնմ շինելու համար իր շէնքը:

Ցարդ, այս բոլորը Թուրքիոյ մէջ կ'ըլլային «հինին վրայ հիմնուելով» Այսինքն՝ ինչ որ տրուած էր նախորդ տարին: Այժմ քամալական Թուրքիան կ'ուզէ յենուլ թիւերու վրայ: Նախորդ օսմանեան կայսրութիւնը կը սարսափէր, առհասարակ թիւերէն. Հանրապետական Թուրքիան կեցած է արդիական ըմբռնումի մը վրայ,— ճշդել թիւերը ու պետական կառոյցը դնել անոնց վրայ: Բայց զանոնք ճշդելով հանդերձ, տալ այնպիսի ձեւով մը որ նպաստէ արտաքին աշխարհի վրայ թողելիք տպաւորութեան:

Այսպէս, ունենալ պէտք: Նախագծել զայն. գումարները կարելի եղածին չափ փրկել պատահականութենէ. գիտնալ նաեւ թաքը: Բայց՝ ծածկել.

Ուրեմն, թէեւ արտաքնապէս կը քօղարկէ իրողութիւնները, այսուհանդերձ Էնկիւրի կ'աշխատի ճշգրիտ ու վստահելի թիւերու վերածել իր երկիրը: Որովհետեւ, ստորերկրեայ հանքերուն նման, ճշդումի ու պատումի կը կարօտին նաեւ հողին վրայի տարրերն ու արժէքները: Կամ՝ բուն բացատրութեամբ ազգագրութիւն մը ունենալ:

Էնկիւրի, կատարելով իր մարդահամարը, այդ ընդհ. նպատակին կը ձգտի.

Կրկնենք, սակայն, որ ինք դեռ ի վիճակի չէ ազգագրական հաշուեկշիռ մը ընելու, քանի, նախ, առաջին մարդահամարը շատ անկատար էր ու բաղդատութեան հիմ չի կրնար ծառայել, եւ, երկրորդ, այս մարդահամարը եւս ապագայ ճշգրիտ ազգագրութեան մը անկատար ու թերի առաջինն է տակաւին:

Նոյնքան անկատար ու թերի է, հետեւապէս, բնակչութեան թիւի մասին իր ձեռք ձգած արդիւնքը, որմէ մենք տեղեակ չենք, քանի որ, ինչպէս բսինք, Էնկիւրի իրեն կը վերապահէ իրական թիւերը, ու կը յայտնէ թիւեր, որոնք իր կարծիքով, կրնան նպաստել իր կարգ մը քաղաքական եւ այլ նկատումներուն:

Յաջորդով կը խօսինք, առանձնապէս, այն թիւերու մասին, զորս իբրեւ մարդահամարի արդիւնք հրատարակութեան տուաւ Էնկիւրի:

Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՊՈՒՔՐԷՇԷՆ

1500ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ

Աւետարանի Թարգմանութեան 1500ամեակի առթիւ կազմակերպուած տօնախմբութիւններու շարքը կը շարունակուի Պուքրէշի մէջ:

Կիրակի 27 Հոկտ. Պուքրէշի ամենամեծ սրահին «Աթէնէէ»ի մէջ տեղի ունեցաւ ժողովրդական հանդիսութիւն մը կազմակերպուած Յանձնախմբի մը կողմէ: Ներկայ էին բոլոր դասակարգէ Հայեր, ամէնէն հարուստէն աղքատը, երեխաներով եւ մեծ մայրիկներով: Եկեր էին բոլորը եւ բազմեր Աթէնէէի կարմիր թաւիշէ աթոռներուն վրայ: Յանձնախումբը իր աշխատանքները բեռցուցեր էր Պ. Օ. Թ. Պէրպէրեանի վրայ, որ Պուքրէշ նոր եկած ըլլալով անտեղեակ է միջավայրի պահանջներուն: Իր քովը հաւաքած քանի մը երիտասարդներ, կը շինեն յայտագիր, կը հրաւիրեն բարձրաստիճան անձնաւորութիւններ որոնց օթեակները հանդէսի ընթացքին պարապ մնացին, կը վարձեն ամենամեծ սրահը, որ արքայական հանդէսներու յատուկ է, երբ կարելի էր ուրիշ սրահ մը վարձել քանի որ հանդէսը հայ հասարակութեան համար էր: Եւ այս բոլորը ազգին անունով, կատարուած մարդոց կողմէ որ ոչ շնորհ ունին եւ ոչ ալ ձեռնհասութիւն: Ամբողջ յայտագիրը խճողուած էր Հայերէն ճառերով, որոնք ժամեր տեւեցին եւ պատճառ եղան գեղարուեստական բաժնի կրճատման: Պ. Botez «Կոմիտաս» երգչախումբին ղեկավարը, առիթ ունեցաւ շատ մը եղանակներ կրճատել, ինչ որ բոլորին ցաւ պատճառեց, որովհետեւ Կոմիտաս երգչախումբը միակ փայլուն մասն էր հանդէսին: Յայտագրին մէջ կար դաշնակ, ջութակ եւն. նուագուած օտարներու կողմէ, այն ալ հրեայի, առոր ակնարկելով փրոֆ. Եօրկա սրամտօրէն քարը անդր գչաւ՝

— Ահաւասիկ փաստ մը թէ Աւետարանը հրէերէնէ թարգմանուած է: Կրնայիք ուրեմն ուժերու դիմել, քանի որ տեղեակ էք այն կացութեան որուն մատնուած է ռումէն ժողովուրդը (կ'ակնարկէ հակահրէական յարաճուն հոսանքին):

Ալ չեմ խօսիր բազմաթիւ անփափկանկատութիւններու մասին, զորս ըրաւ յանձնախումբը,— մասնաւոր հրաւէրներ ղրկեց զանազան Հայերու եւ անոնց տեղեր որոշեց (մենք գիտենք որ ժողովրդական հանդէսի մը մէջ կանուխ եկողը տեղ կը գրաւէ եւ ոչ թէ ուշը կը մնայ կամ առանձնաշնորհ կ'ըլլէ): Ցաւոք մոռցեր են հայ մամուլի ներկայացուցիչներն հրաւիրել հանդէսին: Մեր պարոնները դեռ չեն հասկցած երբեւէ մամուլի դերը հանրային կեանքի մէջ: Սաչափ բսեմ որ այս հանդէսը իսկական խայտառակութիւն մը պիտի ըլլար, եթէ վերջին վայրկեանին յանձնախումբը խելք չընէր խնդրել օժանդակութիւնը ձեռնհաս մարդոց: Շնորհիւ այս վերջին կարգադրութեան, գեղարուեստական մասը յաջողեցաւ եւ Պ. Օ. Թ. Պէրպէրեան իր ճառը կարճ կապեց (երեք ժամ խօսողներէն է):

«Կոմիտաս» երգչախումբը իր յաջող համերգներէն մէկը տուաւ այդ օրը, Պ. Botez լաւագոյնս ըմբռնած է հայ գեղջուկ երգին հոգին, եւ թափանցած անոր նրբութիւններուն: Վարդապետին «Անձրեւն եկաւ»ը կատարելութեան հասած էր: Շնորհիւ վերջապէս Կոմիտասի երգերուն ներկայ հասարակութիւնն արթնցաւ ճառերու տեղատարափին պատճառած քունէն

Օրուան առթիւ խօսք առին առաջնորդ Յուսիկ արք. Զօհրապեան, որ հրաւիրեց յոտնկայս յարգել Կոմիտասի յիշատակը. յետոյ խօսք առաւ նախկին վարչապետ փրոֆ. Ն. Եօրկա որուն ճառը կուտանք քիչ վարը, Հ. Սահակ Կոզեան, հայ կաթողիկէ թեմին առաջնորդը.

Փրոֆ. Եօրկա բսաւ.

— Թէեւ չհասկցայ արքեպիսկոպոսին խօսքերը, սակայն մօտաւորապէս գիտեմ թէ ինչ կրնայ բսած ըլլալ: Ես կը կարծեմ որ առաջնորդը լաւ բաներ, որոնք ձեր կարծիքով ես պէտք է բսէի. Սակայն շատ լաւ ըրաւ որ ինք բսաւ, որովհետեւ ան գիտէ, իսկ ես շատ աւելի քիչ գիտեմ, չըսելու համար թէ երբեք չեմ գիտեր:

Դուք հաւաքուած էք հոս մշակութային հանդէսի մը եւ գրական յիշատակներու համար: Ժողովուրդներ կան որոնք ուրիշ բաներ կը տօնեն,— կը տօնեն այն վայրկեանը երբ ուրիշի մը վրայ յարձակեցան, կը տօնեն վայրկեանը երբ մեծ պատերազմ մը ունեցան եւ կամ մեծ յաղթանակ մը տարին: Ժողովուրդներ կան որոնք իրենց բռնութեան յաղթանակը պաշտամունքի կը վերածեն, բայց որքան գեղեցիկ է երբ կը տեսնենք որ ձեզի պէս հին ժողովուրդ մը, ձեզի պէս մեծ ժողովուրդ մը, չի մտածեր իր տարած պատերազմներուն վրայ եւ ոչ ալ իր ունեցած ցաւալի զոհերուն վրայ, այլ կը մտածէ հոգեկան մեծ դէպքի մը մասին: Մենք Ռումանացիներս Աւետարանը թարգմանեցինք 1700 թուականին, մինչդեռ դուք թարգմաներ էք 434ին, այս տեսակէտէն դուք աւելի բախտաւոր էք:

Յարգելի փրոֆէսէօրը իր ճառին շարունակութեան մէջ հակիրճ պատմականը բրաւ Հայոց պատմութեան եւ ռումէն ու հայ ժողովուրդներու յարաբերութեանց:

Գեղարուեստական բաժինը կը բաղկանար նուագէ եւ երգչախումբի քանի մը շատ յաջող երգերէն:

*** Նոյեմբեր 23ին տեղի պիտի ունենայ մասնաւոր հանդէս մը նորէն 1500ամեակի առթիւ, սակայն այս անգամ ռումէն հասարակութեան համար, մեծ պատրաստութիւններ կը տեսնուին, հրաւիրուած են եւ պատւոյ յանձն. ի մաս կը կազմեն ռումէն գիտական, քաղաքական եւ գրական բոլոր կարեւոր դէմքերը, որոնց մէջ բազմաթիւ ներկայ եւ նախկին նախարարներ, Ն. Վ. Թագաւորը, որ մօտէն կը հետեւի երկրին գեղարուեստական շարժման եւ որ լաւագոյնս կը ճանչնայ հայ պատմութիւնն ու արուեստը, փափաք յայտնած է ներկայ ըլլալ նոյեմբեր 23ի հանդէսին: Այս առթիւ հրապարակ պիտի ելլէ «Ani» պարբերաթերթը, 2—300 էջերէ բաղկացած հատոր մը, ռումաներէն, ուր յօդուածներ ունին բացի Փրոֆ. Եօրկայէ, ռումէն բոլոր յայտնի բանաստեղծներն ու գրագէտները:

Այս հանդէսը լաւագոյն ապացոյցը պիտի ըլլայ հայ արուեստը եւ պատմութիւնը անգամ մըն ալ ծանօթացնելու մեր մեծ բարեկամ ռումէն ժողովուրդին:

ԲԱՆԱՒՈՐ

ՄԻՋԱՆԿ

ՉԵՄ ԿՐՆԱՐ ԼԱԼ, ԿԻՆՍ ՄԵՌԱՒ

Կալիֆորնիոյ հրէական գաղութին մէջ սովորութիւն է, մեռել մը թաղելու ժամանակ, դիմել «լացող»ներու գրասենեակին, որ իր տրամադրութեան տակ ունի ուզածը կատարելու զարժնելու գործիք մարդիկ:

Վերջերս կին մը կը դիմէ լացողներու գրասենեակը, ուր իրեն կը յանձնարարուի համբաւաւոր եւ առաջնակարգ լացող մը, ողբալու համար յաճախորդին ամուսնոյն մահը:

Լացողը, սակայն, վերջին պահուն կը հրաժարի իր «աշխատանքէն», հետեւեալ պատճառաբանութեամբ.

— Տիկին, հաճոյքով պիտի լայի ամուսնոյդ դագաղին վրայ, բայց վերջին պահուն տխուր բան մը պատահեցաւ ինծի որ այլեւս լալու յարմարութիւն չունիմ,— կինս մեռա՛ւ:

ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

ԴԻԿՏԱՏՈՐԸ

Վերջերս Փարիզի լաւագոյն շարժանկարի սրահներէն՝ Ռէքս (Rex) ներկայացուց Տանիմարքայի Քրիստիան Է.-ի կեանքէն առնուած ժապաւէն մը, «Դիկտատորը»:

Հազար եօթը հարիւր վաթսուն վեց թուականի, թագաւորական կեանքէ դրուագ մըն է, գրի առնուած եւ պատրաստուած Լիւատիկի եւ Լօկանի կողմէ: Բեմադիրը՝ Վիքթօր Սավիլ:

Դիկտատորի դերը ստանձնած է Գլիվ Պրուք, այլ անուամբ բժիշկ Սթրուանզէ:

Տանիմարքայի թագաւորութեան ժամանակ, հօրը մահէն յետոյ, թագաւորական գահը կը բարձրանայ Քրիստիան Է. քսանամեայ պատանի մը, որ իր կեանքը կ'անցընէ շուայտանքի եւ ցոփութեան մէջ:

Մայր թագուհի Ժիւլիանան է որ կը կառավարէ երկիրը, իր ուզած ձեւով.

Այդ ժամանակ, ամուսնութեան օրն իսկ, թագաւորը կը կորսուի, պալատականները կը սկսին փնտռել, սակայն անօգուտ: Թագաւորը փախած է Համպուրգ, այդտեղ ինքզինքը աւելի ազատ զգալու համար, հեռու իր մօր կամ պալատականներու հրաւիրած ժողովներէն կամ խօսքերէն:

Մեղկ կեանք մը կը սկսի վարել, անգամ մը աղջկան մը բազուկներուն մէջ կը մարի: Հարկ կ'ըլլայ բժիշկ մը կանչել եւ վերջապէս կը գտնեն Սթրուանզէ կոչուած բժիշկը

Բժիշկը քննելէ յետոյ զայն, կը նետէ սառ ջուրով փոքրիկ աւազանի մը մէջ:

Թագաւորը ուշքի եկած կը դիտէ այդ երկար դուրս մազերով մարդը որ իր գլխուն է կեցած, մինչ չուրջ բոլորը հաւաքուած են սիրուհիներն ու իր հետ եկած պալատական քանի մը մարդիկը.

Ո՞վ է այդ մարդը որ խրախտ կեցուածքով մը կանգնած է այդպէս թագաւորին առջեւ:

Վերջապէս կը խօսի այդ մարդը. կ'ազդարարէ թագաւորին թէ այսպէս չըլլայ որ հետեւի իր նախկին վարած կեանքին, թէ այլապէս սկսած է փճացնել իր թոքերը եւն.

Կը մեկնի բժիշկը եւ այդ մանուկ թագաւորը կը սկսի մտածել. Կը ... մայէ իրեն հետ Քոփէնհակ բերել այդ անկեղծ մարդը՝ բժիշկը: Իր կեանքին մէջ առաջին անգամն էր ... պած այդպիսի մարդու մը. Հետեւեալ օրը արդէն բժիշկին հետ կը վերադառնայ մայրաքաղաք եւ այդ մարդը կ'ըլլայ թագաւորին անձնական բժիշկն ու միեւնոյն ատեն, իր միակ խորհրդատուն, որուն միջոցաւ պիտի ... նայ կառավարել իր երկիրը

Սակայն մայր թագուհին կը խօ... փի այդ մարդէն, աւելի ընկերվարական ձգտումներ եւ մտածումներ ունենալուն պատճառաւ, ամէն միջոցի կը դիմէ զայն յանցաւոր հանելու համար որպէսզի վերցնէ անոր թագաւորին վստահութիւնը:

Սթրուանզէ կը բարեկամանայ թագուհի Գարոլինի հետ եւ անոր միջոցաւ կը փորձէ գիտակցութեան բերել այդ երիտասարդ թագաւորը

Ապարդիւն կը մնան սակայն իր ու թագուհիին թափած ջանքերը

Թագուհին ալ սիրահարած, անգամ մը գիշերանց բժիշկի սենեակը գաղտագողի գացած ժամանակ կը նշմարուի եւ մայր թագուհին իր աղաւաղուած խնճոյքի օրն իսկ ձերբակալել կուտայ այդ երկուքը: Թագաւորը նախ չուզեր ստորագրել ձերբակալման հրամանագիրը, սակայն խաբ... քէն շփոթելու եւ հարկադրանքի ... կը ստորագրէ:

Թագուհին Սթրուանզէի միջոցաւ կ'ազատի, մինչ ինք քանի մը օր ... տոյ կը գլխատուի:

Վերջին պահուն, թագուհին ... նած ժամանակ, կը բերեն Սթրուանզէի ժամացոյցը եւ այդ կ'ըլլայ ... միակ յիշատակը:

Ն. ԳԱՍՊԱՐԵԱՆ

Ք. ՌՈՒԲԷՆ ՃԱՓՈՆԻ ՄԷՋ

Թոքիոյէն կը գրեն սեպտեմբերի 25 թուականով.—

Քէմանչիստ Ռուբէն որ իր տիկնոջ հետ պտոյտի ելած է Արեւելքի մէջ, Հնդկաստանէն հոս եկաւ եւ նոյնպէս հմայեց ամոնց քէմանչայով: Ռուբէն սեպտեմբեր 25ին իր առաջին նուագահանդէսը տուաւ Թոքիի մէջ, ուր հրատարակուող ճափոներէն թերթերէն զատ, անգլիերէն օրաթերթ մը՝ «Տէր Օասքա Մէյլ» կը գրէ իր սեպտեմբեր 29ի թիւին մէջ.

Քէմանչան ճափոն եկաւ առաջին անգամ ըլլալով, իր 5000 տարուան պատմութեան ընթացքին: Երբ կը նուագէ զայն Ռուբէն, միջազգային համբաւով հայ երաժիշտ մը որ ճափոն եկած է, այս նուագարանը կ'երգէ Մերձաւոր Արեւելքը, իր թախծոտ սիրտէն թափելով Հայաստանի, Արաբիոյ, Իրանի եւ միւս երկիրներու հին եղանակները:

Մեծ թէ փոքր բազմաթիւ քէմանչաներ կան, եւ Մերձաւոր Արեւելքի մէջ այս հին նուագարանը կը գործածուի նուագախումբերու մէջ: Բայց Ռուբէն, որ պատիւը ունեցած է նուագելու Եգիպտոսի, Ռումանիոյ եւ ուրիշ թագաւորներու ներկայութեան, միակն է որ քէմանչայով մենանուագներ կ'ընէ հրապարակային նուագահանդէսներու մէջ:

«Քէմանչա» պարսկերէն «ջութակ» (քման) կը նշանակէ եւ «չա» (փոքր), որոնցմով կը կազմուի «փոքր ջութակ» բառը: Ռուբէնի ձեռքը գտնուած քէմանչան 1810 թուականը կը կրէ եւ երաժշտագէտ ընտանիքի մը մէջ սերունդէ սերունդ անցած է: Այս գործիքը 400 տոլարի արժէք մը կը ներկայացնէ:

Նախապէս միալար գործիք մըն էր ան, Արաբիոյ մէջ երկլար դարձաւ ու եռալար Իրանի մէջ: Ռուբէն չորրորդ լարով մը կատարելագործած է զայն եւ այսպէս կարելի դարձուցած է անով նուագել ամէն տեսակ եղանակ, դաշնակի ընկերակցութեամբ: Այս տեսակէտով, Ռուբէն յառաջապահ մը կ'ըլլայ՝ Մերձաւոր Արեւելքի երաժշտութիւնը արեւմտեանով ձեւաւորելուն մէջ:

«Արաբիոյ մէջ, բսաւ Ռուբէն, տեղացի երաժիշտները սովորաբար առանց ձայնագրերու, ականջով կը նուագեն»: Այս պատճառով, Գահիրէի մէջ Ռուբէն ձեռնարկած է տեղացի երաժիշտներու ձայնագրի վրայէն նուագել սորվեցնել:

Ինչ է քէմանչան: Հրապարակ... ... գործիք մըն է ան. գնդաձեւ մարմնով մը որ թրքական ... դնելէ շինուած ու ծածկուած է մագաղաթով Նուագ... ատեն կը կեցնեն մէկ ծունկի վրայ եւ աղեղը կը քաշեն լարերուն ... թէմիզով ջութակին ... նի բայց շեշտով (թոն) կը սարքի...

Բոլոր անոնք որ սեպտեմբեր 25ի նուագահանդէսը լսեցին, հայ, ... եւ իրանեան եղանակներու նոր ... ունեցան: Երգերէն ոմանք ... ռովոր էին իրենց յափշտակել ... կութեամբ, ուր միեւնոյն ատեն ... մանջային արժանիքը ի յայտ կը ... բէին:

Ռուբէն յոյս ունի ուրիշ նուագահանդէս մըն ալ տալու, «Արեւելեան հին նուագարանը ներկայացնելու ... մար Արեւելքի ամէնէն ... ազգին», ինչպէս ինքը բսաւ:

Դէպքերով լեցուն է Ռուբէնի ... պարէզը: Իրաքի մէջ ան ... ռաջնութիւնը ազգային ... թայլերգի պատրաստութեան ... բաղայի մէջ երեք երաժշտական ... լութիւններ տուած է: Կը խօսի ... յերէն, ռումաներէն, իրաներէն ... ցերէն, ռուսերէն եւ թուրքերէն

Երկու շաբաթ առաջ ճափոն ... ճափոնական երաժշտութիւնը ... անթելով եւ կապ մը նշմարած ... փոնական ու Մերձաւոր արեւելեան ... րաժշտութեանց միջեւ: Ասիկա ... յոյս ունի ռափսոտի մը յօրինել ... փոնական ոճով: Որովհետեւ ... որքան տաղանդաւոր նուագող ... քան եւ երգահան մըն է: Իր յօրի... երգերն են «Արեւելեան Ցի...» «Հովիւին երգը» եւ ուրիշներ

Իր տիկինն ալ, որ միասին կը ... բորդէ եւ դաշնակով կ'ընկերանայ ... նոյնպէս զարգացած երաժշտուհի ... մըն է: Տէր եւ Տիկին ... ները ամիս մըն ալ պիտի մնան ... նի մէջ եւ Թոքիոյէն յետոյ պիտի ... ցելեն Եարպին:

*** Այս առթիւ, ճափոն ... հրատարակած են Ռուբէնի ... ու քէմանչային պատկերները

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէն թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնլի եւ մելանով:

ԸՆԿ. ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՊԻՊԼՈՒԵԱՆ

ԼԱ ՍԻՕԹԱ, 3 Նոյ.— Անդարձ կորսնցուցինք մեր սիրելի բարեկամը, ընկ. Յարութիւն Պիպլոեանը, ծնած Կ. Պոլիս. հազիւ 41 տարեկան. Ամուսնացած էր Հայաստանի՝ անկախութեան շրջանին:

Զգալով որ աւելի ձեռնհաս ընկերներ տան իր ընկերական կեանքի մանրամասնութիւնները, կ'ուզէի յիշել քանի մը գիծեր:

Հայաստանի բանի կարմրացումէն յետոյ, ինչպէս շատերը՝ ընտանիքով կ'անցնի Պոլիս, յետոյ Յունաստան: Անձն մը Լա Սէյնի նաւաշինարանը կ'աշխատի, ապա կ'անցնի Լա Սիոթայի նաւաշինարանը, ուր եւ մասնագէտ Միրուած եւ յարգուած էր ոչ միայն իր հայրենակիցներէն, այլ եւ ֆրանսացի ընկերներէն: Իր սկզբունքներուն կը անխախտ բոլորին առջեւ,— անկարքին, եկուորին, անդորրին: Ամէն տեսակ հաւաքոյթներու, ձեռնարկներու միշտ օգնող ու կազմակերպող էր:

Անցեալ մայիս ամսուն 10 առ հարիւրի օրէնքին համաձայն, շատ ուրիշներու հետ ինք եւս գործէ կը հանուի: Առնէն մը պարապ մնալէ յետոյ, Լա Սէյն մասնաւորի մը գործարանին մէջ միեւնոյն պաշտօնով գործի կը ձեռնարկէ: Հազիւ ամիս մը առաջ իր ընտանիքի անդամներն ալ փոխադրած էր հոն.

Ափսո՜ս որ տաժանելի հիւանդութեան մը կայծակի արագութեամբ կը պատէ իր հուժկու մարմինը: Ծանր մը առաջ ալ սրտային տագնապ կը թուացնէ կ'ըլլայ: Հայրենակիցները եւ բարեկամները անձնուէր ջանքերը, բժշկական խնամքները անօգուտ կ'անցնին, անողոք հիւանդութիւնը իր աւերը կը գործէ եւ մեր դժբախտ Յարութիւնը հոգին կ'աւանդէ Հոկտ. 31ին, իր ետին թողլով անյոյս եւ անմխիթար իր այրին, ընտանիքը եւ չորս սիրուն եւ անչափահաս զաւակները:

Լա Սիոթա եկած էին Լա Սէյնի բարեկամները եւ ծանօթները, նկատի ունենալով այրի տիկ. Մազիկին ամենական վիճակը, կ'որոշեն փոխան ծաղկեպսակի ծախքերը հաւաքել եւ որբերուն յատկացնել, փոքրիկներուն, ինչ որ անմիջապէս կը գործադրուի:

Յուղարկաւորութեան արարողութիւնը կատարուեցաւ շաբաթ, 2 Նոյեմբերին. Ստուար բազմութեամբ մը կը հետեւէին Հայեր եւ Ֆրանսացիներ: Հակառակ տրուած որոշումին, դարձեալ ծաղկեպսակներու թիւր արդէն կը յայտնէր թէ մեր Յարութիւնը որքա՜ն լայն տեղ բռնած էր մարդոց սրտին մէջ: Գերեզմանին վրայ յուզիչ հրաժեշտի երկու խօսք ըրաւ ընկ. Մ. Կազինեան:

Թող հողը թեթեւ ըլլայ, սիրելի Յարութիւն եւ յիշատակդ անթառամ: Վստահ եղիր որ զաւակներդ կը յաջողին կատարել քու բաղձանքդ,— երթալ Հայաստան զոր այնքան կը փափաքէիր անգամ մը եւս տեսնել:

Կ. Մամգերեան

Ի ՊԷՏՍ ԶԱՐԳԱՑԵԼՈՑ

Սիլփիլի Արազ.— Մէկ երկու ընթերցողի աչքին մէջ նայելով՝ կը տեսնեմ որ երկբարբառ ինչ կը նշանակէ, բնաւ կ'ուզեն: Եւ իրաւունք ունին: Երկբարբառ, ֆրանսերէն diphtongue, կը նշանակէ երկու ձայնաւոր՝ որ մէկ ձայն, մէկ հնչում կը հանեն: Չէ՞ որ մէջն մի ձայնաւոր իր առանձին ձայնը ունի եւ ատոր համար է որ ձայնաւոր կ'ըսենք, բայց երկբարբառ կ'ըլլայ, երբ երկու ձայնաւոր իրարու քով գալով խել, փոխանակ երկու զատ ձայնի՝ մէկ ձայն կ'ունենան, ինչպէս՝ իա, իւ, ու, այ, ու (օ): Ֆրանսերէնի մէջ ալ նոյն ձեւով, au, ou, eu, ei երկբարբառները: Երբ Ֆրանսացին ուզէ դադրեցնել այն երկբարբառ ըլլալէ՝ կը գրէ այսպէս, aï եւ կը կարդայ զատ զատ:

Արդ, հայ երկբարբառները բարդութեան միջոցաւ փոփոխութիւն կը կրեն.— Ինչպէս ըսինք անցեալ անգամ, եա կ'ըլլայ ե, այբը կ'իյնայ: Իւ բարդութեան պահուն կ'ըլլայ ու (կռիւ՝ կռուամոլ, հաշիւ՝ հաշուեխոյս, թիւ՝ թուահամար. պատիւ՝ պատուաւոր, խափ՝ խափուած):

Ուն կը կորսուի բարդութեան մէջ, այսպէս՝ (մուկ՝ մկնդեղ, դուռ՝ դռնապան, ձուկ՝ ձկնկիթ — խաւկար — հուր՝ հրդեհ. մուր՝ մրել, մրայոտ. բուք՝ բքամրիկ, գուբ՝ գբաստ, բուռ՝ բռնել, գուռ՝ գռել, Թուր՝ Թրբռալ — երախակալ — լուռ՝ լռին, նուշ՝ նշենի, պուռ՝ պռիկ, սուն՝ սնել, փուռ՝ փռել եւն.): Գրեթէ այս բոլոր բառերը նաեւ թէ ուն չգրուած կամ բնական բառ կը փոխուի: Վերի օրինակներէն առնելով մկնդեղ, ձկնկիթ — առոգանուած Ըերը ինկած են նոր յեզուի արմատական ձեւին մէջ, բայց սրոմհետեւ — կրկնենք — բարդութիւնները յեզուին հին արմատական ձեւին վրայ կ'ըլլան, պարտաւորուած ենք բաել, զոր օր. ձկնկիթ, քանի որ ձուկ չէ բուն բառը, այլ ձուկն, մուկ չէ, այլ մուկն, դուռ չէ, այլ դուռն, այսպէս նաեւ չենք բսեր նաւսոր, այլ ասանդօր, ուստի է բառը արմատական ձեւին մէջ, Թէեւ, ի հարկէ, պարզ գիրերն է ու եւ ին կան է նոր յեզուի ձեւին մէջ, մանաւանդ գոյականներէն — հեմ, գառ, մատ, մուկ, Թոռ, դուռ: Կը պահուի սակայն անձական ձեւին մէջ, ինչպէս՝ ասոն, գառն, եւայլն չինաւելու համար օրինակները:

Ու ձայնաւորը եւս կը կորսուի կամ, յաճախ, չգրուած ըի ձայն կը հանէ. այսպէս՝ միր՝ մրտար, կիրբ՝ կրբայոյզ. գիրք՝ գրութիւն. ժիր՝ ժրաջան. լիր՝ լրութիւն, լիրբ՝ լրբութիւն, ծիծ կամ ծուծ՝ ծծել, կիր՝ կրաքար, ծիր՝ ծրել, կիթ՝ կթել, կթոտել, կիպ՝ կպել, ծիղ՝ ծղօտ, ճիղ՝ ճղել, նիզ՝ նզել, սին՝ սնոտի, ցիր՝ ցրուել, տիպ՝ տպել, րիծ՝ րծաւոր, եւայլն:

Հոս տեղն է ըսել թէ ու եւ ի չեն փոխուիր, նոյն կը մնան բառերուն բուհերը եւ վերջը գալով, այսպէս՝ մեծատուն, ունկնդիր, ուշիմ, ուղղամիտ, անուղիղ, չարամիտ, ուժգին, եւն.: Արդէն նախորդ դասերէն մէկուն մէջ խօսեցանք, թէ ոյ բարդութեան մէջ կ'ըլլայ ու, անոյշ՝ անուշակ, բոտոյդ՝ սառնղութիւն, փոյթ՝ փութալ, յոյզ՝ յուզում, սոյզ՝ սուզակ, Թոյլ՝ Թուլամորթ, ծոյլ՝ ծուլութիւն, լոյս՝ լուսաւոր, ձոյլ՝ ձուլել, չոյտ՝ չուտիկ, սոյլ՝ սուլել, քոյր՝ քուրիկ, մայր՝ մուրայ, մուրիկ:

Մասնաւորապէս պիտի խնդրեմ ընթերցողներէս, սիրելի Արազ, ուշադրութեամբ հետեւիլ այս ձեւերուն, որոնք ա եւ է լեզուի մը խղճամիտ ու հիմնական ուսումին համար անհրաժեշտ են: Ըլլայ ֆրանսերէնը, անգլիերէնը, մանաւանդ գերմաներէնը — նաեւ մեծատարած լեզուներուն վրայ միայն խօսելով, յուէտ գոց գիրքերու կը վերածուին, եթէ բարդութիւններու եւ ածանցումներու գոնէ սկզբնական եւ գործնական ծանօթութիւնները զանց առնուին հետեւողներուն եւ գրողներու կողմէ: Շնորհակալ եմ, բարեկամ մը ինծի կը գրէ, թէ բոլորովին տարբեր արհեստով զբաղած ըլլալով հանդերձ, հայ բառերուն արմատական, բարդ, ածանց ձեւերուն նկատմամբ տրուած հակիրճ բացատրութիւններէն շատ կ'օգտուի, եւ կը կարծէ թէ լեզուին հարստութեան սէրը առաւ կը զօրանայ: Բարեկամին բառերը գործածեմ: Ուրիշ հետաքրքիր մաս մըն ալ ունի մեր բարեկամը իր բաւական երկար նամակին մէջ.— Կը խնդրէ որ, ո՛րքան կարելի է, հին լեզուին ծագում զոնէ եփրբմարդ ջուրը մտնելու համար քիչ շատ ծանօթութիւններ տրուին: Իբրեւ փափաք շատ նորհաւորելի է բարեկամին պնդումը, բայց մենք այդ մասին չենք կրնար թերանալ մեր գծած ուղղութեան մէջ. ուր, ժամանակ անցնելէ վերջ միայն, կարելի ըլլայ թերեւս մտնել այդ եզերքներուն: Ցամբրնթաց վազենք:

Քերականական տաղտուկէն օթափելու համար, արդար գիտողութիւն մը, եթէ կը հաճիս, սիրելի Արա՛զ: Հինր մոռցած եմ, բայց անմահ Պոմիտասին մահը աննկրգանակ, միանգամայն տղեղ բառի մը կը թուի ծնունդ առած ըլլալ: Աստուածդ սիրես, ո՞վ հանեց սա՛ յուղարկ բառը փոխանակ յուղարկաւորութեան: Վերջինը երկար է, արդեօք ատո՞ր համար... Ո՞վ պիտի երկար բարակ խուէն քալէ մեռնողին, կէս ճամբան կը Թողու, կը յուղարկէ եւ կծիկը կը դնէ.... Մեռելին «յուղարկը» չըլլար, այլ յուղարկաւորութիւնը, որ հանդիսաւոր, պաշտօնական իմաստ մը ունի: Իսկ եթէ մէկը... Հայաստան պիտի մեկնի, երբ, Եղիշէի բառերին պէս, նոր ծծեռնակներ գան, անոր հետ քիչ մը տեղ քալէ՝ «յուղարկէ»; ճամբելու համար, բայց յաւիտենական բաժանումին համար շարունակենք «յուղարկաւորութիւն» կատարել:

ՏԱՐԱԶ

ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ

ՏԱՐՕՆՑԻՆԵՐՈՒ ՀԱՆԴԷՍԸ

Ի պատիւ Պատգամ. Ժողովին, նոյ. 1ին տեղի ունեցաւ Տարօն - Տուրուբերանի Նահանգային Միութեան սարքած խնճոյքը Իսի լէ Մուլինօ, Գ. Գարակէօզեանի սրահին մէջ, նախագահութեամբ հայրենակից Թաչիկ Մկրտիչեանի: Հայրենակից Լեւոն Տօնիկեան իր բացման խօսքին մէջ շեշտեց.— «Հայրենակիցներ, որքան ատեն որ շարունակուի պաղթական մեր երբեմն վիճակը, մենք պիտի պայքարինք Արմէններու յաւերժացման համար: Որքան ալ մարդիկ յամառին իրենց յոռի եւ այլամերժ ձեւերը պարտադրել ազատատենչ հոգիներուն, հետեւանքը պիտի ըլլայ մի-այն իրենց բարոյական անկումը: Ժամանակն է պոռալու բոլոր քաւոր Գեւորգեններու երեսին,— Պարոննե՛ր, մի փորձէք սեւ ներկայացնել ժողովուրդ մը որ դարեր շարունակ միայն լոյս է տեսեր իր շուրջը»: Նախագահն ալ ձաղկելով պատգամ. ժողովին զէմ սարքուած դաւը, ցոյց տըւաւ թէ ինչպէս տառանեցան անոնք: Ցեղայ բաւ թէ մարդիկ այնքան խելք ու խիղճ չունին որ ոտխակն անդամ ոսկի վանդակի մէջ դրած են, սակայն ան չէ դադրած «Ա՛խ, վա-թան» ողբալէ: Տարօն Տուրուբերանցի Հայը իր արիւն քրտինքով ծնուած երկիրը չի կրնար մոռնալ ու չկանչել «ա՛խ, վաթան»: Որքան կ'ուզեն Թող կռկռան սեւ ագռաւները, հակառակը ապացուցանելու համար»:

Այս բեմ հրաւիրուեցաւ օրուան բանախօսը Գ. Սեդրակ Սասունեան, որ խօսեցաւ գեղեցիկ ճառ մը շնորհաւորելով պատգամաւորական ժողովը եւ անոր նոր ուղեգիծը: Այս առթիւ յանձնեց որ ժողովուրդի ծոցէն ծնած մարդիկ առանց խղճահարելու պառակտում առաջ բերին մեր ժողովուրդին մէջ, «բարեկամ» եւ «թշնամի» հատուածներու բաժնելով: Ո՛չ, հայրենակիցներ Տուրուբերանցի ամենածու հակառակորդն անգամ չի կրնար պէտ մոռնալ այն հողամասը համար որ կը կոչուի Հայոց աշխարհ, եւ մեր ժողովուրդն է որ ամէնէն աւելի իրաւունք ունի այդ երկրի վրայ, տուած ըլլալով իր արեան վերջին կաթիլը անոր գոյութեան: Տարօնցիներու Հայաստանի հանդէպ ունեցած զգացումը ու հոգեկան կապը կարելի չէ չափել նիւթականով: Այդ «չարչիներու» գործն է: Այսօր ուսուն կառավարութիւնը որ կը խօսի համայն մարդկութեան անունով, չի կրնար մերժել հալածական ժողովուրդի յոգնատանջ Հայու չինելու ընդունակ ձեռքը, եթէ մէջտեղ չիյնան Աղէֆները»:

Նոյն նիւթի շուրջ խօսեցան Մ. Գրիգորեան (Տէօրն), Գէորգ Միրոյեան, Սարգիս Օհաննեան եւ Լոբիս Պօլեան: Այս վերջինը խիստ յուզուած բացագանչեց.— «Բոլոր այն Տուրուբերանցիները որ հոս են, կը կրեն մաքուր արիւն, իսկ քիչ բացառութեամբ դուրս մնացողները դաւաճաններ են, հէնց Ադրիս Սերոբի Թոյն տուող վատերէն»:

Օր. Մելինէ Օհաննեան արտասանեց Թումանեանի «Հայրենիքիս հետ», Լեւոն Տօնիկեան երգեց «Հայրիկ, Հայրիկ»ը, ապա «Արօր տարտակ»ը, իսկ փոքրիկ Տարօն Տօնիկեան արտասանեց մեր մարտիրոսութեան 20ամեակի առթիւ Ամերիկայի «Հայրենիք» թերթին մէջ հրատարակուած «Հայրենի տունը» (Գեղամ Գեղակ): Միջանկեալ կը նուագէր Թարխթ Գարեգին: Երկու փոքր գորգեր աճուրդի դրուեցան, ապահովելով կլորիկ գումար մը մի մէջ այլոց գովելի կերպով մասնակցեցան հայրենակիցներ Գ. Միրոյեան, Տիգրան Տէրոյեան, Թաչիկ Մարգարեան, Ստեփան Ալեքսանեան, Աշոտ Թաթուլեան եւ ուրիշներ: Վերջինս աճուրդի առարկան չահելով կրկին ձգեց Միութեան, որպէսզի աճուրդը շարունակուի, ապա նորէն իրեն վիճակուեցաւ եւ այս առթիւ տուաւ 20 ֆրանքի նուէր մը: Ցեղայ Տարօնի տարպ հագած երիտասարդներ Արամ, Մանուկ, Նշան եւ Արմենակ մեծ խանդավառութիւն առթեցին: Տիկ. Ֆինիս Ալեքսանեան, Գ. Մանդակունի եւ Արամայիս կով-կասեան իրենց ձեւոն ու կենսուրախ պարերով ջերմութիւն առթեցին մեր հանդէսին մէջ, մինչ ուրիշ Հայկանուշ Ալեւոնեան սրահը կը թնդացնէր Տարօնի պարերգներով եւ շուրջպարով:

Հանդէսը վերջացաւ կէս գիշերին, մեծ գոհունակութիւն պատճառելով:

Մելիքեանց

ՄԱՄՈՒԼ

ՀՆՉԱԿԵԱՆ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԱՆԿԱԽՈՒԹԻՒՆԸ ՎԵՐՋԱՑԱԾ

Հետեւեալ խմբագրականը կ'արտատպենք Ամերիկայի ռամկավարներու օրկանէն, իբրեւ զուարճալի արտատպելով ամենավերջին տողը: Այդ մաղթանքը ուղղած էր նաեւ «Զբէմ-հուրիէթ», առելի բաց խօսելով... (Պայքար, 15 Նոյեմբերի).

— «Ամերիկայի հայ քոմունիստներու Թերթին՝ «Բանուոր»ի եւ Ս. Դ. Հնչակեան օրկան՝ «Երիտասարդ Հայաստան»ի մէջ հրատարակուած են «միացեալ ճակատ» կազմելու համաձայնութիւնն ու անոր պայմանները:

Այս համաձայնութեամբ իսկապէս վերջացած է Հնչակեան կուսակցութեան անկախութիւնը եւ ջնջուած է անոր առանձին գոյութեան իրաւունքը.

Հնչակեան կուսակցութիւնը գոյութիւն առաւ գլխաւոր նպատակ ունենալով Թրքահայ ազատագրութիւնը: Մինչեւ անգամ Վերակազմեալ Հնչակեանութիւնը կազմող զուտ ազգային զանգուածին «Սոցիալ Դեմոկրատ» հատուածէն բաժնուելէն վերջ, ընաշխարհի մէջ գործող կարեւոր Հնչակեան վարիչներ, ազատագրական պայքարի ընթացքին մեծ կարեւորութիւն չընծայեցին ընկերվարական վարդապետութեան: Սասունի Մուրատն (Համբարձում Պօյաճեան) եւ Արամ Աչըգպաշեանի նման յեղափոխական շարժման մասնակցողներ, ազգայնական մնացին ոգիով եւ ձգտումով, մինչդեռ՝ ռուսահայ Հնչակեաններ ուժեղ կապերով կապուեցան ռուս Սոցիալ Դեմոկրատներու հետ: Մարքսիստ Հնչակեաններու այս հատուածն 1903էն ի վեր զանազան փորձեր կատարեց միութիւն մը յառաջ բերելու համար ռուս Սոցիալ Դեմոկրատ կուսակցութեան հետ: Միութեան փորձերը միայն մէկ անգամ արդիւնք ունեցան, սակայն իրագործուած ֆէտէրացիան կարճ կեանք մը ունեցաւ:

Հնչակեան ղեկավարութեան ազգայնական հատուածը տարիներու ընթացքին յուզեց հրաժարիլ Թրքահայ ազատագրութեան դատէն, այս պատճառով ալ անիկա բաղձաց պահել կուսակցութեան անկախութիւնը:

Ներկայ համաձայնութիւնը կը նշանակէ ուրեմն, որ Հնչակեան կուսակցութիւնը միանգամ ընդմիշտ հրաժարած է Թրքահայ դատէն, որուն համար ան հիմնուեցաւ: Առանց այս նպատակին, անիկա անջատ գոյութեան իրաւունք չունի մեր ազգային կեանքին մէջ, որովհետեւ, մարքսիզմէն յառաջացած համայնավար վարդապետութեան մէջ ազգային ձգտում, նպատակ, իտէալ եւ սկզբունքներ գոյութիւն չունին:

Ս. Դ. Հնչակեան եւ Քոմունիստ համաձայնութեան միւս նպատակներուն հետ, որոնք են պայքար ֆաշիզմի, պատերազմի եւ Հայոց ազգայնական կազմակերպութեան դէմ,— յիշուած իսկ չէ թէ Հնչակեան կուսակցութիւնը պահած է Թրքահայ ազատագրութեան նպատակը: Հնչակեան բանակցողներ,— ինչպէս ցոյց կուտայ իրենց կողմէ Քոմունիստ կուսակցութեան ուղղուած նամակը,— խօսքն անգամ ըրած չեն կուսակցութեան գոյութեան հիմնական պատճառ եղող Թրքահայ դատին: Եթէ այս բանակցողներու որոշումը կը ներկայացնէ ամբողջ Հնչակեան կուսակցութեան կամքը,— մենք իրաւունք ունինք նախկին Հնչակեանութիւնը Թաղուած եւ Քոմունիստ կազմակերպութեան մէջ լուծուած նկատելու, որովհետեւ, իր գլխաւոր նպատակէն զատարկուած կուսակցական անուն մը պահել եւ առանձին թերթ մը շարունակել, Ամերիկայի Քոմունիստ կուսակցութեան ղեկավարութեան պարտադրած եւ իրենց կողմէ ընդունուած պայմաններուն տակ,— կուսակցական անկախութիւն պահել չի նշանակեր:

Համաձայնութիւնը ցոյց կուտայ որ, (Ա.) Ամերիկայի Քոմունիստ կուսակցութիւնը ներկայացուցիչ մը պիտի ունենայ Հնչակեան օրկաններու ժողովներուն մէջ: (Բ.) Քոմունիստ կուսակցութիւնը ներկայացուցիչ մը պիտի ունենայ նաեւ Հնչակեան թերթերու խմբագրական կազմին մէջ: Քոմունիստ կուսակցութեան խօսողները պիտի մասնակցին Հնչակեաններու անդամական ժողովներուն: (Գ.) Հնչակեան կուսակցութեան անդամները պիտի անդամագրուին Ամերիկայի Քոմունիստ կուսակցութեան:

Այս համաձայնութեան հրատարակութենէն առաջ, «Նոր խմորումներ» վերնագրով մեր գրած խմբագրականին մէջ, ոչ միայն նախատեսած էինք Հնչակեան Մարքսիստ հոսանքին լուծումն համայնավար տարրին մէջ, այլեւ բաղձանք յայտնած էինք որ, հայ ընկերվարական եւ պոլշեւիկ տարրեր միանան, վերջ տալու համար իրենց առանձին, անիմաստ գոյութեան: Ազգային նպատակներէ, ազգային ոգիէ եւ իտէալներէ պարպուած, չափազանց կոտորակուած եւ վատուժացած Հնչակեան հատուածին տեղը Քոմունիստ կուսակցութեան մէջ էր արդէն, սակայն, դեռ քանի մը շաբաթ առաջ, Հնչակեան մամուլն իմաստ փողոց եւ թմրիկ կը յայտարարէր թէ՝ Հօկկիստ ու համայնավար տարրերուն հետ իրենք գործակցութիւն չեն ուզեր: Հիմա, եղածը երեւութապէս գործակցութիւն է եւ իսկապէս միութիւն, եւ ատոր ալ գլխաւոր պատճառը թերեւս այն է որ, Հնչակեան հատուածն այլ եւս անկարող էր առանձին գոյութիւն մը պահել, Արդէն Քոմունիստ կուսակցութեան միանալու առաջին դիմումն իրենք, Հնչակեանները կատարած են:

Կարգը ընկերվարական Դաշնակներուն է»:

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՃԵՄԱԼ ՓԱՇԱՅԻ ՅԻՇԱՏԱԿՆԵՐԸ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑ

Վերածեց՝ Գ. ՖՐՈՒՆՃԵԱՆ

Իմ անձնական համոզումս է որ Կիլիկեան գահերի բուն պատճառը Մուսէլ օրրազանն է, ճշմարիտ յանցաւորը իսկ այն ատեն կուսակալը գիտնալով հանդերձ թէ ի՛նչ վտանգ կը ներկայէր այդ անձնաւորութիւնը, պէտք եղած ապահովական միջոցները ձեռք առած չըլլալուն համար նոյնպէս պատասխանատու ութեան տակ է: Անհերքելի է որ ան այս տեսակ վէպի մը առեն կառավարութեան ամբողջ ձեռքէ ձգած էր եւ իր դերը տկար ու ցաւալի էր հանդէպ ապագայ եւ մարդասպան փոխմակին:

Բացարձակօրէն որոշ է, որ այս անցքէն երկու երեք ամիս առաջ, Ատանայի կուսակալութեան, պաշտօնական եւ հանրային շրջանակներու Թուրքերն ու Մահմետականները այն համոզումն ունէին թէ Հայերը օրն ի բուն զէնք բերել կուտային, պատրաստ ըլլալու համար զանգուածային ջարդ մը կատարելու: Այս պատճառով Թուրքերն ու Մահմետականները մեծ վտանգի մէջ կը զգային իրենք զիրենք: Ինչ կը վերաբերի Մուշեղ օրրազանի եւ իր արբանեակներուն; անոնց անամօթ ճառերն ու պայքարի գրգռութիւնները աւելի կը զօրացնէին այդ մտահոգութիւնները:

Հոգեբանական այն պատճառները զորս յիշեցի, իմ անձնական համոզումներս չեն միայն. անգլիացի պաշտօնեայ Տուպթ Ուայլի, Ատանայի անգլիական հիւպատոսը նոյն կարծիքն ունէր: Շատ կը ցաւիմ որ այս պատասխանիր մարդը որ Տարտանէլի պատերազմին մէջ քաջութիւն ցոյց տըւաւ եւ իր կեանքը զոհեց հայրենիքին համար, չապրիր, որպէսզի հաստատէ իմ բառերս:

Ամերիկացի միսիոնար Միսթըր Ջէմպըրս եւ Տարսոնի ամերիկեան քոլէճի տնօրէնը Միսթըր Քրիսթին պատմելէ ետք սոսկալի բարբարոսութիւնները զորս Թուրքերն ու Արաբ Ուշաղները ի գործ դրած էին ջարդի ատեն, հաստատեցին նոյնպէս թէ Մուշեղ օրրազանն էր գլխաւոր պատճառը այս արիւնհեղութեան:

17.000 Հայեր եւ 1850 Թուրքեր սպաննուեցան Ատանայի ջարդին: Այս թիւերը ցոյց կուտան որ, եթէ Հայերը Ատանայի մէջ Թուրքերէն շատ ըլլային, ճիշդ հակառակը պատահած պիտի ըլլար եւ Թուրքերը Հայերու կողմէ ջարդուած պիտի ըլլային: Անգթութեան կողմէ երկու տարրերն ալ իրարմէ վար չէին մնար: Հայերը ատիթ չէին կորսնցներ Թուրք կիներու եւ տղոց վրայ յարձակելու, Թուրքերն ալ նոյն ձեւով կը վարուէին. այսպէս երկու սանձակորոյս ազգութիւնները կ'ապացուցանէին թէ ոչ մէկ տարբերութիւն կար իրենց միջեւ:

Երբ Ատանայի կուսակալ նշանակուեցայ, կառավարութիւնը տրամադրութեանս տակ դրաւ 200.000 ոսկիի վարկ մը. 100.000ը պէտք էր յատկացուէր Հայերու եւ Թուրքերու տուներու վերաշինութեան, որոնք քաղաքներու եւ գիւղերու մէջ հրոյ ճարակ եղած էին: Իսկ միւս կէսը պէտք էր փոխ տրուէր հայ առեւտրականներու, արհեստաւորներու, ագարակապաններու, վերսկսելու համար իրենց գործը, պայմանով որ տասը տարիէն վերադարձնէին: Ատանայի մէջ իմ նախագահութեանս տակ հիմնեցի յանձնաժողով մը, բաղկացած քանի մը օտարականներէ, ինչպէս ամերիկեան միսիոնար Միթըր Ջէմպըրս եւ բազմաթիւ տեղացիներէ, մեծ մասով Հայեր: Շնորհիւ ձեռք առած միջոցներուս, զալէս չորս ամիս ետք կեդրոնին մէջ Հայերու տուները վերաշինուած էին եւ զաւառի մէջ ալ կէս կատար մնացած տուն մը իսկ չկար: Կարճ խօսքով, հինգ վեց ամսուան ընթացքին Հայերը վերականգնած էին ամբողջապէս իրենց առեւտուրը, հողագործութիւնը եւ արհեստը: Իսկ Թուրքերուն եւ Հայերուն միջեւ, գոնէ երեւութապէս ոչ մէկ նշան կը յայտնուէր անցեալ պառակտումէն: Եթէ Գ. Մանուէլեան իր գրքին 205րդ էջին մէջ յոյն Աղոսիքէսի վկայութեան կը դիմէ, որ ծանօթ է արդէն իր հակաթուրք զգացումներով, պնդելով թէ յանցաւոր Մահմետականներէն միայն ինը, անմեղ մարդիկ, կախուած են, կը սաէ ճիշդ այնպէս ինչպէս Աղոսիքէս: Ատանա գալէս չորս ամիս ետք պատերազմական ատեանի կողմէ դատապարտուած ոչ պակաս քան 30 Մահմետականներ կախել տուի եւ էրզինի մէջ ալ երկու օր ետք 17 հոգի: Ասոնց մէջ կային Ատանայի երեւելի եւ հին ընտանիքներէ մարդիկ, որոնց կարգին նաեւ Գաւճէ Քաղայի միւֆթին (իսլամ հոգեւոր պետը) որ այդ շրջանի Թուրքերուն կողմէ շատ սիրուած էր:

Որովհետեւ կը ցաւիմ որ Մուշեղ սրբազան դէպքերէն երկու օր յետոյ օտար նաւով մը Աղեքսանդրիա փախած էր եւ ձեռքս չինկաւ. շատ արդարօրէն ի բացակայութեան մահուան դատապարտուեցաւ: Եթէ ձեռքս անցնէր, զայն կախել պիտի տայի Գախճէի միւֆթիին դէմն ու դէմը:

Հայերը շատ գոհ էին իմ ջանքերէս որոնք իրենց բարիքին եւ իրենց սեփականութիւններուն վերաշինութեան նուիրուած էին: Շատ օտարականներ՝ Ֆրանսացի, Անգլիացի, Ռուս, Ամերիկացի, որոնք Ատանա եկան, վկայ եղան իմ աշխատանքիս եւ յաջողութեան մաղթեցին: Մեծ օրրազանը, զոր դէպքերուն՝ պատճառով որը զարձաց տղոց ընդունելութեան եւ պատսպարելութեան համար չինել տուի, զնա կը կենայ:

Երբ 1912 Օգոստոսին Պաշտօնի կուսակալութիւնը ձգեցի, ուր ղրկըւած էի Ատանայէն եւ Պոլիս վերադարձայ, օսմանեան կայսրութիւնը իր գոյութեան ամէնէն վտանգաւոր պահերէն մէկը կ'ապրէր:

Դեռ Իտալիոյ հետ պատերազմի մէջ էինք: Երկրորդ, Պուլկարիոյ, Սերպիոյ, Գարատաղի, Յունաստանի միջեւ դինակցութիւն մը կնքուած էր եւ առիթ կը փնտռէին մեր դէմ պատերազմ հռչակելու: Երրորդ, Ալպանիան յեղափոխութեան մէջ էր: Չորրորդ՝ Սուրիոյ արաբական ժամուլը կրակ կը տեղար կառավարութեան դէմ եւ բարենորոգում կը պահանջէր արաբական նահանգներուն համար: Հինգերորդ՝ Հայոց Պատրիարքարանը անդադար տեղեկագիր կը ղրկէր Բ. Դուռ եւ կը պահանջէր բարենորոգում Հայաստանի մէջ: Վեցերորդ՝ եւ ամէնէն վտանգաւորը Թերեւս, շարք մը գինուորականներ միացած էին «Ազատարար զինուորականներու խումբ»— Հալասքարան անունին տակ եւ անիշխանութիւն կը տարածէին բանակին մէջ:

(42)

Արտադաղթը աւելի պիտի սաստկանայ, երբ կայսրն ալ հեռանայ եւ բոլոր գործերը պիտի դադրին մայրաքաղաքին մէջ։ Կայսերական կարաւանին պիտի ընկերանայ Լիգամացուաս անուն պաշտօնատար մը, ճիշդ կայսեր պէս հագուած, որպէսզի թշնամի օդանաւերը շփոթութեան մատնուին։

Ի՞նչ խօսեցան «Առաջնորդ»ը եւ անգլ. դեսպանը

Հռոմի անգլ. դեսպանը նոր եւ կարեւոր տեսակցութիւն մը ունեցաւ Պ. Մուսոլինիի հետ, երեքշաբթի օր։ Տեսակցութիւնը տեւեց մէկ ժամ, նիւթը՝ ճիշդ այն էր ինչ որ հոկտեմբեր 29ին,—Միջերկրականի կացութիւնը։ Բուն բառով՝ անգլիական տարմիղին կրճատման խնդիրը։ Մանրամասնութիւնները գաղտնի կը պահուին, բայց իրազեկ թղթակիցներ կը հաւաստեն թէ խօսակցութիւնը նախորդին շարունակութիւնն էր եւ եզրակացութեան մը չէ յանգած։ Պ. Մուսոլինի յիշեցուցած է դեսպանին թէ ինք մէկ զօրաբաժին եւս քաշած ըլլալով Լիբիայէն, կը յուսայ թէ Անգլիան եւս իր պարտականութիւնը պիտի կատարէ Միջերկրականի մէջ։ Դեսպանը գնահատելով հանդերձ առնուած քայլը, դիտել տուած է թէ տակաւին 60,000 իտալական զինուոր կը գտնուի Լիբիոյ մէջ, այսինքն երեք անգամ աւելի՝ Եգիպտոսի անգլիական եւ եգիպտական զօրքէն։ Հետեւաբար, անգլիական կառավարութիւնը դեռ ժամանակը եկած չի սեպեր կրճատելու Միջերկրականի տարմիղը։ Տեսակցութիւնը սիրալիր եղած է, բայց Իտալիոյ մէջ յոռետես են արդիւնքի մասին։

Անգլիա կը շարունակէ խարիղ ծախել

Մ. Նահանգներու կառավարութիւնը թէեւ արգիլած է զինուորական նիւթերու արտածումը, բայց կը շարունակէ քարիւղ ծախել Իտալիոյ, իրեն յատուկ նկատումներով։Անգլիական կառավարութիւնըուշադրութեան յանձնելով այս քաղաքականութեան անպատեհութիւնները, կ՚աշխատի համոզել որ արգիլուի քարիւղի արտածումը։ Մ. Նահանգներու կառավարութիւնը հաւասար աչքով կը նայի երկու պատերազմիկ երկիրներուն, բայց խնդիրը այն է որ Հապէշիստան նաւատորմիղ կամ օդանաւային ուժ չունի, որպէսզի կարենայ օգտուիլ քարիւղի ներածումէն։

Ազգերու Դաշնակցութեան իրաւասու մարմինը քարիւղն ալ արգիլուած նիւթերու կարգին դասած ըլլալով, կ՚ուզէ ապահովել Մ. Նահանգներուն ինչպէս եւ Գերմանիոյ աջակցութիւնը։

*** Հռոմէն կը հեռագրեն թէ 800,000 կիներ կամաւորներու խումբեր կազմելով դաշնէ դուրս կը պտտին, պայքար քարոզելու համար օտար ապրանքներու գործածութեան դէմ։

*** Փարիզի գլխաւոր թերթերը մտահոգութիւն կը յայտնեն պատժական տնօրինութեանց գործադրութեան առթիւ, միեւնոյն ատեն քննադատելով Մեծն Բրիտանիոյ զինուորական պատրաստութիւնները։

*** Սուէզի ջրանցքի վարչութիւնը կը ծանուցանէ թէ հոկտեմբեր 25էն 31 Իտալիա ղրկած է 13,370 զինուոր, 14,400 թօն պաշար, 6193 թօն ռազմանիւթ, 394 ձորի, 4500 թօն ջուր եւայլն։

Հայ մը եւ ցեղակից մը կը փախչին իւրացնելով մեկ միլիոնի պարգեւը

Ծօսէ տ'Անթէնի վրայ հաստատուած սեղանատուրական տուն մը, «Պանք Յինանսիէլ Փարիզիէն», որուն վարիչներն են Լըգալսն եւ Դուքիկ Աղամեան, Լ տասնեւմէկ ամսուան ծախեր էին 250 քաղաքացիներու։ Ծախուած թիւր մէկ միլիոն ֆրանք շահած ըլլալով, երբ յաճախորդները կը ներկայանան պահանջելու, կը տեսնեն որ երկու վարիչները անհետացած են։ Տակաւին յայտնի չէ թէ ինչպէս 250 հոգիի մէջ բաժնած էին տոմսակը։ Իւրաքանչիւր յաճախորդ 100,000 ֆրանքի պարգեւ կը սպասէր, որով դրամատունը ստիպուած էր 25 միլիոն վճարելու... Ոստիկանութիւնը կը կարծէ թէ 250էն աւելի են խաբուած յաճախորդները։ Քննութիւնները կը շարունակուին։ Փախստականները նոյնիսկ իրենց կահկարասիներուն դրամը չէին վճարած։ Այս առթիւ մամուլը կառավարութեան ուշադրութիւնը կը հրաւիրէ, ժողովուրդին պաշտպանութեան համար։

Տիկին Սթավիսկի կը փղձկի

Սթավիսկիի գործի դատավարութեան երկրորդ օրը, երբ նախագահը կը պարզէր Սթավիսկիի խաչագողութիւնները, կնոջ բառերով եւ անողոք արդարութեամբ, Տիկին Սթավիսկի փղձկեցաւ եւ գուրս նետ։ Ցետոյ իր ինքզինքը գտնելով ներողութիւն խնդրեց պաշտպան փաստաբանէն, իր տկարութեան համար։ Տիկինը երեւութապէս վախ չունի իր մասին, քանի որ միշտ կը յայտարարէ թէ «տեղեկութիւն չունէր», բայց չի համդուրժեր որ սեւնայ իր ամուսինը։

Հարցաքննութիւնները կը շարունակուին անընդհատ։

Ասեղուրեան թոյնը արիւնի յանգեցաւ

Վերջին պահուն նամակ մը ստացանք խումբ մը Տարօնցիներէ, որոնք կը տեղեկացնեն թէ հայրենակցական վէճերու հետեւանքով, Մարսէյլի մէջ Մշեցի Մկրտիչ Մարգարեան դանակի երեք հարուածներով վիրաւորած է Անդրանիկ Աւագեանը։ Ոճրագործը ձերբակալուած է։

Հայ հատաչնավարներ կ՚ախտուին

Աթէնքի թերթերը կը գրեն թէ յաջհանուր արտահօլութեան գործակալներ ձերբակալեցին համայնավարներ Թէրզեան՝ հնավաճառ, Մասիս Քէչէչեան՝ լուսանկարիչ, Քալուսթեան՝ տպարանի բանուոր, Բասարէթեան՝ արտադրող, Քաթուլեան՝ տպարանի բանուոր, Արթին Սէմէրճեան, Անաստասիոս Տրիլիթրիս եւ Այվազիօթիս. Ձերբակալուածները Ապահովութեան յանձնախումբի որոշման համաձայն Թոլէգանոս աքսորուած են։

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՀՐԵԱՅԻՆ ԽՄԲԻ վարչութիւնը յայտարարութեամբ մը կը ծանուցանէ թէ իրենք հաշտութիւն կ՚ուզեն հաստատել Ֆրանսացիներու միջեւ, «պարկեշտութիւն, բարեկարգութիւն, ընկերային յառաջդիմութիւն եւ խաղաղութիւն», մինչ ժողովրդական ճակատը դէպի «պատերազմ եւ դիկտատուրա» կ՚առաջնորդէ...

ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ԴԱՇՆԱԳԻՐ ՄԸ կնքուեցաւ Լեհաստանի եւ Գերմանիոյ միջեւ, մէկ տարուան համար (մինչեւ 1936 հոկտեմբեր 31)։ Գերմանական մամուլը երկու երկիրներու համերաշխութեան նոր ապացոյց մը կը համարի այս դաշնագիրը։

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՕԴԱՆԱՒՆԵՐ այցելեցին Ռումանիա, ջերմ ընդունելութիւն գտնելով. Օդանաւերուն կ՚ընկերանային կիներ ալ, որոնց ճարտարարութիւնը՝ անկարգելի փորձերու մէջ՝ մասնաւորապէս գնահատուեցաւ զինուորական շրջանակներու կողմէ։ Օդանաւային ուժի այս նոր ցոյցը անգամ մը եւս հաստատեց Խ. Միութեան օդագնացութեան յառաջդիմութիւնը, թէ մարզական եւ թէ ռազմական տեսակէտով։

ՑՈՒՆԱՍՏԱՆԻ ԹԱԳԱՒՈՐԸ Լոնտոնէն հեռագիր մը ուղղելով ժողովուրդին, կը յայտնէ թէ պիտի վերադառնայ առանց սրտին մէջ ոխ ունենալու եւ թէ իր ուժը պիտի ըլլայ ժողովուրդին սէրը։

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՕԴԱՆԱՒ ՄԸ, որ Նաթալ (Պրազիլիա) մեկնած էր Պուէնոս Այրէսէն, ծովն իյնալով ջախջախուեցաւ երեքշաբթի օր։ Չորս ճամբորդները խեղդուեցան, իսկ 19 թղթատարական պայուսակները ցամաք հանուեցան։

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ՊԱՆԵԼՕ-ՔԱՇԱՆԻ «Արծիւ» Ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին. 9 Րիւ Մաասա Դիւրի, Պանեօ։

ՄԱՐԷՈ-ԳՈՒԱ-ԳՈԼՈՆՊԻ «Արամ» Ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը այսօր Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին, սովորական հաւաքատեղին։

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Զաւարեան կոմիտէն պատախանական ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր խումբերու ընկերները այս Շաբաթ երեկոյ Ակումբին մէջ։ Կը խօսի ընկեր Խ. Գալուստեան։

Գաւառ

ԼԻՈՆԻ «Վարանդեան» Կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, 131, Գուր Լաֆայէթ, Զարդարեան Գրադարանի մէջ։

ՎԱԼԱՆՍԻ Կոմիտէի ընդհ.-անդամական ժողովը տեղի կ՚ունենայ այսօր Հինգշ. երեկոյ ժամը 8ին «Սիամանթօ» ակումբին մէջ։ Կը հրաւիրուին բոլոր ընկերները։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷՆ ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իրեն Ենթակոմիտէի բոլոր ընկերները այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին սովորական վայրը։ Կարեւոր օրակարգ։

ՓՕՆԹԷԻ «Մուրատ» խումբի ընկերական ընդհանուր ժողովը այս Կիրակի իրիկուան ժամը 5ին, Ակումբին։ Կարեւոր օրակարգ։ Զեկոյց Մարսէյլի ներկայացուցչական ժողովի։ Կը խնդրուի Սէն Սանթուրնէի ընկերներէն ներկայ ըլլալ։

«ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐ»Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ ՄԷՋ

կազմակերպուած ՌԱԶՄԻԿ խումբի կողմէ
եւ հովանաւորութեամբ ՎԱՐԴԱՆ ենթակոմիտէի
Այս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին Սալ Կալմանի մէջ
ԿԸ ԽՕՍԻ Ս. ՍԱՍՈՒՆԻ
Կը ներկայացուի ՈՒՇ ԼԻՆԻ, ՆՈՒՇ ԼԻՆԻ (օփերէթ)
ղեկավարութեամբ Ց. ՈՒԶՈՒՆԵԱՆԻ
Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին Օր.ներ Հ. Կիլաջեան (երգ) եւ Մ. Ոսմանեան (արտասանութիւն)։ Պ.ներ Միքէ Ցուլոյեան (երգ) եւ ընկեր Օ. Կարասլէտեան (արտասանութիւն)։
Մուտք 5 ֆրանք, անգործներու 3 ֆրանք։

ԸՆԿԵՐԱՀԱՄԱԳՐԱԿԱՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

կազմակերպուած
Հ. Յ. Դ. ՓԱՐԻԶԻ ԵՒ ՇՐՋԱՆԻ ՔՈՅՐ ԿՈՄԻՏԷՆԵՐՈՒ ԿՈՂՄԷ
Այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին
ՍՈՍԻԷԹԷ ՍԱՎԱՆԹԻ D սրահին մէջ
կը խօսի ընկեր Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ
Ներկայ քաղաքական կացութեան մասին։
կը հրաւիրուին բոլոր ընկերներն ու համակիրները
Ծախքերու մասնակցութեան համար մուտք 1 ֆրանք։

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ-ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Փարիզի Հարաւային Շրջանի ՅԱՌԱՋԴԻՄԱՍԷՐՆԵՐՈՒ Միութեան կողմէ
ի նպաստ իր վարժարանին։
9 Նոյեմբեր Շաբաթ երեկոյ, ժամը 9էն մինչեւ լոյս 150, Route d'Orléans.
(Porte d'Orléansէն առնել 88 թիւ հանրակառքը եւ իջնել Bagneux).
Առաջնորդութեամբ ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆԻ
գեղարուեստական բաժնին մէջ կը պարեն
Գարեգին Յովհաննէսեան, Օր Վերոնիկ Զաւրեան եւ փոքրիկն Ռէժինա։
կը նախագահէ Պ. Լ. ՉՈՐՄԻՍԵԱՆ
ժամը 9-8 գեղարուեստական բաժին, 8-12 եւրոպական պարեր՝
կը նուագէ «Եփրատ» նուագախումբը ղեկավարութեամբ Գ. ՕՆՈՍԵԱՆԻ։
Արտասանութիւններ, երգեր, նուագ եւ Թատ.
ՄՈՒՏՔ 3 ֆրանք եւ ԱԺԱՆ ՊՈՒՖԷ։

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ-ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

կազմակերպուած ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ՓԱՐԻԶԻ մասնաճիւղին կողմէ
11 Նոյեմբեր երկուշաբթի, կէս օրէ վերջ ժամը 3էն մինչեւ ժամը 7
7. Rue des Tretaigne. Փարիզ 18. Մեթրօ **J. Joffrin.**
կը խօսի Պ. ԽՈՐԷՆ ԳԱԲՐԻԿԵԱՆ
Հապէշիստանի հայկական կեանքի մասին
Եւրոպական պարեր։
Մուտք 3 ֆրանք (թէյ եւ խմորեղէն միասին)։

ԿԱՐԵՒՈՐ ԺՈՂՈՎ

—•—

ՓԱՐԻԶԻ Համազգայինի մասնաճիւղը ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր անդամները եւ համակիրները, 17 Նոյեմբեր կիրակի կէսօրէ վերջ, ժամը 3ին, մէթրօ՝ Cadetի եւ Aux Trois Portes սրճարանին վերնայարկը։

Ներկայ կ՚ըլլան Ֆրանսայի կեդր. վարչութեան անդամները։

Զեկոյց Համազգայինի ընդհ. գործունէութեան եւ անմիջական ձեռնարկներու մասին։ Ժողովը պիտի վերջանայ ժամը 6.30ին։

ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ

ՓԱՐԻԶԻ Զ. Ո. Միութեան մասնաճիւղին ընդհ. ժողովը, այս շաբաթ երեկոյ, ժամը 9ին, Հայ Սափրիչներու սրահին մէջ, 7, Rue des Bernardins, մէթրօ՝ Maubert Mutualité։ Օրակարգ՝ զեկոյց վարչութեան եւ Զոմի տասնամեակը։

ՇԱՎԻԼԻ Մանկապարտէզի Վարչութիւնը ժողովի կը հրաւիրէ աշակերտներու ծնողքը այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 4ին, դպրոցի սրահին մէջ։

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Ֆր. Հ. Կ. Խաչի Ալֆորվիլի մասնաճիւղը իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ իր ընկերուհիներէն Մարիամ Փափազեանի իր սիրելի ամուսնոյն՝

Մինաս Փափազեանի

զառնակսկիծ մահուան առթիւ եւ փոխան ծաղկեպսակի՝ 50 ֆրանք կը նուիրէ չքաւոր ընտանիքի մը։

ԿԸ ՓՆՏՐՈՒԻ

— Տրապիզոնցի Միհրան Գարբիսեան (պապա) կը փնտռէ իր մօրաքրոջ որդին՝ Տիրան Զրաքեան, որ կը գտնուի Շիքակօ։ Իմացնել «Յառաջ»ի վարչութեան։

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
Le Gérant: H. STEPHAN
17, Rue Dameane, PARIS (13)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Clavière 15 – 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԻՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՈՒՐԲԱԹ 8 ՆՈՅԵՄԲԵՐ
VENDREDI 8 Novembre 1935

11 ՏԱՐԻ — 11e Année No. 2956

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՐՈՐԴ ԽՕՍՔ

ՄԻՇՏ ՕՏԱՐԸ, ԵՐԲԵՔ ՍԵՓԱԿԱՆԸ

Ամէն ուր որ «միացեալ ճակատ» կը կազմուի, անդամակից հոսանքները իբրեւ ծրագիր կ՚ունենան չատ մը հոգեր, ներքին թէ արտաքին։

Այսպէս, Ֆրանսայի «ժողովրդական ճակատ»ը կը պայքարի գաւառագմբ խափանելու ֆաշական տրամադրութիւնները վիժեցնելու, ապրուստը աժանցնելու, չահագործող դասակարգերը սանձելու, աշխատաւոր բազմութեանց իրաւունքները պաշտպանելու, հանրապետութիւնը պահպանելու, միջազգային վէճերը խաղաղարարութեամբ լուծելու համար։

Այս պայքարին ծանր հրետանին միշտ ալ ուղղուած է բուն իսկ երկրին իշխանութեան դէմ։

«Միացեալ ճակատ»ը աչք ու ականջ լարած, կը հետեւի օրուան իշխանութեան գործերուն, եւ անընդհատ կը մատնանշէ, կը ձաղկէ անոր չեղումներն ու վրիպումները, ի հարկին դղրդագին ժողովներ սարքելով, թռուցիկներ հրատարակելով, կրակ ու տեգ թափելով եւ թափօրներ կազմելով։

Իբրեւ աշխատաւորական կամ ձախակողմեան հոսանքներ, «միացեալ ճակատ»ներու անդամները բնականաբար կը պաշտպանեն նաեւ խորհրդային իշխանութիւնը։ Մանաւանդ որ, այդ ճակատներուն գլխաւոր յառաջապահները ընդհանրապէս համայնավարներ են, եւ ամէն բանէ առաջ իրենց սեփական — ինչո՞ւ չըսել՝ «դասակարգային»—չահերը կը պաշտպանեն։ Անշուշտ իրենց կարգին ընդ առաջ երթալով եւ ուժ տալով… «քաղքենի» աւանդութեանց եւ ժողովրդապետութեան պաշտպանութեան։

Այս իրողութիւնը ատենձնապէս չեշտուեցաւ Կոմինթէրնի վերջին ընդհ. ժողովին մէջ, երբ մասնաւոր հրահանգներ մշակուեցան Ֆրանսայի եւ ուրիշ երկիրներու համար։

Այստեղ, Փարիզի մէջ, համայնավար օրկանները մասնաւոր նախանձախնդրութեամբ արտատպեցին նոր նշանախօսքերը.— միացեալ ճակատ կազմել բոլոր ասպարէզներուն մէջ, գլուխ հանել արհեստակցական միութիւնը, հակաֆաշական շարժման մէջ քաշել գիւղացիական զանգուածները եւ մանր քաղքենիները, լուծել տալ կամ զինաթափ ընել ֆաշական կազմակերպութիւնները, ճաքրագործել սոփիկանութիւնը եւ բանակը, կապելով հակաֆաշական տարրերու հետ եւն.։

Այս առթիւ էր որ, Մարսէլ Քաշէն արձակեց վճիռ մը.

— «Աչքինչ կրնայ հարկադրել մեզ որ չնղինք մեր նպատակներէն, նոյնիսկ մազի չափ։ Բայց, ֆաշականութիւնը եւ պատերազմը ձախողեցնելու համար, մենք պատրաստ ենք նոյնիսկ սատանային հետ զինակցելու։»

Կը նշանակէ թէ միացեալ կամ ժողովրդական ճակատի յառաջապահները — կարմիրները — միշտ պատրաստ են ճկելու եւ յարմարելու, կը բաւէ որ կարենան համակրանք եւ պաշտպանութիւն ապահովել Խ. Միութեան համար, ուղղակի կամ անուղղակի։

Հարց է այժմ.— հայկական հոսանքները որ միացեալ ճակատով կ՚ոգեւորուին եւ կ՚երթան կը կապուին, ունի՞ն որ եւ է ինքնուրոյն տեսակէտ, որպէսզի օգտակար ըլլան ե՛ւ հայրենիքին ե՛ւ տարագիր բազմութեանց համար։

Դժբախտաբար ոչ։ Անոնք պարզապէս պոչ կապած կամ կերոն բռնած կը հետեւին կարաւանին, իբրեւ «հայկական գիծ» գծելով միայն մէկ պահանջ կամ պայման,— անխնայ պայքար Դաշնակցութեան դէմ։

Վերջին փաստ՝ Հնչակեան կեդրոնին համաձայնութիւնը՝ Մ. Նահանգներու համայնավար խմբակցութեան հետ։

Մարդիկ չեն խորհած, չեն կրցած այդ համաձայնութեան մէջ մէկ հատիկ բառ անցուցնել, ի նպաստ որ եւ է հայկական դատի, պարզ սեպած են չեշտել թէ միացեալ ճակատով պայքար պիտի վարեն Խ. Հայաստանի բոլոր թշնամիներուն, «մասնաւորապէս» Դաշնակցութեան դէմ։

Այսպէս նաեւ հին ու նոր բոլշեւիկները, ամէն ուր որ կը հանեն իրենց կարմիր դունչը։

— Բայց լ՞նչպէս կրնան քըթմնջել խորհրդային իշխանութեան դէմ, երբ ճիշդ անոր արեւշատութեան համար է որ կ՚աղօթեն ու կը ճառեն։

— Պարզապէս պահանջելով բուն իսկ խորհրդային դաւանանքին, բարձրաձայն հռչակուած, արձանագրուած սկզբունքներուն եւ նշանախօսքերուն գործադրութիւնը։

Ցաւօք, երբ ուժ կը զգան միջազգային կարաւաններուն խառնուելու եւ փչելու որ եւ է երկրի, որ եւ է իշխանութեան դէմ, անշուշտ Նորին Կարմիր Վեհափառութեան դէմ ոճիր մը գործած չեն ըլլար, ընկերաբար, հաւատարմօրէն յիշեցնելով անոր՝ չարք մը պահանջներ, անարդարութիւններ եւ յանձնառութիւններ։

Եթէ որ եւ է միացեալ ճակատի օտար անդամները գիտնային թէ ինչպիսի «առանձնաշնորհներ» կը վայելէ այս աշխատաւոր ժողովուրդը, իրենց իսկ պաշտպանած կարգուսարքին մէջ, ապահովաբար պիտի արգահատէին իրենց հայ ընկերներուն վրայ։

Քաղքենի երկիրներու «պրոլետար» բազմութեանց մէջ, դուք չպիտի կրնաք ցուցնել ժողովուրդ մը այնքան հալածական եւ հարստահարեալ որքան հայկականը։

Այդ ժողովուրդը կը տառապի ոչ միայն դրամատիրականին, այլ եւ բանուորա — գիւղացիականին ձեռքով, անոնց ուղղակի եւ անուղղակի մեղքերով։

Միացեալ ճակատները որ եւ է «անելիք» չունի՞ն այս ճակատին վրայ…

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԻՏԱԼԱՑԻՆԵՐԸ ՍԿՍԱՆ ՅԱՌԱՋԽԱՂԱՑՈՒՄԸ

ՀԱՊԷՇՆԵՐԸ ՅԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԿԸ ԾԱՆՈՒՑԱՆԵՆ

Փարիզի նոր դեսպանին խօսքը «ճշդումներ»

Հիւսիսային շրջանի հապէշական բանակին յառաջխաղացութիւնը, որ կասած էր 48 ժամուան համար, վերսկսաւ հինգշաբթի օր, գրաւելու համար Մաքալէն։ (Գրաւած պիտի ըլլային երէկ)։

Հապէշական աղբիւրէ կը հաղորդեն թէ իտալական զօրախումբ մը քաղաքը անպաշտպան կարծելով, Մաքալէ մտաւ նոյեմբեր 6ին, բայց յանկարծակիի գալով ետ քշուեցաւ։ Տասը հոգի սպաննուեցան։ Իտալացիները կը պատրաստուէին ամրանալու քաղաքին մէջ, երբ Հապէշները յարձակում գործեցին։ Իտալացիներէն չորս հոգի ալ գերի բռնուեցան, իսկ վիրաւորներուն թիւը յայտնի չէ։ Մաքալէ շրջապատուած է ծովածաւալ տիղմով, իբրեւ հետեւանք տեղատարափ անձրեւներու։ Բայց եւ այնպէս Իտալացիները վճռած են գրաւել քաղաքը

Իտալական դեկոյց մը կը տեղեկացնէ թէ Օկատէնի ճակատին ամբողջը ինկաւ Իտալացիներուն ձեռքը։ Հապէշները լաւ կռուեցան, մինչեւ որ սպառեցաւ իրենց ռազմանիւթը։ Հապէշական դեկոյցը կ՚ըսէ թէ ռազմիկները յաջողած են վար առնել երկու իտալական օդանաւեր։ Մէկուն չորս օդանաւորդները սպաննուած էին, իսկ միւսին ուղեւորները կտոր կտոր եղած, ռումբերու պայթումէն։

Ասոսիա — Ապէպապէն կը հերքեն այն զրոյցը թէ ռումբ մը գտնուած է կայսեր պալատին մէջ։ Ուրիշ հեռագիր մը կը տեղեկացնէ թէ Հապէշները պարպած են Մաքալէն, բայց պիտի պաշտպանեն Վալ — Վալը, ուր զօրաւոր ամրութիւններ կը կառուցանէ Զօր. Նասիպուի բանակը։ Եթէ այս դիրքը իյնայ, հաղորդակցութիւնները կը խզուին Եթովպիոյ եւ Ֆրանսական ու անգլիական Սոմալիներու միջեւ։

*** Դյոթէն Կուէթա Վալտէ Մարիամ, Փարիզի հապէշական նոր դեսպանը, հետեւեալ խօթը ճշդումները կատարեց աղջի օր.—

1. Եթովպիոյ կայսրը «Նէկուս» չէ եւ երբեք այդպէս կոչուած չէ։ Այդ բառը յրագիրները չինած են որ եթէ թարգմանուի, հպատակ (վասալ) իշխանաւորի տարիճանին կ՚իջեցնէ կայսրը։ Բուն տիտղոսն է Նէկուսթէ Նէկուսթէս, որ կը նշանակէ «Թագաւոր հպատակ իշխանաւորներու»։

2. Գողերուն ձեռքերը չեն կտրեր Եթովպիոյ մէջ։ Այդ պատիժը չէ գործադրուած վերջին տարիներու ընթացքին։

3. Սուտ է թէ 500 Հապէշներ սպաննուած են, ռազմանիւթի կարաւան մը ամբարտած ըլլալով։ «Մենք մեր ռազմանիւթը կարաւաններով չենք ղրկեր, այլ մէկ բեռ իւրաքանչիւր անդամ։ Այս տարրական զգուշութիւնը թոյլ չի տար հինգ հարիւր հոգին ղրկել մէկ անգամէն»։

4. Ճիշդ չէ թէ 16,000 գերիներ ազատագրուած են Իտալացիներու կողմէ, որովհետեւ այդքան գերիներ չկան անոնց գրաւած շրջաններուն մէջ։

5. Կուսաս երբեք «ռաս» չէ եղած։ Այդ տիտղոսը կը նշանակէ փոխարքայ, որոնցմէ միայն 5 — 6 հոգի կան Եթովպիոյ մէջ։

6. Պատերազմը զոյութիւն չունի մեզի համար։ Մեր զինուորական ուժը անվթար կը մնայ։

7. Եթովպիացիները հոգ չեն ըներ Ասոսիա — Ապէպայի հաւանական գրաւման համար։ Շատ պզտիկ քաղաք մըն է, եւ անոր գրաւումը արժէք չունի երկրին նուաճման համար։

Վերջացնելով, դեսպանը յայտնեց թէ Ազգերու Դաշնակցութեան գիտած է, նիւթական աջակցութիւն ստանալու համար եւ թէ վերջնական յաղթանակը իր երկրին պիտի մնայ։

Ամերիկա կը ծախէ, Գերմանիա կ՚արգիլէ

Մ. Նահանգներէն աճագին քանակութեամբ չարիք կը հանէ Իտալիա։ Սեպտեմբեր եւ հոկտեմբեր ամիսներու ընթացքին առաքումները աւելցած են 600 առ հարիւր, ինչ որ չէ տեսնուած տարիներէ ի վեր։ Մ. Նահանգներուն մէջ կը բնակին երկու միլիոն Իտալացիներ, որոնց 500,000ը Նիւ Եորքի մէջ։ Կը կարծուի թէ Նախագահ Րուզվէլթ չուզեր անտեսել այս պարագան։ Եթէ այս տարրը հակառակ դիրք բռնէ յառաջիկայ ընտրութեանց առթիւ, նախագահը կրնայ 47 ձայն կորսնցնել իր ընտրական շրջանին մէջ։

Մինչ ամերիկեան կառավարութիւնը այսպէս անուղղակի կ՚օգնէ Իտալիոյ, Գերմանիա, որ նոյնպէս անդամ չէ Ազգերու Դաշնակցութեան, ուշագրաւ ձեռնարկ մը կատարեց։ Զուիցերիոյ դեսպանին միջոցաւ հաղորդեց Ազգերու Դաշնակցութեան՝ թէ կարգ մը միջոցներ ձեռք պիտի առնէ, որ պէսզի Իտալիա չկարենայ սովորականէն աւելի զինուորական պիտոյքներ ստանալ Գերմանիայէն։ Այս առաջադրութեամբ բացառիկ օրէնքներ պիտի հաստատուին քանի մը օրէն։ Գերմանիա չուզեր այն տպաւորութիւնը ձգել թէ դիտմամբ կը քաջալերէ Իտալիան։

Մուսոլինիի եւ անգլ. դեսպանին տեսակցութիւնը

Անգլիական եւ առահասարակ միջազգային մամուլը մեծ կարեւորութիւն կ՚ընծայէ Մուսոլինիի եւ Հռոմի անգլ. դեսպանին նոր տեսակցութեան, որ տեղի ունեցաւ նոյեմբեր 5ին։ Մանրամասնութիւնները գաղտնի մնալով հանդերձ, տեսակցութեան պարագան իսկ բարենշան կը համարուի, եւ օրուչ լաւատեսութիւն կը տիրէ Լոնտոնի մէջ։ Դիւանագիտական շրջանակներու մէջ կը կարծեն թէ հապէշական խնդիրը երկրորդական է եւ բուն հարցը կապ ունի անգլօ-իտալական յարաբերութեանց հետ։ Ասոր համար ալ Անգլիա չի բողոքեր իտալական բանակին յառաջխաղացութեան դէմ։ Անգլիոյ գլխաւոր նպատակն է առաջնահարար պարպել տալ Լիպիոյ իտալական զօրքը, որ 50,000ի կը հասնի, առանց հաշուելու 14,000ի պահակազօրքը։ Կարգ մը թերթեր կ՚ըսեն թէ Մուսոլինի հաւանած է զօրաբաժին մը ետ կանչել, համագումար 30,000 զինուոր պարպելով, եթէ Մեծն Բրիտանիա իր կարգին յանձն առնէ քանի մը մարտանաւեր հեռացնել Միջերկրականէն։ «Տէյլի Թէլէկրաֆ»ի թղթակիցը կը գրէ թէ անգլ. դեսպանին այցելութիւնը շատ լաւ

(Շար.ը կարդալ Գ. Էջ)

ԽՈՒՄԲ ՄԸ ԵԹՈՎՊԻՈՑ ԿԱՅՍԵՐ ԱՆՁՆԱՊԱՀ ԳՈՒՆԴԷՆ

Միայն Թուրքերը չեն որ գերեզմանները կը քանդեն

ԻՆ՞Չ ԵՂԱՒ Է ԽՈՋԻՎԱՆՔԻ (ԹԻՖԼԻՍ) ԳԵՐԵԶՄԱՆԱՑՈՒՆԸ

Խրագիր մը կը հաղորդէ մեզի.—

Ով որ եղել է Թիֆլիզում գիտէ որ ամենաընդարձակ եւ զուտ հայկական Խօջիվանքի գերեզմանատունը գտնւում է հայաբնակ Հաւլաբարի քաղաքամասի ծայրումը, երկաթուղու գծին սահմանակից և գրեթէ զինարանի կողքին, անբնակ բլուրների եւ լեռների վրայ։ Բարձր պատերով սահմանուած այս լայնածաւալ գերեզմանատունը մի յետ քաշուած անկիւն է ուր իրենց վերջի հանգիստն էին գտնում Թիֆլիսաբնակ Հայերի թէ աղքատը եւ թէ հարուստը։ Մինչեւ վերջի տարիները այստեղ կատարւում էին թաղումները։ Խօջիվանքի գերեզմանատունը ամփոփում են աճիւնները Րաֆֆիի, Գրիգոր Արծրունու, Գաբրիէլ Սունդուկեանցի, Գէորգ Ձմշկեանի, Ամիրան Մանթաշեանի, Ղազարոս Աղայեանի, Աւետիք Արասխանեանի եւ բազմաթիւ գրագէտների, ուսուցիչների, նկարիչների, իրաւաբանների, զինուորականների, կղերականների եւ ուրիշ ականաւոր գործիչների, ինչպէս նաեւ հազարաւոր համեստ հայրենակիցների.

Պաշտօնապէս հայկական այս գերեզմանատան քայքայումը պատճառաբանւում է ժողովուրդի համար հանգստեան տեղի անհրաժեշտութեամբ։ Ինչպէս յայտնի է, վերջին տարիների ընթացքում ջանացել են Թիֆլիսը արդիացնել, լայնացնելով նեղ փողոցները եւ պարտէզների վերածելով հրապարակները։ Նշմարւում է սակայն որ այդ պատրուակի տակ տեղ ունեցած աշխատանքները կատարուել են եւ կատարւում են մասնաւորապէս հետապնդելով ազգայնական նպատակներ, այսինքն դիտմամբ ոչնչացնելով այն ամէնը ինչ որ զուտ վրացական չէ (անունները, չէնքերը, հիմնարկութիւնները) եւ ինչ որ կարող է յիշեցնել ռուսական տիրապետութեան կամ հայկական ազդեցութեան հետքերը։ Ամէն կասկածից դուրս է որ Խօջիվանքի ոչնչացումը ծառայում է նոյն նպատակին, մանաւանդ որ այդ հողամասը գտնւում է, ինչպէս տեսանք, ոչ թէ կեդրոնում եւ ոչ նոյնիսկ այն ուղիի վրայ ուր հնարաւոր է քաղաքի ծաւալումը եւ անբնակ վայր է միայն։ Անխնայ եւ վայրենի կերպով «վրացիացնելով»Թիֆլիսը, որու ազգաբնակութիւնը դարերի ընթացքում կազմել են մեծ մասով ոչ Վրացիները եւ որ այսօր ոչ միայն Վրաստանի, այլ եւ Անդրկովկասի դաշնակցային մայրաքաղաքն է, Վրացիները առանձին եռանդով ճնշում են ոչ—Վրացիները եւ ոչ մի կարեւորութիւն չեն տալիս փոքրամասնութեանց գոնէ յանուն համայնավար վարչապետութեան, մինչդեռ մեր խեղճ ու կրակ Երեւանը ինչեր չի անում իր փոքրամասնութիւնների հոգածութեան համար։ Վրաց համայնավարները քանդելով Հայոց գերեզմանատունը, օգտագործում են գրանիտէ եւ մարմարէ խաչեր քարերը չէնքերի եւ կամուրջների համար

Ի՞նչ է տարբերութիւնը այս բարբարոսութեան եւ Բանկալթիի (Պոլիս) գերեզմանատան գրաւման։

Օրինաւոր վաճառորդներու նոր օրէնքը

Իր կարեւորութեան պատճառաւ այսօր ամբողջութեամբ կուտանք հրամանագիր-օրէնքը որ հրատարակուեցաւ պաշտօնաթերթին մէջ.—

ՅՕԴ. 1.— 1912 Յուլիս 16ի օրէնքին Ա. յօդուածը փոխուեցաւ հետեւեալ կերպով.—

«Ֆրանսա բնակող կամ հոն հաստատ բնակութիւն ունեցող ամէն անհատ, ինչ ազգութեան ալ պատկանի, եթէ ուզէ, շրջուն արհեստ մը, ճարտարարուեստ մը եւ վաճառորդութիւն ընել, պէտք է յայտարարութիւն մը ընէ ոստիկանական վերատեսչութեան կամ իրենց բնակած վայրին նահանգապետութեան. իրենց պիտի տրուի ընկալագիր մը (ռէսէփիսէ)։

«Եթէ յայտարարողը Ֆրանսացի չէ, պէտք է ապացուցանէ թէ առնուազն հինգ տարի բնակած է կանոնաւորաբար Ֆրանսայի կամ անոր գաղութներուն կամ անոր հովանաւորութեան տակ եղած երկիրներու մէջ.

«Անոնց կանխաւ յայտարարութիւն ընելու շրջուն արհեստ մը կամ առեւտուր ընողները եթէ չկարենան իշխանութեանց եւ ոստիկանութեան պահանջած պահուն իրենց ընկալագիրը ցոյց տալ, իբր պատուհաս պիտի պատժուին 5էն 15 ֆրանք տուգանքի, ինչպէս նաեւ մէկէն հինգ օր բանտարկութեան։ Կրկնութեան կամ սուտ յայտարարութեան պարագային պիտի վճռուի բանտարկութիւնը։

«Վարչական կանոնագիր մը պիտի ճշդէ այն պայմանները որոնց համաձայն պիտի ընդունուին յայտարարութիւնները, պիտի պահանջուին ճշգումներ՝ յայտարարողներէն եւ պատճէնը ընկալագրին։

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ ԹԱԳԱՒՈՐԸ Աթէնք պիտի վերադառնայ Նոյեմբեր 24ին, ճամբան կանգ առնելով Փարիզի, Հռոմի եւ Պելկրատի մէջ։

ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ԲԱՆԱԿԸ Նոյեմբեր 7էն սկսեալ պարզեց նոր դրօշը, զոր գծած է Հիթլէր ինք, կարմիր խորքի վրայ, կեռ խաչով։ Երկաթ խաչը, որ նախկին խորհրդանշանն էր, մանրանկար կ՚երեւայ անկիւն մը։

ՎԱՐՉԱՊԵՏ Փ. ԼԱՎԱԼ նոր տեսակցութիւններ ունեցաւ անգլիական եւ իտալական դեսպաններուն հետ, ելք մը գտնելու համար։

ՄՏԱԾՈՒՄՆԵՐ «ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐ»ՈՒԱՆ ՇՈՒՐՋ

«Դաշնակցութեան Օրուան հանդիսութիւնները աւարտելու մօտ են։ Անոնք որ մօտէն հետեւեցան, նկատեցին երբեմն, որ երեւոյթ մը, որ ճառախօսները չէին գոհանար անցեալ դէպքերու պատմութիւնով եւ վերլուծումով, այլ և յուրջ մտահոգութիւն մը երեւան կը բերէին օրուան պայմանները քննելու եւ աշխատանքի նոր ձեւեր գտնելու։ Տասներհինգ տարիէ ի վեր Դաշնակցութեան դէմ կատարուած յարձակումները բազմատեսակ հակառակորդներու կողմէ՝ պէտք է նկատել անյաջողութեան դատապարտուած։

Կը նշանակէ թէ ըսուածին չափ «աղետաբեր եւ կործանարար» չէ եղած Դաշնակցութեան գործունէութիւնը անցեալին մէջ եւ թէ Դաշնակցութիւնը իրրեւ քաղաքական ազդակ ունի; տակաւին «անելիք»։ Որովհետեւ եթէ ճիշդ չըլլային այս երկու հիմնական մտքերը, դժուար թէ կազմակերպութիւնը կարենար պահպանել իր գոյութիւնը։ Անըմբռնելի պիտի ըլլար ժողովուրդի մը համար պահել եւ սնուցանել կազմակերպութիւն մը որ աղէտներ միայն հասցուցած է, նոյնքան անըմբռնելի եթէ վերջացուած սեպուէր անոր պատմական առաքելութիւնը։ Արուեստական գոյութիւն մը կրնայ առ առաւելն քանի մը տարի միայն քաշքշուիլ, ոչ թէ 15 տարի, հաշուելով վերջին շրջանը միայն։ Դաշնակցութեան գոյութիւնը առնուազն աւելորդ գտնողները կ'երեւի կը զարմանան անոր կենսունակութեան վրայ։ Այդ զարմանքը մեծ չափով անկէ կը բխի հաւանաբար որ սխալ կարծիք կազմած են Դաշնակցականի մը հոգեբանութեան մասին, անոնք կը պատկերացնեն թերեւս թէ Դաշնակցականը մտայնաանդ մարդ մըն է, իր կուշտին մէջ կուրացած մէկը, որ չի կրնար դէպքերը եւ մարդիկը լաւ ու ճիշդ տեսնել, կը հետեւի քանի մը մարդոց թելադրութիւններուն եւ ցուցմունքներուն ու իր այս մոլեռանդութեան եւ խորութեան հետեւանքով է որ յանձն կ'առնէ նիւթական եւ բարոյական անչափելի զոհողութիւնները

Կազմակերպութեան մը գոյութիւնը մոլեռանդութեամբ բացատրելու այս եղանակին ժամանակը առած է իր պատասխանը, ճիշդ չէ այդ եւ չի կրնար ըլլալ։ Ուրիշ բացատրութիւն մը պէտք է գտնել Դաշնակցութեան յարատեւութիւնը եւ աճումը մեկնելու համար։

Կազմակերպութեան ձեւը եւ «թէքնիքը» անպայման ունեցած են իրենց դերը անոր պահպանութեան տեսակէտէն, բայց առանձինն բաւարար չէ բացատրելու։ Մեծագոյն պատճառը անշուշտ հայ ժողովուրդին դժգոհութիւնն է իրեն պարտադրուած քաղաքական եւ տնտեսական պայմաններուն հանդէպ։ Դաշնակցութիւնը հայ ժողովուրդի դժգոհութիւնը մարմնացնող ուժն է, եւ միակը մեր իրականութեան մէջ զայն յստակօրէն բանաձեւող եւ լուծում առաջարկող։ Ուրիշ կազմակերպութիւններ ալ կան մեր մէջ որոնք լուծումներ ցոյց կուտան ժողովուրդի առաջ դրուած հարցերուն, բայց անոնք չեն կրցած Դաշնակցութեան տարածականութիւնը եւ հեղինակութիւնը ստանալ։ Ինչու համայնավարութիւնը օրինակ սպասուած չափով չէ տարածուած մեր մէջ հակառակ նիւթական եւ հոգեբանական չատ նպաստաւոր դիրքի մէջ գտնուելուն, կամ ինչո՞ւ ռամկավարները իրենց ազգայնական գաղափարախօսութեան հակառակ՝ հող չեն գտած տարածուելու եւ զարգանալու։ Նշանակէ անցեալ մը չունենալը արդէն պէտք չէր ըլլար անոնց յաջողութեան, ընդհակառակն նոր ըլլալը, պետական կուսակցութիւն կամ ազգայնական ըլլալը իր ազգային ինքնավարութիւններուն մէջ խորապէս վիրաւորուած ժողովուրդի մը համար, ամէնէն նպաստաւոր եւ դրական ազդակներն են խանդավառութիւն ստեղծելու եւ յաջողութիւն գտնելու։

Այդ երկու կազմակերպութիւններն ալ չունեցան սպասուած յաջողութիւնը, որովհետեւ անոնցմէ առաջինին միջազգայնական գաղափարախօսութիւնը հիմնուած չէ մեր ժողովուրդի ձգտումներուն վրայ, իսկ երկրորդին գործունէութեան ձեւը եղած է միայն քննադատական ու բացասական եւ ստեղծած մթնոլորտ՝ չադաչյական։ Դաշնակցութիւնը եթէ հակադրենք այս երկուքին, կը տեսնենք որ ոչ մէկուն սպառնում խոչընդոտները ունի, ոչ ալ միւսին բացասական գիծերը։ Ճիշդ է որ ընկերվարական է ան, ու իբր այդպիսին թէ միջազգայնական եւ թէ դուրսէն եկած վարդապետութեան մը ջատագովը, բայց Դաշնակցութեան գործնական ընկերվարութիւնը հայկական ընկերվարութիւն է, ընդօրինակուած չէ ֆրանսական, անգլիական կամ ռուսական ընկերվարութեան, պատշաճեցուած է ընկերվարութեան համամարդկային ու գեղեցիկ գաղափարին հայ իրականութեան, ինչպէս Labour Partyն անգլիական իրականութեան կամ S.F.I.O.ն ֆրանսական իրականութեան։ Ընկերվարութիւն բառին հայ, անգլիացի կամ ֆրանսացի ածական տալը միտում չէ իր էութեան, ընդհակառակն կիրարկումն է պատմութեան ընկերվարական ըմբռնման։ Դաշնակցութեան ընկերվարութիւնը այս ձեւով կը դադրի օտար եւ խորթ ըլլալէ ու կը դառնայ հարազատ մեր ժողովուրդին եւ իր պայմաններուն։

Դաշնակցութեան ընկերվարական գործունէութեան եղանակն ու ձեւն ալ հարազատ է մեր ժողովուրդին։ Բոլորին համար պարզ է ու չատերուն համար ալ քննադատելի որ Դաշնակցական արտայայտութիւններու մէջ ընկերվարութիւն բառը եւ միտքը չատ քիչ կ'արծարծուին, կարծել տալով կամաւոր եւ ակամայ հանկեալ չուզողներուն թէ Դաշնակցութիւնը բառով միայն ընկերվարական է, պատեհապաշտ ընկերվարական, միջազգային այդ ուժը իր քաղաքական նպատակներուն համար չահագործել ուզող կուսակցութիւն։ Բաց կերպով պէտք է յայտնել — եւ ինչքան հեղինակաւոր ընկերներու կողմէ յայտնուի այնքան աւելի լաւ է ու օգտակար— որ Դաշնակցութեան ընկերվարութիւնը անուանական ու ձեւական չէ, բայց եթէ չատ չարտայայտուիր այդ սկզբունքին չուրջ, պատճառը այն է միայն որ հայ ժողովուրդի պարտադրուած պայմաններուն մէջ հնարաւոր չէ ընկերվարական որ եւ է գործնական աշխատանք կատարել։ Հայ քաղաքական հարցի լուծումէն յետոյ միայն պէտք է տեսնել Դաշնակցութիւնը իրրեւ ընկերվարական կուսակցութիւն։ Դաշնակցութեան համար առաջնութիւնը ազգային հարցի լուծումն է, որովհետեւ այդ հարցի լուծումէն յետոյ միայն կարելի է, մեր հողին վրայ եւ մեր երկրին մէջ ընկերվարական աշխատանք կատարել։ Օտար հողի վրայ ապրող Դաշնակցական աշխատաւորը, հայ աշխատաւորը իր ձգտումներով, չահերով, ըմբռնումներով եւ գործնական վերաբերումով ընկերվարական չարժումին հետ միայն կրնայ ըլլալ, բայց իր արժէքն ու դերը աննշան եւ արհամարհելի է, ան չի կրնար իր ամբողջ էութիւնն ու նուիրումը դնել օտար երկիրներու ընկերային չարժումներուն մէջ։ Նիւթական եւ հոգեկան բազմաթիւ պատճառներ կան որոնք վերապահում կը պարտադրեն։

Դաշնակցութիւնը միւս կողմէ զերծ է, բնիք, ռամկավարներու բացասական յատկութիւններէն։ Արդարեւ ինչո՞վ կը բնորոշուի ռամկավարութիւնը մեր մէջ.— Իր էութեամբ հակընդդիմադիրական է, քաղաքականութիւնը՝ անոր համար Աղքատախնամի գործի պէս աշխատանք մըն է, կարծես ան դուրս կ'ապրի հայ ցաւէն ու տառապանքէն, կամ այդ ցաւը կը տեսնէ միայն ժողովուրդի նիւթական թշուառութեան մէջ։ Առէ զատ իր կազմով եւ հոգեբանութեամբ հեռու կ'ապրի զանգուածէն, ոչ մէկ մտերմութիւն ռամկավարին եւ հայ աշխատաւորին մէջ։ Այս ձեւի կազմակերպութեան համար ի՞նչպէս կ'ըսէք որ կարելիութիւններ գտնուին զարգանալու եւ տարածուելու։ Ան չի կրնար դուրս ելլել իր քարացած չրջանակէն։ Ոչ իր հակադաշնակցական գործունէութիւնը եւ ոչ իր բարեկամական արտայայտութիւնները տիրող պետական ուժերին կրնան հեղինակութիւն եւ արժէք տալ իր կազմակերպութեան։

Բաղդատել փորձելով այսպէս Դաշնակցութիւնը ուրիշ կազմակերպութիւններու հետ, կարելի կ'ըլլայ աւելի ցայտուն կերպով նշմարել իր յատկանիշները։ Ամէնէն բնորոշ յատկանիշը ժողովուրդին ձգտումներուն եւ դժգոհութիւններուն հարազատ արտայայտիչը ըլլալն է։ Միշտ ժողովուրդին հետ ըլլալու աշխատանքը կարծուածին չափ ալ դիւրին գործ չէ որովհետեւ կը պահանջէ ճկունութիւն մը ժողովուրդի փոփոխական ձգտումներուն եւ պահանջներուն ընդառաջ երթալու։ Ժողովրդական ըլլալու եւ մնալու համար չի բաւեր հեռաւոր ապագային մէջ իրագործուելիք քաղաքական եւ ընկերային գծեցէկ ծրագիրներ առաջարկել, այլ անհրաժեշտ է միեւնոյն ատեն կեանքի օրուան պահանջներուն ընդառաջ երթալ։ Որոշուած նպատակ մը հետապնդելու յամառութեան եւ յանդգնութեան հետ քաջութիւնն ունենալ չատ անգամ գործնական քաղաքականութեան պարտադրած անհրաժեշտ զիջումները կատարելու։

Դաշնակցութեան անցեալը օրինակներ չատ տուած է այս ճկունութեան։ Ընկեր Միքայէլեան, անցեալները Բաչանի մէջ խօսած ճառով դրուագ մը պատմեց Վարդապետականի կողմէն 1904ին որդեգրած քաղաքականութեան չուրջ Թուրքերու եւ Քիւրտերու հետ յարաբերութեան առթիւ, որ յստակ ապացոյցը կուտայ մեծ կազմակերպութեան գործնական քաղաքականութեան մէջ ունեցած ճկունութեան մասին։ Յեղափոխական կազմակերպութիւն ըլլալը ուրիշ կերպով չի բացատրուիր, յեղափոխական կը նշանակէ դէմ ըլլալ քարացած գաղափարներու կուրօրէն [illegible] ոգիին։ Յեղափոխական ըլլալը միայն նուիրուելու եւ զոհուելու պատրաստակամութիւն ունենալը չէ, այլ եւ անոր հետ գաղափարական յանդգնութիւն եւ քաջութիւն ունենալու է։

45 տարիներու ընթացքին Դաշնակցութիւնը այս իմաստով յեղափոխական եղած է ու ասկէ վերջ ալ պիտի մնայ։ Այս է նաեւ Դաշնակցութեան իրողութիւնը բացատրող պատճառներէն մէկը։

Լ. ԶՈՐԱՒԵԱՆ

ՀԱՅ ԵՐԳԸ

(ԿՈՄԻՏԱՍ ՎԱՐԴԱՊԵՏԻ ՄԱՀՈՒԱՆ ԱՌԻԹՈՎ)

Երբ անոր մահուան լուրը առի, ինծ թուեցաւ թէ նոր խորհուրդ մը ինկաւ վրաս, ցնցեց կամքս, սեղմեց կուրծքս, եւ ուզեց որ մոռնամ նոյն իսկ վեց ամիսներէ ի վեր ֆիզիքականս մաշեցնող հարուածը։ Կարծեցի թէ հայ երգին ձայնը, հնչումը, [illegible] հեծեծիւն մը ունեցան արչալոյսի գեղեցկութեան եզրին առջեւ եւ լեցուցին աչքերս։

Չկայ այլ եւս գեղեցիկ վարդապետը մեր երգին, որ ծնած է մեր ցեղին հետ, ցեղին ուժէն։

Ի՞նչ է երգը։

Երգը եղանակաւորումն է ձայնին, կիթառն է հնչումին, չունչն է գեղեցկին, թարգման է ոգեւորութեան, չնչառն է հաճոյքին, կանչն է յուզումին, հաւատն է սրտմտութեան։ Անիկա ծնած է մարդուն հետ, եւ Հայուն հետ կազմաւորուեր ու թեւ առեր է չատ հին օրերուն։

Մեր մեհենական ծէսերն ու աղօթքները, արքունական վէպերն ու պատմութիւնները [illegible] վրայ հիւսուեր են։ Մեր զրուցիչները, այսինքն մեր հեթանոս հայրերու երաժիշտները եղանակներու վրայ հիւսեր են պատմութիւնները Վահագնի, Արտաւազդի, Սաթենիկի եւ ուրիշներու։ Եւ անոնք երգեր եւ նուագեր են բամբիռներով, թառերով, [illegible]։

Ներսը, մեհեաններու մէջ, հայրենի ծաղիկներու եւ կնդրուկներու բոյրերուն խառնուեր է հայ տաղը, [illegible], հեթանոսական տօներու հրապարակներու վրայ ժողովրդական խաղերու եւ պարերու ընկերացեր է հայ երգը։ Հնչեր է միշտ Հայուն մեծ ու փոքր գալարափողը պատերազմական բանակներու մէջ, յորդաձայն կանոնը երգեհոն կազմեր է չարունակ [illegible], [illegible] չեփորը արքայական տօներու եւ հանդէսներու առթիւ։

Հաւատութեամբ պատմեր են թէ Տրդատ, իր յաղթութիւնները [illegible] համար փողերը զարդարել կուտար, եւ անոր քոյրը՝ Խոսրովիդուխտ, հայ երաժշտութիւնը հայ օրիորդներուն մէջ բարձրացնելու գործը կը վարէր։ Վահան Մամիկոնեանի նուագահար զինուորներուն մասին գրուած է.— «Եւ ի առաւօտուն [illegible] ձայնից հնչեալ երկիրն թնդէր»։

Հայ ամուսնական հանդէսներու մէջ երաժշտութիւնը էական մաս կազմեր է նախնի օրերէն ի վեր, ուր գուսանները առանձին երգերով գովեր են հարսն ու փեսան։ Արքայական թաղումներու արարողութեանց մասնակցեր է ամէն տարի [illegible] յատուկ երաժշտութիւն մը, ձայնարկու կոյսեր երգեր են, եւ աշխարող, այսինքն եղերամայր կիներ մեռնողին մեծութիւններն ու առաքինութիւնները ողբերգեր են։

Հայաստանի մէջ չատ վաղնջական օրերուն իսկ երգը չնորհք մը եղած է նաեւ մրցումներու, լարախաղութիւններու

Կրօնական երաժշտութիւնը քուրմերէն անցած է եկեղեցականներու ձեռքը։ Մեր պատմիչներէն Բարդածան, Գ. դարուն, երաժշտութիւնը [illegible] եկեղեցիներուն մէջ զօրացնելու գործին նշանաւոր ծառայողը եղած է։ Ըստ Փարպեցիին, Մեծն Սահակի երաժշտութեան կարողութիւնը գլած անցած է բազմաթիւ յոյն երգահաններ.— «Ցոյժ առոյգուն անցուցանէր վարժիւք զըարդում գիտովքն Յունաց, եղեալ կատարելապէս հմուտ երգողական տարիցն»։

Է. դարուն Ներսէս Շինողի ժամանակ, հայ երգը նոր աշխուժութեան մը մտած է, շարականցը նոր ծաւալ առած է, ինչպէս կը գրէ Կիրակոս պատմիչ։ Եւ ի՜նչ քաղցրութիւն ... Ը. դարու սկիզբներուն հոգեզմայլ հայ երգը կը լայնայ, կը չքնանայ, այնպէս որ իգական սեռէն, Սահակմանոս Միւսեղիի քոյրը, Սահակդուխտ իսկ երաժշտապէտ մը հանդիսաւ կ'առնէ, Գառնի գիւղի ձորակին մէջ իրեն առանձնարան մը կը կազմէ, ու հոն կը յօրինէ քաղցրանուագ տաղեր, կ'երգէ եւ կը սորվեցնէ ուրիշներու։ Աւելի մը նոյնպէս կ'ապրի նոյն դարուն Խոսրովդուխտ անունով, որուն հանճարին նմոյշը իր նահատակ եղբօր՝ Գողթնեցի Վահանին վրայ յօրինած ողբանուագ շարականն է։

Սահակմանոս Առողիկ, հմուտ երաժշտագէտ մը կը ներկայացնէ մեզ Սամուէլ Կամրջաձորեցի վանահայրը։ Ուռհայեցին կը գրէ թէ [illegible] Ալախոսի մասին «եւ մեծ երաժիշտ ձայնաւորաց»։ Եւ ասոնք չեն միայն. Մեր միջնադարը վերջն վար բանահիւսութիւնն է հայ երգին, ուր անմահացեր է Հաղարծնի վանքին վանահայր՝ Խաչատուր Տարօնեցիին հմտութիւնը։ «Մա երբեք վրայէն ի կորմանեա արեւելից ... եւ գրեաց եւ ուսոյց բազմաց»։ Ան էր, որ հնարեց զարմանալի ձայնագրութիւն մը, որ մեր շարականաց օրինակներուն մէջ պահուած է աւանդաբար եւ որ մեր այժմեական ձայնագրութեան հետ բնաւ կապ չունի, բայց որ ձայնագրութեանց վրայ աշխատող յետագայ բոլոր հայ երաժշտագէտներուն ուշադրութեան առարկայ ու [illegible] է զարմեր

ԺԴ.—ԺԵ. դարուն հայ երգի հիմնային նմոյշներ կը պարզեն ձեռագիրները ուր եղանակն իր ելեւէջներուն մէջ կը տաւանի, կը պայպայ պերճաբար։ Եւ որոնց բոլորին ալ բանալին դեռ անծանօթ կը մնայ մեզի։ ԺԵ.էն մինչեւ ԺԹ. դար, հայ երգի զմայլանքը թափանցեր է նոյն իսկ սուլթաններուն պալատներուն մէջ։ Հայ երգիչներ մղուած են աւելի արդիական եւ հաստատուն ձայնագրութեան տէր դառնալ ուր սիրական Նախնի տառերու խորհուրդին պէս քրմացեր է Տարօնեցիին ձայնագրութիւնը, եւ որուն չուքին առջեւ աշխատեր են Պապա Համբարձում, անոր աշակերտները, Իւթիւճեան, Օհանէսեան, Պօղիկեան Երամեան եւ ապա հնարուած նոր ձայնագրութիւնը կատարելագործեր է Նիկողոս Թաշճեան։

Եւ այսպէս, հայ կեանքի գոյութեան առաջին ժամէն սկսեալ հայ երգը արտասանուեր է, Ե. դարուն ընթացքին չարունակուեր է ըլլալ իբրեւ ձայնը մեր փառքերուն, քաջութեանց, [illegible], ուրախութիւններուն, իբրեւ տաղը մեր յուզումներուն, մեր հեւքերուն, մեր հեծքերուն, իբրեւ հրահրող հունը մեր ուժին, մեր սրտմտութեան, մեր ցասումներուն, մեր ընդվզումներուն։ Անոր չափակցութիւններուն, անոր ոլորքներուն, անոր զմայլելի ելեւէջներուն հանդէպ տաստ եղեր են մեր հայրենի հովիտները, լեռները, բլուրները, գետերը, յենքը հազարաւոր տարիներ ու երկնակայել որ այդքան տարիներ անիկա խաղցեր թրթռացեր է մեր քոյրերուն, եղբայրներուն, մայրերուն, հայրերուն չրթունքներուն վրայ։

Կոմիտասի մահը կուգայ մեզի վերյիշեցնել բարեկացումը հայ երգին, պապցացումը անոր հունչին, ելեւէջին որոնց առջեւ մեր ցեղը մեծութիւնը վկայելու համար մեր երկրէն անցնող օտար գիտնական մը կանգ առաւ օր մը, վերջին գրելու համար.

—«Կարծես կը հասկնայի թէ անոնք կ'երգէին իրենց ցեղին մեծութիւնը։ Կը լսէի հայ, հա՛յ, հա՛յ եւ այսպէս խուսափնչուէր երգի իմաստ ու յանկերգ Հայկի որդիներուն փառքը կը յաւերժացնէր»։

Ո՜ւր էր թէ մեր նոր սերունդը զայն ճանչնար հիմէն եւ սերտէր լայնօրէն։

ԿԻՒՐԵՂ ԽՐԱՑԵԱՆ

ՕՐՈՒԱՆ ՀՈԳԵՐԸ

ԿԱՌՔԻ ԱՐԿԱԾՆԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

Փողոցի արկածներու պատասխանատուութեան մասին մինչեւ 13 փետր. 1930 չատ մը դատարաններ կ'որոշէին թէ զոհին կը պատկանի ապացուցանել արկածի հեղինակին գործած սխալը։ Այս ապացոյցի բացակայութեան պարագային դատարանը կը հաչուէ այդ հեղինակին անպատասխանատուութիւնը եւ հետեւաբար զոհը կը կորսնցնէր ամէն տեսակ իրաւունք վնասուց հատուցման մասին։

Ապացուցանելու հարցը մեծ եւ կարեւոր բեռ մըն էր զոհին համար։ Այս վերջինը չատ անգամ կը գտնուէր ապացուցանելու անկարելիութեան մէջ։

Նկատի առնելով այս կէտը եւ յետոյ արկածներու յաւելումը, վճռաբեկ ատեանը իր 13 փետր. 1930 վճռով վերջնապէս լուծեց ապացոյցի էական խնդիրը։

Այդ վճիռին համաձայն, երբ ինքնաշարժ մը իր չարժումի եւ կամ անշարժ վիճակին մէջ կը պատճառէ արկած մը, կառքին տէրը սկզբունքով պատասխանատու կը նկատուի։ Տէրը այս պատասխանատուութենէն ազատելու համար պէտք է ապացուցանէ թէ արկածը արդիւնքն է զոհին կողմէ գործած սխալի մը եւ կամ թէ իր կամքէն բոլորովին անկախ պատճառներու։

Ուրեմն ներկայիս ապացոյցի բեռը կ'իյնայ արկածի հեղինակին վրայ եւ եթէ ան չկրնայ ապացուցանել վերոյիշեալ կէտերէն մէկը, դատարանը կը յայտարարէ պատասխանատու եւ կը դատապարտէ զայն եղած վնասի հատուցման։

Այս կանոնը իր գործադրութիւնը կը գտնէ երբ արկած պատճառողը ինքնաշարժ մըն է, կենդանիի ուժով քշուած կառք մը, կենդանի մը, հեծելանիւ մը, եւ զոհը ոտքի վրայ կեցող եւ կամ ոտքով քալող մէկը։

Սակայն նոյն կանոնին գործադրութիւնը կը ներկայացնէ դժուարութիւններ, երբ արկածը յառաջ եկած է ինքնաշարժներու, կենդանիի ուժով քշուած կառքերու միջեւ, երբ զոհը ոտքի վրայ կեցող եւ կամ ոտքով քալող մէկը չէ։

Այս պարագային պէտք է նախ գիտնալ թէ ո՞ր կառքը զարկաւ միւսին։ Այս կէտին լուծումը դիւրին է, երբ զարնուած կառքը անշարժ, չարժուած կենար մայթի մը առջեւ։ Անտարակոյս զարնող կառքն է պատասխանատուն։ Միւս բոլոր պարագաներու մէջ պէտք է ճշդել երկու կառքերու դիրքը,— գիտնալ թէ ո՞րն է զարնողը, բացատրել եւ ապացուցանել գործուած սխալները, հիմնուելով ճամբաներու եւ չրջագայութեան վերաբերեալ օրէնքներու տրամադրութեանց վրայ։

Երկրորդ կարեւոր հարցն է հետեւեալը,— ո՞վ է պատասխանատուն, կառքին տէ՞րը եւ կամ արկած պատճառող ա՞նձը, անշուշտ այն պարագային երբ անիկա միեւնոյն անձն տէրը չէ կառքին

Այս հարցին պատասխանը մեծ կարեւորութիւն կը ներկայացնէ մասնաւորապէս այն պարագային երբ արկածեալ կառքը ապահովագրուած չէ արկածներու դէմ, որովհետեւ գիտէք միշտ երբ արկած մը պատահած է, ապահովագրութիւնը իր դերը կը կատարէ եւ կը պահէ իր բովանդակ արժէքը, պայմանաւ որ կառքը վարողը արկածի պահուն ունեցած ըլլայ վարելու արտօնութիւն։

Դատարաններու արձակած վճիռներու համեմատ արկածին բուն պատասխանատուն այն է որ ունէր կառքին իրաւական պահպանումը (garde juridique), արկածի միջոցին։

Ի՞նչ ըսել է իրաւական պահպանում, որ կը տարբերի իրական պահպանումէն (garde matérielle)։ Այս մասին յստակ գաղափար մը յայտնելու համար նախընտրելի է օրինակներ տալ։

Կառքին իրաւական պահպանումը կառքին տիրոջը կը պատկանի եւ հետեւաբար այս վերջինը արկածին պատասխանատուն կը նկատուի հետեւեալ պարագաներու մէջ։

Առաջին օրինակ.— Կառքին տէրը յանձնած է իր կառքը աշխատաւորի մը, որպէսզի զայն նորոգէ առաջինին տան մէջ, բայց հակառակ տիրոջ հրահանգին՝ աշխատաւորը կը գործածէ դուրսը այդ կառքը եւ ճիշդ այդ միջոցին կը պատահի արկած մը.

Երկրորդ օրինակ.—Այն անձը որուն կառքին տէրը կը յանձնէ չատ կարճ ժամանակամիջոցի մը համար իր կառքին ղեկը եւ այդ պահուն այդ անձը կը պատճառէ արկած մը։

Երրորդ օրինակ.— Արկածը կը պատահի այն պահուն երբ կառքը գտնուող մէկը կը վարէ կառքը [illegible] պաշտօնեայի ընկերակցութեամբ

Այս երեք պարագաներուն մէջ, թէ կառքին իրական պահպանումը տիրոջ ձեռքը չէր գտնուիր, սակայն այս վերջինը միայն պիտի նկատուի իբրեւ պատասխանատու վնասի հատուցման տեսակէտով, այն նկատողութեամբ որ կառքին իրական պահպանումը կը պատկանէր կառքին տիրոջը։

Փոխադարձաբար հետեւեալ պարագաներուն մէջ կառք վարողը եւ զայն գործածողը կը նկատուին միակ պատասխանատուն։

Առաջին օրինակ.—Երբ կառքին տէրը յանձնեց զայն վճարելով փոխանորդի մը նորոգութեան մը եւ կամ վաճառումի մը համար, եւ փորձի եւ կամ ճամբորդութեան միջոցին այդ փոխանորդը յառաջ բերաւ արկած մը։

Երկրորդ օրինակ.— Երբ կառքին տէրը ձրի յանձնեց իր կառքը ուրիշի մը, որպէսզի գործածէ զայն իր անձնական պէտքերու համար, եւ երբ այդ անձը յառաջ բերաւ արկած մը։

Երրորդ օրինակ.—Երբ ճամբորդութեան մը ընթացքին կառքին տէրը զայն կը յանձնէ մասնագէտի մը, որ պէտքի փնտռէ եւ գտնէ կառքին թերութեան պատճառը, եւ երբ մասնագէտը արկած մը կը պատճառէ

Ուրեմն հարկ է գիտնալ թէ իրաւական պահպանումը որո՞ւն ձեռքը կը գտնուի։ Այս խնդիրը դատարանը կը լուծէ արկածի պարագաները լաւ մը քննելէ յետոյ եւ իր ունեցած անձնական գնահատութեան համաձայն

Անշուշտ երբ կառքը գործածողը անոր տիրոջը պաշտօնեան է, արկածի պարագային տէրն է միակ պատասխանատուն։ Այս պաշտօնեայի հանգամանքի մասին միայն վէճ մը կրնայ ծագիլ, եւ այդ հանգամանքին [illegible] ապացուցանել զայն։ Կառքին տէրը կը նկատուի իբրեւ պատասխանատու մինչեւ իսկ եթէ պաշտօնեան արկած պատճառէ իր հրահանգները չարաչար գործածած պահուն եւ կամ անոնց դէմ չարժելով

Ինչո՞ւ համար այս խստութիւնը որովհետեւ նախ կառքին տէրը իր «փաթրօն» ստիպուած էր մեծ ուշադրութիւն ընել իր պաշտօնեան ընտրելու պահուն եւ յետոյ անիկա պատասխանատու էր հսկել անոր վրայ։

Ուրեմն պաշտօնեան դեռ չառած պէտք է ամէն տեսակ տեղեկութիւններ քաղել իր մասին։

Երբ վճարուած տեղափոխութեան մը միջոցին է որ արկածը կը պատահի (autobus, taxi), արկածեալ ճամբորդ [illegible] պատասխանատու կը բռնէ տեղափոխողը, որովհետեւ այս վերջինը [illegible] ստիպուած է փոխադրել իր յաճախորդը առանց արկածի։ [illegible] փոխադրողը կրնայ ինքզինք անպատասխանատու նկատել [illegible] երբ ապացուցանէ թէ արկածը արդիւնքն է տարբեր պատճառի մը [illegible] իրեն չի կրնար վերագրուիլ եւ թէ ինքը որ եւ է չարամտութիւն ունեցած չէ։

Իսկ եթէ փոխադրած ճամբորդը իր փոխադրութեան համար որ եւ է վարձք վճարած չէ, այսինքն եթէ իր փոխադրութիւնը տեղի կ'ունենայ ձրի, այդպիսի պայմաններու մէջ արկածեալ ճամբորդ մը պէտք է ապացուցանէ թէ զինքը փոխադրող սխալ մը գործած է վնասի հատուցման իրաւունք ունենալու։

Ինչո՞ւ համար ձրի փոխադրողը [illegible] ստիպուած է ապացոյց բերելու որովհետեւ դատաւորը կը մտածէ այդ ձրի ճամբորդը իր վրայ առած ճամբորդութեան յատուկ վտանգները, եւ իրեն կը պատկանի [illegible] գործուած պարագային այդ [illegible] ապացուցանել։

Գ. ԾԱԿ[illegible]

652ին կը սկսի արաբ ասպատակներու տիրապետութեան չրջանը Հայաստանի վրայ եւ կը տեւէ [illegible] դար։

** 654ին կը չինուի Զուարթնոց [illegible] Ներսէս Գ. կաթողիկոսի օրով (641—661)։

** 665ին, Անաստաս կաթողիկոսի օրով տոմարի ճշդման [illegible] Անանիա Շիրակացի, [illegible] եւ հանճարեղ, [illegible] տոմարական [illegible]

** 668ին կը կառուցուի [illegible] (Թալիշ) Մայր եկեղեցին Գրիգոր Մամիկոնեան իշխանին եւ իր կնոջ [illegible] գինէի կողմէ։

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԽՆԿՕ ԱՊԵՐԻ ԿԵԱՆՔՆ ՈՒ ԳՈՐԾԸ

— • —

Գրած էինք թէ Խնկօ Ապեր մեռաւ Երեւանի մէջ, Հոկտեմբեր 6ին։

Խնկօ Ապեր Շիրակի գիւղերէն էր։ Ծնած է 1870ին. Աւարտելէ վերջ Լենինականի դպրոցը, կը նուիրուի ուսուցչութեան։ 1888էն 1924 միայն ուսուցչութիւն է ըրած։ Կը մշակէ նաեւ մանկական գրականութիւնը. հանդէս մը ցոյց տալով երգիծական տաղանդի։ 1905ին Լիսիցեան կը հրատարակէ իր Հասկերը, որուն առաջին աշխատակիցներէն էր Խնկօ Ապեր։ Այս ամսագրին մէջ էր որ ան կազմուեցաւ իբրեւ մանկական գրականութեան մշակ, իբրեւ առակախօս, երգիծաբան եւ թարգմանիչ։ 1908էն Հասկերու խմբագրութեան ժամանակ, Խնկօ Ապեր թողուց Շիրակի գիւղերը եւ անցաւ Թիֆլիս։

Մայրենի լեզուի ուսուցչի ծանր պարտականութեանց տակ, ժամանակ կը գտնէր գրելու եւ կարդալու։ Կը կարդար ոչ միայն ժամանակակից մանկական ամսաթերթերը, այլեւ ռուսական եւ եւրոպական գրական հեղինակները։ Անոնցմէ կ՚առնէր ինչ որ անհրաժեշտ էր մանկական գրականութեան, եւ ամէն գիրքի մասին կարծիք յայտնելէ առաջ խորհելով կը փնտռէր՝ եթէ հասած էր, մինչեւ այժմ եթէ չէր հասած։

Խնկօ Ապեր մասնակցած է նաեւ զանազան մանկական թերթերու խմբագրութեան, ուսուցչական մամուլին, իբրեւ մանկական գրականութեան անխոնջ մշակ։ Հասկեր ամսաթերթին հաւաքածոյին մէջ թիւեր կան, որոնց յօդուածներուն եւ ոտանաւորներուն կէսէն աւելին գրած է Խնկօ Ապեր։

Ինչպէս գրեցինք, ուսուցիչ էր մինչեւ 1924 թուականը, երբ կը պաշտօնավարէր Երեւանի բանուորական համալսարանին մէջ։ Վերջին տարիները հիւանդ էր եւ հանգստեան թոշակ կը ստանար։ Կը տառապէր անհանելի գլխու ցաւէ մը, զոր չկրցան բժշկել՝ հակառակ փորձուած բոլոր դարմաններուն։ Այսուհանդերձ չէր դադրած գրելէ։

Հետեւեալ ոտանաւորը վերջին իր ստեղծագործութիւնն է, գրի առնուած 1924ին, Հայ գիւղացի խորագրին տակ.—

Հայ գիւղացի,
Դու չկարծես
Թէ ուրիշ եմ,
Ես քո ծոցից
Թռած ղուշ եմ.
Քո սեւ օջախ
Ծխաւորն եմ,
Քո լաւ օրւայ
Փխաւորն եմ
Հայրս էր գիւղի
Մի ճոխորդ մի,
Մայրս մեծացել
Հացը թխող՝
Եղբայրներս,
Մերկ ու բոպիկ,
Կոշկաձեւեր՝
Թրու մախաթ,
Ես գնացի
Ուսում առայ,
Դարձայ գրող,
Առակախօս
Գրիչը լեզուն
Հետս տարայ,
Ու էդ լեզուով
Հիմի քեզ գալոց։

Ծործոռային փարչաձեւին տակ, ուր «գրքի համար շատ բան կայ ու - տելու», Խնկօ Ապեր չափածոյ խրատներ կը կարդայ գիւղացիներուն, — մաքուր ըլլալ, գրել - կարդալ սորվիլ, հողամշակութիւնը կատարել գիւղատնտեսական հիմերու վրայ, խնամել անասունները, ոչնչացնել վնասակար միջատները, եւայլն։

Խնկօ Ապեր չափազանց համեստ էր, ջերմ ու բարի բնաւորութիւն ունէր, միշտ կենսուրախ, միշտ յանդուգն կատակը շրթունքին։

Թաղումը կատարուեցաւ Հոկտ. 9-ին, կրթական գործավարութեան կողմէ։ Առտուն կանուխ դագաղը փոխադրուած էր Գրողներու Տունը, ուր վերջին հրաժեշտը տալու եկան գրողները, արուեստագէտները, ուսուցիչները, ուսանողները, մանաւանդ աշակերտները։ Դագաղին մօտ պատուոյ պահակ կանգնած էին Ռ. Դաշտոյեան, Դր. Սիմոնեան, Ջ. Նաւյեան, Ալազան եւ ուրիշներ։ Ժամը 4.30ին դագաղը դուրս հանեցին Գրողներու Տունէն։ Հրաժեշտի վերջին խօսքն արտասանեց Ա. Վշտունի։ Եւատոյ Շոփէնի մահուան քայլերգով թաղման թափօրը յառաջացաւ դէպի հին գերեզմանատուն։ Յուղարկաւորութեան կը մասնակցէին նաեւ Երեւանի դպրոցականները եւ արիները։ Գերեզմանատան մէջ Խնկոյեանի գործը պանծացուցին Դր. Սիմոնեան եւ Ն. Զարեան։

Կառավարութիւնը որոշեց.

1.— Հրատարակել Ա. Խնկոյեանի գործերուն հաւաքածոն։

2.— Երեւանի մանկական նորաբաց մատենադարանը կոչել Ա. Խնկոյեանի անունով։

3.— Ա. Խնկոյեանի այրիին տալ կենսաթոշակ։

4.— Երեւանի վարժարաններուն մէջ պահել երկու սաներ Խնկոյեանի անունով։

Հոկտ. 8ին, Գրողներու Տունին մէջ տեղի ունեցաւ սուգի երեկոյ մը, խուռն բազմութեան մը ներկայութեան,— ներկաներուն մէջ կը տեսնուէին մասնաւորաբար մանկավարժներ, փրոֆէսէօրներ, ուսանողներ, արուեստագէտներ։ Դր. Սիմոնեան, բանալով երեկոյթը, ներկայացուց Խնկոյեանի գրական գործունէութիւնը, յետոյ խօսեցան կրթական փոխգործավար Գ. Աբով, Գրողներու Միութեան կողմէ՝ Ալազան, Պատմութեան եւ Գրականութեան Ճեմարանին կողմէ՝ Հ. Գիւլիքէօխվեան, Երեւանի կրթական տեսուչը Աղասեան, Մաքսիմ Կորքի վարժարանին աշակերտութեան եւ ուսուցչութեան կողմէ Ա. Տոնեան, Շահումեան վարժարանի աշակերտներուն կողմէ՝ Սուքիասեան։

ՁԻՒՆԸ ԱՐԱԳԱԾԻ ՎՐԱՅ

— • —

Առաջին ձիւնը տեղաց արդէն Արագածի վրայ Հոկտեմբեր 16ին։

Լեռան օդերեւութաբանական կայանի ձմեռողներուն կողմը, այս եղանակին, կը բաղկանայ հետեւեալներէն.— Ի. Վորոբեով (կայանին պետը), Կ. Վիրաբեան (հետազօտող), Ա. Աղաջանեան եւ Ա. Մամիկոնեան (դէտ), Սարգիս Գողոսեան (խոհարար)։ Այս վերջին երկուքը կոմունիստ երիտասարդական միութեան անդամներ են։ Բոլոր ասոնք առաջին անգամն է որ պիտի ձմերեն Արագածի վրայ։ Կայանին պետը Վորոբեով անցեալ տարի ձմերած է Արչի կղզիներուն վրայ (արեւելեան Սիպերիա), բեւեռային կայանին մէջ։

Արագածի օդերեւութաբանական կայանն արդէն ապահովուած է ձմրան անհրաժեշտ պարէնով, վառելանիւթով, հագուստեղէնով, գահոյքներով, դեղօրայքով եւն.։ Կայանին մէջ այս տարի հաստատուած է կարճ ալիքներով հեռաձայն։

Օդերեւութաբանական կայանը այս տարի պիտի ուսումնասիրէ նաեւ տիեզերական ճառագայթարձակման վերաբերեալ կարգ մը հարցեր։

Նուպարաշէն

—•—

Վահան Թոթովենց այսպէս կը նկարագրէ Նուպարաշէնը.—

Նուպարաշէնցիները պէտք է քալեն խոպան դաշտերու գորշ տարածութենէն դէպի վեր, Արարատեան դաշտը, դէպի զմրուխտեայ գօտին, որպէսզի իմանան որ աշունը եկեր է մեր երկիրը, որովհետեւ Նուպարաշէնին էջ տակուին ոչ մէկ դդում կը դեղնի եւ խաղողի ոչ մէկ ողկոյզ կը շողայ, եղած քանի մը փոքրիկ թուփերն ալ դեղնած են ամառը։ Այսպէս է եւ գարունը։ Անոնք ուրիշ կանաչազարդ գիւղերէն կ՚իմանան, որ գարունը եկած է։

Պատճառն այն է որ ջուր չկայ եւ ամբողջ տարածութեան վրայ կ՚իշխէ խոպան դաշտերուն օրէնքը,— անջրութիւնը։

Կառավարութիւնը իր բուռն եւ անողոք պայքարին դրօշը պարզեց նախ եւ առաջ դաշտերու այդ օրէնքին դէմ, իրեն հնազանդեցուց մեր երկրի գորշ, յամառ, անգութ եւ անարգաւանդ տարածութիւններու մէկ պատկառելի մասը։ Այդ պայքարն սկսած է այստեղ ալ, անջրդի դաշտերու ջրանցքը եկած, հասած է մինչեւ Նուպարաշէն։ Տարի մըն ալ, եւ կը փշրուի անջրդի դաշտերու յամառութիւնը։ Զանգի ջուրը, որ պիտի մտնէ ջրանցքի մէջ Արզնիի մօտերքէն, պիտի կանանչացնէ այս չոր տարածութիւնը։ Այն ատեն, եւ շատ մօտ է այդ ժամանակը, զմրուխտեայ գօտի մըն ալ, թերեւս աւելի փարթամ քան Արարատեան դաշտի զմրուխտեայ գօտին, պիտի պարածածկէ այս դարաւոր չոր տարածութիւնը, եւ այն ատեն պիտի դեղնին դդումները եւ պիտի շողան խաղողի ողկոյզները։ Այլեւս նոր տունկերու փոքրիկ թուփերը ոչ թէ պիտի դեղնին ամառը, այլ ուշ աշնանը՝ իբրեւ բնութեան ոսկեւորումը, աւելի չհասած քան դարնան սաղարթաւորումը։

Ջուրի այն գոյգն քանակը, որ հասնելիք է Նուպարաշէն՝ խմելու համար, գիշերը կը հաւաքուի աւազանի մը մէջ, որպէսզի յաջորդ օրը օգտագործուի աւանին շինութիւնը յառաջ տանելու համար։ Եւ աւանը կը կառուցուի, կը բարձրանան ճաշակաւոր բնակարաններ, լայն փողոցներով, ներքին յարմարութիւններով, ձմրան սառնամանիքին դէմ նախազգուշութիւններով։

Կը մտնենք բնակարաններէն ներս, — արտակարգ մաքրութիւն, լուացուած եւ շուշանի սպիտակութեամբ մէկ անգամ ճերմկցուած պատեր (այսպէս է տեղւոյն ժողովուրդին յամառ սովորութիւնը), նոր արդուկուած եւ շուշանէ սպիտակութեամբ անկողիններ եւ բարձեր, տնական իւրաքանչիւր, նոյնիսկ ամենափոքր առարկայի վրայ մօր մը, հարսի մը, աղջկան մը խնամոտ ձեռքերուն շօշափելի հետքը։

Այնպէս մաքուր է նաեւ աւանին ճաշարանը եւ առանց ճանճի։

— Բայց ճանճերը կը շատնան աւանին մէջ, կ՚ըսէ շինութեանց ղեկավարը։

— Ի՞նչ է պատճառը։

— Ճամբուն աղտոտութենէն։

Երեւանի ամբողջ աղբը կը թափուի Նուպարաշէնի ճամբուն վրայ, մէկ քիլոմեթր երկարութեամբ։ Բնակարաններու ինքնաշարժները եւ սայլերը, հաւաքելով Երեւանի աղբը, կը տանին կը թափեն Նուպարաշէնի ճամբուն վրայ եւ ճամբուն եզերքները, չուզելով քիչ մը հեռու թափել։ Եւ Նուպարաշէնցիները ստիպուած են գէթ ամէն տասն օրը անգամ մը ճամբան մաքրել իրենց երթեւեկութեան համար։

Ահա թէ ինչո՛ւ ճանճը կը շատնայ Նուպարաշէնի մէջ։

Ի՞նչ ընել.— Պարզ է, աղբը չթափել ճամբուն վրայ։ Ճամբէն հեռու կան լքուած եւ պարապ քարահանքեր, հոն թափել աղբը։

Նուպարաշէնցիները քաղաքէն աւան երթալ-գալու համար առաջ կը կտրէին 28—30 քիլոմեթր ճամբայ։ Այժմ շինուած է նոր ճամբայ մը որ միայն 8 քիլոմեթր երկարութիւն ունի։ Պէտք է աւելցնել, որ նոր ճամբուն վրայ մէկ քանի քարէ կամուրջներ շինուին, խճուղին ձեւ տրուի։

Նուպարաշէնի ելեկտրական հոսանք տալու համար տնկուած են սիւներու շարքերը, քանի մը ամիս եւս եւ Նուպարաշէնը կ՚ողողուի լուսով։

Անհրաժեշտ է մաքրել նաեւ դաշտի քարերը, ահագին քարակոյտեր կան, որոնք արգելք կը հանդիսանան բուսականութեան։ Քարերուն տակ կայ սքանչելի հող մը, կարմիր եւ արգասաբեր։

Այս աշխատանքներէն վերջ, կ՚ենթադրուի, Նուպարաշէն, — լուսաւոր եւ կանանչավառ աւան մը, խոպան դաշտերու գորշ տարածութեան գրկին մէջ, կատարեալ ովասիս մը, ուր խաղողին ողկոյզները եւ կայտառ սերունդ մը կը ժպտին։

ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ Տ. Տ. Ն. ՀԱՅՐ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿԵԴՐ. ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

— • —

Ֆրանսայի շրջանի Տարօն Տուրուբերանի Ն. Պատգամ. Ժողովը տեղի ունեցաւ Նոյեմբեր 1ին, նախագահութեամբ փրոֆ. Ա. Զաքրեանի եւ մասնակցութեամբ հետեւեալ պատգամաւորներուն.— Կեդր. Վարչութեան կողմէ հայրենակից Լ. Տօնիկեան, Տէսինէն Մանուկ Գրիգորեան, Վիէնէն Ս. Ալիքսանեան, Փարիզէն՝ հայրենակիցներ Ա. Զաքրեան եւ Գէորգ Միրոյեան։ Լա Սիօթայէն՝ նիւթական պատճառներով ձայնը տրուած էր Կեդր. Վարչութեան լիազօրագրով մը որուն հիման վրայ նշանակուեցաւ հայրենակից Արմէն Սասունին, իսկ Մարսիլիոյ վարչութիւնը լուծուած ըլլալով, այդ շրջանէն 25 հոգինոց գրութիւն մը իր համակրութիւնը կը յայտնէր Կեդր. Վարչութեան։

Ժողովը երկու օրուան աշխատանքներու ընթացքին տեսաւ որ անտեսական անտանելի պայմաններու բերումով մասնաճիւղերէն արդիւնք չէր գոյացած, իսկ Կեդր. Վարչութիւնը, որ հիմնուած էր այդ մասնաճիւղերու վրայ, չէր կրցած հետեւանք տալ իր կարգ մը յանձնառութեանց։ Այդ պատճառաւ ալ պղտոր ջուրի որսորդները լարուած էին իրեն դէմ, երկուութիւն ստեղծելով Միութեան մէջ։

Յառաջիկայ գործունէութեան համար տրուեցան հետեւեալ որոշումները.—

1. Ընթացք տալ Տարօն Տուրուբերանի պատմութեան ձեռնարկին, գործակցելով Ամերիկայի քոյր Միութեան հետ։

2. Կարելի եղած սահմաններուն մէջ մասնակցիլ հայրենիքի շինարարութեան աշխատանքներուն, ինչպէս եւ Ներգաղթի գործին։

3. Հետապնդել կրթական գործը, դիմելով հայ բարերարներու՝ չքաւոր ծնողաց զաւակներու համար։ (Եւ ուրիշ մանրամասնութիւններ զորս զանց կ՚առնենք, քանի որ անոնք կան արդէն մեր ծրագիր կանոնագրին մէջ)։

4. Կեդր. Վարչութիւնը կը մնայ Փարիզ եւ իր շրջանն է երկու տարի։ Անդամ ընտրուեցան.— Ա. Զաքրեան՝ նախագահ, Լ. Տօնիկեան՝ քարտուղար, Գ. Միրոյեան՝ փոխ-քարտուղար, Տ. Տէրոյեան՝ գանձապահ եւ Խ. Մկրտիչեան։ Միութեան հասցէն է 52, Rue I. Neuyral, Bagneux, (Seine France)։

Այս առթիւ կը յանձնարարենք մեր հայրենակիցներուն զոհ չերթալ բարբառներու եւ իրենց լուման չտալ անոնց որ այս միջոցիս հանգանակութեան ձեռնարկած՝ գաւառ պիտի երթան եղեր, պտտելու համար հայրենակիցներու սիրտը։

Հայրենակիցներ, Հայաստանի անունով խօսելու իրենց եղանակը կեղծ է։ Անոնք անձնական շահերէ դրդուած կ՚ուզեն բռնի մեր հայրենակիցները մղել Հայաստանի դէմ եւ կողմնակցութիւն ստեղծել։ Թող յայտնի ըլլայ մեր բոլոր հայրենակիցներուն, ինչպէս եւ Հայաստանի ներկայացուցչութեան որ չկարենալը չփոխեն չկամենալու հետ։

Բոլոր բաժ-բաժները մէկդի դնելով եւ միահամուռ աշխատանքով է որ կարելի կ՚ըլլայ հասնիլ դրական արդիւնքի։

Ահա այն ինչ որ կը սպասենք մեր բոլոր գիտակից հայրենակիցներէն։

(ԿՈՒՃ)

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԵՐԵԿՈՅԹ-ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

Վիէն, 3 Նոյ. (Յառաջ).— Ընկերներու փափաքին համաձայն, ընկերահամակրական երեկոյթ-թէյասեղան մը պատրաստած էր մեր կոմիտէն իր տասնամեակին առթիւ, որ տեղի ունեցաւ շաբաթ իրիկուան ժամը 8ին, «Ժամակ» ակումբին մէջ։

Յաջորդաբար ժամուն արդէն հարիւրեակ մը ընկերներ եւ համակիրներ գրաւած էին Ակումբին բոլոր նստարանները, խանդավառ տրամադրութեամբ ու ժպտուն դէմքերով։ Մինչ միւս կողմէ ընկ. Խ. Պետրոսեանի անթեւ նուագած անմահ Կոմիտասի վարդապետին երգերը Ակումբը նեղ դգալով, կարծես կ՚ուզէին պատերէն դուրս պոռթկալ։ Հանդիսականներու խանդավառութիւնը եռթալով կ՚աւելնար ու երեւակայութեամբ փոխադրուած էինք մեր հայրենի լեռներն ու դաշտերը։

«Մշակ բանուորը յոնկայս երգելէ վերջ, սեղանապետ ընկերը քանի մը խօսքով բացատրեց հաւաքոյթին նպատակը։ Տասը տարի առաջ, երբ տակաւին շատ փոքր թիւ մը կը կազմէր մեր գաղութը, եւ երբ չկար տակաւին ազգային որ եւ է կազմակերպութիւն, քանի մը հին ընկերներ քով քովի գալով հիմը կը դնեն՝ Հ. Յ. Դ. կազմին։ Եւ ահա տասը տարիէ ի վեր ան իր գոյութիւնը կը պահէ անընդհատ, տարուէ տարի աւելցնելով իր քանակն ու որակը։ Մեր գործունէութիւնը յայտնի է, չենք ուզեր խօսիլ եւ պարծենալ, այլ կը յայտարարենք թէ միշտ պատնէշին վրայ անվհատ պիտի շարունակենք մեր գործը։

Բազմաթիւ էին անոնք որ խօսեցան, երգեցին, արտասանեցին։ Ո՞ր մէկը արձանագրել։ Հապա խմբերգնե՞րը, որ կը թնդացնէին սրահը։

Ընկ. Վ. Աւոյեան գեղեցիկ ձեռագործ մը նուիրած էր կոմիտէին աճուրդի դրուելու համար։ Կարճ ժամանակի մը մէջ բարձրացաւ 315 Փր.ի եւ շահեցաւ ընկ. Սարգիս, գումարը բարձրացնելով 320ի։

Ընկ. Ա. Գիւլխանդանեան, որ մասնաւորապէս հրաւիրուած էր ներկայ ըլլալու մեր թէյասեղանին, խօսելով աւելի քան կէս ժամ, Հ. Յ. Դաշնակցութեան գաղափարներու, զոհաբերութեան ու մարտունակութեան մասին, հիմնադիրներէն մինչեւ հասարակ զինուորը, համեմատութեան դիմաց ուրիշ աւելի մեծ ազգերու կազմակերպութեանց հետ, եւ գտաւ որ շատ աւելի հզօր ու բարձր եղած է մեր կազմակերպութիւնը, եւ ամէնէն աննպաստ պայմաններու տակ կը շարունակէ իր գործը մօտ կէս դարէ ի վեր։ Այս առթիւ կոչ ուղղեց հայ ծնողներուն, որ իրենց զաւակները մեծցնեն հայկական դաստիարակութեամբ, սորվեցնեն մեր սքանչելի հերոսներու պատմութիւնը, զանոնք այլասերումէ փրկելու եւ ապագայ լաւագոյն հայեր պատրաստելու համար։ Ընկերը վերջացնելով իր խօսքը մաղթեց որ մեր կոմիտէութիւնը մինայ միշտ ուժեղ, հայ կեանքը վառ պահելու համար մեր գաղութին մէջ, մինչեւ մեր կազմակերպութեան մեծ նպատակին իրականացումը։

Եւ այսպէս չորս ժամ երգել-ուրախանալէ վերջ, կէս գիշերին մեկնեցանք Ակումբէն, ուխտելով անվհատ շարունակել մեր գործը։

Պալ-Ազբիւր

** 677ին կաթողիկոսական աթոռը կը բարձրանայ Սահակ Ձորափորեցի, որուն կը վերագրուին Նաւակատեաց եւ Ս. Խաչի շարականները, որոնք մեր եկեղեցական բանաստեղծութեան ընտիր կտորներէն են, իրեն կը վերագրուին նաեւ 15 կանոններ։

** 703—717ին, Եղիա Արճէշցի կաթողիկոսին օրով Հայաստանի մէջ կը զարգանան երկու յայտնի աղանդներ — Երեւութականները ու Պաւղիկեաններ։ Առաջինները մարդկային բնութիւնը Աստուածային բնութեան մէջ հալած կը հռչակէին, հետեւաբար մարդկային բնութիւնը Քրիստոսի անձին վրայ երեւոյթ կը նկատէին եւ ոչ թէ իրականութիւն, իսկ Պաւղիկեանները քրիստոնէութեան ձեւը պահելով՝ սատանային պատիւ կ՚ընծայէին, խաչն ու Աստուածածինը կ՚անարգէին, եկեղեցի եւ իշխանութիւն չէին ճանչնար։ Աշխարհը եւ մարմինը չար սկզբունքներ կը նկատէին։

Աթաթիւրքի ճառը Երեսփ. Ժողովին մէջ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՆԵՐՔԻՆ ԵՒ ԱՐՏԱՔԻՆ ԽՆԴԻՐՆԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

—o—

Թուրքիոյ ազգ. ժողովին (Քամու - թայ), բացման առթիւ, Աթաթուրք Նոյեմբեր 1ին հետեւեալ ճառը խօսած ներքին եւ արտաքին քաղաքականութեան մասին.—

Մեծ ազգին յարգելի փոխանորդները, Քամութայի Ե. շրջաշրջանը բացած ատեն, խոր յարգանքներս կը յայտնեմ ձեզի։

Խորհրդարանը իր աշխատանքին կը սկսի այնպիսի ատեն մը երբ միջազգային կացութիւնը շատ կարեւոր դարձած է։ Դէպքերը կրկին երկու խորհուրդ նշանաբաններ կը յիշեցնեն Թուրք ազգին.— Մեր երկիրը եւ իրաւունքները պաշտպանելու համար պատրաստ ըլլալ, կարեւորութիւն տալ միջազգային գործակցութեան՝ խաղաղութեան պահպանման համար։

Անկարելի է չցաւիլ որ խաղաղութիւնը խանգարուած է։ Ամէն պարագայի, քաղաքակիրթ մարդկութեան իղձաւոր մաղթանքը պէտք է ըլլայ՝ ներկայ ծանր անհամաձայնութեանց փարատումը։ Հարկ չեմ տեսներ բացատրելու թէ մենք որքան կապուած ենք խաղաղութեան իտէալին եւ որքան կ՚ուզենք որ այդ նպատակը ապահովուի։ Մեր անկեղծ փափաքն է որ Ազգերու Դաշնակցութիւնը, որ կ՚աշխատի այս ուղղութեամբ, փորձառութենէն օգտուելով կատարելագործէ իր սկզբունքները եւ աւելցնէ խաղաղութեան պահպանման իր կարողութիւնը։

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒՆ ՊԱՀԱՆՋՆԵՐԸ

Յարգելի ընկերներ, հարկ կը տեսնենք ընդարձակելու մեր վարչական կազմակերպութիւնը, սկսելով Արեւելեան նահանգներէն։ Պէտք կը տեսնենք երկու նոր ընդհ. քննչութիւն հաստատելու եւ կարգ մը նոր կուսակալութիւններ հիմնելու։ Այս առթիւ կը խորհինք հիմնական բարենորոգումի ծրագիր մը գործադրել Տէրսիմի շրջանակին մէջ։ Մեծ օգուտներ կը սպասենք ընդհ. քննչութիւններէն, նահանգները տնտեսապէս հակակշռելու եւ ընդհանուր գործերը մէկ ձեռքէ անցընելու տեսակէտով։

Արեւելեան նահանգներուն գլխաւոր պահանջն է՝ երկաթուղիով զանոնք կապել միջին եւ արեւմտեան շրջանակներուն։ Անհրաժեշտ կը դատենք շուտով աւարտել դէպի արեւելք առաջացող երկու մայր գիծերը եւ հիմնովին շինութեանց ձեռնարկել ճամբաներու այն ցանցին որ զանոնք պիտի միացնէ իրարու։

Խնամով աւարտելու է իրան եւ Թուրք Թրանզիթի ճամբուն կազմակերպութիւնը։ Նաւահանգիստի եւ ռազմական գործերուն մէջ, փութով կատարուելիք բաներ կան։ Առողջապահական գործն ալ անհրաժեշտ է ընդարձակել նոր պահանջներու համաձայն։

Կրնանք ըսել որ կառավարութիւնը վճռական ծրագրով մը կատարէ իր թուած այս բոլոր գործերը։

Յիշեմ նաեւ կէտ մը որուն վրայ կ՚ուզեմ կարեւորութեամբ ծանրանալ։ Աչքի առջեւ ունեցած մեր սկզբունքներէն մէկը այն է որ, բոլոր քաղաքները, մեծ ու փոքր եւ մինչեւ գիւղերը, բարօր եւ բարգաւաճ վիճակ մը պարգեն։ Կ՚ուզեմ որ այս ըմբռնումով եւ ոգիով աշխատին քաղաքապետութիւնները որոնք ուղղակի շահագրգռուած են այդ գործերով։ Քաղաքապետութեանց համաժողովը որ տեղի ունեցաւ Անգարայի մէջ, այս գործին վախճանը չէ, այլ սկիզբը։

Գայաններ եւ պայեր, ճարտարարուեստական մեր ծրագիրը բնականոն ընթացքի մէջ կը գտնուի։ Եւ սակայն, կ՚ուզեմ ձեր ուշադրութեան յանձնել թէ անհրաժեշտ է աւելի մըղում տալ երկրին ճարտարարուեստականացումին եւ մօտ ատենէն ճարտարարուեստական երկրորդ ծրագրի մը սկսիլ։

ԹՈՒՐՔ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԻՒՆԸ

Լուսամիտ երեսփոխաններ, անընդհատ կը շարունակենք մեր մշակութային գործունէութիւնը, համաձայն նոր եւ արդիական սկզբունքներու։ Թուրք պատմութեան եւ լեզուի աշխատանքները հիմնականէն սկսած են ցոյց տալ մեծ հաւատքով սպասուած արդիւնքները։

Այս տարի ալ շատ հոգ պիտի տանինք մեր ազգային երաժշտութեան բարձրացումին, արդիական թէքնիքի սահմանին մէջ։

Շատ տեղին է կարեւորութիւնը զոր կուտաք անթելի գործերուն, որոնք անհրաժեշտ են ազգային մշակոյթի համար, եւ արժէքաւոր՝ միջազգային յարաբերութեանց տեսակէտով։

Փորձով հաստատուեցաւ թէ որքան տեղին էին նիւթական միջոցները զորս քաջութեամբ ձեզ տուիք անցեալ տարի. Այգի եւ շաքարի գիներուն զեղչը գոհունակութիւն պատճառեց ժողովուրդին եւ աւելցուց սպառումը։

Այս տարի, ուրիշ նիւթերու մասին ալ նման որոշումներ պիտի առնէք։ Օգտակար պիտի ըլլայ նաեւ պակսեցնել կենդանիներու տուրքը եւ կալուածներու արժէքը։ Կալուածներու եւ շէնքերու տուրքերը պիտի փոխանցուին նահանգային վարչութեանց, ինչ որ կարեւոր բարենորոգում մը պիտի կազմէ։

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ

Միջազգային կացութիւնը անհրաժեշտ կը դարձնէ աւելցնել ազգային պաշտպանութեան միջոցները։ Կը փափաքիմ որ ուշադրութեամբ եւ ճշգրտօրէն քննէք տուր համար հարկ եղած նիւթական միջոցները։

Պարզ կը սեպեմ յուզումով յիշել այն բարձր շահագրգռութիւնը զոր մեծ ազգը կը ցուցնէ օդային տորմիղներ կազմելու գործին հանդէպ։ Միջազգային վերջին դէպքերը անգամ մըն ալ արդարացուցին կենսական կարեւորութիւնը զոր Թուրք ազգը կուտայ օդային զօրաւոր բանակ մը ունենալուն։ Ըսել թէ օդային յարձակումներէ զերծ է մեր նուիրական երկիրը զոր հիմնած ենք շատ ջանքերով եւ զոր ուխտած ենք պահպանել մեր կեանքի գինով, կը նշանակէ վստահութիւն ունենալ որ մենք ալ կրնանք իրենց հողին վրայ նոյն վնասները պատճառել անոնց, որոնք պիտի յարձակին մեր վրայ։ Հայրենիքի սիրով բոցավառած իւրաքանչիւր քաղաքացիի աչքերուն մէջ կը կարդանք որոտագին զգացումը որով Թուրք մեծ ազգը ամէն օր կ՚աշխատի գտնել այս վստահութիւնը զօրացնող միջոցներ։

Մեր ամբողջ բանակին եւ նաւատորմին նման, մեր սաւառնակներն ալ հայրենիքը պաշտպանելու պատրաստ հերոսներ են։ Մեծ ազգը կրնայ բախտաւոր համարել ինքզինք, որ ունի այս տեսակ զաւակներ։

տպաւորութիւն գործած է Իտալիոյ քաղաքական շրջանակներուն մէջ։

Քաղաքական շրջանակներու մէջ կը կարծեն թէ Իտալիա պէտք է զգուշանայ որեւէ արտայայտութենէ որ կրնայ աղաւաղել նկատուիլ Եգիպտոսի դէմ։ Այս դիտողութիւնը չի վերաբերիր միայն Լիբիոյ մէջ համախմբուած բանակին, այլեւ իտալական մամուլին արտայայտութեանց։ Կարգ մը թերթեր տակաւին կը շարունակեն գրգռիչ լուրեր հրատարակել Եգիպտոսի մասին, այն տպաւորութիւնը ձգելով թէ անգլիական ազդեցութիւնը կը տկարանայ այդ երկրին մէջ։ Եգիպտոս հաստատուած Իտալացիներու դիրքն ալ մեծ տագնապութիւն կը պատճառէ Անգլիոյ։ Այնպէս որ, նոյնիսկ Հռոմի մէջ համոզուած են թէ Անգլիա մէկ մարտանաւ իսկ չպիտի հեռացնէ, ցորչափ մեծ բանակ մը տեսնէ եգիպտական ճակատին վրայ։ Ամէն պարագայի մէջ, այս մասին համաձայնութիւն մը հաւանական կը համարուի երկու երկիրներուն միջեւ։ Մինչ այդ, Իտալացիները պիտի շարունակեն կռուիլ Եթովպիոյ մէջ եւ նոր զօրք ղրկել, թափանցելով դէպի երկրին կեդրոնը։

Իտալիոյ դիմադրական պայքարը

Նոյեմբեր 18էն իվեր կանոնաւորապէս կը գործադրուին խնայողութիւնները եւ կրճատումները եւ ուրիշ փոփոխութիւններ, իբրեւ հետեւանք պատժական տնօրինութեանց։ Երկրին առօրեայ կեանքը գլխիվայր փոխուած է։ Մեծ վարչութեանց պաշտօնեաները առաւօտ մէկ ժամ կանուխ գործի կ'երթան, իրիկունը մէկ ժամ կանուխ վերադառնալու համար։ Վաճառատուններն ու խանութներն ալ այս կանոնին պիտի հետեւին։ Թերթերը կը յանձնարարեն մէկ ժամ առաջ սկսիլ ներկայացումները, որպէսզի ժողովուրդը կարենայ տուն դառնալ կէս գիշերէն առաջ։ Այս կարգադրութեանց նպատակն է գլխաւորապէս խնայել ելեկտրական լոյսը։

Իտալական թերթերը գիտել կուտան թէ Ֆրանսա ամիսը 15 միլիոն Ֆրանք պիտի կորսնցնէ տնտեսական արգելքներու գործադրութեամբ։ Յետոյ կ'ըսեն թէ Իտալիա կրնայ նոյն գնով ճարել ներածել ապրանքներու մեծ մասը։

Գ. Լավալի անունը, Սթավիսքիի դատին առթիւ

Սթավիսքիի ծանօթ խարդախութեանց դատավարութեան Դ օրը, լսուեցաւ Պառնի մը Ցուցթու, որուն զօրավարի աստիճանը ջնջուած էր իբրեւ վկայ։ Նախկին զօրավարը հարցաքննութեան տեղի յայտարարեց.

— Ինչպէս կրնայի կասկածիլ թէ Սթավիսքի խաբեբայ մըն է, երբ կը տեսնէի որ բարձր անձնաւորութիւն մը, նախկին այսօրուան վարչապետը, Պ. Փիէռ Լավալ միջամտած է ի նպաստ անոր մէկ ընկերոջ դատի մը առթիւ։

Ցահ մը խարանուած տիրեց, բայց յետոյ ճշդուեցաւ թէ Պ. Լավալ իբրեւ փաստաբան ծառայած է ոստիկանութեան նախկին վերատեսուչ Հիւռէլոյի (Սթավիսքիի հիմնած ընկերութիւններէն մէկուն վարչական խորհուրդին անդամներէն), բայց յետոյ հրաժարած է։

Ամբաստանեալը այս անգամ յարձակեցաւ ընդհ. դատախազին վրայ, յայտարարելով թէ չէ համարձակած ամբաստանել բուն յանցաւորները եւ միայն զինքը պատած է իբրեւ քաւութեան նոխազ։

Ընդհ. դատախազը պատասխանեց թէ քննութիւնները կը շարունակուին տակաւին եւ թէ բոլոր յանցաւորները պիտի պատուհասուին անխտիր։ «Եթէ քննութեանց արդիւնքին սպասէինք, պիտի ստիպուէինք դատավարութիւնը յետաձգել մինչեւ 1937»։

ԱՆՈՒՆ ՄԸ ԵՒՍ,— ՀԱՊԷՇԻՍՏԱՆԻ ԿԱՅՍՐԸ ···

Յետոյ հարցաքննուեցաւ Անտի Հայոթ, «Անփիւս» խաղատան կառավարիչը, որ հետեւեալ բացատրութիւնը տուաւ Սթավիսքիի կողմէ գրաւի դրուած թանկագին զմրուխտներու մասին։

— «Սթավիսքի ըսաւ ինծի թէ այդ զմրուխտները իրեն փոխանցուած են Ատտիս-Ապէպայի պետական հիւպատոսին կողմէ եւ թէ կը պատկանին ընկերութեան մը որուն պատուակալ նախագահն է Հապէշիստանի կայսրը»։

Ամբաստանեալը միեւնոյն տեղն Սթավիսքիի ապաստաններուն վարիչը եղած է։ Այս առթիւ պատմեց.

— «Սթավիսքիի համար ձի մը գնեցի պարոն Մոռիս տը Ռոթշիլտէն, 1,200,000 ֆրանքի։ Ի վերջոյ ինքզինքս գտայ իբրեւ վերատեսուչ ախոռի մը որ ունէր 42 ձի։ Ուրիշ միջոց չունէի եթէ ոչ ատրճանակ մը առնել եւ զարնել զանոնք կամ դրամ գտնել կերակրելու համար»։

Նախագահը հարցուց թէ քանի որ «կոճակի չափ մը չունէր» ամուսնացած տեղն, ինչպէս երկու տարի վերջը կրցաւ 88,000 ֆրանք վճարել դերձակին եւ յարկաբաժին մը վարձել 35,000 ֆրանքի, 250,000 ֆրանք ծախսելով եւ աւելի գեղեցկացնելով զայն։ Ամբաստանեալը պատմեց թէ Սթավիսքի միլիոններ կը շինէր մէկ օրուան մէջ, շարունակ նոր ընկերութիւններ կը հիմնէր, ականաւոր բարեկամներ ունէր, մահէն վերջը իմացուեցաւ թէ մէկ տարուան մէջ 25 միլիոն ծախսած էին։ «Ինչպէս կրնայի կասկածիլ այս տեսակ անձնաւորութենէ մը՝ Ըստ իմին չափ համայք չունէր, բայց համոզելու զարմանալի ոյժ մը ունէր»։

Ուրիշ գումարներ ալ թռցուցած են

Գրած էինք թէ Դաւիթ Ազամեան եւ Ժոզէֆ Լէքանոն, «Պանք Ֆինանսիէր Փառիզիէն»ի վարիչները, վիճակահանութեան տոմսակի մը մէկ միլիոնի պարգեւը գանձելով փախած են, մինչդեռ մէկ տասներորդ տոմսակ ծախեր էին 250 հոգիի։

Թերթերը կը գրեն թէ երկու վարիչները, Լէքանոն եւ մեղսակիցը գանձած են 1,200,000 ֆրանք։ Գանձումի երթալէ առաջ, Լէքանոն երկուշաբթի օր Օրսէի կայարանը ձգած էր իր պայուսակը, որով կ'ենթադրուի թէ հարաւային ճամբորդ առած է։

Միւս կողմէ դրամատան արկղակալներէն Շէֆեր տուն չէ գացած երկուշաբթի օր։ Նոյն օրուան իրիկունը պաշտօնեայ մը, որ 15 օրէ իվեր դրամատուն մտած էր եւ ծանօթ էր Էմիլ անունով, 40,000 ֆրանք գանձած է դրամարկղէն, ինչպէս եւ քանի չափ գանձելի վիճակատոմսեր, համագումար 200,000 ֆրանք։ Այս երկուքին դէմ ալ ձերբակալման հրամանագիր հանուած է։

**** Անցեալ շաբթու հրատարակուած հրամանագիր – օրէնքներէն մէկը կը տրամադրէ ոստիկանութեան միջոցաւ ստուգումներ կատարել անոնց մասին որոնք տոմսակներ կը ծախեն մէկ տասներորդ կամ ուրիշ ստորաբաժանումներով։ Այս առթիւ վիճակահանութեան վարչութիւնը նորէն ուշադրութիւն կը հրաւիրէ, որպէսզի քաղաքացիները վստահելի տուներու դիմեն։ Առաջարկներ կան ստորաբաժանուած տոմսակները պետութեան կամ նախկին ռազմիկներու միջոցաւ ծախելու։

[illegible] ԼՈՒՐԵՐ ԹԱՂԻ ՄԸ ՏՕՆՈՎ

Ի ՊԱՏԻՒ ՇԱՐԺԱՆԿԱՐԻ ՀՆԱՐԻՉԻՆ, Լուի Լիւմիէռի հանդէս մը տրուեցաւ չորեքշաբթի օր, Սորպոնի մէջ, հովանաւորութեամբ հանրապետութեան նախագահին։ Կը մասնակցէին քանի ազգերու ներկայացուցիչները։ 1895ին էր որ հռչակաւոր գիւտականը ներկայացուց իր առաջին փորձերը։ Կրթական նախարարը հրամայած էր ամէն դպրոցի մէջ դասախօսութիւն մը տալ այս քառասնամեակին առթիւ։ Պ. Լիւմիէռ ծնած է 1864ին, բայց կը շարունակէ նոր գիւտեր յղանալ։

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՅԵՂԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ 18ամեակին առթիւ, երեք օրէ ի վեր չընդհատող հանդէսներ տեղի կ'ունենան ամբողջ Խ. Միութեան մէջ։ Ամէն տեղ Սթալինի կենդանագիրը կ'երեւայ, մեծ կամ փոքր։

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ԳԱՆԸԼԻՕ-ՔԱՇԱՆԻ «Արծիւ» Ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, 9 Բիւ Մատամ Գիւրի, Գանէզօ։

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Զաւարեան կոմիտէն դասախօսական ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր խումբերու ընկերները վաղը Շաբաթ երեկոյ Ակումբին մէջ։ Կը խօսի ընկեր Խ. Գալուստեան։

Գաւառ

ԼԻՈՆԻ «Վարանդեան» Կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այսօր Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, 131, Գուր Լաֆայէթ, Զարգարեան Գրադարանի մէջ։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷՆ ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Իշխան Ենթակոմիտէի բոլոր ընկերները վաղը Շաբ. երեկոյ ժամը 8.30ին սովորական վայրը։ Կարեւոր օրակարգ։

ՓՕՆԹԷԻ «Եփրատ» խումբի ընկերական ընդհանուր ժողովը այս Կիրակի երեկոյեան ժամը 5ին, Ակումբին, կարեւոր օրակարգ։ Զեկոյց Մարսէյլի ներկայացուցչական ժողովի։ Կը խնդրուի Սէն Սանթուրնէի ընկերներէն ներկայ ըլլալ։

«ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐ»Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ ՄԷՋ

կազմակերպուած ՌԱԶՄԻԿ խումբի կողմէ
եւ հովանաւորութեամբ ՎԱՐԴԱՆ ենթակոմիտէի
Այս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին Սալ Կալմանի մէջ
ԿԸ ԽՕՍԻ Մ. ՍԱՍՈՒՆԻ
Կը ներկայացուի ՈՒՇ ԼԻՆԻ, ՆՈՒՇ ԼԻՆԻ (օփերէթ)
ղեկավարութեամբ Ց. ՈՒԶՈՒՆԵԱՆԻ

Գեղարուեստական բաժինին կը մասնակցին Օր.ներ Հ. Կնիազեան (երգ) եւ Մ. Օսմանեան (արտասանութիւն), Պ.ներ Միքէ Ցուլպոյեան (երգ) եւ ընկեր Օ. Կարապետեան (արտասանութիւն)։

Մուտք 5 ֆրանք. անգործներու 3 ֆրանք։

ԸՆԿԵՐԱՀԱՄԱԿՐԱԿԱՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

կազմակերպուած
Հ. Յ. Դ. ՓԱՐԻԶԻ ԵՒ ՇՐՋԱՆԻ ՔՈՅՐ ԿՈՄԻՏԷՆԵՐՈՒ ԿՈՂՄԷ
Այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին
ՍՕՍԻԷԹԷ ՍԱՎԱՆԹԻ D սրահին մէջ
կը խօսի ընկեր Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ
Ներկայ քաղաքական կացութեան մասին։
Կը հրաւիրուին բոլոր ընկերներն ու համակիրները։
Ծախսերու մասնակցութեան համար մուտք 1 ֆրանք։

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ-ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

կազմակերպուած Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ՓԱՐԻԶԻ մասնաճիւղին կողմէ
11 Նոյեմբեր երկուշաբթի, կէս օրէ վերջ ժամը 3էն մինչեւ ժամը 7
7, Rue des Tretaigne. Փարիզ 18. Մէթրօ **J. Joffrin.**
Կը խօսի Պ. ԽՈՐԷՆ ԳԱԲԻԿԵԱՆ
Հապէշիստանի ցեղական կեանքի մասին (?)
Եւրոպական պարեր։
Մուտք 3 ֆրանք (թէյ եւ խմորեղէն միասին)։ Փոքրիկներու՝ 2 ֆրանք։

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ ԵՒ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ԼԱ ՔՐՈԹԻ մասնաճիւղի կողմէ ի նպաստ Ազգ. վարժարանին
Այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին
120 Շըմէն տը լա Մաարաք. Գար Նասիոնալ սրահին մէջ
Կը խօսին՝ ընկերուհի ՔԻՊՐԻԹՃԵԱՆ եւ ուրիշներ։
Ծախսերու մասնակցութեան համար մուտք 3 ֆրանք։

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՀԱՅ – ԲՈՅԺ

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԱՄՍԱԹԵՐԹ ԲԺՇԿՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԱՌՈՂՋԱՊԱՀՈՒԹԵԱՆ

Բ. ՏԱՐԻ

Թիւ 13 (Հոկտեմբեր)

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ.— Կապոյտ հազը եւ իր դարմանը՝ (ՏՈՔԹ. Շ. ԱՅՎԱԶԵԱՆ).— Երաններ մայրերուն՝ (ՏՈՔԹ. Ս. ՍՈԼԱՔԵԱՆ).— Գլխու ցաւը եւ իր դարմանը՝ (ՏՈՔԹ. Մ. ԹՈՔԱԹԼԵԱՆ).— «Ծաղկահասութիւն...» (ՄԵՆԾ - ՀԱՅՐԻԿ).— Ինչո՞ւ կուլանք՝ (ՏՈՔԹ. Զ. ՊԷՕՐԷՔՃԵԱՆ).— Իմաստութեան ակռան եւ իր շարիքները՝ (ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ Ս. ՍԱՍՈՒՆԻ).— Պատասխան հիւանդ բաժանորդներու եւ Գրախօսական (Շ. Ն.)։

Բաժանորդագրութեան պայմաններն են.— Ֆրանսա՝ 20 ֆրանք, արտասահման՝ 25 ֆրանք։ Դիմել՝ Dr. CH. AIVAZIAN, 17, Rue Damesme, PARIS (13e)։

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Ամենասիրելի ընկերոջս՝ Յարութիւն Պիպէռեանի անակնկալ եւ դառնաղէտ մահուան առթիւ խորին ցաւակցութիւնս կը յայտնեմ այրի տիկին Մարիկ Յ. Պիպէռեանի եւ իր զաւակներուն։

Արամայիս Պիպէռեան

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Ֆր. Կ. Խաչի Պալվար Օսմանի եւ Լա Քռօթի ենթամասնաճիւղերը իրենց ցաւակցութիւնը կը յայտնեն Տէր եւ Տիկին Պ. Շահլամեանին եւ իրենց աղջկան՝ Օր. Հեղինէի իրենց որդւոյն եւ եղբօր Սիմոն Շահլամեանի դառնաղէտ մահուան առթիւ։

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Կ'ՈՒԶՈՒԻ անուկան աշխատանքներու համար հայ աղջիկ մը։ Գոհացուցիչ պայմաններ։ Դիմել՝ Maison Jean. 159 Bld. Victor Hugo. Clichy, (Seine).

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ԼՈՆՏՈՆ, Ցեթուկեց.— Ո՛չ։ Նայիլ միւսներն ալ ղրկել Կիրակիէն առաջ։

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՓԱՐԻԶԻ Զ. Ռ. Միութեան մասնաճիւղին ընդհ. ժողովը, այս շաբաթ երեկոյ, ժամը 9ին, Հայ Սանիթերներու սրահին մէջ, 7, Rue des Bernardins, մէթրօ՝ Maubert Mutualité։ Օրակարգ՝ զեկոյց վարչութեան եւ Զամի տասնամեակը։

ՇԱՎԻԼԻ Մանկապարտէզի Վարչութիւնը ժողովի կը հրաւիրէ աշակերտներու ծնողքը այս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 4ին, դպրոցի սրահին մէջ։

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
Le Gérant: H. STEPHAN
17, Rue Damesme, PARIS (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Clarière 15 – 70

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՑ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՇԱԲԱԹ 9 ՆՈՅԵՄԲԵՐ
SAMEDI 9 Novembre 1935

11 ՏԱՐԻ — 11e Année No. 2957

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՏԱՍՆԸՈՒԹ ՏԱՐԻ ՎԵՐՋԸ

Խորհրդային իշխանութիւնը գրգռագին կը յիշէ տօնել Հոկտեմբերեան յեղափոխութեան 18րդ տարեդարձը, երեք օր հրավառ տարբերով։

Այս առթիւ ալ տեղի ունեցան շնորհալից արարողութիւններ, որոնց գագաթնիը միայն բոլշեւիկներ գիտեն,— զօրահանդէս՝ Մոսկուայի կարմիր հրապարակին վրայ, թափօրներ եւ ժողով – մը՝ ամէն կողմ, ճառեր, նշանախօսքեր եւ բանաձեւեր՝ երկրի ամբողջ տարածութեան վրայ եւ բոլոր լեզուներով։ Պաշտօնական թերթերը՝ աշխարհի զանազան մասերէն եւ փառաբանական տողեր՝ թերթերով թէ գիրքերով։

Այստեղ, Փարիզի մէջ ալ, մեծ ժողով մը գումարուեցաւ, միեւնոյն առիթով, իբրեւ հզօր արձագանգ մը։

Ինչպէս քանի մը տարիէ ի վեր, այս անգամ ալ, բայց մասնաւորապէս շեշտելով, օտարները ճառախօսներն ու մամուլը բարձրաձայն փառաբանեցին խորհրդային իշխանութեան խաղաղասիրութիւնը։

«Ամէն բան խաղաղութեան համար», կը գրէր կոմունիստ թերթը Լենինի ժողովրդից թերթը, «Իզվեստիա»։

Գորգելով սոցիալիզմ փոխարկին, «որ կրնայ պայթիլ որեւէ ատեն, կառուցած աշխարհակալներու հրամանով», «Իզվեստիա» կը յայտարարէ.— «Երկիրը վստահ է թէ յարձակման առեն քանի մը միլիոն զինուորներու բանակ մըն է որ ոտքի պիտի կանգնի՝ մէկ հարուածով, պաշտպանելու համար սահմանները»։

Իսկ «Փրավտա», կուսակցութեան պաշտօնաթերթը, իր կարգին կը շեշտէր.

— «Վերջին 18 տարիներու ընթացքին, այս 170 միլիոն աշխատաւորներէ բաղկացած ժողովուրդին ձեռքերը բոլորովին կերպարանափոխեցին երկրին աշխարհագրութիւնը. անոնք անտարբեր ղարձուցին իր սահմանները, եւ բացին լայն ու սքանչելի ճամբան որ կ'առաջնորդէ դէպի բարեկեցիկ եւ երջանիկ կեանքը... Ի. Միութիւնը կանգնած է իբրեւ արթուն պահակ մը խաղաղութեան եւ բոլոր երկիրներու աշխատաւորներու շահերուն»։

Այսպէս նաեւ միւս բոլոր թերթերը, հիւսիսէն հարաւ եւ արեւմուտքէն արեւելք, իբրեւ բազմաձայն եւ բազմալեզու սազմահամերգութիւն մը։

Այս մանրամասնութիւնները յիշեցինք, պարզապէս գաղափար մը տալու համար միջակուած հոգեբանութեան եւ ծրագրուած առաջադրութեանց մասին։

Մինչեւ ուրիշ տարիներ գլխաւոր նշանախօսքերը կը յաղթէին համաշխարհային յեղափոխութեան շուրջը, այսօր ամէնէն աւելի երկրին պաշտպանութեան, շահուած յաղթանակներու պահպանման եւ զարգացման հոգն է որ կը տիրապետէ։

Յեղափոխական շունչը միշտ ալ կը սաւառնի բոլոր խօսքերուն եւ գործերուն վերեւ, բայց կը թուի թէ մարդիկ այժմ աւելի ծանր նստած են իրենց տեղը, աշխարհը առնելով այնպէս ինչպէս որ է։

Փաստ՝ իրենց արտաքին քաղաքականութիւնը, որ տարուէ տարի կլորնալով, արդէն իջած է ճիշդ այն գետնին վրայ ուր կը գտնուին միւս աշխարհակալ պետութիւնները։ Յիշեցէք միայն վերջին տարիներու ընթացքին կատարուած նահանջները, կնքուած անհամար դաշնագիրները, բարեկամութեան, չեզոքութեան, զինակցութեան բազմատեսակ յանձնառութիւնները, եւ մանաւանդ Մոսկուայի այնքան խոհեմ եւ հաւասարիմ դիրքը՝ Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ։

Երկուքը մէկ խաղաղութիւն հոլովելով եւ իր զինուորական ուժերը ցուցադրելով, զանոնք անընդհատ բազմապատկելով եւ միւս կողմէ ամրացնելով իր միջազգային յանձնառութիւնները, Ի. Միութիւնը ամէն բանէ առաջ կը ձգտի փարատել արտաքին յարձակման մը մղձաւանջը։

Եւ բոլորովին անհիմն չէ այդ վտանգը, նկատի առնելով աշխարհի ներկայ վիճակը, եւ հարեւան պետութեանց դիրքը։

Այդ ապահովութեան հետամտելով է որ, վերջերս շարք մը բարեփոխումներ կատարել տուաւ նաեւ ներքին ճակատի վրայ։

Այսպէս, «վերդարձեան սաղ» եւ մարդիկ սկսան խօսիլ հայրենիքի եւ հայրենասիրութեան մասին, ընտանիքի եւ մօր եւ ամուսնութեանց մասին։ (Սթալին վերջերս պարտք սեպեց լուսանկարուիլ աղջկանը եւ տղուն հետ, շոյելով իր շուրջն հաւաքուած «մանկունք»ն)։

Ամենօրեայ կեանքի երկաթեայ օրէնքներուն ճնշումին տակ, Սթալին – միշտ Սթալին — հրապարակաւ շեշտեց «մարդ» հասցնելու պահանջը, իբրեւ առանձին դրամագլուխ, եւ քաղցր նայուածքներ ուղղեց ոչ – կուսակցական մասնագէտներուն, իբրեւ օրինակ ցուցնելով անոնց արժանիքները։

Եւ դեռ ուրիշ «նորութիւններ», որոնք պիտի շարունակուին անպահովաբար.

Աշխարհատարած փոթորիկ մըն էր հոկտեմբերեան յեղափոխութիւնը, աննախընթաց ալեկոծութեամբ եւ արհաւիրքներով, որոնք մինչեւ այսօր ալ տարօրէն կ'ազդեն ամբողջ մարդկութեան։

Միլիոններ զոհուեցան այդ ճամբուն վրայ, թէ բարբարոսական բռնակալութեամբ եւ արիւնհեղութեամբ եւ թէ իբրեւ հետեւանք անհաղթահարելի փլուզումներու, տնտեսական եւ ընկերային քայքայման։

Փոթորիկը բացաւ դուռ մը ակօսներ ալ, եւ անոր ճնշումին տակ, այլազան հակազդեցութիւններ երեւան եկան ուրիշ երկիրներու մէջ։

Եւ սակայն, 18 տարի վերջն ալ, տակաւին յանդգնութիւն է վճիռներ արձակել վերջնական ելքի մասին։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԻՏԱԼԱՑԻՆԵՐԸ ՄԱՔԱԼԷԻ ԱՌՋԵՒ

Իշխանուհի մը գիշերային կռիւներ կը մղէ

Իտալացիները կը շարունակեն յառաջ խաղալ դէպի Մաքալէ, կարելի զգուշութեամբ։ Աջքի օր գրաւեցին ամբողջ լեռնաշղթայ մը, որ կը տիրապետէ քաղաքին վրայ։ Այս յաջողութեամբ, գրաւած կ'ըլլան հիւսիսային Հապէշիստանը մինչեւ Թաքքազէ եւ Կէվա գետերը,— 8000 քառ. մղոն տարածութիւն։ Ճամբուն վրայ գիւղեր կան որ 9000 ոտք բարձրութիւն ունին ծովուն մակերեւէն եւ կը տիրապետեն Տանաքիլի անապատին վրայ։

Աստիս - Ապէպայէն կը հեռագրեն թէ գեղանի իշխանուհի Վայզերօ, որ կը բնակի Մաքալէի հիւսիսային - արեւմտեան կողմը, անմատչելի լեռներու մէջ, կը կռուի Իտալացիներուն դէմ Թիկրէի ռազմիկներու գլուխն անցած։ Իր հրոսախումբը գիշերանց կ'իջնէ լեռներէն եւ կը յարձակի իտալական յառաջապահներուն վրայ։ Իշխանուհին զինուած է ատրճանակ հրացանով մը եւ անձամբ կ'առաջնորդէ բոլոր գործողութեանց։ Իրեն համար գաղնիք չունին այդ շրջանին լեռներն ու ձորերը։ Իրեն միացած են բազմաթիւ ամուսնացած կիներ, դէպի հարաւ զրկելով իրենց զաւակները։ Բոլորն ալ ուխտած են առանց զիջելու, ցորչափ Իտալացիները կը մնան հապէշական հողին վրայ։ Իշխանուհի Վայզերօյի ամուսինը կը գտնուի գլխաւոր բանակին մէջ, որ դեռ կռիւի չէ բռնուած։

Հապէշ ռազմիկները ասպատակութիւններ կը կատարեն Մաքալէի հիւսիսային եւ արեւելեան շրջանին մէջ։ Իտալական յառաջապահները չորեքշաբթի գիշեր լեռներուն բարձունքը հասան, քաղաքէն 11 մղոն հեռու, բայց հապէշ ռազմիկները գիշերանց յարձակելով ետ մղեցին։ Յաջորդ օրը Իտալացիները յարձակողական ձեռնարկեցին։ Կը հաստատուի թէ Թիկրէցի ռազմիկները բացարձակապէս կ'արհամարհեն մահը, աւելի շատ սուրին, դեղարդ եւ դաշոյն գործածելով քան թէ հրացան։ Անոնք ընդհանրապէս կը յարձակին գիշերանց, լռիկ մնջիկ յառաջանալով իտալական պահակներուն։ Երբ 10 — 15 մեթր մնացած ըլլայ, կը յարձակին ռազմական կատաղի կանչեր արձակելով, եւ կը դաշունահարեն անխնայ։

Իտալացիները չեն ուզեր ռմբակոծել Մաքալէն, որ դաւաճան Թաա Կուքսայի մայրաքաղաքն է եւ ուր կը գտնուի Յովհաննէս Թագաւորին պալատը։

Կ'ըսուի թէ Թաա Կուքսայի մայրը եւ քոյրը իբրեւ պատանդ վար դրուած են Մաքալէի մէջ.

Իտալիոյ մէջ թուղթ կը շինեն... կաթով

Իտալացիները ամէն միջոց կը փորձեն, ձեղմացնելու համար պատժական տնօրինութեանց հետեւանքները։ Հինգշաբթի օր խումբ մը մասնագէտներ Մուսոլինիին ներկայացուցին թուղթի նմոյշներ՝ որոնք շինուած են կաթով։ Արտադրութիւնը հասած է օրական կէս թոնի, որ թէեւ քիչ է, բայց կ'ապացուցանէ թէ գիւտը բոլորովին անգործնական չէ։ Միւս կողմէ, Սարտենիոյի մէջ փորձեր կը կատարուին բամպակ մշակելու։ Պողպատի արտադրութիւնը 190,000 թոնի հասած է վերջին երեք ամիսներու միջոցին, ինչ որ աննախընթաց է։ Շատեր կը կարծեն թէ պատժական տնօրինութիւնները ի վերջոյ կրնան օրհնութիւն մը դառնալ, ստիպելով երկրին մէջ արտադրել շատ մը նիւթեր, որոնք դուրսէն կը ներածուէին։

Իտալիոյ ոլիմպիական կոմիտէն պաշտօնապէս հաղորդեց թէ պիտի ջնջուին մարզական կարգադրութիւնները այն բոլոր երկիրներուն հետ որ կը մասնակցին պատժական տնօրինութեանց։ Իտալական մարզական միութիւնները պիտի դադրեցնեն ամէն յարաբերութիւն՝ այդ երկիրներուն մէջ։

*** Հռոմէն կը հեռագրեն թէ կառավարութիւնը մեծ ուշադրութեամբ կը հետեւի Մ. Նահանգներու դիրքին՝ պատժական տնօրինութեանց առթիւ։

Դիւանագիտական պայքար կը շարունակուի

Պաշտօնական շրջանակներու մէջ կը յուսան թէ Ամերիկա պիտի շարունակէ ներկայ ընթացքը, արգելք հանելով քարիւղի, բամպակի եւ մետաղներու արտածումը։ Այսպիսի նիւթերու առաքումը կենսական կարեւորութիւն ունի Իտալիոյ համար։ Իսկ եթէ Ամերիկա ետ հետեւի միւս պատժարկու պետութեանց, պաշարելով եւ սովամահութեան դատապարտելով Իտալիան, հետեւանքները շատ ծանր պիտի ըլլան միջազգային խաղաղութեան համար։ Իտալիա վճռած է դիմանալ կրճատելով իր սպառումները. բայց եթէ յուսահատութեան մղուի, անխուսափելի կը համարուի ընդհարում մը Եւրոպայի մէջ։

Իրազեկներ կը հաւաստեն թէ քարիւղի արտածումը արգիլելու համար անհրաժեշտ է որ համաձայնութիւն գոյանայ զանազան ընկերութեանց միջեւ։ Լոնտոնի մէջ շատ յոյս չունին որ Մ. Նահանգները յանձն առնեն այլեւս քարիւղ չծախել Իտալիոյ։ Միւս կողմէ առեն չեն հաւատար այն զրոյցին թէ քարիւղի միջազգային երեք գլխաւոր ընկերութիւնները խորհրդակցութիւն մը պիտի կատարեն, Իտալիոյ յատկացուած արտածումները դադրեցնելու համար

*** Իտալիոյ արհեստաւորներու զաւառական կոմիտէն ժողով մը սարքելով Թորինոյի մէջ, որոշեց հրաւիրել բոլոր Իտալացիները որ խիստ խնայողութիւն գործադրեն ամէն ճիւղի մէջ, պայքար մղեն օտար արտադրութեան դէմ եւ ուժ տան ներքին ճարտարարուեստին։

Ֆիւմէի նաւահանգիստը եւ ուրիշ երեւելիներ որոշեցին այլեւս ինքնաշարժ չհանել, որպէսզի կարելի եղածին չափ քիչ վառելանիւթ սպառի։ Վենետիկի մէջ արգիլեց հաստատուեցաւ այն բոլոր շարժանկարներուն եւ թատերախաղերուն դէմ որոնց հեղինակի իրաւունքները օտար երկիրներ պիտի երթան։ Դրամաճատներու ֆաշական միութիւնը հրաւիրեց իր անդամներն ու համակիրները՝ կրճատել օտար գիրքերու եւ թերթերու ներածումը։ Թերթերը ամէն օր կոչեր կ'ուղղեն կիներուն, յանձնարարելով միայն ազգային ապրանքներ գնել ընտանիքներու համար։

*** Հռոմի ոստիկանապետը պաշտօնանկ եղաւ, վերջին հականգլիական ցոյցերուն առթիւ։

ՀԱՊԷՇՆԵՐՈՒՆ ՀԱՅՐԱՊԵՏԸ, ԱՊՈՒՆԱ ԹԻՐԻԼՈՍ

ՆԱՆՍԷՆԵԱՆ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿԻՆ ՕԳՆՈՒԹԻՒՆԸ

ՖՐԱՆՍԱ ՊԻՏԻ ՄԱՍՆԱԿՑԻ ՆԵՐԳԱՂԹԻ ԾԱԽՔԵՐՈՒՆ

Բարեգործական Ընդհ. Միութեան վերջին ցիկլոյէն կը քաղենք հետեւեալ տեղեկութիւնները (5 Նոյեմբեր).—

1.— Ֆրանսայէն 1200 գաղթականներու Հայաստան փոխադրութեան յոյժ առանալուն պէս, Միութիւնս հայի համարից դիմել Նանսէնեան Միջազգային Օֆիսին գործակցութեան եւ Օֆիսը իր կարգին դիմեց ֆրանսական կառավարութեան աջակցութեան։ Ֆրանսական կառավարութեան պատասխանը սկզբունքով հաւանած է մասնակցիլ ներգաղթի փոխադրութեան ծախքերուն։ Երբ որ պաշտօնապէս կինը խնդրոյ առարկայ ամսաթիւերուն Մարսէյլէն փարիզ ժամանած ըլլալը, ֆրանսական կառավարութիւնը պիտի ծանուցէ անհրաժեշտ գործողութեանց։

2.— Նանսէնեան Օֆիսը նկատի առնելով ընդհանուր տնտեսական տագնապը եւ վերահաս ձմրան յառաջ բերելիք նոր պէտքերը, զոր Միութիւնս իր բազմամեայ աշխատութեան յանձնած էր, մեր տեսչութեան տակ դրաւ 40000 ֆրանք. ֆրանք Սուրիոյ, 40000 ֆրանք Յունաստանի եւ 20000 ֆրանք Պուլկարիոյ չքաւոր հայ գաղթականներուն համար։ Այս նպաստադրամները պիտի գործածուին Նանսէնեան Օֆիսներուն ներկայացուցիչներուն գործակցութեամբ, գործնական միջոցներ հայթայթելու համար գաղթականներուն՝ իրենց ապրուստը ճարելու։

3.— Միւս նպաստներու դիմումներուն վրայ, Մարսէյլի թաղամասերուն յատուկ նոր սանատորիումի մը շինութեան համար Նանսէնեան Օֆիսը տրամադրած է 40.300 ֆրանք. ֆրանքի գումար մը։

4.— Հալէպի մէջ անգլիացի Միս Րոպըրթսի դրամով գնուած հողին վրայ իր կողմէ շինուելիք անկելանոցին համար պակասի յատկացումներուն, Նանսէնեան Օֆիսը յատկացուցած է 150 անգլ. ոսկի։ Այս ազնիւ Անգլուհին իր ամբողջ հարստութիւնը եւ ժամանակը նուիրած է Սուրիոյ հայ գաղթականներուն, որոնց հետ կ'ապրի անոնց կեանքով։

5.— Նանսէնեան Միջազգային Օֆիսը, մեր խնդրանքին համաձայն, դիմած է Կարմիր Խաչերու Ընկերութեանց Միջազգային Լիկային, որպէսզի Ֆրանսայէն փոխադրուելիք 1200 գաղթականներուն բժշկական հոգը ստանձնէ, տրամադրելով հիւանդապահուհի եւ պէտք եղած դեղօրայք։ Միաժամանակ, Օֆիսը դիմած է անգլիացի Քուէյքըրներու ընկերութեան, որպէսզի այդ ներգաղթողներէն չքաւորներուն հայթայթէ գործածուած հագուստներ։

6.— Նորվեկիական կառավարութիւնը այս տարուան վերջը հրապարակ պիտի հանէ վերադիրքով դրոշմաթուղթեր, որոնց վաճառքէն հասոյթը պիտի յատկացուի հայ եւ ռուս գաղթականներուն։ Ֆրանսական կառավարութիւնն ալ անէ յետոյ հրապարակ պիտի հանէ այդ կարգի դրոշմաթուղթեր, պայմանաւ որ գոյանալիք հասոյթին մեծ մասը գործածուի Ֆրանսայի մէջ գտնուող գաղթականներուն։

ԳԱՐԵԳԻՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ԽԱՉԱՏՈՒՐԵԱՆ ՄԱՐՍԷՅԼ Կ'ԵՐԹԱՅ

Մեզի կը տեղեկացնեն թէ իբրեւ հետեւանք կաթող. նուիրակ Գարեգին արքեպ. Յովսէփեանի հետ տեղի ունեցած խորհրդակցութեան մը եւ համաձայնութեան մը, Գարեգին եպիսկոպոս Խաչատուրեան, ընդունած ըլլալով ներկայացուցիչ սրբազանի պաշտօնական առաջարկը՝ ստանձնել «Մարսէյլի եւ շրջակայքի հայութեան գործերի կառավարութեան ժամանակաւոր պաշտօնը առաջնորդական իրաւունքներով, գործակցութեամբ ժամանակաւոր կեդրոնական վարչութեան», մօտ օրէն կը մեկնի իր պաշտօնատեղին։

«Հնչակ-Դաշնակ իրար կ'ուտեն»

Պոլսոյ Թուրք թերթերը զարմանալան լուրեր կը հրատարակեն Պէյրութի մասին, աւետելով թէ «Հնչակ - Դաշնակ իրար կ'ուտեն», թէ «25 Դաշնակներ ձերբակալուած են» եւայլն։ Լուրերուն թուականն է... 29 հոկտեմբեր, ապրուած՝ նոյեմբեր 3 — 4ին։ Արդ, Պէյրութի թերթերը մեր ձեռքն են մինչեւ նոյեմբեր 3 եւ ոչինչ կը գրեն այդ մասին։ Տարակոյս չկայ թէ մարդական հին միջադէպի մը արձագանգն է, յաւելեալ եւ ճոխացեալ։ Կ'արտատպենք քանի մը տող, իբրեւ զուարճալիք.—

«Գուրուն» կը գրէ, «Դաշնակները եւ Հնչակեանները իրար կ'ուտեն» վերնագրին տակ.—

ՊԷՅՐՈՒԹ, 29 Հոկտեմբեր.— Թշնամութիւնը օրէ օր կը սաստկանայ Սու-

(Շար.ը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ՝

ԻՏԱԼԻՈՅ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԴԺՈՒԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Թէեւ ներկայ Անգլիոյ մտավախութիւնները, կը մնայ հասկնալ իտալական ձեռնարկին տնտեսական, ընկերային եւ քաղաքական պատճառներն ու կարելիութիւնները։

Իտալիոյ տարածութիւնն է 310.000 քառ. քիլ. եւ որուն 48 առ 100ը մշակելի է, 26 առ 100ը մարգագետին է, 8 առ 100ը անմշակ, 18 առ 100ը անտառ։ Հարաւային երեք գաւառները Պազիլիքատա, Ապուլիա Կալապրիա, դրեթէ անջրդի են եւ ուր բնակչութեան խտութիւնը կը հասնի հազիւ 54 անձ իւրաքանչիւր քառ. քիլ.ի վրայ։

Երկիրը աղքատ է հանքերով։ Իտալիա կը ներածէ տարեկան 12 միլիոն թոնօ հանքածուխ, շուրջ 12 առ 100ը ընդհանուր ներածութեան։ Գերմանիա կը հայթայթէ 40 առ 100ը, Անգլիա 39 առ 100, Լեհաստան 10 առ 100 եւ ուրիշներ 11 առ 100։

Առաջնակարգ կարեւորութիւն ունի քարիւղը։ Իտալիա պարտաւոր է ներածել Ռումանիայէն՝ 39 առ 100, Ռուսիայէն՝ 26 առ 100, Ամերիկայէն՝ 15 առ 100, Պարսկաստանէն՝ 10 առ 100, ուրիշներէ 10 առ 100։ Անհրաժեշտ է վառելանիւթը (essence) որուն 33 առ 100ը կը հայթայթէ Իրան, 26 առ 100ը Ռուսիա, 9 առ 100ը հոլանտական գաղթավայրեր, 10 առ 100ը ուրիշներ։ Մետաղագործութեան համար պէտք ունի երկաթի, որուն 17 առ 100ը կու գայ Ֆրանսայէն, 30 առ 100ը Ռուսիայէն, 32 առ 100ը Շուէտէն, 21 առ 100 Ալճերիայէն։

Իտալիոյ մշակելի հողերը բաւարար չեն բնակչութեան անունդն ապահովելու չափ անհրաժեշտ նիւթեր տալու, չեն կրնար հայթայթել ճարտարարուեստի համար կարեւոր հում նիւթեր։ Անբաւական է ցորենը։ Ներածումներուն ընդհանուր գումարին 5 առ 100ը կը յատկացնէ բուրդ դնելու Աւստրալիայէն, Արժանթինէն, Բարեյուսոյ Գլուխէն։ Բամպակեղէնի ճարտարարուեստին համար պարտաւոր է բամպակ ներածել։ Ուրեմն հում նիւթերու համար կախում ունի օտարէն։ Արտածելու է ներածել կարենալու համար, առանց խանգարելու առեւտրական կշիռը, որպէսզի կարելի ըլլայ գործ հայթայթել համար հազարաւոր գործաւորներու, ուտեստեղէն տալ աճող ժողովուրդի մը։

Հոս է տնտեսական կեանքի բարդ հարցը, որուն լուծման համար պետութիւնը ջանաց բարւոքել հողը եւ համաձայնիլ հոյթայթիչներու հետ։

Պետութիւնը թափելէ երկրագործութիւնը, եւ ջանաց հողին կայուն մշակութ փերդային վերջայ...ին բարւոքման ծախքերուն 56էն 75 առ 100ը— հողատէրը՝ 12 եւ 32 առ 100, իսկ մնացեալը կը վճարէ գաւառի փարչութիւնը։ Բազմաթիւ ճախճախուտ վայրեր չորցուեցան, շուրջ 200.000 հէքթար։ Հանմի մօտ գտնուող եւ դարերէ ի վեր ջերմախտ սփռող ճահիճները բնակելի դարձան։ Հոն շինուեցան 476 քիլոմէթր ճամբայ, 1756 քիլ. ջրանցքներ եւ 1931էն ի վեր 50.000 հէքթար հող բաժնուեցաւ 10էն 30 հէքթար մասերով, բազմանդամ ընտանիքներու։ 1934ին 50.000 բնակչութեամբ կեդրոն մը դարձած էր այդ վայրը։

Իտալիա տարեկան 80 միլիոն կենդինար ցորեն կը սպառէ, մինչդեռ արտադրութիւնը կը հասնէր 60 միլիոն կենդինարի։ 1925 յունիս 20ին երկրագործը հրաւիրուեցաւ «ցորենի պայքար» մղելու։ 1933ին արտադրութիւնը հասաւ 81.0 միլիոն կենդինարի, իսկ 1934ին՝ 63.3 միլիոն կենդինար 29.9 միլիոն կենդինար 1933ին, րի։ Եգիպտացորենի արտադրութիւնն յաջորդ տարի հասաւ 31.9 միլիոնի։ Գինիի քանակն էր 1933ին 33 միլիոն հէքթոլիդր, 1934ին իջաւ 30.5 միլիոնի։ 1928—32 տարեկան միջինն եղաւ 41.1 միլիոն հէքթոլիդր եւ որովհետեւ տարեկան սպառումն է 40 միլիոն հէքթոլիդր, Իտալիա պարտաւոր էր գինին անգամ ներածելու։

Նոյնպէս ձէթի արտադրութիւնն եղաւ 1934ին 2.1 միլիոն կենդինար, շուրջ 32 առ 100 յաւելում 1933ի արտադրութեան վրայ, բայց 1928էն 32ի արտադրութիւններէն նուազ։

1933ին գետնախնձորի արտադրութիւնն եղաւ 23.7 միլիոն կենդինար, 1934ին՝ 27.0 միլիոն։ Շաքարի յառուկ ին 21.4 միլիոն կենդինար, 1934ին ճակնդեղին արտադրութիւնը 1933 - 26.5 միլիոն։ Բրինձի արտադրութիւնը 1933ին 7.5 միլիոն, 1934ին 17.8 միլիոն, բամբակի միջին արտադրութիւնն է 175 քիլօ մէկ հէքթարէն, 1934ին բարձրացաւ 321 քիլոկրամի։

Կը տեսնուի որ երկրագործական նիւթերու արտադրութիւնը կը նուազի, բացի քանի մը նիւթերէ, մինչդեռ բնակչութիւնը կ'աւելնայ, օտար երկիր աշխատող գործաւորներ կը վերադառնան։ 1934 ապրիլին անգործ երկրագործներու թիւն էր 210.000, 1935ին 144.700ի կ'իջնէ շնորհիւ 25 հոկտ. 1934ի 40 ժամուան աշխատանքի հրամանագրին։

Անգոհացուցիչ է հետեւաբար երկրին արտադրութիւնը, հակառակ կատարուած գերագոյն ճիգերուն։

Սակայն մխիթարական է ճարտարարուեստի վիճակը։ 1925ին ելեկտրականութեան արտադրութիւնն եղաւ 6545 միլիոն քիլովաթ, իսկ 1934ին 11.884 միլիոն։ Ինքնաշարժներու արտադրութիւնը 40.000էն հասաւ 60 հազարի։ Հիւսուածեղէններու վիճակը ծանրացած էր անցեալ տարի, որզակի բարւոքում կրեց այս տարի։ Գոզպատի, ձոյլի, կապարի ճարտարարուեստները յառաջդիմութեան մէջ են։ Ճարտարարուեստի ընդհ. ցուցիչը 1932ին 72.98 էր, 1933ին 80 49ի, իսկ 1934ին 88.34ի բարձրացաւ։ Ճարտարարուեստի գործադուրկներու թիւը 1934ին 682.670 էր, 1935 ապրիլին 550.900ի իջաւ 40 ժամուան աշխատանքի հրամանագրով։

Մխիթարական կողմին անմխիթար կողմն ալ կայ։ Ո՞ւր է բանուած նիւթերու համար սպառման շուկայ։ Ինչպէս ծախել եւ հում նիւթեր հայթայթելու համար օտար դրամ ձեռք բերել, առեւտրական կշիռը հաւասարակշռելու համար։ Իտալիա առեւտրականդաշնագիրներու դիմեց, բայց պատնէշներ քաշուիլ սկսած էին արդէն։ Ո՞ր կողմ որ դիմեց արտածման դժուարին հարցը լուծելու համար, իր դէմ գտաւ Փոքր եւ Պալքանեան Համաձայնութիւնները։ Ազգերու Դաշնակցութեան 1926ի տեղեկագիրը կը յայտնէր թէ Իտալիա 50 միլիառի երկրուն պարտք մը ունի արտասահմանի մէջ՝ նախնական նիւթերու վճարման համար։ Նոյն տեղեկագիրը կը գրէ «որ Իտալիա դժուարութիւն կը քաշէ միջազգային վճարումներուն համար, որովհետեւ հարստութեան աղբիւրները քիչ են»։ Տեղեկագիրը կը նախատեսէ հաւասարական բացին չէզոքացումը, եթէ կարգադրութիւն մը չըլլայ։ Մեծ դոհողութիւններով Իտալիա կրցաւ պահել հիւսուածեղէններու յաճախորդները՝ Մ. Արեւելք եւ Հնդկաստան, արտածումներուն 39 առ 100ը։

Կրցաւ արտածել պտուղ, բրինձ, պանիր, ձէթ, գինի, 10 առ 100 դէպի Անգլիա, 16 առ 100 Գերմանիա, 6էն 7 առ 100 Ֆրանսա։ 1930ին պտուղներու եւ կանանչեղէնի արտածումը կը հասնէր 2 միլիառ լիրէթի։ Մխիթարիչ է բայց անբաւական։ Արտածումներու արժէքը շատ վար կը մնայ ներածումներու արժէքէն։ Իսկ ներածումները անհրաժեշտ նիւթեր են, առանց ատոնց ժողովուրդին տնտեսական գործարանաւորութիւնը կը կաղմալուծուի։ Անգլիական The Economist թերթը կը գրէր (24 օգոստ. 1935), որ Իտալիա պարտաւոր է ներածել տարեկան 12էն 15 միլիոն թօն հանքածուխ, 60էն 70 հազար թօն պղինձ, 200.000 թօն երկաթ, 1 միլիոն թօն պողպատ, 25.000 թօն կապար, շուրջ կէս միլիոն թօն վառելանիւթ եւ քարիւղ։ Թերթը կ'եզրակացնէր.— «Կամ անկարող պիտի ըլլայ վճարելու կամ դրամագլուխէն պիտի վճարէ, երկու պարագաներուն ալ կացութիւնը դժուարին է»։

Այս կացութենէն կ'աղդուի առեւտրական կշիռը, որուն բացը 1933ին 1441 միլիոն է, 1934ին 2441 միլիոն, 1935 յունուարին 2430 միլիոն։ Կը նշանակէ թէ արտածումները կը նուազին, իսկ ներածումները կը մնան նոյնը։ Պատերազմէն առաջ այս բացը կրփակուէր անտեսանելի մուտքերով, զբօսաշրջիկներու թողած գումարներով եւ արտասահմանի իտալացի գործաւորներու ընտանիքներուն ղրկած դրամով։

Այս երկու հասոյթները կքալապէս նուազած են։ Տակաւին 1922ին զբօսաշրջիկներու թիւը կը հասնէր 4.624.124 հոգիի, որոնց 506.606ը օտարներ էին, Անգլիացի, Ամերիկացի, Գերմանացի։ Հասոյթը եղած է 1.552477 լիրէթ։ Իւրաքանչիւր զբօսաշրջիկ միջին հաշուով մնացած է 20 օր եւ ծախսած՝ 4000 լիրէթ։ Երեք տարիէ ի վեր կառաւարութեան՝ վիճակագրութիւնները ցոյց կուտան հսկայ անկում մը այցելուներու թիւին եւ հետեւաբար Իտալիոյ հասոյթներէն մէկուն։

Պատերազմէն առաջ արտասահմանի Իտալացիներուն հայրենիք ղրկած գումարը կը հասնէր տարին շուրջ մէկ միլիառ լիրէթի։ 1921էն 1924 այս գումարը 4500 միլիոնէն 2370 միլիոնի իջած է։ Ազգերու Դաշնակցութիւնը 1926ին հող կը տեսնէ Իտալիոյ տնտեսութեան դժուարութիւններէն մէկը։

Արտածումներու նուազումով, առեւտրական բացի չէզոքացումով՝ տուրքերու գանձումը կը դժուարանայ, հետեւաբար պետական պիւտճէին բացը կը քեցուի։ 1931ին 5.5 միլիառ է, 1934ին եօթը միլիառ։ Երկրուն պարտքը 1929ին 2510 միլիոն է, 1935ին 11.046 միլիոնի կը յանգի։

Գեսութիւնը փոխառութեան ռուկը կը նուազեցնէ, բայց նոր փոխառութիւններ կը կնքէ եւ հետեւաբար կ'աւելնայ հանրային պարտքը. 1933ին 97215 միլիոն է, 1934ին 102.622 միլիոն, իսկ 1935 մայիսին 105.244 միլիոնի կը յանգի։ Իսկ արտածումներուն արժէքին մէկ մասը կը վճարուի պահեստի գումարէն։ Մուսոլինի Փեզարոյի մէջ արտասանած ճառով (1926 օգոստ.) կը խոստանար պաշտպանել լիրէթը։ Յաջորդ տարի (21 դեկտ. 927) լիրէթին ոսկիի հիմ կը դրուէր 3.67ի համեմատութեամբ (Փրանքի հաստատունութենէն յետոյ 100 լիրէթ 134.34 Ֆր.) հրամանագիրը օրէնքի կարգ կ'անցնէր 7 յունիս 928ին։ Այս հրամանագիրը կը կախակայուի 22 յուլիս 935ին, որովհետեւ լիրէթը բոկած էր ոսկիէ։

Պետական դրամատան ոսկիի մթերքը սկսած էր նուազիլ։ 1928 դեկտ. 31ին տակաւին 11.070 միլիոն էր։ 1933ին 7022 միլիոնի, իսկ յաջորդ տարին 5811 միլիոն կ'իջնէ։ Լիրէթը թողած է արդէն ոսկիէ իմը։

Լիրէթին բարձր չափանիշի մը վրայ հաստատելըպատճառեղած էր ներքին գիններու անկումին եւ որուն յաջորդեց միջազգային գիններու անկումը։ Կառավարութիւնը պարտաւորուեցաւ անհրաժեշտ նիւթերու արժէքներն իջեցնելու, փոքրաքանակ վաճառողներուն գիններուն վրայ հսկելու։ 1930 նոյ. 18ին պաշտօնէութեան թոշակներուն 12 առ 100 եւ վարձքերու, ուտեստեղէններու գիններուն 10 առ 100ը զեղչուեցան։

Սակայն տնտեսական տագնապը չէզոքացուելով՝ կացութիւնը ծանրացաւ, անգործներու թիւը հետզհետէ աւելցաւ։ Այս դժնդակ կացութեան պատճառները միջազգային են եւ տեղական։ Օրուան վարիչները իշխանութեան գլուխ գալով ենթադրեցին թէ վարչաձեւը տեւական պիտի ըլլայ եւ թէ միջազգային կեանքը շուտով բընական ընթացք մը պիտի ունենայ։ Հոն սխալեցան։ Ֆաշականութիւնը վարի տուաւ հանրային աշխատանքներու՝ կուսակցական նկատումներով եւ ծախսեց 1922—34 շուրջ 28 միլիառ՝ լիրէթ։ Հանրային պաշտօնեաներու թիւը աւելցաւ ծանրաբեռնելով պետական պիւտճէն։ Ենթադրելով թէ 1935ին Եւրոպա պիտի գտնուի պատմութեան նոր անկիւնադարձի մը առջեւ՝ Իտալիա սպառազինուեցաւ իր անտեսական ուժերէն վեր։

Երկրագործական բերքերու նուազում, հում նիւթերու անհրաժեշտութիւն, բանուած նիւթերու համար սպառման շուկայ, առեւտրական կշիռի բացի մտահոգութիւն, ոսկիի պահեստի նուազում,—ահա տնտեսական բազմաթիւ պատճառներ որոնք մղեցին Իտալիան դէպի հաստարակած։

ՀԵԹՈՒՄ

ՃԱՄԲԱՆԵՐՈՒՆ ՎՐԱՅ

Եթէ օր մը բախտը այս ափերէն դիս դերէ այլ հորիզոններ, ու ինծի հարցուի թէ դիտութեան, մշակոյթի ու նրբաճաշութեան դասական հայրենիքին՝ Ֆրանսայի մէջ ի՞նչը գտայ աւելի հրաշալի, աւելի գեղեցիկ, աւելի հմայիչ, մէկ պատասխան ունիմ առանց վերապահութեան.

— Ճամբաները

Երկար, հարթ ու մաքուր ուղիներ։

Ճամբա՜յ — ճանապարհ։ Թարմուոյթ մը ամբողջ ինծի համար։ Անհատ իր սպասած կերտելու համար ճամբայ մը կ'ընտրէ։ Ընկերութիւններ, իրենց իտէալը, իրենց նպատակը իրագործելու համար ուղի մը կ'որոշեն ու զայն կը ցոյցն զոհողութեամբ, արիւնով ու արցունքով։ Մարդիկ իրենց երազները իրագործելու, հոն հասնելու համար, սպասուած առագաստին տիրանալու համար ճամբայ մը կ'ընտրեն ու կը քալեն անվհատ եւ մեծ յամառութեամբ մը։

Տիեզերքի մէջ, առանց ճամբայի ոչինչ կայ ու ճամբայով ամէն ինչ կայ։

Դիւթական հմայիչ ու կախարդական ճամբայ մը չէ՞ այն տաժանելի, խորախոր զառիթափը ուր արիւրանց ցեղիս հուժկու զաւակները ապստամբելէ կերպով քալեցին քառասուն. հինգ տարիներէ ի վեր ու կը քալեն տակաւին արդաղան յամառութեամբ մը։

Օ՛ փառք Հայոց սատուածներու ամենազօր Վահագնին ու անդունդներու մէջ «չարքերչու կողմէ չգթալուած Արտաւազդին

Ու ... Հոկտեմբերը մեզի համար— Դաշնակցականներուս համար ուխտի օր ըլլալով մէկտեղ, ճամբաներու օր մըն ալ է։ Ճամբաներու վրայ են բոլոր դաշնակցական աշխոյժ տղաքը։ Դէպի Վիէն, դէպի Վալանս, դէպի Սէնթ Էթիէն, Ս. Շամօն, Տէսին, Սէն Մօրիս, Փօն տիւ Շէրի, եւ դեռ անուններ ու վայրեր, որոնց մէջ մեր քաջ տղաքը ժողովուրդին աշխատանքով առաքելոց մթնոլորտ մըն են առեղծեր.

Ու ամէն տարի մէկ օր, Դաշնակցութեան Օրը, գիւղէ գիւղ, քաղաքէ քաղաք իրար տեսութեան կ'երթան, արդաղան ուխտը վերանորոգելու համար, կանգուն մնալու, պատնէշին վրայ մնալու, ցեղին աւանդութիւններուն եւ սրբութիւններուն սրբութեան պահակ կենալու նոր եւ հաւատաւոր խոստումը կատարելու իրարու։

Ես ալ ճամբաներու վրայ եմ այդ օրերուն, «լիւքս» օթօքարին մէջ բազմած դէպի գիւղ կ'երթամ։ Իսկէր գետին ոսկի ափունքին վրայ փռուած այն գիւղը, որու մասին տարիներ առաջ գրեցի «Յառաջ»ին մէջ։ Կ'երթամ այնտեղ մասնակից ըլլալու մեր տղոց տարքած ուրախութեան։ «Ան պայման գասո, գրած են իրենց նամակին մէջ։ Կրնա՞մ մերժել։

Ու հաճոյք մը պատճառելու համար իրենց, չոդուկոմ կաղզոյր մը առանալու համար ես դիւղ կ'երթամ։ Օթօքարին մէջն եմ, հարթ, գեղեցիկ ճամբու մը վրայ կը վազենք փոթորիկի մը հանգոյն։ Կարծես ճամբայ չէ մեր կոխածը, այլ մարմարեայ սիւն մը ձգուած երկրէ եւ երկինքին միջեւ ու մենք երկնային թեւով մը կազմուած անոր՝ վեր, երկինք կը բարձրանանք։

Ու քանի կը բարձրանանք, այնքան կը հեռանայ երկինքը։

Եւ երբեմն ալ ոլոր մոլոր, դարձդարձիկ կարծես ամեհի վիշապ մը փռուած մեր առջեւ ու մեր կառքը ամեն յաղթանակ մը տանելու համար կը հալածէ զինքը։

Կծկուած նստած տեղս, աչքերս պատուհանէն դուրս կը դիտեմ բնութիւնը։ Տխրութիւն մը իջած է ուսերուս վրայ, կը սեղմեմ կոկորդս, կը ծանրանայ սրտիս վրայ, տխուր է զուարթ փռուած բնութեան պէս։

Աշուն է.. Ամպամած երկինք, ծառերը, սեւ ու մելամաղձոտ եղանակ, տերեւաթափ ծառեր, մերկացած դաշտեր։ Աշնանային քամին մոայլ երգի մը կառքը շրթներուն վրայ պատուհանին ապակիները կը ծեծէ։

«Սիրտս Ոմսն է ԷՍ փլած տնտր»

Իմ սիրտս ալ փլած է։ Աչուն է որ կը թաղուէր այնտեղ այս օրերուն։ Ուրախանալու, տօն կատարելու համար կ'երթամ, այդ նպատակով հրաւիրուած եմ, եւ սակայն, եթէ դիտնային թէ ի՞նչ խոր տխրութիւն մը կը տանիմ հետս, ի՜նչ ահաւոր թախիծ։

Հոգիիս խորը երկու պատկերներ կախուած են դէմ դիմաց, մէկը, առաջինը՝ խինդ ու ծիծաղ, տօն ու ուրախութիւն, վարդավառ մթնոլորտ, դդայուն արտասանութիւն, անուշ երգեր, գեղեցիկ, կազդուրիչ ճառեր ու բաժակաճառեր։

Դեռ երեք շաբաթ առաջ մեծ խանդավառութեամբ տօնեցինք «Դաշնակցութեան Օրը»։ Երկու շաբաթ առաջ նոյնքան մեծ խանդավառութեամբ տօնեցինք 50ամեայ յոբելեանը ծանօթ վաստակաւորի մը։ Լաւ էին, անուշ ու կազդուրիչ օրեր ու պահերը։

Ու հիմա երկու շաբաթ վերջ, «Յառաջ» մը ձեռքս, առաջին էջին վրայ սեւագրեալ յուսանկարը մահուան դոյժով մը սեւագրուած. Հայոց մեծ հանճարը, երգի տիրական վարպետը՝ Կոմիտաս ոչ եւս է...

Եւ կը մտածեմ, այս քանիերո՞րդ հանճարն է որ կը թաղուի օտար հողի տակ ... Այս քանի՞երորդ տաղն է որ կը մարի օտարութեան մէջ անհրապոյր երկինքի մը տակ .. Այս քանի՞երորդ կամքն է որ կը խորտակուի առանց եռացումի, առանց ափ մը սեփական հողի։

Հէ՜յ Արտաւազդ, ո՞ւր ես ... դեռ պիտի սպասե՞ս անհեդ զնկզնկոցով մը փշրելու շղթանները, լոյս աշխարհ գալու, կառք մը առեւ, ափ մը հող բաշխելու մեռած ու աղջ զաւակներուդ ... Դեռ պիտի յամենա՞ս զաւակներուդ արիւն ուղելու արար աշխարհէդ։

Դուրսը, միջոցին մէջ, աչքիս առջեւ կախուած է Կոմիտասին պատկերը, իր երգերու ծրարը անութին ներքեւ, ձայնը շրթներուն վրայ, տխրութիւնը դէմքին վրայ։ Եւ մաքիս առջեւ կուգան ու կ'անցնին անոր մեղանուշ եղանակները եւ աստուածատուր երգերուն բառերը.

Հո՛վ արէք սարեր ջան, հո՛վ արէք,
Իմ դարդիս դարման արէք...
Կռունկ ուստի կուգաս,
Ծառայ եմ ձայնիդ...

Արօր տառրաց, Տիրանի ծառ, Քէլէ քէլէ, Իմ չինարի եարը, եւ դեռ ինչեր, հրաշալի երգեր ու եղանակներ

Կը յուզուիմ, կը կծկուիմ ... գրպանիս կը ցաւի, բայց աւելի կոկորդս կը ցաւի։ Աչքերուս կոպերը կը ծանրանան եւ երկու կաթիլ աղի ջուր վար կ'երկարի, կ'իյնայ «Յառաջ»ին վրայ։

Կողքիս նստած ծերունի Ֆրանսացին կը նշմարէ յուզումս եւ փափկանկատութեամբ ներողութիւն խնդրելէ վերջ՝ յուզմանս պատճառը կը հարցնէ։

— Ոչինչ, կը պատասխանեմ, մօտակայ գիւղ մը բարեկամ մը ունէի, մեռած է, յուղարկաւորութեան կ'երթամ։

Նոր բարեկամս ցաւակցութիւն յայտնելէ վերջ ազգութիւնս կը հարցնէ։

— Հայ եմ, Անմէնիէն

— Հա՛, Արմէնիէն, լաւ կը ճանչնամ Հայերը։ Ճարտիկ, գործունեայ եւ աշխատասէր ժողովուրդ են։ Լաւ կը սիրեմ Հայերը։

Շնորհակալութիւնս կը յայտնեմ եւ կառքը կը սուրայ իր նորին ձգելով գիւղեր ու քաղաքներ։ Կը մօտենամ հանգիստիս տեղը։ Գիտեմ որ հանգիպակաց բլուրին ետին կը հանդչի գիւղը։ Քանի մը վայրկեան եւ ահա մեր տղաքը։

Ի՞նչ պիտի ըսեմ, ի՞նչպէս պիտի բարեւեմ, պիտի կարենա՞մ զսպել յուզումս

Օթօքարը կանգ առնելէ առաջ, կը շտկուիմ, կարգի կը դնեմ պայուսակս ու կը սրբեմ խարխիշներուս թացը.

Կ'երթամ յոգնութեան ուրախութեան մէջ թաղելու իմ տրտմութիւնս։ Լաւ է որ բարի ժպիտով մը դիմաւորեմ զինքը, զայց ինդինքս, չէ՞ որ գացողին գիւղ կ'երթամ, բարի խօսքեր եւ յուսեր տալու համար իրենց.

ՄԻՍԱՔ - ՄԻՐԶԱ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ՁԵՌՆԱՐԿ

Վաղը, կիրակի, տեղի կ'ունենայ «Յառաջիմաւորաց» Միութեան տարեկան պարահանդէսը, ճոխացած գեղարուեստական յայտագրով։

Ամէն Միութիւն կամ հայրենակցական՝ տարին մէկ կամ երկու օր կը պրակէ։ Որքան արդար է որ ժողովուրդը, ան որ Արմէն մնացած է այս մեծ քաղաքինտարրալուծարանին մէջ, տարին մէկ երկու օր հետաքրքրուի «Յառաջիմաւորացի» վարժարանով, քանզի այդ գպրոցը կը պահպանուի նոյն ժողովուրդին նպաստներով։ Այնտեղ կ'ուսանին մօտաւորապէս 100 Արմէններ եւ Արմէնուհիներ։ Հայ մնալու համար բաւական չէ սփիւռական երակներուն մէջ ունենալ Հայու արիւն։ Հայ մնալու համար առհաւութիւնն ու ժառանգականութիւնը շատ տկար դեր մը կը կատարեն։ Հայ մնալու համար հարկ է ստանալ առհամիկ դաստիարակութիւն։ Հայ մնալու համար պէտք է գիտնալ կարդալ ու գրել արմէներէն, անհրաժեշտ է գիտնալ Արմէնիայի պատմութիւնն ու աշխարհագրութիւնը, ճանչնալ հայ գրականութիւնը եւ շրթունքներուն վրայ վարդի մը պէս ունենալ անմահ վարդապետին հայերգները։

Եւ, առանց յաւակնոտութեան, կ'ըսենք որ այս բոլորը կը կատարուի «Յառաջիմաւորացի» վարժարանին մէջ։

Ուրեմն կը մնայ արժէն հասարակութեան տաք ու խանդավառ ներկայութիւն մը բերել ի նպաստ վարժարանին սարքուած պարահանդէսին։

Վեց տարիէ ի վեր կանգուն է վարժարանը, միշտ ժողովուրդին լումաներով։ Հակառակ այս տնտեսական տագնապին, թաղեցիները գմայլելի յամառութեամբ մը արթնած են կեն- դանի պահել զայն։

Անցեալները հայրենակից մը կը հարցնէր «Յառաջիմաւորացի» վարչութեան անդամներէն մէկուն,

— Բարեգործականը բնաւ օգնութիւն չ'ըներ վարժարանին ...

Վարչութեան անդամը պատասխանեց բիւսամբ.

Ո՛չ բարեկամս, Բարեգործականը մինչեւ հիմակ մէկ սու անգամ չէ տուած մեզի։ Եւ բարեբախտաբար՝ որովհետեւ ակամայ բարիք մը ըրած է։ Եթէ Բարեգործականը գումար մը պարգեւած ըլլար մեր դպրոցին՝ այն ատեն մանակ մեր անդամներուն ժրաջանութիւնը պիտի թուլնար։ Մէջտեղը գումար մը կայ ըսելով ամէն անգամ տեղի քաշուէր իր պատեանին մէջ։ Իսկ դեռ հիմակ ամէն օր չարժուիլ ենք մէկ փրանք աւելի հաւաքելու մար։ Հայ ազգը Բարեգործականով չէ որ ապրեր է, այլ մխիթարաբար ժողովուրդին տառապելով հաստատուած կեդեցիներուն, վանքերուն, դպրոցներուն, հիւանդանոցներուն, գրադարաններուն ու բոլոր ազգային հաստատութիւններուն իրական բարերարը ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴՆ է։

Ըսենք թէ «Յառաջիմաւորաց» պարահանդէսը ունի նաեւ գեղարուեստական բաժին մը, նոր ու... կան, արտասանութիւններով եւ նուագով երգերով ու ... հայկական պարերով ու պարերգով։

Դպրոցին երկսեռ խումբը որ կը գէր աւելի քան տասնեակ կոմիտասեան երգեր, այս անգամ շնորհիւ Ա. Յովհաննէսեանի սիրայօժար աշխատանքներուն՝ պիտի երգէ նաեւ ալ, թէ Կոմիտասէն եւ թէ ուրիշներէ. Փոքրիկ համերգ մը պիտի ունենայ եւ եօթնէն տասնեակ տարեկան մանչուկներ եւ աղջնակներ պիտի վերապրեցնեն Հայ մշակոյթ, Հայ հարսը, Հայ սիրահարն ու աշխատաւորը։

Յայտագրին պարային մասը լուրջ նորութիւն է։ Այս մասը գեղեցկացնել մեր ծանօթ ու համակրելի Թառխառ Գարեգին Յովհաննէսեան մէջտեղ բերելով իր տաղանդին նոր ու աւելի փայլուն երեսը։

Այս առթիւ աւելորդ չեմ համարեր քանի մը տեղեկութիւններ։

Պ. Գարեգին աւարտած է, 1917ին պարային դասընթացք մը Կեսարիոյ մօտ։ 1930ին ալ, Իրանի մէջ, աւարտած է ուրիշ դասընթացք մը, ... նաեւ պահելով կովկասեան, ... կական եւ պարսկական պարերը։

Փարիզի մէջ ունեցաւ երկու ... ցանդաւոր աշակերտուհիներ։ ... ջինը իր կրակոտ դարերիկ՝ Թէժ... ու երկրորդը՝ շնորհալի Օր. Վեր... նիկ Զատիկեան։

Փոքրիկ Թէժինեան արդէն ... կան ծանօթ է հայ հասարակութեան եւ բուռն կերպով սիրուած իր ... ծին արուեստով։

Ցայտնութիւն մը եղաւ Օր. Վերոնիկ Զատիկեանը, որ իր մօտաքր ... ծեց «Դաշնակցութեան Օրը», ... հին վերնատունին մէջ պարեր ... ծանր պարեր, հրաշալի ... մը խառնած ճապուկ ... Թրմական մթնոլորտ մը ... խոհուն եւ հանդիսաւոր խաղով ... պարը աւելի տպաւորիչ է իր ... բիւրեղացած խանդավառութեամբ ... իր ոտքերը կ'ոստոստեն թռչունի ... բու նման։

Կը պարէ նաեւ ճկուն ու ... Գարեգինը։

Ուրեմն, կիրակի, ժամը 3էն ... չեւ 8, երգ, պար, արտասանութիւն ... Յէն մինչեւ կէս գիշեր ալ եւրոպական պարեր, ընկերակցութեամբ «Եփրատ» նուագախումբին։

Իբրեւ նիւթական զոհողութիւն շատ պզտիկ բան մը պիտի արժէ ... սարքուածութեան։ Ներկայութիւն ... զոհողութիւնը սակայն մեծ ... պատ մը պիտի ըլլայ «Յառաջիմաւորացին թէ նիւթապէս եւ թէ բարոյապէս։

Կիրակին Յառաջիմաւորացին ... Այդ կիրակին չէնցնել կը մնայ ... ղովուրդին։

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

** Ջենացիները բարձր գնահատել ... գոց բարեւած առեն՝ ակնոցները ... հանեն իբր յարգանքի եւ քաղաքավարութեան նշան, ինչպէս մենք ... ենք բարեւի ժամանակ գլխարկը ... նել։

** Ճափոնի մէջ երբ թատերական խաղ մը անախորժ է, հանդիսականները իրենց դժգոհութիւնը կ'արտայայտեն կռնակը դէպի բեմ դառնալով, որմէ յետոյ վարագոյրը կ'իջնէ եւ ժողովուրդը առանց ... կը հեռանայ թատրոնէն։

Ի ՊԷՏՍ ԶԱՐԳԱՑԵԼՈՑ

— • —

Սիրելի Արազ.— Պզտիկ վարժութիւն մը մեր տղոց, արթուն ընթերցողներուն համար, որոնց ուշադրութիւնը չեմ ուզեր վրիպեցնել գաղափարը անուանելով թելադրելով՝ որոնք գործնական կեանքի մէջ կրնան իրենց առջեւ ծունկի բերել հօթանասնագոյններն անգամ։ Բայց, վերջապէս, ամէն մարդ բառ չի կրնար կապել, եւ խօսելու ու գրելու թեթեւութիւնը կը ջանայ պահել ծանրահոգ վիճակներու մէջ անգամ, անշուշտ բառ կապելը տարբեր իմաստ ունի...

Բայց մենք դառնանք մեր գործին, եթէ ոչ ոչխարներուն.— Սոյզ, յոյզ, խոյս, խոյզ, ծոյլ, մոյր — այս բառերուն բայերը գտնենք, որոնք անոր ... սուզուիլ), յուզել (յուզուիլ), խուսել, խուզել, ծուլել, մուրալ։ Խրթութիւն մըն է, չէ՞։ Այսինքն՝ արմատականին ոյն ու-ի կը փոխենք բայերուն մէջ։

Հիմա ուրիշ օրինակ մը — բռնել, կծել, ծրել, թռել, ծլիլ, մռել, մզել, մխել, վրայ, նշան, ծծկան, մշկամ..., բռնութիւն — այս բայերուն եւ անոնց ու բարդ ձեւերուն արմատականները գտնել ջանացէք։ Ես կ'ուզեմ որ ... ահա կը լսեմ—բուռ, կուռ կամ կիթ, ծիր, թուր (հացի թուր), ծիլ մուր, մուզ, մուխ, վեր, նիշ, ծիծ, մուշկ, բիրտ։

Ցեղայ կան բառերու ընտանիքներ, այսինքն՝ մէկ բառը կ'առնենք, եւ անկէց կ'ածանցենք շատ մը, կարգ մը բառեր։ Նոր սերունդէն հիմա Ֆրանսերէն դաս առնողները միայն կանդրադառնան իրենց քերականութիւններուն familles de motsներուն, ։ Մենք ալ Հայերէնին համար առնենք մէկ քանին վերի բառերուն, այսինքն արմատականներուն (radical), անոնց ածանցները (derivé) գտնելու համար։ Այսպէս՝ նիշ, նշել, նշան, նշանակ, նշանակել, աննշան։ Ծիր, ծրել, ծրագիր, ծրագրել, անծիր (անծայր, անծայրածիր)։ Աստեղ իրեն նման՝ ուրիշ աւելի կամ նուազ ածանցելի բառերու համար։ Որոնցմէ եթէ կ'ուզէք, հատ մըն ալ, որուն մէջ ... բանաստեղծութիւն ալ կը մտնէ. — ոլոր, բոլոր, կլոր, գլոր, ոլորել, բոլորել, կլորել, գլորել։ Նաեւ՝ ոգի, հոգի, չոգի, չոգ։ Կը բաւէ այս խաղը, չէ՞։ Զգո՛յշ բանաստեղծութիւնէն։ Միտք պահէ՛, Արշաւիրի սրանչելի պատուէրը.— Որ ի Յուրբս դԵՒ դէմ, ցիւ՞ եւ ոգիէն յաՃախն։ Ամէն լեզուի մէջ, պատուէրները, պատգամները, հրամայականները ընդհանրապէս հին դասական ձեւով կը յիշատակուին։ Ո՛վ որ բարակամ ըսէ, կը տեսնուի կ'իմանայ կ'ուժացանիի։ Այս առթիւ ծանրերկրորդ մը լուսթի՛ն ի յար-գանս, գրաբարին դամբարանին առջեւ։

Նորէն վար իջնենք սառնակէն, հողին վրայ մեր դիրքը բռնելու համար։ —Մասնիկ կը կոչուին միավանկ կամ բազմավանկ գիրեր՝ որոնք, ընդհանրապէս, առանձինն, նշանակութիւն չունին, բայց բառերու առջեւը կամ ետեւը գործածուելով, այդ բառերուն նշանակութիւնը կ'եզանակաւորեն, այսինքն՝ անոնց նշանակութեան վրայ բան մը կ'աւելցնեն, — կը հաստատեն, կը հերքեն, կը շատցնեն, կը պակսեցնեն, մէկ խօսքով՝ գոյն կուտան գոյն կ'առնեն։ —Այսօր ինչ տեղն է մեր հետեւողներուն հետ այս մասին համառօտ կերպով խօսքի բռնուիլ։ — Մասնիկները իրենց դիրքին համաձայն կը կոչուին՝ նախադիր եւ յետադիր։ Նախադիր մասնիկները ընդհանրապէս կը ժխտեն բառին բովանդակութիւնը։ Այսպէս՝ ան, տժ, դժ, ապ, չ, տ մասնիկները։ Իբրեւ օրինակ՝ անկէշ, տժգոյն, դժպատեհ, ապերախտ, չկրցող, տմոյն, տգէտ, տհաճոյ, տհաս, տկար, յայտնի գործածական բառեր միայն առնելով։ — Իսկ յետադիր մասնիկները, նախադիրներուն հակառակ, կը հաստատեն բառին իմաստը, ո՛չ միայն կը հաստատեն, այլ կ'աւելցնեն, կը փոխեն, ընդհանրապէս ի նպաստ բուն բառին։ Անոնցմէ ետս օրինակներ տանք.— Ական եւ ային ցոյց կուտան վերաբերում, առնչութիւն, կապ. ազգական, ազգային (այս վերջինը աւելի լայն ընդարձակ իմաստով, ինչպէս ընկերական անձուկ իմաստով, իսկ ընկերային՝ լայն իմաստով, social)։ Երբեմն կ'իյնայ ականին այբը եւ կ'ըլլայ կան, դրեթէ նոյն իմաստով. — գումկան, մուրացկան, ծծկան, լակկան։— Սեռական եւ սրական հոլովներու (որոնք վերաբերում, յատկացում կը ցուցնեն) ին մասնիկը առին կրճատուած ձեւն է, տունին, երկնքին (ինչ որ երբեմն կ'ըլլայ ուն — անեցող — տղուն, մարդուն եւն.)։

Ցետադիր մասնիկներէն յի-չե՞նք, առ այժմ ատր կամ ատր, ունեցող, նոյնպէս վերաբերեալ իմաստով.— Թագաւոր կամ թագուոր, դինաւոր կամ գինուոր, բանաւոր կամ բանուոր (իրենց առանձին նշանակութեամբ, բայց նո՛յն մասնիկով), անուոր, ծոցուոր, աղուոր (աղ, աղու բառէն), այլովքն հանդերձ։

Ցիշե՛նք դարձեալ ենի բազմակողմանի մասնիկը։ Նախ՝ կը նշանակէ ծառ, ո՛ր պտուղին կամ ծաղիկին վրայ որ դրուի, այսպէս՝ մորեր, մրգենի, կեռասենի, թթենի։ Ցաճախ կ'ըլլայ միայն ի, նոյն իմաստով, չորենի, նռենի, ծիրանի, եւայլն։ Երկրորդ՝ կը նշանակէ մորթ կամ միս, ո՛ր կենդանիին վրայ որ դրուի, այսպէս՝ առիծենի (մորթը, որովհետեւ միսը չուտուիր), խոզենի (միսը, որովհետեւ մորթը չի գործածուիր), բառ այժմ գայլենի, ոչխարենի, եւն.։ Երրորդ՝ կը նշանակէ վերաբերեալ, այսպէս՝ հայրենի, մայրենի, արքենի (քանի որ ոչ միայն, ո՛չ մորթի խնդիր կրնայ ըլլալ) եւայլն։

Ցիշե՛նք նաեւ ոտ կամ ուտ, որ կը նշանակէ առատութիւն, բայց ոչ հաճելի տեսակէն առատութիւն կամ ճոխութիւն. այսպէս՝ քարոտ կամ քարուտ, փշոտ, քոսոտ, ձեռնոտ, չարուտ, թարախոտ, ոջլոտ, դըժ-ուարոտ։ Երբեմն ոտր կ'ըլլայ նաեւ լոտ, այսպէս՝ մակոտ, վախկոտ։ Մնացեալն ալ դուք ըսէք։ Առաջին տեսակէն (ոտ կամ ուտ) կան նաեւ երիզոտ, մազոտոտ

Բայց այս մասին կարելի է դարձեալ խօսիլ ուրիշ առթին։ (Թիչ մը փոխենք)։

ՏԱՐԱԶ

ՏԵՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆ
ՌՈՒԲԷՆ ՄԱՄՈՒԼԵԱՆԻ ՀԵՏ

— • —

« Հայրենիք » օրաթերթի թղթակիցը վերջերս տեսակցութիւն մը ունեցած է Պ. Ռուբէն Մամուլեանի հետ, անոր Պոսթոն այցելութեան առթիւ։ Ստորեւ՝ գլխաւոր մասերը.

— Պ. Մամուլեանը գտայ շատ խորասուզած. ան ամբողջապէս նուիրուած էր իր գործին։ Երբ ես թատրոն գացի, տեսայ որ ամերիկեան քանի մը թերթերու թղթակիցներ եւ ուրիշներ անհամբեր կը սպասէին տեսնելու զինքը։ Պ. Մամուլեան սակայն առաջնութիւն տուաւ ինծի եւ ուզեց նախ ընդունիլ հայ հայրենակիցներ, որ գացած էին իր մօտ զինք տեսնելու, եւ քանի մը հարցումներ ուղղելու իրեն։

Շատ սիրալիր եղաւ մեր տեսակցութիւնը։ Ժպտուն ու համակրելի՝ ան ձեռքս իր ձեռքերուն մէջ առած էր առաջինը եղաւ որ հարց տուաւ ինծի.

— Ի՞նչպէս, սիրեցի՞ք մեր օփերան (Փորկի էնտ Պէս)։

— Մինչեւ այժմ դուք աշխարհին ծանօթացուած էք, Պ. Մամուլեան, իբրեւ շարժանկարի առաջնորդ ղեկավար մը. իսկ այս նոր խաղը, զոր կը ղեկավարէք, օփերա մըն է։ Հետաքրքիր է գիտնալ թէ արդեօք ո՞ր ճիւղը ձեզ աւելի կը շահագրգռէ. շարժապատկե՞րը թէ օփերային կամ թատերական խաղերը։

— Երկուքն ալ հաւասարապէս, երկուքն ալ կը սիրեմ, այսուհետեւ պիտի զբաղիմ թէ շարժապատկերներու եւ թէ թատերական խաղերու բեմադրութիւնը ղեկավարելով։

— Հետաքրքիր է գիտնալ թէ ձեր հայ հայրենակիցները իրենց զանազան դիմումներով կը ձանձրացնե՞ն ձեզ։

— Երբեք, կը հաւաստեմ ձեզ երբեք։ Իմ հայրենակիցներու կեցուածքը, բաղդատած Ամերիկացիներուն, շատ զուսպ է եւ ես այդ տեսակէտէն շատ գոհ եմ։

— Կրնա՞ք մեզ ըսել, Պ. Մամուլեան, թէ ի՞նչ եղաւ «Մուսա Տաղ»ը, ֆիլմի պիտի վերածուի՞ թէ ոչ։

— Տակաւին յայտնի չէ եւ ես այդ մասին որոշ բան մը չեմ կրնար ըսել ձեզի։

— Ձեզ ո եւ է առաջարկ չըրա՞ւ Մեթրօ Կոլտուին շարժապատկերի ընկերութիւնը՝ այդ խաղի ղեկավարութիւնը ստանձնելու համար։

— Այո, այդ մասին խօսք եղաւ, ընկերութիւնը գիս ալ նկատի ունեցաւ իբրեւ բեմադրիչ։

— Չէ՞ք կարծեր, Պ. Մամուլեան, որ դուք ըլլալով Հայ մը, լլալով ծանօթ հայ ժողովուրդին եւ անոր նիստ ու կացին, պիտի կրնաք ուրիշներէ շատ աւելի լաւ եւ ձեռնհասօրէն վարել «Մուսա Տաղ»ի նման խաղաղ մը։

Տեսայ որ իմ հարցումը քիչ մը անակնկալի բերաւ Պ. Մամուլեանը, որ համեստօրէն գլուխը վար հակեց, ապա շնորհալի նայուածքը ինծի ուղղելով ըսաւ.

— Ինծի համար դժուար է ձեր հարցումին ձեր ուզած եղանակով պատասխան տալ։ Կ'ուզեմ միայն այսքան ըսել որ «Մուսա Տաղ»ով շատ եմ շահագրգռուած եւ սրտանց պիտի ուզէի որ ան յաջող պատկերի մը վերածուէր՝ հոգ չէ թէ ո՞վ պիտի ըլլայ անոր բեմադրիչը։

⁂ « Հայրենիք » շաբաթաթերթի (անգլերէն) թղթակիցն ալ տեսակցութիւն մը ունեցած ըլլալով, Պ. Մամուլեան յայտարարած է.

— Այո, խօսուեցաւ թէ «Մուսա Լեռան Քառասուն օրերը» ֆիլմի վերածելու անօրինութիւնն ինծի պիտի յանձնուի, սակայն ոչինչ կատարուեցաւ այդ ուղղութեամբ։ Ձեր հարցին կապակցութեամբ յայտնեմ որ Թուրք կառավարութեան բողոքին հետեւանքով «Քառասուն օրեր»ու ֆիլմին ձեռագիրը ենթարկուեցաւ Ուաշինկթընի Թուրք դեսպանին հաւանութեան։

— Կը խորհի՞ք թէ այդպիսի քայլ մը ո եւ է հետեւանք պիտի ունենայ շարժանկարի ապագային վրայ։

Չեմ գիտեր թէ ինչ կրնայ ըլլալ արդիւնքը։

ՊԷՔԻ ՇԱՐՓԻ ՄԱՍԻՆ

Մամուլեան շատ ոգեւորուած է Պէքի Շարփով եւ անկեղծօրէն կը հաւատայ թէ ապագան գոյներունն է, իսկ գունաւոր ֆիլմերու արտադրութեան լաւագոյն վայրը՝ Միացեալ Նահանգները, այսինքն Հոլիվուտը, ուր մեքենական եւ գիտական մեծ յարմարութիւններ կան։ Նմանապէս գունաւոր շարժանկարի լաւագոյն շուկան Ամերիկան է։

« Անշուշտ, բնած է Մամուլեան, ուրիշ ամէն բանէ նման Պէքի Շարփն ալ առաջին գունաւոր ամբողջական պատկերն էր, եւ աւելի փորձարկութիւն մըն էր քան ուրիշ բան, բայց արդիւնքը գոհացուցիչ եղաւ»։

Պ. Մամուլեան հետեւեալ կերպով արտայայտուած է հայ քաղաքական կուսակցութեանց հանդէպ իր դիրքի մասին.

— Ես շահագրգռուած չեմ հայ քաղաքականութեամբ կամ քաղաքական կուսակցութիւններով։ Առիկա իմ շահագրգռութիւններէս ամենայետինն է։

Թղթակցին այն հարցումին թէ Հայեր կա՞ն Շարժանկարի գաղթավայրին, Հոլիվուտի մէջ, Մամուլեան ըսած է թէ սակաւաթիւ են Հայերը։ Ան մեծ գովեստով յիշած է անոնցմէ շատ ուշիմ երիտասարդ Թումանովի (Թումանեան)։

Մամուլեան յայտնած է թէ հայ գրական գլուխ գործոցները կրնան շարժանկարի վերածուիլ, եթէ պատմուածքը եւ հանգոյցը լաւ ըլլան։

Աւելցուցած է թէ «Քառասուն օրերու նման Հայկական կեանքէ պատմութիւններ կարելի է իբր նիւթ գործածել շարժանկարի համար, ուստի պատճառ մը չկայ որ հայ գրականութիւնն ալ քանի մը ձեռագիրներ չներկայացնէ։

— Հայերէն կը կարդա՞ք եւ կը գրէ՞ք Պ. Մամուլեան.

— Կը գրեմ ու կը կարդամ բայց շատ դէչ կերպով։

ԻՏԱԼԻՈՅ ՄԱՐԴԿԱՅԻՆ ՀԵՂԵՂԸ

Իտալիա, ժողովրդագրական տեսակէտով, աւազան մըն է որ կը յորդի որոշ ժամանակներով եւ մարդկային հեղեղ մը կը տարածուի իր սահմաններէն դուրս։

Վերջին տարիներու վիճակագրութեանց համաձայն, մօտ տասը միլիոն Իտալացիներ կ'ապրին երկրէն դուրս։ Ահա անոնց ցուցակը.—

Աւելի քան 3.5 միլիոն, Մ. Նահանգներ, մօտ 2 միլիոն Արժանթին, 2 միլիոն Պրազիլիա, 200.000 Քանատա, 200 հազար Ուրուկուէ, 23.000 Չիլի, 13 հազար Փերու, 8000 Մեքսիքա, 7000 Վենեզուէլա, 5000 Փարակուա, 2000 Քոսթա-Ռիքա։

Մէկուկէս միլիոն Իտալացիներ ալ կ'ապրին Եւրոպայի մէջ, այսպէս

Մօտ մէկ միլիոն Ֆրանսա, 160.000 Զուիցերիա, 30.000 Անգլիա, 20.000 Գերմանիա, 200.000 Աւստրիա, ութ հազար Ցուգոսլաւիա, 6000 Լիւքսեմպուրկ 4000 Չեխիա, 4000 Սպանիա, 4000 Թուրքիա, 2000 Մալթա։

Իսկ Պելճիքայի, Ռուսաստանի եւ Ռումանիոյ մէջ 10—15.000։

Աւելի քան 200.000 Իտալացիներ կ'ապրին Ափրիկէի մէջ, առանց դեռ հաշուելու այն Իտալացիները, որոնք հաստատուած են գաղթավայրերու մէջ,— 95.000 Թունիզ, 30.000 Ալճերիա, 10.000 Մարոք, 50.000 Եգիպտոս։

Վերջապէս 27.000 Իտալացիներ կան Աւստրալիա, եւ 9000 Իտալացիներ Ասիոյ մէջ։

ՑՈՅՑԵՐ ՊԱՂԵՍՏԻՆԻ ՄԷՋ

— • —

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄ, 28 Հոկտ. (Ցառաջ).— Շաբաթ օր, 26 Հոկտեմբեր, գըլխաւոր քաղաքներուն բոլոր շուկաները փակ մնացին։ Փակ էին արճարաններ, ճաշարաններ, սինեմաները։ Ինքնաշարժներ եւս միաձայնութեամբ բանտուած էին «կարաժ»ներուն մէջ։ Երուսաղէմի մէջ ժամանակ մեռելական տխրութիւն պատած էր։ Շատ քիչ էր փողոցները պտոյտի ելած ժողովուրդին թիւը.

Հրեաները արդէն դոց կը պահէին իրենց առեւտրական տուները, շաբաթ ըլլալուն պատճառով, իսկ մնացեալ ամբողջ ժողովուրդը հետեւեցաւ իսլամ եւ քրիստոնեայ արաբ ժողովուրդին։

Ցոյցէն երկու օր առաջ Երուսաղէմի իսլամ եւ քրիստոնեայ ազգայնական կիներու միութիւնը հաւաքոյթ գումարեց եւ որոշումներ տուաւ կառավարութեան ներկայացնելու համար։ Ի մէջ այլոց Կիներու Ազգայնական Միութիւնը կը պահանջէր որ կառավարութիւնը Հրեաներէն հաւաքէ 50 հազար ատրճանակ, 10 հազար հրացան, մէկ միլիոն փամփուշտ։

Իսկ նախկին միւֆթին երեք օր առաջ մեծ մզկիթին մէջ հաւատացեալներուն խօսեցաւ քարոզ մը, ըսելով.

—«Եղբայրներ, Հրեաները կը գինուին մեզ մորթելու համար մեր տուներուն մէջ, գիւղէ եւ պատրաստ կեցէք։ Դուք ալ կառավարութենէն ձեզ պաշտպանելու հրացան պահանջեցէք»։

Ինչպէս Պէտէվիներ եւ արաբ ազգայնականներ զէնք կը պահանջէին։ Ցոյցը թէեւ խաղաղ անցաւ, սակայն կը կարծուի թէ պիտի շարունակուի։ Այս առթիւ միայն երկու Արաբներ ձերբակալուեցան Ցոպպէի մէջ։ Նոյն օրը ոչ Թել Ավիվէն, ոչ ալ Ցոպպէէն անհատ մը չկրցաւ անցնիլ։ Կառավարութիւնը խստիւ արգիլած էր երթեւեկը մէկ քաղաքէն միւսը։ Մասնաւոր յայտարարութիւններ փակցուեցան որոնց մէջ կ'ըսուէր թէ ան որ գրգռիչ երգեր կ'երգէ, կը հայհոյէ, երկաթ կամ գանակ եւ ուրիշ զէնքեր ունի, անմիջապէս պիտի ձերբակալուի։

Ցաջորդ օրը, կիրակի ամբողջ հրապարակը բաց էր արդէն։

Զգալի է միայն տնտեսական կացութիւնը որ կը կաղայ իտալեւհապէշական պատերազմին առթիւ։

Թղթակից

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ
«ՍԻԱՄԱՆԹՕ» ԱԿՈՒՄԲԻՆ ԲԱՑՈՒՄԸ

— • —

ՎԱԼԱՆՍ, 4 Նոյեմբեր (Ցառաջ).— Շուրջ երեք ամիս որ Հ. Ց. Դ. Վալանսի կոմիտէն շնորհիւ ընկերներու եւ համակիրներուն նիւթական եւ բարոյական զոհաբերութեան, ունի իր գրադարանը, իբր 100 աթոռ պարունակող սրահ մը։

Պաշտօնական բացումը տեղի ունեցաւ ի ներկայութեան Ընկ. Ա. Գիւլխանդանեանի, երեք շաբաթ է ի վեր որ կը գտնուի մեզին Ֆրանսայի շըրջանը։ Ակումբին վարչութիւնը հրաւիրած էր Դաշնակցութեան համակիրները եւ բարեկամները։ Սրահը լեցուած էր եւ ներկաները խումբ խումբ սեղաններու շուրջ բոլորուած կը թնդացնէին ազգային եւ յեղափոխական երգերը։ Ընկ. Ղ. Մարտիրոսեան խնջոյքը բացուած յայտարարելով, առաջարկեց սեղանապետ մը ընտրել։ Ընտրուեցաւ ընկ. Ա. Գիւլխանդանեան, որ անմիջապէս հօշակեց իր «դիկտատուրան»։ Ընկերը պարզեց Ակումբներուն դերը գաղթաշխարհին մէջ։ « Այն ժողովուրդը որ իր մշակոյթը, դիրք եւ գրականութիւնը պահելու ընդունակ չէ, արդէն դատապարտուած է կորսնցնելու իր ազգութիւնը։ Բայց հայ ժողովուրդը հին ազգ է եւ իր մշակոյթը յաճախ շատ աւելի բարձր, այնպէս որ իր առողջ բնազդին շնորհիւ այսքան տառապանքներէն վերջն ալ պահած է իր մշակոյթը եւ ազգութիւնը »։

Ակումբին վարչութիւնը թէյով, խմորեղէններով եւ խնձորով հիւրասիրեց ներկաները։ Ցետոյ ընկեր սեղանապետին հրամանով սկսան ճառերը, երգերն ու արտասանութիւնները։ Պ. Պ. Նալպանտեան իր ջութակով մէջ ընդ մէջ կը նուագէր սիրուն կտորներ, եւ նոյնպէս իր սիկկինը կը մասնակցէր գեղեցիկ երգերով։ Այս առթիւ նուէրներ եղան Ակումբին եւ 400 ֆրանքի գումար մը գոյացաւ։ Ընկեր Ն. Թիւրոյեան շնորհակալութիւն յայտնեց ի դիմաց Ակումբին վարչութեան։ Ուրախութիւնը շարունակուեցաւ մինչեւ ժամը 7.30 եւ ժողովուրդը դժուարաւ բաժնուեցաւ գեղեցիկ մթնոլորտէն

Թղթակից

ԾԱՄՈՒԼ

ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆԻ ՇՈՒՐՋ

— • —

Սոֆիայի « Ազատ խօսք »ը հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (29 Հոկտեմբեր).

— « Մեծ է ու անժխտելի Հայ Բարեգործական Միութեան դերը հայ իրականութեան մէջ։

Եթէ այդպիսի միութիւն մը գոյութիւն չունենար, պէտք էր ստեղծել զայն ամէն գնով։

Հայրենիքէ եւ պետութենէ զուրկ, օտարութեան աննպաստ պայմաններուն մէջ եւ ամէն տեսակ թշուառութեան մատնուած տարագիր հայութիւնը, պէտք ունի բարեգործական մշակութային համազգային միութեան մը, ամէն տեղ ու ամէն օր չնչուած իր նիւթական կարիքները գէթ մասամբ մը բաւարարելու եւ իր մշակութային պահանջներուն ընդառաջ երթալու համար։

Այդ տեսակ համազգային միութեան մը պահանջը աւելի մեծ է այս օրերուն, երբ համաշխարհային տնտեսական տագնապին պատճառով հայ տարագրութեան եւ անոր ազգային մշակութային հաստատութիւններու վիճակը պարզապէս ողբալի պատկեր մը կը ներկայացնէ։

Դժբախտաբար, սակայն, Հայ Բարեգործական Միութիւնը սկիզբէն իսկ չեղեցաւ իր բուն նպատակէն եւ մեծ կոչումէն։ Ան իբրապէս բնաւ չդարձաւ համազգային ու ապաքաղաքական կազմակերպութիւն, ոչ ալ ամէն տեղ ու ամէն ժամանակ հաւասար հայ կարիքներուն, ինչպէս կը տրամադրէ իր կանոնագրութեան տառն ու ոգին։

Հայ հայրենիքի ու հայ ժողովուրդի համար դոյութիւն առած այդ կազմակերպութեան ղեկավարութիւնը միշտ ալ իր որոշումները առաւ եւ իր կարգադրութիւնները ըրաւ առանց ոչ միայն հայ ժողովուրդի, այլեւ նոյն իսկ իր հազարաւոր անդամներու պարզ հակակշռին։

Սկիզբէն իսկ աղնուապետական բարքերը տիրապետեցին այդ կազմակերպութենէն ներս։ Ու նաեւ բաւ սկիզբէն իսկ քաղաքական զօրաւոր գործիք մը դարձաւ ան ռամկավար ազատական կոչուած կուսակցութեան ձեռքը, նեղ կուսակցական հաշիւներ մաքրելու եւ դուռ կուսակցական նիւթական ու բարոյական դրամագլուխ դիզելու համար։

Միւս կողմէ, Բարեգործականի ղեկավարութիւնը միշտ ալ անպատասխանատու զգաց ինքզինքը հայ հանրութեան եւ նոյն իսկ իր վճարող անդամներու առաւօտ մեծամասնութեան առջեւ։ Այդ ղեկավարութիւնը իրապէս առաջնորդուեցաւ հատուածական ձգտումներէ եւ, շարք մը հանրածանօթ ելոյթներով ու չնչուած կուսակցական քաղաքականութեամբ՝ միութեան փոխարէն խէզ թափեց կըրակին վրայ ամէն տեղ։

Զուր անցան տարիներու ընթացքին բոլոր արդար ու անաչառ քննադատութիւնները եւ բարեկամական անկեղծ ու սրտցաւ խորհուրդները։ Իւրաքանչիւր քննադատութիւն համարուեցաւ չարակամութիւն եւ, ամէն մէկ բարեկամական խորհուրդ վերագրուեցաւ յետին միտքերու։

Բարեգործականի ղեկավարութիւնը չզգաստացաւ բնաւ եւ հին գինին մնաց հին տիկերու մէջ։ Ու սակէ տուժեց ոչ միայն հայ կեանքը, այլ եւ Բարեգործականը, որ այսօր ոչ իր նախկին ժողովրդականութիւնը ունի, ոչ ալ իր նախկին ուժն ու արժէքը՝ անդամներու, նիւթական միջոցներու եւ բարեգործական — մշակութային ձեռնարկներու կրկնակ տեսակէտով։

Ու այսօր ահա քարերն անգամ լեզու առած են ու արդարօրէն կը քննադատեն Բարեգործականի ապիկար ու կողմնակալ ղեկավարութիւնը։

Բարեգործականէն եւ մասնաւորապէս անոր «կլթականն» չիլ, փերեզակային ու պառակտիչ քաղաքականութենէն զզուած են նոյն իսկ իր նախկին դաշնակիցները — հօկճիները եւ հնչակեանները»։

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

Ֆութպոլ

ՌՕՄԱՆ, 4 Նոյեմբեր.— Օրեր առաջ յայտարարուած Ֆութպոլի ախոյեանական այս մրցումին հազիւ երեսուն Հայեր ներկայ էին։ Հակառակորդը Սէնթիէվի խումբը իրեն հետ ունէր Հայերէն աւելի համակիրներ։ (Սէնթիէվ՝ Ռոմանէն հազիւ 50 քիլոմեթր հեռաւորութիւն մը ունի)։ Ժամը 3ին դատաւոր Պ. Ռուփ պաշտօնական քննութենէն վերջ ըսկսաւ խաղը։ Աչքի կը զարնէր երկու հակառակորդ խումբերու մարզիկները, Սէնթիէվի տղաքը իրենց յաղթանդամ կազմուածքով, իսկ մերոնք հասակով փոքր, նիհար։ Հակայի եւ մըջիւնի պայքարութիւն կրեցինք։ Ցուտեւները խաղէն առաջ գրաւ կը դնէին թէ մերոնք պիտի յաղթուին, բայց խաղը սկսաւ մերոնց կատաղի յարձակողականով։ Մինչ 15 վայրկեան խաղարկութենէ վերջ ընդհանուր գոռում գոչումի մէջ, Հայերը յաջողեցան նշանակէտ մը շահիլ։ Փոքր հով մը շատ կը նեղէր մեր մարզիկները որոնք առաջին նշանակէտէն վերջ անցան պաշտպանողականի։ Առաջին կիսախաղի լմննալուն մէկ վայրկեան մնացած հակառակորդները յաջողեցան կէտ մը նշանակել, խաղը հաւասար գետնի վրայ դնելով։ Պէտք է ըսել որ դատաւորը «փէնալթի» մը չտեսնել ձեւացուց։

Երկրորդ կիսախաղը ոչ մէկ փոփոխութիւն մը բերաւ երկու խումբերուն համար ալ։ Հակառակորդը յարձակողականի անցաւ, բայց մեր վերջապահները՝ Բ. Պալեան, Պենիաթեան եւ պահապան Ժ. Սօլաքեան միժեցուցին այդ փորձերը։ Քանի վայրկեանի խաղարկութենէ վերջ հակառակորդը յոգնութեան նշաններ ցոյց տալ սկսաւ, բայց մերինները չկրցան օգտուիլ։ Այս առթիւ փոքր միջադէպ մը պատահեցաւ եւ մեր լաւ խաղացողներէն Աբրահամ Սահակեան, իսկ Ֆրանսական խումբէն մէկ հոգի դուրս հանուեցան դատաւորին կողմէ։ Խաղը հազիւ վերսկսած, նոյն բանը պատահեցաւ մեր յառաջապահներէն Գրիգորին, եւ մրցումը վերջացաւ մէկով մէկ։

⁂ Հոկտ.ի թղթակցութեանս մէջ սխալ մը սպրդած էր։ Ոչ թէ բանախօսութեան պատճառաւ խաղի չեն գացած, այլ գացած են Սէն Տօնա եւ լաւ խաղարկութիւն մը ցոյց տուած, մէկով մէկ հաւասար մնալով։

Գրիստալ

Լուրեր Պոլսէն

Պոլսոյ Ազգ. Վարչութեան ատենապետ ընտրուեցաւ Պ. Պետրոս Քօբամանեան, հանգուցեալ Պ. Վահան Սուրէնեանի տեղ։

⁂ Ազգ. Հիւանդանոցի Հոգաբարձութեան որոշումով, անդամներէն Պ. Պ. Յ. Դիմաքսեան եւ Թ. Պապիկեան ներկայացան վարչութեան եւ պարզեցին թէ Հիւանդանոցը նիւթական անձկութեան մէջ կը գտնուի եւ պէտք ունի փոխառութեան մը, անմիջական ծախքերը կատարելու համար։ Հոգաբարձութիւնը իբրեւ երաշխաւորութիւն կը ցուցնէ Հիւանդանոցին բաժինը՝ Տիկ. Մէրհամէթճեանի կողմէ կտակուած թանկարժէք մանեակին մէջ։ Մանեակը վաճառուած է, փոխարժէքը դատարան կը գտնուի եւ բաժինը պիտի գան ձուի մօտ առնէն։

Վարչութիւնը որոշեց անյապաղ ընթացք տալ Հոգաբարձութեան խնդրանքին

⁂ Տարաբախտ Կոմիտասի մահուան առթիւ «Կոմիտաս» երգչախումբի հրաւէրով կազմուած ազգ. հանդէսի յանձնախումբը որոշեց հրաւիրել պատրիարքը, վարդապետին մահուան քառասունքին՝ դեկտեմբերին, կիրակի օր, հոգեհանգստեան պաշտօնը մատուցանել Ս. Երրորդութիւն եկեղեցին մէջ, մասնակցութեամբ «Կոմիտաս»ի եւ միւս երգչախումբերու լաւագոյն ուժերէ կազմուած երգչախումբի մը։ Խումբը վարելու հրաւիրուած է Մաէսթրօ Գարլօ Գաթօչէլլի։

Պատարագէն յետոյ, աշխարհիկ արարողութիւնն պիտի կատարուի Մանկավարժանոցի սրահին մէջ, ընդունելու համար ազգ. մարմիններու, օտար ու ազգային անհատներու ցաւակցութիւնները։

բիայ Հնչակեաններուն եւ Դաշնակներուն միջեւ եւ հայկական այս երկու կուսակցութիւնները շատ գէշ կը հարուածեն իրար։ Երեք օր առաջ բուռն կռիւ մը ծագեցաւ անոնց միջեւ, երեք հոգիի մահուան յանգելով։

Ոստիկանութիւնը ձերբակալած է 25 դաշնակներ։

«Ճումհուրիէթ» կը գրէ իր կարգին.— Պէյրութի եւ Դամասկոսի թերթերուն համաձայն, հայկական երկու կուսակցութիւններ վէճ կ'ունենան Պէյրութի էշրէֆիէ թաղին մէջ։ Վէճը կը մեծնայ շուտով եւ կը յանգի արիւնոտ կռիւի մը, որու ընթացքին 15 հոգի կը վիրաւորուին, 5 ծանրապէս։ Ոստիկանութիւնը 50 հոգի ձերբակալած է։ Վիրաւորներէն Ցակոբ Գէորգ Քոմինճեան մեռած է։

Աթաթիւրքի դէմ սարքուած մահափորձին առթիւ

Թուրքերէն Թան կը գրէ.— Ադանի մէջ (Անգլիերէնով) գրուց կը հրէի թէ Թուրք հանրապետութեան հիմնադիրը ուզած է որ իրեն յանձնուին Ջէբէլ էթէմ եւ եղբայրը Րէշիտ։

ԱՆԹԱԼԻԱ, «Թան».— Թուրք եւ սուրիական սահմանին մօտակայ Փաշայի մէջ ձերբակալուեցան 18 հոգի, իբրեւ ամբաստանեալ՝ Աթաթիւրքին դէմ ծրագրուած մահափորձի գործին մէջ։ Նախկին սպաներէն Աճմէտ Սիւրուրի սպաննուեցաւ ոստիկան-զինուորներու կողմէ, անձնատուր եղած չըլլալով։ Շատ մը փաստաթուղթեր գտնուեցան սպանեալին տունէն։

ՊԷՅՐՈՒԹ, — Այն լուրը թէ Աթաթիւրքին դէմ մահափորձի ծրագիրը Սուրիոյ մէջ պատրաստուած է, յուզման մատնեց այստեղի նախկին սպաները, որոնք այս առթիւ հետեւեալ հեռագիրը ղրկեցին Աթաթիւրքին։ «Կ'անիծենք Սուրիոյ թշնամական մահափորձը եւ կը զգուինք վարձկան մարդոցմէն։ Աստուած պահպանէ ձեզ եւ թոյլատրէ որ մնաք Արեւելքի փառքը»։

Պէշիրճեան, «Դղեկի թագաւոր» դատի տակ

Ընթերցողները կը յիշեն թէ անցեալ փետրուարին մեծ աղմուկ հանեց Հայ մը, Կարապետ Պէշիրճեան, ընկերութիւն մը կազմած ըլլալով Լոնտոնի մէջ, աշխարհի ամբողջ պղպեղը կեդրոնացնելու եւ շահագործելու համար։

Անգլ. Թերթերը կը գրեն թէ Պէշիրճեան դատի քաշուած է իր երկու անգլիացի ընկերներուն հետ, ընկերութիւնը առաջին օրէն իսկ սնանկացած եւ անհաշիւ պարտքեր ձգած ըլլալով։ Դատավարութիւնը պիտի սկսի երկու շաբթէն։ Հաշիւներու քննութենէն կ'երեւայ որ ընկերութեան բացն է 519,816 անգլ. ոսկի։ Բաժնետէրերը ո'չ եւ է բան չեն ստացած իրենց տրամադրած վարկերուն փոխարէն։ Այնպէս որ դրամագլուխն ալ հաշուելով, բացը կը յանգի 994,816ի, գրեթէ մէկ միլիոն անգլ. ոսկի։ Կարապետ Պէշիրճեան Լոնտոնի հրապարակին վրայ ծանօթ էր իբրեւ միջնորդ, եւ այս անգամ կ'ուզէր դառնալ «Պղպեղի թագաւոր»։ Այս վերջին ձեռնարկին ձախողումէն ի վեր, ձեռքէ հանուած է իր փառաւոր տունը, Փարք-Լէյնի վրայ։ Թերթերը կը գրեն թէ վճարած է իր բոլոր անձնական պարտքերը, եւ թէ իր կորուստն է 150,000 անգլ. ոսկի, վճարուած՝ միջնորդներու։

«Սթավիցքի այնպիսի կախարդական ուժ մըն էր որ
ՀՈՍ ԸԼԼԱՐ, ԴԱՏԱՐԱՆՆ ԱԼ ԿԸ ՀԱՄՈԶԷՐ 15 ՎԱՅՐԿԵԱՆԷՆ»

Ջաւարճոյլ տեսարաններ պարզուեցան Սթավիցքիի խարդախութեանց դատավարութեան չորրորդ օրը։ Ամէնէն զուարճալին էր Հանրի Քոհէն, երեւոյ գոհարավաճառ մը, Փարիզի գլխաւոր գոհարեղէններուն գնահատիչը։ Բուն խնդիրը մէկդի դնելով, Քոհէն սարէն-ծայրէն պատմութիւններ պատմեց, ապացուցանելու համար Սթավիցքիի կախարդական ուժը։ Իր գլխաւոր ճիգն էր արդարացնել ինքզինքը, մեղադրելով միւս ամբաստանեալները։ Բան մը նախագահին դառնալով յայտարարեց.

— «Չէք կրնար հաւատալ թէ ինչ ուժ ունէր Սթավիցքի։ Դիւայինն ազդեցութիւն ունէր ուրիշներու վրայ։ Ասոնց չափազանցութեան [illegible] կախարդ մըն էր։ Եթէ հիմա այս սրահին մէջ գտնուէր, քսանըզ վայրկեան կը համոզէր ձեզ»։

Քրքիջ մը՝ դատարանին մէջ։ Եւ Նախագահը հարկադրուեցաւ յանձնարարել Քոհէնի որ նիւթէն չշեղի։ Ամբաստանեալը շարունակելով իր պատմութիւնը, ըսաւ.

— «Իբրեւ ապացոյց, թոյլ տուէք որ ըսեմ թէ Սթավիցքի, ոստիկանական անհատ մը, ժամանակ արտօնութիւն ունէր ոստիկանութենէն եւ ուզած տեղը կը մտնէր։ Երբ ծիարշաւի կամ ուրիշ հանրային հանդէսի մը երթար, իր ինքնաշարժը կրկրուէր հանրապետութեան նախագահին ինքնաշարժէն անմիջապէս վերջը»։

Դատարանը պահ մը լռեց եւ ուզեց իմանալ թէ փաստ ունի՞. բայց Քոհէն չկրցաւ նոր բան ըսել եւ շարունակեց.

— «Ուրիշ բան մըն ալ պիտի պատմեմ, հասկցնելու համար թէ Սթավիցքի կրնար իր ուզածը ընել։ 1932ին, Պիարիցի գազինոյին մէջ, կը խաղար մեծ գումարներով։ Մեծագումար դրամ շահեցաւ պառոն Անփէնէ, պելճիքացի ականաւոր մը։ Գիշեր մը պառոնը վէճ ունեցաւ խաղակցներէն աղջկան մը համար. ոստիկանութիւնը անմիջապէս վռնտեց զինքը եւ Ապահովութեան տեսչութիւնը ջնջեց իր անունը, այնպէս որ այլեւս չէր կրնար գազինօն մտնել։ Սթավիցքի կասոզեցաւ, որովհետեւ ահագին դրամ կը շահէր այդ մարդէն։ Երբ Պիարիցի տեղական իշխանութիւնը մերժեց նոր առնել որոշումը, Սթավիցքի հեռաձայնին պլուխը անցնելով, հրաւիրեց ներքին գործերու նախարարը։ Մէկ ժամ չանցած պառոնը պաշտօնապէս վերահաստատուեցաւ Գազինոյի յաճախորդներուն մէջ»։

Այս առթիւ պատմեց թէ Սթավիցքի գոհարեղէններով կը սիրաշահէր խորհրդարանի անդամները։ Բայց չուզեց անուններ տալ, «գլխու ցաւ չպատճառելու համար»։

Ցետոյ լսուեցաւ Կիւսթավ Թիսիէ, Պայոնի գրաւատան տնօրէնը։ Նախագահը յանկարծ հրաւիրեց որ ճշմարտութիւնը խօսի, իբրեւ պարկեշտ մարդ։ Թիսիէ ամբողջ մեղքը ձգեց Պայոնի քաղաքապետ եւ երեսփոխան Կարայի վրայ, յայտարարելով.

— Ես պարզ պաշտօնեայ մըն էի եւ գործեցի ուղղամտութեամբ։ Ինծի ինչ որ կ'ըսէին այն կ'ընէի։ Եւ իր կարգին ամբաստանեց Կառան եւ Քոհէնը։ Իր յայտարարութիւններէն երեւան եկաւ որ գրաւատան (քաղաքապետական դրամատան) եկմտացոյցը 42 միլիոնէն 83ի եւ վերջապէս 104 միլիոնի բարձրացած էր, 600,000 ֆրանքի երաշխաւորութեան փոխարէն։ Եւ մինչեւ վերջն ալ անգիտանալ ձեւացուց խարդախութեանց բուն գումարը։ Քոհէն միջանկեալ պատմութիւններ ալ պատմելով, ըսաւ.

— Անգամ մը պլուեցայ այս գործերէն եւ նամակ մը գրեցի Ապահովութեան տեսչութեան, մատնելու համար ամբողջ աւազակախումբը։ Պատասխան չստացայ, բայց երկու օր վերջը Սթավիցքի յանկարծ երեւցաւ եւ ըսաւ.— «Քոհէն, ես բարի տէր մըն եմ անոնց համար որ կը ծառայեն ինծի. բայց անոնց հանդէպ որ կփորձեն գործս աւրել, կը վարուիմ բարբարոսական անգթութեամբ»։ Եւ աչքս խօթեց Ապահովութեան տեսչութեան գրած նամակս ...

ՅԱՂԱՑԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԳԱՏԺԱԿԱՆ ՏՆՕՐԻՆՈՒԹԵԱՆՑ ԱՌԹԻՒ, Պրագիլիոյ կառավարութիւնը հաղորդեց թէ Ազգերու Դաշնակցութեան անդամ չըլլալով, չի կրնար մասնակցիլ։ Ցանաստան, Սուրիա եւ Իրլանտա հրաժարականներ հրատարակե— ցին, մասնակցելու համար։

ՄԱՔՏՕՆԸԼՏԻ ԴԻՄ բուռն ցոյցեր կատարուեցան առջի օր, ընտրական պայքարի առթիւ։Նախորդ վարչապետը հայհոյանքներով ընդունուեցաւ եւ չկրցաւ խօսիլ իր ճառը՝ ընտրական շրջանի մը մէջ։ Հարիւրաւոր տղաք զինքը շրջապատելով, ընկերվարական մրցակցին անունը արտասանեցին բարձրաձայն։

ՁԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ՕԴԱՆԱՒ ՄԸ, որ Թուլուզէն ճամբայ ելած էր դէպի Մոնփէլիէ, մարզանքներ կատարելու համար, վար իյնալով ջախջախուեցաւ։ Հինգ ուղեւորները կտոր կտոր եղան, անճանաչելի դառնալու աստիճան։

ՄԷԿ ՄԻԼԻՈՆԻ ՊԱՐԳԵՒԸ փախցնող երկու խարեբաներուն, Լըքալոնի եւ Աղամեանի հետապնդումը կը շարունակուի։ Ոստիկանութիւնը ձերբակալեց դրամատան գանձապահը, Շէֆէր, որ պատմեց թէ երկուշաբթի օր Փը վարպետը 40,000 ֆրանք ուզած էր եւ գնաց բերաւ, թէ Լըքալոն 10,000ը իրեն յանձնեց, մնացեալը վեր գրաւ եւ ա'լ չտեսնուեցան։ Կը փնտռուի նաեւ Աղամեանի սիրուհին, ռուս գեղուհի մը, Ալեքսանտրին Վերեշչակին, ծնած 1895ին։

ՔՍԱՆ ՏԱՐԻ ԲԱՆՏԱՐԿՈՒԹԵԱՆ դատապարտուեցաւ Թուա մը, Կօլուպէնքօ, որ մայիս 31ի գիշերը չոգեկառքի կայարանի մը սպասասրահներուն վրայ նետելով մեռցուցած էր իր երկու զաւակները, երկու եւ չորս տարեկան, երբ կուլային անօթութենէն։ Կօլուպէնքօ իր վայրենի արարքը վերագրեց թշուառութեան։

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ՇԱՎԻԼԻ «Արդութեան» խումբի ժողովը այս Երկուշաբթի իրիկուն ժամը 9ին, Շավիլի գպրոցի սրահին մէջ։

ՊԱՆԵԷՕ-ՔԱՇԱՆԻ «Արծիւ» Ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, 9 Րիւ Մատամ Դիւրի, Պանեէօ։

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Զաւարեան կոմիտէն գաղախօսական ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր խումբերու ընկերները այսօր Շաբաթ երեկոյ Ակումբին մէջ։ Կը խօսի ընկեր Խ. Գալուստեան

Գաւառ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷՆ ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իշխան Ենթակոմիտէի բոլոր ընկերները այսօր Շաբ. երեկոյ ժամը 8.30ին սովորական վայրը։ Կարեւոր օրակարգ։

ՓՕՆԹԷՊ «Մուրատ» խումբի ընկերական ընդհանուր ժողովը վաղը Կիրակի իրիկուան ժամը 5ին, Ավինեօն, կարեւոր օրակարգ։ Զեկոյց Մարսէյլի ներկայացուցչական ժողովի։ Կը խնդրուի Սէն Սանթուրնէի ընկերներէն ներկայ ըլլալ։

«ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐ»Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

ԸՆԻԷԹ-ՊՈՒԱ-ՔՈԼՈՆՊԻ ՄԷՋ

կազմակերպուած «ԱՐԱՄ» ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ

16 Նոյեմբեր, Շաբաթ երեկոյ, ժամը 9էն մինչեւ առաւօտ

Բանախօսութիւն, գեղարուեստական ճոխ բաժին, հայկ. եւ եւրոպ. պար.

Մանրամասնութիւնները շուտով։ Կը խնդրուի նկատի առնել այս թուականը։

ՅՈՒՆՈՒՎԻԼԻ ՄԷՋ

կազմակերպուած ՌԱԶՄԻԿ խումբի կողմէ

եւ ցօլանաւորութեամբ ՎԱՐԴԱՆ ենթակոմիտէի

Վաղը Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին Սալ Գալմանի մէջ

ԿԸ ԽՕՍԻ Մ. ՍԱՍՈՒՆԻ

Կը ներկայացուի ՈՒՇ ԼԻՆԻ, ՆՈՒՇ ԼԻՆԻ (օփերէթ)

ղեկավարութեամբ Յ. ՈՒՋՈՒՆԵԱՆԻ

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին Օր.Նեք Հ. Կնիազեան (երգ) եւ Մ. Թումանեան (արտասանութիւն)։ Պ.Նեք Միքէ Ցուլոյեան (երգ) եւ ընկեր Օ. Կարապետեան (արտասանութիւն)։

Մուտք 5 ֆրանք, անգործներու 3 ֆրանք։

ՊՈՐՏՕԻ ՄԷՋ

Վաղը Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին

Հ. Յ. Դ. ԲԱՐՍԵՂ-ՇԱՀՊԱԶ Ակումբին մէջ

երգ, արտասանութիւն եւ բանախօսութիւն։

Մուտքը ազատ է։

ՅԵՏԱՁԳՈՒԱԾ Է

Հ. Յ. Դ. ՓԱՐԻԶԻ ԵՒ ՇՐՋԱՆԻ ՔՈՅՐ ԿՈՄԻՏԷՆԵՐՈՒ

ԸՆԿԵՐԱՀԱՄԱԽՄԲԱԿԱՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆԸ

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տէփոյ եկեղեցական Տիկնանց Միութիւնը, կը ծանուցանէ թէ 11 նոյեմբեր, երկուշաբթի օր Տէփոյի մէջ տեղի կ'ունենայ պատարագ եւ հոգեհանգիստ, ի յիշատակ Կոմիտաս վարդապետին։ Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ Լիոնի եւ շրջաններու հոգեւոր հովիւ Տ. Վարդան քհնյ. Ճամկոչեան

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Սեդրակ Տէր Մաթէոսեան եւ զաւակները՝ Մաթէոս եւ Յարութիւն կը ծանուցանեն թէ վաղը Կիրակի, Փարիզի Հայոց Եկեղեցիին մէջ, 15 Րիւ Ժան Կուժոն, տեղի կ'ունենայ Պատարագ Հոգեհանգիստ իրենց ամուսնոյն եւ սիրելի մօր՝ ողբացեալ ԶԱՐՈՒՀԻ ՏԷՐ ՄԱԹԷՈՍԵԱՆի յիշատակին։

Կը հրաւիրուին ազգականներն ու բարեկամները։

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Գոմանի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցիին մէջ տեղի կ'ունենայ Պատարագ-Հոգեհանգիստ Կոմիտաս վարդապետի յիշատակին։

Կը հրաւիրուին բոլոր հայրենակիցները մասնաւորապէս Վէօնա հիացիները։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՓԱՐԻԶԻ Զ. Ռ. Միութեան մասնաճիւղին ընդհ. ժողովը, այս Շաբաթ երեկոյ, ժամը 9ին, Հայ Սաթրիճներու սրահին մէջ, 7, Rue des Bernardins, մէթրօ՝ Maubert Mutualité։ Օրակարգ՝ զեկոյց վարչութեան եւ Ձմեռ տօնախմբութիւնը։

ՇԱՎԻԼԻ Սանդասպարական Միութիւնը ժողովի կը հրաւիրէ աշակերտներու ծնողքը այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 4ին, դպրոցի սրահին մէջ։

ԼԻՈՆԻ Լիբանանցիներու եւ Սուրիացիներու Միութեան ընդհ. ժողով, վաղը Կիրակի առաւօտ ժամը 9 — 12, Bld. Dugommier թիւ 50 սրահին մէջ։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հայ Լեզէոնականներու Միութեան մասնաճիւղը, հրաւէր ըստացած է մասնակցիլ՝ Զինադադարի տարեդարձին առթիւ, նախկին կռուողներու ընկերակցութեանց կազմելիք թափօրին։ Միութեանս անդամներէն կը խնդրուի հաւաքուիլ, 11 նոյեմբեր, երկուշաբթի առաւօտ ժամը 9ին, Bar de la Posteի առջեւ։ Կը խնդրուի շքանշաններով ներկայ ըլլալ։

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

կազմակերպուած «ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ» Գրադարանի Վարչութեան կողմէ

Այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30էն մինչեւ առաւօտեան

HORLOGEի վերնայարկին մէջ, 145 Cours Lafayette

Ճազ Gaston Պարերը կը ղեկավարեն Պ. Պ. Յակոբեան, Փ. Ցէմիր... Մ. Կարապետեան Թանկօի մրցում, շամբանիայի ու պիտի տրուին Ն... ճոխ պիւֆէ գիւղամատչելի գիներով։

Մուտք այրերու՝ 5 ֆրանք, կիներու՝ 3 ֆրանք։

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ-ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

կազմակերպուած ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ՓԱՐԻԶԻ մասնաճիւղին կողմէ

11 Նոյեմբեր երկուշաբթի, կէս օրէ վերջ ժամը 3էն մինչեւ ժամը ...

7. Rue des Tretaigne. Փարիզ 18. Մէթրօ J. Joffrin

Կը խօսի Պ. ԽՈՐԷՆ ԳԱԲՐԻԿԵԱՆ

Յառաջդիմական հայկական կեանքի մասին

Եւրոպական պարեր։

Մուտք 3 ֆրանք (թէյ եւ խմորեղէն միասին), փոքրիկներու՝ 2 ֆր.

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ ԵՒ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ԼԸ ՔՐՕԹԻ մասնաճիւղի կողմէ ի նպաստ Ազգ. վարժարանի

Վաղը կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին

120 Շըմէն տը լա Մառրաթ, Պ... ...սրահին մէջ

կը խօսին՝ ընկերուհի ԹԻՊԻՐՋԵԱՆ եւ ուրիշներ։

Ծախսերու մասնակցութեան համար մուտք 3 ֆրանք։

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ-ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Փարիզի Հարաւային Շրջանի ՅԱՌԱՋԴԻՄԱՍԷՐՆԵՐՈՒ Միութեան կողմէ ի նպաստ իր վարժարանին։

Վաղը Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3էն մինչեւ կէս գիշեր, 150, Route d'O...

Porte d'Orléansէն առնել 88 թիւ հանրակառքը եւ իջնել Bagneux։

Առաջնորդութեամբ ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆի

գեղարուեստական բաժնին մէջ կը պարէ...

Գարեգին Յ... Օր. Վերոնիկ Զատիկեան եւ փոքրիկն ...

Կը նախագահէ Պ. Լ. ԶՈՐԻԻՍԵԱՆ

ժամը 3-8 գեղարուեստական բաժին, 8-12 եւրոպական պարեր նուագ. ... նուագախումբ ղեկավարութեամբ Պ. ԾՆՈՅԵԱՆի

Արտասանութիւններ, երգեր, նուագ եւ Թատ։

ՄՈՒՏՔ 3 ֆրանք եւ ԱԺԱՆ ԳԻՆՔԵՐ

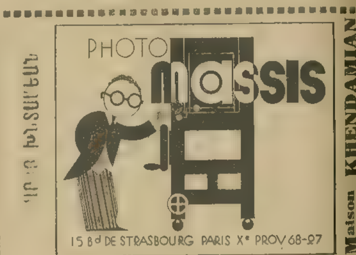

ԱՄԷՆԷՆ ԱՐԴԻԱԿԱՆ ՆԿԱՐՆԵՐԸ ՉԱՓԱՒՈՐ ԳԻՆԵՐՈՎ

ՔԱՐԹ ՓՕՍԹԱԼ 12ը 25 ֆրանք՝ ՀԱՐՍԱՆԵԿԱՆ նկարներու մասնագիտութիւն. քաշուած ձեր STUDIOի կամ ձեր տան մէջ, վարը՝ առանց յաւելումի 12ը 125 ֆրանք։

Carte d'identité ... 12 հատը 14 ֆր., 6 հատը 7 ֆր.

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Խորին շնորհակալութիւններս որ յայտնեմ հայրենակիցներուս եւ ամէն անոնց որոնք իրենց սրբազան մասնակցութիւնը բերին ողբ. ամուսնոյս Սիմոն Քաֆաֆեանի յուղարկաւորութեան առթիւ։

Այիբովիլ

Մարիամ Քաֆաֆեան

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Սեվրանի Հայ Կրթ. Միութիւնը եւ Համազգային մասնաճիւղը իրենց խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնեն Տէր եւ Տիկին Սեպուհ Կիւլեանի եւ պարագաներուն՝ իրենց փոքրիկին՝ ՇԱՔԷԻ դառնաղէտ մահուան առթիւ։

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ,

Հ. Յ. Դ. Փարիզի Ռաֆֆի խումբը իր ցաւակցութիւնը կը յայտնէ ընկ. Սեպուհ Կիւլեանի եւ իր Տիկնոջ, իրենց փոքրիկին՝ ՇԱՔԷԻ դառնաղէտ մահուան առթիւ։

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Սալոնոյ Զօրի Հայր. Միութեան Մարսէյլի վարչութիւնը իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ Տէր եւ Տիկին Յաչիկ Մարութեանեաններուն, իրենց որդւոյն կսկծալի մահուան առթիւ։

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Կ'ՈՒԶՈՒԻ տնական աշխատանքներու համար հայ աղախին մը։ Գոհացուցիչ պայմաններ։ Դիմել՝ Maison Jean. 42 Ave. de la Porte Clichy, (Paris 17).

Imprimerie A. DER [illegible]
Le Gérant: H. STEPHAN
17, Rue Damesme, PARIS (13)

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Տրապիզոնցի Միհրան Գարբիճեան (պապա) կը փնտռէ իր մօրեղբօրորդին՝ Տիրան Զրաքեան որ կը գտնուի Շիքակօ։ Իմացնել՝ Յառաջի վարչութեան։

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN

Rédaction et Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15 – 70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՓՈՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԿԻՐԱԿԻ 10 ՆՈՅԵՄԲԵՐ DIMANCHE 10 Novembre 1935

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

11 ՏԱՐԻ — 11e Année No. 2958

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՕՒ ԽՕՍՔ

ԶԻՆԱԴԱԴԱՐԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԶԻՆԱՐՇԱՒ

Վաղը, 11 նոյեմբեր, կրկին կը տօնուի զինադադարին տարեդարձը, ...

Այս տարի, Ֆրանսայի ձախակողմեան հոսանքները կ'ուզեն ... ցոյց մը կատարել, ...

...

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԻՏԱԼԱՑԻՆԵՐԸ ԵՐԿՈՒ ԿԱՐԵՒՈՐ ՔԱՂԱՔՆԵՐ ԳՐԱՒԵՑԻՆ, ՄԷԿԸ ՀԻՒՍԻՍԱՅԻՆ, ՄԻՒՍԸ ՀԱՐԱՒԱՅԻՆ ՃԱԿԱՏԻՆ ՎՐԱՅ

1896ի պարտութեան վրէժը լուծուեցաւ

ԵՐԿՈՒ ԴԻՐՔԵՐՆ ԱԼ ՄԵԾ ԱՐԺԷՔ ՈՒՆԻՆ ՌԱԶՄԱԿԱՆ ՏԵՍԱԿԷՏՈՎ

Իտալական բանակը երկու մեծ յաղթանակներ տարաւ նոյեմբեր 8ին, գրաւելով Մաքալէն՝ հիւսիսային, եւ Կորահայը՝ հարաւային ճակատին վրայ: ...

...

Ինչպէս տեղի ունեցաւ գրաւումը

...

ՀԱԲԷՇ ԳԵՂՈՒՀԻՆԵՐ ԼՈՒՍԱՆԿԱՐՈՒԱԾ ԱՏԵՆ (ՀԱՐՐԱՐ)

Երեկոյթեր օր՝ մեր նոր թերթօնը

«ԽՈՐՀՐԴԱՒՈՐ ՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ»

Անգլիացի ժողովրդական հեղինակի մը՝ Տիկին ՔՐԻՍԹԻի վէպը կը պիտի կարդացուի մեծ հետաքրքրութեամբ:

Կայսրը եւ կղերը դէպի ճակատ

...

Դիւանագիտական եւ պատժական ճակատին վրայ

...

Վարչապետին ուշագրաւ ազդարարութիւնը

...

(Տես. 2 կարգը Գ. էջ)

ԿՈՄԻՏԱՍԻ ԱՐՈՒԵՍՏԻ ՓԻԼԻՍՈՓԱՅՈՒԹԻՒՆԸ

II.

Անհրաժեշտ էր, մանաւանդ այս օրերուն՝ երբ վերլուծման փորձերու հետ Թերադնահատումի հակումներ ալ կը նշմարուին, յիշատակել թէ Կոմիտաս փիլիսոփայութիւն կարդաց գերմանական համալսարաններու մէջ իր երաժշտական ուսումը աւարտելէ վերջ։ Նոյն իսկ թէզ մը պատրաստեց՝ իբրև պսակաւոր փիլիսոփայութեան

Անհրաժեշտ էր այս յիշատակութիւնը, որպէսզի գիւրին ըլլայ քննել ոչ միայն Թերադնահատումի որ եւ է փորձ, այլ եւ նման փորձերու ոգին։

Ինծի համար զարմանալի է կարդալ, աժան յօդուածներու կարգին, Սպիրիդոն Մելիքեանի գրքէն ալ առակ(*), թէ Կոմիտաս «իր մշակոյթներու մէջ էլ ամենևին չի ազատագրուել չոռուզրաֆի հոգեբանութիւնից»։ Եւ ահա Կոմիտաս,— անուն հագած մարդ մը, ձեռքը պայուսակ մը, կը շրջի գիւղէ գիւղ, ի՛նչ կը հաւաքէ։ Ոթէ ներելի ըլլար, պիտի ըսէի.— Հնավաճառ մը։

[illegible]

(*) Կոմիտասի ստեղծագործութիւնների անալիզը, տպ. Երևանի, 1932.

հայ ժողովրդական զանձերու մասին։

Մնաց որ Սպ. Մելիքեան հակասութեան մէջ է։ Արձանագրելէ վերջ թէ Կոմիտասափոխութիւններ չէ մտցուցած ժողովրդական երգերուն մէջ,— տուած է այնպէս՝ ինչպէս առած է,— կ'աւելցնէ թէ կոմիտասեան ըստեղծագործութիւններուն գլխաւոր յատկանիշն է բազմաձայնութիւնը։

— «Ամենագլխաւոր նորութիւնը, որ բերում է Կոմիտասը իր մշակոյթներում, դա խոնոգրաֆիկ՝ գարերով բիւրեղացած միաձայն ժողովրդական երգի բազմաձայն դարձնելու խնդիրն է, երաժշտական արուեստի արեւելեան եւ արեւմտեան սկիզբների (սկզբունք) սինթէզի (համադրութիւն) խնդիրը» (էջ 28)։

— «Նա ոչ թէ պոլիֆոնիկ ոճի ֆորմուլաներին է ենթարկում ժողովրդական երգը, այլ ժողովրդական երգի հոգեբանութիւնից եւ նրան իրական կեանքում շրջապատող իրական պայմաններից է բխեցնում իր պոլիֆոնիկ բազմաձայնը» (էջ 29)։

[illegible]

Ի. ՀԱՑԱՍՏԱՆԻ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ԵՐԳ ՈՒԺԻ ԵՒ ԳԵՂԵՑԿՈՒԹԵԱՆ

Անուշակ գրի՛չն իմ առած՝ թաթախած խինդո՛վ ցողաթուրմ,
Գրիչ, որ սիրտերգեր է ալիքում եւ երկնում է երգե՛ր մտորակաւ,
Ես, որպէս Ուժի՛ եւ Գեղեցկութեան կարմրասիրտ մի քնար՝
Երգում եմ գունդագունդ այս ե՛րթը յաղթական։

Դու՛ք երկրիս չճնաղ աղջիկնե՛ր եւ դու՛ք տղաներ խնդուն,
Ով անբիծների՛ ստորոտ ներկայի մեր արեւավա՛ռ.
Շառաչում էք ինչպէս շռնդուններ շէկ ու թնդում՝ ինչպէս թմբուկ թնդու

Եւ քայլում գառա՛կ առ գառակ — ինչպէս տեղավորան սմասառ։

Ձեր ամէն մէկի շուքի՛ հետ՝ քայլում է կենսախնդիր մի գարուն,
Ամէ՛ն մի նազանի՛ աղջիկ՝ յաղթանակ ամա՛ռ է հուրնակ,
Ամէն մի մկանուտ տղայի շնչե՛ղ թոքերում՝
Ենչում է մեր կեանքի շափ՛ինք եւ ամբողջ մեր լոյ՛նքը ամենուր

Դու՛ք խնդի անտանելի ծո՛վ էք եւ ուժի անզուսպ ալիքներ,
Եւ քայլող պլշալոյս ներկայի. որ դէպի գալի՛քն է գնում.
Դու՛ք պայծա՛ռ էք, եւ ե՛ռդ էք, եւ ուէ՛ր էք, եւ կեա՛նք,
Եւ կեանքի սկի՛զբ ու ընթա՛ցք անհատնում։

Եւ ես նայելով ձեր երթի՛ն՝ Ուժի՛ եւ Գեղեցկութեա՛ն,
Խորհում եմ, որ չե՛ն ունեցել այսքան վեհութի՛ւն ու կի՛րք —
Եւ ո՛չ ոլիմպեան խաղերը, որից թնդում էր Հելլա՛դան,
Եւ ո՛չ էլ մա՛ոնքը Սպարտի՝ յաղթական կռուարի տակից։

Ձեր զարտեւինկից ներման՝ թնդում են քաղաքները մեր,
Եւ խայտում գիւղե՛րն հեռավոր եւ խլիրտ գիւղե՛րը մօտիկ.
Եւ ամբողջ մի անծայր երկիր՝ դառնում է Ո՛ւժ, Գեղեցկութիւն,
Եւ կառուցում իր մէջքին կամա՛րչ եւ կազմիչ զօտի՛։

Քայլեցէ՛ք չճնա՛ղ աղջիկնե՛ր եւ դու՛ք տղանե՛ր վառոտ,
Թող սարսի՛ անարգ թշնամին ձեր երթից հզօր, ամենակա՛ն,
Պանզի շողում է գալիքի հորիզոնը մուգ ձեղի՛ց յանաղ,
Քանզի ձե՛րն է կեանքը, ձե՛րն է ուժը, եւ ձե՛րն է պայծա՛ռ ապագան

ՍՈՂՈՄՈՆ ՏԱՐՕՆՑԻ

[illegible]

Ե. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

ՅԱՂԱԳՍ ԼԱԼԿԱՆՈՒԹԵԱՆ

Լալկանութիւնը հայկական ունակութիւն մը եղած էր։

Հայոց բանաստեղծները կուլային, վիպասանները կուլային, հովիւներն ու տաղերգուները կուլային, կաթողիկոսն ալ կուլար, պատրիարքն ալ։ Կուլային նոյնպէս արտասահմանի գործիչները, կուլային ուսուցիչներ, խմբագիրները, կրօնաւորները, յեղափոխականները։

Մեր մէջ խնդացած են միայն սայաթնովայի երգերը եւ գրավաճառները։

Անոնցմէ զուրս նոյնիսկ նոյնիսկ լացած են դերասանները, ըլլային անոնք ողբերգու թէ կատակերգու։ Հաւատարապէս լացած են, յաղթանակելով, այլ արցունք թափելով, մազ փետտելով եւ կուրծք ծեծելով։

Փա՛ռք Աստուծոյ, ազգային լալկանութիւնը վերջ գտած է։ Մնացած են [illegible]

[illegible]

ՆՇԱՆ ՊԵՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ԵՐԳԵՐՈՒ ԾՓԱՆՔԻՆ ՎՐԱՅ...

27 հոկտ. կիրակի

(Վաղարշապատին քաղումի օրը)

.. Այսօր, յետմիջօրէս կ'անցնինք կոմինիկալ անտառային արահետներուն վրայ։

Շուրջս, հեռուն՝ աշունի պերճ ու հոյաքոս տօնակատարութիւնը։ Ի՛նչ տխուր շնորհ մըն է ամայն գեղեցկութիւնը։ Ահա ամայքին վրայ թեւարաց՝ մենաւոր, ոսկեվառ կաղնիներ։ Հոն, թփուտէն անդին, ճամբուն Երկայնքին, թանձրախիտ ծառուղի [illegible]

Ի զուր երբեմն պայծառ բոյլ մը, արեւի տմոյն ծուխ մը կը սահի հանդաստակերուն վրայէն։ Մթին ստուերներ կը ծծեն, կ'ողողեն զանոնք։

Իրիկունը կը ծանրանայ յանկարծ հասուն ու մահամերձ ծառերու մեղամղձոտութեամբ

Կը փախիմ, կ'առանձնանամ անտառ, ուր մթութիւնը այնքան ընտանի է ու բուրումնալից՝ [illegible]

[illegible]

«ՅԱՌԱՋ»ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ՉՈՐՍ ՓՐԿՉՈՒՀԻՆԵՐԸ

(Հայէշխանեան հէքեաթ
Լառաի մահմեռականն ցեղէն)

— • —

Երկու երիտասարդներ նշանուեր էին երկու աղջիկներու. Գիշեր մը անոնք կը խօսէին այն յարձակումի մասին, որ կ'ուզէին իրենց գիւղին վրայ կատարել դրացի գիւղին այրերը: Երիտասարդներէն մին ըսաւ.

— Լուսածին նայելով՝ անոնք մեր վրայ պիտի յարձակին վաղը: Ես պիտի կռուիմ եւ պիտի սպաննեմ անոնց…

Ու աղջիկը յարեց.

— Միասին պիտի երթանք: Որովհետեւ մի՛ ուզեր կ'ուզէ քու փառքդ բաժանելու՝ նիզակի մը պատճառաւ, կը փափաքիմ քեզ հետ միասին գալ:

Երիտասարդը իր ձին հեծաւ՝ լուսնայէն առաջ, որպէսզի իր հետ ճամբայ չելլէ իր նշանածը: Բայց աղջիկը նկատեց զայն, վազեց անոր ետեւէն եւ գոչեց.

— Կեցի՛ր: Ա՛ռ զիս ձիուդ քամակը որպէսզի ես ալ կարենամ քեզի հետ ըլլալ: Եթէ հարկ է որ մեռնինք, մեռնինք միասին:

Երիտասարդը բարձրացուց աղջիկը, ու անոնք միասին ճամբայ ինկան՝ դէպի յարձակողներուն գիւղը…

աղջիկը, սպաննեց իր հայրը եւ գետին անցուց տղան, ձին ու երկու աղջիկները: Ու ըսաւ անոր.

— Ես կը սիրեմ քեզ. ես սպաննեցի հայրս՝ փրկելու համար քեզ: Տար զիս հետդ. պիտի գամ քեզի հետ՝ ուր որ երթաս:

Ու երիտասարդը առաւ զայն եւս: Ցետոյ պատրեցաւ ծառի մը տակ՝ քնանալու եւ կազդուրուելու համար:

Նինջը յաղթեց իրեն ու ան մնաց:

Այն ատեն, երեք աղջիկները սկսան արտասուել: Նոյն պահուն երեւան եկաւ պառաւ մը եւ հարցուց անոնց.

— Ինչո՞ւ կուլաք, գեղանի աղջիկներ:

Ու անոնք պատասխանեցին.

— Տե՛ս, մեր ամուսինը մեռաւ:

…

մէջ ո՞րը պիտի ընէ իր առաջին կինն ու սանը տիրուհին:

Այն օրուընէ մինչեւ այսօր՝ վէճ կայ այս մասին, ու յայտնի չէ թէ ո՞րը պէտք է ըլլայ առաջին կինն ու տանտիրուհին:

Այսպէ՛ս, ահա:

Ու Ալլահը թող ձեզի հետ ըլլայ:

ՎԱՐԴԱՊԵՏ ՎԱՐՊԵՏԸ

— • —

Սալիերին թուփ չունեաց
Դասրդիս դարման անեղէն:
(Ծխրանի ծառ, Կ. Վ.)

Ձեզ տեսած զայն, բայց ամէն անգամ որ կը մտաբերեմ իր աշխարհիկ եւ կրօնական երաժշտութեան հետ, վարպետը՝ յաղթ ու կորովի կը ցցուի աչքիս դէմ, որպէս խանդ, սէր, գո…

[illegible]

Ա. Գ. ՄԵԼՔՈՆԵԱՆ

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ
«ՅԱՌԱՋ»Ը

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

Կին, Խնջոյք եւ Արուեստ

▪▪▪

Ճէյմըս Գրէյսի օրով՝ բովանդակ Եթովպիոյ մէջ, ու մանաւանդ Հիմա՝ կարգ մը ցեղախումբերու մօտ, կինը պատուր մըն է զոր կրնաս ճաշակել հանդիպած անդը, ճիշդ ինչպէս ճամբուդ վրայ ծառէ մը կը փրցնես ու կ'ուտես, կամ ճիշդ ինչպէս Ադամ՝ առանց սատանային միջնորդութեան:

Ասուած տասը կին է տուեր Եթովպիացիներուն, փոխան պատուի, որ հազուագիւտ է հայէշական երկինքին տակ: Ամէն՝ տարօրինակ բարոյական մը:

…

քրեն: Ցարգի են մեծ պատառները, եւ նոյնքան յարգի՝ ծամելու ձայն հանելը: Քաղաքավարութիւնը կը պահանջէ որ կերած ատեն չափազանց ձայներ հանեն: Երբ այրերը կշտանան, քանի մը պատառ ալ իրենց կը պատրաստեն եւ երկու ձեռքով իրենց աջն ու ձախը նստած կիներուն բերանը կը խօթեն: Այնուհետեւ կը սկսին խմել պարպելով եղջիւր մը, մինչ կիները կը շարունակեն ճաշել:

Կը պատահի, որ կին մը եւ այր մը փռուին եւ երկարին գետինը, տարբեր ախորժակէ մը մղուած: Անոնց քովինը կը մերցնէ վերարկուն եւ կը ծալէ զոյգին վրայ: Այստեղ եւս քաղաքավարութիւնը կը պահանջէ որ յանէի ըլլայ նոյն աղմուկը, նոյն չափչուխը: Լռութիւնը անքաղաքավարութիւն է սխորժակի հարցերու մէջ, կ'ըսէ եթովպական աւանդութիւնը:

Եւ հիմա քանի մը նմոյշներ եթովպական իմացականութենէն:

ԱՌԱԾՆԵՐ.—

Որքան ալ ճամբորդես, ի վերջոյ պիտի վերադառնաս տունդ: Որքան ալ ապրիս, ի վերջոյ պիտի վերադառնաս հողին:

Կինը, առանց այր մարդու, նման է հողին որ անձրեւ չունի:

Աչքն ու բարեկամը կը վիրաւորուին ամենէն փոքրիկ բանէն անգամ:

Միրտին մէջ փակուած խմաստութիւնը նման է կուժի մը մէջ դրուած լոյսին:

ՄԻՐԵՐԳ.—

Եթէ առեւանգեմ քեզ, ո՛վ կին, պիտի ըսեն.— Գողը աստղ մը գողցաւ երկինքէն, ծաղիկ մը՝ երկրէն:

ԱՌԱԿ.—

Զօրաւոր Էնկլաթը, բայց կը յաղթուի կրակէն:

Զօրաւոր է կրակը, բայց կը յաղթուի ջուրէն:

Զօրաւոր է ջուրը, բայց կը յաղթուի արեւէն:

Զօրաւոր է արեւը, բայց կը յաղթուի ամպէն:

Զօրաւոր է ամպը, բայց կը յաղթուի երկրէն:

Զօրաւոր է երկիրը, բայց կը յաղթուի մարդէն:

Զօրաւոր է մարդը, բայց կը յաղթուի վիշտէն:

Զօրաւոր է վիշտը, բայց կը յաղթուի գինիէն:

Զօրաւոր է գինին, բայց կը յաղթուի քունէն:

Սակայն ասոնց բոլորէն աւելի զօրաւոր է կինը:

ՊԱՏՄԱ-ԲԱՂԱՔԱԿԱՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Պ. Լեւոն Կիւմիւշկէրտան եւ Պ. Ա. Տավիտ կազմակերպած են պատմաքաղաքական դասախօսութիւններու շարք մը, Grandes Conférences des Ambassadeurs, ուր հրաւիրուած են խօսելու Ֆրանսացի մեծագոյն մասնագէտները,— Անտթոյ տը Մոնզի, Շարլ Մորրաս, Ժոզէֆ Քայյօ, Անրի Բորտօ, Վանտէրվէլտ, Ա. Միլլրան, …

[illegible]

…Les Nouvelles Littéraires…

[illegible]

Փ. ՍԱՆԱՍԱՐ

ԿՈՄԻՏԱՍ ՎԱՐԴԱՊԵՏ, վարժապետ ուսեալ եւ պարթեւահասակ, կը սիրէր պարոնի…

…բնապաշտներուն (naturaliste), — …

[illegible]

դամներուն միջեւ: Այս առթիւ չնշուեց թէ Պ. Լուիս երբեք չէ զլացած իր աջակցութիւնը կառավարութեան դժուարին պարտականութեանց մէջ: Ձախակողմեան կուսակցութիւններ իրենց ջանքերը միացուցած են, հարթելու համար ծանրակշիռ դժուարութիւններ: Ինք երբեք չէ պահանջած որ ոեւէ նախարար հրաժարի իր քաղաքական համոզումներէն:

*** Կառավարութեան դժուարութիւններէն մէկն ալ ելմտական կացութիւնն է, որ կը սպառնայ Ֆրանքին: Պ. Լավալ երեքշաբթի օր պիտի ներկայանայ ելմտական յանձնաժողովին, կարգ մը լուսաբանութիւններ տալու համար: Նախարարական խորհուրդը կը խորհի մեղմացնել կարգ մը հրամանագիր-օրէնքներ, առանց խանգարելու ելմտացոյցին հաւասարակշռութիւնը:

Ֆրանսայէն ալ դժգոհ են Իտալիոյ մէջ

Հռոմէն կը գրեն «Թանս»ի.— Ֆրանքօ-իտալական բարեկամութիւնը վըտանգի մէջ է այն օրէն իվեր որ սահմանուեցան տնտեսական պատիժները: Թերթերը կը դատապարտեն Անգլիան իբրեւ մեծագոյն պատասխանատուն Ազգերու Դաշնակցութեան բռնած ընթացքին, բայց անուղղակի կը հասկցնեն թէ Ֆրանսան ալ նոյնքան պատասխանատու է: Թերթ մը գիտել կու տայ թէ Ֆրանսա պարզապէս ինքն իրեն դէմ կը գործէ, մասնակցելով պատժական անօրէնութեանց. որովհետեւ,— 1. Ֆրանսայի վաճառականութիւնը ծանրապէս պիտի վնասուի եւ սահմանամերձ շրջաններու ժողովուրդները ամէնէն առաջ պիտի կրեն հետեւանքները,— 2. Գերմանիա պիտի օգտուի կացութենէն, պիտի աւելցնէ իր եկամուտները, հետեւաբար եւ իր սպառազինութիւնները.— 3. Ֆրանքօ-իտալական բարեկամութիւնը խորտակած է իր հիմէն.— 4. Պատժական անօրէնութեանց հետեւանքով նպաստաւոր մթնոլորտ պիտի ըստեղծուի ամէն տեսակ խլրտումներու համար, դժուարացնելով եւրոպական գործակցութիւնը եւ վտանգելով ապահովութիւնը: «Պատժական անօրէնութեանց գործադրութիւնը չի ջնջեր Ֆրանքօ-իտալական համաձայնութեանց տառը, բայց տարակոյս չկայ թէ որքան յառաջ տարուին կաշկանդումները, այնքան պիտի փոխուի այդ համաձայնութեանց ոգին: Պատժական անօրէնութիւնները բացորոշ թշնամութիւն են եւ երբեք չեն համապատասխաներ բարեկամական չէզոքութեան ոգիին»:

«Պողպատեայ Սաղաւարտներ»ը լուծուած

Գերմանիոյ «Պողպատեայ սաղաւարտ»ներու կազմակերպութիւնը վերջնապէս լուծուեցաւ նոյեմբեր 7ին: Հիթլեր նամակ մը ուղղելով կազմակերպութեան պետին, կը տեղեկացնէ թէ գերմանական բանակին վերակազմութիւնը, որ պսակուեցաւ զինուորական նոր գրօշով, այլեւս աւելորդ կը դարձնէ «Պողպատեայ Սաղաւարտներու» գոյութիւնը: Այս առթիւ Հիթլեր կը գնահատէ կազմակերպութեան նպատակը, որ էր ապահովել հին բանակին աւանդութիւնը: Կ'ըսէ թէ կազմակերպութեան անդամները, որոնք արդէն կառուած են երկրին համար, կրնան կուսակցութեան եւ անոր կազմակերպութեանց մէջ մտնել անհատաբար: Հիթլեր ընդունելով հանդերձ թէ կազմակերպութեան լուծումը ծանր զոհողութիւն մը պիտի ըլլայ հին անդամներուն համար, անհրաժեշտ կը գտնէ անհետացնել բաժան-բաժան ապրելու դարաւոր չարիքը: «Մէկ ժողովուրդ, մէկ պետութիւն, մէկ քաղաքական կամք եւ մէկ սուր»:

*** «Պողպատեայ Սաղաւարտները» հիմնուեցան 1918 նոյեմբերի զինադադարէն անմիջապէս վերջը: Աւելի քան 800,000 էր անդամներուն թիւը, եւ 1934ին դեռ 600,000 կը հաշուէին: Շատերը նախապէս բանակի սպաներ եւ միապետականներ էին: Հիթլերական իշխանութեան սկիզբները առաջին անգամ զգացուեցաւ այս վիթխարի կազմակերպութեան վրայ երբ անոր պետը փոխուեցաւ - նախագահ Տիւսթէնպէրկը, առարկելով թէ մեծ հայրը հրեայ է: Այնուհետեւ ամէն ջանք թափուեցաւ կազմակերպութիւնը կայսերապաշտներէն հեռու եւ առհաւ վերջնապէս կը լուծուի:

ՕՏԱՐ ՀՐԵԱՆԵՐՆ ԱԼ ՉԵՆ ԿՐՆԱՐ ԳԵՐՄԱՆ ԱՂՋԻԿ ՍԻՐԵԼ

Համպուրկի դատարանը 9 ամիս բանտարկութեան դատապարտեց ըլեհ հրեայ մը, որ յարաբերութիւններ ունեցած էր գերման աղջկան մը հետ, այսինքն «գերման ցեղը արատաւորելու ոճիրը գործած»: Վճռագիրը կ'ըսէ թէ գերման արիւնը եւ պատիւը պաշտպանելու սահմանուած օրէնքը միայն Գերմանիոյ Հրեաներուն չի վերաբերիր, այլ բոլոր Հրեաներուն:

Այս առթիւ Թերթերը, դիտել կու տան թէ Գերմանիա խախտած կ'ըլլայ միջազգային օրէնքը, առանց խտրութեան իր երկրին անօրէնութեանց են-թարկելով բոլոր Հրեաները: «Թայմզ» խմբագրականով մը կը բողոքէ այս կամայականութեանց դէմ:

Նոր քուարձայի ճակատաննեը

ՍԹԱՎԻՑՔԻԻ [ԳՈՐԾԻՆ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ ԱՌԹԻՒ

Ուրբաթ օր լսուեցաւ Ժոզէֆ Կառս, երեսփոխան եւ քաղաքապետ Պայոնի, որուն վրայ կը ծանրանան բազմաթիւ մեղքեր: Նախորդ օրը դրուատած անօրէնը, Թիսիէ, ամէն մեղք նետած էր քաղաքապետին վրայ. այս վերջինն ալ նոյն դերը բռնեց իրեն դէմ: Ամբողջ երեք ժամ փաստաբանական ճառ մը խօսեցաւ, պանծացնելով իր արժանիքները: «Եթէ, ըսաւ, ես յանցաւոր եմ լաւ կարծիք ունենալով Սթավիսքիի մասին, տարբեր կարծիք չունէր իմ հըրաշապատս ալ: Ոստիկանական վերատեսչութեան, ելմտական եւ ներքին նախարարութեան բարձր պաշտօնատարներ յանձնարարած էին զայն: Եթէ նոյնիսկ Ապահովութեան Տեսչութենէն տեղեկութիւն ուզէի, շատ լաւ պիտի խօսէին»:

Վերջին պահուն մեծ աղմուկ մը պայթեցաւ դատարանին մէջ, երբ ամբաստանեալը յայտարարեց թէ կեղծուած է իր ստորագրութիւնը, մինչդեռ նախապէս խոստովանած էր: Նախագահը զանգակը հնչեցուց եւ սպառնաց ընդհատել դատավարութիւնը: Ճշմարտութիւնը պիտի պարզուի երբ դէմ դիմաց հանուին Կառս եւ Թիսիէ:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԿՈՐՍՈՒԱԾ է.— Մինչեւ հիմա լուր չէ առնուած աւստրալիացի օդաչուէն, Քինկսֆորտ-Սմիթէ, որ ճամբայ ելած էր չորեքշաբթի օր, Անգլիայէն Աւստրալիա, բոլոր մրցանիշները կոտրելու առաջադրութեամբ: Իրեն ընկերացող օդանաւէն լուր կայ: Բազմաթիւ օդանաւեր օգնութեան ղրկուած են.

Պ. ՕԼԻՎԸՐ ՓՈԼՏՈՒԻՆ, Անգլիոյ վարչապետին որդին, որ ընկերվարական է, իբրեւ թեկնածու ներկայացած ըլլալով, իր ընտրական ճառին մէջ յայտարարեց թէ պիտի աշխատի ինքնավարութիւն տալ Սկովտիոյ եւ Կալլէսի երկրին եւ լորտերու ժողովին տեղ հաստատել ծերակոյտ մը:

ՊՈԼՇԵՒԻԿ ԼՐՏԵՍ մը, Գերմանացի էպէրլայն, որ Սթալինի գործակիցը եղած եւ ժամանակին ազատամրութիւն փորձած է Սաքսոնիոյ մէջ, խառօրէն կը հարցաքննուի Սթրասպուրկի մէջ: Հարցաքննիչ դատաւորը մերժած է ազատ արձակել կամ արտաքսել.

800,000 ՖՐԱՆՔ ՀԱՏՈՒՑՄԱՆ դատապարտուեցաւ Ֆրանսական Թերթ մը, որուն կազմակերպած ինքնաշարժի մրցումին առթիւ 8 հոգի մեռած եւ 20 հոգի վիրաւորուած էին, Շաթօ Թիէրիի մէջ: Կառավարը անպարտ արձակուեցաւ

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Սեդրակ Տէր Մաթէոսեան եւ զաւակները՝ Մարտիկ եւ Յակոբ կը ծանուցանեն թէ այսօր Կիրակի, Փարիզի Հայոց Եկեղեցիին մէջ, 15 Rue Jean Goujon, տեղի կ'ունենայ Պատարագ Հոգեհանգիստ իրենց ամուսնոյն եւ սիրելի մօր՝ ողբացեալ ԶԱՐՈՒՀԻ ՏԷՐ ՄԱՅԹԷՈՍԵԱՆի յիշատակին:

Կը հրաւիրուին ազգականներն ու բարեկամները:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Խորին շնորհակալութիւններս կը յայտնեմ Լա Սէյնի հայ գաղութի հայրենակիցներուն որոնք իրենց նիւթական ու բարոյական օժանդակութիւնը ի յայտ բերին ամուսնոյս, Յարութիւն Պիպէռեանի հիւանդութեան եւ մահուան առթիւ:

Շնորհակալութիւններ նաեւ անոնց, որոնք անձամբ, նամակով կամ հեռագրով իրենց ցաւակցութիւնները յայտնեցին:

Լա Սէյն

Այրի Տիկին Ց. Պիպէռեան

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

Le Gérant: H. STEPHAN

17, Rue Dameceme, PARIS (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Clairière 15 – 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՓԱՅՄԱՆՆԵՐ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 12 ՆՈՅԵՄԲԵՐ
MARDI 12 Novembre 1935

11 ՏԱՐԻ — 11e Année No. 2959

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՀՐԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՁԱՅՆ

Պոլշեւիկները Ամերիկայի մէջ «Հայ երիտասարդներու» համար կը հրատարակեն Նուբ անունով անգլիերէն շաբաթաթերթ մը, համաձայն Մոսկուայէն վերջերս առած հրահանգներու – նկատելի ճիգեր կ՚ընեն չփոթ եւ խառնակութիւն առաջ բերելու Ցեղակրօն Ուխտերուն մէջ:

Պոլշեւիկեան թերթը չափազանց վրդովուած է, որ «Հայրենասիրական» անգլերէնագրած էր Մոսկուայի մէջ քանի մը շաբաթ առաջ տեղի ունեցած կոմսոմոլներու միջազգային համագումարի առեն ... եղած Խորհրդային գաւերուն ու – հակամայնավար կազմակերպութեանց դէմ եւ նախազգուշացուցած մեր Ցեղակրօն Ուխտերը որ պէտք է ըլլան եւ չհաւատան Մոսկուայի գործակալներու ... եւ փրովոքասիոններէն:

Եթէ կը յիշէ ընթերցողը, Մոսկուայի մէջ կայացած որոշումներէն մէկն ալ այն էր, որ պոլշեւիկները այսուհետեւ քարոզչութեան ձեւանալով ներս պիտի սողոսկին մեր Ցեղակրօն Ուխտերը, ... եւ նման ոչ – համայնավար, նոյնիսկ ֆաշական կազմակերպութեանց մէջ եւ պիտի փորձեն ներսէն քայքայել, պայթեցնել զանոնք:

Թէ ինչ «տակտիկայի» պիտի հետեւին Մոսկուայի գործակալները իրենց այս զաւադրական ծրագիրը առաջ քշելու համար, ասոր պարզ կ՚երեւայ յիշեալ թերթի վերջին մէկ ընդարձակ խմբագրականէն: Ըստ իրենց ծանօթ սովորութեան, անոնք պիտի ... ստեն, զրպարտեն, գլխիվայր շրջեն իրերը եւ մարդիկներ անխղճօրէն: Պոլշեւիկեան անգլիատառ թերթը արդէն ... է այնպէս մը ներկայացնել խնդիրը, որ իբր թէ՝

Ա. Մենք է որ կ՚ուզենք ծածկել մեր երիտասարդներէն ճշմարտութիւնը Հայաստանի մասին.

Բ. Մենք է որ չենք ուզեր թոյլ տալ որ մեր երիտասարդները ... Հայաստանին:

Մինչդեռ մեր իրականութեան քիչ շատ ծանօթ մէկը գիտէ, թէ ճշմարտութիւնը Հայաստանի մասին ծածկողները մենք չենք, այլ իրենք՝ պոլշեւիկներն են. որովհետեւ անոնք են, որ խեղդած են ազատ խօսքը, միտքը եւ մամուլը Հայաստանի մէջ. անոնք են որ չեկական պարիսպներով շրջապատած են Հայաստանը. անոնք են որ իրենց հալածանքներով չափազանց դժուարացուցած են ճշմարտութեան թափանցումը Հայաստանէն դուրս: Իսկ այն, ինչ որ մենք կ՚ընենք տարիներէ ի վեր, ուրիշ բան չէ բայց եթէ անդադար ... մերկացնել դիմակները Մոսկուայի գոյնզգոյն գործակալներուն, որոնք սիսթեմաթիք ստեր կը մոլորեցնեն արտասահմանի հանրութիւնը եւ յերիւրանքներով, չափազանցութիւններով ու կազմակերպուած պրոպագանդով կը ծածկեն թէ Հայաստանը օտար բանակալի մը լուծին տակ է. թէ հայ գիւղացիութիւնը քայքայման է ենթարկուած, թէ հազարաւոր հայ մտաւորականներ կը փտին Ռուսիոյ բանտերու եւ աքսորավայրերու մէջ ... եւայլն: Մեր պայքարը պոլշեւիկներու դէմ սկիզբէն մինչեւ այժմ ուրիշ բան չէ եղած արդէն, բայց եթէ գաղափարական պայքար յանուն ճշմարտութեան, ամբողջ ճշմարտութեան եւ միայն ճշմարտութեան:

×

Ետոյ, ինչպէս յայտնի է, մենք ձգտած ենք ու կը ձգտինք այն բանին, որ մեր երիտասարդները օգնեն ոչ թէ Խորհրդային կառավարութեան, այլ Հայաստանին: Մենք պայքարած ենք ու կը պայքարինք Խորհրդային կառավարութեան, եւ ոչ երբեք Հայաստանի դէմ: Իսկ Խորհրդային կառավարութեան դէմ կը պայքարինք, որովհետեւ ան քաղաքական, տնտեսական եւ հոգեւոր ստրկութեան է մատնած հայ ժողովուրդը Հայաստանի մէջ: Այս պայքարը մղելով՝ մենք ուրիշ նպատակ չենք ունեցած և չունինք, բայց եթէ Հայաստանին օգնելը:

Ուրիշ կերպ ի՞նչպէս կրնար ըլլալ, երբ Հ. Յ. Դաշնակցութեան հերոսական ջանքերով է որ հիմն է դրուած այն փոքրիկ հայրենիքին, որ այսօր Հայաստան կը կոչուի: Եւ հայ քաղաքական ո՞ր կազմակերպութիւնն է որ Հ. Յ. Դաշնակցութենէն աւելի զոհողութիւն բրած է եւ այսօր ալ պատրաստ է ընելու Հայաստանի համար: Ո՞րն է որ Հ. Յ. Դաշնակցութենէն աւելի բրած է եւ այսօր ալ կ՚ուզէ ընել Հայաստանը զօրացնելու համար: Կարելի՞ է ... անհեթեթ բան մը վերագրել Հ. Յ. Դաշնակցութեան, քան այն, որ իբր թէ ան կը ձգտի պաղեցնել, հեռացնել մեր երիտասարդները Հայաստանէն, սպաննել անոնց մէջ հետաքրքրութիւնն ու սէրը դէպի Հայաստանը, թոյլ չտալ անոնց ապրելու Հայաստանի համար:

Մեր պայքարը, ինչպէս յատնի է, ուղղուած է ոչ թէ Հայաստանի կամ անոր շինարարական ձեռնարկներուն օգնելու դէմ, այլ այդ շինարարական ձեռնարկները շահագործող, անոնց անունով դրամ հաւաքող եւ այդ դրամը պոլշեւիկեան պրոպագանդի ծառայեցնող Մոսկուայի իշխանութեան դէմ:

Պոլշեւիկները, բնականաբար, չեն ախորժիր, երբ իրենց դիմակները վար կ՚առնենք, երբ իրենց դաւերն ու սադրանքները բացայայտ կը հանենք, երբ իրենց մութ ծրագիրներու իրագործման արգելք կը հանդիսանանք: Պոլշեւիկները կը կատղին, երբ մենք կը բացատրենք հանրութեան, որ Հայաստանի օգնելու պատրուակով Մոսկուայի գործակալները կ՚ուզեն պոլշեւիկ դարձնել հայ երիտասարդները, կ՚ուզեն քայքայել ոչ – համայնավար կամ հակահամայնավար կազմակերպութիւնները:

Եթէ պոլշեւիկներ ու կամ անոնց խորհրդ. կառավարութեան նպատակը Հայաստանին օգնելը ըլլար, այսօր արտասահմանի ամբողջ հայութիւնը, առանց դաւանանքի խտրութեան, մէկ մարդու պէս լծուած կ՚ըլլար այդ նուիրական գործին եւ եղածէն անհամեմատ աւելի օգնութիւն բրած կ՚ըլլար ցարդ: Սակայն,

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՀԱԲԷՇՆԵՐԸ ՍԱՐՍԱՓԱԾ ԵՆ ՕԴԱՆԱՒԵՐԷՆ

առաջին պայքար ձգուած հարաւ. ճակատին վրայ

Իտալական աղբիւրէ կը հաղորդեն թէ հարաւային ճակատի հաբէշական դիմադրութիւնը շատոնց խորտակուած էր, երբեւ հետեւանք օդանաւային յարձակման եւ ուժգին ռմբակոծութեան, որ յանգեցաւ Կորահայի գրաւման: Իտալական բանակը շարունակելով յառաջխաղացութիւնը, գրաւեց նաեւ Սասա Պանէհը, Օկատէնի ճակատին վրայ: Այս քաղաքը 100 մղոն հեռու է Կորահայէն, իսկ 120 մղոն՝ Ճիճիգայէն, ուր կը գտնուի հարաւային բանակին կեդրոնը, հրամանատարութեամբ Զօր. Նասիպուի: Անկէ անդին ճամբան կը բացուի Հարրարի համար, որ կայսեր անձնական ժառանգութիւնը կը համարուի: Պաշտօնական զեկոյց մը կը ծանուցանէ թէ Կորահայը ինկած էր հինգշաբթի օր: Այս ամսու գիրքը պաշտպանող հաբէշական զօրքը այնքան յնկճուած էր որ, առանց կռուելու փախած էին, իրենց ետին ձգելով բազմաթիւ թնդանօթներ, գնդացիրներ, հարիւրաւոր հրացաններ, բեռնակառքեր, մեծ քանակութեամբ պաշար եւ ռազմանիւթ: Ամէն օր օդանաւային ռմբակոծութիւն տեղի կ՚ունենար, նաեւ ալ՝ թնդանօթաձգութիւն, իսկ վճռական յարձակումը սկսաւ հրասայլերով եւ զրահապատ ինքնաշարժներով: Տեսնելով Հաբէշներու նահանջը, Իտալացիները յառաջ խաղացին ուժգնօրէն, թէեւ Ֆանֆան գետը յորդած էր տեղատարափ անձրեւներէն: Կ՚ըսուի թէ իտալական հրամանատարութիւնը այժմ շատ աւելի կարեւորութիւն կ՚ընծայէ հարաւային ճակատին, որովհետեւ Զօր. Կրածիանիի բանակը շատ աւելի մօտ է Հաբէշիստանի կենսական կեդրոններուն քան Զօր. տէ Պոնոյի բանակը՝ հիւսիսէն: Դէպի Հարրար ճամբան աւելի հարթ է, քան Տէսիէի ճամբան (հիւսիս):

Զօր. տէ Պոնօ Մաքալէ մտաւ նոյեմբեր 10ին, եւ ընդունուեցաւ կրօնական արարողութիւններով, ինչպէս Ատուայի մէջ: Մաքալէի ռազմագիտական կարեւոր կէտերը գրաւելէ յետոյ, իտալական բանակին ձախ թեւը առժամապէս դադրեցուց յառաջխաղացութիւնը, ճամբայ շինելու եւ պարէնաւորումը ապահովելու համար:

Իտալական յառաջապահները դէպի հարաւ ուղղուելով, տեսած են թէ թշնամին չերեւար: Կը թուի թէ հաբէշական գլխաւոր բանակը աւելի դէպի հարաւ քաշուած է, ընդհարումէ խուսափելու համար:

Կորահայի գրաւման առթիւ վիրաւորուած հաբէշ զինուորներ մայրաքաղաք հասնելով, պատմած են թէ զօրքը շատ ծանր կորուստներ կրեց:

Հաբէշները կը շարունակեն հետեւիլ իրենց հին ռազմավարութեան, միշտ նահանջելով եւ դիրք բռնելով անմատչելի լեռներու մէջ:

Լոնտոնեան աղբիւրէ կը հաւաստեն թէ Հաբէշները թոյլ պիտի տան որ Իտալացիները 60 մղոն եւս յառաջանան դէպի հարաւ, Մաքալէի ճակատէն, յետոյ ընդհանուր յարձակողական ձեռնարկելու եւ հաղորդակցութիւնները կտրելու համար: Իսկ մասնագէտներ կը կարծեն թէ այս ռազմավարութիւնը շպիտի յաջողի, նկատի առնելով իտալական բանակին կատարելագործեալ միջոցները

Բաւն խնդիրը Միջերկրականի համար է

ԱՆՎԵՐՋ ԲԱՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ԱՆԳԼԻՈՅ, ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԵՒ ԻՏԱԼԻՈՅ ՄԻՋԵՒ

Լոնտոնի թերթերը լաւատեղեակ աղբիւրէ կ՚իմանան թէ մասնաւոր բանակցութիւններ կը կատարուին Անգլիոյ, Ֆրանսայի եւ Իտալիոյ միջեւ, Միջերկրականի հաւասարակշռութեան մասին: Այլեւս մէկդի դրուած է Լիբիային իտալական զօրաբաժին մը քաշելու եւ փոխադարձաբար Միջերկրականէն քանի մը անգլիական մարտանաւ պակսեցնելու խնդիրը, եւ յատկապէս կը քննուի բուն Միջերկրականի հարցը: Հռոմի անգլիական դեսպանին եւ Մուսոլինիի յառաջիկայ տեսակցութիւնն ալ կապ ունի այս հարցին հետ: Երկու կարեւոր խնդիրներ կան սեղանի վրայ: Առաջինը՝ անգլիական ծրագիր մըն է, որուն հաւանութիւն յայտնած է Իտալիա եւ եթէ Ֆրանսա եւս ընդունի, պիտի կազմուի շրջանային համաձայնութիւն մը, չէզոքացնելով Միջերկրականը եւ միշտ բաց հռչակելով անոր ջուրերը: Երկրորդը՝ կը շօշափէ բուն իսկ Անգլիոյ շահերը եւ կը ձգտի աւելցնել թէ օդանաւային եւ թէ ծովային ուժերը:

Այս վերջին ծրագիրը յաջողցնելու համար, Մեծն Բրիտանիա կ՚ուզէ նաւային անմիջական համաձայնութիւն մը կնքել Ֆրանսայի հետ: Բանակցութիւնները կը շարունակուին, միջին ճամբայ մը գտնելու եւ ոչ միայն երեք պետութեանց միջեւ պայմանագիր մը կնքելու, այլեւ բրիտանական նաւատորմին եւ օդատորմիղին համար նոր խարիսխներ ճարելու համար: Երբ համաձայնութիւն գոյանայ, մասնակցելու պիտի հրաւիրուին նաեւ Միջերկրականի միւս պետութիւնները:

Մինչ այս մինչ այն, Ֆրանքեւգերման մերձեցման ձեռնարկ մըն ալ կը կատարուի: Հիթլէրի մասնաւոր խորհրդականը, Ռիպպէնթրոփ, Փարիզ կը սպասուի այս շաբթուան վերջը, մասնաւոր պաշտօնով: Պերլինի Ֆրանսական դեսպանը, որ մասնաւորապէս Փարիզ կանչուած էր, շաբաթ օր երկար տեսակցութիւն մը ունեցաւ Փ. Լավալի հետ, Ֆրանքեւգերման յարաբերութեանց մասին: Ամէն միջոց կը փորձուի համաձայնութեան եզր մը գտնելու եւ վերսկսելու բանակցութիւնները՝ շրջանային պայմանագրութեանց մասին:

ԲՈԼՈՐ ԲԺԻՇԿՆԵՐԸ ԵՒ ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺՆԵՐԸ պարտաւոր են իրենց փաստաթուղթերը ներկայացնել ոստիկանական վերատեսչութեան, մինչեւ դեկտեմբեր 9, համաձայն նոր հրամանագրի մը որ հրատարակուեցաւ շաբաթ օր, ի գործադրութիւն օտար բժիշկներու համար հաստատուած նոր օրէնքին

Հայաստանը աւրկական իր լուծին տակ պահող Մոսկուայի կառավարութիւնը Հայաստանին օգնութիւն հասցնելը մենաշնորհ դարձուցած է միայն անոնց, որոնք յանձն կ՚առնեն Մոսկուայի թմբուկը զարնել, պոլշեւիկեան պրոպագանդ ընել, պոլշեւիկեան դաւերուն մասնակից ըլլալ: Այդ կառավարութեան համար, ինչպէս յայտնի է, անգամ Հայ Կ. Խաչի պէս կազմակերպութեան մը օգնութիւնը անընդունելի է:

(Խմբագրական՝ ՀԱՅՐԵՆԻՔԻ)

ՄԵՐ ՆՈՐ ԹԵՐԹՕՆԸ ԱՅՍՕՐ՝ Դ. ԷՋ

«Թուրքիոյ Սպանութիւնը»

Կաթող. Նուիրակը Երուսաղէմի մէջ

Երուսաղէմի մեր թղթակիցը կը գրէ Նոյեմբեր 4 թուականով.—

Կաթող. Նուիրակ Գարեգին արք. նոյեմբեր 1ին հասաւ Հայֆա: Պատուոյ հիւրասիրութիւն եղաւ Ս. Յակոբեան միաբանութեան կողմէ: Կ՚իմանամ թէ Նուիրակը քանի մը շաբաթ Երուսաղէմ մնալէ յետոյ պիտի մեկնի Անթիլիաս:

Սանասարեան Խանը վերջնապէս գրաւեցին, 40 հազար ոսկի վարձքն ալ տիրացին

Թուրքիոյ վճռաբեկ ատեանը վաւերացուցած ըլլալով Պոլսոյ Սանասարեան խանի մասին արուած վճիռը, այդ ազգային կալուածն ալ յանձնուեցաւ քաղաքապետութեան: Դատը կը շարունակուէր 12 տարիէ ի վեր: Թուրք թերթերը հաղորդելով այս աւետիսը, կ՚աւելցնեն թէ խանը կէս միլիոն ոսկի կ՚արժէ եւ տարեկան մօտ 40.000 ոսկի վարձք կը բերէ:

Պոլսոյ կուսակալ Մուհիտտին Իւսթիւնտաղ, որ ոստիկանական տնօրէն իր պաշտօնէն ի վեր անընդհատ կը հետապնդէ Սանասարեան խանին դատը, հետեւեալ յայտարարութիւնն ըրած է.

— «Դատը շատ հին է եւ վերջապէս ի նպաստ մեզի վերջացաւ: Խանը նորէն վարձու պիտի տանք: Երբ առնենք դրամատան մէջ հաւաքուած մօտ 40.000 ոսկիի գումարը (վարձք), անով պիտի վճարենք նախկին խնամակալներու ... հանած թղթակները, որոնք հինգ ամիսէ ի վեր գրաւուած են: Մնացեալ մասովն ալ պիտի վճարենք Սամաթիոյ ոստիկան-զինուորներու վարժարանին գնումէն մնացած պարտքը, զոր չենք կրցած վճարել»:

Պաղեստինի Հայերը դէպի ձակատ

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄ, 4 նոյեմբեր (Յառաջ).— Այս առաւօտ մօտ 100 հաբէշ երիտասարդներ Եգիպտոս մեկնեցան, իրենց հայրենիքը երթալու համար: Օրեր առաջ այս երիտասարդները խումբ. խումբ հիւրասիրուեցան կարգ մը արաբ ազգայնականներու կողմէ, սրճարաններու եւ ճաշարաններու մէջ:

Հակառակեան յուզեր թրքական դաշի մասին

Անքարիոյ Ենի Կիւն թերթը կը գրէ.—

«Քննութիւնը կը շարունակուի Թուրքիոյ Հանրապետութեան նախագահ Աթաթիւրքին դէմ ծրագրուած մահափորձին շուրջ: «Սավթ ուլ Ահրար» թերթին Իսթանպուլի թղթակիցը կը գրէ թէ ձերբակալուած է Մարաշի ծանօթ հարուստներէն Հաճի Զէքէրիա եւ տղան Իսա, երբեւ օգնող Զէրքէզ Միւսթեան եւ դաւադիրներուն: Անկէ զատ, 18 կասկածելիներ ձերբակալուած են Փայասի մէջ (Թուրք եւ սուրիական սահմանին մօտիկ վայր մը):

Ձերբակալուած եւ Անգարա ղրկուած են նաեւ Գօզանի կառավարիչը, ոստիկան-զինուորներու հրամանատարը եւ 3 մուխթարներ: Ասոնք կ՚ամբաստանուին թէ գիտէին որ հրասախումբը Գօզանի սահմանները մտած է, բայց հակառակ ատոր, լուր չեն տուած կառավարութեան:

Իսթանպուլէն մեր առած տեղեկութեանց համաձայն, ձերբակալուած են նախկին երեսփոխան Հիքմէթ, նախկին սպայ Ահմէտ Ճէվատ եւ ուրիշ 4 անձեր

Ամանէն մեր առած տեղեկութեանց համաձայն, Չէրքէզ Էթէմ եւ եղբայրը պիտի վտարուին այդ տեղէն: Թուրք ոստիկանական մարմին մը մտնելու Գագեսոն եւ Անդրյորդանան պիտի երթայ»:

ՄԱՔՍԱՆԵՆԳՆԵՐՈՒ ՄՐՑԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

«Լէ Կ'էջօ» Ֆրանսերէն թերթը որ կը հրատարակուի Դամասկոսի մէջ, կ՚ըսէ թէ մաքսանենգութեամբ զբաղող խմբակ մըն է որ յերիւրած է մահափորձի լուրը, մէջտեղէն վերցնելու համար մրցակից խմբակ մը:

*** Ամանէն հետեւեալը կը հաղորդեն Սուրիոյ «Լ'Օրիան» թերթին.— «Նոր հարցաքննութեան մը ենթարկուեցան Չէրքէզ Էթէմ եւ եղբայրը Րէշիտ, որոնք կ՚ամբաստանուին թէ մահափորձ սարքած են Թուրքիոյ Հանրապետութեան նախագահին դէմ: Ամբաստանեալները ամբողջովին ուրացան իրենց վերագրուած յանցանքը եւ ըսին թէ ասիկա գործն է կարգ մը գրգռիչ գործակալներու: Ամէնէն վերջը Էթէմ եւ Րէշիտ ազատ արձակուեցան դատական պատճառներով»:

*** Հալէպի «Էլ Վաքթ» թերթը կը գրէ.— «Հաստատուած է թէ սխալ է այն լուրը որու համաձայն Աթաթիւրքին դէմ մահափորձը պատրաստուած է Հալէպի մէջ: Ընդհանրապէս Հալէպի ոստիկանութեան տնօրէն Պրօշէ է որ ամէնէն առաջ երեւան հանած է դաւը եւ լուր տուած Թուրքիոյ: Հաստատուած է որ մահափորձի ծրագիրը պատրաստուած է Գազեանթէպի եւ Անդրյորդանանի Չէրքէզներուն կողմէ: Թուրքիոյ մէջ ձերբակալուած դաւադիրները Դամասկոսի, Տէրզօրի եւ Ճէզիրէի ճամբով Թուրքիա գացած են»:

*** Պէյրութի «Էննէհար» թերթը կը գրէ.— «Մահափորձի ծրագրին երեւան հանուելէն յետոյ, Թուրք կառավարութիւնը բարեկամաբար Ֆրանս.

(Շար.-ը կարդալ Գ. էջ)

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ԵԹՈՎՊԻԱ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՏԵՍԱԿԵՏՈՎ

Իտալիա կը դիմէ Եթովպիա՝ հում նիւթեր եւ սպառման շուկայ մը: Կ'արժէ գիտնալ թէ Եթովպիա կրնա՞յ գոհացում տալ մէկուն եւ միւսին:

Եթովպիոյ հողը կ'ենթադրուի թէ հարուստ է հանքերով: Ծանօթ են գանազան գաւառներու մէջ ոսկիի եւ բլաթինի հանքերը, բայց ենթադրական է առանց մթերքը: Ամերիկացի Պրաուն, որ 16 տարի առաջ հետազօտութիւններ կատարեց Եթովպիոյ մէջ, կը յայտարարէ թէ քարիւղ չըկայ, իսկ անգլիացի Նեսպիթ՝ լաւատես է:

Եթովպիոյ հողը բարեբեր է եւ արտակարգօրէն Ցանա լիճին մօտերը մինչեւ 60 մեթր խորութեամբ խաւ մը կը կազմէ բուսահող մը, ուր ինքնին կ'աճին այլազան խոտեր: Կլիման նըպաստաւոր ամէն մշակութիւններու համար, տեսանք նաեւ թէ ջուրի շտեմարան մըն է միաժամանակ:

Եթովպիա բուսաբանական պարտէզ մըն է: Հասարակածային անտառներ կը տարածուին Գոլա մարզին մէջ, ուր կարելի է մշակել նաեւ շաքարեղէգն ու ծխախոտ, թէյն ու բամպակը: Կոյս թփառատաններ սփռուած են միջին մարզին մէջ ուր բարեբեր գաւառներ Սիտամ եւ Ծիմմա, Արուսի եւ Հարարի կ'արտադրեն չոր (Ծիմմա) եւ խոյտ (Հարրարի) սուրճ, անմրցելի թէյ (Արուսի): Հոս կը մշակեն կորեկ ու քուրիկ (sorgho), որոնցմէ անգամցին հաց կը պատրաստէ խանձելով, գարին՝ որմէ տեղային բալլա ըմպելին կը պատրաստէ, ցորենն ու եգիպտացորենը, շամպուրան՝ տեսակ մը սլոր, որ կուրակէ ցեղախումբին ուտեստն է եւ համեմ մը՝ պղպեղ (piment) այնքան թանկագին տեղացիներուն համար:

Տեկա մարզին մէջ կ'աճին բարձրաբերձ ծառեր. կուենին (eucalyptus) բազմաթիւ տեսակներով, գիհին (genévrier— բէյտ) ընդարձակ բունով կազմիր փայտ մը, առանց փայտակի (noeud), հսկայական չոճին՝ (ղըպլկա) միւսէն աւելի բարձր, պտուղ եւ նուրբ տերեւներով, Քուսօն, բարձր՝ 5 մթ. շրջագիծ, որուն վարդագոյն ծաղիկներէն կը պատրաստուի երիզորդի համբաւաւոր դեղը, վարուց ծանօթ տեղացիներուն, Պոլիս բերուած հայ առեւտրականի մը կողմէ շուրջ հարիւրամեակ մը առաջ եւ հանկէ բերուած Եւրոպա:

Եթովպիա կենդանաբանական պարտէզ մըն է: Հոն կարելի է գտնել ընտանի ու վայրի անասուններու տեսակներ: Ամէն տուն իր փեթակն ունի, մեղրամոմը արտածման նիւթ է, մեղրը կը ծառայէ պատրաստելու տեղացիին սիրելի ըմպելին՝ բէթր (hydromel):

Մորզագետիններու վրայ կ'արածին արջառ ու հօտ: Թփառատաններու խորերը կը թափառին յովազն ու կապիկը, առիւծն ու կարիճը: Հոն է մշկակատուն (civette): Վարի մարզին մէջ կ'ապրին փիղն ու ձիագետը, առիւծն ու վագրը, ընձառիւծն ու գետաձին: Հոն է ջայլամը միշտ փնտռուած իր աղուոր փետուրներուն համար: Ճերմակ մրջիւններ (termites) ընդարձակ տարածութիւններու վրայ կը բարձրացնեն բլրակներ, ուր pausus կոչուած միջատները կը թափանցեն եւ փառօղի նման պայթուցիկ կազ մը կ'արձակեն ինքնապաշտպանութեան համար, կազ մը՝ որ այրող է եւ խառնելով գեղին բիւրեղներ կը կազմէ: Կայ տակաւին արտասովոր կարմրակտուց եղակեր (buphagus) թռչունը, որ կը յարձակի վիրաւոր եզին ու ձիուն վրայ եւ երկար կտուցով կը ծծէ արիւնը:

Ի զուր կը տաղլակի կենդանին, ընդունայն ձիապանը նշան կ'առնէ, անողոք թռչունը վայրկենաբար կ'անհետանայ՝ շուտով վերադառնալու համար Մինչեւ մայրաքաղաքի բարձրութեան վրայ կ'ապրի մոլալէն, թափանցող լոռը որ ձեռքի եւ ոտքի մատներուն եղունգներուն մէջ թափանցելով, հազիւ նշմարելի հաւկիթներ կ'ածէ, շուտով կը բազմանայ եւ եթէ գարմանումը ուշանայ՝ կը փտեցնէ վարակուած մասը: Մինչեւ Վոյնատեկա մարզին մէջ, մանաւանդ Աւաշ գետին մէջ կ'ապրի թանձրամարմին կոկորդիլոսը, որուն ահեղ երախին զոհ կ'երթան ամէն տարի բազմաթիւ բնիկներ:

Բնական է որ այսպիսի երկրի մը մէջ կարելի է մշակել ամէն տեսակ բոյսեր եւ բուծանել ընտանի ամէն տեսակ անասուն: Հարաւային կողմի բարեբեր գաւառներուն, Արուսիի եւ Սիդամոյի մէջ Պելճիքացիները փորձեցին բամպակը, Իտալացիները՝ թէյը եւ մեծ յաջողութեամբ: Եթովպացին ոչ մէկ ծառ յօտած է, ոչ մէկ տունկ տնկած: Բնութիւնը բնականօրէն արտադրած է, կենդանիները բնականօրէն աճած են: Գանանէն զատ պտուղներ գոյութիւն չունին: Տեղացին անծանօթ է բանջարեղէնի, բնաւ գործածած չէ ընդեղէնը: Եւրոպացիները դեռ նոր կը խնամեն խնձորենին, տանձենին, ծիրանենին ու սեխը, նոր կը մշակուին գետնախնձորն ու լոլիկը: Ռաղ, սխտոր, լուբիա, սոխ ու սխտոր Եգիպտոսէն կուգան: Նարինջ, խնձոր, մանկօ (mangue) Ցոպլէն, Թուրքիայէն, Ճափոնէն: Մալաբթիայէն կուգան ծիրանն ու պատուղը, Իզմիրէն՝ չամիչն ու թուզը, Դամասկոսէն՝ պիստակը: Լոլիկ մը հաւու մը արժէքն ունի:

Իտալիա Եթովպիոյ մէջ պիտի գտնէ անհրաժեշտ հում նիւթերը՝ բամպակն ու սուրճը, մորթն ու բուրդը, փայտն ու կենդանին: Սակայն երկիր մը արժեւորելու համար անհրաժեշտ են փոխադրութեան միջոցները, որոնցմէ զուրկ է Եթովպիան: Անհրաժեշտ է դրամագլուխ, եւ Իտալիա մարդ - դրամագլուխ ունի միայն: Հողին փխրունութեան պատճառով ճամբաներ չըլլալ եւ լաւ վիճակի մէջ պահպանել դժուար է: Երկրին լեռնային կազմութեան պատճառով երկաթուղիի մը շինութիւնը մեծածախս է եւ ապահովաբար ինչպէս Եւրոպական բոլոր երկաթուղիները հակառակ բազմաթիւ երթեւեկներու, պիտի ունենայ հսկայ բաց մը իւրաքանչիւր տարի: Իտալիոյ շինելիք գիծը պիտի ունենայ կարեւոր երկարութիւն մը, քանի որ Ասմարայէն Ադէսա 695 եւ Ադիսպայէն Մոկատիշի 1090 քիլ. երկար է ուղիղ գիծով:

Եթովպիա բանուած նիւթերու համար սահմանափակ շուկայ մըն է: Բնիկներուն պէտքերը գրեթէ ոչինչ են, սափ մը պղպեղ, կտոր մը կըտաւ եւ կտոր մը հում միս: Բնիկն աղքատ է, գնման կարողութիւն չունի եւ այս չունեւոր, որովհետեւ պէտքերը չեն աճիր, որովհետեւ աշխատելու ընդունակ չէ: Երկու հազար տարիներու քարացած սովորութիւններ մէկ օրէն միւսը չեն փոխուիր: Իտալիա գրաւելով երկիրը, պարտաւոր է հիմնովին փոխելու տեղական կանոնները, վարչական մեքենան: Օտարը չի կրնար հող գնել բնիկէ մը, միայն օտարէ մը կրնայ հող առնել:

Ժանգոտած է վարչական մեքենան: Բարոյականութենէ զուրկ է պաշտօնէութիւնը վարէն վեր: Արտօնութիւն մը առնելու համար գանազան դիւաններու մէջ դեգերելու է: Եթովպացին ժամանակին կարեւորութիւն չի տար: Ըշի Նաքա (լաւ, վաղը) սովորական խօսքն է ամէն պաշտօնեայի: Այնուհետեւ ցնալու է, դռնապանէն մինչեւ վեր կըպպօ (պաշտէշ) տալը սովորական է: Արտօնութիւն առնելէ յետոյ, գործը շարունակելու համար ալ եկող ու գացող պաշտօնեային կըպպօ տալու է: Այս պատճառներով բազմաթիւ օտար ընկերութիւններ սնանկացած են: Միակ ընկերութիւնը, որ յաջողած է եւ երկրին առեւտուրը կեդրոնացուցած՝ հնդկական է, Մոհամմէտ Ալի: Այս ընկերութիւնը գլխաւոր բաժնետէրն է աղի մենաշնորհի վարչութեան: Հայ առեւտրական տուն մը, Մաթիկ Գէորգով, մենաշնորհն ունի ծխախոտի:

Երկիրը առ այժմ սպառման շուկայ չի կրնար ըլլալ: Առեւտուրը սահմանափակ է: Բնիկը կը գոհանայ օրական մէկ ֆրանք ծախքով: Եկուոր ճերմակը առաջնեան մը աւելի պէտքեր ունի միայն: Հետեւաբար իտալական ճարտարարուեստի արտադրութիւնները պիտի սպասեն որ երկիրը զարգացման վայր մը ըլլայ.

Եթովպիոյ առեւտուրը լաւագոյն օրերու մէջ 3էն 4 միլիոն սթեռլինը չէր անցներ:

	1925ին	1927ին
Սուտան արտածած է եգիպտական ոսկի	308074	180560
Սուտանէն ներածած է	172405	72551

Էրիթրէ 1926ին արտածած է 64,781.680 լիրէթի ապրանքներ:

Էրիթրէէն ներածած է նոյն թուականին 37 միլիոն 910.789 լիրէթի ապրանքներ

Ճիպութիէն արտածած է 1927ին 13 224.808 քիլօ սուրճ, իսկ ներածած է 32.361 թոնօ ապրանք:

Ուրեմն Եթովպիան արժեւորելու համար տարիներու աշխատանք պէտք է եւ անհրաժեշտ է գաղթականներու տեղաւորումը, աշխատող եւ սպառող անհատներու ներգաղթը:

ՀԵԹՈՒՄ

** Ֆրանսայի երաժշտագէտ մը այնքան շատ կը սիրէր ծաղիկները, որ իր անձնական պարտէզին մէջ ունէր 10,000 թաղարներ:

** Աշխարհի հինգ մասերէն Ասիան ամենամեծն է, ունի շուրջ 44 միլիոն քառ. քիլոմեթր տարածութիւն, Ամերիկաները՝ 42 միլիոն, Ափրիկէն՝ 30, Եւրոպան՝ 10 եւ Աւստրալիան՝ 9 միլիոն քառ. քիլոմեթր տարածութիւն

«ՊԷՊՕՆ» ԻԲՐԵՒ ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

ԽՄԲ.— Վերջերս Մ. Նահանգներու մէջ ներկայացուեցաւ Գ. Սունդուկեանցի նշանաւոր թատերախաղը, իբրեւ խօսուն շարժանկար: Այս առթիւ ընկ. Վ. Ահարոնեան հետեւեալ տեսութիւնները կը հրատարակէ «Հայրենիք»ին մէջ —

Ժապաւէնի վրայ առնելու համար «Պէպօ»ի բնագիրը բազմաթիւ փոփոխութիւնների է ենթարկուած՝ աւելացուած են նոր տեսարաններ, կրճատուած են ուրիշներ, յարմարեցնելու համար շարժանկարի բեմադրութեան պայմաններին.

Տեղ տեղ այդ փոփոխութիւնները աւելի ճոխացրել են բնագիրը, իսկ տեղ տեղ էլ խաթարել, աղաւաղել եւ դժուարըմբռնելի են դարձրել «Պէպօ»ի բովանդակութիւնը, որ այնքան պարզ է Սունդուկեանի գործի մէջ: Աղջիկ են, օրինակ, վերջին տեսարանները, երբ Պէպօն մէկ անգամ բանտ նետուելուց յետոյ, ազատ է արձակւում եւ երկրորդ՝ անգամ նորից բանտ դրւում:

«Պէպօ»ի բովանդակութեան լաւ ծանօթ հանդիսականի համար իսկ դժուար է հասկնալ ժապաւէնի վերջին պատկերների իմաստը

«Պէպօ»ի բովանդակութեան լաւ երեւոյթին, յատուկ շնորհք ունին դժուարացնելու, բարդացնելու թեմաների նիւթը: Մի քանի տարի առաջ Նիւ Եորքի մէջ ցուցադրուեց Թումանեանի «Անուշ»ի լուռ ժապաւէնը: Չեմ յիշում թէ ո՞վ բեմադրածն էր «Անուշ»ը, նոյն այս Բէկ-Նազարովի՞, թէ մէկ ուրիշ բեմադրիչ: Սակայն միեւնոյն թերութիւնն ունէր եւ «Անուշ»ը, որի բովանդակութիւնը նոյնպէս խճողուած եւ մթագնած էր:

«Պէպօ»ի բնագիրը փոփոխութեան է ենթարկուած նաեւ խաղի տիպարների նկարագիրը էլ աւելի շեշտելու, գոյները էլ աւելի խորացնելու միտումով:

Սունդուկեանը այնպէս գեղեցիկ կերպով է տուել իր դասական գործի գլխաւոր դէմքերը, այնպէս խտացրել է նրանց նկարագրի հիմնական գծերը, որ աւելի եւս շեշտել այդ գծերը, աւելի եւս ընդգծել տիպարները կը նշանակէ աւրել, փճացնել Սունդուկեանի գործը:

Մի օրինակ միայն.

Արութին Զիմզիմովի մէջ Սունդուկեանը տուել է տիպարը որբերի եւ այրիների արցունքները դրամի վերածող անխիղճ վաշխառուին, որ անողորմ է, երբ կարող է անպատիժ կերպով կեղեքել ու կողոպտել, եւ քծնող ու սողացող է նոյն իր զոհերի առջեւ, երբ իրաւունքը եւ ուժը անցնում է զոհերի ձեռքը:

Զիմզիմովը այնպէս, ինչպէս Սունդուկեանն է տուել, անգերազանցելի է:

Արդ Զիմզիմովի այդ բացասական նկարագիրը աւելի եւս [illegible] «ձեղայ» բերել եւ Թիֆլիսի ռամկական ձեւքով կախել տալ Զիմզիմովի վզից, ինչպէս արել են «Պէպօ»ի ժապաւէնը պատրաստողները, կը նշանակէ «ոչնչացնութիւն անել»:

Ըստ երեւոյթին, ինչպէս բուրժուական աշխարհում, նոյնպէս խորհրդային երկիրներում յետպատերազմեան շրջանի հանդիսականների ջիղերը չեն գրգռում տխուր, ողբերգական տեսարանները: Այդ հանդիսականներին ողբերգական տեսարաններ դիտել տալու համար պէտք է, ըստ երեւոյթին երգով, պարով եւ կատակով համեմել ամբողջ խաղը:

Առարկութիւն չունինք: Միայն թէ երբ այդ «համեմը» չափից աւելի լինի, վտանգ կայ որ ամբողջ գործը անհամ դառնայ:

«Պէպօ»ի ժապաւէնը առատօրէն համեմուած է երգով, պարով եւ ծիծաղաշարժ տեսարաններով: Արդիւնքը եղել է այն, որ Սունդուկեանի թատերախաղի հիմնական գաղափարը՝ ազնիւ եւ անկրաւուած աշխատաւոր Պէպոյի պայքարը վաշխառու Զիմզիմովի դէմ գրեթէ խեղդուել է դհօլ-զուռնայի, պարերի եւ կատակների մէջ: Ուրիշ խօսքով դասակարգային պայքարը երկրորդ գծի վրայ է եդրուած եւ առաջնաբեմ դրուած է աւելի շատ վալսին, մազուրկային եւ ուզունդարային:

Զգիտեմ թէ խորհրդային քննադատները նկատե՞լ են այս բանը, կամ եթէ նկատել են, այդ մասին Երեւանի [illegible] եւ չգիտեմ էլ ինչ չի՞ համարում:

Կեանքը բեմի կամ պաստառի վրայ գեղարուեստօրէն վերարտադրելու ժամանակ իրականութեան հարազատ մնալը գնահատելի յատկութիւն է, Բայց այդ սկզբունքը պէտք է գործադրել անխտիր կերպով մեր ե՛ւ սիրած եւ չսիրած երեւոյթները ներկայացնելիս:

Այդ տեսակէտից էլ արուեստի օրէնքների դէմ մեղանչումներ կան «Պէպօ»ի բեմադրութեան մէջ:

Նոր աւելցուած տեսարանների մէջ կայ դատավարութեան տեսարանը, որտեղ ռուս դատաւորը ռուսերէն է խօսում, իսկ Պէպօն ու Զիմզիմովը՝ հայերէն. Շտապենք աւելցնել, որ նախորդ տեսարանների մէջ Զիմզիմովը ռուսերէն [illegible] է արտասանում, մինչեւ դատարանում, իր դատը պաշտպանելու ժամանակ մոռանում է որ ռուսերէն գիտէ եւ հայերէն է խօսում:

Այո՛, այդ ճիշդ է. ցարական Ռուսաստանի դատարաններ, Կովկասի դատարաններում ռուսերէն էին խօսում, փաստ չէ թէ մեղադրեալը հասկանում էր թէ ոչ:

Այդ պատկերը իրական կեանքի պատկեր է, թէեւ մեզ համար վիճելի է թէ ո՞րքան արդարանալի է այդ ծայրայեղ իրապաշտութիւնը: «Պատերազմ եւ խաղաղութիւն»ի մէջ Տոլստոյը Նափոլէոնին եւ Ֆրանսացի մարաջախտներին ռուսերէն է խօսեցնում: Է՛, թող Պէպօի մէջ էլ ռուս դատաւորը հայերէն խօսէր:

Բայց թողնենք այդ:

Եթէ իրական է դատավարութեան տեսարանը, իրականութիւնից շատ հեռու է, սակայն, «Պէպօ»ի ժապաւէնի վերջին պատկերը:

Պէպօն նետուած է Թիֆլիսի Մետեխի բանտը:

Պէպոյի ընտանիքը, ընկերները եւ բարեկամները [illegible] դհօլ-զուռնայով, ծաղկեփունջերով, երգերով ու աղաղակներով գալիս են եւ բանտի պատուհանների տակ համակրական ցոյց են անում: Պէպօն էլ, բանտի վանդակապատ պատուհանից ճառ է առում ցուցարարներին.—

«Սպասեցէք, մի դուրս գամ բանտից, էդ բոլորի վրէժը կ'առնեմ»

Այդ ո՞ր Ռուսաստանի իրականութիւնից է վերցրել այդ պատկերը բազմաշնորհ բեմադրիչ Բէկ-Նազարովը, ցարակա՞ն թէ խորհրդային.

Ցարական Ռուսաստանում [illegible] ցոյց անելու յանդգնութիւն ունեցողներին գիտէր [illegible] ոչ թէ բանտարկեալների [illegible] պահակների հրացաններն ու [illegible] ցիները Այդ մենք գիտենք.

Այսօրուան խորհրդային Ռուսաստանում նոյնը անում են [illegible] հակները աւելի դաժան, աւելի [illegible] ղորմ կերպով. Այդ էլ շատ լաւ [illegible] բեմադրիչ Բէկ Նազարովը

Անցնենք «Պէպօ»ի դերակատարներին:

Դժբախտաբար ներկայացման ընթացքին դերակատարների անունները [illegible] չեն տրւում: Այս ժապաւէնի մէջ [illegible] նակցողներից միայն մի քանիսը [illegible] նաչում ենք անձնապէս:

Ինչպէս յայտնի է «Պէպօ»ի [illegible] ւոր հերոսներն են՝ Պէպօն [illegible] վաշխառու Արութին Զիմզիմովը [illegible] բանից դուրս աչքի ընկնող դեր[illegible] են Պէպոյի մօր՝ Շուշանի, քրոջ՝ Կեկելի, ընկերոջ՝ Կակուլիի եւ Զիմզիմովի [illegible] Գիքոյի դերերը

Պէպոյի դերակատարն է, եթէ չեմ սխալւում, դերասան Հր. Ներսէսեանը:

Իր խաղը [illegible] է գեղարուեստական [illegible] իր շարժուձեւերի մէջ [illegible] սակայն, փճացնում է ամբողջ [illegible] ութիւնը, իր [illegible] մանաւանդ, անշնորհք [illegible] նը: Այս մեծ պակաս է, որ [illegible] դերակատարների մէջ Պէպոն դարձնում է ամէնից թոյլը. [illegible] է ունեցել տեսնելու դերասան [illegible] Արէլեանի սքանչելի խաղը [illegible] գերում, նա չի կարող չառ [illegible] նալ Հր. Ներսէսեանի խաղից

Պէտք աւելցնել նաեւ, որ «Պէպօ»ի բնագրի մէջ կատարուած փոփոխութիւնները, մանաւանդ [illegible] ցել են Պէպոյի տիպարը: Այսպէս, օրինակ, դուրս է ձգուած Պէպոյի [illegible] մենախօսութիւնը, որ [illegible] խռացել է եւ Պէպոյի նկարագրի ամբողջ խաղի ոգին.

«Դնա, Պէպօ, գնաին յէ. [illegible] փողերուն պաչ արա, նրանց [illegible] գիւր յէլ .. Ո՞վ ես դուն, ի՞նչ [illegible] դուն, ի՞նչ մարդահասարան [illegible] դուն, ի՞նչ անուն ունիս դուն

Զայնական թերութիւններից [illegible] Զիմզիմովի դերակատարի խաղը [illegible] սակայն տեղ տեղ տառապում է [illegible] փոյանցութիւններից: Այն էլ [illegible] որ այդ չափազանցութիւնները [illegible] լի շատ աղղինք են Զիմզիմովի [illegible] այն «վերամշակմանը», որ կատարել [illegible] բեմադրիչը:

Ջուաղ, կիրթ ճաշակով խաղ [illegible] պոյի մօր՝ Շուշանի եւ քրոջ՝ Կեկելի [illegible] խաղը: Կեկելի դերակատարը [illegible] ում են Օր. Մախմուրեան [illegible] նոյն երեւոյթը [illegible] արտաքին մասին, գիտել տալ [illegible] ե՛ւ «Պէպօ»ի եւ սրանից առաջ [illegible] ի մէջ [illegible] կարծէք թէ ընտրուի [illegible] ներ են մեծ մասով: «Պէպօ»ի [illegible]

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՃԵՄԱԼ ՓԱՇԱՅԻ ՅԻՇԱՏԱԿՆԵՐԸ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑ

Վերածեց՝ Գ. ՖՐՈՒՆՃԵԱՆ

Կարելի էր ըսել որ Տարապոլիի, Իզմիրի եւ Ալպանիոյ խումբերը ապստամբութեան մէջ էին. Կառավարութեան գլուխ կը գտնուէր կարի Մուխթար փաշայի դահլիճը:

Ահա այս խառնիճաղանճին մէջ ըսկսաւ Պալքանեան պատերազմը: Ռուսական եւ Ֆրանսական քաղաքականութիւնը օգտագործեց մեր գանազան զինուորական ձախողութիւնները սկսելու համար գործի. Ֆրանսացիները կը մղէին Արաբները, որ Սուրիոյ համար բարենորոգում պահանջէին: Պոլսոյ ռուսական դեսպան Կիրս սկսաւ նորէն ձեռք առնել հայկական հարցը եւ 26 Նոյեմբեր 1912ին Թուրքիոյ ներքին նախարարութեան ներկայացուց հետեւեալ յիշատակագիրը.

— « 1894 —96ի դէպքերէն ի վեր, երբ Փոքր Ասիոյ եւ Պոլսոյ մէջ արիւն կը հոսէր բարբարոսական հալածանքէն, կացութիւնը ոչ մէկ կերպ բարեփոխուած է: Ռուսիոյ, Ֆրանսայի եւ Անգլիոյ ճնշումով Սուլթան Համիտի կողմէ 20 Հոկտ. 1895ին յայտարարուած բարենորոգման հրամանագիրը մնաց չգործադրուած: Հողային հարցը կը սրուի օրէ օր: Հողերու մեծ մասը գրաւուած է Քիւրտերէ կամ պիտի գրաւուի եւ փոխանակ այս անիրաւութեան դէմ դնելու իշխանութիւնը կը պաշտպանէ եւ կը դիւրացնէ այս յափշտակութիւնը: Մեր հիւպատոսարաններու տեղեկագիրները կը հաստատեն Քիւրտերու կողմէ գործուած աւազակային յարձակումները եւ շարունակական հարստահարութիւնները, Հայերու վրայ գործուած սպանութիւնները եւ հայ կիներու բռնաբարումները: Ջարդարարները գրեթէ բնաւ դատական հետապնդումի չեն ենթարկուիր: Պոլսոյ Հայոց Պատրիարքին Բ. Դրան եւ ներքին նախարարութեան ղրկած տեղեկագիրը կու-սոյ իրական պատկերը տանջանքին եւ հետապնդումներուն որոնց ենթակայ են Սուլթանին հայ հպատակները:

« Իբրեւ այս ընթացքը բնական կը պարզէ հայ ժողովուրդի յարաճուն համակրանքը Ռուսիոյ հանդէպ Հայաստանի ռուսական հիւպատոսարանները ամէնքն ալ վկայ են ժողովուրդի մէջ տիրող այս մտայնութեան: Հայերը կը պահանջէին որ բարենորոգումները գործադրուին ռուսական հսկողութեան տակ, կամ նոյնիսկ ռուսական գրաւումով: Կաթոլիկ Հայերը Ամենակալին անունով կը գանգատին Ռուսիայէն որ երկար տարիներէ ի վեր պաշտպանն է Արեւելքի Քրիստոնեաներուն, խնդրելով որ իր պաշտպանութեան տակ առնէ Թրքական Հայաստանի դժբախտ հայ ժողովուրդը: Դեսպանը այն կարծիքը ունի որ հայկական հարցը մեծ կարեւորութիւն ունի Ռուսիոյ համար եւ կը փափաքի որ կառավարութիւնը պէտք եղած քայլերը առնէ կարգադրելու համար: Գրաւումը [illegible] կը նկատէ ապաժամ եւ համաձայն է բարենորոգումներուն, բայց այս տեսակէտին վրայ կենալով հանդերձ, յիշելով 1895ի օրէնքին տխուր բախտը, կը դնէ որ բարենորոգումները ռուս կամ եւրոպացի պաշտօնեաներու ազդեցիկ հսկողութեան պէտք է ենթարկուին: [illegible] նկատի ունենալով անիշխանական վիճակը որուն մէջ կը գտնուի Թուրքիա ներկայիս, կը վերջացնէ Կիրս, պէտք է հաշուի առնել այն հաւանականութիւնը որ բարենորոգումները չեն բերեր սպասուած խաղաղութիւնը եւ թէ կրնայ ըլլալ որ անհրաժեշտ դառնայ մեր բանակներուն յառաջխաղացումը »:

1912ի սկիզբն իսկ Էջմիածնի Կաթողիկոսը Պօղոս Նուպար փաշան եւրոպական դահլիճներուն մօտ ղրկած էր, պաշտօն տալով աշխատիլ ձեռք ձգելու Հայաստանի ինքնավարութիւնը. բայց սակայն ուրիշ բան չէր քան ռուսական քաղաքականութիւն:

Որքա՜ն կը նմանի ռուսական այս քաղաքականութիւնը, որուն նպատակն էր ծածկել Հայերէն իրենց բուն ձգտումները, Ֆրանսական քաղաքականութեան Սուրիոյ վերաբերմամբ:

Պէյրութի մահմէտական մը որ 1913ի սկիզբը Փարիզի արաբական համաժողովին կը մասնակցէր, Ֆրանսայի արտաքին նախարար Պ. Փիշոնի կ'ըսէր հետեւեալ խօսքը.

— « Թէեւ մենք մեր ժողովը Փարիզի մէջ գումարեցինք, բայց մեր միակ նպատակն է բարենորոգում ձեռք բերել Օսմանեան կառավարութեան արաբական նահանգներու համար: Մենք Սուրիոյ Ֆրանսացիներու կողմէ գրաւումը չենք փափաքիր, ոչ ալ Ֆրանսական հովանաւորութիւն կ'ուզենք »:

Իբրեւ ապացոյց այն բանին թէ Ֆրանսա Սուրիոյ հանդէպ գաղտնի խորհուրդներ չունի, Պ. Փիշոն կը տեղեկագրէ այս խօսքը Պոլսոյ դեսպան Պ. Պոմփարի: Գրեթէ նոյն ատեն [illegible] (15 մարտ 1913ին) նոյնը ըսել կուտային Ռուսները Պօղոս Նուպար փաշային թերեւս նոյն բառերով:

Հետեւեալը, որ գրուած է Փարիզի ռուսական դեսպան Պ. Իզվոլսքիի կողմէ ռուս արտաքին նախարար Սազոնովի 28 փետր. (13 մարտ) 1913 թուակիր նամակով, կը հաստատէ ըսածս.

— «Պօղոս Նուպար փաշա, կը գրէ դեսպանը, կրկնակի յայտարարեց թէ Թրքահայերը անկախութեան կամ պետական փոփոխութիւններու հարցը արծարծել չեն ուզեր երբեք: Անոնց միակ ձգտումն է Պեռլինի վեհաժողովին մէջ նախատեսուած եւ Թուրքիոյ Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի կողմէ [illegible] բարենորոգումներ[illegible] տիրանալ, բան մը որ ցարդ մնացած մեռեալ տառ»:

Կարծեմ այս աչքի զարնող [illegible] նութիւնը, արաբ եւ հայ բարենորոգչականներու կողմէ միանգամայն [illegible] գունուած ձեւը, բաւական [illegible] կերպով կ'ապացուցանեն թէ [illegible] դաքականութիւն կը գործադրէր [illegible] սիա եւ Ֆրանսա, Թուրքիան բաժան ընելու համար:

1913 մարտ 22ին, Ռուսիոյ արտաքին նախարարը վերջապէս ձեռնարկեց հայկական բարենորոգումներ[illegible] իր առաջին քայլին:

Պ. Սազանով Պերլինի [illegible] դեսպանին վերյիշեց [illegible] ղրկած հեռագրին մէջ կը [illegible] մասնակցիլ միջազգային [illegible] քայլեր առնելու Բ. Դրան [illegible] Թուականը կը յարմարի այն [illegible] կէն երբ օսմ. կառավարութիւն [illegible] լորովին տկար ստիպուած էր [illegible] գրել Լոնտոնի հաշտութեան [illegible] գիծը եւ ճանչնալ Միտիա-Էնոս [illegible] մանը Պուլկարիոյ եւ Թուրքիոյ [illegible] ջեւ:

(43)

նկարը տեսնելուց յետոյ հայ սգա– [illegible] Հանդիսատեսը, տուն վերադառ– նալով, առաջին հերթին, հաւանաբար [illegible] մէջ է նայում։ Մենք էլ Հայ [illegible] միեւնոյն հողի ու ջրի ծնունդ ենք [illegible] ...

[illegible]

ՎԱՐԴԳԷՍ ԱՀԱՐՈՆԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Արգնի Բնապատմական Կայանը

— • —

Տասը տարիէ ի վեր կ'աշխատուի Արզնին դարձնել հանքային ջուրերու օգտագործման, ինչպէս կլիմայաբուժութեան կայան մը։

Վերջերս տօնուեցաւ Արզնիի առա– նամեակը եւ «Ա. Հայաստան» հրա– տարակեց քանի մը յօդուածներ։ Արզ– նիի բնաբուժական կայանի անօրէն Ա. Մատաթեանի յօդուածը ահա– սիկ.—

Տասը տարի է անցեր այն օրէն ի վեր, երբ Արզնիի կիրճը դեռ վայրի եւ անհամբոյր վայր մըն էր եւ միայն դորշ ապառաժներու ճեղքերէն էր որ բարակ շիթերով դուրս կը ժայթքէին հանքային առողջարար աղբիւրները։ Այսօր անճանաչելի դարձած է այդ կիրճը։ Եւ Արզնին անցած Խորհ. Միութեան յաւագոյն բուժավայրերու առաջին շարքը։

Պատմական քանի մը տեղեկութիւն– ներ Արզնիի աղբիւրներուն մասին։ Կովկասեան Հնէաբանական Ընկերու– թեան արձանագրութիւններէն կը հասկցուի որ 1828ին, հայկական մար– զը ռուս զինուորներու կողմէ նուաճ– ուելէ անմիջապէս ետքը, այդ աղ– բիւրներուն վրայ իր ուշադրութիւնը դարձուցեր է Զօր. Պասկեւիչ, որուն հրահանգով Արզնիի ջուրերը նմոյշի համար Թիֆլիզ կը ղրկուին քննու– թեան։ Եւ Թիֆլիզի Բժշկ. Վարչու– [illegible]

[illegible]

Մելիք Պօպիր

ԿՈՉ ՍՓԻՒՌՔԻ ՀԱՅՈՒԹԵԱՆ

ԱԶԳԱՑԻՆ ՀԵՐՈՍ ԶՕՐ. ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ՅՈՒՇԱՐՁԱՆԻ ՇԻՆՈՒԹԵԱՆ ԱՌԹԻՒ

«ԳՈՐԾՍ ԿԷՍ ՄՆԱՑ»

ԱՆԴՐԱՆԻԿ

Սիրելի հայրենակիցնե՛ր,

Ազգային հերոս Զօր. Անդրանիկի յուշարձանին շինութեան հարցը՝ գա– ղութահայութեան ցաւերէն մէկն է – ղաւ։ Վէրք մըն է որ կը կոտտայ աւե– լի քան եօթը տարիէ ի վեր։

« Գործս կիսատ մնաց », այս եղաւ [illegible]

վորութիւնը ըրած է՝ իր մեծ հերոսին գերեզմանին այցի երթալու, անոր մահուան տարելիցներուն։ Ուխտա– գնացներու թիւը կը սաստկանայ տարուէ տարի։ Սեպտեմբեր 1ի հոծ բազմութիւնը՝ ասոր ապացոյց։ Մխի– թարական երեւոյթ մըն է այս, բայց մխիթարական ըլլալէ շատ հեռու է [illegible]

[illegible]

նաւ, որպէսզի յուշարձանը իր բոլոր գիծերուն մէջ ըլլայ ճաշակաւոր եւ գեղարուեստական գործ մը, պատ– շաճօրէն արտայայտող՝ Մեծ հերոսին փառքն ու գործը։

Հայրենակիցնե՛ր, իմաստուն միտք մը բսած է. « Ազգերու քաղաքակր– թութեան հայելիներն են իրենց գե– րեզմանները »։ Եթէ ճշմարիտ է այս խօսքը, Փէռ Լաշէզի գերեզմանին մէկ անկիւնը լքուած Ազգ. Հերոսին ան– շուք շիրիմը՝ իր փայտէ ճաղովն ու խաչովը հեռու է արդարացնելու թէ արեւմտեան ոգիով եւ ըմբռնումով ժողովուրդ մըն ենք։

Մեծ մետելաքաղաքին պորփիւրէ շի– րիմներն ու մարմարակերտ կոթողնե– րը՝ ալ աւելի կը շեշտեն լքուած վի– ճակը գերեզմանին այն մեծ զինուո– [illegible]

[illegible]

Հայրենակիցնե՛ր, ցոյց տանք թէ՝ ծառի եւ խօսքի ժողովուրդ մը չենք լոկ, այլ եւ գործի եւ դրամով անմա– հացնել ժէշտաւալը անոնց որ իրենց հայ ժողովուրդի ազատագրութեան ճամբուն վրայ եւ կենդանի ի կոյինը՝ մեր պատմական մեծ հայրենիքին։

Ի դիմաց Ազգ. հերոս Զօրավար Անդրանիկի յուշարձանի շինութեան հանգանակիչ յանձնախումբի Վար– չութեան՝

Ատենապետ՝ ՄԱՆՈՒԿ ՔԻՊԱՐԵԱՆ

Ատենադպիր՝ Ա. ԳԱԲՐԻԷԼԵԱՆ

Ծանօթութիւն. — Արտասահմանի բոլոր հայ թերթերէն կը խնդրուի ար– տատպել այս կոչը։

Դրամական նուէրները ղրկել՝ հան– գանակութեան սիւնակ բացող թեր– թերու կամ ուղղակի յանձնախումբիս գանձապահին՝

Mr. Sarkis Deuvlétian
23, Rue Jouye - Rouve, Paris (20e)

Այս խնդիրի շուրջ գրել՝ յանձնա– խումբիս ատենապետին հասցէին՝

Mr. Manoug Kibarian
144, Bld. Magenta, Paris (10e)

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՊՈԼՍԱԿԱՆ ԽՈՀԱՆՈՑԻՆ ԳԻՐՔԸ, պատրաստեց խոհարարապետ Սահակ Մանուկեան, հրատ. «Հորիզոն» գրա– տուն, տպ. Մարսէյլ։ Գին 5 Փրանք։

ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ

ԲԱԼՈՒՑԻՆԵՐՈՒ ՀԱՆԴԷՍԸ

— ♦ —

ՄԱՐՍԷՅԼ, 5 Նոյեմբեր.— Բալուի հայր. Միութեան Պոմոնի մասնաճիւ– ղին երկրորդ թէյասեղանը տեղի ու– նեցաւ, 3ին, Հ. Յ. Դ. «Վարան– դեան» ակումբին մէջ։ Ժամանակէն առաջ վեհ բազմութիւն մը եկած էր լրացնել համար Միութեան մէկ տարուան տարեդարձը։

Երեկոն նախագահ Հայրենա– կից Գ. ... որ հրաւիրեց հանդիսականները մէկ վայրկեան յո– տնկայս յարգել Գ. Մ. Վարանդեանի յիշատակը։ Յետոյ պարզեց Միութեան մէկ տարուան վերակազ– մութեան շրջան աշխատանքներն ու օգտակարութիւնը Բալուցի չքաւոր դասակին։

Գեղարուեստական բաժնին կը մաս– [illegible]

կառավարութեան ուշադրութիւնը հրաւիրած է խնդրին վրայ, յայտնելով որ Ձէրքէզ էթէմի հրոսախումբը Սուրիոյ սահմանէն Թուրքիա անցած է, ինչ որ համաձայն չէ երկու կողմին միջեւ կնքուած սահմանային պայմանագրութեան.

Անկէ զատ, Թուրքիա ուզած է որ Սուրիայէն վտարուին կարգ մը գաղթականներ, որոնք իրեն համար վնասակար անձեր են։

Թուրք-Սովետ դաշնագիրը ևորոգուեցաւ. Տասը տարուան համար, մինչեւ 1945

Խ. Միութիւնը եւ Թուրքիա նորոգեցին 1925ի բարեկամութեան եւ չէզոքութեան դաշնագիրը, 1929ի պայմանագիրը եւ 1931ի նաւային համաձայնութիւնը, երկարաձգելով մինչեւ 1945, այսինքն տասը տարի։

1925ի դաշնագիրը կնքուած էր երեք տարուան համար, ապա երկարաձգուած՝ նախ երկու, յետոյ չորս տարուան համար։ Դաշնագրին վերանորոգումը անգամ մը եւս կ'ապացուցանէ թէ երկու երկիրները կապուած են շատ ամուր բարեկամութեամբ. Այս առթիւ ջերմ ներբողներ կը հրատարակէ խորհրդային մամուլը։ «Իզվեստիա», կառավարութեան պաշտօնաթերթը, կը շեշտէ իր խմբագրականին մէջ.— «Այս նոր երկարաձգումը մանաւանդ կարեւոր է իբրեւ ապացոյց Թուրքեւխորհրդային յարաբերութեանց յարատեւութեան եւ անոնց խաղաղասիրական քաղաքականութեան ամրութեան»։

Քաղաքական գործակցութեան հետ զուգընթաց վերջերս տնտեսական սերտ գործակցութիւն մը եւս հաստատուեցաւ երկու երկիրներուն միջեւ։ Խորհրդային մասնագէտներ գացին Թուրքիա, շարք մը գործարաններու հիմը դնելով։ Եւ վերջապէս երկու երկիրներուն վարիչները փոխադարձ այցելութիւններ տալով անձնական կապեր հաստատեցին եւ աւելի ամրացուցին բարեկամութիւնը։ Դեռ 1933 Հոկտեմբերին էր որ Խ. Միութեան զինուորական գործավարը Ենիկիւրի գնաց, Հանրապետութեան տասնամեակին առթիւ, զօրավարական պատուիրակութեան մը հետ, եւ չորս օդանաւ նուիրեց Թուրքիոյ։

Երկաթուղին պիտի ամբակոծուի, եթէ...

Մուսոլինի վերջնագիր մը ղրկեց Եթովպիոյ, ազդարարելով թէ երկաթուղին պիտի ռմբակոծուի, եթէ չարունակէն ռազմանիւթ փոխադրել չոգեկառքով, փոխանակ սովորական կարաւանին (ջորի եւ ուղտ)։ Եթովպիոյ պաշտօնական շրջանակներուն մէջ խոր զայրոյթ պատճառեց այս ազդարարութիւնը, իբրեւ նախատինք մը գերիշխան պետութեան մը դէմ։ «Թող Մուսոլինի ռումբ նետէ ուր որ կ'ուզէ։ Արդէն այդպէս ըրած է ողորմելի արդիւնք մը ձեռք ձգելով եւ մեր ժողովուրդը չի վախնար։ Ցորչափ մէկ Եթովպիացի կը մնայ, հաւատացէք թէ պիտի մեռնի ձեռքը զէնք...» Ինչ որ կը մնայ հայրենական զէնքի մը համար եւ Նիզակ մը՝ հաւաքուի բարուկի մը համար, մենք պիտի պաշտպանենք մեր վեհապետական իրաւունքները եւ պիտի շարունակենք զէնք եւ ռազմանիւթ գնել եւ փոխադրել մեր մայրաքաղաքը։

*** Իտալական թերթերը կը գրեն թէ մեծաքանակ ռազմանիւթ կը հասնի Հապէշիստանի համար։ Միայն մէկ օրուան մէջ Ճիպութի հասած են 250 ոտն. Հապէշիստանի համար։ Միայն մէկ օրուան մէջ, որոնց բեռնաքանչերին մէջ կը գտնուի 26 մուկէր հրացան, Օկատէնի ռազմաճակատին համար։ Հասած են նաեւ ճափոնական չորս հակօդային թնդանօթներ, երկու մասնագէտներով։

Փոքրիկ մրն ալ Մոնղոլական Ասիայի մէջ

Ճափոնի եւ Չինաստանի յարաբերութիւնները նորէն լարուեցան, երկու նոր դէպքերու հետեւանքով. Նախ՝ ճափոնական կառավարութիւնը միջնորդագիր մը ուղղեց, բողոքելով արծաթի օրէնքին փոփոխման դէմ, որ տեղի ունեցած է առանց խորհրդակցելու Ճափոնի հետ։ Երկրորդ՝ ճափոնցի նաւաստի մը սպաննուած ըլլալով Շանկայի մէջ, ճափոնցիները 200 զինուոր տեղաւորեցին միջազգային թաղամասի սահմանին վրայ։ Չինացիներն ալ բազմաթիւ զինուորներ համախմբած են Շանկայի մէջ։ Իրապէս շրջանակներու մէջ կը կարծեն թէ Ճափոն առիթէն պիտի օգտուի, հիւսիսային Չինաստանի հինգ նահանգները անջատելու եւ առանձին պետութիւն մը կազմելու համար, ինչպէս բրաւ Մանչուրիոյ պարագային։

Զրոյցի մը համաձայն, Անգլիա տրամադրութիւն յայտնած է 250 միլիոն ոսկի փոխ տալու Չինաստանի, իբրեւ երաշխաւորութիւն ստանալով երկաթուղիներու եւ մաքսատուրքերու հասոյթը։ Այս պարագան ալ գրգռութիւն պատճառած է Ճափոնի մէջ, որ չի հանդուրժեր Անգլիոյ քաղաքական կամ դրամական տիրապետութեան։

*** Վերջին լուրերու համաձայն յարաբերութեանց լարումը ծանրացած է վերջին 48 ժամուան ընթացքին։ Կը վախցուի որ Ճափոն արտակարգ միջոցներ ձեռք առնէ, եթէ մարդասպանը չձերբակալուի։ Այս իմաստով ազդարարութիւններ ուղղուած են։

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱԹԷՆՔԻ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԻ ուսուցչապետներէն Քանէլոփուլոս եւ Ցացոս ժխտեցին հասարակապետութեան երդում կատարել թագաւորին համար։ Կը կարծուի թէ պաշտօնէ պիտի արձակուին։ Նոյն վիճակին ենթակայ են բոլոր այն պաշտօնեաները որ կը մերժեն երդումը. Այս չարքու Յունաստանի քաղաքապետներու կողմէ պատուիրակութիւն մը ճամբայ պիտի ելլէ, Լոնտոն երթալու եւ թագաւորը դիմաւորելու համար։

*** Մանաւոր պատուիրակութիւն մը Լոնտոն հասնելով, պաշտօնապէս հաղորդեց միապետութեան վերահաստատումը։ Թագաւորը Լոնտոնէն ճամբայ կ'ելլէ հինգշաբթի օր։ Պիտի հանդիպի Փարիզ, յետոյ Հռոմ եւ Աթէնք հասած պիտի ըլլայ Հոկտեմբեր 20 —24ին։

ԻՏԱԼԻԱ ԲՈՂՈՔԵՑ եգիպտական կառավարութեան։ որ Ազգ. Դաշնակցութեան անդամ չըլլալով հանդերձ որոշած է մասնակցիլ պատժական տնօրինութեանց

ՀԱԶԱՐ ՀՈԳԻ ԶԵՐԲԱԿԱԼՈՒԵՑԱՆ Վիէննայի մէջ, համայնավարական կազմակերպութիւն մը երեւան հանուած ըլլալով։ Յուզարկութիւնները կը շարունակուին

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ԵԼՄՏԱԿԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐԸ ճառ մը խօսելով, անգամ մը եւս յիշեցուց թէ իրենք պէտք ունին գաղթավայրերու, թէ յաւելեալ ժողովուրդը տեղաւորելու եւ թէ իրենց արտադրութիւնները սպառելու համար։

ԱՆԳԼԻՈՅ ԱԶԳ. ԴԱՀԼԻՃԸ կը յուսայ 190 — 200 ձայնի մեծամասնութիւն մը շահիլ նոր ընտրութեանց մէջ, որոնց արդիւնքը պիտի յայտնուի Նոյ. 14ին, հինգշաբթի։ Ընդդիմադիրներն ալ կը յուսան 150 . թեր շահիլ

15 ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ՋՐՕԴԱՆԱՒԵՐ ռազմափորձեր կը կատարեն Հօնոլուլուի արեւմտեան կողմը, Ճափոնի եւ Փիլիպպեան կղզիներու ճամբուն վրայ։ Ռազմափորձերը պիտի տեւեն տասը օր։

ՉԻՆԱԴԱՏԱՐԻ 17ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ մեծ շուքով տօնուեցաւ երէկ, երկուշաբթի։ Ցաղթական կամարի արարողութեանց ներկայ էին Հանրապետութեան նախագահը, նախարարները եւ ուրիշ երեւելիներ։ Այս առթիւ թափօրներ կազմած էին ձախակողմեան հոսանքները, նախկին ռազմիկները եւ Հրեզէն Խաչը։ Ոստիկանութիւնը խիստ միջոցներ ձեռք առած էր, արգիլելով ազգային զրօշէն զատ ուրիշ որ եւ է խորհրդանշանի գործածութիւնը

ՀԻՆԳ ՔՍԱՆԴԵՐ ՎԱՌԵՑԱՆ Մոնրէալի մէկ յիմարանոցին մէջ (Գանատա), հրդեհի մը հետեւանքով։ Այդ շէնքին մէջ պատսպարուած էին 1952 խելագարներ։ Հարկ եղաւ աղատ ձգել 175 կատաղի խենդեր, որոնք փակուած էին մասնաւոր խցիկներու մէջ։ 350 գթութեան քոյրեր եւ հարիւրաւոր ոստիկաններ հազիւ յաջողեցան աւելի մեծ աղէտի մը առաջքը առնել Լոնտոնի մէջ ալ ողջ ողջ վառեցան ականջի նշանաւոր մասնագէտ Տոքթ. Ֆրէնքլինի կինը, եղբօր աղջիկը եւ երեք սպասուհիները

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ԱՅՍ-ԻՍ ՊՈՒԱ ԲՈԼՈՆԻ Ո․․․ Ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը այս հինգշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին, սովորական հաւաքատեղին։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

Le Gérant: H. STEPHAN — 17. Rue Damesme, PARIS (13)

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի «Վահագն» խումբը իր ցաւակցութիւնը կը յայտնէ ընկ. մօրինանեա Հովսէփի հանի եւ իր տիկնոջ իրենց մօր եւ զոքանչին Տիկ. Արուսեակ Վալէանի մահուան առթիւ։

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Տէսինէն Տէր եւ Տիկին Վ. Հիւսեան իրենց խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնեն ընկեր ընկերուհի Գ. Շահինեանին եւ Սունդէս Հիւսեան եւ իր տիկնոջ, իրենց մօր, զոքանչին եւ անհերքելի՝ Սիմոն Գ. Շահինեանի վաղահաս եւ ցաւալի մահուան առթիւ։

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Մարսէյլի Բալուի Հայրենակցական Միութիւնը իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ Տէր եւ Տիկին Հօլօփիկեաններուն, իրենց մօր եւ զոքանչին Տիկ. Արուսեակ Վալիտեանի մահուան առթիւ.

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Կ'ՈՒԶՈՒԻ մնական աշխատանքներու համար հայ աղախին մը։ Գոհացուցիչ պայմաններ։ Դիմել՝ Maison Jean. 42 Ave. de la Porte Clichy, (Paris 17).

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ

ԽՈՐՀՐԴԱՒՈՐ ԱՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Անգլ. բնագրէն թարգմ. Փ.

Հեղինակութիւն՝ ԷԿԱԹԱ ՔՐԻՍԹԻ

ԳԼՈՒԽ 1.

ՌՓԻՇԿ ՇԷՓԸՐՏԻ ՆԱԽԱՃԱՇԸ

Տիկին Ֆէրրըս մեռաւ հինգշաբթի օր, Սեպտեմբեր 16էն 17ի լուսնալու գիշերը։ Զիս կանչեցին Ուրբաթ առտու ժամը ութին։ Ընելիք բան չէր մնացած. Տիկինը մեռած էր քանի մը ժամ առաջ։

Ժամը 9էն մէկ, երկու վայրկեան անցած էր երբ դարձեալ տուն վերադարձայ։ Բանալիով բացի փողոցին դուռը եւ դիտմամբ քանի մը րոպէ երկարացի բակին մէջ. կախեցի գլխարկս եւ վերարկուս զոր զգուշութեան համար միասին առած էի, որովհետեւ աշնան զով առաւօտ մըն էր։ Շիտակը ըսելով շատ յուզուած եւ մտահոգ էի։ Չպիտի յաւակնիմ ըսել որ այդ վայրկեանին իսկ կրցայ նախատեսել յառաջիկայ քանի մը շաբաթներու դէպքերը. բացարձակապէս ոչ, սակայն բնազդաբար զգացի որ ցնցող դէպքեր պիտի պատահէին շուտով։

Ձախ կողմի ճաշարահէն լսեցի թէյի գաւաթներուն ձայնը եւ քրոջս՝ Քարօլայնի կարճ եւ չոր հազը։

— Դո՞ւն ես Ճէյմս, հարցուց քոյրս.

Աւելորդ էր այդ հարցումը. ուրիշ ո՞վ կրնար ըլլալ։ Բակին մէջ քանի մը վայրկեան ուշանալուս պատճառը նոյն ինքն քոյրս էր։ Քիփլինկին ըսածին պէս՝ մանգուսի նշանաբանն է «Գնա եւ գտիր»... Քոյրս խելօք, խելօք տունը նստելով ուզածին չափ բաներ կը հասկնայ, երեւան կը հանէ։ Չեմ գիտեր թէ ինչպէս կ'ընէ, բայց կ'ընէ։ Կը կարծեմ որ իր հետաքրքրութիւնները կը կատարէ սպասուհիներուն եւ դուռը եկող առաքորդներուն միջոցաւ։ Տունէն դուրս կ'ելլէ ոչ թէ տեղեկութիւն հաւաքելու, այլ իր գիտցածները տարածելու համար։ Այդ կէտին մէջ ալ զարմանալի կերպով վարպետ է։

Իր նկարագրին այս վերջին գիծն էր անհատական որ անորոշութեամբ կը տանջէր զիս։ Ինչ ալ ըսէի իրեն Տիկ. Ֆէրրըսի մահուան մասին, գիւղին մէջ ամէնուն ականջը պիտի հասնէր մէկուկէս ժամէն։ Ազատ ասպարէզի մարդ ըլլալով բնականաբար կ'աշխատիմ զաղտնապահ ըլլալ։ Ուստի սովորութիւն ըրած եմ կարելի եղածին չափ քրոջմէս գաղտնի պահել իմ տեղեկութիւններս։ Հակառակ այդ զգուշութեան, ան ընդհանրապէս լաւ բեր կ'իմանայ. բայց ներքին գոհունակութիւն մը կ'ունենամ եթէ գիտնամ որ յանցաւորը ես չեմ։

Տիկին Ֆէրրըսի ամուսինը մեռաւ ճիշդ տարի մը առաջ եւ քոյրս, առանց որ եւ է փաստ ունենալու, շարունակ կը պնդէր թէ կինն էր զայն թունաւորողը.

Կը ծաղրէ զիս երբ ամէն անգամ ալ կը պատասխանեմ թէ պարոն Ֆէրրըսը մեռաւ սաստիկ ծանր հիւանդութենէ մը զոր ալքոլի չափազանց գործածութիւնը հետզհետէ սաստկացուց։ Կ'ընդունիմ որ ստամոքսի հիւանդութեան եւ մկնդեղով թունաւորման ախտանշանները քիչ շատ իրարու կը նմանին, սակայն քրոջս ամբաստանութիւնը բոլորովին տարբեր ուղղութեամբ կը յառաջանայ։

— Այդ Տիկին Ֆէրրըսին երեսը նայէ, կը բաւէ..., ըսաւ անգամ մը։

Տիկին Ֆէրրըս շատ ալ երիտասարդ չըլլալով հանդերձ, գրաւիչ կին մըն էր. անոր հագուստները պարզ էին, բայց շատ կը վայլէին իրեն։ Ինչ կ'ըլլայ սակայն, շատ մը կիներ իրենց հագուստները Փարիզէն կը գնեն. առիկա պատճառ մը չէ որ իրենց ամուսինները թունաւորած ըլլան։

Բակին մէջ կեցած էի շփոթած եւ այս բոլորը մտքիս մէջէն կ'անցնէին, երբ դարձեալ լսեցի Քարօլայնի ձայնը, այս անգամ քիչ մը աւելի խիստ։

— Ի՞նչ կայ հոն կեցեր ես, Ճէյմս, ներս չգա՞ս նախաճաշելու...

— Եկայ, սիրելիս, պատասխանեցի անմիջապէս, վերարկուս կը կախեմ։

— Տասը հատ վերարկու կախած էիր մինչեւ հիմա...

Իրաւունք ունէր. կարելի էր կախել։

Ճաշարահ մտայ, սովորականին պէս շոյեցի քրոջս այտերը եւ սեղանին առջեւ նստայ խոզի միս եւ հաւկիթ ուտելու համար. միսը պաղեր էր։

— Կանուխ կանչեցին քեզ, դիտել տուաւ քոյրս։

— Այո. Քինկս Փէտօք՝ Տիկին Ֆէրրըսին տունը գացի։

— Գիտեմ, ըսաւ Քարօլայն

— Ինչպէ՞ս թէ գիտես՝

— Էնիէն ըսաւ ․․

Էնի մեր սպասուհին էր. բարի, լաւ աղջիկ բայց անուղղայ շաղակրատ.

Լռութիւն տիրեց քանի մը վայրկեան։ Շարունակեցի ճաշակել խոզի միսն ու հաւկիթը. Քրոջս քիթը, երկար ու բարակ, պզտիկ մը տրոփեց, այդպէս կ'ըլլայ միշտ երբ ան հետաքրքրուած է եւ հանգիստ չի կրնար նստիլ

— Է՜հ, յետո՞յ, հարցուց յանկարծ։

— Գէշ լուր... ընելիք բան չկար։ Քունին մէջ մեռած ըլլալու է...

— Գիտեմ, ըսաւ քոյրս նորէն։

Այս անգամ նեղացայ։

— Չես կրնար գիտցած ըլլալ, պատասխանեցի, ես անգամ չէի գիտեր եւ մարդու ալ բան չըսի... Թէ ինչ դիտէ, ուրեմն գուշակած ես։

— Ինծի ըսողը Էնին չէր. կաթնավաճառը ըսաւ... Ֆէրրըսի խոհարարէն իմացեր է...

Ինչպէս ըսի, Քարօլայն փողոց ելլելու պէտք չունի լուր հաւաքելու համար. տունը կը նստի եւ լուրերը իրեն կը հասնին։

— Ինչէ՞ն մեռեր է, սրտի կաթուածէ՞ն է, շարունակեց քոյրս

— Կաթնավաճառը չըսաւ ըսաւ ի՞նչ... ցուցի հեգնանքով։

Բայց քոյրս հեգնանքին չհասկցաւ։ Լրջօրէն կ'առնէ եւ ըսածներուս կը պատասխանէ։

— Չէր գիտեր, ըսաւ։

Ամէն պարագայի մէջ Քարօլայն ․․․, կանուխ անպատճառ պիտի իմանայ. գոնէ թող ինծմէ իմանայ.

— Մեռեր է որովհետեւ ․․․ քիչ մը շատ փախեր է. վերոնալ ․․․ դեղին կ'առնէր անքնութեան համար, շատ առած ըլլալու է...

— Պարապ խօսք, ըսաւ քոյրս անմիջապէս. գիտնալով պարապ բաներ մի ըսեր ինծի

ՅԱՌԱՋ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
12, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Clarière 15 – 70
(ՆԵՐԹԻՒԷԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 13 ՆՈՅԵՄԲԵՐ
MERCREDI 13 Novembre 1935

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

11 ՏԱՐԻ — 11e Année No. 2960

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՅՈՒՇԱՐՁԱՆԸ ԻԲՐԵՒ ԽՈՐՀՐԴԱՆՇԱՆ

Կը թուի թէ այլեւս վերջնական է որոշումը.— պիտի շինուի Անդրանիկի յուշարձանը, մաքրելով արատ մը որ կը տեւէ 1928էն ի վեր:

Այդ աւարտը կուտայ հանգանակիչ յանձնախումբը, որուն կոչը հրատարակուեցաւ երէկ, եւ որ կազմուած է նախաձեռնութեամբ Ծ. Գարաճեանի Հայր. Միութեան, «Թադմիկ»ի:

Ա[illegible] ամէնէն տրամաբանականը եւ մարդկայինը այն էր, որ [illegible] մարմինը փոխադրուած ըլլար Հայաստան, իր արժանի տեղը գրաւելու համար հայրենի հողին վրայ:

Բայց, դժուա՞ր է իմանալ խորհրդային Երեւանի խորախորհուրդ պայմանները: Մարդիկ դուռները լայն բացին [illegible] կերպարանի մը գիւղին փոխադրութեան համար, իսկ մինչեւ այսօր չլսելու կը զարնեն, երբ կը խօսի Անդրանիկի մասին:

Հաւատա՞նք թէ աւելի բախտաւոր պիտի ըլլայ մեծ Վարպետը, Կոմիտաս:

Ուրեմն, քանի որ հայրենիքը տէր չելլար Անդրանիկի, եւ ափ մը հողն անգամ շատ կը տեսնէ անոր բազմաչարչար ոսկորներուն համար, մենք ստիպուած ենք օտար հողի մէջ պահել անոր մարմինը:

Եւ որովհետեւ հերոսը թաղուած է Լաշ–Քաղաքին մէջ, ուր աշխարհի պէս կը քշուիս եթէ չունիս ուժ եւ կամեցողութիւն, ստիպուած ենք, նաեւ, անոր դամբարանը դարձնել խորհրդանշան մը, արժանավայել եւ պատկառելի:

Բուն հայրենիքին մէջ, ամէնէն անշուք հողակոյտը, ծառի մը շուքին տակ դրուած քար մը պիտի դառնար ուխտատեղի, ինչպէս եղած են հազար–հազարներ, երբ կարելի էր երթալ եւ տեսնել...

Այստեղ, այսպիսի քաղաքներու մէջ, փայտէ խաչն ու ճարպ միայն արդահատանք եւ թշուառութիւն կը նշանակեն: Մանաւանդ որ, Անդրանիկի ոսկորները թաղուած են Փարիզի ամէնէն շքեղ եւ ազնուապետական գերեզմանատան, Փէռ Լաշէզի մէջ:

Հարեւանցի պտոյտ մը այդ մեռելաքաղաքին մէջ՝ անմիջապէս աչքի առջեւ կը բերէ բաղդատութեանց պատկեր մը, որ ընդվզեցուցիչ է:

Այնտեղ ոչինչ է պիտոյ մարդիկ մահէն վերջն ալ իրենց ընչաւորական գերիշխանութիւնը կը ցուցադրեն շքեղաշուք դամբարաններով,— մարմարով, կրանիթով եւ պորփիւրով:

Կամ, արժանաւորներ, լեհ կամ չեհ կամ իտալացի ռազմիկներ իրենց հեռաւոր հայրենիքին երախտագիտութիւնը կը յիշեցնեն, փառաշուք յիշատակարաններով

Այս արի ժողովո՞ւրդն է որ պիտի անճրկէր, իր բազուկին փառքը ամփոփելով [illegible]գոյն քարի մը տակ, վրան ալ սեւ խաչ մը՝ ներկուած տաներով...

Ընդհակառակն, մեր այսօրուան կացութիւնն իսկ պահանջ կը դնէ որ Անդրանիկը մահէն վերջն ալ տիրապետէ իր դամբարանով, իբրեւ խորհրդանշան եւ ազդարար, իբրեւ արտայայտիչ հալածական ժողովուրդի մը անյատակ դառնութեան:

Ոչ քաղքենի շռայլութիւն, ոչ ալ չոր ցուցադրութիւն. այլ յիշատակարան մը արժանավայել եւ արտայայտիչ, որ չվրիպի ո եւ է անցորդի ուշադրութենէն:

Յուշարձանը պէտք է խօսի մէկ ազնուապետութիւն՝ այդ ազնուապետական մեռելաքաղաքին մէջ.— կռիւ յանուն ազատութեան:

Ո եւ է օտարական անմիջապէս պիտի ըմբռնէր անոր իմաստը, իսկ հերոսին պատգամը,— «ԳՈՐԾՍ ԿԷՍ ՄՆԱՑ», պիտի լրացնէր մնացեալը, իբրեւ անվերաքննելի եւ ճակատագրական վճիռ մը բոլորիս համար:

Դառնալով հրատարակուած կոչին, Յուշարձանի յանձնախումբը ընտրած է առաւելագոյն ծրագիրը, եւ պարտականութեան կը հրաւիրէ բոլոր գաղութները:

— «Հայրենակիցներ, ուշացած պարտականութեան մը կատարման շուրջ բոլորուինք բոլորս անխտիր, առանց դաւանանքի եւ կուսակցական խտրութեան: Մէկդի թողունք գաղափարի հին հակամարտութիւնները»:

Կը կարծենք թէ արտակարգ ճիգի մը չպիտի կարօտին, գլուխ հանելու համար այս ձեռնարկը. մանաւանդ որ տրամադրելի գումար մը ունին արդէն:

Ամէն պարագայի մէջ, եթէ հանգանակութիւնը հասնի պատկառելի համեմատութեան մը, կարելի է ոչ միայն յուշարձանը կանգնել, այլ եւ տեւական ձեռնարկ մը հիմնել յանուն Անդրանիկի:

Անմիջականը, այսօր, յուշարձանին շինութիւնն է,— ձեռնարկ մը որ չի կրնար անտարբեր ձգել ո եւ է հայրենասէր:

Ամէն մէկը իր կրցածն է որ պիտի տրամադրէ, հոգ չէ թէ կաթիլ – կաթիլ.

Յանձնախումբը այս առթիւ աջակցութեան կը հրաւիրէ նաեւ մամուլը:

Մեր մասին, պատրաստ ենք ընծայելու ամէն աջակցութիւն, որպէսզի օր մը առաջ կանգնի յուշարձանը, իբրեւ խորհրդանշան մը ոչ միայն պայքարի ու տառապանքի, այլ եւ հաւատքի:

Թող օտարները չըսեն թէ Հայերը միայն կաթողիկոս կամ վաճառական փառաւորել գիտեն:

Անդրանիկի յուշարձանով, հայրենի լեռներու արծիւներն են որ իրենց կրակոտ հայեացքը պիտի տարածեն այս պողոտաներուն վրայ, ուր ամէն ինչ ցուրտ է եւ արհեստական:

Եւ Ֆրանսախօս հայ տղան պիտի կրնայ հպարտութեամբ ցուցնել զայն, իր Ֆրանսացի ընկերոջ:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԻՏԱԼԻԱ ԿԸ ԲՈՂՈՔԷ ԵՒ ԿԸ ՍՊԱՌՆԱՅ

Ի հարկին պիտի խզէ առեւտրական դաշնագիրները եւ պիտի քաշուի Ազգերու Դաշնակցութենէն

ՓԱՐԻԶԻ ԻՏԱԼ. ԴԵՍՊԱՆԻՆ ԵՐԿԱՐ ՏԵՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ Պ. ԼԱՎԱԼԻ ՀԵՏ

Մինչ Ազգերու Դաշնակցութեան 50 անդամները կը պատրաստուին Նոյ. 18էն գործադրել Իտալիոյ դէմ սահմանուած տնտեսական պատիժները, իտալական կառավարութիւնն ալ իր կարգին վրէժխնդրական միջոցներ կը խորհի:

Փարիզի իտալական դեսպանը երկուշաբթի օր վարչապետին ներկայանալով, շատ կարեւոր խօսակցութիւն մը ունեցաւ որ տեւեց աւելի քան մէկ ժամ: Պաշտօնական ղեկոյցը բան մը չըսեր այս մասին, բայց պաշտօնական շրջանակներու մէջ կը հաւաստեն թէ դեսպանը ծանրակշիռ յայտարարութիւններ ըրած եւ պաշտօնաթուղթ մըն ալ ձգած է: Այսպէս, հաստատուած է թէ Իտալիա որոշած է արգիլել բոլոր պատժարկու երկիրներու ներածումները եւ յետոյ խզել առեւտրական դաշնագիրները: Կ'ըսուի թէ դեսպանը հաւաստիացուցած է որ ի հարկին Իտալիա այլ եւս չպիտի հետաքրքրուի, եթէ հիթլերական ձեռնարկ մը կատարուի Աւստրիոյ մէջ եւ սահմանագլուխէն պիտի քաշէ իր զօրքը եւ թէ վերջապէս պիտի քաշուի Ազգերու Դաշնակցութենէն:

Այս իմաստով ազդարարութիւններ ուղղուած են նաեւ միւս կառավարութեանց:

Իրազեկներ կը հաւաստեն թէ Իտալիա առեւտրական պատիժները պիտի գործադրէ այսօր վաղը, առանց սպասելու Նոյեմբեր 18ին:

Իտալիոյ դիրքը վերի վայր կը հղէ մասնաւորապէս Ֆրանսայի հաշիւները: Ֆրանսական ներածումներու արգիլքը ծանր հարուած մը պիտի ըլլայ Մարսէյլի համար, որ արդէն սուր տագնապի մը մատնուած է երկար ատենէ ի վեր: Իսկ եթէ խզուի առեւտրական դաշնագիրը, որ կնքուեցաւ անցեալ տարի, երկար բանակցութիւններէ վերջ, պիտի սաստկանայ գործազրկութիւնը. Միջազգային տեսակէտով ալ առաջին հարուածը Ֆրանսան պիտի կրէ, քանի որ եթէ Իտալիա անպաշտպան ձգէ Աւստրիան եւ քաշուի Ազգաժողովէն, Ֆրանսա պիտի կորսնցնէ իր արտաքին քաղաքականութեան 2 կարեւոր յենարանները: Իտալիոյ այս մօտեցումն իսկ շատ գէշ ազդած է Փարիզի մէջ: Ֆրանսայի վիճակը դժնդակ է մանաւանդ անոր համար որ, միւս կողմէն ալ Անգլիա կը ճնշէ, իր եռեւէն քաշելու համար պատժական անօրինութեանց մէջ: Բայց եւ այնպէս, Պ. Լավալ ամէն միջոց կը փորձէ, որպէսզի նոր անակնկալներ չպատահին:

Ոչ մէկ օտար ներածում առանց արտօնութեան

Երկուշաբթի օր, Վիքթոր Էմմանուէլ թագաւորին ծննդեան տարեդարձին առթիւ, Պ. Մուսոլինի աչքէ անցուց 30,000 զինուորներ եւ ճառ մը խօսեցաւ, ըսելով

. Դուք տեսաք միայն մէկ շատ փոքր մասը Իտալիոյ զինուորական ուժերուն: Այդ ուժերը իրենց զէնքերով եւ ամէն բանէ վեր՝ իրենց ոգիով պատրաստ են պաշտպանելու Իտալիոյ շահերը Ափրիկէի եւ Եւրոպայի մէջ: Միայն մէկ ամսուան միջոցին մենք մաքրեցինք երկու հին հաշիւներ (կ'ակնարկէ Ատուայի եւ Մաքալէի գրաւման). Մնացեալն ալ շուտով կը կարգադրենք:

Ճառին յաջորդեց հրամանագիր մը, որ խստօրէն կը սահմանափակէ բոլոր օտար ներածումները: Այսուհետեւ օտար ապրանքներ չպիտի ներածուին առանց ելմտական նախարարութեան արտօնագրին: Իսկ արտօնութիւն պիտի տրուի նախընտրաբար այն երկիրներուն համար որոնք չեն մասնակցիր պատիժներու գործադրութեան: Այսպէս, Գերմանիա պիտի վայելէ նախապատուութիւն: Օտար դրամ առնելու եւ միեւնոյն ատեն պատժարկու երկիրներէն վրէժ լուծելու համար, իտալական կառավարութիւնը որոշեց նաեւ ԱՅԼԵՒՍ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ՎԱՐԿ ՉՏԱԼ ՖՐԱՆՍԱՅԻ, ԱՅԼ ԿԱՆԽԻԿ ԴՐԱՄ ՊԱՀԱՆՋԵԼ ՈՐ ԵՒ Է ԳՆՈՒՄԻ ՀԱՄԱՐ: Ուրիշ միջոցներ ալ ձեռք պիտի առնուին հինգշաբթի օր, երբ կը գումարուի Ֆաշական գերագոյն խորհուրդը:

Այս առթիւ իտալական թերթերը գիտել կուտան թէ տնտեսական պատիժները մեքենաբար պիտի յանգին զինուորական անօրինութեանց, քանի որ տնտեսական կաշկանդումներ ուրիշ բան չեն նշանակեր եթէ ոչ զինաթափ ընել նախայարձակ հռչակուած պետութիւնը: «Այդ կաշկանդումները ոչ միայն դաշոյն մըն են մխուած՝ Եթովպիոյ մեր բանակին կռնակին, այլեւ կը ձգտին տկարացնել մեր զինուորական ուժը Եւրոպայի մէջ»:

*** Ազգերու Դաշնակցութեան պատիժներու յանձնախումբը հաւանեցաւ որ բացառութիւն համարուին Լեհաստանի, Սիամի, Ֆրանսայի եւ Հնդկաստանի կողմէ Իտալիոյ մէջ կնքուած կարգ մը առեւտրական ապրանքներ: Լեհաստան պիտի ստանայ խոշոր շոգենաւ մը, որուն արժէքին 40 առ հարիւրը վճարած էր, պատիժներու որոշումէն առաջ:

Հապէշներու նահանջը երկու ճակատի վրայ

Իտալական աղբիւրէ կը հաղորդեն թէ հիւսիսային եւ հարաւային ճակատներու բանակները կը շարունակեն յառաջ խաղալ, առաջնորդութեամբ օդանաւերու եւ հրասայլերու: Նոյն աղբիւրէն՝ առժամայն Հապէշները կը նահանջեն երկու ճակատներուն վրայ: Տեսակ մը վհատութիւն իջած է Հապէշներուն մէջ, իբրեւ հետեւանք վերջին դէպքերուն: Ատտիս-Ապէպա եւ Հարրար փոխադրուած վիրաւորներուն վիճակը սուգի մատնեց երկու քաղաքները, մանաւանդ որ ուղղակի լուր չկայ երկու ճակատներէն եւ զանազան զրոյցներ շրջան կ'ընեն քաղաքներու մէջ: Ութ ծանր վիրաւորներ երբ մայրաքաղաք հասան, այրեր, կիներ եւ մանուկներ սկսան մէկ բերան լալ ու ողբալ:

Զրոյցի մը համաձայն, Իտալացիները գրաւած են երկու գիւղեր եւս, Անթալօ՝ Մաքալէէն 15 մղոն դէպի հարաւ եւ Տաղապուր՝ Կորահայի եւ Ճիճիկայի միջեւ (հարաւային ճակատ):

Իտալական թերթերը կը գրեն թէ Աղաբէլ Քէրիմ Մուհամմէտ, Պոզբրի մահմէտականներուն ցեղապետը, անձնատուր եղած է իր զօրքով, ինչ որ շատ կարեւոր յաջողութիւն մը կը համարուի:

(Շար.-ը կարդալ Գ. Էջ)

ԹՈՅԼՏՈՒՈՒԹԻՒՆ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ԿՕՇԿԱԿԱՐՆԵՐՈՒՆ

Մարսէյլի մեր թղթակիցը կը գրէ.—

Մէկ կողմէ աշխատաւորական սենտիքայի եւ միւս կողմէ գործատէրներու սենտիքայի դիմումներուն պատասխանելով, աշխատանքի նախարարութիւնը յանձնարարած է Մարսէյլի պատկան իշխանութեանց որ թոյլ տրուի ազատ աշխատանքը օտար բանուորներու, «քանի որ չկան Ֆրանսացի գործաւորներ, կօշիկի գործին մէջ»: Սակայն միշտ «նախապատուութիւն տալով ազգ. բանուորութեան»: Շատեր վերսկսած են աշխատանքը.

Կողոպուտը կը շարունակուի Պոլսոյ մէջ

Ախորժակը ուտելով կը բացուի: Բանկալթիի գերեզմանատունը (երկու միլիոն ոսկի) եւ Սանսարեան խանը իւրացնելէ յետոյ, քամալապետութիւնը կողոպուտի նոր ձեւեր կը յղանայ: Այսպէս, Պոլսոյ քաղաքապետութիւնը դատ բացած է Գատրբարքարանի դէմ, սարքելով թէ Բանկալթիի գերեզմանատան հողը արժէքէն ինկած է անցնող երեք տարուան ընթացքին եւ հետեւաբար 170,000 ոսկիի հատուցում ըլլալու է իրեն: Իրաւագէտ Նէճաթի վերջնապէս պնդած է 7500 ոսկիի վրայ, ստանձնելու համար փոխանորդութիւնը այն ազգայիններուն որոնք 20,000 ոսկիի երաշխաւոր եղած էին գերեզմանատան դատին համար:

Կալուածոց Հոգաբարձութեան դիւանը՝ ներկայացաւ վարչութեան եւ յայտարարեց թէ [illegible] բացարձակապէս անկարող է այդ վճարումը ընելու::

*** «Դուրուն» կը գրէ.— Քաղաքապետութիւնը նոր դատ մը բացած է անոնց դէմ որոնք կը պնդեն թէ ժառանգորդներն են Ս. Յակոբի (Բանկալթիի) գերեզմանատան: Դատին պատճառը այն է որ, քաղաքապետութիւնը տարիներ առաջ 5000 ոսկի պահանջած էր ճամբուն ընդարձակման համար, բայց այս գումարը չէր վճարուած:

Բուռն պայքար օտար ապրանքներու դէմ

Նոյեմբեր 18էն պիտի սկսի պատժական անօրինութեանց գործադրութիւնը, բայց Իտալացիները արդէն իսկ բուռն պայքար մը բացած են պատժարկու պետութեանց ապրանքներուն դէմ: Օտար առաջնակարգ ծխախոտներն եւ գլանիկներն իսկ հրապարակէն քշուած են: Ֆաշական ընկերակցութեանց անդամներուն յանձնարարուած է որ եւ է գործառնութիւն չընդունիլ պատժարկու երկիրներէ, եւ ընդհակառակն ուժ տալ իտալական արտադրութեանց: Ամէն կողմ պայքար կը մղուի անգլիական եւ Ֆրանսական կերպասներու, հիւսուածեղէններու եւ անուշահոտութեանց դէմ: Որոշուած է նաեւ չգործածել օտար պտուղներ, մասնաւորապէս չոր միրգեր, ինչպէս եւ իտալական պտուղ չղրկել պատժարկու երկիրներ.

Միւս կողմէ առեւտրականները մեծ մտահոգութեան մատնուած են, քանի որ չպիտի կրնան ծախել իրենց խանութներուն մէջ դիզուած օտար ապրանքները եւ մոխիրի վրայ պիտի նստին: Կ'ըսուի թէ կառավարութենէն պիտի խնդրեն որ քիչ մը չափաւորութեամբ գործադրուի պոյքոթը.

Դիմադրական պայքարին աջակցելու համար, եկեղեցական իշխանութիւնը որոշեց աւելի կանուխ վերջացնել գիշերային արարողութիւնները, որպէսզի կարենան խնայել ելեկտրական լոյսը: Արտաքին լուսաւորութիւնները պիտի ջնջուին: Այսուհետեւ եկեղեցիներու համար ալ պիտի գործածուին միայն իտալական արտադրութիւններ, այսինքն մոմը եւ խունկը դուրսէն չպիտի գնուին, եւ արձաններու, պատկերներու, զարդարանքներու շինութիւնը պիտի յանձնուի միայն Իտալացիներու:

*** Իտալական թերթերը խստօրէն կը քննադատեն Ֆրանսայի դիրքը, անբաւական գտնելով մամուլին տուած լուսաբանութիւնները: Փոխադարձաբար, Փարիզի թերթերն ալ կը զարմանան որ Իտալացիները չեն ուզեր գնահատել Ֆրանսայի թափած ջանքերը: Կարգ մը թերթեր կը բացատրեն թէ այդ ջանքերուն շնորհիւ էր որ կարելի եղաւ ժամանակ շահիլ, ձգձգել պատժական անօրինութիւնները, եւ միւս կողմէ դիւանագիտական բանակցութիւններ կատարել Ազգերու Դաշնակցութենէն դուրս:

Մաքալէի գրաւման արժէքը

Իտալիոյ զինուորական շրջանակները մեծ կարեւորութիւն կ'ընծայեն Մաքալէի գրաւման՝ Հապէշիստանի ընդհանուր կացութեան տեսակէտով: Ամէնէն ազդեցիկ ցեղապետներէն ոմանք ստացուածքներ ունին այդ քաղաքին մէջ եւ սերտ կապեր՝ անոր քաղաքական, եկեղեցական եւ առեւտրական հաստատութեանց հետ: Մաքալէ առեւտրական կեդրոն մըն է որուն մէջէն կ'անցնին կարաւանի ճամբաները դէպի երկրին բոլոր կողմերը, եւ մանաւորապէս մթերանոց մըն է աղի բաշխման համար: Ամպա Ալակիէն անդին, 37 մղոն դէպի հարաւ, քիչ - շատ բանուկ ճամբայ մը կը տանի Տէսիէ, եւ աւելի անդին ինքնաշարժի ճամբայ մը դէպի Ատտիս - Ապէպա: Մաքալէ ունի յարմար վայր մը օդանաւերու վայրէջքին համար եւ մինչեւ վերջերս ամիսը երկու անգամ օդանաւային հաղորդակցութիւն ունէր մայրաքաղաքին հետ: Ով որ տէրն է Մաքալէի, իր ձայնը կը լսուի ամբողջ Հապէշիստանի մէջ, իսկ իտալական որ եւ է օդանաւ կրնայ մէկ թռիչքով մայրաքաղաք հասնիլ:

Իր վերջին յառաջխաղացութեամբ Իտալիա բարձրացուց իր հմայքը մանաւորապէս այն ցեղերուն մէջ որոնց հաւատարմութիւնը շատ ալ ամուր չէ կեդրոնին հանդէպ: Ծերերը սկսած են հաւնալ թէ այսօրուան Իտալացիները շատ կը տարբերին 40 տարի առաջուան Իտալացիներէն եւ թէ անոնց յառաջխաղացութիւնը անդիմադրելի է: Իտալացիները այժմ հասած են այնպիսի շրջան մը ուր բնական պայմանները աւելի նպաստաւոր են եւ որոշ չափով տնտեսական բարգաւաճում կը տիրէ, բաղդատելով նախապէս գրաւուած սահմանամերձ շրջանի ծայրայեղ չքաւորութեան հետ: Բայց եւ այնպէս բոլորը միաբերան հաշուելով, մինչեւ հիմա գրաւուած տարածութիւնը շատ աղքատ է եւ մեծ հնարաւորութիւններ չընծայեր Իտալացիներու լայն տեղաւորման համար: Եթէ Իտալիա փոխարինութիւն պիտի ստանայ մինչեւ հիմա կրած զինուորական ծանր ծախքերուն համար, ստիպուած է աւելի մխրճուիլ դէպի երկրին ներսերը: Այդ պարագային մեծ խոչընդոտներու պիտի հանդիպի, իր առջեւ գտնելով հրաբխային լեռներ եւ անմատչելի լեռնաշղթաներ որոնք փռուած են ամբողջ կեդրոնական եւ արեւմտեան Հապէշիստանի մէջ:

ՈՒԶՊԷՔԻՍՏԱՆԻ ՄԷՋ դատուելով մահուան դատապարտուեցան Ապտիւլ Միւթալիպ եւ երեք ընկերները, իբրեւ անդամ կրօնական եւ հակախորհրդային աղանդի մը որուն պետերը կը գտնուին «օտար երկրի մը մէջ»: Ուրիշ չորս հոգի ալ տասնական տարի բանտարկութեան դատապարտուեցան.

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ԻՏԱԼԻԱ ԻՐ ԲԱԺԻՆԸ ԿԸ ՊԱՀԱՆՋԷ
ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՍԻՒՐԷՆ

— · —

Աշխարհակալ պետութիւններու համար գաղթավայրերը կրկին արժէք ունին, կը հայթայթեն ճարտարարուեստի անհրաժեշտ նախնական նիւթերը, եւ սպառման աղբիւրներ են մայր երկրի ճարտարարուեստին արտադրութիւններուն:

Իտալիոյ համար վերոյիշեալ արժէքներէն աւելի գաղթավայրը պիտի ըլլայ յարաճուն ժողովուրդին համար ծաւալման վայր մը: Անշուշտ այս երբեակ արժէքները կշռելով է որ Լոնտոնի դաշնագրին բանակցողները խմբագրել տուին սա յօդուածը.— «Թէ Ֆրանսա եւ Մեծն Բրիտանիա սկզբունքով կ'ընդունին թէ գերման գաղթավայրերը գրաւուելու պարագային Իտալիա կրնայ պահանջել արդար հատուցումներ, մասնաւորաբար Սոմալի, Լիբիոյ եւ Էրիթրէի սահմաններուն վերաբերող հարցերուն կարգադրութեան, ինչպէս նաեւ Ֆրանսայի եւ Մեծն Բրիտանիոյ մերձաւոր գաղթավայրերուն մէջ»: (1915 ապրիլ 26 յօդ. 13):

Իտալիոյ պատուիրակները Վերսայլի ժողովին (1919 մարտ) ներկայացուցին գաղթականութեան յարմար վայրի մը պէտքը: Նոյն կենսական հարցին վերաքննման Հռոմի տնտեսական ժողովին (1919 նոյ. 21—23), Յաջորդ տարի Իտալիոյ աշխատաւորական պատուիրակ Պալտէզի, Ուաշինկթընի Աշխատանքի Միջազգային Համաժողովին (26 նոյ. 1920) կ'առաջարկէր սա բանաձեւը.— «Կազմել մնայուն յանձնաժողով մը ծովային փոխադրութիւններու եւ նախնական նիւթերու բաշխումի գործով զբաղելու համար: Յանձնաժողովը պիտի ապահովէ զանազան երկիրներու միջեւ նախնական նիւթերու արդար բաշխում՝ երկրին ճարտարարուեստական պէտքերուն համաձայն»: Պալտէզիի առաջարկը մերժուեցաւ 40ի դէմ 43 ձայնով: Ժընեւ գումարուած (2—6 օգոստ. 1920) հանքագործներու միջազգային ժողովը կ'առաջարկէր «Վառելանիւթերու եւ ուրիշ անհրաժեշտ նիւթերու բաշխումին համար միջազգային գրասենեակի մը հաստատութիւն՝ տնտեսական բնականոն կեանք մը ստեղծելու համար»:

Պրիւքսէլի միջազգային համաժողովը յարմար կը դատէ որ «Պետութիւններու միջեւ տնտեսական պատնէշներ չբարձրացուցին» (23 սեպտ. 6 հոկտ. 1920):

Ազգերու Դաշնակցութեան Պրիւքսէլի մէջ գումարուած ժողովին Իտալիոյ ներկայացուցիչը, ըեապան Թիթոնի կ'առաջարկէր վերադնել նախնական նիւթերու ներածումը, նիւթեր որոնք անհրաժեշտ էին ժողովուրդի մը գոյութեան: Ժողովը համաձայն կը գտնուի եւ խոստացի վիճակագիր Ճինիի կը յանձնէ այդ մասին տեղեկագիր մը պատրաստելու գործը (8 դեկտ. 1920):

Փրոֆ. Ճինի կը ներկայացնէ լուրջ տեղեկագիր մը (16 մարտ 1921), վիճակագրութիւններով կը հաստատէ արմտիքի, բուրդի, բամբակի, հանքածուխի, քարիւղի, երկաթի եւ քիմիական պարարտներու բաշխումը: Ցոյց կուտայ ուսումնասիրելով եւ նախնական նիւթերով հարուստ եւ աղքատ ժողովուրդներ, որոնց աշխատակցութիւնն ապահովելու պաշտօնը կը մնար Ազգերու Դաշնակցութեան, «տնտեսական կեանք մը» ապահովելու համար: Տեղեկագիրը կ'աւելցնէր նաեւ.—«Ազգերու Դաշնակցութեան կողմէ եղած նախաձեռնութիւն մը ապահովելու համար աղքատ ժողովուրդներուն ազատ ներգաղթը դէպի հարուստ ժողովուրդներու երկիրները, պիտի համապատասխանէր ընդհանուր շահերուն»:

Արդ, Ազգերու Դաշնակցութիւնը կ'ընդունէր ազգերու տնտեսական հաւասարութիւնը, բայց իրականին մէջ կային եւ կը մնային մեծ ու փոքր, հարուստ ու աղքատ ազգեր: Եւ տեղեկագիրը մնաց բարձի թողի:

1863—71 թուականներուն Իտալիոյ բնակչութիւնը 25 միլիոն էր: 1891—900ին բարձրացաւ 31 միլիոնի: 1908ին ունէր 34 միլիոն բնակիչ, 1925ին 41 եւ այժմ 43 միլիոնը կ'անցնի:

Այս աճումին ապահովութեան դռնակն էր արտագաղթը: Իւրաքանչիւր տարի 400էն 600 հազար Իտալացիներ կը գաղթէին տարաշխարհ: 1876ին դէպի երկու Ամերիկաները գաղթած են 109.000 Իտալացիներ, 1887ին 200 հազար, 1896ին 300.000, 1906ին 788 հազար, 1913 թուին 872.000: Պատերազմէն յետոյ 1920ին գաղթողներու թիւը կը հասնի 614.000ի: Սակայն ճամբաները հետզհետէ կը փակուին թէ ներսէն եւ թէ դուրսէն, 1924ին մեկնողներու թիւը եղած է 364.000 միայն:

1910—14 տարիներուն Մ. Նահանգներու մէջ 5.174.701 գաղթականներ կային: 1913ին 1.112.163 նորեկներ մտած են հոն, իսկ Քանատա մտած են նոյն տարին 303.087, Արժանթին 302.047, Պրազիլիա 100 333, Աւստրալիա 141.906 անձեր: Այժմ այս դուռները փակ են: Տնտեսական տագնապն ու պահպանողականութիւնը միացած գործաւորներու պահանջներուն, որոնք կ'ուզէին աւելցնել օրավարձերը բարձր պահել, [illegible] մրցակից գործաւորներու մուտքը: Մ. Նահանգներու մէջ վիճեցան նոյն իսկ բարձր եւ ստորին ցեղերու հարցին շուրջ: 1931ին 31.642 օտարականներ միայն արտօնուեցան Մ. Նահանգներ մտնելու:

Ամերիկացին կը մտածէ թէ յառաջդիմութեան կը սատարէ բարեկեցութիւնը, ուստի օրավարձերը նուազեցնելով գործաւորին բարեկեցութիւնը կը քիչնայ եւ յառաջդիմութիւնը կանգ կ'առնէ:

«Ժողովրդագրութիւնը աշխարհի պատմութեան բանալին է», ըսաւ Իտալիոյ վարչապետը. Օրուան կառավարութիւնը քաջալերեց բազմանդամ ընտանիքները, պայքարեցաւ ընկերային հիւանդութիւններու դէմ: Ժողովրդին մէջ ստեղծուեցաւ անման միստիքականութիւնը: Գերման վարչապետ ցեղին միստիքականութեամբ տառացաւ գրական արդիւնք մը: 1934ին Գերմաններու աճումը 215.000 հոգի աւելի էր նախորդ տարիէն: Ճերմակ ցեղը կը նուազի մինչդեռ դեղին ցեղը յարաճուն է եւ հետեւաբար տարածայն համար ապահով վտանգ մը: Ուստի քաջալերելու է բազմածնութիւնը, որպէսզի կարելի ըլլայ պահել ճերմակ ցեղին դարաւոր քաղաքակրթութիւնը: Եւ Իտալիա յոյնլատին քաղաքակրթութեան ժառանգորդ, պարտաւորութիւն ունի զայն դուրգուրանքով պահպանելու:

Ընդունելով որ «թիւը ուժ է», Իտալիոյ վարիչները ջանացին հողին կապել ժողովուրդը, երկրագործ դարձնել Իտալիան, արգիլել արտագաղթը որուն պատճառով կը քայքայուին բազմածին ընտանիքները, քաջալերել ներգաղթը: Արգիլուեցաւ նոր մալթուսականութիւնը, ոչ թէ արդէն իսկ գոյութիւն ունեցողին համար, այլ իբրեւ կանխարգել միջոց, որովհետեւ երբ մոլութիւնը կազմուած է, աւելի դժուար է զայն արմատախիլ ընել: «Ժողովուրդի մը թիւը կախում ունի 20էն 40 տարեկաններէն», ուստի այդքան տարիներ առաջ կանխելու է ապագան: Վարիչներու առաջին յատկութիւնն ըլլալու է նախատեսելը:

Ընտանեկան քաղաքականութեան հիմերն եղան քաջալերել ընտանիք կազմելու բաղձանքը, նիւթական ու բարոյական օժանդակութեամբ եւ ամուրիներու վրայ տուրք հաստատելով, օգնութիւն բազմանդամ ընտանիքներու, պայքար կանխահաս մահերու դէմ: 1926 յունիս 6ի հրամանագրով պաշտօնեայ կ'ամուսնին եւ աստիճանի բարձրացում կը ստանան երեքէն աւելի զաւակ ունեցողները: Տուրքերը ազատ են 10էն 12 զաւակներ մեծցնելու պարտականութիւն ունեցող ծնողները եւ 7 զաւակ ունեցող պաշտօնեաները: 1923 յունիս 14ի օրէնքով բազմանդամ պաշտօնեաներու ընտանիքին իւրաքանչիւր տղուն համար տարեկան 150 լիրէթի հատուցում մը կը տրուի:

Ընկերային հիւանդութիւններ հետզհետէ նուազեցան, Թոքախտաւորներու թիւը զգալապէս պակսեցաւ, [illegible] հակադրեցութեան տակ առնուեցան: 2000է աւելի գինետուններ փակուեցան: 1000 անձի համար մէկ գինետուն բաց մնալու արտօնութիւն տրուեցաւ (Ֆրանսայի մէջ 500 անձի համար մէկ գինետուն կայ):

Այսպէս պետութիւնը ընկերային բազմաթիւ կազմակերպութիւններու միջոցով նպաստեց աճման ժողովուրդի մը յաւելման: Հսկայ տնտեսական ընդհանուր տագնապը: Գաղթող Իտալացիներ [illegible] ուր կը տիրէ նոյնպէս տագնապ այնքան ուժգնօրէն: Ո՞ր դիմել, երբ աշխարհ կը փակէ իր դռները կարօտ բազմութիւններու առջեւ: Անգլիան լայնածաւալ երկիրներ, Թուրքիա, Եթովպիա, Աւստրալիա կը մնան գրեթէ ամայի:

Մելպուրնի մէջ տեղի ունեցած բժշկական ընկերակցութեան համագումարը ցոյց կուտար Աւստրալիոյ բնակչութեան նուազումը ծնունդներու պակասին պատճառով: Սըր Բրաֆտէյլ կը յայտարարէր թէ Աւստրալիոյ բնակչութիւնը 8.500.000 միլիոնէն անդին պիտի չանցնի, բայց կիներու թիւը 35 առ 1000 աւելի պիտի ըլլայ: Կ'առաջարկէր արժեւորել ընդարձակ տարածութիւններ, ուր կլիմայի նըպաստաւոր հանգամանքով ճերմակներ կրնային առողջարար բնակավայրեր գտնել: «Եթէ մենք Եւրոպայէն ճերմակներ չհրաւիրենք՝ Աւստրալիա դեղինութեամբ արշաւանքի վայր մը պիտի դառնայ Ճափոնի, որուն բնակչութիւնը 113 միլիոնի պիտի հասնի 1967ին», կ'ըսէր:

Վերսայլի վեհաժողովը նկատի չառաւ Իտալիոյ իրաւունքները: Անգլիա ստացաւ առիւծի բաժինը՝ 2.629.- բու անոնցին տակ բաժնեցին սեփականութեան հողամասերը եւ իւրացուցին գերման գաղթավայրերը: Անգլիա ստացաւ առիւծի բաժինը՝ 2.629.900 քառ. քիլ. 9.330.000 բնակիչներով, Ֆրանսա՝ 992.000 քառ. քիլ. տեղ 4 325.000 բնակչութեամբ, Պելճիա՝ 54.000 քառ. քիլ. 330.000 բնակչութեամբ, Ճափոն՝ 3000 քառ. քիլ. 225.000 բնակչութեամբ եւ վերջապէս Իտալիա՝ 9000 քառ. քիլ. 100 000 բնակչութեամբ

Իտալիա փորձեց անգամ մըն ալ դիմել բարեկամներուն: «Ֆիկարօ» թերթին մէկ աշխատակիցը կը յայտնէր թէ Իտալիոյ վարչապետը 1926ի ամառը յղացաւ Փալերմոյի մէջ ժողով մը գումարելու ծրագիրը: Հոն պետութիւններու հետ պիտի կարգադրուէր Միջերկրականի հաւասարակշռութեան պահպանումը, Եթովպիոյ մէջ գաղթավայր մը հաստատելու հարցը: Իտալիա պիտի ընդունէր «Սուէզի ամբողջական չէզոքութիւնը»: Ժողովը տեղի չունեցաւ:

Ցրուած տարիներէ ի վեր Իտալիա հետապնդեց արդարութիւն իր աշխատաւորներուն համար, գաղթավայր մը անօթ ժողովուրդին համար: Ընկերային վերջին շարժումը տնտեսական ու քաղաքական ձգտումներուն ուղղութիւն մը տուաւ:

Նպատակին հասնելու համար հարկ էր կազմակերպուիլ եւ 1870էն 1914 կը տեսնուի հսկայաքայլ յառաջդիմութիւն մը ամէն մարզի մէջ: Աշխարհագրական միութենէն յետոյ կազմեց ցեղային միութիւնը: Դասակարգերու տարբերութիւնները ջնջուեցան մեծ պատերազմին դաշտերուն վրայ եւ կազմուեցաւ բարոյական միութիւնը: Ազգային զգացումը ուժգնօրէն արտայայտուեցաւ՝ երբ խաղաղութեան ժողովները չյարգեցին Իտալիոյ զոհողութիւնները:

Դժգոհութեան այս զգացումն էր որ իշխանութեան գլուխ բերաւ ներկայ վարչաձեւը:

Դաշնագիրներու զօրութեամբ Իտալիա պահանջեց հում նիւթ աշխատելու համար, գաղթավայր աշխատաւոր զանգուածին համար: Ջանաց Ազգերու Դաշնակցութեան շրջանակին մէջ լուծել տալ այդ զանգուածին իրաւունքը: Տասնեակ տարիներու ապարդիւն աշխատանք եւ հիասթափում կայ օրուան շարժումին ետին: Այդ հիասթափումն է որ կը մերժեցնէ ընդդիմադիրները այդ զանգուածին իրաւունքն է որ կը մղէ Իտալիա դէպի այրեցեալ գօտի:

ՀԵԹՈՒՄ

** Արխազիան այժմ ունի 220 հազար բնակչութիւն, որ ըստ ազգութեան կը բաժնուի հետեւեալ ձեւով — Արխազներ՝ 45.000, Յոյներ՝ 30 հազար, Հայեր՝ 45.000, Մինկրելներ՝ 30.000, իսկ մնացածը Ռուսեր, Եստոնացիներ, Լատիշներ, Գերմանացիներ եւ Թաթարներ: Արխազիան ունի 220 քիլոմեթր երկարութիւն եւ 15—40 քիլոմեթր լայնութիւն, նեղ շերտ մըն է, սահմանակից Վրաստանի, սեղմուած կովկասեան լեռնաշղթայի եւ Սեւ Ծովու միջեւ:

ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

ԼՈՒԻ ԼԻՒՄԻԷՐ

Քառասուն տարի առաջ, 18 փետր. 1895ին, Լիոնի մէջ երկու եղբայրներ Օկիւսդ (ծնած 20 հոկտ. 1862) եւ Լուի Լիւմիէր (5 հոկտ. 1864), կըցած էին մէջտեղ բերել շարժուն նըկարը, որ կը ներկայացուէր Փարիզի մէջ 28 դեկտեմբերին «Կրան Քաֆէ»ի գետնայարկը:

Այդ միջոցին էր գրեթէ, որ ուրիշ գիտնական մըն ալ՝ Թովմաս Էտիսոն, Նիւ Եորքի մէջ կը հնարէր «Քինէթօկրաֆ»ը:

Առաջին ներկայացումը զոր կուտային Լիւմիէր եղբայրները, այդ սրճարանին գետնայարկը, անշուշտ չի համապատասխաներ հիմակուան զարգացած շարժանկարին:

17 մեթր երկարութեամբ ժապաւէն մը որ հազիւ կը տեւէր մէկ կամ երկու վայրկեան:

Ներկաները որ հաւաքուած էին այդտեղ, զարմանքով եւ երբեմն ալ սարսափով կը դիտէին ճերմակ պաստառի մը վրայ շարժուն պատկերներ, հանրակառք մը որ ձիերով կը յառաջանար, Լիոնի հանրապետութեան փողոցը, շոգեկառք մը որ Լա Սիօթայի կայարանէն ներս կը մտնէր, Լիւմիէրի աշխատանոցի բանուորները դուրս գալը գործարանէն, յետոյ պարտիզպանի մը ջրելը եւ այսպէս քանի մը պատկերներ, զորս թուեցին ներուն վրայ յայտարարուած էին մէկ բառով,— «Սինէմաթօկրաֆ»:

Ինչպէս ամէն հնարիչ, այս գիտնականներն ալ ունեցան իրենց յուսախաբութեան վայրկեանները:

Առաջին օրը որ կը ներկայացնէին, յուսացած էին միայն 35 ֆրանքի մուտք մը ունենալ, որուն մէջէն երեսուն սրահի վարձք եւ ելեկտրական հոսանքին գինը պիտի վճարուէր, մինչ քանին ալ պարտաւոր էին վճարել սրճարանի տիրոջ, որ վստահելի չէր գտներ երկու եղբայրներուն գիւտը: Սակայն քանի մը շաբաթ յետոյ այս 35 ֆրանքի մուտքը կը բարձրանար [illegible] երկու հազարի:

Այսպէս էր որ երեւան կուգար առաջին անգամ շարժանկարը, որ հետզհետէ կատարելագործուելով դարձաւ խօսուն, գունաւոր, եւ մօտերս ալ թերեւս այս նոյն գիտնականը, յաջողի դարձնել ցոյն:

Լիւմիէր իր այս գիւտով որ կոչուեցաւ «Թոննոգրաֆ» արուեստ, մեծ ծառայութիւն մը մատոյց մարդկութեան զարգացումին:

Թատրոնը որ դարեր առաջ կը ներկայացուէր, այժմ ծանր տագնապի մը մատնուած է: Ուրեմն կարելի է գուշակել թէ որքան բարձրացած է շարժանկարի արուեստը, որ Թատրոնին հետ կը մրցի:

Արագութեան դարերու մէջ է որ, կ'ապրինք եւ շարժանկարը ահաւասիկ առար մէկ փաստ, Թատրոնէն ալ արագ, մանաւանդ գիրքէն ալ արագ կարելի է լսել:

Նշանաւոր վիպասաններ, թատերագիրներ, գրագէտներ, կը նետուին շարժանկարի ասպարէզին մէջ եւ փոխանակ գիրքեր, վէպեր գրելու, կը գրեն ուղղակի շարժանկարի համար: Եթէ գիրքերու ընթերցողներուն թիւը սահմանափակ է, սինէմայի դիտողներուն թիւը անհամար է: Մանաւանդ, որ արագութեան դարաշրջանի մը մէջ փոխանակ ընթերցող մը երկար ժամեր կամ օրեր զոհելու գիրք մը կարդալու համար, կը նախընտրէ տեսնել այդ գիրքը շարժուն եւ կենդանի պատկերներով, շատ աւելի կարճ ժամանակի մէջ եւ աւելի աժան

Սակայն ինչպէս Թատրոնը գիրքն ալ պիտի չմեռնին:

Լիւմիէրի կատարած գործը կարելի չէ քանի մը խօսքի մէջ ամփոփել.

Ֆրանսացի գիտնականը [illegible] իր յառաջացած տարիքին [illegible] կ'աշխատի անխոնջ եւ կարծէք [illegible] չի յոգնիր այդ գործէն:

Քառասուն տարի է ուրիշ [illegible] նած է «Սինէմաթօկրաֆ»ը եւ [illegible] յոբելեանն է որ տօնեցին [illegible] Սորպոնի մէջ, նախագահութեամբ կրթական նախարար Մարիօ Ռուսթանի եւ հովանաւորութեամբ Հանրապետութեան նախագահին: Քանի [illegible] դան ազգերու ներկայացուցիչներ [illegible] րենց ներկայութեամբ եկած [illegible] պատուել մեծ գիտնականը

Նոյ. 15ին ժապաւէնի ցուցահանդէս մը պիտի սարքուի «Կա[illegible] թանգարանին մէջ, ուր կրկին [illegible] փայլի Լիւմիէրի անունը:

Պարծանք մըն է այժմ Լիւմիէր[illegible] նունը եւ Ֆրանսացի ժողովուրդը [illegible] պարտութեամբ կ'արտասանէ զայն

Ն. ՓԱՍՓԱՐՃԵԱՆ

ՀԱՅԵՐԸ ՖՐԷԶՆՈՅԻ ՄԷ[Ջ]

— • —

ԽՄԲ.— Հոկտ. 24-27 [illegible] Գալիֆոռնիայ Ֆրեզնո քաղաքին [illegible] հայկական յոբելեան [illegible] թի Մշակ հետեւեալ տեղեկութիւններ կը հաղորդէ այդ քաղաքի [illegible] գաղութի մասին.—

Ֆրէզնոյի մէջ առաջին հաստատուող Հայերը եղած են Մարգար[illegible] Ցակոբ եւ Կարապետ եղբայրները, 1881ին:

1882ին Մարգարեանէն ուղղակի [illegible] Ֆրէզնօ կուգայ Սեդրակ Շահմիրեան ընտանիքով: 1883ին Մարգարեան[illegible] եւ Եաղկաւէն նոյնպէս 20 հոգի կուգան Ֆրէզնօ:

1884ին Կարինէն եւ Պիթլիսէն [illegible] գան Միհրան Ծանըզեան (Նոր Մոզ[illegible]), Կարապետ Նշկեան եւ այլ [illegible] Վարդանեան:

1888ին Ֆրէզնօ կուգայ Խարբերդէն առաջին Հայը, Հաճի Ցակոբ [illegible], իսկ 1890ին Հաճի Ցարութիւն [illegible] Թութիկեան:

1890ին միայն 165 Հայեր կային Ֆրէզնոյի մէջ, 1897ին 329 Հայ, որոնք կը զբաղէին այգեգործութեամբ եւ արհեստներով: Կային [illegible] կու բժիշկ, մէկ ատամնաբոյժ [illegible] տպարանատէր:

Ֆրէզնոյի 25ամեակին առթիւ [illegible] տարուած վիճակագրութեան համաձայն կային 2326 Հայեր, մեծ մասամբ Խարբերդէն, որոնք Ֆրէզնոյի մէջ ունէին 232 տուներ եւ քաղաքէն դուրս 12.816 հեկթար հող:

Ֆրէզնոյի մէջ առաջին կրօնական պաշտամունքը կը սկսի 1883ին [illegible] յարանուանական խառնութեամբ [illegible] ին կը հիմնուի Ս. Երրորդութիւն (փայտաշէն) եկեղեցին [illegible] վրայ եւ օծումը կը կատարուի [illegible] րաճեան արքայանի կողմէ: 190[illegible] Հայ բողոքականները կ'ունենան [illegible] րենց սեփական եկեղեցին:

ԷՋ ՄԸ ԿԻԼԻԿԻՈՅ ՊԱՏՄՈՒԹԵՆԷՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՎԵՐՋԻՆ ԹԱԳԱՒՈՐԸ
ԼԵՒՈՆ Ե. ԼՈՒՍԻՆԵԱՆ

— · —

ԽՄԲ.— Այս ուսումնասիրութիւնը գրած է Ֆրանսացի մը, Շառլ Ֆէլժէր, այն օրերուն երբ արժէք ունէր հայկական դատը՝ այս պաշտօնաթերթին վրայ...

Կը հրատարակենք իբրեւ պատմական գիտելիք.—

Ա

Երբ Ռուբինեան հարստութիւնը, որ կը թագաւորէր երկու հարիւր տարիներէ ի վեր, Փոքր Հայաստանի վրայ, մարեցաւ յանձին Լեւոն Դ.ի, 1341ի մէջտեղերը, երկրին ազնուականութիւնը Մամլուքներու յառաջխաղացումներէն վրդովուած՝ իր ուշադրութիւնը դարձուց դէպի Կիպրոսի Լուսինեանները, որոնք երկար ատենէ ի վեր, հին թագաւորներու դաշնակիցներն էին:

Գուիտոն Լուսինեանը, Ամորի Ա.ի զաւակը, զաւ Հրաւիրեցին, բայց արքին ազգին մէջ ներքին վէճեր սկսած էին, արդէն կրօնական այն մը [illegible] ցակցութեանց, որոնք թագաւորութիւնը անխուսափելիօրէն պիտի մատնէին, եւ իր անկումը պիտի փութացնէին: Երկամեայ թագաւորութենէ մը ետքը, որ անդադար խռոված էր երեւելիներու եւ եկեղեցականներու ընդվզումներով, թշնամի համլատին ազդեցութեանց, որ Պապին հաւատարիմ լատին իշխանի հանդամանքով կը ջանար զօրացնել դանոնք, Գուիտոն ապստամբութեան ընթացքին սպաննուեցաւ եւ իրեն հետ Կոռիկոսի կոմս՝ իր Պոհէմոն եղբայրը:

Աւանդական ծէսերու նախանձախնդիր եւ պաշտպան՝ կաթողիկոսին կողմէն ներշնչուած խիստ հակազդեցութիւն մը կը հաստատուէր այն միակ իշխաններուն դէմ, որոնք կրնային ազգային անկախութիւնը պաշտպանել, այն պահուն իսկ՝ երբ հիւսիսէն Թիւրքմէններու եւ Սուրիոյ սուլթաններուն վրայ՝ Եգիպտացիներու մշտական արշաւները՝ դայն վըտանգի մատնած էին:

Հայերը՝ շատ չանցած տեսան իրենց խոհեմութեան քաղաքականութեան արդիւնքը: Այն արկածախնդիրը, զոր ընտրած էին, արքունական ներունակ չէր բնաւ: Իր առաջին գործը եղաւ, որպէսզի իր ահրունդինապահովէ թագին ժառանգութիւնը, բանտարկել տալ սպաննուած իշխանին ներկայացուցիչները:

Գուիտոն, արու ժառանգ չունէր բայց նոր Ցովհաննէս իր երկրորդ եղբայրը, որ իրմէ քանի մը ամիս առաջ մեռած էր, իր առաջին կնոջմէն, որ ժամանակակից յիշատակարաններու մէջ «Տիկին Սուլթան» անուամբ նշանակուած է, երկու զաւակներ՝ Պոհեմոն ու Լեւոն ունեցած էր, որոնց կ'իյնար արքայական ժառանգութիւնը: (Այս տեղեկութիւնները կը քաղենք Ցովհաննէս Դարդէլի «Հայաստանի Ժամանակագրութենէն»: Այս թանկագին յիշատակարանին գիտութեան կը պարտինք Իւլիա Թոսքէի, որ հաճեցաւ մեզ հաղորդել, Պ. Շէֆէրի արտօնութեամբ: Այս ուսումնասիրութեան ընթացքին շատ անգամներ պիտի դիմենք անոր):

Նոր վեհապետը հրամանով, որ Կոստանդին Դ. անունով կը կոչուէր, իր խանուհին եւ իր զաւակները Կիլիկիոյ ծովեզրին վրայ Կոռիկոսի բերդը բանտարկեցին սպառնալով որ յարմար առիթ մը ներկայանայ զանոնք բընաջնջելու: Բանտարկեալները գրեթէ հրաշքով ճողոպրեցան Թունաւորման փորձէ մը, եւ դաւադրութիւն մը կը նիւթուէր զանոնք արդէն ծովամոյն ընելու, երբ Սուլթան նախազգալով վտանգին մօտալուտ հանգամանքը, յաջողեցաւ ընտանիքով փախչիլ, եւ Ճենովացի մակոյկով մը, Կիպրոսի թագաւոր Հիւգ Դ.ի արքունիքը հասնիլ, որ զինքը բարեացակամութեամբ հիւրընկալեց եւ թոշակ մը յատկացուց իրեն:

Եւ սակայն աղէտները իրարու կը յաջորդէին Հայաստանի մէջ, Կոստանդինի մեղկ կառավարութեան օրով: Այս թագաւորութեան պատմութիւնը, որ տեւեց տասը տարիներ շարունակ, եգիպտական արշաւանքներու պատմութիւնն է միայն: Գահիրէի սուլթանին բանակները ծովեզերեայ բոլոր դիրքերու վրայ խուժեցին, եւ Հայաստանը հարստահարելէ-ցին ուրիշ քրիստոնեայ երկիրներու հետ:

Այս ժամանակ, Փոքր Հայաստանի հողամասը ուրիշ բան չէր, բայց եթէ Պիրամոսի հովիտը, պատսպարուած եւ վայրի երկիր մը, հիւսիսէն դէպի հարաւ Տաւրոսի լեռնաշղթային եւ ծովուն միջեւ սեղմուած, Արեւելքէն Արեւմուտք Ամանոսի երկու ճիւղերուն միջեւ, որոնք մինչեւ ծովափ կ'երկարին, աջ կողմէ կազմելով բարձր սարահարթ մը, իսկ ձախը՝ Իսկէնտերունի (կիլիկեան Դուռները), նշանաւոր կիրճը, մշտապէս ճամբայ Մամլուքներու արշաւանքներուն: Այս երկրամասը որ ծովափնեայ էր, Տարսոնը, Ատանան, Միսիսը, բարգաւաճ քաղաքներ կային, որոնք փարթամացած էին առեւտուրով եւ հողին իսկ բեղնաւորութեամբ. աւելի վերը, հովիտին մէջ, դժուարամատչելի քաղաքներ, որոնք միջնաբերդերու շրջանակով մը պատսպարուած էին, Անաւառ, Անարզաբա, Պիրամոսի մէկ ճիւղին վրայ, վերջապէս լեռներու սրտին մէջ, Տաւրոսի յենակէտներուն յենած բարձունքի մը վրայ, որ կազմուած է երեք սարերէ անհաւասար աշտարակներով ծածկուած եւ վիհերով եզերուած, Սիսը կը բարձրանար [illegible] արքայանիստ մայրաքաղաքը [illegible] բական վեհապետութիւնը Լեւոն [illegible] ի վեր:

Այս երկիրը իր տեղագրական [illegible] մաւորութեամբ պաշտպանութեան [illegible] րին միջոցներ կը ներկայացնէր [illegible] լուրջ եւ ճարպիկ պետի մը [illegible] որքան ալ հեշտ էր սովամահ [illegible] ենթարկել զայն թշնամին [illegible] կիրճերուն տիրանալ: Արդ. [illegible] րէ ի վեր մահմետական ներխ[illegible] ները յաճախադէպ եղած էին [illegible] յանդուգն, աւելի սպառնալի [illegible] այն օրը, երբ Կոստանդին Դ. [illegible] թագաւորին մէջ արգիլափակ[illegible] րազոյն վհատութեան մատնուած [illegible] մէն ինչ երեսի վրայ՝ թողած [illegible] թանին տրամադրութեան.

Բազմաթիւ Հայեր գաղթական [illegible] դան, որոնք գացին Պոլիս, Մ[illegible] Հռոդոս, Ցունաստան փնտռել [illegible] ապահովութիւնը, զոր չէին գտներ [illegible] րենց երկրին մէջ իսկ:

Անոնք որ հայրենի հողը կը [illegible] դեռ, դիմեցին Կիպրոսի թագա[illegible] աջակցութեան:

(1)

Ֆրէզնոյի Հայ եկեղեցւոյ առաջին հովիւը կ'ըլլայ Ահարոն վրդ. Մելքոնեան, որ 1894ին եկած էր Ֆրէզնօ:

Եկեղեցւոյ երկրորդ հովիւը կ'ընտրուի 1902ին, Սահակ վրդ. Նազարէթեան, որ արդիւնաւոր աշխատանքէ յետոյ կը հրաժարի (1905ին): 1907ին որպէս հովիւ կուգայ Տէր Թէոդորոս քհնյ. Իսահակեան եւ կ'ունենայ կարճ պաշտօնավարութիւն: 1908ին Մարաճեան արքայան կուգայ եւ կը ծառայէ մինչեւ 1911:

Հին եկեղեցին այրուելէն յետոյ [illegible], կը հիմնուի Վէնթիւրայի վրայ նոր կամինարաշէն եկեղեցին 1914ին, եւ կ'օծուի Մուշեղ Եպիսկ.ի կողմէ: 1912էն մինչեւ 1932 պաշտօնավարեց Վարդան Ծ. Վրդ. Գասպարեան, որուն յաջորդեց Ներկայ հովիւը Գեղամ Վարդապետ Թասլիմեան.

1928էն սկսեալ Քալիֆորնիան ունեցաւ իր առանձին առաջնորդութիւնը՝ եւ առաջնորդը՝ յանձին Գեր. Գարեգին Եպիսկ. Խաչատուրեանի, որ պաշտօնավարեց մինչեւ 1933ի վերջերը եւ հեռացաւ. 1935 սեպտեմբեր 14ին Առաջնորդութեան կեդրոնն եղաւ Ֆրէզնօ:

Ներկայիս Ֆրէզնոյի մէջ կան մէկ Առաքելական Մայր եկեղեցի (Ս. Երր.) եւ երկու Հայ Աւետ. եկեղեցիներ, մէկ Երիցական եւ մէկ Ժողովական հովիւներ՝ Վեր. Վ. Ամիրխանեան եւ Վեր. Մ. Գ. Փափազեան: Անոնցմէ զատ կայ նաեւ փոքրաթիւ Ադվենտիստ եկեղեցի որուն հովիւն է Վեր. Վահրամ Թամիկեան:

Մայր եկեղեցին որ եղած է հայ ժողովուրդին մշակոյթին ու աւանդութեանց պահապանը, ունեցած է գրադարան եւ ազգ. շաբաթօրեայ վարժարան, որ կը շարունակուի մինչեւ այսօր: Աշակերտութեան թիւն է միջին հաշուով 150:

Ֆրէզնօն ունեցած է նաեւ իր մամուլը: Յաջորդաբար լոյս տեսած են Եկինեանի «Քաղաքացի»ն, 1902 օգոստոս 16, «Ասպարէզ» շաբաթաթերթը, նախապէս անհատական՝ յետոյ Հ. Յ. Դաշնակցութեան օրգան: Հիմնուած 1908ին: «Նոր Կեանք», «Միութիւն», որոնք միանալով կազմեցին 1919ին «Նոր Կեանք - Միութիւն» շաբաթաթերթը իբրեւ Ռամկավարներու Քալիֆ. շրջանի պաշտօնաթերթ. «Արօր» շաբաթաթերթը հիմնուած 1919ին, օրգան Վերակազմեալ Հնչակեան կուսակցութեան:

«Ասպարէզ»ի խմբագիրներն եղած են Ա. Կ. Սէյլեմեան, Ռոմէ. Գալըստեան, Թովմաս Ձարչաֆճեան, Արտաւազդ Բաժիկեան, Աստուր Թորեան, Ա. Միքայէլեան, Արտաշէս Խորասէյեան, Արմէն Գարոնեան, Մ. Համբարձումեան, Մ. Օ-գանեան, Գէորգ Սարաֆեան, Տ. Ա-[illegible]:

«Միութիւն»ը խմբագրած է Մ. Մինասեան (1919ին), իսկ «Նոր Կեանք»ը Հ. Հ. Էկինեան, Մ. Մինասեան, Գէորգ Սարաֆեան, Ռաֆ. Փոզասեան, Անանիկեան:

«Արօր»ը, օրգան Վեր. Հնչակեան կուսակցութեան, հիմնուած է 1919ին: Խմբագիր Հրաչ Երուանդ, յետոյ Լեւոն Լիւլէճեան: 1921ին Վեր. Հնչակեան եւ Ռամկավար կուսակցութեանց միութենէն յետոյ «Նոր Կեանք - Արօր»ի խմբագիրը եղած է Լեւոն Կ. Լիւլէճեան, յետոյ Արամ Ամիրխանեան եւ Վահէ Հայկ:

Մ. Մինասեանի «Լոյս»ը 1924ին. 1925ին կը հրատարակուի Մշակ կիսաշաբաթաթերթը: Հիմնադիր խմբագիր Լեւոն Կ. Լիւլէճեան:

«Փարոս», կրօնա - ազգ. ամսաթերթը հիմնուած Եկեղեցւոյ Արանց Միութեան կողմէ 1927ին, որ յետոյ եղաւ կէս պաշտօնաթերթ Առաջնորդարանի: Խմբագիրներ՝ 1927—29 Գրիգոր Սարաֆեան, իսկ 1929 — 33 Գուրգէն Տէր Վարդանեան:

1922ին «Նոր Կեանք - Արօր»ը փոխուեցաւ «Նոր Օր»ի. «Նոր Օր» այս անգամ օրգան էր Ռամկավար Ազատ. կուսակցութեան Քալիֆ. շրջանակին. 1924ին զայն գնեց Արամ Ամիրխանեան եւ վարեց մինչեւ 1933, որմէ յետոյ թերթը անցաւ Ա. Երկօեանի:

«Փրկութիւն» կրօնաթերթ. խմբագիր Վահան Թահմիզեան:

«Ջանասէր» կրօնաթերթ. 1914 — 23 խմբագիր Սեդրակ Երամեան:

Լոյս տեսած են նաեւ «Բեմ», «Ամսաթերթ» եւ «Էջմիածին» թերթերն ու թերթիկներն ալ:

«Դիտակ», հիմնուած 1934ին, խմբագիր՝ Սեդրակ Երամեան:

Հետզհետէ հայ գաղութը շատցած ըլլալով Ֆրէզնօի մէջ, պատերազմի շրջանին, երբ չամիչի գիները բարձրացան մինչեւ 22 սէնթի, ամէն կողմէ Հայեր սկսան գիմել Ֆրէզնօ եւ Սէն Ուոքի - [illegible] քաղաքները. Յաջորդող չամիչի անկումին պատճառաւ շատեր իրենց հողերը կորսնցուցին եւ ցրուեցան Քալիֆորնիոյ զանազան քաղաքները եւ հոն ընակութիւն հաստատեցին:

Ներկայիս Ֆրէզնոյի եւ շրջակայ այգիներուն վրայ կ'ապրին շուրջ 7000 Հայեր, որոնց մեծ մասը կը պարապի այգեգործութեամբ

Գաղութս իր մէջ ունի բժիշկներ, փաստաբաններ, դեղագործներ վաճառականներ, արհեստաւորներ եւն.:

Քալիֆորնիոյ հայութեան թիւը ներկայիս կը հասնի 20.000ի:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՆԱՄԱԿՆԵՐԸ

ՈՒՐԻՇ ՑԱՒ ՄԸ

— • —

ԼԻՈՆ.— Անդործութեան ու ինքնութեան թուղթերու նորոգութեան առթիւ յարուցուած դժուարութիւններու կարգին կ'ուզէի «Յառաջ»ի միջոցաւ ուշադրութեան յանձնել ասդնայ մը եւս որ տարուէ տարի աչքի զարնող համեմատութիւն կը ստանայ:

Հարցը կը վերաբերի Ֆրանսա մեծցող սերունդին աշխատելու իրաւունքին, որ միշտ կը մերժուի իշխանութեանց կողմէ: Պատանի մը որ հասակ նետած է այս երկրին մէջ եւ ստացած անոր նախակրթութիւնը [illegible] պաշտօն մը կամ աշխատանք մը գտնել, ստիպուած տունը կը մնայ ու կ'ապրի իր ծնողքին, պարազայ մը որ չի կրնար տարիներ տեւել:

Գիտեմ որ իրաւասու մարմինները դիմումներ կատարած են այս մասին: Բայց ո՞ւր է գործնական արդիւնքը: Չարժե՞ր աւելի լրջօրէն հետապնդել, փորձելով բոլոր կարելի միջոցները:

Մ. Հաճի Պօղոսեան

ԿԱՅՑԻ-ԹՈՒՆԸ ՊԱՂԵՍՏԻՆԻ ՄԷՋ

— • —

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄ, 4 նոյ. (Յառաջ).— Իտալական փրոփականտ մը կը մղուի Պաղեստինի մէջ: Որոշ միջավայրի մարդիկ միջոցներ պատրաստելու փորձեր կ'ընեն երկրին հողատարութիւնը Իտալիոյ յանձնելու: Գեղեցիկ երազներու ժապաւէնը կը դարձնեն մասնաւոր քարոզիչներ, թուելով Իտալիոյ առաւելութիւնը: Հակահրէական շարժումը եւ Մուսոլինիի Ազատ Որմնադիրներուն դէմ ըլլալը ուժ կուտան այս հոգեբանութեան, քանի որ մասնականութիւնը միջահրէական ազդեցութեան ներքեւ գտնուած է:

Սակայն բրիտանական կառավարութիւնը անտարբեր կ'երեւայ: Վերջերս Հայֆա հասան նոր 15.000 զօրքեր: 12 մարտանաւեր եւ օդանաւեր:

Պաղեստինի շուկաները այժմ խաղաղ են: Պատուիրակութիւններ իրարու կը յաջորդեն: Հրէական պատուիրակութիւն մը ներկայանալով մարզպանութեան, կը յիշեցնէ Պալֆուրեան խոստումը Պաղեստինը Հրէական Տուն դարձնելու համար: Անոր կը յաջորդէ արաբականը ապահովութիւն պահանջելով կամ հաւաքել Հրեաներու զէնքերը եւ կամ Պէտէվին ու Արաբը զինել...

** Կ'իմանամ թէ կաթող. նուիրակին պատմութիւններ հաղորդուած են Ռուբէն եպիսկ. Մանասեանի բարոյական մասին, որուն արձագանգները հասած էին մինչեւ վանքը:

ԹՂԹԱԿԻՑ

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՀԱՅ ՈՒՍԱՆՈՂ-ՏԷՏ ՈՒՍՈՂՈՒԹԵԱՆ

— • —

Ցլորիտայէն (Մ. Նահանգներ) թղթակից մը կը գրէ «Ասպարէզ»ի.—

1924ին այցելեցի Ցլորիտայի Նահանգային համալսարանը, Կէյնվիլ: Հոն հանդիպեցայ երկու հայ ուսանողներու, որոնք Եգիպտոսէն ղրկուած էին յատկապէս հետեւելու համար համալսարանական կրթութեան Անոնցմէ մին կը հետեւէր գործնական երկրագործութեան, իսկ միւսը, Զարեհ Փիրանեան՝ ընդհանուր գիտութեան

1928ին դարձեալ այցելեցի Կէյնվիլի համալսարանական քաղաքը: Հոն տեսայ դարձեալ հայ ուսանողներ, որոնք իրենց ուսման ճիւղերուն մէջ առաջին մրցանակները արժանացած էին: Հոն էր նաեւ Զարեհ Փիրանեան [illegible]

1930ին Զարեհ Փիրանեան հեղինակեց դասագիրք մը, որ կը պարզէ մաթեմաթիք սորվելու դիւրին եւ պարզ կերպը: Այս դասագիրքը ընդունած են Ֆլորիտայի եւ Ալապամայի համալսարանները, ու երկուքն ալ հեղինակին առած են փրոֆէսօրի աստիճան:

Անցեալ օր պատահութիւն ունեցայ հանդիպելու Ֆլորիտայի համալսարանի ուսանող տղայի մը եւ ուղղեցի հարցումներ: Ան յայտնեց թէ 1935—36 տարեշրջանի համար արձանագրուած են 1200 ուսանողներ եւ իրենց մաթեմաթիքի փրոֆէսօրը հայ մըն է, Զարեհ Փիրանեան, վերին ատիճանի ընկերական եւ տաղանդաւոր: Ուսանողներէ ամէնէն շատ սիրուած ուսուցիչն է: Անգամ է ուսուցչական կազմին, ուր կը գրաւէ բարձր դիրք մը: Զանազան խնդիրներու համար յաճախ ուսուցիչներ կը դիմեն փրոֆ. Զարեհ Փիրանեանի կարծիքին:

Սանասարեանի

սաւրին տոյիւ

— • —

Պոլսոյ թուրք թերթերէն Գուրուն կը գրէ.—

Քաղաքապետութեան ի նպաստ վերջացաւ կարեւոր դատ մը որ 12 տարիէ ի վեր կը շարունակուէր քաղաքապետութեան եւ Հայոց Պատրիարքարանին միջեւ: Դատը կը վերաբերէր Միրզէճիի Սանասարեան խանին: Բացատրենք այս դատը, որուն ելքը մեծ գոհունակութիւն պատճառեց քաղաքապետական շրջանակներուն:

Սանասարեան անուն Հայ մը, Էրզրումի մէջ մեծցած եւ հարստացած, դպրոց մը կըռանայ Էրզրում եւ անոր կը յատկացնէ Միրզէճիի Սանասարեան խանը: Սանասարեան կը մեռնի, ընդհ. պատերազմին մէջ՝ օտեղէն կը վերնայ դպրոցը եւ խանին հասոյթը կը մնայ Պատրիարքարանին, որ զայն տարբեր տեղերու կը յատկացնէ:

Դպրոցին փակուելուն վրայ, բաս օրինի կուսակալութիւնը գրաւելու կը ձեռնարկէ խանը: Ասոր վրայ Պատրիարքարանը դատ կը բանայ եւ անոր փաստաբանները դատարանի առջեւ կը յայտնեն թէ Հակառակ Էրզրումի Սանասարեան վարժարանին փակուելուն, խանին հասոյթը կը տրամադրուի Իսթանպուլի մէջ այլ դպրոցներու: Քաղաքապետութեան փոխանորդներն ալ կը պնդեն թէ խանը իրենց կը պատկանի, քանի որ օրէնքով նահանգային վարչութեանց թողուած է դպրոցներու վարչութիւնը:

Դատավարութեան ընթացքին, քաղաքապետութեան փոխանորդներուն պահանջով, Անգարայի Եվգաֆի ընդհ. տնօրէնութեան իրաւագէտ խորհրդական Միւլէյման Զիւհտիւ ստանդապահ կը կարգուի եւ խանին վարձքերը անոր կը յանձնուին, դատին մէջ շահող կողմին յանձնուելու համար: Աւանդապահը կը գանձէ խանին հասոյթները եւ ամէն ամիս կը յանձնէ Կալուածական դրամատան:

Այս դատի մասին երկու անգամ ի նպաստ քաղաքապետութեան վճիռ տրուեցաւ, բայց Պատրիարքարանը երկուքին ալ դէմ բեկումի դիմեց Վերջապէս Անգարայի վճռաբեկ ատեանի իրաւական Ա. ճիւղը վերջնական կերպով վաւերացուց այն որոշումը որով խանը քաղաքապետութեան կը տրուի:

Այս ձեւով կը վերջանայ տարիներէ ի վեր տեւող դատը: Քաղաքապետութիւնը շուտով պիտի առնէ խանին կալուածագիրը (թափու), ինչպէս նաեւ դրամատան մէջ հաւաքուած 50000 ոսկին: Խանը կէս միլիոն ոսկի կ'արժէ եւ տարեկան մօտ 40.000 ոսկի վարձք կը բերէ:

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ

«ՅԱՌԱՋ»Ը

ԾԱՄՈՒԼ

ՆԵՆԳ ԽԱՂԻ ՄԸ ԱՌԹԻՒ

— • —

Տխրահռչակ մարդ մը, Ռուբէն Եպիսկոպոս Մանասեան յաջողեցաւ Պաղտատ վերադառնալ իբրեւ «Ընտրեալ առաջնորդ», շնորհիւ զանազան խարդաւանութեանց: Այս առթիւ Ցուապէր Եղեռեան հացցուցեր կ'ուղղէ Իրաքի ազգ. իշխանութեանց խմբագրականով մը (29 հոկտ.):

— «Այն կղերականը, որ Պաղտատ դարձած է, իր կեանքով եւ գործով կապուած է մեզ, կապուած է Իրաքի հայ գաղութին: Հանրութիւնը անկարող է չգիտնալ այն ամէնը, ինչ որ կը վերաբերի անոր հանրային գիրքին եւ կոչումին. Այս աշխարհը յի է մթին եւ ապօրէն գործերով. յի է նաեւ մեր կեանքը. Դատնութիւն չկայ՝ որ ճաշակած չըլլանք, ու չկայ ապօրինութիւն որ տեսած չըլլանք: Մեզ անկարելի է զարմացնել. կարող ենք այս կամ այն արարքը չներել, բայց անկարող ենք զայն չըմբռնել եւ չհասկնալ: Պէտք է որ գիտնանք, թէ ինչ ձեւով Ռուբէն Մանասեանը վերադարձաւ Պաղտատ եւ յաջողեցաւ գրաւել Իրաքի առաջնորդական թափուր աթոռը: Գայթակղած մտքերը խաղաղեցնելու համար, պէտք է, անհրաժեշտաբար պատասխանել հետեւեալ հարցումներուն.

Ա.— Իրաքի գաւառականի օգոստ. 2ի նիստին մէջ 27 երեսփոխաններու մասնակցութեամբ առաջնորդական հարցը քննուած եւ այդ մասին համապատասխան որոշում առնուա՞ծ էր թէ ոչ:

Բ.— Նոյն գաւառականի օգոստ. 3ի նիստին մէջ, երբ ծագած խառնակութեան հետեւանքով ներկայ երեսփոխաններէն 13 հոգի բողոքելով նիստէն մեկնեցան, մնացեալ երեսփոխանները օրինաւոր մեծամասնութիւն կը կազմէի՞ն թէ ոչ (եւ եթէ կը կազմէին, Կանոնագրի ո՞ր յօդուածին հիման վրայ):

Գ.— 13 երեսփոխաններու մեկնումէն ետք փոքրամասնութեան մէջ մնացած երեսփոխանները իրաւունք ունէի՞ն նախորդ նիստին մէջ Գաւառականի լրիւ կազմով քննուած եւ որոշուած հարց մը վերաքննութեան առնելու եւ անոր մասին հիմնայեղ տարբեր որոշում մը տալու:

Դ.— Ճի՞շդ է որ այս ժողովին, ուր Մանասեանը «առաջնորդ» ընտրուած է, մասնակցած են միայն 13 երեսփոխաններ, որոնցմէ 4 հոգի դէմ արտայայտուած են անոր ընտրութեան, ուրեմն Մանասեանը «առաջնորդ» կարգուած է Գաւառականի մը կողմէ, որուն 30 անդամներէն 21ը դէմ եղած են անոր ընտրութեան:

Ե.— Մանասեանի 9 քուէով «առաջնորդ» ընտրուելու իրողութիւնը ինչ ձեւով ներկայացուեցաւ դատական նախարարին:

Զ.— Դատական նախարարին կողմէ Մանասեանի ընտրութիւնը անվաւեր հռչակող գրութիւն ստացուա՞ծ է Առաջնորդարանին մէջ. եթէ այո՛, այն ատեն ինչ ձեւով կրնայ դարձած է զայն վերատին Պաղտատ բերել եւ անոր յանձնել առաջնորդական աթոռ»:

Քիչ բացձայնիք, որ անկարելի կայ ըլլալ այս հարցերը յուզարանուէին հայ ժողովուրդին: Եթէ կայ հանրային բարոյական եւ եթէ կայ նուաստացուցիչ յարգանք այդ բարոյականին հանդէպ, մեր պահանջը այն է որ յարգուի: 1935ի վերջին թուականը չէ մեր անծայր ժամանակի մէջ, եւ Ռուբէն Մանասեանը վերջին մարդը չէ մեր հանրային կեանքի մէջ. Թուականներն ու մարդիկ կ'անցնին, սակայն սարքինութիւններն ու արատները կը մնան ի յուշ եւ ի խրատ գալոց սերունդներու: Վկայ — եղերապատմայ զաղութի կեանքը: Տարիներ առաջ արատաւոր խմբակ մը եկաւ եւ արատաւոր միջոցներով տէր դարձաւ Աղեքսանդրիոյ հայ համայնքի ազգային հաստատութեանց: Տարիները փառք չբերին այս խմբակին, այլ ամօթ եւ մերկացում: Տարիներ վերջ ժողովուրդը շարաշարօրէն պատժեց այս խմբակը, քուէներու հեղեղով զայն դուրս նետելով Ազգին Տունէն: Անհնար է արատաւոր գործերով տիրանալ միակ առաջնորդական աթոռին, — գալ եւ բազմիլ ժողովուրդի սրտին մէջ: Բառ չէ այս, այլ անխախտ իրականութիւն: Եթէ ճիշդ է այն խօսքը, թէ 1935ով չի վերջանար մեր հանրային կեանքը, սոյն Ռուբէն Մանասեանի խորհրդաւոր վերադարձին կապուած բոլոր մթին ծալքերը պէտք է որ բացուին եւ լուսաբանուին հայ ժողովուրդին: Այս կը պահանջէ իր պատիւը. Բայց կը պահանջէ նաեւ շահը գաղութի մը, որ այս պարագայ հարցին վրայ տարիներով մաշեցաւ եւ եղի քամեցաւ:

ԾԻԾԱՂ

Վարժապետը [illegible] եւ Աստուած այս ամէնուն, իրենց պատշաճութեան համար մէկ մէկ առաւելութիւն ընծայեց, օրինակ՝ առիւծին ուժ եւ զօրութիւն, [illegible]

Աշակերտը.— Եթէ իգական սեռի մասին է ձեր խօսքը, Աստուած տուաւ անոր յարձակողական ամէնէն հզօր միջոցը... լեզուն, իսկ եթէ այր մարդուն համար է ձեր խօսքը, դժբախտաբար ոչ մէկ բան... պաշտպանուելու համար այդ... լեզուէն:

×

Տղան.— Ի՞նչ է հայրիկ, այս ալիքները ո՞ւրկէ մէջտեղ կուգան:

Հայրը.— Միրիկի տղաս, ինչպէս

ՕՐ. ԱԼԻՍ Լ. ՊԱՊՕՆՃԵԱՆ

ԵՒ

ՍՈՒՐԷՆ ԳԱԼՖԱՅԵԱՆ

Նշանուած

Լա Պալ. 10 Նոյ. 1935, ՍԷՆ Մօր

աշխարհի վրայ մարդիկ [illegible] կ'ընեն, այնպէս ալ ծովին մէջ, երբեմն երբեմն հովեր ձուկեր կախի կը խռնուին եւ ատոնց շարժումներէն առաջ կուգան այս ալիքները, [illegible] ալեակներ, երբեմն ալ կոհակներ, երբ կատաղի ըլլան ընդհարումները:

ՍՏԱՑԱՆՔ

«ՀԱՅ ԲՆԱՐ», ընդարձակ երգարան (600 էջ, 603 երգ): Հրատ. «Հորիզոն» օրաթերթի, Սելանիկ, 1935: Գին 1.50 տոլար: Հասցէ.— Journal «Horizon», 14, Rue Mitropoléos, Salonique (Grèce).

ՆՊԱՍՏ ՄԸ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՃԷՄԱԼ ՓԱՇԱՅԻ ՅԻՇԱՏԱԿՆԵՐԸ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑ

Վերածեց՝ Գ. ՖՐՈՒՆՃԵԱՆ

Նոյն ատեն Հայերու ազգային ցոյցերը արտասովոր ձեւեր առին Կ. Պոլսոյ մէջ: Հայերը մեծ տռնակատարութիւններ կը սարքէին ի յիշատակ չեմ գիտեր քանիերորդ տարեդարձին՝ հայ գրի գիւտին. Իրենց համարձակութիւնը այնքան առաջ տարեր էին որ, Պոլսոյ փողոցներուն մէջ թղթիկներ (քոնֆէթթի) կը նետէին հայ ազգային գոյներով Մենք անխախտ համբերութեամբ կը տանէինք այս ամէնը եւ պէտք եղած պատրաստութիւնը կը տեսնէինք առաջքը առնելու համար անհաճոյ դէպքերու: Այն ատեն Պոլսոյ զին. կառավարիչ էի: Հայերու կողմէ հրաւիրուած ըլլալով Թաքսիմի պարտէզը, ճառ մը խօսեցայ եւ մեծ գովասանքներ ուղղեցի հայ ազգին:

Ռուս արտաքին նախարարին քաղաքին եղան՝ ներկայացնել նոր բարենորոգումներու ծրագիր մը Պոլսոյ մեծ պետութեանց ներկայացուցիչներուն.

Ծրագիր մը որ կը հիմնուէր 1895ին օսմ. կառավարութեան ներկայացուած նախագծին վրայ: Անգլիա եւ Ֆրանսա իսկոյն համաձայն գտնուեցան, միայն Գերմանիա առաջարկեց որ Բ. Դրան ներկայացուցիչներէն ալ մասնակցին մեծ պետութեանց ներկայացուցիչներէն կազմուած յանձնաժողովին: Այս առաջարկը մերժուեցաւ Ռուսիոյ կողմէ եւ վերջապէս յաջողեցան Գերմանիոյ հաւանութիւնն ալ առնել որ Ենէնի Քէօյի մէջ դեսպանատուներու թարգմաններէն կազմուած յանձնախումբը ուսումնասիրէ հայկական հարցը ի բացակայութեան միակ շահակից պետութեան:

Յանձնախումբը գործի ձեռնարկելէ առաջ Ռուսիա բարենորոգման ծրագիր մը պատրաստել տուած էր Պոլսոյ իր դեսպանատան Ա. թարգման Գ. Մանտէլշթամի: Այդ հեղինակին խղճին կը թողում որ իր ամօթի ըղձացումներուն կը համապատասխանէ՞ մեծ երկրի մը ազգային փոքրամասնութեան մը իրաւունքը պաշտպանելու անունին տակ այս տեսակ ծրագիր մը հրամցնել անկախ պետութեան մը:

Իբր արտակարգ կարեւորութեան համար, բառ առ բառ կուտամ ռուսական ծրագիրը.—

(ԴԵՂԻՆ ԳԻՐՔ, ԹԻՒ 50)

ՊՈԼԻՍ, 8 ՅՈՒՆԻՍ 1913

Նախագիծ Հայաստանի մէջ մտցուելիք բարենորոգումներու, պատրաստուած Պոլսոյ ռուսական դեսպանատան Ա. թարգման Գ. Մանտէլշթամի կողմէ:

Իբրեւ հիմք պէտք է ընդունիլ,—

Ֆրանսական, ռուսական եւ անգլիական դեսպանատներուն մայիսին ապրիլ 1895ի յիշատակագիրը ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԲԱՐԵՆՈՐՈԳՈՒՄՆԵՐՈՒ նկատմամբ:

Ֆրանսական, անգլիական դեսպանատներուն կողմէ հայկական նահանգին համար պատրաստուած ծրագիրը վարչական բարենորոգումներու մասին: (Մարտէն ապրիլ 1895):

20 հոկտ. 1895ին հռչակուած թուրք կայսերական հրամանագիրը հայկական բարենորոգումներուն համար:

Նախագիծը կուսակալական օրէնքի մը եւրոպական Թուրքիոյ համար 11-23 օգոստոս 1880ին, պատրաստուած եւրոպական յանձնախումբին կողմէ:

1913ի կուսակալական օրէնքը:

Լիբանանի վերաբերեալ հրամանագիրներ եւ բանակցութիւններ:

ՑՕԴՈՒԱԾ Ա.

1. Հետեւեալ վեց կուսակալութիւններէն՝ Կարին, Վան, Պիթլիս, Տիգրանակերտ, Խարբերդ, Սեբաստիա, ի բաց առեալ սահմանային որոշ շրջաններ, Հէքքեարի, Սղերդի, Պիշէրիկի, Մալաթիոյ եւայլն եւ Սըվազի հիւսիս-արեւմտեր նահանգ մը պիտի կազմուի:

2. Նահանգը կը ստանայ հետեւեալ վարչական բաժանումը.

Ա. Սանճակ (գաւառ, վարչական շրջան), Բ. Գազա (գաւառակ), Գ. Նահիյէ (գիւղախումբ):

3. Իւրաքանչիւր վարչական շրջան այնպէս պէտք է սահմանագծուի որ կարելի եղածին չափ միատարր ազգաբնակչական խմբաւորումներ կազմուին:

(Բաղդատել 1895ին երեք դեսպաններու յիշատակագրին կէտ Ա. յօդ. 7 նոյն նախագծին հետ):

ՑՕԴՈՒԱԾ Բ.

Հայկական նահանգին վալին ոսմանցի պէտք է ըլլայ օսմանցի քրիստոնեայ հպատակ մը կամ աւելի լաւ սուլթանէն եւրոպական մեծ պետութեանց հաւանութեամբ հինգ տարուան համար նշանակուած Եւրոպացի մը:

(Բաղդատել Պերլինի դաշինքին յօդ. 17: 1896ի Կրետէի կանոնադրութեան յօդ. 1: Լիբանանի վաւերաթղթերը: 1895ի յիշատակագրին երկրորդ եւ վեցերորդ յօդուածները» 20 հոկտ. 1895ի հրամանագրին յառաջաբանը):

ՑՕԴՈՒԱԾ Գ.

1. Կուսակալը նահանգին գործադիր իշխանութեան պետն է: Իրաւասութիւն ունի վարչական պաշտօնեները առանց բացառութեան պաշտօնի կոչելու կամ պաշտօնէ արձակելու: կը նշանակէ ատեանց դատաւորները:

2. Ոստիկանութիւնը եւ ոստիկան զօրքը կուսակալին հրամանին տակ կը գտնուին:

3. Կուսակալին ուզած ատեն զին. ոյժերը կը դրուին իր տրամադրութեան տակ կարգը պահպանելու համար:

(Բաղդատել 1864ի հրամանագրին առաջին յօդուածը Լիբանանի համար: 1880ի եւրոպական յանձնախումբին ծրագիրը յօդ. 32, 27 եւ 44: 1913 կուսակալական օրէնքին 20, 25, 26 թիւ յօդուածները.

ՑՕԴՈՒԱԾ Դ.

Կուսակալը վարչական խորհուրդ մը պիտի ունենայ իր գործակից, խորհրդակցական իրաւունքով, առնէ եւ.

Ա. Վարչական շրջաններու պետերը.

Բ. Հոգեւոր պետերը.

Գ. Եւրոպացի խորհրդականները, որոնք վարչ. շրջաններու պետերուն մօտ կը գործեն:

Դ. Վեց խորհրդականներ (երեքը իսլամ եւ երեքը քրիստոնեայ) որոնք կ'ընտրուին նահանգային ժողովի անդամներէն:

(Բաղդատել 1880ի ծրագրին 49րդ յօդուածը 1913ի կուսակալական վարչական օրէնքին 62րդ յօդուածը, 20 հոկտ. 1895ի հրամանագրին 6րդ յօդուածը):

ՑՕԴՈՒԱԾ Ե.

1. Նահանգային ժողովը կը բաղկանայ հաւասար թիւով իսլամ եւ քրիստոնեայ ներկայացուցիչներէ:

2. Անդամները կ'ընտրուին գաւառի քուէով՝ շրջաններուն մէջ այդ երպատակով կազմուած ժողովներէ:

Եթովպիա եւ Եմէն կը զինակցին

Գահիրէի թերթերը կը գրեն թէ զինակցութիւն մը կնքուած է Եթովպիոյ կայսեր եւ Եմէնի թագաւորին միջեւ, անցեալ շաբթու: Վերջերս շատ մը գրոյցներ շրջան կ'ընէին այս մասին: Համաձայնութիւնը շատ կարեւոր կը նկատուի, քանի որ Իտալիոյ ազդեցութիւնը զօրացած էր Եմէնի միջեւ: Եւ յետոյ, կը հաւաստեն թէ Արաբիոյ թագաւորն ալ պիտի ստորագրէ համաձայնութիւնը: Զինակցութիւն մը Հապէշիստանի եւ արաբական երկու սուլթանութեանց միջեւ՝ մեծ արժէք ունի քաղաքական տեսակէտով: Կը նշանակէ թէ ոչ միայն Իտալիա չպիտի կրնայ պաշար առնել Կարմիր ծովու ամբողջ արեւելեան ծովեզերքէն, այլեւ զինուորական աջակցութիւն առնել իրենց նախկին երբեմնի սահմաններէն: Պէտք է նկատի ունենալ որ Իտալացիները յաճախ կ'օգտուէին Կարմիր ծովու արեւելեան ափերէն, օդանաւային հաղորդակցութեան համար, որպէսզի չհարկադրուին Եգիպտոսէն եւ Սուտանէն անցնիլ:

Կորահայի անկումն ալ նոյնքան կարեւոր

Հռոմի մէջ Կորահայի անկումը (հիւսիս) շատ մը տեսակէտներով ամենածանր հարուած կը նկատուի Հապէշիստանի համար, մանաւանդ որ պաշտպանողները փախուստ բռնած են, առանց կռուելու, եւ հրամանատարն ալ սպաննուեցաւ: Այս կեդրոնին անկումը կը վտանգէ Հապէշիստանի ամբողջ պաշտպանութեան ուժերը Հարրարէն մինչեւ Ճիճիկա: Միւս կողմէ, Իտալացիները իշխած կ'ըլլան Օկատէնի շատ մը ջրհորներուն, որոնք անհրաժեշտ են բանակին, ինչպէս եւ բնակիչներուն եւ անոնց անասուններուն համար: Կորահայի անկումով ուղղակի ճամբայ մը բացուած կ'ըլլայ դէպի Հարրար, Ճանճանի հովիտէն: Միւս կողմէ իտալական օդանաւերու անընդհատ ռմբակոծութիւնը կ'ապացուցանէ թէ վերջերս չինուած հապէշական ամրութիւնները ապահով չէին իտալական ռումբերուն դէմ եւ թէ հապէշ զինուորները խրտչած էին բարոյապէս: 3000նոց բերդապահ զօրքէն հազիւ 500 քալուած եւ զինուորական դասաւորումով, միւսները ձգած փախած են խուճապահար: Հապէշ հրամանատարը, Ահմէտ Աֆէվորք քաղաքը ամրացուցած էր կարելի միջոցներով, շարք - շարք խրամները փորուած էին, բայց անօգուտ: Զօրավարը ինք թնդանօթներուն գլուխը անցած, օդանաւեր կը ռմբակոծէր, մինչեւ որ մեռաւ, երբ արտաքին վիրաւորուեցաւ եւ յաջորդ օրը մեռաւ:

Գարախան կը պանծացնէ ռուսթուրք բարեկամութիւնը

Գրած էինք թէ տասը տարուան համար (մինչեւ 1945) նորոգուած է թուրք-ռուս-խորհրդային բարեկամութեան դաշնագիրը: Այս առթիւ Թուրքիոյ արտաքին գործոց նախարար Թ. Արաս եւ Էնկիւրիի խորհրդային դեսպան Գ. Լ. Գարախան հետեւեալ հեռագիրը ուղղած են Գ. Լիթվինովի.—

« Մեծ գոհունակութեամբ մեզի կը հաղորդենք ստորագրութիւնը այն պայմանագրին որով 10 տարի կ'երկարաձգուի թուրք-խորհրդային բարեկամութեան դաշնագիրը: Այս դաշնագիրը հիմնական փաստաթուղթն է մեր սիրալիր յարաբերութեանց որոնք միայն ամրապնդուեցան անցնող տասը տարուան ընթացքին, նպաստելով երկու երկիրներու եւ ազգերու շահերուն եւ աշխարհի խաղաղութեան զարգացումը: Այս առթիւ չենք կրնար չյիշել կարեւոր դերը զոր Ձեր Վսեմութիւնը կատարեց մեր երկու երկիրները միացնող սերտ յարաբերութեանց հաստատման մէջ: Միւս կողմէ, մեզի համար մասնաւոր հաճոյք մըն է ձեզի հաղորդել այս լուրը որ կը զուգադիպի Խորհրդային Միութեան ազգային տօնին, որուն առթիւ մեր ամենաջերմ մաղթանքները կը յանձնենք Ձեր Վսեմութեան, եւ խորհրդային կառավարութեան ու ազգերուն »:

*** Գ. Գարախան հետեւեալ կարեւոր յայտարարութիւնն ըրաւ Թուրք մամուլին.—

— « Այս պայմանագրին ստորագրութիւնը ոչ ինչ զարմացնելու է: Անիկա բնական արդիւնքն է այն յարաբերութեանց որ Խորհ. Միութեան եւ Նոր Թուրքիոյ կազմութենէն ի վեր կը շարունակուին երկու բարեկամ պետութեանց միջեւ: Երկարաձգումը արտայայտութիւնն է ամուր հիմերու վրայ հաստատուած այդ բարեկամութեան: Մենք ամէն ատեն միասին էինք: Ինչպէս ամէնէն նեղ օրերուն միասին էինք, առաջիկային ալ միշտ այնպէս պիտի ըլլանք: Այս է իմաստը այսօր մեր ստորագրած պայմանագրին»:

ՃԱՆԱՊԱՐՀԻ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

21,000 ՄԵԹՐ (74,187 ՈՏՔ ԿԱՄ 14,000 ՄՂՈՆ) դէպի երկինք բարձրացան երկու Ամերիկացիներ, Սթիվընս եւ Էնտըրսըն, հսկայ օդապարիկով մը, կոտրելով բոլոր մրցանիշները: Ինչպէս կը յիշուի, պելճ. փրոֆ. Փիքառ բարձրացած էր մինչեւ 16,000 մեթր, իսկ խորհրդային «Օսավիաքիմ» օդապարիկը՝ 20,6000 մեթր:

ՔԱՌԱՍՈՒՆ ՕՐ ԲԱՆՏԱՐԿՈՒԹԵԱՆ դատապարտուեցաւ Կայծակ Եաղ—մաճեան, Մարսէյլի մէջ, ատրճանակով սպառնալիք ուղղած ըլլալով իր կնոջը եւ աղջկանը:

ՕԴԱՆԱՒ ՄԸ ՋԱԽՋԱԽՈՒԵՑԱՒ Մարսէյլ—Պարսելոնա գծին վրայ: Վարիչը, հեռագրիչը եւ մեքենավարը բոցերուն մէջ վառելով անուխ գարձան:

ՔԱՋ ԱՂՋԻԿ ՄԸ, անգլիացի Միս Ճօն Պէթրն, Անգլիայէն ճամբայ ելաւ օդանաւով մը, Հարաւային Ամերիկան կտրելու համար:

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

Ասնիէռ-Պուա Քոլոմպի «Արամ» Ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը վաղը Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին, սովորական հաւաքատեղին: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

«ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐ»Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

ԱՆԻԷՌ-ՊՈՒԱ-ՔՈԼՈՆՊԻ ՄԷՋ

կազմակերպուած «ԱՐԱՄ» ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ

16 Նոյեմբեր, Շաբաթ երեկոյ, ժամը 9էն մինչեւ առաւօտ

ՊՈՒԱ — ՔՈԼՈՄՊԻ ՔԱՂԱՔԱՊԵՏԱԿԱՆ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

Salle des Fêtes, Rue des Halles, Bois-Colombes.

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻՆ ԱԼ. ԽԱՏԻՍԵԱՆ ԵՒ Լ. ՉՕՐՄԻՍԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին. Տիկին ԴԵԻՕՆԵԱՆ (երգ), արտասանութիւն. Հայկական եւ եւրոպական պար:

Ընտիր ճաշ: — Ճոխ պիւֆէ:

Մուտք 5 ֆրանք:

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ - ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

կազմակերպուած՝ Յ.Բ. Կ. ԽԱՉԻ ՊԱՆԵԷՕ ՔԱՆԱՆԻ Մ.-ՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

Նոյեմբեր 24. Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին

138 Avenue Aristide Briand (Route d'Orléans), Montrouge (Seine)

Մանրամասնութիւնները յաջորդիւ

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ-ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած Յ.Բ. Կ. ԽԱՉԻ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 28 ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ

Կազմակերպութիւններէն կը խնդրուի նկատի ունենալ այս թուականը:

ԵՐԵԿՈՅԹ-ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՐԶՈՒԱՆՑԻՆԵՐՈՒ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

23 Նոյեմբեր, ՇԱԲԱԹ երեկոյ, ժամը 9էն մինչեւ առաւօտ

Salle d'HORTICULTUREի մէջ, **84, Rue Grenelle, Métro: Bac.**

Պատուակալ նախագահութեամբ Մարզուանցի Հնտոնաբանի

Բրոֆ. Կ. ԹՈՒՄԱՆԵԱՆի

Բանախօսութիւններ՝ ՄԱՐԶՈՒԱՆի մասին, Հ. Հայկէեան, Ս. Սանդրոսեան, Գ. Յէնէքճեան եւ Յ. Քիրիշճեան (Ա. Արծրունի):

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին՝ Օ. Եաճուբատեան (երգ), Օր. Ա. Փէշտիմալճեան (Հռոմի բարձրագոյն ճաշակ...) դաշնակ, Պ. Ա. Սանդրոսեան (փագմբէթեան եւ Պ. Գալապանեան (արտասանութիւն), Ն. Սանդրոսեան (Փարիզի քոնսէրվաթուարէն) ջութակ, Օրիորդներ՝ Գ. Մանճուեան, Ա. Գույումճեան եւ Յ. Ճիկոմեան (արտասանութիւն):

Պարահանդէսը կը սկսի կէս գիշերին՝

Փարիզեան Այտա եւ Շաւոյ ակումբներու Արեւելեան եւ եւրոպական պարերով: Տեղի պիտի ունենան պարի մրցումներ: Յաղթողներ երկուց...

Մասնաւոր ժիւրի մը պիտի տայ լաւագոյն պարողներուն արժէքաւոր բաժակ մը, ճաշակ մը եւ գոյգ մը կնոջ կօշիկ, չափին վրայ.

Ընտիր ճաշ՝ Մ. Ս.... [illegible] գեկավար...

Ճոխ պիւֆէ գիւղամաշկի գիներով:

ՄՈՒՏՔ ԿԻՆԵՐՈՒ 5 ՖՐ ԱՐԵՐՈՒ 7,50

ԾԱՆՕԹ. Տոմսերու կեդրոնատեղին է Քասած փէքին (Փարիզ 20). Պ. Արփիարեանի խանութը, Միութեան անդամներուն մօտ եւ երեկոյթին իրիկունը կիշէն ժամը 7.30էն սկսեալ: Մուտք՝ ժամը 8ին:

ԹԷՀՐԱՆԻ ԵՒ ՍՄԲՈՂՋ ԻՐԱՆԻ ՄԷՋ ԱՌԱՋԻՆ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԳՐԱՏՈՒՆ

Հրատարակչական եւ գրենական պիտոյքներու վաճառատուն

«ՄԱՄՈՒԼ» ԸՆԿ.

որ պիտի ունենայ հայերէն գիրքերու ճոխ պահեստ, նաեւ օտար լեզուներով ընթացիկ գիրքեր, հայերէն եւ օտար լեզուներով թերթեր, ամսագիրներ հասանելիութեամբ:

Կը փափաքինք յարաբերութեան մէջ մտնել արտասահմանի բոլոր հայկական գրատուններու, հայ հեղինակներու, հրատարակչական ընկերութիւններու, թերթերու եւ ամսագիրներու վարչութեանց հետ:

Ասմանեայ հասցէ. Ste. MAMOUL. c/o Vartan Hovhannissian, «Hovar», Naderi, Teheran (Iran). (Via U. R. S. S.).

Imprimerie A. DER (AGOPIAN) — 17, Rue Dameste, PARIS (13)

Le Gérant: H. STEPHAN

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ — 2

ԽՈՐՀՐԴԱՒՈՐ ՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Անգլ. բնագրէն թարգմ. Ժ. — Հեղինակութիւն՝ ԷԿԱԹԱ ՔՐԻՍԹԻ

Զարմանալի է որ դաղտնի եւ սեփական համոզում մը կը կազմես քեզի համար, ուրիշին առջեւ չես խոստովանիր զայն, բայց երբ դիմացինդ այս մասին կ'արտայայտուի, կ'ըսուրիպուիս կատաղօրէն հերքել անոր խօսքերը: Զայրացայ եւ այսպէս պատասխանեցի քրոջս.

— Նորէն սկսար. քու տեսակէտդ առաջ կը քշես առանց պատճառի, առանց իմաստի.. Անտարակոյս կը սիրես, Տիկին Ֆէրըրս ինչո՞ւ անձնասպան պիտի ըլլար... Այրի էր, բաւական երիտասարդ, բարեկեցիկ, առողջ եւ ունէր ամէն պատեհութիւն կեանքը վայելելու համար. պարապ խօսքեր..

— Բնաւ երբեք. դուն անգամ նշմարած ըլլալու ես թէ որքան փոխուած էր ան վերջերս... վեց ամիսէ ի վեր կը սպառէր ամիկա... վհուկի պէս ողջեցեր էր... դուն ալ այս վայրկեանիս խոստովանեցար թէ չէր կրնար քնանալ եղեր...

— Իսկ ի՞նչ է քու ախտաճանաչումդ արդիւնը, հարցուցի սառնօրէն. սիրային դժբախտ խնդիր մը, թերեւս. .

Քոյրս գլուխը թօթուեց:

— Ողջի խայթ, ըսաւ Քարօլայն մտանաւոր շեշտով մը:

— Ողջի խա՞յթ...

— Այո. երբեք չհաւատացիր իմ խօսքիս երբ քեզի ըսի թէ ան էր իր ամուսինը թունաւորողը... հիմա աւելի քան երբեք համոզուած եմ ատոր...

— Տրամաբանութիւն չկայ բածիդ մէջ. անկասկած եթէ կին մը մարդասպանութեան նման ոճիր մը կը գործէ, բաւական է պաղարիւն ըլլալու է իր արարքին պտուղն ալ վայելելու համար առանց խղճահարութեան կամ զղջումի որոնք տկար մըտայնութեանց յատուկ զգայնութիւններ են...

Քոյրս նորէն գլուխը թօթուեց

— Ըսածիդ պէս կիներ կան հաւանաբար, սակայն Տիկին Ֆէրըրսը անոնցմէ չէր... իր ամբողջութեամբ ջիղերէ կազմուած էր ան: Անդիմադրելի պատճառ մը մղած ատեն իրեն որպէսզի մէջտեղէն վերցնէ իր ամուսինը, որովհետեւ անիկա կին մըն էր որ չէր կրնար կրել որ եւ է տառապանք... եւ տարակոյս չկայ որ Էշլի Ֆէրըրսի պէս մարդու մը կինը բաւական պիտի տառապէր...

Գլուխս թօթուեցի:

— Եւ անկէ ի վեր իր արարքը կը տանջէր զինքը... նորէն կը մեղքնամ...

Զեմ կարծեր որ քոյրս երբ եւ իցէ մեղքցած ըլլայ Տիկին Ֆէրըրսը անոր ողջութեան ժամանակ: Հիմա որ ան մեկնած է հոն ուր— հաւանաբար — կարելի չէ փարիզեան հագուստներ հագնիլ, Քարօլայն թոյլ կուտայ ինքնիրեն կարեկցելու եւ հասկնալու:

Խիստ կերպով բսի իրեն թէ իր համոզումը սխալ էր: Խիստ՝ որովհետեւ իր ըսածներուն մէկ մասին համամիտ էի գաղտնաբար: Բայց եւ այնպէս ճիշդ բան չէր որ Քարօլայն հմայութեամբ երեւան հանէր պարզապէս զուշակութիւններ ընելով: Պիտի քաջալերէի զինքը որ այդ տեսակ բան մը ընէր: Գիւղին մէջ ամէն մարդու պիտի յայտնէր իր տեսակէտները եւ ամէն ոք պիտի կարծէր թէ իմ բժշկական փաստերուս վրայ հիմնուելով էր որ կը խօսէր: Ինչ դժուար է կեանքը:

— Պարապ խօսք, ըսաւ Քարօլայն պատասխանելով իմ մտածումներուս. պիտի տեսնես. մէկիկ դէմ տասը դէ. բաւ կուգամ քեզի հետ որ նամակ մը ձգած է ան՝ խոստովանելով ամէն բան:

— Որ եւ է նամակ չէ ձգած, բսի բարկութեամբ, առանց գիտնալու թէ այդ հաստատելու ուր պիտի տանէր զիս:

— Ո՜հ, ըսաւ քոյրս, ուրեմն այդ մասին հարցուփորձ ըրի՞ր. կարծեմ, Ճէյմս, դուն ալ ներքնապէս ինծի պէս կը խորհիս. խաբեբայ քեզի...

— Անձնասպանութեան մը կարելիութիւնը նկատի պէտք է առնել միշտ, պատասխանեցի ճնշելով:

— Քննութիւն պիտի կատարուի՞:

— Թերեւս, եթէ ես անձնապէս բացարձակօրէն համոզուիմ որ թոյնը արկածով առնուած է, այն ժամանակ քննութեան պէտք չի մնար:

— Բացարձակօրէն համոզուա՞ծ ես, հարցուց քոյրս նրբամիտ շեշտով մը:

Պատասխան չտուի եւ սեղանէն ելայ:

ԳԼՈՒԽ 2.

ՄԵՐ ԳԻՒՂԸ

Քարօլայնի եւ իմ միջեւ անցի ու նեցող խօսակցութիւնը շարունակելէ առաջ, կ'արժէ որ գաղափար մը տամ մեր գիւղին աշխարհագրութեան մասին: Քինկզ Էպօթը շատ նման է, կ'ենթադրեմ, ուրիշ որ եւ է գիւղի: Քրէնչէսթըրն է մեր գլխաւոր քաղաքը որ կը գտնուի ինը մղոն հեռուն: Ունինք երկաթուղիի մեծ կայարան մը, պզտիկ նամակատուն մը եւ երկու մրցակից խանութներ: Զինուորական ատքը թողող այրերը ընդհանրապէս երիտասարդ տարիքի մէջ կը հեռանան մեր գիւղէն, բայց մեծ թիւով ամուրի կիներ եւ հանգստեան կոչուած զինուորականներ ունինք: Մեր ամէնէն սիրելի զբաղումն ու ... ցը կարելի է ամփոփել մէկ մէջ— բամբասանք:

Գիւղը ունի երկու կարեւոր կալուածներ. մէկը՝ Քինկզ Փէտոք զոր Տիկին Ֆէրըրս ժառանգած է հանգուցեալ ամուսինէն, իսկ ... Ֆըռնլի փարքը որուն տէրն ... Էքրոյտ: Այս վերջինը հետաքրքրական դէմք մըն է ինծի համար ... հետեւ բացարձակօրէն չի նմանիր ... գը քաշուած կալուածատէր ...րուն:

Անշուշտ, Էքրոյտ բժշկական ... գիւղի ազա մը չէ: Զափէն աւելի ... բուած գործարանատէր մըն է ... սուն տարեկան մէկը՝ ... բնական՝ իր շարժուձեւերով ... րիմ բարեկամն է գիւղին ... յին, առատաձեռն նուէրներ ... Էկեղեցիին. (թէեւ զրոյց կը ... տուէն նորա չափաւորանց ...) կը քաջալերէ Քրիքէթի մրցումները, Երիտասարդաց Ակումբը ... մանդամ Զինուորներու ... թիւնը: Մէկ խօսքով մեր ... կեանքն է եւ հոգին:

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 16 – 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԻՆԵՐ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
14
ՆՈՅԵՄԲԵՐ
JEUDI
14 Novembre
1935

11 ՏԱՐԻ — 11e Année No. 2961 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՐԻ ԽՕՍՔ

«ՄԵՆՔ ԱՄԷՆ ԱՏԵՆ ՄԻԱՍԻՆ ԷԻՆՔ»

Մինչեւ 1945 երկարաձգելով բարեկամութեան եւ չէզոքութեան դաշնագիրը, Մոսկուա եւ Էնգիւրի անգամ մը եւս կ'ապացուցանեն թէ կապուած են անքակտելի համերաշխութեամբ

Կնքուած՝ 1925ին, երեք տարուան համար, այս դաշնագիրը քանի մը անգամ նորոգուեցաւ կարճ պայմանաժամերով։ Նոր երկարաձգումը տասը տարուան համար, միջազգային այս բորբոքման մէջ, երկրորդական դէպք մը չի կրնար համարուիլ։

Ընդհակառակն, կրկնակի արժէք ունի, այդ պատճառով։

Այս պարագան ամէնէն առաջ շեշտեց խորհրդային մամուլը, իբրեւ ապացոյց թուրքեւ-խորհրդային յարաբերութեանց յարատեւութեան եւ անոնց [illegible] քաղաքականութեան [illegible]։ [illegible] թուրք մամուլն ալ ձայն [illegible] [illegible]։

Նոյն պարագան շեշտեցին պաշտօնական բերաններ։ Թուրքիոյ արտաքին գործոց վարիչը եւ Էնգիւրիի խորհրդային դեսպանը, Կարախան, հեռագրական հեռագրով մը Լիթվինովի հաղորդեցին լուրը, իբրեւ ուրախ մը հոկտեմբերեան յեղափոխութեան 18րդ տարեդարձին առթիւ։ Իսկ հռչակաւոր «Հայպարպէն», Գարախան, պարզ ունկնդիր մնալով ալ իր ջերմ գոհունակութիւնը յայտնեց, թուրք մամուլին միջոցաւ.

— «Դաշնագրին երկարաձգումը արտայայտութիւնն է ամուր հիմերու վրայ հաստատուած բարեկամութեան։ Մենք ամէն ատեն միասին էինք։ Ինչպէս ամէնէն նեղ օրերուն միասին էինք, առաջիկային ալ միշտ այսպէս պիտի ըլլանք։ Այս է իմաստը մեր ստորագրած պայմանագրին»։

Մէկ խօսքով, յառաջիկայ տասը տարիներու ընթացքին ալ, Մոսկուա եւ Էնգիւրի պիտի վարեն այն գիծը որուն կը հետեւին 1919էն ի վեր,— միշտ խորհրդակից, գործակից եւ ուղեկից։

Խորհրդային իշխանութիւնը, քամալական Թուրքիոյ օժանդակութեան հասած էր ամէնէն սեւ օրերուն։ Անոր հայթայթած էր զէնք, ռազմանիւթ եւ դրամ։ Գործնապէս խրախուսած էր անոր ազգային պայքարը, եղբայրակցելով թուրք «ազատարար»ներու յաղթանակը Փոքր Ասիոյ, Կիլիկիոյ, հայկական ճակատի կամ Արարատի մէջ։

Երբ նոր Թուրքիան այլեւս ապահովեց իր քաղաքական դիրքը, ամրանալով արտաքին ճակատի վրայ եւ ներսի մէջ խեղդելով ներքին խլրտումները, Մոսկուա իր թանկագին ծառայութիւնները արամադրեց նաեւ տնտեսական ասպարէզին մէջ.

Մասնաւոր պատուիրակութիւններ եւ մասնագէտներ գացին Թուրքիա, անոր տնտեսական պայմանները ուսումնասիրելու համար։ Միեւնոյն ատեն կարեւոր փոխ մը բացուեցաւ, երկար պայմանաժամով, որպէսզի Թուրքիա մեքենաներ եւ ճարտարարուեստական արտադրութիւններ ստանայ։ Թրքական պատուիրակութիւններ ալ Ռուսաստան գացին, նախ առաջնորդութեամբ Զօր. Ըսմէթի, յետոյ ուրիշ ականաւոր պաշտօնատարներու։ Դեռ քանի մը ամիս առաջ, Թուրքիոյ տնտեսական գործավարը երկար այցելութիւն մը կատարեց, ուսումնասիրելով խորհրդային ճարտարարուեստական զարգացումը.

Մինչ այս մինչ այն, խորհրդային մասնագէտներ հիմը կը դնէին շարք մը գործարաններու, սկսելով Կեսարիայէն։ Անոնց յանձնարարութեամբ էր որ Թուրքիան ալ յօրինեց տնտեսական մը հնգամեայ ծրագիր։

Մէկ խօսքով, երկու գիտակիցները իրար հասկցան եւ մէկը միւսին պակասը լրացուց բոլոր ճակատներուն վրայ,— քաղաքական, զինուորական թէ տնտեսական.

Անոնք միշտ միասին եղան նաեւ Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ։ Երկուքն ալ ամէնէն վերջը մտեր էին, բայց դարձան Ազգաժողովին ամէնէն հաւատարիմ եւ նախանձախնդիր անդամները, միշտ ճառելով յանուն խաղաղութեան եւ արդարութեան։

Երբեք որ եւ է սկզբունք այնքան խեղկատակութեան վերածուած չէր, որքան այս պարագային։

Այս ճակատին վրայ եւս, ամէնէն առաջ իրենց սեփական շահերուն գիտակցութիւնն էր որ տոն կուտար իրենց գործունէութեան։ Օրինակ, միայն Թրակիոյ եւ Նեղուցներու խնդիրը յուզուած ատեն, մէկը եւ միւսը իրար կը լրացնէին սրտառուչ համերաշխութեամբ, եւ գրեթէ նոյն բառերով։

Այսքան սերտօրէն կապուած ըլլալով հանդերձ, [illegible] երկու պետութիւնները կը մնան անկախ եւ գերիշխան՝ իրենց ներքին քաղաքականութեան մէջ։

Այդ գիծն ալ մաս կը կազմէ սերտ համաձայնութեան մը։

Բայց, եթէ ուշադրութեամբ քննենք, պիտի գտնենք որ Թուրքիան շատ աւելի ազատ ու ինքնիշխան կը վարուի, քան խորհրդային իշխանութիւնը։

Այսպէս, մինչ փոքրամասնութիւնները ամէն դիւրութիւն կը վայելեն Խ. Միութեան մէջ, Թուրքիա ոչ իսկ իր ստորագրած դաշնագրերը նկատի կ'առնէ։

Եթէ միայն Հայաստանի պարագան բաղդատէինք, կարելի էր ամբողջ հատոր մը գրի առնել։

Այս առթիւ ալ, միեւնոյն ողբերգութիւնն է որ կը պարզուի, ի վնաս Երեւանի եւ ամբողջ հայ ժողովուրդին.—Մինչ միւս տարրերը կը ջանան եւ յաջողին առաւելագոյն օգուտը քաղել հաստատուած կարգ ու սարքէն, մեր սափհատիկները կը գոհանան փշրանքներ մաշեցնելով եւ լեռնակուտակ թարգմանութիւններ դիզելով։

Թութակային թարգմանութիւն մըն ալ՝ իրենց վարած քաղաքականութիւնը, որ գէթ կացութենէն օգտուելու չըմեղանքն ալ չունի ...

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԻՏԱԼԻՈՅ ԲՈՂՈՔԸ ՊԱՏԻԺՆԵՐՈՒ ԴԷՄ

Անգլիա ազդարարութիւն կուտայ Իտալիոյ ... Պէօռքիան

Փոխադարձ խոստումներ պիտի գործադրուին

Նոյն 12ին հրատարակուեցաւ իտալական կառավարութեան բողոքագիրը, պատժական անօրէնութեանց առթիւ, որոնց գործադրութիւնը կը սկսի Նոյեմբեր 18ին։ Բողոքագիրը ուղղուած է ոչ թէ մասնաւորապէս Ազգերու Դաշնակցութեան անդամ պետութեանց, այլ իւրաքանչիւր կառավարութեան առանձին եւ կ'աղդարարէ թէ ամէն մէկը անհատապէս ծանր պատասխանատուութեան տակ կ'իյնայ, իր բռնած դիրքին հետեւանքով։ Իւրաքանչիւր կառավարութեան կը հարցնէ թէ ինչ եղանակով պիտի գործադրէ պատժական անօրէնութիւնները. Բողոքագիրը հաղորդուելով պատիժներու գործադրութեան թուականէն մէկ շաբաթ առաջ, կը ձգտի մեղսակիցներուն ժամուն խախտել միացեալ ճակատը։ Մուսոլինի կրկին պարզելով իր տեսակէտը, կը ջանայ արդարացնել Իտալիոյ բռնած դիրքը՝ Ժընեւի եւ Հապէշիստանի մէջ։ Կը բացատրէ թէ պատժական անօրէնութեանց գործադրութիւնը ներկայ պարագային հակառակ է Ազգաժողովի ուխտին, եւ թէ անոր դիմելով, պետութիւնները կը ձգտին գաղթային գործողութիւն մը վերածել եւրոպական ընդհարման մը։

Բողոքագիրը յատկապէս կը յիշեցնէ թէ Իտալիոյ ապագայ ընթացքը կախում պիտի ունենայ իւրաքանչիւր պետութեան բռնելիք դիրքէն։ Ուրիշ խօսքով, այն պետութիւնները որ պատրաստ են արգիլելու իտալական ապրանքներու ներածումը, պիտի կրեն հետեւանքները նոյն ձեւի կարգադրութիւններով։ Իսկ անոնք որ պատժական անօրէնութեանց հակառակ ըլլալով գիծ մը կը բռնեն, պիտի դրոշմեն Իտալիոյ համար, փոխադարձաբար առաւելութիւններ պիտի վայելեն։ Բողոքագիրը այս առթիւ կ'ըսէ.— «Իտալական կառավարութիւնը պիտի հարկադրուի ձեռք առնել տնտեսական եւ ելմտանարական միջոցներ, որոնք կրնան փոփոխել ներկայ առեւտրական հոսանքները»։ Եւ կը շեշտէ.

— «Իտալական արտածումներու արգելքը տնտեսական անօրէնութենէ աւելի բան մըն է. թշնամական արարք մըն է, որ լիովին կ'արդարացնէ Իտալիոյ փոխադարձ միջոցները»։

Շարունակելով առարկութիւնները, բողոքագիրը գրել կուտայ թէ Իտալիա չի կրնար նախայարձակ կամ ուխտազրուժ համարուիլ, քանի որ Եթովպիոյ ժողովուրդը Իտալացիները կ'ողջունէ իբրեւ ազատարարներ եւ Իտալիա ազատութիւն եւ քաղաքակրթութիւն կը տանի այդ երկիրը։ Միեւնոյն ատեն կը կրկնէ թէ իտալական սահմանները վտանգի տակ էին։ «Իտալիա նոր պարտաւորութիւններ ստանձնած է Եթովպիոյ ժողովուրդին հանդէպ, որ անհնար վերժխնդրութեան մը պիտի ենթարկուի, եթէ իտալական պաշտպանութիւնը վերնայ»։

Վերջապէս, բողոքագիրը անուղղակի եւ ակօրէն կը դնէ Ազգերու Դաշնակցութեան բռնած ընթացքը՝ այս հարցին մէջ, իրաւական տեսակէտով։ Բայց կ'աւելցնէ.— «Իտալիա՝ որ մէկն է Ազգաժողովի հիմնադիր անդամներէն, չուզեր անջատուիլ անկէ, որովհետեւ չուզեր որ ներկայ տագնապը աւելի լայն բարդութեանց յանգի։ Իտալական կառավարութիւնը ամէն միջոց ձեռք առած է, որպէսզի կացութիւնը վտանգաւոր համեմատութիւններ չստանայ. բայց պատշաճ կը համարի կառավարութեանց ուշադրութիւնը հրաւիրել այն պատասխանատուութեանց մասին որ կրնան ծագիլ առաջադրուած միջոցներէն, ինչպէս եւ անոնց ծանրակշիռ հետեւանքներուն վրայ։

Բողոքագրին ազդեցութիւնը Անգլիոյ մէջ

Լոնտոնի մէջ պաղ տպաւորութիւն ձգեց Իտալիոյ բողոքագիրը։ Տիրող կարծիքը այն է թէ Մուսոլինի կ'ուզէ ահաբեկել Ազգերու Դաշնակցութեան անդամները եւ մասնաւորապէս փոքրերը որոնք յանձն առած են պատժական անօրէնութեանց դիմել։ Ամէն պարագայի մէջ, Անգլիա չպիտի փոխէ իր ընթացքը։ Տնտեսական պատիժները պիտի շրջադրուին երկուշաբթի օր, այնպէս ինչպէս ծրագրուած են։ Ինչ կը վերաբերի Իտալիոյ սպառնալիքներուն, դիտել կը տրուի թէ պատիժները ծրագրուած ատեն նախատեսուած էին այդ պարագան։ Ցետոյ, կ'ըսեն թէ Իտալիոյ արտաքին վարկը այնքան ինկած է որ, առեւտրական արգելքները աւելի ծանր վնասներ չեն կրնար պատճառել։ Հաւանական չէ որ Անգլիա որ եւ է պատասխան տայ, թէեւ կարգ մը կէտեր կրնան քննուիլ բանակցութիւններէն յետոյ, որ կը յղանան այսօր։

Անգլ. դեսպանը նորէն կը տեսնէ Մուսոլինին

Հռոմի անգլ. դեսպանը երեքշաբթի օր կրկին այցելեց Պ. Մուսոլինիի, եւ խօսակցեցաւ աւելի քան մէկ ժամ. Բացարձակապէս գաղտնի կը պահուին մանրամասնութիւնները, սակայն իրազեկներ կը հաւաստեն թէ խնդիրը նորէն կապ ունի Միջերկրականի կացութեան հետ։ Դեսպանը շնորհակալութիւն յայտնած է, հականգլիական ցոյցերու դէմ ձեռք առնուած միջոցներուն առթիւ։

Այս առթիւ ուշագրաւ է որ իտալական թերթերու լեզուն զգալապէս փոխուած է Անգլիոյ հանդէպ։ Բաժանելով հանդերձ պայքարը, թերթերը թունաւոր միտքեր չեն արծարծեր անգլիական կառավարութեան դէմ, եւ, ընդհակառակն եզր մը կը փնտռեն «միասին ըլլալու համար»։ «Փօփօլօ տի Ռոմա» կը գրէ.— «Իտալիա եւ Անգլիա միասին եղած են երկար տարիներ, եւ կող կողի կռուած են մահացու պատերազմի մը մէջ։ Անգլիոյ եւ Իտալիոյ միջեւ երբեք չէ պատահած ուշադրութեան արժանի վէճ մը։ Իտալիա այն օրէն ի վեր որ ազգ դարձաւ, միշտ մեծ համակրանքով ընդունած է ինչ որ անգլիական է։ Անգլիացիները երբեք չպիտի հասկնան այն զառնութիւնը եւ յուսախաբութիւնը զոր պատճառեցին Իտալացիներուն, փակելով անոր ճամբան։ Բայց թողունք անցեալ պատմութիւնը։ Ժամանակը եկած չէ՞ ապագայի մասին խորհելու։ Ի՞նչ պիտի պատահի յառաջիկայ քանի մը տարիներու ընթացքին»։

ԱՀԱԽԵԼԻ ՈՂՈՂՈՒՄՆԵՐ պատահեցան Լիոնի, Կրընոպլի, Ավինեոնի եւ Մարսէյլի շրջաններուն մէջ։ Ամէնէն ծանր վնասը կրեց Ավինեօն, որուն մէկ երրորդ մասը ողողուած ըլլալով, 200 ընտանիքներ քաղաքապետարան ապաստանեցան։

ԵԳԻՊՏՈՍԻ ԳԱՀԱԺԱՌԱՆԳ ԻՇԽԱՆ ՖԱՐՈՒԽ ԱՆԳԼԻՈՅ ՄԷՋ, ՈՒՐ ԴԱՑԱԾ Է ԶԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ԿՐԹՈՒԹԻՒՆ ՍՏԱՆԱԼՈՒ

Ինքնութեան Թուղթերու գին 220 ֆրանք

Ոստիկանութեան վերատեսչութիւնը կը ծանուցանէ թէ օտարականներու ինքնութեան թուղթերու գինը, որ 100 ֆրանք էր, բարձրացած է 220 ֆրանքի, հաւանաբար ամէն ֆրանքներու ալ 35 ֆրանքի։ Իսկ տեւողութեան պայմանաժամը որ երկու տարի էր, բարձրացած է երեք տարուան։

Յառաջխաղացութիւն դէպի Հարար

Պատերազմական թղթակիցներ կը հեռագրեն թէ իտալական բանակը ամէն պատրաստութիւն տեսած է դէպի Հարրար յառաջանալու համար։ Եթէ յաջողին, հասած պիտի ըլլան Ջիպուտի վայր մը. Կը կարծուի թէ Հապէշները կեդրոնացած են Օկատէնի լեռնադաշտին ստորոտ եւ ամէն ճիգ պիտի փորձեն պաշտպանելու համար Հարրար — Ճիճիկա գիծը, որ կենսական է արտաքին աշխարհի յարաբերութեանց տեսակէտով։ Այս ճակատի հապէշական զօրքին թիւը կը հաշուեն 100.000, որոնց մէջ կը գտնուին 20.000 հոգի՝ եւրոպական զրուցեամբ մարզուած։

*** Տեսակ մը անձկութիւն կը ձգէ Աստրա — Ասմարայի պաշտօնական շրջանակներուն մէջ, ուր չեն ծածկեր կացութեան ծանրութիւնը։ Հապէր-դակցութիւնները թերի են մայրաքաղաքին եւ ցանցային ճակատներու միջեւ։ Նոյեմբեր 12ին երեք օդանաւեր ճամբայ հանուեցան մայրաքաղաքէն, ուղղակի եւ առոյգ տեղեկութիւններ քաղելու համար Ռաս Սէյումէն (Տիգրէ), Զօր. Նասիպուէն եւ Վէհիպ փաշայէն (Հարար)։

*** Հապէշական աղբիւր կը հեռագրեն թէ իտալական զօրամաս մը յարձակում պարտուեցաւ Անէլէի մէջ (Օկատէն), կորսնցնելով չորս հրասայլ, մեծ սպայ եւ բազմաթիւ ընիկ զինուորներ։

Անգլիա կը շարունակէ զօրացնել Եգիպտոսը

Գահիրէէն կը հեռագրեն թէ շօղերինց արագութեամբ կը շարունակուի ռազմանիւթի փոխադրութիւնը դէպի Եգիպտոս։ Բրիտանական սպայակոյտին գլխաւոր ճիգը կեդրոնացած է օդանաւային պաշտպանութեան վրայ։ Ջանուզան կէտերու վրայ օդակայանները ընդարձակուած են, ուրիշ տեղեր ալ կայաններ հաստատուած՝ վայրէջքի համար։ Օտար օդանաւերու արգիլուած է թռչիլ Ալեքսանդրիա. Սօլլում ծովեզերեայ շրջանին վրայ, իսկ ամբողջ արեւմտեան սահմանագլուխին վրայ պաշարման վիճակ հաստատուած է. ո եւ է քաղաքացի չի կրնար հոն մտնել առանց մասնաւոր արտօնագրի։ Այդ շրջանին մէջ կը գտնուին բազմաթիւ անգլիական զինուորներ, ռազմանիւթի մթերանոցներ եւ օդանաւային պաշտպանութեան միջոցներ։ Կարելի չէ ճշդել Եգիպտոսի մէջ կեդրոնացուած անգլիական զօրքին թիւը. Ընդհանրապէս 30 հազար կը հաշուեն, բայց առտը վրայ պէտք է աւելցնել Ալեքսանդրիոյ եւ Փորթ Սայիտի առջեւ կեդրոնացած 48 մարտանաւերէն ցամաք հանուած վաշտերը։ Այս բոլոր պատրաստութիւնները ահռելի ծախքեր կը պատճառեն, որոնք բնականաբար պիտի վճարուին Մեծն Բրիտանիոյ գանձէն, քանի որ Եգիպտոս բացարձակապէս անկարող է ճարելու։

Շոգենաւ մը ընկղմեցաւ Իզմիրի առջեւ

190 ՃԱՄԲՈՐԴՆԵՐԷՆ 80Ը ԽԵՂԴՈՒԱԾ

Նոյեմբեր 12ին ահռելի նաւաբեկութիւն մը տեղի ունեցաւ Իզմիրի առջեւ, ծովեզերքէն հազիւ մէկ քիլոմեթր հեռու։ «Ինէպօլու» շոգենաւը, որ կը պատկանի թրքական ընկերութեան մը, ընկղմեցաւ բուռն փոթորիկի մը հետեւանքով։ 190 ճամբորդներէն 80ը չգտնուեցան։ Շոգենաւը Մերսինէն կը վերադառնար ու թէեւ օդը գէշ էր, բայց կը յուսար Իզմիր հասնիլ առանց արկածի. Իբրեւ բեռ ունէր ահագին քանակութեամբ բամպակ. Յանկարծ, երբ բոլոր ուղեւորները կամրջակին վրայ ելած էին, ամէն բան վերջացած համարելով, ծովը կատղեցաւ, ահագին ալիքներ խուժեցին շոգենաւին վրայ, քշելով անոնք որ ժամանակ չէին ունեցած փախչելու։ Մէկ ակնթարթի մէջ, ամէն մարդ կը ջանար իր խցիկը հասնիլ, մինչ նաւաստիները զբաղած էին պարպելու ջուրը որ հեղեղի պէս կը հոսէր նաւուն մէջ։ Բայց ալիքները այնքան արագ խուժած էին որ, բամպակի հակերը արդէն թրջած ըլլալով, մեծապէս աւելցած էր նաւուն ծանրութիւնը։ Շոգենաւը արդէն ծռած էր եւ ի վերջոյ խորտակուեցաւ։ Այնուհետեւ աննկարագրելի տեսարան մը պարզուեցաւ։ Ուղեւորները ահուսարսափի մատնուած էին։ Շատեր յուսահատ ծովը նետուեցան, լողալով ազատելու համար, բայց ալիքներէն քշուեցան սարսափահար աչքերու առջեւ։ Մակոյկները ծով իջեցուցած էին եւ անգլիական «Փօլօս» շոգենաւը օգնութեան հասած ըլլալով, կարելի եղաւ ազատել հարիւր հոգի։ Թրքական շոգենաւը ընկղմեցաւ առանց հետք ձգելու։ Զոհերուն մէջ է նաեւ երկրորդ նաւապետը

(Շար.-ը կարդալ Գ. էջ)

ԿՈՄԻՏԱՍԸ

ԽՄԲ.— «Ցնցուաթերթ» ես բացառիկ թիւ մը նուիրած է ողբացեալ վարդապետին, շարք մը յօդուածներով եւ յուշերով (2 նոյ.)։ Այդ համարէն կ'արտատպենք հետեւեալ յօդուածը.—

Կը պատմեն թէ տարիներու ատտապանքէն ետք, միւզին ամիսներուն հիւծած էր, գետին գամուած, միրուքից սրունքէն ու կռնակէն ու անճանաչելի դարձած։ Ծրած մշուշի մէջ իր մտքով, պայծառութեան կարճ պահերով, լո՛ւռ, ինքնամփոփ ու մարդախոյս։ Հէ՞ք Վարդապետ։

Այսպէ՞ս գրուած էր ուրեմն ճակատին։

Ու այսօր, ահա անցեալը կը յառնէ ժամանակի մշուշին մէջէն, իր հաւատքութեան բովանդակ լեռնուութեամբը։

Ինքն է. կ'անցնի Բերայի չիտակէն. մաքուր, պրկիթէ քայլով, իր սեղմ սքեմին մէջ, անբիծ սեւով մը, աչխոյժ ու արագ շարժումներով։ Լուրջ ու տարուած դէմագծով մը, կարճ կտրուած սեւ մօրուքով շրջապատուած. գտակի մը տակ՝ որ կը բաժնէ զայն կրօնաւորներու զուրչ բազմութենէն ու ինքնատիպ երեւոյթ մը կուտայ իրեն։ Կայծկլտուն, Թախիծի մէջ ընկղմած աչքերով, որոնք յանկարծ, կարծես սթափած, աչխոյժով ու քաղցր ժպիտով կը լեցուին, երբ ծանօթի մը վրայ կ'իյնան։

Ընդարձակ սրահին մէջ է արդէն. Հարիւրաւոր երգողներու խումբի փոքրերուն. աղմուկ, աջ ու ձախ՝ փոքրիկ խումբեր, իր շուրջը, ՝եւսուն խօսք, ծիծաղ, բացագանչութիւն եւ իրարանցում։ Ինք տարբեր չէ իր շրջապատէն. խօսք ու ծիծաղ ինքն ալ, կատակ ու սրամտութիւն. եւ յանկարծ ճիշդ ժամուն, ամպիոնին վրայ, անշարժ ու արձանացած։

Ծորունկ ու ակնածալից լռութիւն մը. վարդապետը ձայները կուտայ, յարուած, տարուած ու ոգեւորուած։

Միրուն՞ը կը վառէ, ոչ ձայները։

Եւ երգը՝ զմայլելի ու չքեղ ծնունդով, կը բարձրանայ սրահի հոծ բազմութենէն, որ նուագի փոխարկուած է իր ձայնացոյցին կախարդանքով։

Փոքրիկ շշո՞ւկ մը, ձայնի վրիպո՞ւմ մը, հեռաւոր մէկ անկիւնէ. վարդապետին աչքը հոն է անմիջապէս. մատնանշում, գլխու դժգոհ շարժում մը, պզպարարութիւն մը, կամ կատակ մը, զուրգուրալից ու համով, եւ յաճախ բառ մը— Եւր բէ՛ն՛ելէ՛...

Երգը կը փոխուի ընդհանուր ծիծաղի, պահ մը եռք, երկիւղածութեան մէջ կրկին քիրթուած մը գտնուելու համար։

Յաճախ՝ նոր երգի մը առջեւ է խումբը, որ կը լսէ վարդապետին մեկնաբանումը, ոչ վարդապետական, կարճ ու պայծառ. կը դիտէ յատակօրէն ցուցադրումը երգին մէջ պահուած ժողովրդական ոգիին, պարզ ու զմայլելի բանաստեղծութեան, յուզումին, հեզնութեան, սիրոյ ցաւին ու վշտի առոյգ քաղցրութեան։

Երգը. ՝աւ երգը, կը վերածուի խորհուրդի. ծփանուտ ու ցնդաշունչ, որով կը հաղորդուին Հարիւրաւոր երգող պատանիները, կը ձուլուին իրենց ժողովուրդին հետ ու կը լեցուին անոր զգացումներուն յորդ ալիքով։

Ուրիշ օր մը, Քատրոնը. բեմին վրայ, վարագոյրին ետին։

Լեցուած է ընդարձակ սրահը. ծափ, աղմուկ, ու յաճախ պահանջ համերգը սկսելու, որ ուշացած է, մինչ վարդապետը լեցուած է զայրոյթով։ Կասկարմիր կտրած, ձայնը յոգնած, դրեթէ խզուած. երակները պիրկ ու արտնկռութեան քրտինքով՝ ճերկ գանկը։ Կը շրջի արագ, կամ կը նստի աթոռի մը վրայ, վայրկեան մը ետք ոտքի ցատկելու համար։ Գատաբիարքարանը, կրօնական ժողովի ոբոշումով, հակառա՞կ է, որ եկեղեցական չարականներ երգուին թատրոնին մէջ, գայթակղութեան տեղի չտալու համար. գործը քանի մը բարբառ կապած եւ յետաձգէ կրօնաւորներու, նախանձոտ միբացուներու եւ այլ դաւադիրներու.

Գայթակղութի՞ւն։

Երգը՝ արուեստի չունչով երգուած ի՞նչով վար է իր սրբութեամբը կրօնական ոեւէ երգէ։

Արուեստի տունը ինչո՞ւ վար կը մնայ Աստուծոյ տունէն, իր սրբութեամբը։ Վերաւորուած էր իր մէջ արուեստագէտը, որ հաշտ կ'ապրէր կրօնաւորին հետ։

Ի՞նչ համարձակութիւն, հրաման գրելու արգելքի. ի՞նչ հեթանոսութիւն։

Վարդապետը բողոք ու ցասում դարձած, վշտահար կը բացագանչէ յանկարծ արուեստագէտի իր բովանդակ վեհութեամբը՝ «Հրամանը ետ բողի երեսին.

— «Ես պատրիարք - մատրիարք չեմ ճանչնար. գնա՛ ըսէ՛ որ կաթողիկոսի հրամանը ունիմ դրպանս»։

Վեր կը թռչի. կարգի կը կանչէ արտադրող ու յուզուած խումբը ու բանայ կուտայ վարագոյրը։

Ծափերու ալիքը կը զէլ կը տանի մղձաւանջը, հայ արուեստը կը պանծայ ու կը յաղթանակէ, ու պահ մը նոր՝

Քրիստոս պատարագեա՜լ. արտասուեց ու վեհացած։

Եւ այդ պահուն, պատարագեց ան, ճշմարտօրէն, Քրիստոսի մը նման, աղօթքի կանչելով բոլորը, արդարներն ու մեղաւորները։

Ցէ՞չ՞մ զեռ, արտում ու մեծ օր մը. հայութեան մէկ մեծ զաւկին՝ Ջատարեանի յուղարկաւորութեան օրը, երբ Բերայի Երրորդութիւն եկեղեցին լեցուած էր սրտայոյզ բազմութեամբ, ու արցունքը սրտերէն կը թափէր

Ուրիշները կարգին Աճառեանեանն ու Թաժակ՝ բանախօս, Շահ Մուրատեանը՝ երգիչ։

Բոլորը արցունք տուին ու հեկեկանք։

Բայց ահա Կոմիտասը, խորանին վրայ, սեղանին դարձած. ուրբի մը պէս, հեռաւոր, քաղցր ու մարմնացած տառեր։

Ի՞նչ երգեց կամ աղօթեց, չեմ յիշեր հիմա, բայց գիտեմ՝ թէ արցունքները ցամքեցան. հեկեկանքնե րը լռեցին՝ գտնելու համար անհուն թախիծ մը, սրտերուն խորը, քաղցր ու անուշ տրտմութեամբ մը, որ լաց էր եւ սփոփանք միանգամայն. ցաւ էր ու անհուն կարօտ մեծ մեռելի մը յիշատակին. հոգեկան տարօրինակ ալիք մը՝ որ ժողովուրդի մը վիշտը

կը թափէր լռութեան մէջ, անոր հաւատքին հետ։

Ցեղն է որ կ'աղօթէր խունկով, մոմերու առկայծ լոյսով, երգով ու արցունքով ողողուն մենուլորտին մէջ։

Վերջին պատկերը, որ կը յամենայ դեռ մշուշին մէջ.

Գատերազմի նախօրէին է. արեւն ու վառոդի՝ բարկ հոտ. Կոմիտաս վերադարձած է Եւրոպայէն, ուր դասած էր երաժշտ. միջազգ. համագումարին.

Բալկալթիի իր բնակարանը։

Ոգեւորուած է. եռանդով կը խօսի իր տպաւորութիւններէն. ճամբորդութենէն, պատերազմէն, գերման բանակէն ու Ֆրանս. բանակի զօրանցքներէն (որոնց մէջ աւելի աչխոյժ ու ոգեւորութիւն տեսեր էր) եւ վերջապէս Եւրոպ. համագումարէն, ուր միջազգ. մեծանուն հեղինակութիւններ ու երաժշտագէտներ պանծացուցած էին գինքը, հայ երգը, հայ հոգին, անոր արցունքն ու ուրախութիւնը։

Հանդէսներու եւ թերթերու գէզ մը քաղ, որոնք իր մասին գրած էին, իր լուսանկարներն ու գասաւոբութիւնները հրատարակած, հիացական վկայութիւններով։

Ի՛ր մասին կը խօսէր. ոչ մէնք ունկնդիրներս այդ տպաւորութիւնը ունէինք, ոչ ալ ինք. անիկա կը խօսէր վերացած, յափշտակուած հայ երգի գեղեցկութենէն. հայ հոգիին բանաստեղծականութենէն, այն պարզ ու զուլալ ջուրերէն, որոնք հայ ցեղի ակունքներէն կը հոսին։ Եւ ուրախ էր որ օտարները զգացեր էին այս բոլորը. զգացեր էին՝ իր միջոցով, անոր՝ իր հանճարին ցոլքովը։

Մենք հպարտ էինք իրմով, ու ինք հպարտ էր հայ ժողովուրդով, հայ ցեղին պերճ հոգիովը, որմէ կախարդուած էր ինք, իր կարգին գառնալով անոր անմեռ կախարդը։

Այսօր, այս մարդն է որ չկայ ալ։ Այս կախարդն է որ մեռեր է օտար Փարիզին մէջ, փշրուած հանճարով։

Մեռե՞ր. մեռած չէ՞ր արդէն տարիներէ ի վեր. Բերեւս այն օրն իսկ, տարագրութենէ դարձին, երբ պատարագի երգեցողութեան պահուն, յանկարծօրէն մշուշ լեցուեր էր իր յիշողութեան մէջ եւ պահ մը կորսուեցեր էր պայծառութիւնը։

Ո՛վ հաւատաց ասկայն իր մահուան։

Եւ այսօր, ո՞վ կը հաւատայ իր հանճարին պարտութեան տարիներու դժնդակ ու անեղ մաքառումին եռք, որուն զոհ կ'երթայ իր մարմնեղէն գոյութիւնը։

Գարտութիւն՝ իր հոգեկին կերտուածքին, անշուշտ, բայց ոչ իր հոգեղէն կառոյցին, որ իր չքեղութեամբը կը նոյնանայ հայ ցեղին ու անոր հարստութեան հետ։

Կոմիտաս գիտցաւ հանել այդ հարստութեան, հայուն մայր երակին, ու անոր սարսուռներէն քաղել հայութեան ձայնեղէն Երազը։

Իր երեւումը, առեղծուածով սկիզբ մը նման, ցեղը արթնութեան կանչեց քանի մը տասնեակ տարիներ առաջ, եւ, անշուշտ, արթուն ու առոյգ պիտի պահէ զայն՝ դարերով։

Ինք՝ վերջին յիսնամեակի ցեղային մեծագոյն, հոգեշունչ յեղաշրջողը, ինք՝ լուսաւոր աստղը հայ արուեստի եւ նոր օրերու Մեսրոպը հայ մշակոյթին։

Ու այսօր չկայ ինք։

Այսօր կ'արտասուէ Հայը։

ԿՐՕՆԱԿԱՆ ՏՕՆԵՐԸ ՀԱԲԵՇԻՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

— Դ —

Հաբէշիստանի մէջ կրօնական տօներըստվորաբար տեղի կ'ունենան եկեղեցիներուն մէջ։ Սակայն կան նաեւ տօներ, ինչպէս «Եէքադիթ» (Ճրագալոյց), որոնք եկեղեցիներէն դուրս կը տօնուին, առաջինը՝ ի յիշատակ Քրիստոսի մկրտութեան, իսկ երկրորդը՝ անմեղներու դաղարման առթիւ։

Եկեղեցիներու մէջ տօնակատարութիւնները կը սկսին իրիկուան ժամը 10ին, երգերով ու պարերով, որոնց կը յաջորդէ երբեմն պատարագ մը, որուն չի մասնակցիր ժողովուրդը, ոչ բովհետեւ պատարագի արարողութիւնը կը կատարուի չէնքին ներքնամասին մէջ, որ քահանաներուն միայն մատչելի է։ Մաքրակրօն հաւատացեալները, այսինքն անոնք որ առնէ մը ի վեր մաքուր կենցաղ մը ունեցած են եւ ծոմ պահած, կը կենան եկեղեցիին կեդրոնական մասին մէջ, որ ընդհանրապէս բոլորաձեւ է, իսկ անմաքուրները դիրք կը գրաւեն եկեղեցիի չէնքէն դուրս, երկրորդ շրջափակին մէջ։

Նախնական ժամանակներու մէջ, Հաբէշները կը պաշտէին բնութեան ուժերը, յետոյ Ցեղերուն եւ Փիւնիկեցիներուն պէս սկսան պաշտել աստուածներն ու դիցուհիները։ Մաքէտ՝ Սաբա Թագուհին, Սողոմոնի առած իր այցելութենէն յետոյ, Եթովպիոյ մէջ մտցուց հրէական կրօնքը։ Դ. դարուն Ֆրումէնթիոս իր կարգին հիմը դրաւ կաթոլիկութեան։ 451ին, Քաղկեդոնի ժողովին դատապարտութեան, Հաբէշները Հայերուն պէս պահեցին իրենց եկեղեցական անկախութիւնը, յարելով միաբնութենական վարդապետութեան, որ Քրիստոսի անձին մէջ կը ճանչնայ մէկ բնութիւն, փոխանակ երկուքի։

Հաբէշներուն մօտաւորապէս երեք քառորդը դարտի քրիստոնեաներ են, մնացեալները՝ մահմետական։ Կան նաեւ փոքր թիւով կաթոլիկներ, բողոքականներ եւ Հրեաներ։ Քրիստոնեայ Հաբէշները մահմետական Հաբէշներուն հետ ամուսնութիւն չեն կնքեր, սակայն հակառակ ասոր..... նին կրօնական նեղմտութիւն եւ փոխադարձաբար կը մասնակցին կրօնական տօնակատարութեանց.

Քահանաները մեծ ազդեցութիւն ունին ժողովուրդին վրայ, որմէ յաճախ նուէրներ կը ստանան։ Գահը պաշտպանութիւն է ամէնուն համար հաւատարապէս։ Ծառատվանութիւնը, ինչպէս նաեւ թեթեւ մեղքերու թողութիւնը դիւրացած է։ Երբ հաւատացեալ մը կը կարծէ թէ մեղանչած է, հանդիպած առաջին քահանայէն թողութիւն կը խնդրէ, ըսելով.—«Աբրձակէ զիս մեղքերէս»։ Եւ քահանան օրհնութիւն տուողը մը շարժումը ընելով՝ կը պատասխանէ.— «Կ'արձակեմ քեզ մեղքերէդ»։

Շատր մեղքերու համար ապաշխարանք կը տրուի, որ ընդհանրապէս տաժանելի է։ Բարձրաստիճան մարդիկ ունին իրենց անձնական խոստովանահայրերը, որոնց ներողամտութեան վրայ վստահ են։

Հաբէշական եկեղեցիներու ներքնամասին մէջ կը գտնուի հաղորդութեան տապանակը, որ տարին անգամ մը միայն եկեղեցիէն դուրս կը հանուի, «Եէքադիթ» տօնին առթիւ, ի յիշատակ Քրիստոսի մկրտութեան։ Ամբողջ ժողովուրդը, կայսրէն սկսելով մինչեւ ամենայետին աղքատը կը մասնակցին տօնակատարութեան։ Թափօրներ կը կազմեն եւ օրհնցի ու թմբուկի նուագածութեամբ հաղորդութեան տապանակները փողոցներու մէջ հանդիսաւոր կերպով պարտցնելէ վերջ, կը տանին մօտակայ գետին եզերքը։ Հոն վրանի մը մէջ կը դրուին տապանակները եւ աղօթքներ կ'արտասանուին Ցնոյ, քահանայ մը խաչը ձեռքին կը մօտենայ գետին եւ զայն կ'ընկղմէ ջուրին մէջ, արտասանելով օրհնութեան բանաձեւ մը, այնուհետեւ իր ձեռքի ափին մէջ քիչ մը ջուր կ'առնէ եւ զայն իր գլխուն վրայ կը տարածէ։ Անմիջապէս անոր օրինակին կը հետեւին նաեւ ուրիշ քահանաներ, ցեղապետներ ու ժողովուրդը։ Այսպէս, ամբողջ օրը այրեր, կիներ, մանուկներ կուգան այդ գետին եզերքը եւ վերայիշեալ ձեւով կը մկրտուին

Գիշերը վրաններու շուրջը ջահեր ու կրակներ կը վառուին, եւ մինչեւ առաւօտ տեղի կ'ունենան խրախճանութիւններ, երգեր, պարեր, երաժշտութիւն։

Ցաջորդ առտու ժամը 9ին, կրկին թափօրներ կը կազմուին եւ միեւնոյն արարողութեամբ հաղորդութեան տապանակները կ'առաջնորդուին եկեղեցի։

Ինչ կը վերաբերի «Մասքալ»ի տօնին, որ կէս կրօնական հանգամանք ունի եւ կը զուգադիպի անմեղներու դաղարման, այդ մասին աւելի առաջ առթիւ ունեցայ խօսելու «Յառաջ»ի մէջ։

Կայ նաեւ ուրիշ տօն մը, որ հակառակ կրօնական հանգամանք չունենալուն, Հաբէշներուն մէջ չատ ընդհանրացած սովորութիւն մըն է. Նոր Տարիին նախորդող օրը չուկաներու մէջ կը ծախուին ճիւղիկներու պզտիկ խուրձեր։ Ամէն մարդ կը գնէ անոնցմէ եւ Նոր Տարիին գիշերը ժամը 9ին, տօնին ամէնէն տարեց անձը կը վառէ խուրձը եւ անով շրջան կ'ընէ տունին բոլորտիքը, վառած կրակները թօթվելով ամէն կողմ, մասնաւորապէս տունի սեմին վրայ։ Այդ առթիւ, սխտորներն ալ չեն մոռնար։ Եւ որովհետեւ գիշերուան այդ ժամուն ծիները կը քնանան, փայտերէն մաս մը կը պահեն յաջորդ առտու անոնց փոշին ձիերու ..... ներուն վրայ թափելու համար ..... ցիք այդ փոշիները չեն ..... կը սպասեն որ անձրեւ ..... դայ ու ցանենք իրենց հետ .....

Հ. ՏԷՐՈՍԵԱՆ

Ո՛վ պիտի երգէ այլեւս «Կռունկ»ը կարօտագին ու արտաթօրեղ ճիչը՝

....

Կը հաւատանք իր անմահ գոյութեան, իր պանծալի գործին ու ցեղաշունչ, ազգակերտ հանճարի ցոլքին, որ պիտի չողայ դարերով հայ երկնակամարին վրայ, իբրեւ գերագոյն լուսեղէնությ հայ հոգիին, հայ երգին, հայ բանաստեղծութեան ու հայ արուեստի ջինջ մաքրութեան։

Հայը հպարտ է ու հպարտ Կոմիտասով։ Կը հաւատանք՝ որ այսպէս է։

Բայց կրնա՞ք զսպել արցունքով թաթաւուն հարցումը, իր քաղցր պատկերին առջեւ՝ որ մահուան մշուշին մէջ կ'ընկղմի այսօր։

Ո՛վ պիտի երգէ մեզի «Կռունկ»ը, Վարդապետ, այս սեւ, այս պանդուխտ օրերուն։

Գ. ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ

ԼՈՒՐ ՑԱՒԵՐ

— • —

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Տխուր է մտածել ..... մեր վարկը եւ բարոյական ..... կումներն ինչպէս յաչս օտարներու ..... այս քանի մը տարիներու ..... Ամէն տեղ ուր հայը ..... տաւ, միացած ծանօթացել ..... գոյութիւն իր տարած երկրին ..... փութին եւ պետական ..... բուն։ Քաղաքիներու ..... բաժանելու եւ չփոփ ..... դացի տարբին հետ։ Մեր մէջ ..... նինե՞րը անպատմայրուած են ..... կան կազմակերպութիւններ ..... ութիւն՝ երու, որոնց մէկ ..... ժողովուրդին եւ միայն ..... դովուրդին ..... նե՞ր, կրցան կա ..... դորգակցութեան ժամեն ..... համայնքին ..... համայութիւն թէ մենք ալ պատմական ..... ի՞ն ցեղի մը ազնիւ մնացորդներն ենք եւ քաղաքական տխուր .... գիրենք կը Ներկայացնեն իրե ..... նայ տալ, այլ եւ հայ ժողովուրդ ..... ՝ արանին, կը խորշին ..... ջունակները, իրենք սփիւռ ..... պահեն հայ ժողովուրդը ..... կը նուպին խանարհ խաւին վրայ ..... իրենք ալ արհամարհանքով կը խոսն օտարներուն պէս։

Իսկ հայ ժողովուրդին մէկ մասն ալ անտարբեր եւ ..... դտնուի իր մեծութեան ..... Բայց կուտայ որ ծաղրեն նախ ..... արհամարհեն եւ նսեմացնեն ..... ինքն ալ ձայնակցելով իրարու ..... տայ այս ամէնուն, իրրեւ ..... կայմեր այս ժողովուրդին

Ամէնէն առաւելին սակայն որ ..... մեզնէ մեր բարոյական, ... Հայերու յատկ տրեւեկան ..... թիւնն է. Էականութիւն ..... կանի ազնուանք. Քննիչ ..... գործ մը կամ յաջողութիւն ..... բէլեւս համար, տարիէն ..... տարբին հանճարը, առանց ..... տանելու իրենց Արժէններուն ..... դործերու պատմութիւն ..... Անա առիթ է որ ծագում .... Մանք ..... մեր ժողովուրդին մէջ եւ պիտի ..... ՝ւրբան ճիշդ են այս ..... Հայրենակիցներ, քիչ մը ..... սութիւն, քիչ մը պարկեշտութիւն, քիչ մը ցեղային հպարտանք ..... եւ անձնազոհութիւն ..... Հայր փրկելու ..... այնքան չէյտուած է ..... տեղ։ Մեր հիգերը ..... Ջէ՞ք տեսներ, որքան ..... դործած է «Հայ» անուն ..... կու օտարներ իբրեւ ծաղրի ..... խօսելն, ամէնէն մեծ ..... կ..... «Արմէնիէն» .....

ՄԻՀՐԱՆ ԱՐԱՄԵԱՆ

ԷՋ ՄԸ ԿԻԼԻԿԻՈՅ ՊԱՏՄՈՒԹԵՆԷՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՎԵՐՋԻՆ ԹԱԳԱՒՈՐԸ ԼԵՒՈՆ Ե. ԼՈՒՍԻՆԵԱՆ

«Ցոյն եւ հայ խեղճ քրիստոնեաները, կ'ըսէ «Մագիստրոսի ժամանակագրութիւն», չքաւոր եւ յուսահատեալներն ալ, Հիւկ թագաւորին ուղարկեցին պատգամաւորութիւն մը Կոսիկիոսի բերդը նուիրելու, պայման ով որ օգնէր իրենց։ Այս վերջինը մերժեց, ըսելով, (անիկա կայ ունենալ կը թուի Լեւոնի թագաւորութեան հետ, բայց յայտնապէս անճշտութիւն մը կայ ժամանակագրին կողմէ։ Լեւոն Հայաստանի մէջ չէր թագաւորեր դեռ, երբ Հիւկ, իր եղբայրը Կիպրոսի պահը կը գրաւէր) — «Աստուածոյչնէ որ եղբօրորդիիս բանը աւնեմ»։ Այսպէս մինչեւ Պետրոսին դահակալութիւնը համբերեցին։ Բայց անոր զահ՞ընկէցութենէն յետոյ, աշխարհ Արարատ լաւած էր իր քաղաքործութիւնները եւ սիրայօժար Հայերը իր գիրկն իյնալ ուղեցին։

Պետրոս, 1359ին յաջորդեց իր հօրը։ Մրագիր մը միայն կը հետապնդէր, այն է՝ ջախջախել անհաւատներու իշխանութիւնը, եւ զանոնք մէտապէս արտաքսել Փոքր Ասիայէն եւ Սուրիայէն.

Հազիւ թէ գահ բարձրացած էր, իր պատերազմական նաւերը Կուրիկոսի օգնութեան դրկեց, տեսնելով որ Գարամանի Թուրքերը պաշարումը վերցնեն, եւ բնակիչներու մեծարանքն ընդունեց։ Այսպէս է որ, այս նաւախազը կողմեց անմահան մասը Կիպրոսի թագաւորութեան։ Սագուլի, Սքանդելար, նոյնպէս իր իշխանութեան ենթարկուեցան։ Վերջապէս 1362ին, Պապին մօտ գնաց, պատուեցաւ Եւրոպա եւ ջանաց որ Արեւմուտքի իշխանները խաչակրութեան մղէ։ Ֆրանսայի ժան թագաւորը դրեթէ համաձայնած էր, երբ այս միապետին մահը (1364) իր ծրագիրները ի դերեւ հանեց։ Դժբախտաբար այս արշաւանքին անձամբ պիտի մասնակցէր։ Անհաւատ հատուած մը իր «Ժամանակագրութենէն», որ հետաքրքրական վկայութիւն մը կ'ընձեռէ մեզի.—

«Վսանդի ազնուազգի Պերթրամ՝ ծրագիր ունէր,

Երթալու Կոռնասա եւ ալ աւելի հեռուն.

Կիպրոսի ազնիւ թագաւորին, այն օգնել

Կիպրոսի ազնիւ թագաւորին, այն արի յաղթականին,

Որ Սարակինոսներու դէմ պատերազմ պիտի մղէր։

Թագաւորը մինչեւ Ֆրանսա եկած էր,

Ազնուական ժան թագաւորին մօտ, որ համաձայն էր,

Որ ծովէն անդին պիտի երթար։

(Chronique de Duguesclin, Ե-րդ 1765 եւ շարունակութիւնը)։

Պետրոս հոն կանգ չառաւ, երազեց Լուսինեաններու վերահաստատութիւնը՝ Հայաստանի գահուն վրայ։

Այս ծրագրով իրեն նետ առաւ, իր զարմիկը զեատարի Պոհեմոն իշխանը, Ամինեան պապին ձեռքով թագաւոր օծել տալու համար, որ իր արքունիքը կ'ապրէր, բայց այս վերջինը՝ ճամբան հիւանդացաւ եւ մեռաւ Վենետիկի մէջ, երբ քսանըհինգ տարեկան էր (1363)։ Այս ժամանակէն՝ իր եղբօրը՝ Լեւոնի կը վիճակէր թագը (Լեւոն Ե.ին)։ Պետրոս ջերմապէս յանձնարարեց անոր թեկնածութիւնը, Ուրբանոս Ե.ի, որ 1365 թուակիր նամակով, հրաւէր կարդաց հայ աւագանիին եւ եպիսկոպոսներուն որ զայն թագաւոր հռչակեն։

Սիրելի կը.....որ միաբանէ, ձեր երկրին բարդաւաճումը եւ՝ ազատէք անհաւատներու լուծէն, գրեց Պապը, ուրիշ միջոց չունիք, բայց եթէ հաւատարմօրէն եւ միահամուռ հպատակիլ իշխանի մը։ Մենք իրազեկ ենք՝ որ թագաւորութիւնը ժառանգական իրաւունքով՝ ազնուածին իշխանին Լեւոն Լուսինի կը պատկանի, կաթոլիկ իշխան, Կիպրոսի թագաւոր Պետրոս Ա.ի զարմիկին՝ անձրեւ դիր հռոմէական եկեղեցիին եւ կը յորդորենք ձեզ որ ճանչնաք զինքը իբր ձեր թագաւորը, եւ անոր ընծայէք նոյն մեծարանքները ինչպէս որ իր նախորդներուն մատուցած էք, որպէսզի մենք ի փոխարէն հնազանդութեան եւ ..... չէինք մեր առաքելական աթոռին յատուկ նպաստներն ու օգնութիւնները։

Կաթոլիկ ըլլալ, այս է, գիտել կուտանք այն նախապայմանը զոր Պապը կ'առաջարկէ, արեւմտեան իշխաններուն մօտ իր միջամտութեան փոխարէն։

Պատճառներ կան կարծելու թէ այս նամակը իր հասցէին չհասաւ։ Անակնկալ պատահարներ իրօք փոխած էին Կիպրոսի թագաւորին նախկին տրամադրութիւնը եւ ուրիշ նպատակէտ մը ընտրել տուած էր փառասիրութեան։ Կոստանդին Դ. 1365ին մեռած էր, Փոքր Հայաստանը թողլով ամէնէն եղերական վիճակի մը մէջ, եւ Պետրոս դեռ Ավինեօն էր, երբ իմացաւ որ մաս մը Հայեր իշխանութեան ժառանգորդ կը կարգեն զինքը։ Հետեւաբար, անապարանքով վերադարձաւ իր թագաւորութիւնը, քահանայապետական վաւերագրով, բայց որպէսզի աւելի ապահով ըլլար .... անիշխանութեան շարունակութեանն եւ կամ նոր ընտրութիւնը նուիրագործէր հայ ժողովուրդը, որ յաւակնած էր։ Այս միջոցին ուրիշ արկածախնդիր մը Կոստանդին Ե. անուն առաւ, Պապին նամակը չհրապարակեց եւ գաղտնի պահեց, սպառնալով դէպքերուն ելքին, եւ նոր թագաւորին հանդէպ մեծ մտերմութիւն մը ցուցուց։ Նոյն իսկ ..... դաշնակցութիւն մը կնքեց ..... առթիւ, Այասի բերդին դէմ որ ..... բաւուած էր եգիպտական պատերազմով մը, ամուլ դաշնակցութիւն մը սակայն, որ իր ակնկալած ..... ւելութիւնը չտուաւ։

Հայաստանի վիճակը օրէ օր կը ..... թանար։ Կոստանդին Ե. ..... արհամարհուած, վստահութեան ..... դէր կ'անցնէր իր նախորդը. Երե ..... դական երեք տարիներուն, 1368 ..... Մամլուքները, Շահար օղլի ..... առաջնորդութեամբ ..... երկիրը եւ Սիսն անգամ ..... անկար թագաւորին աչքերուն առ ..... Զօրախումբերուն նահանջը ..... ցուցիչ պայմաններ եւ ..... տուգանքներ արժեց։ Նոյն իսկ ..... շրջեցաւ թէ Կոստանդին, ... ձանձրացած, Եգիպտոսի սուլթան ..... Մելիք Աշրաֆ Շապանի հետ ..... ւորութեան ամբողջական ..... սին կը բանակցէր, պայման ..... պատօրէն կարենար հեռանալ ..... զանձը հետը տանելով։ Այս ..... ցածութիւն՝ ընդվզեցուց ..... Հայերու հայրենասիրութիւնը.

(2)

Երեւան - Քանաքեռ երկաթուղին ելեկտրաքարշի վերածելու համար, խումբ մը մասնագէտներ ճարտարագէտներ Մ. Ծուղրաչեան, Գ. Փիրումեան եւ Գ. Օգանեզով, տնտեսագէտ պրոֆ. Քոչարեան) ծրագիր մը ներկայացուցին Երեւանի քաղաքային խորհուրդին։ Մասնագէտները միաժամանակ ներկայացուցին իրենց պատրաստած նախագիծը։

Ներկայացուած ծրագիրին իբրեւ պատճառաբանութիւն ցոյց կը տրուին հետեւեալ պարագաները։

Երեւան - Քանաքեռ գիծը ելեկտրականացնելով, հանրակառքի բնական կապ մը կը ստեղծուի Երեւանի եւ Քանաքեռի միջեւ։ Երեւան - Քանաքեռ գիծը բացառիկ նշանակութիւն ունի քաղաքին ապագայ զարգացման ու բնակչութեան սպասարկութեան տեսակէտով։ Քանաքեռը իր այգիներով եւ զով կլիմայով մերձքաղաքային յարմար ամարանոց մը կը դառնայ Երեւանի բանուորներուն համար։ Հանրակառքը կը սպասարկէ Քանաքեռին Քանաքեռի գործարանին, Արարատ ... Երեւան ... Քանաքեռի խճուղիով կատարուած երթեւեկութեան մէկ մասին։ Գծին ելեկտրականացումով, այնտեղ կ'աշխատին ելեկտրաքարշներ, որոնք կը փոխադրեն նաեւ խճուղիով փոխադրուող բեռները։

... կը ներկայացնէ նաեւ Երեւանի բնակարանային դժուարութիւնները հարթելու համար։ Աճող բնակչութեան մէկ մասը կ'երթայ բնակիլ Քանաքեռի մէջ։

Մասնագէտներուն կարծիքով, այս ծրագրին իրագործումը պիտի արժէ 2 միլիոն րուբլի։ Գծին երկարութիւնը պիտի ըլլայ 16 քիլոմեթր։ Օրական կ'ենթադրուի 34 գնացք։ Դարձեալ ըստ նախագծին, Երեւան - Քանաքեռ գծով տարեկան կը տեղափոխուին 2 միլիոն 600.000 ճամբորդներ, եւ 100.000 թոն բեռ։

Միւլքոնեան Հիմնադրամի վարչութիւն

Մելքոնեան Հիմնադրամի վարչութեան կողմէ ձեռնարկուած գիտական հրատարակութեանց յատուկ տպարանին շինութիւնը կը շարունակուի, եւ արդէն պատրաստ են շէնքին առաջին եւ երկրորդ յարկերը։ Տպագրական մեքենաները շուտով կը զետեղուին շէնքին ներքին յարկը։ Գրաշարատունը արդէն սկսած է իր աշխատանքները։ Ներկայիս կը շարուի Մելիքսեթբեկի Վրացական աղբիւրները Հայաստանի մասին գրքին Բ. հատորը։

Վարչութիւնը ամէն միջոց նախատեսած է որ առաջ վերջացնելու համար տպարանին շինութիւնը։ Տպարանին համար ստացուած են արդէն հայերէն, արաբերէն, յունարէն եւ վրացերէն տառեր, ինչպէս նաեւ բևեռագիրներ։ Լենինկրատէն ապսպրուած են ռուսերէն, լատիներէն եւ այլ լեզուի տառեր։

ՀԱՅ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Վերջերս Երեւան այցելեց Կ. Սմիթ, ամերիկացի երաժշտական քննադատ մը, որ առիթ ունեցաւ գնահատելու հայ հին եւ նոր երաժշտութիւնը։

Սմիթ Երեւանի մէջ այցելեց Երաժշտանոցը, ուսումնասիրեց երաժշտական ազգագրական նիւթերը, ինչպէս նաեւ երաժշտական աշխատանքները։ Երաժշտանոցին մէջ երգչախումբը յատկապէս երգեց Կոմիտասի «Գարուն», Սպ. Մելիքեանի «Ջուրն առ...» եւ «Ծիրանին», Գ. Միրզոյի «Ալագեազը», Ռոմանոս Մելիքեանի ... երգերը։

Սմիթ ներկայ եղաւ նաեւ Օփերային մէջ ներկայացման փորձին («Ալմաստ»)։ Իր ուսումնասիրութիւններու կատարելէ վերջ Սմիթ զրոյց մը ունեցաւ նաեւ Երաժիշտներու Միութեան նախագահ Մուշեղ Աղայեանի հետ։ Այս զրոյցին պահուն, ի մէջ այլոց ըսաւ.

— Ես ձեր մօտ ճանչցայ իր մեղեդիով կառուցուածքով ու նկարագրով բոլորովին նոր երաժշտական ձեւ մը, որուն վրայ կը հիանամ։

Նոր Հանքեր

Այս տարի Հայաստանի հանքաբանական գրասենեակին կողմէ քանի մը ... երկրաբանական ... հանքախուզութիւն կատարելու. Այդ խումբերէն առաջինը երկրաբան Բարխաեովի ղեկավարութեան տակ, հանքախուզութիւն կատարած է Ալլահվերդիի, Սանահինի, Փայտ - Տէօքէնի շրջակայքը եւ երեւան հանած պղինձի հանքի նոր երակներ։ Այդ երակներուն ... համար, վերջնական քննութիւններ պիտի կատարուին յառաջիկայ գարուն ... երկրաբան ... ղեկավարութեան տակ, հանքախուզութիւն կատարած է Բասարգեչարի շրջանին մէջ։ Զօդ գիւղին մօտակայքը եւ երեւան հանած է դանակարի հանքային նոր երակներ։ Որոշուած է դանակարի այս հանքը մշակել գալ տարի։ Ներկայիս աշխատանք կը թափուի ճշդելու համար դանակարի այդ հանքերուն հարստութիւնը։

Աւագ երկրաբան Գաֆենեայի ղեկավարութեան տակ, ուրիշ խումբ մը ձեռնարկած է Հայաստանի հանքային բարեխառնութեան ... վերջնական ... 10 ...

Ուրիշ խումբ մը, Դեմիտեանի եւ Միկոյեանի ղեկավարութեան տակ, ջրաերկրաբանական քննութիւններ կատարած Լենինականի ... Նոյեմբերեանի շրջանին մէջ։ Այս ամառ, այս խումբին ղեկավարութեան տակ, 40-65 մեթր խորութեամբ արտեզեան ջուր մը բղխած է Ղամարլուի շրջանին մէջ։

Հանքաբանական գրասենեակը մտադիր է գալ տարի նոր հանքախուզութիւններ կատարել Սեւանի շրջակայքը, դանակարի երակներ երեւան հանելու նպատակով։ Տեսական քննութիւններ պիտի կատարուին նաեւ Փիրղամզանի պղինձի եւ արծաթի հանքային վայրերուն մէջ։ Նախնական ... պղնձահանքային հանքին պաշարը կը հասնի քանի մը տասնեակ հազար թոնի։ Գարնան սկիզբը առաջին անգամ պիտի քննուին այդ հանքերը։ Հանքախուզութիւն պիտի կատարուի նաեւ Ջիրուխլիի եւ Թարսաչայ գետին մօտ գտնուած ծանրաքարի հանքավայր։

Գալ տարուան ծրագրուած հանքախուզութիւններուն համար պիտի ծախսուի 750.000 րուբլի։

ԵՐԵՒԱՆ ԿԸ ԲԱԺՆՈՒԻ ԵՐԿՈՒ ԳՕՏԻՆԵՐՈՒ

Ընդունուեցաւ Երեւանի Քաղաքային Խորհուրդին ծրագիրը որ է.—

Նկատելով որ Երեւանի բնակչութիւնը աճած է եւ հասած մինչեւ 140 հազար,

Վերջին տարիներու ընթացքին բազմաթիւ գործարաններ հիմնուած են, Ներգաղթողներուն համար աւաններ շինուած են,

Մէկ քաղաքային խորհուրդով դժուար է ղեկավարել Երեւանի համայնական տնտեսութիւնը եւ բարեկարգութիւնը

Ուստի Երեւանը կը բաժնուի երկու շրջանակի,— Գործարանային եւ քաղաքային։

Այս հիման վրայ, հրահանգ տրուած է Երեւանի քաղաքային խորհուրդին սկսիլ երկու շրջանակներու քաղաքային խորհուրդներու ընտրութեան, այնպէս մը որ կարելի ըլլայ Երեւանի շրջանային խորհուրդներու աշխատանքը սկսիլ գալ յունուարին։

Գետական Ցանակալներու վարչութեան եւ ելմտական գործավարութեան հրահանգուած է ձեռնարկել անհրաժեշտ կարգադրութեանց։

ՆԱՄԱԿ ՄԱՐՍԷՅԼԷՆ

Օ՜ եոր, մայ եոր

—•—

ՄԱՐՍԷՅԼ, (Ցատուկ) — Ինչպէս գրած էի, Աշխատանքի Նախարարութեան արտօնութիւն տրուած է որ հայ կօշկակարները շարունակեն իրենց աշխատանքը։ Այս անգամ ալ հայ գործատէրերու ՝ վերաբերումը հանդէպ հայ աշխատաւորութեան, դարձած է պարզապէս վաչխառութեան։ Շինողներ կրճատեցին մեծ չափով։ Տեղ կայ, որ նոյն իսկ օրէնքի կարգ անցած ... Փաճիթա ... չեն տար։ Գործատէրերը կ'ըսեն — Եթէ կ'ուզէք որ տանք այդ նպաստը, պիտի կրճատենք զոյգ գլուխ 25 սանթիմ. Իսկ եթէ չէք ուզեր այս պայմանը, առօրագրեցէք տեսարանին մէջ, թէ ստացանք այդ գումարը։ Ինչ կ'ուզէք որ ընէր բանուորը։ Կամ պիտի համակերպի եւ ստորագրէ, որպէսզի աշխատի, եւ կամ գործը պիտի ձգէ։

Տեղեր կան որ նոյն իսկ հաւաքական սակարկութեան կանոնաւոր չեն վճարեր։ Գործաւորէն առած գումարով թէ իրենց բաժինը կը վճարեն եւ թէ գործաւորինը։

Հիմա որ կազմակերպուած են հայ գործատէրերը, սկսած են կեղեքել հայ բանուորութիւնը։ Կարծես խօսք մէկ բրած են, աշխատանքէն մէկ տեղ նոյն գեգչուած գինը։ Տասնեակ աշխատանքը մը վերջ, կարելի չէ նոյն իսկ 30 Ֆր. օրական ձգել։

Բանւոր ընկեր մըն է որ կը պատմէ.

— Անցեալ շաբաթ հայ գործատէրի մը ներկայացայ իբրեւ Ֆրանսահպատակ։ Հինգ Ֆրանքի համաձայնեցանք։ Սակայն վերջէն չգացի, ուրիշ գործ գտած ըլլալով Աշխատանքի արտօնութիւն տրուելէն անմիջապէս վերջ, գացի նոյն մարդուն, որ ժամավճարի համար 5 Ֆր. կուտար։ Ինչ կ'ուզէք որ ըսէր.— «Ո՛ուզես եկուր կ'ուզես մի գար, հիմա գինը չորս Ֆրանք է։ Ձեզ գար՝ ուրիշներ կան։ Իսկ մենք գիտենք որ 3—3.50ի ժամավճարի ընողներ ալ կան։

⁂ Հայ գործատէրերու ասոնց ... թեանց հակադրելու եւ հայ բանուորին ՀԱՑԸ պաշտպանելու առաջադրութեամբ, անցեալ շաբաթ օր, կէսօրէ վերջ, ժամը 3.30ին կազմուեցաւ հայ կօշկակարներու արհեստակցական միութիւնը։

Միութեան նպատակն է պաշտպանել բոլոր արհեստակիցներուն շահերը գործատէրերու կեղեքումին դէմ։ Միութիւնը զուտ արհեստակցական հանգամանք ունի։

Եւ որպէսզի կարենան գրական գործ մը կատարել, իրենց կուսակ ունեցան Cuir et Peau սէնտիքան։

Վերոյիշեալ սէնտիքայի կողմէ խօսեցաւ քարտուղարը՝ Գ. Քրաթէզի, շեշտելով հայ կօշկակարներու համագործակցութեան պէտքը։ «Մարթ ու կալէսի սէնտիքան արդէն ժամանակ մը պատրաստած է որուն համեմատ պիտի աշխատին գործաւորները։ Ըստ այդ սակին, ամէն գործ որոշ գին մը պիտի ունենայ, որ գործադրութեան պիտի դրուի գործատէրերու սէնտիքային հետ համաձայնելէ վերջ։

⁂ Քաղաքապետական ժողովը, անցեալ շաբթուան իր նիստերէն մէկուն մէջ, որոշեց շինել 20 նոր հիւղաւաններ արդիական յարմարութիւններով, Սէն Ժիլոմի եւ Թրեսո կալուածին կից. Վիքթոր Հիւկոյի պողոտայի ... ժողովուրդը պատսպարելու համար։

Թղթակից

Նամակ Տէր-Զօրէն

—•—

ՏԷՐ ԶՕՐ, 15 Հոկտ. (Ցատուկ)

Երբեմնի այս աղանդանոցին մէջ ունինք փոքր գաղութ մը, մօտաւորապէս 115 բնտանիք։

Եփրատ գետը քաղաքէն քիչ մը վեր երկու ճիւղի բաժնուելով կ'երթայ հակառակ ուղղութեամբ։ Մէկ ճիւղը որ քաղաքին ճիշդ քովէն կ'անցնի, ունի հակայ կամուրջ մը, 500 մեթր երկայն 2.30 մեթր լայն։ Կ'ըսեն թէ շինութեան համար վեց ու կէս տարի աշխատանք տարուած է։

Ամէնու մասնաւոր ջուր չունինք, այլ գետէն դոյլով կը գործածենք մեր պէտքերուն համար։

Այս քաղաքը որ ամբողջութեամբ աւազով շրջապատուած է, բանջարեղէնէ զատ ուրիշ բան չարտադրեր։

Կանոնաւորութիւն կամ գրասենակ չունի։ Գեւոկերը միայն քանի մը անհանսեն ծաղիկներ կը բուսնին։ Այդքան։

Քաղաքն ունի մէկ սինէմա եւ մէկ թատրոն, ուր կ'երգեն ու կը պարեն այրիներ կիսամերկ

Կիման վատառողջ է։ Ամառը սաստիկ տաք, իսկ ձմեռը նոյնքան ցուրտ։ Հայերը ունին իրենց եկեղեցին եւ դպրոցը, ուր կը յաճախեն 125 աշակերտներ, մանչ եւ աղջիկ։

Հոս կուսակցութիւն գոյութիւն չունի եւ ոչ ալ որ եւ է միութիւն։ 90 առ հարիւր հայերէն կը խօսին։

Լաւ են եւ կ'ապրին առեւտուրով։

Ֆրանսական բանակին մէջ 20է աւելի հայեր կան, որոնցմէ ոմանք կարեւոր պաշտօն ունին։ Ինքնաշարժի վարիչները բոլորն ալ հայեր են։

Գաղութը իր խաղաղ եւ աղնիւ ընտանեկան կեանքով ... վայելած ... նաւորութեամբ չատ սիրուած է հաւատար բնիկներու։

Ուրիշ առթիւ աւելի մանրամասն կը գրեմ։

Մոռցայ ըսելու որ Տէր Զօրի փոշին վարդէն շատ է։

ՄԱՄՈՒԼ

1200ի ներգաղթը

—•—

Սեթաֆիկի Հարիզոնք հետեւեալ խոհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (29 հոկտ.)։

«Տակաւ աւելի կը ... կը կարծէք, որ կարաւաններու փոխադրութիւնը զուգադիպի ժամուն, Կովկասի եւ Հայաստանի բուք ու բորանին. Քանի՛ կարաւաններ մեկնեցան Ցուրտ ... Կովկասի կամ Մեսոնիայէն, նեղութեանց ու չարչարանքներուն տեսակ կը կրելով թէ ճամբորդութեան ընթացքին՝ չոգենաւերու, կառախումբերու եւ ելեւաններու մէջ եւ թէ հոն ուր պիտի հաստատուէին իրենց վերջնական կայքը։ Չարչարանքներ՝ որոնք երբեմն յրի ամիս մը տեւած են՝ ձիւնի ու անձրեւի տակ ձգելով հազարաւոր թշուառ կիներ ու երախաներ։

Ցիշդ այս է որ կը պատահի նաեւ այս անգամ, Ֆրանսայի մէջ կազմուելիք ներգաղթի կարաւանին առթիւ։ Ներգաղթի աւետիսը տրուեցաւ այս ամրան սկիզբները։ Հետեւաբար, Երեւանի խորհրդային կառավարութիւնը ամէն հնարաւորութիւն ունէր առ առաւելն 2—3 ամսուան ընթացքին, այսինքն մինչեւ աշնան սկիզբը տեսնելու բոլոր պատրաստութիւնները եւ ձմեռը չեկած ճամբայ հանելու Ֆրանսահայ կարաւանը։ Մինչդեռ, հակառակ աւելի քան չորս ամիսներ անցած ըլլալուն, տակաւին պատրաստութիւններ կը որ կը տեսնուին, իսկ կարաւանին փոխադրութիւնը, կը թուի թէ յունուարէն առաջ տեղի չպիտի կրնայ ունենալ։ Այսինքն անգամ մըն ալ, գաղթականները պիտի հոգւային եղանակին խստութիւնն ու Հայաստանի սաստիկ ցուրտին հետեւանքները։

Ինչո՞ւ այսպէս կը չարժին եւ երբ չարժին՝ կը տեսնան Երեւանի վարիչներն ու ներկայացուցիչները, եւ, այսքան կենսական հարցի մը կարգադրութիւնները օր առաջ չեն տեսներ, որպէսզի ներգաղթողները, քիչ մը աւելի հանգիստ ու մարդավարի պայմաններու տակ կարենան գլուխ հանել մօտաւորապէս մէկ ամիս տեւելիք ճամբորդութիւնը։ Անշուշտ է բացատրութիւն պահանջել ներգաղթի կազմակերպողներու այս թմրութեան չուրջ Երեւանէն, որուն առաջին պատասխանը պիտի ըլլար.— Գոհ

չէ՞ք որ ներգաղթը կը կազմակերպենք եւ հիմա ալ ելեր եղանակի անպատեհութեանց չո՞ւրջ կը խօսիք։

Անշուշտ, Ներգաղթի ձեռնարկին հետ բաղդատելով երկրորդական նշանակութիւն ունի եղանակի անյարմարութեան պարագան։ Այս վերջին կէտի մասին գրեցինք պարզապէս նըկատի ունենալով որ կարելի է, եթէ ցանկութիւնը չպակսի, կարաւանները ճամբայ հանել ամառ եղանակով, նոյն իսկ գարնան կամ աշնան, փոխանակ ցուրտ-ձմրան սպասելու։ Հակառակ այս անպատեհութեան, սակայն, խականը գարձեալ է եւ կը մնայ ներգաղթի կազմակերպութիւնը, որուն համար ոչ միայն ներգաղթողներ, այլ եւ բովանդակ հայ ժողովուրդը, ոտքի՞ց ցնծութ շնորհակալ է Երեւանին։ Միայն թէ, շատ մը խոստումներէ եւ այսքան երկար ձգձգումներէ վերջ, երկու տարին անգամ մը 1200 հոգինոց կարաւանի մը առաքումը, բացառիկ շնորհ մը չէ մեր հայրենադարձ զանգուածներուն համար։ Երեւանը պէտք է բարեհաճի աւելի լայն բանալ հայրենիքի դռները, ընթացիկ եւ անյետաձգելի գործ մը դարձնելով ներգաղթը։

Հազար երկու հարիւր հոգիի առաքումը, կաթիլ մըն է միայն կարօտութեան ծովուն մէջ, ուր նետուած են այսօր տասնեակ հազարաւոր Ֆրանսահայ գաղթականներ. Ֆրանսահայ գաղութին տարրերը նոյն իսկ քանի մը հազար երկու հարիւրներով չի թեթեւնար։ Հարկ է 10—12.000 հոգի ճամբել յառաջիկայ քանի մը տարիներու ընթացքին, որպէսզի կարելի ըլլայ մեղմել փուշերու վրայ նստած Ֆրանսահայերու տառապանքը։ Երեւան կրնա՞յ այս գործը կազմակերպել իբրեւ պետական լուրջ ձեռնարկ։ Կրնա՞յ վերջապէս թօթափել իր անճարութիւնը, եւ, ապաւինելով իր տիրոջ՝ Մոսկուայի նիւթական աջակցութիւնը, ամուր եւ մնայուն հիմերու վրայ դնել գործը։

Մինչեւ այսօր գլուխ հանուած գործը, դժբախտաբար, այդ յոյսը չի ներշնչեր։ Այս 10—12 տարիներու ընթացքին հազիւ 14—15 հազար տարագիրներ ընդունուեցան հայրենիքէն ներս։ Կը նշանակէ տարին 1000-1200 հոգի։ Մինչդեռ կարիքը այնքան մեծ ու սարսափելի է, որ այդ թիւը չի գոհացներ զայն։ Դգալով՝ ջրամբարի մը ջուրը պարպելուն համազօր բան մըն է եղածը։ Մինչ պէտք է ջրամբարին մօտենալ գոլերով ու կառաւաններով, որպէսզի գործը արագ լինելայ։

ՄԻՍԻԱՐ

Վարպետը.— Ծօ՛ Ցակոբ, ո՞ւր դրիր դամբիւղը։

Աշկերտը.— Բայց վարպետ, չըսի՞ք քիչ մը առաջ թէ հա՛ս այս դամբիւղը եւ մէջի թուղթերը վառէ։

×

Սիրահարը.— Ա՜խ, հրեշտակս, չես գիտեր որքան կը սիրեմ ու կը պաշտեմ քեզ։

Սիրուհին.— Եւ միեւնոյն ժամանակ անընդհատ կը կրկնես թէ համայնավար ես...։

×

Թղթակիցը.— Ներողութիւն, կրնա՞ք ըսել թէ ինչով գործեցիք ձեր ոճիրը

Դատապարտեալը.— Այո՛, անգամ մը բանը ինծի այսքան տարուան բանտարկութեան նստաւ, չեմ ուզեր որ կրկնապատկուի։

ՀԱՅ ՆՈՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՃԵՄԱԼ ՓԱՇԱՅԻ ՅԻՇԱՏԱԿՆԵՐԸ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑ

Վերածեց՝ Գ. ՖՐՈՒՆՃԵԱՆ

3. Իսլամ եւ քրիստոնեայ ներկայացուցիչներու թիւը պէտք է ճշդուի իւրաքանչիւր շրջանի համար առանձին։ Պէտք է բստ այս յօդուածի սահմանի նախատեսուած սկզբունքին ...ի բնակիչներուն թիւին համաձայն ըլլայ։

Բաղդատել 9 յունիս 1861ի հրահանգներուն Բ. յօդուածը որ կը վերաբերի Լիբանանի վերակազմութեան 1895ի ծրագրին 3-եւ 5 թիւ յօդուածները. 1880ի ծրագրին 69րդ յօդուածը 1913ի օրէնքին 103րդ յօդուածը։

ՑՕԴ. Զ.

1. Նահանգային ժողովը կ'ընտրուի հինգ տարուան համար եւ տարին մէկ անգամ կը գումարուի կուսակալին, երկու ամիս։ Ժողովի գործունէութեան ժամանակը կրնայ երկարաձգուիլ կուսակալին կողմէ։

2. Նահանգային արտակարգ ժողով կրնայ հրաւիրուիլ կուսակալին կողմէ կամ անդամներու երկու երրորդին պահանջին վրայ։

3. Կուսակալը իրենց ժողովը յուծել։ Այս պարագային պէտք է երկու ամսուան ընթացքին նոր ընտրութիւն կատարուի եւ լուծումէն չորս ամիս ետք ժողովը գումարուի։

4. Ժողովը գումարելու եւ լուծելու հրամանները սուլթանին անունով պէտք է ըլլան։

(Բաղդատել 1880ի ծրագրին 73—75 թիւ յօդուածները։ 1913ի 111—15 եւ 125 թիւ յօդուածները)։

ՑՕԴ. Է.

1. Նահանգային ժողովը հարկին օրէնսդիր մարմինն է

2. Օրէնսդրական եւ պիւտճէի իրաւասութիւնները առանձնացնել այնքան յայն են որքան 1880ի ծրագրին 82-93 յօդուածներուն մէջ նախատեսուած է։

3. Նահանգային ժողովին որոշած օրէնքները սուլթանին հաւանութեան պիտի ենթարկուին։ Ընդունիլը կամ մերժելը երկու ամսուան մէջ պէտք է կատարուի։ Այս ժամանակի անցնելէն ետք օրէնքը լռելեայն ընդունուած կը համարուի։

(Բաղդատել 1880ի ծրագրին 82—93 թիւ յօդուածները։ 1913ի օրէնքին 123, 124, 128—135 թիւ յօդուածները)։

ՑՕԴ. Ը.

1. Սանճագի մը վարչական խորհուրդին նախագահը միւթէսարրիֆն է, խորհուրդը կը բաղկանայ վարչական տնօրէնէն, հոգեւոր պետերէն եւ վեց անդամներէ (կէսը իսլամ, կէս քրիստոնեայ), որոնք քաղաքներու վարչական խորհուրդներէն կ'ընտրուին։

2. Գազայի մը վարչական խորհուրդին պետն է գայմագամը։ Այս խորհուրդը կը բաղկանայ գազայի վարչական տնօրէն հոգեւոր պետերէն եւ չորս համայնքային խորհուրդէն ընտրուած անդամներէ (երկու իսլամ եւ երկու քրիստոնեայ)։

3. Այս խորհուրդներու իրաւասութիւնները պիտի ճշդուին ըստ 1880ի օրինագիծերու ծրագրին 115-116 եւ 139-140 թիւ յօդուածներու։ 20 հոկտ. 1895 հրամանագրին վեցերորդ յօդուածը։ 1913ի օրէնքին 62, 63, 64, 65 թիւ յօդուածները)։

ՑՕԴ. Թ.

1. Իւրաքանչիւր գիւղախումբի (նահիէ) տնհամանագծումը կատրելի եղածին չափ այնպէս մը պիտի կատարուի որ միեւնոյն ազգաբնակչութեան պատկանող գիւղերը մէկ համայնքի մէջ միացուին։

2. Իւրաքանչիւր համայնք կը կառավարուի միւտիրի մը կողմէն, գործակցութեամբ ժողովուրդէն ընտրուած խորհուրդի մը որ առնուազն չորս, ու առաւելն ութ անդամէ կը բաղկանայ։ Խորհուրդը կ'ընտրէ իրմէ անդամ միւտիրը եւ օգնականը։ Միւտիրը պէտք է պատկանի ժողովուրդին այն մասին որ ազգագրականօրէն մեծամասնութիւն կը կազմէ։ Իսկ օգնականը պէտք է ըլլայ միւս տարրէն։

3. Այն համայնքներուն մէջ ուր բնակչութիւնը խառն է, փոքրամասնութիւնը իր թիւին համեմատ պիտի ներկայացուի խորհուրդին մէջ պայմանով որ այդ փոքրամասնութիւնը առնուազն 25 տունէ բաղկացած ըլլայ։

4. Համայնքներու իրաւունքները պիտի ճշդուին 1880ի օրինական ծրագրին 163 - 168րդ յօդուածներուն համաձայն։

(Բաղդատել 1880ի ծրագրին 167 — 168րդ յօդուածները։ 1895ի երեք զեսպաններու բարենորոգման ծրագրին 8 եւ 9 թիւ յօդուածները. 20 հոկտ. 1895ի հրամանագրին 7.8.9. յօդուածները)։

ՑՕԴ. Ժ.

1. Իւրաքանչիւր համայնքի մէջ կուսակալին կողմէ նշանակուած հաշտարար դատաւոր մը պէտք է ըլլայ որ այդ տեղի կրօնական մեծամասնութեան պատկանող մէկը ըլլալու է։

2. Հաշտարար դատաւորը իրաւունք ունի դատելու.—

Ա. Անվերաքննելի օրինազանցութիւններ, որոնք պարզ ոստիկանական պատիժներու համապատասխան են։ Վերաքննելի խնդիրներ, որոնք 500 դրշ.է եւ երեք ամիս բանտէ աւելի պատիժ չեն նախատեսեր։

Բ. Քաղաքային դատերու մէջ, որոնք մինչեւ 1000 դրշ. արժողութիւն ունին եւ անվերաքննելի են։ Իսկ նոյն քաղաքացիական եւ առեւտրական արդարադատութեան գործերու վերաքննելիութեան պարագային, դատը կրնայ տեսնել որոնք մինչեւ 500 դրշ. արժողութիւն ներկայացնեն։

3. Հաշտարար դատարանի միանոյն առնմ իրաւարար դատարան է։ Ան կրնայ երբ կողմերը ուզեն, հաշտարար դատաւորներ նշանակել որոնք կրնան նաեւ վճռել մինչեւ 5000 դրշ.ի դատերու մասին։ Այս դատարանի որոշումները անվերաքննելի են։

4. Սանճագներու դատարանները միայն քաղաքային առեւտրական մը ունին, որոնք կը բաղկանան նախագահէ մը եւ մէկ իսլամ եւ մէկ քրիստոնեայ ի պաշտօնէ դատաւորներէ, որոնք պէտք է նշանակուին կուսակալին կողմէ։ Սանճագի դատարանները իբր նախնական ատեան կը վճռեն մինչեւ 5000 դրշ.ի դատեր քաղաքային եւ առեւտրական գործերու վերաբերմամբ։ Իսկ իբր վերաքննիչ ատեան կը վճռեն հաշտարար դատաւորներէ տրուած վճիռներուն վրայ քաղաքացիական եւ առեւտրական գործերու վերաբերմամբ։

(45)

ՁԱՆԱՁԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՎԱՐՉԱՊԵՏ Պ. ԼԱՎԱԼ առջի օր մանրամասն բացատրութիւններ տուաւ ելմտական յանձնաժողովին առջեւ, խնդրելով եւ առնել զանազան կրճատումներու դէմ եղած առարկութիւնները: Այս առթիւ ազդարարեց.— «Կամ կ՚ընդունիք խիստ խնայողութեանց քաղաքականութիւնը, կամ ուրիշ ասպարէզ մը կը բռնէք, նոր Թղթադրամ տպելով եւ Ֆրանքին արժէքը ձգելով» Պ. Լաւալ եւս համաձայն ըլլալով կառավարութեան քաղաքականութեան, կը յուսացուի միջին ճամբայ մը գտնել, խորհրդարանին վերաբացման առթիւ.

ՃԱՓՈՆ 500 ԶՕՐՔ ցամաք հանեց Շանկայ, զգաստացնելու համար անոնք որ կ՚ընդդիմանան իր ձեռնարկներուն: Ճափոնի ծրագիրն է ինքնավար շրջանի մը վերածել հիւսիսային Չինաստանը:

ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ հրամանագրով մը արգիլեց կարգ մը ուտեստներու եւ հում նիւթերու արտածումը: Այս առթիւ հրատարակուած զեկոյցը ներքին պատճառներու կը վերագրէ այս տնօրինութիւնը, բայց կը կարծուի թէ արտաքին ազդակներ ալ դեր կատարած են. այսինքն Գերմանիա եւս անուղղակի պիտի մասնակցի պատժական տնօրինութեանց:

ՆԱՒԱՑԻՆ ՆՈՐ ԿԱՅԱՆ ՄԸ պիտի շինուի Մէրս — էլ — Քէպիրի մէջ, Օրանի արեւմտեան կողմը, իշխելով Սպանիոյ եւ հիւսիսային Ափրիկէի նեղ ջրանցքին վրայ:

« ՋՂԻՏԻ ՏԱԾՍ », պատուիրած էր բժիշկը Քարլօ Գարագաշի, որ 46 տարեկան է եւ կը բնակի Վըշայ (Սերպիա): Մարդը փոխանակ համակերպելու եւ իր կեանքը փրկելու, տուն գնաց, ատրճանակը քաշեց եւ անձնասպան եղաւ: Դիակին քով գտան հետեւեալ երկտողը.— « Կը նախընտրեմ մեռնիլ քան ապրիլ առանց ծխելու »:

ՊԵԼՃԻԱԿԱՆ ՕԴԱՆԱՒ ՄԸ ԲՌՆՈՒԵՑԱՒ Տէօնբլերի նաւահանգիստին առջեւ, երբ ծխախոտ կը փախցնէր: Կը կարծուի թէ մաքսանենգները անդամ են հոյակապ Գոշաքօ ընկերութեան, որ միեւնոյն ատեն պատմկագրական հրատարակութիւններ կը ջլէ Փարիզի հրապարակին վրայ: Այս առթիւ դրամատուն մըն ալ խուզարկուեցաւ Կաւո Գուլվարի վրայ, եւ քանի մը հարիւր գիրքեր բռնուեցան:

ԳՈՅԱՄԱՐՏ Օրացոյց 1936, Է. տարի

ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ
ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հ. Յ. Դ. ՊԱՏԱՆԵԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

Դիմել հետեւեալ հասցէին՝ Garang Djarayan, 49, Rue Nationale, Marseille (Fr.).

ԳՈՅԱՄԱՐՏ ՕՐԱՑՈՅՑ ԿԸ ԾԱԽՈՒԻ.—

Մարսէյլ, Միութեան Գրադարան Ընթերցարանը, 49,Rue Nationale, Marseille
Մարսէյլ, Գրատուն Գ. Տէրիկեան, 13, Rue des Dominicaines, Marseille
Փարիզ եւ շրջանը, ԳՐԱՏ-ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼ, 51, Rue Monsieur le Prince,Paris
«Յառաջ»ի խմբագրատունը:
Տեսին, Վահան Հիւսեան, 3, Rue Tellier, Decines
Լիոն Ս. Քըրլըքեան, 115, Rue Moncey.
Ռոման, Ս. Գիւլլի 5, Rue du Puy.
Վալանս, Ղազար Գալուստեան, 58, Rue Bouffier, Valence
Սէնթ Էթիէն, Վարդան Երեմեան, 34, Rue des Frères Chapps
Վիէն, Ներսէս Խաչիկեան, 124, Rue Lafayette
Նիս, Վահան Շէհրէքեան, 182, Bld. de la Madeleine
Կարտան, Լ. Փայաճեան, Puits Bivert-
Ալճէրիա, Պօղոս Արզումանեան, Hôtel Atlas, Blida
Պորտօ, Ա. Քէնտիրեան, Rue Ed. Vaillant, Cenon
Պաղտատ, Տօքթ. Կարապետեան:
Պէյրութ, Խորէն Աշնաւորեան, Bab Yacoub
Պարսից ծոց, Ա. Դէորգեան, A.I.O.C., Abadan
Գանատա, Անդրանիկ Սիրունեան, Sainte - Catarins
Պասրա, Ռուբէն Մնացեան, Librairie, Basrah
Պէյրութ, Արշակ Հէթիմեան, Photo Mourad
Մուսուլ Յարութիւն Արծրունեան, Garage Central
Փօն տ՚Օպնա, Արթին Կարապետեան,
Շարլէքօ, Ստեփան Թիւրքիւնեան
Ամերիկա, B. Palyan, 119, P. O. Box, Milford, Mass.
Հալէպ, Խորէն Գըրքէօէլեան, 22, Rue Boustan Kulah
Դամասկոս, Աւետիս Լօշխանեան, Photo Sport
Պաղտատ, գլխաւոր կայանատ Աւետիս Աղաջանեան
Մարսէյլի արուարձանները Դաշնակցական Գլխաւերը:
Յունաստան, «Նոր Օր»ի խմբագրատունը
Եգիպտոս՝ «Յուսաբեր»ի խմբագրատունը, նաեւ բոլոր դաշնակցական թերթերու խմբագրատուները:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՀԱՅ — ԲՈՅԺ

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԱՄՍԱԹԵՐԹ ԲԺՇԿՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԱՌՈՂՋԱՊԱՀՈՒԹԵԱՆ

Բ. ՏԱՐԻ

Թիւ 13 (Հոկտեմբեր)

Բաժանորդագրութեան պայմաններն են.— Ֆրանսա՝ 20 ֆրանք, արտասահման՝ 25 ֆրանք: Դիմել՝ Dr. CH. AIVAZIAN, 17, Rue Dameme, PARIS (13e):

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ԱՆԻԷՌ ԳՈՒԱ ՔՈԼՈՆՊ՝ «Արամ» Ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը այսօր Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին, սովորական հաւաքատեղին: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

«ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐ»Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

ԱՆԻԷՌ-ԳՈՒԱ-ՔՈԼՈՆՊԻ ՄԷՋ

կազմակերպուած «ԱՐԱՄ» ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ

16 Նոյեմբեր, Շաբաթ երեկոյ, ժամը 9էն մինչեւ առաւօտ

ԳՈՒԱ — ՔՈԼՈՄՊԻ ՔԱՂԱՔԱՊԵՏԱԿԱՆ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

Salle des Fêtes, Rue des Halles, Bois-Colombes.

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻՆ ԱԼ. ԽԱՏԻՍԵԱՆ ԵՒ Լ. ՁՈՐՄԻՍԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին, տիկին ԳՈՒՌՆԵԱՆ (երգ), Օր. Եաֆըլամեան (ջութակ), արտասանութիւն, եւայլն: Հայկական եւ եւրոպական պար:

Ընտիր ճաշ. ճոխ պիւֆէ.

Մուտք 5 ֆրանք:

«ԱՐԱՐԱՑԻ ՕՐ»

կազմակերպուած՝ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԲԱՆԱԿԻ ՀԱՅ ՆԱԽԿԻՆ ԿԱՄԱՒՈՐՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

Կիրակի, 24 Նոյեմբեր 1935

Ա. Մաս.— Այց Etoile Անծանօթ Զինուորին, առաւօտուն ժամը 10ին. ժամադրավայր Ave. Georges V ի եւ Ave. des Champs Elyséesի անկիւնը Հայկ. անկ. ... [illegible]

Բ. Մաս.— Երեկոյթ. «ՓԸԹԻ ԺՈՒՌՆԱԼ»ի սրահին մէջ, երեկոյեան ժամը ճիշդ 9ին, ներկայութեամբ Պատերազմական, Ներքին եւ Աշխատանքի նախարարներու, ինչպէս նաեւ Փարիզի Քաղաքապետութեան, Զինուորական Կառավարիչի, Préfectureի, U. N. C.ի եւ օտար Կամաւորներու Միութեան ներկայացուցիչներու:

Ծրագիր.— Անուանակոչում նահատակուած Լէգէոնականներու, ՄԱՐՏԱՐԵԱՆ: Արարատի կոփը եւ Հայ Լէգէոնի դերը Սուրիոյ եւ Կիլիկիոյ մէջ, ցեղակալ ՏԱՏԵԱՆ: Շարժանկար՝ Սուրիոյ Ռազմիկներու եւ ժողովուրդի փրկութեան Ֆրանսական նաւատորմի կողմէն, լուսացուցիչ տեղեկութիւններով Հրամ. Յ. Թէքէեան: Լեգէոնի կազմութիւնը Ա. ՇԱՆԸՄԵԱՆ՝ ԵՐԳԵՐ ԵՒ ՈՒՂԵՐՁՆԵՐ.

Կ՚ՈՒԶՈՒԻ

Կ՚ՈՒԶՈՒԻ տնական աշխատանքներու համար հայ աղախին մը: Գոհացուցիչ պայմաններ: Դիմել՝ Maison Jean. 42 Ave. de la Porte Clichy, (Paris 17).

50 մէթր հեռու ԻՍԻ կայարանէն եւ 23 եւ 32 թիւ ծառքակառքերու կայարանէն, վարձու են (tout confort) յարկաբաժիններ, 1 փիէսնոց 2000 եւ 2 փիէսնոց **2400** ֆր. ճաշի, ջոֆաժ միասին:

Աժան գինով երկու խանութներ: Դիմեցէք անգամ վրայ. 72 Bld. Rodin, à Issy-les-Moulineaux

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Տրապիզոնցի Միհրան Պարըքէշեան (պապա) կը փնտռէ իր մօրաքրոջ որդին՝ Տիրան Զրաքեան որ կը գտնուի Շիքակօ: Իմացնել՝ «Յառաջ»ի վարչութեան:

ՓՆՏՌԵՑԷՔ եւ ԿԱՐԴԱՑԷՔ

Երգիծաթերթ «ՄԵՂՈՒ»

Փարիզի եւ Շրջանի Յառաջի ցրուիչ Փ. ԱՒԵՏԻՍԵԱՆ:

Imprimerie A. DER (AGOPIAN
Le Gérant: H. STEPHAN
17, Rue Dameme, PARIS (13)

ԽՈՐՀՐԴԱՒՈՐ ՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Անգլ. բնագրէն թարգմ. Ժ. Հեղինակութի՝ ԷԿԱԹԱ ՔՐԻՍԹԻ

Բոճըրտ Էքրօյտ քսան տարեկանին կը սիրահարի գեղեցիկ աղջկան մը որ իրմէ հինգ վեց — տարի աւելի մեծ էր, եւ յետոյ կ՚ամուսնանայ անոր հետ: Փէյթըն էր այդ կնոջ անունը. այրի էր եւ ունէր երախայ մը: Կարճատեւ եւ դժբախտ կ՚ըլլայ այդ ամուսնութիւնը, որովհետեւ Տիկին Էքրօյտ գինեմոլ էր եւ այն պատճառով կը խմէր որ չորս տարի վերջը գերեզման կ՚իջնէ:

Յաջորդ քանի մը տարիներուն Էքրօյտ երկրորդ ամուսնութիւն մը կնքելու մասին չի խորհիր: Երախան եօթը տարեկան էր երբ մայրը կը մեռնի. քսանըհինգին մէջ է հիմա: Էքրօյտ իր սեփական զաւկին պէս կը նայի անոր եւ ըստ այնմ մեծցուցած է զայն, բայց տղան վայրագ բնաւորութիւն մը ունի եւ խոշոր հոգ մը եղած է միշտ իր խորթ հօրը համար: Հակառակ ատոր մեր գիւղին մէջ ամէնքս ալ կը սիրենք Րէլֆ Փէյթընը, նախ որ գեղադէմ երիտասարդ մըն է:

Ինչպէս ըսի, մեր գիւղին մէջ միշտ պատրաստ ենք բամբասանք ընելու: Առաջին օրէն իսկ ամէն մարդ նշմարած էր որ Էքրօյտ եւ Տիկին Ֆէրըրս լաւ բարեկամներ էին իրարու հետ: Պարոն Ֆէրըրսի մահէն յետոյ, անոնց մտերմութիւնը աւելի ուշադրութիւն գրաւեց: Միշտ միասին դուրս կ՚ելլէին եւ գիւղացիները առանց այլեւայլի կը հետեւցնէին թէ Տիկին Ֆէրըրս սուգէն ելլէլ յետոյ պիտի ըլլար Տիկին Էքրօյտ: Արդարեւ այդ տեսակ միութիւն մը շատ յարմար կը թուէր մեզի: Րոճըրտ Էքրօյտի կինը մեռած էր գինեմոլութեան պատճառով: Էշլի Ֆէրըրս խմանին մէկն էր նոյնպէս: Շատ բնական էր որ աքոլամոլութեան այդ երկու զոհերը իրարու քով գային, մոռնալու համար դժբախտ անցեալ մը զոր ունեցեր էին իրենց կողակիցներուն հետ:

Ֆէրըրսները մեր գիւղը հաստատուեցան ճիշդ տարի մը առաջ, բայց Էքրօյտները բամբասանքի առարկայ էին քանի մը տարիէ ի վեր: Րէլֆ Փէյթընի մանկութենէն երիտասարդութեան երկարող տարիներու ընթացքին բազմաթիւ տանտիրուհիներ պաշտօն ստացած էին Էքրօյտի տունէն ներս եւ անոնցմէ ամէն մէկը բուռն կասկածանքի առարկայ եղած էր քրօջ՝ Քարօլայնի եւ իր արբանեակներուն աչքին: Չափազանցութիւն չէ ըսել թէ առնուազն տասնհինգ տարի ամբողջ գիւղը վստահօրէն կը սպասէր որ Էքրօյտ կնութեան առնէր իր տանտիրուհիներէն մէկն ու մէկը: Անոնց վերջինը, օրիորդ Րասըլ, սարսափելի կին մը, անվիճելի իշխանութիւն ունէր տանը մէջ հինգ տարիէ ի վեր, այսինքն երկու անգամ աւելի երկար ատեն մնացած էր քան իր նախորդները: Կը թուի որ եթէ Տիկին Ֆէրըրսի պարագան գոյութիւն չունենար, Էքրօյտ անպատճառ պիտի ամուսնանար իր տանտիրուհիին հետ: Կար նաեւ ուրիշ պարագայ մը — Էքրօյտի հարսին եւ իր աղջկան անակնկալ ժամանումը Գանատայէն: Տիկին Սէսըլ Էքրօյտ՝ դժբախտաբար մահացեր եղբօրը այրին, տուն — տեղ եղած է Ֆըրնլի Փարքի մէջ եւ յաջողած է, համաձայն քրոջ՝ կարծիքին, տանտիրուհին իր տեղը նստեցնել:

Շիտակը բսելով չեմ գիտեր թէ ինչ կը նշանակէ «իր տեղը նստեցնել» — տգեղ կը հնչէ ականջիս — բայց գիտեմ որ օրիորդ Րասըլ շրթունքները ամուր փակած է, թթու ժպիտ մը ունի միայն եւ չափէն աւելի կը ձեւացնէ «խեղճ Տիկին Էքրօյտ»ը որ կարօտ է տագրոջը ողորմութեան: Կարեկցաբար տրուած հաց մը դառն է, այնպէս չէ՞, դժբախտ պիտի ըլլայի եթէ ալխատանքովս չշահէի իմ ապրուստս »:

Չեմ գիտեր թէ Տիկին Սէսըլ Էքրօյտ ինչ խորհեցաւ, երբ Տիկին Ֆէրըրսի խնդիրը հրապարակ ելաւ: Բընականաբար իր գործին կուգար որ իր տագրը ամուրի մնար: Միշտ սիրալիր — չըսելու համար սրտագին — էին իր յարաբերութիւնները Տիկին Ֆէրըրսին հետ, ամէն անգամ որ անոր կը հանդիպէր: Քոյրս կ՚ըսէ թէ ատիկա բան չապացուցաներ:

Անհաւատալի ատենք էին մեր հոգերը Քինկզ Էպօթի մէջ, վերջին քանի մը տարիները: Էքրօյտն ու իր գործերը վիճաբանութեան նիւթ եղած են մեր գիւ համար ամէն տեսակէտով: Տիկին Ֆէրըրսի պարագան ալ իր յարմար տեղը գրաւած է մեր խօսակցութիւններուն մէջ:

Հիմա կացութիւնը տակնուվրայ եղած է. հարսնիքի նուէրներու մասին կը խօսէինք եւ ահա մեր առջեւ ցցուեցաւ ողբերգութիւն մը:

Այս եւ ասոր նման ուրիշ մանր — մունր խնդիրներ մտքիս մէջ պտոյտ կուտային երբ մեքենաբար դուրս ելայ այցելութիւններ կատարելու համար: Կարեւոր հիւանդներ չունէի բարեբախտաբար որովհետեւ անդադար կը խորհէի Տիկին Ֆէրըրսի մահուան գաղտնիքին մասին: Անձնասպա՞ն եղաւ արդեօք: Եթէ այո, անկասկած նամակ մը ձգած պիտի ըլլար իր ծրագիրներուն մասին: Փորձառութեամբ գիտեմ թէ անգամ մը որ կիները վճռեն անձնասպան ըլլալ, սովորաբար կը բացատրեն այն մտավիճակը զոր ունէին անձնասպանութենէն առաջ:

Վերջին անգամ ե՞րբ էր որ զինքը տեսայ. շաբաթէն աւելի չէր: Անոր շարժուձեւերը որոշ առումով մը բընական էին նկատի ունենալով որ ... նկատի ունենալով ամէն ինչ:

Յետոյ յանկարծ յիշեցի որ զինք տեսած էի — թէեւ հեռ չէի խօսած — դեռ երէկ: Րէլֆ Փէյթընի հետ էր զայն փողոցը եւ զարմացեր էի որովհետեւ չէի գիտեր թէ ան ... պիտի կը գտնուէր ... բերուն: Միշտ ալ հասկցայ որ անիկա ... բռած էր իր խորթ հայրիկին ... վեց ամիսէ ի վեր հոս չէր. Ան ... տեսայ զիրենք, քովէ քով կ՚ ... յլին, գլուխ - գլխի եւ տիկինը խօսէր լարուած կերպով.

Կրնամ վստահօրէն ըսել թէ այդ վայրկեանին էր որ ապագայի ... գամ ըլլալով ունեցայ ապագա ... տանդի մը նախազգացումը ... մէջ ... ոչ թէ բան չկար ... ին, այլ տարտամ նախազգացումի ... դէպքերու դառնալուն մասին ... Փէյթընի եւ Տիկին Ֆէրըրսի ... օրուան մտերմիկ խօսակցութիւն ... անհաճոյ տպաւորութիւն մը ... վրաս: Այդ մասին կը ... երբ դիմացս ելաւ Րոճըր Էքրօյտ ... — Շէփըրտ, զարմացաւ ան ... քեզի կը փնտռէի, սարսափելի ... մը...

Ուրեմն գիտե՞ն ալ իմացա ... (Շար.)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Clacière 15 – 70

(ՆՐԹԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՓԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՈՒՐԲԱԹ 15 ՆՈՅԵՄԲԵՐ VENDREDI 15 Novembre 1935

11 ՏԱՐԻ – 11e Année No. 2962

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՐՈՐԴ ԽՕՍՔ

ՈՒՆՁԵՒ ՈՐ ԼՈՒԾՈՒԻՆ, ՓԼԻՆ ՈՒԺԱՍՊԱՌ

Ցաւասօրէն եւ ծրագրեալ քաղաքականութեամբ մը յառաջ տանելով «լքեալ» գոյքերու առարը, Էնկիւրի յաջողած է նաեւ Սանասարեան խանը,— որուն գինը առնուազն կէս միլիոն ոսկի կը հաշուէին իրենք, առարաառնները:

Աւելի առաջ, իւրացուցեր էին Բանկալթիի գերեզմանատու — նը, արժէք՝ աւելի քան երկու միլիոն ոսկի:

Եւ հիմա կարգը եկած է «ակադի մարգրին»: Էնկիւրի չի գոհանար հում – հում կուլ տալով երկու մեծագումար հարստութիւնները: Այժմ երկու նոր դատեր բացուած են, իբրեւ թաց ու պակ թերջամարի առարառութեան մը:

Պոլսոյ քաղաքապետութիւնը 170,000 ոսկի հատուցում կը պահանջէ Պատրիարքարանէն, առարկելով թէ Բանկալթիի գերեզմանատան դատը չորս տարի տեւած ըլլալով, արժէքը ինկած է եւ իրենք վնաս կրած են:

Կը պահանջէ նաեւ դատին առթիւ չորս հոլըննակկցներու դրմէ արամադրուած եռաչխատութեան գումարը, 20.000 ոսկի.

Միեւնոյն վարչութիւնը հին տետրակները քրքրելով, երեւան հանած է թէ ժամանակին ընդարձակած էր գերեզմանատան ճամբան եւ այդ առթիւ 5000 ոսկիի պարտք մը կ'ինայ պատրիարքարանին վրայ:

Այս նոր դատերը վարելու համար, Պատրիարքարանի թուրք փաստաբանը կը պահանջէ 7500 ոսկի:

Իսկ թէ ինչ ծախսուած է մինչեւ հիմա, երկու դատերուն համար— գերեզմանատան (չորս տարի) եւ Սանասարեան խան (10 12 տարի),— թերեւս պատրիարքարանը ինքն ալ չի գիտեր:

Բոլորը միասին հաշուելով,— ծախսուածն ու վճարելին — կ'ունենանք առնուազն 250,000 ոսկիի գումար մը, որ կը քամէ ազգային ապրիլը:

Միայն նոր պահանջուած գումարները,— 170,000, 20,000, 5000 կը կազմեն 195,000 ոսկիի գումար մը, առանց հաշուելու դատական ծախքերը եւ փաստաբանի վարձքը:

Զարմացանք միամիտ պէտք է ըլլալ, հաւատալու համար թէ Պատրիարքարանը պիտի կրնայ շահիլ այս նոր դատերը:

Գերեզմանատան եւ Սանասարեան խանի դատերուն առթիւ ալ, մարդիկ միշտ յուսատես էին, մանաւանդ որ քանի մը անգամ պատասլար վճիռներ արձակուեցան:

Եւ սակայն.—«Թուրքը կառքով կ'որսայ նապաստակը»:

Թող տալով հանդերձ որ Պատրիարքարանը ապառօրէն դատ լարէ եւ մեծ գումարներ մսխէ, թրքական դատարաններն ու կառավարութիւնը տարին – բերին եւ վերջնական հանգոյցը կապեցին ճիշդ այնպէս ինչպէս որ ծրագրեր էին առաջին օրէն,— գրաւել իբրեւ «լքեալ» գոյք:

Մինչեւ հիմա այս առարառութիւնը կը կատարուէր վարչական եղանակով, այն թեթեւ յոյսը ներշնչելով թէ կարելի է ի հարկին առարկել:

Այժմ դատ բանալու շնորհ ընելով, յարգած կ'ըլլան «օրինական» բոլոր տրամադրութիւնները: Հետեւաբար, այլեւս ոչ մէկ առարկութիւն:

Նոր դատերն ալ անշուշտ պիտի յանգին նոյն ելքին: Պատրիարքարանը պիտի դատապարտուի վճարելու պահանջուած դրամները:

Ի՞նչպէս,— Այդ մասին «բարեխնամ» կառավարութիւնը չէ որ պիտի մտածէ: Արդէն քանի մը անգամ կոխեցին Պատրիարքարանը, արգելքի տակ առնելով անոր դատարկ սնտուկը, գանձելու համար քանի մը հազար ոսկիի տուրք: Եթէ դրամ չկայ, կալուա՞ծ կը պակսի, գրաւել կամ ծախել տալու համար:

Եւ այսպէս, անընդհատ ու մեթոտիկ շարունակելով առարառութիւնը, գիշեր – ցերեկ «լքեալ» հարստութիւն փնտռելով եւ իւրացնելով, քաղաքապետութիւնը կ'ուզէ Պոլսոյ հայկական մնացորդը եւ ու՛ հասարակ բոլոր փոքրամասնութիւնները վերածել անձնասպառ եւ փիրուն վիճակի մը, որպէսզի կազմալուծուին եւ փլին ժամանակէն առաջ: Որպէսզի չկարենան ոչ դպրոց կամ որբանոց, ոչ ալ հիւանդանոց պահել: Որպէսզի կառավարութեան յանձնեն ինչ որ ունին, իբրեւ չարժան կամ անշարժ հարստութիւն եւ իրաւունք:

Երբ Հրեաներն անգամ կը հեռանան Թուրքիայէն, թօթուելով իրենց ոտքերուն փոշին, աւելորդ է մնացեալի մասին խօսիլ:

Եւ այս բոլորը տեղի կ'ունենան ճիշդ այն առեն, երբ անհաւ — բեկ փոքրամասնութիւնները հազար կտոր եղան, եւ մասնաւորապէս Հայերը հաւատարմութեան գաւինեպաշտ չահեցան, թաղերնին կազմելով, հանգիստեալ պատարագ մատուցանելով, մաղթելով եւ Թուրքերէն աղօթքներ ու քարոզներ արտասանելով իրենց եկեղեցիներուն մէջ,— Աթաթիւրքի արեւշատութեան համար...

Աւարառութեան արշաւին հետ, ահաւասիկ շարաշուք լուր մը եւ,— Թուրքիան բաժնուած երեք շրջանակներու,— 1. Այն ուր պիտի խառցնեն Թուրք բնակչութիւնը.—2. Զուլման ենթարկուելիք շրջան.— 3. Արգիլուած գօտի:

Անցեալ տարի յայնօրէն խօսուեցաւ այդ ծրագրի մասին, որուն գլխաւոր նպատակն է ոչ-Թուրք փոքրամասնութեանց համախմբութիւնը խզեցնել 10 առ հարիւրի, Թրքական հոծ զանգուածներու մէջ: Շատ հին է ծրագիրը, գաղանապէս մշակուած, եւ առանձնապար գործադրելի: Ամէն պարագայի մէջ, Թակարդ մը արագ Թրքացման:

Բայց դեռ կանուխ է այդ մասին խօսելու համար:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԾԱՆՐ ԽՌՈՎՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԵԳԻՊՏՈՍԻ ՄԷՋ

ՑՈՅՑԵՐԸ ՈՒՂՂՈՒԱԾ ԵՆ ԱՆԳԼԻՈՅ ԴԷՄ

Ցարձակում Գահիրէի անգլ. ծիւպաշտօնատանն վրայ

Նոյեմբեր 13ին շատ ծանր դէպքեր պատահեցան Գահիրէի, Թանթայի եւ Եգիպտոսի զանազան վայրերուն մէջ: Ամբոխը ընդհարեցաւ ոստիկանութեան հետ, եւ առաջին առթիւ սպաննուեցան երեք հոգի: Վիրաւորներուն թիւը կը հաշուեն 125 — 150: Ամէնէն ծանր դէպքերը պատահեցան Գահիրէի մէջ:

Դէպքին շարժառիթն էր 17րդ տարեդարձը այն օրուան (1918 Նոյեմբեր 13) երբ եգիպտական առաջին պատուիրակութիւնը Լոնտոն գնաց, զինադադարէն անմիջապէս վերջը, Եգիպտոսի անկախութիւնը խնդրելու համար: Արդիւնքի մասին մեծ վստահութիւն տիրէր, քանի որ Եգիպտոս աջակցեցաւ Անգլիոյ, մեծ պատերազմի ընթացքին: Արդ, Եգիպտոսի ազգայնականները նկատելով որ 17 տարիէ ի վեր ի զուր կ'ըլլեն իրենց յոյսերը, ուզեցին այս անգամ օգտուիլ առիթէն, քանի որ միջազգային կացութիւնը խանգարուած է իտալեւհաբէշական պատերազմին հետեւանքով: Շատեր իտալական դրդումներու կը վերագրեն այս դէպքերը: Խռովութեանց անմիջական պատճառ կը համարուի Անգլիոյ արտաքին նախարարին անցեալ շաբթուան մէկ ճառը, ուր ըսած էր.

— Ն. Վեհափառութեան կառավարութիւնը շարունակ ջանացած է ազատ եւ սերտ գործակցութիւն մը հաստատել Եգիպտոսի հետ, սակայն երբ քննեցինք 1923ի եւ 1930ի սահմանադրութեանց գործադրութեան խնդիրը, յարմար չտեսանք ու այժմ, առաջին սահմանադրութիւնը անգործնական, իսկ երկրորդը անժողովրդական գտնելով:

Այս յայտարարութիւնը եւ ուրիշ երեւոյթներ արդէն գրգռած էին ազգայնականները, եւ փոթորիկը պայթեցաւ Նոյեմբեր 13ին: Եգիպտական կառավարութիւնը վերջերս ապահովութիւն խնդրած էր անգլիական կառավարութենէն, որպէսզի չխախտէ Եգիպտոսի սահմանադրութիւնը, զինուորական լայն գործողութիւններ կատարելով Եգիպտոսի մէջ, ի պատասխան Իտալիոյ պատրաստութեանց: Լոնտոն խուսափողական պատասխաններ տուաւ, ինչպէս կը հաստատէ Սըր Ս. Հօրի ճառն ալ:

«Վաֆտը», Եգիպտոսի ազգայնական հզօր կազմակերպութիւնը, ժամանակի յարմար կը նկատէր բուռն ցոյց մը կատարելու: Եւ շարժման մէջ դրուեցան մասնաւորապէս ուսանողները: Կուսակցութիւնը անմիջապէս հաղորդեց Նահաս փաշայի կառավարութեան թէ այլեւս չպիտի աջակցի: Առաջին ընդհարումը պատահեցաւ «Վաֆտ»ի կեդրոնին առջեւ: Ուսանողներու բազմութիւն մը կուսակցութեան ընդհ. քարտուղարին կրակոտ մէկ ճառը լսելէ յետոյ, յարձակեցաւ ոստիկանութեան վրայ, որ քանի մը ձերբակալութիւններ կատարած էր ճառախօսութեանց միջոցին: Կացութիւնը աւելի ծանրացաւ, երբ ուսանողները ոստիկանական չղթան խզելով յարձակեցան անգլիական հիւպատոսարանին վրայ եւ ջարդեցին դուռը: Այս առթիւ փշտաւեցանփողոցի լամբարներ, կառքեր եւ բազմաթիւ խանութներ, մինչ ամբոխը կը շարունակէր քարեր եւ երկաթի կտորներ նետել ոստիկաններուն վրայ, աղաղակելով.— «Անկցի՛ Անգլիա, անկցի՛ Սէմուըլ Հօր»: Ֆաարջայնի հիւանդանոցին մօտ 3000 ցուցարարներ յարձակեցան ոստիկանութեան վրայ եւ յետոյ քալեցին գէպի վարչապետին պաշտօնական բնակարանը, պահանջելով զօրծադրել 1923ի սահմանադրութիւնը (բացարձակ անկախութիւն): Արտաքին գործերու պաշտօնատան առջեւ վեց ոստիկաններ վար նետուեցան 30 ոտք բարձրութենէ մը: Խալիֆա կոչուած բազմամարդ թաղին մէջ ուսանող մը կատաղօրէն յարձակեցաւ ոստիկանի մը վրայ, որ կը փորձէր իր ձեռքէն առնել հրացանը: Այդ դէնքը կը պատկանէր անգլիացի ենթասպայի մը, որ չարաչար ծեծուած էր ամբոխին կողմէ, գլուխէն զարնուելով:

Ոստիկանութեան ուժը անբաւական համարուելով, Եգիպտոսի հետեւակազօրքը օգնութեան հասան եւ շղթաներ կազմեց Գահիրէի զանազան կէտերուն վրայ: Այդ գիշերը 30 — 40,000նոց բազմութիւն մը խռնուած էր վրաններու տակ, եւ անդադար կ'աղաղակէր.

— Կեցցէ՛ յեղափոխութիւնը, կեցցէ՛ անկախութիւնը:

Ամբոխը միեւնոյն ատեն Գուրանէն հատուածներ կ'արտասանէր, առաջնորդութեամբ Իւլէմայի մը:

«Վաֆտ»ը պատերազմ կը հռչակէ Անգլիոյ դէմ

Խռովութիւնները աւելի ծանրացան «Վաֆտ»ի սարքած միթինկէն վերջը: Ամբոխը ոստիկանութեան եւ զօրքին վրայ յարձակեցաւ աղիւսի եւ երկաթի կտորներով, քարերով եւ շիշերով: Վիրաւորներուն թիւը այնքան շատ էր որ հարկ եղաւ բոլոր հիւանդապահ կառքերը օգնութեան կանչել: Ամբողջ գիշերը վիրաւորներ կը փոխադրուէին դէպի հիւանդանոց:

Միթինկին կը մասնակցէին մօտ 40,000 Եգիպտացիներ, մեծ մասով երիտասարդներ եւ ուսանողներ որոնք ամէն աչխատանք դադրեցուցած էին: Ժողովը միաձայնութեամբ քուէարկեց բանաձեւ մը, որ իրականին մէջ Վաֆտի պատերազմի յայտարարութիւնն է Անգլիոյ դէմ: Կուսակցութեան գործադիր մարմինը տուած է հետեւեալ ծանրակշիռ որոշումները.—

1.— Հրաւիրել ազգին բոլոր դասակարգերը եւ բոլոր կազմակերպութիւնները որ մերժեն որ եւ է գործակցութիւն Անգլիացիներու հետ, ցորչափ անոնք կը վնասեն երկրին սահմանադրութեան եւ անկախութեան:

2.— Ազգային պարտականութիւնը կը պահանջէ որ դահլիճը հրաժարի, գործադրելով Անգլիոյ հետ չգործակցելու որոշումը:

3.—Եթէ դահլիճը մերժէ հրաժարիլ, Վաֆտը պիտի զլանայ իր աջակցութիւնը:

4.— Որ եւ է դահլիճ որ կը հաւանի գործակցիլ Անգլիացիներուն հետ, պիտի համարուի դաւաճան՝ երկրին դէմ եւ Վաֆտը անոր դէմ պիտի պայքարի իր ամբողջ ուժով:

Կարճ խօսքով, ազգայնականները կը պահանջեն Եգիպտոսի բացարձակ անկախութիւնը եւ չեն հանդուրժեր որ Անգլիա միջամտէ իրենց ներքին գոր-

(Շար.-ը կարդալ Գ. էջ)

Թուրքիա կը բաժնուի երեք շրջանակներու

Պոլսէն կը հեռագրեն թէ Ծերակուտարանին յանձնուեցաւ օրինագիծ մը որով կը բարեփոխուի բնակութեան (իսքեան) օրէնքը եւ գործադրութիւնը ներքին գործավարութենէն առնուելով կը յանձնուի Առողջապահական գործավարութեան:

Երկիրը պիտի բաժնուի երեք շրջանակներու.— 1. Այն շրջանակը ուր կ'ուզուի խառցնել Թուրք բնակչութիւնը եւ Թուրք մշակոյթը: 2. Զուլման (թէմսիլ) ենթարկուելիք շրջանը: 3. Այն շրջանակը ուր արգիլուած է բնակութիւնը:

Անձնագիրներու նոր գինը

Երէկ հաղորդած էինք թէ Սէնի նահանգապետին հրամանով, ինքնութեան թուղթերու գինները բարձրացած են, հարիւրնոցը՝ 220ի, քսաննոցը՝ 35ի, իսկ պայմանաժամը՝ երկու տարիէն երեք տարուան:

Այս առթիւ կը հաղորդուի թէ օտար արհեստաւորները (արթիզան) եւ անոնք որ ապսպրանքով գործ կ'առնեն (փաօնիէ), պէտք է դեկտեմբեր 1էն առաջ խնդրագիր ուղղեն, իրենց յատուկ տոմսը ստանալու համար, համաձայն օգոստոս 8ի հրամանագրին:

Ե. Պարսամեանի սպանութիւնը Նուպարաշէնի մէջ

«Նոր Օր»ի մէջ կը կարդանք (10 Նոյեմբեր).—

«Սեւան» կը տեղեկանայ թէ գրաչար Եղուարդ Պարսամեան Նուպարաշէնի մէջ (Հայաստան) սպաննուած է չարագործներու կողմէ, որոնք ձերբակալուած են:

Եղուարդ Աթէնք գտնուած միջոցին, երկար ժամանակ աշխատած է «Նոր Օր»ի գրաչարատան մէջ: Ճարպիկ եւ ուշիմ աշխատաւոր մըն էր, որ գիտէր իր խակական համոզումները ծածկել: Հանգուցեալը եղբայրն է ծանօթ գրագէտներ Մերուժան եւ Մկրտիչ Պարսամեաններուն: Մեր ցաւակցութիւնները հանգուցեալին ազգականներուն:

ՅԱՌԱՋ.— Մեր խորին վշտակցութիւնը՝ մեր աշխատակից Մկրտիչ Պարսամեանի եւ եղբայրներուն:

Ցուլահայերու հպատակութեան խնդիրը

«Նոր Օր» կ'իմանայ թէ վերջին օրերուն, ժողովրդային Թաղականութիւններու կողմէ կառավարութեան մօտ դիմումներ կատարուած են Ցունահայերու հպատակափոխութեան մասին: Պատկան նախարարութենէն թելադրուած է յուշագիր մը ներկայացնել Հայերը չահագրգռող խնդիրներու մասին, որոնց լուծման համար կառավարութիւնը ամէն դիւրութիւն պիտի ընծայէ:

Ի՞նչ կը խորհին Լոնտոնի մէջ

Անգլ. թերթերը երեւութապէս կարեւորութիւն չեն տար Եգիպտոսի դէպքերուն, անպատասխանատու տարրերու վերագրելով զանոնք, բայց եւ այնպէս իրազեկներ լուրջ կը գտնեն կացութիւնը: Շատեր Վաֆտի այս արտակարգ գործունէութիւնը կը վերագրեն իտալական քարոզութեանց, որ կը կատարուին թէ ձայնասփիւռ գործիքներով եւ թէ Եգիպտոսի իտալական գաղութին միջոցաւ: (Մօտ 200,000 Իտալացիներ հաստատուած են Եգիպտոսի մէջ): Այս առթիւ գիտել կը տրուի թէ անգլ. կառավարութիւնը վերջերս քանի մը անգամ բողոքեց իտալական կառավարութեան, զանգատելով թէ արաբերէն քարոզութիւններ կը կատարուին Պարիի անթելի կայանէն, Եգիպտոսի եւ Պաղեստինի Արաբներուն համար: Պաշտօնական շրջանակներու մէջ ալ իտալական քարոզութեանց կը վերագրեն Նահաս փաշայի դահլիճին եւ հետեւաբար Անգլիոյ դէմ մղուած պայքարը: Կասկած չկայ թէ այս դէպքերը աւելի պիտի սրեն Անգլիոյ եւ Իտալիոյ յարաբերութիւնները:

*** Միեւնոյն օրը (չորեքշաբթի) Եաֆայի Արաբներուն բոլոր խանութները եւ սրճարանները փակուեցան, իբրեւ բողոք բրիտանական մարզպանին դէմ, որ Երուսաղէմ կը հասնէր այդ օրը: Արաբները կը գանգատին թէ մարզպանը Հրեաներուն կողմը կը բռնէ եւ թէ անոնց ժողովներուն մասնակցած է, Անգլիա գտնուած միջոցին:

Արեւելեան Աֆրիկեան պատերազմը

Իտալացիները մօտեցա՞ծ են Ճիճիկայի

Ատտիս - Աբէպայէն կը հեռագրեն թէ կայսրը չէ կրցած հեռանալ մայրաքաղաքէն, իբրեւ հետեւանք աւանդական սովորութեան մը, որուն համաձայն իւրաքանչիւր ամսուան առաջին եօթը օրերը կը յատկացուին աղօթքներու: Այդ առթիւ հանդիսաւոր պատարագներ կը մատուցուին եօթը օր անընդհատ: Աւանդութեան համաձայն, չարաբաստիկ բան է խզել այս աղօթքները, մանաւանդ երբ երկիրը վտանգի մէջ է:

*** Իտալական աղբիւրէ կը հեռագրեն թէ հիւսիսային շրջանին բանակը հասած է մինչեւ Թաքքազէ գետը եւ թէ քանի մը օրէն պիտի գրաւէ 200 մղոնի անընդհատ գիծ մը, Սուտանի սահմանագլուխէն մինչեւ Մաքալէ: Այս գծին ետեւէն պիտի կազմակերպուի յաջորդ յառաջխաղացութիւնը: Սոմալիի ճակատին վրայ (Հարար), իտալական զօրամասերը կը շարունակեն յառաջանալ: Զրոյցի մը համաձայն, հազիւ 45 քիլոմեթր հեռու են Ճիճիկայէն, ուր կը գտնուի հաբէշական գլխաւոր բանակը (ինչպէս եւ Վէհիպ փաշա):

Հարրարէն կը հեռագրեն թէ Ռաս Տէսթա, հարաւային բանակին սպարապետը, պաշտպանողական շարժում մը ձեռնարկած է Իտալացիներուն դէմ:

*** Զօր. Կրացիանի կը շարունակէ հարաւային ճակատէն յառաջանալ դէպի Հարրար: Եթէ այս քաղաքը իյնայ Սէմիէն լեռներուն եւ անապատին հետ, Իտալացիները ոչ միայն գրաւած պիտի ըլլան այն երկրամասը ուրկէ քշուեցան 1896ին, այլեւ այն Նըրանգքը որ կը միացնէ Էրէթրէն եւ Սոմալին: Հիւսիսային ճակատէն ալ Իտալիա շարժման մէջ դրած է 100000նոց բանակ մը եւ բազմաթիւ խոշորթնդանօթներ, աւելի շատ ահուսարսափ տարածելու եւ հաբէշական բանակը կազմալուծելու համար: Հռոմէն կը հաղորդեն թէ Իտալիա աւելի պիտի խտացնէ զինուորական գործողութիւնները, եթէ արքայից արքան տեղի չտայ, յոյսը դնելով Ազգերու Դաշնակցութեան վրայ:

ԼՈՆՏՈՆԷՆ ՎՏԱՐՈՒԵՑԱՒ Փերլինի հիթլէրական պաշտօնաթերթին թղթակիցը, Տօքթ. Թօսթ, որ իր պաշտօնէն դուրս գործեր կը կատարէր, իբրեւ գաղտնի գործակալ: Թղթակիցը հեռացաւ տրուած պայմանաժամէն առաջ, օդանաւ մը նստելով:

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԻՏԱԼԻԱՅԷՆ

ՊԱՏԺԱԿԱՆ ՏՆՕՐԻՆՈՒԹԵԱՆՑ ՀԵՏԵՒԱՆՔՆԵՐԸ

ՀՌՈՄ, 12 Նոյ.— Ամբողջ աշխարհ ակնդէտ կը սպասէ թէ ինչ արդիւնքներ եւ անդրադարձումներ պիտի ունենան Ազգաժողովին մէջ Իտալիոյ դէմ որոշուած պատժամիջոցները։ Այս հետաքրքրութեան գլխաւոր պատճառը իտալեւհապէշական պատերազմը կասեցնելու խնդիրը չէ, այլ թէ ինչ իրական արժէք կը ներկայացնեն այդ պատժամիջոցները, որոնցմով Ազգաժողովին հիմնադիրները կ'երազէին անհնար դարձնել պատերազմը։

Բնականաբար, Ժընեւի մէջ որոշուած միջոցներու արդիւնքը կը պարզուի ամիսներ վերջ։ Սակայն այսօր կրնանք ըսել թէ Իտալիա համատարած որոշած է գերագոյն ճիգեր թափել, անոնց դիմագրաւելու համար։

Իտալիան կը գործէ քանի մը ուղղութեամբ.—

1. ԽՆԱՅՈՂՈՒԹԻՒՆ.— Աւետարական աէնաքեանները գլխաւոր Պ. Փականոյի նախագահութեամբ տեղի ունեցաւ խանութպաններու ներկայացուցիչներու ժողովը, քննելու համար այն բոլոր հարցերը որ կապ ունին ուտեստեղէնները խնայողական սպառումին կէտին հասցնելու հետ։

Արդէն գործադրուեցաւ միսի վաճառումը պակսեցնելու որոշումը։ Երեքշաբթի եւ չորեքշաբթի օր բոլոր մսավաճառանոցները փակ կ'ըլլան. ժողովուրդը փոխան միսի ձուկ կը գնէ որ մեծաքանակ բերուած կը եւ շատ մատչելի գնով ժողովուրդին կը ծախուի։

Ըսենք նաեւ որ ճաշարաններէն խաղաղ վերցած են անգլիական եւ ֆրանսական ճաշեղէնները, ինչպէս նաեւ խմիչք, զանազան պանիրներ, գինիներ, եւն. որոնք ներածուած էին պատժարկու երկիրներէն։

Պետական պաշտօնատուներու աշխատանքի ժամացոյցը փոփոխութեան ենթարկուած է հետեւեալ ձեւով — 8էն 12.30 եւ 15էն 18։ Այսպէս՝ Իտալիա գլխովին կը փոխէ աշխատանքի ձեւերը, որպէսզի կարենայ խնայել ելեկտրական հոսանք եւ վառելանիւթ պաշտօնատուները լուսաւորելու եւ տաքցնելու համար։ Հոսք իր մայրաքաղաքի հանգամանքով ունի բազմաթիւ պաշտօնատուներ, ու բով դրալի արդիւնք պիտի ունենան ձեռք առնուած միջոցները։

Սրուշ խնայողութիւն կ'ակնկալուի նաեւ գործածուած թղթեղէնի եւ ուրիշ պիտոյքներու սահմանափակումէն։

2.— ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԳՈՅՔԵՐԸ այն երկիրներուն դէմ՝ որոնք ընդունած են պատժամիջոցները։ Շատ մը խանութներ արդէն ցուցադրած են ազդեր, որոնցմով կը յայտարարեն թէ կը ծախեն միայն ազգային ապրանքներ եւ պայքար կ'ընեն պատժարկու պետերու ապրանքներուն դէմ։

Գոյքերի խնդիրը դեռ նախնական վիճակի մէջ կը գտնուի, սակայն, բաւ ձեռք առնուած միջոցներու որոնք կանոնաւորուելու պիտի գործադրուին՝ շատ ջանքեր մեծ համեմատութեան պիտի հասնի, մանաւանդ երբ նկատի առնենք որ ներկայ իտալական արդիւնաբերութիւնը ի վիճակի է արտադրելու ապրանքներ որոնք բնաւ եւս չեն մնար օտար ապրանքներէ, թէ տեսակով թէ գիներու չափաւորութեամբ։

Միեւնոյն ատեն Իտալիա ձեռնարկած է փոխադարձ խստութեանց, պատժարկու երկիրներու դէմ։ Արքայական հրամանագիր մը կը թուէ այն ապրանքները որոնց ներածումը են — թակայ է մասնաւոր արտօնագրի, ո՛ր երկրէն ալ ըլլայ։ Ցանկին մէջ կը գտնուին ամէն տեսակ արտադրութիւններ, միսէն եւ ձուկէն մինչեւ կարագը, թռչուններէն մինչեւ ձարպը, հում երկաթէն մինչեւ մետաքսը, թանկագին քարերը եւ քիմիական պարարտ։

Այս հրամանագիրը գործադրելի է Նոյ. 18էն, ճիշդ այն օրը երբ Ազգերու Դաշնակցութեան անդամները պիտի գործադրեն տնտեսական պատիժները։ Այս տնօրինութեամբ, երկրին ճարտարարուեստական եւ առեւտրական կեանքը աւելի քան երբեք կ'իյնայ կառավարութեան հսկողութեան տակ։

Ուրիշ արքայական հրամանագիր մը կը յայտնէ թէ գէպի Ֆրանսա եղած արտածումներուն արժէքը պէտք է կանխիկ վճարուի Իտալիոյ մէջ։

Նոյ. 11էն սկսաւ գործադրութիւնը առեւտրական նոր ժամանակացոյցին, խնայելու համար ջերմութիւնը եւ ելեկտրական լոյսը։ Այսպէս նպարեղէնի խանութներուն փակումը պէտք չէ ուշանայ ժամը 7.30էն (Հոկտ.—ապրիլ), եւ 8էն աւելի ուշ (մայիս 1էն սեպտ. 30)։ Այս խանութներուն դէբերը առաւօտ կրնան բանալ իրենց ուզածին չափ կանուխ։ Միւս բոլոր խանութները, կարգ մը բացառութիւններէ զատ, պէտք է բացուին առտուն 7.30ին եւ փակուին 7ին, հոկտ. 1էն ապրիլ 30, իսկ մայիս 1էն սեպտ. 30, իրիկուան ժամը 7.30ին։

Հիմա որ պայքար բացուած է օտար արտադրութեանց դէմ եւ ցուցափեղկերէն հանուած են անոնք, մեծաքանակի վաճառականները կը հարցնեն ի՛նչ պիտի ընեն իրենց գնած օտար ապրանքները։ Այս առթիւ թերթ մը կը գրէ.— Այդ կարգի ապրանքները բնականաբար մաս կը կազմեն երկրին հարստութեան եւ պէտք է օգտագործուին, բայց միեւնոյն ատեն պէտք է արագօրէն անհետանան հրապարակէն։

Ընդհանուր չարժումին միացած է նաեւ Պ. Մուսոլինի։ Հինգշաբթիէն սկսեալ աշխատանքները պիտի լրացնէ իրիկուան ժամը 4.30ին։ Այդ ժամուն կը փակուին բոլոր պետական պաշտօնատուները, լոյսը եւ ջերմութիւնը խնայելու համար։ «Առաջնորդը, որ սովորութիւն ունէր երկար ժամեր մնալու Փալացցօ Վենեցիայի մէջ, կէս օրէն յետոյ, տուն կը վերադառնայ ժամը 4.30ին եւ բոլոր նախարարները կը գադրեցնեն իրենց աշխատանքը։ Դեսպաններու ընդունելութիւնը պիտի կատարուի առտուն կամ կէսօրուան ճաշէն վերջ։ Ճաշի համար սահմանուած է միայն կէս ժամ, եւ բոլոր պետական պաշտօնեաները անընդհատ պիտի աշխատին ժամը 8էն 4.30

Թ.Դ.Թ.ԱԿԻՑ

ԱՆՆՄԱՆ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Դառն կսկիծով կորդացի, այդ համակրելի եւ անձնազոհ հայ երիտասարդի մահուան լուրը։

Յարութիւնը վաղուց կը ճանչնամ։ Գիտեմ Պոլսէն, Վանէն եւ Երեւանէն։ Կը յիշեմ Պոլսոյ այն շրջանը, երբ հայ երիտասարդները խանդավառուած յեղափոխական եւ հայկական գեղեցիկ գաղափարներով գունդ-գունդ կը վազէին դէպի քաղաքական եւ մարտական հզօր կազմակերպութիւնը։ Յարութիւնը անոնց առաջիններէն էր։

Պալքանեան պատերազմի ժամանակ, լուռ ու մունջ սպասումի մը կը սաւառնէր Պոլսոյ շրջանի քրիստոնեայ ազգաբնակութեանց գլխուն. անհրաժեշտ էր կանխարգել միջոցներու մասին մտածել եւ կազմակերպուիլ։ Այդ գաղտնի, կարգապահ աշխատանքներու ընթացքին էր մանաւանդ, որ Յարութիւնը հրապարակ ելաւ իր ընդունակութիւններով։ Ան մէկն էր որ ամէնէն շատ առաջադրուած էր զինուորական դաստիարակութեան կարգով։ Այդ ուղղութեամբ բաւական պատրաստուելէ յետոյ, դեռ օգտակար եղաւ շատ ուրիշներուն։

Ընդհանուր պատերազմ է... Ճակատ փոխադրուելով 1916ին, յանկարծ Յարութիւնը կը տեսնեմ Վանի մէջ։ Եկած են քանի մը երիտասարդներով իրենց զոհողութեան բաժինը բերել ընդհանուր պայքարին։ Յարութիւնը լծուած է ամէն տեսակ աշխատանքի, ժամանակ մը դայթակղութեան եւ պարենաւորման, ապա Թէմարի շրջանի կուսակցական գործիչ, յետագային դարձեալ զինուորական շարքերու մէջ առաջին գծի վրայ։

1918ի աշնան տուաւական բանակի հեռացումով Վանի պաշտպանութիւնը ապահովելու նպատակաւ կը կազմակերպուի տեղական Արդ գունդը։ Կը պատրաստուին ու կը մարզուին զինուորներ եւ ենթասպաներ եւ ճակատ կ'ուղեւորուին։ Յարութիւնը առաջապահներու մէջն է ու կը մեկնի Անձաւ ճակատը։ Կը մտնէ գնդացիրի բաժնին մէջ եւ կ'աշխատակցի նոյնպէս Թուաւրէն մեզի մնացած եւ Վանի լճի վրայ լողացող զինուորական նաւերու գործածութեան։ Կարգապահ զինուորի մը նման մինչեւ վերջին բոպէն իրեն վստահուած զիրքերը կը պահէ։ Իսկ նահանջի պարագային ալ կատարեց ամէնէն վտանգաւոր հրամանը։ Երբ ամբողջ Անձաւի զօրամաս նահանջած է արդէն, ան կը մեկնի դէպի նաւերը եւ կրակը տալէ յետոյ, հազիւ զէնքերով կը կարողանայ անվտանգ հասնիլ զօրամասին Պոյաղիտ - Աղա։

1918ի գարնան Սալմաստ ենք։ Մեր գունդով կը մասնակցինք Երեւանի շրջանի բոլոր կռիւներուն։ Յարութիւնը իր գնդացիրներով միշտ ու մէնէն վտանգաւոր դիրքերու վրայ է Դուռ Բուռ ն Ռիզա Ոսմանով [illegible] Քիւշքիւք եւ Պէյիւք Վէտիները

Երբեմն չպիտի մոռնամ այն Պէյիւք Վէտիի կռիւներէն Սարդարապատի ճակատամարտի նախօրեակին կ'ապրինք. Թշնամի օդակը հետզհետէ կը նեղնայ։ Արամէն կարգադրութիւն կը ստանանք զէնքերով իսկ Դամլայուի ամբողջ հայ ազգաբնակութիւնը գիւղացիներով փոխադրել եւ յետադարձին ալ մեր զօրամասով քաշուիլ Դամ-լուղ։ Մեր ճանապարհը կ'անցնի ամբողջապէս թրքական գիւղերով։ (Ախշար, Պէյիւք - Վէտի, Շիրազլու, Քիւչիւք - Վէտի) մեծ վտանգ մը պիտի անցընենք, բայց պէտք է անցնինք։

Մեր զինուորները, թէ սպաները, հետեւակ թէ ձիաւոր մասերու յանդգնութիւնը ու արիութիւնը անուրանալի եղաւ։ Անուրանալի եղաւ նոյնպէս մեր աննման Յարութիւնի յամառութիւնը։ Իր գնդացիրներով գամուած մնաց Շիրազլու կայարանի շուրջ եւ միւս խիզախ ընկերոջ — վանեցի Տաճատի հետ — գնդացիրի կրակով կասեցուցին Պէյիւք - Վէտիէն յարձակող խուժոր թրքական ուժերը։

Գարուն կը գգամ հոս, Յարութիւնի անուան հետ յիշել եւ իր ընկերուհին, Պոլսեցի Աննիկ Բէօշկէրեանը, այդ օրուան իրական հերոսուհին, որ ամենավտանգ կռուի ժամանակ իսկ կը հասնէր մինչեւ վիրաւորներուն գտնուած վայրը, կը դարմանէր եւ զանոնք փոխադրել կու տար կառամատոյցին մէջ։

Այս բոլոր գեղեցիկ դրուագներէն յետոյ, տարիներ անցած են։ Զգիտէի նոյնիսկ որ Յարութիւնը Ֆրանսայի շրջանը կ'ապրէր եւ առիթը՝ անոր մահուան գույժը եղաւ դժբախտաբար։

Խե՜ղճ Յարութիւն, դուն որ հայրենի լեռներու եւ ձորերու օդը շնչեցիր եւ Վանի ու Սեւանի կոհակներու [illegible] պիտի դայ քեզի օտար հողը... ափ մը հայրենի հող նուէր քու թարմ շիրիմիդ։

Տ. ԲԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆ

ԱՐԱՐԱՏ

Արարատ համայն մարդկութեան օրրանն է։

Արարատ նաեւ հայ ազգին պաշտամունքի մեծ հայրենիքին սիրտն է։ Հոն մեր նախնիքը կերտեցին ցեղային մեծ բոյնը՝ Մեծ Հայաստանը, որ հետզհետէ իր սահմանները երկարեց Եփրատէն մինչեւ Կուր, Նախիջեւանէն Ուրարտուն, Նայիրին, Մուսասիրը, Մաննեան ու Բիայնեան պարփակելով ու Հայկազանց, Երուանդունեաց, Արտաշէսեանց, Արշակունեաց ու Բագրատունեաց հայ ընդարձակ աշխարհները կազմելով, Վասպուրականէն մինչեւ Գուգարաց աշխարհը, ու Աղձնիքէն մինչեւ Սիւնեաց տունը։

Արարատեան բարձրաւանդակը, Արմաւիրին, Արտաշատին ու Անիին աշխարհն է, Արտաշէսին, Արտաւազդին ու Տիգրանին բնակավայրն է, ու հայ դիւցազուններուն, անմահներուն եւ հերոսներուն պանթէոնն է։

Արարատին ստորոտը Հայաստանեայց եկեղեցւոյ մայր կեդրոնն է, Էջմիածնի, Շողակաթի, Գայեանէի ու Հռիփսիմեան տաճարներու հայաբոյր արուարձանն է, ուր Գրիգոր Լուսաւորիչ, Ներսէս Պարթեւ ու Սահակ Պարթեւ մեծանուն կաթողիկոսները բնակեցան ուր Մեսրոպ Մաշտոց իր հնարած հայերէն տառերը բանդակել տուաւ, եւ ուր հայ աստղ թարգմանիչները ոսկեղէն մատեաններ արտադրեցին։

Արարատ Արածանիին ու Երասխին Բիւրակնեան կեդրոնն է, որուն մայրական հովանիին տակ հայ ազգը 30 դարեր ապրեցաւ ու հայ թագաւորները Մեծ Հայոց ընդարձակ աշխարհներ կառավարեցին։

Արարատ հայ մտաւորականին մըտախպարն է, հայ բանաստեղծին թիթանը ու հայ պատմագէտին ատինը։ Մարտիկներ հայ ազատարար վերջին հերոսները հոն նահատակուեցան ու անոնց արեան կենսանորոգ կաթիլներուն վերեւ հոն բարձրացաւ մեր անդրանիկ Արարատեան Հանրապետութիւնը, 1918 Մայիս 28ին։

Ափսո՜ս որ այսօր մերը չէ Արարատին բարձրագոյն կատարը, այն խնկելի սրբավայրը որ Մասիս անունով կը գեղգեղուի դարերէ ի վեր, Ամասիայի օրերէն մինչեւ Մեծն Տիգրան ու Թորոսին շրջանէն մինչեւ վերջին Արարատեան արքայ Գագիկ երկրորդ։

Արարատ պիտի ըլլայ վաղուան Մեծ Հայաստանի կեդրոնական առաջ կոթողը որուն վրայ դարձեալ պիտի ծածանին Տիգրաններու ու Արտաշէսներու ծիրանաբոյր ու արծուեպարդ դրօշները։

Արարատէն պիտի խուժեն վրիժառու առիւծները, կերտելով Նորագոյն Մեծ Հայաստանը։

ՆՈՒԳԱՐ ՄԱԳՍՈՒՏԵԱՆ

Ի ՀԵՃՍ ԶԱՐԳԱՑԵԼՈՑ

Սիրելի Արշագ.— Բաղ մասնիկ մը (կամ բառ մը) ունինք, որ կը գործածուի միացնելու, շաղկապելու իմաստով։ Բաղադրել, բաղկացնել, բաղհիւսել, նաեւ բաղխոհական (խորհրդակցական)։ Կ'ունենք բաղխոհական պերճախօսութիւն՝ ազգային ժողովներու, խորհրդարանական ամէն տեսակ ճառերու, ընդհանուր կուսակցական համաքումներու մէջ խօսուած [illegible] արտայայտութիւններուն վերաբերեալ։ Բաղը կերպով մը նման է շաղին — շաղկապ, շաղապատել։ Բանասիրութի՞ւն — արդեօք շաղակրատին վրայի շա՞ղն ալ նոյն ձեւով է։

Կը խորհիմ թէ չպիտի մեղադրուիմ — ընդհակառակն — երբ հոս յիշեցնեմ ընթերցողներուս թէ Բերականութիւնը երկու մասեր կը բաղկանայ — Բառագիտութիւն եւ Համաձայնութիւն։ Ինչ որ այս կամ այն եղանակով, մեր հետեւած ճամբան է։ Առէ՛ք ու եւ է յօդուած — ի՛նչ նիւթի վրայ ալ որ ըլլայ — եւ հոն կրնանք պատշաճեցնել մեր Բառագիտական եւ Համաձայնական ծանօթութիւնները։

Այսպէս, վերլուծական մեթոդով, նկատի կ'առնենք այն յօդուածին բառերու ընդհանուր շարքը, որոնք պէտք է ըլլան գրուած լեզուին հարազատութեան համաձայն, ըլլայ գործածութեամբ, ճաշակով, ըլլայ նորութեամբ իսկ, քանի որ ո եւ է նորութիւն պէտք է պատշաճի լեզուին հարազատ կանոններու ոգիին։ Երկրորդ, նկատի կ'առնենք, թէ այդ բառերով առաջ բերուած, սահեծուած հատուածները տրամաբանական, այսինքն՝ միտքին պահանջած տեսակ մը կանոնական շարք. (շարադրութիւն) կը պահե՞ն արդեօք։

Հոս ճիշդ տեղն է ըսել, թէ վարժ ու կանոնիկ գրողները բացառութիւն ըլլալով, մեր նոր սերունդին նոր գրողները անուշադիր են շարադրութեան, այս՝ քիչ մը անուշադի՞ր են։ Ասոր գլխաւոր պատճառը բնականաբար այն է որ մեթոդով ուսուցում մը բարիքէն զուրկ եղած են դժբախտ հանգամանքներուն բերումով, որոնց մէջ անցան ու զարգացան. Ամէնուն ալ կամքի եւ կորովի ահագին չափի գնահատելով հանդերձ, կը կարենք որ, այդ կամքին ու կորովին [illegible] հիւը իսկ, մեր արթուն ու [illegible] նոր գրողները, որոնք այսօր [illegible] գրական շարժումին գլուխը [illegible] անցնին — որոնցմէ արդէն [illegible] անցած են— քիչ մը ուշադրութեամբ եւ հետեւելու ջանադրութեամբ [illegible] է հետամուտ ըլլալով, պէտք [illegible] գրելն շարադրութեան որոշ [illegible] ձեւ մը՝ զոր յաճախ գործածել [illegible] վերջ ի վերջոյ, անգիտակցաբար [illegible] իրենց ոճը, ձեւը կ'ըլլայ [illegible] պով իրենց աշխատութիւնն [illegible] դիւրանայ։ Ինչպէս բառերը [illegible] շարելու ուղիղ եւ տրամաբանական շարելու ալ կը նոյնանայ իրենց [illegible] գունակութեան։

Կան անոնցմէ ոմանք, որ [illegible] ձեւով կ'արտայայտուին, թէ [illegible] կանոնութիւն, կանոն, նմանութիւն [illegible] ուելորդ բաներ են, թէ խօսք [illegible] տարբերելու կարողութեան [illegible] թէ չորցը կուզայ ինքնին բնական ու տրամաբանական. [illegible] այդ բաները գիտնալու կամ [illegible] ջուած կերպով կիրարկելու [illegible] մեծ, դայլայն, ինքնուրոյն [illegible] տութիւն մը կայ այս բաւածին [illegible] Այս՛, խնդիրը արտադրելու կարողութեան վրայ է։ Ո՛րքան, մեր [illegible] նոր գրական պատմութեան մէջ [illegible] քան քերականներ կամ քերականագէտներ որոնք լաւագոյն [illegible] սորված, ընդունելով հանդերձ [illegible] տ խուխաները, ամէն ազգի մէջ [illegible] կոմ գտնուած մեքենագործութեան [illegible] աշխատած են, կ'աշխատին [illegible] բականութեան անունով, ներկայ [illegible] ու անցեալին մէջ եղած են լեզուի [illegible] նոգորս պահպանութեան ազգային [illegible] լուռ խմբագրութեններ [illegible] այս այսպէս։

Բայց խօսուն, ճառագայն [illegible] տուններն ալ պէտք է գիտնան թէ [illegible] րենց արտադրական ընդունակ [illegible] թիւնը ապահովաբար աղքատ է [illegible] ու նոր ընթերցումներէ՝ որոնց [illegible] նաւոր եղած են։ Իրենց ոճը [illegible] բակոյս կը կրէ տարբեր կրակին [illegible] այդ ընթերցումները ներգործեցին [illegible] րենց մէջ։ Փոքրիկ օրինակ մը [illegible] ֆիք տարիտաներ ընթերցող մը [illegible] գրող կ'ըլլայ, մեծ մասամբ [illegible] այն գրական, բարոյական ազդեցութեան տակ կը կքի, այլ անոր [illegible] րուն եւ համաձայնութեան կերպ [illegible] ծրն ալ կ'ազդէ իրեն վրայ. Նոյն [illegible] եւ օտար գրողներու ընթերցումն [illegible] պատուաստը մեր միտքին բարոյ [illegible] կին վրայ, Դարերէ ի վեր այսօր [illegible] պէս է եւ այսպէս ալ պիտի ըլլայ [illegible] քանի մարդկութիւնը ուզէ որ [illegible] կանութիւնը իր քաղաքակրթութեան [illegible] հմայքը ըլլայ։ Եւ մշտապէս այն [illegible] յին եւ ներկային մէջ կը ճանչնա [illegible] միմիտարար երէց եւ կրտսեր [illegible] ներ, որոնք քերականական կանոններու անտարբեր գտնուելով [illegible] րնտիր շարադրութիւն ունին. [illegible] ացում կը պատճառէ շատերուն [illegible] պէս նաեւ ինծի, քանի որ մտքի [illegible] սեմ թէ անոնք մեր ... դասաւոր [illegible] առջեւ չեն կրնար դիմանալ քերական [illegible] նական (Բառագիտութիւն եւ Համաձայնութիւն) փորձ քննութեան [illegible] Բայց ի՞նչ փոյթ.— Մտքեր [illegible] կ'ելլէ եւ ասիկա բաւական է [illegible] կայն, անշուշտ կը խորհիք որ [illegible] պիտները իրենց նախատիպ [illegible] սկզբնատիպը ունին՝ որ իման [illegible] նոնց միտքը, եւ անոնց գիրք ու [illegible] տող ուղեղը կրած է հունձ ու [illegible]

ԻՋ ՄԸ ԿԻԼԻԿԻՈՅ ՊԱՏՄՈՒԹԵՆԷՆ.

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՎԵՐՋԻՆ ԹԱԳԱՒՈՐԸ ԼԵՒՈՆ Ե. ԼՈՒՍԻՆԵԱՆ

1373 ապրիլին, ապստամբեցան եւ սպաննեցին իրենց անարժան թագաւորը։

Այս ծայրայեղութեան դիմելէ առաջ Մեսրոպ կաթողիկոս վերջին հրնարք մը փորձած էր։ Խորհած էր գահուն վրայ նորէն տեղաւորել Կոստանդին Դ.ի այրին, որ այն ատեն Տարսոն քաշուած էր, եւ անոր այնպիսի ամուսին մը տալ, որ կարող ըլլար արքունական հմայքը բարձրացնել։ Այս մտադրութեամբ, Տարենտէի Ֆիլիպ իշխանին, թագուհիին հօրեղբօր դրկած էր պատուիրակութիւն մը, զոր կ'առաջնորդէր Սիսի արքեպիսկոպոս Յովհաննէս, եւ Մանուէլ անուն Ճենովացի ասպետ մը որ իբր թարգման կը ծառայէր։ Ֆիլիպ զանոնք ուղարկեց Գրիգոր Թ. Պապին, Ուրբանոս Ե.ի յաջորդին, որ յուզուած՝ Հայաստանի դժբախտութիւններէն հաճեցաւ ամուսնութեան ծրագրին, եւ իբր ամէնէն յանձնառարելի թեկնածու մատնանշեց Գրուսնվիքի դուքսին Օթոնը, որ Սաքսոնի կայսերական ընտանիքին հետ ազգական էր, եւ որ զանազան պատերազմներու միջոցին, զինուորական մեծ համբաւ մը շահած էր։ Միւս կողմէ, Պապը փորձեց, Հայերու ճակատագրով շահագրգռել Եւրոպայի միւս իշխանները, գրելով Նափոլիի Յովհաննա թագուհիին, Վենետիկի եւ Ճենովայի դուքսերուն, Ռէյմոն Պերանժէին, Հռոդոսի ասպետապետին եւ վերջապէս Հունգարիոյ Լուի թագաւորին, որ ազգական էր Մարիամ թագուհիին։ Զուր ջանքեր։ Ամուսնութիւնը տեղի չունեցաւ, Եւրոպան, ահաւոր պատերազմներով տակնուվրայ, անզգայ մնաց քահանայապետին կոչերուն.

Այս իրադարձութեանց միջոցին Գետրոս Ա.ազնուականներու կուսակցութեան կողմէն սպաննուեցաւ 17 յունուար 1369ին։ Երեք տարի խնամակալութենէ ետք, իր դեռատի զաւակը, Պետրոս Բ Կիպրոսի գահը բարձրացաւ, 12 յունուար 1372ին։ Իր արքունիքն էր Լեւոն, Հայաստանի թագին օրինաւոր ժառանգորդը՝ Գոհեմոնի մահէն ի վեր։ Առեն մը նշանուած էր Մորֆացի իշխանուհիի մը հետ, այս իշխանը ի վերջոյ ամուսնացած էր Սուասոնի Մարգրիտին հետ, աղջիկը Սուասոնցի Ժանին, պայլ Ֆամակուստայի եւ որ շատ յարգանք կը վայելէր իր դարմիկին մօտ, որմէ ընդունած էր Երուսաղէմի սենեկապետի տիտղոսը։

Հայերը վերջին ծայր յուսահատ, անիշխանութենէն յոգնած եւ Թուրքերու բանակցութենէն զայրացած՝ անոր դիմեցին.

Սիսի պատգամաւորները Ֆամակուստա հասան 1373ի սեպտեմբերի սկիզբը։ Երբ Պետրոսի ներկայացան թախանձեցին որ իր ազգականը Հայաստան վերադառնայ, ուր վիճքը կը կանչէին բովանդակ իղձերն ազգին։

Լեւոն որ եւ է պատրանք չէր սնուցաներ։ Լաւ կը ճանչնար Ժողովրդեան անկայուն նկարագիրը ու Լատիններու հանդէպ ազգային պաշտամունքի նախանձախնդիրներուն առեւտուրութիւնը։ Իր հօրեղբայր Գուիդոն թագաւորին ողբերգական մահուանէն յիշատակը զինքը կը տխրեցնէր։ Թագաւորել ամայի երկրի մը վրայ որ անդադրում ասպատակումներ եղած էր բարբարոս հրոսակներէ, առանց շողենաւի, առանց բանակի եւ առանց նկամուտի ամէն տեսակ դաւադրութեանց և դարանակալներու մէջտեղը, այնքան ալ նախանձելի ճակատագիր մը չէր։

Եւ սակայն, խուսափիլ իր պարտականութենէն, որքան ալ վտանգաւոր ըլլար, իրեն թուեցաւ՝ անարժան քաջարի ցեղի մը շառաւիղին։ Երբ Պետրոս թագաւոր հարցում ըրաւ իր դիտաւորութեանց մասին, ասպետական ահա պատասխանը տուաւ.

— «Եթէ իմ մերժումովս, երկիրը ձեռքէ ելլէ, որքան Պապը եւ բոլոր քրիստոնեայ թագաւորներն ու իշխանները պիտի ամբաստանեն զիս, եւ ըսեն, թէ իմ անկարութեամբ եւ անհոգութեամբ, ամբողջ երկիրը եւ քրիստոնէութիւնը կորսուեցաւ մասնեցի, եւ այս իսկ պատճառաւ Տէր արքայ, կ'ուզեմ ընդունիլ եւ երթալ տէր դառնալ արդար ժառանգութեանս եւ օգնել քրիստոնէութեան, պաշտպանելու կաթոլիկ հաւատքը, իմ ամբողջ օրինական իշխանութեամբս»։

Նախանձով կամ թէ իր բազուկին իբրեւ պէտք ունենալուն, այն պատերազմին, որ նոր պայթած էր Ճենովայի եւ Կիպրոսի միջեւ, Պետրոս թոյլ չտուաւ որ մեկնի ան։ Լեւոն պարտաւորուեցաւ դեսպանները ճամբու դնել, անոնց խոստանալով իր գալուստը, խաղաղութեան վերահաստատումէն անմիջապէս ետքը։

Բաւականացաւ խնամակալութեան ժողով մը կազմելով, որ կը բաղկանար Մարիամէն, Կոստանդինի այրիէն, Ռէմիէն, իր Կոռիկոսի կոմս Գոհեմոն հօրեղբօր այրիէն, Պարթեւլեմիէն վերոյիշեալ Գոհեմոնի անհարազատ զաւակէն եւ Պարոն Վասիլէն։

Հետեւաբար դեսպանները նաւ նըստան եւ կարեցին անցան թշնամի զիներու եւ մեծ վտանգներու մէջէն, յաջողեցան Սիս մտնել, որ պաշարուած էր Սուրիոյ էմիրին կողմէ։ Անոնց ներկայութիւնն ու թագաւորին մօտալուտ գալուստը, խանդավառութիւն տարած բերաւ, ու բնակիչները զէնքի դիմեցին, էմիրին զօրքերը յանկարծակիի բերին եւ զանոնք փախուստի մատնեցին։

Ուրշ միջադէպ մըն ալ նորէն յապաղեցուց Լեւոնի մեկնումը։ Ճենովացիները Ֆամակուստան գրաւած էին։ Ամբողջ արքունիքին հետ տարկուելով, ամբաստանութեան մասնակից Պետրոս Ա.ի սպանութեան մասնակցած էր։ Իր անմեղութիւնը [illegible] հաստատուեցաւ։ Եւ սակայն [illegible] բու արգելեցաւ ճենովական [illegible] քաղցութենէն։ Իր կնոջը աւագ [illegible] րու լքումով եւ դրամական մեծ [illegible] մարի մը միջոցաւ, այս վճառման [illegible] ներէն թոյլտուութիւն [illegible] Կոռիկոս անցնիլ ամբան մէկ [illegible] իր մօր եւ կնոջ հետ։

Սիսի մօտեցած էր եւ ուր [illegible] թէ անհամբեր կը սպասէին [illegible] բայց հոն հասնելէ առաջ, պարտ [illegible] ւորեցաւ Կոռիկոսի միջնաբերդին [illegible] րամանատար Ճենովացիին [illegible] թիւնները ապարդիւն հանել. [illegible] վրդովէր իր հայրենակիցները [illegible] լուրերով։

Շրջան դրոյցներուն նայելով [illegible] ւան աւելի գրաւած էր զինքը [illegible] րոսէն արտաքսելու քան Հայաստանի վերանուաճելուն եւ իրենց գէտ [illegible] տեսնէր զինուորական առաւելութիւններ։ Այնպէս որ Ճենովացի Ֆամակուստայի ծովակալը՝ [illegible] ցուկանաւ մը դրկեց, իր անձին [illegible] հսկելու հրամանով։

փը սիրած գրողներուն։

Պէտք է ամէնքդ ընդունիք որ ամէն ազգերու մէջ ամէնէն աւելի փայլուն եւ համբաւաւոր գրողները միանգամայն լաւագոյն շարադրողներն եղած են, Բառադիւտութեամբ եւ Համաձայնութեամբ։ Եւ իբրեւ կնիք մեր դատափաքներու այս կարգին, բանիք որ քերականութիւնն ալ այսպիսի գրողներու արտադրութենէն քաղուած է։

Կը աննինէք գեո

ՅԱՐԱԶ

«Մանուկներու օրը»

ՔԱՆԵԱՆ — Այս երկու բառերը կը կազմէին տօնին բացման խօսքին գոր արտասանեց օրուան Նախագահ Գ. Լ. Զօրմեհեան «Յառաջդիմասէր»-բացի դպրոցական հանդէսին, կիրակի 10 Նոյեմբեր կէսօրուան Պանեքօ - Քաչանի մէջ.

Փարթիկ մէջ եւ շրջակայքը հաւաքուած փայլեցի տեսեր կան շարժուն սրահներով՝ Հաճելի անցընելու համար կիրակին։ Ինչն էր սակայն որ մանէն ու հեռուէն երկու սրահներ շատ բազմութիւն մը եկած էր այդ նեղ սրահը պայթեցնելու։ Հետաքրքրութեան հակառակ չէյ(?) էր մէ բանք որ Պանէքօ - Քաչան միայն մեծ է իր դպրոցով ասր անխոնջ կամաւորուած են բոլոր տեսակի անդրէն Յառաջդիմասէր, ... Հայ մանուկը Հայր սրահը ազգին(?) ... թաղամասով։ Սրահին դահլիճը այնքան պատուաւոր էր որ նախագահը խանդավառ կը մայ - ներ «Սէկօ» դպրոցական ... կը կատարէին, պէտք է մկրտենք «Մանուկներու Օրը» եւ մանուկին այդ օրուան ոչ թէ պարզ հանդէսի հանդամանքով, այլ արդարեւ ուխտի խորհուրդով։ Պէտք է շարժել քանի գեռ կայք չէ տկարացած ներբերուն եւ հիներուն միջեւ, մայր երր անոնք բանայ անցնին, արդէն ուշ պիտի ըլլայ ու կայք խզուած։ Հետեւաբար քանի առիթը մեր ձեռքն է, մեր սերունդը հայ դաստիարակելու ու ազգային մշակոյթով պինելու, անհատական ու հաւաքական շահու սիրոյն, թողենք կոց կողքի, ամուր բռնած ձեռքին դրօշը, ապրելու գիտակցութիւնը, կառչելով մեր ծնողական ու ազգային կրկնակ պարտականութիւններուն։

Նախագահին խօսքերը ծափահարութեամբ Հայրեն վերջացած, բեմին վրայ շարունակեցան դպրոցին աշակերտ աշակերտուհիները երգելու համար հայ երգը։ Սրահին համար խրախուսիչ մոնինկ էին երգչախումբին երգած հայ ժողովրդական երգերը մեծ մասամբ Կոմիտաս վարդապետէն — Հոգին խայտացող անմահ ու անմահ վարպետին։ Կ'արժէ շնորհաւորել Գ. Սահակ Բոժհաննէսեանը որ կրցած էր այնքան յաջող կերպով կազմակերպել երգի բաժինը, կարճ ժամանակի մը ընթացքին։

Քանի կ'երկարին պանդխտութեան տարիները, կարծես այնքան աւելի զայր կը հնչէ մեր ականջին մայրենի բարբառը հայ մանուկին շրթունքէն։ Այսպէս մենք հաճոյքով լսեցինք փոքրիկներու արտասանութիւնն ու երգը. Նախորդ տարիներու ընթացքին մենք լսած էինք Հայաստանի աշխարհագրութեան մասին հանրամատչելի տեղեկութիւններ ... կերտութեան բերնէն, այս անգամ Գ. Նշան Պէշիկթաշլեան Հայոց պատմութեան աւանդական շրջանէն գլուխներ պատմել տուաւ փոքրիկ աշակերտուհիներուն։ Մայրենի լեզուն երգով, պարով, արտասանութիւնով ու ազգային պատմութիւնով վայելել յու հոգեկան դարձան կը մանէ Գ. Շաւարշ Միսաքեան, որ ներկաներու բազմանքին վրայ քանի մը սքանչելի խօսքեր ուղղեց Չերմակէա գնահատելով դաղթական ժողովուրդի մը շինարար ոգին եւ ինքնապաշտպանութեան ճիգերը, յիշեց կենդանի օրինակներ ասպարէզի շրջանէն։ «Ո՛չ ոք իրաւունք ունի մեկուսանալու, մանաւանդ երիտասարդները երբ հարցը կը վերաբերի նոր սերունդին փրկութեան»։

Այս տաք մթնոլորտին մէջ յաւ կանչական երեւոյթ մը կը յուզէր բոլոր սրտերը։ Խումբ մը աշակերտ-աշակերտուհիներ յանուն բոլոր ուսերութեան ինքնաբուխ մէջ բեր ու գումար մը հաւաքեր էին նուէր մը ընելու իրենց յարգելի ուսուցչին Նշան Պէշիկթաշլեանի ամուսնութեան առթիւ։ Ինչպէս յուզիչ էր տեսարանը երբ անոնք գուրգուրանքով կը մատուցանէին իրենց նուէրը՝ ինչպէս նաեւ երկու ծաղկեփունջեր, նորապսակ ամոլին, քնքշանքի խանդավառութեան մէջ։ Տիրող ջերմութենէն քաջալերուած, վարչութեան կողմէ Գ. Ա. Գարակէօզեան ներկայացուց հանդէս ի բեմ կոչելու նուիրուած Գ. Բարութիւն Մինասեանի կողմէ։ Մնայուն կը մասնակցէին բոլորը աւելի մեծ մրցումով. այդ պահուն մասնակից էին մասնաւորապէս ... Մասնաւոր յիշատակութեան արժանի է Գ. Վահան Ցեթմէճեան իր լայն մասնակցութեան համար։ Վարչութիւնը խորապէս զգացուած, պատուոյ սեղան ալ արձանագրեց զայն։

Հանդէսին պարային բաժինը անցաւ նոյնպէս շատ յաջող։ Լեռնական ծանր ու թեթեւ պարեր պարեցին Օրիորդներ Զատիկեան եւ Գ. Գաբրիէլ, ինչպէս նաեւ փոքրիկն Բէժժինա։ Պարողներու այս երրորդութիւնը առիթ ծնց բուռն խանդավառութեան։

Հանդէսին դեղարուեստական բաժինը յաջողութեամբ լրացած, պարի մասը շարունակուեցաւ մինչեւ կէս գիշեր եւրոպական ու կովկասեան պարերով, միշտ պահած իր հայկական դիմագիծը։ Բաժնուեցանք սրտով հոն փոքր սրահէն, ժողովուրդը մէկ փաղ փաղ կը յայտնէր, — ունենալ աւելի ընդարձակ սրահ մը, հոն կազմակերպելու դպրոցական հանդէսները եւ վայելելու մեր վաղուան յայտնութիւն յաջողութիւնը ազգային անուններու մէջ։

Այսպէ՛ս «Յառաջդիմասիրացի» ամանները։

Կ. ՆԻԿՈՂՈՍԵԱՆ

Փ'ԻՐԻԶԻ ՈՒՍ. ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ

Ուս. Միութեան նոր շրջանի առաջին ընդհ. ժողովը տեղի ունեցաւ անցեալ կիրակի 10 նոյեմբեր «Մարի Նուպար» հիմնարկութեան մէջ։

Ժողովը լսելով վարչութեան զեկուցումը գնահատեց անոր գործունէութիւնը եւ ընտրեց նոր վարչութիւն, հետեւեալ անդամներով՝ Գ. Ս. Գալայճեան՝ Նախագահ, Գ. Յ. Եզնիգաբեան՝ փոխ - նախագահ, Գ. Շ. Թիւրապեան՝ խորհրդական, Գ. Պափիլոնեան՝ ատենադպիր, Գ. Խաքար՝ գանձապահ։ Էրաստ

ՄԵՆՔ ԱԼ ՀԱՆԴԷՍ ՈՒՆԻՆՔ

— • —

ՇԱՎԻԼ — Պանեքօ - Քաչանէն վերջ կարգը Շավիլինն է, որ տօնեց իր ցերեկոյթ - պարահանդէսը։ Մեր թաղն ալ ունի սրտցաւ տարր մը որ կը մտածէ իր դպրոց - մանկապարտէզին եւ իր յուզմանքով կը պահէ զայն։

Ձեռնարկին գլուխը կանգնած են «Համազգային»ի եւ Կ. Խաչի մասնաճիւղերը, հոգ տանելով որ հայ մանուկը իր մայրենի լեզուն չմոռնայ եւ չօտարանայ եւ հայ երգը միշտ վառ մնայ իր շրթունքին վրայ։

Արդար եւ անկարելի է ուրանալ այն մեծ դերը զոր կը կատարեն Կ. Խաչն ու Համազգայինը գաղթաշխարհի մէջ գործելով լուռ մնջիկ, առանց թմբուկի եւ մեծապատիւ երեւելիներու, մէկը հիւանդն ու ծերը, անդարձն ու փոքրիկն ունենալով իր գուրգուրանքին առարկայ, իսկ միւսը ամառական Մէկ Փրանքի չնչին զոհողութեամբ նուիրուած կրթական գործին։

Այս նպատակներով, ծրագիրներով կազմուած ընկերութիւնները ո՞ր Հայուն սրտին չեն խօսիր, աշխարհի որ անկիւնն ալ գտնուին։

Այդ փոքրերուն համար է նորէն որ այս կիրակի Շավիլը կուտայ իր տարեկան հանդէսը հոխ յայտագրով ի-որու ընթացքին պիտի լսենք Գ. Գաբրիէլին թառին անուշ եղեւէջներն ու շնորհալի փոքրիկն Բէժժինայի պարերը։ «Եփրատ» նուագախումբն ալ իր կարգին պիտի ոգեւորէ ներկաները։

Մէկ խօսքով, բացառիկ օր մը՝ վիլլեներուն եւ անոնց որ Շավիլը կը սիրեն

ՄԻՆ - ՍԷ

ԹՈՒՐՔԻԱ

Նոր ծրագիրներ

ՓՈՔՐԱՄԱՍՆՈՒԹԵԱՆՑ ԵՒ ՕՏԱՐ ԴՊՐՈՑՆԵՐՈՒՆ

Կրթական գործավարութիւնը շրջաբերական մը ղրկած է այն հօթը կուսակալութեանց որոնց սահմանին մէջ օտար եւ փոքրամասնութեանց դպրոցներ կան։ Շրջաբերականը այս դպրոցներուն ուսումնական ծրագիրներուն մասին հետեւեալ հրահանգները կուտայ.

Օտար եւ փոքրամասնութեանց դպրոցներու մէջ նոր բաժին եւ դասարան չի կրնար բացուիլ։ Միայն թէ Թուրքերէնի մէջ տկար աշակերտներուն համար մասնաւոր դասընթացք բանալու արտօնութիւն կը տրուի։ Թուրքերէնի դասերը այս դասին յատուկ ուսուցիչները միայն պէտք է աւանդեն։

Աւելի զատ, այս դպրոցներուն մէջ աւանդուող պատմութեան եւ աշխարհագրութեան դասերը պէտք է աւանդուին Թուրք դպրոցներու ծրագրին համաձայն։ Այս դպրոցները Թուրք լիսէներու եւ միջնակարգ դպրոցներու յատուկ պատմութեան եւ աշխարհագրութեան դասերէն զատ, եթէ ուզեն նաեւ աւանդել իրենց պատկանած ազգային պատմութիւնն ու աշխարհագրութիւնը, այդ պարագային պայման է որ իրենց որոշած դասագիրքերը քննուին Կրթ. գործավարութեան յատուկ յանձնախումբին կողմէ եւ ընդունուած պարագային միայն գործածուին։ Այս դասերն ալ Թուրքերէն պիտի ըլլան եւ Թուրք ուսուցիչներու կողմէ պիտի աւանդուին.

Նոյն դպրոցներու միւս դասագիրքերն ալ Թուրք դպրոցներու այս օրուան ծրագրին հակառակ պէտք չէ ըլլան։ Այս պայմաններու գործադրութիւնը ապահովելու համար, կրթական գործավարութիւնը յատուկ յանձնաժողով մը կազմած է։ Այս յանձնաժողովը պիտի վաւերացնէ այն դասագիրքերը որոնց գործածութեան մասին ոչ մէկ արգելք կը տեսնէ։

⁂ Գործավարութիւնը դպրոցական քննութիւններուն համար որոշած է կանոնագիր մը պատրաստել, յատուկ յանձնաժողովի մը ձեռքով։ Կանոնագիրը պատրաստուելէն վերջ, կարգ մը դպրոցներու տնօրէնները Անգարա պիտի հրաւիրուին, անոնց կարծիքները առնելու համար։ Կանոնագիրը Պետական Խորհուրդին կողմէ վերջնական հաստատման ենթարկուելէ յետոյ պիտի սկսի գործադրուիլ եւ այլ եւս յանձն քննութեանց եղանակ փոխելու անպատեհութիւնները պիտի վերնան.

135 ՄԱՔՍԱՆԵՆԳ ԲՌՆՈՒԱԾ

Մաքսանենգներու հետ հարուսային սահմանին վրայ կատարուած ընդհարումէ մը վերջ, բռնուած են 135 մաքսանենգներ, երեքը մեռած վիճակով։ Գրաւուած են մաքսանենգուած մեծ քանակութեամբ զանազան ապրանք եւ կարեւոր գումար մը օտար թղթադրամներու եւ ոսկեդրամ։

ՀԻԹԻԹԱԿԱՆ երեք մեծ գերեզմաններ բացուած են Ալաճահէօյիւքի մէջ։ Այս գերեզմանները 6 ու կէս եւ 8 մեթր խորութիւն ունին եւ առաջնոր Առիոյ մէջ մինչեւ հիմա եղած հնագիտական գիւտերու առաջին կարգին վրայ կուգան։ Գերեզմաններէն հանուած են ոսկիէ, պղինձէ, անագապղինձէ, արծաթէ եւ թրծուած հողէ բազմաթիւ անօթներ, զէնքեր ու զարդեր։

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ ՆՈՐ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԻՒՆԸ

ԽՄԲ. — Նոյնութեամբ կ'արտատպենք Պոլսոյ թերթերէն, որոնք անհամաձայնի դարձուցած են ծանօթ Հայ դաւանեալ անուններ, հաւատարմութեամբ հետեւելու համար թրքական պաշտօնականին։

Արեւելեան նահանգներու մէջ կազմուելիք երրորդ ընդհ. քննչութեան եւ Մունզուր կուսակալութեան կազմութեան օրինագիծը Ազգ. Ժողովին յանձնուած է։

Օրինագծին համաձայն, Տիգրիսի նոր կուսակալութիւնը կը կազմեն Խիզան, Քօթում եւ Ցէճէլ գաւառակը այս վերջինին միացուելով շրջակայ կուսակալութիւններէ եւ գաւառակներէ առնուած կարգ մը տեղեր։ Ցէճէլ գաւառակին կեդրոնը պիտի ըլլայ Էկիլ։ Վանի պիտի կապուին նաեւ Հաքքեարի գաւառակը՝ իր մէջ ունենալով Նարդոս, Հոշապ եւ Հաքքեարի գիւղերը։ Նոյնպէս գաւառակ մը պիտի ըլլայ Սիվրիճէ գիւղը Էլազիզի կապուած կարգ մը գիւղերու միանալով։ Էլազիզի պիտի կապուին գարեճուք Քիղաբի, Զան եւ Բալուի, Օվի գիւղերը. Քարաքոչան գաւառակը կազմելով։

Տիգրիսի պիտի կապուին նաեւ Վոթի եւ Վանի Աճըլաթ գաւառակները։

Կուսակալութիւն մը պիտի կազմեն Գուրշարա, Արդուին, Շավշաթ եւ Երզրումի Նուսուֆէլի գաւառակները իրր կեդրոն ունենալով Արդուինը։ Այս կուսակալութիւնը պիտի կոչուի Ջօրուհի կուսակալութիւն։

Որոշուած են նաեւ գաւառակները Մունզուր կուսակալութեան որ մասնաւոր վարչական դրութեան մը ենթակայ պիտի ըլլայ։

Առնոյմէ զատ, Մուշ կուսակալութեան Սասուն գաւառակը Սղերդի եւ Ազրր կուսակալութեան Մազկերտ գաւառակն ալ Մուշ կուսակալութեան պիտի կապուին։

ՉՈՐՍ ԳԵՐՄԱՆՆԵՐՈՒ 16,000 ՈՍԿԻՆ

Անգարայէն կը հաղորդեն. — Ազգ. Ժողովը բուռն վիճաբանութիւններ ունեցաւ օրինագծի մը շուրջ, որով կ'առաջարկուէր 16 հազար ոսկի վճարել նախապէս Թուրքիա գտնուած չորս Գերմաններու, անոնց պահանջը փակելու համար։ Օրինագիծը կ'առաջարկէր նաեւ առանց տուրք կտրելու վճարել այս գումարը։

Կարգ մը երեսփոխաններ խօսք առնելով բուռն կերպով դէմ արտայայտուեցան վճարումի առանց տուրքի ընելու առաջարկին դէմ։ Ընդդիմախօսներէն Զանդգայէի երեսփոխան Զիա Կէվհէր ի մէջ այլոց բաւ թէ խնդրին պէտք է նայիլ ոչ զգացումով, ոչ ալ օգնութիւն ընելու տեսակէտով։ «Եթէ զգացումի նայինք, պէտք պիտի ըլլար տուրքէ զերծ ընել Թոշակները այն հայրենասէր այրիներուն ու որբերուն, որոնց ամուսիններն ու հայրերը հայրենիքին համար մեռան պատերազմի դաշտին վրայ։ Շիտակ բան չէ նաեւ այն առարկութիւնը, որ պիտանէի յանձնաժողովը կ'ընէ խնդիրը քիչ մը քաղաքական է ըսելով։ Աւելէ զատ, կարծեմ այս գործը կը պատկանի 310 Թուականին, ու իր ծնած ժամանակին կը հանդիպի։ Մենք չենք կրնար այսքան հին խնդիրներով զբաղիլ, մենք ամէնէն աւելի կը շահագրգռուինք հանրապետութեան շրջանի գործերով»։

Ելմտական գործավարին բացատրութիւններէն վերջ, օրինագիծը քուէի դրուեցաւ եւ ընդունուեցաւ։

ՄԱՄՈՒԼ

ՀԱՅ Կ. ԽԱՉԻ ԴՊՐՈՑՆԵՐԸ

— • —

«Հայրենիք» այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ կը գրէ (27 հոկտ.).

— «Հայ Կ. Խաչի նոր մշակած եւ մասնաճիւղերուն ղրկած գուսման ծրագիրը», կազմուած է խնամքով եւ արժանի է գնահատութեան ու ընդհանուր գործադրութեան։

Ծրագիրը կը բացատրէ, նախ եւ առաջ, որ Հայ Կ. Խաչի բոլոր դպրոցները երկու համեստ նպատակ կը հետապնդեն՝

Ա) Հայերէն կարդալ ու հասկնալ, ինչպէս եւ հայերէն անսխալ գրել սորվեցնել։

Բ) Ընդհանուր գաղափար մը տալ հայ ազգի ծագման ու զարգացման, ինչպէս եւ ժամանակակից Հայոց պատմութեան ու մշակոյթի մասին։

Այս նպատակները իրագործելու համար ծրագիրը կը յանձնարարէ վեց տարուան դասընթացք մը, շաբաթական երեք դասաժամով։ Այնուհետեւ մանրամասն կը բացատրուի իւրաքանչիւր տարի ի՛նչ աշխատանք պէտք է կատարուի թէ հայերէն եւ թէ Հայոց ազգային պատմութիւն ու Հայաստանի աշխարհագրութիւն սորվեցնելու համար։ Միաժամանակ կը հրահանգուի բոլոր վեց տարիներու ընթացքին ալ սորվեցնել մանկական, ժողովրդական եւ ազգային հայ երգեր։

Ուսման ծրագրէն ոչ նուազ խնամքով պատրաստուած է նաեւ դպրոցներու «կազմակերպ կանոնագիրը»։

Հայ Կ. Խաչի իւրաքանչիւր մասնաճիւղ այսուհետեւ պարտաւոր է հայ դպրոց մը բանալ, եթէ տեղին վրայ հայ դպրոց չկայ տակաւին եւ եթէ հայ դպրոցի մը պահանջ կը զգացուի։ Դպրոցի վերին հսկողութեան համար մասնաճիւղը կ'ընտրէ յատուկ կրթական յանձնախումբ մը, որ կը հաստատէ նաեւ ուսուցիչներու ընտրութիւնը։

Հայ Կ. Խաչի բոլոր մասնաճիւղերու վրայ պարտականութիւն կը դրուի հոգ տանիլ, որ իրենց համայնքին մէջ դպրոցական տարիք ունեցող մանուկներէն ոչ մէկը զրկուի հայ լեզուի եւ ազգային պատմութեան ուսումէն։ Միաժամանակ պարտականութիւն կը դրուի դպրոցներուն կից ունենալ նաեւ լրացուցիչ դասընթացքներ չափահասներու եւ նախակրթական դպրոցները վերջացնողներու համար։ Վերջապէս, բոլոր մասնաճիւղերու վրայ պարտականութիւն կը դրուի պարբերաբար ծնողական ժողովներ գումարել՝ միասին խորհելու համար երեխաներու ազգային ընդգացումը վառ պահելու միջոցներու մասին։

Ուսման ծրագրի եւ կազմական կանոնագրի հետ միասին, ինչպէս բսինք երէկ, Հայ Կ. Խաչի մասնաճիւղերուն ղրկուած է դասագրքերու ցանկ մը, որմէ կը յանձնարարուի ընտրել դպրոցներու դասագրքերը. Առաջին եւ երկու տարիներուն համար կ'առաջարկուին Լուսաբեր, («Մանկական աշխարհ»), Հայրենի եւ Արփի, երրորդ տարուան համար՝ Լուսաբեր եւ Օջական, չորրորդ տարւոյն համար՝ Լուսաբեր եւ Մեղրագետ եւ հինգերորդ ու վեցերորդ տարիներու համար՝ Գանձարան միջին դաս։ Իւրաքանչիւր դպրոցի համար ուսուցիչը կամ ուսուցչուհին պիտի որոշէ, թէ այս դասագրքերէն ո՞ր մէկը ընտրէ իր աշակերտներուն համար։

Ինչպէս կը տեսնուի, Հայ Կ. Խաչը որոշած է այսուհետեւ իր գործունէութեան ամէնէն կարեւոր խնդիրներէն մէկը դարձնել մեր նոր սերունդի Հայեցի դաստիարակութիւնը։ Եւ ասիկա կ'ընէ այն խոր համոզումով, որ օտար երկիրներու մէջ ապրող ամէն հայ երեխայ հայ լեզուն, պատմութիւնն ու գրականութիւնը գիտնալով կարող է ոչ միայն աւելի լաւ Հայ, այլ եւ աւելի լաւ քաղաքացի ըլլալ իր երկրորդ հայրենիքին համար։

Ինքնին հասկնալի է, որ Հայ Կ. Խաչի այս ազգօգուտ աշխատանքները այնքան աւելի արդիւնաւոր պիտի ըլլան, որքան աւելի հայ հասարակութիւնը ամէն տեղ նիւթապէս եւ բարոյապէս զօրավիգ հանդիսանայ ու նոր բոլոր ձեռնարկներուն»

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ Բ

ՃԵՄԱԼ ՓԱՇԱՅԻ ՅԻՇԱՏԱԿՆԵՐԸ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑ

Վերածեց՝ Գ. ՖՐՈՒՆՃԵԱՆ

5. Սանճագի դատարաններուն դատաւորական պաշտօնէութիւնը պէտք է բաղկանայ ընդհանուր դատախազէն, կոլոտով։ Այս դատարաններուն կը բաղկանան նախագահէ մը որ անմիջապէս բարձր դատարանի մը վերաբերիչ անդամի, դատախազէ մը եւ սանճագի դատարանի, անդամներ կրնան ընտրուիլ եւ երկու նոյն վերաքննիչ ատեանի սանճագին հասարակ դատարաններուն մէջէն նշանակուած անդամներէն, որոնցմէ մէկը իսլամ, միւսը քրիստոնեայ։

6. Երդուեալ դատաւորաց փոխան ի փոխ ներս պիտի գումարէ իւրաքանչիւր քաղաքի մէջ, ուր կը ներկայանայ պէտք է.

7. Իւրաքանչիւր քաղաքի մէջ պիտի գտնուի հաշտարար դատաւոր մը։ Երդուեալ դատարանի նախագահին որոնող ընտրութեամբ տակ պիտի դրուի անոր կողմէ կատարուած նախաքննութեան արդիւնքը։ Նախագահը իսկոյն պէտք է լուր տայ՝ վերաքննիչ բարձր ատեանին եթէ իրեն յանձնուած գործերուն մէջ անկանոնութիւններ նշմարէ։

8. Երդուեալ դատաւորը կը քննէ — իբր վերաքննութիւն — հաշտարար դատաւորներու տուած վճիռները քրէական դատերու մասին։ Կը վճռէ առաջին եւ վերջին դատաստանաւ քաղաքացիական եւ առեւտրական մէջ գտնուող դատերը, որոնց պարունակութիւնը 500 ղրուշի կամ երեք ամիս բանտարկութեան չանցնի։

9. Առ նուազն վեց վերաքննիչ բարձր ատեաններ պէտք են ըլլան։ Իւրաքանչիւրը կը բաղկանայ կուսակալէն նշանակուած բաժինց եւ քննութեան անցուցած Նախագահէ մը եւ պէտք ենթակայ չափ դատաւորներ խորհրդականներ, վճռելու համար իրեն ներկայացուած քաղաքական դատերը եւ ընդունելու համար նախագահներ շրջանց եւ երդուեալ դատարաններուն։ Այս ատեանը կըլլայ որոշում տալ եթէ նախագահը եւ երկու անդամները ներկայ ըլլան։ Պէտք է ունենալ ընդհանուր խնդրոյ մը եւ բաւական թիւով գործակատարներ եւ փոխանորդներ։

10. Առեւտրական դատարանները պիտի ըլլան միայն նաւահանգիստ, ուր պէտք կայ։ Հոն ուր առանց կը գործեն, քաղաքային դատարանը իրաւունք չունի առեւտրական դատերով զբաղելու։

11. Շէրիի դատարաններու իրաւասութիւնները պիտի ճշդուին եւ կուսակալը աշխատութեան պիտի դարձնէ որ չկարենան միւս դատարաններու հեղինակութեան։ Շէրիի դատաւորները կրնան միայն նոյն սանճագի բնակիչներէն առնուած գիւղացիներէ։ Նախագահը։

(Բաղդատել 1895ի բարենորոգման ծրագրի 29—39 թիւ յօդուածները։ 1880ի եւրոպական յանձնախումբին ծրագրին 125—263 թիւ յօդուածները).

ՅՕԴ. ԺԱ.

1. Այն նահանգին մէջ պիտի կազմուին ոստիկանական մարմին մը եւ ոստիկան զօրքի մարմին մը։ Այս խումբերը կը բաղկանան կէսը մահմետական կէսը քրիստոնեայ հաւասար թիւով նահանգին բնակիչներէն առնուած զինուորներէ։

2. Այս խումբերուն կազմակերպութիւնը եւ վարչութիւնը պիտի յանձնուին Թուրքիոյ մէջ պաշտօնի կոչուած եւրոպացի զինուորականներու։

3. Համայնքներու մէջ պիտի դրուին շրջանապահներ, որոնք պիտի նշանակուին կուսակալին կողմէ եւ ենթակայ պիտի ըլլան միւտիրին հրամանին։

(Բաղդատել 1895ի ծրագրին 18—21 յօդ.։ 20 հոկտ. 1895 հրամանագրին 24րդ յօդուածը).

ՅՕԴ. ԺԲ.

Նահանգապետի զինուորցուներ խաղաղութեան ժամանակ իրենց ծառայութիւնը պիտի կատարեն իրենց ծննդավայրին մէջ։ Քրտական ձիաւոր խումբերը (Նախկին Համիտիէ) պիտի լուծուին։

(Բաղդատել 1895ի ծրագրին 25 թիւ յօդուածը եւ 20 հոկտ. 1895ի հրամանագրին 28 թիւ յօդուածը)։

ՅՕԴ. ԺԳ.

Վարչական պաշտօնեաները եւ նահանգային դատաւորները պէտք է առնուին իսլամ եւ քրիստոնեայ բնակչութենէն հաւասար թիւով։ Սանճագներու միւթէսարրիֆներուն եւ քաղաքներու գայմագամներուն նշանակումն առնուի պէտք է նկատի ունենալ ազգաբնակչութեան թիւերը եւ անոնց տնտեսական շահերը։

(20 հոկտ. 1895ի հրամանագրին 5-րդ յօդուածը)։

ՅՕԴ. ԺԴ.

Միայն տեղացի բնակիչները իրաւունք ունին ընտրելու եւ ընտրուելու։

(1895ի ծրագրին թիւ 24 յօդուածին համեմատ 8 եւ 1895ի հրամանագրին թիւ 27 յօդուածը)։

ՅՕԴ. ԺԵ.

1. Օրէնք, հրաման, հրահանգ, շրջաբերական եւ պաշտօնական յայտարարութիւններ պիտի հրապարակուին նահանգին երեք լեզուներով (թուրքերէն, հայերէն, քրտերէն)։

2. Խնդրագիրները եւ ամէն գրութիւնները, որոնք դատական կամ վարչական պաշտօնէութեան պիտի յղուին, կրնան գրուիլ բաւ կողմերու փափաքին, այս երեք լեզուներէն մէկով։ Կողմերը կրնան իրենց փաստաբաններէն պաշտպանել դատարանի առջեւ իրենց մայրենի լեզուով։

3. Դատական վճիռը կը տրուի թուրքերէն լեզուով եւ կը թարգմանուի կը տրուի, վճռագրին կից, իրենց լեզուին թարգմանուած ընդօրինակութիւն մը։

(Բաղդատել 1895ի ծրագրին 40 թիւ յօդուածը։ 1880ի եւրոպ. յանձ. ծրագրին 22 թիւ յօդուածը։ 6 ապրիլ 1913ի Ներքին գործոց Նախարարին շրջաբերականը արար. լեզու գործածող կուսակալութիւններուն)։

ՅՕԴ. ԺԶ.

1. Նահանգի իւրաքանչիւր ազգաբնակչութիւն իրաւունք ունի ամէն տեսակ դպրոցներ հիմնելու եւ օժանդակելու անոնց։

2. Կրնայ այս դպրոցներու բարօրութեան համար սեփական տուրք նշանակել եւ գանձել։

3. Այս դպրոցներուն մէջ դասաւանդութիւնը կը կատարուի ազգային լեզուով։

4. Վերին հսկողութիւնը կը կատարէ կուսակալը՝ բստ նահանգային հիմնական օրէնքին նախատեսուած պայմաններուն։

5. Ամէն մասնաւոր դպրոցի մէջ թուրքերէնը պարտաւորիչ է։

(Բաղդատել XIV գլուխը 1880ի ծրագրին)։

(46)

ծերուն։ Այնպէս որ, կացութիւնը շատ ծանր է Անգլիոյ համար, քանի որ Իտալիա 60,000 զինուոր կեդրոնացուցած է Լիբիոյ մէջ։

Խռովութիւններ ծագեցան նաեւ կարգ մը գաւառական քաղաքներու մէջ. *** Գահիրէի ցոյցերու պահուն, դպրոցի մը սանդուղը փլաւ եւ խումբ մը ուսանողներ գետին գլորեցան։ Մէկը մեռաւ, իսկ ինը հոգի վիրաւորուեցան։

Բոլոր խռովութեանց մէջէն անգլ. զինուորները դուրս չելան զօրանոցներէն. Կառավարութիւնը յայտարարութիւն մը ուղղեց ժողովուրդին, յանձնարարելով չխանգարել բարեկարգութիւնը

Անգլիական ընտրութիւնները վերջացան երէկ

Երէկ, հինգշաբթի, վերջացան Անգլիոյ երեսփ. ընտրութիւնները, որոնց արդիւնքը մեծապէս պիտի ազդէ երկրի քաղաքականութեան վրայ։ Քուէարկութեանց կը մասնակցէին 31,305,527 քաղաքացիներ, որոնց աւելի քան կէսը կիներ։ Թեկնածուներու թիւն էր 1308։ Երբ երեսփ. ժողովը լուծուեցաւ (25 հոկտեմբեր), ազգ. կառավարութիւնը ունէր 412 ձայնի մեծամասնութիւն։ Հաւանական չէ որ այս անգամ այդքան ջախջախիչ յաղթանակ մը տարան ըլլան։ Վերջնական արդիւնքը պիտի հաղորդուի այսօր։ Աշխատաւորականները, որոնք միայն 59 երեսփոխան ունէին, այս անգամ եռապատիկ յաջողութիւն կը սպասէին։ Կը թուի թէ նորէն ազատականները պիտի պահպանեն հաւասարակշռութիւնը։

Անվերջ տեսակցութիւններ Փարիզի մէջ

Հռոմի Ֆրանսական դեսպանը նոյեմբեր 13ին երկար տեսակցութիւն մը ունեցաւ Պ. Մուսոլինիի հետ։ Ըստ սովորութեան մանրամասնութիւնները գաղտնի կը պահուին. բայց կ'ըսուի թէ խօսակցութեան գլխաւոր նիւթը եգիպտոսի կապուած խնդիրը։ Ինչպէս յայտնի է, Իտալիան այս մէջ է տնտեսական պատիժներու խնդիրը։ Ինչպէս յայտնի է, Իտալիան ալ փոխադարձաբար միջոցներ ձեռք պիտի առնէ պատժարկու երկիրներու դէմ։ Արդէն իսկ առաջին քայլը առած են Ֆրանսայի դէմ, կանխիկ վճարում պահանջելով։

Միեւնոյն օրը, Փարիզի իտալական դեսպանն ալ տեսակցութիւն մը ունեցաւ Պ. Լավալի հետ։ Թերթերը կ'ըսեն թէ համաձայնութիւն տեղեկութիւններ տրուած են փոխադարձաբար։

Ցոյն ճարտարապետի մը սարքած խաղերը

Երկար հետապնդումներէ յետոյ, ոստիկանութիւնը աղջի օր ձերբակալեց յոյն ճարտարապետ մը, Ալեքսանդր Ցալփաթուլոս, որ յաջողած է քանի մը միլիոն ֆրանք փոխ առնել ընկերային ապահովագրութեանց սնտուկէն, գրաւի դնելով իր շինած տուները, մինչդեռ անոնք արդէն գրաւի դրուած էին ուրիշ պարտքերու փոխարէն։

Ճարտարապետին դէմ դատ բացած են նաեւ 17 անհատներ, որոնք նմանապէս խաբուած եւ մեծ գումարներ փոխ տուած էին։ Իր մեղսակիցն եղած է նոտար մը, ծիլէ, որ երեք տարի առաջ պաշտօնանկ եղած էր, կանխագան գեղծումներու հետեւանքով։

Ողողումներու աւերը հարաւ. Ֆրանսայի մէջ

Թոն, Սօն եւ ուրիշ գետերու յորդումը ահագին վնաս պատճառած է միջին եւ հարաւային Ֆրանսայի մէջ։ Ավինեօն պատմական քաղաքին փողոցները անանցանելի դարձած են կառքերու համար։ Նոյն տեսարանը Լիոնի, Մարսէյլի, Վալանսի եւ ուրիշ կարեւոր քաղաքներու արուարձաններուն մէջ։ Կը մնայի որ աւելի ծանրանայ աղէտը։ Արդէն իսկ չորս հոգի մեռած են, համարուի որ աւելի ծանրանայ աղէտը։ Արդէն իսկ չորս հոգի մեռած են. Հարիւրաւոր բնակիչներ անպատսպար կը մնան եւ բազմաթիւ գիւղեր հաղորդակցութենէ զրկուած ըլլալով պարենաւորման դժուարութիւն կը կրեն։ Այս ողողումները կը յիշեցնեն 1856ի օրերը, երբ ահռելի աղէտ մը մատնուեցան միեւնոյն շրջանները։ Ավինեօնէն մինչեւ Մարսէյլի արուարձանները անդ ուր ջուրերը բարձրացած են մինչեւ ութ մեթր, իբրեւ հետեւանք անդադար անձրեւներու, որ կը շարունակուէին երկուշաբթիէն ի վեր։ Հարիւրաւոր բնակիչներ խուճապահար փախած են իրենց բնակարաններէն, մանուկներով, թանկագին իրերով, ընտանի անասուններով եւ ուտելիքներով։ Արլի եւ Թարասքոնի փողոցները ջրանցքներու վերածուած են։ Ամէն կողմէ ջրհանկիրներ եւ կամաւորներ կը հասնին, աղէտեալներուն օգնութեան համար։ Ավինեօնի մէջ ուսուցիչ մը մեռաւ կայծակէն զարնուելով։

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԻՏԱԼԻԱ 18,000 ՄԻՂՏ ԳՆԵՑ Արաբիոյ մէջ, վճարելով 1,620,000 տոլար, կամ ուղտ գլուխ 90 տոլար, մինչ հրապարակի գինը 20 տոլար է։

ՍԹԱՎԻՍՔԻԻ ԽԱՐԴԱԽՈՒԹԵԱՆՑ դատավարութիւնը կը շարունակուի ատեանին։ Կառա, Պայոնի քաղաքապետ, մինչեւ վերջը ճառ խօսելով ուրացաւ որ եւ է պատասխանատուութիւն եւ ամէն մեղք նետեց գրաւատան տնօրէնին՝ Թիսիէի վրայ։ Երկու ամբաստանեալները դէմ դիմաց հանուեցան, բայց կարելի չեղաւ մեծ յայտնութիւններ առնել։

60 ՀՈԳԻ ԹՈՒՆԱՒՈՐՈՒԵՑԱՆ Օլնի-սու-Պուայի եւ Մէզօն Լաֆիթի մէջ, միս ուտելով։ Կը կարծուի թէ միսը հիւանդ անասուններէ էր. Հիւանդները վտանգէ դուրս են։

ՔԱՋ ՕԴԱՆԱՒՈՐԴՈՒՀԻՆ, Օր. Ժան Պէթըն, յաջողեցաւ կտրել Հարաւային Ատլանտեանը, 3200 քիլոմեթր հեռաւորութիւնը կտրելով 14 ժամ 17 վայրկեանէն։ Ժամական միջին հաշուով 224 քիլոմեթր։ Ամբողջ թռիչքը տեւած էր երեք օր, 8000 քիլոմեթր հեռաւորութեամբ։ Օդանաւորդուհին 25 տարեկան է։ Առաջին անգամ է որ օդանաւորդուհի մը կը կտրէ Հարաւային Ատլանտեանը։

Հ. Յ. Դ.

Գաւառ ԱԸ

ՓՈՆՏ ՕՊՆԱՅԻ կոմիտէն ենթակոմիտէն ընդհ. ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին, Գրադարանի սրահը։ Կարեւոր օրակարգ։ Կը խնդրուի Սէն Փիէռի վլէժ խումբի ընկերներէն ներկայ ըլլալ որոշեալ ժամուն։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Տէր եւ Տիկին Գ. Շահլամեան եւ իրենց աղջիկը՝ Օր. Հեղինէ, ինչպէս նաեւ Շահլամեան, Զպուքեան, Թորոսեան, Աստրեան, Հիւսեան, Սարաճեան եւ Ներսէսեան ընտանիքները իրենց շնորհակալութիւնները կը յայտնեն ամէն անոնց որոնք անձամբ նամակով, հեռագրով, մամուլով ծաղկեպսակով եւ զանազան բարեսիրական հաստատութեանց նուիրատուութիւններով ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց սիրելի որդւոյն, եղբօր եւ ազգականին՝ ՍԻՄՕՆ ՇԱՀԼԱՄԵԱՆի արտակարգ մահուան առթիւ, որ տեղի ունեցաւ հոկտեմբեր, 28ին, երկուշաբթի օր, 18 տարեկան ծաղիկ հասակին մէջ, 338 Ch. de St. Julien, Marseille։

Հոգեհանգիստ եւ պատարագ պիտի կատարուի նոյեմբեր 17ին, կիրակի առաւօտեան ժամը 11-ին, Պոմոնի Սուրբ Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ մէջ։

ԿԱՐԵՒՈՐ ԺՈՂՈՎ

ՓԱՐԻԶԻ Համազգայինի մասնաճիւղը ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր անդամները եւ համակիրները, 17 նոյեմբեր կիրակի կէսօրէ վերջ, ժամը 3ին, մէթրօ՝ Cadetի եւ Aux Trois Portes սրճարանին վերնայարկը։

Ներկայ կ'ըլլան Ֆրանսայի կեդր. վարչութեան անդամները։

Զեկոյց Համազգայինի ընդհ. գործունէութեան եւ անմիջական ձեռնարկներու մասին։ Ժողովը պիտի վերջանայ ժամը 6.30ին։

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

ՓԱՐԻԶԻ ՏԱՐՕՆ-ՏՈՒՐՈՒԲԵՐԱՆԻ Նահանգային Միութեան ընդհ. անդամական ժողովը այս կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, 119 Ավընիւ տ'Իթալիի սրճարանը։ Մէթրօ Մէզօն Պլանշ։ Խիստ կարեւոր օրակարգ։ Բոլոր անդամներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։

Պ. ԼՕԺԷՆ ՖՐՕ, Տալատիէի դահլիճին ներքին նախարար, չարունակ յարձակման կ'ենթարկուի աջակողմեաններու կողմէ։ Զինադադարի օրը բռունցք մը կերաւ, երբ կը պատրաստուէր ճառ խօսելու։ Չորեքշաբթի օր, դարձեալ ճառ խօսելու գացած էր Գուլոնէր, երբ հրմշտուք մը սկսաւ սրահին առջեւ, լուսանկարներ արձակուեցան եւ ցուցարարներէն մէկը յառաջ նետուելով, բռունցք մը իջեցուց նախկին նախարարին գլխուն։ Բարեկամները օգնելով, հազիւ կրցան ազատել զինք, որ ձերբակալուեցաւ։ հանելով իրենց կարգին դաս մը տուին յարձակողին, որ ձերբակալուեցաւ

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN) 17, Rue Damesme, PARIS (13)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ — 4

ԽՈՐՀՐԴԱՒՈՐ ԱՄՈՒՍՆՈՒԹԻՒՆԸ

Անգլ. բնագրէն թարգմ. Փ.

Հեղինակուհի՝ ԷԿԱԹԱ ՔՐԻՍԹԻ

Գլուխը թօթվեց. զգացի որ հարուածը մեծապէս ազդած էր իր վրայ։ Իր մեծ ու կարմրած այտերը սմքեր էին եւ այդ ուրախ-զուարթ ու առողջ մարդը բոլորովին քայքայուեր էր։

— Քու գիտցածէդ աւելի դէշ է խնդիրը, ըսաւ հանդարտօրէն, ինծի նայէ, Շէփըրտ, քեզի հետ խօսիլ կ'ուզեմ, միասին տուն կուգա՞ս ...

— Հիմա չեմ կրնար. տակաւին 3 հիւանդ ունիմ տեսնելիք եւ ժամը 12ին բուժարանս ըլլալու եմ ուրիշ հիւանդներ քննելու համար ...

— Ուրեմն, կէսօրէն յետոյ, ոչ, աւելի լաւ է որ իրիկունը գաս եւ միասին ճաշենք. ժամը 7.30ին, կ'ըլլա՞յ։

— Այո, կրնամ ... ի՞նչ կայ նորէն։ Բէլֆը՞ ...

Չեմ գիտեր թէ ինչու այդ հարցումը ըրի. թերեւս անոր համար որ շատ անգամ խնդիր հանողը Բէլֆն էր։

Էքրոյտ տեղուած՝ նայուածքը ինծի ուղղեց. կարծես իմ բառերս հասկցած չէր ուզեր։ Զգացի որ լուրջ բան մը պատահած էր. Էքրոյտը այդքան յուզուած վիճակի մէջ չէի տեսած.

— Բէլֆը՞, ըսաւ ան շփոթած, ո՛չ, ոչ, ան չէ ... Բէլֆը Լոնտոն է ... վայ անպիտան, օրիորդ Կէնէթն է սա եկողը ... չեմ ուզեր այս հարցին մասին անորհետ խօսիլ ... ուրեմն այս գիշեր, Շէփըրտ, ժամը 7.30ին ...

Գլուխովս նշան ըրի, Էքրոյտ անհամբերութեամբ հեռացաւ, իսկ ես ապշած մնացի։ Բէլֆը Լոնտո՞ն գացեր է. բայց անշուշտ Քինկզ Էպօթ էր նախորդ կէսօրէն յետոյ։ Երէկ գիշեր կամ այս առտու կանուխէն գացած կրնայ ըլլալ. եւ սակայն Էքրոյտի ձեւերը տարբեր պատմութիւն մը կ'ըսէին։ Այնպէս մը խօսած էր որ կարծես թէ Բէլֆը ամիսներով գնաց մեռած չըլլար։

Ժամանակ չունէի աւելի երկար ըղձալու հանելուկը լուծելու համար Օրիորդ Կէնէթը բռնեց զիս, նոր լուր կը սպասէր ինձմէ։ Ֆարոյլին քրոջս նկարագիրը ունի ան ալ, բայց իր քով կը պակսի եզրակացութիւններ հանելու այն անվրիպելի յատկութիւնը որ տեսակ մը մեծութիւն կուտայ քրոջս սովորութեան։ Օրիորդ Կէնէթ շնչասպառ հարցումներ կ'ուղղէր ինծի

Մեզ եղեր էր Տիկին Ֆէրըրսին, այնպէս չէ՞, շատերը կ'ըսեն եղեր թէ տարիներէ ի վեր սովորութիւն ըրեր է թմրեցուցիչ դեղեր առնել. աղէկ բան չէ որ մարդիկ բերնէ բերան այդ տեսակ խօսքեր կ'ընեն։ Եւ սակայն, դժբախտութիւնը հոն է որ ընդհանրապէս ճշմարտութեան նշոյլ մը կայ այդ զրոյցներուն մէջ. առանց կրակի ծուխ չկայ։ Կ'ըսուի եղեր նոյնպէս որ Պ. Էքրոյտն ալ իմացեր է եւ նշանտուքը եղ ըրեր է, որովհետեւ իսկապէս նշանուեր են եղեր։ Ինքը, օրիորդ Կէնէթը, հաստատ ապացոյց ունի եղեր այդ մասին. անշուշտ ես ամէն բան գիտեմ եղեր, բժիշկները միշտ կը գիտնան այդ տեսակ բաները, բայց երբեք չեն խօսիր։

Եւ այս բոլոր հարցումները ըրաւ ան՝ սուր եւ փայլուն նայուածք մը նետելով ինծի՝ տեսնելու համար թէ իր ենթադրութիւնները ինչ ազդեցութիւն պիտի գործէին իմ վրաս։ Բարեբախտաբար քրոջս հետ երկար տարիներ ապրած ըլլալով, կրնամ անտարբեր ձեւ մը առնել եւ միշտ պատրաստ եմ պղտոր, անվնաս պատասխաններով գոհանալու։ Այս պարագային շնորհաւորեցի օրիորդ Կէնէթը որ մասնակից չըլլար այդ աղտոտ բամբասանքներուն։ Շատ տեղին էր այդ յարձակումս, խորհեցայ ինքնիրեն։ Դժուար կացութեան մէջ մնաց. ինքզինքը գտած չէր դեռ երբ առի, քալեցի։

Տուն եկայ մտածկոտ, քանի մը հիւանդներ ինծի կը սպասէին բուժարանը։ Ճամբեցի հիւանդներուս վերջինը — գոնէ այդպէս կը կարծէի — եւ որոշեցի քանի մը վայրկեան անցընել պարտէզը ճաշէն առաջ, երբ տեսայ որ հիւանդ մը եւս ունէի։ Կին մըն էր. առջի ելաւ ու մօտեցաւ ինծի. զարմացած իրեն նայեցայ։ Ինչո՞ւ, ես ալ չեմ գիտեր. թերեւս անոր համար որ օրիորդ Րասըլը զօրաւոր մէկու մը աղաւորութիւնը կը գործէ վրաս, մէկը որ զերծ է ամէն տեսակ հիւանդութենէ։

Էքրոյտի տանտիրուհին բարձրահասակ կին մըն է, գեղադէմ, բայց եւ բնութեամբ անհաճոյ։ Խոժոռ նայուածք մը ունի եւ շրթունքներ գոցա պինդ կեցուած փակած է։ Ինծի այնպէս կը թուի որ եթէ սպասուհի կամ խոհարարի ծառայ ըլլայի իր հրամանին տակ, անոր ոտքին ձայնը լսելուս պէս կծիկը պիտի դնէի։

— Բարի լոյս, բժիշկ, ըսաւ օրիորդ Րասըլ. կը խնդրեմ որ սա ծունկս քննէք անգամ մը ...

Քննեցի, բայց չիտակը ըսելով բան մըն ալ չնշմարեցի։ Ցաւին մասին իր ըրած նկարագրութիւնը այնքան անհաւատալի էր որ եթէ դիմացինս թեթեւ նկարագրով կին մը եղած ըլլար, պիտի կասկածէի թէ շինծու էր իր պատմութիւնը։ Վայրկեան մը, նոյնիսկ, մտքէս անցաւ որ օրիորդ Րասըլ դիտմամբ հնարած էր ծունկին ցաւը՝ Տիկին Ֆէրըրսի մահուան մասին բերնէս խօսք առնելու համար, բայց անմիջապէս տեսայ որ այդ դատողութիւնս սխալ էր։ Հազիւ թէ ակնարկ ըրաւ այդ ողբերգութեան մասին։ Սակայն եւ այնպէս կասկած չկար, կենալ եւ խօսիլ կ'ուզէր հետս։

— Շնորհակալ եմ այս դեղին համար, բժիշկ, ըսաւ ան վերջապէս, չիտակը, չեմ հաւատար թէ օգուտ կրնայ ունենալ։

Ես ալ չէի հաւատար թէ օգուտ կրնար ըլլալ, բայց և պաշտօնս կը պահանջէր։ Ամէն պարագայի մէջ վնաս չկար դեղ մը չէր. մարդ իր արուեստը պիտի վերաբերի գործիքները գործէ։

— Այս դեղերուն վրայ բնաւ վստահութիւն չունիմ, ըսաւ օրիորդ Րասըլ, արհամարհոտ նայուածք մը նետելով իմ զօրաւոր շարուած սրուակներու, վնասակար բան է. օրինակ թմրեցուցիչ առնելու սովորութիւնը

— Անիկա ...

— Մեծ յարգ կը վայելէ բարձր կեցութեան մէջ ...

Վստահ եմ որ օրիորդ Րասըլ աւելի շատ բան գիտէ բարձր ընկերութեան մասին քան ես. վճռեցի փորձ անգամ ըլլալ։

— Ըսէք, բժիշկ, եթէ, օրինակ, կը թմրեցուցիչներ առնելու սովոր մէկը թեան դերի եղած ըլլայ, որ եւ է դարման կա՞յ ...

(Շար.)

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ. ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ. ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Clacière 15 – 70
(ԵՐԹՆԻԼ ԿՐՆԱՔ ՄԵՏՐՕՅՈՎ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՓԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 փրանք	70 փրանք	35 փր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 փրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 փրանք	100 փրանք	—

SAMEDI 16 ՆՈՅԵՄԲԵՐ ՇԱԲԱԹ 16 Novembre 1935

ՏԱՐԻ 1 · Année No 2963 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԵԳԻՊՏԱԿԱՆ ՓՈԹՈՐԻԿԸ

Անգամ մը եւս պոռթկաց Եգիպտոսի ազգայնականութիւնը, որ տարիներէ ի վեր անվհատ կը մաքառէր բրիտանական տիրապետութեան դէմ։ Եւ արիւնը հոսեցաւ Գահիրէի մէջ։

Վերջին հեռագիրներու համաձայն, ընդհարումները կը շարունակուին դեռ։ Կառավարութիւնը որոշած է անդորրութիւնը վերահաստատել ամէն գնով, իսկ «Վաֆտ»ը իր կարգին կը յայտարարէ թէ «մինչեւ ծայրը պիտի երթայ»։

Այս ազդարարութիւնը կը նշանակէ անխնայ պայքար, ապահովելու համար Եգիպտոսի բացարձակ անկախութիւնը եւ վերահաստատումը 1923ի սահմանադրութեան։

Ազգայնականները կը կարծեն թէ հասած է ժամը, հիմա որ Մեծն Բրիտանիա ստիպողաբար պէտք ունի Եգիպտոսի ժողովուրդին բարեացակամութեան եւ աջակցութեան, Հաբէշական տագնապին առթիւ։

«Վաֆտ»ը այլեւս չուզեր օրօրուիլ խոստումներով եւ «կանխիկ դրամ» կը պահանջէ, ինչպէս կ'ըսեն փոխաբերաբար։

Խօսուած ճառերէն կ'երեւայ որ այդ ուղղութեամբ աշխատանքներ եւ դիմումներ կատարուած են կառավարութեան միջոցաւ, սակայն Լոնտոն ոչ միայն չլսելու զարկած է, այլեւ անգլիական եւ չոր ու ցամաք պատասխան մը առած է, վերջին պահուն։

Արտաքին գործոց նախարար Սըր Ս. Հօրի հետեւեալ յայտարարութիւնը, [illegible]

— «Երբ քննեցինք 1923ի եւ 1930ի սահմանադրութեանց գործադրութեան խնդիրը, յարմար չտեսանք ոչ մէկը, առաջինը անգործնական, երկրորդը [illegible]»

Այսքանը արդէն բաւական էր, որպէսզի բաժակը յորդէր։ Եւ փոթորիկը պայթեցաւ Նոյեմբեր 13ին, — ճիշդ այն օրը երբ, 17 տարի առաջ, հանգուցեալ Զաղլուլ փաշայի օրով, եգիպտական պատուիրակութիւն մը կը ներկայանար Լոնտոն, անկախութիւն պահանջելու համար։

Ճիշդ մէկ օր առաջ, «Վաֆտ»ի գործադիր կոմիտէն ժողով գումարած եւ ճշդած էր իր դիրքը, ամէնէն առաջ մերժելով որ եւ է աջակցութիւն՝ օրուան կառավարութեան։

Միւս օրը կուսակցութիւն եւ ժողովուրդ փողոց իջան, մանաւանդ ուսանողութիւնը զատուելով հաշտից, եւ ծագեցան նախկին խռովութիւնները, արիւնալի հետեւանքներով։

Ո՞ւր կրնայ յանգիլ այս խռովայոյզ վիճակը։

Երկու ամիսէ ի վեր, աւելի քան 40 անգլիական մարտանաւեր խարիսխ նետած են Աղեքսանդրիոյ առջեւ։ Բազմաթիւ զինուորներ, օդանաւեր ցամաք հանուած են, անհաշիւ ռազմամթերքներով։ Ամրութիւններ, ճամբաներ, զինուորական եւ օդանաւային կայաններ կը նորոգուին կամ նորեր կը շինուին ծովափէն մինչեւ անապատները։ Եգիպտոսի արաշ մասերը, մանաւանդ ծովեզերեայ եւ սահմանամերձ շրջանները գրեթէ պատերազմական վիճակի մէջ դրուած են։ Բացի ցամաքային զօրքէն, որուն թիւը 30.000 կը հաշուեն, ափ հանուած են նաեւ ծովային զինուորներ. Եւ առաքումներն ու պատրաստութիւնները կը շարունակուին անընդհատ, կարելի գաղտնապահութեամբ, սակայն փութկոտ եւ մեթոտիկ։

Մէկ խօսքով, Մեծն Բրիտանիա իր «անկախ» հռչակած երկրին մէջ կը գործէ ճիշդ այնպէս ինչպէս իր սեփական տանը մէջ։

Այս անողոք իրականութիւնը չէր կրնար անտարբեր ձգել «Վաֆտ»ը (Միութիւն)։

Նոյնիսկ չափաւոր համարուած վարչապետը, Նէսիմ փաշա, որ իշխանութեան գլուխ անցաւ 1934ին, շնորհիւ անգլիական աջակցութեան, սկսած էր տրտնջալ.

Այսօր իսկ, երբ արիւնը կը հոսի Եգիպտոսի մէջ, բրիտանական իշխանութիւնը անտարբեր կը ձեւանայ, չուզեր միջամտել, եւ թող կուտայ որ իրար բզքտեն երկու հոսանքները — չափաւոր եւ ծայրայեղ ազգայնական։

1934էն ի վեր, Եգիպտոս կը կառավարուի բացառիկ օրէնքներով, քանի որ 1923 ապրիլ 20ի սահմանադրութիւնը «անգործադրելի» հռչակուած է Մեծն Բրիտանիոյ կողմէ, իսկ 1930ի օրէնքը — իր թելադրածը — ժողովուրդն է որ չընդունիր։

Բուն սահմանադրական օրէնքէն վեր, Լոնտոն ունի բացորոշ վերապահումներ՝ արտաքին յարաբերութեանց, զինուորական պաշտպանութեան, փոքրամասնութեանց, Սուտանի եւ ուրիշ խնդիրներու մասին.

Այդ վերապահումները իրապէս կը հակասեն Եգիպտոսի անկախութեան սկզբունքին, որ յայտարարուեցաւ 1922 փետրուար 28ին, երբ վերջացած կը հռչակուէր բրիտանական թեւարկութիւնը։ Բայց Լոնտոն չուզեր տեղի տալ, եւ ահաւասիկ երկու երկիրներուն յարաբերութիւնները առկախ կը մնան 17 տարիէ ի վեր։

Աւելի հաշտարար պիտի չըլլա՞յ Մեծն Բրիտանիա, հիմա որ արիւն հոսեցաւ եւ «Վաֆտ»ը պատերազմ հրատարակած է բացէ ի բաց։

Երեւոյթները բարենշան չեն։ Հաբէշական հարցը երկրորդական արժէք ունի Լոնտոնի համար։ Աւելի ճիշդ, ան ազդանշանն է իր աշխարհակալութեան դէմ ուղղուած գրոհի մը, ուրիշ աշխարհակալութեան մը կողմէ (Իտալիա) Ափրիկէի, Կարմիր ծովու, Հնդկաստանի, կարճ խօսքով՝ Միջերկրականի տիրապետութեան, գերիշխանութեան պայքարն է որ կը ցցուի նոր ուժգնութեամբ մը։ Ուրեմն դժուար թէ Լոնտոն աւելի զիջող երեւայ քան 1918ին կամ 1922ին։ Նոյնիսկ հաւանական է որ Գահիրէի դէպքերը նոր պէնք մը գտնեն իր ափին մէջ, անգամ մը եւս եւ երկար ատեն ձգձգելու համար Եգիպտոսի բացարձակ անկախութեան իրականացումը։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՆՈՐ ԵՒ ԱՒԵԼԻ ԾԱՆՐ ԴԷՊՔԵՐ ԵԳԻՊՏՈՍԻ ՄԷՋ

Ոստիկանութիւնը կրակ բացաւ 1500 ուսանողներու վրայ

ԲԱՑԱՌԻԿ ԽՍՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

Նոյեմբեր 14ին նոր դէպքեր պատահեցան Գահիրէի մէջ։ 1500 ուսանողներ բիրերով, երկաթի եւ քարի կտորներով եւ սուր ճիւղերով զինուած Գահիրէի վրայ քալեցին Կիզէն։ Երկու հարիւր ոստիկաններ, որոնց կը հրամայէր անգլիացի սպայ մը, փակեցին ճամբան եւ կամուրջի կռիւ մը սկսաւ։ Ոստիկանները թեթեւ կրակ մը բացին, բայց արդիւնք չտուաւ. Երկրորդ փորձ մը եւս ձախողեցաւ։ Կրակը սաստկացած ըլլալով, ուսանող մը սպաննուեցաւ եւ երեք հոգի վիրաւորուեցան։ Անգլիացի հազարապետը եւ ոստիկան մը եւս ծանրապէս վիրաւորուելով հիւանդանոց փոխադրուեցան։ Այն ատեն ուսանողները փախան խուճապի մատնուած։ Սակայն քիչ յետոյ նորէն հաւաքուեցան բժշկական համալսարանին մէջ, ուր ժողովուրդ ալ խռնուած էր, «կեցցէ Նահաս փաշա» աղաղակելով։ Այստեղ ալ ուսանող մը սպաննուեցաւ։ Դահլիճը ստիպողաբար նիստ գումարելով, բացառիկ միջոցներ անօրինեց, բարեկարգութիւնը պահպանելու համար։ Ժողովը որոշեց փակել բոլոր համալսարանները, մէկ շաբթուան համար։ Քիչ յետոյ հրատարակուեցաւ յայտարարութիւն մը, որով Նէսիմ փաշա կը մերժէ այն մեղադրանքը թէ գործիք եղած է Անգլիոյ ձեռքը։ Վարչապետը երկարօրէն կը պատմէ թէ անցեալ տարի դիմում կատարեց, սակայն Անգլիա մերժեց գործադրել 1923ի սահմանադրութիւնը։ Անգլիական մարզպանը առաջարկած էր յանձնաժողով մը կազմել, նոր սահմանադրութիւն մը յօրինելու համար, բայց ինք մերժեց, քանի որ կ'ուզէր գործադրել 1923ի սահմանադրութիւնը։ Վերջապէս կառավարութիւնը պաշտօնապէս Անգլիոյ հաղորդեց Եգիպտոսի բաղձանքները, սակայն ուրիշ պատասխան չստացաւ եթէ ոչ արտաքին նախարարին յայտարարութիւնը։

Իրազեկներ կը կարծեն թէ այս բացատրութիւնը, որ անուղղակի կը մեղադրէ Անգլիան, աւելի պիտի գրգռէ ազգայնականները։

Կառավարութիւնը հրամանագիր մը հրատարակեց, որուն համաձայն ներքին նախարարին արտօնութիւն կը տրուի դադրեցնել այն թերթերը որոնք խռովայոյզ լուրեր կը հրատարակեն։ Դադարման պայմանաժամը պիտի ըլլայ 15 օրէն մինչեւ վեց ամիս։

Ուսանող մը, որ վիրաւորուած էր խռովութեանց առաջին օրը, գիշերուան ընթացքին մեռաւ։ Նոյեմբեր 14ի գիշերը Աղեքսանդրիա փոխադրուեցաւ թաղուելու համար, որովհետեւ լուր առնուած էր թէ Նահաս փաշա եւ Ալի Տէկին Զաղլուլ փաշա կ'ուզեն ցոյց մը կատարել, ինչ որ առիթ պիտի տար նոր խռովութեանց։

Վերջին լուրերու համաձայն, 20 ուսանողներ վիրաւորուած են Նոյեմբեր 14ի դէպքին հետեւանքով։ Ցաւր ուսանողներ Նեղոսի մէկ ափէն միւսը անցան լողալով։ Պաշտօնական հեռագրի մը համաձայն, խռովութեանց ընթացքին երկու կողմէն սպաննուած են 4 հոգի, իսկ վիրաւորուած՝ 160 հոգի, որոնց քանի ոստիկաններ՝ ծանրապէս, իսկ 45 ոստիկաններ ալ թեթեւապէս։

Ի՞նչ կը խորհին Իտալիոյ մէջ

Հռոմէն կը հեռագրեն թէ Եգիպտոսի խռովութիւնները թէեւ հակաանգլիական զգացում կ'արտայայտեն, բայց չեն կրնար նպաստաւոր համարուիլ Իտալիոյ համար։ Մամուլը այս դէպքերը կը վերագրէ միջազգային կացութեան եւ իտալա-հաբէշական պայքարին։ Բայց, «Վաֆտ» չպաշտպաներ Իտալիոյ կողմը բռնել, այլ կը նախընտրէ Անգլիոյ հետ համաձայնիլ, եթէ կարելի է, պատուաւորապէս եւ կատարեալ հաւասարութեան հիման վրայ։

Այս առթիւ մամուլը նորէն կ'ազդարարէ թէ Իտալիա պատժական անօրինութեանց պիտի դիմադրէ մինչեւ ծայրը երթալով։ «Նոյեմբեր 18էն անդին անթափանցելի վարագոյր մը պիտի իջնէ Իտալիոյ սահմաններուն վրայ, պատժարկու պետութեանց ապրանքներուն դէմ։ Իտալիա հարիւրէն հարիւր իր սահմանները պիտի փակէ այն երկիրներուն դէմ որոնք պատիժները կը գործադրեն հարիւր առ հարիւր»։

Երեք հարիւր Հաբէշներ սպաննուած

Զօր. տէ Պօնօ կը հեռագրէ թէ կատաղի կռիւ մը տեղի ունեցաւ Սոմալիի ճակատին վրայ, եւ Հաբէշները պարտուեցան ռազմաճակատին վրայ ձգելով 300 մեռեալ, բազմաթիւ գնդացիրներ, հրացաններ եւ կառքեր։ Իտալական կորուստներն են երեք սպիտակամորթ եւ 15 բնիկներ։ Զեկոյցը կ'ըսէ թէ Հաբէշները բազմաթիւ զրահապատ ինքնաշարժներ ունէին, բայց տեղի տուին իտալական յուժին ուժգին գրոհին առջեւ։ Իտալական հրամանատարութիւնը չափազանց ժլատ լուրեր կը հաղորդէ Սոմալիի գործողութեանց մասին։ Նոյնիսկ թերթերը չեն կրնար մանրամասն լուրեր տալ։ Կը կարծուի թէ իտալական բանակը պիտի յառաջանայ դէպի Երկաթուղին, առանց արմատ հանելու եւ երբ Հարրար եւ Ճիճիկա իյնան, կատարուած իրողութեան մը առջեւ պիտի դնէ աշխարհը։ Պարենաւորումը եւ ճամբաներու շինութիւնը կը շարունակուին թէ Հիւսիսային եւ թէ Հարաւային ճակատներուն վրայ։

*** Հաբէշական կառավարութիւնը պաշտօնական զեկոյցով մը կը բողոքէ «իտալական բանակին վայրագութեանց դէմ», յայտարարելով թէ «ամբողջ ժողովուրդը ըմբոստացած է»։ Այդ զեկոյցին համաձայն, իտալացի զինուորները կը վարուին «անօրինակ վայրագութեամբ եւ գայթակղութեամբ», անխտիր սպաննելով կիներ, նոյնիսկ չէզոքներու կիները, մարտիկներ եւ մանուկներ, առանց նկատի առնելու անոնց տարիքը։ Ժողովուրդը, անկարող՝ ինքզինքը պաշտպանելու, անապատները ապաստանած է առաջնորդութեամբ քահանաներու, յուսալով հաբէշական ճակատը հասնիլ։ Կառավարութիւնը միջոցներ ձեռք առած է այս թշուառ ժողովուրդը հաւաքելու համար»։

ՋԻՕՐ ՄԻՍԷՆ ԹՈՒՆԱՒՈՐՈՒԱԾ հիւանդներու թիւը հարիւրի կը հասնի, Փարիզի եւ արուարձաններու մէջ։ Զոհերէն մէկը, աղայ մը, մեռաւ առջի օր

ԶՕՐ. ՔՈՆՏԻԼԻՍ (մէկ ձեռքը գրպանը դրած) որ վճռական դեր կատարեց միապետութիւնը վերահաստատելու համար Յունաստանի մէջ։

Անգլիական ընտրութիւններու արդիւնքը

Դեռ մէկ օր ալ պէտք է անցնի, ճշդելու համար Անգլիոյ երեսփ. ընտրութեանց վերջնական արդիւնքը։ Առաջին ցանկերը կը հաստատեն թէ պահպանողականները յաջողած են ապահովել կարեւոր մեծամասնութիւն մը։ Առաջին առթիւ շահած էին 176 շրջաններէ 118ը։ Աշխատաւորականները շահած էին 14 նոր աթոռներ, ընտրած ըլլալով 33 երեսփոխաններ (մինչեւ հինգշաբթի կէս գիշեր)։ Պարտեալներուն մէջ կը գտնուի Սըր Ճոն Սայմըն, նախորդ արտաքին նախարարը։

Շատ հետաքրքրական անցքեր պարզուեցան քուէարկութեանց առթիւ, մանաւանդ գաւառներու մէջ։ Կլասկոյի մէջ բազմաթիւ ընտրողներ կանգ առին 103 տարեկան ընտրողի մը առջեւ, որ կեանքին մէջ այդքան կասք չէր տեսած։ Երբ վերջապէս հասաւ ճամբայ ելլել քուէն դնելու համար, պաշարուեցաւ բազմաթիւ լուսանկարիչներով։

— Բան մըն չեմ հասկնար. ահա 80 տարի է որ քուէ կուտամ։

Ֆրանքի ոսկի պաշարը բարձրացաւ 4 առ հարիւր

Պանք տը Ֆրանս նկատելով որ առատ քանակութեամբ ոսկի «կը գաղթէ» երկու երեք օրէ ի վեր, զեղչի սակը բարձրացուց չորս առ հարիւրի։ (Օգոստոս 8էն ի վեր երեք առ հարիւր էր)։ Նոյեմբեր 8ի շաբաթական տեղեկագրին համաձայն, Պանք տը Ֆրանսը 667 միլիոն ֆրանքի ոսկի կորսնցուցած է, իսկ այս շաբթու մէկ միլիառ ֆրանքի, ինչ որ մտահոգութիւն կը պատճառէ։ Դշ. եւ հինգշաբթի օր 47 միլիոն ֆր. արժողութեամբ ոսկի ղրկուեցաւ Անգլիա, Պելժիա եւ Հոլանտա, օդանաւով։ Իսկ շատ աւելի մեծ քանակութեամբ կ'արտածուի դէպի Մ. Նահանգները, ամէն շոգենաւով։ Բայց եւ այնպէս դեռ առատ է Պանք տը Ֆրանսի պահեստը, 71.323,000,000 ֆրանք, ինչ որ 71.4 առ հարիւր երաշխաւորութիւն կը նշանակէ։

Բանակցութիւնները կը շարունակուին Պ. Լըվալի եւ իր կուսակիցներուն միջեւ, հաշտարար եզր մը գտնելու համար, կառավարութեան հետ ծագած վէճի մասին (կրճատում նպաստացոյցի եւ ուրիշ խնդիրներ)

Յունաստանի թագաւորը Փարիզի մէջ

Յօրկիոս Բ. Փարիզ հասաւ հինգշաբթի իրիկուն, Յունաստան երթալու համար։ Լոնտոնի կայարանին մէջ ողջերթի գացած էին Անգլիոյ պաշտօնատարներ, ուրիշ իշխաններ եւ բարձր պաշտօնատարներ։ Փարիզի մէջ ալ ընդունուեցաւ մեծ հանդիսաւորութեամբ։ Վարչապետին եւ Հանրապետութեան նախագահին ներկայանալէ յետոյ, այսօր կը մեկնի Իտալիա, ճամբան շարունակելու համար դէպի Աթէնք։

Տնտեսական Պատժները եւ Թուրքիա

Թուրքիոյ ազգ. ժողովը օրէնք մը քուէարկեց, որով գործադիրներու խորհուրդին արտօնութիւն կը տրուի անհրաժեշտ միջոցները ձեռք առնել, պատժական միջոցներու գործադրութեան համար։ Վիճաբանութեանց միջոցին արտաքին գործոց Թ. Արաս շեշտեց թէ Թուրքիոյ քաղաքականութիւնը հիմնապէս խաղաղասիրական է եւ թէ կառավարութիւնը հաւատարիմ կը մնայ իր կնքած դաշնագիրներուն։ Գործադիրը աւելցուց թէ Թուրքիա իտալա-հաբէշական պայքարով կը զբաղի այնքան որքան կը հարկադրեն Ազգաց Ընկերութեան որոշումները. Այս առթիւ բացատրեց թէ շատ լաւ յարաբերութիւններ հաստատուած են Թուրքիոյ եւ Իտալիոյ միջեւ, բայց կառավարութիւնը ունի նաեւ պարտականութիւններ Ազգերու Դաշնակցութեան հանդէպ։ Թուրքիա կուսակից է հաւաքական ապահովութեան։ Յետոյ ակնարկելով Նեղուցներու հարցին, յայտարարեց թէ Թուրքիա պաշտպանողական անհրաժեշտ միջոցները ձեռք պիտի առնէ, եթէ վտանգ մը նշմարէ։

Իտալիա կ'արգիլէ օտար թերթերը

Իտալիոյ պաշտօնաթերթը հրամանագիր մը հրատարակեց, որուն համաձայն կ'արգիլուին ֆրանսերէն, անգլերէն եւն. թերթերու մուտքը։ Հռոմի ֆրանսական դեսպանը դիմում կատարեց, որպէսզի այս արգելքը ետ առնուի։

Թշնամական ցոյցեր ուսուցչի մը դէմ

Փրոֆ. Կասթոն Ժէզ, ուսուցչապետ իրաւագիտական համալսարանին մէջ, իր դասընթացքը պիտի վերսկսէր հինգշաբթի առտու, բայց դիմաւորուեցաւ թշնամական ցոյցերով։ Ինչպէս կը յիշուի, ուսուցչապետը միեւնոյն ատեն իրաւագէտ խորհրդական էր Ազգաժողովի հաբէշական պատուիրակութեան եւ շատ կարեւոր ճառ մը խօսեցաւ Ժընեւի ատեանին առջեւ։ Ճիշդ առտու վրէժը ուզեցին լուծել ուսանողները, խափանելով դասախօսութիւնը։ Հազիւ եղաւ խիստ քննութեան ենթարկել ուսանողները, որպէսզի ուրիշ տարրեր խառնուած չըլլան։ Ոստիկանական շղթայ մը կազմուեցաւ համալս-

(Շար.ը կարդալ Գ. էջ)

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՊՈՒՔՐԷՇԷՆ

ՓՐՈՖ. Վ. ՏՈՏՈՄԵԱՆՑ ՄԵՐ ՄԷՋ

Տնտեսական կարեւոր ձեռնարկ մը

Երկուշաբթի 4 Նոյեմբեր Պուքրէշ հասաւ աշխարհահռչակ գիտնական տնտեսագէտ փրոֆ. Տոքթ. Վահան Տոտոմեանց, համաշխարհային համագործակցական շարժման յայտնի առաջնորդը:

Ոչ ոք լուր ունէր իր գալու մասին, միայն գիտէինք որ Պ. փրոֆէսորը կ'ուզէ ռումանահայ գաղութին մէջն ալ ստեղծել համագործակցական շարժում մը: Այս մասին մեր կարծիքը լուսաբանած էր Սոֆիայի տնտեսական համագումարին առթիւ, այս ամառ: Բոլորիս ալ կարծիքը այն էր թէ կարելի է գոնէ վարկի եւ խնայողութեան դրամատուն մը հիմնել, բայց իր ներկայութիւնը անհրաժեշտ էր գործնական քայլեր առնելու համար:

Եւ ահա Պուքրէշ է ան: Ծանօթ է ինքը չէի տեսած, չէ փոխուեր, նոյն յաղթանդամ եւ երկայնահասակ մարդը, իր ձիւնի պէս ճերմակ մազերը, իր գիտնականի գլխուն փառաւոր երեւոյթ մը կուտան. դժբախտաբար իր աչքերը չեն տեսներ եւ իր գրական աշխատանքները կը կատարէ իր քարտուղարներուն օգնութեամբ, այլապէս հակառակ իր 60 տարիներուն շատ առողջ է եւ անդադար կ'աշխատի, առաքեալի պէս կը պտտի քաղաքէ քաղաք համագործակցութիւն քարոզելով:

Պուքրէշի մէջ հիւրն է Պ. Ս. Մատէնճեանի, իր գալուն լուրը կայծակի արագութեամբ տարածուեցաւ հայ եւ ռումէն շրջանակներուն մէջ. հեռաձայնը կը զարնէ ամէն վայրկեան, ամէն մարդ կ'ուզէ տեսնել փրոֆէսորը. առաջին այցելուն կ'ըլլայ Պ. Թրանքու Եաշ, ռումէն առաջին աշխատանքի նախարարը, որ ինքն ալ հաւատացեալ համագործակցական մըն է:

Նախարար Պ. Նէկուլա զինքը ճաշի հրաւիրեց, իսկ Փրոֆ. Եօրկա չափազանց գոհ մնաց փրոֆէսորին առաքելութեան նպատակը լսելով:

Այցելութեան կը փութան իր նախկին աշակերտները (Պերլինի համալսարան), որոնք այսօր ռումէն համագործակցութեան ղեկավարներն են, համագործակցութեան կեդրոնական դաշնակցութեան տնօրէնը Պ. Կալան խնդրելով Պ. փրոֆէսորէն դասախօսութիւն մը տալ առեւտրական Ակադեմիային մէջ, ներշնչուած կ'ըսէր.

— Պ. փրոֆէսոր, դուք այնքան բաներ գիտէք որ մենք չենք գիտեր:

Այս առթիւ Պ. Կալան համագործակցութեան մասին իր գրած երեք գիրքերը նուիրեց փրոֆէսորին:

«Ունիվերսուլ» մեծ օրաթերթին թղթակցին խնդրանքին վրայ փրոֆ.ը տեսակցութիւն մը տուաւ, ուր մասնաւորապէս կը ներկայացնէ պուլկար համագործակցութեան վիճակը, քաղաքականութիւնը համագործակցութեան մէջ, ռումէն համագործակցութիւնը եւն. որոնց կարգին այցելութեան գլխաւոր նպատակը,— հիմնել Պուքրէշի հայ գաղութին համար համագործակցական դրամատուն մը:

×

Արդարեւ Պուքրէշի մէջ ուր այնքան հարուստ Հայեր եւ այնքան բազմաթիւ արհեստանոցներ կան, ուր վերջապէս հայ զարգացած առեւտուր կայ, կը պակսի հայկական դրամատուն մը, հայ առեւտրականները իրենց բոլոր գործառնութիւնները կը կատարեն ռումէն եւ մանաւանդ հրեայ դրամատուներու միջոցաւ, իսկ հայ գործարանատէրերը կամ արհեստաւորները չունին հաստատութիւն մը որ իրենց վարկեր բանայ, ինչպէս ունին Հրեաները:

Ահա այս պակասը լրացնելու համար չորեքշաբթի 6 Նոյեմբերի իրիկուն դասախօսութիւն մը կազմակերպած էր: Ներկայ էին բազմաթիւ Հայեր. Պ. Թրանքու Եաշ, նախկին նախարար, ռումէն հիւրեր եւ ռումէն համագործակցութեան կեդրոնին ներկայացուցիչներ:

Առաջին խօսք առնող եղաւ Պ. Թրանքու Եաշ, որ նախ ռումէներէն ներկաներուն բացատրեց համագործակցութեան բարիքները եւ անոր բարոյական օգուտները ժողովուրդին վրայ, ապա դառնալով Պ. փրոֆէսորին, Ֆրանսերէն բարի գալուստ մաղթեց անոր.

— Դուք համագործակցութեան հայրն էք, ըսաւ Հայազգի նախարարը, առաջնորդը այս շարժման եւ ձեր բրած զոհողութիւնները անոր տարածման համար անգնահատելի են:

Պ. Վոյչիեքու, նախարար Նէկուլայի կողմէ բարի գալուստ մաղթեց եւ ըսաւ թէ նախարարը չափազանց գոհ է որ Պ. փրոֆէսորը կը մտածէ հայ գաղութը օժտել համագործակցական հաստատութիւնով մը:

Պ. նախարարը խոստացաւ իր բարոյական եւ նիւթական աջակցութիւնը այս ձեռնարկին.

Պ. փրոֆէսորը ծափերու մէջ իր շնորհակալութիւնը յայտնեց այն սիրալիր ընդունելութեան, որուն արժանացաւ ինք, շարունակելով իր խօսքը Պ. փրոֆէսորը ըսաւ.

— Մարդկային կեանքը պայքարներու երկար շարք մըն է. մարդիկ կ'ապրին համայնքի մէջ, կը պայքարին եւ իրարու կ'օգնեն. իրերօգնութեան զգացումը մարդուս մէջ զարգացած է. ընտանիքը փոքր ընկերութիւն մըն է, իսկական համագործակցական մը. համագործակցութիւնը կ'ուզէ այս շրջանակը մեծցնել, ան պիտի կազմէ մարդկային մեծ ընտանիքը: Հին ժամանակներուն մէջ կային մեծ ընտանիքներ, որոնք իսկական համագործակցական էին, առանց այս պաշտօնական տիտղոսը կրելու: Այսօր համագործակցական գաղափարները մեծ հող գտած են. կան երկիրներ որոնք, հեռու միջազգային քաղաքական խլրտումներէն, կ'ապրին համագործակցական հիմերու վրայ. ամէնէն օրինակելի երկիրն է Դանիան: Ֆինները իրենց բարգաւաճ վիճակը կը պարտին համագործակցութեան: Չափազանց շատ են այն օգուտները զորս կուտայ համագործակցականը. ան նիւթական բարելաւման հետ մէկտեղ կը բերէ բարոյական եւ հոգեկան բարելաւում. բաւական է քննել Տանիմարքացի գիւղացիին կենցաղը առ-կէ 30—40 տարի առաջ եւ հիմա, հասկնալու համար այն խոշոր տարբերութիւնը որ կայ շնորհիւ համագործակցութեան. նոյն վիճակը Պալթիկեան երկիրներու մէջ: Ամօթ է որ այսօր դեռ գտնուին երկիրներ կամ համայնքներ որոնք իրենց գոյութիւնը չկազմակերպեն համագործակցական սկզբունքներու վրայ: Պուլկարիոյ Հայերն անգամ, ժողովրդական դրամատուներ եւ սպառողական միութիւններ հիմնեցին: Ժողովրդական դրամատունը կը հաշուէ ազգատուն ու հարուստ: Շնորհիւ Սոֆիայի «Թրակիա» դրամատան, Պուլկարիոյ մշակութային կեանքը կը զարգանայ, որովհետեւ պէտք եղած ժամանակ կը տրուին անհրաժեշտ վարկերը:

Պուլկարիոյ Հայերը, որոնք մտաւորապէս եւ նիւթապէս շատ աւելի յետամնաց են քան իրենց ռումանահայ եղբայրները, կրցան կազմակերպուիլ: Շատ ամօթ պիտի ըլլար Ռումանահայութեան համար եթէ իրենք ալ անոնց օրինակին չհետեւին. հարուստը պէտք է իր ձեռքը երկարէ աղքատին որպէսզի դասակարգերու բաժանում տեղի չունենայ, այլ աւելի մօտեցնէ իրար, կազմելու համար իսկական ժողովուրդը. ասիկա պիտի ըլլայ շնորհիւ համագործակցութեան:

Իբր երախտապարտութիւն հօրս, որ խեղճ վարժապետ մըն էր, եւ որ իր կարելին ըրաւ զիս կրթելու եւ հասցնելու համար ինչ որ եմ, կը փափաքիմ բարելաւել իմ հայրենակիցներուս վիճակը, համագործակցութեան օժանդակութեամբ:

Իր խօսքը վերջացնելէ առաջ, Պ. բանախօսը ջերմօրէն հրաւիրեց ներկաները հիմնել համագործակցական դրամատուն մը:

Ներկաները մեծ մասով համեստ դասի ներկայացուցիչներ, անմիջապէս հիմը դրին դրամատան եւ արձանագրուեցան վճարելով իրենց բաժինները: Անդամներու թիւը հասած է 70-ի. արձանագրութիւնները կը շարունակուին եւ քիչ ժամանակուան մէջ կը յուսացուի քանի մը հարիւր հազարի բարձրացնել դրամագլուխը, անկէ յետոյ պիտի բացուի դրամատունը եւ գործի պիտի սկսի: Դրամատան անունն է «Համագործակցական վարկի եւ խնայողութեան «[illegible]» դրամատուն, պաշտ. Մարիա Թիւ 8 Պուքրէշ:

Այստեղ ցաւով պիտի մատնանշեմ այն անտարբերութիւնը զոր ցոյց տուին մեր պաշտօնական մարմինները հանդէպ այս խիստ օգտակար ձեռնարկին, իրենց պզտիկ ունենալով մեր «չափուածական հիւանդը», որ բարեհաճութիւնը չունեցաւ իր սենեակէն վար իջնելու եւ մօտէն ճանչնալու փրոֆէսորը, մինչդեռ ռումէն պաշտօնական մարմինները այնքան սիրալիրութեամբ եւ ջերմօրէն օգնեցին դրամատան հիմնումին:

×

Ուրբաթ առաւօտ Հայ Փրոֆէսորը մեկնեցաւ Ռուսճուք հոն ալ հիմնելու համար համագործակցութիւն. կայարանին մէջ քանի մը բարեկամներ ողջերթի եկած էին, այս առթիւ իմ հարցումներուս պատասխանելով ըսաւ.

— Պուլկարիոյ հետեւեալ քաղաքներու մէջ համագործակցական հայ դրամատուներ կան.— Սոֆիա, Ֆիլիպէ, Վառնա, եւ հիմա ալ յոյս ունիմ հիմնել Ռուսճուքի մէջ: Ֆիլիպէի մէջ կայ նաեւ սպառողական մը: Սոֆիայի դրամատունը այսօր ունի 4 միլիոն լեւայէ աւելի գումար մը:

— Կը յուսամ գոհ մնացիք ձեր առաքելութենէն, Պ. Փրոֆէսոր:

— Այո, սիրտս հանգիստ կը մեկնիմ, հիմա հերթը Սելանիկին ու Աթէնքին է, ուր պիտի այցելեմ մօտերս, իսկ եթէ յաջորդ անգամ Ռումանիա գամ, պիտի այցելեմ նաեւ Քոնսթանցա, կը յուսամ որ մէկ տարի յետոյ Պալքաններու մէջ հայկական դրամատուներու ցանց մը պիտի կազմուի, որու մէջ վստահ եմ որ առաջինը Պուքրէշը պիտի ըլլայ:

ԲԱՆՈՒՈՐ

ԵՐԳ ՈՒ ԹԱՏՐՈՆ

ԵՏՈՒ ԵՐԵՍ

(PILE OU FACE)

Օտէոն, ազգային թատրոնի խաղացանկին մաս կը կազմէ այս թատերախաղը «Ետ ու երես» (դրամի), որ գործն է Լուի Վէրնէօյլի: Կեանքէն առնուած կատակերգութիւն մը, 5 արարով: Լուի Վէրնէօյլ այս գործը գրած է յատկապէս ռումանացի դերասանուհի Էլվիր Փօփէսքոյի համար: Եւ ասիկա ոչ առաջին, ոչ ալ վերջին խաղն է հեղինակին, նուիրուած յիշեալ դերասանուհիին. Հեղինակը ինք ալ դերասան է եւ այս թատերախաղին մէջ կը կատարէ այրական առաջին դերը:

Ինչպէս ըսինք, Ռումանուհի է Էլվիր Փօփէսքօ եւ կը ծառայէ Ֆրանսական բեմին ու շարժանկարին: Իր Ֆրանսերէն առոգանութեամբ պիտի չկարենար անշուշտ ունենալ իր արդի գործունէութիւնը՝ եթէ Լուի Վէրնէօյլ յատկապէս անոր համար ստեղծած չըլլար Ռումանուհիի դերեր: Էլվիր Փօփէսքօ այս խաղին մէջ մեզի շատ կը յիշեցնէ ուրիշ օտար դերասանուհի մը, իտալուհի Մառլէն Սօրիան որ «Ռոմանոս» թատերախաղին մէջ կը կատարէ վենետիկցի երգչուհիի մը դերը, գրեթէ անզերազանցելի արուեստով մը:

«Ետ ու Երես» խորունկ գործ մը չէ: Անիկա թեթեւ, սիրուն, հաճելի թատերախաղ մըն է որ կը սահի շնչող մթնոլորտի մը մէջ: Ֆրանսական թատերախաղ մըն է, ամբողջապէս փարիզեան, որուն տարածութեան վրայ ցանցնուած են զուարթարանութիւններ, կատակերգական տիպարներ ու կացութիւններ եւ փոքրիկ արկածներ. Տիպարները բաւական կենդանի, թէեւ անարուեստ ու անհիմն եւ կառուցուածքը անդրական ծանօթ հարազատութեամբ:

Գեղարուեստական բարձրարժէք վայելք մը աւելի, ան մեզի կը պարգեւէ քանի մը ժամուան հաճելի ժամանց մը:

Համառօտ գործին նիւթը

Քոնթ Վարինեի, որ կը սերի Ֆրանսական ազնուականութեան ամենամեծ մէկ ընտանիքէն, երեք տարիէ ի վեր, մոռցած է իր տունին իր որդին՝ Ժանը: Պատճա՞ռ: Որովհետեւ Ժան հետեւելով անզգալի կոչումի մը, ստորագրած է պայմանագրութիւն մը, Մոնմարթրեան փոքրիկ բեմի մը տնօրէնութեան հետ, որուն համաձայն պարտաւոր է ամէն երեկոյ բեմ բարձրանալ կարմիր քիթով եւ ճերմակ մօրուքով ու երգել, ընկերակցութեամբ դաշնակի, կարգ մը թեթեւ երգեր, որոնք իբրեւ խօսք ու եղանակ իր ստեղծագործութիւններն են:

Ժան, քիչ առեն վերջը, կը հանդիպի ռումանացի փոքրիկ ուսանողուհիի մը, Մարիքա Գրաթիանօ եւ կը սիրահարի: Կը փոխադարձուի սէրը եւ երկուքը կ'ապրին միասին: Ժան սակայն ունի վտիտ վաստակ մը միայն եւ չուզանար թշուառութիւնը գալ նստիլ իրենց խղճուկ սենեակին մէջ: Եւ սակայն անոնք անկեղծ ու միամիտ եւ խելայեղ սիրով մը կապուած են իրարու: Իրենց կ'այցելէ բարեկամ մը, իր պաշտօնին բերումով: Այս ծերունի պաշտօնեան տեղեակ է սիրակցորդ զոյգին ողբալի կացութեան եւ ունի անոնց հանդէպ գթութեան զգացում: Ծերուկը, առաւօտ մը կ'երթայ կը գտնէ Ժանի հայրը՝ քոնթ Վարինեին, ու կ'աղաչէ որ կարգադրութիւն մը ընէ իր թշուառ զաւկին համար:

Ազնուական հայրը կը մերժէ գայթակղած: Այդ առեն այցելութիւն կ'ընդունի Մոնթէօն բնակող իր գործարանատէր բարեկամ Գուրթէյլի, որուն հետ ունի գործի մեծ կապեր: Այդ կապերը ժամանակ է որ խզուին: Միայն մէկ բան կրնայ յաւերժացնել իրենց շահու վրայ հիմնուած բարեկամութիւնը,— ամուսնութիւնը: Հարկ է որ Քոնթին որդին ամուսնանայ գործարանատիրոջ աղջկան հետ:

Հիմակ հայրը նուազ զայրացկոտ է հանդէպ իր զաւկին. Ան պատրաստ է ներելու իր թեւերը, ինչպէս նաեւ դրամարկղը, եթէ որդին, Ժան, լքէ իր Ռումանուհին եւ խնդրէ օրիորդ Գուրթէյլի ձեռքը:

Ժան եւ Մարիքա այս բոլորին կը տեղեկանան ծերուկ պաշտօնեային՝ Տրյապուարէրի բերնով: Առաջին ապաւորութեան տակ, երկուքն ալ կը սկսին նախատել ծերուկը եւ նոյն իսկ չեն վարանիր վռնտել զայն իրենց սենեակէն: Կը նախընտրեն անօթի ապրիլ միասին քան բաժնուիլ իրարմէ, հարստութեան պատճառով:

Աղջիկն ալ իր կարգին կրնայ ճոխ կեանք մը ապրիլ եթէ լքէ իր սիրականը: Որովհետեւ հարուստ ծերունի մը կը զարդարէ իրեն, բնակարանի եւ [illegible]

[illegible] համաձայնութեան մը եկած են.— Ոչ մէկ գինով չբաժնուիլ իրարմէ: Եւ սակայն անկարելի է շարունակել այդ չքաւորութիւնը: Կը գտնեն թէ օր մը, իրենցմէ մէկը, անպայման պիտի դաւաճանէ հաւատարմութեան, պարզապէս չդիմանալով աղքատութեան:

Ու ճիշդ այդ պատճառով է որ ուրիշ տեսարանի մը մէջ դրամ մը վեր կը նետեն: Այդ դրամին ինկած առեն ո՛ր երեսն է որ պիտի երեւի: (Ետ ու երեսի խաղը)

Ժան կը դիմէ հնարամտութեան մը, թէ հարստանալու եւ թէ միաժամանակ չդաւաճանելու իր սիրոյն: Ընդունիլ հօրը առաջարկը, ամուսնանալ Գուրթէյլի աղջկան՝ Օր. Ժէրմէնի հետ, ստանալ գումար մը եւ անմիջապէս յետոյ ամուսնալուծուիլ: Ցուցումնալից բաժանումէ մը վերջ Ժան կ'երթայ դէպի իր ծրագրած կարճատեւ ամուսնութիւնը.

Խաղին մէջ կայ Սէյիֆ Էրզրում անունով Թուրք — պարսիկ իշխան մը, մեծագին կերպով ծաղրանկարուած: Այս Արեւելցին լալագին եւ սպառնագին սիրով մը կապուած է, յոյժ սիրահարեալ է, Ժանի հարսնցու Ժէրմէն Գուրթէյլի: Այս իշխանին շոշորթն իսկ չունեցող ողորմելին յաճախ կուլայ եւ մերթ ալ կ'ընկ... րնեւի, դաշոյնի ու սէրի խոստ... լուած ըլլալով որ իր պաշտելի թ... նիկը կը պատրաստեն թեւածելու դէպի Ժանի գիրկը: Կը մէջէ նոյն իր հօրը կատարած մէկ սէրը նոյն ու ծիծաղ շարժող պոռոտ սպառնալիքներով:

Ժան սակայն գիր մը կը ստանայ սիրուհիէն: Մարիքա կ'առաջարկէ... Ժան եւ դառնայ անմիջապէս... թէ իրեն գարպասող ծերուկին... կրնայ դրամ քաշել ու փրկել կացութիւնը: Ժան թողլով ամուսնական կատակերգութիւնը՝ խենթի նման վերադառնայ իր սիրուհին գտնելու. Մարիքա սակայն զինքը հետապնդող ծերուկին ժամադրութիւնը ընդունելով, գացած է անոր ժամադրավայրը, յարկաբաժինը, միայն ընթրելու եւ այսպիսով խոշոր գումար մը կորզելու համար: Մարիքա խակ է իր մտած ճամբուն մէջ. Անոր ջանքերն դրամի խօսք կ'ընէ, միւս կողմէ արգիլելով ծերուկին ամէնափոքր հպում մը անգամ: Աղջիկը գացած է ծերուկին հրաւէրին... առաջնորդուած բլլալուն համար կը... ի խենթ ու խելառ, առանց կը... պատմութիւններ կը պատմէ կը... ջուր, կը խուսափի: Վերջապէս... կայն կը խոստովանի, պարզելով... րոյշ իր կեանքը, խօսելով... ճշմարտութիւնը: Կ'ըսէ թէ կը սիրէ Ժան անունով երիտասարդ մը, թէ աղքատութեան պատճառով առած այդ քայլը, թէ երկուքն ալ խենթի նման զիրար կը սիրեն:

Ծերունի սիրահարը խոր յուզումով մտիկ կ'ընէ պատմութիւնը... Ծերուկը ուրիշ մէկը չէ եթէ ոչ Ժանի հայրը՝ քոնթ տը Վարինեին: Իր մէջէն կ'անհետանայ կնամոլը եւ... սակ կ'առնէ հայրը, կ'ազդուի... յղջանայ եւ մէկ կողմ գցած... հաշիւ ու նկատում, զմայլելով անոնց տաք ու անկեղծ սիրոյն վրայ, զանոնք կը միացնէ:

Գրեթէ աւելորդ է խօսիլ դերասաններու խաղարկութեան մասին: Անոնք բոլորն ալ իրենց դերին մէջ են, ինչպէս կ'ըլլան առհասարակ փարիզեան բեմերու դերասանները: Խումբը կատարեալ ներդաշնակութեան մը մէջ է ու խաղը վերածուած է համերգի: Լաւագոյն պիտի ըլլար սակայն (թէեւ անհնարին փափաք) եթէ հեղինակը Ժանի դերը ինք կատարելու տեղ, յանձնուած ըլլար այդ մասը դերասանի մը որ բերէր աւելի բնականութիւն եւ հաւատ. Կ'ըսենք, այո՛, հաւատք, քանզի... ճախ դերասանն է որ նիւթին բնականութեան հաւատքը կը ներշնչէ հանդիսատեսին շնորհիւ իր խաղարկութեան: Էլվիր Փօփէսքօ իրեն համար կարուած զգեստի մը նման մտած էր իր դերին մէջ, քմայքոտ, միամիտ, չարաճճի եւ անկեղծ: Ան ինքզինքն է որ կը խաղայ հաճելի եւ սահուն դերասանութիւնով մը:

Լուի Վէրնէօյլ եւ Էլվիր Փօփէսքօ միացած են իրարու կեանքի եւ արուեստի մէջ:

Անոնք ալ դրամ նետելով խաղացած են «Ետ ու Երես»:

Ինչպէս միշտ, այս անգամ ալ... հայր եղած է կինը, Էլվիր Փօփէսքօ

ՆՇԱՆ ՓԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ԻԶ. ՄԸ ԿԻԼԻԿԻՈՅ ՊԱՏՄՈՒԹԵՆԷՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՎԵՐՋԻՆ ԹԱԳԱՒՈՐԸ ԼԵՒՈՆ Ե. ԼՈՒՍԻՆԵԱՆ

Երկարատեւ թախանձանքներ, որոնց միացած էին բազմաթիւ ծանրագին նուէրներ, վերջապէս անհամբոյր կառավարիչը յօժարեցուց, որ հաւանի մակոյկ մը փոխ տալ: Լեւոն անմիջապէս դէպի Հայաստանի ծովեզերքը նաւարկեց, միայն իր ընտանիքով: Սօլէ Տուլարին՝ իր զինակիրին հրամանատարութեան յանձնեց քսանըհինգ մարդոցմէ եւ քսանըհինգ ձիերէ բաղկացած փոքրաթիւ խումբ մը իբրեւ հետեւորդ: Միակ ուժերն էին զորս կրցած էր համախմբել:

Գիշերը ամայի վայր մը հասաւ, Աստանայի գետին մօտ, ուր հետեւեալ օրը իրեն միացան իր ընկերները: Վտանգալից ճամբէ մը դէպի Սիս ուղեւորուեցան: Թուրքերը առաջուց լուր ունէին եւ բոլոր անցքերուն կը հսկէին. Ամէն բոյլ, թշնամիին թակարդը իյնալու երկիւղը կար: Երբեք օր, երբ գիշեր տեւող մահացու յոգնութիւններով եւ զարհուրելի անձկութեամբ, փոքրաթիւ խումբը կանգ առաւ մայրաքաղաքին դիմացը: Երկու սուրհանդակներ շտապ ճամբայ ինկան, Թագաւորին գալուստը աւետելու համար:

Այս լուրը ողջունուեցաւ խանդավառ պոռթկումով եւ ցոյցերով: Քանի մը ընդդիմադիրներէ զատ, որոնք պարտաւորեցան լռել, միահամուռ խրախճանքին առջեւ, ամբողջ ժողովուրդը, որուն գլուխը անցած էր կաթողիկոսը, ընդառաջ փութաց Լեւոնին, եւ մեծ տօնախմբութիւն կատարեց: «Եւ քաղաքէն դուրս ելան, զինեալ կամ անզէն, ձիաւոր կամ հետիոտն, այրեր եւ կիներ, ծերեր եւ պզտիկներ, իրենց կաթողիկոսին եւ բոլոր եպիսկոպոսներու և առաջնորդներու հետ, մեծաթափոր եւ ամէն ազգի նուագարաններով»:

Լեւոն երբ տեսաւ զանոնք, ձիէն իջաւ եւ գլխաբաց յառաջացաւ: Շնորհակալութիւն յայտնեց անոնց՝ եղած ջերմ ընդունելութեան համար: Եւ ցոյց տալու համար անոնց վրայ իր ունեցած վստահութիւնը՝ չուզեց քաղաքամէջը հասնելէն առաջ՝ անոնց մեծարանքը ընդունիլ: Հանդիսաւոր մուտք գործեց 1374 յուլիս 26ին

Բ.

Յաջորդ օրերը տօնակատարութիւնները վերսկսան Տիկին Սուլթանին եւ Մարգրիտ Թագուհիին ընդունելութեան համար, որոնք մնացած էին, նաւէն ցամաք իջեւնած վայրը, եւ որոնք մայրաքաղաք հասած էին, միեւնոյն յաջողութեամբ:

Այս խանդավառութիւնը վաղանցուկ եղաւ: Ընդդիմադիր բազմաթիւ հպատակներ, ժողովուրդի եւ Թագաւորին միջեւ տեւական համաձայնութեան կողմնակից չէին:

Ազնուականները, վերջին ժամանակները անկարգութեանց շնորհիւ, ամէն տեսակ նենգութեանց եւ հարստահարութեանց անձնատուր եղած էին: Երբ Լեւոն խնամակալութեան խորհուրդէն ծախքերուն հաշիւը եւ արքունի գանձին վիճակը ուզեց բացատրել, տեսաւ որ գանձարանը պարապ էր, եւ Թագին գոհարեղէնները, գրեթէ ամէնքն ալ մէջտեղ չկային: Զօրս կառավարիչներու տուած բացատրութիւններէն դժգոհ, Լեւոն կոչ մը ուղղեց ժողովուրդին եւ ընդհանուր ժողովի համար պալատ հրաւիրեց զայն եւ ամէն կողմէ բարձրացող ամբաստանութեանց վրայ, անոնց մէջէն ամէնէն աւելի վտանգաւորը, պարոն Վասիլը բանտարկել տուաւ: Թէեւ իր յանցապարտութիւնը խոստովանեցաւ եւ ազատ արձակուեցաւ, բայց այս պարոնը խորունկ ոխ մը պահեց եւ իր վրէժառութեան փափաքը զինքը մատնութեան մղեց, երբ վերջին վտանգին ժամը հնչեց:

Ազգային դիւրազգածութիւնը աւելի ուժեղ կերպով երեւան ելաւ Թագաւորութեան համար հետեւելիք արարողութեան առթիւ: Հայերը, հարկին ստիպողականութեան տակ, ընդունելով հանդերձ կաթոլիկ վեհապետ մը, կ'ուզէին իրենց աւանդութիւնները անաղարտ պահել եւ պսակել իրենց Թագաւորը՝ Հայկական ձեւով, այսինքն կաթողիկոսին ձեռքով: Լեւոն միւս կողմէ, կը պահանջէր որ Թագը ստանար Պապին անունով եւ ըստ Հռովմէական ծէսի: Իրաւախոհութիւն մը գոյացաւ: Որոշեցին որ արարողութիւնը կրկնակի ըլլար, որ Լեւոնի բերած եկեղեցականը եւ Պօղոս Ա. կաթողիկոսը միաժամանակ կատարէին աստուածային պաշտամունքը, իւրաքանչիւրը համաձայն իր ծէսին եւ փոխն ի փոխ պիտի դնէին Թագը՝ Թագաւորին ճակտին վրայ: Այս կերպով տեղի ունեցաւ հանդիսութիւնը Սիսի մայր եկեղեցիին մէջ 1375 սեպտեմբեր 16ին: Թագաւորը այս առթիւ ուզելով վարձատրել Սօլէ Տուլարի անձնուիրութիւնը, ամուսնացուց զայն՝ Կոռիկոսի կոմսուհիին՝ Ռէմիի հետ:

Լեւոնի գահակալութեան առաջին մտահոգութիւնն եղաւ բանակցիլ փորձել Գահիրէի սուլթանին՝ Մելիք Աշրաֆ Շապանի հետ: Կարգի եւ հանգիստի անհրաժեշտութիւնը, երբեք այսքան ստիպողական չէր եղած: Յիսուն տարիէ ի վեր, կառավարութեան նշանակութիւնը անգոյ էր. Ժանտախտը, սովը, պատերազմը, բոլոր իրարու յաջորդող աղէտները ամայացուցած էին երկիրը: Միակ հարուածով մը արտաքսել թշնամինը՝ ցնորք մըն էր, այսպէս քաջ... իր կեանքը, համաձայնիլ... հետ եւ ստանալ ծանր հարկի... խարէն յարաբերական հանգիստ... առժամաբար կը թուէր միակ... նական քաղաքականութիւնը... Լեւոն ամէն ինչ հաշուի առած... առանց նկատելու ներքին թշնամիները, որոնք աւելի կատաղի էին... դուրսինները, առանց կրօնական... հասուածին, որ կը նախընտրէր... թանոսներու լուծը լատինական... բազաւութենէն, եւ որ սովոր էր... րել իր մոլութեանց այնքան մէկ... տաւոր տակնուվրայութեանց վար... երբեք հաշտ չէր կանոնաւոր... թեան մը հետ:

Հաղորդակցութիւն մը հաստատ... ցին Եգիպտոսի սուլթանին հետ... չոտ անունով հայ հաւատուրաց... միջնորդութեամբ, որ Գահիրէ... պատանած էր, Կոստանդին... անբրձագին սպանութենէն յետոյ... անձնուրացութիւնը գերութեան... մահմեդականը պատերազմի ձեռ... կել տուաւ:

(Շար.)

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՑՈՒՆԱՍՏԱՆԷՆ

ԱՉՔԷ ՀԵՌՈՒ. ՍՐՏԷ ՀԵՌՈՒ

ՔԱԼԱՄԱԹԱ, 3 Նոյ. (Յառաջ) — Ափ մը Հայեր ենք, որ Իզմիրի աղէտէն վերջ նետուեցանք այստեղ, Պելոպոնէսի ծովեզերքը։ Քալամաթա նշանաւոր է իր նաւահանգիստով, որ թուզի եւ ձէթի առեւտրական կարեւոր կեդրոն է։ Մենք, գաղթականներս, մօտ 50 հոգի, կը բնակինք Քալամաթա-յա կոչուած գիւղը։ Ընդհանրապէս Բիւթանիոյ շրջանէն (Արմաշէն եւ ուրիշ վայրերէ)։

Երկրէն օտար, հողէ եւ տունէ զրկուած, տարագրի մեր կեանքին առաջին օրերէն սկսեալ, ապրուստի անխուսափելի մտահոգութեան հետ եւ նոյնքան ուժգնութեամբ՝ մեր հոգին կը տանջուէր նոր սերունդը Հայ պահելու նախանձախնդրութենէն։

Դիմեցինք զանազան կեդրոններու, ուղղելով համար գեղեցիկ ծրագիր մը. Աչքէ հեռու, սրտէ հեռու, մեր դառնութեան օգնութեան կանչը չհասաւ Պելոպոնէսի լեռնաշխարհէն անդին. Բիւթանիոյին ձեռներէց ուսուցիչ Լեւոնեանը ուսումնասէր եւ մեր ջանքերը պսակուեցան յաջողութիւններով։ Կարմիր Խաչի մասնաճիւղ մը հիմնեցինք, եւ առանց ուրիշներուն վրայ բեռ ըլլալու, միայն մեր ճիգերով ու զոհողութիւններով յաջողեցանք վարժարան մը, զոր կնքեցինք անմահ Թոռնամի անունով. Այդ օրերուն, 1929—30, օգնութեան հասաւ նաեւ «Յառաջ»ը, 4211 ֆրանք (հանգանակութեամբ)։

Ինչպէս ամէն տեղ, Քալամաթա-յի մէջ եւս բուսած են սոյներ, Հոկը, զոր ոմանք Հող կ'անուանեն, եւ Բարեգործականը, միացած մեզի դէմ՝ բոյն մը շինեցին, բոյն մը բաժանութեան, այսպէս ջանալով խանգարել մեր ձեռնարկը։

Ինչպէս գրեցի, ոչ Բարեգործականէն նպաստ կը ստանանք, ոչ ալ Աթէնքէն,— այս պայմաններուն մէջ մեզի համար դժուար էր պայքարիլ լեռան նայեցի եւ մաքուր կրթութեան։ Անցեալ տարի մեր պիւտճէին բացը այնքան մեծ էր, որ վախցանք թէ պիտի ստիպուէինք փակել մեր սիրելի վարժարանը,— պզտիկներու օրհնութեան բոյնը։ Մեր նիւթական այս անձկութիւնը տեսնելով, Հայկական Բարեկամի պզտիկ մանրանկարը, զոր կազմած են Բարեգործականը, Հոկը եւ ռամկավարը՝ առանց իրարու լեզու հասկնալու, քիչ մը աւելի եռանդ ցոյց տուաւ՝ ձայնակցելու համար Նեւանդ Դուրեան անունով Միութիւններ, որոնց կը հրաւիրեն մնացած 12էն վեր պատանիները։

Բարեհաճ ցուցակով օգնութեան հասաւ «Յառաջ»ը—. Կ. Խաչի մասնաճիւղին վարչութիւնը, որ կը բաղկանայ մեծամասնաբար Արմաշցիներէ, դիմեց իրենց հայրենակցին՝ Շ. Նարդունիի, միջոց մը գտնելու համար Թոռնամեան վարժարանին փրկութեան։ Եւ ահա «Յառաջ»ին մէջ բացուեցաւ ցուցակ մը, ուր հայրենասէր երիտասարդներ արձանագրեցին իրենց նպաստը՝ որդեգրելով մէկ մէկ սան Թոռնամեան վարժարանին մէջ։ Պէտք է ըսել թէ գաղութը այնքան աղքատ է, որ չի կրնար իր զաւկին համար դպրոցին պահանջուած փոքրիկ ուսումնավարձն իսկ (10 դրախմի ամսական) վճարել։ Եւ երբ աշակերտութիւնը չվճարէ, դպրոցը կարելի՞ է միթէ ապրեցնել

«Յառաջ», հաւաքուած գումարին հետ 1050 ֆրանք, մեզի ղրկած էր անուանացանկը անոնց, որ 50ական ֆրանքով կ'ուզէին սան մը որդեգրել մեր դպրոցին մէջ.—

Թորգոմ Նալպանտեան 50 ֆրանք, Բենօ Նալպանտեանի միջոցաւ Խարի մէջ հաւաքուած 50, Տիկ. Մարիամ Ակոնայեան 50, Զ. Ս. Միութեան Փարիզի մասնաճիւղ 100, Արսէն Գոյաճեան 50, Պելճիկի Յովհաննէս տան միջոցաւ Քաչանի մէջ հաւաքուած 101, Օ. Գուրունեանի կողմէ Խարի մէջ հաւաքուած 100, Զիլճեան 50, Սանփաննոս արք-ի յիշատակին Լեւոնէն 300, Օննիկ Դարբինեան 50, Յր. Կ. Խաչի Քաչանի մասնաճիւղ 50, Ալեանդեան 50, Մասիս Սայլանճեան 50, գումար՝ 1051 ֆրանք։

Շնորհիւ այս գումարին, վարժարանը փրկուած է, քանի որ 38 փոքրիկներ, ոմանք որբ, պիտի կրնան վարժարան յաճախել։ Այդ փոքրիկներն են Տօնիկեան Խաչիկ եւ Հայկ (որբ), Օդասնեան Նուարդ եւ Արաքսի (որբ), Մարտիկեան Գուրգէն, Մադլուհի եւ Վահէ (որբ), Աբրահամեան Յովհաննէս, Պէկզատեան Համբարձում եւ Գրիգոր, Աբրահամեան Մաքրուհի եւ Պետրոս, Տոլմաճեան Մինաս, Մամեան Հմայեակ, Բաբլեան Տրդատ եւ Արաքսի, Կոմիկեան Արշակուհի եւ Սաթենիկ, Թոգաթեան Անիմա, Նալպանտեան Յովհաննէս, Զուլեան Սիրանուշ, Կարապետեան Հրաչեայ, Ղազարոսեան Յարութիւն, Օմարեան Համբարձում, Շարապեան Գրիգոր, Ղուկասեան Լուսիկ եւ Սիրակ, Մամեան Պետրոս եւ Հրիփսէ, Տէր Ղուկասեան Վազգէն, Ասլանեան Ռիամննա եւ Միսաք, Սարեան Ռուբէն եւ Զարուհի, Զայրբեան Քրիստիկ, Մինուշ եւ Զատիկ, Տարոնեան Էլիզա։

Թոռնամեան վարժարանին ուսուցչուհին է Թօզա Հայրապետեան, որ նուիրուած է իր պաշտօնին եւ ընդունակ ամէն գովասանքի, ընծայ Մաղնիսացի։ Կը պաշտօնավարէ երկու տարիէ ի վեր, սիրուած բոլորէն։

Դժբախտաբար Թոռնամեան վարժարանը չունի դպրոցական պիտոյքները։ Զոհաբերութեան ընդունակ ընկերներ այստեղ հայթայթեցին ուսուցչներ, գունդեր, գլաններ, խաղանարդներ։ Զկրցանք սակայն գտնել «չորս եղանակները»։ Մանկավարժական տեսակէտով, ուսման թէ զբօսանքի մէջ՝ տարրական կամ պատկերներու մեծ կարեւորութիւն կը ներկայացնէ։ Այնպէս որ փափաքելի էր մեզի համար ունենալ տարուան «չորս եղանակները», եւ ուրիշ մանկավարժական առարկաներ, — առանք կը յիշեմ ուրախ կարելիութիւն ունեցողը չըլլանայ հաճոյք պատճառել մեզի եւ փոքրիկներուն։ 150 հոգինոց այս գաղութին մէջ, ոչ մէկ երախայ, դպրոցը թէ տունը, խաղալիկ տեսած չէ տակաւին։ Եւ ի՞նչ տխուր բան է մանկապարտէզ մը ունենալ առանց խաղալիկի, ինչպէս փեթակ ու մեղու ունենալ՝ առանց ծաղիկի կամ նեկտարի։

ՅԱՌԱՋ հեռու է թէեւ այս երկրէն, սակայն իր բարերար ձայնը եւ հոգածու ձեռքը քանիցս օգնութեան հասած են Յունաստանի գաղութին։ Մենք եւս, չմոռնալու համար զինք, պիտի գրենք յաճախ իրեն։ Չէ՞ որ մոռցուածներն են, աչքէ հեռու սրտէ հեռու եղողներն են, որ սրտագին կը փարին իրենց սիրելի բարեկամներուն։

ԼՈՒՍ - ԱՂԲԻՒՐ

ՄԱՀ. ՏՈՔԹ. ՅՈՎՀ. ԵՐԿԱՆԵԱՆԻ

«Հայրենիք»էն ցաւով կ'իմանանք մահը առաջնակարգ Տոքթ. Յովհ. Գ. Երկանեանի, որ ազգային շրջանակի մէջ ծանօթ էր իբրեւ սրտցաւ հայրենակից մը, 1891էն ի վեր։

Յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ Հոկտ. 25ին, Նիւ Եորքի Հայ Առաքելական եկեղեցիին մէջ։

Դամբանական խօսեցաւ եկեղեցւոյ հովիւը՝ Վեր. Ա. Պետիկեան, մեր հանելով Տոքթէօրին բազմամեայ ազգային - հանրային գործունէութիւնը։ Հ. Յ. Դ. Ամերիկայի Կեդր. Կոմիտէի կողմէ յուղարկաւորութեան մասնակցեցաւ ընկ. Վ. Ահարոնեան։ Կեդր. Կոմիտէն ղրկած էր նաեւ ծաղկեպսակ մը որ դրուեցաւ հանգուցեալի դագաղին վրայ։

Մարմինը ամփոփուեցաւ Սիտըր Կրովի գերեզմանատան մէջ, յաւէտ ողբացեալ Վահան Գարտաշեանի դեռ թարմ գերեզմանին գրեթէ քովը։

Տոքթ. Երկանեան, ամերիկեան եւ հայկական շրջանակներու մէջ ծանօթ եւ յարգուած անձնաւորութիւն մըն է եղած։

Հանգուցեալը երկար տարիներ եղած է գործօն եւ զոհաբերող անդամը Բարեգործականի եւ մինչ պայքարած անոր ազգային խմբակին դէմ։

Հայաստանի հանրապետութեան շրջանին եւ անկէ առաջ, միշտ օժանդակած է Ամենայն Հայոց կաթողիկոսի եւ Հայաստանի կառավարութեան ներկայացուցիչ Արմէն Գարոյին։ Երկար տարիներ բարոյապէս եւ նիւթապէս օժանդակած է նաեւ Փրէս Բիւրոյին։ Անդամ էր նաեւ «Նահատակ Գրագէտներու Բարեկամներուն»։

Իր մահով ամերիկահայ գաղութը կը կորսնցնէ իր գործօն եւ զոհաբերող անդամներէն մէկը։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Հ. Յ. Դ. ՕՐԸ ՊՈՐՏՕՅԻ ՄԷՋ

ՊՈՐՏՕ, 11 Նոյ. (Յառաջ) — Այս տարի ալ օտար ափերու վրայ տօնեցինք Դաշնակցութեան Օրը.

Քանի կը տեւէ մեր պանդխտութեան օրերը, մենք այնչափ աւելի հաւատաւոր կը փարինք Դաշնակցութեան իտէալին։

Մեր տօնակատարութիւնը տեղի ունեցաւ Հ. Յ. Դ. «Բարսեղ Շահպազ» ակումբի մէջ, ուր լեցուած էր հաւատաւոր երիտասարդութիւն մը։ Բեմին ճակատը զարդարուած էր մեր անմահ մարտիկներու նկարներով, որոնց մէջէն Դաշնակցութեան զինանշանը առանձին աչքի կը զարնէր։ Անոնց շուրջ մեր տարազիր եռագոյնը։

Հանդէսին բացումը կատարեց ընկ. Գրիգոր Հայրապետեան, կարդալով ուղերձ մը նուիրուած Դաշնակցութեան Օրուան։ Յետոյ երգուեցաւ «Մշակ Բանուոր» ոտքի վրայ եւ բոլոր ներկաներուն կողմէ։ Արտասանեց ընկերուհի Սաթենիկ Հայրաճեան։ Երգեց Տիկ. Վասկանուշ։ Արտասանեցին նաեւ ընկ. Հաթիեան եւ Թաշճեան։ Յետոյ խօսք առաւ օրուան բանախօս ընկ. Ա. Քէնտիրեան, որ իր խանդավառ բանախօսութեամբ ամբողջ սրահը թնդացուց։

Ժամը վեցէն մինչեւ իննը շարունակուեցաւ խնճոյքը, ստեղծելով ջերմ մթնոլորտ մը։ Խօսք առին ընկերներ եւ համակիրներ, մէջ ընդ մէջ մարտական երգերով կը թնդար սրահը։ Յետոյ բաժնուեցանք աւելի կազդուրուած, մեզ հետ տանելով Դաշնակցութեան արդազան խօսքն ու խոստումը։

Հ. Թաշճեան

Ահաւոր աւազակ մը

ՍՊԱՆՆՈՒԵՑԱՒ ԼԻԲԱՆԱՆԻ ՄԷՋ

Հռչակաւոր աւազակ Ֆուատ Ալամէ որ հինգ ամիսէ ի վեր կը բաղեցնէր Լիբանանի ոստիկանութիւնը, սպաննուեցաւ անցեալ շաբթու։

Այս առթիւ հետեւեալ զեկոյցը հրատարակուեցաւ սուրիական թերթերու մէջ.—

Լուր առնուած ըլլալով որ Ֆուատ Ալամէն կը պատրաստուէր փախչելու դէպի Հիւսիս, Թրքական սահմանը, Տրիպոլիսի ճամբուն վրայ Ճիտէյտէի մօտերը ժանտարմաներու խումբ մը սպասեց անոր։ Նոյ. 6ին, զայն փոխադրող ինքնաշարժը հրաման ստացաւ կենալու։ Այն վայրկեանին երբ ժանտարմաները ձերբակալել կ'ուզէին զայն, աւազակը փորձեց ինքնապաշտպանութեան դիմել եւ ստացաւ գնդակի հարուած մը։

Աւազակը վերջերս հասկնալով որ այլ եւս երկար ժամանակ չպիտի կրնայ պահել իր հետքը, բանակցութիւններ կը վարէր իշխանութեան հետ՝ առաջարկելով կարգ մը պայմաններ յանձնուելու համար։ Գոհացում չկրցաւ ստանալ եւ Շուֆի գիւղերուն մէջ ալ իրեն ապաստան տուող չմնաց։ Որոշեց Թուրքիա փախչիլ եւ անցաւ Պէյրութ։ Ոստիկանութիւնը տեղեկացաւ Ալամէի դիտաւորութեանց եւ ձեռք առաւ հարկ եղած միջոցներն ու կարգադրութիւնները։ Ճիտէյտէի մօտ պատրաստուեցաւ ցանցը։ Ճիտէյտէ սպասող ժանտարմաները կենալու հրաման տուին դէպի Տրիպոլի գացող ինքնաշարժի մը որուն մէջ կը գտնուէին երեք ճամբորդներ։ Այդ միջոցին, ճամբորդներէն մէկը, որ Ալամէն էր, փորձեց դիմել իր ատրճանակին։ Սակայն ժանտարմաներէն մէկը նշմարելով անոր դիտաւորութիւնը կրակ բացաւ եւ արձակուած հինգ գնդակներէն մէկը հանդիպելով անոր սրտին, մահը եղաւ վայրկենական։

Աւազակին դիակը Պէյրութ փոխադրուեցաւ միեւնոյն ինքնաշարժով։ Մեծ բազմութիւն մը խռնուեցաւ ժանտարմայի կեդրոնին շուրջ ուր կը մնար Ալամէի դիակը։ Ժամ մը վերջ, դիակը փոխադրուեցաւ [illegible] բանտը, ուր կը գտնուէր Ֆուատ Ալամէի եղբայրը։ Յետոյ Տրիւզներու գերեզմանը տարուեցաւ դիակը եւ թաղուեցաւ հոն։

26 տարեկան էր Ֆուատ Ալամէն, միջահասակ եւ սկարակազմ, հեղինակ հինգ սպանութեանց եւ բազմաթիւ աւազակային յարձակումներու եւ կողոպուտներու։

Լիբանանի կառավարութիւնը 40 հազար ոսկի ծախսած է հետապնդումներու համար։

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէն եւ թղթակիցներէն իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ բացորոշ եւ մելանով։

Գերման Հայագէտի մը բանախօսութիւնը Հայաստանի մասին

Գերման նշանաւոր հայագէտ փրոֆ. Կ. Ֆ. Լեհման Հաուփթ, որ Ամերիկա կը գտնուի այս միջոցին, վերջերս դասախօսութիւն մը տուաւ Նիւ Եորքի մէջ։ Կ'ամփոփենք հիմնական մասերը.—

«Հայերու պատմական ծագման խնդիրը շատ բարդ եւ կնճռոտ է, վասն զի երկու անուններէ առաջ կուգայ — Արմէններ եւ Նախա-արմէններ։ Պէտք չունիմ ձեզի յիշեցնելու թէ դուք ձեզ «Հայ» կը կոչէք։ Ու որ կրցած է ցարդ բանալ ձեզի թէ ինչո՞ւ դուք այդ անունով կը կոչէք։

1898—99ին դէպի Հայաստան իմ ճամբորդութեանս նպատակն էր ուսումնասիրել մշակոյթը խալդերու, նախա-Արմէններու եւ Ուրարտացիներու։ Ուրարտացիք շատ որոշ սեփական մշակոյթ ունեցող ժողովուրդ մըն էին եւ իրենց սեպաձեւ արձանագրութիւնները փոխ առած էին Ասորեստանցիներէն։ Անոնք համբաւաւոր էին նաեւ հաստատուն ժայռերու վրայ իրենց կառուցած քարէ շէնքերով։ Ամուր ժայռերու վրայ քարէ շէնքերու կառուցումը նախա-Արմէններու մէկ մասնագիտութիւնն է։

Շամիրամ որ եւ է կապ չունի Շամիրամ Սուի հետ, որ նախա-Արմէններու ճարտարապետական մեծ ձեռնարկն է։ Սակայն Շամիրամ ժամանակակից էր այս նախա-Արմէններու Ջրմուղին, որ ջուր կը հայթայթէ Վանի։ Հայ ուսումնականները Շամիրամ Սուն կը կոչեն Ամբարտակն Շամիրամայ։

Նոյի տապանը չնստաւ Արարատ լեռան գագաթը, ինչպէս կ'ըսէ Հին Կտակարանը։ Սխալ թարգմանութիւն մըն է այդ։ Ճշմարիտն այն է թէ Նոյի տապանը նստաւ Արարատի կամ Ուրարտուի մէկ լեռան վրայ։

Ձեզի ցոյց պիտի տամ թէ ձեր լեզուն նման է հնդեւրոպական շատ մը լեզուներուն։ Օրինակ մայր (mayr, meter - mutter) որ հնդեւրոպական է որոշապէս։ Հայերէնի մէջ նախնական T տառը միշտ կ'իյնայ երբ կուգայ երկու ձայնաւորներու միջեւ։ Աւոր ուրիշ մէկ օրինակն է հայր — Pater բառը։ Այս պարագային P տառը փոխուած է «հ»ի, ինչպէս միշտ կը լինի հայերէնի մէջ, այնպէս որ hայր բառին մէջ երկու փոփոխութիւն կայ։

Կրնաք Թրակիայէն Փոքր Ասիա գացած Արմէններու ճանապարհին հետքերը գտնել։ Իրենց ամբողջ ճամբուն վրայ անոնք ձգած են «Արմէնիօն եւ Օրմէնիօն» անուններ։ Այս բոլորը Արմէնիօն եւ Օրմէնիօնները Արմէններու կեցած կայանները եղած են Գալլիպոլիի Թերակղզիէն մինչեւ Արմէնիա։

Արմէնները Հայաստանի մէջ երեւցած են Քր. առաջ 600 թուականին կամ աւելի ճիշդ ըլլալու համար 585 թուին Քր. առաջ։ Հայերու Թրակիոյ եւրոպական տարրը հնդեւրոպական է։

Ամէնքդ գիտէք թէ բոլոր Հայերն արիական չեն։ Կան եւրոպական եւ նմանապէս «Արմէնատիպ Armenoid» տիպարը որ ներկայացուած է ձեր մէջ։ Մասնաւոր տիպ մը կայ զոր Լիւշան (Luschan) կ'անուանէ հայատիպ Armenoid, որուն հետքերը կը գտնուին Հայաստանի, Եւրոպայի քանի մը մասերուն եւ նոյն իսկ Սկովտիոյ մէջ։

Հաթի - Հիթիթ անունը գուցէ հայերէնի մէջ փոխուած է Հայի։ Բայց ասիկա լաւ հիմ մը չէ։ Ասորական արձանագրութիւնները կը յիշեն Հայասա անուն ժողովուրդ մը, որ կ'ապրէր Բարձր Հայքի մէջ, Կարինի շրջակայքը։ Անոնք կարեւոր տարր մը կազմեցին հնդեւրոպական Արմէններու խառնուրդին մէջ, երբ այս վերջինները հաստատուեցան ներկայ Հայաստան։ Որոշ է թէ Հայասացիները հնդեւրոպական չէին, այլ բնիկներ, որոնք իրենց Հայք անունը տուին Արմէններուն։ Իմ կարծիքով ասիկա լաւագոյն լուծումն է բարդ խնդրին։

Ուստի կ'ողջունեմ ձեզ իբր հնդեւրոպական Արմէններ եւ Փոքր - ասիական Հայեր։ Անգամ մը եւս շնորհակալ եմ եւ շատ շնորհակալ եմ»։

Այնուհետեւ կէս ժամու չափ հարցումներ եղած են փրոֆէսէօրին, որ համբերութեամբ պատասխանած է անոնց։

ԿԵՆՍԱԳՐԱԿԱՆ ԳԻԾԵՐ

Փրոֆ. Կ. Ֆ. Լեհման Հաուփթ ծնած է Համպուրկի մէջ, 11 Մարտ, 1861ին։ Ուսած է օրէնք եւ արեւելեան լեզուներ Հայտելպերկի, Լայփցիկի, Կէօթինկէնի, Պերլինի եւ Ճօն Հոփքինս համալսարաններուն մէջ։

Եղած է հին պատմութեան փրոֆէսէօր Պերլինի համալսարանին մինչեւ 1911։

Մեծ պատերազմի ատեն գերման կառավարութեան կողմէ ղրկուեցաւ Կ. Պոլիս, իբր փրոֆ. հին պատմութեան։ 1918—32 եղած է հին պատմութեան փրոֆ. Ինսպրուքի համալսարանին, Աւստրիա, ուր կը պաշտօնավարէ ներկայիս իբր վաստակաւոր փրոֆէսէօր.

ՏԷՐ ԵՒ ՏԻԿԻՆ Վ. Հիւսեան կը ծանուցանեն ծնունդը իրենց երրորդ զաւակին՝ ՍՕՆԱՅԻ։

Տէհին, 10 Նոյեմբեր, 1935

ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ՅՈՒՇԱՐՁԱՆԻՆ ՇԻՆՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

Յանձնախումբս առաջին օրինակը հանդիսանալով Զօր. Անդրանիկի յուշարձանի շինութեան առթիւ բացուած հանգանակութեան, իր մէջ հաւաքեց 505 ֆրանք։

Գ. Գ. Բիւզանդ Տէօվլէթեան 100, Երուանդ Օզանեան 50, Աւետիս Տէօվլէթեան 50, Խաչիկ Տէօվլէթեան 50, Մկրտիչ Գազանճեան 50, Սարգիս Տէօվլէթեան 50, Մանուկ Քիպարեան 30, Տիկ. Մաքրուհի Օզանեան 25, Տիկ. Հերանոյշ Մօզոսեան 25, Օր. Նարկիզ Քիւրքճեան 25, Գ. Միրիճան Քիւրքճեան 25, Տիկ. Արշալոյս Դարբինեան 25, Գ. Անուշաւան Դարբինեան 25։

Գումար՝ 505 ֆրանք։

Խեդր. Յանձնախումբ

ԺԳ. ԴԱՐՈՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ ՎԵՐԱԾՆՈՒԹԻՒՆԸ ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Զաքարեաններու(*) Ա.ր որ պատմութեան բեմը կուգայ, Սարգիս Մեծ կը կոչուի։ Իր քաղաքական շարժումները եղած են խիստ ուշագրաւ։ Իր մասին երկար կը խօսի Ստեփաննոս Օրբէլեան պատմիչը։

Սարգիս Մեծ կը մեռնի 1187 թուին եւ կը թաղուի Սանահինի վանքը։ Յաղթական ասպարէզի վրայ կ'երեւին իր երկու որդիները, Զաքարէ եւ Իւանէ եղբայրները։ Ասոնք ալ աւելի ընդարձակեն իրենց հօր սկսած գործը։ Մասնաւորապէս Զաքարէ, հանճարեղ զօրավար մը, տասը տարուան մէջ կրնայ վրացական եւ հայկական սահմաններէն դուրս նետել եւ խորտակել Սելճուկ - մահմետական լուծը։ Հայ պատմիչները՝ Գանձակեցին, Օրբէլեանը, Մխիթար Այրիվանեցին, Վարդանը ինչպէս նաեւ վրացի պատմիչները կու տան Զաքարէի յաղթական պատերազմներուն եւ իր գրաւած երկիրներուն ցանկը, այսպէս Շաքիի եւ Արցախի նահանգներէն մինչեւ ներքին Բասէն եւ Բարկուշատէն մինչեւ Լոռի կամ ըստ Օրբէլեանի՝ «ի Բարկուշատայ մինչ ի Մժնկերտ»։ Վարդան պատմիչ կու տայ նոյնպէս նուաճուած վայրերուն թուականները։ Այսպէս 1191ին կը գրաւուի Շիրակը, 1196ին Անբերդը, 1199ին Անին, 1201ին Բջնին, 1203ին Դուինը, 1206ին Կարսը։

Զաքարէի վերջին եւ մեծ արշաւանքը ուղղուած էր Պարսկաստանի դէմ. Հայաստանը արդէն մաքրուած սելճուկներէն՝ յաղթական զօրապետը կը նուաճէ նոյնպէս Ատրպատականի մէկ մասն ալ Մարանդ եւ Արտաբիլ քաղաքներով, բայց վերադարձին հիւանդանալով կը մեռնի 1212 թուականին։ Այժմ Զաքարէի գործը կը շարունակէ իր եղբայրը Իւանէն բայց անշուշտ ոչ առաջինին խոյանքովն ու համարձակութեամբ։ Հոս պահ մը կանգ առնելով եթէ շուրջերնիս նայինք, կը տեսնենք թէ պատմական Հայաստանի մեծագոյն մասը արդէն ինկած է Զաքարեաններուն ձեռքը, աւելի մեծ քան Բագրատունեաց եւ Սիւնեաց թագաւորութիւնները միասնաբար։ Ի զուր չէ որ Զաքարեաններու իշխանութիւնը դարձեալ պատմիչներու կողմէ «աշխարհակալ տէրութիւն», «թագաւորութիւն» «աշխարհակալութիւն», «պետական իշխանութիւն» բառերով կը յորջորջուին։ Իսկ Իւանէի կինը Խոշաք ալ, Շիրակաւանի երկու արձանագրութեան մէջ ինքզինքը կ'անուանէ նոյնպէս թագուհի վրաց իշխանութեան, այսպէս՝ «Վրաց եւ Հայոց թագուհի» կամ «վերիշխող տանս Վրաց եւ Հայոց եւ նովին թագուհի»։

Զաքարեանները միահեծան պետութիւն մը չկազմեցին, այլ ընդհակառակն երկու եղբայրներ երկու ճիւղի բաժնուած, յառաջ բերին հայ իշխանութիւններու ամբողջական ցանց մը նուաճուած երկրամասերուն մէջ։ Զաքարեաններու խոհեմ քաղաքականութեան, իրենց նուրբ դիւանագիտական կարողութեան կը պարտինք մեր ԺԳ. դարու զինուորական եւ հոգեւոր կեանքին վերածնութիւնը։ Արդէն Գահլաւունիք, Հոնենք եւ ուրիշ տոհմեր աջակից կը դառնան Զաքարեաններուն։ Միւս կողմէ եթէ կեանք առին Վաչուտեանց, Պռոշեանց եւ Օրբէլեանց մեծ իշխանութիւնները, այս բոլորը շնորհիւ Զաքարեաններուն եղան։

Անշուշտ հետաքրքրական է հայեացք մըն ալ նետել Զաքարեաններուն զինուորական կազմակերպութեան վրայ։ Վերեւ յիշուած իշխանական բոլոր մեծ տոհմերը ենթակայ էին Զաքարեաններուն։ Այդ երկու մեծատաղանդ եղբայրներէն Զաքարէն կը ներկայանայ իբրեւ ամէնէն մեծ սպարապետ, իսկ միւս իշխանութիւնները ստորադաս սպարապետներ են։

Զօրքը կազմուած էր «հեծեալ», «ազատ» եւ «ռամիկ» տարրերէ։ Այս մասին մեր պատմիչները տեղեկութիւններ չեն տար, ինչ որ կրցած ենք հաւաքել, արձանագրութիւններու վրայէն են։

Զինուորականին հետ կը նկատուի նոյնպէս քաղաքացիական կամ վարչական պաշտօնէութեան կազմակերպութիւնը։ Արձանագրութիւններու եւ յիշատակարաններու մէջ կը յիշուի ամիրայ, մանդատուր, հէճուպ, ձեռնաւոր, տանուտէր եւ քէրթողք մակդիրներով պաշտօնէութիւններ։

Յաջորդաբար պատմութենէն ծանօթ ենք արդէն մոնկոլական ահաւոր արշաւանքներու մասին։ Անոնք 30,000 զինուորներով կը մտնեն Հայաստան եւ կը քանդեն Զաքարեաններու ծաղկեցուցած այս ոգեւորիչ շրջանը։

Այժմ հայ իշխանական տուները հպատակ մոնկոլ բանակալներուն, կը ստիպուին զօրք եւ հարկ տալ անոնց։ Կիրակոս Գանձակեցին մանրամասն կու տայ մեր կողմէ տրուած հարկերուն անունները։ Զանցառենք այս բոլոր մանր տուեալները եւ անցնինք Զաքարեաններու միջոցաւ յառաջ եկած Հայաստանի ԺԳ. դարուն հոգեւոր կեանքին պատկերացման»։

X

Գիտնական սրբազանը, իր դասախօսութեան Բ. բաժնով տուաւ արուեստներու վերածնութիւնը, ճարտարապետութեան, քանդակագործութեան (փայտի վրայ կամ խաչքարեր) եւ գրականութեան ինքնուրոյն երեւոյթները։

«ԺԲ. դարու 60ական թուականներէն սկսեալ վիմական եւ գրական յիշատակարաններ շինարարական եւ հոգեւոր կեանքի մը նոր արշալոյսը կ'աւետեն։ Կը նորոգուին հին վանքերը եւ կամ նորեր կը շինուին։ Իւրաքանչիւր իշխանական տուն իր սիրելի վանքը կամ գերեզմանատունը ունի որուն վրայ կը գուրգուրայ եւ զայն կը հովանաւորէ։ Կը սկսի ազնիւ մրցակցութիւն մը մէկ իշխանական տունէն միւսը՝ դէպի արուեստի ստեղծագործութիւններ քաջալերելու խնդրոյն մէջ։

Գրական եւ շինարարական կեանքի առաջին երեւոյթները կը սկսին հիւսիս - արեւելեան գաւառներէն։ Հաղբատի, Սանահինի, Գետակայ եւ Խորանաշատի վանքերը գլխաւոր կեդրոնները կը հանդիսանան այս շարժման։ Հաղբատը եւ Սանահինը, այդ օրերու մեր իսկական համալսարաններն են։ Նոր ծաղկեցան մեր գրական, մանրանկարչական եւ երաժշտական ինքնատիպ արուեստները։ Հոնկէ դուրս եկան հայ մեր անուանի մատենագիրներուն, ինչպէս Յովհաննէս Տաւուշեցի, Մխիթար Գոշ, Գրիգոր Գանձակեցի։ Ասոնց յաջորդող իրենց աշակերտները, Վարդան, Կիրակոս, Մաղաքիա եւ Մխիթար Այրիվանեցի պատմիչները։

Հ. ԲԱԼՈՒԵԱՆ

(*) Ա.մսաւ տեսնել Յառաջ 1 Նոյ.։

սարանին շրջականները եւ Հրամայուեցաւ ցրուել ցուցարարները, որոնք Հայ-Հոյչները կ'արձակէին,— «Թող կեցցէ Մէջքը», «չենք ուզեր, Թող հրաժարին եւն.»: Հրմշտուքներ ալ տեղի ունեցան սատիկաններուն եւ ուսանողներուն միջեւ, մինչեւ պուլվար Սէն Միշէլ, իսկ համալսարանին մէջ ցոյցերը կը շարունակուէին գոռում-գոչումով:

Հակառակ բոլոր ջանքերուն, ուսուցչապետը չկրցաւ դասախօսութիւն կատարել:

Զօրք կառավարեց բանուեցան շոգենաւին մէջ

ԱԹէՆՔԷՆ կը հեռագրեն.— Յունաստանի Ստնիսի «Բիլձ» շոգենաւին մէջ կատարուած խուզարկութեան մը ընթացքին, պահուած գտնուեցան չորս համայնավարներ, երեք Յոյն, մէկը Պուլկար, որոնք շոգենաւ նստած էին գաղտնաբար: Զորսն ալ ձերբակալուեցան, հակառակ իրենց կատաղի դիմադրութեան: Թուրքական հիւպատոսը ներկայ էր ձերբակալման:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԵՒՐՈՊԱՅԷՆ Ատտիս Ապէպա հասան 180 սնտուկ մեքենաներ՝ հրացաններու եւ գնդացիրներու նորոգութեան համար եւ ուրիշ կազմածներ: Այս բոլոր մեքենաները պիտի սարքուին եւ պիտի կառավարուին Վիէննայի նախկին սատիկանական քննիչին կողմէ, աջակցութեամբ աւստրիացի գնդապետի մը եւ զուիցերիացի տեղակալի մը: Հասած են նաեւ գնդացիր-հրացաններ՝ զուիցերիական ղրութեամբ սաստ խտայական գնդացիրներ, մեծաքանակ զէնք եւ զինուորական պիտոյքներ: Մօտերս կը սպասուին 400,000 կապարէ դիմակներ:

ԱԼԷՔՍԱՆԴՐ ԹԱԳԱՒՈՐԻՆ ՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ առթիւ ամբաստանուած եւ Յրուաթներուն դատավարութիւնը կը սկսի երկուշաբթի օր, Էքսի եղեռնադատ ատեանին առջեւ:

ՓՈՒԼԻՊՊԵԱՆ ԿՂԶԻՆԵՐՈՒՆ ինքնավարութիւնը հաստատուեցաւ նոյեմ. 14ին, նախագահ Ռուզվէլթի մէկ հրամանագրով: Մ. Նահանգները այս կղզեխումբը առած էին Սպանիայէն, մասնաւոր դաշնագրով մը:

ԿԱԹՈԼԻԿ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ մը եւ ուրիշ երկու եկեղեցականներ դատի քաշուեցան Պերլինի մէջ, ամբաստանուած ըլլալով թէ 140,000 մարք փախցուցած են Հոլանտա: Կը յիշուի թէ վերջերս շատ մը մայրապետներ դատապարտուեցան միեւնոյն ամբաստանութեամբ:

ՄԱՀՈՒԱՆ ԴԱՏԱՊԱՐՏՈՒԵՑԱՆ երկու Ռուսեր, Ծայր. Արեւելքի կարմիր բանակին կողմէ, իբրեւ զինուորական լրտեսներ որ խորհրդային երկիրը մտած էին ի հաշիւ Ճապոնի կառավարութեան:

ԳՈԼՍՈՅ ՄԷՋ ԺԱՆՏԱՏԵՆԴԻ համաճարակ մը ծագած ըլլալով, յանձնարարուեցաւ պատուաստել ժողովուրդը:

ՈՂՈՂՈՒՄՆԵՐԸ ՄԵՂՄԱՆԱԼ ՍԿՍԱՆ, օդը բացուած ըլլալով հարաւային շրջաններու մէջ: Բայց շատ ծանր վնասներ յառաջ եկած են մասնաւորապէս Ավինեոնի եւ Վօքլիւզի շրջաններուն մէջ: Կացութիւնը դեռ ծանր է նաեւ Ռոնի ափերուն մէջ:

Յ. Ց. Դ.

Գաւառ

ՓՕՆ Ց ՕՊՆԱՅԻ կորիւն ենթակոմիտէն ընդհ. ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները վաղը կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին, Դրագարանի սրահը: Կարեւոր օրակարգ: Կը խնդրուի Սէն Փիէռ վրէժ խումբի ընկերներէն ներկայ ըլլալ որոշեալ ժամուն:

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

ԲՈՒԱ-ԿՈԼՈՄՊԻ ՄԷՋ

կազմակերպուած «ԱՐԱՄ» ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ

16 Նոյեմբեր, Շաբաթ երեկոյ, ժամը 9էն մինչեւ առաւօտ

ԲՈՒԱ-ԿՈԼՈՄՊԻ ՔԱՂԱՔԱՊԵՏԱԿԱՆ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

Salle des Fêtes, Rue des Halles, Bois-Colombes.

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ Ռ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻՆ ԱԼ. ԽԱՏԻՍԵԱՆ ԵՒ Լ. ՋՈՐՄԻՍԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին, Տիկին ԴԻՐՈՅԵԱՆ (երգ), ԴԱՋԵԱՆ քոյրեր (պար), Պ. ՊԱՏՈՒԹԹ (արտասանութիւն)

Կը նուագէ ԽՓՐԱՏ նուագախումբը հայկական եւ եւրոպական նուագներ գեկավարութեամբ ՈՆՈՅԵԱՆԻ

Հայկական եւ եւրոպական պարեր Թռուով

Ընտիր սայ

Մուտք 5 եւ 3 ֆրանք

Հաղորդ. միջոցներ.— Սէն Լազարէն շոգեկառք առնել եւ իջնել Բուլոմպ:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՀԱՅ-ԲՈՅԺ

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԱՄՍԱԹԵՐԹ ԲԺՇԿՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԱՌՈՂՋԱՊԱՀՈՒԹԵԱՆ

Բ. ՏԱՐԻ

Թիւ 13 (Հոկտեմբեր)

Բաժանորդագրութեան պայմաններն են.— Ֆրանսա՝ 20 ֆրանք, արտասահման՝ 25 ֆրանք: Դիմել՝ Dr. CH. AIVAZIAN, 17, Rue Dameame, PARIS (13e):

ՅԵՐԵԿՈՅԹ-ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ԵՒ ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆԻ ՇԱՎԻԼԻ Մ.ՃԻՒՂԵՐՈՒՆ ԿՈՂՄԷ

ի նպաստ տեղւոյն Մանկապարտէզին

ԿԻՐԱԿԻ 17 ՆՈՅԵՄԲԵՐ ԺԱՄԸ 4ԷՆ ԿԷՍ ԳԻՇԵՐ

23 Rue Garnier, Սէն-Լազարի գծին Շավիլի կայարանին մօտ:

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին Թառիստ Պ. Գարեգին եւ փոքրիկն Ռէժինա իր հայկական եւ կովկասեան պարերով:

Կ'արտասանէ Օր. ԱՒՃԵԱՆ.

Կը մասնակցի ԵՓՐԱՏ նուագախումբը: Եւրոպական պար:

Մուտք 5 ֆրանք:

ՀԱՅ ՄՏԱՒՈՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԱԿՈՒՄԲ

(Նախկին Հայ Դրական Ակումբ)

Այսօր Շաբաթ (16 Նոյեմբեր) երեկոյեան ժամը ճիշդ 9ին

Ռուսական քոնսերվաթուարի սրահին մէջ, 26, Ավընիւ տը Թոքիօ

Պ. ԱՐՇԱԿ ՋԱՄԱԼԵԱՆ պիտի խօսի նիւթ ունենալով՝

Ազգային պաշտպանման ազդակները սփիւռքի մէջ

Սրահը կը բացուի ժամը 8.30ին: Դասախօսութենէն վերջ տեղի պիտի ունենան կարծիքի փոխանակութիւններ:

Հաղորդակց միջոցներ.— Մէթրօ՝ Ալմա-Մարսօ, օթոպիւս՝ 1, 12, 19, 43, 92, AH., AC., ADbis:

Ոչ-անդամները եւս կը հրաւիրուին ներկայ գտնուիլ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Տէր եւ Տիկին Գ. Շահլամեան եւ իրենց աղջիկը՝ Օր. Հեղինէ, ինչպէս նաեւ Շահլամեան, Զպուքեան, Թորոսեան, Ասգրեան, Հիւսեան, Սարաճեան եւ Ներսէսեան ընտանիքները իրենց շնորհակալութիւնները կը յայտնեն ամէն անոնց որոնք անձամբ, նամակով, հեռագրով, մամուլով, ծաղկեպսակով և զանազան բարեսիրտ ձեռնարկներով ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց սիրելի որդւոյն, եղբօր եւ ազգականին՝ ՍԻՄՕՆ ՇԱՀԼԱՄԵԱՆի սրտակեղեք մահուան առթիւ, որ տեղի ունեցաւ հոկտեմբեր 28ին, երկուշաբթի օր, 18 տարեկան ծաղիկ հասակին մէջ, 338 Ch. de St. Julien, Marseille:

Հոգեհանգիստ եւ պատարագ պիտի կատարուի Նոյեմբեր 17ին, կիրակի առաւօտեան ժամը 11ին, Գօմոնի Սուրբ Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ մէջ:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Հ. Յ. Դ. «Ընկեր Կարօ» ենթակոմիտէի վարչութիւնը իր ընկերներու կողմէ ցաւակցութիւն կը յայտնէ ընկեր-ընկերուհի Գ. Շահլամեանի եւ պարագաներուն, իրենց սիրելի որդւոյն եւ ազգականին ՍԻՄՕՆ ՇԱՀԼԱՄԵԱՆի վաղաժամ մահուան առթիւ:

ԿԱՐԵՒՈՐ ԺՈՂՈՎ

ՓԱՐԻԶԻ Համազգայինի մասնաճիւղը ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր անդամները եւ համակիրները, 17 նոյեմբեր կիրակի կէսօրէ վերջ, ժամը 3ին, Մէթրօ՝ Cadetի եւ Aux Trois Portes սրճարանին վերնայարկը:

Ներկայ կ'ըլլան Ֆրանսայի կեդր. վարչութեան անդամները:

Զեկոյց Համազգայինի ընդհ. գործունէութեան եւ անմիջական ձեռնարկներու մասին: Ժողովը պիտի վերջանայ ժամը 6.30ին:

Le Gérant H. STEPHAN

Imprimerie A. DER AGOPIAN

17, Rue Dameame, P. 313 (13)

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՏԷՐ ԵՒ ՏԻԿԻՆ ՍԱՐԳԻՍ ՊՕՅԱՃԵԱՆ իրենց խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնեն ընկեր-ընկերուհի Շահլամեաններին եւ պարագաներուն, իրենց սիրելի զաւկին եւ ազգականին ՍԻՄՕՆ ՇԱՀԼԱՄԵԱՆի ղառնակսկիծ մահուան առթիւ:

Մարսէյլ, 12 Նոյ. 1935

ՑՈ ՇԱՏԵՐ

ՓԱՐԻԶԻ ՏԱՐՕՆ-ՏՈՒՐՈՒԲԵՐԱՆի Նահանգային Միութեան ընդհ. անդամական ժողովը վաղը կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, 119 Ավընիւ տ'Իթալիի սրճարանը: Մէթրօ Մէզօն Պլանշ: Խիստ կարեւոր օրակարգ: Բոլոր անդամներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Քղիի Հայր. Միութեան ընդհ. անդամական ժողովը, վաղը կիրակի, (17 նոյ.) կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին, Հ. Յ. Դ. Գաւառնեկան Միութեան Գրադարանին մէջ, 49, Rue Nationale: Սոյն կարեւոր ժողովին կը հրաւիրուին բոլոր անդամները, Սէն Լուի մասնաճիւղը եւ համակիրները:

ՏԷՍԻՆԻ Տարօն-Տուրուբերանի Հայր. Միութեան մասնաճիւղի վարչութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր անդամները, վաղը կիրակի կէսօրէ վերջ, ժամը 3ին, հայրենակից Մանուկ Գրիգորեանի բնակարանին մէջ: Օրակարգ՝ պատգամաւորի զեկոյց, Հինգերորդ համագումարի մասին, շրջաբերականի ընթերցում եւ ընթացիկ հարցեր: Ներկաներուն թիւը մեծամասնութիւն կը համարուի:

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ Իսի լէ Մուլինոյի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է, Տէր եւ Տիկին Գարամեանի աղջկան՝ Լուսվարդի մկրտութեան առթիւ հաւաքուած նուէրները. Տէր եւ Տիկին Գարամեան 50 Ֆր., Պ. Պ. Ժ. Թումանեան 10, Պ. Տատուրեան 10, Պ. Թումանեան 10, Պ. Փարամեան 10, Պ. Համբ Դանիէլեան 10, Ս. Գոչեան 10, Ո. Սինանեան 5, Տէր Գրիգորեան 5, գումար՝ 120 ֆրանք: Միութիւնս այս առթիւ ծաղկեփունջ մը նուիրեց իր անդամուհիներէն Տիկ. Գարամեանի:

Յ. Կ. ԽԱՉԻ ՓԱՐԻԶԻ Մ.ՃԻՒՂԻՆ ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱԶԱՐԸ

Տեղի կ'ունենայ Դեկտ. 20, 21 եւ 22ին

Նկատի ունենալ այդ թուականը:

ԱՐՈՅՑ ԽՆՏՍՄԵԱՆ

PHOTO MASSIS

5 Bd DE STRASBOURG PARIS Xe PROV 68-27

Maison KHENDAMIAN

ԱՄԵՆԷՆ ԱՐԴԻԱԿԱՆ ՆԿԱՐՆԵՐԸ ՉԱՓԱՒՈՐ ԳԻՆԵՐՈՎ

ՔԱՐԹ ՓՕՍԹԱԼ՝ 12ը 35 ֆրանք՝ ՀԱՐՍԱՆԵԿԱՆ նկարներու մասնագիտութիւն. քաշուած մեր STUDIOի կամ ճաշասրահին մէջ՝ առանց յաւելումի՝ 12ը 125 ֆրանք՝

Carte d'identitéի նկարներ՝ 12 հատը 10 Ֆր., 6 հատը 7 Ֆր.

Biscuiterie NANSEN

Բացուած է Տէսինի մէջ ԲԻՍՔՈՒԻԹԵՐԻ ՆԱՆՍԷՆ, որ կը պատրաստէ եւրոպական ամէն տեսակի բարձր պիսքուիթներ, ... արեւելեան ամէն տեսակի անուշեղէններու մեծաքանակ եւ փոքրաքանակ վաճառում: Մասնաւոր զեղչ ճաշարաններու եւ նպարավաճառներու: 13 տարուան փորձառութիւն ունեցող եւ ՍԷՆ ՇԱՄՈՆի մէջ հռչակ հանած մասնագէտ ՊՕՂԱՐԵԱՆ ՎԱՀԷ կը պատրաստէ մեր առաջնակարգ և համեղ պիսքուիթները:

Մեր վաճառանիշն է՝ ԲԻՍՔՈՒԻ ՆԱՆՍԷՆ

Դիմել *Maison ARAKÉLIAN SARKIS*

12, Rue Nansen, Décines (Isère).

ՆՈՒԻՐԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՑՕԳՈՒՏ

ԿՈՄԻՏԱՍ ՎՐԴ.Ի ՖՈՆՏԻՆ

փոխան ծաղկեպսակի

(Ցանկ թիւ 1)

Գեր. Տէր Գարեգին Ս. Եպս. Խաչատուրեան 200 ֆրանք, Մարսէյլի Բ. բաժնի շրջանական միութիւն 500, Պ. Ալէքշանի եղբայրախումբ՝ 300, Տիկին Ա. գուանի Նուբիճանեան (Տէսինէն) 200, Տէր եւ Տիկին Ա. Հայրենց՝ 200, Տէր եւ Տիկին Նուպար Ալիքսանեան՝ 100, Տէր եւ Տիկ. Տօքթ. Արթինեան՝ 100, Տէր եւ Տիկին Ցակոբ Սարաճեան 100 Տէր եւ Տիկ. Զատիկ Թանգաեան՝ 100, Տէր եւ Տիկին Վարդան Մախոխեան (Նիսէն)՝ 100, Տէր եւ Տիկին Բարսեղ Տամլամեան՝ 50, Տիկին Ռ. Որբերեան՝ 50, Տէր եւ Տիկին Մ. Պէրպէրեան՝ 50, Տէր եւ Տիկին Որդիկ Բուլճեան՝ 50, Օր. Մակարեան՝ 50, Տիկին Ոմն՝ 50, Տիկին Ա. Դաւիթեան (Կոմինիէսէն)՝ 50, Պ. Յ. Զրգըրկանեան՝ 25, Տիկին Մ. Տամլամեան՝ 25, Տիկին Մալումեան՝ 25, Պ. Պայենց՝ 25, Պ. Ալամեան՝ 20, Տէր Յարութիւնեան եղբարք՝ 20, Պ. Քէֆիլեան՝ 20, Պ. Հ. Բալեան՝ 20, Տիկին Մեսաքեան՝ 10, Պ. Մ. Թովմասեան՝ 10, Պ. Յ. Մինասեան՝ 10, Փոքրիկներ Յասմիկ եւ Անահիտ Փափազեան՝ 10, Ոմն՝ 10, Մէյմարեան՝ 5, Տիկին Գեղեցիկ՝ 5, Տիկին Ոմն՝ 5, Օր. Ոմն՝ 5, Ոմն՝ 5, Ոմն՝ 5, Ոմն՝ 5, Ոմն՝ 2, Ոմն՝ 1, ընդհ. գումար՝ 2568 ֆրանք:

Կոմիտասեան Յանձնաժողովի գանձապահ՝ Ա. ՀԱՐԵՆՑ

Raki "ERIVAN"

ԵՐԵՒԱՆ օղին, որ ճանչցուած է իր առաջնակարգ յատկութեամբ, օղիներու մէջ ամէնէն նախընտրելի մեծ վաճառանիշը կը ներկայացնէ:

ԵՐԵՒԱՆ օղին պատրաստուած է թորուած, բնական անիսոնի խառնուրդով, խաղողի հիւթով, երաշխաւոր ամէն հիգիենական պայմաններով:

Պահանջեցէք, փնտռեցէք ԵՐԵՒԱՆ օղին:

Մեծաքանակ գնումներու համար՝ Արտադրիչ

S. A. GRANDES DISTILLERIES PEUREUX

48, Bld. des Vignes, Marseille

Tél. Colbert 58 - 10

Նաեւ DISTILLERIE VIAL

18, Rue Fontaine, St. Denis (Seine)

Tél. Plaine 09 - 95

Լիոնի եւ շրջանի ներկայացուցիչ

D. N. BAHADOURIAN

82, Rue Séigne. Lyon (Rhône)

Նիսի եւ շրջաններու գործակալ՝

M.M. H. Khatchadourian et Danielian

24, rue Assalit. Nice (A. M.)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ 5

ԽՈՐՀՐԴԱՒՈՐ ՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Անգլ. բնագրէն թարգմ. Ժ.

Հեղինակուհի՝ ԷԿԱԹԱ ՔՐԻՍԹԻ

Կարելի չէ մէկ անգամէն պատասխանել այդ տեսակ հարցումի մը: Համառօտ կերպով բաներ մը ըսի իրեն այդ մասին. ուշադրութեամբ մտիկ ըրաւ. տակաւին կը կասկածէի թէ Տիկին Օլիվրրսին շուրջ տեղեկութիւն տալու կը ջանար:

— Օրինակ վէրանալը որ...

Բայց, տարօրինակ բան, կարծես չհետաքրքրուեցաւ այդ թոյնով: Ընդհակառակն խօսակցութեան նիւթը փոխեց եւ հարցուց թէ ճի՞շդ է որ կարգ մը թոյներ կան որոնց հետքը գտնել դժուար է:

— Օհ, ոստիկանական պատմութիւններ կը կարդաք, ուրեմն...

Հաստատական պատասխան տուաւ.

— Ոստիկանական պատմութեան մը համար անհրաժեշտ հազուագիւտ թոյնն է, թոյն մը, օրինակ, որ հարաւային Ամերիկայէն կու գայ, անունը իմացուած չէ, թոյն մը, վերջապէս, զոր անծանօթ ու վայրենի ցեղերը կը գործածեն իրենց նետերուն թունաւորելու համար. այդ պարագային մահը բոլշեւական կ'ըլլայ եւ եւրոպական գիտութիւնը ի վիճակի չէ անոր հետքը գտնելու. դուք ալ այդպէս բան կ'ուզէք, այնպէս չէ՞...

— Այո, իրաւ այդ տեսակ թոյներ գոյութիւն ունի՞ն...

Ցաւելով գլուխս թօթուեցի

— Ձեզ կարծեր. անշուշտ անիգակի թոյնի բռնուած բան մը կայ...

Բաւական տեղեկութիւններ տուի այդ թոյնին մասին, սակայն դարձեալ չհետաքրքրուեցաւ: Հարցուց թէ դարանններուս մէջ ունէի՞ այդ թոյնէն ու երբ ժխտական պատասխան տուի, կարծեմ իր աչքէն ինկայ:

Ըսաւ թէ տուն պիտի վերադառնայ: Ժամբու դրի զինքը ճիշդ այն վայրկեանին երբ ակոնքեւ սատան ձայնի զանգակին ձայնը:

—•—

ԳԼՈՒԽ 3

ՊԱՐՏԻԶՊԱՆԸ

Ճաշին առտեն Քարոլայնին բսի թէ երեկոյեան Ֆըրնլի փարք պիտի ընթրէի: Ոչ եւ է առարկութիւն չըրաւ. ընդհակառակն

— Հիանալի է, բսաւ. նոր լուրեր պիտի առնես... ինծի նայէ, ի՞նչ է այս Րէլֆին խնդիրը...

— Րէլֆին խնդի՞րը, հարցուցի զարմացած. այս տեսակ բան չկայ...

— Եթէ այդպէս է, ինչո՞ւ համար «Երեք Վարազներու» պանդոկը կը բնակի ան, փոխանակ իր հօրը տունը երթալու:

Մտքէս անգամ չանցաւ հարցում ընել քրոջս՝ այդ տեղեկութեան ճշմարտութեան մասին. քանզի Քարոլայնն էր, հետեւաբար բաւական էր:

— Էքրոյտէն լսեցի թէ Րէլֆ Լոնտոն գացեր է, ըսի:

Այդ վայրկեանին ունեցած զարմանքս պատճառ եղաւ որ չըրիմ որ եւ է տեղեկութիւն յայտնել թանկագին առարկութենէս:

— Օհ, բսաւ քոյրս:

Քթին ծայրէն հասկցայ որ մաքէն բաներ մը կ'անցընէր:

— Պանդոկ գացեր է երէկ առտու, շարունակեց Քարոլայն, տակաւին այնտեղ է. երէկ գիշեր փողոց ելեր է աղջկան մը հետ...

Բնաւ չզարմացայ: Այդ տղան ամէն գիշեր աղջիկներու հետ դուրս կ'ելլէ: Սակայն հաւատալս չեկաւ որ անիկա ժամանցի համար մեր գիւղը կը հաստատուէր, փոխանակ Լոնտոն երթալու, ուր կեանքը աւելի զուարճալի է.

— Գինետան աղջիկներէ՞ն մէկուն հետ, ուրեմն, հարցուցի:

— Ոչ, ուրիշ մէկը, չեմ գիտեր... բայց կրնամ գուշակել...

Անհամբեր սպասեցի:

— Իր զարմուհին

Ֆլօրա Էքրօ՞յտը, գոչեցի զարմացած:

Ֆլօրա Էքրոյտը, բնականաբար, ոչ մէկ ազգականութիւն չունէր Րէլֆին հետ, բայց այս վերջինը Էքրոյտի հարազատ զաւակը ճանչցուած ըլլալով երկար ատենէ ի վեր, այդ երկուքը զարմիկ եւ զարմուհի կը նկատուէին գիւղին մէջ:

— Այո, Ֆլօրա Էքրոյտը, բսաւ քոյրս

— Բայց ինչո՞ւ Ֆըրնլի Փարք չերթար եթէ աղջիկը տեսնել կ'ուզէ...

— Գաղտնաբար նշանուեր են, պատասխանեց Քարոլայն անսահման ուրախութեամբ. հայր Էքրոյտ հակառակ ըլլալուն, այս ձեւով իրարու կը հանդիպին...

Քարոլայնի տեսութեան մէջ բաւական թերիներ կային, բայց զգուշացայ զանոնք մատնանիշ ընելէ: Անմիջապէս ակնարկ մը ըրի մեր քովի դրացիին մասին եւ նիւթը փոխեցինք:

Վերջերս մեր քովի տունը — «Կուեններ»ը վարձած է անծանօթ մէկը: Քոյրս շատ բարկացած է, որովհետեւ չէ կրցեր որ եւ է տեղեկութիւն սորվիլ անոր մասին. հասկցեր է միայն թէ անիկա օտարական մըն է: Իր եւ իր արբանեակներուն հետաքրքրութիւնները անօգուտ եղեր են այս անգամ: Կը թուի թէ օտարական կամ, բանջարեղէն, միս ու երբեմն ալ ձուկ կը ստանայ ինչպէս ամէն տուն, բայց այդ ուտելիքները տանողները մանրավաճառները չեն յաջողեր սորվիլ անոր ինչո՞ւ թէ... Կ'ըսեն թէ անունը Փօրօ է, ... տալիք անուն չէ հիմակը: Մէկ բան միայն որոշապէս գիտենք — անոր նոթը շատ կը սիրէ դդում մշակել պարտէզին մէջ:

Բայց Քարոլայնի փնտռած ... կութիւնը բոլորովին տարբեր է ... կ'ուզէ հասկնալ թէ օտարականը ... կէ՞ եկած է, ի՞նչ գործ կ'ընէ ... մուսնացա՞ծ է, ի՞նչ տեսակ կին ... նի — կամ ունեցած է — զաւակ ... նի, մօրը աղջկնութեան անունը ... էր եւայլն: Կարծեմ անցագիրներու մէջ դրուած հարցումները հնարող ... Քարոլայնին պէս մէկը ...

— Սիրելի Քարոլայն, բսի ... այդ մարդուն արհեստը գաղտնիք չէ. հանգստեան կոչուած վարսավիր մըն է... պեխերուն նայէ ...

Քոյրս հակառակեցաւ եւ բացատրեց ... ըսելով որ եթէ անիկա վարսավիր ըլլար՝ գանգուր մազեր պիտի ունենար, ոչ թէ ուղիղ: Անունով ... իրեն կարգ մը ինծի ծանօթ վարս... յարդարներ որոնց մազերը ուղիղ ... բայց քոյրս չհամոզուեցաւ:

(Շար.)

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN

Rédaction et Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Dameseme, PARIS (13e)

Téléphone : Clacière 15 – 70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԿԻՐԱԿԻ 17 ՆՈՅԵՄԲԵՐ DIMANCHE 17 Novembre 1935

11 ՏԱՐԻ — 11e Année No. 2964

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻՆ ՓՐԿՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

Ազգային – քաղաքական պայքարներու աղմուկին եւ միջազգային դէպքերու թոհուբոհին մէջ, մարդիկ տրամադիր են մոռացութեան տալու շարք մը շինարար աշխատանքներ, որոնք սերտ կապ ունին այսօրուան կացութեան հետ։

Այսպէս, ամէն տեղ ալ գնահատելի ձեռնարկներ կը կատարուին, նոր սերունդին փրկութեան համար։ Տեղ մը ծաղկոց, ուրիշ տեղ մը դասընթացք, երբեմն ալ պտոյտներ եւ հանդէսներ, համաժողովներ յարմարութեանց։

Եւ սակայն, օտար ափի տակ ծնած մանուկներու հարիւրին քանի՞ն կը փրկուի, այդ աշխատանքներով։

Մանաւանդ Ֆրանսայի եւ Ամերիկայի մէջ բաւակա՞ն են այդ ձեռնարկները, այնքան անտանելի եւ չօշափելի վտանգներու առջեւ։

Ցաւալի բան պիտի ըլլար նորէն մէջտեղ դնել միջավայրին վտանգաւորութիւնները, եւ չքմեղանքներ կարկտել։

Եթէ արեւելեան գաղութները շատ աւելի նպաստաւոր պայմաններ կը ներկայացնեն, ազգային դիմագծի պահպանման, դպրոցի եւ հայկական դաստիարակութեան համար, անոնք ալ ուրիշ դժուարութիւններ ունին, եւ սակայն ոչ կը վհատին, ոչ ալ բազկատարած կ'սպասեն։

Ամէն տեղ ալ օտար է միջավայրը, եւ տարիներու պայքար է որ կը մղենք։

Արդ, երբ քաղէն հայ հանելու համբաւը կը պահենք, երբ այնքան ծարպիկ եւ հնարամիտ կ'երեւինք նիւթական, տնտեսական պայքարի մէջ, ինչո՞ւ պիտի անձրկէինք հոգեկան սնունդի համար։

Ի վերջոյ որո՞ւ համար են այս բոլոր չարչարանքները, եթէ հայր եւ զաւակ չպիտի իրար հասկնան, քանի մը տարուան ընթացքին։

Եթէ ջուրին տուած ենք սերունդի շարունակութեան հարցը, այն ատեն ի՞նչ կ'արժեն մեր յաւակնութիւնները։

Բայց թողունք հարցումները եւ խօսինք շարք մը աշխատանքներու եւ պարտականութեանց մասին, որոնք դժբախտաբար անուշադրութեան մատնուած են, մանաւանդ մեր գաղութին մէջ։

Զոյս տարիէ ի վեր, Մ. Նահանգներուն մէջ կը հրատարակուի ամսագիր մը, հայ մանուկներու եւ պատանիներու համար։ Անունը՝ «Արփի», «հայ ընտանիքին պարբերականը»։ Ընտիր հրատարակութիւն մը, խնամուած աշխարհաբարով եւ պատկերազարդ։ Տարեկան բաժնեգինը՝ երկու տոլար։

Մէկ տարիէ ի վեր, հարեւան Պուլկարիոյ մէջ, «Մասիս» ընկերութիւնը ամէն ամիս լոյս կ'ընծայէ երկու գրքոյկ, գարձեալ մանուկներու եւ պատանիներու համար։ Բոլորն ալ պատմութիւններ, հէքեաթներ եւ դաստիարակիչ հատուածներ, հայ եւ օտար հեղինակներէ։ Իւրաքանչիւր պրակին գինը՝ 10 լէյ (ոչ իսկ 1.50 ֆրանք)։

Այս տարուան սկիզբը Սոֆիայի մէջ լոյս տեսաւ ուրիշ մանկական թերթ մը, «Մրգաստան», նոյն տաղանդաւորութեամբ,— համեղ ընթերցում ճարել հայ մանուկներուն։ (Եթէ չենք սխալիր ընդհատուած, խմբագիրը պաշտօնի կոչուած ըլլալով ուրիշ գաղութի մը մէջ)։

Անհատական նոյն թիւը ուրիշ պարբերականի մը, «Նոր Հասկեր», որ կը հրատարակուի Թեհրանի մէջ, միշտ անհատական նախաձեռնութեամբ։ (Տիկին մըն է հրատարակիչը)։

Ֆիլիպէի Մխիթարեանները կը շարունակեն իրենց «Ուսումնարան»ը։ Եւ դեռ կան ուրիշ հրատարակութիւններ, զորս ձեռքի տակ չունինք այժմ։

Արդ, ի՞նչ է «արդար հայ հասարակութեան» դիրքը, այս ձեռնարկներուն հանդէպ։

Պարզապէս արտասուելի, գոնէ մեր գաղութէն դատելով։

Թերթերն ու գրքոյկները կու գան, յայտարարութիւններ ալ կը տպուին, առ նուազն ծանուցանելով գին եւ հասցէ։

Եւ սակայն,— կրնաք վստահ ըլլալ թէ ոչ իսկ տասը բաժանորդ ներկայացած է, ուղղակի կամ անուղղակի, այս «Լոյս Քաղաքէն», Մարսէյլէն կամ Լիոնէն։

Փորձուած է հատավաճառ կազմակերպել,— եւ միշտ նոյն պատկերը։

Ամէնէն սրտցաւն ալ առ նուազն հինգ ֆրանք միշտ պատրաստ կ'ունենայ որ եւ է օտար հրատարակութեան համար, բայց երբ կարգը կու գայ հայկականին, 1.50 – 2 ֆրանքը կը դառնայ անտանելի շռայլութիւն։

Այս պատկերին առջեւ, գուք գատեցէք հրատարակիչներուն հոգեկան վիճակը։

Շատ է խօսուած չափահասներու «ընթերցասիրութեան» եղանակներու մասին, որոնց «բարիքները» լիուլի կը վայելեն գիրքերու եւ թերթերու հրատարակիչները։

Այդ արեւելեան ժառանգութիւնը նոր սերունդի՞ն ալ պիտի փոխանցուի։

Եւրոպայի կամ Ամերիկայի մէջ հասակ նետած տղա՞քն ալ պիտի մեծնան այն հոգեբանութեամբ, թէ օտար հրատարակութեան համար պէտք է վճարել, իսկ հայկականը կրնաս կա՛մ անտեսել, եւ կամ ճարել այնպիսի եղանակով մը որ խմբագիրն ալ յուսահատի, հրատարակիչն ալ։

Այն ատեն, ի՞նչ համարձակութեամբ կը խօսինք նոր սերունդի փրկութեան մասին, ծաղկոց կամ դասընթացք բանալով, պարբերաբար հանդէսներ սարքելով եւ ճառ խօսելով ...

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱՆԳԼ. ԸՆՏՐՈՒԹԵԱՆՑ ՎԵՐՋԻՆ ԱՐԴԻՒՆՔԸ

Ազգ. Դաշինքին մեծամասնութիւնը պակսած է

Մաքտոնըլտի եւ տղուն չարաչար պարտութիւնը

Անգլիոյ երեսփ. ժողովը կը բաղկանայ 615 անդամէ։ Մինչեւ հիմա ստուգուած են 600 ընտրութիւններ, հետեւեալ արդիւնքով.—

Պահպանողականներ	380	(Նախապէս 463)
Ազգային ազատականներ	31	(Նախապէս 37)
Ազգ. աշխատաւորականներ	8	(Նախապէս 13)
Անկախներ	3	(Նախապէս 7)
Գումար՝	422	(Նախապէս 510)

Ընդդիմադիրները շահած են.— Աշխատաւորականներ 153 (Նախապէս 57), ազատականներ 19 (34), անկախ աշխ. 4 (3), անկախներ՝ 1 (5), համայնավար՝ 1 (0)։

Ինչպէս կ'երեւայ, պահպանողականները կարեւոր կորուստ մը ունեցած են, թէեւ կրնան 240 ձայնի մեծամասնութիւն մը ապահովել իբրեւ ազգ. դաշինք։ Աշխատաւորականները նշանակելի յաջողութիւն շահած են, 57ի փոխարէն ընտրելով 153, իսկ ազատականները իրենց կարապի երգն է որ կ'երգեն, անկումէ անկում գլորելով։

Ընդդիմադիրները զգալի յաջողութիւն շահած են նաեւ քուէներու թիւով։ Կառավարական կուսակցութեան 11,000,000 քուէներուն դէմ, աշխատաւորականները ապահոված են 10 միլիոն ձայն, ինչ որ մեծ բարեփոխում կը նշանակէ 1931ի պարտութենէն ի վեր։

Աշխատաւորականները չեն յաջողած գրաւել մայրաքաղաքը, ուր կառավարական հոսանքը շահած է 62 աթոռ, 39ը։ Բայց եւ այնպէս 14 աթոռ շահած են բուն Լոնտոնի մէջ։

Ամէնէն ջախջախիչ պարտութիւնը կրած է նախկին վարչապետը, Մաքտոնըլտ, կորսնցնելով 20,498 քուէ, իր իսկ շրջանին մէջ, ուր յաղթեց իր երբեմնի հանքային նախարարը, աշխատաւորական Շինուէլ։ Պարտուած է նաեւ իր տղան, որ գաղթային նախարար է ներկայ դահլիճին մէջ, բայց աւելի մխիթարական է իր վիճակը, քանի որ կորսնցուցած է միայն 1139 քուէ։

Ներկայացուած իր եւ տղուն պարտութենէն, Գ. Մաքտոնըլտ հետեւեալ յայտարարութիւնը բրաւ.

Ես այլեւս ծերացած յոգնած մարդ մըն եմ եւ որ եւ է ծրագիր չունիմ ապագային համար։ Զգալի մեծ այս արդիւնքէն, բայց իրաւունք ունիմ մղուած պայքարը թէ շատ վարպետ եւ թէ շատ աղտոտ համարելու։ Բոլորովին խառնակ էին կատարուած խաղերը. երեւակայեցէք որ շատ մը զարշելի ցոյցերու կարգին, աղիւսի կտորներ նետեցին իմ կին կուսակիցներուս։ Այլեւս ուրիշ բան չեմ կրնար ընել բայց միայն քնանալ, քնանալ, քնանալ։

Կը կարծուի թէ նախկին վարչապետին համար նոր փորձ մը պիտի կատարուի, խաժուռ եւ աւելի ապահով շրջանի մը մէջ. եւ կամ Գ. Պոլտուին պիտի առաջարկէ լորտութեան բարձրացնել դառնալիք ընկերվարականը։

Պարտեալներուն մէջ է նաեւ նախկին նախարար Հերպըրթ Սէմիւէլ, ազատականներուն առաջնորդը, եւ ոչ թէ Սըր ճօն Սայմըն, ինչպէս հաղորդուած էր երէկ։

Պոլտուինի դահլիճին անդամները բոլորն ալ ընտրուած են, բացի հայր եւ որդի Մաքտոնըլտէ։ Զգալի մեծամասնութիւն շահած է Իտըն, Ազգերու Դաշնակցութեան նախարարը։ Ջախջախիչ յաջողութիւն ունեցած են երկու պահպանողական գլուխներ, Չէմպըրլէն եւ Չըրչիլ։ Ընտրուած են նաեւ Լոյտ Ճորճ, աղջիկը եւ տղան։ Կին երեսփոխաններու թիւը, որ 12 էր նախորդ երեսփ. ժողովին մէջ, իջած է 9ի։

Կը կարծուի թէ կարգ մը փոփոխութիւններ պիտի կատարուին Պոլտուինի դահլիճին մէջ։

*** Պարտեալներուն մէջ կը գտնուի նաեւ Օլիվըր Պոլտուին, վարչապետին որդին, որ ծայրայեղ ընկերվարական ծրագիր մը պարզած էր։

«Վաֆտ»ը բողոքեց Ազգերու Դաշնակցութեան

Եգիպտոսի ազգայնական կուսակցութիւնը նոյեմբեր 15ին բողոքագիր մը ուղղեց Ազգերու Դաշնակցութեան, «Եգիպտոսի դէմ գործուած յարձակման եւ կառավարութեան գործադրած խստութեանց դէմ»։ Գահիրէի համալսարանին ուսանողութիւնն ալ բողոքագիր մը ուղղած է։ Միեւնոյն ատեն ուսանողական խորհուրդը որոշած է պատուիրակութիւն մը ղրկել Ազգաժողովին, ներկայացնելու համար Եգիպտոսի դատը։

*** Վերջին լուրերու համաձայն, անդորրութիւնը վերահաստատուած է Գահիրէի մէջ, բայց կառավարական գլխաւոր շէնքերը հետեւակազօրքի պաշտպանութեան տակ են դեռ ցերեկ։ Հիւանդանոց փոխադրուած վիրաւորներէն չորսը յուսահատական վիճակի մէջ են եւ եթէ մեռնին, զոհերու թիւը պիտի բարձրանայ 8ի։ Ուսանողները ուզած թափօր մը կազմած էին, բայց ոստիկանութիւնը արգիլեց։

Հարրարի անկումը մօտալո՞ւտ

Նոր քարժումներ բոլոր ճակատներուն վրայ

Իտալական աղբիւրէ կը հաղորդեն թէ օրերու խնդիր է Հարրարի անկումը. Զօր. Կրացիանի կը շարունակէ յառաջխաղացութիւն պահել, վճռական հարուած մը տալու համար։ Իտալիկներ կը հաւաստեն թէ շատ աւելի մօտեցած է Հարրարի՛ քան կը կարծուի։ Լուրի մը համաձայն, կարուած են Հապէշներու հաղորդակցութեան գիծերը՝ Ճիճիկայի հետ։ Իտալական հրամանատարութիւնը կը յուսայ խորտակել Հարրարի հապէշական բանակին դիմադրութիւնը, անակնկալ յարձակում մը կատարելով եւ օդէն ալ ռմբակոծելով։

*** Հիւսիսային ճակատին վրայ, Զօր. Մարիոթթի կառավարեց կանաչ մը բանուեցաւ 500 Հապէշներու հետ եւ փախուստի մատնեց զանոնք, Ազզիի լեռ-

(Շար. ը կարդալ Գ. էջ)

Ճարահատ կառավարութեան կը դիմեն

Ղալաթիոյ եկեղեցիի աւագերէցէն եւ Թաղ. Խորհուրդի անդամներէն բաղկացած պատուիրակութիւն մը ներկայանալով կուսակալութեան, շատ դառն կերպով գանգատած է թաղ. մատակարարութեան դէմ, թէ պաշտօնէութեան թոշակները չեն վճարուիր, վարժարանին յառաջացումը չի տրուիր եւայլն։ Պատուիրակութիւնը իր գանգատները ներկայացուցած է նաեւ գրաւոր։

Պատուիրակութիւնը բացի աւագերէցէն, բաղկացած է նաեւ Թաղ. Խորհուրդի չորս անդամներէ, երկուքը՝ պահեստի անդամներ։ Թաղականութեան եօթը անդամներէն մէկը մեռած է, ուրիշ մը հրաժարած եւ երկուքն ալ կառավարութեան բողոք բարձած են։ Այս հաշուով, գործի վրայ կը մնան միայն երեք անդամ։

Պատուիրակութիւնը ինչպէս բերանացի, նոյնպէս իր գրաւոր բողոքով ծանր ամբաստանութիւններ բրած է, եւ բողոքագիրները յանձնած է կուսակալութեան եւ Հայոց կեդրոնին։

Կը հաղորդուի թէ ընդհ. դատախազութիւնը ձեռք առած է խնդիրը։

21էն 46 տարեկան ամէն Թուրք զինուոր է

Թուրքիոյ Ազգ. Ժողովը նոյ. 11ին գրաւեց զինուորագրութեան օրէնքով որ կարգ մը փոփոխութեանց կ'ենթարկուի։ Օրէնքին նոր ձեւին համաձայն, իւրաքանչիւր այր քաղաքացի 21էն մինչեւ 46րդ տարիքը զինուոր է։ Պարտաւորիչ ծառայութիւնը կը սկսի 21րդ տարիքը մտած տարուան յունուար 1ին եւ կը վերջանայ 26րդ տարիքը մտած տարիին յունուար 1ին։

Զինուորական գործօն շրջանի (մուազզաֆիյէթ) տեւողութիւնն է.— հետեւակներու համար մէկուկէս տարի, նաւագնացութեան մէջ 2, մաքսային եւ ոստիկան զինուորութեան մէջ՝ երկուքուկէս, ծովայինի մէջ՝ երեք տարի։

Կրճատեալ ծառայութեան շրջանն է, պահեստի սպաներուն համար, իրենց ուսման եւ զին. արտօնագիրներուն համաձայն՝ 6, 8, 10 կամ 12 ամիս։

Սաւառնորդի վկայական ունեցողները օդային ուժերու մէջ կ'առնուին եւ կը ծառայեն 12 ամիս։

Երեք եւ աւելի զաւակներ ունեցող հայր մը կամ մայր մը եթէ մեռնի երկու զաւակներու գործօն ծառայութեան շրջանին մէջ, այրի հօր կամ մօր երրորդ ու միւս տղաքը 12 ամիս կը ծառայեն։

Երեք կամ աւելի տղաքը զինուորական ծառայութեան մէջ մեռած հօր կամ մօր մը միւս տղաքը 6 ամիս միայն կը ծառայեն։

Մէկ ռուբլին 3 ֆր.- «Թորգսին»ը կը ջնջուի

Խորհրդային կառավարութիւնը նոյեմբեր 14ին հրամանագիր մը հրատարակեց, որուն համաձայն կը ջնջուի «Տորգսին»ը եւ օտար դրամ վճարելու պայմանը, բացի մասնաւոր պարագաներէ։ Նոյն իսկ «Ինթուրիստ»ը այլ եւս օտար դրամ չպիտի պահանջէ առեւտուրի եւ մատուցուած ծառայութեանց համար, եւ խորհրդային շոգեկառքերով, շոգենաւերով եւ օդանաւերով ճամբորդելու համար տոմսակներու գինը պէտք է վճարել ռուբլիով, նոր սակին վրայ — մէկ ռուբլին 3 ֆրանքէն։ Այն ճամբորդները որոնք օտար դրամ ունին, պէտք է փոխեն զայն խորհրդային դրամատուններու մէջ, ինչպէս կ'ըլլայ օտար երկիրներու մէջ։

Ուրեմն, յունուար 1936էն պիտի հիմնուի ֆրանսական ֆրանքին վրայ եւ պիտի ջնջուին Տորգսինի խանութները, որոնց փակումը որոշուած էր 1936 փետրուար 1ի համար։

*** Ինչպէս գիտեն ընթերցողները, «Տորգսին»ը այն համատարած կազմակերպութիւնն է որ նպարեղէն եւ ուրիշ ապրանքներ կը հայթայթէ օտար բնակիչներու, չքմեղներու, ինչպէս եւ տեղացիներու, փոխարէնը պահանջելով օտար դրամ։ Բնիկներն ալ իրենց արժէքաւոր առարկաները կը տանին Տորգսինի ապրանք առնելու համար։ Ամբողջ ծրագրին նպատակն է ոսկի եւ օտար դրամ դիզել։

*** Տորգսինի խանութները բացուեցան 1931ին, դիւրացնելու համար օտար բնակիչներու գնումները, միեւնոյն ատեն չարաչար շահագործելով տեղացիները։ Նախապէս այդ խանութները միայն արտասահմանէն ներածուած ապրանքներ կը ծախէին, բայց յետոյ սկսան ռուսական արտադրութիւններ ալ ծախել միեւնոյն գիներով (ոսկեդրամ)։ Յաճախորդները մեծ մասամբ օտարականներ էին, բայց այն տեղացիները որոնք դրամ կը ստանային արտասահմանէն կամ կրնային ճարել տեղւոյն վրայ, նոյնպէս Տորգսինի խանութներէն կը կատարէին իրենց գնումները։ Ծայրագաւառներու մէջ, ինչպէս Հայաստան, Տորգսինը դարձած էր կեցութեան աղբիւր մը, թանկագին իրեր հաւաքելու համար։

Թագաւորին կը սպասեն Յունաստանի մէջ

Զօր. Քոնտիլիս նոր յայտարարութիւններ ըրաւ անցի օր, ըսելով.— «Յունաստանի մէջ կան միայն երկու իշխանութիւններ, թագաւորը եւ ժողովուրդը, որով հետեւ քաղաքական կուսակցութիւնները արժէք չունին այլեւս։ Իմ կարծիքով Գ. Ցալտարիս անանկացած է»։

Նորկիոս թագաւորը, որ Փարիզ եկած էր հինգշաբթի օր, երէկ Լոնտոն գնաց, ուր քանի մը օր կենալէ յետոյ պիտի մեկնի Աթէնք։

*** Պիրէոսի մէջ երկու առեւտրականներ դատի քաշուեցան, մազութ ծախած ըլլալով իտալական շոգենաւային ընկերութեան մը, մինչդեռ կառավարութիւնը նոյեմբեր 12էն ի վեր արգիլած է որ եւ է վարկ բանալ իտալական կառավարութեան կամ անհատի, համաձայն Ազգերու Դաշնակցութեան որոշման։

Թուրքիա կ'ընդլայնէ Նաւահանգիստը

Պոլսոյ թուրք թերթերը կը գրեն թէ գաղթական չպիտի ընդունուի մինչեւ առաջիկայ մարտին վերջը։ Կառավարութիւնը խնդրած է պուլկար եւ ռումէն կառավարութիւններէն որ Թուրքիա գաղթել ուզողներուն անցագիր չտրուի մինչեւ այս թուականը։ Արտօնուած են դալու միայն անոնք, որ Քոսթանցայի մէջ հաւաքուած են։ Անցեալ շաբթու 1800 հոգի Կէլիպոլու ղրկուեցան։

ՎԵՐՋԻՆ ԱՆՁՐԵՒՆԵՐՈՒՆ ՀԵՏԵՒԱՆՔՈՎ «Կրանտ - Շարթրէօզ»ի գարանը փլած է Կրընոպլի մէջ։ Վնասը 35 միլիոն ֆրանք կը հաշուեն։ Ներքին նախարարը դէպքին վայրը գնաց։ Այս պատմական գարանը կը գտնուի Ֆուրվուարի մէջ, եւ հիմնուած է 1860ին, «Շարթրէօզ» վանականներուն կողմէ։ 1903ին փակուեցաւ, երբ վանականներ արտաքսուեցան, բայց 1931ին վերաբացուեցաւ, պետութեան կողմէ վարձու տրուելով նոյն վանականներուն։

ԿԱՐՄԻՐ ԳԻԾԷՆ ՆԵՐՍ

ՈՂԻՄՊՈՍԻ ՏԵՂԱՇԱՐԺԸ

Ա.

Ընկնողները եւ բարձրացողները

Հայաստանի կուսակցական եւ պետական ղեկավարութեան մէջ վերջերս պատահած «տեղաշարժը» լուրջ նկատողութեան չառնուեց արտասահմանի մեր մամուլում։ Նրա իսկական իմաստն իսկ մնաց չպարզաբանուած։ Մինչդեռ կատարուածը աւելի քան կարեւոր երեւոյթ է։ Հէնց «տեղաշարժի» հերոսներն արդէն բաւական յայտնի դէմքեր են. մէկի տապալումն ու միւսի առաջ քաշուելը չի կարող չանդրադառնալ մեր երկրի կեանքի ընթացքի վրայ

Ահա մի քանի անուններ.—

«Հակակուսակցական վարքի, հակակուսակցական ազգայնական բամբասանքներ տարածելու եւ խարդախութեան համար ընկ. Կ. Այվազեանին հանել Կենտկոմի կազմից եւ վտարել կուսակցութիւնից»— յայտարարեց Հայաստանի կոմունիստական կուսակցութեան Կենտրոնական Կոմիտէն, սեպտ. 23ին։

Քիչ յետոյ, Հայաստանի Կենտրոնական Գործադիր Կոմիտէի նախագահութիւնը, հոկտ. 2 որոշումով, տեղական արդիւնաբերութեան ժողկոմի պաշտօնից հեռացրեց Արմէն Եսայեանին եւ Հայաստանի ժողովրդական կոմիսարների խորհրդի նախագահի տեղակալի պաշտօնից՝ Արամայիս Երզնկեանին։ Եւ նոյն օրը Ա. Եսայեանի տեղը պաշտօնի կոչեց Ռուբէն Ցովսէփեանը։

Հոկտ. 4—5ին, Երեւանում, տեղի ունեցաւ Հայկոմկուսի Կենտկոմի եւ Երեւանի Կոմիտէի միացեալ պլենումը (ընդհ. ժողովը)։ Այդ ժողովում Անդրկովկասի Երկրային Կոմիտէի քարտուղար Մ. Կուտրիավցեւը ներկայացրեց Հայաստանի կոմունիստ կազմակերպութեան աշխատանքի մասին Անդրերկոմի սեպտ. 23ին ընդունած որոշումները, որոնց հիման վրայ պաշտօնից հեռացուել էին Ա. Երզնկեանը եւ Ա. Եսայեանը։ Միացեալ պլենումը «միաձայնութեամբ» հաւանութիւն տուեց Անդրերկոմի որոշումներին եւ իր հերթին արաւ հետեւեալ կարգադրութիւնները

Կոօպտացիայի կարգով Հայկոմկուսի Կենտկոմի մէջ մտցնել Ա. Ամատունուն, Ա. Շահսուվարյանին եւ Հ. Ցովհաննիսյանին։

Կենտկոմի Բիւրոյի անդամներ նշանակել՝ Ա. Խանջյանին, Ա. Գուլոյանին, Ա. Ամատունուն, Ստ. Ակոպովին, Ա. Շահսուվարյանին, Ս. Մարտիկյանին, Գ. Հովհաննիսյանին, Ն. Մուղդուսուն, Մ. Ենգիբարյանին, Ա. Խոջի - Զառէին եւ Ամատունուն։

Բիւրոյի թեկնածու անդամներ՝ Լ. Արիսեան, Ա. Եղիազարեան, Ա. Շաղբաթեան եւ Ա. Երզնկեան։

Ստ. Ակոպովը նշանակուեց Երեւանի կոմիտէի առաջին քարտուղար, իսկ նրա տեղը, Կենտկոմի երկրորդ քարտուղար նշանակուեց՝ Ա. Ամատունին։

Կոօպտացիայի կարգով Երեւանի կոմիտէի կազմի մէջ մտցուեցին Ստ. Ակոպովը, Ա. Ամատունին, Ա. Շահսուվարյանը, Ա. Ցարութիւնեանը, Գ. Ցառուրովը եւ Հ. Մելիքեանը։

Հաստատուեց նաեւ Երեւանի կոմիտէի բիւրոյի նոր կազմը։

Հայկենտգործկոմի հոկտ. 4 որոշումով, այլ աշխատանքի անցնելու պատճառով, պաշտօնից հեռացուած Ալի Մահմեդովի տեղը Հայժողկոմխորհի նախագահի տեղակալ նշանակուեց Ա. Շահսուվարյանը։

Ով ծանօթ է մեր խորհրդային Օլիմպոսին, նա կը հասկնայ, թէ ի՛նչ մեծութիւններ են «տեղաշարժի» ենթարկուած. ի՛նչ կուռքեր են տապալուել եւ ի՛նչ աստուածներ դրուել նրանց աթոռները։

Արամայիս Երզնկեանի մասին խօսելու շատ պէտք չկայ. նա ծանօթ է ոչ միայն այնտեղ, այլ եւ արտասահմանում։ Ծառերը յիշում են դեռ նրա այցելութիւնը Փարիզ եւ «խօհեմ» ու «այգգատէր» դիրքը հայ հոսանքների շրջանակում։ Անհուննօրէն պատեհապաշտ, սուր հոտառութեան տէր ու հանճարակատար՝ նա շատ երկար մնաց իր բարձր պաշտօնում։ Բոլոր այդ Կասեանները, Մագօ Համբարձումեանները ու Լուկաշինները, Աշ. Յովհաննիսեանները ու Ս. Տէր Գաբրիէլեանները, ամէն կարգի եւ աստիճանի Հայկ Ազատեանները բարձրացան եւ իջան, եկան ու գնացին, բայց մեր գերմենշեւիկ Ա. Երզնկեանը անսասան մնաց իր «գիրքերում», մինչեւ որ ահա Ա. Խանջեանի աքացին վերջակէտ նրան էլ տապալեց։ Իբրեւ հանրային գործիչ ինքնուրոյն մարդ չէ Ա. Երզնկեանը։ Առաջ խաղալիկ էր Ժորդանիաների եւ Թամիշէփիլիների ձեռքին, յետոյ՝ պատասար բոլշեւիկների մօտ։ Իբրեւ մարդ՝ բարոյական ու մտաւոր առաքինութիւնների հետ շատ կապ չունի։ Իր դաստիարակութեամբ ու հակումներով, սակայն, հայկական միջավայրի պտուղ է։ Այդ «հայութի՛ւնն», վերջ ի վերջոյ թաղեց նրա տունը։

Բոլորովին այլ տիպար է Արմէն Եսայեանը։ Աւելի երիտասարդ եւ աւելի յախուռն եւ ուղղագիծ։ Նրան էլ ճանաչում է հայկական Փարիզը։ Սա այն չքնաղ կոմիսարն է, որ նշանաւոր դարձաւ իր «Մենք Ամենայն Հայոց կառավարութիւն չենք» տպայական խօսքով։

Եթէ Երզնկեան մենշեւիկեան ծանր ժառանգութիւնն ունէր իր ուսերին եւ ուշ կամ կանուխ ենթակայ էր տապալման, Ա. Եսայեանը զտարիւն կոմունիստ էր, հարիւր տոկոսանոց բոլշեւիկ, բոլորովին ազատ ազգային նախապաշարումներից։ Անհասկանալի է, ի՛նչպէս պատահեց, որ այս մարդն էլ պաշտօնազուրկ եղաւ նոյն մեղքերի համար ինչ որ եւ Երզնկեանը։

Վերջապէս, աննշան դէմք չէ եւ Կոստիա Այվազեանը։ Հին եւ փաստական բոլշեւիկ։ Կարեւոր գործեր ունեցած։ Կոմկուսի կեդր. Կոմիտէի անդամ։ Աւել է Խանջեանի բույլ մի մարդ։ Եւ սա էլ ոչ միայն հեռացւում է պաշտօնից, այլ եւ, իբրեւ անպէտ յաթ, դուրս է շպրտւում կուսակցութեան շարքերից։ Եւ ի՛նչ ամբաստանութեամբ, — հարբեցողութի՛ւն, կարծես Երեւանի կոմունիստ վարիչների մէջ քիչ են հարբեցողները։ Եւ ի՛նչ հարբեցողներ.

Հիստերիկական են եւ, հեռացուածների տեղ կամ, առ հասարակ, առաջ քաշուած մարդիկ, — մեծ մասամբ երկրորդ կարգի, աննշան ու ժեր, որոնց գլխաւոր առաքինութիւնը Ստալինին, Բերիային եւ նոյն իսկ Ա. Խանջեանի հլու կամակատարութեամբ ծառայելն է։ Նրանք Հայկոմկուսի Կենտկոմի բիւրօն այսքան խեղճ կազմ չի ունեցել։ Ո՞վքեր են Հայաստանի ժողովրդի ալինքին դրուած այդ Ստեփա Ակոպովները, Մուղդուսիները, Թաղի Զառէները — անգոյն կենսագրութեան եւ սահմանափակ կարողութեան տէր միջակութիւններ, որոնց, ի հարկէ, հաշուի առնող չի լինի ոչ միայն Մոսկուայում, այլ եւ Թիֆլիսում, անգամ Երեւանում։

Սակայն, ի՛նչ է իմաստը կատարուածի այս տեղաշարժի։ Անշուշտ, բոլշեւիկեան այս աքցանայի մէջ առաջին տեղ է գրաւում «ներկուսակցական սկզբնական», այսինքն աթոռակռիւ, փոխադարձ ատելութիւն, ներքին պառակտումը, անհատական եւ խմբական համակրանքներն ու հակակրանքները — այն ամէնը որով այնքա՛ն հարուստ է բոլշեւիկեան Օլիմպոսը՝ Կրեմլից սկսած մինչեւ Զանգուի ափերը

Նոր պաշտօնանկութիւնների եւ նշանակումների մէջ, հարկաւ, կարեւոր — թերեւս եւ վճռական — դեր է կատարում եւ արտաքին ոյժը՝ Մոսկուայից ու Թիֆլիսից։ Ի հարկէ, առանց Բերիայի կամքի չէ, որ Երզնկեաններն ու Եսայեանները գլխիվայր գլորուեցան բոլշեւիկեան սանդղամէջի խորքերը։ «Արտաքին գործարանի կոնտակը խմելու նպատակով չէր, անշուշտ, որ Երեւան էր ժամանել ընկեր Կուտրիավցեւը ...

Բայց այդ բոլորից զատ, այս բաւական տխուր պատմութեան մէջ կայ մի կողմ, որ առանձնապէս կարեւոր է մեզ համար եւ որի վրայ հարկաւոր է կանգ առնել աւելի երկար։ Այդ՝ պաշտօնազուրկների հասցէին ուղղուած «դաշնակցական» ամբաստանութիւններն են։ Զանազան դղա՞յլ եւ քողարկուած ձեւով տաւում են խօսքեր, որոնք յաճախ են լսւում այստեղ, արտասահմանում։ Եղափոխական ակնարկներով առաջ են բերւում փաստեր ու զառոտութիւններ, որոնք մեր արած մերկացումների եւ քննադատութիւնների հիմքն են կազմում եւ որոնց գոյութիւնը յամառ կերպով մերժում են Կոմկուսի խորհրդային իշխանութեան ներկայացուցիչները

Ցնորոշ է, որ մեղադրեալների դէմ եղած ամբաստանութիւնները պահւում են գաղտնի։ Հրապարակութեան չեն տրուած ոչ Անդրերկոմի որոշումը, ոչ էլ Հայկոմկուսի Կենտկոմի եւ Երեւանի կոմիտէի պլենումի արձանագրութիւնները։ Ինչ որ ասուած է՝ ասուած է «Խորհ. Հայաստանի» առաջնորդողներում, կամ առանձին յօդուածներում։

«Խ. Հայաստանի» պաշտօնաթերթի խմբագիրն էլ է փոխուած. մեծ Գոգոլեանի տեղ նշանակուած է մեծ Հ. Յովհաննիսեան։ Այս վերջինը աւելի «ձախ» է երեւում, այսինքն՝ աւելի անխնայ ու բաց բերան։ Ինչ որ իր նախորդը աշխատում էր ծածկել կամ [illegible] զարգացնել՝ սա մէջտեղ է դնում։ Այդ պատճառով, սրա խմբագրած թերթում կարելի է գտնել որոշ փաստեր, որոնք բաւական են հասկանալու համար կատարուած «տեղաշարժին» իմաստը։ Որո՞նք են այդ փաստերը։

Մ. ՎՐԱՑԵԱՆ

ԿՈՄԻՏԱՍԻ ԱՐՈՒԵՍՏԻ ՓԻԼԻՍՈՓԱՅՈՒԹԻՒՆԸ

Բ.

Նախորդ յօդուածով, երբ պատմական փլանի վրայ կը դնէինք Կոմիտասը, քանի մը տողով գծեցինք այն պատկերը, որ կը ներկայացնէր Հայոց հոգեկան կազմախօսութիւնը, — տարբաղադրութեան մօտ վիճակ մը ազգային հոգեբանութեան տեսակէտով։

Արդարեւ, եթէ հարցուէր թէ ի՞նչ ունէինք յատկանշական, տոհմիկ կամ ինքնատիպ, որ ներկայացնէր մեր ազգային դիմագիծը քաղաքակրթութեան պատմութեան մէջ, դժուար էր պատասխանել

Քիչ մը շատ պարծենցանք հայկական ճարտարապետութեամբ, առանց անդրադառնալու թէ հին նպաստ (apport) մըն է այդ։ Պարծենցանք նաեւ մեր մանրանկարչութեամբ կամ ծաղկագրութեամբ, առանց անդրադառնալու նոյնպէս թէ չի մշակուիր երկար ատենէ ի վեր։ Ու եթէ Շիրիվէ շատ անդութ արտայայտուեցաւ՝ մէկ էջ իսկ չտալով մեզի արուեստներու պատմութեան մէջ, երախտապարտ ենք Կոմիտասին, որ, պատերազմէն առաջ, Երաժշտական Միջազգային Համաժողովին կը վազէր՝ ներկայացնելու արուեստ մը՝ ինքնատիպ եւ բնատոհմիկ եւ կենդանի։

Հաճելի չէ շարունակ պարծենալ հին [illegible] գործութիւններով ի վերջոյ հնարքը մագաղաթի մը պատանքը պէտք առնայ մեր հոգին, երբ ժամանակը սառ կայլէ սա հարցումը. — Ի՞նչ ունինք նոր։

Կոմիտաս հաստատեց թէ չէզոք ժողովուրդ մը չէ Հայոց բազմութիւնը.

Եւ իբրեւ ազգային բերք՝ ցուցադրեց հայկական երաժշտութիւնը։

Դժբախտաբար մեզմէ շատեր եւս սխալ հասկցան պիտակը, — «գեղջկական եղանակներ», «ժողովրդական երգեր», — զոր Կոմիտաս համեստութեամբ մը տուած էր ազգային բերքին։ Պէտք է [illegible], որ «Հայաստան գրականութեան» բանահիւսերն հեղինակները (Ա. Չօպանեան), «Հայաստանեայց գրականութեան բուրմերը (Մինասեան) իրենց աշխատանքով ուրիշ բան չէին կատարեր, բայց եթէ վերադարձ մը դէպի գիւղաշխարհ, դէպի մեր հայրենի բնագաւառ, ուր է ազբիւրը հայ արուեստին եւ հայ ոգին, եւ ուրկէ Կոմիտաս բերաւ, զուտ բանէ «ժողովրդական» կամ «գեղջկական եղանակներ», եւ պիտի բանի Հայաստանեայց երաժշտութիւն։

Ի՞նչ էր Կոմիտասի երաժշտական քաղաքականութիւնը, պարզ խօսքով՝ ի՞նչ կը հետապնդէր այս հանճարեղ արուեստագէտը

Ազգային դիմագծի կազմալուծութեան շրջանի մը մէջ, Կոմիտաս զգաց որ անհրաժեշտ է շունչ մը, առեղծելու համար հոգեկան մթերքն կլիմայ, կամ բաղադրելու եւ համադրելու համար քայքայուած տարրերը, կերտելու համար ազգը։

Հիներն եւս կը հետեւէին այս նպատակին։ Երաժշտութիւնը ազգային ուսում մը կը նկատուէր հին Արեւելքի մէջ(*)։

Հելլենական ուսումը կարելի է բաժնել երկու մասի. — Մարմնակրթական եւ հոգեկրթական։ Արդարեւ, Հելլէններուն մօտ, երաժշտութիւն(*) (musique) կը նշանակէր ուսում՝ կրթելու համար հոգին, ազնուացնելու համար զգացումները, մտածումները եւ ծաղկեցնելու համար ամէնէն գեղեցիկ առաքինութիւնները, հաճելի՝ աստուածներուն։ Պիւթագոր կ՛ընդունէր որ երաժշտութիւնը կրթութեան բարձրագոյն գործիքն է։ Պղատոն եւս երաժշտութիւնը կը համարի «կրթութեան գլխաւոր գործիքը» (Հանրապետութիւն, Գիրք Գ.)։ Արիստոտէլ, իր կարգին, երաժշտութիւնը կը դասէ պատանիներու կրթութեան անհրաժեշտ տարրերուն կարգը (Քաղաքական, Գլ. Ե.)։ Թ. Ռէյնախ կը գրէ թէ «հելլէն ազնուապետական ընկերութեանց մէջ երաժշտութիւնը անհրաժեշտ մասը կը կազմէր լաւագոյն կրթութեան.

Առաջին անգամ Պղատոնն է, որ կը թելադրէ միացնել կրթութեան երկու եղանակները, — մարմնակրթութիւնը եւ հոգեկրթութիւնը (մարմնամարզին հետ երաժշտութիւն)։ Եւ օրինակ կու տայ եգիպտացիները, որոնք պետականացուցած էին երաժշտութիւնը։ Նոյնը ըրած էին նաեւ հին Չինացիները։ Եւ այս՝ որպէսզի առեղծուի ոչ միայն հոգեկան միութիւն, այլ եւ կարելի ըլլայ ազդուազինել ժողովուրդը, — արդարեւ Արիստոտէլ կը գրէ թէ երաժշտութիւնն է միայն, որ կ՛արթնցնէ լաւագոյն առաքինութիւնները, քաջութիւն, խանդավառութիւն, զոհաբերութիւն։

Արուեստի զանազան ձեւերը պետականացնելու փորձեր եղան նաեւ մեր օրերուն, — Լէնին առաջին անգամ շարժանկարն առաւ պետութեան պաշտպանութեան մէջ՝ իբրեւ կարեւոր ազդակ մը զանգուածները իրար շաղելու.

Աւելի է, կարծեմ, ըսելու թէ երկրաշատ վերջին յեղափոխութիւններէն վերջ, միտքերու եւ գաղափարներու յեղաշրջումներէն ետք, ազգութեան սահմանումն եւս կրած է խոր փոփոխութիւններ։ Հողային սահմանները, լեզուական պատկանելիութիւնները չեն որ հիմա պիտի կարենան պահպանել ժողովուրդներու ազգային դիմագիծը՝ եթէ առեղծուած չէ իմացական կլիմայ մը, — այս ձեւով արդէն կը վերադառնանք Ռենանի վարդապետութեան, որ ազգութիւնը կը բանաձեւէր իբրեւ հոգեկան միութիւն։

Եւ ի՞նչ էր Կոմիտասի ծրագիրը, — համաձայն հելլենական վարդապետութեան, որ երաժշտութիւնը կը համարի փիլիսոփայութիւն (Պղատոնի բանաձեւն է այս, զոր կրկնած է, ետքէն, Պեթհովէն) կամ հոգեկան բարձրագոյն զարգացման եղանակ մը, վերջապէս համաձայն հելլէն փիլիսոփաներուն, որոնք երաժշտութիւնը կը նկատէին ազգային կրթութեան չափանիշ մը, առնել եւ թրծել հայ հոգին որ կազմալուծուած էր օտար ազդեցութիւններու թափանցումով Հայրենի սեփականութիւններէ եւ ժառանգութիւններէ զրկուած մեր ժողովուրդին տալ հոգեկան օճախ մը, որպէսզի վերակազմուի ազգը եւ մտնէ պատմութեան շէնքէն ներս

Իմ յօդուածիս սկիզբը, Կոմիտասի գործին իբրեւ պատկեր՝ յիշատակած էի Ոսկեդարու հրաշքը, — բիւզանդական եւ պարսկական աշխարհակալ արշաւանքներուն միջեւ սեղմուած, վտանգուած, հայ հանճարեղ միտքը ընդունեց քրիստոնէութիւնը՝ պայքարելու համար պարսկական աշխարհակալութեան դէմ, առեղծեց ... պայքարելու համար քրիստոնէութեան դէմ, որ առաջնորդ գինք ... բիւզանդական աշխարհակալութեան ձեռքը։ Մեր երեւոյթներէն ... հայ միտքը ոչ միայն կասեցուց ... ւելեան վտանգը, այլ եւ ... դարձուց արեւմտեան ... assimilationի օրէնքով, ազգայնացուց օտար կրօնքը։

Այնպէս եւ Կոմիտասի հրաշքը, — օտարացած էր մեր ... նութիւնը՝ հակառակ ... պրոյներու գեղեցիկ բանաձեւերուն ... կազմալուծուած էր հայ հոգին ... կառակ կրօնական եւ ... կարգապահութեան, կորսուած էր ... ազգային դիմագիծը՝ ... պահանջին կամ կրթական ... վարչութեան մը պատճառով. ... խափումի մէջ էր նաեւ հայ ... կան միտքը՝ այն յայտնող ... կայլէ բարենորոգումներուն ... րանց օտար պետութիւններու ... խաղաղ թափանցումի փորձեր ... պարզապէս, եւ ... կան շարժումներուն, — որոնք ... dationի փորձեր միայն, հակառակ ... րանց կարգ մը առաւելութիւններու ... օգտակար օտար շահերու. Երեւ ... վեց նոր տարր պէտք էին, ... համար նոյն հրաշքը։ Եւ Կոմիտաս ... ընտրեց ձայնախաղեր.

Երեւակայեցէ՛ք, ... տակային ... զարմանալի Ոսկեդարու՝ մտաւորականութեան վրայ, ի՛նչ լեզու էր, ... անդամէն եւ կարճ ժամանակի ... փայլեցաւ այնքան որ մինչեւ ... հիացումի կը կանչէ մեզ ... Եւ ... խանդավառութիւն էր, որ կարճ ժամանակի մէջ Կոմիտաս առեղծեց ... տաք շունչով մը իրար շաղախեց ... Գրի գիւտի ղարաղարծի ... դէմները եթէ տեղի ունեցան ... գեղ ընծայութեան եւ ... խանդավառութեան մէջ, ... Կոմիտասի երգերն էին ... բար։ Ու Կոմիտասի երգերն էին ... Վարուժանի բանաստեղծութեան ... ին նոր շունչ մը եւ ... ջերմութիւն մը։ Կոմիտասի երգերն էին, որ մեր արձակին մէջ դրին ... ուոր կշռոյթ մը (*), — նկատո՛ւ ... արդի մեր արձակը երգեցիկ ... մը։ Այս ամէնէն վեր, ... թիւնը չքացաւ, սահմանները ...

(*) Հելլէններու musiqueը կը հասկնային բացատրուած ձեւով, իսկ մեր հասկցած երաժշտութեան կ'ըսեն արմոնիքէ

(*) J. Combarieu.— Hist. de la musique, Ա. հատոր, էջ 153:

(*) Շատ հետաքրքրական պիտի լայր ուսումնասիրել մեր արդի բանաստեղծ լեզուին կշռոյթի օրէնքը, ճիշդ ինչպէս Փ. Սէրվիէն փորձէ փրանսերէնի վրայ։ Նման խառնումը մը իբրեւ աղբիւր յիշատակեմ.

P. Servien.— Les rythmes comme introduction physique à l'esthétique.

P. Servien.— Essai sur les rythmes toniques du français.

P. Servien.— Lyrisme et structures sonores.

Jean Royère.— Le musicisme

Քոմպարիէօ եւս ունի երկու ... քառը գործեր այս ուղղութեամբ

ԵՐԳ ՈՒ ԹԱՏՐՈՆ

ՖՐԱՆՑ ԼԷՀԱՐ
ԵՒ
ԻՐ ՎԵՐՋԻՆ ԳՈՐԾԸ

Ֆրանց Լէհար վիէննական օփէրէթի եւ վալսերու մեծ վարպետներէն է։

Ծնած է Գոմորն (Չեխօսլովաքիա) եւ կը պատկանի երաժիշտ ընտանիքի մը։ Իր հայրն ու իր երէց եղբայրը եղած են նուագախումբի ղեկավարներ։

Ֆրանց վեց տարեկանին կը հեղինակէ իր առաջին մեղեդին, որուն բառերն էին.— «Կը զգամ որ խիստ հիւանդ եմ»։ Հետզհետէ սակայն ան կ'եղանակաւորէ աւելի ուրախ երգեր։

Կրթարանին մէջ, Ֆրանց կը նախընտրէ երգեհոնի վրայ զբօսած երգի զատերը քան թէ որ եւ է գիտութիւն։ Իր միակ փափաքն էր ըլլալ երաժշտագէտ։ Կը մտնէ Փրակայի երաժշտանոցը, դաշնակի, ջութակի եւ դաշնաւորման դասարանը։ 1888ին կու տայ իր առաջին նուագահանդէսները։ Քիչ յետոյ կ'ըլլայ Պարմէն — Էլբերֆէլտ թատրոնին նուագածուներուն կազմակերպիչը, ամսական 150 մարքով։ Աւելի վերջը, իր հօրը նման, կը վարէ զինուորական նուագախումբը։ Այդ բոլոր ժամանակաշրջանին սակայն, ամէն բանէ աւելի ան կը զբաղի ստեղծագործութեամբ։ Վիէննայի մէջ կը գրէ քայլերգ մը որ կ'ունենայ մեծ յաջողութիւն.

Կը գրէ նաեւ քանի մը երաժշտական նոր կտորներ, ինչպէս նաեւ իր առաջին գուսանախաղը՝ Քուքուկօ։ Կը ճամբորդէ դէպի Թրիէսթէ եւ Պուտափէշտ ու 1902ին կը վերադառնայ Վիէննա։ Ահա այդ շրջանին է որ իրական Ֆրանց Լէհարը իր յայտնութիւնը կ'ընէ նոր գուսանախաղութիւնով մը (օփէրէթ) որ կը կոչուի «Վիէննայի Կիները», ներկայացուած վիէննական թատրոնի մը մէջ։

Իր յաջողութիւնը կը շարունակուի եւ կը մեծնայ հետզհետէ իր յաջորդական գործերով. — «Կեղծ Ամուսնութիւն» (1905), «Զուարթ Այրին» (1905)։ Այս վերջին գործով («Լա Վէօվ Ժուայէօզ»), Ֆրանց Լէհար կը դառնայ աշխարհահռչակ դէմք մը, իբրեւ օփէրէթի մեծ երգահան։

Ապա իր միւս գործերը — «Լիւքսէմպուրկի Կոմսը» (1909), «Գնչուի Սէրը» (1910), «Եվա» (1911), «Իտէալ Կին» (1913), «Վերջապէս Մինակ» (1914), «Աստղաբաշխը» (1916), «Կապոյտ Մազուրքան» (1920), «Ֆրանսքիթա» (1922), «[illegible] պարը» (1922), «Գիօգիօ» (1924), «Փականինի» (1925), «Ցարեւիչ» (1927), «Ֆրէտէրիք» (1928), «Ժպիտի Երկիրը» (1929) եւ վերջապէս «Երջանկութեան Երգը» (1931)։

Այս գուսանախաղութիւններէն զատ վարպետը գրած է նաեւ բազմաթիւ վիէննական գեղեցիկ վալսեր, որոնց մէջ նշանաւոր է «Ոսկին ու Արծաթը»։ Իր գուսանախաղերուն կտորները, ինչպէս նաեւ վալսերն ու մեղեդիները, ամէն օր, աշխարհի հազարումէկ կողմը կ'երգուին ու կը նուագուին, իրեն ընծայելով անհուն եւ տաք ժողովրդականութիւն մը։

Ստեղծած է նաեւ իբրեւ Օփէրա-Քոմիքի սեռ՝ «Ճիուտիթթա»ն, որ անցեալ տարի ներկայացուեցաւ Վիէննայի օփէրային մէջ։

Իր «Ֆրանսքիթան» մաս կը կազմէ Օփերա-Քոմիքի խաղացանկին։ Իսկ իր «Էր փէյի տիւ Սուրիր»ը (Ժպիտի երկիրը) ամենամեծ յաջողութեամբ երկար ատեն ներկայացուեցաւ Կէթէ Լիրիք Թատրոնին մէջ։ Իր վերջին գործն ալ (Երջանկութեան երգը) կրկին նոյն թատրոնն է որ կը բեմադրէ։

Ֆրանց Լէհարի բոլոր գործերուն մէջ սակայն գլուխ գործոցներ պիտի մնան «Լա Վէօվ Ժուայէօզ»ը, «Կօնթ տը Լիւքսէմպուրկ»ը, «Փականինին» եւ «Փէյ տիւ Սուրիր»ը։

Իրը վիէննական ոճով երաժշտութիւն է։ Սրտի երգեր, մեղեդիներ, օծուն քաղցրութեամբ, արբեցողութեամբ եւ թրթռուն բանաստեղծութեամբ

Մեծ հաճոյքով է որ մարդ կը յանձնուի իր երաժշտութեան անոյշ ու տաք, օրօրող եւ վերացնող ալիքներուն։ Իր երգերը չեն հիննար, չեն բորբոսիր, ընդհակառակն երթալով կը լեցուին քաղցր զօրութիւնով ու կը դառնան հին գինի։

Այս անգամ պիտի խօսինք իր վերջին գուսանախաղութեան մասին (Երջանկութեան Երգը) որ Կէթէ-Լիրիքի բեմին վրայէն բեմադրութեամբ Լէօփոլ Մարշի եւ Մաքս տը Ռիէօյի։

Խաղը գրած են Հէյզլէր, Լէօհնէր եւ Գոտոնաքի։

Ահաւասիկ թատերախաղին նիւթը.

Բ. Թագաւորութեան նիւթական կացութիւնը խիստ վատթարացած է։ Գանձային նախարարը կը թելադրէ Թագաւորին որ գահաժառանգ իշխանը ամուսնացնէ մեծահարուստ իշխանուհի էլիզապէթ տը Լիշթանշթէյնի հետ, որուն բերելիք դրամաժիտը պիտի կրնայ, գոնէ առժամապէս, հաւասարակշռել կառավարութեան ելեւմուտքը։

Կ'որոշեն ապագայ փեսացուն եւ հարսնցուն ներկայացնել իրարու, Տիրոլեան Ալպեաններու ամենաշքեղ մէկ պանդոկին մէջ։ Երկու երիտասարդներէն ոչ մէկն սակայն ուրախ է, քանզի երկուքն ալ անջատաբար կ'երազէին տարբեր ձեւի ամուսնութիւն։ Թագաւորը այդ պերճ պանդոկը եկած է, պահելով իր ինքնութիւնը եւ անհամբերութեամբ կը սպասէ իր զաւկին ժամանումին։ Վերջապէս կը հասնի գահաժառանգը եւ Թագաւորը զայն կ'ընդունի ջղայնոտ։ Վէճ մը կը պայթի հօր ու զաւկին միջեւ, որու ընթացքին գահաժառանգը կը մերժէ ներկայանալ իշխանուհիին նոյնիսկ կը յայտարարէ որ կը խնդրէ գահէն հրաժարիլ ... կնքել այդ ամուսնութիւնը։

Կը հասնի նաեւ հարսնցու իշխանուհին խիստ այլայլուած, որովհետեւ ճամբուն վրայ հանդիպած է գրաւիչ երիտասարդի մը որ օգնած է իր ինքնաշարժը բանեցնելու ... Այդ զուարթ, այդ զուարթ ու ... անձը, որ մօլի մըն է ... մագլցելու, հրաւիրած է զինքը ... ռին բարձրանալու ճիւղաստ ... Ինք ընդունած է հրաւէրը եւ ... եալ առաւօտ, ժամը չորսին, ... միանալ պտոյտաշրջիկին, յանուն ... լեզին, պայմանաւ որ նոյն օրը ... դառնայ, նախ քան գիշեր ...

Երկրորդ արարին տեսարանը ... հօգար Մեծ բարձրութեան վրայ ...

Երկու երիտասարդներ կառքի ... վրայ են ու հասած փոքրիկ ... նարան մը, կը պատրաստուին ... օրուան ճաշի։ Ուրախ է էլիզապէթ ... կը դիտէ շրջապատի բարձունքն ... րուն մեծափայլելու չքեղութեան ... րայ։

Շուա կ'անցնին գեղեցիկ վայրկեան ... ներ եւ ժամանակը կուգայ ...

ԳԱՐԵԳԻՆ ՊԷՇԿԷՕԹՈՒՐԵԱՆ

Մոռցած եմ քեզ. չեմ յիշեր դուռն սիւնակներու մէջ ննջեցեալ,
Քու շիրմին շուրջ լռութիւն կայ եւ տառապա՛նք քու մահուան մէջ.
[illegible] կոփին, ամէն գիշեր լքտափոսին այս Խրատեսն՝
[illegible] մնրմեր թոքերէդ դուրս ժայթքող հրդեհ'ներ հոծ եւ անշէջ:

[illegible] կը սիրե՛մ շրջիլ քեզ հետ, քեզ հետ դիտել լուսնա՛կն անմայր.
Եւ պա՛ր բռնել կրքոտ մարմնով բազկուլս հուժկո՛ւ եւ գալարուն.
[illegible] կուրծքիս սիրտդ յոգնած, եւ օգնե՛լ քեզ որ դողկոտար՝
[illegible] քու տաղաւարեալ յոյս երեւակի ո՞րբ յարերուն:

[illegible] հետ ըլլալ մինա՛կ, սառնմանութեան մէջ խոյսիմաց,
Լէոն, Հրմանցն ավեակներուն եւ ամբին խօսքն հեզ եւ թրթռուն՝
[illegible] ներա՛ն որ կը դողան եւ կը հեծե՛ն սիրոյ հանգոյն:

Լեռնցնի լուսնա կն ամպին քովէն, եւ կը հրճուին աստղե՛րն յամեցած,
[illegible] կատարներն քաղբ ծառաստանի՛ն երգայրական.
Բայց արտա՛ռմ ես դուն Վշտին պէս եւ լռակեա՛ց Սիրոյ Եղման:

ԱՐԱՄԱՅԻՍ ՄՐԱՑԵԱՆ

ՆԿԱՐԱՀԱՆԴԷՍ ԹԻՑԻԱՆՈՑԻ

ՎԵՆԵՏԻԿ.— Ազգիական Թագաւ-որին մէջնահէն կիսող մեծ Ջրանցքի-ւ ափին չէնքերու կողքին՝ կանգ-նած է Փէզարոյի պալատը:

Գաւառութեան ծոցը խրած երեք հա-րիւր տարիներ՝ իր շուրջ-տատանելա-խառն պատկ մը հիւսած են տարաշ-խարհիկ բոյսերու:

Մութ ու պայծառ, խրու ու սուտ գլուխ ու գլուխներ կը յառնեն ան-ցեալէն, հի՛ն կուգան իւրաքանչիւր սրահի մէջ կանգ կ'առնեն իւրաքան-չիւր յուսամուտի առջեւ, կը բոլոր-ուին իւրաքանչիւր սիւնի շուրջ:

Եւ պալատն արտաքին ճակատէն կ'երեւի աւելի քան երբեք տխրակալ, աւելի քան երբեք նեղչնչող:

Ալիքները կուգան համբուրել դրան սեմը, եւ ապարանքն համօրէն գլխի վայր կը ցոլայ ջուրի հայելիին մէջ, իր պատմութեան պէս խուսանին եւ անոր անդրադարձութեան, յօշոտիկ-ըլլին մասնակցութեամբ գեղեցիկ սան-տարան մը համադրելով:

Հանդիսակից եւ սրտերեր՝ ա՛յլ պալատներ են, այլ մեծութեամբ, այլ գեղեցկութեամբ, եւ կարծես ի-րարու կը ժպտին գոհունակ, իրար կը բարեւեն նշանակալից, ինչպէս իրենց

ազնուական, հինաւուրց տէրերը, Ս. Մարկոսի հրապարակին վրայ:

Կը խորհիս թէ ի՛նչ մեծ զօրութիւն ունեցած է Վենետիկի հասարակապե-տութիւնը, ի՛նչ բաղձալի հնարաւո-րութիւններով օժտուած ըլլալու են տեղացիք, որ գինուորական, ընկե-րային կամ քաղաքական մարդին մէջ տարուած յաղթանակով մը ուրինչն բարձրացած են ազնուականութեան, եղած են կոմս, պատրիկ ու տոժ, ա-պա մրցած են իրարու հետ, իրենց հարստութիւնները արտակարգ փայ-լով ցոլացնելու համար: Շատեր նոյն իսկ սնանկացած են իրենց կառուցա-նել տուած պալատներուն ծախքին տակ ճմլուելով:

Ժամանակակից մարդիկ ոչ ժամա-նակ, ոչ դրամ, ոչ ալ տրամադրու-թիւն ունին այսքան մարմար եւ այս-քան արուեստ կուտակելու շէնք մը բարձրացնելու համար: Վենետիկ ամ-բողջ հաւաքածոյ մըն է նման արտա-կարգ փայլով շողացող հարստու-թեանց, եւ Փէզարոյի պալատը մէկն է անոնցմէ ամէնէն նշանաւորներէն մէկն:

Թիցիանոյի նկարահանդէսին հա-մար յաւագոյն բնութիւն կարելի չէր ընել իբրեւ քաղաք ընտրելով Վե-նետիկն եւ իբրեւ ցուցադրավայր՝ Փէզարոյի պալատը:

Ներդաշնակութիւն կայ պարունա-կողին եւ պարունակեալին միջեւ:

Թիցիանոյի հարուստ եւ ծաւալուն նկարները արդէն որ եւ է շէնքի մէջ՝ իրենց միջավայրէն դուրս պիտի ըլ-լային:

Անոնք յանձնարարուած են դարեր առաջ այն շրջանի մեծամեծներուն կողմէ իրենց բնակարաններուն մէջ գնահելու համար:

[illegible]

կեանքին նման զուարթ, աշխոյժ, պայծառ:

×

Նեղ ու լայն ջրանցքներ, կամուրջ-ներ, կոնտոլաներ: Մեծ ու պզտիկ հրապարակներ, եկեղեցիներ, նըր-բանցքներ: Անհաւասարելի Վենետիկ:

Ես կը բնակիմ Բռնմարէնօ կոչ-ուած թաղամասին մէջ, փոքրիկ հրա-պարակի մը վրայ, դիմացս՝ հազիւ տասը մեթր հեռաւորութեամբ՝ կան-գուն է հինաւուրց շէնք մը, մարմարի վրայ՝ դրան վերեւ՝ քանդակուած հե-տեւեալ արձանագրութեամբ.— «Հոս բնակեցաւ եւ վախճանեցաւ Ֆրանկիս-կոս Կուարտի», հասարակապետու-թեան վերջին օրերու պանծալի նկա-րիչներէն:

Ֆրանսական յեղափոխութիւնը ե-կեր է ու անցեր, Նափոլէոն եկեր է աշխարհի ու անցեր, Փրանքեւգեր-ման պատերազմը պայթեր է ու ան-ցեր, մինչդեռ այս փոքրիկ տունը կանգուն է, հոն կը բնակին այժմ աղ-քատ մարդիկ, անգիտակից՝ անցեա-լին, կլանուած ներկայով, անհոգ ապագայէն:

Կ'անցնիս քանի մը ժանուածաղատ նրբանցքներէ եւ ահա դէմ առ դէմ կը գտնուիս Թիցիանոյի տան.—

Hanc domum colvit Titianus Vecellius

Իրողութիւնը պաշտօնական լըջու-թեամբ ծանուցանելու համար լատի-ներէն պէտք է.

Ուրեմն հոս է որ Վենետիկեան նը-կարիչներու իշխանը կը վատնակէր օրն ի բուն, հոս է որ կղերական եւ քաղաքական մեծամեծ դէմքեր կու-գային գինք տեսնելու, հոս է որ տե-ղի կ'ունենային սանձակոտոր կերու-խումեր եւ բարեկենդան: Եւ հոս այժմ կը տիրէ խորին լռութիւն, ցանուցիր ծառերու խարշափիւնով ընդհատ-ուած, տրտմագին ...

Ուրեմն յոգնութիւն, վիշտ, բեր-կրանք, «ազիի տանջա՞նք», եւ, ըստ «Թորգոմեան» միայն դառնակսկիծ «ազիի տանջա՞նք».

Մի՛ խորհրդածեր, որովհետեւ այդ ալ «ազիի տանջանք» է, ու ժամանա-կի կորուստ ... Հարկ է փութալ նկա-րահանդէսին:

Կ'անցնիս քանի մը նրբանցքներէ նո՛ւ, եւ ահա քովն ես Քա տ'Օրօ հոյա-կապ պալատին, մեծ Ջրանցքին ե-զերքը: Շուտով կը հասնի շոգեմակոյ-կը: Ան կանգ կ'առնէ իւրաքանչիւր 60—70 մեթր հեռաւորութեան վը-րայ: Շուտով կը հասնի, եւ դքեզ կը փոխադրէ դէպի Փէզարոյի պալատը

Փէզարոյի պալա՞տ

Մարմարեայ հսկայ սանդուղներ, ընդարձակ սրահներ, բարձրաբերձ, քանդակազարդ առաստաղներ, եւ մե-ծադարած որմերուն վրայ ծաւալուն նկարներ:

Այս ի՛նչ աշխատանք, ի՛նչ բեղուն վրձին որ գոյներու համադրութեամբ կը խօսեցնէ Արարիչն ու արարածը:

Ցիրառի հարիւր տարի ապրելու է, բարձր որակէն զատ՝ բարձր քանա-կով նմանօրինակ արդասիքի հեղինակ հանդիսանալու համար:

Եւ Թիցիանօ գրեթէ հարիւր տարե-կան էր երբ վախճանեցաւ, այն ալ ժանտախտով Վենետիկի հռչակաւոր հա-մաճարակին, այլապէս մինչեւ այսօր կ'ապրէր, կ'րսեն զուարթախօսներ, այնքան առողջ էր, կայտառ ու յա-ռատեւ:

Բայց ի՛նչ է պատճառը այն բուռն փափաքին որով անպայման ծանօթա-նալ կ'ուզես Թիցիանոյի բոլոր գոր-

ծերուն, որովհետեւ գիտես թէ այդ նկարիչը իր մոգական վրձինով կորո-վագեղ նկարած է Վենետիկցիներու ծովային պատերազմներն ընդդէմ օս-մանեան կայսրութեան: Գաստառին վրայ կերպարանք եւ շարժում առած նաւթաղանն ու փաթթոցաւոր գլուխ-ները անծանօթ չեն քեզի, մարմին ընդ մարմնոյ այդ բախումները, ի ծով անկումներն ու նաւուն կողերը խածնելով մագլցումները, եւ վերջա-պէս հրաշափառ յաղթանակը սատրիկ կը հետաքրքրեն քեզ, կ'անդրադառ-նաս թէ ինչո՞ւ եօթը դար առաջ այս-տեղի մեծազանգուած հայ գաղութը այնքան սիրալիր կեանք մը ապրած է, ինչո՞ւ տեղացիներու եւ ազգակիցնե-րուդ միջեւ համակրանքի այնքան մեծ կապ մը հաստատուած է, որովհե-տեւ անոնց հոգիները իրարու օտար չեն եղած: Ս. Ղազարու կղզեակը Մեծն Մխիթարի եւ Հայոց ազգին ըն-ծայուած համակրանքի գեղադոյն բա-րեկամներն է, եւ այսօր ալ ոչ մէկ օ-տար այնքան սրտակից է քեզի, որ-քան Վենետիկցին:

×

Թիցիանոյի բոլոր գործերը ի մի համախմբելու համար յանձն առած են ամէն զոհողութիւն:

Ֆիորէնցայէն, Հռոմէն, Նափոլիէն, Օրեչիայէն, Միլանէն եւ գեռ Իտալիոյ միւս քաղաքներէն բերած են ինչ որ կարելի է:

Ֆրանսա, Գերմանիա, Գերմանիա, Խորհ. Միութիւն, Աւստրիա, Հուն-գարիա, Տանըմարքա, մասնակցած են իրենց ունեցած թանկագին նկարնե-րով:

Մեծն Անգլիա՝ ի յայտանս օտարաց խղճի վեհափառաց՝ մերժած է մաս-նակցիլ նկարահանդէսին, հետեւորդ ունենալով Սպանիան, որուն հետե-ւանքով այս աննախընթաց կազմակեր-պութիւնը զրկուեցաւ Կարոլոս Ե.ի եւ Փիլիպպոս Բ.ի նկարներէն, եւ մա-նաւանդ մեծանուն արուեստագէտին ինքնանկարէն, զոր տեղացիներ եւ օ-տարներ հաճոյքով պիտի ուզէին տես-նել իր միջավայրին մէջ:

Ի սփիւռս աշխարհի ցրուած նոյն հօր զանազան զաւակներուն պէս, Թի-ցիանոյի նկարները իրար կ'ողջագու-րեն այսօր, ի՛նչ փոյթ թէ անոնցմէ մէկ քանին շղթայուած են «քաղաքա-կիրթ» երկիրներու բանտերուն մէջ: Հակառակ երկար պանդխտութեան, հակառակ սուրացող ժամանակին — չորս ու կէս դարերու անջրպետին — անոնք զուարթաբարոյ են, ու կը խայտան միջական երիտասարդու-թեամբ:

Եւ եթէ դուն տրտում ես, կը վա-րակուիս անոնցմէ արտահոսող, պէ-խուղ վերեւ ու շուրջդ կուտակուած այս զուարթութենէն:

Վայելք մը՝ զոր աւելի տարիներ ա-ռաջ ի զուր փնտռեց Իփոլիտ Թէն:

Ամէն օր տաճարէ տաճար, պալա-տէ պալատ կը թափառէր ան, յետոյ խոնջ եւ յուսաբեկ կ'երթար բազմիլ իր հանապազօրեայ քարաշէն նստա-րանին վրայ, տաժերու ապարանքին առջեւ, եւ կ'աւաղէր.

—«Մե՛ղք որ Թիցիանոյի նկարնե-րը ցրուած են հոս ու հոն, եւ կարե-լի չէ գանոնք միանգամայն վայելել»:

Բախտաւոր ես դուն ուրեմն, քանի որ Իփոլիտ Թէնի փնտռածն ու չգտա-ծը կը վայելես այժմ:

Կանգ առ իւրաքանչիւր նկարի առ-ջեւ, մի առ մի զանոնք քննէլէ յետոյ ամփոփուէ ընդհանրական տպաւո-

րութեան տակ եւ կ'անդրադառնաս թէ համանուագ մը ըմբոշխներ ես:

Զանազան «մոթիֆ»ներ կան՝ զորս բառ խառնուածքիդ — քանի որ ճա-շակները անվիճելի են — չես կարող մոռնալ, նոյն իսկ Փէզարոյի պալա-տէն հեռանալէդ յետոյ: Մտքիդ մէջ կարծես թէ կ'երգեն յաւէտ:

Անոնցմէ են՝ դիմանկարներուն մէջ «Տոժ Անդրէաս Կրիթթի» եւ «Կապու-տաչեայ ազնուականը»: Մին՝ վեհ, տիրապետող: Միւսը՝ աւելի քան կենդանի, շարժուն:

Անոնցմէ են յղացքներու մէջ «Ցիսուս փշապսակեալ» ու «Կայէն եւ Աբէլ»: Մին՝ ուր կ'երեւին մարդիկ իրար հրող, զայրացող, նախատինք մը աւելի ընելու, հարուած մը աւելի տալու համար երկնային վարդապե-տին: Միւսը՝ ուր եղբայրն իր եղբօր դէմ գինուած՝ զայն կը գգետնէ բիրտ ու վայրենի կատաղութեամբ:

Այս վերջին երկու բարբարոս նկար-ներուն դիմաց ակամայ կը մտաբերես մտայլ, դաժան եւ ահաւոր Թինթօ-րէթթօն, որ պահ մը աշակերտեցաւ Թիցիանոյի, բայց յետոյ հեռացաւ վարպետէն ու բոլոր ժամանակակից նկարիչներէն, ոչ թէ ավելտով այլ ա-պառաժի կտորներով բարձրացնելու համար իր փառքը՝ խաւարին եւ ա-մեհի այլքերուն դէմ յաւիտենական կռիւ մղելու համար.

×

Վախճան այցելութեան: Դժուարին բաժանում: Ոչ թէ «մնաք բարով», այլ «ցտեսութիւն» ըսելու բաղձանք: Ճշմարիտ գեղեցկութիւնները երբեք չեն յոգնեցներ:

Ուշ է արդէն, եւ Վենետիկի մէջ ու-րիշ բախտ է տեսնել արեգակին մա-հը:

Կը նստիս շոգեմակոյկ՝ որ քեզ Մեծ Ջրանցքին մէջէն կ'առաջնորդէ դէպի ծովափնեա, Ս. Գէորգ կղզեակին եւ պալատին միջեւ:

Մեծ Ջրանցքին մէջէն . .

Աջ ու ձախ շքեղ պալատներ:

Հոս՝ բնակեր են լորտ Պայրըն, Ալ-ֆրէտ տը Միւսէ, հոն՝ Վակնէր, Գը-րաունինկ, այլուր՝ Կէօթէ, Շաթօ-պրիան.

Մայրամուտ: Երկինքէն անձրեւող եւ ծովէն ցայտող հէքեաթային գոյ-ներ: ծպիտներ, մրմունջներ, գեր-կրկնախառնում, համբոյր: Համանը-ւա՛գ, համանուագ:

Վենետիկի վերջալոյս եւ Թիցիանօ հոմանիշ են իրարու:

Իրաւունք ունէր Վարուժանին, եւ անոր հետ ու անոր պէս երգէ.—

Ոսկո՛ւ ալիքներ, ալիքնե՛ր լարուած Ալիքներ յակինթ, մարգրի՛տ, ալիքներ Ու ի վենետիկ իմ, յեսակըդ գըւոտի Թիցիանոյի երանգապնակն էր:

ՀՐԱՉ ՔԱՋԱՐԵՆՑ

ՍԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

ՏԻԿԻՆ ՎԷՐԼԷՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿՆԵՐԸ

— ◦ —

Մասնաւոր հետաքրքրութեամբ մը ողջունուեցաւ, վերջերս, Տիկ. Վէր-լէնի Յիշատակներուն հրատարակու-թիւնը: Պատերազմէն առաջ, Ֆրան-սական գրական շրջանակները գիտէ-ին արդէն թէ Տիկ. Վէրլէն գրի առած է իր յիշատակները: Թէեւ Տիկինը մեռաւ 1914ին, սակայն մինչեւ այ-սօր անտիպ կը մնային այդ յիշատակ-ները: Ճիշդ է թէ երբ Ֆրանսուա Փորշէ գրեց իր արժէքաւոր գիրքը, Վէրլէն այնպէս ինչպէս որ էր, ծա-

նօթ մեր ընթերցողներուն, կրցաւ օգտուիլ Տիկ. Վէրլէնի ձեռագիր յի-շատակներէն: Այսուհանդերձ մեծ էր հետաքրքրութիւնը այդ յիշատակնե-րուն շուրջ, այն յայսով թէ նոր լոյս մը պիտի բերեն Վէրլէնեան տրամին մասին, թէեւ Վէրլէնի Թղթակցու-թիւնները, Մարսէլ Քուլոնի եւ Լըփէլ-լեթիէի ուսումնասիրութիւնները շատ բան պարզած են արդէն:

Տիկ. Վէրլէն նախ կուտայ իր կեն-սագրութիւնը, յետոյ կը պատմէ իր առաջին հանդիպումը Վէրլէնի հետ, ամուսնութիւնը, Բէլժիքայի երեւումը, տրամը: Երբ կը հետեւինք Տիկ. Վէր-լէնի յուշագրութեան, կ'ենթադրենք թէ մեր ընթերցողները բուական բան գիտեն Վէրլէնի մեծապատար սիրոյն եւ տրամին մասին, յուզելով տալ տրամին պատկերը: Կուտանք միայն նորութիւնը, զոր կը յիշէ Տիկ. Վէր-լէն.

Տիկ. Մաթիլտ Մօթէ տը Ֆլէօրվիլ ծնած է 1853ին: Հայրը քաղքենի մը, բուական հարուստ: Մայրը, մարքիզ տը Սիվրիի այրին: Նինա տը Վիլլարի գրական սալոնին մէջ, ուր կը յաճա-խէին Գոլգաք, Միւսէ, Շաբիէ, Վակ-նէր, Վէրլէն, ինչպէս եւ Շարլ տը Սիվրի Մաթիլտի խորթ եղբայրը, որուն կ'ընկերանան երբեմն մայրն ու քոյրը, 1867ին տեղի կ'ունենայ առա-ջին հանդիպումը Վէրլէնի եւ Օր. Մաթիլտի.

Այդ օրերուն Վէրլէն անուն ունէր արդէն, հեղինակ քերթուածներու հատորի մը: Մաթիլտ նախ որ եւ է տպաւորութիւն չի ձգեր Վէրլէնի վը-րայ,— 14 տարեկան աղջիկ մը, տա-կաւին անզօր՝ մեղու կանչելու: Երկ-րորդ հանդիպումին, Վէրլէն, մեզուի պէս, կը դառնայ աղջկան շուրջը,— սիրոյ յանկարծական բոցավառում մը կը մղէ զինք՝ գրելու աղջկան եղբօր թէ կը սիրէ իր քոյրը եւ կը մտածէ ամուսնանալ հետը: Աղջկան հայրը կը զարմանայ սիրոյ այս յանկարծա-կան բոցավառումին վրայ, եւ կը պա-տասխանէ թէ աղջիկը պզտիկ է տա-կաւին ամուսնութեան համար: Եւ յետոյ Վէրլէնի կացութիւնը ապա-հովութիւն չի ներշնչեր ապագայ եր-ջանկութեան: Կը թելադրէ սպասել:

Վէրլէն, արդէն խմող մը, նիւրա-գիրով յեղյեղուկ եւ անհամբեր, դիւ-րաբորբոք եւ ջղային, կը սպասէ 14 ամիս, մինչեւ որ աղջկան հայրը կ'ար-տօնէ ամուսնանալ:

Մաթիլտ կը գրէ թէ ամուսնացաւ Վէրլէնի հետ ոչ թէ սիրելով,— տը-գե՛ղ էր, կ'աւելցնէ, արդարեւ Վէր-լէն մոնկոլեան գլուխ մը ունէր,— այլ հրապուրուելով եւ ի վերջոյ՝ մեղք-նալով: Սակայն Վէրլէն կը սիրէր, ինչպէս կը վկայեն իր կարգ մը քեր-թուածները: Այս պարագան արթն-ցուց աղջկան մէջ ինքնասիրութիւն մը,— մուսա՛ մըն էր ինք, որ ներշն-չում կուտար ծանօթ բանաստեղծի մը: Եւ հետզհետէ խոր սիրով մը կը կապուի Վէրլէնի: 17 տարեկանին, երբ կը կատարուի իրենց հարսնիքը, Մաթիլտ խրախտա եւ ներքին կրակով մը կը սիրէր արդէն բանաստեղծը.

Հարսնիքին տարին կը պայթէր գերմանեւֆրանսական պատերազմը: Փարիզ կը պաշարուի, ներքին յեղա-փոխութիւններ կը ծագին, բայց եւ այնպէս երջանիկ են նորապսակները, — Վէրլէն Փարիզի՝ քաղաքապետա-րանին մէջ պաշտօնեայ, Քէ Թուրնէ-լի վրայ ազուոր յարկաբաժին մը,

(Շար. ը կարդալ Դ. էջ)

[illegible]

մէջ տուն ի՛նչ ջերմութիւն էր, տան-միկ ի՛նչ տաքր էր, որ կատարեց այդ հրաշքը:

Ահա սիւնակներուս սահմանին հա-սած պարտադրուած կը զգամ գրե-լու երբորդ յօդուած մըն ալ՝ պար-զելու համար այդ բնատոհմիկ տարբեր կամ Հայրենի շաղախը,— բանաձեւե-լու համար Կամիտասի արուեստին փիլիսոփայութիւնը

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

բարձրացնելու համար:

Թիցիանօ եղած է մին ամէնէն եր-ջանիկ արուեստագէտներէն, որ երբ եւ իցէ ապրած ըլլան:

Արքաներ, տոժեր, Պապեր, ազնը-ւականներ, կարտինալներ եղած են ի-րեն բարեկամ ու մեկենաս:

Անոնց հետ սերտած է ինքզինք, ճա-շակած, լմպած եւ զուարթացած:

Իր նկարներն ալ եղած են սիփական

[illegible]

...ին Հայրն է, սաւ՛ղ, երկինքէն եր-կիր իջնել: Իջնել դէպի հասարակու-թիւնը: Այդ միջոցին սակայն, յան-կարծ կ'ամպոտի երկինքը:

Երիտասարդը կը յայտնէ էլիզապէ-թին թէ կը փափաքի քիչ մը սպասել: Երիտասարդուհին չուզեր մօտիկ ընել, որովհետեւ պարտաւորուած է մեկ-նիլ, չանհանդստացնելու համար ի-րենները իր բացակայութեան պատ-ճառով: Միւս կողմէ կը յիշեցնէ խոս-տումը, գիշեր չեղած իջնելու յեր-կէն: Վտանգաւո՞ր է փոթորիկի պա-հուն վայրէջքը թող ըլլայ յոյսերը ձանապարհ: Եւ յանկարծուստ կը լու-ռին ազնուալի աղմուկներ: Գահա-վիժումներ: Հիւսեր են որ վար կը գը-լորին, դէպի անդունդ: Այդ ահա-ւոր ու սանձարձակ անկումներուն ազդեցութեան տակ՝ սարսափած էլի-զապէթը կը նետուի երիտասարդին թեւերուն մէջ:

Աղէտէն կը ծնի սէրը: Կը վերա-հաստատուի հանդարտութիւնը: Ան-հեղազարդ երկինքին անհունութեան առջեւ, երկու երիտասարդները, դիրկընդխառն կ'երգեն Երգանկու-թեան երգը:

Ալպեան լեռներու մէջ հաստատ-

ուած պալատ-պանդոկին մէջ ոչ մէկ լուր ունին իշխանուհի էլիզապէթի մասին: Լեռնախոյզներ կը հաւատան թէ երկուքն ալ վտանգաւոր զոհ գա-ցած են ձեան հիւսերուն:

Իշխան ...ին արքայական ... մեծ գքսուհին անքուն գիշեր մը անցու-ցած է, չի անձկութեամբ: Իսկ թա-գաւորը իր պալատին փախուստով փա-փուկ կացութեան մը մատնուած էր, էլիզապէթ իշխանուհիին հեռացումը պատրուակ բանելով կը յայտարարէ թէ անկարելի դարձած է այդ ամուս-նութիւնը:

Այդ պահուն կը հասնի էլիզապէթ ու կ'ըսէ.

— Աւելի լաւ: Արդէն ես կուզայի Ձեր Վեհափառութեան անզեկացնել թէ պիտի ամուսնանամ միայն սիրա-ծիս հետ: Անոր հետ որ կեանքս ա-զատեց, լերան վրայ:

Ու այդ անձը արդէն ուրիշ մէկը չէ եթէ ոչ գահաժառանգը:

Եւ այս վախճանը կը գոհացնէ թէ կառավարութիւնը եւ թէ սիրող սիր-տերը:

Խաղը աւարտած է:

Մենք ատենք նիւթին կմախքը:

Թատերախաղը ճոխացած է հէքեա-

թային խմբապարերով, պէսպիսուն, գեղեցիկ զգեստաւորումներով, ինչ-պէս նաեւ դմայլելի սարքաւորումով:

Հիանալի էր մանաւանդ երկրորդ արարը, որ կը ներկայացնէր ալպեան գագաթ մը, ժայռերով, ձմեռնոցե-րով, հեռաւոր հորիզոններով եւ գը-րացի լեռներով: Բեմը կը դառնայ մեղմ ներկայացնելով գագաթին շուրջերորդը:

Երրորդ արարին մէջ ալ պարողներ ու պարուհիներ կը սլանէին բեմին վրայ, արուեստական սառնակոյտի մը վրայ:

Եւ սակայն իբրեւ երաժշտութիւն նոր գաղափար մը չէր աւելցներ այս գու-ռանուրդութիւնը, Ֆրանց Լէհարի գաղափարական վրայ:

Բազմարեղուն երգահանը թեթեւ անկումի մը մէջ է: Իր բարձունքէն հիւս մը ինկած է իր գործին վրայ:

Մեր յիշողութեան մէջ թարմ է «Փէյի տեւ Սուրիոյի» տպաւորութիւ-նը: Զգանք նոյն զգացողական քաղ-ցրութիւնը իր վերջին գործին մէջ: «Երջանկութեան Երգը» երգելը միշտ գժուար է:

Խաղարկութիւնը կատարեալ էր: Գահաժառանգին դերը (թէնոր) կը

կատարէ Անդրէ Պոււրաինօ, իսկ իշ-խանուհիին դերը (սոփրանօ) Ժարմէն Սեմոն: Այս վերջինը լաւ երգչուհի է, սակայն իրեն կը պակսի իրմէ առաջ ալիքներ հուսկնելու ձողութիւնը: Թէեւ մանուկի, սակայն կարեւոր դերեր ունէին Ռօժէ Թրէվիլ եւ Լին Գիլվէլրա: Մանաւանդ այս վերջին ար-ուեստագիտուհին որ իր խաղով, եր-գով ու պարով շատ մը տեսարաններ տաքցուց: Այնքան բորբ էր եւ խան-դավառ իր խաղը որ ան հալեցուց ... Ալպեաններու ձիները

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

Կոմիտաս վարդապետի յիշատակին

Տէր եւ Տիկին Հրաչ Սարգիսեան 100 ֆրանք կը տրամադրեն Կոմիտասեան Յանձնախումբին, օգտագործել Վար-դապետին գործերուն հրատարակու-թեան համար:

Ստանալ «Յառաջ»ի վարչութենէն:

ԱՐՈՒԵՍՏԻ ԼՐԱՏՈՒ

ՀԱՅԿԱՆՈՅՇ ԹՈՐՈՍԵԱՆ

— • —

Վաղը, մասնաւոր հրաւէրով, Փուքրէչ կը մեկնի տաղանդաւոր երգ-չուհին, Հայկանոյշ Թորոսեան, մաս-նակցելու Հայ Ոսկեզարու պանծա-ցումին, զոր կազմակերպած է Հայ Մշակոյթի Ընկերակցութիւնը

Տօնահանդէսը տեղի կ'ունենայ նո-յեմբեր 23ին, Փուքրէշի Աթէնէ սրա-հին մէջ: Կը նախագահէ Փրոֆ. Եոր-կա: Հանդէսի պատւոյ յանձնախում-բին մէջ կը մտնեն ռումէն նախա-րարներ, երեսփոխաններ եւ պետա-կան պաշտօնատարներ: Երեկոյթին հատոյթը պիտի յատկացուի Փրոֆ. Եորկայի մէկ նոր գործին հրատարա-կութեան, գրուած՝ Հայ ժողովուր-դին մասին:

Հանդէսին համար պատրաստուած է բացառիկ յայտագիր մը, որուն կը մասնակցին ռումէն ծանօթ արուես-տագէտներ: Անոնց կարգին՝ Հայկա-նոյշ Թորոսեան ռումանական եւ հայ-կական երգերով (Կոմիտասէն, Հա-

յաստանի եւ արտասահմանի երա-ժիշտներէն):

Առաջին անգամն է, որ տաղանդա-ւոր երգչուհին կը ճամբորդէ դէպի հայկական գաղութները: Անիկա ա-ռիթ մը պիտի ըլլայ իրեն, որ տա-րածէ իր կրակէ երգերը եւ վառէ հո-գիները անձման երաժշտութեամբ մը: Եւ թող Փուքրէշ այցելութիւնը առաջին քայլն ըլլայ այցելելու գա-ղութէ գաղութ, Եւրոպայէն Ամերի-կա, Եգիպտոսէն Սուրիա, Պալքան-ներէն մինչեւ Արեւելք, հայ գաղութ-ներուն հաղորդելու եթէ ոչ խապրիկ մը կռունկի կուցով, գէթ մեծ եւ սաեղծագործ ժողովուրդի մը անմո-ռանալ երգերուն նեկտարով գինովու-թիւն մը՝ սոխակի ձայնով:

Սիրուած, ժողովրդական դարձած այս երգչուհին մեծ դեր ունի կատա-րելիք հայ գաղութներուն մէջ: Փուք-րէշի օրինակով, պէտք է ուրիշ երկիր-ներ եւս նախաձեռնեն կանչելու սո-խակին, հայ երգերու կախարդիչ նը-ւագարանին:

Ն.

ներուն մէջ։ Հապէշները ձգեցին 55 մեռեալ եւ շատ մը զէնքեր։

*** Վերջին լուրերու համաձայն, կատաղի կռիւներ կը մղուին Սասա Պանէհի եւ Տակազրուքի մէջ, ձեռք անցընելու կամ պահելու համար Օկատէնի ջրհորները, որոնց տիրացումը մահու եւ կենաց խնդիր է։

«Եթէ տապալէք, յաջորդը ես չեմ»

Խորհրդարանի. արմատական խմբակցութիւնը որոշեց չարունակել բանակցութիւնները կառավարութեան հետ, միջին ճամբայ մը գտնելու համար հրամանագիր - օրէնքներու մասին ծագած վէճին առթիւ։ Պ. Էռիօ անկարելին կը փորձէ, որպէսզի համաձայնութիւն գոյանայ եւ նոր տագնապ մը չծագի։ Առջի օրուան ժողովին մէջ յայտարարեց.

— Եթէ տապալէք դահլիճը, ո՞վ պիտի գնէք Պ. Լավալի տեղը։ Ամէն պարագայի մէջ ես չեմ անոր յաջորդը »։

Այս կտրուկ յայտարարութիւնն ալ կ'ապացուցանէ թէ արմատական կուսակցութիւնը չուզեր դահլիճի տագնապ մը ստեղծել

Նոր կարգադրութիւններ Գերմանիոյ Հրեաներուն դէմ

Գերմանական կառավարութիւնը նոյեմբեր 15ին հրատարակեց մեկնաբանական կանոնները այն օրէնքին որ հռչակուած էր երկու ամիս առաջ, երկրորդական աստիճանի վրայ նետելով Հրեաները։ Կը կարծուէր թէ կազմական կանոնագիր մը պիտի մշակուի Հրեաներուն համար, բայց այդ խնդիրը մէկդի դրուած է եւ պարզապէս բացատրութիւններ կը տրուին Նիւրէնպէրկի մէջ հռչակուած օրէնքի մասին։

Մեկնաբանական կանոնագիրը կը բաղկանայ 7 յօդուածներէ։ Ա. յօդուածին համաձայն, մինչեւ նոր կանոնագրի մը մշակումը, ամէն Գերմանացի որ քուէ տալու իրաւունք ունի, «պետական քաղաքացի է»։ Կը նշանակէ թէ Հրեաները, ոճրագործները եւ ապուշները երկրորդ կարգի քաղաքացիներ են։ Երկրորդ յօդուածով, այն ոչ-արիականները որոնք 50 առ հարիւրէն աւելի հրէական արիւն չունին, կրնան քաղաքացի համարուիլ. Հինգերորդ յօդուածին համաձայն, «Հրեայ» կը համարուին անոնք որ 75 առ հարիւր կամ աւելի հրէական արիւն ունին եւն.։ «Գերմանական արիւնին եւ պատիւին պաշտպանութեան համար» ալ մասնաւոր կանոններ մշակուած են։ Այն ոչ-արիականները որոնք 50 առ հարիւր հրէական արիւն ունին, պէտք է մասնաւոր արտօնութիւն ստանան ներքին նախարարէն, Արիականի մը հետ ամուսնանալու համար։ Պատիժներ սահմանուած են ամուսնութենէ դուրս կատարուած յարաբերութեանց համար, ոչ միայն Արիականներու եւ Հրեաներու, այլ եւ 25 առ հարիւր հրէական արիւն պարունակող Հրեաներու եւ Գերմանացիներու միջեւ։ Հրէական տուներու մէջ սպասուհի կրնան ըլլալ միայն 35էն վեր Գերմանուհիներ, պայմանաւ որ հոն ծառայած ըլլան օրէնքին հրատարակութենէն առաջ։ (Նախապէս որոշուած էր 45 տարեկանէն վեր)։

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄԻՋԱԴԷՊ ՄԸ ՕՓԵՐԱՅԻՆ ՄԷՋ.— Առջի գիշեր շքեղ ներկայացում մը սարքուած էր Օփերային մէջ, Անթիլեաններու գրաւման 300ամեակին առթիւ։ Ներկայ էր նաեւ Հանրապետութեան նախագահը։ Սերժ Լիֆար, ռուսական «պալէ»ներու յայտնի պարուսուցիչը, մերժեց կատարել իրեն տրուած դերը։ Ներկաները սուլեցին, աղմկեցին, բայց անօգուտ։ Կրթական նախարարը մէկ ամիս կախակայման դատապարտեց պարուսուցիչը, իր մերժումը անարգանք համարելով Հանրապետութեան նախագահին համար։ Սերժ Լիֆար կ'ըսէ թէ անարգելու միտք չունէր, այլ որոշ պայմաններ դրած էր բեմին յարդարման համար, բայց չէին գոհացուցած։

300 ՀՈԳԻ ԹՈՒՆԱՒՈՐՈՒԵՑԱՆ Սպանիոյ կարգ մը գիւղերուն մէջ, աւրուած ալիւրէ հաց կերած ըլլալով։ Կին մը մեռաւ։

ՑԵՐԵԿՈՅԹ

ՍԵՒՐԻ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ ԲԱՐԵԿԱՄՆԵՐՈՒ Մ. ԹԵԱՆ կողմէ ի նպաստ Սեւրի Վարժարանի կիսաթոշակ աշակերտներու ֆոնտին Դեկտեմբեր 22ին Կիրակի, ժամը 15էն 18։

Բոլոր կազմակերպութիւններէն կը խնդրուի նկատի ունենալ այդ Թուականը։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Տէր եւ Տիկին Գ. Շահլամեան եւ իրենց այլ Օր. Հ... ինչպէս նաեւ Շահլամեան, Զաքարեան, Թորոսեան, Ասլրեան, Հիւսեան, Սարաճեան եւ Ներսէսեան ընտանիքները իրենց շնորհակալութիւնները կը յայտնեն ամէն անոնց որոնք անձամբ, նամակով, հեռագրով, մամուլով, ծաղկեպսակով և զանազան բարեսիրական հաստատութեանց նուիրատուութիւններով ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց սիրելի որդւոյն, եղբօր եւ ազգականին՝ ՍԻՄՈՆ ՇԱՀԼԱՄԵԱՆի արտակարգ մահուան առթիւ, որ տեղի ունեցաւ հոկտեմբեր, 28ին, երկուշաբթի օր, 18 տարեկան ծաղիկ հասակին մէջ, 338 Ch. de St. Julien, Marseille։

Հոգեհանգիստ եւ պատարագ պիտի կատարուի նոյեմբեր 17ին, կիրակի առաւօտեան ժամը 11—ին, Փոմոնի Սուրբ Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ մէջ։

ԿԱՐԵՒՈՐ ԺՈՂՈՎ

ՓԱՐԻԶԻ Համազգայինի մասնաճիւղը ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր անդամները եւ համակիրները, 17 նոյեմբեր կիրակի կէսօրէ վերջ, ժամը 3ին, մէթրօ՝ Cadetի եւ ... Aux Trois Portes սրճարանին վերնայարկը։

Ներկայ կ'ըլլան Ֆրանսայի կեդրոնական վարչութեան անդամները։

Զեկոյց Համազգայինի ընդհ. գործունէութեան եւ անմիջական ձեռնարկներու մասին։ Ժողովը պիտի վերջանայ ժամը 6.30ին։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՓԱՐԻԶԻ ՅԱՐՈՆ ՅՈՒԹՈՒԹԵԱՆ ... Նահանգային Միութեան ընդհ. անդամական ժողովը այսօր կէս. կէսօրէ վերջ ժամը 2ին, 119 Ավընիւ ա'Իթալիի սրճարանը։ Մէթրօ Մէզոն Պլանշ։ Խիստ կարեւոր օրակարգ։ Բոլոր անդամներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։

վարդագոյն վանդակափեղկերով եւ գրաւիչ կահաւորումով.

Կը պայթի կոմմունան,— Վէրլէն զէնքի տակ կանչուած է։ Եւ առա բանաստեղծը կը թողու կնոջ քղանցքը, ու կը թառի գինետի սեղաններուն վրայ։ Կը խմէ՛, անընդհատ կը խմէ։ Կը չարանայ, կռուազան կը դառնայ, օր մըն ալ, կ'ապտակէ ... մուսան։

Վէրլէն իր խոստովանութիւններուն մէջ կը պատմէ թէ սկիզբէն կրուազան էր եւ կոշտ։ Բոլոր չարիքներուն աղբիւրը ինք էր։ Տիկ. Վէրլէն 1907ին, իր յիշատակները գրի առած ժամանակ, սակայն կ'ուզէ մայրական ... կարդալու բանաստեղծին խոստովանութիւնները եւ կը զարմանայ, որ այդքան խիստ կ'արտայայտուի ինքն իրեն հանդէպ։ Թերեւս, կ'ըսէ Տիկ. Վէրլէն, կ'ուզէ մոլորեցնել ընթերցողը, ծածկելու համար բուն չարիքը, որ Ռէմպօն էր։ 23 Հոկտ. 1871ին էր, որ կռիւը պայթեցաւ իրենց մէջ, Ռէմպոյին երեւումով։

Ֆրանսացի գրագէտները շատ կարեւորութիւն չեն տար յուշագրութեան այս էջին,— Տիկ. Վէրլէն բարեկիրքէն իսկ կարծած է թէ Ռէմպօն է չարիքին բուն աղբիւրը,— եթէ Ռէմպօն չըլլար, Վէրլէն պիտի շարունակէր՝ «Սիա՛լ», կը գոչէ Էմիլ Անրիօ, սայթաքումը անխուսափելի էր եւ Ռէմպօն պարզ սաիթ մը։ Վէրլէնի սայթաքումին մէջ պէտք է կարդալ ոչ թէ նման միամիտ պատճառաբանութիւն մը, այլ ճշդել հոգեբանական ազդակներու ծանրութիւնը Վէրլէն, անդրադարձելի գինեմոլ մը եւ ցոփակեաց մը, ուրիշ պատճառներ ունէր իր կինը ձգելու եւ հեռանալու տրամ մը, որուն գայթակղալից դրուագները,— պատանութեան փորձ Պրիւքսէլի մէջ, թշուառ կեանք մը բանտերու եւ հիւանդանոցներու մէջ, մինչեւ Ռէմպոյի մեկնումը Եթովպիա, յետոյ հիւանդութեամբ մը վերադարձը եւ մահը,— ծանօթ են ամէնուն։

ՑԵՐԵԿՈՅԹ-ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ԵՒ ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆԻ ՇԱՎԻԼԻ Մ. ՃԻՒՂԵՐՈՒՆ ԿՈՂՄԷ

ի նպաստ տեղւոյն Մանկապարտէզին

ԱՅՍՕՐ ԿԻՐԱԿԻ 17 ՆՈՅԵՄԲԵՐ ԺԱՄԸ 4ԷՆ ԿԷՍ ԳԻՇԵՐ

23 Րիւ Գարնօ, Սէն-Լազարի գծին Շավիլի կայարանին մօտ։

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին Օր. Ա Ի Ճ Ե Ա Ն. Թառիստ Գ. Գարեգին եւ փոքրիկն Ռէժինա իր հայկական եւ կովկասեան պարերով։

Կը մասնակցի ՆԻՐՈՒՅ նուագախումբը։ Եւրոպական պար։ Ճոխ պիւֆէ դիւրամատչելի գիներով։

Մուտք 5 Ֆրանք։

«ՀԱՅ ԵՐԳԻ ՕՐ»Ը

Կիրակի 8, եւ Կիրակի 15 Դեկտ. 1935. կէս օրէ յետոյ ժամը 2.30ին

Salle ERARDի ՄԷՋ

13, rue du MAIL (Métro: Bourse կամ **Sentier).**

ԱԶԳԱՅԻՆ ՄԵԾ ՀԱՄԵՐԳ

կազմակերպուած

ՍԻՓԱՆ-ԿՈՄԻՏԱՍ ՄԻԱՑԵԱԼ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԵՐՈՒ ԿՈՂՄԷ

ղեկավարութեամբ Ա. ՊԱՐԹԵՒԵԱՆԻ

Կը մասնակցին — Օր. ՀԱՅԿԱՆՈՒՇ ԹՈՐՈՍԵԱՆ, Ա. ՔԷՉԷՃԵԱՆ, Օր. ԳՈՀԱՐԻԿ ՂԱԶԱՐՈՍԵԱՆ եւ Mr. Lucien QUATTROCCHI (Ա. ջութակ Օփերայի)

Պիտի երգուին եւ նուագուին Հայաստանի եւ Արտասահմանի երեւելի հայ երգահաններու գործերը։

Գիներ՝ Resarvé 20, Orchestre 15, Fauteuil 10, Balcon 10 եւ 7.50 ֆր.։

Փութացէք այժմէն ապահովել ձեր տոմսերը։

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN) 17, Rue Damesme, PARIS (13)

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 – 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

MARDI 19 ՆՈՅԵՄԲԵՐ ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 19 Novembre 1935

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

11 ՏԱՐԻ — 11e Année No. 2965

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ԹՈՒԱԿԱՆ ՄԸ,— 1935 ՆՈՅ. 18

Երէկ, 18 Նոյեմբեր, սկսաւ գործադրութիւնը տնտեսական պատիժներու, որոնք ծրագրուած էին Հոկտեմբեր 16ին եւ Ազգերու Դաշնակցութեան ընդհ. ժողովին կողմէ քուէարկուած՝ Նոյեմբեր 2ին:

Ցիսուն պետութիւններ իրենց հաւանութիւնը յայտնած ըլլալով, գործադրութեան թուական որոշուած էր Նոյեմբեր 18: Ինչպէս միւս անօրինութեանց առեն, այս առթիւ ալ ձեռնպահութիւն յայտնած էին Աւստրիա, Հունգարիա, Ալպանիա եւ Զուիցերիա, պատճառաբանելով իրենց դժուարին կացութիւնը: Իսկ Մ. Նահանգները, Գերմանիա եւ Պրազիլիա Ազգաժողովին անդամ չըլլալով, կը պահէին իրենց ազատութիւնը: Թէեւ, Նախագահ Րուզվէլթ շատոնց արգելքներ հաստատած էր երկու պատերազմիկներուն դէմ, զէնքերու համար, մինչ Գերմանիա հաստատիքներ կուտար թէ չպիտի թողու որ Իտալիա առիթէն օգտուի:

Տնտեսական կաշկանդումը պատիժներու առաջին շարքը չի կազմեր, այլ վճռական հանգոյցն է կանխորոշ ծրագրի մը:

Երբ Իտալիա չուզեց համակերպիլ Ազգերու Դաշնակցութեան առաջարկներուն, եւ ուխտադրուժ հռչակուեցաւ, Ազգաժողովը շարք մը բանաձեւեր քուէարկեց, կաշկանդելու համար «նախայարձակ» պետութիւնը:

Այսպէս, Հոկտեմբեր 11ին հաստատուեցին զէնքի եւ ռազմամթերքի արտածման արգելքը Իտալիոյ դէմ, արտօնելով Հապէշիստանի համար:

Հոկտեմբեր 14ին սահմանուեցաւ ելմտական արգելքը, որուն համաձայն ոչ մէկ փոխ պիտի բացուէր Իտալիոյ կամ Իտալացիներու, ուղղակի կամ անուղղակի:

Հոկտեմբեր 16ին ծրագրուեցաւ տնտեսական պատիժներու առաջին շարքը.— արգելք կարգ մը նախանիւթերու որ կրնան ծառայել զինուորական նպատակներու:

Այս հարցին քննութեան առթիւ էր որ, Մեծն Բրիտանիոյ պատուիրակը մէջտեղ դրաւ ուրիշ բանաձեւ մը,— արգիլել որ եւ արտածում՝ Իտալիայէն, ինչպէս եւ ներածում՝ այդ երկրին համար:

Ամէնէն վճռական միջոցն էր այս, եւ շատեր կը կասկածէին թէ չպիտի քուէարկուի, երկուքի բաժնելով Ազգերու Դաշնակցութիւնը կամ անանկութեան դատապարտելով զայն:

Եւ սակայն բանաձեւը քուէարկուեցաւ ջախջախիչ մեծամասնութեամբ, եւ միայն գործադրութիւնը յետաձգուեցաւ, որպէսզի Մուսոլինի պատեհութիւն ունենայ անդրադառնալու:

Մուսոլինի այս որոշումներուն պատասխանեց ընդհ. յառաջխաղացման հրաման տալով (Նոյեմբեր 2):

Այդ առթիւ էր որ, յանձնարարուեցաւ խիստ խնայողութիւններ կատարել եւ պայքար բանալ օտար ապրանքներու դէմ: Աշխատանքի ժամերը փոխուեցան, սկսելով «Առաջնորդ»էն, 800000 կիներ շարժման մէջ դրուեցան եւ ձեռք առնուեցան շարք մը խստութիւններ, իբրեւ փոխվրէժ (5 Նոյեմբեր):

Մինչ այս մինչ այն, իտալական բանակը յառաջ խաղալով, հիւսիսային ճակատին վրայ կը գրաւէր Մաքալէն, իսկ հարաւային ճակատին վրայ կը շահէր կարեւոր յաջողութիւններ:

Եւ ահաւասիկ Ազգաժողովը խօսքէն գործի կ'անցնի, դուռները ամուր փակելով Իտալիոյ արտածումներուն եւ ներածումներուն դէմ: Աննախընթաց փորձ մը՝ թէ Ազգաժողովի եւ թէ աշխարհի պատմութեան մէջ:

Հաստատելու համար թէ որքան մանրակրկիտ հաշիւներով են մշակուած արգելքները, յիշենք մէկ երկու կէտեր՝ Ֆրանսական կառավարութեան վերջին երկու հրամանագիրներէն.— Ձի, զամբիկ, քուռակ, էշ (արու եւ էգ), ջորի (արու եւ էգ) ուղտ եւ ուրիշ ամէն տեսակ գրաստ: — Հանքային նիւթերու եւ մետաղի բոլոր տեսակները, ձգախէժ եւայլն:

Բոլոր պատժարկու պետութիւնները իրենց հրատարակած հրամանագիրներուն մէջ կը շեշտեն թէ այս անօրինութիւնները առժամեայ են: Անշուշտ ուրիշ կերպ չէր կրնար ըլլալ, քանի որ հաստատուած նորութիւնը կը հակասէ սահմանադրական օրէնքներու, եւ անհրաժեշտ էր ստանալ խորհրդարաններու մասնաւոր արտօնութիւնը:

Եւ սակայն, Ժընեւի բանաձեւը գործադրելու իրողութիւնն իսկ առաջին անգամ ըլլալով կ'ապացուցանէ թէ լուրջ փորձ մը կը կատարուի Ազգերու Դաշնակցութիւնը փրկելու կամ քանդելու:

Իրականին մէջ, զինուորական պաշարում մըն է որ կը հաստատուի Ֆաշական Իտալիոյ շուրջը, առանց պատերազմ հրատարակելու անոր դէմ, եւ Հապէշական պատերազմը դադրեցնելու առաջադրութեամբ:

Պիտի յաջողի՞ այս յանդուգն ձեռնարկը:

Փոխանակ ամուլ գուշակութիւններ կատարելու, կը բաւէ յիշել Իտալիոյ բռնած դիրքը:

Տնտեսական կաշկանդումներու գործադրութենէն մէկ օր առաջ, Մուսոլինի փոխեց արեւելեան Աֆրիկէի սպարապետը, իսկ Ֆաշական Գերագոյն Խորհուրդը բացառիկ նիստ գումարելով, քուէարկեց կարգ մը որոշումներ, որոնց մանրամասնութիւնները պիտի կարդաք այսօր իսկ:

Ուրեմն, պատժարկու պետութիւնները քանի պրկեն պաշարման օղակները, Իտալիա նոյնքան վճռականութեամբ պիտի շարունակէ դիմադրութիւնը եւ պատերազմը:

Պարապ տեղը չէ որ իրազեկ շրջանակներ վճռական դէպքերու կը սպասեն այս շաբթու, թէ զինուորական եւ թէ դիւանագիտական ճակատին վրայ:

Շ.

ՄՈՒՍՈԼԻՆԻ (մէջտեղը) ՖԱՇԱԿԱՆ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ ԳԼԽԱՒՈՐ ՎԱՐԻՉՆԵՐՈՎ (Ֆաշական Գերագոյն Խորհուրդէն վերջ, որ գումարուեցաւ Նոյեմբեր 17ին, պատժական անօրինութեանց ԳՈՐԾԱԴՐՈՒԹԵԱՆ ԱՌԹԻՒ)

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՊԱՏԻԺՆԵՐՈՒ ԳՈՐԾԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ ՍԿՍԱՒ

ԻՏԱԼԻՈՅ ՎՃՌԱԿԱՆ ԴԻՐՔԸ «ԱՆԱՐԴԱՐՈՒԹԵԱՆ» ԴԷՄ

Ֆաշական Գերագոյն Խորհուրդը արտակարգ միջոցներ կը յանձնարարէ

24 ԺԱՄ ԳՐՕՇԱԶԱՐԴՈՒԹԻՒՆ ԶԱՂԿԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ «ԱՄՕԹԻ ՕՐ»Ը

Տնտեսական պատիժներու գործադրութիւնը սկսաւ Նոյեմբեր 18ին, (կիրակի կէս գիշերէն վերջ): Իբրեւ պատասխան, Ֆաշական Գերագոյն Խորհուրդը քուէարկեց Մուսոլինիի հետեւեալ բանաձեւը.—

— «Ֆաշական Մեծ Խորհուրդը նիստ գումարելով Իտալիոյ դէմ սահմանուած անօրինութեանց նախընթաց օրը, 1935 Նոյեմբեր 18ը կը նկատէ խայտառակութեան եւ անարդարութեան թուական մը աշխարհի պատմութեան մէջ, կը դատապարտէ պատժական անօրինութիւնները, որոնք երբեք չեն գործադրուած ասկէ առաջ, զանոնք համարելով ծրագիր մը տնտեսապէս խեղդելու իտալացի ժողովուրդը եւ զուր փորձ մը նուաստացնելու այդ ժողովուրդը, որպէսզի չկրնայ իրականացնել իր բուէշները, պաշտպանել իր կենսական պահանջները: Ֆաշական Մեծ Խորհուրդը իր հիացումը կը յայտնէ այն օրինակելի հանդարտութեան եւ յամառ կարգապահութեան համար, որոնցմով իտալացի ժողովուրդը ցոյց կուտայ թէ լիովին գիտակից է ներկայ դէպքերու պատմական կարեւորութեան: Խորհուրդը կը խնդրէ ժողովուրդին պատժական անօրինութիւնները դիմաւորել ամէնէն անողոք դիմադրութեամբ, վարչաձեւին կազմակերպութեանց միջոցաւ շարժման մէջ դնելով ազգին բոլոր բարոյական կորովը եւ նիւթական հարստութիւնները: Խորհուրդը կը խնդրէ բոլոր Իտալացիներէն իրենց տուները դրօշազարդել ամբողջ 24 ժամ, երկուշաբթի օր, 18 Նոյեմբեր: Կ'որոշէ դեկտեմբեր 1ին հրաւիրել կիներու 94 գաւառական կոմիտէները, որ կը բաղկանան համաշխարհային պատերազմին մէջ ինկած զինուորներու մայրերէն եւ այրիներէն, համախմբելու եւ սատարելու համար դիմադրութիւնը, որուն մէջ Իտալիոյ կիները առաջնակարգ մասնակցութիւն պիտի ունենան:

Կը հրամայէ յիշատակարաններ դնել բոլոր քաղաքապետութեանց, թաղապետութեանց եւ գիւղապետութեանց դահլիճներուն մէջ, արձանագրելով Իտալիոյ դէմ կատարուած յարձակման թուականը, որպէսզի գալոց դարերու մէջ անոնք մնան իբրեւ վկայութիւններ՝ Իտալիոյ դէմ կատարուած անսահման անարդարութեան, այն Իտալիոյ որուն այնքան բան կը պարտի բոլոր երկրամասերու քաղաքակրթութիւնը: Մեծ Խորհուրդը վստահ է թէ գալիք ատեններուն առթիւ բովանդակ աշխարհի առջեւ պիտի փայլին իտալացի ժողովուրդի հաւէժական առաքինութիւնները, Ֆաշական շրջանի ԺԴ. տարուան մէջ»:

*** Գործադրելով հակն ընդ ական փոխադարձութիւնը, Ֆաշական Իտալիան իր կարգին պիտի դադրեցնէ որ եւ է առեւտուր, պատժարկու պետութեանց հետ, որոնց 35ը որոշուած անօրինութիւնները քուէարկեցին առանց վերապահութեան, իսկ 17ը որոշ վերապահումներով: Առեւտուրը պիտի շարունակուի ձեռնպահ կամ Ազգաժողովէն դուրս մնացած պետութեանց հետ, —Մ. Նահանգներ, Պրազիլիա, Ճափոն, Գերմանիա, Աւստրիա, Հունգարիա եւ Ալպանիա:

Բարձր գնահատութիւն մը

Պրիւքսէլի մեր թղթակիցը կը գրէ.— Պելժիոյ պաշտօնաթերթին Նոյեմբեր 15ի թիւէն գոհունակութեամբ կը տեղեկանանք թէ ծանօթ առեւտրական եւ բարերար Պ. Վահան Խորասանճեան, «Officier de l'Ordre de la Couronne»ի աստիճանին բարձրացուած է, ստանալով համապատասխան պատուանշանը: Այս երկրորդ անգամն է որ Պ. Խորասանճեան պելժիական կառավարութեան բարձր գնահատանքին կ'արժանանայ: Անկէ առաջ ալ ստացած էր «Chevalier de l'Ordre de Léopold» աստիճանը եւ պատուանշանը:

Մեր ջերմ շնորհաւորութիւնները:

Երկու Հայեր մահուան դատապարտուած

Առենին գրեր էինք թէ Պուլկարիոյ մէջ ձերբակալուած է հրոսախումբ մը, որ ոճիրներ եւ կողոպուտներ կատարած էր: Հրոսախումբին մաս կը կազմէին Հայեր ալ, Դատարանը, դատելով ձերբակալուած Պուլկարներն ու Հայերը, վճիռներ արձակած է: Հայերէն՝ մահուան դատապարտուած են Հայկ Գ. Պապիկեան (Խարբերդցի) եւ Յակոբ Ղ. Փիլիկեան (Ատափազարցի), 6 տարի եւ 7 ամսուան բանտարկութեան՝ Նիկողոս Քարաճեան, 3 տարի եւ 4 ամիս բանտարկութեան՝ Խաչիկ Մոսկոֆեան (Թոքաթցի), իսկ անպարտ արձակուած են Գրիգոր Պալասանեան եւ Մկրտիչ Պարոնեան.

«Մինչեւ Վան եւ սահմանը պիտի երթանք»

Նոյեմբեր 12ին տեղի ունեցաւ Ֆիլեոս - Էրմաք գծին բացումը (դէպի Զոնկուլտաք եւ Էրէյլի): Գիծը ունի 391 քիլոմեթր երկայնութիւն, 27 կայարան եւ 37 փապուղի: Շինութեան համար ծախսուած է 45 միլիոն ոսկի: Այս առթիւ ճառ մը խօսելով, Հանրօգուտ շինութեանց գործավարը յայտարարեց.

— «Անգարա վերադառնալէս երկու երեք օր յետոյ, Տիարպէքիրի գիծին բացումը կատարելու պիտի երթանք: Տիարպէքիր ալ չպիտի մնանք եւ պիտի շարունակենք գիծը երկարել մինչեւ Վան եւ սահմանը: Մարմին մը գրկեցինք, այդ գիծը քննելու համար: Տիարպէքիրի գիծէն յետոյ, պիտի բանանք Աֆիոն - Անթալիա գիծին այն մասը որ մինչեւ Գարա Պուլու կ'երկարի: Միաժամանակ Աֆիոնի մէջ պիտի կատարենք բացումը սաւառնորդներու կաթողին, որ կը ներկայացնէ մեր բանակին Աֆիոն մուտքը, թշնամին պաշարելու համար Աֆիոնի քաղաքապետարանին մէջ Իսմէթի եւ Ֆէվզիի կատարած խորհրդակցութիւնները, Տումլու Փունարի մէջ թշնամիին եղերական վիճակը, Աթաթիւրքին մէկ նկարը, եւ արձանի պատուանդանին վրայ ալ թուրք զինուոր մը՝ որ կը կոխէ գետին փռուած թշնամիին վրայ»:

Նոյն վճռականութիւնը ռազմաճակատին վրայ

Ֆաշական Գերագոյն Խորհուրդէն առաջ, Մուսոլինի ռազմաճակատի ընդհ. հրամանատար եւ արեւելեան Աֆրիկէի լիազօր մարդպետ նշանակեց սպայակոյտի ընդհ. պետ, մարաջախտ Պատոլիոն, որ վերջերս Աֆրիկէ գացած էր, քննութեան համար: Զօր. Տէ Պոնօ եւս կանչուեցաւ, բարձրանալով մարաջախտի աստիճանին: Որ եւ է թիւրիմացութիւն հարթելու համար, անմիջապէս զեկոյց մը հրատարակուեցաւ, որ կը բացատրէ թէ Զօր. տէ Պոնոյի պաշտօնը վերջացած է Մաքալէի գրաւումով եւ թէ սպարապետը արժանի է ազգին երախտագիտութեան:

Միեւնոյն առեն գրօշի տակ առնուեցան 1907 — 1910ի եւ 1912ի դասերուն զինուորներն ու սպաները:

*** Պատասխանելով նոր կոչի մը, «Ոսկի տուէք հայրենիքին», իտալուհիները իրենց հարսանեկան մատանիները կը ղրկեն Մուսոլինիի: Փոխարէն կը ստանան երկաթեայ մատանիներ, հետեւեալ արձանագրութեամբ.— «18 Նոյ. 1935, Ֆաշական շրջանի 14րդ տարի: Իտալիոյ կիներուն պատասխանը Ժընեւի»:

(Շար.ը կարդալ Գ. էջ)

ԿԱՐՄԻՐ ԳԻԾԷՆ ՆԵՐՍ

ՈՂԻՄՊՈՍԻ ՏԵՂԱՇԱՐԺԸ

2.— Ամբաստանութիւններ

Փորձենք «Խորհ. Հայաստանի» էջերէն որսալ բոլշեւիկ պաշտօնագրերի եղած մեծաւորների դէմ արուած ամբաստանութիւնները: Ամէնից առաջ, ի՞նչ մեղքերի համար արտաքսել են խեղճ Կոստիա Այվազեանին, որի ճակատին կպցրել են «ազգայնական բամբասանքներ» եւ «հարբեցողութիւն» պիտակը: Ահա թէ ինչ է գրում Հայկոմկուսի պաշտօնաթերթի նոր խմբագիր Հ. Յովհաննիսեանը (Խ. Հ.ի, 4 հոկտ.). «Մի՞թէ պատահական է, որ հայկական նացիոնալիզմը իր համար ձայնատար խողովակ է գտնում Հայաստանի բոլշեւիկեան կազմակերպութեան մէջ յանձին այնպիսի մէկի, ինչպէս օրինակ՝ Կոստիա Այվազեանը ... Այս մարդը ոչ մի դաս չկարողացաւ վերցնել Ենուկիձէի խայտառակ, անփառունակ փաստից եւ մեր կուսակցութեան այդ առթիւ արած հետեւութիւններից: Այս մարդը գինովութեան հարբեցողութեան տալ իրեն եւ չաղակրատել, հարբել ու չաղակրատել: Այս մարդը ... վերջ ի վերջոյ, պէտք է դառնար եւ դարձաւ հայկական նացիոնալիզմի ձայնատար խողովակը: Եւ ահա նա, Կ. Այվազեանը, կրկնում է Դաշնակի, մենշեւիկի, նացիոնալիստական ճղճիմ ապարդիւն ճիգերը՝ անվստահութեան սերմեր ցանելու մեր անդրկովկասեան ժողովուրդների միջեւ»: (Բոլոր ընդգծումները մերն են, Ս. Վ.):

«Պատահական չէ նաեւ, որ Կոստիա Այվազեանը քողարկուած կերպով իր չաղակրատութիւնների մէջ տուրք տուողներից մէկը հանդիսացաւ այն խուլ փսփսոցին, որ Դաշնակցական-նացիոնալիստական թափթփուկները հանդէս բերին ընկ. Բերիայի անդրկովկասեան բոլշեւիկեան կազմակերպութեան հարցի շուրջը տուած նոյեմբեր զեկուցման առթիւ: Այն, ինչ նացիոնալիստական տարրերը չեն կարող իրենք բացարձակօրէն տալ, թելադրեցին Կոստիային անցկացնելու ակնարկներով, անցկացնե՛լ ալքոհոլի գոլորշու միջով: Եւ Կոստիա Այվազեանը չարքային չէր մեր կուսակցական կազմակերպութեան մէջ»:

Այստեղ փակագծի մէջ ասենք, որ Բերիայի յիշեալ զեկուցումը, «Անդրկովկասի բոլշեւիկեան կազմակերպութեան պատմութեան» մասին, ուր Անդրկովկասի ողջ յեղափոխական շարժումը վերագրուած է վրացի գործիչներին եւ ի մասնաւորի, Ստալինին, մեծ դժգոհութիւն է առաջ բերել Հայաստանում: Այդ զեկուցումը այժմ յայտարարուած է պաշտօնական փաստաթուղթ, եւ բոլոր բոլշեւիկները պարտաւոր են այդ զեկուցման հիման վրայ սովորել Անդրկովկասի յեղափոխական պատմութիւնը: «Խորհ. Հայաստանը» փաստ է արձանագրում, որոնք ցոյց են տալիս, թէ հայ բոլշեւիկների շարքերում մեծ անբաւականութիւն կայ Անդրկովկասի յեղափոխական շարժման պատմութեան վրացացման դէմ:

Նոյն Հ. Յովհաննիսեանը, իր յօդուածում, վկայում է, թէ Հայաստանում «անկիւններում» փսփսում ու քրթմնջում է հայ նացիոնալիզմն այդ զեկուցման առթիւ: Իսկ կուսակցական տոմս ձեռք գցած նացիոնալիստը, որ մինչ այդ գլուխը կախ լռում էր, դառնում է զարմանալի կերպով հարցասէր.— Ինչո՞ւ չի յիշատակւում Արշակ Զուրաբեանը, ինչո՞ւ չի յիշւում Արամայիս Երզնկեանը: Թերեւս ճարուին երիտասարդ ընկերներ, որոնք տեղեակ չլինին, թէ ով է մենշեւիկ պարագլուխ Զուրաբեանը, որոնք ծանօթ չլինին Երզնկեանի մենշեւիկեան բազմաժին եւ կարեկցեն «մոռացուած Հայերին»: Դաշնակցական նացիոնալիստական դուդուկն այդպիսի հարցեր է տեղում Մեխանիկական գործարանում՝ նախկին մենշեւիկ Տէր Յարութիւնեանի, նախկին հնչակեան Մ. Յովհաննիսեանի, նախկին առեւտրական եւ Դաշնակներին համակիր Մ. Միրզոյեանի, «անկուսակցական», նախկին ցարական սպայ Մ. Գրիգորեանի բերաններով: Այդպիսի փորձերը ընկ. Բերիայի զեկուցման կապակցութեամբ, այս կամ այն ձեւով, պատահել են նաեւ այլ առանձին օղակներում»: Ինչպէս Ղարաքիլիսայում, Ղամարլուի եւ Վաղարշապատի շրջաններում, Դարալագեազում, Աշտարակում եւն.:

Անցնելով Ա. Երզնկեանին, Հ. Յովհաննիսեանը նրան էլ դասում է նշաւակութեան սիւնին՝ հաշակելով նրան Դաշնակների զուռնաչի փողը «Դասակարգային թշնամին, Դաշնակ եւ Մուսաւաթ թափթփուկները» ամէն առթից օգտւում են, իրենց մեքենայութիւններին դիմելու համար»: Նրանք նոյն իսկ, Դաշնակցական [illegible] «խողովակ խաբեց շուրջը պրովոկացիայի միջոցով միջադէպ առաջ բերին հայ եւ թուրք աշխատաւոր գիւղացիների միջեւ»: «Դաշնակ փոխադրոցները արտասահմանում միայնակ նուում են, թէ իբր թէ Խորհ. Հայաստանին Խորհ. Միութեան մէջ յաւ չեն նայում, թէ իբր թէ Անդրկովկասի խորհրդային միւս հանրապետութիւնների արտօնեալ վիճակում են, թէ իբր Խորհ. Հայաստանի առաջ տնտեսական հեռանկարները փակուած են եւն եւն.»: Եւ ահա գտնում են մարդիկ, որոնք ջուր են տալիս «Դաշնակցական անատամ գամփռների ոռնոցին»: Դրանք են՝ «նախկին մարդիկ», «դասակարգային թշնամու թափթփուկներն եւ մեր կուսակցութեան առանձին օղակներում եղած նրանց գործակալները»: Եւ, ի հարկէ, որոշ մտաւորականներ. «[illegible] գաղափարական [illegible] տակ են ընկնում եւ քօղարկուած կերպով [illegible] են դաշնակների նացիոնալիստական իմաստակութիւններին ու բամբասանքներին Խորհ. Հայաստանի գործացման եւ հեռանկարների վերաբերեալ»:

Եւ ահա «Դաշնակցութեան այս ձեռնասուններին ձայնակցում են առանձին «կոմունիստներ»: Այս վայ-կոմունիստները միևնոյն փակում են իրենց աչքերը խորհ. Հայաստանի իսկական [illegible] նուաճումների հանդէպ եւ ամէն կերպ ջանում են քմահաճօրէն ընդհանրացնել այս կամ այն առանձին կողմը, այս կամ այն թերութիւնը»:

Նման «վայ-կոմունիստներից» է եւ Ա. Երզնկեանը՝ «երէկուայ այս երդուեալ մենշեւիկը, սպեցիֆիկեան կոնտրաբանդիստների եռոտ գրկախառնողը եւ մեր սոցիալիստական շինարարութեան ձեռնարկումները նացիոնալիստական պարտիզանականութեան հովերին յանձնելու ձգտման մէջ ոչ մի սահման չճանաչող մէկը, որ «հանդէս է գալիս նացիոնալիստական բարբաջանքներով»:

Իսկ ի՞նչ է «բարբաջում» «երէկուայ երդուեալ մենշեւիկն» Ա. Երզնկեանը: Այս հարցի պատասխանը գտնում ենք «Խ. Հայաստանի» 8 եւ 11 հոկտ. խմբագրականներում, որտեղից պարզւում է, որ Ա. Երզնկեանն էլ գլուխը ջարդել է մինչ այն քարից, որից ջարդուեցին եւ Լուկաշինը, Ս. Համբարձումեանը, Տ. Գաբրիէլեանը եւ ուրիշներ եւ որից անպայման պիտի սայթաքէր եւ ինքը Ա. Մեասնիկեանը, եթէ ժամանակին չմեռնէր.

Վէճի հիմնական հարցը նոյն խնդիրն է, որի համար ահա 15 տարի է Դաշնակցութիւնը մնում է ընդդիմադիրի դերում. ի՞նչ պէտք է լինի Հայաստանի տնտեսութեան հիմքը՝ Խորհ. Միութեան անհրաժեշտ եղող հում նիւթերի արտադրութիւնը, թէ Հայաստանի ժողովրդական տնտեսութեան զարգացման ծառայող մթերքները: Մոսկուան ու Թիֆլիսը եւ սրանց սպասաւոր Խանջեանները պնդում են առաջինի վրայ. Լուկաշինից սկսած մինչեւ Ս. Տէր Գաբրիէլեան պաշտպանում էին վերջին տեսակէտը: Այս տեսակէտին զոհ են դարձել եւ Երզնկեանն ու Եսայեանը:

Մոսկուայի եւ Թիֆլիսի որոշումով Հայաստանի գիւղատնտեսութեան մէջ առաջին տեղ է տրուած բամբակի մշակութեան՝ «Խորհ. Միութեան բամբակի անկախութեան նուաճման եւ ամրապնդման» համար: «Նացիոնալ-ուկլոնիստները» եւ «Դաշնակ գամփռները» բողոքում են դրա դէմ՝ պահանջելով զարգացնել այգեգործութիւնն ու պարտիզպանութիւնը, բարձր մշակոյթի ուրիշ բոյսեր եւ հացահատիկներ: Եւ Ա. Երզնկեանը Հայկոմկուսի Կենտկոմի եւ Երեւանի կոմիտէի վերջին պլենումում պաշտպանել է այս տեսակէտը: Սակայն պլենումը միահամուռ կերպով ջարդ ու փշուր արեց Ա. Երզնկեանի անզօր ջանքերը՝ պաշտպանելու անելու Հայաստանի բոլշեւիկների լենինեան-ստալինեան անդուլ աշխատանքի ու պայքարի արդիւնքները ... Ա. Երզնկեանի պանիկեօրական վայնասունն արտացոլում է նացիոնալիստական քաղքենիութեան դժգոհութիւնը սոցիալիզմի անդառնալի յաղթանակից խորհուրդների մեծ երկրում, վերջինիս անբաժանելի մասը կազմող Խորհ. Հայաստանի սոցիալիստական բուռն վերելքին: Ա. Երզնկեանի դիրքը իրականութեան դէմ. բաց էութեան դաշնակցական ոգով բամբասելու եւ նուալու դիրքը, ինչպէս որակեցին Անդրերկրկոմը եւ Հայաստանի կոմ-կուսակցութեան Կենտկոմը, «արտացոլում է նացիոնալ-ուկլոնիստական ու դաշնակցական տարրերի տրամադրութիւնները»:

Ահա, ընդհանուր առմամբ, Ա. Երզնկեանի եւ իրեն բախտակից ընկերների դէմ յարուցուած մեղադրանքները, այն չափով, ինչ չափով որ յաջողուեց գտնել «Խորհ. Հայաստանի» էջերում: Դրանք, անշուշտ, մեզ արտացոլումն են իրականութեան: Իրապէս շատ աւելի լուրջ ու փաստերով հիմնաւորուած ամբաստանութիւններ պէտք է եղած լինին այդպիսի ծանր պատիժներ տնօրինելու համար:

Այժմ անցնենք մեղադրանքների վերլուծութեան ու գնահատութեան:

Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ԵԹՈՎՊԻԱ ԻԲՐԵՒ ԳԱՂԹԱՎԱՅՐ

Բազմածին Իտալացին, ժառանգորդ արուեստով հարուստ, բայց բնութենէն աղքատ երկրի մը, պարտաւոր էր գաղթելու օտար աշխարհներ օրապահիկ մը ճարելու համար: Շուրջ տասը միլիոն Իտալացիներ ցրուած են այսօր երկրագունդի չորս անկիւնները:

Իտալիա կը կորսնցնէր այսպէս եւ ամէն տարի մարդ-դրամագլուխ մը եւ դրամագլուխ-աշխատանք մը:

Գերման վիճակագիր մը, Էրնէսթ Էնկէլ, մարդուն արտադրութեան արժէքին վրայ հիմնուած մեթոտով մը կը փնտռէր մարդուն տնտեսական արժէքը: Ինչպէս որ Վոլթա եւ Անփիր անունները կը գործածուին ելեկտրական ուժը չափելու համար, Էնկէլ ալ Քէթ — բելճ. վիճակագիր Քէթըլէի անունով — կ'անուանէ 0էն 1 տարեկան երախայի մը ապրուստին միութիւնը եւ կը հաշուէ որ մինչեւ 20 կամ 25 տարեկան, ամէն տարի ծախքերը կ'աւելնան 10 առ 100: Երբ մարդ կը սկսի արտադրել, կ'ընդունուի որ չահը կը վճարէ մեծնալու, կրթուելու համար եղած ծախքերը:

Այս մեթոտով Իտալացի վիճակագիր մը փրոֆ. Պեննաուչէ հաշուած է որ Իտալացի գեղջուկի մը համար 0 տարեկանին 50 լիրէթ կը ծախսուի, 22 տարեկանին 2157 լիրէթ: Գործաւոր մը կը ծախսէ 75 եւ 5148, Սարտինիացի գեղջուկ մը՝ 40 եւ 2610 լիրէթ: Արդ, այս թիւերով կարելի է հաշուել թէ որքան կը կորսնցնէ ժողովուրդ մը, երբ իր զաւակները արտագաղթելու տեղ կը գաղթեն օտար երկիր, որ կը շահի այդ դրամագլուխը առանց ծախսած ըլլալու: Կը տեսնուի ուրեմն իւրաքանչիւր տարի մեկնող Իտալացիներու մարդ-դրամագլուխ կորուստը Իտալիոյ համար՝ երբ այդ դրամագլուխ կը հանէ արգիւնաբերութեան սահմանէն:

Միւս կողմէ մրցակից երկիրներ կը շահին նաեւ դրամագլուխ-աշխատանք մը: Չկայ երկիր մը, որուն շէնքերէն շատերը շինուած չըլլան Իտալացի որմնադիրներուն կողմէ: Նեղոսի ափերուն վրայ կատարուած հսկայ աշխատանքները, Ծիպութիի կիրճէ [illegible] երկար ջրուղիներուն շինութիւնները իտալական աշխատանքներ են:

Ֆրանսայի ագարակներէն շատեր կը մշակուին Իտալացիներու կողմէ: Բիւրաւոր իտալացի գործաւորներ կ'աշխատին Պէլճի երկաթի հանքերուն մէջ: Իւրաքանչիւր տարի Իտալիոյ համար կը կորսուի 8×280×800000 ժամ աշխատանք:

Դեռ աւելին կայ: Աշխատաւորներ երիտասարդ կը մեկնին եւ ծերացած կը վերադառնան եւ յաճախ բեռ կ'ըլլան հանրային խնամատարութեան. Եթէ բարձր թոշակներով երկիրներէ կը վերադառնան՝ կ'ունենան փոքրիկ խնայողութիւններ, որոնցմով սեփականատէր կը դառնան: Բայց պարբերական տագնապները դէպի հայրենիք կը մղեն անգործ բանուորը:

Աշխատանքի Միջազգային Գրասենեակի ժթ. ժողովին մէջ հարց եղաւ օտար աշխատաւորներու ընկերային ապահովագրութեանց մասին: Մեկնող գործաւորը պահելու է իր ապահովագրութիւնները գանձելու իրաւունքը: Ժողովականներէն շատեր անհամաձայն եղան. Ուրիշներ առաջարկեցին երկկողմանի համաձայնութիւններ:

Բազմաթիւ օտար գործաւորներ ունեցող երկիրներ կը վախնան որ գործաւորին հետ միասին օտար երկիր կը փոխադրուին դրամագլուխի կարեւոր գումարներ, որովհետեւ հանգստեան թոշակ ստացող օտար աշխատաւորը կը մեկնի իր երկիրը:

Գաղթող գործաւորներու երկիրներն ալ, ինչպէս Իտալիա, կը վախնան որ երիտասարդ մեկնած աշխատաւորներ հայրենիք կը վերադառնան ծերացած եւ բեռ կ'ըլլան երկրին խնամատարութեան:

Եթովպիա իբրեւ գաղթավայր ծառայման՝ Իտալիոյ խնայել պիտի տայ մարդ-դրամագլուխը, պիտի շահեցնէ դրամագլուխ-աշխատանք մը եւ պիտի ազատէ իր գործաւորներուն խել օտար երկիրներու մէջ իրեն դէմ մրցելէ: Եթովպիա աշխատանքի վայր մըն է:

Սակայն ո՞րքան կարելիութիւն ունի գաղթավայր մը ըլլալու եւ Իտալիոյ բազմածնութեան համար ապահովութեան գետնակ մը ըլլալու, անկախ կատարուելիք հսկայ ծախքերէն: Ափրիկեան մայրին մէջ մեծ ծաւալով կատարուելիք գաղթային փորձ մըն է:

Այդպիսի փորձ մը կատարեց Հարաւային Ամերիկայի Էքուաթօր պետութիւնը: Հասարակածային երկիր մը, բայց բարձրադիր, կը վայելէ մշտնջենական գարուն մը: Հողը բարեբեր եւ մեծ մասով մշակելի: Եթէ Հողը հարուստ եւ պետութիւնը բարեհաճ: 700.000 հէքթար բարեբեր հող տրամադրուեցաւ տնտեսական ընկերութիւններու, որպէսզի ձրիաբար յանձնեն իրենց դրամագլուխ բերած գաղթականներուն եւ շահագործեն: Արդ, շատ քիչեր գաղթեցին դէպի Էքուաթօր, հազիւ փոքր տարածութեամբ հող մշակուեցաւ եւ երկիրը մնաց ընիկներու եւ խառնածիններու ձեռքը: Տարածութիւնը շուրջ 443690 քառ. քլ. հազիւ կէսը Եթովպիոյ տարածութեան, բնակչութիւնը կը մնայ 2.500.000, մէկ հինգերորդը Եթովպիոյ բնակչութեան:

Աշխարհագրական բնորոշականութեան կողմնակիցներ կը պնդեն թէ ամէն ցեղ ամէն միջավայրի մէջ չի կրնար ապրիլ եւ թէ յարմարումն անկարելի է: Ուրիշներ կը պնդեն թէ անկախ միջավայրէն ցեղն է որ գործնապէս կը յարմարի միջավայրին, կը փոխէ միջավայրն իսկ եւ չկայ տեղ մը ուր մարդ չկարենայ ապրիլ. Կը [illegible] կը բաղդատէ Հիւս. Ամերիկայի յաջողումութիւնները եւ Հարաւի [illegible] վերջ խռովութիւնները եւ յետամնացութիւնը եւ կը վերագրէ Սաքսոն եւ Լատին ցեղերուն: Ֆուլյէ կը պատասխանէր թէ ցեղէն աւելի կլիման էր պատճառը Հարաւային Ամերիկայի ժողովուրդներու երկպառակութիւններուն:

Միջավայր եւ ցեղ կ'ազդեն [illegible] հակազդեն իրարու. Հիմալայա լեռներուն լանջքերուն վրայ բնակող [illegible]գիկներ կրցան աշխատիլ Գանգէսի ափերուն մօտ, ինչպէս Ամազոնի [illegible]փերուն բնիկներ բարձրացան Անտեան լեռներու վրայ, երկաթուղիներ հաստատելու համար: Աշխարհի ամէնէն տաք կեդրոնը Մասաուա [illegible] գաքն է եւ բնակիչներ ունի, ինչպէս ամէնէն ցուրտ կեդրոնը Սիպերիոյ Իրքուց քաղաքը՝ որ բնակելի է.

Ճերմակ ցեղը տակաւին յարմարած չէ հասարակածի կլիմային, ինչպէս դաշտաբնակը լեռնային օդին. Այդ [illegible] տակ, տարագիր ճերմակը կը մեռի. [illegible] կը փոխուի յաջորդ սերունդը աշխատութեան անատակ է:

Ճերմակներ դժուարութեամբ [illegible]խատած են Անտեաններու 4000 մ. բարձրութեան վրայ: Ճարտարագէտ մը կը տեղեկացնէր թէ նորածիններ շնչահեղձ կ'ըլլային թթուածինի պակասէն:

Եթովպիոյ բնակելի վայրերը 1800 մթ.էն 2800 մ. բարձրութեան վրայ կը գտնուին, այսինքն՝ [illegible] շրջանը, որ միջերկրականեան կլիմայ մը ունի: Բայց օդը նօսր է, թթուածինը քիչ: Եկուորը տարի մը վերջ [illegible] մեղկանայ, որովհետեւ արեան դինգիկները կը նուազին, սրտին աշխատանքը կ'աւելնայ մթնոլորտի ճնշման նուազութեան պատճառով, [illegible] չնչասպառ կ'ըլլայ, համաձայն[illegible] չի կրնար [illegible]

Կայ նաեւ լոյսին ազդեցութիւնը: Արեւուն ճառագայթները ուղղակի կ'իյնան երկրի վրայ: Բնիկը վարժ է այդ ճառագայթներուն եւ գլխաբաց կը պտտի, բայց ճերմակը եթէ գլխարկը հանէ նոյն իսկ կէս ժամ եւ ամպոտ երկինքի մը տակ, անմիջապէս գլխու ցաւ կ'ունենայ եւ չի կրնար քնանալ:

Դիրքին բարձրութենէն թթուածինի քանակը քիչ է օդին մէջ: Արդ թթուածինը եւ մասնաւորաբար օզոնը [illegible]րեւուն անդրմանիշակագոյն ճառագայթները ծծելու յատկութիւն ունին: Երբ թթուածինը պակաս է, ճառագայթներուն ազդեցութիւնը զօրաւոր է, ինչպէս կը տեսնուի [illegible]րոցներու հականեխման եւ [illegible]կարչական ապակիներուն վրայ:

Իւրաքանչիւր ժողովուրդ ժառանգական յարմարութիւն ունի առաջ[illegible] այս կամ այն հիւանդութեան, ինչպէս ունի մարմնային արտաքին [illegible] արտադրուած հոտ մը: Եթովպացի[illegible] սեւամորթ ժողովուրդները [illegible] մասնաւոր հոտ մը ունին, զզուելի [illegible]մակին համար, անզգալի իրենց համար: Չինացիներ եւ Հնդիկներ Եւրոպացիներու համար մահացու հիւանդութիւններու կրնան տոկալ [illegible] իսկ Եւրոպայի մէջ Անգլիացիներու համար ծանր հիւանդութիւն մը [illegible] (scarlatine). Ֆրանսացիներու համար թեթեւ:

Եթէ փորձը յաջողի իսկ, Եթովպիա [illegible] է գոհացում տալու [illegible]

ԷՋ ՄԸ ԿԻԼԻԿԻՈՅ ՊԱՏՄՈՒԹԵՆԷՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՎԵՐՋԻՆ ԹԱԳԱՒՈՐԸ
ԼԵՒՈՆ Ե. ԼՈՒՍԻՆԵԱՆ

Անիկա պատկերացուց նորընտիր թագաւորին անզօրութիւնը, հակաթոլիկ կուսակցութեան ուժը, որ կազմ ու պատրաստ էր Եգիպտացիները ընդունելու իբր ազատարար: Բացատրեց թէ որքան վտանգաւոր է թոյլ տալ որ իր սահմանագլուխներուն վրայ Լուսինեան մը հաստատուէր՝ որ դաշնակից էր Արեւմուտքի ամենազօր վեհապետներուն հետ եւ կարող էր օր մը օժանդակութիւններ ձեռք բերել:

Փոքր Հայաստանի քայքայումը վճռուած էր: 1374ի աշնան, մահմետական բանակը, որ տասնըհինգ հազար հոգիէ բաղկացած էր, ճամբայ ինկաւ Հալէպի կառավարիչին՝ Աշրաֆ Թիմուր էլ Էլմարտինի հրամանատարութեամբ: «Անհաւատները, կ'ըսէ Զամիր, գրաւեցին երկիրը, խուժելով հեղեղի մը պէս որ իր թումբերը խորտակած է, եւ հեռուն, ծածկեցին դաշտերուն մակերեսը եւ լեռներու գագաթները: Մեծ ու փոքր բնակիչները, հարուստ եւ աղքատ, մտածեցին միայն փախուստով գերութենէն եւ մահէն ճողոպրելու: Զօրախումբերը, որոնք կը մնային նախորդ այնքան բնաջնջումներու աղկաղկ բեկորներ, հաստաբակ երկիւղը բաժնեցին, ձգեցին իրենց զէնքերը եւ փախան պահուըտելու ամրակուռ դղեակներու պատերուն ետեւ, կամ Տաւրոսի խորաձորերուն եւ կատարներուն վրայ: Ժողովուրդին մեծ մասը, օտար երկիրներ գաղթեց: Ցեռամնացները որոնք բաց դաշտին մէջ բանտուեցան եւ ամէն անոնք՝ որ յանկարծակի բերին անհաւատները, մորթուեցան եւ աւերակ տանջանքներու մէջ մեռան:

Այս պատերազմին վայրագութեան մասին գաղափար մը կազմել կարելի է Սահէէ Տուլարի Կղեմէս Է. հակաթոռ պապին ուղղած մէկ նամակին մանրամասնութիւններով. — «Անոնք որ կը մերժէին հաւատուրաց դառնալ, կը գրէ քահանայապետը Տառսոնի արքեպիսկոպոսին, կը մեռնէին վայրագ չարչարանքներու մէջ: Թուրքերը ողջ ողջ կը քերթէին քրիստոնեաները, քահանաներուն աչքերը կը պայթեցնէին հրաշէկ երկաթով, անոնց լեզուն կը ծակծկէին, որ չկարենան այլ եւս Աստուծոյ խօսքը քարոզել, անոնց ամէն մէկ ձեռքին երկու առաջին մատները կը կտրէին, որպէսզի ի վիճակի չըլլան Սուրբ Խորհուրդները կատարելու:

Աւերումները ամէն ուղղութեամբ տարածեցին, քաղաքներն ու աւանները հրոյ ճարակ ըրին.

Միսիսի, Անազարբայի եկեղեցիները ու դարպասները հիմնայատակ կործանեցին. Նոյն իսկ թագաւորներու դամբարանները բռնաբարեցին եւ անոնց ոսկորները դուրս կը պարպէին, մոխրացած ըրին: Շատ չանցած՝ Սիս, որ ամրացած էր շրջապարիսպով մը, պաշարուեցաւ: Անկարող՝ կռիւ մղելու իր փոքրաթիւ զինուորով, որ գրեթէ ամբողջապէս օտարականներէ բաղկացած էր, Լեւոն թագաւորը քայլ առ քայլ միայն կրցաւ պաշտպանել հազարաւոր, մինչեւ իր մայրաքաղաքը: Ցարձակումը Նախատեսելով, պարպել տուաւ քաղաքը, զոր հրդեհեց ինքնապաշտպանութեան համար, եւ փութաց բերդը քաշուիլ:

Փետրուար 24ին, էմիրին ամբողջ բանակը շրջապատած էր ամրոցը: Վայրկեանը հանդիսաւոր էր: Լեւոն համախմբեց բնակչութիւնը: Սեպ լեռնէն, բերդերուն ցոյց տուաւ, այն կարեւոր ուժերը, զորս ամէն կողմէն կը պաշարէին զիրենք, եւ խօսքով եւ օրինակով վհատած հոգիները ոգեւորելէ յետոյ, երդուընցուց զանոնք Աւետարանին վրայ, որ մէկտեղ պիտի մեռնին, իրենց անկախութեան եւ Աստուծոյն համար: Առաջին անգամ ինքն էր որ ծնրադրեց Ս. Գրքին առջեւ, զոր կաթողիկոսը կը բռնէր իր ձեռքերուն մէջ, եւ բոլորը, բարձրաստիճան եկեղեցականներ, պարոններ, ասպետներ, միջնակարգներ իրմէն յետոյ կրկնեցին երդման բանաձեւը:

Հետեւեալ օրը, Եգիպտացիները յարձակում գործեցին, բայց առանց յաջողութեան: Պահակազօրքին տոկունութեան կը նպաստէր ամրոցին անառիկ դիրքը: Պատերազմը սակայն կատաղի եղաւ եւ մինչեւ կէս գիշեր տեւեց. բազմաթիւ թշնամիներ մեռան: Թագաւորը, պատնէշներու վրայ, իրեններուն քաջութիւնը կը հրահրէր, նետ արձակելով, խոնարհ զինուորի մը պէս վտանգի ենթարկուելով: Իրիկուան դէմ, ռումբէ մը դէմքէն վիրաւորուեցաւ, եւ պարտաւորեցաւ թողուլ կռիւը, բայց թշնամին արդէն կը հեռանար, առանց նշմարելու թագաւորին վիրաւորուիլը:

Պաշարումը շարունակեցին, ամէն օր, աւելի բուռն՝ Հայերուն համար ոչ նուազ անգութ՝ Էմիրին համար, որ ապարդիւն յարձակումներով, իր բանակին մասամբ կորսնցուցած էր: Հաշտութեան առաջարկները, զորս ըրած էր թագաւորին, խալամանալու պայմանաւ, Լեւոն հպարտօրէն մերժած էր: Կը խորհէր ամէն ինչ լքել: Բայց երկու զօրաւոր օժանդակներ կ'աշխատէին իրեն դէմ, պաշարուածներուն դէմ, — սովամահութիւնը եւ մատնութիւնը.

Պարէններու պակասը կը ջլացնէր ուժերը, եւ կը գերազանցէր մտքերը: Վերջին կենդանիները սպառած էին: Մինչեւ իսկ դաշտամուկեր եւ ձիու կաշի՝ լափելով կերան: Լեւոնի հակառակորդները շահագործէին դժգոհութիւնը ընդհանուր [illegible]: Դաւադրութիւն մը սարքեցին իր կեանքին դէմ [illegible] Հարաւահարիչ պարոններ՝ [illegible]սիլին կողմէ, որ օգտուած էր [illegible] քայլական անյիշաչարութենէն, [illegible] կաթողիկոսին թելադրութեամբ, [illegible] չէր կրնար ներել թագաւորին [illegible] առթիւ իրեն հանդէպ ցոյց [illegible] յարգանքը:

Դաւադիրները, մարտ 24ի գիշեր, ամրոցին աշտարակին մուտքը բաց [illegible] թողեցին դուռը կացնահար [illegible]տակելով, մտան այն սենեակը, իր [illegible] Լեւոն կը հանգստանար, իր [illegible] վերջին տառապանքէ՝ [illegible] իշխանը պատուհանէ մը [illegible] միջոցը միայն ունէր, եւ պարանի մը օգնութեամբ, գետնայարկ իջաւ:

(Շար.)

(5)

Դրօշին հետ..
որ ծածանեցաւ

—•—

ՎԱԼԱՆՍ.— Ի պատիւ էր Հայոց դրօշի Զինադադարի տօնին մասնակցե- ցանք մենք ալ, մեր կազմելով պաշ- տօնական թափօրին: Զափահաս Որ- դւոց Միութեան հրաւէրով:

...Կ ամրբուէր, թէթեւ բայց անընդ- ...

...ոտնէր էր օդը: Թօնը յորդած էր: ...որդած էինք նաեւ մենք, ուրախու- թեամբ: Ցայց պիտի տայինք տեղա- ցան իշխանութեան թէ մենք ալ կանք ...ենք ալ ունինք մեռելներ, ու մանա- ...նց գիտենք յարգել հայրենիքին ...ամար ինկած բոլոր հերոս մեռել- ները: Ցոյց պիտի տայինք, մանա- ...անդ այս տարի, մեր կանոնաւորու- թիւնը եւ կարգապահութիւնը:

Այո՛, այդ օրը, մենք զգաստու- թեան եւ խելքի պիտի կանչէինք ...արգ մը խիկարներ, որոնք Հայոց Դրօշին դէմ աղտոտ եւ չկոտ պայքա- ...ր կը տանին հոս ու հոն, փորձելով ...անիծագանձ խաչակրութիւն մը:

Զարգեցինք մենք զայն, Հայոց Ե- ...ռագոյն Դրօշը, անծանօթ զինուորի ...իրմին վրայ, հանրային պարտէզին ...էջ, պետական, քաղաքական եւ ...զինուորական բարձրաստիճան անձե- ...ու ներկայութեան:

Տարինք զայն, փողոցներէն, հրա- պարակէն, անձրեւին տակ, ուր ժո- ղովուրդը խուռներամ պաշտօնական թափօրին անցքին կը սպասէր.

Ի պատիւ էր Հայոց դրօշը բազ- մաթիւններուն առջեւ ու բազմու- թիւններուն վրայ, եւ մեր սրտերուն ...էջ Ծածանեցաւ, անձրեւին տակ, ...պիտի ծածանի ամէն տարի:

35 հոգի էինք: Երեքական շարուած ...0 կարգի վրայ: Մաքուր, խանդա- ...վառ եւ կարգապահ: Երկու դրօշներ ...աջեւէն, ծաղկեպսակներուն հետ: ...Ծոյրն ալ կը կրէին «պէրէ» յատ- ...կապէս նախատեսուած:

Կը սկսի շարժիլ թափօրը:

Կ՚իջնենք հանրային պարտէզ, ան- ...րամեշտ յարգանքը մատուցանելու ...ամար Անծանօթ Զինուորի արձա- ...նին: Քանի մը վայրկեան հազիւ կը ...ւէ արարողութիւնը:

Ցուրտած էինք բոլորս ալ: Մեզ ...կը թուէր թէ մեր հողին վրայ, մեր ...երկինքին տակ, մեր մեռելներուն յի- ...շատակը կը վերակենդանացնէինք ...մեր սրտերուն մէջ, մեզ կը թուէր որ ...երկու քաղաքացիները Հայոց ան- ...կախութեան, մեր պարտքը եւ սը- ...րտերը կը բերէինք զոհերուն, քաջե- ...րուն նուիրուածներուն ու բոլոր ...մեռելներուն:

Մենք կը փոթորկուէինք ու մեր ա- ...ւէնը կ՚եռար:

Ու երբ վերադարձանք ծաղկեպսակը, ...մեր հոգիէն ու զգացումներէն մաս- ...նաւ, կարծես, ձգեցինք մեր մեռել ...

Արուէն վրայ: Արսէն Տէր Սարգիս- եանի աչքերուն արցունք եւ դէմքին վրայ տրտմութեան գծեր կան: Եւ մեզմէ ո՞վ իր մեռելը չունի: Զէ՞ որ մենք մեզի հետ կը տանինք մեր մա- հերը, ուր որ ալ ըլլանք:

Բարձրացանք հանրային պարտէ- զէն: Թափօրը ճեղքեց ամբողջ քաղա- քը: Գերեզմանատան մէջ մէկ վայր- կեանի լռութենէն եւ մահերգէն յե- տոյ, անցանք զինուորական քարերուն տակ եւ հոն եւս դրինք երկրորդ ծաղկեպսակը:

Վահրամ Գալիկեան որ ծաղկեպսակը կը տանէր, յուզուելով եւ գլխա- հակ կ՚ըսէր.— «Օր մը անշուշտ մեր երկրին մէջ ալ մեր նահատակները պիտի յարգենք, հայ երգով, հայ լեզ- ուով, հայ նուագախումբով»:

Վերադարձին, գոհ եւ ուրախ էինք բոլորս ալ: Ոչ թէ անոր համար որ խառնուած էինք տեղական ժողո- վուրդի յարգանքին ու ցաւին, պար- զելով Հայոց դրօշը, այլ անոր համար որ այս տարի Հայերու մասնակցու- թիւնը Զինադադարի տօնին դարձու- ցինք հաւաքական ուշագրաւ եւ կար- գապահ ցոյց մը: Անշուշտ իր խոր- քին մէջ մեր մասնակցութիւնը մեծ նշանակութիւն չունի եւ չի կրնար ալ ունենալ: Թէեւ եւ չուտ կորսուող տպաւորութիւն մը ձգած պիտի ըլ- լանք տեղական ժողովուրդին վրայ: Սակայն հայ կեանքին մէջ, մանա- ւանդ Վալանսի գաղութին համար այդ օրը մասնաւոր նշանակութիւն մը ստացաւ:

Պարզենք քանի մը տողով:

Ծայրանկար մարմին մը կայ Վա- լանսի մէջ, իբրեւ իշխանութիւն: Թամկավարները ապաստանած հոն, քանի մը խիկարներու հետ, կը վազ- վզեն, կը ցատկոտեն, կը փախան, եւ կը կարծեն բան մը բրած ըլլալ:

Ի՞նչ գործ կ՚ընեն: Ի՞նչ ձեւով կը ծառայեն ժողովուրդին, քանի՞ հոգի են, Աստուած գիտէ:

Անգամ մը անոնք խեղճ ու կրակ փորձ մը կատարեցին մասնակցելով Զինադադարին: Քանի՞ հոգի: 10: Անկանոն, թափթփած, գթութեան արժանի մարդոց պէս, ամանք անկիւ- նէ մը զարձին թափօրին մէջ մտան, ոմանք կէս ճամբուն դուրս ելան:

Կը կարծէին թէ այս տարի դրօշը չպիտի պարզուի, կը կարծէին թէ ի- րենք այլ եւս հասան իրենց նպատա- կին: Սխալեցան չարաչար:

11 նոյեմբերին, ի պատիւ էր Հա- յոց դրօշը

35 հոգի կը տանէին զայն, իրենց առջեւէն եւ իրենց սիրտերուն մէջ:

Թամկավար խիկարները ամչցան: Փուչ դարձան:

Մենք պարզեցինք Հայոց դրօշը, ի- րենց վրայ ալ:

Ցոյց տուինք որ մենք կանք եւ գի- տենք պաշտպանել մեր արժէքները, մեր անցեալը, մեր յեղափոխական աւանդութիւնները ու ձգտումնե- րը:

Լաւ կ՚ըլլար որ այս անճանաչելի տարրերը ցնցուէին քիչ մը: Այսօր կամ վաղը, հանրային կեանքի մէջ պիտի կատարուի մաքրագործում մը եւ բոլոր աւելորդ, անձնապաշտ, անըն- դունակ մեծամիտ այս տարրերը պի- տի դառնան «չքնաղ գոյք»:

Արդէն հոս Վալանսի մէջ դարձած են.

Գարդ խաղալիկներ եւ աղաներ են:

Կ՚ուզենք որ այս ձեւի փորձերէն եւ խայտառակ ձախորդութիւնէն յետոյ ...

(Շար.) ...ազգային բազմանդամութեան: Ընակելի ...մաք հազիւ. Իտալիոյ տարածու- թիւնն ունի, ուր կը գտնուին չորս ...ոլ բնիկներ: Ցանեակ տարիներ յե- տոյ բնիկներու հաւանական նուազու- մովն իսկ, տասը միլիոն անհատներ միայն պիտի կարենան ամփոփուիլ ...ան, մինչ Իտալիոյ բնակչութիւնը պիտի հասնի 65 միլիոնի:

ՀԵԹՈՒՄ

զգաստանալին քիչ մը:

⁂ Լիոնի Le Progrès եւ Nouvelliste de Lyon, իրենց Զինադադարի ցոյցե- րու նկարագրութեան մէջ առանձնա- պէս չիշած էին մեր մասնակցու- թիւնը:

Կրընոպլի Le Petit Dauphinois որ Իզէրի, Արտէշի եւ Տրոմի ամէնէն տարածուած օրաթերթն է, հետեւեալ տողերը դետեղած է իր 14 նոյեմբերի թիւին մէջ.

Այս տարի Հայ Զ.Ո.Միութեան ան- դամները, ի յիշատակ իրենց հայրե- րուն, որոնք Հայկական Լեգէոնին մէջ, Ֆրանսական դրօշին տակ, ին- կան Կիլիկիոյ եւ Արարայի ճակատին վրայ, յարգանքով մասնակցեցան Զինադադարի հանդէսին:

Հայ Զ. Ո. Միութեան անդամ այս երիտասարդները, 11 նոյեմբերի առ- թիւ, ուզեցին պատուել պատերազմի մեռելներուն յիշատակը: Անոնք թի- ւով 35 հոգի էին, մէկը հպարտու- թեամբ վեր բռնած էր Հայկական ե- ռագոյնը, Ֆրանսական դրօշին կող- քին, այսպէս հաստատելով թէ ի- րենց սրտին մէջ անթառամ կը պահեն յարգանքի եւ երախտագիտութեան զգացումը հանդէպ Ֆրանսայի, որ ի- րենց երկրորդ հայրենիքն է»:

Կ՚ուզէի որ Ֆրանսայի մէջ Զափա- հասները ամէն տարի 11 նոյեմբերին իրենց մասնակցութիւնը տանէին ա- մէն տեղ, ըլլայ Լիոն, Մարսէյլ, Փա- րիզ կամ այլուր:

ՄԱՀԱԿ

Ֆ՛. Կ. Թուչի
ԹԷՅԱՍԵՂ՚Ն-ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆԸ

— • —

Փարիզի մասնաճիւղին կազմակեր- պած դասախօսութեանց շարքին երկ- րորդը նուիրուած էր «Հայէչիստանի հայ գաղութին», նոյ. 11ին:

Կոկիկ եւ ընտրեալ բազմութիւն մը եկած էր լսելու Գ. Ե. Գաբիկեանի դասախօսութիւնը: Աւելի քան մէկ ժամ յարգելի դասախօսը մանրամասն եւ հմտալից խօսեցաւ Հայէչիստանի հայ գաղութին մասին, ծագման օրե- րէն մինչեւ այժմ: Մէկով սկսած, այսօր հազարի հասնող մեր հայրենա- կիցներու կրթական, ազգային, տն- տեսական ու քաղաքական կացութիւ- նը թիւերով ու թուականներով հրչ- ցած, ներկայացուց ունկնդիրներուն, որոնք յարուած ուշադրութեամբ հե- տեւեցան մինչեւ վերջը:

Թէեւ նիւթը «Հայ գաղութն էր», բայց Հայէչիստանի ներկայ կացու- թեան առնչուած չահագրգռութիւնը առիթ մը եղաւ որ բնդարձակուի, լու- սաբանելով երկրին աշխարհագրական, քաղաքական տնտեսական կամ զին- ուորական կացութիւնը: Ու դասախօ- սը ոչ միայն իր նիւթը համեմեց այդ տեղեկութիւններով, այլ պատասխա- նեց ուղղուած բոլոր հարցումներուն, ընդհանրապէս Հայէչիստանի մասին ինչպէս դաշնայան ցեղերու ունեցած ընդհանուր պետական բմբռնումը եւ յարաբերութիւնը կեդրոնի կառավա- րութեան հետ: Երկրին հանքային հարստութիւնները, իրենց եկեղեցին ունեցած նմանութիւնը մերինին հետ, մեր ազգային եկեղեցիին մօտենա- լու իրենց փորձը, Հայէչիներու անուա- նը, եւն.: Վարչութեան կողմէ տիկ. Խաչիկեան շնորհակալութիւն յայտնե- լով, յայտարարեց թէ յաջորդ դա- սախօսութիւնը տեղի պիտի ունենայ յունուար 19ին բժշկական նիւթի մը շուրջ: Ցետոյ ներկաները սեղաններու շուրջ բոլորուելով վայելեցին, ընտանեկան ջերմիկ մթնոլորտի մը մէջ թէյի բաժակներու շուրջ գե- ղարուեստական համեստ բաժին մըն ալ, թառով, կովկասեան, հայկական եւ եւրոպական պարերով, երգերով ու արտասանութիւններով: Մեծ հա- ճոյք պատճառեցին մասնաւորաբար Տիկին Արմէնուհիի, Օր. Գաղազեանի Օր. Մկրտիչեանի եւ Գ. Գուրգէնի պարերը Օր. Ֆերմանեանի եւ Գ. Ա- նուշաւանի երգերը: Շնորհաւորելի է մասնաճիւղի վարչութիւնը իր յա- ջողական այս գեղեցիկ ձեռնարկնե- րուն համար:

Շրջանի Թղթակից

ՕԳՆԵՆՔ ԴՊՐՈՑԱՍԷՐԻՆ

— • —

Խումբ մը մտաւորականներ եւ ար- ուեստագէտներ ձեռնարկեցին կազ- մակերպելու երաժշտական երեկոյթ մը, ի նպաստ Դպրոցասէրին, առանձ- նելով նոյնիսկ անհրաժեշտ եւ յա- րակից ծախքերը:

Երեկոյթը տեղի պիտի ունենայ մասնաւոր խնամով մը, յառաջիկայ Դեկտեմբեր 28ին, շաբաթ երեկոյ, Սալ Գավոյի մեծ սրահին մէջ, գեղա- վարութեամբ արուեստագէտներ Գ. Գ. Աչէմեանի եւ Ֆ. Աղազարեանի եւ մասնակցութեամբ շնորհալի երգչու- հի Օր. Ի. Գիւլպիւլեանի եւ Կիլիկիա երգչախումբին:

Ամէն Հայ պարտաւոր է ներկայ ըլլալ այս երեկոյթին: Այսպիսով, ոչ միայն պիտի նպաստէ օգնութեան ձեռնարկին, այլ եւ առիթը պիտի ունենայ վայելելու երաժշտական քաղցր ու անմոռանալի պահեր:

Ց.Գ.— Դրամական բոլոր առա- քումները, ճամբ, տոմսի փոխարժէք եւն., ընել Ցանձնախումբի գանձա- պահ՝ Գ. Ն. Արապեանին, հետեւ- եալ հասցէով — Noubar Arabian, Ecole Tebrotzasser, 1, Bld. du Nord, Le Raincy (S.et O.).

ԼՐԱՏՈՒ ԱՐՈՒԵՍՏԻ

Ս. ԽԱՉԱՏՐԵԱՆԻ ՆԿԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ ՇՈՒԷՏԻ ՄԷՋ

— • —

Նոյեմբեր 10ին, փակուեցաւ Կոթեն- պուրկի Նուէլ Բոստոն Միւզէի մէջ, նկարիչ Խաչատրեանի պարսկա- կան արմանկարներու ցուցահանդէսը, մեծ ոգեւորութիւն յառաջ բերելով: Թանգարանի տնօրէն Կիւսթավ Մու- նիէ բանախօսութեամբ մը վեր հանեց Խաչատրեանի կատարած գործը, որ մեծ արժէք ունի միջազգային գե- ղարուեստի համար:

Ինչպէս Սթօքհոլմի, Օսլոյի մէջ, այնպէս ալ Կոթենպուրկի մէջ մեծ յաջողութիւն ունեցան նկարահան- դէսները անգամ մը եւս հաստատելով մեր տաղանդաւոր հայրենակցին կա- տարած գործին արժէքը:

Թանգարանի տնօրէնը հեռագրով շնորհակալութիւն յայտնեց Խաչա- տրեանին, յայտնելով միեւնոյն ժա- մանակ, որ «Երիտասարդ Սերալացի» արմանկարը գնուած է իր Թանգարա- նին կողմէ:

ՄԱՄՈՒԼ

Սրափո՛ւմ

—•—

«Հայրենիք» ձիտուլսթյալ խորհրդա- ծութիւններ կ՚ընէ խմբագրականի մը մէջ (3 նոյեմբեր).

— «Վերջերս Ռամկավարները բա- կած են կարծես զգալ, թէ իրենց սխալ ճամբու մը վրայ գտնուած են ցարդ եւ թէ Խորհրդային կառավա- րութեան հետ ըլլալը չի նշանակեր անպատճառ Հայաստանի հետ ըլլալ կամ Հայաստանի համար աշխատիլ: Ռամկավարները սկսած են կարծես հասկնալ, թէ Հայանուն համայնա- վարներու հետ մեր դաղութներու մէջ գործակցելով՝ իրենք ոչ միայն օ- գուտ մը չեն տուած հայ ազգին ու Հայաստանին, այլ նոյնիսկ վնասած են անոր: Ռամկավարները, վերջա- պէս, կարծես սկսած են գիտակցիլ, որ տարիներ շարունակ համայնավար- ներու կողմը բռնելով, անոնց ուժ տալով, անոնց ճամբան հարթելով, անոնց պրոպագանդը դիւրացնելով՝ իրենք իրենց ոտքին են զարկած, ինք- զինքնին են վարկաբեկած թէ հայ հասարակութեան եւ թէ օտարներու աչքին, իրենց նոր սերունդն են մը- ղած համայնավարներուն գիրկը եւ այսպէս աւելորդ դարձուցած իրենց կուսակցական ուրոյն գոյութիւնն իսկ:

Եւ, ինչ որ աւելի գաւեշտական է, Ռամկավարները սկսած են վեր- ջերս քարոզներ կարդալ իրենց մինչ այժմեան գործակից համայնավարնե- րու գլխուն, բացատրել անոնց, թէ հայրենիքը եւ իրաւակարգը կամ իշ- խանութիւնը միեւնոյն բաները չեն. թէ պէտք է սիրել հայրենիքը՝ ան- կախ հոն տիրող իրաւակարգէն կամ կառավարութենէն. թէ առաջնակար- գըն ու կարեւորը ոչ թէ Խորհրդային իրաւակարգն է, այլ Հայուն Հայաս- տանը, ազգային հայրենիքը. թէ ար- տասահմանի համայնավարները պէտք է դադրին Ամերիկայի եւ ուրիշ օտար երկիրներու մէջ Հայաստանի անունը շահագործել եւ յանուն իբր թէ Հայաստանի պաշտպանութեան բոլշեւիկեան պրոպագանդ ընել.

Միանգամայն անհերքելի է, որ Ռամկավարները մինչեւ այժմ չեն կրցած հասկնալ, թէ Ամերիկայի կամ ուրիշ դրամատիրական երկիրներու մէջ գործող հայանուն կամ օտար համայնավարները պարզ գործիքներն են Մոսկուայի կարմիր մեծ բռնակա- լին, որ Հայաստանի վրայ եւս դրած է իր երկաթէ թաթը. թէ ինչ որ հա- մայնավարները կ՚ընեն արտասահմա- նի մէջ, Մոսկուայի բռնակալի հրա- հանգներուն համաձայն է, եւ թէ բա- ցարձակապէս տրամական սխալ մըն է տարբերութիւն դնել արտասահ- մանի համայնավարներու եւ Հայաս- տանի մէջ իշխող համայնավարներու միջեւ:

×

Ակներեւ է, որ Ռամկավարները պարզապէս պատրանք մը ստեղծած են իրենց համար՝ երեւակայելով, թէ Հայաստանի մէջ իշխող համայնա- վարները իմաստուն հայրենասէրներ են եւ երբեք նման չեն իրենց լաւ ճանչցած, բայց շատ պակաս գուած արտասահմանեան համայնավարնե- րուն:

Երէկ Ռամկավարները պատրանք ունէին կամ գէթ այդպէս ցոյց կու- տային նաեւ արտասահմանի հայա- նուն համայնավարներու մասին, ո- րոնց հետ միեւնոյն բեմերէն կը խօ- սէին, ցոյցեր կ՚ընէին միասին, համ- ացեալ ճակատ կազմած էին Դաշ- նակցութեան դէմ: Բայց, կ՚երեւի, թէ համայնավարներու հետ գործակ- ցութեան դառն փորձէ մը յետոյ, Ռամկավարները թաղած են այդ պատրանքը եւ այժմ սկսուած են դառն հիմարութիւններ բսել անոնց մասին՝ մեծ մասամբ կրկնելով տա- րիներ շարունակ մեր բսածները.

Այսօր Ռամկավարները կը պահեն միայն իրենց պատրանքը Հայաստանի մէջ իշխող համայնավարներու մա- սին, մասամբ որովհետեւ անոնք հե- ռու են եւ գրեթէ անծանօթ, մասամբ ալ որովհետեւ եթէ իրենք (Ռամկա- վարները) այդ պատրանքն ալ թա- ղեն, այն ատեն հարկադրուած պիտի ըլլան բացարձակ դիմադարձութիւն մը կատարել եւ խոստովանիլ, թէ ճիշդ են եղած Դաշնակցութեան ը- սածները. թէ ճիշդ է եղած Դաշնակ- ցութեան քաղաքականութիւնը Խոր- հրդային իշխանաւորներու հան- դէպ. թէ քանի որ Հայաստանի եւ արտասահմանի համայնավարները Մոսկուայի գործիքներն են հաւասա- րապէս՝ անոնց կարելի չէ վստահիլ երբեք հայ ժողովուրդի շահերու պաշտպանութիւնը. թէ Հայաստանի մէջ իշխող համայնավարներն ալ ար- տասահմանի համայնավարներու նը- ման «համաշխարհային յեղափոխու- թեան» եռանդ են, բայց ոչ Հայաս- տանի ազգային զարգացման եւ պաշտպանութեան եռանդ:

Կ՚ուզենք հաւատալ, որ երբ Ռամ կավարները կարողանան ազատիլ նա- եւ Հայաստանի համայնավարներու մասին ունեցած իրենց պատրանքէն, ինչպէս որ ազատած կ՚երեւին արտա- սահմանի համայնավարներուն հետ միասին գործելու մոլուցքէն, վերջա- պէս ի վիճակի պիտի ըլլան հասկնա- լու, թէ ինչ ազետալի մոլորութեանց ենթակայ են եղած ցարդ: Այն ատեն տրամաբանօրէն պիտի տեսնեն, որ հակահայաստանեան խմբակ կոչուե- լու արժանի մարդիկ իրապէս իրենք՝ Ռամկավարներն են եղած տարիներու իրենց բարեկամ ու գործակից հա- մայնավարներու հետ միասին»:

ՀԱՑԱՍՏԱՆԻ ԹՌՉՆԱՐՁԱՆՆԵՐԸ, գործ երիտասարդ հնագէտ Ս. Բար- խուդարեանի, լոյս տեսաւ վերջերս, Երեւանի մէջ: Գիրքին մէջ կան 67 լուսանկարներ:

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ըն- թեռնելի եւ մելանով:

« ՅԱՌԱՋ »Ի ՆԱՄԱԿՆԵՐԸ

ՀԱՅ ՍԱՓՐԻՉՆԵՐՈՒ ՎԻՃԱԿԸ

Ահա մօտ տարիէ մը ի վեր մեր աշ- խատաւոր հայրենակիցները մատնը- ուած են անել կացութեան, օտարա- կաններու հանդէպ գործադրուած օ- րէնքի հետեւանքով:

Բաւական թիւ մը կը կազմեն ան- գործ հայ սափրիչները Փարիզի եւ շրջաններու մէջ: Կրնանք ըսել առանց չափազանցութեան թէ հարիւրին ին- նըսունըհինգը դատապարտուած է անգործութեան: Մասի վրայ կը համրուին անոնք որ կ՚աշխատին, մինչ վախնալով որ այսօր վաղը կ՚արձակեն: Որովհետեւ բացարձա- կապէս արգիլուած է օտար սափրիչ աշխատցնել, բացի այն խանութներէն ուր տասը տեղացիներ կան:

Աշխատանքի տեղաւորման գրասեն- եակն ալ շատոնց դադրեցուցած է ...ո եւ է օտարականի գործ հայթայ- թելը: Այս պայմաններուն մէջ հայ սափրիչը չուարած է թէ ո՞րու դիմէ կամ ո՞ւր երթայ, քանի որ «հայմաթ- լոսներու առջեւ ամէն դուռ փակ է»:

Օ. Թուփանեան

ԺԳ. ԴԱՐՈՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ ՎԵՐԱԾՆՈՒԹԻՒՆԸ ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

—•—

Վերածնողական շարժումը կ՚երեւի մանաւորապէս արուեստներու մէջ: ԺԳ. դարու Հայոց ճարտարապետու- թիւնը կը ստանայ ուրոյն կերպա- րանք, մանաւանդ զարդերու պէս- պէսութեամբ եւ չքեղութեամբ: Ա- նոնք ծագումով աւելի հին ըլլալով, կը գտնեն ԺԳ. դարուն մէջ գրեթէ ամբողջ բոլոր նորաչէն տաճար- ներուն համար: Հաղբատի հին տա- ճարին կցուած գաւիթը, նոյն վանքին Ցովհաննէս Ա. եպիսկ.ին կողմէ, իր ձեւութեամբ եւ իրար խաչող վեթ- կարի կամարներով եւ կրկնակի գմ- բէթներու բարձրութեամբը, իսկա- պէս արուեստի հրաշալիք մըն է:

ԺԳ. դարու գաւիթը թէեւ դարգա- ցումի մէջ Սելճուկեան արուեստի դրուագներ երեւոյթներ ունի, բայց իր ընդհանուր նկարագրով զուտ հայ- կական արուեստի ստեղծագործու- թիւն է, սերտ կապուած հայ ժողովր- դական արուեստին հետ: Հայ շինա- կանին տունը հիմք է ծառայած եկե- ղեցական ճարտարապետութեան նոր ձեւի մը, դանազանուելով միայն իր չքեղութեամբ, զարդարանքով եւ նիւ- թին հետ կապուած փոփոխութիւննե- րով. Գիւղացիին փայտաշէն տունը հոս փոխակերպուած է քարաշէն տա- ճարի:

Վերեւ յիշուած իշխանական տու- ները կը կառուցանեն իրարմէ գեղե- ցիկ եկեղեցիներ, որոնք պահելով հայ հին ճարտարապետական արուես- տին ոգին, տոր վրայ կ՚աւելցնեն նոյնպէս ԺԳ. դարուն ճաշակը եւ ար- ուեստի ըմբռնումը Այսպէս Վաչուտ- եանց իշխանութիւնը կը շինէ Յով- հաննու վանքը, Օրբէլեանները՝ Նորա- վանքը, Մամիկոնեան տոհմը՝ Դսեղի Բարձրաքաշը, իսկ Խաղբակեանք իշ- խանութիւնն ալ Գեղարդի զմայլելի տաճարը:

Դարձեալ ԺԳ. դարուն է որ իր նը- րբութեան գագաթնակէտին հասաւ մեր խաչքարերու արուեստը: Տար- բեր ձեւ չէր կրնար ըլլալ, քանի որ հայ ժողովուրդը խաչուելով ուզեց կապուիլ անմահութեան զգացումին: Խաչքարերու արուեստը ուսումնասի- րելով մեր մէջ, կարելի է արուեստի լայն ընդհանրացումներու հասնիլ: Ուրեմն քանդակագործութիւնը, թէ քարի եւ թէ փայտի վրայ, ԺԳ. դա- րուն հասաւ իր կատարելութեան ո- րուն նման քիչ կը կրկնուի Հայոց գեղարուեստի պատմութեան մէջ:

Մխիթար Գօշի մահարձան խաչքա- րը, կամ Գեղարդի մէջ գտնուող այլ յուշարձաններ Հայոց արուեստին մէկ մէկ հրաշակերտներն են:

Անցնինք մանրանկարչութեան:

Բարերախտաբար Էջմիածնի եւ Ե- րեւանի պետ. մատենադարանները ունին ճոխ մթերք մը մեր ԺԳ. դարու գրչագիր աւետարաններու: Այս բո- լորը կը պարտինք Զաքարեաններու վերածնողիչ շարժման: Այդ իշխա- նական տոհմերը քաջալերելով հայ մանրանկարչ. արուեստները, միջոց- ներ ստեղծեցին որպէսզի ունենանք օրինակ Խաղբակեանց Զաքարի պատ- ուէրով Վանէն իշխանուհիին այնքան գեղեցիկ նկարազարդ աւետարանը կամ Մուշի Առաքելոց վանքին նշանա- ւոր տօնացոյցը:

Հաղբատի վանքին մէջ է որ ստեղ- ծագործուեցաւ Մարգարէ նկարիչին հոյակապ աւետարանը, Անեցի Սա- հակ կրօնաւորին պատուէրով: Հոդ գեղազարդուած է Ցիսուսին մուտքը դէպի Երուսաղէմ: Այդ նկարին մէջ կը տեսնենք Անի քաղաքին ժամանա- կակից հոգեւորականին, շինականին, բարձր եւ ստորին խաւերու երկու սե- ռի ներկայացուցիչներու տարազնե- րու բոլոր մանրամասնութիւնները: Այս մէկ էջը իսկ հայ արուեստին եւ մշակութային պատմութեան համար կը բերէ անհամեմատելի արժէք:

Եկեղեցական որմնանկարչութիւ- նը, որ հին էր մղուած հայ արուեստի մէջ պատկերամարտութեան հետ, ԺԳ. դարուն աւելի ընդարձակութիւն կը ստանայ: Այս շրջանէն մնացած ուշագրաւ մոզայիք նկարներ ունինք դարձեալ Հաղբատի մէջ:

Փակելէ առաջ իմ այս դասախօսու- թիւնս, անհնարին է որ չյիշատակեմ մեր միջնադարեան աշխարհիկ գրա- կանութիւնն ալ: Արդարեւ կրօնակա- նին հետ այդ օրերուն է որ կը մշակ- ուի մեր աշխարհիկ անմահ քերթո- ղութիւնը: Խաչատուր Կեչառեցի, Սա. Օրբէլեան, Յովհաննէս Երզնկացի փառքն ու չքնաղնքն են հայ բանաս- տեղծութեան »:

Յիշատակելով այս քերթողներու անունները, Գարեգին արք. կարդաց գեղեցիկ նմոյշներ յիշեալ բանաս- տեղծներէն: Բացատրեց այդ աշխար- հիկ քերթողութեան ոգին եւ «թէք- նիկ» կազմութիւնը: Մանրապէս մաս- նաւորապէս Խաչատուր Կեչառեցիին վրայ որպէս «մեր գանձարանններուն մէջ ամէնէն տաղանդաւորը »:

Հ. ԲԱԼՈՒԵԱՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԽՈՐՀ. ՀԱՆՐԱԳԻՏԱ- ՐԱՆԻ Ա. պրակը լոյս կը տեսնէ նո- յեմբերի վերջը, Բ պրակը՝ դեկտեմ- բերի վերջը: Հանրագիտարանի Ա. հատորը, որ պատրաստ է, կը պա- րունակէ կարեւոր յօդուածներ հայա- գիտութեան, ընկերային գիտութեան, արուեստի, Հայաստանի եւ Անդր- կովկասի աշխարհագրութեան եւ այլ բնագաւառներու մասին:

Հատորին մէջ կան բազմաթիւ նը- կարներ:

Հաշիւ եղած է որ եթէ 10 միլիոն Իտալացիներ միջին հաշուով հինգական կրամ ոսկի տան, պիտի գոյանայ մէկ միլիառ լիրի դրամագլուխ մը (իբր 83.333,000 տոլար):

*** Սպարապետի փոփոխութիւնը ազդանշան կը համարուի նոր յարձակողականի մը: Նոր սպարապետին գլխաւոր գործը պիտի ըլլայ միացնել Էրիթրէն եւ Իտալական Սոմալին, անծրեւաբեր եղանակէն առաջ:

Ճափոն նոր պետութիւն մը կը ստեղծէ Հիւսիսային Չինաստանի մէջ

Օգտուելով միջազգային կացութենէն, Ճափոն լուրջ գործողութեան մը ձեռնարկած է, Հիւսիսային Չինաստանի հինգ նահանգները զատելու եւ անկախ պետութեան վերածելու համար, ինչպէս բրաւ Մանչուրիոյ համար: Ճափոնական կիսապաշտօն մը անցաւ Մեծ Պարիսպը, անձնատուութեան հրաւիրելով հինգ նահանգապետներ:

Արխայապահանութեան դատը սկսաւ նէկ

ԲԱՑԱՌԻԿ ԽՍՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐ, 120 ԹՂԹԱԿԻՑ ԵՒԱՅԼՆ

Երէկ, երկուշաբթի, Էքս ան Փրովանսի եղեռնադատ ատեանը սկսաւ դատել այն երեք Խրուաթները որոնք իբրեւ մեղսակից ամբաստանուած են Ալեքսանդր Թագաւորին եւ Գ. Պարթուի սպանութեան առթիւ (9 Հոկտ. 1934): Ձերբակալուած երեք ամբաստանեալներէն զատ, ի բացակայութեան պիտի դատուին ուրիշ երեք դաւադիրներ — Անթէ Փավէլիչ, որ բուն վարիչը կը համարուի եւ Քվանթէրնիք, որոնք ձերբակալուեցան Միլանի մէջ, սակայն իտալական կառավարութիւնը մերժեց յանձնել Ֆրանսայի, եւ Իվան Փէրչէվիչ, որ այժմ Աւստրիա կը գտնուի: Բուն արքայասպանը, Վէլիչքօ, սպաննուած ըլլալով, երեք բանտարկեալներէն կախուած ունի ամբողջ գործին լուսաբանութիւնը: Այդ երեքն են Զվոնիմիր Փոսփիշիլ, Իվան Րայիչ եւ Միօ Քրալի:

Այս կարեւոր դատին հետեւելու համար Էքս հասած են աւելի քան 120 թղթակիցներ, մեծ մասը օտար: Դատական պալատին մէջ հաստատուած են 32 հեռախօսական խցիկներ, մէկ մասը ուղղակի օտար մայրաքաղաքներու հետ կապուած, առանձին գիծերով: Ֆրանսայի դատական տարեգրութեանց մէջ առաջին անգամ ըլլալով, նախագահին ճառը պիտի խօսուի ձայնարձակով: Դատական պալատին եւ բուն իսկ միջնաբերդին մէջ, աւելի քան 500 համազգեստաւոր պահակներ պիտի հսկեն բարեկարգութեան ծայրագոյն խստութեամբ: 480 շրջուն պահակներ հասած են Էքս, իսկ քաղաքին ոստիկան զօրքը շատոնց չարժման մէջ դրուած է: Այս առթիւ կ'ըսուի թէ օտար ոստիկանութիւններ հաղորդած են որ «Ուսթաշի»ներու աչհաբեկիչները շատ քիչ անգամ ողջ կը ներկայանան իրենց դատաւորներուն առջեւ:

Օրական երկու նիստ գումարելով եւ 7 ժամ զբաղելով, դատարանին նախագահը կը յուսայ 8 — 10 օրէն վերջացնել դատավարութիւնը:

Նոր խռովութիւններ Գահիրէի մէջ

Նոյեմբեր 16ին նոր խռովութիւններ ծագեցան Գահիրէի կարգ մը թաղերուն մէջ, ուսանողներու կողմէ, բայց ոստիկանութիւնը արագօրէն վերահաստատեց բարեկարգութիւնը: Գուլաքի թաղին մէջ, 4000 ուսանողներ ջարդ ու փշուր ընելով արհեստագիտական վարժարանին պատուհանները, կառքերը նետեցին ոստիկանութեան վրայ որ հարկադրուեցաւ կրակ բանալ օդին մէջ, ցուցարարները ցրուելու համար: Նոյն օրը խռովութիւններ ծագեցան նաեւ Զագազիկի մէջ, որ կը գտնուի Գահիրէէն 150 քիլոմեթր հեռու: Ուսանողները ամէն տեսակ առարկաներ նետեցին ոստիկաններուն վրայ, վիրաւորելով վեց հոգի: Ոստիկանները կրակ բացին: Մէկ հոգի մեռաւ, բազմաթիւ մարդիկ վիրաւորուեցան:

Թանթայի մէջ ուսանողները դրաւեցին քաղաքապետութեան շէնքը եւ գետ նետեցին: Ալեքսանդրիոյ մէջ ալ ցոյց մը կատարուեցաւ:

*** Վաֆտական փաշա, Եգիպտոսի սահմանադրական աղմկարարներուն առաջնորդը, յայտարարութիւն մը հրատարակեց, ընդհանուր միութեան հրաւէր ուղղելով բոլոր կուսակցութեանց: Յայտարարութիւնը կը քննադատէ կառավարութեան գործունէութիւնը, մասնաւորապէս յիշելով անոր տկարութիւնը անգլիական իշխանութեանց առջեւ եւ իր պատասխանատուութիւնը վերջին դէպքերուն մէջ: Մեծ կարեւորութիւն կ'ընծայուի այս միջամտութեան, նկատի առնելով Վաֆտական փաշայի բարձր հեղինակութիւնը:

*** Լոնտոնի մէջ կը կարծեն թէ աւելի պիտի դժուարանայ ծանօթ վէպին Մէջիտերանեան ցաւցին կարգադրութիւնը, Եգիպտոսի դէպքերուն հետեւանքով: Անգլիոյ համար յաջողութիւն մը կը համարուի որ Եգիպտոս ալ յանձն առաւ մասնակցիլ պատժական անօրինութեանց, եւ սակայն Եգիպտոս չուզեր բրիտանական գաղթավայր մը դառնալ, ուստի պայքարը պիտի շարունակուի անվիճելի:

*** Գահիրէի Ազպասիէ թաղին մէջ 4000 ուսանողներ որոշեցին շարունակել դասադուլը: Բոլորն ալ սուգի նշաններ կապած էին, ի պատիւ իրենց սպաննուած ընկերներուն: Ուսանողներու դասադուլը կը ծաւալի զաւառի հողագործական վարժարաններուն մէջ: Կրթական նախարարը որոշեց բոլոր բարձրագոյն վարժարանները եւ ուսանողական ակումբները փակել մինչեւ դեկտեմբեր 31:

Գետնափոր շտեմարաններ կը բացուին

Արա Հանճա, ամենադօր կղերական մը որ կոչուեր սիրելին է եւ որ վերջերս ընդհ. քննիչ նշանակուեցաւ Հարրարի եւ Օկատէնի շրջանին պարենաւորման համար, արտօնութիւն ստացաւ բանալու եւ ուղտերով կամ ջորիներով ճակատ ղրկելու 30 տարիէ ի վեր ամբարուած ապրանքներ: Այս ցորենը ամբարուած է գետնափոր շտեմարաններու մէջ, աւազուտ գետնի տակ: Կարգ մը շտեմարաններ մինչեւ քանի մը տասնեակ թոն ցորեն կը պարունակեն: Երբ գետինը յարմար ըլլայ, գետնափոր շտեմարանները բազմաթիւ են սահմանափակ տարածութեան մը վրայ, բայց դուրսի մարդիկ չեն կրնար տեսնել, որովհետեւ բերանը խնամով փակուած է չոր ցեխով որ կը շփոթուի չորակից գետնին հետ: Հողագործական շրջանները լեցուն են գետնափոր շտեմարաններով ուր ցորենը տարիներով կը պահուի շատ լաւ վիճակի մէջ:

«Մենք առիւծներու առիւծն ենք»

Հապէշները կը շարունակեն նոր զօրք ղրկել մասնաւորապէս Օկատէնի ճակատը: Նոյեմբեր 16ին նոր բանակ մը հասաւ Ատտիս - Ապէպա, կայսեր ներկայանալու եւ դէպի ճակատ մեկնելու համար: Զինուորները թափօր կազմեցին քաղաքին փողոցներուն մէջ: Ռաս Գիթուսէթմաքոնէնի 20000 զօրքերը մայրաքաղաքին փողոցներուն մէջ պտտեցան առպարէզ կարդալով Իտալիոյ եւ Մուսոլինիի եւ բարձրաձայն յայտարարելով.

— Մենք առիւծներ ենք եւ առիւծի զաւակներ, եւ չենք վախնար թշնամիէն: Թող ան գայ օդանաւերով կամ հրասայլերով: Մենք յաղթական պիտի վերադառնանք, եւ կամ անգղերը պիտի ուտեն մեր միսը»:

ՁԱՆԱՁԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԵՑԱՒ Ալէն Տիւքրէօ, վարիչ տնօրէնը շարք մը ընկերութեանց որոնց կեդրոնը կը գտնուի 137 պուլվար Սեվաստոփոլ: Ընկերութեան բացն է 100 միլիոն Ֆրանք, իսկ զոհերը՝ 150,000 աշխատաւորներ, որոնք իրենց խնայողութիւնները վստահած էին, փոքր դրամագլուխ մը կազմելու համար:

ՔԱՏԷԻ ԱԴԱՄԱՆԴԻ ՄԻՋՆՈՐԴՆԵՐԷՆ ՌՈՒՍ Շէնալէր, 46 տարեկան, ծնած Բագուի մէջ, ձերբակալուեցաւ առջի օր, բազմաթիւ խարդախութիւններ գործած ըլլալով: Այս առթիւ խուզարկուեցան թէ տունը եւ թէ խանութ...

ԵՐԵԿՈՅԹ-ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՐԶՈՒԱՆՑԻՆԵՐՈՒ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

23 Նոյեմբեր, ՇԱԲԱԹ երեկոյ, ժամը 9էն մինչեւ առաւօտ

Salle d'HORTICULTUREի մէջ, 84, Rue Grenelle, Métro: Bac.

Պատուակալ նախագահութեամբ Մարզուանցի՝ Լոնտոնաբնակ

Բրոֆ. Կ. ԹՕՒՄԱՃԵԱՆի

Բանախօսութիւններ՝ ՄԱՐԶՈՒԱՆԻ մասին. Հ. Հապէշեան, Մ. Սանդրոսեան, Գ. Ֆէնէրճեան եւ Յ. Քիրիշճեան (Ա. Արծրունի):

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին՝ Ա. Ճաճուրատեան (երգ), Օր. Ա. Փէշտիմալճեան (Հռոմի բարձրագոյն ձայնիլթէէն) դաշնակ. Գ. Ս. Գմըէթեան եւ Գ. Գալայճեան (արտասանութիւն), Ն. Սանդրոսեան (Փարիզի քոնսէրվաթուարէն) ջութակ: Օրիորդներ՝ Գ. Մաճունեան, Ա. Գույումճեան եւ Յ. Ճիկոմեան (արտասանութիւն):

Պարահանդէսը կը սկսի կէս գիշերին՝

Փոքրիկներ Այտա եւ Ճալօ Ազնաւուրեաններու Արեւելեան եւ եւրոպական պարերով: Տեղի պիտի ունենան պարի մրցումներ: Ցանթէզիներ եւլն.

Մասնաւոր ժիւրի մը պիտի տայ յաւագոյն պարողներուն արժէքաւոր բաժակ մը, ժամանի մը եւ զոյգ մը կնոջ կօշիկ. չափի վրայ

Ընտիր ճազ՝ Մ. Սահակեանի դեկավարութեամբ

Ճոխ պիւֆէ զիւրամատչելի գիներով:

ՄՈՒՏՔ ԿԻՆԵՐՈՒ 5 ՖՐ. ԱՅՐԵՐՈՒ 7.50

ԾԱՆՕԹ.— Տոմսերու կեդրոնատեղին է Բասած ֆէքին (Փարիզ 20), Գ. Քերովբէ Արփիարեանի խանութը, Միութեան անդամներուն մօտ եւ երեկոյթին իրիկունը կիշէն ժամը 7.30էն սկսեալ: Մուտք՝ ժամը 8ին:

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպուած **ՀԱՅ ՍԱՓՐԻՉՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ**

8 Դեկտեմբեր կիրակի երեկոյ ժամը 9.30էն մինչեւ առաւօտ

***Salle des Ingénieurs Civils*ի ՍՐԱՀՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ**

19, Rue Blanche. Métro: Blanche կամ Trinité.

Կը ներկայացուի հայ սափրիչ-սափրիչուհիներու կողմէ պատրաստուած կանանց մազերու ամենավերջին նորաձեւութիւնները Ֆրանսական եւ հայկական լրագիրներու թղթակիցներու ներկայութեան:

Պարգեւաբաշխութիւն 1 ֆրանք:

Կը բաժնուի ԳՕԹԻՑՕՆ եւ ամէն տեսակ ԱՆՈՒՇԱՀՈՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐ:

Մուտք՝ 6 ֆրանք: Կանանց՝ 5 ֆրանք:

ԸՆՏԻՐ ՃԱԶ եւ ՕՐՔԷՍԹՐ 14 հոգիէ բաղկացեալ:

Պարգեւաբաշխութեան եւ մուտքի տոմսերը կը ծախուին հայ սափրիչներու մօտ եւ սովորական տեղերը.

...թը: Ծէնալէր Ֆրանսա կը գտնուէր երկար ատենէ ի վեր: Մեծ համբաւ կը վայելէր ազգամոլական նախաձեռնութեանց շրջանակին մէջ: Կինը Ֆրանսուհի մըն է: Վաճառ մըն է, պատուիրակն էր ընկերութեան մը որուն կեդրոնը կը գտնուէր Ռիւ Քասթ թիւ 14, ազգամոլի սակարանի շէնքին մէջ: Իբրեւ մեղսակից կը փնտռուի ծանօթ զոհաբերական մը:

ԿԻՊՐՈՍԸ ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ ՏԱԼՈՒ մասին զրոյցներ կը շրջին Աթէնքի մէջ: Իբրեւ թէ Անգլիա այդ կղզին խոստացած է Յունաստանի թագաւորին, փոխարէն կարգ մը յունական նաւահանգիստներէ օգտուելու պայմանով:

ՍԷՆԻ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԸ անանկ հռչակեց «Պանք Ֆինանսիէր Փարիզիէն»ը եւ անոր երկու վարիչները, Լէքալօն եւ Դաւիթ Աղամեան, որոնք ազգ. վճռահատուցման տոմսեր ծախած էին անհաշիւ, եւ երբ անոնց մէկ թիւր մէկ միլիոն շահեցաւ, դրամը զանձելով անհետացան:

ՆՈՐ ՊԱՏԳԱՄԱՒՈՐԻ 12րդ շրջանի վիճակահանութիւնը պիտի կատարուի դեկտեմբեր 4ին, չորեքշաբթի, Սալ Փլէյէլի մէջ:

ՄԱՐԶՈՒԱՆԻ ՄԷՋ (Թուրքիա), վեց տարեկան թուրք աղջիկ մը, Քայա, իր տունը կը հրաւիրէ ուսուցիչի մը երեք տարեկան տղան, Աթիլա: Առաջինը տունը մեծ եղբօր սենեակը, անոր կը ցուցնէ պատկերներ եւ լուսանկարներ: Մինչ Աթիլա աչքերը խոշոր խոշոր բացած կը դիտէր, Քայա անկողնին տակ կը պահուի, յետոյ դուրս կ'ելլէ ձեռքը ատրճանակ մը բռնած, եւ, կէս կատակ կէս իրաւ, ըլթակը քաշելով կը սպաննէ տղան:

ՆՈՐ ՓՈԹՈՐԻԿ ՄԸ պայթեցաւ Սեւ ծովու մէջ, ակնելով ռուսական ափերէն: Եաֆա Սեւաստոփոլ - Օտեսա երեթեւեկը դադրեցաւ: Բազմաթիւ ձկնորսանաւեր ընկղմեցան:

ԾԱՆՐ ԽՌՈՎՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ծագեցան Լեմօժի մէջ, Հրեղէն խաչի մէկ ժողովին առթիւ, որ դռներն պահուած էր: Ժողովէն վերջը, գիշերուան ժամը 11էն, ընկերվարական եւ համայնավար խումբեր երեւցան ճամբուն վրայ եւ բուռն ընդհարում մը տեղի ունեցաւ: Բռունցք, բիր, երկաթ, ատրճանակ իրարու յաջորդեցին: Երեսուն հոգի վիրաւորուեցան, երկուքը անյոյս:

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ-ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած ՏԻԿ. Կ. ԽԱՉԻ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 28 ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ

Կազմակերպութիւններէն կը խնդրուի նկատի ունենալ այս թուականը.

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Տր. Կ. Խաչի Սէֆորվիլի մասնաճիւղը իր խորին շնորհակալութիւնը կը յայտնէ Տէր եւ Տիկին Խաչիկ Ալմէքճեաններու եւ պարագաներու իրենց աղջկան յիշատակին նուէրին առթիւ:

Փակման ծաղկեպսակի 50 ֆրանք կը նուիրէ չքաւորներու:

ՑՈՒՑԱՀԵՏՐ

ՀԱՅ ՍԱՓՐԻՉՆԵՐՈՒ ընդհ. ժողովը այս հինգշաբթի երեկոյեան ժամը 9ին, Միութեան սրահին մէջ, 7. Րիւ տէ Պէրնարտէն, Փարիզ (5). Մեթրօ՝ Մօպէր Միւթիւալիթէ:

Խիստ կարեւոր օրակարգ: Կը հրաւիրուին անդամներն ու անդամագրուիլ փափաքողները:

ՓՆՏՌԵՑԷՔ եւ ԿԱՐԴԱՑԷՔ

Երգիծաթերթ՝ «ՄԵՂՈՒ»,

Փարիզի եւ Շրջանի Ցառաջի գրունք Գ. ԱՒՆՏԻՕՆԷՆ:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Տրապիզոնցի Միհրան Գաբրիէլեան (պապա) կը փնտռէ իր մօրաքոյրին՝ Տիրան Զրաքեան որ կը գտնուի Շիքակօ: Իմացնել՝ «Յառաջի» վարչութեան:

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Damesme, PARIS (13)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ — 6

ԽՈՐՀՐԴԱՒՈՐ ՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Անգլ. բնագրէն թարգմ. Փ. — Հեղինակուհի՝ ԷԿԱԹԱ ՔՐԻՍԹԻ

Ինչո՞ւ չէի հասներ, ըսաւ դատաւորին. պարագաներուն ըսաւ ձեզի թէ պարտիզպանութեան վերաբերեալ գործիքներ փոխ առի՝ իմ անցեալ օր, չափէն աւելի քաղաքավար էր, սակայն չկրցայ որ եւ է բան հասկնալ, ատանց այլեւայլի հարցուցի թէ Ֆրանսացի՞ էր. ոչ, ըսաւ եւ ալ չհամարձակեցայ հարցաքննել զինքը.

Սկսայ աւելի հետաքրքրուիլ մեր խորհրդաւոր դրացիով: Մարդ մը որ կրցեր էր Քարօլայնին բերանը գոցել եւ ճամբու դնել զայն ձեռնունայն, որոշ անհատականութեան տէր մէկը պիտի ըլլար:

— Կարծեմ փոքր առնող նոր գործիք մը ունի եղեր, շարունակեց քոյրս:

Իր աչքերուն մէջ պայծառօրէն նշմարելի էր որ կը մտածէր այդ գործիքը փոխ առնել դրացիէն, որպէսզի պատեհութիւն ստեղծէ հարցաքննելու զայն անգամ մը եւս: Առիթը եկած էր ինծի համար պարտէզ երթալու: Շիտակը պարտիզպանութիւնը կը սիրեմ: Ճարճատուկներուն արմատները կորզելով զբաղած էի, երբ մէկը հռչակաւոր դ... պատեց եւ ծանր բան մը ականջիս քովէն սուլելով տարօրինակ մոտիկը ինկաւ ահագին ծանրութեամբ: Դղրդեց մըն էր:

Բարկացած՝ վեր նայեցայ: Պատին անդին կողմը, ձախիս, դէմք մը ներ ... մարեցի: Ջուտձու գլուխ մը՝ աղուոր մազերով, պատկառելի պեխ մը եւ երկու արթուն աչքեր: Մեր խորհրդաւոր դրացին էր, պարոն Փօրօն որ անմիջապէս ներողութիւն խնդրեց:

— Հազար անգամ կը ցաւիմ, պարոն, ըսաւ, յանցաւորը ես եմ, ամիսներէ ի վեր դդում կը մշակեմ. այս առտու յանկարծ զայրացայ. ալ կը բաւէ, գետնին տակն անցնին. մտքով ալ ելեր էին արդէն, թող երթան կորսուին. փրցուցի ամէնէն խոշորը եւ ձեր կողմը նետեցի. շատ ամօթ կը զգամ, պարոն, ներեցէք...

Այդ շատ արդարացումէն յետոյ բարկութիւնս իջաւ: Մնաց որ դդումն ալ ինծի դպած չէր: Կ'ուզէի, սակայն, հաւատալ որ պատերուն վրայէն բանջարեղէն նետելը ժամանց մը չէր մեր բարեկամին համար. այդ տեսակ սովորութիւն մը հազիւ թէ կրնար սիրցնել զայն իբրեւ դրացի.

Մարդը, կարծես, հասկցաւ մտքես անցածը:

— Օհ, ոչ, շարունակեց ան. անհոգ եղէք, ես ատանկ սովորութիւն չունիմ, բայց կրնա՞ք երեւակայել, պարոն, մէկը որ կ'աշխատի որոշ նպատակի մը հասնիլ, կը չարչարուի, կը յոգնի նոր ժամանց մը կամ զբաղում մը ձեռք բերելու համար եւ յետոյ յանկարծ կը տեսնէ որ կարօտցեր է հին օրերը եւ հին զբաղումները, որոնցմէ բաժնուած ըլլալուն համար ուրախ կը զգար...

— Այո, ըսի կամաց մը. կարծեմ ատիկա շատ սովորական է. օրինակ ես ինքս, անկէ տարի մը առաջ ժառանգութիւն մը ստացայ. պիտի կրնայի երազ մը իրականացնել. միշտ ուզած եմ ճամբորդել, աշխարհ տեսնել... Ի՞նչ ըսեմ, այդ բանը տարի մը առաջ էր, ինչպէս ըսի եւ հիմա տակաւին այստեղ եմ...

Դրացիս գլուխը շարժեց.

— Սովորութեան կաշկանդումները. կ'աշխատինք նպատակի մը հասնելու համար. նպատակը կ'իրագործենք եւ ահա կը կարօտնանք առօրեայ աշխատանքը. եւ սա ալ ըսեմ պարոն, որ իմ աշխատանքս շատ հետաքրքրական էր, չափէն աւելի հետաքրքրական:

— Իրա՞ւ, ըսի քաջալերելու համար: Քարօլայնին մտային վայրկեանին ... թիւնը վարակած էր զիս:

— Մարդկային բնութեան ուսումնասիրութիւնով կը զբաղէի, պարոն...

— Այդպէս ուրեմն... ըսի ... մօտէն:

Ցայտնի էր որ մարդը վարժ ... դար էր. մարդկային բնութեան գաղտնիքները վարպետօրէն ... ուէր լաւ գիտցող մը կա՛յ:

(Շար.)

ԹՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
(ՆԵՐԹԻՆԵԳԻ ՀԱՄԱՐ)
ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Clairière 15 – 70
Métro : TOLBIAC
ՏԱՐԵԿԱՆ ՎՃԱՐՈՒՄՆԵՐ ՆԱԽԱՊԷՍ

Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 20 ՆՈՅԵՄԲԵՐ
MERCREDI 20 Novembre 1935

11 ՏԱՐԻ — 11e Année No. 2966

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՄԵՐ ՔԱՌԱՍՈՒՆԵՒՀԻՆԳԱՄԵԱԿԸ

Անօրինակ վերելքներու եւ անկումներու մէջէն ընթացած, բայց միշտ առաջ, գրեթէ կէս-հարիւրամեայ կեանքը ինքն արդէն ապացոյց է, որ հայ կուսակցութիւնը անհատական ջանքերու արհեստարկուած արդիւնք մը չէ, այլ բնական անուամբ յառաջ եկած կենսունակ մարմին։

Ընդ է՝ այնպէս չէ եղած, որ վերէն եկած կամք մը, նախաձեռնութեան ոգի ունեցող անհատներ,— որքան ալ գաղափարապաշտ ու անձնուէր ըլլային անոնք,— գոյութեան կոչած են կուսակցութիւնը՝ հետապնդելու իմաստ ու բովանդակութիւն գտնելու համար անոր մէջ։ Այդ անհատները՝ կուսակցութեան հիմնադիրները, յատկապէս կարողութեամբ օժտուած, ընդնշմարած են հայ ժողովուրդի այն կենդանի ուժերը, որոնք երեւան եկած են իրենց ապրելու եւ զարգանալու իրաւունքի եւ պարտքի զօրութեամբ, եւ որոնց համար միայն բազմամեայ դաժան պայքարով կարելի եղած է ստեղծել իրենց այսօրուան մարմինը,— Հայ Յեղափոխական Դաշնակցութիւնը։

Ուրիշ կերպ չէր ալ կրնար ըլլալ. վասնզի արտաքուստ տրուած հրահանգով կարելի չէ կենդանի ու համատարած շարժում մը ստեղծել, եթէ չկայ անոր անհրաժեշտ նախապայմանը — իրական պահանջներէ եւ կարելիութիւններէ բխող ներքին մղումը։

Քառասունեւհինգ տարի առաջ հոյլ մը առաջնակարգ հայ երիտասարդներ, նուաճելով այդ մղումին, որ իրենց խղճի ձայնն էր, հիմը դրին Դաշնակցութեան եւ առով հայ ժողովուրդը վերատին հանեցին իր հանրային-քաղաքական մեծ հակատագրին առջեւ։

Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը, այսպէսով, խտացումն ու կերպաւորումն է հայ ժողովուրդի ազգային պատմական ձգտումին... [illegible]

[illegible]

Դաշնակցութիւնը հաւատք է եւ համոզում... [illegible]

[illegible]

...կարգի զոհեր պիտի խլէ ան մեզմէ։ Բայց ի՛նչ է մարդկային սահմանափակ կեանքը ազգի յաւիտենական գոյութեան բաղդատմամբ։ Իսկ ապագան կը պատկանի անոնց, որոնք արիութիւնը ունին արհամարհելու ներկայի անպատեհութիւնները եւ անսասան հաւատքով կը ծառայեն իրենց պատմական առաքելութեան։

(Խմբագրական՝ «ՅՈՒՍԱԲԵՐ»-ի)

Լիմօժի դէպքը եւ դահլիճին վիճը

Գրած էինք թէ ծանր ընդհարում մը տեղի ունեցաւ Լիմօժի մէջ, Հրեղէն Խաչին եւ Ժողովրդական Ճակատին միջեւ, եւ 30 հոգի վիրաւորուեցան, երկու կողմէն։ Ձախակողմեան թերթերը ոչ միայն ուղղակի կ'ամբաստանեն Հրեղէն Խաչը, այլեւ 10 — 12 ընկերվարական եւ համայնավար երեսփոխաններ որոշած են հարցապնդում ուղղել կառավարութեան։ Վախ կայ որ խնդիրը աւելի բարդանայ եւ դահլիճի տագնապ մը ծագի։ Քննութիւնները կը շարունակուին Լիմօժի մէջ. Տակաւին չէ ճշդուած թէ ո՛վ արձակեց առաջին ինքնակը։ Ստոյգ է որ երկու կողմերն ալ սպառազինուած էին ամէն տեսակ զէնքերով։ Ոստիկան մը կը վկայէ թէ ժողովրդական ճակատին անդամները քարեր եւ երկաթի կտորներ նետեցին ժողովարանին վրայ։

Գերմանիա մէկ միլիոն, Ֆրանսա 500,000

Երեւի. ժողովի նկատական յանձնաժողովը առջի օր լսեց բանակի տեղեկագրին գեկոյցը, Գերմանիոյ պատրաստութեանց եւ Ֆրանսայի պակասութեանց մասին։ Այդ գեկոյցին համաձայն, Գերմանիոյ ցամաքային զօրքին թիւն է 800,000, որ քանի մը ամիսէն կրնայ բարձրանալ մէկ միլիոնի։ Այս ուժին դիմաց Ֆրանսա ունի միայն 654,000 զինուորներ, որոնց 213,000ը գաղութային բանակին կը պատկանին։ Տեղեկագիրը 6,953,674,380, կամ հաշուով 7 միլիոն Ֆրանք կը պահանջէ 1936ի տարեշրջանին, պակասները լրացնելու համար.

ՆՈՐ ԽՌՈՎՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՏԱՊԵՑԱՆ Գահիրէի եւ Աղեքսանդրիոյ մէջ. [illegible]

— Անգլ. Սըր Ս. Հօր կը պահանջէ Սուէզը. [illegible]

[illegible] ... 14—18 տարեկան աղջիկներ։

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱՄԲՈՂՋ ԻՏԱԼԻԱ ՈՏՔԻ ԵԼԱՒ ՊԱՏԺԱՆՔՆԵՐՈՒ ԳՈՐԾԱԴՐՈՒԹԵԱՆ ԱՌԹԻՒ

Բողոքարարութիւն ամէն կողմ եւ պայքար օտար ապրանքներու դէմ

Չինուորներ կը պաշտպանեն անգլ. դեսպանատունը

Երկուշաբթի օր, 18 նոյեմբեր, տնտեսական պատիժներու գործադրութեան առթիւ, ամբողջ Իտալիա կը լողար դրօշներու ծովու մը մէջ։ Համաձայն տրուած ազդանշանին, ամէն տուն դրօշ պարզած էր, իբրեւ ցոյց դատապարտելու համար «Ազգերու Ընկերութեան» Օրը։ Հռոմի մէջ ուսանողական զինուորներ, մինչեւ ակռաները զինուած, կը պաշտպանէին անգլիական դեսպանատունը եւ հիւպատոսարանը։ Մինչեւ անգամ ոստիկաններ տեղաւորուած էին։ Ուսանողներ հաւաքուած էին ցոյց կատարելու համար հիւպատոսարանին դէմ եւ քանի մը խանութներու ապակիներ ջարդուեցան, բայց զօրքը ցրուեց զանոնք, ձերբակալութիւններ ալ կատարելով։ Բոլոր խանութներուն վրայ կ'երեւար հետեւեալ արձանագրութիւնը.— «Մենք պատժարկու երկիրներէ եկած ապրանքներ չենք ծախեր»։ [illegible]

[illegible]

Ֆաշական Գերագոյն Խորհուրդը, որ կը բաղկանայ 23 անդամներէ, երկարօրէ քաղաքուած նիստ մը գումարեց... [illegible]

[illegible]

...600 փոխադրական բանուորներ պիտի արձակուին եւ շոգեկառքի ծառայողներէն ալ առ նուազն 200 հոգի բացը պիտի մնան։

Նոր պատերա՞զմ Մայր. Արեւելքի մէջ

Ճափոն վճռած է անկախ Թոչակել Հիւս. Չինաստանի հինգ նահանգները

Մինչ ազգին պատժական տնօրինութիւնները կը գործադրուին, Հեռաւոր Արեւելքի մէջ ալ ամպեր կը կուտակուին։ Ճափոն վերջնապէս վճռած է անկախ հռչակել հիւսիսային Չինաստանի հինգ նահանգները։ 12 — 15,000 ճափոնական զինուորներ հասան Հոփէյի սահմանագլուխը, եւսեւէն ալ՝ մարտանաւեր։ Ճափոնի զինուորական վարիչները միշտ կը պնդեն թէ հիւսիսային Չինաստանի փրկութեան միակ միջոցն է բաժնուիլ բուն չինական պետութենէն (Նանքին)։ Թէ Ճափոն եւ թէ Չինաստան կը շարունակեն զօրք եւ ռազմանիւթ կեդրոնացնել։ 300,000նոց չինական բանակ մը յառաջ կը խաղայ դէպի հիւսիս։ Հաւանական է որ անկախութիւնը հռչակուի այսօր իսկ, չորեքշաբթի։ Նոր պետութիւնը պիտի կազմակերպուի ճիշդ Մանչուրիոյ պէս։ Այս զօրծողութեան գլուխը կը գտնուի Զօր. Տօյհարա, որ Ճափոնի Լօրէնսը կը համարուի

ՋԱՆԱՁԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՎՃՌԱԿԱՆ ԴԷՊՔԵՐ ԿԸ ՍՊԱՍՈՒԻՆ Հապէշական ճակատին վրայ։ Զըբոյցի մը համաձայն, Ռաս Սէյում յաջողած է պաշարել իտալական բանակին [illegible]

[illegible]

ԱՒՍՏՐԱԼԻ ԱՄԵՆԱՅԻՆ ՋԵՐԱԳԻՐԸ [illegible] ... 200 տարի առաջ, [illegible]

ԽՌՈՎԱԾ ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԴԱՏԸ

ԲՈՒՌՆ ՄԻՋԱԴԷՊԵՐ ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ԵՒ ՓԱՍՏԱԲԱՆԻՆ ՄԻՋԵՒ

Ինչպէս գրած էինք, երկուշաբթի օր սկսաւ երեք խռուած յեղափոխականներուն դատավարութիւնը, Էքսի եղեռնադատ ատեանին առջեւ։ Իբրեւ զգուշական միջոց, դատարանին շուրջը հաստատուած են նաեւ փշաթելեր, որոնց մէջ անդադար կ'երթեւեկեն ոստիկաններ, զինուորներ եւ պահակներ։ Հսկողութեան տակ են նոյնիսկ անոնք որ մուտքի տոմսեր ունին (թղթակիցները)։ Ֆրանսացի եւ օտար թղթակիցներու մէջ աչքի կը զարնեն քսան թղթակիցներ Եուկոսլաւիայէն, որոնք վերջերս հասած էին։ Երեք ամբաստանեալները առեան առաջնորդուեցան գետնուղիէ մը, որպէսզի մարդ չտեսնէ։ Երեքն ալ բարձրահասակ են եւ կը խնդային, երբ լուսանկարիչները գործի սկսան։

Առաջին օրէն իսկ, երկու ծանր միջադէպեր ծագեցան դատարանի նախագահին, ընդհ. դատախազին եւ պաշտպան փաստաբանին միջեւ։ Նախագահը նիստը բացաւ ողբալով Ալեքսանդր Թագաւորին եւ Գ. Պարթուի եղերական մահը։ Նոյն իմաստով խօսեցաւ նաեւ ընդհ. դատախազը։ Ցետոյ ոտքի ելաւ պաշտպան փաստաբանը, Գ. Ժորժ Տէպօն, իբրեւ նախկին ռազմիկ խոնարհելով «նախկին ռազմիկին առջեւ որ ինկաւ այնպիսի պարագաներու մէջ» ու բոնք պիտի լուսաբանուին» եւ ողջունեց Գ. Պարթուի յիշատակը։

Այս ճառերէն վերջը, կատարուեցան սովորական ձեւակերպութիւնները, ընտրուեցան չորս յաւելուածական երդուեալներ, 12էն զատ, պատրաստ գտնուելու համար որ եւ է պատահականութեան առջեւ։ Թէժ յետոյ ծագեցաւ առաջին միջադէպը, երբ երկու թարգմանները իրենց երդումը կը կատարէին։ Մէկը Սերբ է, Միլութինովիչ, բժշկական ուսանող Մարսէյլի մէջ, միւսը՝ Ֆրանսացի, տեղական Ֆօլիօ։ Պաշտպան փաստաբանը դիտել տուաւ թէ կարելի չէ վստահիլ սերբ թարգմանի... [illegible]

[illegible]

Նախագահը բաւականաչափ կ'ընդմիջէ նիստը

[illegible]

(Շար. ը կարգը Գ. էջ)

ԹՈՒՐՔԻԱ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ ՈՒ ՓՈՐՁԵՐՈՎ

ՎԵՐՋԻՆ ՄԱՐԴԱՀԱՄԱՐՆ ԱՒ ՇԱՏ ՋՈՒՐ ԿԸ ՎԵՐՑՆԷ

Նախորդ յօդուածով խօսեր էինք նոր մարդահամարի՝ նպատակներուն մասին:

Այժմ, քանի մը խօսք ալ՝ ցոյց տըրուած թիւի մասին:

Համաձայն վիճակագրական Տեսչութեան զեկոյցին, 1935 Հոկտ. 20ի մարդահամարը ցոյց կու տայ, որ «Թուրքիոյ բնակչութեան թիւը բարձրացած է 16.188.767ի»: Այս թիւէն 8.213.842ը կիներ են:

Համաձայն, դարձեալ, նոյն այդ զեկոյցին, Թուրքիա ունի 20 քաղաքներ, որոնց բնակչութիւնը 25.000էն վեր է:

Թերթերը հրատարակեցին նաեւ իւրաքանչիւր կուսակալութեան բնակչութիւններու ընդհանուր ցանկը:

Արդ, բաղդատելով 1927ի մարդահամարին հետ, Թուրքիան, ուրեմն, ութ տարուան ընթացքին (1927ի մարդահամարը տուած էր 13.648.270), շուրջ երեք միլիոնի յաւելում մը ունեցած է: Իսկ եթէ ցոյց տրուած այդ յաւելումը համեմատականի վերածենք, կը տեսնենք որ «Թուրքիա 1927էն ասդին հազարին 23 համեմատութեամբ բնակչութեան յաւելում ունի»:

Տեսնենք սակայն, թէ այս թիւը որքան հաւանական է եւ Թուրքիոյ համար ինչ առաւելութիւններ ու ինչ անպաստ կողմեր ունի այդ «16» միլիոնը.

1927ի մարդահամարէն վերջ, Էնկիւրի հրատարակեց թիւ 2330 հրամանագիր մը որով ներում կը շնորհէր, որպէսզի «գաղտնի մնացածները կամ չարձանագրուածները երեւան ելլէին»: Ներման այդ օրէնքէն անմիջապէս վերջ գրուեցաւ թէ իրր երեք միլիոն անձեր կան որոնք արձանագրուած չեն ու ... նոր մէջտեղ են ելած.

Ուրեմն, 1927ին Թուրքիա իր 13.648.270ին վրայ արդէն իսկ կը բարդէր երեք միլիոնի «նորագիւտ» զանգուած մը, որով եւ դեռ 8 տարի առաջ իր բնակչութիւնը կը հասնէր աւելի քան 16 միլիոնի: Տարիներ շարունակ 16 կամ 18 միլիոնը յեղյեղուեցաւ: Ամէն անգամ որ հարկ կ'ըլլար յիշել բնակչութեան թիւը, «18 միլիոնը» կը ջնջէին առաջ: Ու այդ քանակը գրեթէ պաշտօնականացած էր:

Այսօր, ութ տարի վերջ, երբ նոր մարդահամար կը կատարուի, արդիւնք ցոյց կը տրուի ճիշդ այնքան թիւ որքան 1927ին՝ «նորագիւտներով» միասին: Ուրեմն, շատ բնականօրէն կը տարուինք մտածելու թէ կամ 1927ի թիւը ճիշդ չէ եւ կամ 1935ի թիւը: Վասնզի, վիճակագրական տեսչութիւնը կամ վարչապետական դիւանը «հազարին 23 յաւելում» մը կը հաղորդէ:

Երկու վիճակագրութեանց թիւերու այս անհարթ կէտերը մեծագոյն փաստն է գալու համար այն եզրակացութեան թէ Էնկիւրի կամ անկարող է իր բնակչութիւնը ճշդելու եւ կամ եթէ մտաւոր կերպով կը ճշդէ իսկ պայծ՝ ցոյց կու տայ կեղծ թիւեր:

Այս կէտերը աւելի բացորոշ կը դառնայ, երբ նկատի առնենք որ աճման համեմատութիւնը չափազանց շատ է Թուրքիոյ նման երկրի մը համար: Վարչապետը՝ Ըսմէթ Ինէօնիւ, հոկտ. 24ին (մարդահամարէն 4 օր վերջ), ընդունելով մարդահամարի տնօրէն Ճէլալը, օգնականը՝ Սէլիմ Այքութը եւ այդ գործով Էնկիւրի հրաւիրուած օտար մասնագէտը, հետեւեալ յայտարարութիւնն ըրաւ.

— «Գործին ամենակարեւոր կողմը այն է որ մարդահամարը ճիշդ կատարուած է: Թուրքիա մէկն է եղած այն երկիրներէն, որոնք մարդահամարի ճշգրտագոյն արդիւնքները ձեռք կը ձգեն: 16.183.767 թիւը մեծ եւ ուժեղ արդիւնք մըն է: Մեր յաւելումը հազարին 23 է եղած»:

Այս «յաւելումն» եղած է, կրկնենք 1927—35, ութ տարուան ընթացքին:

Բացայայտ իրողութիւն է, որ ժողովուրդներու աճումը կախում ունի անոնց ընկերային, տնտեսական, առողջապահական եւ քաղաքական պայմաններէն: Ու նաեւ՝ անոնց ցեղային նկարագրէն

Արդ, ի՞նչ էին, վերջին 8 տարիներու ընթացքին, Թուրքիոյ պայմանները

1929էն ասդին ամբողջ աշխարհ կ'ապրի տնտեսական անօրինակ տագնապ մը: Իսկ Թուրքիա ունեցաւ պայթուցիկ տարիներ: Սովի քանի մը անգամ Գոնիայի նման շտեմարանն իսկ քաղցի մատնեց: Գիւղացին, որ բնակչութեան ճնշող տոկոսը կը կազմէ, նիւթական ու տնտեսական անհուն կացութեան մատնուեցաւ

Երկիրը, յաջորդաբար, ապրեցաւ նաեւ քաղաքական ցնցումներ եւ ներքին կռիւներ:

Մայր տուաւ ներքին զանգուածային շարժ մը: Թուրք թերթերը 1929—32 յաճախակի անգամներ գրեցին թէ՝ թշուառութեան հետեւանքով՝ այրեր ժամանուրապէս կը թողուն տուն ու գիւղ եւ կը թափին քաղաքներ կամ հեռաւոր նահանգներ՝ հաց մը ապահովելու համար:

Զգալի բան չփոխուեցաւ նաեւ առողջապահական գետնի վրայ: Բաւէ որ եւ է Թուրք թերթ ու պիտի տեսնէք որ Հանրապետութեան հաստատումէն 12 տարի վերջ եւս Թուրքիոյ մէջ չափազանց շատ են այն գաւառները (թողունք գիւղերը) ուր բժիշկ կամ դեղարան չկայ ... Իսկ միւս կողմէ երկիրը ունի երկու դժխեմ ախտեր,— վեներախտ եւ հաշիշամոլութիւն: Դեռ երկու ամիս առաջ, բժշկական համագումարի բացման առթիւ, վարչապետը իր ճառով ահազանգ հնչեց՝ մատնանշելով այդ երկու «վտանգաւոր թշնամիները» որոնք «կը քամեն երկրին արիւնը» ...

Այս պայմաններուն մէջ, տրամաբանակա՞ն է որ աճումը բլլայ այդքան մեծ համեմատութեամբ:

Համեմատութիւն մը, որ «Թուրքիան, Ռուսաստանէն վերջ, աճման համաշխարհային ախոյեանը» կը դարձնէ, ինչպէս ծիծաղելի ձեւով կը յայտարարէր նոյն Ըսմէթ Ինէօնիւն..

Դիտումնաւոր այս չափազանցութիւնը աւելի բացորոշ կը դառնայ, եթէ նկատի ունենանք կարգ մը երկիրներու աճման հետեւեալ համեմատութիւնը.

	Հազարին
Ռումանիա	13.3
Պուլկարիա	13.6
Եուկոսլավիա	14.4
Եգիպտոս	16.3
Խ. Ռուսիա	23.5
Իտալիա	10.1
Պելճիքա	3.4
Զուիցերիա	4.9
Անգլիա	3.3
Գերմանիա	7.1
Լեհաստան	12.1
Ֆրանսա	1.0
Ճափոն	13.7

Իսկ Թուրքիա, իր շատ մը աննպաստ պայմաններուն հակառակ, իրրեւ թէ աճած է հազարին 23:

Ուշադրութեան հարկ է յանձնել նաեւ ուրիշ պարագայ մը:

Միջազգային վաւերական վիճակագրութեան մը համաձայն, Անատոլուն 1884ին ունեցած է 11.885.000 բնակիչ: 1914ին, նոյն վիճակագրութեան համաձայն, այդ թիւը բարձրացած է 15.700.000ի: Ուրեմն, 1884—914' ամբողջ երեսուն տարուան ընթացքին Թուրքիոյ այն մասը որ այժմ երկրին մեծագոյն տարածութիւնը կը կազմէ, նախապատերազմեան լաւագոյն պայմաններու ընթացքին ունեցած է ընդամէնը 3.815.000ի յաւելում մը:

Նոր Թուրքիոյ առողջապահական եւ ընկերային գործաւորութիւնը ունի պաշտօնական հրատարակութիւն մը որ ցոյց կու տայ վերջին տարիներուն ծնունդներու եւ մահերու բաղդատութիւնը: Այդ բաղդատութիւնը կը փաստէ որ, Թուրքիոյ մէջ, ճիշդ է ծնունդներու թիւը քիչ չէ, բայց, քիչ չէ նաեւ մահերու թիւը: Աւելին, մենք այդ բաղդատութեան մէջ կը տեսնենք որ Թուրքիոյ մէջ կան բաւական վայրեր, ուր մահերը աւելի շատ են քան ծնունդները: Այսպէս, օրինակ, Տիգրանակերտի, Անթալիայի, Արդուինի, Կինի, Սամսոնի, Սղերդի եւն (ամբողջ կուսակալութիւններ, ոչ թէ միայն քաղաքներ):

Սաֆաչասին Քարանտի հոկտ. 14ին յօդուած մը հրատարակած էր Թուրքերէն «Թան»ի մէջ: Ցաւէլ վերջ վեց օր յետոյ կատարուելիք մարդահամարի կարեւորութեան մասին, կ'աւելցնէր.— «Թուրքիա աճող երկիրներէն մին է. բայց կսկիծով կը յայտարարենք որ մեր երկրին մէջ ծնունդին չափ շատ են եւ մահերը: Մէկդի թողլով Իտալիան, եթէ միայն Պուլկարիոյ եւ Ցունաստանի աճման թիւերը նկատի ունենանք, եւ մեր ու անոնց երկիրներու տարածութիւնները բաղդատենք, կը տեսնենք որ բնաւ ուրախացուցիչ չեն աճման ընդհանուր թիւերը»

Հրապարակ դրուած այս «տախտակաւոր» համեմատութիւնը իր մէջ ունի նաեւ վերջին ութ տարիներու ընթացքին Թուրքիա բերուած գաղթականներու թիւը: Վիճակագրական տեսչութիւնը իր ցուցակին մէջ չէ ճշդած անոնց թիւը: Ու դժնդակ է զանոնք եւս աճում ցոյց տալով:

Ցուցակին մէջ կայ բաղդատութիւնը քաղաքներու, հին ու նոր (1927 եւ 1935) բնակչութեանց. Օրինակ, Պոլսոյ բնակչութիւնը «բաւական աճած» կը ցուցնեն: Մինչդեռ, աւելցած է ուրիշ վայրերէ հոն փոխադրուածներով եւ ոչ թէ աճած: Վասնզի, Առողջապահական բաղդատական վիճակագրութիւնը, զոր յիշեցինք վերը, ցոյց կու տայ թէ վերջին տարիներու ընթացքին Պոլսոյ մահերու թիւը 13.100 աւելի եղած է քան ծնունդներունը, Տիգրանակերտինը՝ 550ով, Անթալիան՝ 400ով, Սամսոնը 150ով եւն.

Կան սակայն, ուրիշ ուշագրաւ կէտեր:

Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

«LE CHEMINEAU»

(IMPERIAL)

Ակադեմական Ժան Ռիշփէնի գլուխ գործոցին գերազանցօրէն յաջող մարմնացումը եղաւ անցեալ օր Մոնփառնասի մէջ մամուլին ներկայացուած գեղեցիկ ժապաւէնը:

Ազատութեան, արեւին, լայն ճամբաներուն, սիրոյ եւ չքեղ բնութեան պատկերազարդ քերթուած մը: Անզուսպ փափաք մը կու տայ հանդիսատեսին Ռիշփէնի հերոսին նման թափառականի ցուպը առած, անհոգ ու անկախ քալել դէպի արեւոտ ու մանիշակագոյն հորիզոնները, անոր պէս յիմխոր երգելով.

Քալէ՛ ազատ, ազա՛տ
Մեծ ճամբան իր լաւ բարեկամն ունի

Քալէ ազատ, ազա՛տ, ազա՛տ
Քալէ՛ ազատօրէն:

Ու կը քալէ թափառական (Վիքթոր Ֆրանսէն) փոշոտ տաք ու կենսատու արեւին տակ, նայուածքը վճիտ, ճակատը անամպ, հաստատ քայլերով երկու կողմը տարածուած ոսկի ցորենի ծփուն դաշտերուն մէջէն:

Քալէ ազա՛տ, ազա՛տ

Իր երգը կը «Թափեցնէ» տարէն եւ աշխատանքէն բնդարմացած հնձւորներու խումբ մը՝ հոն, ճամբուն քովը:

Ցայնած են անոնք:

Հողատէր Մէթրը Փիէրի կշտամբանքները հազիւ կը յաջողին պահ մը մանգաղներուն աւելի աշխոյժ տալու.

Քալէ՛ ազատօրէն

Ու հիմակ ճամբուն վրայ կանգ առած թափառիկին զուարթ երգը կը խթանէ հնձւորները, անոր բնական ու անդիմադրելի լաւատեսութեան, յորդող ազրումին ազդեցութեան տակ մանգաղները կրկին կը շարժին արագ խլրտուքներով, հունձքին ռիթմին ընթացով իրենց ..... տակ

Մէթր Փիէր կը մօտենայ թափառականին. կ'առաջարկէ իր հնձւորներուն հետ աշխատիլ, դանոնք ոգեւորել իր զուարթ երգերով ու կատակներով:

Թափառականը կը մերժէ նախ՝ ըմբռնելով մը. իր նայուածքը կը յածի տաք համայնապատկերին վրայ, կանգ կ'առնէ, կը սեւեռի հոն, քիչ մը հեռուն կանգնած ու ժպտուն աչքերով զինքը դիտող գեղեցիկ աղջկան մը վրայ — ցորենի մը պէս խարտեաշ ու անոր պէս հասուն—եւ կ'ընդունի մնալ:

Թուանէթ՝ հնձւորուհին (Թանիա Ֆէտոր) կրցած է մոռցնել տալ թափառականին մեծ ճամբաներուն հըմայքը, ազատօրէն քալելուն հաճոյքը:

Այժմ Մէթր Փիէրի յարկատարած արտերուն մէջ, կենսատորոգ արեւին տակ, թափառականը եւ Թուանէթ անդիմադրելի մղումով մը կը մօտենան իրարու, մանուկներու պէս զըւարճանալով, վազվզելով, իրար հետապնդելով ցորեններուն ու ծառերուն մէջէն, մինչեւ որ օր մը երկար ու քըքջալից փախուստէ մը յոգնած Թուանէթ կ'իյնայ թափառականին թեւերուն մէջ, խոտերուն վրայ . .

Թուանէթի եւ թափառականին սէրը նախանձով եւ մտահոգութեամբ կը դիտէ ագարակապանին գլխաւոր մշակը՝ Ֆրանսուա.

Նորեկին գալէն առաջ ան երազած էր ամուսնանալ Թուանէթի հետ, ունենալ իրենց արտը, անակը, զաւակները, բոյն մը:

Թուանէթ նոյն երազն ունի, բայց կը յուսայ վերջնապէս կապել հողին եւ տանը՝ զուարթ ու անհոգ թափառականը:

Իսկ այս վերջինը տրամադիր չէ Թուանէթի երազները իրականացնելու:

Լայն ու արեւոտ ճամբաներուն հըրապոյրը, ազատ ու անկախ կեանքին պահանջը աւելի ուժեղ է իր մէջ, եւ անոնք հետզհետէ աւելի ախրականօրէն կը խօսին իր հոգիին, մինչեւ որ

Օր մը՝ վարանումներէ եւ մտածումներէ յետոյ, ան կ'առնէ ծրարը ուսին ու երկար գաւազանը ձեռքին, վերջին նայուածք մը ձգելով՝ երջանիկ օրերուն եւ սիրային ժամերուն վկայ՝ դաշտերուն եւ պուրակներուն վրայ, ճակատը կու տայ մեծ ճամբուն, ու հաստատաքայլ կը հեռանայ երգելով.

Քալէ ազա՛տ, ազատ, ազա՛տ,
Քալէ՛ ազատօրէն

Լքուած Թուանէթ անվերապահ պաշտպանութիւն գտած է հաւատարիմ Ֆրանսուայէն, որուն հետ ամուսնութիւնը օրինական եւ զուրգուրացող հայր մը տուած է իր ապօրինի զաւակին:

Դաշտերը պիտի մնան երկուքին մէջ միայն, եւ փոքրիկ Թուանէն Ֆրանսուայի մանչն է... Քսան տարիներ կ'անցնին. Թուանէ գեղեցիկ տըղայ մըն է այժմ:

Ֆրանսուա եւ Թուանէթ՝ իրենց խնայողութիւններով տիրացած են սեփական հողի եւ յարկի:

Անցեալը մոռցուած, երջանիկ են անոնք:

Մութ ամպ մը միայն բնտանեկան հորիզոնին վրայ: Թուանէ կը սիրէ իր մանկական ընկերուհին, Այինը, Մէթր Փիէրի աղջիկը:

Մեծուկ ագարակատէրը անդեսակ է Թուանէի ծնունդին պարագաներուն, եւ չի վարանիր իր նախկին աշխատաւորին՝ Ֆրանսուայի յարկին տակ գալ եւ անոր երեսին նետել ապօրինի մը հետ իր աղջկան ամուսնութեան մերժումը:

Թուանէ յուսահատ է: Ֆրանսուա՝ անզգամօրէն ու զգացուած բաղկաթոռին, անկարող է որ եւ է ձեռնարկի եւ ընդվզումի:

Թուանէ կը ճգնի իր տառապանքը խեղդել գինիի բաժակներուն մէջ, եւ օր մը վերադարձին ճամբուն վրայ կ'իյնայ զգայազիրկ

Քալէ՛ ազատ, ազատօրէն

Թափառաշրջիկին երգն է որ կը լսուի հեռուէն:

Կուգայ ան հաստատ քայլերով, հորիզոնէ հորիզոն

Կանգ կ'առնէ յանկարծ.

Մարմին մը առքերուն տակ:

Կը ծռի. կը վերցնէ ուշաթափ ու տժգոյն գլուխը. կը դիտէ զայն ու գահատանքի արտայայտութիւն մը կը ծրագրուի դէմքին վրայ. կը վերցնէ իր ուսերուն վրայ ու կը դիմէ դէպի երեւցող գիւղը:

Գիւղի կայանին առջեւ Մէթր Փիէրի նախկին աշխատաւորները՝ խանութպան դարձած՝ կը ճանչնան Թուանէն:

Մօտակայ յարդանոցին մէջ տեղաւորելէ յետոյ, կ'առաջարկեն թափառականին գալ եւ գաւաթ մը գինի խըմել՝ մեկնելէ առաջ.

Ու յանկարծ կը բացագանչեն.

— Մեր թափառաշրջի՞կն է .

Ան վերյիշելու ճիգ կ'ընէ, այնքան քաղաքներ ու գիւղեր անցած է քանի տարիներէ ի վեր, այնքան դաշտերու մէջ աշխատած, այնքան հորիզոններ ու դէմքեր տեսած:

Բայց կը յիշէ այժմ. կը յիշէ Թուանէթը, Ֆրանսուան, Մէթր Փիէրը, հոս աշխատած է ... եւ սիրած.

Կ'իմանայ Ֆրանսուայի եւ Թուանէթի ամուսնութիւնը՝ իր մեկնումէն յետոյ Թուանէի մը ծնունդը:

Թուանէթ այդ միջոցին՝ տղան փնտռելու ելած՝ կը գտնուի յարդանոցին մէջ, զաւկին քովը, որ դըժուարին կը քնանայ:

Թափառականին զանկին տակ փոթորիկ մը կայ:

Թուանէթը տեսնե՞լ, թէ ցայտ առած մեկնիլ դարձեալ առանց նորէն նայելու: Ցարդանոցին առջեւն է, ճամբուն վրայ, քայլերը եւ ճակատը դէպի նոր հորիզոններ . .

Կանգ կ'առնէ. պայքարը կը սաստկանայ իր մէջ: Հոն, քանի մը քայլ անդին իր անցեալ կեանքին մէկ մասնիկը կ'ապրի:

Ձեռքը կը բարձրանայ դէպի ծոծրակը. յուսահատ եւ ուժեղ պրկումով մը շապիկին օձիքը դուրս կը թափէ ժամերուն մէջ, ճակատագրի ձեռքին մղումին նման՝ վարանոտ մարմինը կը դարձնէ դէպի յարդանոցը:

Դուռը կը բանայ մեղմօրէն: Հոն յարդերու խուրձերուն վրայ Թուանէթ նստած է քնացող զաւկին քովը

Թափառականը մօտեցած է: Թուանէթ կը նայի, կը դիտէ արեւահար դէմքը, յիշատակներ ու .... գիծեր կը յայտնուին, կը ճչուին . . .

— Դո՞ւն . . .

Թափառականը կանգնած է յանցապարտի նման:

Թուանէթ մեղմ կշտամբանքի բառերով կը յիշէ անցեալը, իր տառապանքը, Ֆրանսուայի զոհողութիւնը իր զաւկին անուն մը տալու համար:

Թափառականը քարացած է: Ինք զաւա՞կ մը ունի ուրեմն:

Մայրը շարժում մը կ'ընէ:

Ոտքերուն տակ քնացող տղան իրն է, քիչ առաջ իր ուսերուն վրայ կրած մարմինը իր զաւկի՞նն էր..

Թափառականը անէացած է:

Անշարժ մարմնին քով մնալ եւ հայր ծնողի են եկած, ցաւագին մտածումներու փոթորիկ մը տակ

Թուանէթ անցեալին ծալքերը կը բանայ:

Իրենց զաւակը դժբախտ է, որովհետեւ իրենց նախկին սէրը ապօրինի ծնունդի մը տալ չուզեր աղջիկը: Թափառականը այժմ միայն կը զգայ իր վարմունքին հետեւանքները:

Իր զաւակը դժբախտ է իր մեղքի

ԷՋ ՄԸ ԿԻԼԻԿԻՈՅ ՊԱՏՄՈՒԹԵՆԷՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՎԵՐՋԻՆ ԹԱԳԱՒՈՐԸ ԼԵՒՈՆ Ե. ԼՈՒՍԻՆԵԱՆ

Իր կեանքը փրկուած էր, բայց աշտարակը գաւաղիններու ձեռքն անցած էր: Այս առնէնք սկսեալ՝ բերդին ներսն ու դուրսը կռուեցան, արքունական բնակարանին մէջն իսկ, գանեմարտ՝ թագաւորին կողմնակիցներուն եւ հակառակորդներուն միջեւ: Գլխաւոր աշտարակին բաց — ձունքէն՝ դաւաղիրներ մահմետա — կաններուն նշաններ կը հաղորդէին, կը քաջալերէին զանոնք, եւ սան — դուղներով անոնց վերելքի միջոցները կը դիւրացնէին:

Ցանկարծակի յարձակումով մը, թագաւորը աշտարակին նորէն տիրացաւ: Բայց միեւնոյն ժամանակ, Հայերը, ամէնքն ալ զէնքը երեսի վրայ թողած էին եւ կաթողիկոսին հեղինակութիւնը միայն կը ճանչնային եւ բերդին դուռները կը բանային Աշուր Թեմուրի առջեւ:

Ամէն գիմադրութիւն ապարդիւն էր այլ եւս: Ցաղթական էմիրը պատուաւոր անձնատուութիւն մը առաջարկեց եւ Լեւոն համակերպեցաւ:

Ապրիլ 16ի առտուն, Թողուց աշտարակը իր ընտանիքով, եւ գնաց Թշնամի բանակատեղին: Հակառակ իրեն յանձնուած ապահովագրին, կը խորհէր թէ մահուան ընդառաջ կ'երթար: Իր զարմանքը մեծ եղաւ, երբ Եգիպտացի զօրավարը զինքն ընդունեց իր ցոյց տուած աւերածութեան եւ կրած դժբախտութեան արժանավայել մեծարանքով

— «Տէր արքայ, ըսաւ իրեն, մեր Տիրոջ՝ Սուլթանին կողմէն հրաման ունիմ, նախ եւ առաջ ձեզի ըսելու, որ երբ հանոյ թուի ձեզ, տարակինոս դառնաք, ձեզի իշխան պիտի կարգէ եւ ձեզի պիտի յանձնէ ձեր թագաւորութիւնը, եւ եթէ զաղէք բնդունիլ այս առաջարկը եւ մնալ այս երկիրը, ձեզի պիտի տայ ձեր միջնաբերդէն դղեակ մը, որը որ նախընտրէք: Եթէ մնալ չուզէք այս երկիրը, եւ ուզէք հեռանալ, ձեզի պիտի տամ ապահով զօրախումբ մը, որ ձեզի ընկերանայ մինչեւ Տարսոն, եւ ուրկէ կրնաք անցնիլ ձեր երկիրը»:

Կորովամիտ թագաւորը մերժեց ուրանալ իր հաւատքը եւ նաեւ՝ իբրեւ պարզ աղնուատոհմ մը ապրիլ հողամասի մը վրայ, որուն օրինաւոր վեհապետը կը համարէր ինքզինքը: Գալով վերջին առաջարկին, չհամարձակեցաւ ընդունիլ զայն, թակարդէ մը վախնալով, եւ նախընտրեց որ զինքը առաջնորդեն Գահիրէ, ուր ինքզինքը յանձնէ սուլթանին բարեացակամութեան:

1375 ապրիլ 22ին, Զատկի օրը, Աշուր - Թեմուր եւ յաղթական զօրքերը Հալէպի ճամբան բռնեցին, Հայաստանի մայրաքաղաքին մէջ, մահմետական կառավարիչ մը ձգելով: Էմիրը իր հետ կը տանէր թագաւորը, թագուհին եւ անոնց զաւակները: Գերիներու թիւին մէջն էին նաեւ Մարիամ թագուհին, Սոհիէ - Տուլաար եւ Կոռիկոսի կոմսուհին, Պօղոս կաթողիկոսը, որ դէշ վարձատրուած էր՝ իր երդմնադրժութեան համար, եւ գլխաւոր աւագանին: Լեւոնի հետ դէշ չվարուեցան: Ընդհակառակն, ճամբու ընթացքին, մեծարանքներու արժանացաւ, բայց ի՞նչ անձկութիւն չանցուց իր քրիստոնեայ ասպետի սիրտը, երբ յաղթականին քայլերուն եւ քաղաքը մտած պահուն որուն յաղթանակը կը պարզէր, հարկ եղաւ որ ձիէն վար իջնէ եւ ներբանաց լուէ խոնարհութեան բազմութեան ծափողջոյնները, որոնք մարզարէին փառքն ու Իսլամին անպարտելի զօրութիւնը կը փառաբանէին:

Միսի գրաւման լուրը Գահիրէ հասաւ ազանիի մը միջոցաւ, զոր դըրկած էր Պէյտեմիր՝ Սուրիոյ կառավարիչը, ինչ որ մեծ ուրախութիւն պատճառեց: Երեք օր շարունակ փառաւոր թմբուկ զարկին միջնաբերդին առջեւ, ի նշան խրախճանքի: Պատւոյ զգեստ մը դրկեցին էմիրին: Բայց Եւրոպայի մէջ այս դէպքը աննշմար անցաւ: Ոչ ոք մտքէն կ'անցնէր՝ վրէժը լուծել Հայերու կրած պարտութեան: Տարի մը առաջ, երբ Գրիգոր ԺԱ. յուսահատ՝ իրարու հետ մշտական կռիւի բռնուած քրիստոնեայ այլազան պետութիւնները հաշտեցնելէ, զինեց զինուորական միակ իշխանութեան, որ իրմէ կախում ունէր,— Հիւբրենկալ ասպետներուն: Շրջաբերականներով մասնագոյց բրաւ Գուհմիոյ, Ֆրանսայի, Նավարի, Կաստիլիոյ, Անգլիոյ, Փորթուգալի իշխանութեանց Արեւելքի գործերուն եւ մասնաւորապէս Հայաստանի ողորմելի կացութեանը: Հետեւաբար, պատուիրեց անոնց որ կազմ եւ պատրաստ հինգ հարիւր ասպետներ եւ նոյնքան ալ զինակիրներ, Փոքր Ասիա անցնին, 1377ի գարնան, եւ պատերազմի ձեռնարկեն, երբ Հռոդոսի մեծագապետը եւ ինքն իսկ հրաման արձակեն: Ամենազգի կամաւորներ հաւաքեց, յաջորդաբար յորդորելով Պուրկոնեի դուքս Ֆիլիփը, Լանգեդոքի դուքս Ժանը եւ Արեւելքի ամբողջ ազնուականութիւնը: Պետրոս Ա. նորէն ձեռք առնելով գործը, Ֆրանսայի թագաւորէն կը սպասէր Տեւկէոկլէնի առաջնորդած մեծ զօրախումբերով: Բայց կ'անգիտանանք արդիւնքը այս պատերազմական պատրաստութիւններուն: Հաւանական է, որ Թուրքերու արեւելեան Եւրոպայի մէջ բռնկած շարժումները, անոնց որդեգրած ուղղութիւնը հարկադրեցին, որ փոխեն իրենց ուղղութիւնը:

Գ.

Ցուլիսի կէսին, Լեւոն եւ իր ընտանիքը Գահիրէ հասան: Սուլթանին առջեւ տարին եւ առաջարկեցին իր ուրանալ քրիստոնէութիւնը: Թագաւորը մերժելու քաջութիւնն ունեցաւ թէեւ չէր անգիտանար այն փորձանքը՝ որուն կ'ենթարկէր զինք, իր ցոյց տուած ընդդիմութեամբ. Մահմետական ցրուեցաւ իր վրայ, բայց վախնալով որ անգամ մը եւրոպական պանուի, իր փոխվրէժի Եւրոպական կրնայ գործադրել, որպէս որ յղեց ... նի: Բաւականացաւ պահանջելով այն խոստմնագիր մը, թէ բնաւ պիտի չհեռանայ Գահիրէէն եւ այս հասատումին վրայ յարաբերական ազատութիւն մը շնորհեցին իրեն:

Միւս գերիները աւելի հոգածութեան առարկայ եղան: Մարիամ թագուհին եւ Կոռիկոսի կոմսուհին թոյլտուութիւն ստացան Երուսաղէմ երթալու, ուր իրենց կեանքը ... քեցին:

(Շար.) (6)

կրնամ ըսել՝ որ մինչեւ այժմ Ֆրանսէնի կատարած չարժանկարային գերերուն ամէնէն ուշագրաւն է իր «Թափառական»ը։

Օր. Թանիա Ֆէտոր արժանաւոր խաղակից մը եղած է, հոգեկան զանազան եւ՝ դժուարին ապրումներու արտայայտութիւններուն տալով կենդանի եւ տպաւորիչ շունչ մը, անհոգ ու երջանիկ սիրուհիի կացութենէն մինչեւ յուսատանջ եւ ալեհեր մօր մը հոգեխռով պահերը։

Բեմադիր Ֆէռնան Թիվէռ խղճմտօրէն մօտեցած է մեծ գրագէտի գործին, գիտցած է խտացնել յատկանշական եւ գեղատեսիլ պատկերներու մէջ անոր պարունակած փիլիսոփայական մտադրութիւնները։

Փրօվանսի գեղեցիկ եւ արեւոտ տեսարանները՝ նկարիչի մը ճաշակը մատնող ընտրութեամբ ազուցուած, բնութեան փառաբանումը կ'ընեն, Թռչուններուն եւ խոտերուն մէջէն ցրացրուացող միջանկերուն երաժշտութեամբ։

Բնութեան փառքին շուրջ հիւսուած բանաստեղծութիւն մը ամբողջ։

Թիարքօ Ռէյըլինէնի երաժշտութիւնը այդ բոլորին խորը կը կազմէ նկարագրական արտօժայուր մթնոլորտ մը։

Ներդաշնակ ամբողջութիւն մը կազմող դերակատարներուն մէջ պէտք է յիշել, Տիկին Մարքէն, Լիւսի Լէժէ, Գ. Գ. Ժ. Քօլէն, Լիւովիլ, Մօռթօն, Ռիվէռ կրտսեր, եւն.։

ՀՐ. ԱԼԻԱՆԱՔ

ԴԱՇՆԱԿԻՑՆԵՐԸ ԴԵՌ 1919ԻՆ ԼՔԵՐ ԷԻՆ

ՅՈՅՆԵՐՆ ՈՒ ՀԱՅԵՐԸ

—•—

Փոքր Ասիոյ հելլէն գրաւման բանակի նախկին ստորասպետը Զօր. Փարասքէվօփուլօս, մօտ ատենէն հրատարակութեան պիտի տայ իր յուշերը պարունակող հատոր մը։ Հատորի բովանդակութեան տեղեակ ընթերցող մը, Աթէնքի «Էլլինիզմօս» թերթին մէջ գրել կուտայ, թէ Զօր. Փարասքէվօփուլօս, անաչառ բովանդակութիւն ունեցող հրատարակութեան մը չէ որ ձեռնարկած է եւ զանց առած է մանաւորաբար շարք մը կարեւոր վաւերաթուղթեր, որոնք բաւական լոյս պիտի սփռէին այդ շրջանի անցուդարձերուն վրայ։

Այս առթիւ, յիշեալ լաւատեղեակ ընթերցողը հրատարակութեան կուտայ զոյգ մը գաղտնի վաւերաթուղթեր, որոնք այնքան շատ բան կ'ըսեն դաշնակիցներու տրամադրութեանց մասին, դեռ այն շրջանին, երբ մարդիկ այնքան կոյր հաւատք ունէին դաշնակիցներուն վրայ։

Իրենց ներկայացուցած շահեկանութեան համար ստորեւ կը թարգմանենք այդ պաշտօնական փաստաթուղթերը, որոնցմէ մէկը առանձնապէս կը շահագրգռէ նաեւ մեզ, Հայերս։

ԲԱՆԱԿԻ ՍՊԱՅԱԿՈՅՏԻ
ՍՊԱՍԱՐԿՈՒԹԻՒՆ — Բ. ԳԻՒՐՕ
Տեղեկագիր թիւ 2 — Օգոստոս 7 — 22, 1919
Զինուորական բնոյթ ունեցող ընդհ. տեղեկութիւններ.

« Պանտրմա նոր ժամանած անգլիացի Լաֆօնթէնը լաւ տրամադրուած կը թուի Յոյներու նկատմամբ։ Բարեբախտաբար, ան ալ մասնակցած Քուրսուլիի քննիչ յանձնաժողովին։

« Միւս կողմէն, հոն գտնուող իտալացի Փարճիալին, որ իրեն իբրեւ հետեւորդ ունի միշտ Մէհտի անուն թուրք-ալպանացի մը, իր տեղեկագրին մէջ ի յայտ կուգայ միշտ իբրեւ հելլենատեաց մը (տեղեկ. գնդ. Քաթէխաքիսի 10—8—19)։ Գոնիայի կուսակալին կողմէ թուրք կառավարութեան ուղղուած հեռագրի մը համաձայն, բնակչութեան գոհունակութիւնը կը յայտնուի Իտալացիներու մասին եւ կ'ըսուի թէ ժողովուրդը անկեղծօրէն տրամադրութիւն ունի Մուսթաֆա Քէմալի շարժման նկատմամբ։

« Իզմիրի կուսակալութեան մէկ պաշտօնագիրը (13—7—19, թիւ 1485/109) կը խոստովանի թէ Թուրքերը լաւ կը գտնեն յունական իշխանութեանց վերաբերումը (տեղեկ. Քաթէխաքիսի 13—8—19)։

« Նախկին մեծ վէզիր Իզզէթ փաշայի թիկնապահ Նաճի պէյի զեկոյցին համաձայն, էնվէր հաշտուած է Մուսթաֆա Քէմալի հետ եւ հռչակած են Արեւելեան Թուրքիոյ պետութիւն, չճանչնալով Սուլթանը եւ պահանջելով, որ գահ բարձրանայ անոր գահաժառանգը Մէճիտ էֆէնտի։ Անոնք թղթադրամներ հրապարակ հանած են իրենց ստորագրութիւններով։

« Պանտրմայի մարզպանը Աթքինսըն (եթէ անոր եղբայրը չէ) հրաւիրած է Լոնտոնի Ֆրանս-լըվանթէններ, որպէսզի բողոքագիր մը ստորագրեն եւ ուղղեն Անգլիոյ արտաքին նախարարութեան՝ Իզմիրի հելլենական գրաւման դէմ։ Ինչ կը վերաբերի Փոքր Ասիոյ քննիչ յանձնաժողովի անդամ Թօմսընին, անիկա, բացէ ի բաց թրքասէր մէկն է եւ վախկայ որ ազդէ նաեւ միւս անդամներուն վրայ»։

(Տասն. թիւ 764)11

ԲԱՆԱԿԻ ՍՊԱՅԱԿՈՅՏԻ
ՍՊԱՍԱՐԿՈՒԹԻՒՆ — Բ. ԲԻՒՐՕ
Տեղեկագիր թիւ 6, Հոկտ. 13 — 31, 1919
Զինուորական բնոյթ ունեցող ընդհ. տեղեկութիւններ

« Ֆրանսացիները (զինուորագրական եւ քաղաքային պաշտօնեաներ) վերջերս սեծ թրքասիրութիւն մը ցոյց կուտան ու գրեթէ բոլորը, Թրքական վեհապետութեան անեղծ պահպանման մասին կ'արտայայտուին։

« Պոլսոյ մէջ, ամէն մէկ օտար կ'աշխատի իր սեփական հաշւոյն համար, յոգնած իր շահերուն եւ իր ազդեցութիւնը աւելցնելու նպատակով։ Ինչպէս կը տեսնուի, Պոլսոյ Ֆրանսական մարզպանութեան պաշտօնական շրջանակները կ'ազդուին լըվանթէններէն եւ Ֆրանսայի զանազան սեղանաւորական շրջանակներէն, եւ, շատոնց իրագործուած են՝ Թուրքիոյ հէն թէ, Թուրքիա պէտք է պահէ իր յու. զաղափարը։ Ֆրանսական մարզպանութեան մէջ շատ քիչեր հաստատ մնացած են իրենց առաջուան գաղափարին մէջ, թէ Թուրքիան պէտք է պատժուի եւ պէտք է սահմանափակուի Փոքր Ասիոյ կեդրոնական մասին մէջ։ Գրեթէ ամէնքը կը խորհին թէ, Թուրքիա պէտք է պահէ իր տիրապետութիւնը Պոլսոյ, ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ եւ Իզմիրի վրայ։ Այս ոգիով ալ կ'աշխատին ու կը ջանան, որ Ֆրանսական կառավարութիւնը իւրացնէ իրենց տեսակէտները։

«Միւս կողմէն, կ'ըսուի թէ Անգլիացիները Մուսթաֆա Քէմալի հետ ստորագրած են ժամանակաւոր համաձայնագիր մը, որուն հիման վրայ Անգլիացիները չպիտի դպին թրքական կազմակերպութիւններուն, իսկ թրքական չէթէները չպիտի յարձակին Անգլիացիներու վրայ եւ չպիտի աւրեն երկաթուղագծերը։ (Տեղեկ. գնդ. Քաթէխաքիսի, 9 — 10—1919)։

« Մեր ազգակիցներուն բանտարկութիւնները, աքսորները եւ ճնշումները կը շարունակուին անխտիր բոլոր գաւառներու մէջ։ (Տեղեկ. Տիեզերական Պատրիարքարանի, 9 — 10 — 1919)։

ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ

Լիբանանի եւ Սուրիոյ ՀԱՅՐԵՆԱԿԻՑՆԵՐՈՒՆ

—•—

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Միութեանս ընդհ. ժողովը տեղի ունեցաւ նոյ. 10ին, կիրակի օր, Գուլլամ Տիւկօմիէ թիւ 50 սրահը։

Միութեան նորընտիր նախագահ Գ. Ասլէլ մանրամասնութիւններ տուաւ վարչութեան աշխատանքներու, ինչպէս նաեւ օժանդակութիւն խնդրելու առաջադրութեամբ կատարուած բեռնագիր եւ գրաւոր դիմումներու խոստացուած պատասխաններու մասին։ (Դիմումները կատարուած էին հեղինակաւոր պետական անձնաւորութեանց թէ Ֆրանսական, թէ Սուրիա — Լիբանանական, ինչպէս էրիոյի, զօր. Կուրոյի, որուն անձնական քարտուղարը եղած է ժամանակին Կիլիկիա եւ Սուրիա)։ Դիմումներ եղած են նաեւ սուրիական եւ լիբանանեան կառավարութեանց նախագահներուն, ինչպէս եւ Մ. Նահանգներու եւ Հարաւ. Ամերիկայի լիբանանեան — սուրիական կազմակերպութեանց եւ մեծահարուստներու.

Միաժամանակ խնդրուած է Մարսէյլի նահանգապետի կցորդ Րէյմոն Վիտալի պատւոյ նախագահութիւնը, որ սիրով ընդունած է։

Այս առթիւ հետեւեալ որոշումները տրուեցան. Ա.— Առանց հրաւիրագրի, եւ իբրաքանչիւր ամսուան առաջին շաբթուան կիրակին, Միութեան ընդհ. անդամական ժողովը տեղի կ'ունենայ Գուլլամ Տիւկօմիէի սրահը, թիւ 50, կէսօրէ առաջ ժամը 10–12։

Բ.— Իւրաքանչիւր շաբթուան շաբաթ օրերը, ժամը տասուտան 9էն մինչեւ երեկոյեան 6ը բաց է Միութեան գրասենեակը նախագահի ներկայութեամբ 2, ռիւ տէ Ֆլօ պլէօ Զօմփար։

Գ.— Ամէն շաբթուան չորեքշաբթի օրերը կէսօրէ վերջ, ժամը 3էն 6, տեղի կ'ունենայ Միութեան վարչական ժողովը իր դրասենեակին մէջ։

Դ.— Ամէն կարեւոր խնդրանք պէտք է ըլլայ գրաւոր, ուղղուած Միութեան նախագահին, որուն կցուելով նախագահին գրաւոր դիմում մը կը ներկայացուի ուր որ անի է, անձամբ կամ Թղթատարով։

Ե.— Ամէն արձանագրեալ անդամ, որ յառաջիկայ ընդհ. ժողովին ներկայ չի գտնուիր առանց բանաւոր պատճառի եւ կամ ամսավճարները չի վճարեր, անդամական իրաւունքներէ պիտի զրկուի։

Ցառաջիկային Միութեան օգտին արուեստի հանդէսին համար ալ պատրաստուած է ծանօթ երաժիշտներու օժանդակութիւնը։ Իսկ սրահը մթխաբար տալու տրամադրութիւն յայտնած է, Միութեանս վարչական անդամներէն Գ. Ժօրժ Անթուան (Քոր — նեյլի բարձունքին ունեցած իր սեփական գեղատեսիլ կալուածին մէջ)։ Միութեանս սոյն յարգելի անդամը պահը արդէն մթխաբար տրամադրած է գրասենեակ մը նոյն կալուածին մէջ, իբրեւ Միութեան կեդրոնատեղի։

Ըստ Միութեան ծրագրին, Միութիւնը իր մէջ ընդունած է եւ պիտի ընդունի Լիբանանցի, Սուրիացի ամէն դաւանանքի մարդիկ, հարուստ թէ աղքատ, բանւոր թէ առեւտրական։ Իր նպատակն է հաւաքուիլ մէկ դրօշի տակ, առանց կուսակցական եւ ցեղային խտրութիւններու։ Օգնել եւ օգտուիլ բարոյապէս թէ նիւթապէս, հետեւիլ տեղական օրէնքներուն տրամադրութեանց, որոնց անծանօթ մնալով զոհ կ'երթանք առհասարակ Հայերս։

Նկատելով որ մեր բնիկ Լիբանանցի - Սուրիացի հայրենակիցները, Հայերուս տառը առ հարիւրն իսկ չեն կազմեր եւ անոնք առ հասարակ ունեւորներ են, եւ հետեւաբար սոյն Միութեան բարոյական եւ նիւթական բարիքներէն օգտուողները առ հասարակ Հայերս պիտի ըլլանք, ուստի պէտք է որ մենք ալ սիրով փարինք այս գործին։ Ոչ միայն հայ աշխատաւորները, այլ նաեւ առեւտրականներն ու հարուստներն պէտք է շարժին պարտաճանաչ գիտակցութեամբ, քաջալերելով այս գեղեցիկ ձեռնարկը։

Մ. ԱՒԵՏԵԱՆ
(փոխ-նախագահ)

ԿԵԱՆՔԸ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

Հ. Յ. Դ. Օրը Առնուվիլի մէջ

—•—

ԱՌՆՈՒՎԻԼ (Թղթակցէն).— Հ. Յ. Դաշնակցութեան «Վարդան» ենթակոմիտէի հովանաւորութեամբ «Թագմիկ» խումբը տօնեց Դաշնակցութեան Օրը, 10 նոյ. կիրակի կէսօրէ վերջ։ Ժամանակին սրահը լեցուած էր դիտակից հայրենակիցներով, որոնք եկած էին լսելու Դաշնակցութեան խօսքը։ Բեմին ճակատը Դաշնակցութեան դրօշը եւ զինանշանը զարդարուած էին։ Նախագահ ընկ. Մ. Մկրտիչեան հանդէսը բացաւ «Մշակ բանուորով», զոր նուագեցին ընկերներ Մ. Անմահեան եւ Ռ. Տէր Վարդանեան։ Նախագահը իր բացման ճառով բացատրեց Դաշնակցութեան դերը անցեալին եւ ներկային մէջ։ «Անցեալով Դաշնակցութիւնը տուաւ իր ընտրանին հայ ժողովուրդի ազատութեան համար եւ ներկայիս կ'աշխատի օտարութեան մէջ վառ պահել ազգային գիտակցութիւնը։ Դաշնակցութիւնը եղած է միշտ աշխատաւորական, ինչպէս կը վկայեն իր շարքերը, մասնակցութիւնը եւ հերոսները»։ Ապա բեմ հրաւիրեց օրուան բանախօս ընկ. Ս. Սասունի, որ իր կուռ ճառով բացատրեց Դաշնակցութեան Օրուան նշանակութիւնը։ «Դաշնակցութիւնը իր 45 տարուան գործունէութեամբ, սորվեցաւ հայ ժողովուրդին սորվեցուց ազգային գիտակցութիւն, ազգային ոգի զըրաւ իր հերոսներով եւ բերաւ այն համոզման թէ պէտք էր մեռնիլ ապրելու համար։ Եւ եթէ այսօր օտարութեան մէջ ցրուած կը շարունակէ իր գործը, գիտէ թէ ապագան ազգը պէտք ունի իրեն։ Այո, մենք հայրենիք ունինք, կառավարութիւն ունինք, բայց եւ չունինք, որովհետեւ գաղթականութիւն մը ունինք որ Հայաստանի բնակչութեան դրեթէ հաւասար է. Այս բոլոր ազգերն ալ ունին գաղութներ, բայց անոնք չեն մէկ մասնիկն են բուն ժողովուրդին։ Դաշնակցութիւնը պիտի մնայ պատնէշին վրայ, պէտք է բողոքէ, պիտի քննադատէ, պիտի գործէ, մինչեւ այն ատեն երբ կ'իրականանայ մեր իտէալը,— փոխադրել գաղութները եւ միացնել Թրքահայաստանը որ մերն է եղած երեք հազար տարիներ եւ մերը պիտի ըլլայ յաւիտեան»։

Հանդէսին հրաւիրուած էր ընկեր - վարական մասնաճիւղը։ Ընկ. Ս. Սասունի խօսեցաւ նաեւ Ֆրանսերէն ճառ մը, զոհ ձգելով հիւրերը։ Ընկերվարականներու ներկայացուցիչ ընկ. Mézourié բեմ հրաւիրուելով խօսեցաւ խրատական մը եւ ըսաւ.

— Հայեր, եւ հայ ընկերներ, դուք թէեւ ընկերվարականներ էք, բայց մենք ձեզի կը զգուշացնենք որ մեզի հետ փոխաց չիբէք, որովհետեւ ստապահուած էք, եւ այդպիսով կը վտանգուիք։ Դուք օգնեցէք մեզի նիւթապէս եւ բարոյապէս, կարգալով մեր թերթերը, որոնք ձեր շահերը կը պաշտպանեն։

Յետոյ շնորհակալութիւն յայտնեց մասնաճիւղին կողմէ։

Երգեց Օր. Հ. Կնեազեան, արտասանեց ընկ. Օ. Կարապետեան։

Հանդէսին երկրորդ մասը յատկացուած էր «Ուշ լինի նուշ լինի» ուրախ օփերէթին, որ ներկայացուեցաւ ընկ. Յ. Ուզունեանի ղեկավարութեամբ Ալֆորվիլի մէջ կազմուած թատերական Միութեան կողմէ։ Պէտք է ըսել որ բոլոր դերակատարները շատ յաջող էին։ Մասնաւորապէս գովելի են Տիկիններ Գ. Տէր Խաչատուրեան, Շ. Զէյթեան, Ի. Ալթունեան։ Գ. Գ. Վ. Ուզունեան, Ն. Բապուճեան, Վ. Մանկասարեան, Տէր Խաչատուրեան եւ Յ. Մինասեան։ Իսկ փոքրիկներ Գ. Տէր Խաչատուրեան եւ Վ. Ուզունեան պարեցին շատ գեղեցիկ եւ յաջող հայկական պարեր որոնք կրկնուեցան ծափերով։

Ընկ. Նախագահը հանդէսը փակեց շնորհակալութիւն յայտնելով հանդիսականներուն եւ դերասանական խումբին։ Ժողովուրդը մեկնեցաւ գոհ եւ յուսադրուած։

Յ. ՃԻՒԱՆԵԱՆ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ բաց-բաց եւ մելանով։

ՄԱՏԵՆԱԽՕՍԱԿԱՆ

ԽՕՍՔՆ ՈՒ ԳՈՐԾԸ

—•—

Ցողուածագիր մը հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ Սոֆիայի «Արգաս Խօսք»ին մէջ Կոմիտաս վարդապետի մահուան առթիւ (11 նոյ.).

— « Կը խորհիմ թէ եթէ օտար մը կարդար այն բոլորը, զոր հայ մտաւորականութիւնը որոշ կատարեալ անկեղծութեամբ նուիրեց Կոմիտասին, բացառիկ թիւերը, քերթուածները, խմբագրականները, ճառերը եւն., եւն., անմիջապէս պիտի բացագանչէր

— Ահա բացառապէս երաժշտական ազգ մը։ Իր երաժիշտին կորուստը այսպէս սգացողազգ մը, անշուշտ իր կեանքին մէջ ալ երաժշտութիւնը առաջին գիծի վրայ դրած է։ Վարժարաններու, բնտանեկան յարկերու, միութենական շրջանակներու մէջ գործնական եւ ձայնական երաժշտութիւնը մեծապէս պէտք է ծաղկած ըլլայ։

Այո, այսպէս պիտի խորհէր մեր իրականութեան անգիտակ օտարականը։

Դժբախտաբար այդ իրականութիւնը ամենեւին մխիթարական երեւոյթ մը չի պարզեր

Թողունք մէկ կողմ գործնական երաժշտութիւնը, որուն մէջ այնքան ետ մնացած ենք, բաղդատմամբ մեր միջավայրին։ Ձիօսինք հայ ծնողքներուն վրայ, որոնց մտահոգութեանց ամենավերջինն է իրենց զաւակներուն սորվեցնել գործիք մը, որուն ուսումը ոչ թէ պերճանք մըն է այսօր, այլ մաս կը կազմէ ընդհանուր դաստիարակութեան։

Գանք բուն իսկ մեր տոհմիկ, ազգային ձայնական երաժշտութեան։ Այս կալուածին վրայ ով որ ջանքեր թափած է, ան կրնայ միայն ըսել թէ ինչ մեծ դժուարութիւններով կը կազմուի ու կը պահուի ներկայանալի երգչախումբ մը։ Մեր նոր սերունդը եռանդ մը ցոյց չի տար իր ձայնը կրթելու, ականջը մարզելու, երաժշտական ըմբռնումն ու ճաշակը զարգացնելու։ Ցաճախ կողմնակի ազդակներ պէտք են զայն դէպի այդ մղելու համար։

Եւ սակայն Կոմիտաս երգչախումբերու մէջ է որ ապրեցաւ ու անկէ վերջ ալ հոն պէտք է ապրի։

Կոմիտասեան ժառանգութիւնը մեծ է, թանկագին ու անփոխարինելի։ Այս ժառանգութիւնը ապրեցնել ու արժեցնել այնքան դիւրին գործ չէ։ Այդ երգերը ունին ուրոյն ճաշակ մը, ոճ մը, շունչ մը, որ իրենց էութիւնը կը կազմէ։ Հայ նոր սերունդը, կորսուած գիւղերէն, ուր ծնած ու երգըւած են այդ եղանակները, այսօր հետզհետէ կը դժուարանայ տալու անոնց հարազատ տոհմիկ դրոշմը։ Պէտք է որ երգենք կոմիտասեան երգերը, բայց պայման է որ զանոնք երգել գիտնանք, այնպէս ինչպէս ինք կը բաղձար որ երգուէին։

Որպէսզի սակայն ըլլայ, պէտք է ազգովին զոհողութիւններ կատարուին։ Պէտք է կազմել երգչախումբեր հոն ուր չկայ։ Գոյութիւն ունեցող երգչախումբերը պէտք է քաջալերել նիւթապէս եւ բարոյապէս։ Մեր երաժիշտներուն ապրուստը պէտք է ապահովել։ Հայ երգի մասնագէտներուն (Կոմիտասեան Սանէ - րուն եւ ուրիշներուն) միջոցներ տրուելու են ճամբորդելու, երկրէ երկիր, քաղաքէ քաղաք շրջելու, հայկական երաժշտութեան նորակազմ արուեստին աւանդութիւնը փոխանցելու համար բազմութիւններու։

Այն ատեն է որ Կոմիտասին դագաղին շուրջ յարուցած մեր ողբ ու կոծին արժէքը կը մաքրուի ունայնամիտ ու պարծենքոտ ցոյցի մը կասկածանքէն »։

ՉԱՐՔԵՐ ՉԱԽԱՌԷՆ

ԿՍԿԾԱԼԻ ԿՈՐՈՒՍՏ ՄԸ ԵՒՍ

ՄԱՐՍԷՅԼ, 15 նոյ.— Հ. Յ. Դ. Գամօնի Զաւարեան կոմիտէն այս երկու տարուան շրջանին տխուր պարտականութիւնն ստացած է ցուրտ հողին յանձնելու իր շատ սիրելի ընկերներ. Կորսնցուցինք մեր մեծանուն ընկ. Մ. Վարանդեանը, որուն ցաւը կ'ողբանք մինչեւ այսօր եւ ընդմիշտ։ Դեռ 15 օր առաջ էր թաղեցինք մեր յարգելի ընկերոջ Գ. Շահլամեանի զաւակը՝ Սիմոնը, որուն վաղահաս եւ կսկծալի մահը կ'ողբանք բոլորս։ Մեր բոլոր սրտագին խօսքերն ու բառերը անզօր են մխիթարել հէք ծնողքը։ Այգովին դառնութեան բաժակը ցըմրուր քամած, ցրուած աշխարհի չորս հովերուն, հազիւ իրար ճանչնալու մխիթարութիւնն ունէինք, եւ ահա նոր սուգ մը, մեռաւ ընկ. Յարութիւն Գոնտուրաճեանը, Գամօնի Զաւարեան ենթակոմիտէի արժանաւոր մեր ընկերը,— մեծ իր համեստութեամբ եւ հաւատաւոր Դաշնակցականի անսապառ եռանդով։ Կը սիրէինք զինքը եւ կ'ամչնայինք իր քով բարձրէն «Մենք Դաշնակցականներս» ըսելու, մենք որ վարժ ենք շատ ատեն ծախելու այդ փառքը։ Կ'ամչնայինք յիշելով ընկեր Գոնտուրաճեանի անսահման զոհողութիւնն ու նուիրումը։ Ընկճուած անզոր հիւանդութեան տակ, հազար ու մէկ հոգերով ծանրաբեռնուած, չէր ուզեր ոչ մէկ վայրկեան իր կուսակցական պարտականութեան մէջ թերանալ։ Աշխատիլ կ'ուզէր, հասնիլ կ'ուզէր եւ եթէ չկարենար ինքզինքը կը դատապարտէր։ Մեռաւ այս ընկերը որ դեռ ապրիլ կ'ուզէր, եւ պէտք էր ապրէր։ Ցանձնեցինք զինքը այս օտար հողին, որուն հետ ոչ մէկ առնչութիւն չէր հաշտուած։ Հայրենիք եւ հայրենի հողն էր իր երազը։ Ընկ. Հ. Սէքրէնկիւլեան յանուն ենթակոմիտէին հրաժեշտի խօսքը ըսաւ յուզուած, յուզելով նաեւ բոլորս։

Գացիր դուն ընկեր, կարօտը սրտիդ, իղձերդ անկատար։ Ցիշատակդ յարգելու իբրեւ լաւագոյն միջոց, պիտի ընդօրինակենք քու կեանքդ։ Հանգիստ ոսկորներուդ, որոնք այնչափ շատ էին տանջուած։

Ընկերը իր եափն կը թողու այրին հինգ չափահաս զաւակներով։ Մեր պարտքն է մխիթարել զիրենք։ Մեր խորին ցաւակցութիւնը ընկերոջ այրիին, զաւակներուն եւ բոլոր պարագաներուն։

Յովի. Տէօրմէնեան

ներողամտութեամբ վարուիլ, բայց պաշտպան փաստաբանը յառաջ նետուելով գոռաց.

— Ես ներողամտութիւն չեմ ուզեր: Ես ինքս պիտի ներկայացնեմ իմ պաշտպանութիւնս.

Առանց նորէն քաշուեցաւ, օրինական պատիժը անօրինելու համար պաշտպան փաստաբանին, բայց նկատի առնելով մեղմացուցիչ պարագաներ, գոհացաւ պարզ յանդիմանութեամբ:

Ամբաստանեալներն Քրայ կը պատմէ...

Ետքոյ չարունակուեցաւ Միս Քրայի հարցաքննութիւնը: Ամբաստանեալը նախ ուրացաւ ամէն բան, հակառակ իր նախորդ յայտարարութեանց, յետոյ խոստովանեցաւ թէ երեք անցագիրներ ստացած էր, տարբեր անուններով, փէյթայէն Փարիզ ձամբորդած ատեն: Ըսաւ թէ ուրիշ ընկերներու հանդիպեցաւ Փարիզեան սրճարանի մը մէջ եւ յետոյ էքս գնաց, ուր սպասեց մինչեւ սպանութեան օրը, նոյն օրուան առտուն Մարսէյլ գնաց Քէլէմէնի հետ, երկու ատրճանակ, երկու ձեռնառումբ եւ 1500 ֆրանք ստանալով Մարիա Վուտրիչէ (անհետացած):

ՆԱԽԱԳԱՀԸ.— Ուրեմն զարչելի ոճիրին գինն էր որ ստացար:

ՔՐԱՅ.— Զէնքերը Փեթարը տուաւ, իսկ դրամը չիկանէր կինը: Մարսէյլի փողոցները խռնուած էին ահագին բազմութեամբ: Վէլիչքօ Քալէմէն (արքայապանը) քաշեց տարաւ զիս, ըսելով.— «Ես գիտեմ ե՛ր կ՚երթամ եւ գիտեմ թէ ինչ պիտի ընեմ»: Ահագին բազմութեան առաջանը խուճապեց զիս եւ ես ձգեցի փախայ, որովհետեւ կը վախնայի անմեղ մարդոց վնասելէ: Անհետանալով, վերադարձայ ուղղակի էքս, ուրկէ գացեր էի:

ՆԱԽԱԳԱՀԸ.— Դուն անդամ էիր ահաբեկիչներու, չարագործներու ընկերութեան մը:

ՔՐԱՅ (բարկանալով).— Մենք ահաբեկիչներ չենք, մենք Ուսթաշիներ ենք (ըմբոստ), հայրենասէրներ: Ճիշդ է որ մեր թերթերը գրած էին թէ Թագաւորը մահուան դատապարտուած է. բայց ես չէի գիտեր թէ Թագաւորը Ֆրանսա կուգայ: Մենք պատւոյ համար եկած էինք.

ՆԱԽԱԳԱՀԸ.— Ո՞ւր տեսնուած է որ մարդիկ պատւոյ երթան ատրճանակներով եւ ռումբերով:

ՔՐԱՅ.— Ես Անդրպերուն դէմ պիտի գործածէի զանոնք

ՆԱԽ.— Ի՞նչ Անրդ, քանի որ Ֆրանսա կը գտնուէիր:

ՔՐԱՅ.— Կը կարծէի թէ Ֆրանսայէն ալ անդին պիտի երթանք

Դատավարութիւնը չարունակուեցաւ երէկ, երեքշաբթի

*** Թերթերու թղթակիցները նկարագրելով զգուշական միջոցները խստութիւնը, կը գրեն թէ դատարանին ամէն մէկ անկիւնը պաշտպանուած է պաստէն զինուորներով: Ամբողջ էքսի մէջ չկայ մէկ մարդ որու մասին լրիւ տեղեկութիւններ քաղած չըլլայ ոստիկանութիւնը: Հեծեալ զինուորներ կը պտտին փողոցներու մէջ. շրջակայքը կայարանը լեցուած է յայտնի եւ գաղտնի ոստիկաններով. մէկ որ գուցէ ելլէ ինքնաշարժէն, կը հարցաքննուի: Ոստիկաններ կը կեցնեն բոլոր ինքնաշարժները եւ կը հարցաքննեն: Պանդոկներու մէջ իջած օտարականները ամէն գիշեր քննութեան կ՚ենթարկուին: Միտքերը այնքան գրգռուած են, որ կը կարծուի թէ Ուսթաշիները նոր մահափորձ մը պիտի կատարեն դատարանին վրայ, ամբաստանեալները ազատելու համար (որոնք զգուշութեան համար կապանքներ չկային), կամ խուճապ առթելով ազատելու համար:

Թուրքիա եւ Պաղեստինու գաղթականութիւնը

Գրած էինք թէ պատմական անօրինութեանց գործադրման առթիւ, Թուրքիոյ արտաքին գործավարը կարգ մը յայտարարութիւններ բրած է խորհրդարանին մէջ: Զոյսոյ թերթերէն կ՚իմանանք թէ օրինագծին վիճարանութեան ատեն, հակառակ արտայայտուած է միայն Գերմ Թիւրքէր (Քէրէսթէճեան), հետեւեալ ճառով.

— «Իտալիա-Հապէշ վէճին պատճառաւ, Ազգերու Դաշնակցութիւնը կ՚ուզէ որ մենք ալ, իբրեւ անդամ, մասնակցինք Իտալիոյ դէմ որոշուած պատժամիջոցներուն: Հիմա Իտալիա ապրանք կ՚ուղէ մեզմէ: Եթէ պատիժներու գիմենք, այնպիսի ատեն մը երբ մեր առեւտուրը կրնայ զարգանալ այդ երկրին հետ, կրնայ պատահիլ որ Իտալիա իր առեւտրական յարաբերութիւնները խզէ մեզի հետ եւ որեւէ ապրանք չառնէ մեզմէ: Անկէ զատ, Իտալիոյ հետ մեր կնքած առեւտրական դաշնագրին պայմանաժամը վերջացած է, իսկ մեր մասնակցութիւնը պատժամիջոցներուն պիտի արգիլէ դաշնագրին վերանորոգումը»:

Ազգերու Դաշնակցութեան որոշումներուն մասնակցելու համար եթէ ընդհատենք մեր յարաբերութիւնը Իտալիոյ հետ, Ազգերու Դաշնակցութիւնը նիւթական եւ գործնական ի՞նչ հատուցում պիտի ընէ մեր այս գոհողութեան համար: Փորը Համաձայնութեան անդամները եւ Ռումանիոյ պատուիրակ Թիթուլէսքօ, Ժընեւի խորհուրդին մէջ խնդրոյ առարկայ բրած են հաւասարման խնդիրը եւ ծանրակշռած:

Պատիժներու խորհրդածողովը կարգ մը խոստումներ տուած է, բայց յարգ եւ գործնական միջոցներու չէ դիմած, գործադրելու համար զանոնք այն երկիրներուն որոնք պիտի տուժեն Իտալիոյ դէմ կիրառուած պատժամիջոցներէն: Այսպէս, յարգ հատուցում մը չեմ տեսներ, եթէ ոչ անկեղծ խոստումներ թէ «փոխադարձ աջակցութեան» միջոց մը կը գտնենք: Իմ գիտցածս այն է որ, պատժամիջոցներուն մեր մասնակցութեամբ կրնայ վնասուիլ մեր առեւտուրը:

Ելմտական փոխանցումներու հարցը կարեւոր է, կրնայ ըլլալ որ Անգլիա և Ֆրանսա փոխ հատուցանեն Իտալիոյ հետ և մեր փոխադարձ մասնակցութիւնը պատիժներուն՝ վնասէ մեր առեւտրական եւ [illegible]

«ԱՐԱՐԱՏԻ ՕՐ»

կազմակերպուած՝ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԲԱՆԱԿԻ ՀԱՅ ՆԱԽԿԻՆ ԿԱՄԱՒՈՐՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

Կիրակի, 24 Նոյեմբեր 1935

Ա. Մաս — Այս Etoile Անծանօթ Զինուորին, ... առաւօտեան ժամը 10ին, ժամադրավայր Ave. Georges V ի եւ Ave. Champs Elysées ի անկիւնը: Հոգեհանգիստ ... [illegible]

Բ. Մաս — Երեկոյեան, «ՓԷՅՔԻ ԺՈՒՐՆԱԼ»ի սրահին մէջ, երեկոյեան ժամը Ցիշդ Ցին, ներկայութեամբ Պատերազմական, Ներքին եւ Աշխատանքի Նախարարներու, ինչպէս նաեւ Փարիզի Քաղաքապետութեան, Զինուորական Կառավարիչի, Préfecture ի, U. N. C. ի եւ օտար Կամաւորներու Միութեան ներկայացուցիչներու:

Յայտագիր.— Անուանակոչում նահատակուած Լէգէոնականներու. ՄԱՐՏԱՐԵԱՆ: Արարատի կոիւը եւ Հայ Լէգէոնի դերը Սուրիոյ եւ Կիլիկիոյ մէջ, ցեղակալ ՏԱՏԵԱՆ: Շարժանկար՝ Սուրիոյ Ռազմիկներու եւ ժողովուրդի փրկութեան Ֆրանսական նաւատորմի կողմէն, լուսացոյց տեղեկութիւններով Հրամ. Ց. Ցեքէեան: Լէգէոնի կազմութիւնը Ա. ՀԱՆԸՄԵԱՆ

ԵՐԳԵՐ ԵՒ ՈՒՂԵՐՁՆԵՐ

ԵՐԵԿՈՅԹ-ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՐԶԻԿԱՆՑԻՆԵՐՈՒ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

23 Նոյեմբեր, ՇԱԲԱԹ երեկոյ, ժամը 9էն մինչեւ առաւօտ

Salle d'HORTICULTURE ի մէջ, 84, Rue Grenelle, Métro. Bac.

Պատուակալ նախագահութեամբ Մարզական Լեռնականի

Բրոֆ. Կ. ԹՈՒՄԱՆԵԱՆԻ

Բանախօսութիւններ՝ ՄԱՐԶԱՆՔԻ մասին, Հ. Հայկէչեան, Մ. Սանդրոսեան, Գ. Ֆէնէրճեան եւ Յ. Քիրիչճեան (Ա. Արծրունի):

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին՝ Ա. Շահմուրատեան (երգ), Օր. Ա. Փէշտիմալճեան (Հռոմի բարձրագոյն Յաքիլթէէն) դաշնակ, Գ. Ա. Գմբէթեան եւ Գ. Գալապաճեան (արտասանութիւն), Ե. Սանդրոսեան (Փարիզի քոնսէրվաթուառէն) ջութակ: Օրիորդներ՝ Գ. Մաճունեան, Ա. Գույումճեան եւ Ց. Ճիլոմեան (արտասանութիւն):

Պարահանդէսը կը սկսի կէս գիշերին՝

Փոքրիկներ Այտա եւ Շառլօ Ձգնաւորեանները Արեւելեան եւ եւրոպական պարերով: Ցեղի պիտի ունենան պարի մրցումներ: Ֆանթէզիներ եւայլն.

Յաղթական ԺԻՒՐԻ մը պիտի տայ լաւագոյն պարողներուն արժէքաւոր բաժակ մը, մետալ մը եւ զոյգ մը կօշիկ ... վրայ

Ընտիր ճաշ՝ Մ. Սաղիկեանի ղեկավարութեամբ

... զինուորական գիներով

ՄՈՒՏՔ ԿԻՆԵՐՈՒ 5 ՖՐ. · ԱՅՐԵՐՈՒ 7.50

ԾԱՆՕԹ. — Տոմսերու կ՚գրնուանցին է Բասսէ Փէյթի (Փարիզ 20), Գ. Քերովբէ Արփիարեանի խանութը, Միութեան անդամներուն մօտ եւ երեկոյթին իրիկունը կէսէն ժամը 7.30էն սկսեալ: Մուտք՝ ժամը 9ին:

Թագաւորական չանըբարձ: Ամառանց 7 յունուարի Ֆրանքեւիտալական դաշնագիրը: Արդեօք կարելի չէ՞ր չեզոք մնալ պատժարկութեան խնդրին մէջ, եւ ի՞նչ է չէզոքութեան անպատեհութիւնը: Ձեզ բոլոր թէ կողմնակցութեան ընթացք ... [illegible]

ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ

ՀԱՅ ՍԱՓՐԻՉՆԵՐՈՒ ընդհ. ժողովը այս Հինգշաբթի երեկոյեան ժամը 9ին, Միութեան սրահին մէջ, 7, Rue ... Պերնարտէն, Փարիզ (5), Մեթրօ՝ Մոպէր Միւթիւալիթէ:

Խրատ կարեւոր օրակարգ. կը հրաւիրուին անդամները եւ անդամագրուիլ փափաքողները:

ԽՄԲԱԳՐԱՏՈՒՆ ԿԸ ՀՐԱՒԻՐՈՒԻ Ա. ՔԼՕՇԿԷՐԵԱՆ (Իսի լէ Մուլինօ) որ վերջերս յղուած մը գրած է Ֆրանսերէնի ... ինքնաշարժական թեան մասին:

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (ACOPIAN)

17, Rue Damesme, PARIS (13)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ 7

ԽՈՐՀՐԴԱՒՈՐ ԱՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Անգլ. բնագրէն թարգմ. Ծ. ...

Հեղինակութիւն՝ ԷԿԱԹԱ ՔՐԻՍԹԻ

— Ետքոյ բարեկամ մը ունէի, բարեկամ մը որ միշտ քովս էր. երբեմն փախ ապրելու չափ յիմար էր ան, բայց եւ այնպէս կը սիրէի զինքը, երեւակայեցէք որ իր ապուշութիւնն անգամ կը կարօտնամ, իր միամտութիւնները, իր պարկեշտութիւնը եւ իմ բարձր կարողութիւններովս իրեն ուրախութիւն եւ զարմանք պատճառելու հաճոյքը... այս բոլորին կարօտն ունիմ այժմ...

— Մեռա՞ծ է, հարցուցի մեղմօրէն:

— Ոչ, կ'ապրի եւ կը յառաջդիմէ, բայց այլարխին մէջ ... կողմը, Արժանթինի մէջ կ'ապրի ...

[illegible]

Դյուխս թօթուեցի համաձայնելով

— Կրնայի երթալ, բայց ... տարբերի կրնայի. բայց յիմարութիւն պիտի, աւելի քան յիմարութիւն... տգիտութիւն. չօշափելին ձգեցի, չմին հասնելն դաշի...

— Հասկցայ, ըսաւ Պ. Փօրօ. չահագիտութիւն, սակարան...

Դյուխս թօթուեցի ցաւագին, բայց [illegible]

[illegible]

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ԹԵՐԹԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R C Seine 276 286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Clarière 15 – 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱ

Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 փրանք	70 փրանք	35 փր
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 փրանք	-
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 փրանք	100 փրանք	—

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 21 ՆՈՅԵՄԲԵՐ JEUDI Novembre 1935

11 ՏԱՐԻ — 11e Année No. 2967

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

«ՄԵՆՔ ՁԵԶ ԿԸ ՃԳՈՒՇԱՑՆԵՆՔ...»

— «Հայեր եւ հայ ընկերներ, դուք թէեւ ընկերվարականներ էք, ԲԱՅՑ ՄԵՆՔ ՁԵԶ ԿԸ ԶԳՈՒՇԱՑՆԵՆՔ ՈՐ ՄԵԶԻ ՀԵՏ ՓՈՂՈՑ ԻՋՆԵՔ, ՈՐՈՎՀԵՏԵՒ ՕՏԱՐԱԿԱՆ ԷՔ ԵՒ ԱՑԴՊԻՍՈՎ ԿԸ ՎՏԱՆԳՈՒԻՔ։ Դուք օգնեցէք մեզի նիւթապէս եւ բարոյապէս, կարդալով մեր թերթերը որոնք ձեր շահերը կը պաշտպանեն»։

Այս խօսքը տրուած է նոյ. 10ին, Առնուվիլի մէջ, Դաշնակցութեան Օրուան առթիւ։ Խորհրդատուն՝ ֆրանսացի ընկերվարական մը, քաղաքացի Մեզուրիէ, որ պատուած էր հանդէսը։

Ի՞նչ եղած է մեր եւ ուրիշ պաշտօնակիցներու յորդորը՝ տարիներու ընթացքին, բոլոր գաղութներուն մէջ։

Երբ կը յանձնարարենք չխառնուիլ որ եւ է երկրի ներքին գործերուն, բախտախնդիր կամ թերուս մարդիկ իրենց պահեստի խանդավառութիւնն ու թիւանդ, թարգմանածոյ բանաձեւերը մէջտեղ առած, կը ծամեն ու կը ծամեն — հակայեղափոխական, հակաշխատաւորական, ֆաշական եւ մնացեալը։

Ըղձամէլիները չեն ըմբռներ որ նոյնիսկ իրենց աստուածները, կրեմլինի բարձունքէն շատոնց վար իջած, մասնաւոր յանձնարարութիւններ ստորագրած են բոլոր քաղքենի եւ հակայեղափոխական երկիրներու հետ, նոյն ուղղութեամբ,— չխառնուիլ ուրիշ պետութեանց ներքին գործերուն։

Միեւնոյն ատեն կը մոռնան թէ, երբ որ եւ է չեզոք կառավարութիւն, ծանուցագիրներ, բողոքագիրներ կը փոխանակուին։ Նոյն իսկ յարաբերութիւններ կը խզուին։

Ցիշեցէք Մոսկուայի եւ Մեծն Բրիտանիոյ հետ ծագած վէճերը, որ քանիցս հանգամանք առած են, եւ վերջին միջադէպը՝ Մ. Նահանգներուն հետ։

Աշխատաւորական շահերուն կը վնասէ՞ մեր եւ ֆրանսացի ընկերվարականին յորդորը,— փոքրիկ չէ՞ր։ Սովորական բանաձեւով՝ չխառնուիլ ներքին վէճերու եւ պայքարներու։

Ամենեւին։ Դաշնակցութիւնը չէ որ պիտի ժխտէ աշխատաւորներու շահերուն համերաշխութիւնը, առանց ազգի եւ միջավայրի խտրութեան։

Ֆրանսա կամ Ռումանիա, Սուրիա կամ Պուլկարիա ինկած հայ աշխատաւոր բազմութիւնը ի՞նչ հոգեկան կապ կրնայ ունենալ քաղքենի – դրամատիրական տարրերուն, շահագործող ցեղերուն եւ բռնակալութեանց հետ։

Եւ սակայն, նոյն գիտակցութիւնը կը պահանջէ միշտ աչքի առջեւ ունենալ նրբութիւն մը,— տեղացին, երկրին զաւակը ունի իսկական իրաւունքներ, որոնցմէ մենք զրկուած ենք։

Ցետոյ, նոյն իսկ այն պայքարներն ու վէճերը որ կը մղուին յանուն աշխատանքի պաշտպանութեան, ուզես – չուզես կը յանգին քաղաքական ընդհարումներու։

Եւ ահա երեւան կը գայ «օտարական»ը. Նորէն կարդացէք Առնուվիլի ֆրանսացի բանախօսին ազդարարութիւնը,— «Որովհետեւ օտարական էք եւ կը վտանգուիք»։

Ուրեմն, տարրական արթնամտութեան, ինքնապաշտպանութեան խնդիր մը,— ի՞նչ բան ընել եւ ի՞նչ բան չընել։

Օտար գործիչին կամ աշխատաւորին ամէնէն կարմիրն ալ ուրիշ բան չպիտի ըսէր ձեզի, եթէ սրտաբաց խօսէիք եւ բացատրէիք այս պարագան։

×

Հիմա լսեցէք,— Մարսէյլէն մեզի ղրկած են հայերէն թռուցիկ մը, ուղղուած՝ «բոլոր հայ տղերքներուն» (նաւահանգստի աշխատաւորներ)։ Ստորագրութիւնը՝ Սէ Ժէ Թէ Իւ (Ֆրանսերէն)։

Ցայտարարութիւնը ազդարարելով թէ «կը գտնուինք միջազգային նոր պատերազմներու նախօրեակին», թէ «Ֆաշիստ Իտալիան կ'ուզէ նուաճել Հաբէշստանը եւ իր կեանքին բարելաւման ձգտող ժողովուրդ մը», կը յանձնարարէ.

— «Ով եւ է նաւ, ըլլայ ան իտալական թէ այլ պետութեան մը դրօշին տակ, որ կ'ուզէ Իտալիոյ հաշւոյն ապրանք փոխադրել, ոչ պարպել, ոչ ալ բեռցնել, հապա բացարձակ ԳՈՐԾԱԴՈՒԼ ՑԱՅՏԱՐԱՐԵԼ...

... Հայ ընկերներ, մենք վստահ ենք, դուք որ չարչարուած եւ հալածուած ժողովուրդի մը բեկորներն էք, չպիտի թոյլ տաք որ ձեզ նման թշուառ ժողովուրդ մը ջարդուի, գերութեան դատապարտուի»։

Եւ ուրիշ բառեր ու բացատրութիւններ, նոյնքան սրտառուչ։

Կոչը թուական չունի։ Մենք երէկ ստացանք, եւ բարեբախտութիւն է որ կը զուգադիպի պատժական անօրինութեանց գործադրութեան։

Կը թուի թէ սահմանուած է զանոնք լրացնելու, ինչպէս կ'ապացուցանէ հետեւեալ հատուածը. — «Սիրելի ընկերներ, թէեւ Ազգ. Դ. Ժընեւի Վեհաժողովը (ճիշդ այս բառերով) վճռած է Իտալիոյ դէմ արգելիչ միջոցներու դիմել, որպէսզի կասեցնէ արիւնարբու կռիւը, բայց անոնց գործադրութեան համար մենք բանուորներս պէտք է արթուն մնանք ու հսկենք»։

Պահ մը ենթադրեցէք որ յիսուն ազգեր Իտալիոյ դէմ դարձած հըլլային, կամ Ֆրանսան առանձին դիրք բռնած ըլլար ի նպաստ այդ երկրին, ռազմանիւթ եւ պաշար ղրկելով։

Ի՞նչ պիտի ընէր հայ «տղեք»ը, համաձայն Մարսէյլի կոչին։ Անշուշտ փոքրիկ պիտի իջնէր, պիտի մերժէր ապրանք պարպել կամ բեռցնել, եւ գործադուլ պիտի հռչակէր։ Հետեւա՞նքը.— կրնաք իրարու հարցնել եւ սուտել։

Եւ այսպէս եթէ ուրիշ երկրի մը մէջ ըլլար։

Ահա տասը տարիէ ի վեր փայլեցա՞նք բոլոր ձախողներուն վրայ, փործառութեան թանգարան մը կազմելով։

Այլեւս ի՞նչ նոր դաս կը սպասենք, մանաւանդ այն պահուն երբ այս երկիրն ալ խռովայոյզ վիճակ մը կը ներկայացնէ, աջի եւ ձախի քրոնիկ եւ յարաճուն ընդհարումներով։ Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԻՏԱԼԱԿԱՆ ՕԴԱՆԱՒԵՐԸ ՌՈՒՄԲ ԿԸ ՏԵՂԱՆ

2000 Հաբէշներ սպաննուած երկու ժամուան մէջ

ԿՌԻՒՆԵՐԸ ԿԸ ՍԱՍՏԿԱՆԱՆ ԲՈԼՈՐ ՃԱԿԱՏՆԵՐՈՒՆ ՎՐԱՅ

Վեց շաբթուան ձգձգումներէն յետոյ, հաբէշական պատերազմը վերսկսաւ անսովոր ուժգնութեամբ։ Նոյեմբեր 19ին քսան իտալական ռմբաձիգ օդանաւեր համախմբուելով Մայ Մէչեւ հովիտին մէջ, Մաքալէի հարաւակողմը, կրակ տեղացին երկու ժամ անընդհատ, 15 – 20,000 ռնիկներու վրայ. Սպաննուեցան աւելի քան երկու հազար Հաբէշներ։ (Ուրիշ հեռագիր մը կը հաշուէ 6000 սպանեալ եւ վիրաւոր)։

Իտալացիներէն սպաննուեցաւ օդանաւորդ մը, իսկ երեք օդանաւեր վար իջնելու հարկադրուեցան, իտալական հողի վրայ։ Ցարձակողներուն մէջ կը գտնուէին Մուսոլինիի փեսան եւ երկու տղաքը։ Հաբէշները նեղ հովիտ մը մէջ խռնուած ըլլալով, թակարդն ինկան։ Իրենք ալ կրակեցին հրացաններով եւ գնդացիրներով, առանց մեծ վնաս պատճառելու քսան օդանաւերուն։ Այս առթիւ մասնաւոր յիշատակութեան արժանացան կարգ մը իտալացի օդանաւորդներ, ինչպէս եւ Մուսոլինիի տղաքը, որոնք իրենց գնդացիրի սպառնիւթը սպառելէ յետոյ, ականն հրացանով կրակել։ Բոլոր ռումբերը եւ գնդակները կ'իյնային 15,000 Հաբէշներուն մէջ։ Իտալական օդանաւեր այնքան ցածէն կը թռչէին որ կարելի էր տեսնել Հաբէշներու կրակէն բացուած ծերպերը։ Պաշտօնական շրջանակներ հրոլորովին զոհացուցիչ կը գտնեն արդիւնքը, օդանաւային ամէնէն հետաքրքրական կռիւը համարելով զայն, Մեծ պատերազմէն ի վեր։ Մուսոլինիի փեսան կ'ըսէ.

— «Իմ օդանաւս զարնուեցաւ երեք ռումբերով եւ հրացանի ու գնդացիրի 36 գնդակներով։ Միւս օդանաւերն ալ 10 – 15 անգամ զարնուեցան, միջին հաշուով։ Առաւօտ կանուխ ճամբայ ելանք թշնամի համախմբումը ցրուելու համար։ Տեսանք 15,000 Հաբէշներ խոր հովիտի մը մէջ։ Անմիջապէս յարձակման նշան տուի։ Խորտակուելով մինչեւ 100 ոտք, ռումբեր տեղացինք բանակավայրին վրայ, միեւնոյն ժամանակ գնդացիրի կրակ բացինք։ Օդանաւերը իրարու ետեւէ խոյանալով, ռումբեր եւ գնդակներ կը տեղային։ Տեսանք որ Հաբէշները ցիրուցան կ'ըլլան, բայց կրցանք զարնել հարիւրաւորներ, հաւանաբար աւելի քան երկու հազար։ Միեւնոյն ատեն բարձունքներու վրայ տեղաւորուած թնդանօթներ եւ հրացաններ կրակ բացին մեր վրայ։ Այն ատեն երկրորդ գրոհի մը պատրաստուեցանք։ Երկու լիպրանոց ռումբեր տեղացին երկու ժամ անընդհատ։ Հովիտը լեցուեցան ռումբերու ծուխով եւ Հաբէշներու բացած կրակով։ Գնդակ մը զարնուեցաւ մեր քարիւղի շտեմարանին։ Այն ատեն հրամայեցի դադրեցնել կրակը եւ վերադառնալ։ Ես իջայ Մաքալէ։ Այնքան ցածէն կը թռչէինք որ լեռներու վրայ դիրք բռնած մարդիկ կրնային ուղղակի զարնել մեզի»։

Ո՞ւր գնաց Աւրայից Աւրան

Եթովպիոյ կայսրը նոյեմբեր 19ին յանկարծ մեկնեցաւ մայրաքաղաքէն, սաւառնակ մը նստելով։ Կը կարծուի թէ Հարրար գացած է, աչքէ անցընելու համար հարաւային բանակը։

Պաշտօնական գեկոյց մը գաղտնապահութիւն կը պատուիրէ, որպէսզի Իտալացիները չիմանան, յարձակում գործելու կամ կայսրը գերի բռնելու համար։ Արքայից արքան մեկնեցաւ առտուն արշալոյսին, նախ մայր եկեղեցի երթալով եւ աղօթելով, ամբողջ զօրքստանին հետ։ Օդանաւ նստելէ առաջ, սաւառնակ մը հետախուզութիւններ կատարեց հորիզոնին վրայ։ Ցետոյ ճամբայ ելաւ կայսեր օդանաւը, ետեւէն ալ ուրիշ երկու սաւառնակներ։

Վէհիպ փաշան ալ շարժիլ սկսաւ

Լոնտոնի թերթերուն թղթակիցները կը հեռագրեն թէ Վէհիպ փաշա նոյ. 18ին ռազմագաշտ մեկնեցաւ Ճիճիգայէն, ուր կը գտնուէր ակիզբէն ի վեր։ Մինչեւ հիմա հարաւ հրամանատարներու նախանձը թոյլ չէ տուած գործօն դեր ստանձնելու Օկատէնի կռիւներուն մէջ, բայց Հաբէշներու վերջին պարտութիւնը այլեւս խորտակած է ամէն ընդդիմութիւն։ Իր հրամանին տակ կը գտնուին 500 հեծելազօրք եւ 1500 հետեւակազօրք, բոլորն ալ քաջավարժ։

Իտալական օդանաւերը այնքան վհատեցուցիչ ազդեցութիւն գործած են որ, Զօր. Նասիպու հրամայած է գիշերանց կատարել բոլոր զինուորական շարժումները։ Իտալացիները աւելի սառնեցնելու համար խուճապը, շաբաթ օր հետեւեալ վիրաւորական յայտարարութիւնը ձգեցին օդանաւով.

— «Եթէ չէք կրնար կռուիլ, աւելի լաւ է որ հեռանաք Ճիճիգայէն, որովհետեւ երկուշաբթի հոն պիտի գտնուինք»։

Վայրերան մարդոց կարծիքով, Ճիճիգա կրնայ իյնալ չորս օրէն։ Բայց Իրազեկներ կը պնդեն թէ Վէհիպ փաշայի եւ ուրիշ երեք թուրք սպաներու ներկայութիւնը կարօղ պիտի ներշնչէ վհատած բանակին։

*** Ռաս Սէյում, որ շաբաթներէ ի վեր ձայն – ծուն չէր հաներ, յանկարծ շարժիլ սկսաւ Մաքալէի եւ Ատուայի շրջաններուն մէջ, 20 – 30,000 զինուորներով։ Կը կարծուի թէ ձեռնարկ մը պիտի կատարէ իտալական բանակին հաղորդակցութիւնները խզելու, եւ աջ եւ ձախ թեւերուն միացումը արգիլելու համար։ Իտալացիներն ալ իրենց կարգին երեք զօրամասեր ղրկեցին, բոլորն ալ բնիկներէ կազմուած։ Ռաս Սէյում կ'ուզէ թշնամին քաշել եւ զարնել Թամպիէնի անմատչելի լեռներուն մէջ, որոնց բոլոր գաղտնիքները գիտէ, երիտասարդութիւնը հոն անցուցած ըլլալով։

4000 բանուորներու գործադուլը Սեն Շամոնի մէջ

ՍԷՆ ՇԱՄՕՆ, 25 նոյեմբեր (Յատուկ)— Զորս օրէ ի վեր ընդհ. գործադուլ հռչակուած է Aux Aciéries de la Marine-ի երկաթեղէնի մեծ գործարանին բանուորներուն կողմէ։

4000 գործաւորներ, միաձայն ու միակամ դադրեցուցին ամէն աշխատանք, պահանջելով յաւելում եւ բողոքելով կարգ մը խստութեանց դէմ։

Բազմաթիւ պահակներ կը հսկեն բարեկարգութեան։ Ամէն օր ժողովներ տեղի կ'ունենան։ Շրջանի քաղաքապետներն ալ գործաւորներուն հետ միացած կը խօսին եւ ատ կ'ուտան։ Սէն Թիէթէնի քաղաքապետն անգամ իր փոխանորդը ղրկած էր կերակրի օրուան մեթինկին համար։ Եթէ այսպէս շարունակուի, գործարանը շատ մեծ վնասներ պիտի կրէ։

Գործադուլը աւելորդականներուն ալ մեծ վնաս պատճառեց։

ԵՐԵՔ ԽՐՈՒԱԹ ՑԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆՆԵՐՈՒՆ ԴԱՏԸ ԷՔՍԻ ՄԷՋ
Ոտքի կեցողը՝ ՊԱՇՏՊԱՆ ՓԱՍՏԱԲԱՆ Գ. ՏԵՊՕՆ, ՈՐ ՎՏԱՐՈՒՆՑԱՒ
(Նրկու կողմը՝ ամբաստանեալները)

ՆՈՐ ԵՒ ԱՒԵԼԻ ԾԱՆՐ ՄԻՋԱԴԷՊ ՄԸ
ԽՐՈՒԱԹ ՑԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԴԱՏԻՆ ԱՌԹԻՒ

Պաշտպան փաստաբանը պաշտօնէն զրկուելով դուրս հանուեցաւ

ԵՐԵՔ ԱՄԲԱՍՏԱՆԵԱԼՆԵՐԸ ՈՐՈՇԵՑԻՆ ԾՈՄ ՊԱՀԵԼ

Նոր եւ շատ աւելի ծանր միջադէպ մը պատահեցաւ երէկ, Խրուաթ յեղափոխականներու դատավարութեան երկրորդ օրը։ Առաւօտ երեք բժշկական մասնագէտներ վկայութեան կանչուեցան, պարզելու համար ամբաստանեալ Միօ Քրալի մտային վիճակը։ Երեքն ալ միաձայնութեամբ պարզաբաներ գտան, պատասխանատուութիւնը չժխտելով հանդերձ։ Պաշտպան փաստաբան Տէպօն այս առթիւ ալ միջամտեց, բայց նախագահը զգուշացուց տալով ըլլալով միջադէպը փակուեցաւ։

Ցետոյ նորէն թարգմանի խնդիր մը ծագեցաւ։ «Թանչի» թղթակիցը, Քաւթէրան, միւս կողմէ կը պատմէ ընդունած ըլլալով թարգմանի պաշտօնը, նշանակուած էր ուրիշ մը, Հաւի Իլիչ, իրաւաբանական ուսանող։ Ամբաստանեալներէն Փավլիչ, ասոր դառնալով հարցուց,

— Սե՞րպ էք թէ խրուաթ։

— Եուկոսլաւ եմ, պատասխանեց թարգմանը։

Միւս ամբաստանեալը, Րայիչ, որ նոյն օրը պիտի հարցաքննուէր, իր կարգին հարցուց — Սերպիա՞ ծնած էք թէ Խրուաթիա։

— Ծնած եմ Եուկոսլավիա, պատասխանեց թարգմանը։

— Մենք Եուկոսլավիա չենք ճանչնար, բացագանչեց ամբաստանեալը, Եուկոսլաւիան ազգութիւն չէ։

ՑԱՆԿԱՐԾ ԿԱՊՈՅ ՄԸ ԲԵՐԻՆ ԴԱՏԱՐԱՆ

Մինչ այս մինչ այն, դատարանի ծառաներէն մէկը ծրար մը յանձնեց նախագահին, ուղղուած՝ երդուեալներուն։ Նախագահը յանձնեց անոնց գլխաւորին, որ բանալով տեսաւ կտոր մը՝ «Վանտալի» շաբաթաթերթէն։ Ցօդուածը բուռն յարձակում մըն էր Իտալիոյ մեղսակցութեան մասին եւ կ'ըսէր թէ իտալական կառավարութիւնը համոզած է պաշտպան փաստաբանը որ ամբաստանեալներուն ուրանալ տայ թէ թաղաւորը սպաննելու հրաման ստացած էին Անթէ Փավէլիչէն (բանտարկուած Միլանի մէջ)։

Պաշտպան փաստաբանը բողոքեց դատավարութեան ատեն գաղտնի ծրար բերել յանձնելու այս արարքին դէմ, բայց երդուեալներու գլխաւորը յայտնեց թէ իրենց անփականութիւնն է ծրարը։ Ցետոյ խորհրդակցութեան քաշուեցան եւ վերադառնալով գլխաւորը յայտարարեց թէ անկարեւոր բան մըն է եւ վառեցին եւ թէ այսուհետեւ նամակ եւն. չպիտի ընդունին։

Ասոր վրայ պաշտպան փաստաբանը արտօնութիւն խնդրեց գրաւոր բողոք մը յանձնելու։ Նիստը ընդհատուեցաւ, խորհրդակցելու համար։ Վերադարձուած ատեն, նախագահը յայտարարեց թէ իր բողոքները նկատի չառնուեցան, ստորագրուած չըլլալով։ «Ժամանակ չունեցայ» ըսաւ փաստաբանը, եւ զանգատեցաւ թէ թոյլ չեն տար որ իր տեսակէտները յայտնէ ինքն պարզէ։

— Ննոյ խօսեր, ազատամարտութի՞ւն, պոռաց ընդհանուր դատախազը։

ՓԱՍՏԱԲԱՆԸ.— Կարգիլեմ ձեզ այդ բառը գործածել։

ԸՆԴՀ. ԴԱՏԱԽԱԶԸ.— Կը պնդեմ, որովհետեւ գիտեմ թէ ուրիշ կուգայ այդ կողմը.

Փաստաբանը հակաճառեց աւելի ուժգնօրէն, Զանգակը ի զուր կը հնչէր. Աղմուկ – իրարանցում։

ՓԱՍՏԱԲԱՆԸ.— Ատպարէզ կը կարդամ ձեզի, դուք չպիտի ունենաք այս երեք մարդոց գլուխները, ոչ դուք, ոչ ալ ձեր օգնականը, դահիճը։

ԸՆԴՀ. ԴԱՏԱԽԱԶԸ.— Պէտք է վտարել, փաստաբաններու ցանկէն ջնջել Գ. Տէպօն։

ՓԱՍՏԱԲԱՆԸ.— Ես զաւակն եմ դատաւորի մը, դուք կ'ուզէք ապրուստ զրկել, անօթի ձգել զիս։ Ես կը մեղադրուիմ իբրեւ անկախ մարդ եւ բարեկամ Խրուաթներու եւ Մակեդոնացիներու։ Այդպէս գրուած է Եու–

(Շար.ը կարդալ Գ. էջ)

ԿԱՐՄԻՐ ԳԻԾԷՆ ՆԵՐՍ

ՈՂԻՄՊՈՍԻ ՏԵՂԱՇԱՐԺԸ

3.— Հայաստանը՝ վաղուր

Ռուսները մի առած ունին՝ «Ինչ որ խելքի մտքի մէջն է, յիմարինը՝ լեզուի ծայրը»:

Այն, ինչ որ Երեւանի մամուլը անհա քանի տարի է մեծ հոգածութեամբ աշխատում էր ծածկել, «Խորհ. Հայաստանը» իր նոր խմբագրի շնորհիւ հրապարակ հանեց կատարեալ մերկութեամբ:

Անդուշտ, Երզնկեան, Եսայեան, Այվազեան եզակի երեւոյթներ չեն, նրանք ունին եւ իրենց շրջապատն ու հետեւորդները թէ Երեւանում եւ թէ Հայաստանի ու Խորհ. Միութեան ուրիշ վայրերում: Արդէն «Խորհ. Հայաստանի» բերած տեղեկութիւններից էլ երեւում է այդ: Բերիայի գնդակահարման առթիւ արտայայտուած դժգոհութիւնները տեսանք: Մայրաքաղաքի ղեկավարութեան մաքրագործումից յետոյ, գաւառներում էլ նոյն աշխատանքը սկսուած է: Այսպէս, հոկտ. 11ին, Լէնինականի քաղկոմի պլենումում, Ա. Խանջեանը պաշտօնից հեռացրել է քարտուղարներ Ղարիբեանին եւ Խաչիկեանին, իսկ դրանից առաջ կուսակցութեան շարքերից վտարուել են քաղկոմի անդամներ Ա. Ցակոբեանը եւ Աղաջանեանը: Դա, ի հարկէ, սկիզբն է երկանց. նման վտարումներ բնականաբար տեղի են ունեցած եւ պիտի ունենան ուրիշ կենտրոններում էլ:

Ի՞նչ է պատճառների եւ պատժուածների վէճի բուն իմաստը: — Նախ այն հարցը, որ Հայաստանի խորհրդայնացման հէնց առաջին օրերից սկսած զբաղեցրել է բովանդակ հայ մտաւորականութիւնը եւ մարդկային խելք ու սիրտ ունեցող հայ կոմունիստներին — Հայաստանը պէտք է ծառայէ՞ հայ ժողովրդի՞ն, թէ Ռուսաստանի շահերին: Հայկական հողը պէտք է մշակուի իր վրայ ապրող ժողովրդի՞ն ապրեցնելու համար, թէ հում նիւթ պիտի հայթայթէ Ռուսաստանի գործարաններին: Ուրիշ խօսքով, Հայաստանը պէ՞տք է ունենայ սեփական ժողովրդական տնտեսութիւն, թէ պիտի լինի գաղութ Ռուսաստանի համար, ինչպէս Հնդկաստանը կամ Սուդանը՝ Անգլիայ համար:

Եթէ որդեգրուի այն տեսակէտը, որ Հայաստանը ամէնից առաջ իր ժողովրդի համար է, որ հայկական հողը պէտք է առաջ գոհացնէ իր զաւակների կարիքները եւ յետոյ միայն աւելորդը տայ ուրիշին, այն ժամանակ Հայաստանի տնտեսութիւնը մէկ ձեւով պէտք է կազմակերպուի. եթէ ընդունենք, որ Հայաստանը գաղութ է ուրիշ, աւելի մեծ երկրի համար, տնտեսութեան ձեւերը կը լինեն ուրիշ: Առաջին դէպքում պէտք է զարկ տալ մշակոյթի եւ արդիւնաբերութեան այն տեսակներին, որոնք ծառայելու են տեղական ժողովրդի անմիջական կարիքներին եւ ազդակ են հանդիսանալու երկրի զարգացման: Երկրորդ դէպքում՝ ուշադրութիւն է դարձնելու տնտեսութեան այն ճիւղերի վրայ, որոնք նիւթ պիտի հայթայթեն Մոսկուային:

Առաջին տեսակէտի ջատագովները գտնում են, որ Հայաստանում առանձին աշխատանք պէտք է թափուի, առաջին հերթին, այսպէս կոչուած, տեղական մշակոյթի եւ արդիւնաբերութեան ճիւղերը զարգացնելու համար — երկրագործութեան մէջ՝ հացահատիկների մշակութիւն, այգեգործութիւն, պտղամշակութիւն, կաթնային տնտեսութիւն, բանջարանոցներ, մեղուաբուծութիւն եւն.: Զուգընթաց, ի հարկէ, եւ բամբակը, պայմանով որ նա չվնասէ միւսներին: Արդիւնաբերութեան մէջ զարգացնել աւելի սնունդի, հագուստի եւ առհասարակ, այսպէս կոչուած, թեթեւ արդիւնաբերութեան տեսակները: Հաղորդակցութեան միջոցների մէջ գլուխ բերել Երեւան - Ադստաֆա երկաթուղագծի կառուցումը՝ ազատուելու համար վրացական հակակշռէն Թուրքաստանի հետ ունեցած երկաթուղային յարաբերութիւնների խնդրում: Մի խօսքով, առանց հիմնական չեղումի խորհրդային ընդհանուր տնտեսութեան սկզբունքներից ու պայմաններից, առանց խանգարելու Խ. Միութեան տնտեսութեան ընդհանուր, Հայաստանի տեղական պահանջներն էլ որոշ չափով հաշուի առնել՝ ապահովելով վերջինիս համար տնտեսական ինքնուրոյնութեան որոշ աստիճան: Խօսքը, ի հարկէ, ազգային ինքնամփոփ տնտեսութեան մասին չէ, ոչ ոք հայ բոլշեւիկներից այդքան հեռուները չի գնում. ամէնից աւելի «ազգային» համարուող կոմունիստների համար էլ Հայաստանը սոսկ մէկ օղակն է Խորհ. Միութեան քաղաքական ու տնտեսական համակարգութեան մէջ: Հայաստանը, որպէս ազգային քաղաքա - տնտեսական միութիւն, նրանց գլխում, ի հարկէ, տեղ չունի ու չի կարող ունենալ:

Բայց նրանց այսքան համեստ պահանջներն էլ Ստալինի մաղանի տակ չեն հանդուրժւում: Հայաստանը, Մոսկուայի աչքում, ինքնուրոյն արժէք չէ, նա լոկ միջոց է «Խորհ. Միութեան անկախութեան նուաճման եւ ամրապնդման» համար: Այդ պատճառով Հայաստանի տնտեսական «պլանի» մէջ առաջին հերթին դրւում են այն ճիւղերը, որոնք ծառայում են «Խորհ. Միութեան անկախութեան նուաճման եւ ամրապնդման» — բամբակը, պղինձը, վերջերս կաուչուկը եւ արդիւնաբերութեան այն տեսակները, որոնք արտադրում են արտածութեան յատկացուած առարկաներ: Տարը տարուց աւելի է Հայաստանի ժողովրդի տնտեսական ուժերի եւ շինարարութեան մի ահագին մասը վատնւում է բամբակի, պղնձի եւ համամիութենական ուրիշ տնտեսական ճիւղերի վրայ: Եթէ մարդ հաւաքէ այդ «ճակատում» առուածները, գրուածներն ու արուածները, եթէ ի մի գումարէ վատնուած հարստութիւններն արտայայտող թուերը — հատորներ կարելի կը լինի կազմել: Հայաստանի ժողովուրդը բնազդօրէն դիմադրում է իր հայրենիքը գաղութացնելու ձգտումին: Կառավարութիւնը դըժոխային միջոցներ է ձեռք առնում կոտրելու համար ժողովրդի այդ հակառակութիւնը: Եւ պայքարը շարունակւում է անընդհատ:

Հայաստանի գաղութացման քաղաքականութիւնը Մոսկուայի քաղաքականութիւնն է: Մոսկուայում ծրագրուածը անց է կացւում Թիֆլիսի միջոցով: Երեւանը միայն գործադրողն է: Նա սեփական կարծիք եւ ինքնուրոյն գործելակերպի իրաւունք չունի: Երեւանում նստողները Մոսկուայի ու Թիֆլիսի չինովնիկներն են սոսկ: Նրանք պաշտօնի վրայ կը մնան քանի հաւատարիմ են «ստալինեան ընդհանրական գծին», կը տապալուեն, եթէ փորձեն որ եւ է առարկութիւն անել:

Այս երկու մտայնութեան, այսպէս ասենք՝ «ազգայինի» եւ «հակազգայինի» գծի տիպար արտայայտիչն են մեզ մօտ Ա. Երզնկեանն ու Ա. Խանջեանը: Երկուսն էլ պատեհապաշտ, աննկարագիր, միջոցների մէջ խտրութիւն չդնող, չինովնիկի հոգեկան կառուցուածք ունեցող մարդիկ: Երկուսի համար էլ Հայաստանն ու հայ ժողովուրդը նպատակ չեն, այլ միջոց անձնական «կարիէրայի» համար: Երկուսն էլ իրենց դիրքը պահում էին հաճոյակատարութեամբ, զանազան լարերի վրայ խաղալով: Բայց Խանջեանը լաւ ձի էր բռնել եւ երբեք տանուլ չի տալիս: Երզնկեանի ձին, ի վերջոյ, ետ մնաց— հետեւանքը ողբալի անկում: Հրապարակը միշտ Խանջեաններինն է, որոնց թիկունքին կանգնած են Ստալիններն ու Բերիաները

Մեզ համար, ի հարկէ, կարեւորը խնդրի անձնական կողմը չէ. ո՛չ Խանջեանի վերելքն է էական եւ ոչ Երզնկեանի անկումը: Անձերը, վերջին հաշուով, խորհրդային աշխարհում մեծ նշանակութիւն չունին: Կարեւորը անձերի բախման ընթացքին երեւան եկած գաղափարներն ու գործերն են: Իսկ այդ տեսակէտից Երզնկեանի անձնական ողբերգութիւնը խիստ կարեւոր հարցեր երեւան բերից եւ նոյն իսկ կոյրերին տեսանելի դարձրեց Հայաստանի մարմինը յօշոտող չար վէրքեր:

Այդ կոյրերը, որոնց թիւր արտասահմանում մանաւանդ բաւական շատ է, չեն կարող, վերջապէս, չտեսնել ու չհամոզուել, որ դաշնակցական մամուլի քննադատութիւնը Հայաստանի տնտեսական ճորտութեան մասին պարապ խօսքեր չեն, այլ հիմնուած են փաստացի տուեալների վրայ: Մենք ասում ենք եւ ահա բոլշեւիկեան Ողիմպոսին համոզ վկայութիւնները հաստատում են, որ Հայաստանը իրօք դրուած է գաղութային վիճակի մէջ Ռուսաստանի նկատմամբ եւ որ ամէն ոք — ինչ դիրքի եւ աստիճանի եւ լինի— որ կը համարձակուի ձայն բարձրացնել այդ ողբերգական կացութեան դէմ, կ'ենթարկուի անողոք պատժի:Երզնկեանների, Եսայեանների, Այվազեանների ճակատագիրը՝ ձեզ ապացոյց:

Դժբախտ փաստը այս է. Մոսկուային հարկաւոր են Հայաստանի բամբակն ու պղինձը, իսկ հայ ժողովուրդը կարող է մեռնել ու սոված էլ մնալ: Անգլիացուն հարկաւոր են Սուդանի բամբակը եւ Հնդկաստանի բուրդը— Սուդանցի եւ Հնդիկ ժողովուրդները կարող են մեռնել ու սոված մնալ: Տարբերութիւնը ի՞նչ է «կոմունիստական» եւ «իմպերիալիստական» գրութիւնների միջեւ:

Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԼԻԲԱՆԱՆԷՆ

ՏԱՍԸ ՏԱՐԻ ԱՌԱՋ ԵՒ ՀԻՄԱ

ՊԷՅՐՈՒԹ, 1 Նոյ. (Ցառաջ).— Առաջին գիշեր: Հակառակ ծովային ճամբորդութեանս, այդ գիշեր, դարձեալ չկրցայ քնանալ: Հազար ու մէկ մտածումներ եկան ու անցան մտքիս պրիսմակէն ..

Վերջապէս լոյսը բացուեցաւ: Այս պահուս ուր մարդիկ աւելի լաւ պէտք է քնանան, ես մինակս, լուռ, սենեակիս պատուհանէն դուրս կը նայիմ:

Փողոցը ուր կը դիտեմ, լայն ու մաքուր է: Վերջին ձեւով շինուած փարիզեան պողոտայ մը կը յիշեցնէ: Մարդիկ 75% եւրոպական տարազով են: Խանութները նոյնպէս: Երթեւեկ: Եւ կառքե՛ր, կառքե՛ր ....

Առաւօտ: Կ'աճապարեմ դուրս ելլել, երթալ ու պտտիլ հայկական վրանաքաղաքն ու նոր աւաններ եւ սերտել տարագիր Հայուն կեանքն ու գործը:

Սենեակիս դուռը կը բացուի պանդոկիս գրասենեակին մէջ: Ցանկարծ, կը տեսնեմ անօրէնը՝ Գ. Մ. Թուրբիկեան, որ գրասեղանին առջեւ նստած «Ցառաջ» կը կարդայ:

— Ի՞նչ է այդ, Տասուր, ինչո՞ւ այդքան կանուխ արթնցեր ես: Գնա քնացիր, յոգնած ես:

Կը կենամ: Կը խօսինք: Կը լսէ եւ կը լսեմ

Ու քանի մը վայրկեան վերջ արդէն փողոցն եմ:

Փողոցը ուրկէ կը քալեմ, կարծես, Փարիզի Շան զ'Էլիզէն է: Հող չորս պողոտաներու մէջ, ոստիկան մը ճերմակ ձեռնոցները ձեռքին կառքերու կարգապահութեան կը հսկէ: Գամասոր արահետ մը (փառաւոր բլուրէ) անցնելով՝ կանգ կ'առնեմ գրքի վաճառանոցի մը առջեւ: Կը նայիմ ներս: Մինչեւ բերանը լեփլեցուն: Կը հիանամ: Ցանկարծ հայերէն խօսակցութիւն մը կը ստիպէ որ աւելի կենամ: Կը հետաքրքրուիմ: Եւ ահա վաճառատան ճակատը կը կարդամ «...եան»: Քանի մը քայլ ալ վեր դարձեալ գորգավաճառատուն «...եան»: Կը նայիմ աջս, կերպասի վաճառական «...եան», քովը հագուստի վաճառական մը «...եան»:Այս փողոցին որուն Շան զ'Էլիզէ անունը տուինք, հիմա, ուրախ կը քալեմ: Որ եւ է վաճառատան ճակատը կարդալու համար եթէ կանգ կ'առնեմ դրան առջեւ ու կը դիտեմ ներսի մաքրութիւնը, շարուածքը, եւ ապրանքներու ճոխութիւնը, մտքէս կ'անցնի:

— Հայկական ըլլալու է:

Ու փորձս կ'իրականանայ:

Կ'անցնիմ ուրիշ փողոց մը: Դարձեալ «...եան» «...եանի» մօտ: Հիմա, դուն իմ տեղս եղիր ու մի հրճուիր, հայրենակից, երբ կը կարդաս հայերէն, ֆրանսերէն եւ արաբերէն լեզուներով սա ապակիին վրայի գրուածքը

«Զարդարեցէք ձեր կահկարասիները հայկական ձեռագործով»:

Ու կը նայիմ ապակիէն ներս: Հայ ստեղծագործ ձեռքը ինչեր չէ շարեր հոն: Եւ ամէն անցորդ կամ գնորդ կարելի չէ որ չըսէ.

— Ի՞նչ գեղեցիկ են սա հայկական ձեռագործները:

Փողոցը կը լմնայ ու ես կ'անցնիմ ուրիշ փողոց մը:

Հոն ուր կը պտտիմ, Պէյրութի սիրտն է: Ժամագործի մը խանութին առջեւ կը կենամ ժամացոյցս շտկելու: Ապակիին ետեւ շարուած զարդեղէնները պատճառ կը դառնան որ հոդ կենամ: Արդէն իմ ուզածս ալ այդ է: Այսքան մաքուր եւ ճոխ վաճառատան դրամարկղին վրայ ձգուած «Ցուսաբեր» մը կասկած արթնցուց ներսս: Ու այդ կասկածս ստուգելու համար խանութին ճակատը կը կարդամ.

— «...եան»:

Ծովը քովը, հայ ակնոցավաճառ մը իր խանութին ապակիին ետեւ, ակնոցներուն քանակովն ու արժէքովը կը հպարտանայ.

Քիչ մը վեր, Արդարութեան եւ Մարդասիրութեան պալատներուն քով եւրոպական պողոտաներուն մէջ, ինչո՞ւ չըսեմ նաեւ ճիշդ Պէյրութի սրտին վրայ, հայ սափրիչը նորաձեւութիւններով իր խանութն է կանգներ.

Անդին, ուրիշ շատ մը փողոցներու մէջ, զանազան ձեւերով շինուած կօշիկներու ծանրութեան տակ հեւացող խանութները, սիրելի ընթերցող, կարծիքդ թող չփոխեն, եթէ անոնց խակութիւնը գիտնալու համար դրան ճակատը չես կարդար: Արդէն, երբ քովէն անցնիս, ներսէն ակամայից հասնող Հայրենի բարբառը քեզ պի՞տի խանդավառէ:

Ինչո՞ւ չզգամ գրավաճառ - թղթավաճառը, երբ իր Թրքախօս հայ յաճախորդին՝ Երեւան ի վեր կը պոռայ.

— «Եթէ կը հաճիք հայերէն խօսեցէք»:

Սիրելի ընթերցող, եկուր քիչ մըն ալ սա գեղեցիկ շէնքերու հասակն ի վեր նայէ: Եթէ կրնաս մի հրճուիր: Շատերը հայ ճարտարապետին մտքին արդիւնքն են:

Եթէ քալելու ուժ եւ նայելու դեռ կարողութիւն ունիս, հեզ մըն ալ աչքերդ պատերէն վեր դարձուր, կարծես փսփսաց մէկը ականջիս: Հնազանդեցայ. Գաւուհաններուն վրայ հայ թիկնի մը ազգասախաւակն է կախուած: Անոր մօտը եւ ամէն տեղ լուսանկարիչը պատին կամ սախտակին վրայ իր գործը կ'երաշխաւորէ: Հոն եւ ամէն տեղ զերծաւիր իր կերպասին ու վարպետութեան զովքը կ'ընէ:

Եթէ տասը տարուան ընթացքին եղած այսքան փոփոխութիւնը չի բաւեր, եկուր քիչ մըն ալ շարունակէ, ընկեր: Մեր գիտցած «...եան»երէն զատ, սա մէկ քանին ալ աւելցուր: «...ունիւններ, ...օֆներ: «Փիլէն» ու «Փօլներ, «Ժան» ու «Ժաքներ եւ «Ձօրճներ:

Սիրելի «Ցառաջ», գիտեմ շատ երկարեցի, բայց գիտնալով որ միակ մտածմունքդ տարագիր ցեղդ է, անոր համար կը չարչարուիս, եւ անոր սիրոյն կը զոհես հեք ու կեանք, քաջութիւն ունեցայ քիչ մը երկարելու: Ներողութիւն: Ու թոյլ տուր որ քիչ մըն ալ աւելցնեմ:

Կէսօր: Ճամբաս կը փոխեմ դէպի ճաշարան: Հազիւ քանի մը քայլ, խոկոյն կ'իմացուր չենք մը ուշադրութիւնս կը գրաւէ: Վարէն վեր ակնարկ մը պտտցնեմ ու կը կենամ:Դրդ յարկին վրայ, բանուորներու երթեւեկ, բահ ու բրիչի աղմուկ: Առնեն առեւն, անոնց մէջէն, երգի մը կտոր, քարի մը պէս փրթելով վար կ'իյնայ:

Աղջի բախտաւոր,
Որմէկ քու ակրին ..

Եղանակը չրթներուս սակարան կը հասնիմ, ուր առաջին քայլիս հրամայողներու տեղատարափ մը կը թափի: Կը մտնեմ հայ դրամափոխի մը եւ կը խօսինք: Մտերիմ հարցումներէս, մարդը կը յայտնէ [illegible]րէ.

— Այս սակարանին մէջ գտնուող ամբողջ դրամափոխները Հայեր են եւ ղեկավարը Հայ:

Եւ սակայն, այս ամէնէն վերջ, [illegible] գործութիւնը հոս ալ, հիւսիսէն փչող ցուրտ հովին պէս կը խարազանէ անխնայ:

ԾԱՏՈՒՐ ՊԷՐՊԷՐԵԱՆ

Ի ՊԷՏՍ ԶԱՐԳԱՑԵԼՈՑ

Սիրելի Արամ.— Գրականութի՞ւն թէ Քերականութիւն: Ուրիշ խօսքով Քերականութեան ուսումը անհրաժե՞շտ է արդեօք Գրականութեան համար:— Այս հարցը ծագած է մեր մէջ չորս տասնեակ տարիներ առաջ. Մեծանուն Եղիան (Տէմիրճիպաշեան) այն կարծիքին էր որ Քերականութիւնը անհրաժեշտ չէր, խնդիրը արտայայտելու կարողութեան վրայ էր ճիշդ ինչպէս որ նախորդով արդէն կը բացատրէինք եւ այսօր այս հարցն ալ այսքան ծեծուելէ վերջ, կը թաղենք մեր դասարանի ջերմոցին աճիւնն[illegible] բուն մէջ: Արդէն դարերէ ի վեր մեր գործը եղած է ... թաղել:

Եղիան իր պայքարին մէջ յաղթական մըն էր— վկայ Երկրագունտին հիանալի գրուածները: Բայց անանց ընդդիմադիրի չյաղթանակեց իր տեսութեան հակառակորդներ [illegible] դան: Եւ իրաւամբ: Թեր ու դէմ արտայայտուեցաւ, թէեւ խորաչափ չափ միանգամայն պաղարիւնով: Եւ Եղիան, համանուն մարգարէին երկնաթռիչ խոյանքով ինքնաւոր այդ վերնաձեմ միտքը, առանց զիջանելու, հաւանեցաւ նաեւ իր ընդդիմախօսին գլխաւոր փաստարկութիւններուն, որոնց հիմը, շատ համառօտ կերպով, յայտնեցինք մեր նախորդ գրութեան մէջ: Այդ ընդդիմախօսը, սիրելի Արամ, քու Տարպաղ [illegible] էր, որուն այժ տուին Գուրգէն ու Պէշկէթեան — երկուքն ալ, մանաւանդ առաջինը — քերականական կանոններու տախտակ մխոցներ. — Այս փոքր ծանօթութիւնը վերյիշեցինք որպէսզի նոր սերունդը գիտակցաբար իր ճամբան քալէ, այս քերականական - գրական նիւթին շուրջ ալ կազմուող մը յօրինելով իրեն համար:

Որպէսզի սխալած ըլլան գիտունները այս նիւթին, պէտք է զուգակշիռ մըն ալ ընել.— Դիտած էք անշուշտ որ եւրոպական լեզուները շարադրական «ճնայուն» կամ, գրեթէ միայն կարգ մը ունին, բայց, [illegible] բայի, սեռի խնդիր, բառութեան [illegible], գիր, ինչպէս նաեւ մակբայ, նախադրութիւն, նոյն իսկ ձայնարկութիւն — առանց ամէնքը ճշգրիտ, որոշ, կանոնուած եղանակ մը, կարգ մը ունին շարադրութեան մէջ: Կարծեմ, ոչ ոք կրնայ առարկել այս մասին: Դարձեալ, կարծեմ, ոչ ոք կրնայ առարկել, եթէ ըսենք որ մեր լեզուին մէջ այդ քերականական - համաձայնական կարգը բնաւ նոյնը չէ. գրողէ գրող կը տարբերի: Հոգ չէ, [illegible] տարբերիլը, եթէ անով բառերը [illegible] կարգօրէն չխճողուին եւ [illegible]

ԷՋ ՄԸ ԿԻԼԻԿԻՈՅ ՊԱՏՄՈՒԹԵՆԷՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՎԵՐՋԻՆ ԹԱԳԱՒՈՐԸ ԼԵՒՈՆ Ե. ԼՈՒՍԻՆԵԱՆ

Իսկ Սոհիէ Տուլսար, եթէ Սուրբ Երկիր ընկերացաւ իշխանուհիներուն, ստոյգ է որ հոն չմնաց, որովհետեւ զինքը՝ հինգ տարի յետոյ Ավինեօն կը գտնենք, Կղեմէս Է. Պապին մօտ, ուր ի նպաստ իր տիրոջ կը բարեխօսէր:Կարգ մը յիշատակարաններ իսկ, իրաւունք կուտան մեզ, ենթադրելու թէ ան ուրիշ առաքելութիւններ կատարեց մանաւանդ Հռոմէացիներու Թագաւորին եւ Ֆրանսայի եւ Անգլիոյ արքունիքներուն մօտ:

Եթէ Լեւոն խիստ բանտարկութեան մը յատուկ տաժանքներուն չենթարկուեցաւ, սակայն ճանչցաւ գերութեան մասնայատուկ սարկութիւնն ու դառնութիւնները:Կրնար, իրօք կ'ըսէ. «Հայաստանի ժամանակագրութիւնը», ազատօրէն կիրարկել իր պաշտամունքը Սէն Մարթէն եկեղեցին, թղթակցիլ Եւրոպայի վեհապետներուն հետ, Գաղեսուին զացող ուխտաւորներուն այցելութիւնն ընդունիլ, որոնք սովորաբար կանգ կ'առնէին որ իրենց մեծարանքը ընծայեն իրեն: Այս դիւրութեան շնորհիւ է, որ կըցան իրեն կապել իբր խոստովանահայր Ժան Դարտէլ անունով Ֆրանչիսկեան Ֆրանսացի մը, որ այնքան ազդու կերպով աշխատեցաւ իր ազատագրման համար: Եգիպտացիները ամէն ճիգ թափեցին սակայն, որ զինքը հաւատուրացութեան մղեն, ամէնէն սպառնալից միջոցներով եւ ամէնէն անարգ լլկանքներով: «Երբեմն այն սպառնալիքով թէ տանջահար պիտի մեռցնեն, երբեմն ալ իր կեանքին ամենատարրական պէտքէն զրկելով, զի յաճախ կը պատահէր որ ինք, Թագուհին, իրենց աղջիկը, մէկ խօսքով՝ ընտանիքը, ամբողջ օրը, մինչեւ իրիկուն պատառ մը հաց չդընէին իրենց բերանը»:

1377ի սկիզբները, անակնկալ պատահար մը քիչ մը մեղմացուց իր ճակատագիրը:Մելիք Աշրաֆ Շապան սպաննուեցաւ պալատական յեղափոխութեան միջոցին: Իր զաւակը, Մելիք էլ Մանսուր, եօթը տարու, թագաւոր հռչակեցին եւ կառավարութիւնը յանձնեցին խնամակալական ժողովի մը: Ամէն ինչ կարելի էր սպասել էմիրներու շահախնդրութենէն, անոնք իրարու կը յաջորդէին արագօրէն, այս խռովայից ժամանակին:

Զանազան դեսպաններ հասան Գահիրէ, Կիպրոսի Թագաւորին, Նաւարրի Յովհաննա Թագուհիին, Կ. Պոլսոյ կայսեր անունով, Թագաւորին ազատ արձակումը խնդրելու համար. Բայց պատգամաւորները ոչ մէկ ազդեցութիւն գործեցին Եգիպտացի նախարարներուն վրայ, «որովհետեւ խեղճ ու կրակ հագուած էին, եւ առանց որ եւ է պատուական երեւոյթի, եւ այն ընծաները, զորս կը բերէին «դոյզն» արժէք մը կը ներկայացնէին». Եւ գիտնալու է, գիտել կուտայ «Հայաստանի ժամանակագրութեան» հեղինակը, որ եթէ մեծարժէք նուէրներ բերած ըլլային, Թագաւորը պիտի յանձնէին անոնց, վասնզի Սարակինոսները չափազանց ընչաքաղց եւ շահաղէտ մարդիկ են, եւ այնքան կոկորդամոլ ու հպարտ, որ բան մը չառին: Երբ տեսան որ թանկարժէք բան մը բերած չեն, բանի տեղ չդրին զանոնք»:

Թագաւորը որոշեց կոչ ընել՝ Արագոնի Թագաւոր՝ Պետրոս Դ.ին: Այս իշխանը լաւագոյն յարաբերութիւններ կը մշակէր էմիր Պարխուքի հետ, որ այս միջոցին, ամենազօր էր Եգիպտոսի մէջ եւ անվիճելի տէրը կառավարութեան: Պետրոս արդէն առիթ ունեցած էր Հայաստանի Թագաւորին հարցը պաշտպանելու Պարչելոնցի վաճառականի մը, որ նաւատէր էր Ֆրանսուա Սադլոզայի մէջ - նորդութեամբ: Բայց էմիրը, որքան ալ տրամադիր էր ընդառաջ երթալու սպանիացի վեհապետի փափաքին, չէր յօժարած բանակցութիւններ կատարել, որքան ատեն որ այս առթիւ մասնաւոր դեսպան մը կարգուած չըլլար

Լեւոն խորհեցաւ թէ գործելու ժամը հասած էր: 1375 մարտ 1ին՝ Պարչելոնա ցամաք ելաւ Դարտէլ Ֆրանչիսկեանը, եւ Պետրոսին ներկայացուց գերի Թագաւորին խնդրանքը:

Այն ընդունելութիւնը զոր կը սպասէր եւ գտաւ, հեռու էր իր ակնկալութեան համապատասխանելէ: Արագոնի Թագաւորը իրօք կ'ուզէր ցըլկանալ տրամադրել Նաւարկութեան համար, բայց երբեք չէր ուզեր ծախքերուն մասնակցիլ, եւ զոյգն չափով մը իսկ, իր թագաւորութեան եկամուտներով մասնակցիլ Թագաւորին փրկագինին

Առատաձեռնօրէն Գոնդրմա Սարաբային՝ Գաթալան ասպետի մը, գործին հոգածութիւնը յանձնելով, երկու նամակներ տուաւ, գրուած ամէնէն շողոմարար եւ հաճոյալի բառերով, որոնց մին՝ սուլթանին, եւ միւսն ալ Պարխուքի ուղղուած էին: Այդ նամակներով կը հաւաստէր իր «սիրալիր աղապատանքն ու կատարեալ վստահութիւնը»: Բայց հոս էր որ կանգ կ'առնէր Արագոնցի միապետին վեհանձնութիւնը: (Իր գլխաւոր մտահոգութիւնն եղաւ իրեն տաղտուկ պատճառող Ֆրանչիսկեանին ձեռքէն կարելի եղածին չափ շուտ ազատիլ, եւ անխտան հաճոյքով տեսաւ անոր Կատալոնիայէն մեկնիլը):

Հայաստանի Թագաւորին պատգամաւորները Մեսինա Գամբասի մէջ հանդիպեցան Յովհաննէս Ա.ի եւ այսպէս ջերմագին ընդունելութեան մը արժանացան: Այս ասպետական իշխանը, յուզուած Լեւոնի դժբախտութենէն, անմիջապէս տեղեկութիւն առաւ այն փրկանքի մասին, զոր սուլթանը կը պահանջէր յայտարարելով թէ կազմ ու պատրաստ էր դնել վըճարելու: — «Տէ՛ր արքայ, պատասխանեցին պատգամաւորները, [illegible] թանը շատ հարուստ է եւ բան մըն ալ չի պահանջեր, բայց կը փափաքի որ քրիստոնեայ միապետները իրմէ խնդրեն որ իր ի պատիւ Լեւոն Թագաւորը ազատ արձակուի: Սակայն այնպէս հաճոյքով պիտի ընդունէր քանի մը հազուագիւտ եւ թանկագին առարկաներ, որոնք իր երկրին մէջ չկան, ինչպէս ծիրանի կերպասներ, սպիտակ եւ մոխրագոյն մուշտակներ եւ տեսակաւոր բազէներ եւ այլօրինակ իրեր».

Թագաւորը խոստացաւ հաւաքել բոլոր այս ընծաները եւ անոնց միացնել շատ սիրալիր եւ մտերմական [illegible] նամակ մը սուլթանին համար որ [illegible] Թուղթի հետ պատրաստուր, որ քիչ յետոյ պայթեցաւ, ժամանակ մը [illegible] վեհանձն տրամադրութիւնը անգամ [illegible] յուծեց: Առաջին առթիւ, երբ ի վի[illegible]ճակի եղաւ, գործադրեց իր խոստումը, եւ այն դեսպանները, որոնք 1382ին մայիս ամսուն, Պարչելոնա հասած էին, Պետրոս Դ. Թագաւորին դեսպաններուն ընկերակցութեամբ նաեւ [illegible] Աղեքսանդրիոյ ուղղութեամբ (7)

(Շար.)

...ժողովրդութիւն առաջ չգայ։ Ու՛չ թէ ...տարրերը կը տարրերէ, այլ երբեմն ալ ...ապաւորուի, եւ մեր լեզուին առողջ ...կը պղտորի։ Ուստի, թող ...գրականութիւն եւ այլ ինչ,պէտք ...ողանու ըլլանք ժամանակին բառե... արքին, թէ ինչպէս եւ ո՛ւր ...է գնել առօրաբար տէր բա... եւ բնութեան խնդիրները, ...էն, որպէսզի լեզուին յա...թիւնը պահուի եւ ընթերցողին ...վրայ աղէ մեր իմաստնե... — Հոս նորէն, իբ... օրինակ, կը բերեմ օտար լատ... գրողներուն պարագան։

Մեր մէջէն անոնք որ մեր հին ու ...գրական պատմութեան հետեւած ...ուսումնասիրած են զայն, գա... աստիճաններու կը բաժնեն ...ները, եւ աստիճաններու այս ...թիւնը կը բխի անոնց գրե... լուսաւորութեան կամ մը... Հանգամանքներէն։

Ուրեմն, սիրելի Արազ, ո՛ր կողմէն ...անք, կուգանք կը յանգինք ...Քանի որ մութի եւ ...կայ գրականութեան ...նկարչութեան մէջ, ...պէտքը ստիպողա... է եւ ահա Գրականութեան եւ ...ականութեան իսկութիւնը, հա... ոգին, անխուսափելի չափը։ ...Համաձայնութեան վրայ ...նկարչութեան մէջ լոյ... արուեստի բարեխառնութեան ...։

Այսպէս, չէ՞։ — Կէտ մըն ալ կայ ...փափաքէի մասնանիշ ընել. ...թէ, որպէսզի ո եւ է իմաստ կա... «վերլուծելը», անհրաժեշտ է ...դատողական տրամաբանական չա... մը։ Ահա՛ մեր ընթացքին ...սաւեթիւն մը եւս — վերլու... կը նշանակէ հատուածը վե... բաժնել իր օրինական մասե... Օրինակի բանք, դատական ...թեամբ. այսինքն՝ ո՞ր մա... մասին հետ պէտք է կապել ...թէ մէկն մի բառ հան... իր պրացիին ի՛նչ դիրք եւ առն... Ճիշդ ժամացոյցի մը ... կը քակենք մաս առ մաս, ...բաժին, փափկօրէն եւ ..., այնպէս որ, յետոյ, ...է նոյն անշատ եւ առողջ... կտորները իրարու ագու... ժամացոյցը առանձ իր վե... Ահա՛ վերլուծելը, ...։ Կրկնենք, Ներողու... Որպէսզի այս գործողութիւնը ...եւ համադրութիւնը յետոյ ...ըլլայ, պէտք է մեր հատուած... ներկայացնէ ժամացոյցի մա..., ազոյցին կանոնաւորութիւ... Ուստի, ահա՛ քերականութիւնը։ ...անոնց պատկեր բովանդակող հան... արտադրական կարգաւորութիւնը։ ...նոր, ապա պատուղը։

...փոքր փորձ մը համար ...մը, զոր օր. Նորապատկ ...Կիլիկեանին առ նախադա...— Լայկանութիւնը հայկա... ածականութիւն մըն է։ — Այս հատ... վերլուծելէ առաջ պէտք է ...որ ո եւ է հատուածի կամ ...թեան էական մասը բայն ... Ուստի հատուածը քակելու համար ...փնտռենք կ՚անենք անոր թելին ...կապը, կիպը Արդ, վերի ...մէջ այդ կապը իր տես... արդէն, առ մեր աղուոր, նո..., նոյնքան ալ չէզոք է, այս գիրը ...վայաբէլար, զոր անխելքներ վե... են մեր լեզուէն, առժամա...։

Ներողութի՛ւն, սիրելի Արազ, հաս..., պաքեգոտէս քալեցիր ...

Ուրեմն, կը դառնամ հլու, գեղա... նման, իմ մասերին, ուր բաւա... երկար ժամանակ անցուց Նազով... — Առինք է բայր, որ «ըլլալ» ... ամեն. ներկայ Գ. դէմքն է, ... Ա. դէմքը ԵՄ, Բ.ը ԵՍ, Գ.ը Է։ ...բայը այսպէս գտնենք եւ ճշդենք ...դիրքը, անմիջապէս վերջը ... է գտնենք անոր տէրը, ենթա... է կ՚րսենք, բայց ո՞վ է, ի՞նչ է. Գտնենք հատուածին եւ այս ...ընենք — Ի՞նչ բան հայկա... ունակութիւն է — Պատասխան՝ ...ութիւնը (ի՛նչ ալ լաւ կ՚եր... դասաւորուեցան, չէ՞)։ Ուրեմն է բա... տէրը, ենթական յայկանութիւնն ..., չէ՞։

Հոս միւս մասին անցնելէ առաջ ...թիւն մը.— Տէր բային գտ... համար ո՞վ հարցում կ՚ընենք, ... անոր համապատասխանող բա... ընչաւոր է, անձ է, մարդ է, կեն... է, անձնաւորուած դոյական ... Այսպէս՝ Կիրակոս կը պատ... մեկնիլ։ Հոս տէր բային ... համար չենք հարցներ — ի՞նչ ..., ո՞վ կը պատրաստուի։ ...Պատասխան՝ Կիրակոս, որ կը պատաէ ... կը պատաէ խե՞ղճ մարդը ... ծամ.

բայ ելլելու համար կարաւանին հետ։

Դառնանք նշանին նշանաւոր հատուածին. կը հարցնենք (վերլուծելը հարցնելով կ՚ըլլայ միշտ) դարձեալ ի՞նչ հարցումով, այսպէս. — Լայկանութիւնը ի՞նչ է — Պատասխան՝ ունակութիւն։ Արդ, հիմա եւ եթէ չրպաշարիմ հոս, հայր տարի ալ սպասողներ ալ կան եւ պիտի չկրնան գտնել այս ածականութիւն բառին պաշտօնը — լայկանութիւնը ի՞նչ է, ի՞նչ բան է — ունակութիւն. Ուրեմն, ունակութիւնը ստորոգելի է լայկանութիւն տէր բային։ Որովհետեւ ստորոգելին (attribut) ենթակային կը վերաբերի, պէտք է միեւնոյն հոլովը ունենայ անոր հետ. տէր բային ուղղական հոլով է հոս, ուստի ստորոգելին ալ ուղղական հոլով է, (Ծ. Թէ պատահի որ ատոր խնդիրին վե... րաբերի, հայց. հոլով կ՚ըլլայ այն ատեն)։ Ցետոյ հատուածին նայելով կը գտնենք թէ դուրսը երկու բառ մնաց,— հայկական եւ մըն։ Կը հարցնենք — Ի՞նչպիսի ունակութիւն — Պատասխան՝ ի՞նչպիսի, ի՞նչ տեսակ հարցումին պատասխանող ո եւ է բառ ածական կ՚ըլլայ։ Արդ՝ հայկական որակական ածական է ունակութիւն բառին (եթէ թեւ ցուցնէք, քանակական ածական կ՚բռէինք, չէ՞)։Շատ գիւրին է, մէկ բռնելով կրնայ սորվիլ ուշիմը, որ դուք ամէնքդ էք։ Մնաց մըն, որ անորոշ թուական ածական է, ինքն ալ, եւ կը վերաբերի ունակութիւն բառին։ (Եթէ ըսեմ, ճիշդ մէկ տարիէն կուգամ. հոս մէկը ո... րոշեալ թուական ածական կ՚ըլլայ, որովհետեւ խնդիրը ճիշդ մէկ համբարին վրայ է։

Սիրելի Արազ, երկարեցաւ յախաժայս. ցանցառօրէն միայն կրնայ պատահիլ աբիլս «ներողութի՛ւն։ Գիտի տեսնես որ սահմանէս պիտի չանցնիմ։ Քանի որ ժամանակը չարաթա... թերթի մը մէջ այս խորունկ ձմրան յատուկ չնաշխարհիկ մէջերոց եկած են։ Խոհեմութիւն է, ուրեմն, սահմանը չանցնիլ, որովհետեւ այդ մասյլ Թըլ... ուատական անբաններ տեղի, ան... դամի տարբերութիւն չեն դներ, ոչ ալ ուշադրութիւն կ՚ընեն թէ իրենց ակռան զարնելիք տե՞ղն է, կը խածնեն յայտարակի ...

ՏԱՐԱՋ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Լեռնագնացութիւն

«Խորհ. Հայաստան» մերթ ընդ մերթ կ՚արծարծէ լեռնարշաններու կազմակերպութեան հարցը, եւ 11 Հոկտեմբեր թիւով կը գրէ.—

Վերջին քանի մը տարիներու ընթացքին, Հայաստանի մէջ ծաւալուն ձեւ մը առաջ լեռնարշաւը։

Եթէ 1930ին եւ յաջորդ երկու տարիներու ընթացքին անհատական փորձեր կը կատարուէին՝ բարձրանալու համար Արագածի գագաթը, այն ալ մասնագիտական նպատակներով, ներկայիս տարբեր է պատկերը եւ լեռնարշաւը կը կատարուի զանգուածային ձեւով։ Այսպէս 1934ին Արագած բարձրացան են 147 հոգի, 13ը կին։ Հայաստանի միւս լեռները բարձրացած են 420 հոգի։ Իսկ այս տարի Արագածի գագաթը բարձրացան 1450 հոգի, 156ը կին։ Հայաստանի միւս լեռները բարձրացան 700 հոգի։

Այս տարի Արագածի գագաթը բարձրացողներուն 80 առհարիւրը կը բաղկանար բանուորներէ եւ մշակներէ։

Ներկայիս Հայաստանի մէջ ունինք 50 լեռնագնացներ եւ 500 լեռնագնացութեան թեկնածուներ։ Հայաստանի լեռնագնացներէն 22 հոգի մասնակցեցան Էլբրուսի լեռնարշաւին եւ յաջողութեամբ բարձրացան լերան ամենաբարձր գագաթը։

Այս ձմեռ Հայաստանի լեռնագնացները պիտի բարձրանան Արագած եւ Ստալինի կիսանդրին պիտի դնեն լերան գագաթը։ Լեռնագնացները պիտի ուսումնասիրեն նաեւ Դարալագեազի եւ Զանգեզուրի լեռները, որոնց գագաթը մինչեւ այժմ շատ քիչեր բարձրացած են։

Դարձեալ Արզնիի մասին

Անցեալ անգամ տուինք ընդարձակ յօդուած մը Արզնիի մասին, որ Հայաստանի բուժավայրերուն (կուրորտ) մարգարիտն է կոչուած։ Այս անգամ կուտանք նոր յօդուած մը, զոր կը տպագրէ, «Խորհ. Հայաստան»ի մէջ (10 Հոկտ.), Փրոֆ. Լ. Ցովհաննիսեան.—

Արզնիի բուժավայրին բացումով, որ տեղի ունեցաւ 10 տարի առաջ, դըր... ունեցաւ Հայաստանի բաղնեբուժական շինարարութեան (balnéologie) հիմը։

Այժմ արդէն նախապատրաստական աշխատանքներ կը կատարուին Դիլիջանի, Ջերմուկի (Իստի-Սու) հանքային ջուրերուն օգտագործման համար եւս։ Եւ հեռու չէ այն ժամանակը, երբ Հայաստան կ՚ունենայ քանի մը բաղնեբուժական վայրեր, հարուստ հեռանկարներով։

Արզնիի կարեւորութեան մասին, իբրեւ բուժավայրի, ներկայիս ունինք պարզ պատկեր մը։ Այժմ, իր գոյութեան տասնամեակին, Արզնին ճանչցուած է իբրեւ միութենական կարեւորութիւն ստացած բուժավայր մը, ինչ որ ինքնաբերաբար կ՚որոշէ իր արժէքը։ Անկէ զատ, շատ կարեւոր է այն որ Արզնիին վիճակուած է դառնալ սրտի հիւանդութեանց բուժավայր, իսկ նման բուժավայրերու թիւր շատ քիչ է Խորհ. Միութեան մէջ։ Արզնին արդարացուց իր վրայ դրուած յոյսերը։ Մօտաւորապէս 10 հազարի հասնող սրտի հիւանդութեամբ տառապողներ, որոնք դարմանուած են բուժավայրին բացումէն ի վեր, բժշկուած են 80 առ հարիւր համեմատութեամբ։ Այս թիւը հաստատ է դարձած այն համեմատութեան, զոր կը ներկայացնեն Կիսլովոդսկ եւ Մացեստայի մէջ։ Արզնիի բուժավայրին կարեւորութիւնը կը մեծնայ նաեւ անով, որ այստեղ մեծ յաջողութեամբ կարելի է բժշկել սրտի հիւանդութեան բարդութիւնները, որոնք շատ յաճախադէպ են։ Այսպիսի հիւանդութեանց բուժումը Արզնիի մէջ կը տեւէ մէկ ամիս, ինչ որ ժամանակի եւ տնտեսական միջոցներու խնայողութիւն մը կը սահմանէ։ Աշխատաւորը չի կորսնցներ իր գործին, ոչ ալ բուժավայրը կը ծանրաբեռնուի։

Արզնիի մէջ յաջողութեամբ կը դարմանուին նաեւ ջղային, կանանց, մարսողական եւ այլ հիւանդութիւններ։

Հանրակառքի նոր գիծեր

1936ին, Երեւանի մէջ պիտի հիմնուին հանրակառքի քանի մը նոր գիծեր եւս,— այդ մասին Երեւանի հանրակառքի վարչութեան գլխաւոր ճարտարապետ Ուզբաշեան հետեւեալը յայտարարեց «Խորհ. Հայաստան»ի.—

Ծրագրուած է քանի մը նոր գիծեր հիմնել։ Առաջին գիծը, որուն նախագիծը պատրաստ է արդէն, պիտի սկսի Աբովեան փողոցին ծայրէն, պիտի անցնի բազմաբնակարան վարժարանին քովէն, պիտի իջնէ Տէրեան փողոցէն վար, պիտի ծռի Ժող. Տան քովէն դէպի Սունդուկեան փողոց։ Այնուհետեւ այդ գիծը պիտի անցնի Կիրովի պարտէզին քովէն եւ Կրկէսին մօտ պիտի միանայ առաջին եւ երկրորդ գիծերուն։ Այդ գիծին երկարութիւնը պիտի ըլլայ 3.5 քիլոմեթր։

2 քիլոմեթր երկարութեամբ գիծ մը եւս պիտի հիմնուի մինչեւ օդանաւային ակումբը, յետոյ արհեստական ձգախէժի բանուորական թաղը պիտի հանրակառքի գիծով միացուի առաջին գիծին։ Կը խորհուի երկրորդ գիծը երկարել մինչեւ Թոխմախան լիճը, հանրակառքի գիծերու ցանցին մէջ առնելով Նոր Բիւթանիան։

Այս բոլորին համար կը նախատեսուի ծախսել 4 միլիոն րուբլի։

Նոր չէնքեր

Երեւանի համայնական շինարարութեան համար այս տարի յատկացուած է 3.5 միլիոն րուբլի։ Ներկայ տարուան ընթացքին քաղաքային խորհուրդի համայնական շինարարութեան համար այս տարի յատկացուած է 3.5 միլիոն րուբլի։ Ներկայ տարուան ընթացքին քաղաքային խորհուրդի համայնական շինարարութեան մարմինը աւարտեց եւ շահագործման յանձնեց նոր պանդոկին երկրորդ մասը, որ ունի 68 սենեակ, Երաժշտական վարժարանը Ազատութեան փողոցին վրայ, Ռատիկաններու տունը, որ ունի 80 սենեակ, ելեկտրական գործավարութեան աշխատաւորներուն տունը, որ ունի 32 սենեակ. Ներկայիս արագ թափով մը կը շինուի Մասնագէտներու տունը Տէրեան փողոցին վրայ, հինգ յարկէն եւ 178 սենեակով։ Հիմնուած են նոյնպէս Առողջապահական հսկողութեան աշխատաւորներուն տունը 24 սենեակով, գինուորական ճաշարանը եւ վարակիչ ախտերու հիւանդանոցը։

Վեցամեայ տեղեկագիր
Ֆ. Կ. Խաչի
Շրջ. վարչութեան

Նոյեմբերի վերջը կը լրանայ մեր գործունէութեան առաջին վեցամեակը։ Այս առթիւ Շրջ. Վարչութիւնս պարտք կը սեպէ ամփոփել վեց ամսուան աշխատանքը, թէ մասնաճիւղերու եւ թէ Շրջ. Վարչութեան։

ՇՐՋ. ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆԸ.—Ե. պատգ. ժողովէն վերջ անմիջապէս անցնելով իր գործունէութեան, տպագրեց առաջին առթիւ իսկ ժողովի որոշումները եւ յատուկ շրջաբերականով մը ղրկեց մասնաճիւղերուն, մանանչելով ծրագրային աշխատանքի բաժինը եւ որոշումներու գործադրութեան աստիճանական իրակա — նացումը։

Ցումիօրին իսկ ձեռնարկած էր մեր կազմակերպութիւնը վաւերացնելու կառավարութենէն, Ֆրանսահայ Կարմիր Խաչ անունով, համաձայն 1935 մայիսին Տէօրին գումարուած Ե. պատգ. ժողովին որոշման։ Այդ աշխատանքի արդիւնքը յատուկ շրջաբերականով մը եւ վաւերացման թիւով (172.605) հաղորդուեցաւ բոլոր մասնաճիւղերուն եւ մեր կազմակերպութեան հետ կապուած պաշտօնական հաստատութեանց։

Ցուլիօին Նանսէնեան դրամներու հատոյթի բաշխման ֆրանսական յանձնախումբէն ստացած ըլլալով 3000 ֆրանքի բաժին մը, յատկացուց 16 չքաւոր բնտանիքներու եւ հիւանդներու։ Այդ բաշխման մանրամասնութիւնները յետագային հաղորդուեցան յանձնախումբին, որմէ ստացանք երկրորդ եռամսեայի բաժինը, 2000 ֆրանք։

Ցումիօին բաժանորդագրուելով Սոֆիայի«Մրգաստան» մանկական պարբերականին (հինգ օրինակ), յատկացուց իր դպրոցներուն, շարունակելով «Մասիս», «Արփի» եւ «Հայ-Բույժ» հանդէսներուն առաքումն եւս։

Օգոստ.ին կազմակերպեց իր առաջին օգտափոխութեան կայանը Նիսի ծովափը, 35 կարօտ մանուկներու համար, ծախսելով այդ նպատակին յատուկ արամադրելի ունեցած 12.000 ֆրանքը։ Այս շատ յաջող եւ մեծապէս օգտակար ձեռնարկին բոլոր մանրամասնութիւնները նկարներով ու հաշիւներով ժամանակին հաղորդուեցան պատկանեալ հաստատութեան, յառաջիկայ տարուան համար եւս ապահովելու համար նոր գումար մը։

Անցնելով մասնաճիւղերու կազմակերպութեան եւ նոր մասնաճիւղեր կազմելու աշխատանքին, Շրջ. Վարչութիւնը օգտուեցաւ հարաւային Ֆրանսայի (Նիս, Մարսէյլ, Կարտան) իր անդամուհիներէն որոնք մօտէն աջակցեցան անոնց սկզբնական աշխատանքներուն։ Կազմուեցան երկու ենթամասնաճիւղեր Գուլվառ Օտոայի եւ Սէն Լուի, 70 անդամուհիներով։ Նոյնպէս կեդրոնական Ֆրանսա այցելելով մեր համակիր ընկերներու աջակցութեամբ հետաքրքրուեցաւ միւս եօթը մասնաճիւղերու գործունէութեամբ։

Իր դրամական նպաստները շրջանին սկիզբէն իսկ վաւերացնելով կանոնաւորապէս ղրկուեցան Վիէն, Կրընոպլ, Սէն Շամոն, Փարիզ, Առնուվիլ, Ալֆորվիլ։ Այս յատկացումներու գումարը ինչպէս նաեւ մասնաճիւղերու միջոցով հիւանդներու բաժնուած գումարը եղած է այս վեցամսեային 3500 ֆրանք։

Իր չարաթական նիստերուն աշխատանքները կանոնաւորելու մասնագիտութեամբ, Շրջ. Վարչութիւնը կազմեց տարեկան գործունէութեան մանրամասն ծրագիրը, պատգ. ժողովի որոշումներու հիման վրայ։ Իր ընթացիկ աշխատանքներու դասաւորումէն վերջ Շրջ. Վարչութիւնս սկսած է գործադրել գանոնք հետզհետէ։ Այսպէս կազմած է կրթական ընդհ. հրահանգներ իր հայերէնի դասընթացքներուն համար, հաշուական հրահանգներ, հաշիւներու միօրինակ եւ կանոնաւոր արձանագրութեան համար, աշխատանքի ծրագիր պատանեկան խումբերուն համար։ Ասոնց տպագրութեան ձեռնարկուած ըլլալով արդէն, շուտով պիտի տրամադրուին բոլոր մասնաճիւղերուն։

Վարչութիւնը ձեռնարկած է արդէն յունուար 12ին տօնելու «Մանուկներու Օրը», ինչպէս նաեւ շուտով հրապարակ կը հանէ իր տարեկան նուէրատոմսերը։

Իր յարաբերութիւնները մասնաճիւղերուն հետ եղած են կանոնաւոր ու սիրալիր։ Ղրկած է երեք շրջաբերական եւ 150է աւելի աւելի նամակ։ Հետապնդած է անոնց գործունէութիւնը օգնելով ամէն մէկ ձեռնարկի, տրամադրելով անոնց հանդէսներուն բանախօս եւն.

ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԵՐԸ.— Ասոնք եւս իրենց կարգին տարեշրջանի սկիզբին իսկ հետամուտ եղած են գործադրելու պատգ. ժողովի որոշումները եւ մանաւանդ ունենալու իւրաքանչիւրը իրեն համար առանձին ձեռնարկ մը։ Մարսէյլը կ՚աշխատի հիմը դնել դարմանատան մը։ Թէքյասեզան-գասախօսութիւններու շարքը բացած է արդէն, ու կը պատրաստուի տարեկան երեկոյթին։ Նիս օգեւորուած մանուկներու օգտափոխութեան կայանի ձեռնարկով, մեծ աշխատանք թափեց անոր յաջողութեան համար, գաչատանգէս եւ Թէքյասեզան մը ունեցաւ արդէն. ձեռնարկած է ներկայացման մը, որպէսզի կարենայ օգնել թէ դպրոցի կարօտ աղոց եւ թէ հիւանդանոցներու մէջ տառապող մեր հայրենակիցներուն։ Կարտան նոյնպէս տեսական ձեւով մը կ՚օգնէ կարօտ աշակերտներուն։

Վիէն, Կրընոպլ, կը պահեն իրենց դասընթացքները։ Տէօրին ունեցաւ իր դպրոցը այս տարի, Ռոման նոյնպէս կ՚աշխատի ապահովել կանոնաւոր պիւտճէ մը տեղւոյն դասընթացքին, Սէն Շամոն ապահոված է բժշկական կանոնաւոր այցելութիւն մը կարօտ հիւանդներուն համար։Լիոն կը պատրաստուի սարքել մեծ ներկայացում մը, նոյնպէս ձեռնարկի մը հիմը դնելու համար։ Գորտօ կ՚աջակցի դպրոցին։ Մօտակայ ուղ մասնաճիւղերը եւս կանոնաւոր գործունէութեամբ մը ապահոված են մեծ մասով հիմնական գործ մը։ Փարիզ կը շարունակէ պահել Իսիի իր դարմանատունը, ուր չարաթական 20-30 հիւանդ ձրի դարման կը ստանան, սարքած է դասախօսութիւններու շարք մը, կ՚աշխատի բանալ դասընթացք մը հայերէնի եւ ազգ. պատմութեան 13—17 տարեկան պատանիներու համար։ Իսի եւ Ալֆորվիլ ունին իրենց դասընթացքները, գիշերային դասախօսութիւնները մեծերու համար։ Ալֆորվիլ հիմը դրաւ պատանեկան խումբի մը։ Քաշան կազմեց պատանիներու խումբ մը, Անիէռ կը պահէ եւ կ՚աշխատի բազմապատկել իր սանուհիներու խումբը, Շավիլ «Համազգային»ին հետ կը պահէ հայերէնի դասընթացքը։ Առնուվիլ կը շարունակէ դարմանատան եւ դպրոցին հոգը մասամբ ստանձնել, Պուա Քոլոմպ եւս կը պատրաստէ իր տարեկան երեկոյթը, տեւական ձեռնարկի մը հիմը դնելու մտադրութեամբ։

Այս բոլոր մասնաճիւղերը ոչ միայն թէյասեղաններով ու զանազան հանդէսներով իրենց շուրջը հաւաքած են համակիրներու բազմութիւն մը, այլ եւ իրենց ներքին կազմակերպական կեանքը կանոնաւորած են յաճախադէպ ընդհ. թէ վարչական ժողովներով, ուր ներկայ կ՚ըլլան պարբերաբար Շրջ. Վարչութեան անդամները։

Ահա ամփոփ աշխատանքը Ֆր. Կ. Խաչին, որուն բարոյական թէ նիւթական գործունէութեան պատկերը միշտ պատրաստ է հանրութեան համար։

ՇՐՋ. ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ՀԱՅ ԲԺԻՇԿԻ ՄԸ ՅԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆԸ

ՓԱՏՈՎԱ, 15 Նոյ.— Վերջերս Թորինոյի մէջ Նիզակի ծանօթ ախոյեան բժիշկ Ցակոբ Թաշճեան, նոր եւ փայլուն յաջողութիւն մը ունեցաւ երեք քայլ ցատկելու մէջ։ Հակառակ Սթատ Մուսոլինի մարզադաշտին մէջ ի ներկայութեան հազարաւոր բազմութեան եւ բարձրաստիճան անձերու, հայ բժիշկը կրցաւ, շնորհիւ իր աննկուն կամքին եւ մարզական մեծ կարողութիւններուն, ընկճել իր արժանաւոր եւ առաւել խոլացի մրցորդները, ապացուցանելով գերազանցութիւնը և առաջին հանդիսանալով (13 մեթր 02 երեք քայլով ցատկելով)։

Տոքթ. Ցակոբ Թաշճեան շատ բեղնաւոր եւ փայլուն մարզական անցեալ մը ունի եւ այս վերջին գնահատելի յաջողութիւնը կ՚աւելնայ իր նախորդ պսակներուն, խլուած շնորհիւ իր կորովին, Իտալիոյ բազմաթիւ քաղաքներու մէջ զանազան ազգային եւ միջազգային մրցումներու ժամանակ։

Անցեալ տարի, իտալական ախոյեանութեան մրցումներուն միջոցին ցատկած էր երեք քայլով 13 մեթր 32։ Իսկ 1927 թուականին Փարիզի Հ. Մ. Ը. Մ.ի կազմակերպած ախոյեանութեան մրցումներուն մէջ հաստատած էր Նիզակի հայկական նոր մրցանիշը, աւելի քան 50 մեթր հեռաւորութեամբ նետելով։ Այդ առթիւ է որ «Յառաջ»ի ջերմ գնահատութեան արժանացաւ։ Սակայն իր Նիզակի մրցանիշն է 53 մեթր 35 ս. զոր հաստատած է նոյն տարին Հռոմի Ուս. Մի... ջազգային մրցումներու միջոց։

Տոքթ. Ցակոբ Թաշճեանի այս փայլուն յաջողութիւնը նոր գրաւական մը կը կազմէ ապագայ յաղթանակներու համար։

Դիտողը.

Նոր խումբ մը

Սեվրի Մուրատեան վարժարանի աշակերտները կազմակերպած են ֆութպոլի խումբ մը, որ պիտի մրցի ֆրանսական բարձրագոյն վարժարաններու դէմ, շահելու համար կարգաւորման մէջ Ա. հանդիսացողին վերապահուած արծաթէ բաժակը։

Մխիթարեան աշակերտները իրենց առաջին մրցումը կատարեցին նախանցեալ հինգշաբթի Courneuveի դաշտին վրայ, իրենց հակառակորդն էր Օպէրվիլիէի խումբը, որ պարտուեցաւ 6ի դէմ 1 նշանակէտով։

Երկրորդ մրցումը նոյն դաշտին վրայ տեղի ունեցաւ անցեալ հինգշաբթի, այս անգամ աւելի զօրաւոր խումբի մը դէմ՝ «Փասթէօռ Ա» որ «Օթօ» թերթի ընտրելին է։ Առաջին կիսախաղի վերջաւորութեան Հայերը կը գերակշռէին Ֆրանսացիները 1ի դէմ երկու կէտով. երկրորդ կիսախաղին Հայերը կէտ մը եւս կը նշանակեն. Ֆրանսացիներուն ճիգերը զուր կ՚անցնին, խաղը կը լրանայ Հայերուն յաղթանակով (2—3)։ Օտար ներկաները կը հիանային մեր տղոց խաղարկութեան վրայ։ Լաւագոյններն են, Անդրանիկ, Էմիլ Եղիազարեան եւ Արամ Շէյխիկեան, իսկ վերջապահներէն Ալեքսան Ետիկէրեան եւ բերդապահ Հրաչ Տարօնեան որ աչքի կը զարնէր իր անվախ խաղարկութեամբ։

Այսօր, հինգշաբթի Մուրատեանի աշակերտները պիտի մրցին Քոլոնպի դէմ։

Հ. Տ.

Կոչ Փարիզի եւ շրջանի
ԲՈԼՈՐ ՀԱՅ ՍԱՓՐԻՉՆԵՐՈՒՆ

Ահաւասիկ երրորդ տարին է որ կը բոլորէ Հայ Սափրիչներու Միութիւնը։ Այս կարճ ժամանակաշրջանին մէջ ան հաւատարիմ իր ծրագրին, օգտակար ազդակ մը դարձած է հայ արհեստակիցներուն համար, անոնց մէջ դնելով միութեան ոգին, սատարելով անոնց համար եղբայրական ջերմ սէր եւ քաջալերելով անոնց անհատական ձեռնարկները։

Միութիւնը առաջինն եղաւ ունենալու իր սեփական կեդրոնը, ուր տեղի կ՚ունենան իր շաբաթական դասախօսութիւնները, եւ վարչական եւ ընդհ. ժողովները։

Պարտականութեան նուիրական հասոյթ մը պիտի ծառայէ Միութեան սրահները կահաւորելու եւ զանոնք աւելի ներկայանալի վիճակի մը մէջ դնելու համար։ Մէկ խօսքով բոլորիս բարիքին համար է որ պիտի գործածուի։ Ուրեմն վարչութիւնս ջերմապէս կը խնդրէ որ հոծ բազմութեամբ մասնակցիք միութեան պարահանդէսին, եւ ապահովէք մուտքի տոմսերը։ Որովհետեւ մեր անդամավճարներէն զատ այժմ հասոյթի ոչ մէկ աղբիւր ունինք։

Վստահ մեր արհեստակիցներու նախանձախնդրութեան, վարչութիւնս լիայոյս է որ այս կոչը ապարդիւն չպիտի անցնի, այլ Փարիզի եւ արուարձաններու այն սափրիչ արհեստակիցները որոնք դեռ Միութենէն դուրս կը մնան, պիտի խմբուին հաւաքական գործակցութեան եւ միութեան առաւելութիւնները ամէն հարցի, ինչպէս բոլոր դատական գործառնութեանց մէջ։

Միութիւնս յառաջիկայ դեկտ. 8ին կուտայ իր տարեկան պարահանդէսը որ պէտք է առիթ մը ըլլայ մեր արհեստակցական կարողութիւնները ապացուցանելու ոչ միայն տեղացի ժողովուրդին, այլ եւ Փարիզի եւ արուարձաններու հայ հասարակութեան, կազմակերպութիւններուն եւ ազգ. իշխանութեանց։ Այդ առաջադրութեամբ նորընտիր վարչութիւնս կոչ կ՚ընէ բոլոր գիտակից հայ արհեստակիցներուն որ միանան մեզի եւ միացնեն իրենց ջանքերը վարչութեանս ջանքերուն, որպէսզի սոյն պարահանդէսը ըլլայ արդիւնաւէտ եւ փայլուն, պատուի բերելով հայ աշխատաւորին եւ արհեստաւորին եւ բարձրացնէ հայ անունը։

Միութեանս արձանագրուելու եւ որ եւ է տեղեկութեան համար դիմել ամէն օր Միութեան գանձապահ Գ. Գ. Շէյխէմէթեանին, 8, Rue Gérard, Փարիզ (13), եւ կամ ամէն հինգշաբթի օրերը իրիկուան ժամը 9էն յետոյ Միութեան կեդրոնատեղին 7, Rue des Bernardins, Փարիզ (5)։

Վարչութիւն

կուլավիրլատրիկանութեան հաղորդած գաղանիթուղթերուն մէջ որոնք ինձմէ պահուեցան։ Ես կը նախընտրեմ փաստաբան ըլլալ եւ խորտակուիլ, քան ապառօր ըլլալ եւ գթութեան արժանանալ։

Էջսի փաստաբաններու կաճառին նախագահը գիտել տուաւ թէ չափը կ'անցընէ, միեւնոյն ատեն դատաւորներուն ներողամտութիւնը խնդրելով։

Դատաւորները խորհրդակցութեան սենեակը քաշուեցան եւ քանի վայրկեանէն վերադառնալով, նախագահը յայտարարեց թէ Պ. Տէպօնի անունը ջնջուած է փաստաբաններու ցանկէն եւ թէ այլեւս չի կրնար փաստաբանութիւն ընել Ֆրանսայի մէջ։

— Ահա ինչ որ հանրապետական արդարադատութիւն կը կոչեն, պոռաց Պ. Տէպօն եւ յայտնեց թէ միայն բռնի ուժով դուրս կ'ելլէ։

Նախագահին մէկ նշանին վրայ, ոստիկան — զօրքի հազարապետ մը բռնի դուրս հանեց փաստաբանը, որ յարակիցսենեակին մէջ ապարէզին յատուկ համազգեստը հանելով, ուշադրութեամբ ծալլեց, համբուրեց եւ տեղը դրաւ։

ԽՐՈՒԱԹՆԵՐԸ ՉԵՆ ԸՆԴՈՒՆԻՐ ՆՈՐ ՓԱՍՏԱԲԱՆԸ

Դատարանը անմիջապէս պաշտօնական փաստաբան նշանակեց կաճառին նախագահը, Պ. Սօտինօ, որ յայտնեց թէ կ'ընդունի, եթէ ամբաստանեալները ուրիշ փաստաբան չեն ուզեր։ Թարգմանը հարցուց եւ երեքը մէկ պատասխանեցին թէ մինչեւ որ Պ. Տէպօնը չգայ, ոչ մէկ հարցումի պիտի պատասխանեն։ Ենտոյ լուտանքներ ուղղեցին Եուկոսլավիոյ կառավարութեան դէմ եւ յայտարարեցին թէ ծոմ պիտի պահեն։

*** Պ. Տէպօն ուզեց բանտ երթալ եւ տեսնել ամբաստանեալները, բայց չթոյլատրեցին։ Այս առթիւ յայտնեց թէ պալքանեան նախկին նախարարներ 400,000 ֆրանք առաջարկած են իրեն, դատը այլափոխելու համար, թէ մահուան սպառնալիքներ ստացած է եւն.։

Ֆրանսայի դատական տարեգրութեանց մէջ առաջին անգամ է որ այսքան ծանր պատիժ կը տրուի փաստաբանի մը։

Ուրիշ նիւթեր ալ պիտի արգիլուին

Ազգերու Դաշնակցութեան պատիժներու յանձնախումբին նախագահը խորհրդակցութիւններ կը կատարէ, նոյեմբեր 25ին նոր ժողով մը գումարելու եւ պատժական տնօրինութեանց սահմանը ընդարձակելու համար։ Մասնաւորապէս պիտի առաջարկուի արգիլել նաեւ քարիւղը, հանքածուխը, պողպատը, պղինձը եւ երկաթը, համաձայն Քանատայի կառավարութեան բանաձեւին.

Շարաթներու անըղային գործունէութենէն յետոյ, որու միջոցին ֆրանսական եւ իտալական ապրանքներ դիզուեցան լեռնակուտակ, սահմանամերձ կայարաններու մէջ, այժմ կատարեալ անշարժութիւն կը տիրէ։ Արդէն իսկ անգործութեան վտանգին առջեւ կը գտնուին հազարաւոր աշխատաւորներ։ Առջի օր երեք երեսփոխաններ յայտնեցին թէ հարցապնդում պիտի ուղղեն կառավարութեան կամ նոր օրէնքներ պիտի առաջարկեն, վնասուած գործարան եւ աշխատաւորներուն օգնելու համար։

Զանազան շրջանակներու մէջ հետզհետէ կը զօրանայ ընդդիմութիւնը՝ պատժական տնօրինութեանց դէմ։ Այս առթիւ, զարմանալի առաջարկներ ալ կը լսուին։ Շարլ Մորաս, հռչակաւոր արքայականը, կը թելադրէ Իտալիոյ ապրանք հասցնել . մաքսանենգութեամբ, ուրիշ արքայական մը, Մաքսիմ Ռէա տըլ Սարթէ, ծանօթ արձանագործ, խորհրդանշան — արտադրութիւններ ղրկել Իտալիա։ Մարսէյ միշտ կ'ընդդիմանայ պատժական տնօրինութեանց։ Երկուշաբթի գիշեր 4000 հոգի ժողով գումարեցին Քաղաքապետարանի մէջ եւ բանաձեւ մը քուէարկեցին, որով կը խնդրեն Սուլթանէն եւ Ֆրանսական մարզպանէն՝ մերժել պատիժներու գործադրութիւնը, իբրեւ ճաւարէն եւ կործանարար։ Փարիզի մէջ տնտեսական եւ մաքսային կազմակերպութիւն մը խնդրեց կարճեցնել պատիժներու գործադրութեան տեւողութիւնը եւ հատուցում տալ գործի մարդոց։ Նախկին դաշնակից սպաներու կազմակերպութիւնն ալ հակառակ է պատիժներուն։

Ֆրանսական կառավարութիւնը իտալական դեսպանին յանձնեց իր պատասխանը, վերջին բողոքին առթիւ։

Ֆրանսայի արտածելի ճարտարագործութեան միութիւնը, որ կը ներկայացնէ աւելի քան 600 տուներ, ժողով մը սարքած է նոյեմբեր 28ին, բողոքելու համար պատիժներու գործադրութեան դէմ։ Իրազեկներ կ'ըսեն թէ ամէնէն աւելի պիտի տուժէ Մարսէյլի շրջանը, նաւահանգիստով եւ քաղաքով։ Բացի Իտալացիներու բազմութենէն, երթեւեկող չոգենաւերուն մէկ երրորդն ալ իտալական է։ Արդէն իսկ օգնութիւն խնդրած են կառավարութենէն։

Չինաստան կ'ընդունի Ճափոնի վերջնագիրը

ՆՈՐ ՊԵՏՈՒԹԻՒՆ ՄԸ 100,000,000 ԲՆԱԿԻՉՈՎ

Վերջին լուրերու համաձայն, չինական կառավարութիւնը ընդունած է ճափոնի վերջնագիրը, եւ չպիտի ընդդիմանայ հիւսիսային նահանգներու անջատման։

Այս կերպով պիտի կազմուի նոր պետութիւն մը, 100 միլիոն բնակչութեամբ։ « Հիւսիսային Չինաստանի դաշնակցութիւնը » — ինչպէս կը կոչեն նոր պետութիւնը — հաւանաբար հռչակուի այսօր, հինգշաբթի, նախագահութեամբ Զօր. Սունկ Չէ Եուանի։ Վերջնական կազմակերպութիւնը պիտի կատարուի հետզհետէ։ Առ այժմ նկատի ունին հինգ ընդարձակ նահանգներ, — Չահար, Սուեյան, Շանթունկ, Շանսի եւ Հափէյ, որուն մէջ կը գտնուի նախկին մայրաքաղաքը՝ Փէքին։

Հոլանէն թոյլ կը տրուի...

Գնդ. Ֆրանսուա տը լա Ռօք, Հրեղէն Խաչի նախագահը, նամակ մը ուղղելով Պ. Լավալի, կ'ազդարարէ թէ իր կազմակերպութիւնը ձեռք պիտի առնէ իր իսկ օրինաւոր ինքնապաշտպանութիւնը, եթէ Ֆրանսական կառավարութիւնը միջոցներ ձեռք չառնէ ապահովելու համար ազատ Ֆրանսացիներու ժողովի եւ խօսքի ազատութիւնը։ Գնդապետը իր նամակին մէջ կ'ըսէ թէ «Մոսկուա կ'ուզէ յեղափոխական շրջանի մը մէջ խրել Ֆրանսան», Հրեղէն Խաչերը ներկայացնելով իբրեւ պատասխանատու գրգռիչներ առաջին խռովութեանց։ Միեւնոյն ատեն հեռագիր մը ուղղած է ներքին նախարարին, պահանջելով պաշտօնէ արձակել Լիմոժի ընկերվարական քաղաքապետը, որ գլուխն անցած է եղեր շարաթ օրուան արիւնալի ցոյցին։

Ինչպէս կը տեսնուի, կառավարութիւնը երկու սուրի մէջ մնացած է։ Կը կարծուի թէ խորհրդարանը պիտի վերարացուի նոյեմբեր 27ին կամ դեկտեմբեր 3ին։

Թոլսթոյի մահուան 25ամեակը

Երէկ, 20 նոյեմբեր, Թոլսթոյի մահուան 25ամեակն էր։ Այս առթիւ փառաւոր հանդէսներ սարքուեցան Մոսկուայի եւ ուրիշ քաղաքներու մէջ։ «Փըրավտա» խմբագրական մը նուիրելով հանճարեղ գրագէտին, կը պանծացնէ անոր գործը եւ կը յիշէ երկու նշանակալից թուականներ — 1861, երբ ազատագրուեցան ճորտերը, եւ 1905, երբ տեղի ունեցաւ առաջին յեղափոխութիւնը։ Թոլսթօ իր գիրքերուն մէջ կը մարմնացնէ ռուսական առաջին յեղափոխութեան պատմական առանձնայատկութիւնները, անոր ուժն ու տկարութիւնը, գիւղատնտեսական շարժման զօրութիւնն ու անձկութիւնը։ Անհատական սեփականութեան ժխտումը զինքը կ'առաջնորդէ սարսափ եւ անզօր երազներու, « որոնց վրայ կը խնդան խորհրդային աշխատաւորները։ Թոլսթոյի ուժը կը կայանայ ոչ թէ իր փիլիսոփայութեան, այլ իր իրապաշտութեան մէջ »։

*** Նոյն օրը խորհրդային գիտուններու պատուիրակութիւն մը ճամբայ ելաւ Մոսկուայէն, Փարիզ գալու համար։ Բոլորն ալ անդամ են Գիտութեանց Ակադեմիային

Գացուրիւնը դեռ փոքրիկ է Եգիպտոսի մէջ

Եգիպտոսի կրթական նախարարութիւնը զեկոյց մը հրատարակեց, որով կ'ազդարարէ թէ 20 ոսկի տուգանքէն մինչեւ 9 ամիս բանտարկութեան պիտի դատապարտուին բոլոր անոնք որ այս կամ այն կերպով կը քաջալերեն ուսանողներու ցոյցերը։ Այս պատիժներուն ենթակայ են.— համախմբումներ դպրոցներու մօտ, ուսա կամ իրաւ լուրերու հրատարակութիւնը ուսանողական դասադուլներու մասին, կամ դասադուլի հրաւիրող յօդուածներ։

Ներքին նախարարութիւնը զեկոյց մը հրատարակեց, որով արաբական եւ եւրոպական թերթերու խմբագրապետներուն ուշադրութիւնը կը հրաւիրէ այս մասին։ Համաձայն 1929ի օրէնքին, վեցէն քանի ամիս բանտարկութեան եւ 50 ոսկի տուգանքի պիտի դատապարտուին դասադուլներու վերաբերեալ տեղեկութիւնները։ Նախարարութիւնը ուրիշ զեկոյցով մը կ'արգիլէ բոլոր ցոյցերը, եթէ նոյնիսկ ըլլան լուռ ու մունջ եւ կը հրաւիրէ ժողովուրդը զգուշանալ ոստիկանութեան հետ ընդհարելէ։

*** Վիրաւոր ուսանողներէն մէկը մեռաւ նոյեմբեր 19ին։ Ցուղարկաւորութեան առթիւ բոլոր անգլիացի ոստիկանները եւ տեսուչները արձակուրդ ստացան եւ միայն եգիպտական ոստիկանութիւնը հսկեց բարեկարգութեան։

Նոյն օրը նոր խռովութիւններ ծագեցան եւ ոստիկանութիւնը հարկադրուեցաւ կրակ բանալ։ Բազմաթիւ մարդիկ վիրաւորուեցան։

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄՈՍԿՈՒԱ 10 — 20 ՄԻԼԻՈՆ ՈՍԿԻԻ ՓՈԽԱՌՈՒԹԻՒՆ մը կը փնտռէ Լոնտոնի հրապարակին վրայ։ Այս անգամ Անգլիացիները տրամադիր կ'երեւան գոհացում տալու։

Հ. Յ. Դ.

Գաւառ

ԼԻՈՆԻ « Վարանդեան » կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները, 22 նոյեմբեր, Ուրբաթ իրիկուն, ժամը 8.30ին, 181 Cours Lafayette, « Զարդարեան » Գրադարանի մէջ։

ԹԵՅԱՍԵՂԱՆ-ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

կազմակերպուած՝ Ֆր. Կ. ԽԱՉԻ ՊԱՆԵԼՕ ԹՈՒՃԱՆԻ Մ.-ՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

Նոյեմբեր 24, կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին

138 Avenue Aristide Briand (Route d'Orléans), Montrouge (Seine)

կը նախագահէ տիկին ՓԻԼԷՆ ԲՈՒԶԱՆԴ

կը դասախօսէ Օր. ՄԱՆԻԿ ՄԵԽԱՑՈՒՐԵԱՆ նիւթ ունենալով՝ ...ն գերը մանուկին նախադպրոցեան դաստիարակութեան մէջ։

Թատ, երգ, պար եւ արտասանութիւն։ Մուտք՝ մեծերու համար 3 Ֆր

Հասոյթը միջոց.- փոքր սանուկներուն ...

ԵՐԵԿՈՅԹ-ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՐԶՈՒԱՆՑԻՆԵՐՈՒ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

23 նոյեմբեր, Շաբաթ երեկոյ, ժամը 9էն մինչեւ առաւօտ

Salle d'HORTICULTUREի մէջ, 84, Rue Grenelle, Métro, Bac.

Պատուակալ նախագահութեամբ Մարզուանցի՝ Հանրածանօթ

Բրոֆ. Կ. ԹՈՒՄԱՅԵԱՆԻ

Բանախօսութիւններ՝ ՄԱՐԶՈՒԱՆԻ մասին. Հ. Հալէճեան, Ս. Սանդրոսեան, Գ. Ֆէնէրճեան եւ Յ. Քիբիրճեան (Ա. Արծրունի)։

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին՝ Ա. Շահմուրատեան (երգ), Օր. Ա. Փէշտիմալճեան (Հռոմի բարձրագոյն Ցաքիլթէէն) դաշնակ. Գ. Արգմըէճեան եւ Գ. Գալապանեան (արտասանութիւն), Ն. Սանդրոսեան (Փարիզի Քոնսէրվաթուարէն) ջութակ։ Օրիորդներ՝ Գ. Մանուելեան, Ա. Գույումճեան եւ Յ. Ճիկոմեան (արտասանութիւն)։

Պարահանդէսը կը սկսի կէս գիշերին՝

Փօքրիկներ Այտա եւ Շաւլօ Աղնաւորեաններու Արեւելեան եւ եւրոպական պարերով։ Տեղի պիտի ունենան պարի մրցումներ։ Ծանօթ ջազերով եւայլն.

Յաղթողը ժիրրի մը պիտի տայ լաւագոյն պարողներուն արժէքաւոր բաժակ մը, ժամացոյց մը եւ զոյգ մը կնոջ կօշիկ, չափի վրայ

Ընտիր ճաշ՝ Մ. Սահակեանի ղեկավարութեամբ

Ծոխ պիւֆէ դիւրամատչելի գիներով։

ՄՈՒՏՔ ԿԻՆԵՐՈՒ 5 ՖՐ. ԱՅՐԵՐՈՒ 7.50

ԾԱՆՕԹ.— Տոմսերու կեդրոնատեղին է Բասած Փէցին (Փարիզ 20)։ Պ. Քերովբէ Արփիարեանի խանութը, Միութեան անդամներուն մօտ եւ երեկոյթին իրիկունը կիշէն ժամը 7.30էն սկսեալ։ Մուտք՝ ժամը 8ին։

Հ. Կ. ԽԱՉԻ ՓԱՐԻԶԻ Մ.ՃԻՒՂԻՆ ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱԶԱՐԸ

Տեղի կ'ունենայ Դեկտ. 20, 21 եւ 22ին

Նկատի ունենալ այդ թուականը։

Հ. Յ. Դ. ՎԱԼԱՆՍԻ « Սիամանթօ » Ակումբի ընթերցասրահը բաց է բոլոր հայրենակիցներու համար, Երեքշաբթի, Հինգշաբթի եւ Ուրբաթ երեկոյներ ժամը 8 — 10, իսկ Կիրակիները առաւօտ 9 — 12։ Ընթերցասրահը ունի գիրքեր, օրաթերթեր՝ Ամերիկայէն, Եգիպտոսէն, Ֆրանսայէն եւայլն։ Սրահը կը տրամադրուի նաեւ հաւաքոյթներու եւայլն։

Մանրամասն տեղեկութեանց համար դիմել՝ Ակումբի վարչութեան, Երեքշաբթի օրերը երեկոյեան ժամը 8.30ին, 2, Rue des Balais, Valence:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ ԹԻՒ 14

ՀԱՅ — ԲՈՅԺ

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԱՄՍԱԹԵՐԹ ԲԺՇԿՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԱՌՈՂՋԱՊԱՀՈՒԹԵԱՆ

Բ. ՏԱՐԻ

ԹԻՒ 14 (ՆՈՅԵՄԲԵՐ)

• ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ.— Կաթը ինչո՞վ է օգտակար (ՏՈՔԹ. Յ. ՄԱՀՏԵՍԵԱՆ), Մանուկներու առողջապահութիւնը՝ (ՏՈՔԹ. Գ. ԹԱԹԱՐԵԱՆ) — Կ'ամչնամ ըսելու, տոքթէօ՛ր... (ՏՈՔԹ. ՀԱՃՕԼԵԱՆ) — Քիթը բժշկութեան մէջ՝ (Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ) — Տղուն մտացիութիւնը չափել՝ (ՏՈՔԹ. Գ. ՍԵՐՈԲԵԱՆ) — Տան առողջապահութիւնը (Կ. Յ. ԲԱՍՄԱՋԵԱՆ) — Ծանօթութիւններ հիւծախտին մասին՝ (ՏՈՔԹ. Ն. ՏԷՕՒՐՄԷՆՃԵԱՆ) — Հում միսը հիւծախտաւորներու գեղ (ՏՈՔԹ. Շ. ԱՅՎԱԶԵԱՆ) — Ազգագրական բժշկութիւն՝ (Վ. ՄԵԼՔՈՆԵԱՆ)։

Տարեկան բաժնեգինը՝ 20 ֆրանք Ֆրանսա, 25 ֆրանք արտասահման։ Դիմել՝ Dr. Ch. AIVAZIAN, 17, Rue Damesme, Paris (13e)։

ԾԱՆՕԹ.— «ՀԱՅ - ԲՈՅԺ» դրկուած է անցեալ տարուան վճարող բաժանորդներուն բոլորին, բայց անոնք որ տակաւին կ'ուշացնեն բաժնեգինը, թերթ չեն ստանար դեկտեմբերէն։

ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ

ՄԱՐՍԷԼԻ Արարատ Միութեան ընդհանուր ժողովը 23 նոյեմբեր, Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, դպրոցին սրահը։ Կարեւոր օրակարգ՝ հաշուետուութիւն եւ վարչութեան ընտրութիւն։

Ֆ. Հ. Կ. ԽԱՉԻ Իսի լէ Մուլինոյի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը 23 նոյեմբեր, Շաբաթ իրիկուն, իր դպրոցին մէջ։ Կարեւոր օրակարգ։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

ՀՕՑ ՍԱՓՐԻՉՆԵՐՈՒ ընդհ. ժողովը այսօր հինգշաբթի երեկոյեան ժամը 9ին, Միութեան սրահին մէջ, 7, Րիւ տէ Պէրնարտէն, Փարիզ (5)։ Մէթրօ՝ Մօպէր Միւթիւալիթէ։

Խիստ կարեւոր օրակարգ։ Կը հրաւիրուին անդամներն ու անդամակցութիւն փափաքողները։

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Damesme. PARIS (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN

Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Clacière 15 – 70
(ՆՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ Վ ԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ գաղութներ ...	140 փրանք	70 փրանք	35 փր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 փրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ ...	200 փրանք	100 փրանք	—

ՈՒՐԲԱԹ 22 ՆՈՅԵՄԲԵՐ
VENDREDI 22 Novembre 1935

11 ՏԱՐԻ — 11e Année No. 2968

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 30 ՍԱՆԹԻՄ

ԽՄԲԻ ԽՕՍՔ

ԾԱՆՐ ՕՐԵՐ ՖՐԱՆՍԱՑԻ ՀԱՄԱՐ

Միայն թերթերու հրատարակութիւններէն դատելով, նորէն ծանր տագնապ մը կ'անցընէ այս երկիրը։ Աւելի ծանր քան անցեալ տարի։

Խմբուելով, փոխադարձաբար յարձակելով աջն ու ձախը հասած են այնպիսի հրջանի մը, ուր պոռթկումը անխուսափելի կը համարուի։

Այն արիւնալի ընդհարումները որ տեղի կ'ունենան պարբերաբար, զանազան համախմբումներու եւ ժողովներու առթիւ, եւ որոնց վերջինը տեղի ունեցաւ Լիմօժի մէջ, առաջին ախտանշաններն են։ Ներքինը շատ աւելի թունաւոր է եւ կրնայ ճակատագրական հետեւանքներ ունենալ, եթէ ելք մը չգտնուի։

Վերլուծենք միայն վերջին դէպքերը։

Գնդապետ տը լա Ռօք, Հրեղէն Խաչերու հրամանատարը, որ այլ եւս ծանօթ է իբրեւ «գնդապետը», ամբի օր զեկոյց մը ուղղեց վարչապետին, պահանջելով անմիջապէս պաշտօնանկ ընել Լիմօժի ծերակուտական քաղաքապետը եւ պատիժներ տնօրինել Հօթվիլին նահանգապետին դէմ.

Այդ նամակին մէջ, գնդապետը Լիմօժի դէպքին ամբողջ պատասխանատուութիւնը ձգելով հակառակորդներուն վրայ, հարցը շատ աւելի կ'ընդլայնէ եւ ուղղակի կ'ամբաստանէ ձախակողմեան կուսակցութիւնները, մասնաւորապէս համայնավարները, իբրեւ դրդիչ եւ կազմակերպիչ յեղափոխութեան։ Եւ կ'աղդարարէ.

— «Եթէ ազդու եւ օրինաւոր միջոցներով, կառավարութիւնը չիրաշխաւորէ լաւ քաղաքացիներու ապահովութիւնը, չպաշտպանէ զումարման իրաւունքները, չխափանէ օտար դրօշի մը հանուէն յարուած խռովութիւնները, ես պիտի հարկադրուիմ, իմ պատասխանատուութեանս տակ, իմ բոլոր բարեկամներս եւ լաւ ֆրանսացիներու անագին զանգուածը համարիլ իբրեւ օրինաւոր ինքնապաշտպանութեան վիճակին մէջ ինկած։ Այսքան ծանրակշիռ պարագաներու տակ որ եւ է բան քաղմին չձգելու մտահոգութիւնս կը հարկադրէ կազմակերպել այդ ինքնապաշտպանութիւնը։ Կը սպասենք համապատասխան որոշումներուն։ Հակառակ պարագային, պիտի հարկադրուինք հաստատել թէ ֆրանսական հանրապետութեան կառավարութիւնը գիտակցաբար դուռ բացած է յեղափոխական կացութեան մը եւ կը կրէ անոր անխուսափելի հետեւանքներուն պատասխանատուութիւնը»։

Այս ազդարարութեան առթիւ, գնդապետը պարտք սեպած է իր հետին կեցած ուժն ալ ցուցադրել։

Իր պատմութեան համաձայն, Հրեղէն Խաչերու կազմակերպութիւնը կը ներկայացնէ 700,000 հոգի։ «Ամէն օր հազարէն աւելի դիմումներ կը կատարուին, եւ դեռ չենք կրցած անդամատոմս ճարել վերջին անգամ արձանագրուած 40000 ընկերներու»։

Ու վերջապէս աւելի բացորոշ սպառնալիք մը.

— «Իբրեւ բնդհանուր տեսակէտ, պիտի ցաւիմ եթէ որոշեն լուծել մեր կազմակերպութիւնը. այդ լուծումը աւելի պիտի ծանրացնէ ներքին կացութիւնը, այնպիսի ատեն մը երբ արտաքին հոգերը պէտք է զբրիշխեն. բայց զուտ Հրեղէն Խաչի տեսակէտով, չկայ աւելի նպաստաւոր պարագայ մը քան մեր կազմակերպութեան լուծումը եւ նոյն իսկ իմ ձերբակալութիւնս։ Շարժման կարեւորութիւնը պիտի կրկնապատկուի կամ եռապատկուի երեք ամիսէն»։

Կը նշանակէ թէ պիտի դիմեն ստորերկրեայ գործունէութեան,— հեռանկար մը որուն առջեւ լրջօրէն կը տատանի վարչապետը, Պ. Լավալ։

Անդին, ձախակողմեանները արդէն անհամբեր, կը պահանջեն անմիջական լուծում, հակառակ պարագային սպառնալով իրենց գլխուն ճարը նայիլ։

Լէօն Պլում լրջօրէն կը հարցնէր նոյ. 20ի խմբագրականով.

— «Կուգա՞յ վայրկեանը ուր իմաստութեան, խոհեմութեան, կարգապահութեան բոլոր խորհուրդները զուր անդադար կը շռայլենք պիտի դառնան անօգուտ եւ ուր մենք իսկ պիտի հարկադրուինք հարցնել թէ բազմութեանց այս անդիմադրելի ըմբոստացում մը միակ փրկութիւնը չէ՞ Ազատութեան»։

Եւ ամէն օր ազդանշաններ, վեց սիւնակի վրայ,— «Հանրապետական Ֆրանսայի համբերութիւնը կը սպառի»։— «Պէտք է լուծել մահացուլ բանակը»։ (Կ'ակնարկէ Հրեղէն Խաչի խորհրդանիշին)։

Ընկերվարութեան երկու թեւերն ալ, ընկերվարական եւ համայնավար, ուղղակի կ'ամբաստանեն վարչապետը։ «Իւմանիթէ» մինչ աւելի յառաջ երթալով, գնդապետ տը լա Ռօքի մեղսակից կը հռչակէ Պ. Լավալը։ Ահա թռուցիկ մըն ալ, Մարսէյ Քաշէնի ստորագրութեամբ, որ կը պահանջէ «Ազատ Ֆրանսա մը, եղբայրական Ֆրանսա մը, հզօր Ֆրանսա մը, խաղաղասէր Ֆրանսա մը»։

Եւ արդէն կը խօսին ձախակողմեան զահլիճի մը մասին, դրխաւորութեամբ Ժողովրդական Ճակատին։ Իսկ միւս կողմէ նոր բանակցութիւններ կը կատարուին, բանաձեւեր կը փոխանակուին համայնավար եւ ընկերվարական կուսակցութեանց միջեւ, դժուարութիւնները հարթելու եւ երկու կազմակերպութեանց վերջնական ձուլման յանգելու համար ...

Մենք փորձեցինք տալ համառօտ պատկերը կացութեան մը որ կը զարգանայ բացառիկ ուժգնութեամբ, լուրջ մտահոգութեան մատնելով Ֆրանսայի բարեկամները։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՆԵՐՔԻՆ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ԴԱՀԼԻՃԻՆ ԴԻՐՔԸ

ՎԷՃ ՖԱՇԻՍՏԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆՑ ԼՈՒԾՄԱՆ ՄԱՍԻՆ

Խորհրդարանը պիտի վերաբացուի Նոյ. 28ին

Նախարարական խորհուրդը նիստ գումարեց չորեքշաբթի օր, նախագահութեամբ հանրապետութեան նախագահին, զբաղելու համար շարք մը ծանրակշիռ հարցերով,— ելմտացոյց, ներքին բարեկարգութիւն, արտաքին հարց եւայլն։ Զորս ժամ վիճաբանելէ յետոյ, կարելի եղաւ համաձայնութեան գետին մը գտնել հրամանագիր - օրէնքներու եւ ելմտացոյցի մասին, բայց տակաւին մնաց ազգայնական կամ ֆաշական միութեանց լուծման խնդիրը։ Իրազեկներ կը հաւաստեն թէ դահլիճը երկու թեւի բաժնուած է այս հարցին առթիւ։ Այս պատճառաւ ալ, յոռետեսներ չեն կարծեր որ դահլիճը կենդանի մնայ մինչեւ Ծնունդ։ Խորհրդարանը պիտի վերաբացուի նոյեմբեր 28ին, եւ հաւանական է որ առաջին օրէն իսկ տագնապ մը ծագի։

Նախարարական խորհուրդէն առաջ, խորհրդարանի ձախակողմեան հոսանքները մասնաւոր ժողովներ գումարեցին, իրենց դիրքը ճշդելու համար։ Այդ առթիւ կ'ըսուէր թէ արմատականները, որոնք մեծամասնութիւն կը կազմեն Խորհրդարանին մէջ, համաձայնած են իրաւախոհութեան մը յանգիլ ելմտացոյցի մասին, իսկ ֆաշական միութեանց դէմ քուէարկած են կորուկ բանաձեւ մը, Ժողովրդական Ճակատին հետ, պարզապէս անոնց լուծումը պահանջելու համար։ Աւելորդ է ըսել թէ մթնոլորտը նորէն թունաւորուած է Լիմօժի դէպքերուն հետեւանքով, ուր 30 հոգի վիրաւորուեցան։ Այս դէպքը աւելի լարած է դահլիճին աջ եւ ձախ թեւերուն յարաբերութիւնները։ Այս խնդիրը յատկապէս պիտի քննուի նախարարական խորհուրդի երեքշաբթի օրուան նիստին մէջ։ Կ'ըսուի թէ վարչապետ Պ. Լավալ եւ աջակողմեան նախարարները կ'ուզեն որ ազգայնական միութեանց (Հրեղէն Խաչ, եւն.) խնդիրը յետաձգուի մինչեւ ելմտացոյցին քուէարկումը, իսկ ձախակողմեանները անմիջական գործողութիւն կը պահանջեն։ Աջակողմեանները իրենց տեսակէտը արժեցնելու համար դիտել կուտան թէ Ֆրանքը տկար բլլալով, անհրաժեշտ է ... [illegible] երկրէն։

Քանի մը Ֆրանսի նոր տեղեկագիրը մօտ միլիառի կորուստ կը ցուցնէ եւ արտահոսումը կը շարունակուի դեռ, հակառակ ձեռք առնուած միջոցներուն։ Դրամագլուխի այս փախուստը կրնայ տեւել, եթէ ելմտացոյցը անմիջապէս չքուէարկուի եւ հրամանագիր - օրէնքներով հաստատուած խնայողութիւնները չվաւերացուին։ Մտահոգութիւնը այնքան ծանր է որ կարգ մը շրջանակներու մէջ կը խօսին ոսկիի արտածման արգիլքի մասին։

Ձախակողմեան հոսանքներն ալ հակառակ տեսակէտներ ունին։ Միւս կողմէ, յարմար թեկնածու չեն գտներ յաջորդելու համար Պ. Լավալի։ Կ'ըսուի թէ նախարարական խորհուրդին մէջ վարչապետը դիտել տուած է որ եթէ անմիջապէս լուծեն ազգայնական միութիւնները, անոնք ստորերկրեայ գործունէութեան դիմելով, շատ աւելի վտանգաւոր պիտի դառնան։

Ֆրանսա եւ Անգլիա վերսկսան խորհրդակցիլ

Մինչ պատժական տնօրինութիւնները կը շարունակուին եւ կը սաստկանան, Անգլիա եւ Ֆրանսա դիւանագիտական ձեռնարկներ կը կատարեն, ելք մը գտնելու եւ պատերազմը դադրեցնելու համար։ Երէկ վերսկսան խորհրդակցութիւնները, միջին բանաձեւ մը գտնելու համար։ Անգլիոյ արտաքին նախարարութեան մասնագէտ պաշտօնատարներէն Փիթրըսըն Փարիզ եկած է, իբրեւ խորհրդական գնալանին։ Պ. Լավալ եւ դեսպանը պիտի վարեն բնդհ. խորհրդակցութիւնը, իսկ մասնագիտական հարցերը պիտի յանձնեն խորհրդականներու քննութեան։ Հիմա որ անգլիական ընտրութիւնները վերջացած են եւ դահլիճը անփոփոխ կը մնայ, ձամբան աւելի հարթ կ'երեւայ։ Պրագէկներ կը կարծեն թէ Պ. Պօլտուին իր կարելին պիտի փորձէ, խաղաղութիւնը ապահովելու համար թէ Ափրիկէի եւ թէ Եւրոպայի մէջ։ Առ այժմ հաշտութեան պայմաններ չեն ապասուիր Մուսոլինիէն, բայց Անգլիա եւ Ֆրանսա կ'ուզեն նկատի կոնել Իտալիոյ պահանջները եւ բանաձեւ մը կազմել, բաղդատելու համար անոր առաջարկներուն հետ։

Անգլիա եւ Ֆրանսա առանձին առանձին պատասխանեցին Իտալիոյ վերջին բողոքին, իսկ հիմա որ դիւանագիտական բանակցութիւններն ալ կը վերսկսին, համաձայն Ազգաժողովի որոշման, մթնոլորտը աւելի յուսալից կ'երեւայ։ Հռոմ առ այժմ լուռ է այս նոր խորհրդակցութեանց հանդէպ, որոնց մէջ գարձեալ տիրական դեր կը կատարէ Պ. Լավալ, սակայն առ այժմ անկարելի տրամադրութիւն չէ յայտնած ֆրանսական դեսպանին կողմէ եղած նոր առաջարկներու հանդէպ, որոնք միշտ գաղտնի կը պահուին։

*** Այս առթիւ կարգ մը թերթեր կը գրեն թէ Ֆաշական Գերագոյն Խորհուրդը աւելի ծանրակշիռ որոշումներ պիտի առնէ պատժական տնօրինութեանց գործադրութեան առթիւ, բայց Լոնտոնի իտալական դեսպանը չափաւորութեան խորհուրդներ տուաւ, որպէսզի անելի չյանգին։

Աւելեան արիւնալի ճակատամարտը նոր պիտի սկսի

Իտալական աղբիւրէ կը հեռագրեն թէ Թիկրէի նահանգին (Հիւսիսային Հապէշիստան) ամէնէն արիւնոտ ճակատամարտը պիտի մղուի Մաքալէի մօտ, այս օրերս։ Հապէշները կը պատրաստուին յարձակիլ իտալական ճակատին վրայ, Մաքալէի եւ Տոլոյի միջեւ։ Հապէշական զօրախումբեր կը շարունակեն գիշերային արշաւներ ընել իտալական գիծերուն եւ:

*** Հապէշական աղբիւրէ կը հերքեն այն լուրը թէ 2000 հոգի սպաննուած են իտալական օդանաւերու ռմբակոծութեան հետեւանքով։ Հապէշները իրենց կորուստը կը հաշուեն միայն 10 մեռեալ եւ 30 վիրաւոր, եւ այս առթիւ հեգնութեամբ դիտել կուտան թէ իտալական հաշիւները եղած են ... օդին մէջ։

Միշտ գաղտնի կը պահուի կայսեր ուր գացած բլլալը, որպէսզի թշնամին չիմանայ եւ տեղեկալ մը չառքէ։

Հապէշական կառավարութիւնը բողոքագիր մը ուղղելով Ազգերու Դաշնակցութեան, կը հերքէ թէ Իտալիա «քաղաքակրթութիւն կը տարածէ եւ գերիները կ'ազատէ Եթովպիոյ մէջ»։ Եւ կ'աւելցնէ.— «Իտալիա գերեվաճառութիւնը չէ ջնջած նոյն իսկ իր ափրիկեան գաղթավայրերուն մէջ»։

(Շար.-ը երկրորդ Գ. էջ)

ՏԻԿԻՆ ԱՐԼԷԹ ՍԹԱՎԻՑՔԻ ԻՐ ՓԱՍՏԱԲԱՆԻՆ ՀԵՏ

ԾԱՆՕԹ.— Երէկուան պատկերն ալ տեսարան մըն էր Սթավիցքիի գործին դատավարութենէն, եւ վերջին պահուն չփոթուած՝ խրուակներու դատավարութեան հետ։

ՀԱՆԳԻՍՏ ՄԿՐՏԻՉ ՔՀՆՑ. ԱՐՍԼԱՆԵԱՆԻ

Վերջին պահուն ցաւով կ'իմանանք մահը ժողովրդական հովիւի մը, Մկրտիչ քահանայ Ասլանեանի։ Ծնած՝ 1848ին, եւ քահանայ ձեռնադրուած՝ Խրիմեան Հայրիկէն, հանգուցեալ հոգեւորականը պաշտօններ վարած է Վանէն մինչեւ Իզմիր եւ Լիոն։ Հակառակ իր տարիքին, երկու ձեռքը մէկ մէկ գաւազան, միշտ ներկայ կ'ըլլար ազգային հանդէսներու, մինչեւ առտու յուզմնելով ժողովուրդին հետ։ Տակաւին առիթ կ'ունենանք խօսելու։

ԽՐՈՒԱԾ ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԴԱՏԸ

Ոչ պիտի պատասխանեմ, ոչ ալ պիտի ճաշեմ

[illegible] 24 ժամ յետաձգեց երեք խրուակ յեղափոխականներուն դատավարութիւնը, իբրեւ հետեւանք պաշտպան փաստաբանին [illegible]։ Այդ պաշտօնը յանձնուեցաւ երբ փաստաբանական կաճառի [illegible] Պ. Սառինոյի, որ նախ վարանեցաւ, յետոյ համաձայնեցաւ։ Նիստը բացուած ատենն իր երգումը կատարեց նոր թարգման մը, Օր. Փեթրովիչ. [illegible] թարգման Աէնի գատարանին [illegible] հարցուց ամբաստանեալներուն թէ կ'ընդունի՞ն նոր թարգմանը, Ամբաստանեալները յայտարարեցին թէ որ եւ է պատասխան չպիտի տան, մինչեւ որ իրենց փաստաբանը չվերադառնայ։

Ցնայ ատեան հրաւիրուեցաւ նոր փաստաբանը, Պ. Սառինո, որ ժամանակ խնդրեց [illegible]։ Նիստը [illegible] որ օրէնքը կը պարտադրէ շարունակել սկսուած դատ մը, դատարանը միայն 2 [illegible] միայն մէկ նիստ գումարել, կէս օրէն [illegible] պաշտպան փաստաբանը ժամանակ ունենայ թղթածրարը [illegible]։ (Թղթածրարը կը բաղկանայ 4000 կտորէ)։

[illegible] փաստաբանին առաջնորդ ամբաստանեալներուն [illegible] Փեթրովիչի միջոցաւ. Երեքը մէկ բերան յայտարարեցին.

— Չպիտի պատասխանենք մեզի ուղղուելիք հարցումներուն, մինչեւ որ մեր փաստաբանը չվերադառնայ։

Միեւնոյն ատեն աւելցուցին թէ հաց չպիտի ուտեն։ Արդէն իսկ սկսած են ծոմապահութիւնը, կը գրեն կարգ մը թերթեր, թէեւ բանտային վարչութիւնը գաղտնի կը պահէ.

Կը կարծուի թէ երբ ամբաստանեալները յամառին չուտել եւ չպատասխանել, դատարան չպիտի հանուին, եւ դատը պիտի շարունակուի ի բացակայութեան, ալ աւելի ծանրացնելով պաշտպան փաստաբանին գերը։

Վտարեալ պաշտպանը, Պ. Ժորժ Տէյսօն, վճարեց Աստանին գինեց, արդարութիւն պահանջելով։ Եթէ վարձման վճիռը ջնջուի, կրնայ վերսկսիլ իր պաշտօնը։ Արդէն իսկ իրարանցում կը տիրէ փաստաբանական շրջանակներու մէջ։ Մինչ այս մինչ այն 2000 ոստիկան զինուորներ եւ շրջուն պահակներ բարեկարգութեան կը հսկեն էքսի մէջ։

Հինգ հազար հոգի թունաւորուեցան կապարախառն հաց ուտելով

Աւելի քան հինգ հազար հոգի թունաւորուեցան Սպանիոյ Մուրչիա եւ Կարդագինէ գաւառներուն մէջ, կապարախառն հաց ուտելով։ Որովհետեւ հացերը ծանր կշռեն, փռապանը կապար խառնած էր ալիւրին։ Դեռ ուրիշ դ. գծեր ալ կը սպառուին, որովհետեւ կապարի թունաւորման ազդեցութիւնը ուշ կը զգացուի։ Վարակեալները իրենց մարսողական անկարգութիւնը կը վերագրէին սովորական պատճառներու եւ գիւղական դարմաններու կը դիմէին,— հաց եւ ձիթապտուղ ուտելով, աւելի ծանրացնելով իրենց վիճակը։ Մեռնողներ ալ կան։

Այս ողբերգային խարդախութեան համար ձերբակալուած է Եաչէ Մէյրինօ անուն փռապան մը։ Դատարանը 250,000 փէզէթա 4700,000 անգլ. ոսկի) եւ բացխաւորութիւն պահանջած է, ինչպէս եւ 500,000 փէզէթա՝ իբրեւ հատուցում արկածեալներուն, եթէ իր յանցանքը հաստատուի։ Ձերբակալուած է նաեւ փռապան մը։

ԵԳԻՊՏՈՍԻ ՆԵՐՔԻՆ ՀԻՒՍԻՍԱՅԻՆ ԶԻՆԱՍՏԱՆԻ ինքնավար պետութեան հռչակումը։ Բանակցութիւնները կը շարունակուին։ Այս առթիւ Իտալացիները կը զարմանան որ Ազգաժողովը ձայն չի հաներ եւ պատիժներ չի տնօրիներ Ճափոնի դէմ։

ԸՆԴՀ. ԳՈՐԾԱԴՈՒԼ ՀԱՅԱԿՈՒԹԵԱՆ Գահիրէի մէջ, բողոքելու համար վերջին դէպքերուն դէմ։ Ոստիկանութիւնը արտակարգ միջոցներ ձեռք առաւ։ Կը վախցուի որ աւելի ծանր խռովութիւններ ծագին։

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ԱՏՈՒԱՅԻ ՊԱՐՏՈՒԹԻՒՆԸ (1896)

1896 փետր. 29ին զօրավար Պարաթիէրի 14.500 զօրքերով, բաժնուած չորս վաշտերու որոնց կը հրամայէին Արիմոնտի, Էլլենա, Դապորմիտա եւ Ալպերթոնէ զօրավարները, կը յառաջանար դէպի Ատուայի շրջանը: Գետինը անծանօթ էր, քարտէս չկար, բլուրներու քով միհեր կը տեսնուէին կիրճերու քով ժայռեր կը ցցուէին: Յառաջացող բանակին վաշտերը յաճախ կը հարկադրուէին փոխել իրենց ուղղութիւնը: Բնիկներէ կազմուած վաշտը ձախն էր, Դապորմիտայինը՝ աջը, Արիմոնտիինը կապակցութիւնը կը պահէր, իսկ չորրորդը պահեստի կը մնար:

Վաշտերը կը բաժնուէին իրարմէ, ձախ թեւը կը շփոթի ճամբան եւ անակնկալօրէն կը գտնուի թշնամիին առջեւ, որ պատրաստ որսին կը սպասէր: Եթովպական բանակը կը շրջապատէ զայն, կը ջախջախէ շուտով եւ կը յառաջանայ միւսներուն վրայ, որոնք նոյնպէս անակնկալի եկած՝ կը ստիպուին նահանջել մեծ կորուստներով: Դապորմիտայի վաշտը կը մնար առանձին: Կը լսէր թնդանօթին ձայնը, բայց գետնին ելեւէջները այնքան այլազան էին որ չէր կրնար որոշել ձայնին ուղղութիւնը: Սակայն օգնութեան կը փութայ ձախ թեւին, որ արդէն ջախջախուած էր եւ ինքզինք կը գտնէ Ատուայի բարձունքին վրայ, շուտով շրջապատուած եթովպական բիւրաւոր զինուորներէ: Հինգ ժամ անընդհատ կը կռուի այս վաշտը՝ անհաւասար ուժերով: Երբ իտալական վաշտը կը յարձակի, եթովպականը կը նահանջէ, երբ իտալականը կը քաշուի, եթովպականը կը յառաջանայ արագարար, ջանալով միշտ աւելի սեղմել օղակը.

Զօր. Դապորմիտա յառաջ կ'անցնի եւ կը հրամայէ յարձակիլ սուիններով, որովհետեւ փամփուշտները սպառած էին այլ եւս: Այդ կատաղի յարձակման պահուն կը սպաննուի քաջարի զօրավարը: Վաշտին մէկ մասը միայն պայքարելով անհաւասարութեան, ծարաւի, յոգնութեան, անհամար թշնամիներուն կողմէ լարուած թակարդներու դէմ, կը վերադառնայ Էրիթրէ, մազապուրծ ազատելով 115.000 թշնամիներէ:

Այս եղաւ 1 մարտ 1896ի Ատուայի պարտութիւնը, որ մղձաւանջի մը նման կը ճնշէր Իտալացիներու սրտին վրայ: 6000 Իտալացիներ մէկ օրուան մէջ կը սպաննուէին, 1700 հոգի գերի կը բռնուէին: Յաղթականները, տեղական սովորութեան մը համեմատ, կը կտրէին գերիներուն որոշ գործարանները եւ սուիններու ծայրերը անցընելով զանոնք, իբրեւ յաղթանակի խորհրդանիշներ՝ կը մեկնէին ռազմավայրէն

Այս պարտութեան տարեդարձը կը տօնուէր ամէն տարի Եթովպիոյ մէջ:

Ֆաշականութիւնը իշխանութեան գլուխ եկաւ, պանծացնելով ցեղային յատկութիւնները եւ մեծագոյն Իտալիա մը կազմելու հաստատ առաջադրութեամբ: Դաշնագիրներու վերաքննութեան շառաչուն յայտարարութիւններու հետ, Իտալիա սպառազինուեցաւ:

Այս տարի, դժբախտ թուականի տարեդարձին, իտալական մամուլը բազմաթիւ սիւնակներ յատկացուց պարտութեան պատճառները պրպտելու, նահատակներու դիւցազնութիւնը վեր հանելու եւ նոր խանդավառութիւն մը ստեղծելու համար: Պարտութեան պատասխանատուութիւնը կը վերագրուէր օրուան կառավարութեան տկարութեան, կուսակցական պայքարներուն, մինչդեռ ներկայ պարագաներուն մէջ ունենալով զօրաւոր կառավարութիւն մը եւ ազատ ըլլալով պայքարներէ, Իտալիան կրնար սրբել 96ի արատը՝ յենլով ռազմական ժողովուրդի մը դիւցազնութեան վրայ:

Իտալական քաղաքականութիւնը յաջուրջի քաղաքականութիւն կոչուած է, մինչդեռ կը սիրաբանէր Գերմանիոյ հետ, Ֆրանսայի հետ ալ կը համաձայնէր առանձին: Մուսոլինի առիթը չէր փախցներ Լոնտոնի դաշնագիրը վերյիշելու եւ Ֆրանսայէն պահանջելու գաղթային իրաւունքներ միանգամայն կը մերձենար Գերմանիոյ: Սակայն դերերը փոխուեցան երբ հիթլէրականութեան ախորժակը բացուեցաւ: Իտալիա մօտեցաւ Ֆրանսայի եւ 1935 յունուար 7ի Ֆրանքօ-իտալական համաձայնութեամբ հրաժարեցաւ Թունուզի մասին տուած յոյսերէն, առաւ առանձնաշնորհներ Էրիթրէի եւ Լիբիայի մէջ եւ ապահովարար ազատութիւն դէպի Եթովպիա.

Անցեալ տարի սեպտեմբերին դէպի Եթովպիա արշաւանքի մը լուրը տարածուեցաւ իտալական մամուլին մէջ: Նոյն օրերուն Եթովպիոյ ներկայացուցիչը բողոքեց (29 սեպտ.) յանուն Աբիսինիոյ Աբբայէին Իտալիա բարեկամական հաւաստիքներ տուաւ նէկուսին: «Իտալիա պիտի մշակէ ամէնէն բարեկամական յարաբերութիւնները ափրիկեան պետութեան հետ»:

Սակայն Իտալիոյ Թագաւորը այցելութեան եկաւ (3 նոյ.) ափրիկեան գաղթավայրերը եւ տակաւին չվերադարձած, պատահեցաւ Կոնտարի միջադէպը, իտալական հիւպատոսարանը զինեալ յարձակումի մը կ'ենթարկուի, պահակ մը սպաննուեցաւ, երկու հոգի վիրաւորուեցան: Իտալիա հատուցում պահանջեց: Կոնտարի կառավարիչը ներկայացաւ հիւպատոսին յանուն կեդրոնի կառավարութեան՝ ներողութիւն խնդրեց: Միջադէպը փակուեցաւ:

Ահա տեղի ունեցաւ Ուալ Ուալի միջադէպը, որ առաւ հսկայ կարեւորութիւն մը: Նոյ. 23ին անգլեւ-եթովպական սահմանագծման յանձնախումբը կը հասնէր Ուալ Ուալ, որ տեղացիներուն ձեռքն էր հրամանատարութեամբ հարիւրապետ Զիմմարուլթայի: Տեղեկագիրներու համեմատ եթովպական վաշտ մը կը ներկայանայ հարիւրապետին եւ կը պահանջէ վայրը՝ իբրեւ եթովպական սահմանի մէջ գտնուող տեղ մը: Հարիւրապետը կը մերժէ, եթովպական վաշտը պարբերաբար կը կրակէ, Իտալացին կը պահանջէ հեռանալ, եթովպական վաշտը կը մօտենայ եւ ընդհարումը տեղի կ'ունենայ (5 դեկտեմբեր 1934):

Նոյն ամսու 13ին Իտալիա կը պահանջէ հատուցումներ, Եթովպիա իրաւարարութիւն կ'առաջարկէ, Իտալիա կը մերժէ (14 դեկտ.): Եթովպիա կը դիմէ Ազգերու Դաշնակցութեան եւ հարցը կը կնճռոտի, որովհետեւ անկարելի կ'ըլլայ ճշդելու թէ որո՞ւ կը պատկանի այդ վայրը, ո՞վ է նախայարձակը:

Սաուդապէս այդ վայրերուն սահմանները ճշդուած չեն որոշապէս: 1908 մայիս 16ի համաձայնագրով Եթովպիա եւ Իտալիա կը հաւանէին 1897ի ընդունուած սահմանագծումին: Բայց որոշուած սահմանները ցեղերու համաձայն են եւ ոչ թէ աշխարհագրական: Օկատէն գաւառի ցեղերը ենթակայ էին Եթովպիոյ, իսկ ծովէն 300 քիլ. դէպի ներս գտնուող ցեղերը ենթակայ էին Իտալիոյ: Արդ Ուալ Ուալը ծովէն 400 քիլ. ներս է, ուրեմն Օկատէնի գաւառին հետ ենթակայ է Եթովպիոյ: Այս է պատճառաբանութիւնը Եթովպիոյ:

Երկու պետութիւնները կը սկսին զինուիլ, Իտալիա զօրք կը ղրկէ Էրիթրէա առարկելով որ Եթովպիա զինուոր կը համախմբէ եւ թէ իր գաղթավայրերը ապահով չեն: Իտալիա կը սպառնայ, Եթովպիա Ազգերու Դաշնակցութեան կը դիմէ (17 մարտ 1935) եւ դաշինքի 15րդ յօդուածին համաձայն՝ քննութիւն կը պահանջէ: Կը կազմուին իրաւարար ատեաններ, տեղի կ'ունենան ժողովներ, բայց ամէնն ալ ապարդիւն կը մնան:

Ֆաշականութիւնը, որ ունի փառաբանութեան վարդապետութիւն մը կ'ուզէ պանծացնել սեւ շապիկաւորներու ուժը, կ'ուզէ սրբել Ատուայի պարտութեան արատը: Ափրիկեան ապագայ հերոսներու խանդավառ մարտական երգերը կը հնչեն Միջերկրականի հանդարտ ալիքներուն վրայ: Ահա Ատուան կը գրաւուի, վրէժի ցցացումը յագուրդ գտած է: Յաղթականները մահարձան կը կանգնեն անցեալի պարտուածներու շիրիմներուն վրայ:

Ֆաշականութիւնը ծնաւ պատերազմէն եւ իշխանութեան տիրացաւ յեղափոխութեամբ: Իր նշանաբանն է «ապրիլ վտանգաւոր կերպով», չունենալ կայուն կեանք մը, այլ ըլլալ միշտ ուժական (dynamique): Յեղափոխութիւնը չի կրնար կանգ առնել, շարունակական ըլլալու է, չի կրնար տեղական ըլլալ, այլ ձգտելու է ընդհանուր ըլլալու, գլելու է Իտալիոյ նեղ սահմանները, ջնջելու է բոլոր խոչընդոտները, մղելու է յնացած մարդկութիւնը դէպի նոր նուաճումներու: Այս պատճառով զօրացնելու է միջնաբերդը, տկարացնելու վերջին ընդդիմադիրները, հասնելու համար Ֆաշական յեղափոխութեան մեծ նպատակին՝ արմատական փոփոխութիւն ընկերային հնամենի կառուցուածքին, ամէն բան ի սպաս պետութեան, ոչ մէկ բան պետութենէն դուրս եւ հետեւաբար աստուած-պետութիւն

Ահա քաղաքական արտաքին ու ներքին պատճառները դէպի Ափրիկէ արշաւին:

ՀԵԹՈՒՄ

ԵՐԳ ՈՒ ԹԱՏՐՈՆ

«ՃԵՐՄԱԿ ՁԻՈՒՆ ԻՋԵՒԱՆԸ»

Քանի մը հարիւրերորդ անգամ ըլլալով Մօկատօր թատրոնին մէջ կը ներկայացուի պերճ գուսաներգութիւն մը, «Ճերմակ Ձիուն Իջեւանը»:

Խաղը կը բաղկանայ 34 տեսարանէ եւ գործն է (երբեմ. գրութիւն) Հանս Միւլլէրի: Երաժշտութիւնը կազմած է Րալֆ Պէնացկի, օգտուելով Րոպէր Սթոլցի, Րոպէր Ժիլպէրի եւ Փրոթէայի եղանակներէն: Նուագախումբը կը վարէ Տիօ:

Խաղին բեմադրիչն է մեծահռչակ Էրիկ Շարէլ, որ վարպետ մըն է նորաստեղծեայ բեմադրութիւններու: Ան իր ճողութիւնով կը վերարտադրէ ամբողջ աշխարհ մը — Թիրօլը — օգտագործելով բոլոր արուեստները բանաստեղծութիւն, նկարչութիւն, նուագ, երգ, պար: Անիկա կախարդ մըն է լոյսի խաղերու, շարժումներու եւ կենսուրախ թարմութեան:

Որքան ալ ժողովուրդը հեռանայ թատրոնէն, երթալով դէպի շարժանկար եւ մարզադաշտ ու երկէս, Էրիկ Շարէլի նման ժողովրդական բեմադրիչներ բաւական են տարիներով սրահ մը լեցուն պահելու, լաւ կազմակերպուած միակ ներկայացման մը առջեւ:

Էրիկ Շարէլի բեմադրութիւններն են «Միքատօն», «Երեք հրացանակիրներ» եւ վերջինը՝ «Ճերմակ Ձիուն Իջեւանը»: Իր գործերը բեմադրուած են աշխարհի մեծագոյն բեմերուն վրայ եւ ներկայացուած միշտ հարիւրաւոր անգամներ:

«Համաժողովը կը զբօսնու» ժապաւէնն ալ իր գործն է:

Էրիկ Շարէլ գաղտնիքը ունի հանդիսականին աչքն ու ականջը անձանձիր պահելու: Գաղտնիքը ունի ամէն պահ նորութիւն, անակնկալ, գունագեղութիւն, խանդավառութիւն եւ իրականացած տեսարան մը պարզելու:

«Ճերմակ Ձիուն Իջեւանը» գուսանընդութեան նիւթը կ'անցնի Թիրօլի մէջ: Ու միակ խաղով մը մենք կը ծանօթանանք Թիրօլին, իր երգերուն, տիպարներուն, տարազներուն, ըմբշամարտութիւններուն, տօնավաճառներուն, շուկաներուն, տնտեսութիւններուն, լեռներուն եւ հանգիստութիւններուն:

Կուտանք, քանի մը խօսքով, խաղին նիւթը:

Թիրօլի մէջ, Ժոզէֆա անուն գեղուհի մը կը բանեցնէ պանդոկ մը, «Ճերմակ Ձիուն Իջեւանը»: Իր հաստատութեան մէջ ծառայողներուն պետը, երիտասարդ Լէօփոլտը, որ չքնաղ տիպար մըն է, սիրահարած է իր գործատիրուհիին: Ժոզէֆա սակայն իր կարգին սիրահարած է Փարիզաբնակ փաստաբանի մը, որ ամէն տարի իր արձակուրդը կ'անցընէ Ժոզէֆայի պանդոկին մէջ, շարունակելով հովանաւորութիւնը: Օգափոխութեան շրջան է եւ զբօսաշրջիկներ կը հասնին: Եկողներուն մէջ կայ Մարսիլիացի մը, իր կատակերգական տարօրինակութիւններուն, ինչպէս նաեւ իր աղջկան հետ: Փարիզցի փաստաբանը լքելով Ժոզէֆան, կը սիրահարի Մարսիլիացի աղջկան, որուն հայրը սակայն հակառակ է այդ միութեան եւ փափաքող որ իր դուստրը ամուսնանայ մրցակից եւ ոխերիմ թշնամի գործարանատիրոջ մը զաւկին հետ, վերջ գնելու համար դատի մը: Փաստաբանը կը շահի իր անձնական դատը, այսինքն աղջիկը: Ժոզէֆա խիստ տխուր է: Այդ միջոցին թագաւոր մը Թիրօլ կ'այցելէ: Հանդիսութիւններ: Արքան կ'իջեւանի Ժոզէֆայի պանդոկը: Կը տեղեկանայ գեղուհի պանդոկապետուհիին տագնապներուն եւ կը խրատէ զայն ըսելով.

— Հարկ է սիրել այն անձը միայն, որմէ սիրուած ենք եւ չցանկալ մէկու մը որ մեզի համար տաք չէ ու կանգնած է մենէ բարձր եւ հեռու:

Եւ վերջապէս Ժոզէֆա կը փոխադարձէ Լէօփոլտի սէրը: Տեղի կ'ունենան միաժամանակ երկու նշանախօսութիւններ եւ գուսանէրգութիւնը կ'աւարտի սովորական խանդավառութեան մը մէջ:

Խաղին մէջ բազմաթիւ են դերակատարները: Բուն ու մեծագոյն դերակատարն է սակայն Թիրօլը, իր ռատոստուն, կոկորդային եւ կլոր կլոր խաղող երգերով, իր նայխուն տարազներով, կենսուրախ պարերով եւ բազմագունեան բարքերով:

Տեսարանները սքանչելիօրէն յաջող է: Բեմը որ մեծ է ու զարմանց, կը ցուցադրէ փողոցներ, օթօկար, շոգենաւ, զբօսանաւ: Իր շքեղութեան բարձրագոյն տեսարանին կը հասնի տօնավաճառի տեսարանին:

Խումբ մը արուեստագէտներ, Էրիկ Շարէլի հրամանատարութեան ներքեւ, այս շքեղ գուսանէրգութիւնը զարդարած են:

Երգերուն քնքշութիւնը, զուարթութիւնը, ջերմութիւնն ու մեղեդիական քաղցրութիւնը նոյնպէս մեծապէս օգնած են այս գործին բացառիկ յաջողութեան, խաղին մէջ գտնուող կատակերգական տեսարաններուն հետ.

Ամբողջ խաղը կը սահի վարժ, կրակոտ, այնքան փորձուած եւ անթերի դարձած դերակատարութիւններով:

Տիկին Կիլիկ Հրթինեանը տարափ մըն է որ կը հանէ իր կոկորդէն, ամէն անգամ երբ կ'երգէ «Թիրօլեան երգը»:

Պանդոկապետուհիին դերը կը կատարէ զմայլելին Հէլէն Բրժէլի, իր տաք ձայնով ու խաղով: Լէօփոլտի կեդրոնական դերը մեծ ճարտարութեամբ՝ Լիւսիէն Տօրվալ: Մարսիլիացիին դերը, ծեր Մարիուսի մը նման, Հանրի Վիլպէր: Այս վերջին երեքը իրենց ուսերուն վրայ կը տանին «Ճերմակ Ձիուն Իջեւանը»:

Իրենց տաղանդով, անոնց կ'օժանդակեն Ռօլ Գարտէ, Անտրէ Կօավէգ եւ փոքրիկն Ժան Բագի:

«Ճերմակ Ձիուն Իջեւանը» շարժանկարային գուսանէրգութիւն մըն է, կամ գուսանէրգութիւն մը մտած Միւզիք Հոլի սեռին մէջ:

Կ'արժէ որ մարդ, գոնէ մէկ անգամ իջեւանի Մօկատօր թատրոնը, տեսնելու, ինչպէս նաեւ լսելու զբաղխոտային Թիրօլը:

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ օգտուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնելի եւ մելանով:

ԱՅՆԱՆ ԹԱՒՑՈՅ ԻՐԻԿՈՒՆՆԵՐ

ԲԺԿ. Միհրան Մելքոնեան

Աշուն: Ցուրտ, դաժան, կծող քամի մը ոսկորներուն ծուծէն ներս կը սողոսկի գարանակալ վագրի մը պէս: Ծառերու ճիւղերէն հատ հատ վար կը թափին դեղին, մագաղաթի գոյն տերեւները. Ծառերը մարդկային կմախքներու պէս փարատուած քամիներու կերպարանք մը զգեցած են կարծես. Բնութեան այս դժխեմ եղանակը կը նմանի այն մարդուն, որուն կեանքի երիտասարդութեան շրջանը ալ եւս անցեր է ու ձմեռնամուտի համբանուն է մօտեցեր:

Հաճելի է ինծի համար աշնան այս տրտում ու մելամաղձոտ իրիկուններուն թափառիլ ծառաստաններու տակ կամ արահետներու վրայ՝ ունկնդրելու համար բնութեան ամէնէն գեղեցիկ, ամէնէն յանկուցիչ ու քաղցրաձայն երաժշտութիւնը. Հաճոյք է ինծի համար դիտել տերեւաթափը սա ծառերուն սրացիկ: Անոնք օդին մէջ շրջանակ կազմած՝ վար կը թափին երամ առ երամ: Ու մութին մէջէն լերկ ու զօսացած իրաններով կը ցցուին ծառերն հաստ ու բազմաճիւղ. Մինչ խելառ ու անսանձ քամին իր տրտում ու թախծոտ օրինը կ'ողբերգէ անոնց ճիւղերուն մէջէն: Տնակ մը ցաւի խորունկ ու անբացատրելի մրմունջ, սուր ու կսկծեցնող հեծկլտուք աղաղակ մը կը բարձրանայ առ Աստուած: Տերեւներու միալար խշշոցին մէջ քաղցր ու հաճելի երաժշտութիւն մը կը զգամ, կարծես թէ ականջիս մէջ Շօփէնի եւ Պէթհովէնի երգերուն տրտմախառն ու թախծուն, այլեւայլ համերգը կը լսեմ զգա: Օ՜, ի՜նչքան կ'ուզեմ ունկնդրել բնութեան տարերքներուն համանուագը, ուր ամէն բան կատարելութեան սահմանին հասած՝ խորունկ ու դղրդիչ արտայայտութեան մը չափ անբացատրելի սարսուռ մը կը թողու վրաս: Աստուածեղէն հուրիներէ կախարդուած աներեւոյթ ձեռքեր քով կը կապեն, կը բանեն կարծես բուռ, բնութեան ծոցին բարձրացող այդ տրտմանուագ համերգները լսելու: Ծառերը կը սրսփան իրենց մերկութենէն, քամիները կը վժժան ու կ'անցնին հրացանէ արձակուող գնդակներու պէս ... : Ու մութ, խորախորհուրդ գիշերուան պարտին վրայ լուսատու աստղերուն հատ հատ փթթիլը կը տեսնեմ տակաւ առ տակաւ: Գաղ սարսուռ մը կ'անցնի երակներուս մէջէն, կը զգամ որ կեանքի այս ցուրտ ու անհրապոյր եղանակին, մայլ ու մշուշապատ հանկարծներուն առջեւ բան մը կը [illegible] գաշրջուի, կը փոխուի բնութեան տարերքներուն մէջ, գերբնական, աներեւոյթ ու անսանձելի ուժ մը ամէն բան կ'ենթարկէ իր ազդեցութեան: Ի՜նչ է ուժը բնութեան տարերքներուն առջեւ, եթէ ոչ տերեւ մը փթթած ծառէն՝ քամիներու հոսանքին անձնատուր: Բազմաթիւ մտածումներ շրջան կ'ընեն գանկիս մէջ: [illegible] խորհրդածութիւնները [illegible] համար սկիզբն ու վախճանը անիմանալի Մինակ, անընկեր կը [illegible] անպատակ մարդոց պէս: Բիւրաւոր խոհեր կը թեւածեն մտքիս մէջ [illegible] սիլքներ, երեւակայական պատկեր[illegible]

ԷՋ ՄԸ ԿԻԼԻԿԻՈՅ ՊԱՏՄՈՒԹԵՆԷՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՎԵՐՋԻՆ ԹԱԳԱՒՈՐԸ

ԼԵՒՈՆ Ե. ԼՈՒՍԻՆԵԱՆ

«Կաստիլլի եւ Արակոնի դեսպանները ուրեմն մէկ դեսպանութիւն մը այն կազմեցին, գլուխ կուտայ կաստիլեան ժամանակագրութիւն մը: Արակոնի դեսպանները զոհարեղէններ չունէին սուլթանին համար, այլ միայն իրենց աղերսագիրը, (Տես Cronicos de les Reyes de Castillo, հատ. Բ. Գլ. Է. էջ 135):

Այս առաջաձեռնութեան ցանցառութիւնը, որ այնքան հակառակ էր արեւելեան սովորութիւններու, ձախող արդիւնք մը գործեց Գահիրէի մէջ — «Ի՞նչպէս կ'ըլլայ, պոռաց Գարխուզ, ուղղուելով Արակոնացիներուն, որ Արակոնի ձեր թագաւորէն նամակ մը միայն կը բերէք, ձեր թագաւորը լաւ չի գիտեր մեր սովորոյթները, երբ իր աղբանքները պահանջելու համար մարդ ղրկէ, զոհարեղէններ եւ ընծաներ կը ղրկէ, եւ թագաւոր մը պահանջելու համար բան մը չէք բերած: Եթէ ինձմէ մը միայն բերած ըլլայիք, բարեկամական ցոյց մը պիտի ըլլար»:

Սակայն եւ այնպէս սեպտ. 30ին, դեսպաններու խնդրանքը խնամակալութեան ժողովին հաւանութեան արժանացաւ, եւ Լեւոն թագաւորը, ամփոփական արարողութեամբ պալատ առաջնորդեցին, ուր նոյն իսկ սուլթանին ըսին թէ բնակեցաւ թէ այլ եւս ազատ էր:

Գարխուզ հետեւեալ օրը իր տրամադրութեան տակ դրաւ նաւ մը եւ ուղեկիցներ, որ զինքն առաջնորդեն Աղեքսանդրիա.

Հայաստանի թագաւորը եօթը տարուան տառապանքներէ յետոյ, Եգիպտոսի հողը առանձին թողուց: Իր կինն ու աղջիկը գերութեան թշուառութենէն մեռած էին:

Կաստիլեան դեսպանները իրենց հետ սուլթանէն նամակ մը կը բերէին Յովհաննէս Ա. թագաւորին համար: Ահաւասիկ բնագիրը այդ նամակին, որ արեւելեան նամակագրական ոճին մէկ հետաքրքրական պատկերն է.—

«Թագաւորը, որ մեծափառ կը տիրէ, ազնուազարմ իշխան, արդարասէր, յաղթապանծ պաշտպան եւ վրիժառու որով աշխարհը կը բարեկարգուի եւ հաւատքը կը տարածուի, թագաւոր Մասեբիտանացիներու, աշխարհի մէջ արդարութիւնը հաստատող, պաշտպան ճնշուածներու եւ բնաջինջ ընող՝ բռնակալներուն, հերետիկոսներուն, անկրօններուն, աշխարհակալ երկիրներու, թագաւորութեանց եւ կլիմաներու, ժառանգորդ Արաբներու, Լատիններու եւ Թուրքերու իշխանութեան, ժամանակիս Աղեքսանդրը, տէր ու տիրական պատերազմին, Աստուծոյ սուրը երկրի վրայ պահապան անոր օրէնքին եւ պատուիրաններուն, պաշտպան ուխտագնացներու, սպասարկու երկու սուրբ տաճարներու, վեհապետ թագաւորներու եւ կայսրերու, հաւատացեալներու հրամանատար, Աբուլ Անայիլ Հաճի, Ապուլ Նաֆիհէթ Հուսայիի հաւատա-պաշտպան ազնուական թագաւորին որդին, որդի՝ Ալմանզօր թագաւորին, աշխարհի եւ օրէնքի սուր. Թող Աստուած իր իշխանութիւնը բարձրացնէ, պաշտպանէ իր բանակները, իր խորհրդականներն ու ձիաւորները:

«Թող Աստուած ազնուութեան եւ մեծութեան մէջ բարձրացնէ դերյարգելին, քաջարին եւ մեծարժէք թագաւորն ու ազնուը, առիւծ Յովհաննէսը, պաշտպան քրիստոնէութեան, Յիսուսի ազգին փառքը, Քրիստոսի օրէնքին թագը, պատնէշ [illegible] ժողովուրդներու, առեղծիչը ապստամբներու, ծաղիկը ազնուականութեան, բարեկամ թագաւորներու եւ կայսրերու, թագաւոր Կաստիլլի եւ այլ իշխանութեանց, որուն Աստուած բարեհաճի պահել իր սէրը, եւ որով պէտք է իշխանութիւնը յաջողցնելով, ամէն ինչ որ կը փափաքէր մեր Ազնուութենէն, որուն մօտ ապահով է որ բարի ընդունելութիւն պիտի գտնէ իր բոլոր ծրագիրներով եւ հրամաններով:

«Իր ներկայ նամակները կը հաստատեն իր բարեկամական զգացումները եւ մեր ընդունելութիւնը՝ կը համապատասխանէ իր մեծարանքին-բուն: Ու պարտ ու պատշաճ է յայտարարել, որ իր նամակները հասած են մեզի, իր պատուած դեսպաններուն միջնորդութեամբ (Թող Աստուած անոնց վրայ տարածէ իր բարիքները), նամակներ, զորս ընդունեցանք մեծարանօք: Տեսանք որ, անոնք կը պարունակեն իր բարեկամութիւնն ու այն փափաքը, որով կ'ըղձայ Հայաստանի թագաւորին, թագուհիին, իր զաւակներուն եւ ծառաներուն ազատ արձակումը: (Թագուհին եւ զաւակները մեռած էին, Լեւոնի պատգամաւորներուն Կաստիլլ բնակութեան միջոցին):

«Եւ թագաւորին փափաքը գոհացնելու համար, մենք իր խնդրանքին գոհացում կը շնորհենք՝ մեր իրեն հանդէպ տածած սիրոյն համար: Եւ մեր հրամանները գործադրուած են հնազանդութեամբ, վասնզի անոնք իրենց տրամութեանց եւ նեղութեանց վախճանը տեսան: Եւ կ'ուզենք որ ապագային մտերմութիւնը նոյն բարեկամութիւնը որ կը սկսի մեր միջեւ, եւ մեզի հասնին իր յաջողութեանց եւ ուրախութեանց մասին լուրեր

«Եւ այսպէս կը կամենայ բարձրեալն ու հզօր Աստուածը»: Գրուած Ռէջեպի 21ին, Հիճրէթի 784 տարին, 25 սեպտեմբեր 1382: (Cronicos de les Reyes de Castillo):

×

Լեւոն Եգիպտոսը թողլով՝ նաւով կը գտնէ դէպի Հռոդոս ուր հասաւ հոկտեմբերի [illegible] ընթացքին: Երբ այս կղզին անցնելու կը պատրաստուէր [illegible] Բ. թագաւորին մահուան լուրը [illegible] Այս դէպքը շրջեց իր ծրագիրները: Այսուհետեւ Արեւելքի մէջ անձնական եւ միշտ անձնատուր՝ Հայաստանի գահը վերականգնելու իր յոյսը դէպի Արեւմուտք դարձաւ: Կիպրոսի նաւարկութենէ մը ետք, Վենետիկ հասաւ, եւ անկէ՝ Հռոմ, ուր 1376էն ի վեր, քահանայապետական աթոռը վերահաստատուած էր:

Ուրբանոս Զ., Գրիգոր ԺԱ.ի յաջորդը, բարութեամբ ընդունեցաւ զայն, [illegible] անհաւատներուն դէմ [illegible] ունեցած ծրագիրներուն մէջ, եւ իրեն յանձնեց նամակներ, որոնք ուղղուած էին՝ օգնութիւն եւ աջակցութիւն ընծայելու կարող վեհապետներուն:

(Շար.)

(8)

Բաղէշի ճովիտը

(Պատրաստ Քահ. Տ. Կարապետեան)

...նած էր Մշոյ Ալվառինջ գիւղը, ...ականութեան անունով՝ Միսաք Տէր Կարապետեան: Նախնական կրթութ...ինը կը ստանայ գիւղին դպրոցը եւ ...ձանաւարտ կ'ըլլայ «Միացեալէն», ...րծունելով Մկրտիչ Սարեանի բովին ...:

...որ մանկէն յետոյ, 1901ին ճարտա...ու կը դառնայ քահանայ, ծաղիկ ...ասակին մէջ:

Անդուսպ էր եւ ունէր բարձր թռիչքներ, դէպի վեր, դէպի ազատութիւն: Սրտանց կ'ատէր այն տարա... որ զինքը անզօր դարձուցած էր: 1902ին, երկրի ընդհանուր կազմակերպութեան առեն, նետուեցաւ յեղափոխական յորձանքի մէջ, եւ դարձաւ անդամ Հ. Յ. Դաշնակցութեան ...գիղի պատասխանատու մարմինի, ...Սրբիկ ծածկանունով:

...երբ եւ պատմութեան առջեւ յան...կարծ է պատմութեան չյանձնել չորս ...երուսպերներ,— Զրից Տէր Մուշեղ, ...Կաղինցի Տէր Քերոբ, Գոմերցի Տէր ...Կողէս եւ Ալվառինջու Տէր Պետրոս ...որ օրերու Ղեւոնդներ, մէկ ձեռքը ...խաչ, միւսը՝ սուր:

...Արծական ժողովի անունով կը ...ճառօրուէին Մուշի մէջ եւ այն միւս ...դէպի՝ Վարդան վարդ. Ցակոբեանի ...ու. կը դարձնէին ինքնապաշտպանութեան ... ...թամբ Հրայրի եւ Տարօնի Տասրակի՝

...Ղ'արբունսպահուն աչքերուս առ...

...ուա եմ սակայն: Լուռ է նաեւ բր...ութիւնը: Միայն հեռաւոր, ծփուն ...մութ երկինքն է, որ կը թաւալի ...երին մէջ՝ անըմբռնելի երեւոյթով ...ի կը կենամ, մտածումներուս հետ ...ընկեց կանգ կ'առնեն քայլերս ...Հաստարհասմ ծառի մը բունին ...ութեր՝ կը դիտեմ անծանօթ հե...ները Երջանքութիւնս թեւեր ա...ած՝ առասպելական հէքեաթի հե...ին պէս կը թռչի դէպի իմ հայ...նական տունս, ուր ուշանի թափ...ոտ իրիկուններուն, յաճախ կը շրջէ... ...իմ խումբ մը չարաճճի ընկերներ... ...ու՝ սեւահեր ու հրաչուփ աղջիկնե...ու ակներէն յափշտակուած: Աչու... այդ իրիկուններուն, պարտէզնե...ուն մէջ, ճաղատ գլուխներու պէս ...փլիլուն ուկեգոյն դդումներ ո՜ր...ան մեզ վախցուցեր են իրենց սպի...ակերպ երեւոյթով: Այն օրերուն ...երծեա կեանքը ուրիշ էր: Աշխարհը ...ուրիշ: Հաճոյք ու սէր, կեանքի ...ղանկութիւն ու վայելք կար: Իսկ ...մա՞... Աչնան տրտում իրիկուն...ը, ի՞նչ դաղանիքներ ու խորհուրդ...ր պարփակած էք դուք ձեր մութ ...ւքերուն տակ, ի՞նչ թանկագին յի...տակներ պահեր էք ձեր սրտին ու ...ոգւոյն մէջ. արդեօք պիտի կարենա՞մ ...նգամ մըն ալ ձեզ վայելել իմ հայրե...նական սեփական երդիքին տակ ...

Ու հիմա, երբ կը թափառիմ սա օ...ար ու խորթ ափերուն վրայ, երբ ...անցնիմ այս լպրծուն պողոտաներու ...շողուն ու պերճափառ շէնքերու ...ռջեւէն, ձեզ կը յիշեմ միայն, ո՛վ ...երկրիս աշնան թախծոտ իրիկուն...երը, ձե՛զ, ու հոգիս վայրկեանի մը ...երջանկութիւնը կը զգենու կարծես: ...արօտով, արցունքոտ աչքերով կը ...փնտռեմ ձեզ, հայրենի տրտում իրի...կուններ: Լայն ու ամայացած ծառու...ղիէն երբ կ'անցնիմ, ձեռքերս տա...ստի դրպաններուն խորը մխրճած, ...երբ ձեզ կը վերյիշեմ, կարծես թէ ...ութեանս թանկագին մաս մը առ յա...ւէտ կը բաժնուի ու կ'իյնայ յուսահա...տութեան ապառաժներուն վրայ: Ը...սէք, ո՞վ պիտի տայ ձեզ ինծի, ով իմ ...գիւղիս աշնան աղուոր իրիկունները, ...որպէսզի անգամ մը եւս մինչեւ ...լուսապահերուն քալէի իմ գիւղի ըն...կերներով, ազատ ու անհոգ՝ սիրոյ եւ ազատութեան երգերը մեր շրթնե...րուն, ընէք աշնան թախծոտ իրիկուն...ներ, ես ձեզ կը փնտռեմ այս օտար ...ափերուն վրայ:

ԼԵՒՈՆ ԳԵՂՈՒՆԻ

Գողամ Տէր Կարապետեանի :

Զէնք ու փամփուշտ, կեանքի պահանջ դարձած էր Տէր Պետրոսի համար: Ծպտուած իր քահանայական տարազին մէջ, շաբաթներով կը բացակայէր գիւղէն: Ցերցուէր գիւղացի Յաղկայ հետ, Խնուս, Բուլանուխ, Ջէչէններէն զէնքեր կը գնէին: Իր սատուր ու համողիչ միջոցներով գիւղացիներ կը զինէր ինքնապաշտպանութեան: Այդ էր օրուան կարգախօսը:

Շաբաթներով գիւղէն բացակայելը կասկած արթնցուցած էր գիւղի աղաներու մէջ եւ մատնուած էր: Կառավարութիւնը հրահանգած էր գիւղի աղաներուն ու քիւրտ նոպատարներուն, հետեւիլ անոր շարժումներուն եւ ինարկէն ձերբակալել յանցանքի վրայ: Բայց Տէր Պետրոս զգոյշ էր եւ գրաւած էր քիւրտ նոպատարները:

1903ի ամրան, ընկեր Սեպուհ, Մարբերցի Աւետիս ութ ընկերներով գիւղ մտան, (որոնց կարգին եւ Սմբատ) եւ ինք Տէր Պետրոս հիւրընկալեց իր տան մէջ. վատեր շուտով լուր տուած էին կառավարութեան:

Ցաջորդ առաւօտ գիւղը պաշարուած էր (խումբը մեկնելէ յետոյ), ոստիկան զօրքի հրամանատար Աղեմէտ պէյը մէկ վաշտ զօրքով մտած էր գիւղ: Ցետոյ մտնելով Տէր Պետրոսի տունը, գտած էր մսուրին վրայ գործածելիք փոքրիկ հեռադիտակ մը եւ երկու չարք մօսինի փամփուշտներ: Տէր հայրը կաշկանդուած ու ձեռքերը կապուած դուրս կը բերեն տունէն, խրախտ ու տանջանք. Ամէն մասին տեղեկութիւններ կ'ուզեն, բայց Տէր Պետրոս կը մնայ անդրդուելի: Կը տապալեն հրապարակին վրայ, կը զարկեն ամօրձիքները, չերտ չերտ փետտելով նոսր մօրուքը, հրացանի կոթով կը խորտակեն ակռաները, կը փրցնեն ոտքերու մատներուն եղունգները: Տէր հայրը մարած էր:

Զինքը կապուած, ախոռին մէջ ինկած կը զալարուէր անզօր կատաղութեամբ, ոստիկաններու հեկոգութեամբ, կրելով ուրիշ հարուածներ: Երեկոյեան Աղեմէտ պէյն իր խումբով եւ ընկերակցութեամբ գիւղի աղաներուն նորանոր չարչարանքներ կ'որոճային խորտակուած կալանաւորին համար: Բայց հայկական ճակատագիրը, դաւաճան ու հաւերու խորովածներ եւ ուրիշ համադամներ պահ մը մոռցուցեր էին Տէր Պետրոսը: Բոպէն կեանք կը խոստանար եւ Տէր Պետրոս երբեք ընկերող չէր: Անմիջապէս ախոռի առաստաղէն բարձրանալով երդիքէն կը փախչի: Ազատուած էր:

Մէկ ամիս ծպտեալ թափառելով Դուաբնի եւ Բարձրաւանդակի դաշտի վերին մարմնի (Հրայրի) յանձնարարականով, Քրտաղու Եղոյի հետ կ'անցնին Վան, եւ անկէ Պարսկաստան ու ապա Կովկաս: Հոն Տէր Պետրոս Հայոց Հայրիկի արօրամով կ'երթայ հաստատուիլ Աշէր Ծլովնիկ գիւղը (Վրաստան) ուր հոծ գաղութ մը կ'ապրէր:

Միւռօնօրհնէքին էջմիածին կ'երթայ, կը պատարագէ, կը խօսի յերան քարոզ մը եւ կ'եզրակացնէ.

— Սիրելի ժողովուրդ, այս ինը եռանութենէն անդին կայ ուրիշ երանութիւն մը, աւելի քաղցր, աւելի վսեմ,— հայրենիքի ազատութիւնը:

Այդ բառական կ'ըլլայ որ Երեւանի Հայրիկ զինք պատուէ լանջախաչով մը եւ նշանակէ էջմիածնի Սինոդի անդամ:

Այդ պաշտօնին մէջ կը մնայ մինչեւ Հայաստանի Հանրապետութեան խորտակումը: Բոլշեւիկներու տիրապետութեան շրջանին Տէր Պետրոսն ալ ուրիշ Տէր Պետրոսներու հետ Չեկայի զնտաններուն մէջ չարչարուելով կը կորսնցնէ առողջութիւնը: Կը կտրեն մօրուքը, կը կապկպեն եւ կ'աքսորեն Վրաստանի խորերը, Պեյինդա Գագրա:

Վեց ամիս առաջ իր վերջին նամակով կը գրէր.

— «Կ'ապրինք սեւ կեանք շրջան, եւ Հանի Ֆէրոյի սարսափներ: Գուցէ աս ըլլայ վերջին նամակս: Կը խնդրեմ որ իմ եւ իմ սիրելի գիւղացի մնացորդացի մէջ, միջնորդի դեր կատարէք, տալով իմ օրհնութիւնները եւ իմ ազօթից մրմունջներս»:

Եւ ահա գոյժ մը Պաթումէն,— Տէր Պետրոս ոչ եւս է:

Քանի՛ քանի Տէր Պետրոսներ տանջուած ու ջարդուած հառաչանքը սրտերուն, կարօտը աչքերուն մէջ մեռան գերեզման օտար ու անհարազատ հողի տակ:

Թող օտար հողը թեթեւ գայ վրադ, սիրելի Մրրիկ, բոլոր օդակէր գիւղացիներուդ կողմէ կը խոնարհիմ քու գերեզմանիդ առջեւ, ուժգին գոչելով.

— Փա՛ռք չարչարանքիդ:

ՄԱՐԳԱՐ ԲԱՐԽԵԱՆ

«Դաշնակցութեան Օրը»

ԱՆԻԷԹ - ՊՈՒԱ - ՔՈԼՈՄՊԻ ՄԷՋ

— Յ —

ԱՆԻԷԹ.— Շաբաթ գիշեր Պուա Քոլոմպի քաղաքապետարանի ընդարձակ սրահին մէջ տօնուեցաւ «Դաշնակցութեան Օրը», նախաձեռնութեամբ «Արամ» ենթակոմիտէին:

Եփրատ նուագախումբը հնչեցուց «Մշակ բանուոր ջը», որ ունկնդրուեցաւ յոտնկայս: Ցետոյ օրուան նախագահը, ընկ. Ծ. Միսաքեան բացաւ հանդէսը, յարգանքի խօսք ուղղելով եւ ոտքի հրաւիրելով բոլոր անոնք որ ինկան ազատութեան ճամբուն վրայ, կուսակցական դրօշով կամ առանց դրօշի: Նախագահը ամփոփ բանախօսութեամբ մը բացատրեց Օրուան նշանակութիւնը եւ Դաշնակցութեան պայքարին, աշխատանքին դերը հայ ժողովուրդին մէջ, իբրեւ հզօր ազդակ մը ազգային վերածնութեան եւ մարտական կազմակերպութեան:

Խանդավառ արտասանութենէ մը վերջ (ընկ. Մտաուրով), խօսք առաւ առաջին բանախօսը, ընկ. Ա. Խոտիեան, որ ժամանակագրական ձեւով բացատրեց Դաշնակցութեան քաղաքական բազմակողմանի աշխատանքին վրայ, կռիւէ թէ խաղաղութեան օրերուն, զէնքով թէ գրիչով: Այդ պայքարը պիտի շարունակուի, մինչեւ որ տարագիր ժողովուրդը ամփոփուի իր հայրենիքին մէջ, ազատ եւ անկախ.

Նուագախումբը հնչեցուց «Լուսին չկարծը», որուն յաջորդեց Գ. Գ. Կարապետեանի ոգեւորիչ մէկ արտասանութիւնը, «Հայոց Արեւին»: Հանդէսին առաջին մասը փակուեցաւ Տիկին Ա. Գեւոնեանի երկու սիրուն երգերով, Տարօնի աշխարհէն, երգուած այնքան ինքնատիպ քաղցրութեամբ:

Դադարէն յետոյ, սկսաւ Բ. մասը, «Յառաջ» նահատակով: Օր. Գոգոյեան քնքուշ ու մեղմիկ արտասանեց Վ. Տէրեանի «Նայիրեան երգերը», եւ բեմ հրաւիրուեցաւ երկրորդ բանախօսը, ընկ. Լ. Զարմիսանեան: «Խօսիլ Դաշնակցութեան մասին ու զայն չգովել՝ անկարելի է, ոչ մէկ գովասանքի բառ սակայն անհրաժեշտ է այդ բանին համար. միայն թուումը իր կատարած գործին գովքն է Դաշնակցութեան: Իսկ այդ թուումը, այնքան բեղնաւոր եւ ազնուաբար, ինքնին պատմութիւնն է անոր 45ամեայ գործունէութեան»: Մ'ի՞ գոհ է այս օրուան կացութենէն: Գիտեմ որ ոչ ոք գոհ է իր վիճակէն, բոլորդ բանի մը կը սպասէք, փոփոխութեան մը. Ի՞նչ կրնայ ըլլալ սակայն այն փոփոխութիւնը որ գոհացնէ այսօր թափառական այս ժողովուրդը,— Միացեալ ու անկախ Հայաստանը միայն, ուր կարենայ երթալ իր երդիքը շինել ու հանգչիլ իր Հայրենի հողին վրայ: Աւելի ցնորք չէ Դաշնակցութեան մեծ իտէալը, այլ պէտք մը, անհրաժեշտութիւն մը որմէ կախուած է այս ժողովուրդին գոյութիւնը»:

Թառխա Աուքէն նուագեց երկու երգեր, «Թառամեցաւ» եւ «Մայր Արաքսի»: Ցետոյ Գ. Զ. Գարիբեան արտասանեց «Հայ Հերոսները», եւ նախագահը փակեց հանդէսին պաշտօնական մասը, ջերմ ու հաւատաւոր բառերով:

Գ. մասը վերապահուած էր պարերու: Նախ բեմին վրայ Օր. Վերոնիկ Զատիկեան ընկերակցութեամբ թառիստ Գ. Գարեգինի պարեց կովկասեան պարեր, ճկուն եւ շնորհալի: Շնորհով ու գեղեցիկ շարժումներով պարեց նոյնպէս Օր. Գաղաղեան, իսկ Գ. Գարեգին իր առանձին պարով ու Օր. Զատիկեանի հետ, ներկաներուն պատճառեց գեղարուեստական վայելք մը: Խանդավառութիւնը կլիմապատեց փոքրիկն Ռէժինա, նազելաճեմ պարելով հայրիկին առաջնորդութեամբ: Ներկաները չէին հաւատար թէ մանուկ մըն է որ կը խաղայ բեմին վրայ:

Կէս գիշերը անցած էր արդէն երբ սկսան եւրոպական պարերը որոնք տեւեցին մինչեւ լոյս, մինչ անդին առանձին սեղաններու շուրջ հաւաքուած կը զուարճանային ընկերներ եւ համակիրներ, խօսելով, երգելով եւ պարելով մինչեւ լոյս:

Թղթակից

ՎՈՏՍԿԱՅԻ նուագումը կը նուագէ Խ. Միութեան մէջ, համաձայն պաշտօնական տեղեկագրի մը: Նուագումը անընդհատ կը շարունակուի քանի մը տարիէ ի վեր:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Ցր. Կ. Խաչի թէյասեղանը

— • —

ՄԱՐՍԷՅԼ (Ցառաջ).— Նոյեմբեր 10ին կիրակի կէսօրէ ետք Պառ Վէնսանի մէջ տեղի ունեցաւ Կ. Խաչի Գուլվար - Օտտօ եւ Քրօթի ենթամասնաճիւղի թէյասեղանը: Հակառակ անզառաձառ անձրեւին, ժամանակէն առաջ լեցուած էր սրահը:

Թէյասեղանին ներկայ էին նաեւ Կ. Խաչի Մարսէյլի կեդր. վարչութեան անդամուհիներէն:

Գուլվառ Օտտօ - Քրօթի ենթամասնաճիւղի կողմէ Տիկին Սուքիասեան հանդէսը բացուած յայտարարեց, իր բացման խօսքը կարդալով, որ գեղեցիկ տպաւորութիւն գործեց ունկնդիրներու վրայ: Ցոտնկայս երգուեցաւ «Մեր Հայրենիք ջը»:

Ապա ընկ. Տ. Սահակեանի սեղանախօս ընտրուեցաւ, եւ սկսան մէջ ընդ մէջ երգեր, արտասանութիւններ:

Տիկ. Ն. Քիպրիթճեան իբր օրուան բանախօս, պարզեց Կ. Խաչի նպատակը եւ անհրաժեշտ տեղեկութիւններ հաղորդեց անոր գործունէութեան մասին:

Մարսէյլի Հայ Արհեստներու Գուլվար Օտտոյի խմբակը խմբապետուհի Օր. Մանուշ Մարտիրոսեանի հետ, երգեց արհեստներու երգերէն: Հետզհետէ սեղանները լեցուեցան հայկական զաթաներով եւ խմորեղէններով, մինչ մէկ անկիւնը կը թէյային սամավարները: Իրական թէյասեղան մը:

Գործի վրայ էին մասնաճիւղի անդամները, աշխոյժ եւ եռանդուն, ուրախութեան եւ գոհունակութեան ժպիտը երեսներուն: Հոս ու հոն կը վազվզէին բան մը պակաս չձգելու մտահոգութեամբ, ինչ որ կը յայտնաբերէր իրենց պարտականութեան գիտակցութիւնը եւ եռանդը:

Երկրորդ խօսողն էր Տիկին Տ. Սէքինեսեան, որ թելադրեց ամէն կերպ աջակցիլ դպրոցական վարչութեանց եւ տառապել հայ լեզուի տարածման:

Գուլվար Օտտոյի ազգային դպրոցի սանուհիները, որոնց մէկ մասը արդէն խաչուհիներ դարձած են, կ'աւելցնէին հանդէսին փայլը:

Նկատելի էր որ սերունդ մը հասած է Գուլվառ Օտտոյի եւ Քրօթի մէջ, որ կը կարօտի մասնաւոր ուշադրութեան եւ խնամքի:

Հմուտ ղեկավարներ եւ ուղեցոյցներ պէտք են այդ նորահաս սերունդին խաչուհիներ, արհեստներ եւ Պատանեկան Միութեան անդամները պատրաստելու եւ անոնց ազգային ոգին վառ պահելու համար:

Գուլվար Օտտոյի աշխատաւորներու ջանքերով, նախաձեռնողութեամբ եւ լումաներով պահուած ազգային վարժարանը իր թաղի երկսեռ պատանեկութեան տուած է տարրական ուսումի որոշ բաժին մը, որ կարելի է աւելի բարձր աստիճաններու հասցնել, բան մը՝ որ պէտք չէ վրիպի ենթամասնաճիւղի վարչութեան ուշադրութենէն

Ի վերջոյ խօսք տրուեցաւ Գ. Ազգին Մարտիրոսեանի, որ շեշտեց Կ. Խաչի անհրաժեշտութիւնը գաղթահայ իրականութեան մէջ, գնահատեց անոր դերը պատմական փաստերով: Կոչ ըրաւ ներկաներուն՝ թեւ թիկունք հանդիսանալ Կ. Խաչին:

Սեղանակիցներէն շատերը իրենց երգերով եւ արտասանութիւններով մասնակից եղան խնճոյքին եւ ուրախութեանց:

Վիճակահանդի դրուեցաւ խաչուհիներէն մէկուն կողմէ նուիրուած խոշոր բաղը, որ ապահովեց կոկիկ գումար մը:

Իրական հայեցի մթնոլորտի մը ընծայած խանդավառ ու մտերմիկ պահերէն վերջ, սեղանակիցները գոհունակութեամբ բաժնուեցան:

Պէտք է խոստովանիլ որ Կ. Խաչի Գուլվար Օտտոյի եւ Քրօթի ենթամասնաճիւղի վարչութիւնն ու անդամուհիները երեւան կը բերեն մեծ եռանդ եւ աշխատասիրութիւն, ինչ որ երաշխիքն է իրենց յաջողութեան:

Խաչուհիները թող մէյմէկ գեղեցիկ օրինակներ դառնան օր ու գիշեր «փօգերտ» եւ «պալօթի» սեղաններու շուրջ բոլորուած հայ փարթամ տիկիններուն:

Թղթակից

ՄԱՄՈՒԼ

Մեռեալի մը առջեւ

Նոր Օրը հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (13 Նոյ.).

— «Ս. Դ. Հնչակեան կուսակցութիւնը լուծուեր է Գ. Միջազգայնականին մէջ: Այսինքն՝ դարձեր է համայնավար կուսակցութեան մէկ թեւը հայ իրականութեան մէջ, ուրանալով իր գոյութեան սկզբնապատճառը,— Թրքահայաստանի դատը:

Հնչակեան կուսակցութեան ինքնասպանութիւնը մեծ ուրախութիւն պատճառած է ոչ միայն ռամկավար, այլ եւ Թուրք մամուլին (կարդալ՝ «Ճումհուրիէթ»ի եւ ռամկավար «Պայքար»ի մեկնութիւնները):

Ինչպէս կը տեսնենք, շատ մը հարցերու մասին Թուրքերը եւ ռամկավարները նոյն տեսակէտներն ունին: Ահա վերջին ապացոյցն ալ: Թուրք մամուլը կ'ուրախանայ որ յիսուն տարուան կեանք ունեցող Հնչակեան կուսակցութիւնը ձուլուած է համայնավար կուսակցութեան մէջ: Այս ուրախութեան կը ձայնակցի ռամկավար կուսակցութեան պաշտօնաթերթը «Պայքար»ը: Թուրքը կ'ուրախանայ որ Հնչակեան կուսակցութեան մահով Թրքահայ դատը կը կորսնցնէ ախոյեան մը: Այսինքն՝ Միացեալ եւ Անկախ Հայաստանին համար աշխատողներուն թիւը կը նուազի: Հետաքրքիր է գիտնալ թէ «Պայքար»ը ինչո՞ւ կ'ուրախանայ:

Արդարեւ, վերջին քսանըհինգ տարիներուն Հնչակեան կուսակցութիւնը բարոյական ու ֆիզիքական արժէք ներկայացնելէ շատ հեռու էր: Ներքնապէս քայքայուած, պառակտուած եւ հարիւր ճակատներու բաժնուած, ան դադրած էր հայ ժողովուրդին համար ուժ եւ գործօն ազդակ ըլլալէ: Արհամարհուած ժողովուրդէն, աննկատելի ըլլալու աստիճան անտեսուած էր օտարներէն, որոնք անցեալին կարեւորութիւն տուած էին անոր, իբր յեղափոխական եւ խիզախ գործունէութիւն ունեցող կուսակցութիւն: Մեր յեղափոխութեան քանի մը փայլուն դրուագներուն պատիւը կ'երթայ Հնչակեան կուսակցութեան:

Շատոնց ան դադրած էր ստեղծագործող եւ արդիւնաբերող ուժ մը ըլլալէ մեր կեանքին մէջ: Կորսնցուցած էր նախկին հմայքը, քաղաքական հաւասարակշռութիւնը եւ բարոյական արժէքը: Վերածուած էր, այսպէս ըսենք, բանակի մը, որ կը բաղկանար միայն հրամանատարներէ, առանց զինուորի: Բոլորը առանձին ճակատներ կազմած էին: Բոլորը հրաման կ'արձակէին: Հրաման առնող եւ գործադրող գրեթէ չկար: Հասկնալի է թէ այս անմխիթար վիճակին մէջ գտնուող հաւաքականութիւն մը չէր կրնար օգտակար ըլլալ ոչ միայն իր պատկանած ժողովուրդին, այլ եւ իրեն:

Այս պատճառներով, Հնչակեան կուսակցութիւնը, յաչս ժողովուրդին, կորսնցնելով իր դերը, հեղինակութիւնը եւ բարոյական կշիռը, համանիշ դարձած էր անիշխանութեան, անկարգութեան եւ քաոսի: Այսպէս ըլլալով մէկտեղ, մենք «Ճումհուրիէթ»ի եւ «Պայքար»ի պէս ծափ չենք զարներ որ ան ձուլուեցաւ համայնավար կուսակցութեան մէջ: Ընդհակառակն կը ցաւինք որ հայ ազատագրական պայքարի դաշտէն կը հեռանայ որակով ու քանակով փոքր ուժ մը, որ որքան ալ անկազմակերպ ու պառակտուած, դեռ մը կրնար կատարել ճակատագրական բովէներուն:

Ամէն պարագայի, մեր զգացած ցաւը երբեք չի տկարացներ հայ ժողովուրդի պայքարի ճակատը, որուն ուժ պիտի տան վստահաբար այն անհատ Հնչակեանները, որոնք չեն մոռցած տակաւին իրենց կուսակցութեան աւանդութիւններն ու անոր գոյութեան սկզբնապատճառները»:

ԿԵԱՆՔԸ ՍԵՆ ԼՈՒԻ ՄԷՋ

ՍԵՆ ԼՈՒԻ (Միսուրի), 18 նոյ.— Փոխադարձ օգնութեան կոմիտէն, որ կազմուեցաւ 1934 նոյեմբերին, վերջերս ալ աւելի հիմնաւորուեցաւ վաւերացուելով կառավարութենէն: Նըպատակն է նիւթապէս օգնել կարօտ հայրենակիցներուն:

Միութեան տարեկան առթիւ ընտանեկան խնճոյք - թէյասեղան մը սարքուած էր անցեալ կիրակի 10 նոյ. «Կիլիկիա» սրճարանի սրահին մէջ: Ներկայ էր հոծ բազմութիւն մը:

Բոլշեւ ժամուն Գ. Փիլիկեան հանդէսը բացուած յայտարարելով, ան միջակէս խօսք տուաւ Հոգեւոր հովիւ Եղիշէ քահ. Մխիթարեանի, որ նոր վերադարձած է դէպի Մարօք - Ալժէրի - Թունուզ կատարած մասնաւոր առաքելութենէ մը: Տէր հայրը տեղեկութիւններ տուաւ իր այցելած գաղութներու մասին, գովեց ձեր հեռաւոր հայրենակիցներուն հայրենասիրական տրամադրութիւնները յայտնեց թէ իրեն յանձնած են որոշ գումար մը, Մարսէյլի ազգ. դպրոցներուն եւ Կ. Խաչին յատկացնելու համար, խոստանալով յառաջիկային ալ կատարել իրենց պարտականութիւնը: Արդ հայրենակիցները ազգ. հաւաքոյթներու պատահմունքներէն զրկուած ըլլալով հարազատ մթնոլորտի մը կարօտը կը քաշեն: Այս առթիւ շեշտելով ազգ. կազմակերպութեանց պարտականութիւնները, փափաք յայտնեց որ անոնց կարգին «Փոխադարձ»ի գործունէութիւնը տարածուի նաեւ այդ հեռաւոր գաղութները:

Խնճոյքի բաժինը կը վարէր Գ. Փիլիկեան, որ խանդավառեց ներկաները: Թէյի վերաբերեալ աշխատանքները սահմանած էր Կ. Խաչի մասնաճիւղը: Սպասարկութիւնը կատարուեցաւ տիկիններու եւ օրիորդներու կողմէ: Մէջընդմէջ խօսք առին Գ. Գ. Կիւրօեան եւ Ցակոբ Ճէվիզեան, հայ արհեստներու եւ «Մասիս» մարզականի կողմէ, եւ գնահատեցին նոր վարչութեան կատարած աշխատանքները:

Խօսք տրուեցաւ նաեւ Կ. Խաչի մասնաճիւղի քարտուղարուհի Օր. Գայիանէ Մարտիրոսեանի, որ յիշելով փոխադարձ օգնութեան գործին շուրջ հայ կնոջ ունեցած պարտականութիւնները, կոչ ուղղեց բոլոր տիկիններուն եւ օրիորդներուն անդամագրուիլ Կ. Խաչին, այդ ուղղութեամբ պատրաստուելու համար:

Այս առթիւ տեղի ունեցան նաեւ արտասանութիւններ եւ երգեր: Կ'արժէ յիշել Օր. Արմենուհի Սէրենկիւլեան, Գ. Կ. Պէրպէրեան «Մասիս» մարզականէն, եւ փոքրիկն Գեղեւեան հայ արհեստներէն, որոնք ներկաներուն ջերմ գնահատութեան արժանացան: Կ'արժէ յիշել նաեւ Գ. Գ. Միրոյեանը, որ իր ծիծաղաշարժ պատմուածքով խնդացուց ներկաները:

Վերջին խօսքը տրուեցաւ միութեան քարտուղար Գ. Ա. Աչեմեանի, որ հանդէսը փակելէ առաջ վարչութեան կողմէ շնորհակալութիւն յայտնեց ներկաներուն, մասնաւորապէս Կ. Խաչին եւ բոլոր անոնց որ մինչեւ այսօր բարոյական եւ նիւթական օժանդակութիւններով օգնած են միութեան: Այս առթիւ պարզելով միութեան նպատակները եւ կատարած աշխատանքները, հրաւիրեց բոլորը պահ մը մէկդի թողուլ կուսակցական անուղի եւ վնասակար վէճերը, միանալ ու մէկ մարդու պէս համախմբուիլ միութեան շուրջ, օգնելու համար մեր կարօտ հայրենակիցներուն:

Հանդէսի պաշտօնական փակումէն վերջ խանդավառ երիտասարդութիւնը շուրջպար բաժնուիլ ստեղծուած գեղեցիկ մթնոլորտէն, մինչեւ ուշ ատեն տօնեց «Փոխադարձ»ի այս անդրանիկ տարեդարձը:

Ասուպ

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ԿԸՂ.Ի ԿՈՉԻՆ ՊԱՏԱՍԽԱՆԸ

— • —

ՏԷՍԻՆ, 17 Նոյեմբեր.— «Նոր Երկիր»ի 12 Նոյեմբերի թիւին մէջ կարդացինք «Կոչ Տարօնցիներու» գրութիւնը յանուն Տէսինի մեր միութեան անունը կրող վարչութեան: Թոյլ տուէք հրապարակաւ յայտնելու որպէս զի ինչպէս մեր հայրենակիցները նոյնպէս հասարակութիւնը գիտնան թէ անոնք անվաւեր են եւ կը փորձեն չահագործել միութեանս անունը:

Արդ, կը զգուշացնենք նմանները որպէսզի կրկին չփորձեն խօսիլ միութեանս անունով հակառակ պարագային պիտի դիմենք օրինական միջոցներու, քանի որ մենք վաւերացուած ենք եւ կապուած կեդր. վարչութեան հետ:

Ի դիմաց Տ. Տ. Հ. Միութեան Տէսինի Մասնաճիւղի վարչութեան Ատենապետ՝ Սարգիս Աղամեան, Ատենադպիր՝ Մ. Գրիգորեան, եւ գանձապահ՝ Խ. Զաւէն:

80.000 ԳՈՐԾԱԶՈՒՐԿՆԵՐ առկայ են Փէլճիոյ մէջ, ցուցահանդէսին փակման առթիւ:

17 ՀՈԳԻ ԱՅՐԵՑԱՆ Տամանհուրի (Եգիպտոս) լուցկիի գործարանին մէջ:

Ցունաստանի օդանաւային ուժը

Յունական կառավարութիւնը 30 անգլիական սաւառնակներ ապսպրեց։ Ուրիշ ապսպրանքներ ալ կը հետապնդուին քանի մը մրցակից երկիրներու կողմէ։ Զորս Թորփիլահալածներ ապսպրուած էին անգլիական տան մը, միապետութեան վերահաստատումէն առաջ. այժմ կը վերաքննուի խնդիրը։ Գերմանացիները մրցումի ելած են այս գետնին վրայ։ Վերջերս հելլենական պատուիրակութիւն մը գնաց Գերմանիա, իբրեւ հիւր կառավարութեան, աչքէ անցընելու համար նաւարանները։

Աթաթիւրքի որդեգիր աղջիկը կառախումբէն վար իյնալով մեռաւ

Ֆրանսական ոստիկանութիւնը աղջի օր Ամիէնի ճամբուն վրայ գտաւ աբիւնլուայ մարմինը Օր. Զէհրա Այլէնի, որ Աթաթուրքի որդեգիր աղջիկն է. Վիրաւորը մեռաւ հիւանդանոց փոխադրուած ատեն, գանկը ջախջախուած եւ ներքին գործարաններն ալ վնասուած ըլլալով։ Աղջիկը վար ինկած էր չքեղ կառախումբէ մը։ Ծառայողներէն կին մը դիտած էր որ Զէհրա կեցած էր բաց դրան առջեւ եւ ուզած է գոցել, քանի որ շոգեկառքը կը սուրար։ Աղջիկը, սակայն, խնդրած է բաց թողուլ, որպէսզի ազատ օդ շնչէ։ Քանի մը վայրկեան վերջը Տիկինը կը տեսնէ որ աղջիկը մէջտեղ չկայ։ Երկու բանուորներ տեսած ըլլալով աղջկան անկումը, լուր տուած էին ոստիկանութեան։ Գրպանը գտնուեցաւ անցագիր մը, որուն վրայ նշանակուած էր նաեւ հետեւեալ բացատրութիւնը.— «Որդեգիր աղջիկը Թուրքիոյ հանրապետութեան նախագահին»։ Զէհրա քսան տարեկան էր եւ Անգլիա կը գտնուէր անցեալ օգոստոսէն ի վեր։ Լոնտոնէն մեկնած ատեն մինչեւ կայարան ընկերացած էին թրքական դեսպան Ֆէթհի պէյ եւ Տիկինը։ Մ. Թէմալ ինք Լոնտոն ղրկած էր աղջիկը, որպէսզի անգլերէն սորվի։ Ցառաջիկային Օքսֆորտի համալսարանը պիտի գնէր։ Կը կարծուի թէ անձնասպան եղած է։

Սոմի Նահանգապետը անմիջապէս հիւանդանոց գնաց, իր յարգանքը յայտնելու համար։ Ֆրանսական կառավարութիւնն ալ ծաղկեպսակ մը ղրկել տուաւ։

*** Ինչպէս յայտնի է, Աթաթիւրք ոչ կին ունի, ոչ զաւակ, եւ Զէհրան իր ժառանգորդը կը համարուէր։

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԼՈՆՏՈՆԻ ՄԷՋ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԵՑԱՒ Գերմանացի մը, Տոքթ. Հերման Կորց, գրագէտ եւ թղթակից, ամբաստանուած ըլլալով իբրեւ լրտես։ Ամբաստանագիրը կ'ըսէ թէ սեպտեմբեր 18էն 24 այնպիսի գործեր կատարած է որոնք հակառակ են պետական գաղտնիքներու օրէնքին։ Կը փնտռուի նաեւ մեղսակից մը։

ՌՕՎԱՆԱԼ ՃԵԼԻՔՕ, որ բրիտանական նաւատորմին հրամանատարն էր Եութլանտի նաւամարտին ատեն, (Հիւսիսային Ծով), Մեծ պատերազմի ընթացքին, մեռաւ աղջի օր, 74 տարեկան հասակին մէջ։ Պատմութիւնը դեռ չէ ճշդած իր դերը, եւ ձէյրիքօ կը համարուի թէ հերոս եւ թէ վատ, քանի որ յուղեց ճակատ ճակատի կռուիլ։

«ՔՈՄԷՏԻ ՖՐԱՆՍԷԶ»ի առաջնակարգ դերասաններէն Լէօն Պէռնար, որ հիւանդ էր քանի մը շաբաթէ ի վեր, մեռաւ չորեքշաբթի օր։ Անթուանի դպրոցն էր, եւ Օտէոնէն անցաւ Գոմէտի Ֆրանսէզ։ Հաւասար բարեխղճութեամբ եւ կարողութեամբ կը ներկայացնէր դասական թէ ժամանակակից խաղերը։ Ծնած էր 1877ին։

ՋՈՐՍ ԿԱՐՄԻՐ ՄԱՐԱՋԱՒՏՆԵՐ.— Համաձայն վերջերս հրատարակուած հրամանագրի մը, խորհրդային իշխանութիւնը մարաջախտի աստիճանին բարձրացուց Վորոշիլովը (զին. գործավար), անոր փոխանորդը՝ Թուխաչեւսկի, ընդհ. սպայակոյտին պետը՝ Եէկիրով, եւ հեծելազօրքի հռչակաւոր հրամանատարը՝ Պուտիէննի։ Հրամանագիր մը կ'ըսէ թէ նոյն տիտղոսին արժանացած է նաեւ Պլիւխէր, Ծայր. Արեւելքի հրամանատարը, բայց ուրիշ մը թէ միայն պատուանշան ստացած է։ Ուրեմն Մոսկուան ալ կ'ունենայ իր մարաջախտները, մէկ միլիոն զինուորով։

ՊՕՄՈՆԻ Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցիի թաղականութիւնը կը ծանուցանէ թէ Գեր. Տէր Գարեգին Եպ. ներկայ կ'ըլլայ վաղը Շաբաթ «Լոյս Զուարթ»ի երեկոյեան ժամերգութեան, իսկ Կիրակի կը քարոզէ։ Կը հրաւիրուին գիւղիս եւ շրջականներու հայրենակիցները։

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այս Կիրակի Սէն Լուի (Մարսէյլ) Ս. Գէորգ եկեղեցիին մէջ տեղի կ'ունենայ հոգեհանգիստ, ի յիշատակ ԿՈՄԻՏԱՍ ՎԱՐԴԱՊԵՏԻ։

Կը հրաւիրուին թաղիս եւ շրջականներու հայրենակիցները։

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կ'ողբանք ՑԱՐՈՒԹԻՒՆ ՊԻՊԷՐՃԵԱՆԻ եւ մեր ցաւակցութիւնները կը յայտնենք իր այրիին։

Թուրքիկեան ընտանիք

Նիս, 16 Նոյ. 1935

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Վաղամեռիկ ՍԻՄՕՆ ՇԱՀԼԱՄԵԱՆԻ դառնակսկիծ մահուան առթիւ մեր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնենք որդեկորոյս ծնողացը՝ Տէր եւ Տիկին Շահլամեաններուն, Օր. Շահլամեանին, եւ իրենց պարագաներուն։

Թուրքիկեան ընտանիք

Նիս, 16 Նոյ. 1935

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Ֆ. Հ. Կ. ԽԱՉԻ Ալֆորվիլի մասնաճիւղը իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ Տէր եւ Տիկին Խաչիկ եւ Անժէլ Սէմէրճեաններու եւ պարագաներուն, իրենց աղջկան, ազգականին եւ մեր սիրելի ընկերուհիին ԵՂԻՍԱԲԵԹ ՍԷՄԷՐՃԵԱՆԻ դառնաղէտ մահուան առթիւ։ Փոխան ծաղկեպսակի 50 Ֆր. կը յատկացնէ չքաւորներու։

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Սէն Լուի (Մարսէյլ) Փոխադարձ Օգն. կոմիտէն իր ցաւակցութիւնը կը յայտնէ Պ. ՆՇԱՆ ՆԻՋԱՄԵԱՆԻ իր եղբօրկնոջ մահուան առթիւ։

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի, արուարձաններու եւ շրջաններու բոլոր խումբերու եւ ենթակոմիտէներու կողմէ մեր ցաւակցութիւնը կը յայտնենք ընկեր Յարութիւն Քօշկակարեանի դառնաղէտ եւ կսկծալի մահուան առթիւ, իր այրիին, զաւակներուն եւ պարագաներուն։

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ Մարսէյլի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը այս կիրակի, կէսօրէ վերջ, ժամը ճիշդ 4ին, իր կեդրոնատեղիին մէջ, 20, Rue des Dominicaines։ Կարեւոր օրակարգ։

ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ Արարատ Մ.Թեան ընդհանուր ժողովը 23 Նոյեմբեր, Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, դպրոցին սրահը։ Կարեւոր օրակարգ՝ հաշուետւութիւն եւ վարչութեան ընտրութիւն։

Ֆ. Հ. Կ. ԽԱՉԻ Իսի լէ Մուլինոյի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը 23 նոյեմբեր, Շաբաթ իրիկուն, իր դպրոցին մէջ։ Կարեւոր օրակարգ։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Սէն Լուի Ֆ. Կ. Խաչի մասնաճիւղին կողմէ, վաղը Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, Մանկապարտէզի սրահին մէջ

Կը խօսի ՏԻԿ. Լ. ԱՔՕԵԱՆ

Նիւթ՝ Հայ կինը եւ Կարմիր Խաչը

Մուտքը ազատ է

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ

Մալաթիոյ Կրթասիրաց Ընկերութեան, Լիոնի Տեղ. մասնաճիւղին կողմէ։

Ի նպաստ Ներգաղթի։

Կը ներկայացուի՝ ՀԱՅՐԵՆԱԿԱՆ

ՕՃԱԽԸ

Այս կիրակի, կէսօրէ վերջ ժամը 2ին, 127, Rue Emile Zola։

Մուտք 4. 3. 2 Ֆրանք։

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ «Զաւարեան» կոմիտէին ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Ակումբին մէջ։ Կը խօսի ընկեր Խ. Գալուստեան Նիւթ՝ շարունակութիւն նախորդ ժողովի։

Գաւառ

ԼԻՈՆԻ «Վարանդեան» կոմիտէին ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները, 22 նոյեմբեր, Ուրբաթ իրիկուն, ժամը 8.30ին, 181 Cours Lafayette, «Զարդարեան» Գրադարանի մէջ։

ԼԻՈՆԻ «Վարանդեան» Կոմիտէին ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ Փոնտը Շէրիի Մուրատ խումբի ընկերները այս Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին սովորական հաւաքատեղին։ Ներկայ կ'ըլլայ Կոմիտէի ներկայացուցիչը։

ԳՈՒԼՎԱՐ ՕՏՏՕԻ (Մարսէյլ) Վռամեան Ենթակոմիտէին ընդհ. ընկերական ժողովը այս Կիրակի, իրիկուան ժամը 5ին ծանօթ հաւաքատեղին։ Կարեւոր օրակարգ։ Նոյն ժողովէն յետոյ պիտի ըլլայ դասախօսութիւն։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Իզխան Ենթակոմիտէին ժողովի կը հրաւիրէ իր ընկերները վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, սովորական հաւաքատեղին։

ՀԱՅ ԳՐԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊԱԾ Է ԳՐԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ

Նոյեմբեր 25ին, երեկոյ ժամը 8.30ին, ՍՕՍԻԷԹԷ ՍԱՎԱՆԹի D. սրահին մէջ

Հրաւիրուած են խօսելու

Պ. Պ. ՎՐԱՑԵԱՆ, ԶՕՊԱՆԵԱՆ, ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ եւ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ։

Բանախօսութենէն յետոյ տեղի կ'ունենայ մտքերու փոխանակութիւն

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է։ Ոչ ոքի հրաւէր չէ ուղարկուած։

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ-ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

կազմակերպուած՝ ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ՊԱՆԵԷՕ-ՔԱՇԱՆԻ Մ.-ՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

Նոյեմբեր 24, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին

138 Avenue Aristide Briand (Route d'Orléans), Montrouge (Seine)

Կը նախագահէ Տիկին ԷՄԷԼԻՆ ԲՈՒԶԱՆԴ

Կը դասախօսէ Օր. ՄԱՆԻԿ ՄԵԽՏԱՏՈՒՐԵԱՆ Նիւթ ունենալով «Մնողքին դերը մանուկին նախադպրոցեան դաստիարակութեան մէջ»

Թէյ, երգ, պար եւ արտասանութիւն։ Մուտք՝ Չափահասներու համար 3 Ֆր.

Հաղորդ. միջոց.— Փօրթ տ'Օրլէանէն առնել ԿՃ [illegible] ինքնաշարժը եւ իջնել [illegible]

ԵՐԵԿՈՅԹ-ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՐԶՈՒՀԱՆՑԻՆԵՐՈՒ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

24 Նոյեմբեր, Շաբաթ երեկոյ, ժամը [illegible]

Salle d'HORTICULTUREի մէջ 84, Rue Grenelle Métro [illegible]

Պատուակալ նախագահութեամբ Մարզուհանցի [illegible]

Բրոֆ. Կ. ԹՈՒՄԱՆԵԱՆԻ

Բանախօսութիւններ՝ ՄԱՐԶՈՒՀԱՆԻ մասին. Հ. [illegible] Մ. Սանդրոսեան, Պ. Ֆէնէրճեան եւ Ց. Քիրիշճեան (Ա. Արծրու[illegible])

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին՝ Ա. Շահմուրատեան (երգ), Օր-Ա. Փէշտիմալճեան (Հռոմի բարձրագոյն Ցաքիլթէէն) դաշնակ. Պ. Աբգարեան եւ Գ. Պալապանեան (արտասանութիւն), Ն. Սանդրոսեան (Փարիզի քոնսէրվաթուարէն) ջութակ. Օրիորդներ՝ Գ. Մանուկեան, Ա. Գույումճեան եւ Զ. Ճիկոմեան (արտասանութիւն)։

Պարահանդէսը կը սկսի կէս գիշերին՝

Փոքրիկներ Այտա եւ Շաւօ Ազնաւուրեաններու Արեւելեան եւ եւրոպական պարերով։ Տեղի պիտի ունենան պարի մրցումներ։ Ֆանթէզիներ եւայլն.

Մասնաւոր Ժիւրի մը պիտի տայ լաւագոյն պարողներուն արժէքաւոր բաժակ մը, մետալիա մը եւ զոյգ մը կնոջ կօշիկ. չափի վրայ

Ընտիր ճազ՝ Մ. Սահակեանի ղեկավարութեամբ

Ճոխ պիւֆէ գիւրամատչելի գիներով։

ՄՈՒՏՔ ԱՆԴԱՄՆԵՐՈՒ 5 ՖՐ. ՀՆԴՐԵԱԼՆԵՐՈՒ 7.50

ԾԱՆՕԹ.— Տոմսերու կեդրոնատեղին է Բասամ Փէզին (Փարիզ 20)։ Պ. Քերովբէ Արփիարեանի խանութը, Միութեան անդամներուն մօտ եւ երեկոյթին իրիկունը կիշէն ժամը 7.30էն սկսեալ։ Մուտք՝ ժամը 8ին։

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

կազմակերպուած՝ ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ԿՈՂՄԷ Ի ՆՊԱՍՏ ԻՐ ԴՊՐՈՑԻՆ

վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը 8ին, «ՆԱԻՐԻ» Ակումբին մէջ

կը ներկայացուի զաւեշտ մը մասնակցութեամբ Պ. Կ. ՓԷՀԼԻՎԱՆԵԱՆԻ։

Արտասանութիւն, երգ, խմբերգ եւայլն։ Մուտք 2 Ֆրանք։

ԵՐԵԿՈՅԹ-ԽՆՋՈՅՔ

ՏԻԳՐԱՆԱԿԵՐՏԻ եւ ՇՐՋ. ՀԱՅՐԵՆԱԿՑ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

Վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30էն մինչեւ լոյս

Rolandի ճաշարանին մէջ. 6 Avenue Porte d'Italie. Métro: Porte d'Italie.

Գեղարուեստական բաժին, նուագ. արտասանութիւն եւայլն։

Միայն Տիգրանակերտցիները կրնան մասնակցիլ այս խնջոյքին։

«ԱՐԱՐԱՏԻ ՕՐ»

կազմակերպուած՝ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԲԱՆԱԿԻ ՀԱՅ ՆԱԽԿԻՆ ԿԱՄԱՒՈՐՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

Կիրակի, 24 Նոյեմբեր 1935

Ա. Մաս.— Այգ Etoile Անծանօթ Զինուորին, առաւօտուն ժամը 10ին ժամադրավայր Ave. Georges V.:

Հոգեհանգիստ, վերադարձին Հայոց Եկեղեցիին մէջ.

Բ. Մաս.— Երեկոյթ, «ՓԷԹԻ ԺՈՒՐՆԱԼ»ի սրահին մէջ. Երեկոյեան ժամը ճիշդ 9ին, ներկայութեամբ քաղաքական, զինուորական իշխանութիւններու, ինչպէս նաեւ Փարիզի Քաղաքապետութեան, Préfecture U. N. C.ի եւ օտար Կամաւորներու Միութեան ներկայացուցիչներուն.

Ծրագիր.— Անուանակոչում նահատակուած Լէգէոնականներու, ՄԱՐԵՆԵԱՆ: Զօրավարի կոչը եւ Հայ Լեգէոնի դերը Սուրիոյ եւ Կիլիկիոյ մէջ ԹԷՈՂԱԿԱՆ ՏԱՏԵԱՆ. Լուսարձակով ցոյց կը տրուի Սուրիոյ Ռազմիկներու եւ ժողովուրդի փրկութիւնը Ֆրանս. Նաւատորմի կողմէն, լրացուցիչ տեղեկութիւններով Հրամ. Յ. Թէքէեան։ Լեգէոնի կազմութիւնը Ա. ՀԱՆՈՒՄԵԱՆ

ԵՐԳԵՐ ԵՒ ՈՒՂԵՐՁՆԵՐ։

ՀԱՅ ՄՏԱՒՈՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԱԿՈՒՄԲ

(Նախկին Հայ Գրական Ակումբ)։

Վաղը Շաբաթ (23 Նոյեմբեր) երեկոյեան ժամը ճիշդ 9ին

Ռուսական քոնսերվաթուարի սրահին մէջ, 26, Ավընիւ տը Թոքիօ

Կը խօսի՝ Պ. ԳԵՂԱՄ ՖԷՆԷՐՃԵԱՆ

Վահան Տէրեանի մասին

Սրահը կը բացուի ժամը 8.30ին։ Դասախօսութենէն վերջ տեղի պիտի ունենան կարծիքի փոխանակութիւններ։

Հաղորդակց միջոցներ — Մէթրօ՝ Ալմա-Մարսօ. Օթօպիւս՝ 1, 14, 19, 43, 92, AH., AC., ADbis.

ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ

Արեւելքի ճակատին ինկած զինուորներու ԹԵՐՆԻՏԻ յուշարձանին կազմակերպուած՝ Հայ Արիներու Մարսէյլի Մասնաճիւղին կողմէ

Այս կիրակի առաւօտեան ժամը 11ին։

Կը հրաւիրուին կամաւորները, ազգ. միութեանց ներկայացուցիչները եւ բոլոր հայրենակիցները։

Ժամը ճիշդ 11ին գտնուիլ յուշարձանին մօտ։

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN) 17, Rue Daviesme, PARIS (13)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ 8

ԽԱՐՀՐԴԱՒՈՐ ՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Անգլ. բնագրէն թարգմ. Ժ. — Հեղինակութի՝ ԷԿԱԹԱ ՔՐԻՍԹԻ

Տուն եկայ։ Քոլլս գլխարկ դրած էր. յայտնի էր որ գիւղէն կը վերադառնար։

Պ. Էքրօյտը տեսայ, ըսաւ Քարօլայն առանց ուրիշ յառաջաբանի

— Իրա՞...

— Կեցուցի, անշուշտ, բայց շատ կ'աճապարէր, չէր ուզեր սպասել...

Տարակոյս չունէի որ այդպէս էր։ Էքրօյտ բնականաբար խօսք պիտի տար Քարօլայնէն ինչպէս խօսք առնուած էր, նոյն առտուն, օրիորդ Կէնէթէն. Թերեւս ալ քիչ մըն ալ աւելի. քոյրս ճամբու դնել աւելի դժուար գործ է։

— Րէլֆին մասին հարցուցի, շարունակեց Քարօլայն. շատ զարմացաւ. չի գիտեր եղեր որ տղան այստեղ է. ըսաւ որ սխալած պիտի ըլլամ. Ե՞ս, սխալի՜մ...

— Խե՞նթ ես, ըլլալի՞ք բան է որ դուն սխալիս, ըսի. քեզի չի ճանչնար տակաւին...

— Ըսաւ ըսաւ որ Րէլֆն ու Ֆլօրան նշանուեր են...

— Գիտէի արդէն, ըսի ընդմիջելով։

— Ո՞վ ըսաւ.

Մեր նոր դրացին...

Քարօլայն վայրկեան մը անհեցաւ քանի մը վայրկեան ինչպէս ռումբէ մը կնդակը որ կ'օրօրուի երկու թիւերու մէջտեղը։ Սակայն չփորձուեցաւ բերնէս խօսք առնել։

— Պ. Էքրօյտին ըսի Րէլֆը «Ե — րեք Վարազներու» պանդոկը կը մնայ։

— Քարօլայն, բնաւ չե՞ս խորհիր որ ամէն բան, ամէն մարդու պատմելու սովորութիւնդ կրնայ վնասակար ըլլալ ուրիշներուն...

— Պարապ խօսք, ըսաւ քոյրս. մարդ ամէն բան գիտնալու է. ինծի պարտականութիւն կը սեպեմ բոլոր Պ. Էքրօյտը շատ շնորհակալ եղաւ...

— Ըսա՞յ, ըսի, որովհետեւ տեսայ որ նորութիւններ ունէք հաղորդելիք.

— Կարծեմ ուղղակի պանդոկ գնաց. բայց Րէլֆը հոն չպիտի գտնէր։

— Ո՞չ...

— Ոչ, որովհետեւ երբ անտառէն կուգայի...

— Անտառէ՞ն կուգայիր...

Քարօլայն կարմրեցաւ։

— Օդը հիանալի էր, ըսաւ մէկ մը դառնամ ըսի. անտառը իր աշնան գոյներով այնքան աղուոր է տարուան այս եղանակին...

Քարօլայն անտառ բռնած բանը չի սիրեր տարուան որ եւ է եղանակին։ Ընդհանրապէս կ'ըսէ թէ տաքերդ խոնաւութիւն կ'առնեն հոն եւ հաղարումէկ բան կ'իյնայ գլխուդ վրայ։ Ոչ, հետաքրքրութիւնը գոհացնելու համար անտառ գացած էր։ Միակ վայրն է անտառը մեր գիւղին մօտիկը, ուր կրնաս աղջկան մը հետ խօսակցիլ՝ առանց գիւղացիներէն տեսնուելու։ Ֆերնլի հանրային պարտէզին կցուած է ան։

— Էհ, շարունակէ նայինք...

— Ինչպէս ըսի, անտառէն կուգայի երբ ձայներ ականջիս հասան...

Ցե՞տոյ...

— Մէկը Րէլֆին ձայնն էր, անոր ջալլս հասկցայ. միւսը աղջկան մը ձայնն է անշուշտ մօտիկ ըլլալ չուզեցի

— Անշուշտ ոչ, ըսի [illegible] բայց գիտէք որ քոյրս հեգնանքի դաղափար չունի։

— Բայց, ինչ ընեմ, չլսելու անկարելի էր. աղջիկը բան մը ըսաւ չլսեցի, Րէլֆ պատասխանեց բարկացած կ'երեւար. «Աղջիկս չէ՞ր ան, չե՞ս տեսներ որ [illegible] [illegible] քանի տարիէ ի վեր [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] հեռացայ, բառ առ բառ, կը յիշեմ։ Դժբախտաբար ճիշդ այդ վայրկեանին չորցած տերեւի մը վրայ կոխեցի. աւելի կամացուկ սկսան խօսիլ եւ հետզհետէ հեռացան. անշուշտ իրենց ետեւէն չէի կրնար վազել, որ աղջկան ով ըլլալը չկրցայ հասկնալ...

(Շար.)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ. ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ. ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN

Rédaction et [redacted]

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)

Téléphone : Gobelins 15 - 70

Métro : TOLBIAC

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՇԱԲԱԹ 23 ՆՈՅԵՄԲԵՐ SAMEDI 23 Novembre 1935

11 ՏԱՐԻ - 11e Année No. 2969

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՐՈՐԴ ԽՕՍՔ

ԱՐՀԵՍՏԱԿՑԱԿԱՆ ԻՆՔՆԱՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԻՒՆ

Երկարատեւ անտարբերութենէ եւ թմրութիւնէ ետք, վերջին տարիներու ընթացքին հայ արհեստաւորները, տեղ – տեղ, քանուորները գնահատելի ձեռնարկներ կատարեցին, իրենց արհեստակցական ինքնապաշտպանութեան համար:

Այժմ որ հրատարակուած էր կոչ մը, Փարիզի եւ շրջանի հայ արհեստաւորներու միութեան կողմէ, իրենց տարեկան պարահանդէսին առթիւ (8 դեկտեմբեր):

...

— « Միութեանս վարչութիւնը կապ հաստատած է տեղական արհեստակցական կազմակերպութեանց հետ եւ իր բարոյական ազդեցութեան շնորհիւ 40ի մօտ հայ արհեստակիցներ գործ գտած ...

...

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՆԵՐՔԻՆ ՏԱԳՆԱՊԸ ԿԸ ԲԱՐԴԱՆԱՅ

ՁԵՂՉԻ ՍԱԿԸ ԲԱՐՁՐԱՑԱՒ 5 ԱՌ ՀԱՐԻՒՐԻ ԿԱՍԵՑՆԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ ՈՍԿԻԻՆ ԱՐՏԱՀՈՍՈՒՄԸ

Ֆրանսայի ներքին տագնապը կը շարունակուի նոյն սաստկութեամբ: Ձախակողմեան հոսանքները չեն ուզեր տեղի տալ շարք մը հիմնական հարցերու մէջ, որոնց գլխաւորն է ազգայնական կազմակերպութեանց լուծումը: Կը վախցուի որ կացութիւնը աւելի բարդանայ մինչեւ խորհրդարանին վերաբացումը (28 նոյեմբեր):

Իբրեւ հետեւանք այդ տագնապին եւ ուրիշ պատճառներու, անընդհատ ոսկի կը հոսի դէպի արտասահման: Գանք որ Ֆրանսը, որ նոյեմբեր 14ին 3էն 4 առ հարիւրի բարձրացուցած էր զեղչի սակը, հինգշաբթի օր բարձրացուց 5 առ հարիւրի: Վերջին տեղեկագրէն կ'երեւայ որ դրամատունը 933,000,000 ֆրանք արժողութեամբ ոսկի կորսնցուցած է անցեալ շաբթու: ...

...

Ուշագրաւ բանակցութիւններ Գերմանիոյ հետ

Ֆրանսական դեսպանը շատ երկար տեսակցութիւն մը ունեցաւ Հիթլերի հետ

...

Պատերազմը, պատիժները եւ շարակից խնդիրներ

...

ԽՌՈՎԱՐԱՐՆԵՐՈՒ ԴԱՏԸ ՅԵՏԱՁԳՈՒԵՑԱՒ ՅՈՒՆՈՒԱՐԻՆ

Պաշտպան փաստաբանը հրաժարած ըլլալով

Վերջին պահուն նոր անակնկալ մը ծագեցաւ խռովարար յեղափոխականներու դատավարութեան առթիւ: Ինչպէս յայտնի է, պաշտպան փաստաբան Պ. Ժոռժ Տէյոնի վարարման հետեւանքով, նշանակուած էր Պ. Սոտինօ: Հինգշաբթի առտու, երեք ամբաստանեալները մերժեցին բանտին մէջ ընդունիլ նոր փաստաբանը եւ երկու բնկերները: Միեւնոյն ատեն յայտնեցին թէ ծոմը պիտի շարունակեն:

Երբ նիստը ծանուցուեցաւ, երեքն ալ ներկայ էին, անօթութենէն գեղնած: Այդ միջոցին լսուեցաւ թէ ընդհ. դատախազը հեռագիր մը ստացած է Փարիզէն, Պ. Անտրէ Պէրթոնէ, որ կ'ըսէր թէ Պ. Տէյոնի կողմէ պաշտպան փաստաբան նշանակուած է: Մինչ ունկնդիրները անհամբեր կը սպասէին ատեանին բացման, որ մէկ ժամ ուշացաւ, Պ. Սոտինօ անմիջապէս յայտարարեց թէ չի կրնար ստանձնել երեք ամբաստանեալներուն պաշտպանութիւնը, քանի որ անոնք չեն ընդունիր զինքը: « Ես պէտք եղածին չափ ծանօթ չեմ թղթածրարին: Ծանօթ չեմ նաեւ երեք ամբաստանեալներուն եւ տարակոյս չկայ թէ անոնց միշտ ալ անծանօթ պիտի մնան ինծի, քանի որ չեն ուզեր ոչ լսել, ոչ խօսիլ: Ուստի կը խնդրեմ յառաջիկայ նստաշրջանի մը յետաձգել դատավարութիւնը, որպէսզի ամբաստանեալները կարենան իրենց ուզած փաստաբանը ընտրել »:

...

Նոր խռովութիւններ Եգիպտոսի մէջ

...

(Շար.ը կարդալ 4. էջ)

ԿԱՐՄԻՐ ԳԻԾԷՆ ՆԵՐՍ

ՈՂԻՄՊՈՍԻ ՏԵՂԱՇԱՐԺԸ

4.— Հայաստանը՝ խուլացուած

Գաղթուած Երզնկեանների ու Այվազեանների հասցէին ուղղուած մեղադրանքներից մէկն էլ այն է, որ նրանք բողոքել են Հայաստանի խուլացրման դէմ, որ կենտրոնը Հայաստանի կարիքներին պակաս միջոցներ է յատկացնում, քան Ադրբէջանին եւ մանաւանդ, Վրաստանին:

Սա եւս այն մեղադրանքն է, որ արտասահմանեան քննադատութիւնը ամէն օր նետում է հայ բոլշեւիկների երեսին: Մեր մամուլը թիւեր ու փաստեր է բերում ցոյց տալու համար, թէ, իրօք, Հայաստանը, համեմատած իր հարեւան «քոյր հանրապետութիւնների» հետ խուլացրկուած է: Երեւանի վարիչները մրցումով հերքել են միշտ: Հիմա իրենք են խոստովանում, որ մեր ասածը ճիշդ է: Արդարեւ, եթէ մի Երզնկեանի, մի Ծատրեանի ու Այվազեանի պէս զուարին ու մօյեանոց կոմունիստներ գալիս են մեր ասածը հաստատելու եւ յանդգնում են այդ առթիւ բարձրաձայն բողոք արտայայտել, նշանակում է վէրքը իրօք որ շատ խորն է:

Եւ այդ վէրքը նկատելու համար առանձին սրատեսութիւն հարկաւոր չէ. Բաւական է վերյիշել մի քանի, ամէնքին ծանօթ փաստեր ու մեր իսկ աչքերի առջեւ կատարուած դէպքեր: Հէնց, օրինակ, Լուկաշինը, ինչո՞ւ քշեցին Հայաստանից այդ դիւանական հմտութեան տէր եւ երկրին գործնականօրէն ծառայելու պատրաստակամ բոլշեւիկին: Արդարեւ նա յանդգնել էր Թիֆլիսում ու Մոսկուայում պաշտպանել Հայաստանի տնտեսութեան կարիքները. ծառացել էր այն աղաղակող անարդարութեան դէմ, որ այն պահուն, երբ հայ ժողովուրդը խեղդւում է սակաւահողութիւնից, Հայաստանի արօտավայրերը, քոչի պատրուակով, յանձնւում էին ադրբէջանցի անասնապահներին, կամ որ Հայաստանի համար որոշուած շաքարի գործարանի ծրագիրը թողնւում էր թղթի վրայ, իսկ շաքարի գործարան շինւում էր Վրաստանում, որին յատկացւում էր եւ հայկական Շիրակի ճակնդեղը, որ, վերջապէս, մինչ անհաշիւ միլիոններ էին թափւում Վրաստանի շինարարութեան վրայ, Հայաստանին հազիւ փշրանքներ էին շպրտում: Այս եւ նման «մեղքերի» համար չէ՞ր, որ Լուկաշինին թռցրին իր ժողկոմխորհական աթոռից ու քշեցին Թուրքեստանի նեղուկը ինչ որ աննշան պաշտօնի: Եւ Լուկաշին անունն անգամ ջնջուած է այժմ Հայաստանում:

Հէնց դեռ նոր ամէնքիս յիշողութեան մէջ թարմ է թէ ինչ ամբաստանութեամբ աթոռազուրկ արին Հայաստանի «վարչապետ» Սահակ Տէր Գաբրիէլեանին: Սրա «մեղքն» էլ այն չէ՞ր, որ տարիներ կենտրոնին հլու կամակատարութեամբ ծառայելուց յետոյ, վերջապէս, չկարողացաւ տանել Հայաստանի վերաբերմամբ գործուող բոլոր անարդարութիւններն ու անիրաւութիւնները եւ բողոք բարձրացրեց Թիֆլիսում ու Մոսկուայում: Արդիւնքը՝ տեսանք. Տէր Գաբրիէլեանը յայտարարուեց «հիւանդ» եւ ճամբու դրուեց, իսկ նրա ամէնէն կարեւոր եւ Թիֆլիսցիների աչքը ծակող ձեռնարկը՝ Երեւան-Աղստաֆա երկաթուղին, որ Հայաստանը մասամբ պիտի՞ ազատագրէր Թիֆլիսի շահագործումից, յայտարարուեց «ազգայնական-ուկլոնիստական» գործ եւ կառուցումը կանգ առաւ: Այժմ Երեւանում մտածում են, թէ Տէր Գաբրիէլեանից ժառանգութիւն մնացած Երեւան-Քանաքեռ 16 քիլոմեթրանոց գծեր ի՞նչ անեն: Ուզում են կցել ... Երեւանի ելեկտրաքարշին: Ի՞նչ կայ որ, Բերիաների ու Խանջեանների կարծիքով Հայաստանի համար երկաթուղին շռայլութիւն է. ելեկտրաքարշն էլ բաւական է:

Տեղը չէ, բնականաբար, թիւեր ու վիճակագրական տեղեկութիւններ շարելու: Դրանք բերւում են ուսումնասիրութիւնների եւ մամուլի անկեկատոռ նիւթերի մէջ, բայց նոյնպէս յայտնի իրողութիւն է, որ եթէ համեմատենք Վրաստանի, Ադրբէջանի ու Հայաստանի հանրապետական ու տեղական պիւտճէները կամ մերկուծենք Անդրկովկասի ընդհանուր պիւտճէն, կը տեսնենք, որ պետական ծախսերի մեծագոյն մասը սրւում է նախ Վրաստանում, յետոյ՝ Ադրբէջանում եւ, միշտ ու բոլոր ճիւղերում, ամենավերջին տեղը բռնում է Հայաստանը: Եւ այդ ոչ միայն այն պատճառով, որ Հայաստանը փոքր երկիր է ու քիչ ժողովուրդ ունի, այլ եւ որովհետեւ Հայաստանում, չնչին բացառութեամբ, ընդհանուր անդրկովկասեան կամ համամիութենական բնոյթի ձեռնարկ կամ հիմնարկութիւն գոյութիւն չունի: Մի կաուչուկի գործարան, պղինձ, բամբակ — եւ վերջացաւ: Մշակութային ոչ մի միութենական ընդհանուր բնոյթ կրող հաստատութիւն: Ինչ որ կայ ընդհանուր՝ Վրաստանում եւ Ադրբէջանում է կենտրոնացած եւ, իհարկէ, պիւտճէի մեծագոյն մասն էլ այնտեղ է ծախսւում: Հայաստանի շինարարութիւնը ապրում է փշրանքներով:

Տնտեսական խուլացրկումը այնքան վրան բաց է եւ աղաղակող, որ նոյն իսկ Բաղաամի էշերը սկսել են լեզու առնել: Բայց ցաւը միայն տնտեսականով չի սահմանափակւում: Ի՞նչ մաս ունի Հայաստանը համանդրկովկասեան պետական ղեկավարութեան մէջ, ի՞նչ դեր են խաղում Հայաստանի ներկայացուցիչները — չենք ասում Մոսկուայում, ուր նրանց կարեւորութիւն տալու չկայ — գոնէ Թիֆլիսի պալատում: — Զէրօ՛: Կուսակցական գծով Հայաստանը բոլորովին չէզոքացուած է Անդրկովկասի կոմունիստական ղեկավարութեան մէջ. ոչ մի կշիռ ու հեղինակութիւն վայելող Հայաստանցի չկայ Անդրերկրում, եթէ չհաշուենք Խանջեաններին, որոնք նստած են Երեւանում եւ եթէ ազդեցութիւն էլ ունենային, ի վիճակի չէին լինի գործօն դեր կատարելու: Մի Վրացի, մի Ռուս, մի Թուրք — ահա Անդրկովկասի Երկրային Կոմիտէի ղեկավարները. Հայի հոտ չկայ այնտեղ:

Նոյն վիճակը եւ կառավարական գծով Անդրկովկասի գործադիրների շարքում մի հատիկ աչքի ընկնող Հայաստանցի չկայ: Ռուս, Թուրք, բայց մանաւանդ, Վրացի՝ ահա Անդրկովկասի կառավարութիւնը: Ցաղումով Հայեր կան երկրորդական պաշտօնների վրայ, մասնաւորապէս տեւ աշխատանք պահանջող տեղերում, բայց ղեկավարող դիրքերից Հայերը չէզոքացուած են:

Հայամերժման այս քաղաքականութիւնը առանձին ուժգնութեամբ — եւ նաեւ դռեհկութեամբ — երեւան եկաւ Անդրերկրի քարտուղար — Անդրկովկասի Ստալին — Բերիայի վերջ ակնարկուած պատմական զեկուցման մէջ: Այդտեղ Կովկասի յեղափոխական շարժումը ամբողջապէս վերագրուած է Վրացիներին: Հայ ու Հայաստան, կարծես, բնաւ գոյութիւն չեն ունեցել ցարական բռնակալութեան դէմ մղուած կռւում: Կարծես թէ Վրացիներն էին, որ 1903 թուին միահամուռ ուժով ծառացան Գոլիցինի արիւնռուշտ իշխանութեան դէմ, ազգային կալուածների բռնագրաւման առթիւ: Կարծես թէ Հայերը չէին Գոլիցինին վիրաւորողը, Նախաշիձէ-ին, Ալիխանով-Աւարսկուն եւ ուրիշ բազմաթիւ մեծ ու պզտիկ բռնակալների ահաբեկիչները: Նոյն իսկ Հ.Յ. Դաշնակցութիւնը մի կողմ դրած, կարծես թէ Շահումեաններ, Զուբարեաններ, Գնունիներ — Կովկասի բանուորական շարժման ռահվիրայ — ղեկավարները — Հայեր եղած չլինէին: Բերիայի համար Անդրկովկասը Վրաստանն է եւ Անդրկովկասի յեղափոխութիւնը՝ Վրացիների յեղափոխութիւն: Կատարեալ արհամարհանք դէպի միւս տարրերը, մանաւանդ Հայերը, որոնց յեղափոխական դերը Կովկասում եղել է առաջին: Եւ անբնական չէ, որ Ապարանի եւ Դարալագեազի հայ գիւղացիները զարմանքով հարցնում են. «Հապա Կովկասի յեղափոխական շարժման մէջ Հայեր չէ՞ն եղել»: Անբնականը այն է, որ հայկական Ողիմպոսի մեծ ու պզտիկ Խանջեանները ծաղրի են ենթարկում այդ պարզամիտ եւ աշխարհի բաները չհասկացող Ապարանցիներին ու Դարալագեազցիներին:

Հայաստանի խուլացրկումը եւ մեկուսացումը բոլոր ճակատների վրայ հասած է ծայրայեղ աստիճանի: Երբեք հայ ժողովուրդը Կովկասում այսպիսի խեղճ եւ անճար վիճակ չի ունեցել: Եւ այդ Երեւանում համարւում է՝ «յաղթանակ» ...

Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

1500ԱՄԵԱԿԸ ՄԻԼԱՆՈՅԻ ՄԷՋ

ՄԻԼԱՆ (Յատուկ) — Միլանի հայ գաղութն ալ արժանավայել կերպով տօնեց Աստուածաշունչի թարգմանութեան 1500ամեակը, հոկտ. 12ի գիշերը, CûFի քնարական նուրբ բանաստեղծութեան նմանող սրահին մէջ: Կը բացակայէին միայն քանի մը համալսարանական ուսանողներ, բլ-յայով քննութեանց շրջան.

Գաղութին վարչութիւնը նախապէս կոչ ուղղած էր խոալյարնակ հայրենակիցներու, որպէսզի իրենց ներկայութեամբ պատուէին մեծ եւ խորիմաստ տօնը: Ամանք փութացած էին շատ ազնուութեամբ՝ գալ հեռուներէն:

Վենետիկի Մխիթարեան Միաբանութիւնը եւ Բարեգործականի մասնաճիւղը եւս իրենց սիրալիր մասնակցութիւնը բերած էին:

Հանդէսը բացուեցաւ հայ-պարսկական երաժշտութիւնով մը, դաշնակի վրայ: Անմիջապէս յետոյ խօսք առաւ վարչութեան նախագահ Տքթ. Ե. Արզումանեան, որ առաւելապէս ծանրացաւ Աստուածաշունչի հայերէն թարգմանութեան խորապէս ազգային արժէքին վրայ: Հայ խորաններու վրայ Հայուն Աստուածը սկսաւ պաշտուիլ հայ բարբառով եւ հայ յուզումով: Ուրեմն՝ դարձակէտ մը մեր քաղաքական եւ ազգային կեանքին մէջ, քանի որ տակաւ առ տակաւ օտար խուր կը հալէր մեր հոգիին վրայէն, ու հոն կը սկսէր հնչել առաջին վանկերը անխառն հայկականութեան: Համակրանքով եւ ուրախութեամբ լսեցինք նաեւ Բարեգործականի ներկայացուցչին՝ Գ. Օ. Տիլսիզեանի խօսքը, որ գրուածքն էր կատարուած հոյակապ գործին եւ Աստուածաշունչի ներշնչուած թարգմանիչներուն: Անպակաս էր երաժշտութիւնը դաշնակի վրայ, խառնուած խաչլուհի ազնիւ երգիչներու մասնակցութեամբ: Սիամանթոյէն կտորներ կարդաց ուսանող մը. բայց յանուն աստուածասիրութեան, քիչ մը լրջութեամբ, գիտակցութեամբ եւ անդրադարձումով մտնենք բանաստեղծութեան եւ արուեստի ճիւղերուն ընդհանրապէս. Սահուն կարդալը բաւ չէ բանաստեղծութիւն կարդալ: Եթէ ընթերցողը կամ արտասանողը չունի արուեստագէտի ճշգրիտ խառնուածք, եթէ չունի անորսալի խուսափող հասկացողութիւնը, եւ վերջապէս եթէ չունի ձայնի ելեւէջներու ազնուական եւ թրթռուն փոփոխումները, յաւագոյն է փորձութեան մէջ չիյնալ, խուսափիլ: Այդ գիշերն եւ չարչարուեցաւ Սիամանթոյի բառերն:

Ետքը խօսք առաւ օրուան բանախօսը, Հ. Վարդան վրդ. Հացունի, հրաւիրուած Վենետիկէն, իբրեւ [illegible] բանասէր:

Բանախօսը գրաւոր իր ճառը, որ կուռ պատմականն էր գիրքերու է՛ն մեծին՝ վերջացուց բուռն ծափերու մէջ: Վստահ եմ որ վարդապետը մեծ հաճոյք պատճառած պիտի ըլլայ բանասէր անձերու՝ եթէ իր ուսումնասիրութիւնը յանձնէ մամուլին: Վարդապետը իր խօսքը վերջացուց կոչ ընելով գաղութին որ ուժգին կապուի մայր հայրենիքին, զայն սիրէ իր զաւկին պէս եւ գուրգուրայ անոր վրայ: Սիրել հայրենիքը առանց «ազգայնամոլ» ըլլալու, որմէ կը «խորշի» ան:

Ու մինչ կը խօսէր Հայաստանեան աշխարհին մասին՝ ինծի կը թուէր թէ հայրենի հեռաւոր օդուտուեան գիշերներուն աստղերը լայն կը շողային երկնակամարին վրայ, ու Սեւանայ լճին հովերը անցան հոգիէն հզօր եւ անկաշկանդ սուլումներով: Արարատը կեցած էր հեռուն, ու իր դաշտը կը ծաղկէր մանիշակներով: Ու յիշեցի ազատութեան մեր շրջանը, երբ հրացայտ բռունցքներ կային օդին մէջ, ու երբ ռազմի եւ յաղթութեան երգեր շրջան կ'ընէին միջոցին մէջ:

Տեսայ յաղթութեան երիվարները, որոնք կ'անցնէին հեռուներէն, իրենց թամբին ժայռէ սիրտ եւ ադամանդէ կամք ունեցող սպարապետներով:

Սարդարապա՛տ, Ղարաքիլիսէ՛: Երիվարները վիրաւոր քալուածքներ ունէին, ու սպարապետները արիւնաներկ բազուկներ եւ ճեղքուած երեսներ: Սուրերը կը շարժէին պայթումով եւ ցասումով. Ազատութիւնը ոտքի էր կանգնած վերջապէս, իր արբշիռ մրրկային կեցուածքով ու բոլոր տեսակի եւ դասակարգի սաւառնակները փախուստ կուտային մեր երկրէն: Հայուն վճռական բռունցքին տակ կքած էին Թուրքն ու Քիւրտը: Ազատութիւնը կը շրջէր թիկնեղ եւ տիրական գեղեցկութեամբ: Յաղթանակն էր.

Սարդարապա՛տ, Ղարաքիլիսէ՛

Փա՛ռք բոլոր անոնց որոնք Արաբիոյ յանձնուած անապատներուն մէջ յափշտակուած մրրիկներուն պէս խոյացան թշնամիին վրայ: Փա՛ռք գեղեցկատիպ Հայորդիներուն, որոնց քոյրերը անեղբայր են մնացած հիմա, եւ որոնց մայրերը անզաւակ: Փա՛ռք ու պատիւ մեր անցեալ սխրանքին, որոնց վերջին շատափինները դեռ ոտքի են հպարտօրէն եւ գայռաւթի պէս, որ դեռ պատնէշին վրայ են, անելու ուզելու ահաւոր ընդվզումներուն առջեւ:

Փա՛ռք անցեալ սերունդին.

Հոգիիս մէջ կը լսեմ զայրացկոտ շառաչը մեր հերոսներու նժոյգներուն ամբակին:

Հայ զինուորը կը յառաջանայ:

Ժայռերը կը շարժին նման հսկայական խոկումներու՝ որոնք յանկարծ կ'արթննան հոգիին ամայութեան մէջ:

Այո, ճիշդ այդպէս, կզակ կզակի, մինչեւ ակռաները թաղնան թշնամիին մարմին մէջ, մինչեւ խոյանքից առջեւ կասի ուժը, բարբարոս նենգութիւններուն եւ անամօթ քաջագործութիւններուն. մինչեւ Թուրքը կասի սուրիդ ծայրին, խոնարհ եւ անտրտունջ հայ զինուոր:

Պողպատէ բազուկներ եւ խիզախ առնչութեան վայրանք, անպարտ պողպատներ ամէն կողմ:

Ցասո՛ղ հայ զինուոր: Թուրքը կը նահանջէր իր թշուառական եւ ստորին ջոկատներով: Հայերը կը քալէին հայրենի հողին վրայ գոհ եւ ազատ:

Ու իմ երիտասարդ եւ անհանդարտ հոգիս արտաբերց քեզ համար, մարտիրոսուած եւ բարի Հայրենիք: Ու ես զգացի որ քու փառքաւոր զաւակներդ հաւաքուեցան քու շուրջ, համբուրելու համար քու հողիդ, հեռաւոր եւ անոյշ Հայրենիք:

Ես այդ գիշեր զգացի որ բանաստեղծութիւն գրելը չափազանց տժգոյն բան մըն էր, շատ ոչինչ բան մը բաղդատաբար այն փառք պայքարին՝ որ կ'աստուածացնէ խոնարհ զաւակ մը, երբ ան իր արիւնը խառնած է իր սրբազան հողին ազատագրման խնդիր:

Այո, «ի վերջոյ մեռնիլը շատ դժուար բան մը չէ», երբ մանաւանդ կ'իյնաս Հայրենիքիդ համար, արիւնլուայ մարմնով, նուագած աչքերով յոգնած կամ խորտակուած բազուկով, փորձելով վերջին շունչիդ մէջն իսկ ըլլալ ոտքի, ջախջախելու համար շանսատակի մը գանկը:

Բոլոր ազգերուն համար առաջին մտահոգութիւնն է եղած ապահովել իրենց անկախութիւնը: Ապահովել իրենց մտածումին եւ գործելակերպին ազատութիւնը: Կը գուրգուրանք մեր կրօնքին վրայ, ինչո՞ւ չգուրգուրանք մեր ազատութեան վրայ:

Եթէ հասած ենք քաղաքակրթութեան վերին խաւը, ու չենք ուզեր տանջուիլ մեր սեփական անկախութեամբ՝ պէտք է քաղաքացիական ջոջութիւնը ունենալ [illegible] մեր քաղաքակրթութիւնը, կեցցէ մեր հոգեկան հորիզոնին պայծառութիւնը, կեցցէ մեր «Արեւելքի Ֆրա[illegible]» ...

Ռուսը կ'իջնէ մեր վրայ, Հայ երիտասարդը կը կառավարուի ռուս երիտասարդով: Ի՞նչ, ապրելու՞ ենք: Ամէնէն ապիկար ո՞վ [illegible] ո՞վ քաջութիւնը ունի «այո» պատասխանելու:

Այո, յանդգնութիւնը կը [illegible] համակերպիլ ներկայ վարչաձեւին, բայց զայն չընդունիլ իբրեւ տեւական եւ վերջնական վիճակ: Այն ատեն մենք կը դաւճենք ազգ ըլլալէ: Մեղք է մեր հերոսներու մահուան, մեղք է իրենց վէրքերու [illegible] յօրեայ չարչարանքին, մեղք է մեր տառապեալ հայուհիներու [illegible]:

Կը սթափիմ յանկարծ մտածումներէս: Վարդապետը կը խօսի դեռ Հայրենիքի մասին, ու կը նշմարեմ անոր աչքերուն տակ՝ արցունքի փայլը մետաքսի նման:

Գաղութը ոտքի կ'ելլէ: Գաղութի Տէրհայրը, Պարոնեան, որ երկար տարիներ ապրած է ուղղակիօրէն Հերոս Անդրանիկին հետ, եւ որ դեռ կը յիշէ խորունկ յարգանքով եւ երկիւղածութեամբ՝ կ'ողջունէ զինուորը: Ամենք կը փութան համբուրել անոր աջը: Կը շտապեմ իմ կարգիս ու չեմ գիտեր ինչու հոգիս կակղեցաւ յանկարծ: Այնքան անոյշ էր ու բարի Տէր Հօր նայուածքը որ ինծի վրայ:

Ես ինչպէս սիրած եմ մեր Տէրտերները:

Սրահը կը դատարկուի: Կ'անձրեւէ մաղի նման:

Քիչ յետոյ մեծ քաղաքին մէջ այդ գաղութը կը հալի անդրադարձաբար

ԱՐԱՄԱՅԻՍ ՍՐԱՊԵԱՆ

ԽԻՆԴԱՂ

Ուսուցիչը — Ենթադրենք որ մի դասարանին երկայնքը 6 մեթր է, լայնքը 5 ... արդիւնքը կը համապատասխանէ իմ տարիքիս: Ըսէք, ինծ քանի՞ տարեկան եմ:

Աշակերտը — Քառասուն:

Ուսուցիչը — Ո՞րկէ՞ հասկցար

Աշակերտը — Որովհետեւ այդ տարիքին էր որ մեծ եղբայրս ... խենթեցաւ:

×

Ռոտիկոտը — Էլի սկսել ես հարբե՞լ, չե՞ս ամաչում ...

Դիմոտոլը — (Ցեխի մէջ սայթաքած ծառի մը փաթթուած) իսկ դու չե՞ս ամաչում երբ իմ ընտանեկան յարկիս ներս ես մտնում:

×

Դատաւորը — Ուրեմն կը հարցնէք թէ մեռնելէս առաջ ի՞նչ կ'ուզեմ ... կը փափաքէի որ ինծի արձանագրէք համայնքավար կուսակցութեան անդամ:

— Ինչո՞ւ:

Դատապարտեալը — Որպէսզի ... դամ մը եւս ... պակսած ըլլայ

ԷՋ ՄԸ ԿԻԼԻԿԻՈՅ ՊԱՏՄՈՒԹԵՆԷՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՎԵՐՋԻՆ ԹԱԳԱՒՈՐԸ

ԼԵՒՈՆ Ե. ԼՈՒՍԻՆԵԱՆ

Կատարեալ հերձուածի շրջանն էր: Սակայն եւ այնպէս Լեւոն մտքէն անցուց՝ երթալ մինչեւ Ավինեօն, ողջունելու համար Կղեմէս Է-ը, որ ճանչցուած էր Ֆրանսայի եւ Սպանիոյ թագաւորներէն, եւ որ զանոնք ջերմապէս շահագրգռած էր իր ճակատագրով:

Ամիս մը բնակեցաւ հակաթոռ Պապին արքունիքը, որուն ձեռքերէն իսկ ընդունեց ոսկեայ վարդը եւ հրաժեշտ առաւ իրմէ՝ մարտի վերջերը (1382), անձապարելով իր շնորհակալութիւնները յայտնել իր ազատագրման գլխաւոր հեղինակներուն, Արագոնի եւ Կաստիլի թագաւորներուն: «Եւ նախ եւ առաջ, Արագոն գնաց, եւ զինքը ընդունեցին թագաւորը, թագուհին, Ժերոնի դուքսը, դքսուհին եւ իրենց զաւակը՝ Մարթին եւ ամբողջ ժողովուրդը՝ մեծամեծ թափօրներով եւ ընծայեցին իրեն մեծարժէք եւ ճոխ նուէրներ, եւ նաեւ երեւելիները միջնաքաղաքներու եւ շնորհքով քաղաքներու, որոնց մէջէն անցաւ:

Յովհաննէս Ա. թագաւոր Պատաժոզ էր, եւ Փորթուկալի Պէաթրիսին հետ հարսնիքի պատրաստութեամբ զբաղած, երբ իմացաւ Հայաստանի թագաւորին Կատալոնիա ժամանումը: Անմիջապէս զինքը դիմաւորելու համար շքախումբ մը ղրկեց, գրաստներով եւ արծաթեղէն անօթներով, հրաման տալով որ ան զերծ ըլլայ ամէն կարգի ծախքերէ, իր թագաւորութեան մէջէն անցած ատեն, եւ անոր ընծայուի արքայավայել սպասարկութիւն մը:

Պատաժոզի մօտեցած օրն իսկ, Յովհաննէս թագաւորը ընդառաջ գնաց անոր, քաղաքէն մէկ փարսախ հեռաւորութեամբ: Լեւոն երբ իմացաւ՝ իր ընկերներուն հարցուց, զօրքերը տեսածին պէս,— թէ ո՞ր կողմէն պիտի երեւար թագաւորը եւ ո՞ր խումբին մէջ կը գտնուէր,— պատասխանեցին իրեն,— այն սպաներուն մէջ, որոնք սուսերամերկ կը դիմաւորեն ձեզ»:

Այս ազնիւ վերաբերումէն շփոթահար՝ Հայոց թագաւորը ձիէն վար իջաւ եւ անշարժ մնաց, աչքերը գետին խոնարհած եւ գլխաբաց: Յովհաննէս տեսնելով ասիկա իր կարգին ձգեց իր ձին, եւ անմիջապէս ինք ալ վար իջաւ: «Տէր Արքայ,— ըսաւ Հայաստանի թագաւորը, ինծի կ'իյնայ յարգանքի այս վկայութիւնը Ձեր արքայական վեհափառութեան ընծայել, վասնզի անոր շնորհիւ է որ, բանտէն ազատ արձակուեցայ»: Կաստիլի թագաւորը համբուրուեցաւ իրեն հետ, բարի գալուստ մաղթեց, եւ երկու իշխանները ձի հեծան նորէն, եւ իրենց հանդիսաւոր մուտքը գործեցին քաղաքին մէջ:

Հետեւեալ օրը, Յովհաննէս թագաւորը, մեծածախս նուէրներ յանձնեց իրեն, մեծ քանակութեամբ ոսկեճամուկ եւ մետաքսեայ զգեստներ, գոհարեղէններ, արծաթեայ ըմպան մը եւ բաւականաչափ դրամ, որ թոյլ տայ իրեն ապրիլ իր դիրքին վայել կերպով: Լեւոն ամիսներով Սպանիա ապրեցաւ, թագաւորին ընկերանալով՝ իր յաճախակի այցելութեանց միջոցին: Լեւոն թողուց զայն պահ մը, Գոմբոսթելլի Ս. Յակոբին ուխտի երթալու համար եւ յետոյ իրեն միացաւ Սիգովիոյ մէջ: Այս քաղաքին մէջ էր որ Յովհաննէս անոր պարգեւեց ցկեանս Մատրիտի, Վիլլա Րէալի եւ Անտուխարի աւանները, զորս աւելցուց հարիւր յիսուն հազար մորավետի (սպանական դրամ) տարեկան նպաստով մը: Հոկտ. 2ին, Լեւոն Մատրիտի քաղաքապետութեան մեծարանքն ընդունեց: Այս առթիւ Սալ Սալվատորի եկեղեցին, դանդաղահարութեամբ ժողովուրդը հաւաքուած էր: Միեւնոյն ամսուան 19 թուակիր հրովարտակով մը, հաստատեց երեք քաղաքներուն անձեռնմխելի առանձնաշնորհներն ու գաւառային ազատութիւնները:

Բայց Կաստիլի թագաւորին առատաձեռնութիւնն ու բարեացակամութիւնը զինք երկար ժամանակ Սպանիա չկրցան կեցնել, իր թագաւորութիւնը վերանուաճելու յոյսով մըտորոր, Լեւոն կ'երազէր Ֆրանսայի եւ Անգլիոյ թագաւորներն իրարու հետ հաշտեցնելու, (մշտապէս պատերազմի մէջ էին) զանոնք յետոյ Թուրքերուն դէմ խաչակրութեան մղելու համար:

1384 փետր. ամսուն, այցելեց Նաւար, ուր փորձեց Կարոլոս Բ. թագաւորին վեհանձնութիւնը, անցաւ Գէտան մը Ֆոա կոմսին արքունիքը, նըշանաւոր Կաստոն Ֆէպիւսին, կրկին տեսակցեցաւ Արագոնի թագաւորին հետ, կանգ առաւ Մոնփէլիէ, եւ ապա Փարիզի ճամբան բռնեց, ուր հասաւ յունիսի վերջերը:

Իր ժամանումը արտակարգ ազդեցութիւն մը գործեց Կարոլոս Զ.ի խռովայոյզ եւ խոլ արքունիքին մէջ: Այս թագաւորութեան զուարթ եւ խաղաղ տարիներն էին դեռ, զորս յետոյ պիտի մթագնէին այնքան աղէտներ եւ սուգեր:

Ֆրուասար, Ժիւվինալ տ'Իւրսէն եւ Սէն Տընիի կրօնաւորը փայլուն խօսքերով, բայց երբեմն հակասական, նկարագրած են Ֆրանսայի մէջ իր բնակութեան վերաբերող դէպքերը: Մինչդեռ Ֆրուասար, ամէնէն առաջ, նկարագրող ոճի սիրահար [illegible] նկարագրէ զայն, ժամանակ [illegible] «առանց մեծաշուք բազմութեան, որ իբր՝ իր երկրէն աքսորական եւ [illegible] կոչուած խաչաւոր մը», միւս երկու ժամանակագիրները աւելի ճշգրիտ եւ հաւանօրէն աւելի նպաստաւոր ուղեկից մը կուտան իր մասին [illegible] մինչ տ'Իւրսէն զայն կը ներկայացնէ իբր «քաջարի եւ իմաստուն թագաւոր մը, խոհեմ եւ մեծափառ [illegible]թամ»,— ինչ որ զարմանք պատճառելու չէ, եւ համաձայն է, ինչ որ գիտենք, սպանիացի իշխաններու ըրած [illegible] փարթամ նուէրներէն: Սէն Տընիի կրօնաւորը այսպէս ցոյց կուտայ իր [illegible] դիմագծութիւնը.— «Փոքրահասակ էր, բայց օժտուած մեծ քաջութեամբ, մշտարթուն եւ [illegible] ծոյն քաղցրութեամբ եւ [illegible] մարդասիրութեամբ, նշանաւոր իր կերպարանքին շնորհքովն ու լրջութեամբ [illegible] ի յայտ կը բերէր իր կարգին մեծափառութիւնն ու ծագման ազնուականութիւնը»:

(9)

(Շար.)

ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՊԻՊԵՐԵԱՆ

— • —

Իբրեւ ամենամօտիկ ընկերներէն մէկը տարաբախտ Յարութիւնի, կը փութամ հաղորդել անոր կենսագրութեան գլխաւոր գիծերը, քաղելով նոյն ինքն Այրի Տիկին Մագիկէն։

Ծնած է 1893ին Կ. Պոլիս, Բերա, Ֆինտըգլը։ Ուսումը առած է Ղալաթիոյ Ազգ. Կեդրոնական վարժարանի մէջ.

Շատ կանուխէն, հաւանաբար 1908-ին, մտած է Հ. Յ. Դաշնակցութեան շարքերուն մէջ։

1915 Ապրիլ 11)24ի ահաւասարսափի օրերուն՝ պուլկարական անցագրով ուրիշ ընկերոջ մը հետ յաջողած է անցնիլ Երեւան ուր կը մտնէ զօրագունդի մը մէջ (հրամանատարը՝ Համազասպ)։

Մասնակցած է Սարդարապատի ճակատամարտին եւ իբր գնդացիրի ըսպայ (Փուլէմիոթ' ռուսերէն) իր փառքի բաժինը ունեցած է Հ. Հանրապետութեան հաստատման մէջ։

Անկէ ետքը, Վանայ ինքնավարութեան շրջանին, Վանայ ծովուն վրայ երթեւեկող շոգենաւերու նաւավար եղած է եւ մեքենագէտի իր մասնագիտութիւնը ի սպաս դրած է նոյն ատենի ամենաթեւ կառավարութեան։

Հանրապետութեան հաստատումէն — ետք Երեւանի պետական ջուլհականոցի մէջ վերահսկիչ եղած է. 1919 Թումանեանին նոյն տարուան մայիսին Երեւան, ամուսնացած է քաղաքին պետական հիւանդանոցի հիւանդապահուհիներէն Մագիկի հետ որ միեւնոյն պաշտօնով նախապէս աշխատած էր իր ծննդավայրին՝ Էջմիածնի մէջ։

Հայաստանի խորհրդայնացումէն վերջ, Յարութիւն կնոջը հետ կ'անցնի Պոլիս, այցելութիւն մը տալու եւ իրենց հայրենիք վերադառնալու նպատակով, երբ արդէն մայրը մեռած էր, իր պատճառով, ատեն մը խանդարկուելէ եւ տպաւորուելէ ետք։ Քաղաքական փոփոխութիւններու եւ ճամբաներու փակման պատճառաւ Գիպլեան չկրցան վերադառնալ Երեւան եւ իր կնոջ հետ մնաց Պոլիս, ուր 1921 դեկտ. 28ին ծնաւ իրենց առաջին զաւակը՝ Զառուհին. 1922 մայիս 31ին ալ երկրորդը՝ Նշան։

1923 հոկտ.ի սկիզբը ընտանիքով Համբայ կ'ելլէ դէպի Մարսէյլ ուր Միրամաս գիւղին մէջ երկու ամիս կ'աշխատի իբր մեքենագէտ (հօրենական արհեստը) եւ նոյն տարուան վերջերը կը փոխադրուի Թուլոն, ուր կը մնայ երկու տարի իբրեւ մեքենա... Լա Սէյնի պետական նաւաշինարանի մէջ 1925ին կը հաստատուի Լա Սէյն, ... Նոյն նաւաշինարանի մէջ Ան Թուականին է որ ... գնդակի հետեւանքով բազմաթիւ բնիկ տարագիրներու կարգին Յա-րութիւնն ալ կը հանուի գործէ եւ բախտակից շատ մը Հայերու հետ կը փոխադրուի Լա Սիօթա, ուր կը մնար մինչեւ վերջերս՝ աշխատելով տեղւոյն նաւաշինարանին մէջ Թուլոնին մէջ 1925 փետր. 21ին ծնած է իր երրորդ զաւակը՝ Դուրգէն եւ Լա Սիօթայի մէջ 1930 մարտ 28ին ալ վերջինեկը, Սեդա։ Լա Սիօթայի մէջ բաւական լաւ է եղած իր վիճակը, թէեւ երկու տարի չափ տառապած է յօդացաւէ զոր շահած էր խոնաւային կռիւներու միջոցին, Հայաստանի մէջ.

1930 մայիս 10ին ուրիշ շատերու հետ կը հանուի գործէ տասը առ հարիւրի օրէնքին գործադրութեան պատճառով։ Այն ատեն կը դիմէ Լա Սէյնի նաւաշինարանին, սակայն ի զուր։ Ի վերջոյ Տոքթ. Ցակորեանի Ֆրանսացի երկրաչափ ամերձաւորին բարեխօսութեամբ կը յաջողի Լա Սէյնի մէջ գործ գտնել Ֆրանսացիի մը մեքենական արհեստանոցին մէջ, եւ իր կինն ու զաւակները հոկտ. 6ին (1935) վերջնապէս կը փոխադրէ Լա Սէյն։

Ըսինք թէ յօդացաւէ կը տառապէր արդէն, հոկտ. 23ին յանկարծ անկողինկ'իյնայ աճէֆալիթ կոչուած տեսակ մը քնախտով որ կը ծանրանայ հոկտ. 28ին։ Հոկտ. 29ին բաւական լաւ էր ու կը խօսէր իր փոքրիկ աղջկան Սեդայի հետ, իսկ հոկտ. 30ին հիւանդութիւնը բոլորովին ծանրանալով կը փոխուի ուղեղատապի, որ կիսովին կ'անդամալուծէ զինք՝ խափանելով իր խօսելու եւ ձախ ձեռքն ու ոտքը շարժելու կարողութիւնը եւ կը չիջի, հոկտ. 31ին, հակառակ թափուած անձնուէր ջանքերուն։

Թաղումը կատարուեցաւ Լա Սէյնի մէջ, նոյ. 2ին։ Գաղութէն զատ ներկայ եղած էին Լա Սիօթայէն, Թուլոնէն եւ Մարսէյլէն եկած ընկերներ, համակիրներ ու բարեկամներ։

Ուրախ մը համաձայն փոխան ծաղկեպսակի հանգանակութիւն մը կատարուեցաւ Լա Սէյնի հայ գաղութին մէջ, արդիւնքը մօտաւորապէս հազար ֆրանք։ Սոյն գաղութի դիմումին վրայ Թուլոն — Լա Սէյնի Թաղ. խորհուրդի կատարած հանգանակութենէն ալ գոյացած է 475 ֆր.։ Երկու գումարներն ալ յանձնուած են այրի կնոջ։

Ահա թէ ինչպէս կորսնցուցինք այս աշխատասէր, համեստ ու անշահախնդիր ընկերը, որ բոլորին աչքին ու յարգանքը կը վայելէր։

** Որդեգիրի ընկերը եղած է Լա Սէյնի Հ. Յ. Դ. ենթակոմիտէի երեք հիմնադիրներէն մին, 1925ին, օգտուելով Տոքթ. Ա. Բարսեղեանի այցելութենէն։ Ինք կազմած ու կազմակերպած է նաեւ Լա Սիօթայի Հ.Յ. Դ. խումբը։ Դարձեալ ինքն էր որ 1925ին Լա Սէյնի մէջ կազմակերպեց մեքենագիտական փորձառական դասերու գործնական դասընթացք մը՝ Գ. Ե. Ծաղուկեանի հետ, երբ վարչութեան անդամ էր Թուլոն Լա Սէյնի գաղթային Միութեան, որ առաջին մատուռ — մանկապարտէզը բացած է տեղւոյն մէջ։ Այս դասընթացքին մէջ ...

ԵՐՈՒԱՆԴ Ա. ԹԻՐՋԵԱՆ

(column continued from preceding section:) ... շնորհիւ քանիներ յաջող քննութեամբ լաւ վճարուած գործերու մտած նաւաշինարանի մէջ։ Մասնակցած է հանրօգուտ գրեթէ բոլոր ձեռնարկներու, անդամակցելով զանազան Միութիւններու եւ յանձնախումբերու իր անկեղծ սիրտն ու հաւատն միշտ ի սպաս դրած է իր ազգակիցներու բարօրութեան եւ զարգացման։

ԵՐՈՒԱՆԴ Ա. ԹԻՐՋԵԱՆ

ՋՈՒՐՀԵՂԸ ԳԱՒԱՌԷՆ
Մեծ ալ վնասուեցան դողդոջները

ԱՎԻՆԵՕՆ — Ներկայիս Ավինեոնի եւ Փոնթէի մէջ կ'ապրին մօտաւորապէս 40 ընտանիքներ։ Բոլորն ալ քաղաքամասը ուրիշ վայրերու տանելի վիճակի մէջ կ'ապրէին, բայց անդ դժբախտութիւնը.— Նոյ. 12էն սկսեալ յորդառատ անձրեւը սուգի մատնեց մեր բոլոր հայրենակիցները անխտիր։ Փոնթէ գտնուելով Ռոն գետին եզերքը, մեծ վնասներու ենթարկուեցաւ։ Ավինեօն, այս պատմական քաղաքը օրերով ջուրերուն մէջ լողաց, կորսնցնելով ամէն հաղորդակցութենէ։ Ավինեօն այցելողները գիտեն թէ այս քաղաքը պատսպարուած է հին պարիսպներով։ Քաղաքը չը-ջապատուած է ամէն կողմէ եւ դուռները ամուր գոցուած են, բայց եւ այնպէս տեղ տեղ ջուրը 8 մեթր բարձրութեան հասած էր։ Մօտ 350 բնտանիքներ Ռոնի եզերքէն փոխադրուեցան քաղաքապետարանի զանազան մեծ սրահները։ Մեր դժբախտ հայրենակիցներէն ալ երկու ընտանիքներ հոն տարին։Մէկը ըլլալով այ-գեպան, մեծ վնասներու ենթարկուած է։ Իսկ քաղաքին մէջ ապրող մեր հայրենակիցները բաղդատմամբ Փոնթէի այնքան վնասուած չեն, քանի որ բոլորն ալ կը բնակէին վերնայարկ սեղեր։ Բայց եւ այնպէս ատանք ալ ծանր կորուստներու ենթակայ են, քանի որ բանուորներ են եւ զրկուած աշխատանքէ։

Փոնթէի մէջ կը գտնուի Գ. Գառլօին կաշի գործարանը, ուր կ'աշխատէին մեր հայրենակիցներէն 10 ընտանիքներ։ Բնակարաններ գործարանատիրոջ կողմէ յատկացուած են ձրի, բոլորն ալ գետնայարկ

Անձրեւները հազիւ սկսած, գունեւրուն առջեւը մէկ մէկ լճակներ գոյացան։ Երբ մեր հայրենակից Յովհաննէսին տունէն ջուրը հասել սկսաւ, ժամ մը երկու ժամ մաքրելով տանք առջեւը չկրնալ ամբար եւ ձգեցինք։ Իրիկուան ժամը 10ին արդէն բոլոր տնակները ողողուած էին։ Աւերիչ Ռոնը կարծես իր բարկութիւնը մեզի պէս հալածական տանդուխտներէ կ'առնէր Մէկը միւսին կը պոռայ,— Ի՞նչ վիճակի էք։ Բոլորն ալ մէկ պատասխան ունէին. Ջո՜ւր. Հաղորդակցութիւնը կտրուած էր, ազգամարդիկ՝ Հայ, Իտալացի մինչեւ կէս մէջքը ջուրի մէջ գոյքեր կը փոխադրէին։

Գործարանին տնօրէնը Գ. Փուալ եւ վարպետը կ'այցելէին ամէն տեղ ջուրերուն մէջ։ Բոլորն ալ ամէն ինչ բախտի ձգած իրենց չոր հոգիները ազատելու կ'աշխատէին, ապահով տուներ ապաստանելով։

Սրտաճմլիկ տեսարաններ ալ պակաս չեղան։ Գ. Մարգարեանի տիկինը աղաբերքի ցաւերէն կը բռնուի ջուրերուն մէջ։ Բարի Ֆրանսացի մը անմիջապէս տուն կը տանի եւ պզտիկը աշխարհ կուգայ ջուրերուն մէջ, քանի որ Ֆրանսուհիին տունն ալ ողողուած էր։ Հարկ եղաւ ուրիշ վայր փոխադրել կառքով

Հայկ

ԿԵԱՆՔԸ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

Մէկ Հանդէս

ՇԱՎԻԼ.— «Մենք ալ հանդէս ունինք», կը գրէր անցեալ շաբթու «Յառաջ»ի մէջ, Շավիլի հայրենակիցներէն Մէն - Սէ - կիրակի օր այդ հանդէսն էր որ կատարուեցաւ Թիւ Բաղնոյի սրահին մէջ, նախաձեռնութեամբ Համազգայինի եւ Հ.Կ. Խաչի մասնաճիւղերուն։ Ցիշեալ զոյգ կազմակերպութիւնները այս տարի իրենց վրայ առնելով Շավիլի դպրոցին հոգատարութիւնը, Եկեղեցասիրաց Միութեան օժանդակութեամբ կը ջանան ամէն գնով յառաջ տանիլ մեր նոր սերունդի հայեցի դաստիարակութեան անհրաժեշտ այլ դժուարին գործը, իրենց յոյսը դրած գաղութին գիտակից եւ ազգասէր հայրենակիցներու բարեացակամութեան վրայ։

Հասարակութիւնը լիովին արդարացուց իր վրայ դրուած յոյսերը, հոծ բազմութեամբ լեցնելով հանդէսի սրահը։ Եկած էին բոլորն ալ այդ օրը անցընելու համար հայկական հաճելի շրջանակի մէջ, ուրախանալու եւ միանգամայն օգտակար ըլլալու իրենց սիրած դպրոցին։ Հաճելի մթնոլորտը տեւեց մինչեւ կէս գիշեր։ Բոլոր անոնք որ ներկայ կամ աններկայ պատճառներով բացակայ գտնուեցան, լաւ օր մը կորսնցուցին։ Ծանօթ Թառախ Գարեգին, իր փոքրիկին՝ Բէժինայով փայլը եղաւ մեր հանդէսին։ Դպրոցի նախկին վարժուհի Օր. Աճեմեան իր արտասանութիւններով եւ երգով խանդավառեց ներկաները։ Գեղարուեստական բաժնին իրենց մասնակցութիւնը բերած էին նաեւ Հ. Մ.Ը. Մ.ի Շավիլի աքինթրու խմբապետը Գ. Այվազեան, Գ. Գ. Փիլիպպոս, Հայկէշեան եւ ընկ. Մկրտիչեան արտասանութիւններով, Գ. Խորէն Գույեան երգով եւ Գ. Աւետիս Մանրեան կովկասեան պարերով։ Խօսեցան տիկ. Սաթ. Տէր Դաւթեան եւ Համազգային Կեդր. Վարչութեան անդամներէն Գ. Վ. Նարճանեան։

Ժամը 8էն յետոյ կազմուեցան ընտանեկան սեղաններ։ Ժողովուրդը մեծամասնութեամբ հոն մնաց սպառելով բոլոր ուտելիքները, մինչ երիտասարդ զոյգեր «Ծիրանի» նուագախումբի առաջնորդութեամբ կը պարէին։ Կազմակերպիչները, օրիորդներ, տիկիններ եւ պարոններ սիրախութեամբ կը սպասարկէին հասարակութեան առանց յոգնութիւն զգալու։ Զգու՞ն բան էր, դպրոցին 3—4 ամսուան ծախսերը պիտի ապահովէին։ Վիճակահանութեան դրուած էր հաւ մը, որ բաժին ինկաւ խումբ մը երիտասարդներու, որոնք իրենց յեղափոխական երգերով խանդավառութիւնը կ'աւելցնէին։ Երկու ընտանիքներ, Պէրպէրեան եւ Մեծատուրեան, նուէրներ բերած էին պիւֆէին։ Այս առթիւ հրապարակաւ շնորհակալութիւն յայտնուեցաւ կազմակերպիչներուն կողմէ։

Կէս գիշեր էր երբ ժողովուրդը բաժնուեցաւ լաւ գործ մը կատարած ըլլալու գոհունակութեամբ։

Գ. Վարդունի

ՅԱՄՈՒԼ

Մեր Մամուլը

— դ —

«Արեւ» Եգիպտոսի ռամկավարներու օրկանը, այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ կ'ըդբայ հայ մամուլին բշուառութիւնը (12 նոյ.).

— «Մեր մամուլը խեղճ է նիւթապէս եւ բարոյապէս։ Իր բարոյական խեղճութիւնը մեծ մասամբ հետեւանքն է իր նիւթական խեղճութեան։ Խեղճ է ամբողջ գաղթահայ մամուլը առանց բացառութեան։ Խեղճութեան մէջ ալ աստիճանաւորում մը կայ անշուշտ։ Այդ աստիճանաւորումին մէջ տարբերութիւն չենք գներ կուսակցականի եւ չէզոքի, ինչպէս նաեւ մերի եւ ձերի միջեւ. Երբեմն մէկը, երբեմն միւսն է աւելի խեղճ։ Ամբողջութիւնն է խղճալի, նման ժողովուրդին որուն համար լոյս կը տեսնէ, ժողովուրդին զոր կ'օգնէ աւելի եւս խղճալի դարձնելու։ (Խմբ.— Այստեղ դրուած «զարբ»ը կը յանձնենք Տարագի ուշադրութեան)։

Նախ առնենք նիւթական, թէքնիք կողմը։Օրաթերթեր, օրաթերթե՞ր են որ կը հրատարակուին ամէն կողմ։ Իւրաքանչիւրին ընթերցողներուն թիւը կ'երթայ 4—500էն (կ'ըսուի թէ աւելի պակասն ալ կայ) մինչեւ 2000, քառ ճամբի՝ 3000։ Ծանուցումներուն հասոյթը թիրածին համեմատութեամբն է ու չի կրնար մեծ բան մը ըլլալ, ատանց համար նոյն իսկ գոյութիւն չունին պէս է։

Ամէն օրաթերթի նման, այս օրաթերթերն ալ երկու պաշտօն ունին, լրատուութիւն եւ առաջնորդութիւն։ Մէկ եւ միւս պաշտօնին համար հասարակաց պահանջ է ճիշդ եւ վայելուչ լեզու մը։ Լուրերը պէտք է ըլլան նոր, ամբողջական (ոչ մէկ կարեւոր լուր՝ հեռուի կամ մօտի, զուրս մնալու չէ) եւ հետաքրքրող ընդհանրութիւնը այդ թերթին ընթերցողներուն։ Առաջնորդութիւնը — խմբագրական եւ ուրիշ ազդող յօդուածներով— պէտք է կատարուի ձեռնհաս, այսինքն խորհիլ, որոշել եւ արտայայտել գիտցող, յետոյ սրամ մը հմտութիւն եւ երկու սրամ փորձառութիւն ունեցող մարդերու կողմէ։

Տարակոյս չկայ որ այս ամէնը, ամէն օր, նոյն իսկ չորս էջնոց միջակ ծաւալով թերթի մը մէջ, կարելի չէ որ ընէ ոչ մէկ, ոչ երկու եւ ոչ ալ երեք հոգի։ Մեր մէջ, առաջնորդողը գրողը, փոխանակ աւելի զատ թերթին վերին հոկիչն ու հրահանգիչը միայն ըլլալու, յաճախ նաեւ թարգմանիչն ու սրբագրիչ է, անոր, մանաւանդ սրբագրիչը՝ շարուելէն առաջ եւ վերջը՝ անոր պանագան ու պարմանագան բովանդակութեան։ Ան, յաճախ դարձեալ, կը գրաղի թերթին վարչական գործերով, կը մասնակցի զանազան մեթոդներով, կը տագնապի վարումներով։ Այս պայմաններուն մէջ է որ իր ամենօրեայ խմբագրական առաջնորդող յօդուածն ալ պիտի գրէ։ Միւսները, մէկ կամ երկու խմբագիր, համաձայն թերթին մեծութեան եւ ...կարողութեան, հազիւ կը բաւեն թարգմանութիւններուն եւ սրբագրութիւններուն. Նախաձեռնութիւն, նորութիւն սպասել անոնցմէ՝ կարելի չէ, բանզի ընդհանուր առմամբ, բացառութիւններ յարգելով։

Առանք կը վերաբերին նիւթականին։ Նիւթականը սերտ, ամենասերտ առնչութիւն ունի, այո՛, բարոյականին հետ։ Այդ պատճառաւ՝ ժողովուրդը պէտք է մօտէն գիտնայ զայն։ Բայց բարոյականը կարօտ է առանձին քննութեան ու ծանօթացումի։ Անշուշտ խեղճութիւնը մեր մամուլին, որով օգտակար ըլլալու տեղ՝ շատ անգամ վնասակար կ'ըլլայ, անհրաժեշտ է որ նոյնպէս մատնանիշ ընենք հանրութեան, քիչ մը իբրեւ գեղթափ (բանգէնիր), աւելի եւս այն նպատակով՝ որ իր վնասը զիտնայ եւ զայն դարմանելու, զայն օգտակարով փոխարինելու համար պէտք եղած ճիգը կամ զոհողութիւնը ընելու գաղափարին ընտանենայ ժողովուրդը»։

Հրատարակութեան մը առթիւ

Մեզի կը հաղորդեն թէ «Յառաջ»ի 1934 յունիս 26 եւ յուլիս 4 թիւերուն մէջ պատերազմի ընթացքին Դատեմի Տէր Ահարոն քահանային հոճայութիւնն ընդունած ըլլալուն մասին եղած հրատարակութեանց առթիւ, իր երկու որդիները անուանարկել գտնելով այդ հրատարակութիւնը եւ աղէկ բարոյապէս եւ նիւթապէս վնասուած համարելով իրենքզիրենք՝ դատարան դիմած էին յօդուածագիր Թորոս Հերոյեանի եւ պատ. տնօրէն Հ. Սամսոնի դէմ։ Լիոնի պատժ. ատեանը իւրաքանչիւրը դատապարտած է 25 Ֆրանք տուգանքի, ինչպէս եւ հարկերական ֆրանք հատուցման եւ դատական ծախսերու վճարման, (1935 յունիս 27)։ Վերաքննիչ ատեանն ալ հաստատած է այս վճիռը ի բացակայութեան պատ. տնօրէնին (1935 սեպտ. 19), եւ անկախ բանավէճէն, որ տեղի ունեցած է երկու կողմերուն միջեւ.

ԲԵՐՆԻՆ ՄԷՋ ՈՒԺԱՆԱԿ ԴՆԵԼՈՎ անձնասպան եղաւ երիտասարդ մը, ժրնեւի մօտերը, մինչ կը սուրար հեծելանիւով։ Ցաւահատած ... գործութենէն

ԿԱՏՂԱԾ ԽԵՆԴ ՄԸ Լիլի յիմարանոցին մէջ մուրճով սպաննեց միծատեր, Հայր Արխատոթամ, 52 տարեկան։

29,215Ի ԴԷՄ 409,351 ՁԱՅՆՈՎ, Անգլիոյ հանրապետներ առաջնորդները առաջիկային զարծադրել հռչակել. 93 առ հարիւրի այս համեմատութիւնը աննախընթաց է Անգլիոյ հանրապետներու պատմութեան մէջ։ Այս արդիւնքին վրայ, ... գործներու գաղնակցութիւնը պիտի խնդրէ վարչապետէն որ կարելին ի գործ դնէ վէճը լուծելու համար, այնպէս ընդհանուր գործադուլը ... է Նոյեմբերէն վերջը։

30.000 ԳՈՐԾԱԶՈՒՐԿՆԵՐ պիտի աւելնան Ֆրանսայի մէջ, ... տնօրինութեանց հետեւանքով, յառաջիկայ երկու ամիսներու ընթացքին։

ԻՆԻԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՃԵՄԱԼ ՓԱՇԱՅԻ ՅԻՇԱՏԱԿՆԵՐԸ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑ

Վերածեց՝ Գ. ՖՐՈՒՆՃԵԱՆ

ՅՕԴ. ԺԷ.

Կուսակալին ճանապարհութեան առաջ գնելով մասնաւոր յանձնախումբ մը պիտի որոշէ այն սրայմանները, որոնց համաձայն Հայերը նոր պիտի առանձին իրենց անխռով որէն կորսուած հողերը կամ պիտի փոխարինուին դրամով։

Տես 1885ի ծրագրին 26 յօդուածը, 20 հոկտ. 1895ի հրամանագրին 29 թիւ յօդուածը)։

1868ի հայ Ազգային Սահմանադրութեան շնորհած իրաւունքներուն եւ առանձնաշնորհներուն ու սուլթանէն պատմագրուած պէյաթի աննոյ-գայելութիւնը բացարձակօրէն կը հաստատուի այս յօդուածով։

(Բաղդատել կէս XIը 1895ի երեք գնապաններու յիշատակագրին)։

ՅՕԴ. ԺԹ.

Նահանգի սահմաններուն մէջ արտօնուած չէ որ մասնաւոր (համայնքային զաղթականներ) հաստատուին։

ՅՕԴ. Ի

Մասնաւոր հրահանգներ պիտի հրատարակուին վերագրեալ սկզբունքին համապատասխան ոգիով բարոյութեան համար նահանգէն դուրս, մանաւանդ Կիլիկիոյ մէջ բնակող Հայերուն

(Բաղդատել 1895ի գնապաններու յիշատակագրին 12 թիւ յօդուածը։ 20 հոկտ. 1895ի հրամանագրին նախաբանին 4 թիւ յօդուածը)։

ՅՕԴ. ԻԱ.

Մասնաւոր յանձնախումբ մը, որ պիտի բաղկանայ օսմանեան կառավարութեան եւ մեծ պետութեանց ներկայացուցիչներէն, պիտի պատրաստէ նահանգի կազմակերպութեան ծրագիրը եւ քանիերորդ յօդուածին մէջ յիշուած հրահանգներուն, համապատասխան նախագծի սկզբունքներուն։

ՅՕԴ. ԻԲ.

Մեծ պետութիւնները պէտք է հսկեն ամբողջ հրահանգներու իրագործումին։

(Բաղդատել VIII յօդուածը 1895ի յիշատակագրին։ 20 հոկտ. 1895ի հրամանագրին 32 թիւ յօդուածը։ 1896ի Կրետէի վերաբերող հրահանգին թիւ 14 յօդուածը)։

×

Կարծեմ զոյգն կասկած իսկ չի կրնար ըլլալ որ Կարինի, Սեբաստիոյ, Վանի, Պիթլիսի, Տիգրանակերտի եւ Խարբերդի կուսակալութիւնները առ առաւելն մէկ տարուան մէջ ռուսական հոգատարութեան տակ անցած կամ Ռուսիոյ կողմէ գրաւուած կ'ըլլային, եթէ այս առաջարկները ընդունուած ըլլային։ Խորհրդակցութիւններուն առեն Գերմանիոյ ներկայացուցիչը միշտ կը ջանար օսմ. պետութեան իրաւունքը պաշտպանել եւ նպաստաւորել, մինչ ռուսական ներկայացուցիչը ամէն ինչ կ'ընէր չեզոքացնելու համար այդ ամէնը։ Անգլիայի եւ Ֆրանսայի ներկայացուցիչները կ'օժանդակէին ռուսական ձգտումներուն, իսկ Աւստրիոյ եւ Իտալիոյ ներկայացուցիչները այնպէս կը ցուցնէին թէ իրենց գերման ընկերակցին տեսակէտն էին։

Յանձնաժողովը որ 3 յուլիս 1913ին ժողով գումարեց, ցրուեցաւ 23 յուլիսին։ Հակառակ բազմաթիւ ժողովներուն ոչ մէկ եզրակացութեան կրցած էին հասնիլ, որովհետեւ Ռուսերը կը ձգտէին առանց սահմանափակելու յաջողցնել այս հայկական ծրագիրը, մինչ Գերմանները առոր հակառակ կարելի եղածին չափազանցապանել կ'ուզէին օսմ. կառավարութիւնը։ Վերջապէս Գ. Ֆօն Գիրս յաջողեցաւ Պոլսոյ գերման դեսպան Գ. Ֆօն Վանկէնհայմը համոզել որ ընդունի վեց կէտերէ բաղկացած ծրագրային հիմնաւորում մը։ Ասոր վրայ սկսան բանակցութիւնները մեծ վեզիր եւ արտ. գործոց նախարար Սայիտ Հալիմ փաշայի եւ երկու քաղաքագէտներուն միջեւ։ Ծրագրի հիմնական վեց կէտերուն ծանօթանալէ յետոյ տեսանք որ մեզի համար կարելիութիւն չէր պահեր անոնց գործածութիւնը ուղղակի օսմ. կառավարութեան միջոցով կատարելու՝ առանց դուրսէն եկած ճնշումի։ Հետեւաբար պատրաստեցինք բարենորոգման ընդարձակ ծրագիր մը ամբողջ կայսրութեան համար եւ տեղեկացուցինք զայն մեծ պետութիւններուն մեր դեսպաններուն միջոցով։

Ըստ այս ծրագրին ամբողջ կայսրութիւնը պիտի բաժնուէր վեց ընդհ. քննիչութիւններու, որոնցմէ երկուքը բաղկացած պիտի ըլլար Անատոլուի կուսակալութիւններէն։

Ռուսաստանի համար ռուսական խարդաւանքէն, կ'ուզէինք այս երկու գաւառներու վերին հսկողութիւնը յանձնել Անգլիացիներու։ Նկատելով որ Լոնտոնի մեր դեսպանը Թէվֆիք փաշա Սըր Էտուըրտ Կրէյի հետ ունեցած տեսութեան համաձայն մեզի կ'իմացնէր թէ Անգլիացիները համամիտ կ'երեւին այս ծրագրին, մեծ եպարքոսը իսկոյն պաշտօնապէս հարցուց ուղղակի։ Անգամ մը որ այս առաջարկը ընդունէր Անգլիան, Ռուսիոյ առաջադրութիւնը ի դերեւ պիտի ելլէր։ Երբ 14 օր յետոյ տեղեկութիւն առինք թէ Անգլիա առանց Ռուսիոյ հաւանութեան չի կրնար ձեռնարկել արեւելեան Անատոլուի պաշտօնեաներուն նշանակումին, ամէն յոյս կորսնցուցինք եւ համոզուեցանք որ Անգլիա վերջնապէս զոհած էր մեզ ռուսական փառասիրութեան.

Ստիպուած էինք մեծ եպարքոսին գերման եւ ռուս դեսպաններուն միջեւ սկսուած խորհրդակցութիւնները շարունակելու եւ 8 փետր. 1914ին հետեւեալ համաձայնագիրը ստորագրուեցաւ ռուսական գերագահատ գործակատար Գ. Կուլքեւիչի եւ Սայիտ Հալիմ փաշայի կողմէ։

ԹՈՒՐՔ ԵՒ ՌՈՒՍ ՀԱՄԱՁԱՅՆԱԳԻՐ
26 ՅՈՒՆՈՒԱՐ 1914ի

— ո —

(Դեղին Գիրք թիւ 117)

Ռուսական գործակատար Ն. Վսեմ Գ. Կոստանդին Կուլքեւիչ եւ Ն. Բարձ. իշխան Սայիտ Հալիմ փաշա իբր մեծ եպարքոս եւ արտաքին գործերու նախարար համաձայնեցան որ Արեւելեան Անատոլուի ... ժողովուրդին բուն երկու ընդհ. քննիչներ նշանակուելուն հետ միաժամանակ Բ. Դուռը մեծ պետութիւններու ... հետեւեալ ծանուցագրութիւնը

«Երկու օտար ընդհ. քննիչներ պիտի դրուին Արեւելեան Անատոլուէն կազմուեցիք նահանգներուն վրայ։ Գ. Ա. պիտի առնէ Կարինի, Տրապիզոնի, Սեբաստիոյ կուսակալութիւնները։ Գ. Բ. պիտի առնէ Վանի, Պիթլիսի, Խարբերդի եւ Տիգրանակերտի կուսակալութիւնները։

(47)

Գաճիժները եւ Իտալիոյ դիմադրական պայքարը

Բացառիկ միջոցներ բոլոր ճակատներու վրայ

Հռոմէն կը հեռագրեն.— Գործելու ժամը հնչած է Իտալիոյ համար, բոլոր ճակատներուն վրայ, Եւրոպայէն Ափրիկէ: Անգին կռիւ, ազնիւ խնայողութիւն եւ դիմադրութիւն: Բոլոր միջոցները կը փորձուին դիմանալու համար: Թաքթոնիքի մէջ Փիէմոնթէի իշխանին գլխաւոր մարգագետիններ վնասուած ցորենի դաշտերու: Հրաման տրուեցաւ որ պետական եւ հանրային հաստատութիւնները ժողվեն պահեն իրենց հին թուղթերը: Ներքին նախարարութիւնը արդէն իսկ յանձնեց 30 թոն թուղթ: Մասնաւոր պաշտօնատուն մը հաստատուեցաւ սէլիւլօզի համար, գրաղելու համար լրագրի թուղթի, արհեստական մետաքսի եւ բամպակի շինութեամբ: Մեծ պայքար կը մղուի ազգային արտադրութեանց պաշտպանութեան համար: Այս առթիւ ժողովուրդին կը բացատրեն թէ օտար ապրանքներ գնել՝ կը նշանակէ ոսկի հայթայթել պատժարկու պետութեանց:

Շատեր կը հարցնեն թէ ո՞րքան պիտի տեւեն պատժամիջոցները, չարաթներո՞վ թէ ամիսներով: Ամէնէն աւելի սեղմանատրական միջոցներն են որ ծանր կուգան: Թերթերը կը տպագրեն իտալական անուշահոտութեանց, քիմիական նիւթերու եւ գեղերու առաւելութիւնը:

Թերթ մը կը գրէ թէ Իտալիա մաքէն չանցընէր գրաւել ամբողջ Եթովպիան եւ թէ գործողութիւնները պիտի դադրին, երբ առաջին նպատակակէտին հասնին:

Պատժամիջոցները ծանր վնասներ կը պատճառեն բանջարեղէնի, պտուղի եւ ծաղիկի արտադրիչներուն, որոնք մասնաւոր ժողով մը գումարեցին երէկ: Ասոնք մեծագումար արտածումներ կը կատարէին դէպի Անգլիա եւ Ֆրանսա: Յունուար 1էն մինչեւ օգոստոս 31 միայն կիտրոնի արտածումները 1,600,000 կենդինարի հասած են, որոնց մէկ միլիոնը դէպի պատժարկու երկիրներ. Կորուստին մէկ մասը դարմանելու համար առատ կիտրոն կը բաժնուի ազգային ճաշարանի զինուորներուն, որպէսզի ընդարմութեան չմատնուին: Իսկ ծաղիկի առեւտուրը ամբողջովին կանգ առած է:

*** Մինաչնորհ հաստատուեցաւ հում ոսկիի գնման համար: Բանուած կամ կէս բանուած ոսկիի գնումները ենթակայ են արտածման արտօնագիրներու: Այս կարգադրութիւնները կը վերաբերին արտասահմանի: Երկրին մէջ, ոսկիի բոլոր գնումներն ու արտածումները պէտք է արձանագրուին մասնաւոր տոմարի մը մէջ: Մասնաւոր պաշտօնատուն մը, որ կը վարէ մենաշնորհի գործերը, արտօնուած է հում կամ բանուած ոսկի գնելու համաձայն օրուան ոսկի մը որ պիտի սահմանուի ամէն շաբթու:

*** 1934ին Իտալիա 300 միլիոն լիրի հանքային իւղ, քարիւղ եւ ուրիշ վառելանիւթ ներածած է: Գլխաւոր հայթայթիչներն եղած են Ռումանիա, Խ. Միութիւնը, Իրան, Մ. Նահանգները, Քոլոմպիա, Վենեզուէլա եւ Հոլանտական Հնդկաստան: 1935 յունուարէն մինչեւ սեպտեմբեր 469,000 կենդինար քարիւղ ներածուած է Ռումանիայէն, 188,000 Խ. Միութենէն, 151,000 Իրանէն, 56,500 Մ. Նահանգներէն եւայլն: Այժմ նոր տուրքեր հաստատուած են, որպէսզի կարելի եղածին չափ քիչ դրամ (օտար) զուրս ելլէ երկրէն: Միւս կողմէ փորձեր կը կատարուին այս պահանջները ուրիշ արհեստական նիւթերով գոհացնելու:

ՈՍԿԻ ԿԸ ԺՈՂՎԵՆ ԳԻՒՂԵՐՈՒ ԵՒ ՔԱՂԱՔՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

Շմարիտ խաչակրութիւն մը սկսած է Իտալիոյ մէջ, ոսկի ժողվելու համար: Գոհարեղէններ, շքանշաններ, հին դրամներ կը հոսին պետական գանձը: Սիկիլիոյ արքեպիսկոպոսը կոչ մը ուղղելով կղերին, կը յանձնարարէ մինչեւ իսկ որ յուշակարկղ հաւատացեալներու կողմէ եկեղեցիներու տրուած թանկագին գոհարեղէնները: Որոշուած է զանոնք հալեցնել եւ թանկագին մետաղի ձողերը յանձնել պետութեան, իբրեւ մասնակցութիւն 5 առ հարիւր փոխառութեան: Արիանոյի մէջ հայոց մը զրուած էր մեռեալներու յիշատակարանին առջեւ: Ժողովուրդը տեղական իշխանութեանց առաջնորդութեամբ այնտեղ լեցուց իր գոհարեղէնները, օղերը, մատնիները, շքանշանները: Այս բոլորը հալեցնելով գոյացաւ երեք ձոյլ ոսկի, որ կը կշռէ 7 քիլօ, եւ յանձնուեցաւ կուսակալութեան քարտուղարին: Բոլոր գիւղերուն մէջ մասնաւոր յանձնախումբեր կազմուած են, պատերմներու դիմադրելու եւ ոսկի ժողվելու համար: Լուցարդ տիրոջ Ճիանի Կամպի նուիրեց իր շահած 50 շքանշանները, որոնց ոսկին կը կշռէ 600 կրամ: [illegible] 17 ոսկի շքանշաններ, փոխարէն ստանալով [illegible] շքանշաններ

Թորինոյի բնակիչները 46 քիլօ ոսկի նուիրեցին: Շատ մը քաղաքներու մէջ բանուորները յանձն առած են մէկ ժամ աւելի աշխատիլ նուաճեցնելու համար արտադրութեանց գինները: Ուրիշներ մէկ օրական արամադրած են:

*** Համբ երկրաբանական յայտը մեծապէս պիտի կրճատուի, խնայողութեան համար: Ջնջուած կամ կրճատուած են շատ մը հանրային վայրերու լոյսերը:

ՑԱՆԱՑԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ ԹԱԳԱՒՈՐԸ երկար տեսակցութիւն մը ունեցաւ Մուսոլինիի հետ, Միջերկրականի եւ ուրիշ խնդիրներու մասին: Կ'ըսուի թէ տեսակցութիւնը առաջ չէր, Մուսոլինի ախորժած չըլլալով թագաւորին անգլիասէր արամադրութիւններէն

ՍԵՒ ԾՈՎՈՒ ՄԷՋ նոր փոթորիկ մը պայթեցաւ նոյեմբեր 21ին: Ընկղմեցան երկու յունական եւ մէկ իտալական նաւեր: Թրքական առագաստանաւ մը ցամաք նետուեցաւ Վառնայի առջեւ: Վեց հոգի խեղդուեցան:

ՀՐԴԵՀ ՄԸ ՄԵԾ ՄԱՍՈՎ ՈՉՆՉԱՑՈՒՑ Վօքլիւզի թուղթի գործարանը: Վնասը՝ 500,000 ֆրանք:

ԱԹԷՆՔԷՆ կը հեռագրեն թէ ձերբակալուած են 1200 հանրապետականներ, որոնց մէջ կը գտնուին փաստաբաններ, գրագէտներ, բժիշկներ, առեւտրականներ եւայլն: Կը սպասուի որ թագաւորը ընդհ. ներում շնորհէ իր ժամանումէն անմիջապէս վերջը:

ԱԿԱԴԵՄԻԱՑԻՆ ԱՆԴԱՄ ԸՆՏՐՈՒԵՑԱՆ, չորս քուէարկութենէ վերջ, Լուի Ժիլէ (ծնած 1876ին) եւ Ժոռժ Տիւհամէլ (1884): Առաջինը բազմաթիւ երկեր հրատարակած է նկարչութեան պատմութեան եւ արուեստներու մասին: Իսկ Տիւհամէլ, որ մեծ պատերազմին մասնակցած է իբրեւ բժիշկ, ասպարէզը սկսաւ բանաստեղծութեամբ, թատերագրութեամբ եւ ի վերջոյ ամբողջովին նուիրուեցաւ գրականութեան: Յարուէկ աղդեցութիւն ձգած է յետպատերազմեան սերունդին վրայ:

ՁԻՆՔԵՐՈՒ ՑԱՑՏԱՐԱՐՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ հրամանագիր մը հրատարակուած էր հոկտեմբեր 24ին, մէկ ամիս պայմանաժամով: Անսաստողները պիտի դատապարտուին 100էն 1000 ֆրանք տուգանքի եւ ի հարկին վեց ամիսէն մինչեւ երկու տարի բանտարկութեան: Արդէն լրացած է պայմանաժամը, բայց ոստիկանական տեսչութիւնը կը ծանուցանէ թէ շատ քիչեր համակերպած են: Դիմողներուն թիւն ալ կը տարբերի համաձայն իւրաքանչիւր թաղի:

ԵԳԻՊՏԱԿԱՆ ԲՐԷՏԻ ՑՈՆՍԻԿԻ նոյեմբեր 15ի վիճակահանութեան մէջ 50,000ական ֆրանք շահեցան.— 1886ի շրջաբերութենէն 78,722, 1903ի շրջաբերութենէն 564,628 եւ 1911ի շրջաբերութենէն 174,115 թիւերը:

ԱԹԱԹԻՒՐՔԻ ՈՐԴԵԳԻՐ ԱՂՋԿԱՆ, Զէհրա Այլինի մահուան պարագաները չեն լուսաբանուած տակաւին: Լոնտոնի թրքական դեսպանատունը կը հերքէ ինքնասպանութեան ենթադրութիւնը: Կը հաստատուի թէ աղջիկը մելամաղձոտ էր, եւ դեսպանատունէն պատուիրած էին հսկողութիւն կատարել: Անամակալուհի մը կ'ընկերանար իրեն, մինչեւ Փարիզ: Ուրիշ պատմութեան մը համաձայն, Մ. Քէմալի ժառանգորդ հռչակուած ըլլալով, ջղային վիճակ մը

տուած էր եւ միշտ կը ճնշուէր այդ ահաւոր պատասխանատուութեան մղձաւանջին տակ. Մարմինը զմռսուած է եւ Պոլիս պիտի փոխադրուի:

ՆՈՐ ՄԱՀԱՓՈՐՁ ՄԸ կատարուեցաւ Ջինաստանի վարչապետին դէմ, երբ չողեկառքով Շանկայ կ'երթար: Շոգեկառքին գիծերը հանած էին, բայց յանցանքը տեսած ըլլալով, կրցաւ ժամանակին կեցնել կառախումբը

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ «Զաւարեան» կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Ակամբինմէջ: Կը խօսի ընկեր Խ. Գալուստեան: Նիւթ՝ շարունակութիւն Նախորդ ժողովի:

Գաւառ

ԼԻՈՆԻ «Վարանդեան» Կոմիտէն ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ Փոնտը Շէրիի Մուրատ խումբի ընկերները վաղը Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին սովորական հաւաքատեղին: Ներկայ կ'ըլլայ Կոմիտէի ներկայացուցիչ:

ԹՈՒԼՎԱՐ ՕՏՏՕՒ (Մարսէյլ) Վռամեան Ենթակոմիտէն ընդհ. ընկերական ժողովը վաղը Կիրակի, երեկուան ժամը 3ին ծանօթ հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ: Սոյն ժողովէն յետոյ պիտի ըլլայ դասախօսութիւն:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Իշխան Ենթակոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ իր ընկերները այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, սովորական հաւաքատեղին:

Տէր Լեւոն Քհնյ. Արզումանեան, երեցկինն եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Տօքթ. Արամ Արսլանեան եւ զաւակները, Այրի Տիկին Ա. Իզմիրլեան, Տէր եւ Տիկին Տօքթ. Գ. Իզմիրլեան եւ զաւակը, Տէր եւ Տիկին Թէղէւմազ Իզմիրլեան (Քան), Տէր եւ Տիկին Լեւոն Գազանճեան եւ զաւակը, ինչպէս նաեւ Պասմաճեան, Չմիտճեանըեան, Մանաթեան, Սթամբոլեան, Մաքիկեան ընտանիքները, ցաւ ի սիրտ կը ծանուցանեն մահը՝

Տ. ՄԿՐՏԻՉ ՔՀՆՑ. ԱՐՍԼԱՆԵԱՆԻ

Իրենց հօր, մեծ հօր եւ ազգականին, որ հանգեաւ ի Տէր, 87 տարեկան հասակին, 21 Նոյեմբեր 1935ին:

Թաղմանապաշտի արարողութիւնը պիտի կատարուի 23 Նոյեմբեր, ժամը 10ին, Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին, 15, Ժան Կուժօն փողոց, Փարիզ:

Փարիզ 21 Նոյեմբեր 1935

ՓՈՄՈՆԻ Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցիի թաղականութիւնը կը ծանուցանէ թէ Գեր. Տէր Գարեգին Եպ. ներկայ կ'ըլլայ այսօր Շաբաթ [illegible] երեկոյեան ժամերգութեան, իսկ Կիրակի կը քարոզէ: Կը հրաւիրուին գիւղիս եւ շրջականերու հայրենակիցները:

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Սէն Լուի Ֆ. Կ. Խաչի մասնաճիւղին կողմէ, վաղը Շաբաթ երեկոյան ժամը 8.30ին, Մանկապարտէզի սրահին մէջ:

Կը խօսի Տիկին Հ. ԱՌՕՅԵԱՆ

Նիւթ՝ Հայ կինը եւ կարմիր խաչը

Մուտքը ազատ է

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Վաղը կիրակի Սէն Լուի (Մարսէյլ) Ս. Գէորգ եկեղեցիին մէջ տեղի կ'ունենայ հոգեհանգիստ, ի յիշատակ ԿՈՄԻՏԱՍ ՎԱՐԴԱՊԵՏԻ:

Կը հրաւիրուին թաղիս եւ շրջականերու հայրենակիցները

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ Փարիզի մասնաճիւղի ժողովը այսօր, շաբաթ ժամը 3ին, Օր. Ֆէրմանեանի բնակարանը, 11, ռիւ տէ գ'Եզօլ տը Մէտրսին, Մէթրօ Օտէօն:

ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ Արարատ Մ.-թեան ընդհանուր ժողովը 23 նոյեմբեր, Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, գպրոցին սրահը: Կարեւոր օրակարգ՝ հաշուետուութիւն եւ վարչութեան ընտրութիւն:

Ֆ. Հ. Կ. ԽԱՉԻ Իսի լէ Մուլինոյի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը 24 նոյեմբեր, Շաբաթ իրիկուն, իր դպրոցին մէջ: Կարեւոր օրակարգ: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

Imprimerie A. DER AGOPIAN

17, Rue Daubenne, PARIS (13)

Le Gérant: H. STEPHAN

Raki "ERIVAN"

[illegible]

Պահանջեցէք ԵՐԻՎԱՆ օղին

Մեծաքանակ գնումներու համար դիմել

Արտօնատէր

S. A. GRANDES DISTILLERIES PEUREUX

48, Bld. des Vignes, Marseille

Tél. Colbert 58 - 10

DISTILLERIE VIAL

18, Rue Fontaine, St. Denis (Seine)

Tél. Plaine 09 - 95

[illegible] ներկայացուցիչ

D. N. BAHADOURIAN

82, Rue Seigne. Lyon (Rhône)

Նիսի եւ շրջաններու ներկայացուցիչ՝

M H. Khatchadourian et Danielian

24, rue Assalit Nice (A. M.)

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ - ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

կազմակերպուած՝ Ֆր. Կ. Խաչի ՊԱՆԵՅՕ-ՔԱՇԱՆԻ Մ.-ՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

Նոյեմբեր 24, կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին

138 Avenue Aristide Briand (Route d'Orléans), Montrouge (Seine)

կը նախագահէ Տիկին ԷԼԷՆ ԲՈՒԶԱՆԴ

կը դասախօսէ Օր. ՄԱՆԻԿ ՄԵԽՏԱՐՈՒԵԱՆ նիւթ ունենալով «Անօգնին դերը մանուկին նախադպրոցեան դաստիարակութեան մէջ»

Թէյ, երգ, պար եւ արտասանութիւն: Մուտք՝ ծախքերու համար 4 ֆր.

Հաղորդ միջոց.— փօրթ տ'Օրլէանէն առնել 88 թիւ ճամբակառքը եւ իջնել Լա Վաշ Նուար:

ՀԱՅ ՄՏԱՒՈՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԱԿՈՒՄԲ

(Նախկին Հայ Գրական Ակումբ)

Այսօր Շաբաթ (23 Նոյեմբեր) երեկոյեան ժամը ճիշդ 9ին

Ռուսական թոնսերվաթուարի սրահին մէջ, 26, Ավըն. տը Թօքիօ

Կը խօսի՝ Պ. ԳԵՂԱՄ ՖԷՆԷՐՃԵԱՆ

Վահան Տէրեանի մասին

Սրահը կը բացուի ժամը 8.30ին: Դասախօսութենէն վերջ տեղի պիտի ունենան կարծիքի փոխանակութիւններ:

ՀԱՅ ԳՐԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ Կ'ԱԶՄԱԿԵՐՊԷ ԳՐԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ

Նոյեմբեր [illegible]ին, երեկոյեան ժամը 8.30ին, ՍՕՍԻԷԹԷ ՍԱՎԱՆԹԻ D. սրահին մէջ

Հրաւիրուած են խօսելու

Պ Պ. ՎՐԱՑԵԱՆ, ԶՕՊԱՆԵԱՆ եւ ՉԱՐԴԱՐԵԱՆ

Բանախօսութենէն յետոյ տեղի կ'ունենայ մտքերու փոխանակութիւն

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ է: Ոչ ոքի հրաւէր չէ ուղարկուած:

ԵՐԵԿՈՅԹ - ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՐԶՈՒԱՆՑԻՆԵՐՈՒ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

23 նոյեմբեր, ՇԱԲԱԹ երեկոյ, ժամը 9էն մինչեւ առաւօտ

Salle d'HORTICULTUREի մէջ, 84, Rue Grenelle, Métro, Bac.

Պատուակալ նախագահութեամբ Մարզուանցի՝ Լոնտոնաբնակ

Բրոֆ. Կ. ԹՈՒՄԱՆԵԱՆԻ

Բանախօսութիւններ, ՄԱՐԶՈՒԱՆԻ մասին, Հ. Հապէշեան, Ս. Սմբատեան, Դ. Ֆէնէրճեան եւ Յ. Քերբիշեան (Ա. Արծրունի)

ՄՈՒՏՔ ԿԻՆԵՐՈՒ 5 ՖՐ. ԱՅՐԵՐՈՒ 7.50

ԵՐԵԿՈՅԹ - ԽՆՋՈՅՔ

ՏԻԳՐԱՆԱԿԵՐՏԻ եւ ՇՐՋ. ՀԱՅՐԵՆԿՑ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

Այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30էն մինչեւ լոյս

Rolandի efեգ սրահին մէջ, 6 Avenue Porte d'Italie. Métro: Porte d'Italie

Գեղարուեստական բաժին, նուագ, արտասանութիւն եւայլն:

Միմիայն Տիգրանակերտցիները կրնան մասնակցիլ այս խնճոյքին

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

ԱՐՀԵՍՏԱՒՈՐՆԵՐՈՒ եւ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ

Նոր տարին կը մօտենայ. Նոր օրէնքները կը պարտադրեն որ ամէն արհեստաւոր եւ առեւտրական ունենայ կանոնաւոր ճաշիւ: [illegible] ճաշուական եւ [illegible] ճարկային ԱՑՑԵԼՈՒ մասնագէտ՝ Պ. ՖԻՆԱՆՃԵԱՆԻ

65, rue de Paris à Groslay (Seine)

ՉՐԻ ԽՈՐՀՐԴԱԿՑՈՒԹԻՒՆ, ՉԱՓԱՒՈՐ ԳԻՆ:

PHOTO MASSIS

ՖՈՏՕ ՄԱՍԻՍ

15 Bd DE STRASBOURG PARIS Xe PROV 68-27

Maison KHENDAMIAN

ԱՄԷՆԷՆ ԱՐԴԻԱԿԱՆ ՆԿԱՐՆԵՐԸ ՉԱՓԱՒՈՐ ԳԻՆԵՐՈՎ

ՔԱՐԹ ՓՈՍԹԱԼ՝ 12ը 25 ֆրանք՝ ՀԱՐՍԱՆԵԿԱՆ նկարներու մասնագիտութիւն. քաշուած մեր STUDIOի կամ ճարսանիքին վայրը՝ առանց յաւելումի 12ը 12 ֆրանք.

Carte d'identitéի նկարներ՝ 12 հատը 10 ֆր., 6 հատը 7 ֆր.

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ 9

ԽՈՐՀՐԴԱՒՈՐ ՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Անգլ. բնագրէն թարգմ. Փ. — Հեղինակութեամբ՝ ԷԿԱԹԱ ՔՐԻՍԹԻ

— Տղեդ բան պիտի ըլլար եթէ երթայիր, ըսի. կ'երեւայ չէտակ պանդոկ վազեցիր, կէս մարած վիճակի մէջ, գիննատունէն ներս մտար, գաւաթ մը ապսպրեցիր տեսնելու համար որ ծառայող երկու աղջիկները իրենց գործին գլո՞ւխն էին թէ ոչ:

— Գիննատան աղջիկ չէր տեսածս, բացատրեց քոյրս առանց վարանումի, արդարեւ գրեթէ ապահով եմ որ Ֆլօրա էքրօյտն էր, միայն թէ...

— Միայն թէ բաժնիդ մէջ իմաստ չկայ...

— Եթէ Ֆլօրան չէր հապա ո՞վ էր:

Քարօլայն արագօրէն յիշեց շրջակաները բնակող քանի մը աղջիկներու անունները եւ թեր ու դէմ կարծիքներ յայտնեց անոնց մասին:

Երբ խօսքը լմնցուց — շունչը հատեր էր — «Եսօ՞հիւանդի պիտի երթամ» ըսի եւ դուրս փախայ:

Միտքս դրած էի մինչեւ «Երեք վարագներու պանդոկը երկնալ, հաւանաբար Րէլֆ պանդոկ վերադարձած ըլլար մինչեւ այն ատեն:

Լաւ կը ճանչնայի այդ տղան, թերեւս աւելի լաւ քան ուրիշ որ եւ է մէկը մեր գիւղին մէջ. որովհետեւ իրմէ առաջ ճանչցած էի իր մայրը եւ հետեւաբար ծանօթ էի իր նկարագրին որ հանելուկ էր շատերուն համար: Որոշ աստիճան մը ժառանգականութեան զոհ էր ան: Խմելու հակում չունէր ինչպէս իր մայրը, եւ սակայն իր մէջը կային որոշ տկարութիւններ: Մեր նոր դրացիին բաժին պէս, արտասովոր կերպով գեղադէմ էր: Հաստակը մօտ վեց ոտք, բարեձեւ ու շնորհալի ինչպէս մարզիկ մը: Թուխ էր, իր մօրը չափ եւ իր գեղեցիկ ու արեւահար դէմքին վրայ ժպիտը պատրաստ էր միշտ: Րէլֆ փէյթըն մէկն էր անոնցմէ որոնք ծնած են ուրիշները հրապուրելու համար, առանց դժուարութեան, առանց որեւէ ճիգի: Անձնասէր ու անհեթեթ, աշխարհի մէջ ոչ մէկ բանի հանդէպ յարգանք ունէր ան, սակայն եւ այնպէս սիրուած էր եւ իր բարեկամները նուիրուած էին իրեն:

Ի՞նչ կրնայի ընել այդ տղուն:

Պանդոկը հասնելուս հարցուցի իր մասին. պատասխանեցին թէ նոր ներս եկած էր: Իր սենեակը բարձրացայ եւ առանց դուռը զարնելու ներս մտայ: Վայրկեան մը՝ լամնները ու տեսածներս յիշելով, վախցայ որ լաւ ընդունելութիւն չպիտի ունենայի, բայց պէտք չունէի այդ մասին մտահոգ ըլլալու:

— Վայ, դո՞ւն ես Շէփըրտ, ուրախ եմ որ քեզ տեսայ...

Մօտեցաւ ինծի՝ ձեռքը երկնցուցած եւ տաքուկ ժպիտ մը դէմքին վրայ:

— Միակ անձը զոր կ'ուզէի տեսնել այս գժոխքին մէջ...

Յօնքերս վեր բարձրացուցի:

— Ի՞նչ եղեր է մեր գիւղը որ չես հաներ:

Խնդալ՝ վրդովումով

— Երկար պատմութիւն է, ամէն բան ինծի հակառակ կը քալէ, բժիշկ... պիտի խմես չէ՞...

— Շնորհակալ եմ, այո...

Զանգակը սեղմեց ու յետոյ բազկաթոռին մէջ նետուեցաւ:

— Ծածկելու պէտք չկայ, [illegible] ծիծաղելի կացութեան մէջ եմ, չիտակը բնաւ չեմ գիտեր թէ ինչպէս մէջէն պիտի ելլեմ

— Ի՞նչ պատահեր է, ըսի կարեկցաբար:

— Խորթ հայրս...

— Ի՞նչ ըրաւ որ...

— Բան մը ըրած չունի դեռ, բայց տեսնենք ինչ պիտի ընէ...

Զանգակին պատասխանը եկաւ. Րէլֆ ըմպելիք ապսպրեց. սպասուհին մեկնումէն ետքը, բազկաթոռին մէջ ինկաւ նորէն՝ յօնքերը պատուելով:

— Լո՞ւրջ բան կայ, հարցուցի

Գլուխը թօթուեց:

— Այս անգամ ալ համբերութիւնս հատաւ, ըսաւ լռելեան ձայնով մը:

Իր բառերուն ծանրակշիռ ըլլալը կարելի էր հասկնալ որ ճշմարտութիւն կար բանին մէջ: Կարեւոր բան մը պատահելու էր որպէսզի Րէլֆ յուզուէր:

(Շար.)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Dameсme, PARIS (13e)
Téléphone : Clavière 15 – 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԱՅՄԱՆՆԵՐ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԿԻՐԱԿԻ 24 ՆՈՅԵՄԲԵՐ
DIMANCHE 24 Novembre 1935

11 ՏԱՐԻ — 11e Année No. 2970

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

«ԱՐԱՐԱՅԻ ՕՐԸ»

Յիշատակի տօն մը, ետ, այսօր, կիրակի, Արարայի տարեդարձին առթիւ։ Այս անգամ Փարիզի մէջ։

Սեպտեմբեր 19ին է Արարայի տարեդարձը։ Մարսէյլի մէջ տօնեցին սեպտեմբեր 29ին, նախաձեռնութեամբ Հայ Լեգէոնականներու Միութեան։ Այսօր ալ Ֆրանսական բանակի նախկին հայ կամաւորներն են որ կ'ուզեն կատարել իրենց պարտականութիւնը։

Մեր կեանքի հակասութիւններէն մէկն ալ այս է,— միշտ փառքի եւ պատմութեան։

Այինչ՝ «Ուշ լինի, նաւ լինի»։ Գոնէ մխիթարուինք որ նախկին կամաւորները վերջապէս քով քովի եկած են, պանծացնելու համար հայկական հերոսամարտ մը։

Կ'ուզէինք հաւատալ թէ այս տօնակատարութիւնը ամէնէն առաջ իրենց հոգին պիտի խարսխէ, աւրինակ խաղաղութեան։

Միջազգային է տօնակատարութեան ծրագիրը, եւ առաւելապէս կը ձգտի ծանօթացնել կամ յիշեցնել մեր արժէքները՝ այս օտարութեան եւ անոր վարիչ տարրերուն, ինչպէս եղաւ Մարսէյլի մէջ։

Ասոր համար ալ, անհրաժեշտ է մեր մասնակցութիւնը արտայայտել հոծ բազմութեամբ, Անձանօթ Զինուորի դամբարանէն մինչեւ հանդիսասրահը։

Որքան ալ սակաւաթիւ ըլլան օտար հիւրերը, անոնց մէկ աչքը յառած է, դատելու համար մեզ,— մեր ազգային գիտակցութիւնը եւ ինքնաճանաչումը։

Արդարեւ, ո՛յց է որ ամէնէն աւելի կը պակսի մեր մէջ,— ինքնաճանաչում։ Ուրիշ խօսքով, գնահատել մեր արժէքները եւ պահպանել, խանդավառուիլ ու թարմանալ։

Վերջապէս միայն սուգեր ու փլուզումներ չունեցանք մենք, այլեւ յաղթանակներ ու փառքեր, նոյնիսկ միջազգային ճակատի վրայ։

Ահաւասիկ Արարան, իր այնքան ամեհի ճակատումով եւ փառաւոր եզրով։

Թոյլ տուէք նորէն վկայութեան կանչել ականատես ռազմիկը.

— «Մարդկութեան հնարած բոլոր մահիկները գործի էին այդ պահուն. թնդանօթ, գնդացիր, հրացան եւ ձեռնառումբերու անելի տեղատարափի մը ու սոսկալի պայթիւններու մէջ, հայկական լեգէոնը անվարան ու գերմարդկային մարտնչումով մը կը յառաջանայ դէպի իր նպատակակէտը։

.. Սուինները փայլատակեցին։ Անտեղիտալի էր հայկական ժողովուրդին ուժգին, բայց կորովի էր ու զարհուրելի հայ ժողովուրդին օրհասական ճաչարի գոռիւը, որուն արագ եւ անագորոյն հարուածներուն տակ նահանջեցաւ թշնամի բանակը... Անցաւ Արեւելեան Լեգէոնը թշնամի դիակներու վրայէն ու գրաւեց այն անմատչելի լեռները, որ վստահուած էին իրեն, այդ ահռելի ճակատամարտին մէջ»։

×

Միեւնոյն տաժանելի խորհրդածութիւնները՝ այս առթիւ ալ, ինչպէս նմանօրինակ տօնակատարութեանց առթին։

Հանդէս, թափօր, ճառ,— այս բոլորը լաւ։ Անոնք ալ անհրաժեշտութիւններ են ամէնէն հզօր ազգերու համար իսկ։ Ոչ մէկ ժողովուրդ, որ եւ է բազմութիւն չի կրնար ապրիլ առանց խանդավառութեան եւ հաւատքի։

Եւ սակայն, տօնակատարութիւնները շատ բան պիտի կորսնցնէին իրենց արժէքէն, եթէ վերջանային ճառով ու ծափով. Իրենք աւելին միայն այնքան որքան հանդէսին յայտագիրը։ Եթէ ազգային ապրիւր ներշնչման, շող մը ցուցնելով, նոր հետք մը ձգելով։

Այսպէս, օրուան տօնակատարութիւնը չի՞ կրնար ծառայել միաւորելու բոլոր տեսակի ռազմիկները, լեգէոնական թէ կամաւոր, կամաւոր թէ այլայ, համախմբուելու մէկ դրօշի տակ, միեւնոյն գետնին վրայ,— մարտական կազմակերպութիւն։

Թող իւրաքանչիւր թեւ պահէ իր ինքնավարութիւնը, քանի որ անկարելի կը համարուի բոլորը մէկ լուծել միեւնոյն կազմակերպութեան մէջ։

Բայց, ինչո՞ւ դժուար պիտի ըլլար հաստատել ներքին ամուր կապ մը, եւ գանազան միութիւններ միացնել մարտական ընկերակցութեան մը։

Շատ լայն է ասպարէզը եւ բազմակողմանի են օրուան պահանջները։

Որդ, փոխանակ հակամարտ խմբակներ կազմելու եւ բազմաթիւ ժողովներ սարքելու, փոխանակ իրար խաչաձեւելու եւ ոյժերնին համախմբումներ մէջտեղ նետելու, ինչո՞ւ չգտնել միացման եզր մը, գործակցութեան գետին մը, իբրեւ լրացուցիչ տարրեր միեւնոյն գործունէութեան։

Գիտենք որ փորձեր եղած եւ ձախողած են։ Մանրամասնութիւններով չենք հետաքրքրուիր։

Միայն մէկ պարագայ,— որ եւ է փորձ ի յառաջագունէ դատապարտուած է ձախողման, եթէ մարդիկ պիտի նախընտրեն անձնական նկատումներ, շահ եւ ախորժ պղտորելով։

Գետին հարթելու համար, տարրական պայման է նախ ունենալ հիմնական դաւանանք մը,— Մենք զինուորներ ենք, սահմանուած՝ Հայրենիքի ծառայութեան։ Մենք պահակներն ենք ազգային արժէքներու եւ սրբութեանց, առանց որ եւ է վերապահութեան։

Եթէ բոլոր խմբակցութիւնները կենան այս գետնին վրայ, համբան հարթուած է արդէն։ Մնացեալը կը վերաբերի ապարէզին պահանջներուն։

Շ.

ԼԵՕՆ ԹՈԼՍԹՈՅ ԵՒ ԳԻՒՂԻՆ ՏՂԱՔԸ

(Մահուան 25ամեակին առթիւ որ տօնուեցաւ Նոյեմբեր 20ին)

Խորհրդային թերթերը նկարագրելով այս առթիւ սարքուած շքեղ տօնակատարութիւնները, կ'ըսեն թէ յեղափոխութենէն ի վեր հրատարակուած են 485 գործեր, որոնց աւելի քան 100ը 40 լեզուներով։ Տպագրութեան թիւն եղած է 11.750,000 օրինակ։

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՆԵՐՔԻՆ ՏԱԳՆԱՊԸ ԱՆՈՐՈՇ Է ՏԱԿԱՒԻՆ

ՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹԻՒՆ ԳՈՅԱՑԱՒ ԿԱՐԳ ՄԸ ԿԷՏԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ ՇՆՈՐՀԻՒ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ ԶԻՋՈՒՄՆԵՐՈՒՆ

Բայց մտահոգութիւնը չէ փարատած

Ուրբաթ օր, երկար բանակցութիւններէ վերջ, կարելի եղաւ համաձայնութեան գետին մը գտնել նիւթական հարցերու մասին։ Երեսփ. ժողովի ելմտական յանձնաժողովին արմատական անդամները առաւօտ կը պնդէին իրենց տեսակէտներու վրայ, մերժելով որ եւ է իրաւախոհութիւն։ Առաջին քուէարկութեան առեն 21 անդամներէն տասն ի նպաստ կառավարութեան ծրագրին, 13 հոգի՝ հակառակ, իսկ 8 հոգի ձեռնպահ մնացին։ Ասոր վրայ յանձնաժողովին նախագահը հետախօսին գլուխն անցնելով Պ. Էռիոյի միջամտութիւնը խնդրեց։ Երկար բանակցութիւններէ վերջ, որոնց միջոցին կարգ մը ազդեցիկ միջնորդներ ալ պատահեցան, արմատական անդամները հաւանեցան ընդունիլ կառավարութեան ծրագիրը։ Այս արդիւնքը նպաստաւոր ազդեցութիւն գործեց սակարանին վրայ եւ արժեթուղթերը բարձրացան։

Կնքուած համաձայնութեամբ, կարգ մը մեղմացումներ կը հաստատուին պետական պաշտօնեաներու թոշակներուն կրճատման մէջ։ Յուլիս 16ի հրամանագիր-օրէնքով, բոլոր թոշակները ենթակայ են 10 առ հարիւր կրճատման։ Նոր ծրագրով, որ եւ է կրճատումէ ազատ պիտի ըլլան 8000էն պակաս թոշակները, իսկ 8000էն 12.000 ֆրանքի թոշակներուն վրայ պիտի ըլլան հետեւեալ զեղչերը — 2 առ հարիւր՝ 8000–9000 ֆրանքի համար, 4 առ հարիւր՝ 9001 — 10.000ի, 6 առ հարիւր՝ 10.001–11.000ի, 8 առ հարիւր՝ 11001 —12.000ի համար։ Այս կարգադրութեամբ կառավարութիւնը կը կորսնցնէ 125 միլիոն ֆրանք։

Ընդունուեցաւ նաեւ առժամեայ կարգադրութիւն մը, կարգ մը տուրքերու կրճատման համար։ Իրենց հաւանութեան փոխարէն, յանձնաժողովին ընկերվարական, համայնավար եւ արմատական անդամները կը պահանջեն անպատճառ լուծել հայրենասիրական կազմակերպութիւնները եւ հանգստեան թոշակներու մասուկ մը հաստատել կարելի եղածին չափ շուտ։

Մինչ այս մինչ այն, անդադար ոսկի կը հոսի դէպի արտասահման։ Անցեալ օր ամերիկեան շոգենաւ մը 244 միլիոն ֆրանքի ոսկի փոխադրեց դէպի Մ. Նահանգները։ Թէեւ Լոնտոնէն մաս մը ոսկի եկաւ Փարիզ, բայց մտահոգութիւնը չէ փարատած։ Լուրջ վախեր կը տիրեն նաեւ ֆրանքի մասին. Գանձը որ Ֆրանսա մինչեւ այսօր կրցած է պահել 74 առ հարիւրի երաշխաւորութիւն մը (70.000.000.000 ֆրանքի պահեստ մը), եւ սակայն միջազգային շահագործութիւնը միշտ կը սպառնայ։ Նորէն շշուկներ կը լսուին ֆրանքին գինը կոտրելու մասին. Միւս կողմէ իրազեկներ կ'ըսեն թէ ֆրանքը պիտի փրկուի բուն իսկ կացութեան ծանրութեան շնորհիւ, ինչպէս եղաւ ուրիշ անգամ։

Տագնապը թէ նիւթական է եւ թէ քաղաքական։ Վարչապետը ամբողջութեամբ պիտի բացուի յառաջիկայ չորեքշաբթի, երբ կը գումարուի խորհրդարանը։ Ձախակողմեան հոսանքները ամուր կառչած են հայրենասիրական կազմակերպութեանց լուծման ծրագրին, իսկ աջերը կը պնդեն թէ ժողովրդական ճակատը կամ ձախակողմեան միութիւնը շատ աւելի ծանր վտանգ մըն է երկրին ապահովութեան համար։ Երկու կողմէն ալ հարցապնդումներ պիտի ըլլան յառաջիկայ չորեքշաբթի, երեսփ. ժողովին մէջ։

Աջակողմեան առաջնորդներէն Փիէռ Թէթէնժէ, հայրենասէր Երիտասարդներու քարոզիչը, կը գրէ թէ 1922էն ի վեր կարմիր խմբակցութիւնները պատճառ եղած են 1425 յարձակումներու, որոնց մէջ 32 հոգի սպաննուած եւ հարիւրաւորներ վիրաւորուած են։ Այս առթիւ Լէժոժի վերջին արիւնհեղութիւնն ալ ձախակողմեաններուն կը վերագրէ։ Գնդ. տը լա Րոք նոր նամակ մը ուղղելով ներքին նախարարին, կը պահանջէ պատժել պատասխանատուները։ Միեւնոյն առնմնդրկութիւններ կը հաղորդէ Ալժերիոյ մէջ սարքուած յեղափոխական ձեռնարկներու մասին եւ կը պահանջէ անհրաժեշտ միջոցները ձեռք առնել։

(Շար.-ը կարդալ Գ. էջ)

Խռովայոյզ վիճակ Եգիպտոսի մէջ

Նոյեմբեր 22ի «Սուգի օրը», զոր կազմած էին ազգայնականները, պատճառ դարձաւ բազմաթիւ դէպքերու։ Գահիրէի ժողովրդական թաղերուն մէջ խլրտումը շարունակուեցաւ անընդհատ։ Ցուցարարները բազմաթիւ անգամներ ընդհարեցան ոստիկանութեան հետ։ Որպէսզի ոստիկաններու բռնութեան չհանդիպին, ցուցարարները թափօրներուն առջեւը ձգեր էին խումբ խումբ տղաքներ։ Ոստիկանները հարկադրուեցան գաւազաններով ցրուել այս տղաքը կամ ժողվելով բեռնակառքերու մէջ նետել։ Քաղաքը իրապէս սուգի երեւոյթ առած էր։ Բոլոր խանութները փակուած էին եւ գիշերը փողոցները գրեթէ մութ էին, բոլոր լապտերները խորտակուած ըլլալով։ Ցուցարարները տապալած էին բազմաթիւ կառքեր, կամ թշնամութեամբ եւ կամ իբրեւ պատնէշ գործածելու համար։

Առաջին խռովութեանց առթիւ վիրաւորուած ուսանողներէն մէկը, նախկին նախարար Շիւքրի պէյի զաւակը, մեռաւ նոյն օրը։

Գահիրէի վերաքննիչ ատեանի դատաւորները որոշեցին բողոքագիր մը ուղղել կառավարութեան, երիտասարդութեան հանդէպ գործուած բռնութեանց եւ անգլիական միջամտութեան դէմ։ Այս բացառիկ իրողութեան մեծ կարեւորութիւն կուտան Գահիրէի մէջ։

*** Անգլիական զրահաւոր մը եւ երկու թորփիլահալածներ հասան Փորթ Սայիտ, ուր նմանապէս խռովութիւններ ծագած էին։

*** Կառավարութիւնը որոշեց Գահիրէի համալսարանը փակել մինչեւ նոյեմբեր 29, իմանալով որ ուսանողները որոշած են շարունակել գասադուլը։

Տնտեսական Պատժները եւ Թուրքիա

Պոլսէն կը հեռագրեն թէ թրքական կառավարութիւնը խիստ միջոցներ ձեռք առած է, որպէսզի արգիլուած ապրանքներու գաղտնի կամ քօղարկեալ արտածումներ չկատարուին դէպի Թուրքիա։ Թերթերը կը գրեն թէ իտալական փոխադրանաւ մը վար դրուեցաւ, երբ կ'փորձէր քրոմ բեռցնել Տէրինճէի նաւահանգիստին առջեւ։ Ուրիշ նաւ մըն ալ, որ արգիլուած ապրանք կը տանէր Իտալիա, բռնուեցաւ Տարտանէլի առջեւ։

Անվերջ խօսակցութիւններ եւ տեսակցութիւններ

Ուրբաթ օր յաջորդաբար Պ. Լավալի այցելեցին պապական նուիրակը, իտալական, խորհրդային, թրքական եւ չեխական դեսպանները։ Բնականաբար գաղտնի կը պահուին բոլոր խօսակցութիւնները։ Իտալական դեսպանին տեսակցութիւնը անշուշտ կապ ունէր Հապէշական հարցին հետ։ Իտալական կառավարութիւնը լուրջ մտահոգութեան մատնուած է, իմանալով որ պատժողական պետութիւնները կը խորհին արգիլել նաեւ քարիւղին արտածումը։ Այսպիսի արգելք մը պիտի սաստկացնէ յարաբերութեանց լարումը։

Խորհրդային դեսպանին տեսակցութիւնը հետեւանք է ֆրանքօ-գերման բանակցութեանց, որոնց լարուած ուշադրութեամբ կը հետեւին Մոսկուայի մէջ։ Իսկ թրքական դեսպանին տեսակցութիւնը կապ ունի պալքանեան միութեան եւ թուրքօ-ֆրանսական յարաբերութեանց հետ։

«Պատրաստ ենք բնդունելու առաջարկներ»

Ինչպէս գրած էինք, Անգլիա եւ Ֆրանսա զատ-զատ պատասխանեցին Իտալիոյ վերջին բողոքագրին։ Անգլիական պատասխանը շատ չոր է։ Կ'ըսէ թէ «անօգուտ է վերարծարծել իտալական ծանուցագրին մէջ յուզուած խնդիրները՝ պատժական անօրինութեանց մասին»։ Ինչ կը վերաբերի Իտալիոյ ըսպառնալիքներուն, ծանուցագիրը կը յայտնէ թէ Անգլիա «պատրաստ է ընդունելու անխուսափելի հետեւանքները»։ Եւ սակայն, կը փափաքի կարելի եղածին չափ շուտ գիւրացնել «դաւալի վէճին» կարգադրութիւնը։ Այս առթիւ ծանուցագիրը կը յայտարէ թէ Մեծն Բրիտանիա ուրիշ բան չէր կրնար ընել եթէ ոչ Ազգերու Դաշնակցութեան կողմը բռնել։

Ֆրանսական ծանուցագիրը աւելի մեղմ է, եւ կը յայտնէ թէ Ֆրանսա որքան ալ բարեկամական սրտամտութեամբ առաջնորդուած ըլլայ Իտալիոյ հանդէպ, չէր կրնար խուսափիլ Ա. Դ. ուխտին պարտադրած յանձնառութիւններէն։ Այս առթիւ կը բացատրէ թէ ձեռք առնուած միջոցները թշնամական հանգամանք չունին։

Անգլ. կառավարութիւնը նախապէս Ֆրանսայի կարծիքը հարցուցած էր, միասին պատասխանելու համար, բայց յետոյ քաշուեցաւ, տեսնելով որ ֆրանսական ծանուցագիրը շատ փաղաքշական է։

ՓԱՅԹԻՒՆ ՄԸ ՏԵՂԻ ՈՒՆԵՑԱՒ Աըլի ուժանակի գործարանին մէջ, քանդելով անոր մէկ մասը։ Հինգ արհեստաւոր բանուորներ մեռան։

«ԿԱՄԱՒՈՐ»Ը ԻՐ ՆԵՐՔԻՆ ԿԵԱՆՔՈՎ

(ԱՐԱՐԱՏԻ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ՑՕՆԱԿԱՏԱՐՈՒԹԵԱՆ ԱՌԹԻՒ)

Հայկական լեգէոնը աստղի նման եկաւ ու անցաւ։ Իր այս արընթաց ճամբուն վրայ թողեց անջնջելի յիշատակներ։ Այդ յիշատակները բաժանում եմ երկու շարքի։ Առաջինը ընդգրկում է իր գոյութեան ժամանակն, այն նպատակն, որին գործադրման համար նա ծովեր կտրեց ու եկաւ զինուորագրուեցաւ եւ իր արիւնով ստորագրեց Արարայի ճակատամարտը, Էջմէջի 32 օրերը, Մարաշի դիմադրութիւնն ու անմահելի նահանջը, Այնթապի կռիւները, ու մի շարք մէկ, երկու օր տեւող կռիւներ, որոնք մանր աստղերի պէս գալիս ու փայլ են սփռում գլխաւոր ճակատամարտների շուրջ։ Թողնենք ուրիշ ժամանակներին այս դրուագների նկարագրութիւնը։

Այսօր ուզում եմ տալ յիշատակներից մի քանի էջեր, լեգէոնի ներքին կեանքէն, որ ծանօթ է միայն լեգէոնականներին, եւ որի մասին, դուրսը ոչ ոք ոչինչ չգիտէ. մինչդեռ առաջին յիշատակները բոլորին սեփականութիւնն են կամ պէտք է լինեն։ Եթէ պէտք է առաջինը, հապա եւ անհրաժեշտ է երկրորդը, այսինքն «Կամաւորը» իր տան մէջ, առօրեայ կեանքում, ընկերների շրջանում, վրանի տակ, ուր ապրում էր նա բոլորովին ուրիշ զգացումներով, որոնք դրսեւորւում են կռուի ժամանակ կամ մնում են ստուերի տակ, առանց զարգանալու [illegible].

Շատ քիչ բացառութեամբ իրար նման լինելով եթէ կարողանանք տալ մէկի նկարագիրը, սխալած չենք լինի յետոյ ընդհանրացնելով եւ յանգելով ընդհանուր եզրակացութեան։ Որովհետեւ բոլորն էլ պանդուխտներ էին, փախչող հեռացած երկրէն, Ամերիկա ու այլուր, բոլորն էլ տառապած էին, ոմանք հոգեպէս, ոմանք էլ թէ հոգեպէս եւ թէ մարմնապէս, սրտերի բոլորի էլ ներքնաշխարհի յուզող խնդիրը մէկ զգացում էր— այսինքն — վրէժ նախճիր թշնամուց։

Ահա թէ ինչու հեռու Ամերիկայից խանութպանը փակած իր խանութը եկել ու մտել էր զէնքի տակ՝ Կիպրոսում։

Նրան թւում էր թէ զինուորական մարզանքները շատ երկար տեւեցին։ Մարզանք ժամերով, ժամեր տեւող արշաւ դէպի լեռները, 30 քիլ.-պայուսակի տակ Կիպրոսի տաքին։ Կային նաեւ ուրիշ յարակից աշխատանքներ՝ [illegible] չինութիւնը [illegible] ու կամաւորը տրտնջում էր.

— Այս բոլորը ո՞ւմ համար են, բահ ու բրի՞չ ... ես կամաւոր եմ վրէժի, ոչ թէ բանուոր՝ վերաշինութեան։ Ցերեկը մարզանք, գիշերը մարզանք, ես եկել եմ մեռնելու։ Մեռնելու համար մարզա՞նք է պէտք։ Ես վարձու զինուոր չեմ։ Հապա պատերա՞զմը եթէ վերջանայ դեռ վրէժս չլուծած ... Խաբուեցայ...»։

Սրտմտում։ Առատ հիւանդ կը ձեւանայ եւ կը ներկայանայ բժիշկին։ Բժիշկը Հայ է։

— Ի՞նչ ունիս։

— Գ. բժիշկ, չգիտեմ, անհանգիստ եմ..

Մարզանքէ փախուստ, ծուլութի՞ւն։

— Գ. բժիշկ, ճիշդն ըսե՞մ, այս ծուլութիւն է, բայց ծուլութիւն չէ, ուրիշ բան է։ Ի՞նչ պիտի ըլլայ մեր վիճակը, մենք հոս ճամբա՞յ շինելու եկեր ենք թէ կռուելու։

Երբ բժիշկը չընդունի հիւանդութիւնը ութ օր բանտարկութիւն կայ, բժիշկն ալ Հայ է, չէ՞, որքան գիտէ օրէնքը, գիտէ նաեւ իր ազգակցին հոգեբանութիւնը։ Արդ կուտայ մէկ օր հանգիստ ու կամաւորի սրտնեղութիւնը կ'անհետանայ։

Միւս օրը կ'երթայ արշաւի, ու կը վերադառնայ գլխարկի վրայ մի ծաղկեփունջով. երգը շրթունքին

Կամաւորը սիրում է լաւ հագնիլ, մանաւանդ կիրակի օրը։ Նրան տրուած համազգեստն ու կօշիկները իր չափին չեն. կը տանի դերձակին, վրան շատ կել կուտայ ու կը ստանայ վայելուչ կերպարանք։ Հանգստի օրուան համար նա ունի փափուկ կաշիէ կօշիկներ՝ ներկած, փայլեցրած։ Այնպէս որ երբ քաղաք կ'իջնէ մաքուր, կոկիկ, վայելուչ, իրեն հպարտ կը զգայ, զինուորական համազգեստին հեղինակութիւնը կ'արժեցնէ։ Դրանով կարծես նա կ'ապրի ազատ կեանքի օրերը։ Կայ նաեւ մի ուրիշ պատճառ այդ բծախնդրութեան համար։

«Այս Ֆրանսացիները մեզ Սենեկալցիների տե՞ղ են դնում...», մինչդեռ ինք գալիս է Ամերիկայից, դպրոց է տեսել, խօսել ունի եւ մանաւանդ «կամաւոր» է եկել։ Նրա համար «կամաւորը» տիտղոս մի ինչ որ ուրիշ փայլ ու փառք ունէր քան սովորական պարտադիր զինուորի կացութիւնը, ոչ միայն քաղաքացիների աչքում այլ նաեւ իր սպաների մօտ, ու տրտնջում էր.

— Կամաւորը ջորեպան չի լինի, կամաւորը հիւանդապահ չի լինի, կամաւորը զինուոր է զէնք գործածելու համար, մինչդեռ «օրանքը» մեզ նայում են իբրեւ իրենց գաղթավայրերի վայրենիների

.. Կամաւորները հասան Կիլիկիա. Արարայի ճակատի ջախջախումից յետոյ

Կամաւորը իրիկուան արձակուրդին իջնում է քաղաք փնտռելու անապատից վերադարձող Հայերու, իր մի ազգականին, ծանօթին։ Ուշանում է՝ դառնալու իր տեղը։ Հրամանատարը ութ օր բանտարկութեան է դատապարտում։ Կամաւորը բողոքում է իր հրամանատարին, կարգապահութեան օրէնքների եւ Աստուծոյ դէմ։

— Ի՞նչպէս թէ, ես Ամերիկայից եմ եկել իմ հարազատներին գտնելու, պաշտպանելու համար, դրա համար արիւն եմ թափել, վէրք եմ ստացել եւ ինձ կը բանտարկեն այս անօրէնները, որովհետեւ մի ժամ ուշացել եմ, ես նրանց

Բանակատեղի մուտքն արգիլուած է քաղաքացիների համար։ Բայց Հայերը թէ իրենց մի ազգականն ու մի երկրացին գտնելու համար եւ թէ կերակրուելու յոյսով կամաւորի առատ կաթսայից՝ կը մօտենային արգիլուած վայրերին, յաճախ կամաւորը ծածուկ կը քաշէր մէկին շրջափակէն ներս հարցուփորձ անելու եւ կերակրելու համար։

Ֆրանսացի ենթասպան դուրս կը հանէ Հայը։

— Այս իմ երկրացին է, անօթի է պէտք է խօսեմ հետը, մի բան տամ ուտելու։

— Արգիլուած է պիտի դուրս գայ։

Ընդդիմութիւն կամաւորի կողմից. սպառնալիք ենթասպայի կողմից

Կամաւորը անզօր, բարկութիւնից գետին ինկած կը գոռայ ու կը սկսի լալ։

— Անզգամներ, անգութներ, ես ծովեր եմ կտրել, եկել նրանց պատահելու համար ու դուք ինձ կ'արգիլէք տեսակցել, կերակրել նրանց, նրանք հազիւ են ազատուել սարսափներից, հիմա իմ ներկայութեան պիտի թողնե՞մ որ սովամահ լինեն ... ա՛յ ձեր ...

Կամաւորը միայն զինուոր չէր, այլ եւ առաքելական հոգի ունէր, զոր իրեն հետ բերել էր հեռու պանդխտութիւնից եւ առաքելական Ֆրանսացին արգիլում էր գործադրել։ Ի՞նչ հակասութիւն։

.. «Պարզապաշտութի՞ւն ... մի՞թէ»։

Կիլիկիա, Մերսին, Տարսոն, Ատանա ..

— Առանց հրամանի ոչ մի կամաւոր չի կարող իր զօրանոցէն դուրս գալ։

Կամաւորը զարմանում է։

— «Այսքա՞ն միայն, վերջացա՞ւ, ինչո՞ւ չենք մաքրում «մեր կիլիկեան» անօրէնները ... Այդպէս պիտի մարսե՞նք մէկ միլիոն զոհերը ... Աբարան ի՞նչ է որ։ Հիմա նոր պիտի սկսենք «մեր գործը» ... իսկ սրանք արգիլում են մեզ զօրանոցից անգամ դուրս գալու»։

Կառավարիչը պարահանդէս է տալիս իր պալատում, հրաւիրում է բոլոր ազգերի երեւելիները. Թուրք, Հայ, Յոյն, Արաբ եւն.։

Կամաւորի սիրտը մղկտում է։

— «Կարելի՞ բան է որ, Հայը դնայ Թուրքի հետ կենաց խմի ու պարի. Մեռելների ... կենացը ու հալալ անի։ Հապա մեր «դա՞տ, դատաստա՞նը», ո՞ր Հայն է որ զոհ չունի, ո՞ր Հայն է որ սիրտ ունի պարելու, մանաւանդ Թուրքի հետ ... Ցեղայ, տեսէ՞ք թէ պարահանդէսի [illegible] ունե՞նք...Սա առաքելական քաղաքականութի՞ւն է։ Ի՞նչ է անում մեր Նուպար փաշան...»։ «Մե՛ր Նուպար փաշան»

Փողոցներում մի կամաւոր մի Թուրքի է սպանում, որի մէջ սաւում է. «Վաղը շոգեկառքով գալիս է Մարաշի նախկին կառավարիչը, որ 25.000 Հայեր է ջարդել տուել, եթէ ազգային զգացում կայ ձեր մէջ պէտք է [illegible]

Միւս օրը գետին փռուած էր փաշան

Զինուորական ատեան, հարցաքննութիւն։

— Չէ՞ս զղջում արածիդ վրայ։

— Եթէ ինքը զղջում է հայերին սպանելէն յետոյ, ես էլ կը զղջամ։

Բանտ, եւ յետոյ փախուստ։

Մի քանի ամսուան ընթացքում փոփոխուեցաւ քաղաքականութիւնը։ Դրա վրայ, [illegible] թելադրանքով [illegible] քաղաքայիններին [illegible], երբ թէ օգտուելութիւն [illegible]։ Լեռների ծերպերի [illegible], մի շարք [illegible], որոնք պարտադրաբար պիտի կատարուէին։

Ի Հարկէ կամաւորը արդարօրէն գայթակղում էր.

Միւս օրը բոլորը մօրուք են թողնում իբրեւ սուգի եւ բողոքի նշան։

Կամաւորի սիրտը պղտորել էր, պղտորուում է նաեւ միտքը. նա զգում է որ խաբուած զոհն է, ուստի բացագանչում է.

— « Առէք ձեր զէնքերը, տուէք մեզ մեր ազատութիւնը։ Պայմանագիր ենք ստորագրել մինչեւ պատերազմի վերջը, ուրիշները վերադառնում են իրենց տները, պատճառ չկայ որ «կամաւորը» մնայ զէնքի տակ »։

Կամաւորի եւ զինուորութեան միջեւ խզումը կատարուած էր, նա էլ իրեն դերին մէջ չէր զգում, նա համարում էր իր անելիքը վերջացած, քանի որ թոյլ չեն տալիս իր անելիքը անել։

Ոմանք, իրենց դիմումի վրայ ազատուեցան ու հագան սիվիլ հագուստ.

Իսկ ոմանք էլ...

—«Մենք պէտք է մտնենք Թրքական հողը, Սեբաստիա, Կարին, ու միանանք Անդրանիկի բանակին...»

Ու 15 հոգի, գիշերը, իրենց զէնքերով եւ պայուսակներով դուրս են գալիս ու գնում լեռների միջով։ Մերսինի կառավարիչը ոստիկաններ է ուղարկում ձերբակալելու համար։

Կամաւորները պառկած են լինում մի ձորի մէջ ապահով. ոստիկանները պաշարում են ու առանց ազդարարութեան կրակում։ 14ը տեղնուտեղը սպանւում ու մէկը միայն ձերբակալւում ու վիրաւոր վիճակում բանտարկւում է Մերսին։

Հրամանատար եւ մի հայ բժիշկ գնում են բանտ տեսութեան։

Հրամանատարը.

— Ինչո՞ւ փախաք։

— Ուզում էինք դնալ մեր երկիրը, գտնել մերիններին, ուզում էինք.... պատասխանում է կամաւորը...

Սրանք Արարայի յաղթանակէն շրջաբարարուածներն էին, ուրիշ Արարաներ պահանջողներ, որոնք ստարի անհասկացողութեան զոհերը դարձան։

Մնացածները՝ իրենք իրենց աչքում «կամաւոր սպիտներ» չէին, այլ՝ դարձել էին «Նուպար փաշայի սլխարներ»։

Հիասթափութիւն։

Կուի՞ ժամանակ — ոչ երբեք. այլ՝ վրանի տակ, պարապ ժամանակ, երբ անելիք ոչինչ կար։ Էլ ոչ ոք չէր հաւատում թէ իրենք «կազմում են ազգային Հայ բանակի կորիզը»։

Նրանք քաղաքականութիւն չէին խաղում այլ՝ զինուորութիւն էին անում եւ սպասում էին այդ անել արժանավայել կերպով, միայն թէ հրամայէին։

Մի վտանգաւոր պաշտօնի համար կամաւո՞ր էր ուզուում, խմբով էին ներկայանում։ Շաբաթներ տեւող պաշարումի ատեն անօթի՞ էին մնում, համբերութեամբ տանում էին։ Բայց երբ լսում էին թէ ո եւ է անարդարութիւն է կատարել քաղաքում հայութեան վերաբերմամբ, էլ ամբողջ բանակը տակնուվրայ էր լինում եւ դառնում էին ի հարկէ անկարգապահ, ըմբոստ։

Խաղաղ ժամանակ կամաւորը եղել է ուժիմ, շատ ըմբռնող, զուարթ, հաճոյակատար։

Կուի ժամանակ եղել է յանդուգն, անվախ եւ հնարամիտ։ Բաւական է որ իր ազգային արժանապատուութեան ձեռք տան....։

ԴՈԿՏ. Ե. ԿԻԼԻԿԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ԱՇՆԱՆԱՅԻՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

1. ԱՅԳՈՒՄ

Խաղողի այգում քայլում է, անցնում
Շողուն հայացքով իմ [illegible] հարս—
նացուն։
Կոլխոզի այգում, կանգնած իմ կողքին
Իր կամքն է ձուլում բոլորի կամքին.
Խաղող է քաղում եւ հեռն էլ երգում
Ջահել հարսնացուս, ջահել երկրում։
Ցեռոյ կռացած, կթոցում դարսում
Ողկույզ առ ողկույզ խաղողը հասուն,
Ու մեկ էլ ձգում ամբողջ հասակով,
Նայում ինձ ծածուկ թիթի արանքով։
Զույգ սեւ խաղողներ, աչքերը փայլ—
յուն,
Ծիծաղի մի փունջ շուրթերին ծաղկում
Քամու պես ճկուն իրանով իրա
Մինչեւ երեկոյ աշխատում է նա։
Իսկ երեկոյան, մի ծածկոց մեջքին,
Հիւծած արեւի շողերից վերջին,
Մոտենում է ինձ, նայում կարոտով,
Եւ ձեռքս սեղմում [illegible] ձեռքով։
Մենք տուն ենք դառնում ծանոթ ու—
ղիով,
Խաղողն է խառնում պատերի այն
կողմ։
Հասուն քայլերով անցնում է, եր—
գում,
Ջահել հարսնացուս ջահել երկրում։

2. ԱՂՋԿԱՅ ԵՐԳԸ

Ինչպե՞ս ես ծաղկել, երկիր իմ ջահել,
Ինչպե՞ս քո մասին այսօր չը երգել։
Արեւն է թառել [illegible] դալար,
Ոսկի է փռել [illegible]։
Նոր հիւթ է ծծում ամէն մի [illegible],
Ոսկի է հիւսում ամէն մի [illegible]։
Սարերի լանջին նոր դաշտ է, նոր
բերք,
Աշունը պես-պես մրգեր է բաշխում,
Ամէն առաւօտ նոր խինդ է ու երգ.
Ամէն իրիկուն՝ սառոտին է նախշում։
Ինչպե՞ս ես ծաղկել, երկիր իմ ջահել,
Ինչպես քո մասին այսօր չերգել։
Լուսինը վերից ցողում է արծաթ
Մեր նոր տների կտուրի վրայ,
Այգի է դարձել ամէն մի բացատ,
Շուրջպար են կազմել ծառերը ահա։
Եւ դէմքը տուած հովին քո [illegible],
Հիւղեր, քաղաքներ զուգւում են.
փոխւում,
Հսկայ է դառնում ամէն մի առուն.
Հարո՞ւստ ես, հարո՞ւստ, երկիր իմ
շողուն
Ինչպե՞ս ես ծաղկել, երկիր իմ ջահել,
Ինչպե՞ս քո մասին այսօր չերգել։

ՀՌԻՓՍԻՄԷ ՊՕՂՈՍԵԱՆ

ԹՈԼՍԹՈՅԻ ՁՕՆՈՒԱԾ ԹԱՆԳԱՐԱՆԸ

* Լ. Թոլսթոյի մահուան քսանհինգամեակին առթիւ Մոսկուայի մէջ բացուեցաւ իրեն նուիրուած թանգարան մը։ Առաջին սրահին մէջ դրուած են իր մանկութեան վերաբերեալ առարկաները, մինչեւ 14 տարեկանը, ի միջի այլոց բոլոր այն գիրքերը զորս նախընտրած է կարդալ այդ շրջանին։ Երկրորդ սրահը ամբողջութեամբ կը դրուէ իր գլխաւոր գործը, «Պատերազմ եւ Խաղաղութիւն»ը, պարփակելով իր օգտագործած աղբիւրները ու այդ գործէն ներշնչուած բոլոր նկարները։ Միւս սրահները յատկացուած են յաջորդաբար իր կեանքի դանազան շրջաններուն ու գլխաւոր երկերուն։ Սրահ մը յատկացուած է նաեւ իր գործերուն թարգմանութեանց որոնք առ նուազն 60 լեզուներու վրայ կը բաժնուին։

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

ՄԻՈՒԹԵՆԱԿԱՆԸ

Բարեկամ մը ունիմ որուն մտասեւեռումն ու յանկերգն է.

Միութիւնը.

Ամէն անգամ երբ իրեն կ'այցելեմ ան կ'երգէ իր մեղեդին.

— Ի՞նչ պիտի ըլլայ այս ազգին վիճակը, առանց միութեան Անմիաբանութիւնը քանդեց մեր տունը, ինչպէս նաեւ այգին։ Բնաւ անցեալէն դաս առնել չենք գիտեր։ Հնագիտութիւնը ամէնէն կարեւոր ուսումն է Մեր նախարարներուն անմիաբանութեան պատճառաւ կորսնցուցինք մեր դրախտ հայրենիքը։ Մեր կրօնաւորներուն անմիաբանութեան հետեւանքով կտորտուեցաւ մեր ազգը Մեր կուսակցութիւններուն անմիաբանութեան երեսէն պիտի գլորինք ձուլումի անդունդը։ Միութի՜ւն, եղբայր միութիւն։ Միութիւնը զօրութիւն է

Իսկ ես բան մը ըսած ըլլալու համար պարզապէս կ'ըսեմ.

— Այո՛, միութիւնը զօրութիւն է զօրութիւնն ալ միութի՜ւն է, սակայն...

Բարեկամս կը սկսի յորդիլ.

— Անշուշտ, ամէն զօրութիւն միութենէն առաջ եկած է։ Հեղեղները կազմուած են ջուրի կաթիլներէ, ամպերը շոգիներէ, հարստութիւնները [illegible]։ Միակ զօրութիւնը միութիւնն է, միակ միութիւնը զօրութիւնն է։

— Սակայն Հայերս որ այսքան միութիւն ունինք, զուրկ ենք զօրութենէ...

— Անոնք անունով միայն միութիւն են։ Մեր միութիւնները եւ միաբանութիւնները հիմնուած են [illegible] տալու համար անմիաբանութեան։

— Բայց մարդկային իմացականութիւնը չի կրնար համախմբուիլ միակ նպատակի մը եւ գաղափարի մը շուրջ։ Մարդկային միտքը իր անկախութիւնը կ'ուզէ եւ անկարելի է զայն կաշկանդել միութիւն կոչուած բանտին մէջ։ Միութիւնը զօրութիւն է, սակայն շատ անգամ ալ բռնակալութիւն է։

— Եղբայր, խնդիրը պարզապէս մեր Հայոց ազգին փրկութեան մասին է։ Ո՞ր Հայը համաձայն չէ ազգին փրկութեան։ Եւ երբ համաձայն ըլլալով չի միանար, ուրեմն կեղծ է իր միութենականութիւնը։

— Եւ սակայն դուն ինքդ ինչո՞ւ չես միանար որ եւ է հայ կազմակերպութեան ...

— Ի՞նչպէս միանամ, սիրելիս, եթէ մէկուն միանամ, միւսին պիտի չմիանամ... Աւելի միութի՞ւն եղաւ...

Թեպէտ կը մնայ միանալ խմբակցութեան մը որուն ծրագիրին մաս կը կազմէ միութիւնը ...

— Ահա ճիշդ այդտեղ է շուարումս։ Ամէն խմբակցութիւն ալ միութիւն իրեն նպատակ է ընտրած, տարօրինակ ձեւով մը։ Անոնցմէ իւրաքանչիւրը կ'ըսէ — Եկէք, միացէք ինծի դուռս եւ գիրկս բաց են։ Միւսը կը պոռայ. — Պէտք է ինծի միանաք ազգը փրկելու համար։ Ոչ ոք սկզբունքով դէմ է միութեան. գործնականին հողի վրայ սակայն անոնք միութիւնը բանալով կը հասկնան՝ իրենցմէ դուրս գտնուողները ձուլել իրենց մէջ. Դաշնակցականները կ'երգեն — [illegible] բանուոր, [illegible]

ԼԵՒՈՆ ԹՈԼՍԹՈՅ

ՄԱՀՈՒԱՆ 25ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ, 1910 ՆՈՅ. 20

Թոլսթոյի, բնութեան այդ եզական երեւոյթ մարդուն հետ առաջին հաղորդակցութիւնս կը զուգադիպի իր մահուան։

Քսանըհինգ տարուան նահանջ մը ուրեմն կեանքիս մէջ. Սանասարեանի վերջին տարիս կը բոլորէի։ Ցայտնութիւններու, խարխափումներու շրջան մը, երբ պատանէն դուրս փրթող պատանի հոգին կը շլանայ աշխարհի լայնութեամբ լոյսերով, ու կը զգայ նաեւ ցերեկի ու գիշերի յաջորդականութիւնը մեր ներանձնական հոգերուն վրայ։

1910 դեկտեմբերին, Կարնոյ Երիտ. Միութեան նախաձեռնութեամբ կազմակերպուեցաւ սգահանդէս մը, որուն իմաստը շատ աւելի ուշ պիտի ըմբռնէի։ Առիթ տեղի կ'ունենար Լեւոն Թոլսթոյի մահուան առթիւ։ Ազգային վարժարանի ուսուցիչներ խօսեցան ռուս տիտան գրողի կեանքին, գրական վիթխարի արտադրութիւններուն, գաղափարներուն մասին։ Ու թերեւս, այդ օր, առաջին ու վերջին անգամ ըլլալով, հնչեց Արծնեան վարժարանի սրահին մէջ, հայերէն բառերով ռուս յեղափոխական այն շատ յայտնի մահերգը, որ կը սկսի սա բառերով ..

Վի ժերտվոյու փալի վ պռակէ ռոքովոյ

(Դուք զոհ գացիք ճակատագրական մարտին մէջ)

Ցիշողութեանս մէջ թարմ է տակաւին այդ իրիկուան պատկերը։ Մայր վարժարանին հինաւուրց սրահը, քարիւղի լապտերներու աղօտ ու աղօտ լոյսին տակ։ Կիսախաւարին մէջ լուրջ դէմքերու ընտանութիւնը դեռ շուրջս է, անհաւատալի։ Ու կը զուշակեմ նաեւ երիտասարդ Վրացեանի սիլուէթը, հան, վերը, բեմին վրայ։

«Թոլսթոյ...Թոլսթոյ...» Ընդարձակ դահլիճին գիշերուան մէջ այդ օտարոտի անունը բամբ ու թաւ հեծմանք մը կը տարածէր. այդ անունը կ'օրօրուէր ռուս մահերգին խոր ու յամր կշռոյթին վրայ։ Հոգեբանական վայրկեան մը՝ ուր երբեմն մեր միտքը կը հիպնոտանայ դեռ անծանօթ, նորայայտ հմայքի մը շլացումէն։

Այդ օրերուն ճիշդ է որ ինչպէս Թրքահայ տարեկից երիտասարդներէն շատեր, ես ալ տակաւին նոր առիթ կ'ունենայի դէմ դիմաց գալու ռուս գրականութեան խռովքին հետ։ Ապահովաբար մեզմէ շատերուն համար օրհնական ցնցում մը եղաւ այդ առաջին մերձեցումը։

Ինչո՞վ սնած էինք մինչ այդ։ Պոլիսը մեզ ներարկած էր Փարիզի ջերմանոցային գրականութեան պատուաստը։ Քանի՛ պոլսահայ գրողներ գինովցած էին գրեթէ ֆրանսական արուեստի փրփուրով, առանց ճանչնալու իրական գինին։ Այդ փակ, կարծ սալոնաբոյր օդը կը ներշնչէինք. մենք, նորագարթ պատանիներս ալ, երբ յանկարծ, 1908ի սահմանադրական անակնկալը փշրեց ապակիները, դուռներ բացաւ նոր ճամբաներուն վրայ.

Ռուս գրականութեան հետ մեր շփումը ուրեմն կատարեալ կլիմայափոխութիւն մը եղաւ։ Տափաստաններուն կոյս ու տենդահար հովը կը սկսէր անցնիլ մեր վրայէն։ Ազգերուն ծառերու նման հիւանդ եղանք, փրկարար խռովքներով։ Անմարիս ու մարդկային արուեստը ճանչցանք, այն որ մեզի կուտար կենսական ու առոյգ հարցերուն զգայնութիւնը մերկ, [illegible] միտքերուն յուզումը մեր հոգիի մատներուն տակ։

Այսպէս, լեռ բարձրանալու նման սկսանք մագլցիլ հիւսիսի դժուարին մտածումէն վեր։ Գորքի, Թոլսթոյ, Տոսթոյեվսքի, Անդրեեւ... իւրաքանչիւրը տեսարան մը, խորխորատ մը, հորիզոն մըն էր մեր առջեւ, մեր քայլերը, նոյնքան մեր աչքը ապիկար կը մնային գրկելու ու չափելու զիրենք...

Հայեւանգասի այդ իրիկունէն վերջ միայն սկսաւ իմ պարբերական ուխտագնացութիւնս դէպի այն գաւառը, որ կը կոչուի Թոլսթոյ։ Ինչո՞ւ չըսել իմացական հայրենիք, զոր մեր գրողները առեցեր, լայնցուցեր են, իւրաքանչիւրը՝ ներկայանալով իբրեւ նոր համայնապատկեր մը։

Քսանըհինգ տարի, այնուհետեւ, ընդհատ ընդհատ, ճաշակած եմ Թոլսթոյի գործը, երբ առիթը ներկայացած է։ Ամէն նոր ընթերցում ինծի կը բանայ նոր լայնք մը իր հոյակապ գործէն ներս. ամէն նոր փորձ իր շուրջը դառնալու ինծի կը զգացնէ իր մեծութիւնը

Ինչպէս ամէն մեծ գրողի գործ, Թոլսթոյի գրականութիւնն ալ, կայուն ու փակ եզրեր չունի. զինքը կ'ըմբռնենք, կը գնահատենք համաձայն մեր տարիքին, համաձայն մեր հոգեկան փորձառութիւններուն։ Մեծ են ու ճշմարիտ այն գործերը՝ որ տարուէ տարի, մեր կեանքի յաջորդական փուլերուն, միշտ նոր բան մը ունին ըսելիք. ես այդ տպաւորութիւնը ունեցած եմ ի միջի այլոց Թոլսթոյի առջեւ։

Օրինակ, իր մահէն քիչ վերջն էր երբ կարդացի իր «Ցարութիւն»ը։ Մէկը այն գրքերէն, որոնք մեր ներքին կեանքին դէպքերը, արկածները կը կազմեն. հազուադէպ պատահա՞ր սակայն .

Կարելի է՞ կարդալ այդ գիրքը, առանց ապրելու անոր հետ։

Այդ գիրքը փակելէ վերջ, կարելի՞ է այլ եւս մոռնալ Քաթիւշա Մասլովան կամ իշխան Նեխլիւտովը, նոյն իսկ տարիներ անցնելէ վերջն ալ։ Ոչ, անոնք կը մնան այլ եւս մեր աչքին իրական տիպարներ, որ ապրեր են ու սերտօրէն խառնուեր մեզի. կարծէք ապրած ենք իրենց հետ, իրենց կեանքի եղերական ու ծանրակշիռ [illegible] ...

— Ես տեսայ, հաւատացէք, բարեկամներ, տեսայ Նեխլիւտովը, գարնանամուտի գիշեր մը ... կեցած էր պատշգամին վրայ, մինչ իր մտածումները գայթող թռչուններ՝ կը թեւածէին իր շուրջ անհանգիստ թեւթափներով Հոն հեռուն, դաշտին խորը [illegible] մը կը փչէր, կը քայքայէր [illegible] առարկայը։ Նոյն սահմանային, [illegible] գարնանամուտի խռովքը կար իր կուրծքին տակ։

Տեսայ Մասլովան, գիշեր մը, կայարանի մը ամայի քարափին վրայ սպասելով գնացքի մը. ու գնացքը [illegible] լոյսի ու մութի խուրձեր [illegible] ցան լքուած աղջկան վրայէն, [illegible] հեւասպառ, [illegible] առուհանէ պատուհան, կը փնտռէր [illegible] կը, Նեխլիւտովը, որ սակայն ուրիշ սպաներու հետ հաճոյքի [illegible] շուրջ, այդ պահուն, հեռու էր իրմէ [illegible] Քաթիւշայի պաղատագին [illegible] .. Ու գնացքը մեկնեցաւ [illegible] կային գլգլեակը թողուց

...մէջ մնանք, յառաջ գնանք» Հա-... մանաւարմները կը յանկերգեն — «Գործաւորներ, բոլոր երկիր-[ներու] միացէ՛ք» Միլիոնաւորներ ...երգին — «Տուր ինծ քու ձեռքդ, ...ենք մենք, որ մրրկաւ լինք ...ած»: Հնչակեանները ունին ի... կարապի երգը.

— «Մենք միանալով կ'ուզենք մեռ-[նիլ]» — ...բարեգործականը կը ճչայ — ...թիւնը մեր պաշտօնաթերթին ...ն է Բասմ Փրանք է տալ կը... կանխիկ վճարումով»: Ռամկ-

— Ազատականները կ'երգեն ...միութիւն ալ ձեռք ենք, երկ... ...մեծ միութենական խմբակցու-[թիւ]ներու առջեւ ... Ա՜հ, եթէ ...ունենայի, ես ալ իմ երգս պիտի [երգ]էի

— Բայց դուն սիրուն ձայն մը ու-[նիս] ... բուռական յուզող կ'երգես ամի-... «...երգը, եղբարք» երգը.

— Անմխիթարութեան սա ղմոխա... ...ամերգին մէջ իմ ձայնս ո՞վ պի-[տի լսէ] ...

— Եթէ մարդ չլսէ, գոնէ Հոգին կը [թեթեւ]նայ.

...բարեկամս սկսաւ երգել իր սա... ...մէջ Դրացիները, որոնք ամէն ...եւ տխրութեան էին, սկսան ...եցին իրեն, ուզանի մը չուրջը: ...բարեկամիս բաժ...

— Գոնէ միացած ենք ուտելու, խմե-[լու] եւ երգելու համար:

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

Լ. ԹՈԼՍԹՈՅԷՆ

Խօսակցութիւն հօր եւ զաւկի միջեւ

— ○ —

Զ.- Հա՛յր, ինչո՞ւ համար եղէկ... ...այր Միխայիլը այնպէս ուրախ ...պատերազմի քաղաքին եւ միշտ կ'եր-[գ]է

Հ.— Որովհետեւ ... զինուորական ծառայութեան մէջ

Զ.— Սակայն լա՞ւ կ'ըլլայ իր ...զինուորութեան մէջ:

Հ.— Ոչ հաւանաբար:

Զ.— Այն ատեն ինչո՞ւ կ'ուրախա-[նայ]: Եւ ի՞նչ պիտի ընէ իբրեւ զին-[ուոր]:

Հ.— Կը բնակի քաղաքը, զօրանոցի [մէջ]

Զ.— Իսկ ի՞նչ պիտի ընէ զօրանոցի մէջ:

Հ.— Կը սորվի հրացան արձակել, ...հարուածել, ...թշնամիները սպաննել.

Զ.— Ի՞նչ է հայրենիք

Հ.— Այն երկիրն է, ուր կ'ապրինք.

Զ.— Սակայն այդ երկիրը մե՞րն է

Հ.— Լաւ կ'ըլլար՝ եթէ մերը ըլ-[լար], բայց մենք ոչինչ ունինք:

Զ.— Ուրեմն որո՞ւնն է այդ ամ-[բո]ղ հողը:

Հ.— Հարուստներուն եւ կալուա-[ծա]տէրերուն:

Զ.— Այն ատեն ինչո՞ւ Միխայիլը [պէ]տք է պաշտպանէ այդ օտար հողը: ...չէ՞ որ մենք չենք կրնար օգտա-[ուիլ], երբ ամբողջ հողը կը գտնուի [հար]ուստներուն ձեռքը:

Հ.— Ճիշդ է: Եթէ մենք ունենա-[յինք] աւելի հող, աւելի լաւ կ'ապրէ-[ինք]

Զ.— Ինչո՞ւ այնքան հող չենք առ-[ներ], որքան պէտք է մեզի համար:

Հ.— Որովհետեւ հողը նուէր չեն տար: Եւ դրամ ալ չունինք որ առ-նենք

Զ.— Հա՛յր, իսկ անոնք որ կ'... [ապ]րին քաղաքներուն մէջ, անոնք ալ ...չունին

Հ.— Անոնք բնաւ չունին, բոլորո-վին աղքատ են:

Զ.— Կը տեսնե՞ս, Հայր, ... Բայց եթէ աղքատ..., ...չատ են, ինչո՞ւ այնքան հող չունին, որքան պէտք ունին:

Հ.— Չեն տար: Իշխան... զինուոր կը գրկեն

Զ.— Եւ ինչո՞ւ զինուոր կը գրկուի:

Հ.— Որպէսզի հրացանագործ... պաշտպանեն ան որ հող կը գրաւէ:

Զ.— Հը՞մ: Բայց այդ պատճառով չէ՞ն բանտարկեր զինուորները,

Հ.— Ի՞նչ բանտարկութիւն, ընդ-հակառակն կը վարձատրեն:

Զ.— Կը տեսնե՞ս: Կը յիշեմ որ երբ Պետրոսը ... հինգ տարի բանտ... դատապարտեցաւ ... Իսկ ... ները մարդ կը սպաննեն ...տարուին ... զինուորները ... կը կրակեն մեր զոյգ վրայ:

Հ.— Որովհետեւ անոնց այդպէս կը հրամայեն սպաները: Այդպէս պիտի հրամայեն նաեւ Միխայիլին:

Զ.— Արդեօք Միխայի՞լն ալ պիտի կրակէ մեր վրայ:

Հ.— Անշուշտ, ինչպէս բոլոր զին-ուորները

Զ.— Այն ատեն Միխայիլը ինչո՞ւ զինուոր կ'երթայ:

Հ.— Որովհետեւ եթէ չերթայ ինք իր կամքով, կուգան ուրիշ զինուոր-ներ եւ կը տանին բռնի

Զ.— Եւ այդ զինուորները հա-րուստներու զաւակներ՞ն են:

Հ.— Ի՞նչ հարուստ: Բոլորն ալ աղքատի զաւակ են, ինչպէս մեր Մի-խայիլը

Զ.— Այն ատեն ինչո՞ւ կ'օգնեն հա-րուստներուն, եւ ոչ աղքատներուն:

Հ.— Այդպէս հրամայուած է ի-րենց:

Զ.— Սակայն ինչո՞ւ մտիկ կ'ընեն հրամայողներուն:

Հ.— Որովհետեւ եթէ մտիկ չընեն, այն ատեն կը բանտարկուին կամ կը գնդակահարուին:

Զ.— Ո՞վ կը գնդակահարէ զանոնք, սպանե՞րը:

Հ.— Ո՛չ, միւս զինուորները.

Զ.— Բայց չէ՞ որ միւս զինուոր-ներն ալ աղքատի զաւակներ են իրենց պէս:

Հ.— Ճիշդ է:

Զ.— Լաւ, եթէ անոնք ալ մտիկ չընեն սպաներուն, այն ատեն ի՞նչ կը պատահի

Հ.— Այն ատեն ... այս ... այն ա-տեն ...

Զ.— Այն ատեն այլ եւս ոչ ոք զին-ուոր կ'երթայ, այլ եւս զինուորներ չեն ըլլար, ով որ հողի պէտք ունի, կ'երթայ կը մշակէ, կ'առնէ հողին բերքով, եւ մարդիկ այլ եւս չեն սպաններ զիրար, եւ բոլորին համար լաւ կ'ըլլայ:

Հ.— (Խորասուզուած) Այո՛, ինծի կը թուի որ ճիշդ կը դատես:

[illegible]

Ատամնաբոյժը.— Կը ցաւի՞ ... կը-կի՞ն կը ցաւի ... ուրեմն կը նշանակէ թէ բերանդ փճացած է:

Ատամնաբոյժը.— Ըսէք խնդրեմ ... ալ գեօք լեզուն ալ միասին փճացա՞ծ է:

ԹՈԼՍԹՈՅԻ ԿԵԱՆՔՆ ՈՒ ԳՈՐԾԸ
(ԻՐ ՄԱՀՈՒԱՆ 25ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ)

— ● —

Կոմս Լէօն Նիկոլայեւիչ Թոլսթոյ ծնած է 1828ին, Եասնայա Փոլիանա (Թուլա) եւ մեռած 1910 նոյ. 20ին [illegible]: Տասնըհինգ տարեկանին Վոլթէր եւ Ռուսօ կը կարդար: Թէեւ քրիստոնեայ, 19 տարեկանին այլ եւս չէր հաւատար եկեղեցիին Ուսանողական կեանքը եղաւ փոթորկալից, մենամարտներով եւ զինարբուքներով: 1847ին ձգեց համալսարանը եւ հաստատուեցաւ Եասնայա Փոլիանա, գիւղացիներուն մէջ ապրելու եւ անոնց օգտակար ըլլալու համար: Բայց այս ծրագիրը ձախողեցաւ եւ Թոլսթոյ 1851ին Կովկաս գնաց, ուր պաշտօնի կոչուեցաւ իբրեւ թնդանօթաձիգ ենթասպայ:

Իր առաջին գործը, «Մանկութիւնը», հրատարակուեցաւ 1852ին, Փեթերպուրկի մէկ հանդէսին մէջ: Ղրիմի պատերազմին ատեն նշանաւոր հանդիսացաւ Սեվաստոպոլի մէջ եւ նշանաւոր ու գորովալի հրամանատար: Յետոյ Փեթերսպուրկ փոխադրուեցաւ, իսկոյն եւեթ հրատարակելով «Երիտասարդութիւն», «Հանդիպում», «Երկու Հուսարներ», «Սաղախները», «Արշաւանք», «Սեւաստոպոլ» եւն.:

1858ին արտասահման անցաւ, այցելելով Զուիցերիա, Ֆրանսա եւ Գերմանիա: Այս առթիւ գրեց «Լիւցերն», «Ալպեր», «Երեք Մահեր», «Ազնուականութիւն»: Ռուսաստան վերադարձաւ նորտերու ազատագրութենէն քիչ առաջ: Իր գիւղին մէջ հաստատեց տիպար դպրոց մը՝ գիւղացիներու համար, հիմնեց մանկավարժական հանդէս մը եւ դարձաւ հաշտարար դատաւոր:

1862ին ամուսնացաւ Սոնիա Պէրսի հետ եւ ունեցաւ 13 զաւակներ: Ընտանեկան անդորրութեան մէջ էր որ գրեց «Պատերազմ եւ Խաղաղութիւն» (1864—69), պատկերներ՝ Նափոլէոն Ա.ի ժղած պատերազմներէն եւ «Աննա Քարէնինա»: (Երկուքն ալ հայերէնի թարգմանուած):

1874էն սկսեալ խոշոր հարցական մը կը տանջէր իր միտքը — «Ինչո՞ւ»: Կ'ուզէր իմանալ կեանքի գաղտնիքը: Բարոյական ծանր տագնապէ մը յետոյ, զոր նկարագրած է «Իմ խոստովանութիւնս» գրքին մէջ, (1879—1882), Թոլսթոյ քաշուեցաւ աշխարհէն, սկսաւ արօտ վարել եւ ձեռական աշխատանք կատարել: Միեւնոյն ատեն հրաժարեցաւ իր ստացուածքներէն: Որոշած էր դուրս չելլել գիւղէն: Բայց, հակառակ իր ձեռական աշխատանքին, չլքեց գրիչը: Հետզհետէ գրեց «Իվան Իլիչի մահը» (1884—86), «Կրէյցերեան Սոնատը» (Թարգմանուած հայերէնի), «Տէրը եւ ծառան» (Թատերախաղ, 1895), «Տէր եւ ծառայ», «Ի՞նչ է Արուեստը» (1898), «Յարութիւն» (Թարգմանուած հայերէնի), «Շէյքսփիրի եւ տառմի մասին» (1906), բազմաթիւ ժողովրդական պատմութիւններ եւ փիլիսոփայական ու բարոյագիտական գործեր, — «Ի՞նչ է իմ հաւատքս», «Աւետարաններ», «Եկեղեցին եւ պետութիւնը», «Փրկութիւնը ձեր մէջ է» եւն.:

1910ին Սինոդը բանադրեց Թոլսթոն իբրեւ հերձուածող եւ անաստուած: 1910 նոյ. 10ին Թոլսթոյ գաղտնապէս հեռացաւ իր տունէն, բոլորովին առանձին ապրելու համար, բայց չատ չանցած մեռաւ, թոքերու բորբոքման հետեւանքով:

1926ին հրատարակուեցաւ անգլիերէն թարգմանութիւնը իր անտիպ մէկ վէպին, «Դեւ»: Ուրիշ անտիպ գործ մը, «Հէտոր Քուզմիչի գաղտնիքը», ֆրանսերէն հրատարակուեցաւ 1925-ին:

Երկար ատեն անտեսուելէ, նոյն իսկ արգելքի կամ գրաքննութեան ենթարկուելէ յետոյ, խորհրդային իշխանութիւնը վերջին տարիներս հարկ զատեց խոնարհիլ այս բացառիկ տաղանդին առջեւ եւ անոր ամբողջական գործերուն հրատարակութեան ձեռնարկեց, մահուան 25ամեակին առթիւ:

Այս առթիւ սարքուեցան մեծ հանդէսներ, Ռ. Միութեան բոլոր կեդրոններուն մէջ:

Իբրեւ գրագէտ կարեւորութիւն չէր տար գեղարուեստական պահանջներուն: Իր գլխաւոր վէպերուն մէջ ռուս ժողովուրդն է որ կը խլրտի, կը հեւայ իր անցեալով, տառապանքներով, տենչերով: Հաւասար յաջողութեամբ կը պատկերացնէ ոչ միայն գլխաւոր հերոսները, այլ եւ երկրորդական տիպարները: Իր փիլիսոփայութեան հիմնական սկզբունքն էր «չարին չարով չդիմադրել»: Արդի քննադատութիւնը միջակ տեղ մը կուտայ իրեն, իբրեւ փիլիսոփայ

Պուլկարացած հայ գրագէտի մը յայտնութիւնները եւ ցաւութիւնները

— ● —

ԽՄԲ.— Պուլկար կառավարական թերթը, Նովի Տնի տեսակցութիւն մը ունեցած է փրոֆ. Ս. Պալապանովի հետ, որ ծագումով Հայ է, ծանօթ է, մասամբ, մեր գրադարանին, եւ պուլկար մտաւորականութեան տիրական դէմքերէն մէկն է:

— Ի՞նչ խօսինք գրագէտի մասին. չէ՞ք տեսներ թէ ի՞նչպէս մեր մէջ, աչքերը պիտի հանեն այն գրագէտին, որ, թէեւ, պարտքերու տակ, երդիք մըն է շինած իր գլխուն վերեւ: Ու ոք կը տեսնէ մեծ տուները ...

— Կը յուսամ որ ինծի պիտի ըսէք հետաքրքրական բաներ այն շրջանակի մասին, ուրկէ սերած էք:

— Այո՛, նոյն իսկ աւելի քան հետաքրքրական: Հօրս պապը, անուանի Մանօ (Մանուկ) Քէհեան, Փոքր Ասիոյ խորերէն է: Ան մեծ հարստութիւն մը վաստկեց շինելու համար ստորերկրեայ պարտէզներ, որպէսզի ջերմութիւն ու խոնաւութիւն տեւական ըլլան: Գալով Սկիւպ, Մէճլիսի նախագահ կ'ընտրուի: Բոլորը յարգանքով, սիրով եւ մեծ երկիւղածութեամբ կը նային իրեն ... Ան մէկն է Սկիւպի վարժարանի գլխաւոր հիմնադիրներէն, ինչպէս կը պատմէ Վ. Քրնչեվ, իր աշխարհագրութեան եւ Մակեդոնիոյ նկարագրութեան մէջ: Ազգային դատաւորի նման բան մըն էր, որովհետեւ Թուրքերը եւս անոր հանդէպ այն զգացումները ունէին, ինչ որ Պուլկարները:

Այն միջոցներով որոնք խնայուած էին իր երեւակայական ստորերկրեայ պարտէզներով Ակնայ մէջ (Թրքահայաստան), ան Սկիւպի մէջ կը գնէ քանի մը ագարակներ:

Այդ ժամանակամիջոցին իր աղջիկը՝ Զոյցա (Զարուհի՞), որ ամուսնացած էր այլազգի սառակ եւ խիզախ վաճառականի մը հետ, մնացած էր Պոլիս, բոլորովին զուրկ ապրուստի միջոցներէ, մանուկը ձեռքին հայրս

Ետքը Զոյցա մեծ մայրիկը: Մայրս մեռաւ վաղաժամ. գրեթէ ոչինչ կը յիշեմ իրմէ: Զիս խնամեց Զոյցա մեծ մայրիկը ու ինծ երգեց միշտ նոյն ժողովրդային երգերը — հայերէն լեզուով, անշուշտ, որովհետեւ ան պուլկարերէն չէր գիտեր:

Հայրս — Սկիւպի երկրագործական դպրամատան տնօրէնը, յետոյ՝ փաստաբան եղաւ, իսկ ագարակները կը կառավարէր նոյն մեծ մայր Զոյցան:

Մեծ ընտանիք մը եղանք: Ամէն ինչ կախում ունէր Զոյցա մեծ մայրիկէն: Լեցունկեկ եւ ուժեղ կին մըն էր: Մէկ ուսին վրայ հեռադիտակ, միւսին՝ հրացան: Յաճախ կը նստէր Օմէր Փոլէի մէջ մեր ագարակին չարտաքը եւ անկէ կը դիտէր աշխատաւորներն ու աղջիկները՝ որոնք կ'աշխատէին դաշտին մէջ: Եւ, ատեն ատեն, կը պարպէր, ապշմայով, անոնց վրայ, որոնք բաւ իրեն, չէին աշխատեր: Իր հեռադիտակը անվերջ կը դարձնէր ամէն կողմ: Յաճախ կը խնդրէի իրմէ չկրակել, որովհետեւ կրնար մէկը սպաննել ..

— Ոչ ոք պիտի սպաննեմ, որդի՛: Եւ եթէ հանդիպի մէկուն, թէթեւ պիտի զարնէ. առնմա է սարկա: Այլա-

ԹՈԼՍԹՈ ԳԻՒՂԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ԱՏԵՆ

պէս չեն աշխատիր: Միայն դէշերուն կը կրակեմ: Իսկ աշխատողներուն կը ներեմ ամէն ինչ: Եթէ կակուղ երեւաս, զիջող ու բարի երեւաս, ալ աւելի կը լուանայ եւ կ'ամչնայ գէշ ըլլալէ ...

Հօրս բոլոր ամուսնութիւններէն ծնած ենք 24 զաւակներ, մանչ ու աղջիկ: Ես առաջինն եմ: Բոլոր աղջիկները մեռած են: Իսկ մանչերէն ողջ մնացած ենք միայն վեց եղբայրներ, — ես, Երիսթօ, Աթոյեան, Քոյին, Լազար, Մանչօ ... Մանչօն հերու աւարտեց ժիմնազը Քրալիւէվանի մէջ, ու չեմ գիտեր թէ այժմ ինչ կ'ընէ: Չեմ գիտեր նոյնպէս թէ ինչ կ'ընեն իմ միւս եղբայրներս: Իսկ առանցմէ մէկուն՝ Լազարի հետ երբեք չինչած չենք միեւնոյն օդը. այժմ ան ամուսնացած է, ու միշտ սապէս կը գրէ ինծ. — «Սիրելիս, կեանքիս մէջ երբեք չտեսած եղբայրս ... Թերեւս անդրաշխարհի մէջ իրար պիտի տեսնենք» ...

Եղբայրներէս չորսը Սկիւպ կը գտնուին ու միայն մէկը, Նիքոլա Պալապանով, որ դերասան է Ազգային Թատրոնի, քովս է (Սոֆիա). յաճախ իր հետ եմ, բարեբախտաբար: Միւսին համար, միայն երբ կը խորհիմ, տառապանքիս ու յանցաւորութեան զգացումէն կը չարչարուիմ: Յետոյ ի՞նչպէս դարձայ գիւղական շրջիկ նպարավաճառ Իբրեւ [illegible] պատանի, Սելանիկի գիմնազիոնը երկու՝ իսկ Սոֆիայինը մէկ տարի հետեւելէ վերջ, թէ ինչպէս հայրս ու ես անձամբ թաղման ծէսն ըրինք թաղեցինք քոյրս՝ Սլավեանքան, որովհետեւ քահանաները թաղման դրամը նախապէս ուզեցին՝ մինչ մենք ամէն ինչէ զուրկ մնացեր էինք,— այս բոլորը նկարագրուած են, մանրամասնօրէն, կենսագրութեանս մէջ ...

Ամուսնացած եմ եւ երկու աղջիկներ ունիմ: Օրինաւոր փրոֆէսէօր եմ պետական համալսարանի դասական բանասիրութեան: Ճիշդ քսանըհօթը տարիներէ ի վեր փրոֆէսէօր եմ: Ամսական 8500 լէվա կը ստանամ: Ուրիշ ոչ եւ է եկամուտ չունիմ: Երբեմն փոքր աշխատավարձ կը ստանամ՝ որ եւ է յօդուածի համար. բայց գործերուս մեծ մասը անվճար կ'առնեն, իսկ ես կ'ամչնամ ուզելը»:

Կ'ընդհատենք խօսակցութիւնը Հեռախօսը կը հնչէ. Պալապանով կ'երթայ հեռախօսին քով ու կը նստի: Ոչ ոք կայ: Կը չարունակէ նստիլ: Կ'առնէ լսափողը. ո՞վ կը հնչեցնէ: Դէ՛հ, լաւ: Տուէք իրեն անոր հեռախօսը: Դրկէն ոչ ոք կայ: Կը վերադառնայ:

— Ձեր շրջանակը ի՞նչ ազդեցու-

(Շար.ը կարդալ Դ. էջ)

...ղալիթին տակ: ...նայ դեռ վերենք դատարանը, ...բանար, ու Սիպերիոյ ճամբաներ-[ու] վրայ, անկումի, ողջումի, յա-...թեան դահավէժներուն ու վերելքներուն վրայ, իրենց մէջ տեսնելով ...հկային ճակատագրին ողբերգութիւնը ...

...որովհետեւ, տասնեակ տարիներ ...հանդիպեցայ կերպին իրենց, ...անկարելի պաստառին վրայ, ան-...մը լուռ, համր, ուրուային, ...ած մը՝ խօսուն, տարբեր կենդանութեամբ բաբախուն ..

...կարող եմ ճշդել թէ իմ այս հան-...ումներէս ո՞րը աւելի կենդանի ու ...տառապանքներներ թողած է մէջս: ...ն անդաճուն անոնք կը խօսէին ...կը ժպտէին մտերմօրէն, հին ...նոթներու նման, քաղցր եւ հին՝ ինչ-[պէս] ...նոտանի յիշատակներ.

Որովհետեւ արուեստի բոլոր իրագործումները,— վէպ, շարժապատ-[կեր], նկար,— այն նշանակութիւնը ...ունենան մեզ համար, ինչ իմաստ որ ...անոնց մեր երեւակայութիւնը. Առանց մեր Թաքուն մասնակցութեան, անոնք չեն կրնար թափանցել ու նոյնանալ մեր տեսլական մը-տատիպարներուն հետ:

Բայց Թոլսթոյի մը մօգական գըրիչը կրնայ միայն մեր ամուլ ժայռերէն արցունք խլել ու մեր կոյր հոգիին տալ անդրերկրական այդ տեսութիւնը

X

Ու իր մահէն քսանըհինգ տարի վերջ, այսօր, մեզի առեղծուածային չեն թուիր այն պարագաները որոնք փութացուցին իր վախճանը:

Անշուշտ, ծանօթ ըլլալու են չատերուն իր մահուան այդ պարագաները:

1910 նոյեմբերի գիշեր մը, ան 82-ամեայ ծերունի կը լքէ Եասնայա Փոլիանայի իր կալուածը, ե՛ւ կին, ե՛ւ զաւակ, եւ հանգիստ ու հեռանալ կը փախի, կը հեռանայ, ինքն ալ չգիտէ ուր ... Երեւակայելու է արդարեւ այդ ծերունին՝ ռուս տափաստաններու ձիւնապատ ճամբաներուն վրայ, մինակ, հովին ու ցուրտին դէմ. Դէպի նոյեմբեր 20, ան կ'իյնայ հիւանդ կայարան մը, Աստափովօ, արդէն ուժասպառ, հիւանդ եւ հոն, նոյեմբեր 20ին կը վախճանի:

Բայց ինչո՞ւ այդ փախուստը:

Որքան ժամանակ իր ընտանեկան ներքին կեանքը անծանօթ էր, այդ յուսահատ որոշումը կը մնար անմեկնելի. ծերունիի մը քմա՞յքը արդեօք, կամ Թոլսթոյական հրաժարումի գերագոյն արարք մը գուցէ: Կարելի էր մեկնել զայն ուրիշ պատճառաբանութիւններով:

Բայց երկու տասնեակ տարիներէ ի վեր լոյս տեսան բազմաթիւ գիրքեր մօտէն ճանչցողներու, իր իսկ աղջիկներուն, իր եւ կնոջ օրագրութիւններէ արդէն հանրային սեփականութիւն դարձած. Այդ փաստերու լոյսին տակ Լ. Թոլսթոյի ներքին ընտանեկան կեանքը մերկացաւ իր բոլոր թաքուն ծալքերով

Այսօր գիտենք այլ եւս որ Թոլսթոյ իր տունէն ներս տառապեցաւ, ինչպէս քիչ հանճարներու վիճակուած է: Ամէնէն աւշադրաւ, ցաւագին դրուագը այն թիւրիմացութիւնն էր որ ընկաւ տասնեակ տարիներու ընթացքին, խորացաւ իր եւ իր կնոջ Սոնիա Անդրէեւնայի միջեւ, կեանքի վերջին շրջանին դառնալու համար անհաշտելի, խուլ տագնապ մը:

Երկար պիտի ըլլար վերլուծել այդ հակամարտութեան ծալքերը. խառնուածքի ու մտայնութեան տարբերութիւն՝ անտարակոյս. բայց վերջ ի վերջոյ աշխարհայեացքի, տարբերկերպի, բարոյական հայեցողութեան հիմնական տեսակէտներ որ խորացուցին վէհը:

Որքան ժամանակ որ Թոլսթոյ դեռ գրող մըն էր ու դեռ բարոյական հարցերու հետքը չէր սկսած իր մէջ, կինը կրնար հասկնալ զինքը, հետեւիլ իրեն ու չփուժը առնել:

Բայց Թոլսթոյ, որքան տարիքը կը յառաջանար, նոյնքան կ'այլափոխուէր, կ'ունենար բարոյական վերածնունդ մը: Աշխարհայինը, գործնականը, անցաւորը կը լքէր դառնալու համար մարդկային, մնայուն ու յաւիտենական հարցերուն:

Դեռ 1890ին Թոլսթոյ կը գրէր իր օրագրին մէջ:

— «Ես աշխարհ եկած եմ եւ պարտիմ ապրիլ ոչ թէ ընտանիքիս համար այլ Աստուծոյ համար»:

Այս բարոյական կեցուածքը անհասկնալի էր իր կնոջ, որ դեռ 1862-ին այսպէս արտայայտուած էր.

«Ան — Լ. Թոլսթոն — զիս նորկանքներու կ'ենթարկէ իր ժողովուրդով: Պէտք է նախընտրէ իր ընտանիքը — զոր ես կ'անձնաւորեմ,— կամ ժողովուրդը, զոր ջերմօրէն կը սիրէ,— մէկն ու մէկը: Անիկա եսասիրութիւն է, գիտեմ, բայց այս աս է ...»:

Ահա կնոջական ինքնասիրութիւնը, եւ ընտանեկան եսասիրութիւնն էր որ խոտոր կը համեմատէր Թոլսթոյի այլասիրական ձգտումներուն հետ: Եւ երբ այդ հակումը սկսաւ արտայայտուիլ գործնական քայլերով, այսինքն երբ Թոլսթոյ անշահախնդրօրէն իր գրական երկերը տրամադրեց ի նպաստ հանրային նպատակներուն, երբ իր դուռը բացաւ ջերմեռանդ գաղափարակիցներուն առջեւ, կնոջ վրդովումը պոռթկաց:

Ան կ'ենթադրէր որ Թոլսթոյ իր բազմանդամ ընտանիքը — 13 զաւակներ— կը զոհէ իր վերացական գաղափարներուն:

Ու վէճեր, նեղմիտ հաշիւներ, ու հակողութիւն ու ջղայնութեան նոպաներ, ու ներքին տեսարաններ, որոնք բարոյապէս կը տանջէին մեծ մարդը:

Մինչեւ որ ան յանդգնեցաւ հասուն վճռական որոշումին:

... Մեզի ներելի չէ անշուշտ քննել ու դատել մարդիկ. զիրենք հասկնալն իսկ այնքան դժուար է:

Բայց Թոլսթոյի կեանքին առջեւ, հարկադրուած ենք եզրակացնել, ափսոս, թէ խաչալը՝ աշխարհիս մէջ՝ խաչ մըն է յաճախ, ու ցաւագին հարցական մը՝ երազ, իրականութիւնը հաշտեցնելու փորձը՝ որ մեծ կակներուն տրուած է միայն:

Փ. ՍԱՆԱՍԱՐ

T. S F.
ԿՈՄԻՏԱՍԻ ԳՈՐԾԵՐԸ ԱՆԹԵԼՈՎ

— ● —

Ի յիշատակ ողբացեալ եւ անմոռանալի Վարդապետին, «Կիլիկիա» երգչախումբը, ղեկավարութեամբ Գ.Մ. Ալէմշահի եւ մասնակցութեամբ Օր. Ի. Գիւլպիւլեանի, պիտի երգէ Վարդապետին գործերը Poste Parispen կայանէն (312 m. 8), կիրակի 8 դեկտեմբեր, առաւօտեան ժամը 9.45էն մինչեւ 10:

Poste Parisienը լսելի է նաեւ արտասահմանէն:

Երգերէն առաջ, յայտնի երաժիշտ եւ P.P.ի տնօրէն M. Mathieu, համառօտ կերպով պիտի խօսի «Հայ ժողովրդական երաժշտութեան» եւ Կոմիտաս վարդապետի մասին:

Զրոյցներ կը հրէին նաեւ ոսկիի արտածումը արգիլելու մասին:

*** Իրազեկներ գիտել կու տան թէ՝ մէկ միլիառ ֆրանքի նոր փոխառութիւն մը պիտի գոյանայ, եթէ ընդունուի հանգստեան թոշակներու անտուկի ծրագիրը, ինչպէս կը պահանջեն ձախերը:

Ֆրանսա-գերմանական բանակցութիւններ

Քաղաքական շրջանակներու մէջ մեծ կարեւորութիւն կ'ընծայեն Պերլինի ֆրանսական դեսպանին եւ Հիթլէրի տեսակցութեան, որ տեւած է երկու ժամ: Այս տեսակցութենէն անմիջապէս վերջը, Փարիզի գերմանական դեսպանը Պերլին հասաւ, կացութեան մասին խորհրդակցելու համար:

Ֆրանսական մամուլը երկու մասի բաժնուած է այս տեսակցութեան արդիւնքի մասին: Շատ մը թերթեր որ եւ է բարիք չեն սպասեր, իսկ ուրիշներ բարենշան կը համարեն երեւոյթը:

Գերմանական թերթերը աւելի բաց կը խօսին, թէեւ մեծ հաւատք չունին որ կարելի ըլլայ լուրջ համաձայնութիւն մը գոյացնել: Ամէնէն մեծ դժուարութիւնը կը կազմէ ֆրանքօ-խորհրդային դաշնագիրը: Ֆրանսական խորհրդարանը պիտի կրնա՞յ մերժել անոր վաւերացումը,— ահա գլխաւոր հարցը: Գերմանիա կը սպասէ որ Ֆրանսա լուրջ փոփոխութեան ենթարկէ իր վերջին տարիներու քաղաքականութիւնը:

Անգլիոյ մէջ լարուած ուշադրութեամբ կը հետեւին երկու երկիրներուն մերձեցման: Կ'ըսուի թէ մօտերս Լոնտոն պիտի այցելէ Հիթլէրի մտերիմը: Լոնտոնի մէջ այն կարծիքն ունին թէ Պ. Լավալ կ'ուզէ յաջողիլ հոն ուր Պոթան ձախողեցաւ:

ԵՐԿՈՒ ԷԳ ԱՌԻՒԾՆԵՐ ՓԱԽՉԵԼՈՎ ՀՈՒՄ ՀՈՒՄ ԿԵՐԱՆ ՄՍԱՎԱՃԱՌ ՄԸ

Փորձանք պակաս չէ Ավինեոնի գլխուն: Վերջին ողողումներէն յետոյ, որոնց մէջ հայ փոքրաթիւ գաղութն ալ ծանր կորուստներ կրեց, ահա նոր արկած մը:

Քաղաքին մօտ, Պանեօլ-Սիւր-Սէզ գիւղին մէջ երկու էգ առիւծներ փախչելով դաշտագեղէն, փողոցին մէջ յօշոտեցին եւ կերան մսավաճառ մը, Լամառիէօ, 37 տարեկան: Աղէտը պատահեցաւ առաւօտ ժամը 5ին, երբ զոհին աղաղակներէն արթնցան գիւղացիները եւ սարսափահար օգնութիւն պոռացին: Անցորդ մը, որ քիչ մնաց նոյն ճակատագիրը պիտի ունենար, հազիւ կրցաւ պրծիլ, մեռել ձեւանալով եւ գետինը պառկելով: Առիւծները հոտոտեցին եւ անցան: Իր արթնամտութեան շնորհիւ փրկուեցաւ նաեւ լեհ այցելու մը: Մարդը իր առաջին այցելութիւնը փայփայելու զբաղած էր, երբ առիւծներէն մէկը իր վրայ ցատկեց, խածնելով ձախ թեւը: Այցելուն ելեկտրական լոյս մը ցոլացուց եւ առիւծը փախաւ, ընկերն ալ հետեւեցաւ:

Օգնութեան աղաղակներուն վրայ, գիւղացիներ եւ ոստիկաններ հասնելով կրակ բացին եւ սպաննեցին երկու գազանները:

Երկու կողմն ալ յաջողութիւն կ'աւետեն

Երկու օրէ ի վեր հակառակ լուրեր շրջան կ'ընեն ռազմաճակատի գործողութեանց մասին: Հաբէշները պաշտօնական զեկոյցով մը հաղորդեցին թէ կատաղի եւ գիրկընդխառն կռիւ մը տեղի ունեցած է Նոյեմբեր 12ին, Մաքալէի եւ Ատուայի միջեւ, եւ Իտալացիները փախած են, ձգելով 300 դիակ, որոնց մէկը գնդապետ եւ ուրիշ երկու սպաներ, ինչպէս եւ չորս գնդացիր եւ 200 հրացան: Ուրիշ զեկոյց մը կ'ըսէ թէ Ռաս Սէյումի զինուորները սպաննած են 100 Իտալացիներ, Մաքալէի հարաւակողմը:

Իտալացիները կը հերքեն այս յաղթանակը, ըսելով թէ սպաննուած են միայն չորս սպաներ եւ 50 Ասքարիներ: Ցետոյ կը հաղորդեն թէ իրենց զօրքը գերի բռնած է 300 զինուոր, 500 ջորի, եւն.:

Իսկ ի՞նչ առած էր 50,000 ֆրանքը

Սթավիսքիի գործին դատավարութեան 16րդ նիստին մէջ հարցաքննուեցաւ ծանօթ յօդուածագիր Քամիյ Էմառ, որ կ'ամբաստանուի թէ 50,000 ֆրանք առած է: Պ. Էմառ պատմեց թէ 1932ին էր որ ճանչցաւ Սերժ Ալեքսանդրը (այսինքն Սթավիսքի), դրամատէր Ժոզէֆ Քէսէլի միջոցաւ, որ ճաշի հրաւիրած էր: Երկու ամիս վերջը նորէն տեսնուեցան: Քամիյ Էմառ գիրք մը հրատարակած ըլլալով միջազգային պայմաններու մասին, Ալեքսանդր տարբեր կարծիք ունէր եւ հետեւեալ դիտողութիւնն ըրաւ.— «Ես կը կարծեմ թէ Ֆրանսայի պէս մեծ երկիր մը պէտք է յարգէ իր ստորագրութիւնները»: Այն ատեն էր որ նպաստ մը յանձնեց իր լրագրին համար: Պ. Էմառ շատ բնական կը գտնէ այս բանը. գաղղիական նպաստները ընթացիկ սովորութիւն են, մանաւանդ ընտրական պայքարներու ատեն: Եւ յիշեց թէ Քլէմանսօ 500,000 ֆրանք առաւ Քորնէլիուս Հէրցէն, իր թերթին համար, եւ երբեք չէր ծածկեր այս պարագան: Բայց Ալեքսանդր ինչո՞ւ վճարեց այդ գումարը: Էմառ դատաւորին կ'ըսէ թէ Ալեքսանդր կ'ուզէր վարձու առնել իր թերթին առեւտրական եւ ելմտական ծանուցումները եւ վերջապէս գնել թերթը: Ինք իրենք ալ մերժեր է:

Տիկին Սթավիսքի կրկին յայտարարեց թէ որ եւ է տեղեկութիւն չունէր իր ամուսնին գործերէն: Երբ հարցումները կը տեղային, նորէն մարեցաւ: Ամբողջ հարցաքննութիւնը տեւեց 20 վայրկեան:

*** Քամիյ Էմառ իր յայտարարութեանց մէջ յիշեց նաեւ թէ Պանք տը Ֆրանսի ժամանակին 600,000 ֆրանքի գումար մը տրամադրած է ձախակողմեան կուսակցութեանց եւ 400,000 ֆրանք ալ աջակողմեան կուսակցութեանց...

—— · ——

ՈՒԹ ՀՈԳԻ ՄԵՌԱՆ Թարասքոն — Նիմ ճամբուն վրայ, երբ Ավինեոն — Նիմ ճեպընթացը զարնուեցաւ ինքնաշարժի մը: Զոհերէն հինգը մեռան տեղն ու տեղը, իսկ երեք հոգի՝ հիւանդանոց փոխադրուած ատեն: Վիրաւորներուն թիւը յայտնի չէ:

100 ՔԱՂԱՔՆԵՐՈՒ մէջ ցոյց պիտի կատարուի այսօր, հրամանագիր օրէնքներուն դէմ:

թիւն գործած է ձեր ստեղծագործութեան վրայ:

— Իմ գրական աշխատանքս աղբերած է միայն կեանքէն: Ամէն բանաստեղծի եւ գրագէտի համար իմ խօսքս այն է որ ան արձագանգն ու քրոնիկն ըլլայ կեանքին, անոր բոլոր հրահանգներուն եւ երեւակայութեանց: Այսպէս է եղած դասական հելլենական բանաստեղծութիւնը (Ցառաջ.— Պալամանով անձնական հեղինակութեան մը ծանօթացուած է այս ձեւը մեզ):

— Ինչո՞ւ կը գրէք:

— Կը գրեմ, որովհետեւ ըսելիք ունիմ:

— Ե՞րբ կը գրէք:

— Ատոր համար որ եւ է կանոն ու սկզբունք չունիմ: Ե՞րբ կը գրեմ,— գիշեր, ցերեկ, ամառ, ձմեռ: Ընդհանրապէս, կը խորհիմ թէ այդ ու նման սկզբունքներ լոկ միջակ գրողներու համար են: Ես կը գրեմ երբ որ կարենամ եւ երբ որ ըսելիք մը ունիմ: Կրնայ գիշերը ըլլայ, կրնայ ըլլայ որ արթննամ, եւ, յաճախ,— ուրախօրէն կ'աւելցնէ Պալամանով — ընդոստ կ'ելլեմ գիշերը, կէս գիշերէն վերջ, ու կրկին կը գրեմ ... կը գրեմ երազներուս մասին: Մասնաւորապէս երբ կ'ըլլայ հոգիս՝ իմ այդ մեծ հոգերէս ու մտածումներէս, որոնք նինջի որ եւ է պէտք չունին, անծանօթներ ... կը գրեմ ոգիներուն համար: Ու գիտեմ թէ որ եւ է երեւակայական վախով են համակուած իմ թշնամիներս ու անոնք, որ կը խորհին թէ ինծի թշնամի են: Ու գիտեմ, նաեւ թէ կան շատեր, որ զիս կը խեղաթիւրեն ու կ'այրեն զիս խեղդելու ցանկութենէն՝ բոլորովին անհիմն կերպով. իսկ առաւելապէս անոնք որ զիս կը ճանչնան, լաւ գիտեն թէ ինչ եմ: Անոնք իմ դէմ կազմակերպուած են անգիր կանոնագրերով: Եւ յաճախ կուգան խոստովանիլ այդ բանը, ու կը մեռնին առօրեացումէ, երբ կը հասկնան թէ երբեք չեմ վշտանար իրենց այդ ընթացքէն:

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ՓԱՐԻԶԻ ԿՈՄԻՏԷՆ դասախօսական ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի բոլոր ընկերները այս Չորեքշաբթի (27 Նոյ.), ժամը 8.30ին 32, Ave. Gobelinsի սրճարանի վերնայարկը:

Կը խօսի ընկ. ՀԱՅԿ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ: Նիւթ՝ «Ցիշողութիւններ Ռուսական Հոկտեմբերեան Յեղափոխութենէն»

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ-ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

կազմակերպուած՝ Տէր. Կ. ԽԱՉԻ ՊԱՆԷՕ-ՔԱՇԱՆԻ Մ.-ՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

Այսօր կիրակի Նոյեմբեր 24, կէսօրէ վերջ ժամը 3ին

138 Avenue Aristide Briand (Route d'Orléans), Montrouge (Seine)

Կը նախագահէ Տիկին ԼԻԼԻՆ ԲՈՒԶԱՆԴ

Կը դասախօսէ Օր. ՄԱՆԻԿ ՄԸՐԱՏՈՒՐԵԱՆ նիւթ ունենալով «Մանուկին դերը մանուկին նախադպրոցեան դաստիարակութեան մէջ»

Թատր. երգ. պար եւ արտասանութիւն: Մուտք՝ ձախքերու համար 3 ֆր.

Հաղորդ. միջոց ... ...

ՀԱՅ ԳՐԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊԱԾ Է ԳՐԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ

Նոյեմբեր 25ին, երեկոյեան ժամը 8.30ին, ՍՈՍԻԷԹԷ ՍԱՎԱՆԹի D. սրահին մէջ

Հրաւիրուած են խօսելու՝

Գ. Գ. ՎՐԱՑԵԱՆ, ՁՕՊԱՆԵԱՆ եւ ՉԱՐԴԱՐԵԱՆ

Բանախօսութեանց յետոյ տեղի կ'ունենայ մտքերու փոխանակութիւն:

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է: Ոչ ոքի հրաւէր չէ ուղարկուած:

«ԱՐԱՐԱՏԻ ՕՐ»

կազմակերպուած՝ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԲԱՆԱԿԻ ՀԱՅ ՆԱԽԿԻՆ ԿԱՄԱՒՈՐՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

Այսօր Կիրակի, 24 Նոյեմբեր 1935

Ա. Մաս.— Այց Etoile Անծանօթ Զինուորին, առաւօտուն ժամը 10ին, ժամադրավայր Ave. Georges V.:

Հոգեհանգիստ, վերադարձին Հայոց Եկեղեցիին մէջ:

Բ. Մաս. Երեկոյթ, «ՓԸԹԻ ԺՈՒՌՆԱԼ»ի սրահին մէջ. Երեկոյեան ժամը Ցիշդ 9ին, ներկայութեամբ քաղաքական, զինուորական իշխանութիւններու, ինչպէս նաեւ Փարիզի Քաղաքապետութեան, Préfectureի, U. N. C.ի եւ օտար Կամաւորներու Միութեան ներկայացուցիչներուն:

Յայտագիր.— Անուանակոչում նահատակուած Լէգէոնականներու: ՄԱՐՈՒԱՆ: Արարատի կռիւը եւ Հայ Լէգէոնի դերը Սուրիոյ եւ Կիլիկիոյ մէջ: ՃՆՈՂԱԿԱԼ ՏԱՏԵԱՆ: Լուսարձակով ցոյց կը տրուի Սուսերիոյ Ռազմիկներու եւ Ժողովուրդի փրկութիւնը Ֆրանս. նաւատորմի կողմէն, լրագրական տեղեկութիւններով Հրամ. Տ. Թէքէեան: Լեգէոնի կազմութիւնը Ա. ՀԱՆԸՄԵԱՆ:

ԵՐԳԵՐ ԵՒ ՈՒՂԵՐՁՆԵՐ

Պ. Փիլիպոս Աստուրեան, Պ. Վահան Աստուրեան եւ Որ... Աստուրեան սրտի խորունկ կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց սիրելի մօր եւ հօրեղբօր կնոջ՝

ԱՅՐԻ ՏԻԿԻՆ ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒՐԵԱՆԻ

դառնաղէտ մահը որ տեղի ունեցաւ Նոյեմբեր 22ին:

Յուղարկաւորութիւնը տեղի կ'ունենայ երկուշաբթի առաւօտ, ... եկեղեցիին մէջ:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբր այդ նկատել

■■ LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE ■■

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 – 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ այլ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 26 ՆՈՅԵՄԲԵՐ
MARDI 26 Novembre 1935

11 ՏԱՐԻ — 11e Année No. 2971

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

Կ'ՈՒԶԵՆՔ, ՁԵՆՔ ՈՒԶԵՐ, ՀՈՒՌՌԱ՜..,

Անոնք որ ներկայ եղան կիրակի գիշերուան հանդէսին — «Աւարայրի Օրը» — հազիւ կրցան զսպել իրենց վրդովումը, տեսնելով բացարձակ բացակայութիւնը որ եւ է հայկական խորհրդանշանի:

Դժգոհութեան դէմքով բազմաթիւներ ալ որոնք ձգեցին գացին:

Արդարեւ, Ֆրանսական բանակի հայ նախկին կամաւորները ինչո՞ւ բռնի էին արգիլել ազգային դրօշը:

Եւ «Փրթի Ժուռնալ»ի բեմը կը ներկայացնէր անկերպարան, անգոյն, լերկ տեսարան մը: Ամբողջ «տէքոռ»ը թատերական ներկայացման մը տպաւորութիւնը կը գործէր եւ ուրիշ ոչինչ: Կարմիր աչուղ կամ ձմեռը կը ներկայացնէին, ցուրտ ու մռայլ:

Ինչպէս հանդէսէն առաջ, դադարի պահուն ալ հանդիսականներ զարմանքով կը հարցնէին.

— Դրօշակ չունի՞ք թէ յարմար չտեսաք ... Առնո՞ւն ալ այսպէս գացիք Անծանօթ Զինուորին դամբարանը ... Կարելի՞ է երեւակայել զինուորը առանց դրօշի, զինուորական յաղթանակի տօն առանց դրօշի ...

Պատասխանո՞ղ — խուսափողական խօսքեր: «Այսպէս, այնպէս, առանձին դրօշ կար, երեկուան ալ պիտի ըլլար, բայց ... Գիտէք բերէին, բերին, չեռայ ...»:

Լաւ է որ մնացեալ երրեք չլսէք, որպէսզի մարդոց փոքրոգութիւնը չպղտորէ ձեր սիրտը:

Երբ զինուորն ալ քաղաքականութիւն կը խաղայ եւ ինքն իրեն թոյլ կու տայ այսքան ամենզուկ հօգեբանութիւն, երբ նախկին կամաւորներ անգամ կորանցուցեր են իրենց արժանապատուութեան զգացումը, կը նշանակէ թէ ոչ խոկ Լոյս – Քաղաքը կրցեր է ...ուն մը սորվեցնել մեր «սիւիլիզէ»ներուն:

Անճարակ խարամանկութեամբ մը, մարդիկ հայկականին հետ ...էին ֆրանսական դրօշն ալ, թէեւ միշտ պարծանքով կը յիշէին թէ հայ ռազմիկներ կռուած են անոր շուքին տակ:

Յայտնալի է. եթէ ֆրանսականը պարզէին, պիտի հարկադրուէին հայկականն ալ պարզել: Ուրեմն, ոչ մէկը, ոչ ալ միւսը:

Ահա ինչ որ կը կոչուի հայրենասիրական զիջակցութիւն ...

Փոքրոգութեան նմոյշ մըն ալ,— Հ. Մ. Ը. Մ.-ի արիները նոյնպէս բեմ բարձրանալ դրօշներով, եւ Կարգադիր Յանձնախումբը կամ անոր քանի մը անդամները կ'արգիլեն:

Ձենք զարմանար. սակարկութիւնը նախապէս կատարուած ըլլալով, թէեւ – փաստաբան համաձայնիր եւ ամէն բան նախատեսեր էին: «Եթէ չպարզէք, այսքան մարդ կը բերենք»:

Բարեբախտաբար ժողովուրդը պաղարիւն մնաց եւ հանդէսը վերջացաւ ցանկալի կարգապահութեամբ

Այդ կարգապահութիւնն իսկ դաս մըն էր Ֆրանսական բանակի հայ նախկին կամաւորներու Միութեան համար, որ կը յանախ վարկաբեկել ինքզինքը, միշտ խարթ եւ նենգ դիրք մը բռնելով հայկական արժէքներու հանդէպ.

Միայն դրօշի խնդիրը չէ որ լպրծուն ճամբու մը վրայ նետած է այս կազմակերպութիւնը.

Հակառակ բոլոր բարեացակամութեանց, Միութիւնը կը նախընտրէ մնալ «կասոտ» մը, իր գոյութիւնը զգացնելով միայն ...ընկերական առիթներու եւ արարողութեանց մէջ:

Ան կարծես կորանցուցեր է իր կոչման գիտակցութիւնը, եւ նոյն իսկ իր սարքած տօներուն լրիւ պատմութիւնը չի գիտեր:

Քարացած հոգեբանութիւն մը վարագոյր քաշեր է այդ Միութեան աչքերուն, որոնք միշտ կը խուսափին չեչտակի նայիլ ամէնէն տարրական պահանջներուն:

Այսպէս է որ, դուք Միութիւնը չէք տեսներ, նաեւ, ոչ ազգային ազահանդէսին, ոչ ալ անկախութեան տօնին:

Անոր վարիչները պատիւ կը սեպեն մասնակցիլ թափօրներու, իրենց գոյութիւնը զգացնել Անծանօթ Զինուորի դամբարանին առջեւ, բայց խուսափիլ բուն ժողովրդական հանդէսներէն:

Երկու տարիներէ ի վեր Փարիզ ապրած ըլլալով, իրենք գիտենք վեր կը դասեն այն ժողովուրդէն, որուն անմիջական մէկ մասնիկն են իրենք ալ:

Դառնալով դրօշի հարցին, իրենց վերապահութիւնը կամ քէնոտ կոպիտ հակասութիւն մը չէ՞ կազմեր իրենց զգացումներուն եւ ...ակնութեանց հետ:

Ինչո՞ւ կը պարծենան Արարայով,— որովհետեւ հայկական ...ը փառաւոր յաղթանա՞կ մը տարաւ 1918 սեպտ. 19ին.

Բայց չէ՞ որ նոյն բազուկը խորհրդանշան մըն ալ ձգեց, Արարայէն մինչեւ Արարա:

Ի՞նչ տրամաբանութեամբ մէկուն տէր կ'ըլլան եւ միւսը կը մերժեն:

Ո՞ւր է տեսնուած ու եւ է զինուոր, առանց դրօշի:

Եռագոյնը կուսակցական դրօշ չէ: Եռագոյնը ազգային խորհրդանշան է, քանի որ անոր ետեւէն բանակ է քալած,— պատմեց, ...մանակին, ձեր բարեկամներէն մէկը: Եւ դուք ալ մասնիկներն էք նոյն բանակին, հոգ չէ թէ տարբեր ճակատի մը վրայ կռուած ըլլաք.

Արդ, ո՞ւր է ձեր խորհրդանշանը, ձեր դրօշը, եթէ եռագոյնը հաճելի չէ ձեզի:

Եւ ինչո՞ւ տարիք ձեր ձեռքով էնվալիտի մէջ տեղաւորեցիք զայն, իբրեւ ազգային փառք:

Ո՞ր պիտի ըլլայ ձեր դրօշը, եթէ, վաղը, նորէն ճակատ հրաւիրեն ձեզ, «Բամ Փորոտան»ի դղրդիւնով:

Կամաւոր առանց դրօշի՝ չի՞ նշանակեր զինուոր առանց ազգային իտէալի:

Ո՞ւր է ձեր իտէալը, «կ'ուզենք – ձենք ուզեր»ի այս գանելի վէճին մէջ:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՔԱՐԻՒՂԻ ԱՐԳԵԼՔԸ ՊԻՏԻ ՅԵՏԱՁԳՈՒԻ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ ԽՆԴՐԱՆՔՈՎ

Իտալիա չի հանդուրժեր այդ խստութեան եւ կը սպառնայ խզուիլ Ազգ. Դաշնակցութենէն

Ինչպէս պիտի կարդաք քիչ անդին, Ազգերու Դաշնակցութեան պատժաներու յանձնախումբը նիստի հրաւիրուած է ուրբաթ օր, քննելու համար նոր նիւթերու եւ մանաւանդ քարիւղի արգելման խնդիրը: Վերջին լուրերու համաձայն, Անգլիա եւ Ֆրանսա համաձայնած են յետաձգելու այդ ժողովը կամ նոր արգելքներու գործադրութիւնը: Պ. Լաւալ վերջին 24 ժամուան մէջ երկու անգամ ունկնդրութեան ընդունելով Փարիզի անգլիական դեսպանը, բացատրած է իր դժուարութիւնները եւ նոր խստութեանց հետեւանքները: Նախ անհրաժեշտ է որ ինք եւ Սըր Ս. Հօր ուրբաթ օր ներկայ ըլլան յանձնախումբի նիստին: Արդ, ինք չի կրնար հեռանալ Փարիզէն, քանի որ հինգշաբթի օր կը վերաբացուի խորհրդարանը եւ ինք առ նուազն երկու օր ստիպուած է պաշտպանել կառավարութիւնը: Յետոյ, ճիշդ այն միջոցին երբ հաշտարար բանակցութիւններ կը կատարուին, նոր արգելքները պիտի փակեն բոլոր ճամբաները, մանաւանդ որ Իտալիա հետզհետէ աւելի անհամբեր կը դառնայ:

Իրազեկներ կը հաւաստեն թէ Մուսոլինի ոչ միայն թշնամական արարք մը պիտի համարի քարիւղի, երկաթի, պղպջատի եւ ածուխի արգելքը, այլ եւ ազդանշան մը պատերազմի: Նոյնիսկ հաւանական է որ այդ պարագային պիտի քաշուի Ազգերու Դաշնակցութենէն:

Անգլիական դեսպանը այս բոլոր պարագաները Լոնտոն հաղորդելով, պատասխան ստացած է թէ Անգլիա համաձայն է յետաձգման:

Փարիզի աջակողմեան թերթերը կը շարունակեն արշաւել պատժական տնօրինութեանց դէմ: Կիսապաշտօնական «Թանփ» անգամ, առանց շատ բաց խօսելու, կը թելադրէ կարճ կապել եւ Իտալիոյ յանձնել Թիկրէի, Օկատէնի եւ Տանաքիլի հողատարութիւնը, մանաւանդ որ այդ հողերը արդէն կը գտնուին իտալական գրաւման տակ: Թէեւ, թերթը կը խոստովանի թէ արքայից արքան չպիտի ընդունի այդպիսի առաջարկ մը: «Մաթէն» սկիզբէն ի վեր հակառակ ըլլալով պատիժներու, կը հարցնէ.— Ազգերու Դաշնակցութեան պաշտօնը քաղաքակրթութիւն տարածե՞լ է, թէ վայրենիները պաշտպանել, երեսի վրայ թողնելով քաղաքակրթութեան: Կոմս տը Սէնթ Օլէռ, որ տարիներով Լոնտոնի դեսպանութիւնը վարած է, շատ ծանր կը գտնէ կացութիւնը եւ կ'ըսէ թէ Ազգերու Դաշնակցութեան բռնած դիրքը կը սպառնայ բոցավառել Եւրոպան:

«Ամբողջ քաղաքակիրթ աշխարհը պէտք է ծափահարէ Մուսոլինիի ձեռնարկը: Եթովպիան Իտալիոյ ձգելը նոյնքան օրինաւոր է եւ անհրաժեշտ որքան Թրանսվալը Անգլիոյ եւ Մարոքը Ֆրանսայի թողուլը»: Նոյն գաղափարները կը յայտնեն ուրիշ թերթեր եւ քաղաքագէտներ:

Հաբէշները յաղթանակնե՞ր շահած են

...արէն կը հեռագրեն թէ հաբէշական երեք զօրամասեր, համագումար 25.000 հոգի, առաջորէն յառաջանալով Ցանֆանի հովիտին մէջ, յաղթած են եւ ...ոն կարգ մը դիրքեր: Մայրաքաղաքին մէջ մեծ լաւատեսութիւն կը տիրէ հրասայլին կռիւներու մասին, որոնք վերջացած են սատկութեամբ: Հիւսիսային ճակատին վրայ եւս մեծ գործունէութիւն կը տիրէ:

Իտալական հրամանատարութիւնը մանրամասնութիւններ չի հաղորդեր գործողութեանց մասին, սպասելով նոր պարագաներուն ժամանման:

Նոր պետութիւն հիւսիսային Չինաստանի մէջ

Նոյեմբեր 24ին նոր պետութիւն մը կազմուեցաւ հիւսիսային Չինաստանի Հոփէյ նահանգին մէջ, ղեկավարութեամբ ինքնավար հակաբոլշեւիկ կոմիտէի մը, որուն կ'օժանդակէ ճափոնական կառավարութիւնը. Առաջին քայլն է այս ինքնահաւաք ծրագրի մը, որուն համաձայն ինքնավարութիւն պիտի ստանան հինգ նահանգներ, իբրեւ մայրաքաղաք ունենալով Փէքինը: Վերջին լուրերու համաձայն Թիէնցինի ժողովուրդը խուճապի մատնուած է: Առեւտրականներ եւ ուրիշներ իրենց խանութները փակելով կը փախչին: Անհամար փախստականներ լեցուած են ճամբաներուն վրայ:

Յունաստանի թագաւոր Աթէնք հասաւ

Երկուշաբթի Բ. Աթէնք հասաւ երկուշաբթի օր, փոթորկալից ճամբորդութենէ մը վերջ: «Հէլլի» յածանաւը, որով ճամբայ ելած էր Պրինտիզիէն, առաջին անգամ հանդիպեցաւ Քորֆու, ուր հոկայական խարոյկներ վառած էին փարոսին մօտ, ի պատիւ թագաւորին: Յածանաւը անցաւ հարիւրաւոր նաւակներու մէջէն եւ ուղղուեցաւ դէպի Կորնթոսի ջրանցքը: Երբ յածանաւը Իթաքէի ջրանցքը մտաւ, 80,000 հանդիսականներ շարուած էին ծովափը եւ խելայեղ կանչեր կ'արձակէին: Շատ մը մօլեռանդ արքայականներ այնքան խանդավառուած էին, որ ծովը նետուեցան ի պատիւ թագաւորին, մինչ ժողովուրդը նաւակներ կը նետէր.

Ֆրանսայի ոսկին կը թռի՜ միլիոններով

Ոսկիի արտածումը կը շարունակուի, թէ չօգնեալով եւ թէ օդանաւով: Քառասուն թոն ձոյլ ոսկի, որ կ'արժէ 300 միլիոն ֆրանք, շաբաթ օր Հավրէն Ամերիկա դրկուեցաւ անգլիական շոգենաւով մը, իսկ 51 միլիոնի ոսկի ալ կիրակի օր: Միեւնոյն օրը օդանաւով Ամսթէրտամ եւ Պրիւսէլ դրկուեցաւ 35 միլիոն Ֆր. արժողութեամբ ոսկի: Ուրիշ օդանաւ մը փոքրաքանակ ոսկի բերաւ Փարիզ: (15 միլիոնը Սպանիայէն): Բաղդատելով արտածումն եւ ներածումը, առաջինը 370 միլիոն Ֆր.-ի աւելցութիւն մը կը ցուցնէ:

Այս կացութեան առջեւ, երեսփ. ժողովին ելմտական յանձնաժողովը, որ նիստ մէջ էր ամբողջ շաբաթ օրը, որոշեց յառաջիկայ տարի կախուելիք ռազմական քանակը բարձրացնել 2,000,000,000 ֆրանքի, ժողովուրդին վստահութիւնը վերահաստատելու համար:

Ամէն տարի որոշ քանակութեամբ ոսկեդրամ կոխելու քաղաքականութիւնը հաստատուեցաւ անցեալ տարի: Առ այժմ այս դրամները հրապարակ չպիտի հանուին, բայց յաճախ գրոյց կը շրջի թէ կարգ մը արժեթուղթերու տոկոսները ոսկեդրամով պիտի վճարուին:

*** Քաղաքական կացութիւնը անորոշ է տակաւին: Ելմտական յանձնաժողովի երէկ, երկուշաբթի, լսեց, նիւթին, հանրօգուտ շինութեանց եւ աշ-

(Շար.-ը կարդալ Գ. էջ)

Շահէ եպիսկոպոս ցանկարծամահ

Երեւանէն կը հեռագրեն թէ նոյեմբեր 24ին յանկարծամահ եղած է Շահէ եպիսկ. Գասպարեան, որ Հայաստան գացած էր վերջերս:

Հանգուցեալ եպիսկոպոսը, Անթիլիասի դպրեվանքին վերատեսուչն էր 4 — 5 տարիէ ի վեր եւ հրաժարեցաւ քանի մը ամիս առաջ: Վերջերս Փարիզ կը գտնուէր եւ էջմիածին գնաց, կաթողիկոսէն հրահանգներ ստանալու եւ յետոյ Ամերիկա վերադառնալու համար: Արմաշի դպրեվանքի սաներէն էր, ձեռնադրուած՝ Եղիշէ արք. Դուրեանի կողմէ, որ չորս նորընծաներու նոր անուանակոչումը կատարած էր միեւնոյն քառախազով մը,— Շաւարշ, Գարեգին եւ Գասկ Շահէ: (Իր ընկերներն, Շաւարշ, Գարեգին եւ Գասկ վարդապետները, գոհ գացին հայաշխինք սարսափներուն): Ցիսուն անցած էր:

Թուրքերը մէկ միլիոն գաղթական պիտի տեղաւորեն Թրակիոյ մէջ

Թուրքիոյ խորհրդարանի նոյեմբեր 18ի նիստին մէջ, սեպտողաբար քուէարկուեցաւ օրինագիծ մը, որով գաղթականներու տեղաւորման գործը կը յանձնուի առողջապահական գործավարութեան: Այս առթիւ ներքին գործավարը հետեւեալ յայտարարութիւնն ըրաւ.

– «Արտասահմանի մեր ցեղակիցները, տեսնելով Թուրքիոյ բարօր վիճակը, կ'ուզեն հոս գալ: Մեր պարտքն է՝ դուռները կռնակի վրայ բանալ անոնց առջեւ. Կարճ ատենէն բոլորը պիտի գան եւ մեզի հետ պիտի ապրին չեն երկրին մէջ, չէն մթնոլորտի մը տակ, եւ անտարակոյս երջանիկ պիտի ըլլան ».

Յիշելէ յետոյ որ 1923էն ի վեր 600,000 գաղթականներ եկած են, գործավարը շարունակեց. «Մինչեւ հիմա 65,000 հոգի տեղաւորուած են Թրակիոյ մէջ: Նախորդ եւ ներկայ տարիներու վարկին մեծ մասը յատկացուեցաւ Թրակիոյ

Ներկայիս 3000 գաղթականներ կը սպասեն Քոնսթանցա նաւ նստելու համար: Կան նաեւ 5000 հոգի որոնք ծախած են իրենց տուները եւ հոն կը սպասեն. Այս 8000 հոգին ձմեռէն առաջ պիտի տեղաւորուին Թրակիա. իսկ եթէ կարելի չըլլայ սակէ՝ Իսթանպուլի շրջակաները պիտի գետեղուին:

Թուրքը չապրիր հոն, ուր չի տեսնուիր թրքական դրօշը: Ռումանիոյ Թուրքերը կը ծախեն իրենց ինչքերը եւ կու գան: Նոյնը նաեւ Պուլկարիոյ մէջ, ուրկէ 35 հազարէ աւելի անձեր եկան երկու տարուան ընթացքին: Վերջին տեղեկութեանց համաձայն, 1000 ընտանիքներ հաշուեյարդարի ենթարկած են իրենց ինչքերը եւ կը սպասեն Պուլկարիոյ մէջ:

Մենք կ'ուզենք որաչ ատենէն առնուազն մէկ միլիոն հոգի տեսնել Թրակիոյ մէջ, Իսթանպուլը դուրս ըլլալով: (Ջայներ ինչպէս): Վերջին վիճակագրութիւնը ցոյց տուաւ որ Թուրքիա աշխարհի ամէնէն բազմածին երկիրներէն մէկն է: Մեր բնակչութեան աճման համեմատութիւնը՝ հազարին 25 է: Կէս միլիոն բնակիչ պիտի տեղաւորենք Թրակիա, որ այս ձեւով պիտի հասնի միւս նահանգներու բարօր, հարուստ եւ երջանիկ վիճակին:

Անցեալ տարի Ռումանիայէն եւ Պուլկարիայէն եկած գաղթականները անմիջապէս արտադրող դարձան: Այսօր չկայ մէկ հատ իսկ բաց մնացած եւ անօթի գաղթական: Եթէ ծախքը բոլոր տարիներու վրայ տարածենք, պետութիւնը մէկ հոգիի համար 20,000 ոսկի ծախսած կ'ըլլայ: Բոլոր այս յաջողութիւնները կրնան իբրեւ օրինակ ցոյց տրուիլ գալիք սերունդներուն եւ ուրիշ երկիրներու »:

Յետոյ խօսք առաւ Տօքթ. Մազհար (Այտըն) եւ ըսաւ. «Անոնք որ կը ճանչնան Պուլկարիա, գիտեն թէ թուրք գաղթականները Պուլկարիոյ մէջ շատ աւելի դաժան եւ խոր խժդժութեանց կ'ենթարկուին, քան ինչ որ կը պատմեն եկողները կամ պաշտօնական տեղեկագիրները »:

Շիւքրիւ Գայա բեմ բարձրանալով ըսաւ. «Ամէն օր կը հետաքրքրուինք արտասահմանի մեր լեզուակիցներու եւ ցեղակիցներու ընկերային եւ անձնական կեանքով եւ ազատութեամբ: Հաւատացէք ասինք թէ մեր ցեղակիցները ո եւ է նեղութեան չեն ենթարկուած եւ չպիտի ենթարկուին: Եթէ իմանանք որ նիւթական կամ բարոյական նեղութեան ենթարկուած են Թուրքերը, պատրաստ ենք ապահովել անոնց ապրելու իրաւունքը: Իսկ եթէ կատարուելիք ձեռնարկները չբաւեն, կան աւելի բարձր մարմիններ որոնց կրնանք դիմել: Թուրք կառավարութիւնը չի կրնար անտարբեր մնալ, երբ թուրք հանրային կարծիքը կ'ազդուի ի տես թրքական արիւնի մը հեղումին կամ Թուրքի մը ենթարկուած անիրաւութեան:

Մեծեցին եւ կնիկ մարդու ձագուս ճագցուցին

Անգլ. թերթ մ կը գրէ թէ Եթովպիոյ կայսրը վերջերս Հարրար գացած ատեն, խանի պատժեր է բարձրաստիճան սպայ մը, Շաֆֆարի որ ազնուական ընտանիքի մը կը պատկանի եւ ազնուականի պէս փախա՞ծ էր 700 քաջավարժ զինուորներու հետ, երբ Իտալացիները Կորահայի կը մօտենային: Կայսրը այնքան բարկացած էր որ քիչ մնաց կախել պիտի տար. բայց նախընտրեց հրամայել որ բանտարկեն Ճիճիքայի մէջ: Անցեալ շաբթու երբ Ճիճիքա գնաց, ժողովուրդը եւ զօրքը հաւաքեց հրապարակին վրայ, ծաղկեց դասալքութեան վատութիւնը, եւ յետոյ հրամանատարը բերել տուաւ: Զինուորներ հանեցին իր սպիտակ պատմուճանը որ իր աստիճանը կը յատկանշէ, ձեռքերը կապեցին ցիցի մը եւ սկսան խարազանել, մինչեւ որ ուշաթափ եղաւ: Յետոյ իր պատմուճանը նուիրեցին կնոջ մը որ մինչեւ վերջը կռուած էր գնդացիրով մը, իսկ դասալիք հրամանատարին հագցուցին կնոջական հագուստ մը: Գորքերն ալ զբաւելով յանձնեցին Զօր. Աֆէվարքի տղուն (Զօրավարը սպաննուած էր միեւնոյն կռիւներուն մէջ):

ԹՈԼՍԹՈՅԻ ՄԱՀՈՒԱՆ 25ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ մասնաւոր կառախումբ մը Մոսկուայէն Թուլա տարաւ աւելի քան 200 խորհրդային եւ օտար գրագէտներ եւ օրագրողներ, որոնք այցելեցին Եասնայա—Փոլեանա գիւղը Այցելուները, պատեցան Թոլսթոյի տունը, կալուածը եւ թանգարանները եւ շարք մը դեկուցումներ լսեցին:

Մ. ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ ՆԱԽԱԳԱՀԸ հաղորդեց թէ ամերիկեան նաւատորմին վրայ 4000 նաւաստիներ եւ սպաներ պիտի աւելնան 1936 — 1937ին: Այս յաւելման տարեկան ծախքը պիտի ըլլայ 3,600,000 տոլար, եւ ծովային ուժը պիտի բարձրանայ 100,000 նաւաստի:

ՈՂԻՄՊՈՍԻ ՏԵՂԱՇԱՐԺԸ

○ -

5.— Մի քանի դասեր

Այս շատ տխուր, շատ մռայլ պատմութեան մէջ կան եւ մխիթարական ու հրահանգիչ կողմեր: Ամէնից առաջ ա՛յն, որ Հայաստանում գիտակցուում է գործող անարդարութիւնը, եւ նոյն իսկ հայ բոլշեւիկի խիղճը այնքան ըթացած ու սառկացած չէ, որ չըմբոստանայ ու չբողոքէ նիւթուող դաւերի եւ անիրաւութիւնների դէմ: Եթէ մի կողմից ցաւալի է, որ անվերջ «տեղաշարժերը», պաշտօնազրկումներն ու տեսակ տեսակ աքսորները Հայաստանից խլում են գործիչներից, համեմատաբար, լաւերին, միւս կողմից՝ մարդ մխիթարւում է տեսնելով, որ անգամ Ստալին-Բերիա — Յանջեանի տիրապետութեան տակ հայ ժողովրդի միտքն ու հոգին մնացել են կենդանի ու մաքուր: Երզնկեաններն ու Եսայեանները խորհրդանշան են սոսկ. Նրանք արտայայտիչ են այն ներքին, քողարկուած խմորումների, այն անմար դժգոհանքի, որ Հայաստանում զարգանում ու ծաւալւում է ժողովրդական լայն զանգուածների մէջ եւ որի հիմնական իմաստը՝ Հայաստանի ազատագրումի տենչն է բռնութեամբ դրուած անարդար կապանքներից: Հայ ժողովուրդն է, Հայաստանի ուրոյն միջավայրը, որ [illegible] տալիս Լուկաշինների, Աղ. Յովհաննիսեանների, Տէր Գաբրիէլեանների ու Երզնկեանների

Ով յա՛ծանօթ է խորհրդային պայմաններին եւ բոլշեւիկեան Ողիմպոսի աստուածներին, կարող է վկայել, որ քանի հայ բոլշեւիկները Հայաստանից դուրս են, նրանց մէջ, գաղափարի տեսակէտով, մեծ տարբերութիւններ չկան: Այդ բոլոր Կասեանները, Աւիսեանները, Աղ. Յովհաննիսեանները, Ա. Տէր Գաբրիէլեանները եւ ուրիշ շատերը՝ միեւնոյն ծառի պտուղներն են եւ [illegible] կամ Բաքւում եղած ժամանակ հետեւում էին միեւնոյն զարգացման Հայաստանի վերաբերեալ [illegible], որ քիչ շատ խիղճ ու գիտակցութիւն ունեցող բոլշեւիկ ընկնի Հայաստան ու մի որոշ ժամանակ եփուի հայկական կաթսայում, որպէսզի դառնայ «ազգայնական», «ուկլոնիստ», «տրոցկիստ», էլ չգիտեմ ինչ որ սկսի փչել «Դաշնակցութեան դուդուկը»: Կրկնում է «հայրենիք» եւ «սուրբ հողի պատմութիւնը». Արջակ [illegible] Լուկաշինները ու Տէր Գաբրիէլեանները էլ հայ հողի վրայ դառնում են «սարիցծ», իսկ Թուստամա[illegible] նում չարունակում են ծառայել [illegible] իրենց տէրերի մախանի տակ

Այսպէս է հայրենի օդը, միջավայրի ազդեցութիւնը: Այսպէս է իրերի տրամաբանութիւնը: Տեսութիւնն ու գաղափարը, յաճախ, մէկ բան են, գործը՝ ուրիշ: Անգամ ապազգային լէնին-ստալինեան հայկական հողի վրայ ազգային պտուղներ է տալիս եւ ստիպում է մարդկանց մտածել տեղական, սեփական ժողովրդի կարիքների մասին. Վերջին [illegible] հայկական Ողիմպոսի այս նոր տեղաշարժն է:

Այդ տեղաշարժից բխում է եւ մի ուրիշ դաս — ա՛յն, որ մի անգամ եւս արդարանում է Հ. Յ. Դաշնակցութեան դիրքը Հայաստանի ներկայ վիճակի նկատմամբ: Իրաւունք ունին Յանջեանները. Երզնկեանները եւ Եսայեանները բառացի կրկնում են բոլոր այն մեղադրանքները, որոնք տարիներ շարունակ մեր քննադատութեան նիւթն են կազմում:

Ինչ է Հ. Յ. Դաշնակցութեան դիրքը Հայաստանի խորհրդային իշխանութեան հանդէպ. Եթէ մի կողմ դնենք հիմնական պահանջը — միացեալ եւ անկախ Հայաստան — պէտք է պարզ ասենք, որ մեր երկրի տնտեսական, մշակութային ու քաղաքական խնդիրներում, շատ յաճախ, մեր տեսակէտները նոյնանում են ընդդիմադիր բոլշեւիկների տեսակէտներին: Մենք էլ ենք ասում ու կրկնում, որ Հայաստանի հողային պաշարը փոքր է եւ անարդար ու վրդովեցուցիչ է Թուրք քոչուորներ կերակրել հայկական արօտավայրերով: Միայն մենք աւելացնում ենք նաեւ, որ հայկական հողային պաշարի ներկայ վիճակը հետեւանք է եւ երկրի կամայական [illegible]: Մենք պահանջում ենք, որ Ղարաբաղ, Ախալքալաք, Նախիջեւան կցուին Հայաստանին, որպէսզի գէթ մասամբ հողի սովը Հայաստանում մեղմանայ եւ գոնէ փոքր չափով վերականգնուի խախտուած հաւասարակշռութիւնը:

Մենք էլ ենք պնդում—թուերով փաստերով յաճախ ցոյց տալիս— որ Հայաստանը Յարհ. Միութեան մէջ եւ [illegible] ու ստորադրական դեր վրայ է դրուած: Գիտական եւ հանրային կեանքի բոլոր բնագաւառներում Հայաստանը մեկուսացուած է, անտեսուած է, բռնադրկուած: Նոյնն են ասում եւ բոլշեւիկ «ուկլոնիստները», մինչեւ [illegible] ներքին պայմանների [illegible]

Մենք էլ ենք կրկնում եւ հաստատում փաստերով հաստատում, որ կենտրոնից կիրառուող տնտեսական քաղաքականութեան հետեւանքով Հայաստանը դրուած է գաղութային վիճակի մէջ եւ սանձարձակ կերպով շահագործւում է Մոսկուայի եւ Թիֆլիսի կողմից: Ըստ էութեան նոյնն են ասում աճա եւ Երզնկեաններն ու Ալ[illegible]փաղեանները:

Մենք էլ ենք ցոյց տալիս, որ Կովկասում ազգային հաւասարութիւն եւ համերաշխութիւն գոյութիւն չունի, որ բոլշեւիկեան կառավարական գործելակերպը գրաւանէ, որ տիրում է քաղաքականութիւնն է: Նոյնը հաստատում են աճա եւ Հայկոմկուսի կենտկոմի անդամ Այվազեանները, «Հայքոնի» դոլորլոտ միջով կատարած մերկացումներով:

Մենք էլ ենք ասում, որ Հայաստանի տեղական արդիւնաբերութիւնն ու երկրագործութիւնը չեն քաջալերւում, զոհաբերւում են ի հաշիւ կենտրոնի կարիքների: Նոյնը հաստատում են այսօր եւ երկար տարիներ Հայաստանի տնտեսութեան ղեկավարութեան գլուխ կանգնած Երզնկեանները:

Մենք էլ պնդում ենք, որ Հայաստանը համամիութենական եւ անդրկովկասեան ընդհանուր պիւտճէից աւելի քիչ է ստանում, քան Ադրբէջանն ու Վրաստանը: Նոյնը պնդում են եւ ընդդիմադիր բոլշեւիկները

Շարունակե՞նք այս թուումը: Դեռ շա՜տ բան կարելի է աւել, բայց այսքանն էլ բաւական է հաստատելու համար այն փաստը, որ հայ բոլշեւիկներն էլ, երբ իրապէս կանգնում են հայկական հողի վրայ, կամայ ակամայ, ստիպուած են որդեգրել Հ. Յ. Դաշնակցութեան պաշտպանած գաղափարները: Երկրի տրամաբանութիւնն է այդ, որ միեւնոյն ժամանակ ապացոյց է մեր կուսակցութեան գաղափարների կենսունակութեան:

Հ. Յ. Դաշնակցութեան եւ հայ կոմունիստների [illegible] տարբերութիւններից մէկն էլ այն է, որ մենք մեր սկզբունքները մշակելիս եւ մեր գործունէութեան մէջ՝ մեկնում ենք հայկական միջավայրի թելադրանքներից, իսկ նրանք՝ տեսական, ընդհանրական վարդապետութեան [illegible]:

Այդ պատճառով ինչ որ ասում է Դաշնակցութիւնը՝ միշտ համապատասխանում է Հայաստանի ու հայ ժողովրդի շահերին, ինչ որ ասում են բոլշեւիկները՝ յաճախ հակասում է այդ շահերին: Այդ է պատճառը, որ Դաշնակցութեան պահանջներն ու կարգախօսները միշտ կենդանի են, լայն արձագանգ են գտնում հայ ժողովրդի սրտերում եւ ծառայում են Հայաստանի բարօրութեան, բոլշեւիկեան պահանջներն ու կարգախօսները [illegible] Հայաստանի բարօրութեան եւ խուլ կամ բացայայտ ընդդիմանքի են արժանանում ժողովրդի կողմից: Եւ այդ է պատճառը նոյնպէս, որ անկախ [illegible] հայրական գիրքից, Հայաստանում լինի թէ Սիբիրում, Քալիֆորնիայում թէ Բրազիլիայում, Դաշնակցութիւնը միշտ եւ ամէն տեղ թարգման եւ արտայայտիչ է հայկական կարիքների ու պահանջների, իսկ բոլշեւիկը, նոյն իսկ Հայաստանում, անընդունակ է ըմբռնելու ու խտացնելու հայ [illegible] կեանքի [illegible], եւ երբ սա կամ նա կարողանում է ըմբռնել եւ արտայայտել այդ պէտքերը, [illegible] եւ ծանրածանր պատիժների կայ է դառնում

Կրկնում եմ՝ այս բոլոր տխուր դէպքերի մէջ կան եւ մխիթարական կէտեր: Գէթ մենք՝ Դաշնակցականներս իրաւունք ունենք մխիթարուելու եւ բարոյական գոհացում զգալու, որ սկզբից մինչեւ վերջ կանգնած ենք եղել անխախտ ճանապարհի վրայ: Այդ ճանապարհով պէտք է քայլենք եւ այսուհետեւ:

Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

(Վերջ)

** 755ին Բիւզանդիոնի Կոստանդին Ե. կայսեր հրամանով Հայաստանէն Թուրքիա բերուած են Պաւղիկեան աղանդաւորներ, մասնաւորապէս Թէոդոսուպոլսոյ (Կարին) եւ Մելիտինիայի (Մալաթիա) շրջաններէն:

** 1794էն առաջ հայ բոլոր պարբերականներու թիւը կը հասնի 1586: Այս քանակէն Հայաստանի մէջ կան միայն 1179 նմոյշներ, ուրեմն կը պակսին 407 նմոյշներ:

ԱՆՀԵՏԱՑՈՂ ԴԷՄՔԵՐ

ՑՈԼԱԿ ԽԱՆԶԱԴԵԱՆ

— ○ —

Խորհրդային մամուլը հաղորդեց մահը Ցոլակ Խանզադեանի, սեպտ. 19ին, Մոսկուայի մէջ:

Գաղթաշխարհին անծանօթ անուն մըն է անհետացող դէմքը: Կովկասահայ գործիչները կը ճանչնան Խանզադեանը իբրեւ հայ սոց.-դեմոկրատ կուսակցութեան անդամ եւ Հ. Յ. Դաշնակցութեան երդուեալ հակառակորդ: Սակայն մեր նպատակը չէ ուրուագծել անոր քաղաքական դիմագիծը: Բաւական է միայն յիշատակել, որ Խանզադեան կոյր, նեղմիտ հակառակորդ մը չէր: Ըլլալով ազնիւ նկարագրի տէր մէկը, ան կը պոռթկար, երբ արդարութիւնը ոտնահարուէր,— նոյն իսկ հակառակորդին հանդէպ:

Դեռ մեր յիշողութեան մէջ թարմ է անոր պատմական ելոյթը Երեւանի մէջ 1926ի ամառը, երբ այժմ շնորհազրկ Արամայիս Երզնկեանը բանախօսութեան մը մէջ փորձեց գլխիվայր շրջել մեր վերջին յիսնամեակի յեղափոխական ազատագրական շարժման պատմութիւնը: Խանզադեան բարոյական իր ամբողջ հասակով ծառացաւ Երզնկեանի յերիւրանքներուն դէմ եւ քաջութիւնը ունեցաւ ընդհանուր հալածանքներու եւ ձերբակալութիւններու այդ [illegible] հնչեցնել արդարութեան ձայնը: Այս մէկ հատիկ փաստն իսկ կը բաւէ ճանչնալու իր քաղաքական եւ բարոյական նկարագիրը

Կ'ուզէի քանի մը խօսք ըսել Ցոլակ Խանզադեանի մասին, իբրեւ Երեւանի համալսարանի դասախօսի

Հայաստանի համալսարանը խորհրդային իշխանութեան պարծանքներէն մին կը կազմէ: Սակայն շատ քիչերուն յայտնի է թէ ի՛նչպէս կազմակերպուեցաւ եւ ձեւ առաւ հայ մշակոյթի այդ բարձրագոյն վառարանը.

Երեւանի համալսարանը հիմնուած է Հայաստանի Հանրապետութեան օրով, 1920ի սկիզբները: Ցաւօք [illegible] անոր բնականոն ընթացքը եւ միայն 1921ի [illegible] համալսարանը անցաւ ուսումնական աշխատանքի, ունենալով բժշկական, մաթեմաթիկ., պատմա-գրական եւ ընկերաբանական բաժիններ: Սկզբնական տարիները համալսարանը բոլշեւիկներու կողմէ անտեսուած էր եւ նոյն իսկ քիչ մըն ալ խորթ աչքով կը դիտէին զայն: Եւ եթէ հակառակ ատոր այդ հիմնարկութիւնը [illegible] համալսարան դարձաւ, այդ արդիւնք է այն զոհաբերութեան եւ անձնուէր աշխատանքին զոր երեւան բերին ուսանողներն ու դասախօսները:

Ըստծիս իմաստը հասկնալու համար, պէտք է ծանօթ ըլլալ Հայաստանի 1921—22ի պայմաններուն: Սով, համաճարակ, բնակարաններու պակաս, կեանքի տարրական պահանջներու չգոյութիւն, անստոյգ ու թարթափուն վիճակ եւ ամէն մարդ օրուան հոգերով կլանուած: Եւ այդ զարհուրելի պայմաններու մէջ, ուսանողը պէտք է օրուան 6—8 ժամ աշխատանքէ վերջ դիմէ համալսարան յաճախելու ու դասախօսութիւնները գրի առնէր: Իսկ դասախօսները, անոնց շատերը ոչ միայն աշխատանոց, այլ եւ գրասեղան մը իսկ չունէին, պէտք է գիտութիւնը սերմանէին յոգնատանջ ուսանողներուն: Սակայն հրաշքը կատարուեցաւ եւ համալսարանը հաստատուն խարիսխ նետեց:

Իսկ թէ բոլշեւիկներու կողմէ որչափ կ'արհամարհուէր համալսարանը կը բաւէ միայն ըսել, որ ուսումնական երրորդ տարուան վերջը 900 ուսանողներու մէջ բոլշեւիկ ուսանողներու թիւը հազիւ 33ի կը հասնէր: Համայնավար երիտասարդութիւնը գիտութեան կարիքը չունէր որովհետեւ առանց ուսումի ալ բարձր պաշտօններու էր հասած եւ ասոնցմէ ոմանց ձեռքին տակ քանի մը համալսարանաւարտ մարդիկ կ'աշխատէին... Իրենց ագիտութեան ու տհասութեան արդիւնքները միայն տարիներ վերջ զգացին եւ ներկայիս ամէն համայնավար երիտասարդի վեհ բաղձանքն է ուսանողի կոչման արժանանալ:

Դժոխային այդ օրերուն հայ ուսանողը եւ դասախօսը գերմարդկային ճիգեր թափեցին եւ յաղթական ելան: Անկասկած, գիտութեան ծարաւն էր, որ ուսանողը կը կապէր համալսարանին: Սակայն, գոյութիւն ունէր նաեւ ուրիշ ազդակ մը,— դասախօսներու եւ ուսանողներու սերտ կապը: Ուսանողին համար դասախօսը չոր ու ցամաք դասատու չէր միայն, այլ եւ անոր մտերիմը եւ հաւատարիմ բարեկամը: Չեմ կարծեր թէ աշխարհի որ եւ է համալսարանին մէջ այնքան պարզ ու ընկերական յարաբերութիւններ հաստատուած ըլլան դասախօսին եւ ուսանողին միջեւ, որքան Երեւանի համալսարանին մէջ, սկզբնական տարիները: Սիրելով ու յարգելով իրար, երկուքը միասին աւելի եւս կը սիրէին համալսարանը:

Ուսանողներուն մօտենալու եւ անոնց բարեկամութիւնը եւ վստահութիւնը շահելու տեսակէտէն մասնաւոր տեղ կը գրաւէր Ցոլակ Խանզադեանը, որ համալսարանի ընկերաբանական բաժնի վարիչն էր եւ միաժամանակ համալսարանի վարչութեան անդամ (վարչութիւնը կը կազմէին համալսարանի ռեկտոր եւ բաժիններու վարիչները): Վստահօրէն կրնամ յայտարարել, որ համալսարանի ամէնէն սիրուած դասախօսը Ցոլակ Խանզադեանն էր:

Իր հետաքրքրական դասախօսութիւնները, հեզ ու ազնիւ բնաւորութիւնը, բազմակողմանի զարգացումը եւ պարզ ու ընկերական վարմունքը, զինքը մատչելի ու սիրելի կը դարձնէին ամէնուն համար: Համալսարանէն ներս թէ դուրս, ան միշտ մնաց ուսանողին լաւագոյն բարեկամն ու ընկերը: Ըլլալով Ալեքսանդր Մեասնիկեանի անձնական բարեկամը, կրցաւ նաեւ կառավարութեան մօտ բարձր պահել համալսարանի վարկը:

Թէեւ Խանզադեանը գրականութեան դասախօս չէր, սակայն լինելով գրական քննադատ, մեծապէս նպաստեց ուսանողութեան գրական միութեան աշխատանքներուն: Այդ միութիւնը հիմնուեցաւ առաջին իսկ տարին եւ իր դերը մեծ եղաւ ոչ միայն համալսարանի ներքին կեանքին, այլ եւ Երեւանի գրական շրջանակներուն մէջ: Ց. Խանզադեան մեր այդ միութեան ոգին էր եւ մղիչ ուժը: Յաճախ ինքը կը դեկուցանէր այս կամ այն գրագէտի մասին եւ Խանզադեանը [illegible] վերջին էր, որ կը զգայիր թէ հայ գրականութիւնն ալ իր արժանաւոր տեղն ունի միջազգային գրական անդաստանին մէջ: Առանձնապէս հետաքրքրական մըն էր հայկական երգիծանքի եւ բազմաթիւ անգամներ խօսած է Պարոնեանի ու Գամառ Քաթիպայի մասին. Այս կամ այն նիւթի շուրջ խօսած ատեն երբեք չէր վիրաւորեր ո եւ է մէկուն զգացումները, ջանալով միայն վեր հանել [illegible] գրական արժանիքները ոչ միայն ձեւով, այլ եւ բովանդակութեամբ հայկական գրականութեան պաշտպանութիւնը [illegible] արթուն էր: Նեղմիտ ու միակողմանի ըմբռնումներ չունէր հայ ազգային մշակոյթին հանդէպ, բայց եւ այդ մշակոյթին գլխաւոր ու հաւատաւոր սատարողներէն էր: Խորհրդային պայմաններու մէջ առաւելագոյն հերոսութիւն էր այդ. Ց. Խանզադեան հայկական մշակոյթի հերոս-ախոյեաններէն էր:

Որքա՜ն տառապած պէտք է ըլլայ այդ մարդու նուրբ ու զգայուն հոգին երբ վերջին տարիները ուրիշ մտաւորականներու կարգին ինք եւս հալածանքի ենթարկուեցաւ, հեռացուելով համալսարանէն ու իր սիրելի ուսանողներէն ... Համալսարանի իր իսկ պաշտօնակից դասախօսները իրեն դէմ ամբաստանող յօդուածներ ստորագրեցին ու վերջն ալ զրկեցին այն միջավայրէն, ուր միայն կրնար յարատեւել իր կեանքը: Դժուար է պատկերացնել, թէ ի՛նչ ողբերգութիւն է ապրած այդ լաւագոյն հայ մարդը ...

Սիրելի ուսուցիչ եւ բարեկամ, թող վերջին մխիթարանքդ այն ըլլայ, որ նախկին ուսանողներդ կրթածնին միտքը եւ իրենց սրտին մէջ վառ կը պահեն յիշատակդ անշէջ կանթեղ:

ԱՇՈՏ - ԱՐԾՐՈՒՆԻ

«Հայ Երգի Օր»

— ● —

« Սփիւռ » եւ «Համիտաս » երգչախումբերու միացեալ կազմակերպուած «Հայ Երգի Օր»ը սովորական երգահանդէս մը պէտք չէ նկատել Փարիզի հայ գեղարուեստական կեանքին մէջ:

« Հայ Երգի Օրը » անհրաժեշտութիւն մըն էր եւ աւելի զգալի պահանջ մը, որ կուգայ իրագործել այդ երգչախումբերու միացեալ վարչութիւնը, ղեկավարութեամբ երաժշտագէտ Գ. Արայ Պարթեւեանի:

Ինչպէս ուրիշ կազմակերպութիւններ իրենց « Օր »ը ունին, արդար է որ հայ երգն ալ իր « Օր »ը ունենայ, եւ գէթ տարին մէկ անգամ հայ երկսեռ երիտասարդութիւնը կազմակերպուած ու մշակուած ձեւով, բեմէն երգէ հայ բազմաձայն երգը, պանծացնելու հին ու նոր երաժշտագէտները, եւ անոնց գործերով ծանօթացնելու եւ պարեգնելու մեր հայ մշակոյթի ամէնէն հարազատ արժէքին, հայ երաժշտութեան մէջ:

Լուրջ է մեր նպատակն ու առաջադրութիւնը, եւ այդ գիտակցութեամբ մօտեցած ենք գործին, սիրով առանձնելով այն բոլոր նիւթական, բարոյական եւ նոյնիսկ ֆիզիքական դժուարութիւնները, որպէսզի ոչ թէ մէկ անգամուան համար, այլ իւրաքանչիւր տարի՝ « Հայ Երգի Օր »ը անցնի կազմակերպուի, եւ առաւ պակաս մը լրանայ:

Այս տարուան մեր առաջին համերգին համար երկու յաջորդ կիրակիները՝ 8 եւ 15 դեկտեմբեր՝ գրաւած ենք: 80ը անցնող Արմէններ եւ Արմենուհիներ բազմաձայն պիտի երգեն

ԷՋ ՄԸ ԿԻԼԻԿԻՈՅ ՊԱՏՄՈՒԹԵՆԷՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՎԵՐՋԻՆ ԹԱԳԱՒՈՐԸ

ԼԵՒՈՆ Ե. ԼՈՒՍԻՆԵԱՆ

Կարոլոս Զ. ցոյց տուաւ իրեն ամենամեծ յարգանքը, եւ զինքը դիմաւորելու ղրկեց իր տան գլխաւոր պաշտօնեաները, որոնք մինչեւ պալատ ընկերացան իրեն: Իր մուտքի միջոցին, թագաւորը շնորհալիր ձեւով գահէն վար իջաւ, ազնուաբար բարեւեց, եւ զայն ողջագուրելէն ետքը [illegible] թէ վերջին ծայր կը հրճուէր իր ժամանման համար:

Քանի մը օր յետոյ ի պատիւ իրեն, խնճոյք մը սարքեցին Լուվրի մէջ: Ներկայ եղան Կարոլոս թագաւորը, իր հօրեղբայրները, Պուրկոնեի, Պերրիի եւ Պուրպոնի դուքսերը, ինչպէս նաեւ բազմաթիւ դրանիկներ: Լեւոն մեծ եւ ընդհանուր հետաքրքրութիւն արթնցուց իր արկածներուն պատմութեամբ ու այն յայտնութեամբ, զորս ըրաւ Արեւելքի կացութեան մասին: Այն հարցումներով որ միամտութեամբ ուղղեցին իրեն, կարելի է գատել Եւրոպան, թէ ինչպէս անգէտ էր այն [illegible] բարբարոս Թուրքերու եւ շարժումներու մասին զորս կը յուսային եւ կը կարծէին նուաճել:

Անյագ հետաքրքրութեամբ մտիկ ըրին իր հաղորդած տեղեկութիւնները եւ գուշակութիւնները, վասնզի դիտել կուտայ Ֆրուասար,—« Մարդուն բնութիւնը մեծապէս հակամէտ է նոր բաներ լսելու»:

Լեւոն խօսեցաւ «Թաթարիստանի մեծ խանին (Լանգ) զօրութեան մասին, որ իր ձեռքէն յափշտակեց իր թագաւորութիւնը եւ սուլթանին օգնութեամբ՝ Կ. Պոլսի կայսրը հարկատու ըրաւ: (Ֆրուասար հոս կը շփոթէ ԺԴ. դարու Փոքր Ասիոյ մէջ հաստատուած Մոնկոլները, Սելճուկ եւ Գաղեանները, Օսմանցի Թուրքերու հարկատու սելճուքեան Թուրքերուն հետ. Ս. Թ.)— Կ. Պոլիսը Թաթարներու օրէնքով կը կառավարուի, հարցուցին ազնուականները:— «Ո՛չ, պատասխանեց թագաւորը, բայց անոնց յայտարարեց, թէ յոյն կայսրը իր աղջիկը խաչանին տալու ամուսնութեան տալով միայն զինադադար ձեռք բերաւ: (Ինչ որ ճիշդ չէ: Մոնկոլներու խանը չէ, այլ Օսմանցի Թուրքերու սուլթանին՝ Օրխանին է որ Ժան Քանթակուզէն իր աղջիկը հարսնութեան տուաւ. Ս. Թ.):

Եւ մարգարէի պէս խօսեցաւ Կ. Պոլսի մօտալուտ անկումի մասին, որ «գրաւուած էր արդէն՝ խաչանին ազատներուն ձեռքով, եւ Յոյները բնաջնջման մասին, «որ հոն կը մնան, անոնց շնորհիւ, եւ ստրկութեան մէջ: (Հոս ալ նոր սխալ մը կայ. Մոնկոլները չէին, այլ Օսմանցիներն էին, որ այն ատեն կը սպառնային յունական կայսրութեան)

Այս առթիւ հարցուցին իրեն.— «Բ՛ն ինչ տեսակ մարդիկ են Թուրքերը, եւ թէ մե՞ծ է անոնց իշխանութիւնը: Եւ թագաւորը պատասխանեց.

— Թուրքերը ամէնէն ազնիւները, ամէնէն մեծերը եւ ամէնէն առաքինիները եղած են եւ ամէնէն խելացիները պատերազմի մէջ, երբ լաւ պետ մը ունեցած են, եւ թէ խաչանը ինչպէս որ Կ. Պոլսոյ կայսրը հարկատու ըրած է, Թուրքիոյ թագաւորն ալ խաչանը, որ Ամուրատ պէկն թագ կը կոչուի: (Այսպէս կը կոչէ Մուրատ Ա.ը, Օրխանի որդին)

Այս Սուլթանէն, Լեւոն, յայտարարեց, որ գանգատելու ոչինչ ունի, վասնզի որ եւ է չարիք չէ հասցուցած իրեն, եւ աւելցուց սա զարմանալի պարագան որ մասնաւորապէս փայփայեց իր արքայական հիւրընկալը.

— «Եւ մեծապէս կը սիրէ Ֆրանսական լեզուն, եւ անոնք որ մօտ կ'ըլլան, կ'ըսէ թէ աշխարհի բոլոր իշխաններէն ամէնէն աւելի պիտի ուզէր Ֆրանսայի թագաւորը տեսնել, եւ երբ խօսին անոր մասին, մեծապէս կը գովէ զայն՝ իշխաններուն»:

Ալ աւելի բուռն եղաւ ունկնդիրներուն արմանքն ու զարմանքը, երբ Թագաւորը սկսաւ փառաբանել Թուրքերուն «աւելի քաղցրաբարոյ եւ աւելի մարդկային լուծը քան Թաթարներունը», վասնզի, «Ամուրատ պէկն, երբ քաղաք մը նուաճէ, անոր մեծամասնը միայն կը պահանջէ, առանց կը թողու իրենց հաւատքին մէջ, ոչ ալ կը հարստահարէ, եւ ոչ մէկ անհատ կը զրկէ իր ժառանգութենէն »:

Երբ իր խօսքերը վերջացուց, Կարոլոս Զ. թագաւորը շնորհաւորեց զայն իր ցոյց տուած քաջասրտութեան, իր գլխէն անցած դարձածներուն համար, որոնց համբաւը կանխած էր զինքը՝ Ֆրանսայի մէջ, եւ որպէսզի թոյլ տայ որ ազնուականութեան վայել վիճակ մը ունենայ, տարեկան 6000 ֆրանքի եկամուտ մը ապահովեց իրեն, «ամէն ամիս կանոնաւորաբար վճարելի», եւ անմիջապէս վճարեց իրեն 5000 ֆրանքի գումար մը, «որպէսզի սենեակները յարդարէ, պատեր եւ մանր մունր պէտքերը հայթայթէ» (Ֆրուասար):

Բիչըրդի հետ կնքուած զինադադարը վերջանալու մօտ էր: Կարոլոս Անգլիա արշաւելու ծրագրի մը վրայ կը մտածէր, եւ այս նպատակով՝ Ֆրանսայի ծովափներուն վրայ զօրախումբեր հաւաքած եւ մթերած էր կարեւոր պաշարներ:

1385ի գարնան, մեծ ժողով մը գումարեցին, թագաւորին, իր հօրեղբայրներուն, իր Լուի եղբօր, Թուրի դուքսին եւ Ֆրանսայի ամէնէն նշանաւոր զօրապետներուն ներկայութեան: Հայաստանի թագաւորն ալ ներկայ էր:

Պատերազմը մինչեւ վերջը շարունակելու կողմնակից կուսակցութիւնը կարծես կը գերակշռէր, Լեւոն, որ շատ ծանօթ չէր լատիններէն, եւ որ դժուարութեամբ կ'արտայայտուէր ֆրանսերէնով, մինչեւ այն ատեն լռութիւն պահած էր: Այդ օրը սակայն, խաղաղութեան ի նպաստ խօսեցաւ, ըսաւ թէ երկու երկիրներու համար ալ իրաւախոհութիւն մը անհրաժեշտ էր, եւ այսպէս եզրակացուց.

— « Իմ խորհուրդներուս անկեղծութեան մասին, ամէն կասկած փարատելու համար, պատրաստ եմ այս հաշտարար պաշտօնը կատարել: Ու Անգլիոյ մէկ բարեկամական կապ դիս Անգլիացիներու հետ կը կապէ, եւ թերեւս աւելի յաջողիմ պիտի՝ քան ձեր այս գէն պատգամաւոր մը, որուն հանդէպ անոնք [illegible] թիւն մը կը [illegible]» (Religieux de Saint-Denis. գլուխ Ե. էջ 321):

Այս առաջարկը ընդունեցին [illegible] որ, Կարոլոս Զ. մեծապէս կը յարգէր Հայաստանի թագաւորը իր չափաւորութեան եւ դատողութեան ապահովութեանը համար:

(10)

(Շար.)

...յաստանի եւ արտասահմանի 20ի ...ոտ Հայ երաժշտագէտ հեղինակնե... ...րու երգչախումբի համար գրուած ...գործերը, ինչպէս նաեւ մօտ 10 եր... ...ղանակներու մեներգի եւ նուագի հա... ...ար գրուած ...եղինակութիւններ, ...րոնք պիտի երգուին ու նուագուին ...անօթ արուեստագէտներու կողմէ:

...երգեմնի կերպով պատրաստուած ...ծրագիր մը Հայ երաժշտագէտնե... ...րու, որոնց հեղինակութիւնները գր... ...ւթէ նոյն յաջողութեամբ երկու կիրակի ...ծրագրած պիտի ներկայացուին ...այ հասարակութեան, հարազատօ... ...ին ընորոշելով այդ ժամանակաշրջա... ...ի իւրաքանչիւր երաժշտագէտի հրա... ...կական ըմբռնումն ու ներաշխար... ...ին արտացոլումը:

Ինչպէս կը տեսնենք, աննախընթաց ...յաջողութեամբ, երաժշտական մեծ ...յսկերգ մըն է «Հայ Երգի Օրը», եւ ...մէկ Հայ պէտք է որ անմասն մնայ ...գրկուի, քանի որ այդպիսի յաջ... ...ողով երգահանդէս մը ցարդ չէ ...կազմակերպուած գաղութներու մէջ:

Արտ. Պարթեւեանի եւ գոյգ երգ... ...խումբերու անխոնջ անդամներուն ...յս առթիւ թափած ջանքն ու տքնա... ...ծ գոհողութիւնները ջերմ քաջա... ...լութեան եւ գնահատանքի արժանի ...ն, եւ այդ քաջալերութիւնը հարկ է ...որ խօսքէն գործի անցնի:

Ուրեմն բոլորին պարտքն է ամէն ...կերպով քաջալերել սոյն բացառիկ ...ձեռնարկը, նախ Հայ երաժշտական ...ստեղծագործութեան փայլեցքն ըմ... ...ռնելու, եւ յետոյ նուագողին ...արդանքի տուրք տալու համար ա...

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

Նանսէնեան դրոշմաթուղթի ՀԱՍՈՅԹԻՆ ԲԱՇԽՈՒՄԸ

— • —

Նանսէնեան Դրոշմաթուղթի հա... ...սոյթին հայկական բաժնին բաշխման ...յանձնաժողովը իր երկրորդ նիստը ...ումարեց նոյեմբեր 5ին Նանսէնեան ...Միջազգային Օֆիսի Փարիզի պաշտօ... ...նատան մէջ, նախագահութեամբ Օ... ...ֆիսին Ֆրանսայի ներկայացուցիչ Պ. ...Բանի:

Նանսէնեան Դրոշմաթուղթը հայ... ...կական բաժինին հասոյթի 1935ի երկ... ...րորդ եռամսեայ վերջը արտադրած ...49.711 Փր., որ իբր աւանդ յանձ... ...նուած է Հ. Բ. Ը. Միութեան: Յանձ... ...նաժողովը, իր վերոյիշեալ նիստին ...մէջ, նկատողութեան առնելէ յետոյ ...պաշտօնական Հայ մարմիններուն ներ... ...կայացուցիչները ասկից առաջ իրենց ...ցած գումարներուն դործածու... ...թեան մասին յիշեալ գումարը յատ... ...կացուց հետեւեալ Հայ կազմակեր... ...պութեանց.—

Աղքատախնամ Հայ Տիկնանց Ընկե... ...րակց. Մարսէյլի 14.000 ֆրանք, Աղ... ...քատախնամ Ընկերութիւն Փարիզի ...գոյց 12.000, Աղքատախնամ Մար... ...սէյլ Լիոնի 4700, Հայ Աղքատախնամ ...Միութիւն Վալանսի 2000, Փարիզի ...Հայ Տիկնանց Միութեան Հ. Կարմիր ...Խաչի Օգն. Մասնաճիւղ 3000, Փարի... ...զի Հայ Տիկնանց Միութեան Որբերու ...Օգն. Մասնաճիւղ 2000, Ֆրանսահայ ...Կարմիր Խաչի Վարչութիւն 2000, ...Գրագատէր Տիկնանց Ընկերութիւն ...Աւարայր Ցրուեալ Քոյրերու ...Տիկնանց 1000, Իսսուհայ Կանանց ...Միութիւն 1500, Հայ Դպրոցներու Ըն...

կերակցութիւն 1500, Նախիջեւանի Ռոստով... ...ագրիկ Հայ Ուսանողաց Միութիւն 1500, Փարիզի Հայ Ուսանողական Միութիւն 1000. Հոգաբարձութիւն Հայ Կաթողիկէ Եկեղեցւոյ Փարիզի 500, Հայ Կոմունիստներու եւ Մարտիկներու Միութիւն 1000

Աւոնցմէ զատ, հազար ֆրանքի գումար մը նախատեսուեցաւ դրամ... ...ցում տալու համար այն խնդրանքնե... ...րուն որոնք նահանգապետներու եւ քաղաքապետներու կողմէ կ՚ուղղուին Պ. Բանի, ի նպաստ կեդրոններէ հե... ...ռու ապրող չքաւոր հայ գաղթական... ...ներու:

ՕՏԱՐՆԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ՖՐԱՆՍԱՅԻՆ ՎՐԱՆՑՍԸ [?]

ՓՈՒՐԺԻ ՍԻՒՐ ԱՐԺԱՆ (Յառաջ) — Վերջին ողողումները մեծ վնաս պատ... ...ճառեցին նաեւ մեր քաղաքին մէջ. Ծերերն անգամ տեսած չէին այսպիսի աղէտ: Հեղեղը քարուքանդ բրաւ ... ... տարածքին ափ մը պարուէգր ... ... բանջարեղէն կը մշակէր: Աղիւսի գործարանը գետ չի բանիր: Իսկ ան... ...գործ հայրենակիցները գլխիկոր կ՚ող... ...բան դալիք սեւ օրերը:

Սիրելի «Յառաջ», այս առթիւ պատմեմ ուրիշ ցաւ մը:

Վերջերս քով քովի գալով ուղե... ...ցինք նոր տարուան առթիւ հանդէս մը սարքել եւ հրաւիրել ամբողջ գաղու... ...թը: Մեր մէջ կար Զարշամպացի 17 տարեկան օրիորդ մը, որ այս յարմա... ...րութիւնն ունի եւ կրնայ բեմի վրայ խաղալ: Երբ փորձեր կը կատարէինք քանի մը չարամիտ մարդիկ ուզելով խանգարել, գացին համոզեցին այդ աղջկան մայրը որ դուռը չբանայ, եւ թէ անգամ մըն ալ աղջիկը փորձի եր... ...թայ: Անմիտ կինը այդպէս ալ կ՚ընէ եւ երբ աղջիկը կը վերադառնայ, դուռը չի բանար: Աղջիկը բարկութե... ...նէն կը կտրէ խոհանոցի պատուհանը եւ ներս մտնելով, փառաբանը կը փա... ...ռէ կը նստի մինչեւ առաւօտ:

** Ողողումներու միջոցին քանի տարեկան երիտասարդ մը երբ կը փորձէր անցնիլ հողի փակոնի մը վը... ...րայէն, փակոնը կը շրջի եւ ինք ջուրը կ՚իյնայ: Երկու Հայեր կը տեսնեն, բայց անտարբեր կը մնան: Երիտա... ...սարդին նշանածը տեսնելով որ սիրա... ...կանը ջուրը ինկած է, օգնութիւն կ՚ա... ...ղաղակէ: Դրացիները կը հասնին եւ 19 տարեկան հայ երիտասարդ մը ինքզինքը ջուրը նետելով կ՚ազատէ զայն:

Անդրանիկ

ԱՎԻՆԵՕՆ.— Ինչպէս գրուած էր «Յառաջ»ի մէջ, մեր քաղաքն ալ ջու... ...րերու մէջ մնաց: 15—20 հայ ընտա... ...նիքներու բնակարանները ողողուե... ...ցան:

Անցեալ օր փողոցին մէջ հանդիպե... ...ցայ քանի մը հայ մանուկներու, ոտ... ...քերը բոպիկ, գլուխները բաց կ՚եր... ...թեւեկէին.— Հայրիկ, հաց, մայրիկ ... [illegible] ... մը տղաքը համբուրելով նուէր մը տուաւ: Իսկ մեր ջոջե՞րը: Եթէ հա... ...յերէն թերթ չեն կարդար, Ֆրանսե... ...րէ՞ն ալ չեն կարդար, ողջէզի հասկ... ...նան մեր վիճակը:

Լեւոն

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ ընթեռնլի ու մելանով:

Արխայից Արխան չկրցաւ խաղալ մեզի…

Եթովպիոյ կայսրը Հարրար այցելեց քանի մը օր առաջ: Այս առթիւ հե... ...տեւեալ մանրամասնը կը հաղորդէ Աժանս Հավաս.— Մութը կոխած էր նոյեմ... ...բեր 20ին, երբ երեք բեռնակառքերէ եւ ճամբորդի կառքերէ բաղկացած կա... ...րաւան մը որ Ճիճիքայէն կուգար, ներկայացաւ Հարրարի դրան առջեւ: Ճամ... ...բու տուրքի եւ անցագիրներու պաշտօնեան չճանչնալով կայսրը, դժուարու... ...թիւն հանեց կարաւանը ընդունելու, որովհետեւ ճամբորդները արտօնագիր չունէին: Աղմուկ չհանելու համար, կայսրը առժամապէս մտաւ մօտակայ Ս. Միքայէլ եկեղեցին, սպասելով որ պաշտօնեան խելքը տուն կանչէ: Այդպէս ալ եղաւ, շնորհիւ Ֆրանսացի ոպայի մը, որ շրջակաները կը պաշտօնավարէ իբրեւ ոստիկանութեան վարիչ եւ որ դուռները բանալ տուաւ:

Կայսրը առաջին անգամ այցելեց Ֆրանսական հիւանդանոցը, ուր կը դարմանուէր քաջ կին մը: Այս երիտասարդ Հապէշուհին, որ սպասուհի մըն էր, դէպի ռազմաճակատ ընկերացած էր իր տիրոջը, համաձայն տեղական սովորութեան: Ճամբան իր տէրը աւազակներու հանդիպելով սպաննուեցաւ: Սպասուհին անոր հրացանը առնելով ճամբան շարունակեց եւ մինակը հասաւ ճակատ, ուր կռուեցաւ եւ սրունքէն վիրաւորուելով Հարրար փոխադրուե... ...ցաւ: Կայսրը ջերմապէս շնորհաւորեց այս քաջ կինը:

Մախանենց եպիսկոպոսին դատը

Գրած էինք թէ Պերլինի մէջ դատի քաշուած է պերապայծառ Փէթէր Լէ... ...կէ Մայսէնի եպիսկոպոսը, ամբաստանուելով թէ դրամ փախցուցած է Հոլան... ...տա, հակառակ օրինական արգելքին: Ընդհ. դատախազը պահանջեց հինգ տա... ...րի բանտարկութիւն, հինգ տարի քաղաքացիական իրաւունքներէ զրկում եւ 140.000 մարք տուգանք. հակառակ պարագային 140 օր բանտարկութիւն: Միեւնոյն պատիժը պահանջեց եպիսկոպոսին եղբօրը համար: Իսկ աւագ. փո... ...խանորդին համար պահանջեց երկու տարի բանտարկութիւն եւ 50.000 մարք տուգանք: Միեւնոյն ատեն պիտի գրաւեն 95.000 Փիօրինի հոլանտական պար... ...տաթուղթեր.

———

ՊԱՂԵՍՏԻՆԻ մէջ ընդհարում տեղի ունեցաւ աւազակախումբի մը եւ ոստիկանութեան միջեւ: Սպաննուեցան մէկ անգլիացի ոստիկան եւ վեց աւա... ...զակներ, որոնց մէջն է պետը: Չորս աւազակներ ալ գերի բռնուեցան:

** Հինգ աւազակներու թաղման առթիւ խռովութիւններ ծագեցան Հայ... ...ֆայի մէջ: Երկու հազար Արաբներ յարձակեցան գլխաւոր պահականոցին վը... ...րայ, խորտակելով կարգ մը պատուհաններ: Շատ մը անգլիացի ոստիկաններ [illegible]

ՊԻՒԺԻՐՈՒ դէմ ցոյց մը կատարուեցաւ Հռոմի մէջ, երբ կառավարութիւ... ...նը հաստատեց թէ Պելժիոյ մէջ շինուած է այն գնդակը որով սպաննուեցաւ Իտալացի օդանաւորդ Տալմացօ Պիրաքօ, Մաքալէի առջեւ: Խումբ մը Ֆաշա... ...կաններ Լիէժի պոզոտան երթալով, ծիւթով աւրեցին համանուն արձանա... ...գրութիւնը: Հաւանական է որ պողոտան այսուհետեւ կոչուի Աստվա կամ Մաքալէ:

Անդրանիկի ցուցարձանին

ՇԻՆՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

— • —

23 յունուար 1932 Շապին Գարահի... ...սարի «Թադմիկ» Հայր. Միութեան կազմակերպած ցերեկոյթին զուտ հա... ...սոյթ 4697 ֆրանք: 23 յունուար 1932 նուէր Հայ Բարեգործական Ընդհ. Միութեան կողմէ՝ 177.80: 4 փետր... ...ուար 1933 ստացուած Շապ. Գարա... ...հիսարի Հայր. Միութեան Վիէնի մասնաճիւղէն՝ 662.25: 23 մայիս 1933 «Անդրէասի Հայր. Միութենէն «Յառաջ»ի միջոցաւ՝ 225. 24 մայիս 1933 Շապ. Գարահիսարի «Արծիւ» Հայր. Միութեան Վալանսի մասնա... ...ճիւղէն՝ 1050: 12 յունիս 1933, Շա... ...պին Գարահիսարի «Արծիւ» Հայր. Միութեան Վալանսի մասնաճիւղէն՝ 350 ֆրանք:

Գումար՝ 7162 ֆր. 05ս.

(Կնիք)

Նոր սերունդ

Արամայիս Սրապեան, «Յառաջ»ի երիտասարդ եւ բանաստեղծ աշխա... ...տակիցը որ վեց տարիէ ի վեր կ՚ապա... ...նէր Միլանի մէջ, նոյ. 15ին ուսուց... ...չապետներու ժողովին առջեւ պաշտ... ...պանելով իր «թէզ»ը, փայլուն յաջո... ...ղութիւն գտած եւ ստացած է բժիշկ վիրաբուժի տիտղոս:

Կոմիտաս Վարդապետի ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

— • —

Ոգեկոչման հանդէս վարդապետի գործերուն հրատարակութեան հա... ...մար, Պ. Գէորգ Ուշաքլեանէ ստացած ենք 757 ֆրանք, համաձայն հետե... ...ւեալ երկու ցանկերուն.—

ՓԱՐԻԶ ԵՒ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐԸ ԲՆԱ... ...ԿՈՂ ՔԷՕԹԱՀԻԱՑԻՆԵՐՈՒ ԿՈՂ... ...ՄԷ, ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՓՍԱԿԻ.

Ուշաքլեան եղբարք 100, Օր. Ազա... ...պի եւ Յակոբ Մարգուանեան 50, Ա... ...րամ Փանոսեան 25, Օր. Սիրանոյշ Պագրճեան 20, Mme. Cailler (Lauzanne) 20, Յովհաննէս Փօլաճեան 20, Յով... ...հաննէս Փօլաճեան 20, Յակոբճան Կէօզիւմեան, Սաղաթիէլ Սանթուր... ...եան, Յարութիւն Գարագաշեան, Յովհաննէս Պալանճեան, Գէորգ Գա... ...րայեան, Գառնիկ Կոստանեան, Յա... ...րութիւն Պէնլեան, Յարութիւն Ար... ...թինեան, Սահակ Տօրոսեան, Ասիֆ Քէհեայեան, Օննիկ Իւթիւճեան, Հայրապետ Սարաֆեան, Արշակ Պա... ...գրճեան, Ասիֆ Պագրճեան, Կարա... ...պետ Մազլաքեան, Երթ. Կէօզիւմ... ...եան, Ե. Ոսկանեան, Կարապետ Սուլթեան, Առաքել Մնոյեան, Սեդրակ Քիւլլահլեան 10ական, Ստե... ...փան Փօլաճեան, Ղազարոս Փափազ... ...եան, Ներսէս Գասպարեան, Յով... ...հաննէս Յովհաննէսեան, Յակոբ Յով... ...հաննէսեան, Յովհաննէս Ուրֆալեան, Սարուխանեան, Տիկին Գասպ Փօլա... ...ճեան 5ական, Տիկին Գօշումեան 7, Տիկին Զարուհի Ճորթուեան 5, Տիկին Թագուհի Դանիէլեան 10, Տիկին Զարու... ...հի Մաթոսեան, Արաքէն Քէօրօղլու... ...եան, Բենիամին Մաջէլեան, Արմե... ...նակ Մաջէլեան, Ղուկիանոս Կարա... ...պետեան, Տիկին Թագուհի Մրրտիկեան, Օր. Մարի Սիմիթեան, Երուանդ Մա... ...թոսեան 5ական, Հաճի Մուրատ 2, գումար 558 ֆրանք:

ԱՌՆՈՒՎԻԼ ԼԷ ՎՕՆԷՅԻ ԿԱՐԳ ՄԸ ՀԱՅՐԵՆԱԿԻՑՆԵՐԷ (ոչ Քէօ... ...թահիացի).

Կարապետեան 2, Ինճէ Արապեան 4, Հարեան 1, Մեսրոպ Այթունեան 2, Բարթլեան 5, Բենիամին Փափազեան 2, Թորգոմեան 5, Խաչատուրեան 2, Գուճիկեան 5, Գէորգ Մէնէվիշեան 5, Վարդանուշ Հէքիմեան 5, Օր. Ան... ...նիսէ 3, Տիկին Բիյաւեան 5, Կարա... ...պողոսեան 2, Յակոբ Գարապողոսեան 1, Գայբաքեան 2, Հաթայեան 5, Ա... ...սատեան 3, Երթ. Պալեան 2, Վարդա... ...նուշ Աւագեան 4, Տրմէճեան 2, Սեփ. Գասաւեան 7, Օննիկ Մինասեան 2, Լեւոն Միքայէլեան 2, Գրիգոր Սարաֆեան 5, Կրպ. Շահպազեան 5, Գեորգ Կէրկէրեան 5, Բարսեղ Մը... ...չիկեան 5, Օննիկ Թորգոմեան 5, Նու... ...պար Սարրաֆեան 5, Հայկ Գասպար... ...եան 2, Եօրկանեան 3, Գրիգոր Նէմ... ...ւէլեան 2, Քավալճեան 5, Օրճանեան 2, Խորէն Յակոբեան 2, գումար՝ 124 ֆրանք: Միւս գումարը՝ 558 ֆրանք: Շաւիլէն Մ. Սարգիսեան՝ 25 ֆրանք, Վիէնէն՝ Խաչիկ Այվազեան եւ Նու... ...պար Փօթէքեան 25ական ֆրանք, գումար 75 ֆրանք: Ընդհ. գումար՝ 757 ֆրանք:

Կը խնդրուի ստանալ համապատաս... ...խան ընկալագրով:

ՅՂՈՒՄՆԵՐ [?]

ԹՈՒՐՔՆ ՈՒ ՌԱՄԿԱՎԱՐԸ

— • —

Սեղանիկի Հարիզոնը նեխեխեայ խորհրդածութիւնները կ՚ընէ այս խո... ...րագրով խմբագրականի մը մէջ (14 նոյ.).

— «Ռամկավար «Արեւ»ը կը յու... ...սա՛յ, որ հայ ժողովուրդը, «գործօն մեծամասնութիւն» մը կազմելով Դաշնակցութեան դէմ, պիտի կրնայ զայն վերցնել մէջտեղէն:

Ռամկավար «Պայքար»ը, խօսելով Հնչակեաններու ձուլման մասին բոլ... ...շեւիկներուն հետ, ի խորո՜ց սրտի կ՚ըսէ.— «Կարգը ընկերվարական Դաշնակներունն է»

Եւ, մտածման միեւնոյն գծով, Թր... ...քական «Ճումհուրիէթ»ն ալ ծափա... ...հարելէ վերջ Հնչակ — համայնավար միացումը, իր մէկ գրութիւնը կը վերջացնէ ըսելով — «Կ. մաղթենք, որ Հնչակ կուսակցութենէն յետոյ ա... ...նհետանայ նաեւ Դաշնակցութիւնը»

Երեքին ալ՝ ի՜նչ յաջող

Երեքն ալ թող ապրին եւ կը տեսնեն իրենց գանկութեանց իրականացու... ...մը:

Կը տեսնեն սակայն, մէ՛ր ուզած ձեւով եւ ոչ թէ իրենց ուզածին, ի... ...րենց ուզածին պէս: Կը տեսնեն Դաշ... ...նակցութեան անհետացումը այն ժա... ...մանակ, երբ իրականացած կ՚ըլ... ...լայ 45 տարիներէ ի վեր անոր հետա... ...պնդած, անոր փայփայած խոյզը, հայ ժողովուրդի վերջնական ազատա... ...գրումը:

Հայ ժողովուրդը ազատագրելէ, Հայ հայրենիքը իր բուն տիրոջ յանձնելէ եւ անոր պետական մեքենան սար... ...քաւորելէ վերջ, Դաշնակցութիւնը ինք վերջ կուտայ իր գոյութեան եւ պէտք չունենար ռամկավար եւ Թուրք մեռելաթաղներու այսօրուան ինքնա... ...մատոյց այլ չուամ՛կ պատրաստակա... ...մութեան

Եթէ ռամկավարներն ու Թուրքերը կ՚ուզեն Դաշնակցութեան չքացումը, թող օգնեն անոր, որպէսզի իրականա... ...ցնէ իր ծրագիրը: Կ՚ընե՞ն այս բանը, — այն ատեն շատ շուտ կը փարատի իրենց ջղձգանքը: Շատ շուտ կը թաղուի Դաշնակցութիւնը Այլապէս ի զուր կը սպասեն, ի զուր կ՚անէկա...

...լեն, ի զուր կը թելադրեն.

Մաղթանքներով, աղօթքներով, իմշալլահներով Դաշնակցութիւնը չի թաղուիր, չքնչանար: Այդպիսի ցանկութեամբ ամառը ձիւն չի գար:

Դաշնակցութիւնը հնչակեան «կու... ...սակցութիւն» չէ: Զարմանալի դարմա... ...նալի կը թուի արդէն մեզի, որ Թուր... ...քերը, բոլշեւիկներն ու ռամկավար... ...ները, այնքան մե՞ծ կարեւորութիւն ընծայեցին հնչակեան «կուսակցու... ...թեան» ձուլման: Իրենց գրութիւննե... ...րով այն տպաւորութիւնը ձգեցին, թէ կենսունակ երիտասարդ մըն է որ ինք... ...նասպան դարձած եւ թաղուած է բոլ... ...շեւիկեան գերեզմանի մէջ: Մինչդեռ իրականութիւնը այն է, որ մեռել մը գերեզմանէն հանեցին եւ երկրորդ ան... ...գամ բլլալով թաղեցին:

Հնչակեան «կուսակցութիւն» գոյու... ...թիւն չունէր արդէն: Շատո՜նց մե... ...ռած էր ան իբրեւ կազմակերպու... ...թիւն: Հոս - հոն հինէն մնացած կարգ մը ժամանակավրէպ հնչակեաններու «կուսակցութիւն» անունը տալ ինք... ...նին ծիծաղելի է: Անոնց մեծ մասը արդէն լծուած էր Մոսկուայի կառ... ...քին: «Ձուլում»ը հետեւաբար իմաստ չունի: Չի բացատրուիր: Զարդարա... ...նար: Դիակ էր հնչակեան «կուսակ... ...ցութիւն»ը: Եւ դիակներուն տեղը գե... ...րեզմանոցն է: Այսքան բան պէտք էր որ գիտցած ըլլային ռամկավարներն ու Թուրքերը, բռնազբօսիկ ճիգով մը հնչակ - բոլշեւիկ միացումը տարփո... ...ղելէ եւ խոշորցնելէ առաջ:

Անոնց այդ ճիգը, սակայն, կը բա... ...ցատրուի այն ներքին բղձանքով, զոր ունին Դաշնակցութեան նկատմամբ: Ասոր համար է որ ձուլման ու ոչն... ...չացման «հերթ» կը մաղթեն նաեւ Դաշնակցութեան: Թուրքը աւելո՞րդ կը գտնէ այլ եւս հայ յեղափոխական կազմակերպութեանց գոյութիւնը եւ կը փափաքի, որ Դաշնակցութիւնը... հետեւի իր այս տեսակէտը եւ հետե... ...ւի հնչակեաններու օրինակին: Իսկ ռամկավարը նկատի ունի Դաշնակցու... ...թեան ընկերվարական ուղղութիւնը, եւ, այդ հիման վրայ ալ անոր ցոյց կուտայ Պ. Միքոյեանի ճամբան: Մէկ խօսքով երկու կողմերն ալ կ՚ու... ...զեն մեռած ու թաղուած տեսնել Դաշ... ...նակցութիւնը: Որովհետեւ, երկու կողմերուն ալ սարսափն է ան ու մղ... ...ձաւանջը եւ հանգիստ չի տար ա... ...նոնց:

ՄԱՍ ՄԸ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ՀԱՄԱՐ [?]

ՃԷՄԱԼ ՓԱՇԱՅԻ ՅԻՇԱՏԱԿՆԵՐԸ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑ

Վերածեց՝ Պ. ՖՐՈՒՆՃԵԱՆ

Ընդհ. քննիչներու իրաւասութեան վերաբերեալ են երկու նախանշեալները արժանութիւնը, արդարադատութիւնը, ...տիկանութիւնը եւ ոստիկան զօրքը:

...թէ անդորրութիւնը պահպանելու ...համար ապահովական միջոցները չը ...բաւեն, ընդհ. քննիչը պահանջման ...համաձայն զինուորական ուժեր պիտի ...տրամադրուին իրեն, որպէսզի գոր... ...ծադրէ իր իրաւասութեան վերաբեր... ...եալ միջոցները: Իւրաքանչիւր ընդհ. քնն... ...իչներ կրնան արձակել այն պաշ... ...տօնեաները որոնք անկարողութեան ...կամ գէշ վարմունքի պատճառով ան... ...պիտան նկատուած են, եւսեւ դատի ...յանձնել այն պաշտօնեաները ... [illegible] ...գրեանանց եղած են: Ընդհ. քննիչնե... ...րը իրաւասութիւն ունին Վեհ. դռան ...քննիչ առաջարկելու մարզին. երբ ...բարձր պաշտօնատար մը պիտի նշա... ...նակուի: Իւրաքանչիւր պաշտօնեակա... ...նութեան առթիւ պէտք է իսկոյն կարճ

պատճառաբանեալ հեռագրով տեղե... ...կութիւն տալ պատկան նախարարին, որուն պէտք է յօժարել. եւ օրուան ընթացքին, թղթածրարը եւ մանրա... ...մասն տեղեկագիր: Կարեւոր պարա... ...գաներու մէջ երբ անմիջական քայլեր անհրաժեշտ են, ընդհ. քննիչները ի... ...րաւասութիւն ունին կախակայելու պաշտօնեաներէն ազատ համար... ...ուած դատական պաշտօնատարներ, պայմանաւ որ հարցին քննութիւնը իսկոյն յղեն դատական նախարարու... ...թեան:

Եթէ կուսակալի մը դատապարտե... ...լի գործերը անհրաժեշտ կը դարձնեն անմիջական միջոցներ ձեռք առնել, ընդհ. քննիչները պէտք է հեռագրով տեղեկացնեն Ներքին Նախարարու... ...թեան: Այս վերջինը հարցը կը դնէ նախարարական խորհուրդին, որ ա... ...մէնէն ուշը չորս օրուան մէջ իր որո... ...շումը կուտայ:

Հողային վէճերը պէտք է լուծուին ընդհ. քննիչներու անձնական հովա... ...նաւորութեամբ:

Ընդհ. քննիչներուն անուանումէն վերջ իրենց գործակցութեամբ պիտի մշակուին աւելի մանրամասն օրէնք... ...ներ, որոնք պիտի ճշդեն քննիչներու պարտականութիւնները ու իրաւուն... ...քը:

Եթէ ընդհ. քննիչի պաշտօնը տասը տարի թափուր մնայ, Բ. Դուռը նոր ընտրութեան համար պէտք է դիմէ մեծ պետութիւններու բարեկամական աջակցութեան:

Օրէնք, հրամանագիր եւ հանրային ազդեր պէտք է հրատարակուին իւ... ...րաքանչիւր նահանգի բնիկ լեզ... ...ուով: Եթէ ընդհ. քննիչը կարելի համարի, իւրաքանչիւր կողմ իրա... ...ւունք ունի դատարանի եւ պաշտօնա... ...տան մէջ իր մայրենի լեզուն գործա... ...ծելու: Դատական որոշումները կը տրուին թուրքերէնով եւ եթէ կարելի է կողմերու մայրենի լեզուին թարգ... ...մանութեամբ մը:

Դպրոցական պիւտճէի բաժանումը պիտի կատարուի ըստ ազգութիւններու... ...թեանց վճարած դպրոցական տուր... ...քին: Ուս. կայսրական կառավարու... ...թիւնը բնաւ արգելք պիտի չըլլայ

երբ կրօնական ընկերակցութիւններ իրենց օժանդակութիւնը բերեն դպր... ...ոցներու պահպանութեան:

Իւրաքանչիւր Օսմանցի պարտաւոր է յաջորդութեան առնել իր զինուորա... ...կան ծառայութիւնը կատարել իր բը... ...նակավայրի զինուորական շրջանակին մէջ: Բ. Դուռը սակայն մինչեւ նոր տնօրինութիւն երկրին ամէն կողմէն զինուոր պիտի առնէ ծովային ուժի եւ հեռաւոր վայրերու Եմէնի, Ասիրի եւ Նէճտի համար:

Համիտիէ զօրագունդերը պիտի վե... ...րածուին պահեստի ձիաւոր վաշտե... ...րու: Անոնց զէնքերը պիտի մնան զի... ...նամթերանոցներու մէջ եւ պիտի յանձնուին միայն զօրակոչի եւ ռազ... ...մափորձի ժամանակ: Այս գունդերը ներքակայ պիտի ըլլան իրենց գտնը... ...ուած շրջանի հրամանատարութեան: Խաղաղութեան ատեն իրենց հրամա... ...նատարները պիտի նշանակուին սա... ...մանեան կայս. բանակի գործօն սպա... ...ներէն: Այս զօրագունդի զինուորները պէտք է որ տարի մը զինուորական ծառայութիւն կատարած ըլլան. Գունդի մէջ ընդունուելու համար պէտք է իրենց սեփական ձին ու թամ... ...բը ունենան: Ամէն ոք որ առանց ցեղի եւ կրօնի խտրութեան, այս զինուորա...

...գրական շրջանին մէջ կը բնակի եւ կը լրացնէ պահանջուած պայմանները, կրնայ վերոյիշեալ զօրագունդին մէջ ընդունուիլ: Պատերազմի եւ ռազմա... ...փորձի ատեն այս գունդերը ներքակայ պիտի ըլլան նոյն կարգապահական կանոններուն ինչպէս կանոնաւոր խումբերը:

Գերմանիկիչներու իրաւասութիւնն... ...րը կը համապատասխանեն 13 մարտ 1329(1913)ի օրէնքին սկզբունքնե... ...րուն:

Մարդահամար մը, որ պէտք է կա... ...տարուի ամենակարճ ժամանակի մէջ, եթէ կարելի է ոչ աւելի ուշ քան մէկ տարիէն՝ ընդհ. քննիչներու հովանա... ...ւորութեամբ, պիտի ճշդէ այն համե... ...մատութիւնը որ կայ այս երկու նա... ...հանգներուն մէջ կրօնքի, ազգութիւն... ...ներու եւ լեզուի վերաբերմամբ: Մինչ այդ Վանի եւ Պիթլիսի նահան... ...գային ժողովներու (մէճլիսի ումու... ...մի) եւ կուսակալական յանձնաժողով... ...ներու (էնճիւմէն) անդամները պիտի ըլլան հաւասար թիւով քրիստոնեայ եւ մահմետական: Կարինի կուսակա... ...լութեան մէջ, եթէ մէկ տարիէն կա... ...տարուած ըլլայ մարդահամարը, այդ ժողովներու անդամները նոյն ձեւով պիտի ընտրուին: Սեբաստիոյ, Խար...

...բերդի եւ Տիգրանակերտի նահան... ...գային ժողովներուն անդամները պի... ...տի ընտրուին իսկոյն ըստ ազգաբնակ... ...չութեանց համեմատութեան: Ասոր համար մինչեւ նոր մարդահամար մահմետական ընտրողները պիտի ըն... ...դուին ըստ հին ընտրական ցանկին, իսկ ոչ մահմետականները՝ ըստ ի... ...րենց համայնքի ցանկին: Եթէ դժուա... ...րութիւններ ծագին այս առժամանակ... ...եայ ընտրական ձեւին շուրջ, իբրեւ անգործադրելի, այն ատեն ընդհ. քն... ...նիչները իրաւասութիւն պիտի ունե... ...նան Սեբաստիոյ, Խարբերդի եւ Տիգ... ...րանակերտի կուսակալութիւններուն համար նոր ընտրական առաջարկ մը բերելու: Ամէն կուսակալութեան մէջ ուր համեմատական ընտրութեան ձեւով կը կատարուին ընտրութիւնները, փոք... ...րամասնութիւն կազմող ազգաբնակ... ...չութիւնը յանձնաժողովներուն (էն... ...ճիւմէն) մէջ ներկայացուցչութիւն մը պիտի ունենայ:

(48)

խատանքի նախարարները եւ կը յուսայ այսօր վերջացնել իր գործը, քանի որ խորհրդարանը կը վերաբացուի հինգշաբթի օր։ Այսօր նիստ ունի նախարարական խորհուրդը, իսկ վաղը՝ խորհրդարանի ձախակողմեան խմբակցութիւնը, ճշդելու համար իր դիրքը Լիմօժի դէպքին առթիւ։

Անգլիական դեսպանը եւ Մուսոլինի

Հռոմի անգլիական դեսպանը նոր տեսակցութիւն մը ունեցաւ Պ. Մուսոլինիի հետ, չորեքշաբթի օր։ Դեսպանը նախապէս տեսակցած էր իր Ֆրանսացի պաշտօնակցին հետ։ Տեսակցութիւնը տեւեց քսան վայրկեան, եւ կը կարծուի թէ կապ ունի հաշտարար ձեռնարկի մը հետ։ Պատժական տնօրինութեանց առաջին շաբաթը լրացած ըլլալով, Անգլիա եւ Ֆրանսա կ՚ուզեն չափել Իտալիոյ տրամադրութիւնները։

Թերթերը որոշ կարծիք չեն յայտներ այս նոր տեսակցութեան մասին.

*** Միեւնոյն օրը Պ. Լավալի ներկայացան Փարիզի անգլիական եւ իտալական դեսպանները։ Ուրբաթ օր ալ Ուաշինկթընի իտալական դեսպանը երկար տեսակցութիւն մը ունեցած էր Մ. Նահանգներու արտաքին նախարարին հետ։ Բոլոր տեսակցութիւններն ալ կապ ունին պատժական տնօրինութեանց հետ, որոնց հետեւանքները հետզհետէ զգալի կը դառնան ոչ միայն Իտալիոյ, այլեւ ուրիշ երկիրներու համար։ Ֆրանսայի մէջ դժգոհութիւնը կ՚աճի օրէ օր, եւ քաղքենի դրամատիրական թերթերը բացէ ի բաց կ՚ըսեն թէ ժամանակը եկած է կարճ կապելու։

Քարիւղն ալ պիտի արգիլուի դեկտեմբեր 16ին

Լաւատեղեակ աղբիւրէ կը հաղորդեն թէ Ազգերու Դաշնակցութեան 18րդ յանձնախումբը ուրբաթ օր նիստ գումարելով, պիտի որոշէ դեկտեմբեր 16էն արգիլել քարիւղի ներածումը Իտալիոյ համար։ Շահակից պետութիւններէն արդէն իսկ իրենց հաւանութիւնը յայտնած են։ Այս առթիւ կը յուսացուի թէ Մ. Նահանգներու կառավարութիւնն ալ պիտի յաջողի սահմանափակել քարիւղի արտածումը մինչեւ դեկտեմբերի կէսը։ Արդէն իսկ չափ մը ամերիկեան ընկերութիւններ դադրեցուցած են արտածումը։

18երու յանձնախումբը պիտի քննէ նաեւ հանքածուխի, երկաթի եւ պողպատի արտածումը արգիլելու խնդիրը։

Այս նոր կաշկանդումները լուրջ մտահոգութիւն կը պատճառեն Իտալիոյ մէջ, որ սկսած է նեղուիլ։

*** Մասնագէտներու կարծիքով, եթէ Ամերիկա բոլորովին դադրեցնէ քարիւղի առաքումը, իտալական կառավարութիւնը այլեւս չպիտի արտօնէ մասնաւոր ինքնաշարժներու երթեւեկը։ Թերթերը այժմէն կ՚ազդարարեն որ անհատ սեփականատէրները միայն հանրօգուտ գործերու համար բանեցնեն իրենց ինքնաշարժները եւ հանրակառք եւ շոգեկառք նստին, անձնական երթեւեկի համար։ Այս ծրագրին նպատակն է խնայել կազոլինը։

Կը կարծուի թէ ձմեռը աւելի պիտի սաստկանան Իտալիոյ ժողովուրդին զրկանքները, եթէ ելք մը չգտնուի։

ԻՏԱԼԻԱ ԱՐԴԷՆ ԳՐԱՒԱԾ Է ՕԿԱՏԷՆԸ

Իտալական կառավարութիւնը պաշտօնապէս կը ծանուցանէ թէ հարաւային եւ արեւելեան Օկատէնի ամբողջ ժողովուրդը հպատակութիւն յայտնած է Զօր. Կրացիանիի։ Այս հպատակութեամբ Իտալիա գրաւած կ՚ըլլայ 100.000 քառ. քիլոմեթր տարածութեամբ հող, 80.000 մահմետական ժողովուրդով։ Այս տարածութեան մէկ մասը հարուստ է արօտով եւ յաճախ յարձակման կ՚ենթարկուի հապէշական լեռնաբնակներու ցեղերէն։ Կը կարծուի թէ իտալական օդանաւերն ու թնդանօթները մեծ ազդեցութիւն գործած են Օկատէնի ցեղերուն վրայ։

Իտալական զեկոյցը կ՚ըսէ թէ ցեղապետ Հիւսէյին Հայիլէ նոյեմբեր 22ին հրամանատարութեան ներկայացաւ միւս բոլոր երեւելիներուն եւ իր 2500 զամբիկներուն հետ, իբրեւ զինակից Իտալիոյ ընդդէմ Հապէշներու։

Հիւսիսային ճակատին վրայ ընդհարումները կը շարունակուին յառաջապահներու միջեւ։ Իտալական 11 ամբաշէն վաշտեր ինքնաշարժի ճամբայ մը կը շինեն Աառվայէն Մաքալէ։ Այս շինութենէն վերջ պիտի վերսկսի յառաջխաղացութիւնը։

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԿԻՊՐՈՍԸ ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ է եւ այդպէս ալ պիտի մնայ, կը գրեն Լոնտոնի թերթերը, իբրեւ պատասխան այն գրոյցներուն թէ Յունաստանի պիտի ձրգուի։ Այս առթիւ կը շեշտեն Կիպրոսի ռազմագիտական արժէքը, իբրեւ ծովային եւ օդային կայան։

1100 ՁԿՆՈՐՍՆԵՐ տագնապի մատնուած են Կասպից ծովուն մէջ, պաշարուած ըլլալով սառոյցներէ։ Օդանաւ մը ղրկուեցաւ հետազօտելու եւ օգնելու համար։ Միեւնոյնատեն 54 ձկնորսներ մնացած էին սառնակոյտի մը վրայ. Օդանաւ մը յաջողեցաւ վար իջնել, ուտելիք հասցնել եւ ցամաք փոխադրել ամէն ...

ՋՈՒՐԻ ՍՈՎ ՄԸ կը սպառնայ Երուսաղէմի։ Երկար տարիներէ ի վեր այսքան ծանր երաշտի հանդիպած չէր այդ քաղաքը։ Աշխատանքներ կը կատարուին, ջուր հասցնելու համար ստորերկրեայ խողովակներով, 60 քիլոմեթր հեռուէն։ Հազիւ 15 օրէն կարելի պիտի ըլլայ գլուխ հանել այս գործը։ Եթէ մինչեւ այդ օրը անձրեւ չգայ, քաղաքին 105.000 բնակիչները ջուրէ պիտի զրկուին։ Աւազանի հին ջրհորները, որոնք մինչեւ այսօր կ՚օգտագործուէին, շատ քիչ քանակութեամբ ջուր կուտան. այնպէս որ հարկ պիտի ըլլայ չափ առնել ջուրի գործածութիւնը։

ՄԻԱԳԻՆ (Փոր-Խնիք) վաճառատուններ պիտի բացուի Մոսկուայի մէջ, ամերիկեան դրութեամբ։ Անոնք Տորգսինի տեղը պիտի բռնեն եւ հետզհետէ պիտի տարածուին։

ԹԱՆՁՐ ՄՇՈՒՇ ՄԸ ԻՋԱՒ Փարիզի վրայ, կիրակի եւ երկուշաբթի։ Ծուխպոր կարգ մը մրցումներ ընդհատուեցան։

ՄԱՐՔՈՆԻ, հռչակաւոր գիտնականը, Լոնտոն հասաւ իր կնոջը հետ։ Ուզեց Իտալիոյ տեսակէտները պարզել անթելով, բայց թոյլ չտուին։

ԱՀԵՒԼԻ ՓՈԹՈՐԻԿ ՄԸ ԵՒ ՏԵՂԱՏԱՐԱՓ ԱՆՁՐԵՒՆԵՐ մեծ վնասներ պատճառեցին Սիկիլիոյ եւ հարաւային Իտալիոյ մէջ։ 80 հոգի մեռան, ամբողջ գիւղեր քանդուեցան, կամուրջներ փլան եւ հունձքերը փճացան։ Մուսոլինի 200,000 լիր ղրկեց աղէտեալներուն։

100.000 ՄԱՌՔ ՏՈՒԳԱՆՔԻ ԴԱՏԱՊԱՐՏՈՒԵՑԱՒ Մէյսէնի կաթոլիկ եպիսկոպոսը (Գերմանիա), որ ամբաստանուած էր դրամի մաքսանենգութեամբ։ Ինչպէս պիտի կարդաք Գ. էջին մէջ, ընդհ. դատախազը շատ աւելի ծանր պատիժ պահանջած էր, եպիսկոպոսին եւ եղբօրը համար։ Այս առթիւ սրտառուչ պաշտպանողական մը խօսեցաւ եպիսկոպոսին եղբայրը, իր վրայ առնելով գործուած անկանոնութեանց ամբողջ պատասխանատուութիւնը, իբրեւ վարիչ քարտուղար։ Ինք եւ ուրիշ ամբաստանեալ մը, փրոֆ. Ջօփփա, դատապարտուեցան հինգ եւ երեք տարուան աշխատանքի ...

ԹՈՒԼԿԱՐԻՈՅ դահլիճը հրաժարեցաւ չորեքշաբթի օր։ Նոր դահլիճը կազմելու արտաքին նախարար Քէօսէիվանով։ Նախորդ վարչապետը, Թօշեւ, անշէջ ինկած էր, ոչ նոր սահմանադրութիւն ոչ ալ ընտրական օրէնք ներկայացուցած ըլլալով։ Ցեռոյ չափազանց խստութեամբ վարուեցաւ վերջին դաւադրութեան առթիւ։

ԱԹԱԹԻՒՐՔԻ որդեգիր աղջկան, Զէհրա Այլինի մարմինը Մարսէյլ տարուած ըլլալով, Էնկիւրի կը փոխադրուի այսօր

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ՓԱՐԻԶԻ ԿՈՄԻՏԷՆ գաղափարական ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի բոլոր ընկերները այս Չորեքշաբթի (27 Նոյ.), ժամը 8.30ին 32, Ave. Gobelinsի սրճարանի վերնայարկը։

Կը խօսի ընկ. ՀԱՅԿ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ։ Նիւթ՝ «Ցիչօղութիւններ Ռուսական Հոկտեմբերեան Յեղափոխութենէն»։

ՆՈՒԻՐԱՏՈՒԹ

ԼԻՈՆ, Թ. Ա. Շարուած եւ յետաձգուած էր։
ԼԸ ԼԱ ՍՈՐԿ, Տիկ. Համ.— 68։
ԹՈՒԼՈՒԶ, Մարկ — 50։
ԼԱՊԵԿԻՒՏ, Ս. Թօփ — 70։
ԼԱՊԷԿԻՒՏ, Ն. Կրգ.— 35։
ՍՈՒՔ ԱՀՐԱՍ, Եզս.— 235 Կարպաղըրեցին։
ԿԱԶԵՐ, Աւետ.— 140։
ՇԱԹՈՒ, Զեն.— 105
ՔՈՆՍԹԱՆԹԻՆ, Յովհ.— 70։
ՍԷՆ ՇԱՄՈՆ, Ընտ.— 250։
ՌՈՆԻ ՍՈՒ ԲՈՒԱ, Թ. Ղազ.— 100։
ԹՈՒԼՈՆ, Թ. Տ — 70։
ՍԷՆ ՇԱՄՈՆ, Խաչ.— 100։
ԼԱՎԻԼՏԻԷՕ, Մ. Տօն.— 35։
ՄԱՐՍԷՅԼ, Գործ — 950։
ՌՕՄԱՆ, Գործ — 119,20.
ԼԻՈՆ, Գործ — Ստացանք։
ՍԷՆ ԿՐԱՄԻԷՆ, Ա. Վարդ.— 120։
ՄԱՐՍԷՅԼ, Ս. Պ.— 145։
ՊԱՐԺՕԼ, Գուլ.— 70։
ԼՈՒՍԵՐՆ, Տիկ.— 50։ Վճարեցինք։
ԳՈՆՍԹԱՆԹԻՆ, Մկրտ.— 70։
ՇԱԼԵԹ, Գ. Պալ.— 50։
ԼԸ ՔՐԷՕԶՕ, Յ. Ա.— 70։
ՊԱՆԵՕԼԷ, Մ. Աւետ.— 35։
ՊՈՒՐԺԷ, Տիկ. Զ. Խ.— 35։
ԼԱ ՄԱՄՊՐՕԼ, Ե. Մարկ.— 35։
ՍԷՆ ՔԼՕՏ, Մ. Թ.— 30։
ՏՐԱԿԻՆԵԱՆ, Ե. Թ.— 35։
ՎԻԷՆ, Ե. Պ.— 50։
ԱՓԹ, Թ. Պ.— 35։
ԼԱՖՐԵԹ, Նաճ.— 35։
ՎԻԼՄՈՆՊԼԸ, Տիկ. Է. Ք.— 100։
ՄԱՐՍԷՅԼ, Ղ. Վ.— 70։
ՄՈՆՓԵԼԻԷ, Մ. Ճուճ.— 35։
ԹԷՀՐԱՆ, Գույում.— 100։
ՄՈՆԹԷՎԻՏԷՕ, Աւ. Եղբ.— 400։
ՆԱՆԹԵՐ, Մ. Թ — 100։
ՆԻՍ, Բ. Գ.— 35։
ՍԷՆԹ ԷԹԻԷՆ, Ս. Խաչ.— 141։

ՀԱՅՐԵՆԱԿԻՑՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Կ՚ՓՆՏՌՈՒԻՆ հայ գործաւորներ եւ գործաւորուհիներ Թիսածի, Մուլինածի եւ Ցրվիսածի աշխատանքներու համար։

Գործարանը կը տրամադրէ օդասուն բնակարաններ եւ պարտէզ շատ աժան գինով։

Մանրամասնութեանց համար դիմել Կարապետ Մէյլեմեճեանի, Usine Favot & Lefèvre Gendre à Vineu S)Bourbre (Isère).

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN) 17, Rue Damesme, PARIS (13)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ 10

ԽՈՐՀՐԴԱՒՈՐ ՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Հեղինակութի՝ ԷԿԱԹԱ ՔՐԻՍԹԻ

Անգլ. բնագրէն թարգմ. Ժ.

— Շիտակը ըսելով, ինչ ընելիքս չեմ գիտեր, շարունակեց, իրաւ որ չեմ գիտեր...

— Կրնա՞մ օգտակար ըլլալ, ըսի։

Գլուխը շարժեց վճռապէս մերժելով իմ թելադրութիւնս։

— Բարի էք, բժիշկ, բայց չեմ ուզեր ձեր անունը խառնել այս գործին մէջ, առանձին պիտի գործեմ...

Լուռ կեցաւ քանի մը րոպէ ու յետոյ կրկնեց՝ ձայնին շեշտը փոխելով.

— Այո, առանձին պիտի գործեմ։

ԳԼՈՒԽ 4

ԸՆԹՐԻՔԸ

Ժամը 7·30ը քանի մը վայրկեան անցած էր երբ Ֆըրնլի Փարք հասայ։ Դուռը անմիջապէս բացաւ Էքրոյտի ծառան՝ Փարքըրը։

Օդը այնքան գեղեցիկ էր այդ իրիկունը որ նախընտրած էի քալել։ Ընդարձակ ու քառակուսի էր բակը ուր մտայ. ծառան վերարկուս առաւ։

Ճիշդ այդ պահուն Էքրոյտի քարտուղարը՝ Րէյմընտը — հաճելի երիտասարդ մը — ձեռքը թուղթերով լեցուն՝ բարեկամիս աշխատանոցը կ՚երթար։

— Բարի երեկոյ, բժիշկ, ընթրելո՞ւ եկաք թէ հիւանդտեսի...

Այս վերջին ակնարկը ըրաւ՝ ընկուզենիէ սեղանին վրայ տեսնելով սեւ պայուսակս զոր միասին բերած էի։

Բացատրեցի իրեն թէ կը սպասէի հիւանդի մը մօտ կանչուելու եւ բաւ այնմ պատրաստուած էի։ Քարտուղարը աշխատանոցէն ներս չմտած, ըսաւ.

— Հիւրանոց մտէք, ճամբան գիտէք, տիկինները հիմա կուգան. այս թուղթերը Պ. Էքրոյտին տանիմ եւ յետոյ իրենց կ՚իմացնեմ որ եկած էք։

Առանձին էի բակին մէջ որովհետեւ ծառան հեռացեր էր։ Փողկապս կարգի դրի, հայելիին մէջ նայեցայ եւ շիտակ գացի հիւրանոցին դուռը։ Տակաւին չէի բացած զայն, երբ ներսէն լսեցի գոցուող պատուհանի մը աղմուկը։ Կրնամ ըսել որ մեքենաբար միտքս պահեցի այդ ձայնը եւ բնաւ կարեւորութիւն չտուի անոր։

Բացի դուռը ու ներս մտայ. եւ ահա գիտցայ նյաւ օրիորդ Րասըլը, ... բուն զարնուեցայ. ներողութիւն խնդրեցինք երկուքս միասին։

Առաջին անգամ ըլլալով հանդիպեցայ Էքրոյտի տանտիրուհիին ու մտածեցի թէ որքան գեղեցիկ կին մը եղած էր ան նոյնիսկ հիմա։ Ճերմկած թելեր չկային անոր սեւ մազերուն մէջ եւ դէմքին գոյնը, այդ վայրկեանին, յայտնի չէր ընեն իր խիստ արտայայտութիւնը։

Դուրսէ՞ն կուգար արդեօք, հարցուցի ինքնիրեն, քանի որ հեւ ի հեւ կը շնչէր, կարծես թէ վազած էր։

— Վախնամ կանուխ եկայ, ըսի։

— Չեմ կարծեր, 7.30ը անցեր է, բժիշկ.

Սպասեց վայրկեան մը ու յետոյ շարունակեց.

— Չէիք գիտեր որ պիտի գայիք այս գիշեր, Պ. Էքրոյտը բան մը չըրաւ. թէ տանտիրուհին դժգոհ էր իմ ներթէ տանտիրուհին դժգոհ էր իմ ներկայութենէս, բայց չկրցայ հասկնալ թէ ինչո՞ւ։

— Ինչպէ՞ս է ձեր ծունկը, հարցուցի։

— Գրեթէ միեւնոյնը, շնորհակալ եմ, բժիշկ... երթամ, տիկին Էքրոյտը հիմա կուգայ... ծաղիկները տեսնելու եկած էի...

Եւ արագօրէն հեռացաւ։ Պատուհանին քովը գացի, զարմանալով որ տանտիրուհին կը ջանար արդարացնել իր ներկայութիւնը այդ սենեակին մէջ։ Ու տեսայ որ պատուհանները դուրսի պէս բացուող տեսակէն էին — առաջուընէ ալ նշմարած կրնայի ըլլալ առիկա եթէ ուշադրութիւն դրած ըլլայի։ Հետեւաբար ձայնը զոր լսած էի, վերէն վար գոցուող պատուհանի ձայն չէր։

Անփոյթ կերպով կամ, աւելի ճիշդ ժամանակ անցընելու եւ ցաւերս մոռնալու համար, խորհեցայ թէ ... կրնար եկած ըլլալ այդ աղմուկը։

Արդեօք մէկը անծո՞ւխ լեցուց վառարանին մէջ. ոչ, այդ ձայնին չէր նմաներ. մէկը գարա՞կ մը քաշեց ...

(Շար.)

ՅԱՌԱՋ
ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE
HARATCH
(Fondé en 1925) R. C. Seine 276.286
Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Dameane, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 – 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 27 ՆՈՅԵՄԲԵՐ
MERCREDI 27 Novembre 1935

11 ՏԱՐԻ — 11e Année No. 2972
Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ
ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՐԻ ԽՕՍՔ

ԲԱՆ ՄԸ ՀՈԳ, ՆԵՐՔԻՆ ԹԷ ԱՐՏԱՔԻՆ

Վաղը, հինգշաբթի, կը վերաբացուի խորհրդարանը, շատ նուր մթնոլորտի մը մէջ։

Օրուան դահլիճը եւ մասնաւորապէս անոր առաջնորդը, Պ. Լավալ, հարկադրուած է վճռական ճակատամարտ մը մղել, պաշտպանելու համար ոչ միայն իր վարած քաղաքականութիւնը, այլեւ գոյութիւնը.

Իւրիւս ճակատագրական ըլլալ ելքը, դատելով ընդհանուր արտայայտութիւններէն եւ մասնաւորապէս վերջին շաբաթներու դէպքերէն։

Երէկ, երեքշաբթի, խորհրդարանի զանազան հոսանքները վերջին նիստ մը եւս գումարեցին, ճշդելու համար իրենց դիրքը։ Այս առթիւ, անգամ մը եւս երեւան եկաւ թէ ձախակողմեան խմբակցութիւնները շատ ալ տրամադիր չեն նոր վարկ մը բանալու վարչապետին։ Պ. Լավալ ինքն ալ խորապէս կը զգայ կացութեան փափկութիւնը, եւ հարկ դատեց համամիտ կոչ մը ուղղել ժողովուրդին, հեռասփիւռութեամբ Պ. Տումէրկի։ Միեւնոյն ատեն, ինքն էր որ յատկապէս խնդրեց յետաձգել Ազգաժողովի պատժական անօրինութեանց յանձնախումբին ժողովը, որպէսզի կարենայ անձամբ վարել ներքին ճակատամարտը։

Արդարեւ, անհնարին դժուարութեանց մատնուած է դահլիճը, ոչ միայն արտաքին, այլ եւ ներքին պատճառներով։

Նախ եւ առաջ, կառավարութիւնը հարկադրուած է պաշտպանել աւելի քան 500 հրամանագիր – օրէնքներ, որոնց համար վաւերացութիւն տրուած էր մինչեւ Հոկտեմբեր 31։ Այդ հրամանագիրներուն ջախջախիչ մեծամասնութիւնը կը վերաբերի ելմտական – տնտեսական խնդիրներու, որոնք [illegible] կը կազմեն։ Կառավարութիւնը լիազօրութիւն ստացած էր ոչ միայն նիւթացոյցը հաւասարակշռելու, այլեւ Ֆրանքը փրկելու համար, եւ մշակեց ամբողջ օրէնսգիրք մը, որ գրեթէ սահմանադրութեան տեղը կը բռնէ, առ այժմ։

Ձախակողմեան հոսանքները, արհեստակցական միութիւններն ու պետական պաշտօնեաները, առաջին օրէն իսկ բողոքեցին հրամանագրուած անօրինութեանց դէմ։ Տրտունջներ յայտնեցին, նաեւ, երրորդ տարրերը,— դրամատէր, առեւտրական, գործատէր։ Կառավարութիւնը հիմնուելով իր ստացած լիազօրութեան վրայ, արգիլեց բոլոր ցոյցերը։ Հիմա որ ժամանակը եկած է հաշիւ տալու եւ իր դէմ ծառացած են մինչեւ իսկ արմատականները, հարկ դատեց կարգ մը զիջումներ կատարել, թեթեւցնելով կրճատումները։

Խորհրդարանին մեծամասնութիւնը – արմատական – երեւութապէս գոհ կը թուի, շնորհիւ Պ. Էռիոյի միջամտութեան, սակայն կացութիւնը անստոյգ է տակաւին։ Մանաւանդ որ, արմատականները երկար ատենէ ի վեր կորսնցուցած են իրենց կարգապահութեան ոգին, եւ շատեր եթէ կուսակցութեան որոշման հակառակ ալ չերթան, առնուազն ձեռնպահ կը մնան։

Դեռ ուրիշ կարեւոր պարագայ մը, որ կրնայ վճռական դեր կատարել։

Արմատականները եւ առհասարակ ձախակողմեան հակառակ են համակերպին կարգ մը ելմտական անօրինութեանց, անհաշտ կը մնան հիմնական հարցի մը մէջ.— լուծում հայրենասիրական, իրենց բառով՝ ֆաշական կազմակերպութեանց։

Կառավարութիւնը կարգ մը բացառիկ օրէնքներ ալ այդ մասին հրատարակեց, ընդհանուր զինաթափութիւն պարտադրելու համար։ Սակայն ձախակողմեան հոսանքները բոլորովին անբաւական հռչակեցին այդ կարգադրութիւնները, իսկ Լիմօժի դէպքը իւղ լեցուց կրակին վրայ։ Եւ հիմա ընկերվարականներն ու համայնավարները այնքան վճռական դիրք բռնած են, որ կը սպառնան տապալել դահլիճը։

Քանի մը բառ օրուան թերթերէն, ապացուցանելու համար կացութեան փափկութիւնը։

Ընկերվարական կուսակցութիւնը զօրաշարժի հրաւիրած է Սէնի եւ Սէն–է–Ուազի շրջանին կազմակերպութիւնները, ընկերվարական քաղաքապետութիւններէն մինչեւ մասնաճիւղերն ու երիտասարդական խումբերը։

Այս առթիւ հրատարակուած կոչը մատնանշելով Հրեղէն Խաչին արտակարգ պատրաստութիւնները, կը հրաւիրէ կուսակցութեան բոլոր գործօն տարրերը՝ պատրաստ գտնուիլ, ժողովուրդին միջամտութեամբ խափանելու համար որ եւ է փորձ որ կը վտանգէ հանրապետական ազատութիւնները»։ Կարգադրուած է որ շարքերը պատնէշին վրայ գտնուին համաձայն որոշ ազդանշանի մը, խորհրդարանին վերաբացման առթիւ։ «Միայն մեր արթնութիւնը եւ կարգապահութիւնը կրնան խափանել նոր փետրուար 6 մը»։

Միեւնոյն ատեն զանազան տեղեկութիւններ կը հրատարակուին, Հրեղէն Խաչի գաղտնի պատրաստութեանց մասին։

Համայնավարները շատ աւելի յառաջ երթալով, ուղղակի կ'ամբաստանեն Պ. Լավալը, թէ օգնած է ֆաշական կազմակերպութեանց սպառազինման։ Եւ կը պահանջեն ոչ միայն վարչապետին հրաժարումը, այլ եւ գնդապետ տը լա Ռօքի անմիջական բանտարկութիւնը։

Այս վերջինը կը շարունակէ բաց նամակներ ուղղել կառավարութեան, միեւնոյն ատեն սպառնալով անձամբ կազմակերպել ինքնապաշտպանութիւնը։

Աւելի փայլուն չէ արտաքին կացութիւնը։ Լավալի կառավարութիւնը այստեղ ալ երկու սուրի մէջ մնացած է, քանի որ հանրային կարծիքը բնազդօրէն կ'ընդվզի պատժական անօրինութեանց դէմ, իսկ Ֆրանսայի միջազգային դիրքը թոյլ չի տար մեկուսանալ եւ դրժել Ա. Դ. ուխտին յանձնառութիւնները։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՁԵՂՉԻ ՍԱԿԸ ՆՈՐԷՆ ԲԱՐՁՐԱՑԱՒ

ՎԵՐՋԻՆ ՏԱԳՆԱՊԷՆ Ի ՎԵՐ 3,168,000,000 ՈՍԿԻ ՔԱՇՈՒԱԾ Է ԵՐԿՐԷՆ

Վարչապետին յաղթող ժողովուրդին

Նոյեմբեր 14էն ի վեր երրորդ անգամ ըլլալով, Պանք տը Ֆրանսը նորէն բարձրացուց զեղչի սակը, 3 առ հարիւրէն վերածելով 6ի։ Միեւնոյն ատեն փոխառութեանց տոկոսը բարձրացաւ 6էն 7ի։ Հակառակ այս անօրինութեանց, ոսկիի արտահոսումը կը շարունակուի, թէ դէպի արտասահման եւ թէ երկրին մէջ։ Վերջին հաշիւներու համաձայն, շաբաթ օր 800,000,000 Ֆր. ոսկի քաշուած է դրամատունէն, իսկ երկուշաբթի առտու՝ 500,000,000, որով շաբաթական կորուստը կ'ըլլայ 1,400,000,000 Ֆրանք։ Վերջին տագնապին սկիզբէն հաշուելով, համագումար 3,168,000,000 Ֆրանքի ոսկի քաշուած կ'ըլլայ։ Իրազեկներ կ'ըսեն թէ այս գումարները մեծ մասով օտար դրամագլուխ են։ Միւս կողմէ կը հաւատեն թէ Ֆրանքին ոսկի երաշխաւորութիւնը շատ ամուր ըլլալով, կրնայ դիմանալ աւելի ծանր կորուստներու։

Բուն տագնապը այն է որ դրամագլուխի փախուստը կրնայ հոգեբանական ազդեցութիւն գործել եւ դրամատուններէն քաշել տալ աւանդ գումարները։ Ասոր ապացոյց կը համարուի այն իրողութիւնը որ անցեալ օր ոսկեդրամի պահանջին հետեւանքով ամերիկեան դրամը բարձրացաւ 26 Ֆրանքի, անգլիականը 128ի եւ Ֆրանսական լուբին 101.50ի։ Ամերիկեան եւ անգլիական դրամատուները կը շարունակեն ստերլին եւ տոլար ծախել, Ֆրանքին գինը պահելու համար։ Ֆրանսական Ֆրանքին տկարութիւնը կ'ազդէ նաեւ զուիցերիական Ֆրանքին եւ հոլանտական կիլտէրին վրայ։

Ելմտական նախարարը տաճի օր զեկուցում մը տալով ելմտական յանձնաժողովին առջեւ, յուսալից տեղեկութիւններ հաղորդեց։ Դահլիճը գումարուեցաւ երէկ, թէ ելմտական կացութիւնը քննելու եւ թէ հայրենասիրական միութեանց հանդէպ դիրք ճշդելու համար։ Իրիկուան ժամը 8ին Պ. Լավալ յորդոր մը ուղղեց ժողովուրդին, ձայնասփիւռ գործիքով։ Ինչպէս յայտնի է, խորհրդարանը կը բացուի վաղը, հինգշաբթի, իսկ այսօր զանազան խմբակցութիւններ ժողով պիտի գումարեն, իրենց դիրքը ճշդելու համար։ Ձախակողմեան հոսանքները կը շարունակեն Պ. Լավալի հրաժարումը պահանջել, ինչ որ աւելի պիտի ծանրացնէ կացութիւնը, թէ քաղաքական եւ թէ ելմտական տեսակէտով։

ԵՈՐԿԻՈՍ Բ. ՀԱՄԲՈՒՐԵՑ ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ ՀՈՂԸ

Աթէնքէն կը հեռագրեն թէ Եորկիոս Թագաւորը Աթէնքի մէջ ընդունուեցաւ դիւցազնին ցոյցերով։ «Հէլլի» յածանաւը Ֆալէրոնի պատմական ծոցին մէջ խարիսխ նետեց երկուշաբթի առտու ժամը 8.30ին, մինչ հազարաւոր դրօշազարդ նաւեր ծովուն վրայ եւ անհամար բազմութիւն մը ծովափը խռնուած՝ կ'ողջունէին Թագաւորը։ Յունաստանի բոլոր միապետական երեւելիները, դահլիճին անդամները եւ ուրիշ ականաւոր անձեր բարի գալուստ կը մաղթէին ծովափը։ Թագաւորը հազիւ ցամաք ելած, ծունկի գալով եւ խաչ հանելով համբուրեց հողը։ Ետքը ինքնաշարժ մը նստելով յառաջացաւ դէպի մայրաքաղաք, մինչ թնդանօթները կ'որոտային եւ ահագին բազմութիւնը կը ծափահարէր։ Հազարաւոր քաղաքացիներ խռնուած էին դէպի Աթէնք տանող ճամբուն վրայ (4 մղոն), մանաւանդ յատկապէս շինուած յաղթական կամարին մօտ։ Թագաւորը ընդունուեցաւ Աթէնքի քաղաքապետին կողմէ, որուն կ'ընկերանային Յունաստանի բոլոր քաղաքապետները, մինչ կոչնակներ, շեփորներ, սուլիչներ եւ ծափեր կը թնդացնէին օդը։ Ամբոխը ճեղքեց ոստիկանական շղթաները, աւելի մօտէն տեսնելու համար Թագաւորը։ Քաղաքապետին բարի գալուստի ճառէն վերջ, Թագաւորը առաջնորդուեցաւ Մայր եկեղեցի, ուր գոհաբանական աղօթք մը կատարուեցաւ մասնակցութեամբ 15–20 եպիսկոպոսներու։ Ետքը Թագաւորը այցելեց Անծանօթ Զինուորին դամբարանը, ծաղկեպսակ մը դրաւ եւ գնաց հին պալատը։ Մինչեւ որ պալատը վերջնապէս յարդարուի, Եորկիոս Բ. պիտի բնակի հիւրանոցի մը մէջ։ Գիշերը ամբողջ Ակրոպոլիսը լոյսերու մէջ կը լողար։ Խրախճանքները պիտի շարունակուին քանի մը օր։

Զօր. Քոնտիլիս, որ խնամակալութենէ հրաժարած էր երբ Թագաւորը ոտք դրաւ յունական յածանաւին մէջ, այս անգամ ալ ներկայացուց դահլիճին հրաժարականը, բայց պիտի շարունակէ վարել գործերը, մինչեւ նոր դահլիճին կազմութիւնը։

Վէնիզէլոսի օրկանը հրատարակեց փախստական վարչապետին մէկ նամակը որ հաւանութիւն կը յայտնէ որ երկիրը կառավարուի «Թագակիր ժողովրդապետութեամբ»։

Պատասխանելով բարի գալուստի ճառերուն, Թագաւորը յայտարարեց թէ բոլորովին մոռացութեան կուտայ անցեալը, թէ բացարձակ հաւասարութիւն եւ արդարութիւն պիտի տիրէ Յունաստանի մէջ։

Հիւսիսային Չինաստանի նոր պետութիւնը

Գրած էինք թէ ինքնավար պետութիւն մը կազմուած է Հիւսիսային Չինաստանի Հոփէյ նահանգին մէջ, որուն հետզհետէ պիտի կցուին ուրիշ չորս նահանգներ, 100 միլիոն բնակչութեամբ։ Առաջին օրէն իսկ խլրտումներ ծագած ըլլալով, պաշարման վիճակ հռչակուեցաւ Թիէնցինի նաւահանգիստին եւ Շանհայքուանի մէջ, ուր Մեծ Պարիսպը ծովուն կը յանգի։ Նոր պետութիւնը ամբողջովին չէ կազմակերպուած տակաւին, եւ Ճափոնցիները կը կասկածին թէ Անգլիան է որ դժուարութիւններ կը յարուցանէ գաղտնի գործակալներու միջոցաւ։

Ինքնավար պետութեան կառավարութիւնը իր պաշտօնական երդումը կատարեց Նոյեմբեր 25ին։ Այս առթիւ կառավարութեան նախագահը քննադատելով բուն Չինաստանի կեդրոնական կառավարութեան ապիկարութիւնը, ծանրացաւ համայնավարական վտանգին վրայ։ Նանքինի (Չինաստան) կառավարութիւնը չուզեր ճանչնալ նոր կառավարութիւնը, որ արդէն իսկ Ճափոնի զինուորական օգնութեան ապաւինած է։

(Շար.ը կարդալ Գ. էջ)

[illegible] եղբայրասպանութիւն մը Պոնտուազի մէջ

Վերջին պահուն ցաւով կ'իմանանք [illegible] եղբայրասպանութեան մը դէպքը, որուն զոհ գացած է անձնուէր ընկեր մը, Ահարոն Բէնոլեան, Պոնտուազի (Սէնէօ) մէջ։ Ֆրանսերէն թերթերուն ուղղուած հեռագիրը կ'ըսէ թէ կիրակի օր, ընտանեկան խնջոյք մը տեղի կ'ունենար Բէնոլեանի տան մէջ։ Իր քենին վերջերս բաժնուած ըլլալով ամուսինէն (Զօլաքեան), քոյրը քով եկած էր. Իրիկուան դէմ, Զօլաքեան երեւցաւ, իր կինը առնելու տուն տանելու համար. Շատ չուզած կռիւ մը ծագեցաւ, եւ երբ Բէնոլեան կը փորձէր պաշտպանել իր քենին, Զօլաքեան կատաղելով անոր վրայ յարձակեցաւ եւ դանակի հինգ հարուածներ մխեց փորին։ Երկու հայրենակիցներ, Թաշճեան եւ Խաչատուրեան միջամտեցին եւ զինաթափ ընելով մարդասպանը, զգուշութեան համար ամուր մը կապեցին, մինչեւ ոստիկաններուն ժամանումը։ Բէնոլեան, որ 40 տարեկան է եւ հայր հինգ զաւակներու, անմիջապէս փոխադրուեցաւ Սէնթ Անտոէ հիւանդանոցը։ Բայց վէրքերը ծանր են, լեարդը ծակած ըլլալով։ Վիճակը յուսահատական է։ Ոճրագործը բանտարկուեցաւ։

** Երէկ հեռագրեցինք Պոնտուազ, մանրամասնութիւններ առնելու համար այս [illegible] դէպքի եւ տարաբախտ ընկերոջ կացութեան մասին։

ՊԱՏԺԱԿԱՆ ՏՆՕՐԻՆՈՒԹԵԱՆՑ ԽՆԴԻՐԸ

Թեր ու դէմ հոսանքներ

Ինչպէս գրած էինք, Մեծն Բրիտանիա նկատի առնելով Ֆրանսայի վարչապետին բացառիկ կացութիւնը, հաւանեցաւ որ յետաձգուի Նոյեմբեր 29ի ժողովը, որ նոր արգելքներ պիտի սահմանէր։ Պատիժներու յանձնախումբին նախագահը շահակից պետութեանց հաղորդեց այս յետաձգումը։ Լոնտոնի քաղաքական շրջանակներուն մէջ շատ ալ գոհ չեն այս յետաձգումէն։

Մինչեւ որ որոշուի ժողովին գումարման նոր թուականը, դիւանագիտական բանակցութիւնները պիտի շարունակուին։ Իտալիոյ մէջ մասնաւոր ջղագրգռութեամբ կը սպասեն նոր արգելքներու հաստատման։ Մանաւանդ քարիւղի խնդիրը ամէնէն ծանր հարուածը կը նկատուի, քանի որ այդ նիւթը ամէնէն աւելի անհրաժեշտ է ներկայ պատերազմներու մէջ։ Առանց արգելքի ալ, Իտալիա արդէն մեծ դժուարութիւններ կը կրէ քարիւղ ճարելու համար, քանի որ հարկադրուած է ոսկեդրամով վճարել բոլոր փոխարժէքը։ Եթէ քարիւղի եւ ուրիշ նախանիւթերու արգելքը հաստատուի, գոյութենական տագնապ մը կը սպառնայ ամբողջ Իտալիոյ մէջ։ Շատեր կը կարծեն թէ այդ պարագային Իտալիա յարձակողական միջոցներու պիտի դիմէ եւ Ափրիկէի 250,000 զինուորները պիտի բռնադատեն Ժընեւի որոշումներուն դէմ։ Այդ պարագային Ափրիկէի եւրոպական գաղթավայրերն ալ պիտի վտանգուին, քանի որ ըմբոստացած զօրքը կրնայ ամէն ուղղութեամբ յառաջ խաղալ, տեսնելով որ կ'ուզեն սովամահութեան եւ անշարժութեան դատապարտել զինք։

Ռումանիոյ քարիւղի ընկերութիւնները երկար յուշագիր մը ղրկեցին կառավարութեան, թուելով անտեսական կաշկանդումներու հետեւանքները եւ բացատրելով թէ անհրաժեշտ է որ եւ է ձեւով շարունակել քարիւղի արտածումը, բուն իսկ երկրին շահուն համար։ Ռումանիա 1,500,000 թոն քարիւղ ծախած է Իտալիոյ, 1935ի միջոցին, այսինքն գրեթէ մէկ չորրորդը իր քարիւղի արտածումներուն։

* Ֆրանսայի առեւտրական եւ ճարտարագործական կազմակերպութիւններ կը շարունակեն բողոքներ ուղղել կառավարութեան. Մանչէսթըրի առեւտրական սենեակը շեշտելով թէ բազմաթիւ ձեռնարկներ պիտի վնասուին եւ գործազրկութիւնը պիտի աւելնայ, կը խնդրէ սփոփողական միջոցներ ձեռք առնել, առեւտրականներուն եւ գործարանատէրերուն օգնելու համար։ Միեւնոյն ատեն կը թելադրէ որ կառավարութիւնը Ազգերու Դաշնակցութենէն խնդրէ մասնակցիլ հատուցումներուն եւ դադրեցնէ պատիժները, սպասելով դիւանագիտական բանակցութեանց ելքին։

*** Զուիցերիոյ ընկերվարական կուսակցութեան կեդրոնական յանձնախումբը բանաձեւ մը քուէարկեց, որով կը յանձնարարէ ժողովուրդին պոյքոթ հռչակել իտալական արտադրութեանց դէմ։

*** Բոլոր պատժարկու պետութիւնները կը շարունակեն զատ զատ պատասխանել Իտալիոյ վերջին բողոքագրին, յայտնելով թէ հարկադրուած են հետեւիլ Ա. Դ. ուխտին տրամադրութեանց։ Այսպէս պատասխանած են խորհրդային իշխանութիւնը, Լեհաստան, Եուկոսլավիա, պալքանեան միւս պետութիւնները եւայլն։

*** Իտալիոյ կղերը կը շարունակէ իր աջակցութիւնն ընծայել ժողովրդական հանգանակութեանց եւ զոհողութեան հրաւիրել հաւատացեալները։ Թորինոյի արքեպիսկոպոսը հանդիսաւոր արարողութիւն մը կատարելով, քարոզ մը խօսեցաւ եւ յորդորեց որ ժողովուրդը Ս. Կոյսին բարեխօսութիւնը խնդրէ, հայրենիքին ապահովութեան համար։ «Եթէ բազմաթիւ ազգեր Իտալիոյ դէմ ելած են, Իտալացիները բոլորն ալ միացած են իրենց Առաջնորդին շուրջ։ Անոնք որ պատիժներ կը տնօրինեն, թող գիտնան թէ իտալացի ժողովուրդը երբեւ կուռ զանգուած մը կը ծառանայ իրենց դէմ»։

Թուրքիա կը պզտիկցնէ թերթերու ծաւալը

Անգարայէն կը հաղորդեն թէ Գործավարներու Խորհուրդին օրինագիծ մը յանձնուած է, որով Թուրք թերթերուն ծաւալը պիտի սահմանափակուի, Մամուլի վերջին համաժողովին մէջ ընդունուած առաջարկին համաձայն։

Մամուլի համաժողովը ընդունած էր որ միջոցներ ձեռք առնուին սահմանափակելու համար թերթերու ծաւալը, որ մրցումի նպատակով յաճախ մինչեւ 30է աւելի էջերով կ'ըլլայ։ Սահմանափակումը պիտի ըլլայ որպէսզի թերթերը քանակէ աւելի որակին ուշադիր ըլլան եւ երկրին դրամը աւելի չափով դուրս չելլէ, քանի որ թուղթը արտասահմանէն կը բերուի։

Տրուելիք որոշման համաձայն, թերթերուն շաբաթական ծաւալը, անոնց հրատարակած յաւելուածներն ու գիրքերն ալ մէջը ըլլալով, 94,864 քառ. սանթիմեթրը չպիտի անցնի։ 62 × 90 ծաւալ ունեցող թերթերը շաբաթը պիտի կարենան չորս օր 8, երեք օր 12 էջով հրատարակուիլ։ 55 × 80 ծաւալով թերթերն ալ շաբաթը եօթն անգամ 12ական էջերով պիտի ըլլան։ Այս պարագային բոլոր թերթերն ալ նոյն ծաւալը ունեցած կ'ըլլան։

*** Ուրիշ լուր մը համաձայն, մամուլի օրէնքին կցուելու համար օրինագիծ մը պատրաստուած է որով թուղթի շաբաթական սպառման քանակը պիտի որոշուի Գործավարներու Խորհուրդին կողմէ։ Թերթերը այս որոշման պիտի յարմարին օրէնքի հրատարակութենէն երեք օր յետոյ։

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ԻՏԱԼԱԿԱՆ ԲԱՆԱԿԻՆ ՈՒԺԸ ԵՒ ՈՒՂԵԳԻԾԸ

Երկարատեւ բանակցութիւնները անբաւական ըլլալով՝ Իտալիա դէպի Եթովպիա ուղղեց հսկայ բանակ մը, որուն նմանը տեսնուած չէր գաղթային գրաւումներու առթին եւ Ափրիկէի մէջ, ուր եւրոպական բանակի մը համար աննպաստ միջավայր մը գոյութիւն ունի:

Իտալիա պարտադրելու համար իր կամքը Արքայից Արքային եւ ռասերուն, հարկադրեց ցուցադրել իր ուժը: Միանգամայն բանակցութիւնները կը շարունակուին եւ պատերազմը կախում ունի քաղաքականութենէն: Եթէ բանակցութիւնը յաջողի, պատերազմը կը դադրի, եթէ ձախողի, կը շարունակուի եւ աւելի ուժգնօրէն: Հարցերուն բարդութիւնը, փոխադարձ շահերու բախումը գրեթէ անկարելի կը դարձնեն համաձայնութիւնը: Քաղաքական հարցերը դիւանագիտական միջոցներով լուծելու հասունութիւնը չունի դեռ մարդկութիւնը:

Բանակին փոխադրութիւնը դիւրացնելու համար, Իտալացիներու առաջին գործն եղաւ ճամբաներ շինել, նաւահանգիստներ պատրաստել: Մասաուա հազիւ 5000 թոն կրնար առնել ամիսը, այժմ օրական 3000 թոն կ՚առնէ: Հարաւակողմը, Սոմալիի մէջ, Իտալացիները շինեցին Գէնալէ Տասիմ նաւահանգիստը եւ ճամբայ մը՝ մինչեւ Տօր-Տամօ:

Էրիթրէի մէջ, Մասաուայէն մինչեւ Ասմարա նոր ճամբայ մը շինեցին պարենաւորումը արագացնելու համար: Աշխատութեան սկսան 1934 նոյ. 4ին 10.000 ճերմակ եւ 30.000 բնիկ բանուորներ, որոնցմէ արեւահար եղան 200 ճերմակ եւ 300 բնիկ: Երկիրը բոլորովին զուրկ է հաղորդակցութեան միջոցներէ եւ քանի յառաջանան, այնքան պիտի երկարին խճուղիները:

Տարուան մը ընթացքին Իտալացիները Էրիթրէի եւ Սոմալիի գոյգ ճակատներուն վրայ փոխադրեցին 7 զօրաբաժին կանոնաւոր բանակէն, 4 զօրաբաժին սեւ շապիկաւորներէն, մէկ զօրաբաժին կամաւորներ եւ 3 զօրաբաժին բնիկ զինուորներ, 30.000 իտալացի աշխատաւորներ, 95.000 ձի եւ ջորի, 1000 բեռնատար, 200 ինքնաշարժ ջրամբարներ: Հիւսիսային ճակատին վրայ կը գտնուին 200 հազար ճերմակ եւ 30.000 բնիկ զինուորներ (Ասքարիներ), իսկ հարաւի ճակատին վրայ 60.000 ճերմակ եւ 20 հազար բնիկ զինուորներ (Տուպատներ):

Ինչպէս պատմական բոլոր արշաւանքները, Իտալացիներն ալ մեկնեցան Մասաուա-Ասմարայէն դէպի Եթովպիա, որուն հիւսիսի դուռն է Ատուան: Իտալական սպայակոյտը հետապնդեց զանազան նպատակներ, աշխարհագրական՝ գրաւել բարձրաւանդակին դուռը, քաղաքական՝ սրբել Ատուայի պարտութեան արատը, կրօնական՝ գրաւել Աքսումը, ազդելու համար ժողովուրդին վրայ եւ պատսպարելու պետքը: Էրիթրէի հարաւակողմը, Ասապէն իտալական զօրաբաժին մը կը յառաջանայ դէպի Տիրէ Տաուա, հետապնդելով ռազմական նպատակ մը՝ կտրել Եթովպիոյ հաղորդակցութիւնը ծովէն:

Հիւսիսի ճակատին վրայ Սուտանի սահմանագլուխէն մօտէն կը յառաջանայ ալ թեւի բանակին հրամանատար Զօր. Քուրթուրա եւ կը դիմէ դէպի Կոնտար, Ծանա լիճին հարաւակողմը: Կոնտարէն 60 քիլոմեթր վար պիտի հանդիպի 2500 մ. բարձր սարահարթի մը: Կոնտարի եւ Ծանա լիճին մէջտեղ կը գտնուի բարեբեր դաշտ մը որ շրջապատուած է բարձր լեռներով:

Գլխաւոր բանակին կը հրամայէ Զօր. Մարավինեա, որ ունի 10.000 զօրք, 2300 ինքնաշարժ զէնքեր, 92 հրասայլեր: Ատովան գրաւելէ յետոյ, Մարավինեա կը յառաջանայ Թաքազէի հովիտը, որ կը գտնուի սեպ ժայռերու մէջտեղ: Ատովայէն 250 քիլ. հեռու կը գտնուի Լաստա հատուածը, որուն մօտ կանգ պիտի առնեն հրասայլերն ու թնդանօթները եւ տեղի պիտի ունենան հրոսակային կռիւները.

Այս բանակին մօտէն կը յառաջանայ Զօր. Պիրոլի, որ կը հրամայէ բնիկներէ կազմուած զօրաբաժիններուն, Ասքարիներուն, որոնք կլիմային աւելի վարժ են եւ արագընթաց:

Զօր. Սանթինի կը հրամայէ մէկ կանոնաւոր, մէկ ֆաշական զօրաբաժիններու եւ բնիկներէ կազմուած երկու ջոկատներու: Զօրավարը պիտի գրաւէ Մաքալէն, որ Ատուա-Ասմարայէն 550 քիլ. հեռու է ուղիղ գծով: Այս բանակը կը յառաջանայ դէպի Տէսիէ, Եթովպիոյ ռազմական կեդրոնը:

Աւելի ձախ՝ Ասսապէն կը մեկնին Սոմալի անապատէն անցնելով, 2 զօրաբաժին, զինուած 70 հրասայլերով: Ասոնք կը հանդիպին Տանքալի կոչուած վայրենիներուն, որոնց համար մարդասպանութիւնը սովորական բան մըն է: Անապատը դժոխք մըն է, սաստիկ տաք է եւ անջրդի:

Այս բանակը կը յառաջանայ դէպի երկաթուղին, բայց Ֆրանսական Սոմալիի մօտ պիտի հանդիպի Մուսա Ալի բարձրութեան (2063 մթ.):

Իտալական Սոմալիի ճակատին վրայ կը հրամայէ զօր. Կրացիանի, գաղթային պատերազմներու մասնագէտ: Կրացիանիի գունդերը կը յառաջանան դէպի Հարրար եւ Արուսի: Առաջին գունդը կը յառաջանայ Ուէպի Շէպէլի հովիտէն մինչեւ Քալլաֆօ: Երկրորդ գունդը կը քաշէ Թաֆանի հովիտէն եւ հասած է Կորահէյ: Երրորդ գունդը կը յառաջանայ Միրֆարթայէն: Շէպէլի եւ Ճուպա հովիտները ջուրեր ունին եւ բամբակի մշակութեան յարմար են:

Այս ճակատին վրայ Իտալացիներն ունին 250 հրասայլեր, որոնց գործունէութիւնը դիւրին է, որովհետեւ Օկատէնի անապատը տափարակ է: Իտալացիք յառաջանալով պիտի մտնեն վտանգաւոր գաւառները: Սիտամօ գաւառն ունի դեղին տենդ, ճանճ, թունաւոր սողուններ եւ միջատներ: Տօնաւ ու պայծառ գիշերները — ճերմակ գիշերներ — անքնութիւն կը պատճառեն: Հոս թէ հիւսիսը Իտալացիները կը յառաջանան յամրաքայլ, անցնելով ամայութիւններէ:

Ընդարձակ տարածութեան վրայ հիւղակներ կան միայն հովիւներու խորը, հովուական խարխուլ տաղաւարներ՝ սարահարթին վրայ: Իտալացիները ամբողջովին բնակելի շէնքեր պիտի կառուցանեն, յաճախ ծածկուած զինկոյէ տանիքներով, արեւին ու անձրեւին դէմ պաշտպանուելու համար:

Երեսուն հազար զօրքի համար 130 թոն ուտեստ անհրաժեշտ է մարդոց եւ կենդանիներու: Ճակատին վրայ փոխադրութիւնները պիտի կատարուին ջորիներով, որոնցմէ իւրաքանչիւրը հազիւ 100էն 120 քիլօ կրնայ տանիլ, ուղտ մը՝ 120էն 150 քիլօ: Կը նշանակէ թէ տասնեակ հազար ջորի կամ ուղտ պէտք է բանակը զէնքով պաշտպանելու համար, եւ այն ալ դանդաղօրէն: Ամէն մէկ զօրաբաժին պէտք ունի նաեւ 100 թոն ռազմանիւթի:

Շինուած ճամբաները դիմացկուն չեն, որովհետեւ հողը փխրուն է եւ միայն երկու թոն տարողութեամբ բեռնատարներ կրնան անցնիլ վրայէն: Միւս կողմէն ճամբան ապահով ըլլալու է, որովհետեւ աջ ու ձախ անհամաչափ լեռներ կան, ուրկէ կրնան հրոսակներ գալ, հարուածել եւ անհետանալ: Գրաւուած բոլոր տեղերը, շինուած բոլոր ճամբաները պահակներ պիտի ունենան: Մէկ ամսուան ընթացքին իտալական բանակը յառաջացած է 40 քիլ. միայն:

Գետնին դժուարութիւններէն զատ Իտալացիները պիտի պայքարին անհանդուրժելի կլիմային դէմ, ցերեկը սաստիկ տաք, գիշերը ցուրտ: Տանքալի անապատին մէջ երբեմն կարաւաններ կանգ կ՚առնեն, աւազին տաքութենէն կենդանիներու ոտքերը կը փճանան: Իրական գեհէն մըն է հոս: Թմբուկները պակաս չեն: Հողին փխրունութեան պատճառով թմբուկները փոշիէ ամպեր կը հանեն, կարմիր ու նուրբ փոշի մը, որ կը ծածկէ կարաւանը: Պիտի պայքարին ջուրի պակասին դէմ, կեդրոնէն ճակատ փոխադրելով թէ մարդոց եւ թէ կենդանիներու համար անհրաժեշտ ջուրը: Բանակը պիտի կռուի նաեւ հիւանդութիւններու մասնաւորապէս ջերմախտի եւ լեարդի հիւանդութեան դէմ, արդիւնք հողէն ու անտառներէն բարձրացող գոլորշիներուն:

Դէպի բարձունքը յառաջանալով դաշտաբնակ Իտալացին պիտի նեղուի լեռնախտէ, այսինքն պիտի դժուարանայ շնչառութիւնը, մթնոլորտի ճնշումը պիտի նուազի եւ պիտի տառապի անքնութենէ: Կան նաեւ անտանելի ճանճերը: Մայրաքաղաքին մէջ իսկ, թէեւ անվնաս, եկուոր ճերմակը կը պատի ճանճամանով մը, միշտ վանելու համար զանոնք:

Իտալական ռազմավարութիւնն է գրաւել Տէսիէն, որ հանգոյցն է Եթովպական ճամբաներուն: Հոն հասնելու համար գրաւելու են ընդարձակ հողամաս մը եւ գործածելու են գաղթային գրաւումներու հետեւեալ մեթոտները: Թեթեւ վաշտեր անակնկալօրէն կը յարձակին թշնամիին վրայ եւ հարուածելէ յետոյ դարձ կ՚անհետանան: Թշնամին կ՚ենթադրէ թէ հսկայ ուժեր կան եւ կը վհատի: Իտալացիները այս մեթոտը գործածեցին 1896ին, բայց չյաջողեցան, վասնզի վաշտերու թիւը երկրին տարածութենէն շատ քիչ էր: Երկրորդ մեթոտն է խոշոր ուժերով յարձակիլ թշնամին սարսափեցնելու համար: Իտալացիները այժմ այս մեթոտը կը գործածեն: Սակայն գետինը յարմարութիւն չունի ռազմական շարժումներու, բանակը կը կորսնցնէ իր հմայքը եւ թողած առաջին տպաւորութիւնը: Ֆրանսացիները Մատակասքարի գրաւման առթին գործածեցին 2 մեթոտներն ալ: Իտալական բանակի հրամանատարը ստիպուած է աճապարել, ուժեղ հարուած մը տալու համար անձրեւներէն առաջ:

Սարսափման գործին կը նպաստեն նաեւ սաւառնակները, որոնց թիւը 400 կը հաշուեն: Ասոնք թշնամիին շարժումները կը գիտեն, դիրքերը կը լուսանկարեն: Սակայն դժուար է ազատ եւ արագ շարժումներ կատարել, որովհետեւ լեռներու եւ հովիտներու պատճառով սաւառնակը յանկարծական ոստումներ կ՚ընէ:

Իտալական բանակը վեր կը մնայ եթովպականէն իր սպառազինութեամբ, վար կը մնայ թիւով, իսկ հաւասար ոգիով եւ բարոյականով: Թշնամիին յաղթելէ առաջ պիտի յաղթէ կլիմայի, գետինի, ջուրի պակասութեան դժուարութիւններուն, մանաւանդ որ զինուորներուն մեծ մասը 21էն 25 տարեկան երիտասարդներ են: Բացայայտ է որ եթովպական բանակը չի կրնար դիմադրել սպառազինուած բանակի մը, սակայն լեռնային դիրքերու շնորհիւ կրնայ յոգնեցնել հակառակորդը՝ անակնկալ հրոսակային յարձակումներ կատարելով:

Պատերազմը եւ յաղթութիւնը հարցերը չեն լուծեր: Երկիրը գաղթավայր դարձնելու համար դարձեալ դիւանագիտական սեղանի շուրջ նստելու է: Բռնի երկիր մը գրաւել, առանց արտաքին համաձայնութեան եւ ներքին խաղաղութեան, կը նշանակէ տեւականացնել հրոսակային կռիւները: Անգլիա եւ Ֆրանսա տարիներ աշխատեցան գաղթավայրերը խաղաղեցնելու եւ մանաւանդ արժեւորելու համար: Ալճերիան մօտ է Ֆրանսայի, որ 30 տարիներ աշխատեցաւ զայն վերջնապէս խաղաղեցնելու համար:

Գրաւելու եւ արժեւորելու համար անհրաժեշտ են նիւթական պայմաններ: Յայտնի չէ թէ Իտալիա ունի այս պայմանները: Իտալական դրամատան ընդհ. տնօրէնին տեղեկագրով (30 մարտ 1935) Իտալացիները գնած են 1928էն 1934 թուերուն 6 միլիառ լիրէթի օտար պարտաթուղթեր: Ուաշինկթընի իտալական դեսպանատան առեւտրական կցորդը կ՚ըսէ թէ Ամերիկայի Իտալացիները շուրջ 140 միլիոն տոլար ունին այլ եւ այլ դրամատուներու մօտ:

Ասոնցմէ զատ կառավարութիւնը հրապարակ հանեց ներքին փոխառութիւն մը 18 սեպտ.ին: 3ուկէս առ հարիւր պետական թուղթը, որուն արժէքը 68 լիրէթ է, կարելի է յանձնել պետութեան՝ 5 առ 100 փոխառութեան թուղթերու փոխարէն, պայմանաւ որ ծախողը վճարէ նաեւ 15 լիրէթ: Արդ 3ուկէս առ 100 թուղթերու արժէքը 61 միլիառ լիրէթ ըլլալով՝ պետութիւնը պիտի ստանայ ինը միլիառի մօտ հասոյթ մը:

Քննենք այժմ հակառակորդին դիմադրելու պայմանները:

ՀԵՔԻՈՒՄ

** Ռուսերէն առաջին գիրքը տպուած է 1669ին, իսկ վրացերէնը՝ 1705ին:

ԱՐԵ՛Ւ, ԱՐԵ՛Ւ ...

Այս գիւղագնացութեանս մէջ ոչինչ կայ պաշտօնական: Այսինքն Դաշնակցութիւնը չէ որ զիս ուղարկած է այնտեղ «փրոփականտ» ընելու կամ ճառ խօսելու: Իրենք ալ — տղաքը — պաշտօնապէս «Դաշնակցականներ» չեն, բայց խոր, անխզելի կապով մը կապուած են անոր հետ: Իրենք իրենց զինուոր են դարձեր Դաշնակցութեան: Կ՚ուրախանան, երբ ուրախ է Դաշնակցութիւնը, կը տրտմին՝ երբ տրտում է Դաշնակցութիւնը: Ինքնաբերաբար լծուած են Դաշնակցական կառքին: Եւ քանի՜ նման, քանի՜ տեղեր ու վայրեր, ուր չկայ դաշնակցական կազմ, բայց կայ Դաշնակցութեան շունչն ու շուքը: Անոր տիրական հոգին լուռ, անյայտ փարոսի մը պէս կանգնած է ամէն տեղ, ուր կը շնչեն հայկական բեկորներ կամ զանգուած մը:

Փրոփական՞տ ... օ՜, թող այդ պաշտօնը կատարեն մեր հակառակորդները — Հնչակն ու ռամկավարը — այդ պաշտօնը թող կատարեն անոնք որ, ամէն մարդու պէտք ունին իրենց «թիւը բարձրացնելու համար», անոնք որ մարդ կը մուրան փողոցներէն, «պայքարելու համար Դաշնակ «ֆաշիզմին» դէմ» ..

Դաշնակցութեան փրոփականտը ինքնին կ՚ըլլայ: Անոր շունչն ու հոգին, անոր վսեմ խօսքերը եւ հզօր գաղափարները, այնքա՜ն բարձր, այնքան լայն ու խոր, այնքան դիւթիչ ու մատչելի են, որ զանգուածները ինքնաբերաբար, բնազդօրէն կուգան դէպի Դաշնակցութիւնը: Կուգան յոյսով ու հաւատքով, կուգան սիրով ու խանդավառութեամբ.

Իմ կապս ալ, սակայն Դաշնակցութեամբ չէ որ հիւսուած է այս տղոց հետ, այլ ուրիշ տեղ մը: Յիշատակներով, յոյզերով ու ապրումներով լի վայրէ մը որ կը կոչուի որբանոց ..

— Որբանո՜ց ...

Ի՜նչքան պատմութիւն, ի՜նչքան սէր ու ճերմակ յոյզեր այդ յարկին:

Բնաւ չափազանցութիւն չըլլար, եթէ ըսեմ թէ այս տղոց հետ այդ յարկին ներս բնազդօրէն համակիր դարձանք ցեղին մեծ կազմակերպութեան: Չափազանցութիւն չըլլար, եթէ ըսեմ որ այս տղոց հետ Դաշնակցական էինք դեռ Դաշնակցութիւնը ճանչնալէ առաջ:

Լսեր էինք անոր սուրբ անունը:

Լսեր էինք քանի մը նուիրուածներու անունները ..

— Անդրանիկը ի՞նչ է, յաօ:

— Դաշնակցական:

— Սերոբ փաշա՞ն.

— Դաշնակցական:

— Մուրա՞տը, Գէորգ Չաւո՞ւշը, Հրա՞յրը, Սեպո՞ւհը, Դրօ՞ն.

— Անոնք բոլորն ալ Դաշնակցականներ են:

— Այն ատեն ես ալ Դաշնակցական կ՚ըլլամ ...

Ահա՛ այսքան էր մեր ծանօթութիւնը, մեր մանկունակ հասկացողութիւնը Դաշնակցութեան մասին: Կը յիշեմ, անո՜ւշ երանելի երազի մը պէս, այսօրուան պէս կը յիշեմ այն աղուոր լացը որ ընկերոջ մը, Միհրան Յովսէփեան (Քըչըզ) երբ կատակով մը ըսինք օր մը. «Դուն Դաշնակցական չես կրնար ըլլալ»:

Կիսամերկ, կէս անօթի, ծառայ այլազան քմայքներու, 13—14 տարեկան պատանիներ եւ սակայն լաց՝ անծանօթ գաղափարի մը, անծանօթ անուն մը եւ նոյնքան աւելի անծանօթ իտէալի մը համար ...

Դաշնակցութի՜ւն .

Ըսեմ տակաւին, պատմեմ որ այս տղոց մէջ կը գտնուին անոնք այն տղոցմէն, որոնք իրենց մէջքի [illegible] գօտին, իրենց բաժին կտոր մը հացը անցնող «պարբերականներուն» ծախեցին, եռագոյն գնելու համար եռագոյն ունենալու համար ...

Բռնութեան, թշուառութեան, անասելի խառնութեանց օրով իրենց փայփայած գաղափարին, իրենց սիրած խորհրդանիշին հանդէպ ունեցած սէրն ու խանդավառութիւնը պահեր են մինչեւ այսօր, ու կը պահեն տակաւին աւելի խոր, աւելի մոլեռանդ ոգիով մը:

Չէ՞ որ այսօր ամէնքն ալ գիտեն թէ ի՛նչ է Դաշնակցութիւնը, ի՛նչ կը նշանակէ եռագոյն դրօշը:

Ու հիմա այս տղաքն են որ կը տօնեն «Դաշնակցութեան Օրը» առանց պաշտօնական դաշնակցական ըլլալու առանց իրենց գրպանին մէջ Հ. Յ. Դ. անդամատոմս ունենալու:

«Շարքային Դաշնակցական չենք բայց շարքային Հայ ենք ու ատոր համար ալ մենք մեզի իրաւունք կու տանք «Դաշնակցութեան Օրը» տօնելու եւ անոր անունով պարծենալու: Ցեղին պարծանքով, ցեղին հպարտանքով ոգեւորուիլը մեղք կամ արգիլուա՞ծ է, կ՚ըսէր մէկը, երբ մտերմօրէն դիտել կուտայի թէ ինչո՞ւ Դաշնակցութեան անունը կ՚օգտագործեն:

Դաշնակցական գործիչի ոտք չէ դպած այն հեռաւոր, ամայի վայր մը ինկած գիւղը, եւ ոչ ալ դաշնակցական քարոզիչ գացած է: Շունչը՝ ցեղին շունչն ու հոգին, ծնած է իրենց հետ, մեծցած է իրենց հետ: Մկրտուած են իրենք իրենց առանց կնքահայր ունենալու:

×

Գիւղն եմ. սրահի մը մէջ — աւելի ճիշդ սենեակի մը մէջ հաւաքուած ենք մեծով ու պզտիկով:

Խօսակցութիւնը Կոմիտասով կը սկսի: Սուգ մը պատած է բոլորին դէմքը: «Հայր Աբրահամին, Վարանդեանին չափ ցաւեցայ» կ՚ըսէ ծերուկ մը տրտմագին:

«Վարդապետը մեռաւ, կեցցէ վարդապետը»: Այս ցեղը իր այս տառապանքին մէջ իսկ, ընդունակ է մեծեր, արժէքներ ստեղծելու, ծնելու եւ մեծցնելու — կ՚ըսեմ ջանալով մխիթարել զինքը:

Քիչ յետոյ երեւոյթը կը փոխուի: Սեղանները կը պատրաստուին, գինիները կը շարուին, թարմ ու չոր պտուղները բլուրներու պէս կը բարձրանան:

Անպաշտօն երեկոյթը կը սկսի: Օրուան սեղանապետը, [illegible] կը բանայ երեկոյթը: Որբանոցի ամենածանօթ Արամն է խօսողը, այն Արամը որուն «մարդ չես ըլլար» կ՚ըսէին [illegible] «որբ կրթող» վարժապետներ: Ահա Արամը [illegible] մարդ է [illegible], երեք զաւակներու հայր ու տանտէր:

Կը խօսի սահուն ու յստակ, պարզ ու հասկնալի: Պիտի ապրինք, պիտի տոկանք, պիտի քալենք, պիտի մաքառինք մինչեւ որ հասնինք այնտեղ ուր յառած ենք մեր հայեացքը: [illegible] համար է որ կանգնած ենք [illegible]

Ի.Զ. ՄՐ. ԿԻԼԻԿԻՈՅ ՊԱՏՄՈՒԹԵՆԷՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՎԵՐՋԻ՛Ն ԹԱԳԱՒՈՐԸ

ԼԵՒՈՆ Ե. ԼՈՒՍԻՆԵԱՆ

Լեւոն մեկնելու պատրաստութիւններ տեսաւ: Ուրեմն, պիտի երթար իրականացնել իր այնքան ատենէ ի վեր երազած ձեռնարկը, որուն յաջողութեան հետ այնքան սերտօրէն կապուած էին իր ամէնէն սիրական յոյսերը:

Բայց Անգլիա մեկնիլը այնքան ալ դիւրին չէր: Անգլիացիները խիստ հսկողութեան տակ առած էին ծովեզերքը՝ Ֆրանսացիներու ցամաք ելլելու երկիւղէն բոլոր նաւահանգիստները ամրացուցած էին: Ռիչըրտ երբոր իմացաւ իր փափաքը, Հայաստանի Թագաւորին երկու անցագիր ղրկեց, մէկը՝ իրեն համար, միւսն ալ իր [illegible], որ պարտէր Լոնտոն հասած ըլլալ իրմէ քանի մը օր առաջ: Այս յիշատակարանները, ուր մանրամասն կերպով թուած են մարդիկը, ձիերը եւ ճամբորդութեան անհրաժեշտ առարկաները, բաւական կը պարզեն թէ այն ժամանակ, ի՛նչ տեսակ կահկարասիներ [illegible] էին բոլոր ստորականները:

1385ի վերջերը, Հայաստանի Թագաւորը, Գալէյի մէջ նաւ նստաւ եւ Տուվր հասաւ, ուր Եորքի եւ Լանքասթրի դուքսերը, Թագաւորին հօրեղբայրները, զինքն «ընդունեցին ըմբռնօրէն եւ փափկութեամբ եւ 7 օր հիւրասիրեցին»:

Ֆրուասար կը պատմէ թէ, իշխանները հարցուցին իրեն թէ ի՞նչ գործ զինքը Անգլիա կը բերէր, եւ երբ Լեւոն անոնց խոստովանեցաւ թէ ինք՝ յօժարակամ կուգար, եւ առանց Ֆրանսայի Թագաւորին յանձնարարութեան, Անգլիացիներուն խաղաղութիւն առաջարկելու, թէ ինք իսկ առաջարկած էր Ֆրանսացիներուն բանակցիլ իրենց հետ, բայց անոնք իր հրաւէրը չընդունելով, զինք ուղղակի Լոնտոն ղրկեցին:

Ու մէկ ապացոյց թէ դէպքերը այսպէս տեղի ունեցած ըլլան: Անցագիրները, ձեւակերպութիւնը Կարոլոս Զ.ի ժողովին մէջ խօսուած ճառերը եւ անգլիական մայրաքաղաքին մէջ Թագաւորին բնակութեան պարագաները այս պատմուածքները անհերքելի կ՚ընծային:

Արդարեւ, Ռիչըրտ Բ. [illegible] ընդունելութիւնն ըրաւ իրեն «նկատելով որ իրեն համար [illegible] պատիւ մըն էր, որ այնքան մեծ իշխան մը կ՚ընդունէր եւ թէ՝ այս փառքը՝ վիճակուած չէր իր նախորդներէն ոչ մէկուն» (Religieux de Saint Denis, գիրք Ե. էջ 495), անձամբ դիմաւորեց զայն եւ անոր ցոյց տուաւ [illegible] փափկանկատութեամբ, այն համակրանքը զոր կը զգար զինքը ընդունելով իր պետութեան մէջ:

Ինը օր ետք, Լեւոնը ընդունեցին Հանդիսաւոր նիստի մը մէջ, Թագաւորին եւ Ուեսթմինսթրը հաւաքուած ժողովին կողմէն: Լեւոն երկու հակառակորդներու իրական պատկերը ներկայացուց, [illegible] խաղաղութեան բարիքները եւ պնդելով Իսլամին դէմ զինակցութեան մը [illegible] թեան վրայ.

— «Ձեր բաժանումներուն պատճառաւ է որ անհաւատները ինծի դէմ դարձուցին իրենց յաղթական զէնքերը, թագաւոր էի, աստանդական եղայ եւ կրնամ ըսել թէ [illegible] եւ արցունքներու մէջ: Ամենազօր իշխաններ, եթէ եկած ըլլայիք [illegible] մէջ: [illegible] Արեւելքի մէջ բնաւ չպիտի [illegible] անցնելէ իրենց օրերը՝ թշուառութեան եւ գերութեան մէջ: Շատ երկար տեւեցին երկու ազգերու միջեւ ծագած թշնամութիւնները: Կը կարծեմ թէ պէտք է որ երկու ազգերը հաշտուին իրարու հետ, եւ գոհանան իրենց ընդարձակ կալուածներով եւ դադրեցնեն պատերազմը՝ իրենց հպատակներուն միջեւ, որպէսզի խորտակեն Արեւելքի Քրիստոնեաներուն լուծը, անոնք որ օր օր ձեր օգնութեան կը սպասեն, [illegible] զայն կը հայցեն ձեզմէ»:

Անգլիոյ Թագաւորը այս ճառը չլսեց, առանց անհամբերութեան մը: Իր պատասխանը կարճ եղաւ.

— «Գիտցէք, ըսաւ, թէ ձեր հաշտութեան առաջարկները չեմ մերժեր: Ֆրանսայի Թագը իր մօրմէն՝ նախորդին պետին կը պատկանէր, բայց քանի որ [illegible] անկէ հրաժարելու Աքիթանիոյ եւ Նորմանտիոյ վերահաստատմամբ, այս պայմաններով միայն կը հաւանիմ բանակցիլ Ֆրանսացիներուն հետ »:

Ռիչըրտէն հրաժեշտ առնելէ առաջ, Լեւոն անոր հետ մասնաւոր բանակցութիւն մը ունեցաւ: Անգլիոյ Թագաւորը զինքն ապահովցուց իր բարի տրամադրութեանց մասին, զորս կը տեղեկացնէր Ֆրանսայի Թագաւորին հանդէպ եւ իրեն յանձնարարեց [illegible] խաղաղութեան կնքումին, [illegible] մը նշանակուած էր որ պաշտօն ունէր զինակիցներու պայմաններու մասին վիճելու:

Եւ իրօք 1386 յունուար 22ին, Ռիչըրտ կը նշանակէր ութ լիազօրներ, «ի պատիւ եւ ի [illegible] մեր Տէր Աստուծոյն եւ դադրեցնելու համար քրիստոնեայ արիւնին հեղումը եւ նաեւ [illegible] խնդրանքներուն եւ աղերսանքներուն համար, որոնք մեզի եղած են մեր եղբայրակից Հայաստանի Թագաւորին կողմէ»: (Rymer Fœdora Գ. հատոր):

Լեւոն Քալէի ճամբով Ֆրանսա վերադարձաւ, եւ էքլիւզի մէջ Կարոլոս Զ.ի քով հասաւ: Հակառակ այն բոլոր վստահութեան զոր իրեն կը ներշնչէին իր [illegible] խոստումները, [illegible] բանակցիլ. Բանակցութիւնները տեղի ունեցան Գալէի եւ Քալէյի միջեւ Լէյլինկէնի մէջ. Հայաստանի Թագաւորը ներկայ էր միջնորդի հանգամանքով: Հակառակ [illegible], Անգլիացիները անհամեմատ յանդգնութիւն ցոյց տուին եւ այնքան արտառոց յաւակնութիւններ մէջտեղ հանեցին «որ զարմանք է [illegible]», կ՚ըսէ Ժիւվէնալ տ՚Իւրզէն, «[illegible] կը շարունակէ [illegible] բանակցութիւնները [illegible] երկու կողմէն ալ [illegible] անհնար նկատուեցաւ եւ [illegible] վերջացաւ:

Սակայն եւ այնպէս Ռիչըրտ [illegible] Լեւոնի ջանքերէն եւ իր [illegible] 1386 փետր. 3ին, [illegible] արծաթադրութեամբ մը հազար [illegible] լիւական ցեղանս [illegible] անոր:

(Շար.)

Ի ՊԻՏՍ ՁԱՐԳԱՑԵԼՈՑ

— • —

Սորնի Արագ.— Դիտա՞ծ էք — ... տար ունինք։ Մէկը՝ տանիս ... արժատականը տար (համբե..., մարզատար, ընդմտատար— ... — դիւրատար)։ Միւսը՝ ... բառերուն կամ բայերուն սկիզբ... կը դրուի եւ կը նշանակէ օտար, ... տեսակ մը ժխտական մասնիկ, ... բառին վրայ որ դրուի՝ անոր ի... հակառակ ուժով։ Այսպէս՝ ... (մէկու մը համոզումը ...), տարբաղադրել ..., տարամերժել ..., տարաշխարհիկ ..., տարօրէն, տարօրինակ, ...

[illegible]

...անդ կամ, աւելի գործածական, բարձրաւանդակ, գահաւանդ (դաւ՝ բարձր՝ հետեւաբար բարձրկեկ տեղ), դահավէժ (վերէն վար իջնող, ինկող թափուող), սարաւանդ, դարաւանդ կամ դարեւանդ (զառիվերին վրայ տափարակ մը, դէպի վար ... թեամբ)։

Հոս տեղն է ըսել, թէ այս դար բառը տարբեր տարբեր նշանակութեամբ կը ներկայանայ մեզի։ Նախ կայ դարը (հարիւր տարուան կամ անորոշ ժամանակի երկար միջոց). յետոյ կայ դար, որ կը նշանակէ զոյգ, եւ որուն հակառակն է կոճատ — անզոյգ, եւ կ'ըսենք — դար եւ կոճատ խաղալ — թէք չիֆթ։ Կայ նաեւ դար, զառիվայր - զառիվեր, դար - վար։

[illegible]

Զայն կ'առնեն միւսներն ալ։ Կ'եր... մեծերն ու փոքրերը, խանդով, ... ու խորունկ զգացումով։

Կը խօսին երբեմն յուզուած, յա... պայծառատես մեր ապագայ ...ին համար։ Եթր հաւատք ունին, ... կամք, դիմադրական կորով։

Բոլորին ալ խօսքերը կը վերջա... նոյն մտահոգութիւններով, եւ ... վճռականութեամբ

[illegible]

...մոռնալու համար օրուան դառնութիւնները, ապրելու համար անցեալի յիշատակները, յարգելու համար մեծ ուժին, մեծ կամքին — Դաշնակցութեան — հզօր ու տիրական, մեծ դաղափարն ու գործը։

Տօնեցէ՛ք, երգեցէ՛ք ու ..., ձեր տառապանքին մէջէն, ո՛վ արի հայորդիներ, Դաշնակցութեան չունե... ՀԸ, ցեղին ոգին ձեզ ապաւէն.

ՄԻՍԱՔ - ՄԻՐՁԷ

[illegible]

...ծանօթութեամբ ձեզի համար կը դիւրանայ հին գրական լեզուին շատ մը բառերուն ուսումը — աստուածակոյս (Աստուծոյ կողմէն), վերջապէս՝ բոլոր հնյոմ գրաբար ասութիւնները։

Ինչպէս որ պիտի տեսնենք։

ՏԱՐԱՁ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԹԱՐԳՄԱՆՉԱԿԱՆ ԴՊՐՈՑ

— • —

Հայաստանի կոմունիստ կուսակցութեան հրատարակչական մարմինը, զարկ տալու համար թարգմանական աշխատանքներուն եւ երիտասարդ ու կարող ուժեր պատրաստելու համար թարգմանչական ասպարէզին մէջ, հոկտեմբեր 15ին բացաւ թարգմանչական դպրոց մը Երեւանի մէջ։

Թարգմանչական դպրոցին դասընթացքները պիտի տեւեն վեց ամիս։

Գիտի դասաւանդուին

1.— Հայերէն եւ ռուսերէն լեզուները, տեսական։

2.— Գրաբար

3.— Կոմունիստ կուսակցութեան պատմութիւնը

4.— Լէնինիզմ։

5.— Քաղաքական տնտեսութիւն։

6.— Դիալեկտիկա եւ պատմ. մատերիալիզմ։

[illegible]

...տողները կը պայմանաւորուէին կուսհրատին հետ, նուազագոյն երեք տարի գործելու համար իբրեւ վկայեալ թարգմանիչ։

ԹԱՏՐՈՆԸ ԱԼԼԱՀՎԵՐԴԻԻ ՄԷՋ

— • —

Ալլահվերդիի շրջանային բանուորական թատրոնը իր նոր տարեշրջանը սկսաւ թէեւ Յունիսին, բայց դերասանական խումբը ամբողջացուած չըլլալով՝ տուաւ փոքր ներկայացումներ, մասնաւորաբար Դսեղ, Ձորագետ, Ախթալա, Լամբալու եւ այլ գիւղերու մէջ։ Յուլիսին եւ Օգոստոսին Մանեսի մէջ ներկայացուց հետեւեալ թատերախաղերը,— Տրիլբի, Նորա, Անյայտ կինը, Սեվիլ, Աննա Քրիստի, որոնց կը մասնակցէին Արուս Ոսկանեան եւ Դուրեան - Արմէնեան։ Օգոստոս 25էն մինչեւ սեպտեմբեր 14ը տուաւ 14 ներկայացում՝ ...

[illegible]

Այրած գիւղեր

[illegible]

ԺԱՄՈՒԼ

——

ԻՆՉԵ՞Ր ԿԸ ԼՍԵՆՔ...

— • —

Արեւ եւ Փայլար, Եգիպտոսի եւ Ամերիկայի ռամկավարներու օրկանները, կը շարունակեն «բարեմտօրէն» քննադատել Բարեգործականի Կեդր. Վարչութեան գործելու մեթոտները, նոյն իսկ Միութեան ծրագիրը։ Նորէն Արեւն է որ կը պոռթկայ, ձայնակցելով Փայլարի (16 Նոյ.).

— «Կը հարցնենք Կեդր. Վարչութեան, կը հարցնենք ընդհ. քարտուղարութեան (բարեմտօրէն կամ ոչ՝ պէտք չունինք դնելու, ի վերջոյ մենք մեզի միայն հաշիւ տալու պարտական ենք ատոր համար) կը հարցնենք թէ ի՞նչ անպատեհութիւն կար եթէ դեկոյցին մէջ յիշուէին այդ թելադրութիւններն ու անոնց մասին կատարուած խորհրդակցութիւններ գոնէ ... «Փայլար» կը կարծէ որ «որոշումներն ալ տրուած են այդ մասին։ Սխա՛լ, սխա՛լ. Ընդհ. Ժողովը երբեք որոշում չի տար, ամէն ինչ կը յղէ Կեդր. Վարչութեան, եւ Կեդր. Վարչութիւնը կը գրադի կամ չի գրադիր անոնցմով՝ չենք գիտեր, ամէն պարագայի պարտաւոր անգամ չէ տարի մը վերջը գումարուած ընդհ. ժողովին ըսելու թէ ինչ եղած է իրեն յղուած «թելադրութիւններուն» նկատմամբ իր խորհրդածութեան արդիւնքը, իր որոշումը։ Այս կ'ըսենք փորձառութեամբ, երկու տարի յաջորդաբար ներկայ եղած ըլլալով Փարիզի մէջ գումարուած ընդհ. ժո...

[illegible]

Ըսենք, ի վերջ բանի, թէ սրբագրելին կանոնագիրն է էն առաջ։ Այս պիտի ըլլայ, առէք յետոյ, Կեդր. Վարչութենէն մեր ամենամեծ պահանջը։ Այդ կանոնագիրը առաջ օգտակար եղած է, հիմա այլ եւս չէ, պէտք է փոխել։ Բոլոր ապրող մարմինները կը փոխուին՝ ժամանակին ստեղծած նոր պայմաններուն համաձայն։ Բարեգործականը ապրող մարմին մըն է»։

[illegible]

...ւացքի եւ արդուզարդի օճառներ, շաքար, աղ, լուցկի, եւն.։

ՍՏԱՑԱՆՔ

—

ԽՕՍՆԱԿ, պատմուածքներ, քերթըւածներ եւ ամփոփման պահեր Ա. հատոր։ Գրեց՝ Ց. Ս. Ձէրմանեան։1935։ 304 մեծադիր էջ շքեղ տպագրութեամբ։ Գին 15 ֆրանք (թղթատարի ծախքով)։ Դիմել՝ A. Der Agopian. 17, Rue Dameme, Paris.

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՃԵՄԱԼ ՓԱՇԱՅԻ ՅԻՇԱՏԱԿՆԵՐԸ

■■■■■■■■

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑ

Վերածեց՝ Փ. ՖՐՈՒՆՃԵԱՆ

Վարչական խորհուրդի անդամները առաջարկած պէտ պիտի բաղկանան ...

[illegible]

...դոր Փ. Կուլբէնկեան քաշած է արտաքին նախարար Սազանովին.—

«Այսպէս ուրեմն 26 յունուար 1914ի ...

[illegible]

(49) (Շար.)

ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ ՆՈՐ ԿԸ ՍԿՍԻ...

Հապէշական ռազմախաղերը յաջողա՞ծ են

Մարաջախտ տէ Պոնօ, ռազմաճակատի իտալական բանակին նախորդ սպարապետը, չքանչաններ յանձնելով Մուսոլինիի փեսային եւ ուրիշ օդաչուներուն՝ որոնք յաջողած էին ցրուել հապէշական ուժերը, խոստովանեցաւ թէ Եթովպիոյ կայսրը յաջողեցաւ իր գլխաւոր ուժերը հեռու պահել կանոնաւոր ճակատամարտներէ, ինչ որ կը խանգարէ իտալական ծրագիրները: «Մենք գրաւեցինք ամէնէն զժուարին դիրքերը, ինչպէս Աքսում — Ադուա — Անթիկրաթ — Մաքալէ գիծը: Եթէ յաջող խաղացինք առանց թշնամի ուժերու հանդիպելու, պատճառը այն է որ բախտ չունեցանք անոնց հանդիպելու, որովհետեւ թշնամին քաջութիւնը չունեցաւ կռուելու: Ամէն պարագայի մէջ, պատերազմը նոր կը սկսի: Ձենք գիտեր թէ ինչ կրնայ պատահիլ ապագային, հետեւաբար պէտք չէ քնանանք մեր դափնիներուն վրայ: Միայն մէկ բան ստոյգ է,— յաղթանակը մերը պիտի մնայ»:

*** Հապէշական աղբիւրէ կը հաղորդեն թէ կարգ մը զօրամասեր կը քալեն Վալ — Վալի վրայ, առանց դիմադրութեան հանդիպելու, ապաւինելով Զօր. Կրացիանիի հաղորդակցութեանց:

Նոյն աղբիւրին համաձայն, 200,000 զինուորներ բանակած են Տէսիէի մէջ (հիւսիսային ճակատ), անառիկ դիրքեր գրաւելով, այնպէս որ իտալական օդանաւերը չեն կրնար վնասել: Այս բանակին մեծագոյն մասը սպառազինուած է պետական զէնքերով: Կ'ըսուի թէ բանակը կայսեր այցելութեան կը սպասէ մօտերս: Աստիս — Ապէպայէն ճակատ փոխադրուած է Նուիրական տապանը, որ կը գտնուէր Ս. Գէորգ եկեղեցին, հրահրելու համար զինուորներուն քաջութիւնը: Տէսիէ քաղաքը շինուած է 2800 մ. բարձրութեամբ կատարի մը վրայ, ամեհի եւ սեպաձեւ ժայռերու միջեւ, որոնց խորը ահարկու հեղեղատներ կը հոսին:

Զրոյցի մը համաձայն, անհամաձայնութիւն ծագած է երկու գլխաւոր հրամանատարներուն, Ռաս Սէյումի եւ Ռաս Գասսայի միջեւ:

*** Իտալացիները սկսած են կազմակերպել գրաւեալ շրջաններու քաղաքական եւ զինուորական վարչութիւնը: Այս առթիւ թանկագին ծառայութիւններ կը մատուցանեն անձնատուր եղած բնիկները:

Կատաղի ապստամբութիւն Պրազիլիոյ մէջ

Նոյեմբեր 25ին պաշտօնական վիճակ հրատարակուեցաւ ամբողջ Պրազիլիոյ մէջ, իբրեւ հետեւանք համայնավարական ապստամբութեան մը, որու միջոցին քանի մը հազար զինուորներ միացան ապստամբներուն: Ըմբոստացած շրջաններն են երեք նահանգներ, հիւսիսային արեւելեան Պրազիլիոյ մէջ: Ապստամբներուն ձեռքն անցած է Փոռ Նաթալ, Րիօ Կրանտէ տօ Նորթէի նահանգին մէջ: Կռիւները կը շարունակուին կառավարութեան զօրքին եւ ըմբոստներուն միջեւ: Ապստամբութիւնը կը վերագրուի Լուիս Գարլոս Փրէսթէսի, որ Կոմինթէրնի կողմէ պաշտօն ստացած էր վարելու հարաւ-Ամերիկայի համայնավարական գործունէութիւնը: Կառավարութիւնը յաջողած է ձեռք անցընել մեծաքանակ փաստաթուղթեր, իբրեւ ապացոյց սարքուած դաւադրութեան: Դաւադիրներուն առաջնորդը երաշխաւորած էր յաջողութիւնը Պրազիլիոյ, Չիլիի, Ուրուկուէյի, Գոլոմպիայի եւ Փէրուի համար եւ այդ հանրապետութիւններուն վրայ Կոմինթէրնի անդամ նշանակուեցաւ Մոսկուայի վերջին համագումարին առեն: Բայց գիտելի է որ կռիւները ծագեցան հիւսիսային շրջանին մէջ, որոնք մեծ արժէք չունին թէ բնակչութեամբ եւ թէ քաղաքական տեսակէտով:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՆԳԼԻՈՅ ԸՆԴՀ. ԸՆՏՐՈՒԹԵԱՆՑ վերջին մնացորդներն ալ վերջացած ըլլալով, կառավարութեան կուսակիցներուն թիւը բարձրացաւ 433ի, իսկ ընդդիմադիրներուն թիւը՝ 182, որով Պոլտուինի դահլիճը կ'ունենայ 251 ձայնի մեծամասնութիւն մը: Երեսփոխան մը մեռած ըլլալով, հաւանական է որ ընտրութիւնը կատարուի նախորդ վարչապետ Գ. Պոլտուինի վրայ:

« ԱԶԳԱՅԻՆ ՃԱԿԱՏԻՆ 19 ընկերակցութեանց անունով 30 հոգինոց պատուիրակութիւն մը ներկայացաւ վարչապետին, բողոքելով ձախակողմեաններու գործունէութեան դէմ եւ առաջարկելով ընդհ. քուէարկութիւն կատարել, երկրին կամքը իմանալու համար:

500.000 ՀՈԳԻ ներկայ եղան ծովակալ Ճէլլիքոյի յուղարկաւորութեան, որ կատարուեցաւ Լոնտոնի մէջ: Ֆրանսայէն ալ մասնաւոր պատուիրակութիւն մը գացած էր, երեք ծովակալներով:

ՍԹԱՎԻՍԿԻԻ ԴԱՏԻՆ դատավարութիւնը կը շարունակուի անընդհատ: Ամբաստանեալներուն հարցաքննութիւնը վերջացած ըլլալով, երկուշաբթի կանչուեցան վկաները: Առաջին առթիւ խօսեցան երկու դաղտնի ոստիկաններ, որոնց վկայութիւնները անձնապաստ են սպաննալ դատաւոր Փրէնսի համար: Հետզհետէ պիտի լսուին 279 վկաներ, 129ը դէմ, 150ը թեր: Այս հաշուով դատը կրնայ տեւել մինչեւ Զատիկ:

ՄԱՆԿԱՊԱՐՏԷԶ ՓԼԱՍ ՏԷ ՖԷԹԻ ՄԷՋ

Ընդառաջ երթալով հայ ծնողներու խնդրանքին Դեկտ. 1ին տեղի կ'ունենայ բացումը Գոյթան Մանկապարտէզի. 45, rue du Pré St. Gervais շէնքին մէջ, Փարիզ (19,) Դասաւանդութիւնները տեղի կ'ունենան Հինգշաբթի եւ կիրակի օրերը:

Կը հրաւիրուին հայ ծնողները արձանագրել տալ իրենց երախաները մինչեւ Դեկտ. 1: Դիմել՝ Տիկ. ՔՐՄՈՅԵԱՆԻ, 39, rue Campans, առաջին յարկ, Փլաս տէ Ֆէթի մեթրոյին մօտ:

ԲԱՑՈՒՄ ՄԱՆԿԱՊԱՐՏԷԶԻ

Օր. Կ. Խաչի Տէօրնի մանկաբիւզը կը ծանուցանէ Տէսինեաբնակ հայ ծնողներու որ Մանկապարտէզը կը բացուի Դեկտ. 1ին Հ. Յ. Դ. Տան ներքնայարկը: Այն ծնողները որոնք արձանագրել չեն տուած իրենց փոքրիկները դիմեն առաւօտեան ժամը 10-11: Դաշնակցութեան Տան ներքնայարկը արձանագրութեան պաշտօնեային, որ կուտայ պէտք եղած տեղեկութիւնները:

ԼԻՈՆԻ ԾՆՈՂՆԵՐՈՒՆ

ԼԻՈՆ.— Ի գիտութիւն կը յայտարարենք որ, ռիւ Ռոպէրի թիւ 48, հայ տղայոց հայերէնի, Հայոց պատմութեան եւ Հայաստանի աշխարհագրութեան դասընթացքը վերաբացուած է յառաջիկայ շաբաթէն սկսեալ միմիայն Դշ. օրերը երեկոյեան ժամը 7ուկէսէն մինչեւ 9ուկէս, երկու պահ ըլլալու պայմանաւ, ֆրանսական դպրոցին տնօրէնութեան մասնաւոր կարգադրութեամբ, դպրոցին ներքնայարկի սրահը: Ուստի բոլոր առաջնոյն, կը հրաւիրենք ծնողները արձանագրել իրենց զաւակները անխտիր: Հայ արեւներու դասընթացքը կը հովանաւորէ «Համազգային»ի Լիոնի մասնաճիւղին կողմէ նշանակուած դասախօս ուսուցիչը: Գրենական պիտոյքները կը տրամադրուին ձրի: Դասերը կը վերջանան 1936 մայիսի վերջը:

Համազգայինի
Լիոնի մասնաճիւղ

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ՓԱՐԻԶԻ ԿՈՄԻՏԷՆ դասախօսական ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի բոլոր ընկերները այսօր Չորեքշաբթի (27 Նոյ.), ժամը 8.30ին 32, Ave. Gobelinsի արձանագրի վերնայարկը:

Կը խօսի ընկ. ՀԱՅԿ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ: Նիւթ՝ «Յիշողութիւններ Ռուսական Հոկտեմբերեան Յեղափոխութենէն»:

Դաւառը.

ԳՕՄՕՆԻ (Մարսէյլ) Զաւարեան Ենթակոմիտէի ընդհ. ընկերական ժողովը այս Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին ծանօթ հաւաքատեղին:

ՀԱՅՐԵՆԱԿԻՑՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Կ'ՈՒԶՈՒԻՆ հայ գործաւորներ եւ գործաւորուհիներ Թիսամի, Մա... աշխատանքներու համար

Գործարանը կը տրամադրէ ձրի բնակարաններ եւ պարտէզ շատ աժան գինով:

Մանրամասն տեղեկութեանց համար դիմել Կարապետ Մելքոնեանի, Usine Favot & Lefèvre Gendre à Virieu S)Bourbre (Isère).

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Մեծ եղեռնէն առաջ եւ Զինադադարէն յետոյ Պոլսոյ Բերայի Հ. Յ. Դ. կազմին պատկանող, մեր համեստ, անձնուէր եւ անվախ ընկեր Յարութիւն Գիպէրեանի անակնկալ եւ վաղաժամ մահուան առթիւ մեր բնտանեկան խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնենք. Օրիորդ Տիկ. Մարի Յ. Գիպէրեանի որբացած զաւակներուն եւ պարագաներուն:

Թագւոր Այվազեան, կարապետ Լիոն ...

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կը փնտռեմ քարեկամս Գարտիզակցի Իսրայէլ Ստեփանեան, ատաղձագործ, կնոջ անուն՝ Գէորգիա, աղջիկը Սրբուհի, տղան՝ Օնիկ: Պատերազմէն առաջ կը գտնուէր Ֆրանսա Զինադադարին մեկնեցաւ Պոլիս, իսկ Քէմալական շարժման ժամանակ վերադարձաւ Ֆրանսա: Իմացնել Mihran Hadji Bogossian, Tailleur, 6, Rue François Garcin, Lyon (Rhône) France.

— Watervlietէն (Միաց. Նահանգներ) Յարութիւն Սանդիկեան կը փնտռէ իր աներձագը Ժոզէֆ Պիւրքճեանը, որ 1931ին կը բնակէր 14, Rue de la Couronne, Dunkerque եւ կը զբաղէր առեւտրական գործով: Օտարագաղութ իմացնել «Յառաջ»ի վարչութեան:

Le Gérant: H. STEPHAN

— • —

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17. Rue Damesme, PARIS (13)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (11)

ԽՈՐՀՐԴԱՒՈՐ ՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Անգլ. բնագրէն թարգմ. Ժ.   Հեղինակուհի՝ ԷԿԱԹԱ ՔՐԻՍԹԻ

Ցանկարծ ուշադրութիւնս գրաւեց սեղան մը արծաթեղէն առարկաներու յատուկ, որուն ապակիէ կափարիչէն կարելի է տեսնել պարունակութիւնը: Մօտեցայ անոր եւ աչքէ անցուցի առարկաները — քանի մը կտոր հին արծաթեղէններ, Կարոլոս Ա. Թագաւորին երախայութեան կօշիկը, չինական արձանիկներ, Ափրիկեան զանազան գործիքներ եւայլն: Ուզեցի մօտէն տեսնել արձանները: Վեր բարձրացուցի կափարիչը որ յանկարծ ձեռքէս սահեցաւ ու ինկաւ: Անոր հանած ձայնը ճանչցայ անմիջապէս: Ուրեմն այս կափարիչն էր որ բացուած ու գոցուած էր քիչ առաջ: Քանի մը անգամ բացի եւ գոցեցի զայն. յետոյ բոլորովին վեր բարձրացուցի՝ սեղանին պարունակութիւնը ուշի ուշով քննելու համար:

Գլուխս վար կախած՝ առարկաները աչքէ կ'անցընէի, երբ ներս մտաւ Ֆլօրա էքրօյտը.

Շատեր չեն սիրեր այդ աղջիկը, բայց կարելի չէ չհիանալ անոր: Անիկա շատ հաճելի վերաբերում ունի իր բարեկամներուն հետ: Ամէնէն առաջ ուշադրութիւնդ կը գրաւէ իր խարտեաշ գոյնը: Սկանտինավիացիի նման ոսկի մազեր ունի. աչքերը կապոյտ են ինչպէս Նորվեկիոյ Փիորտներուն ջուրերը, իսկ մորթը սերի գոյն եւ վարդ: Գառակուսի, պատանի տղու մը ուսերը ունի, բայց մէջքը բարակ է. եւ ինծի պէս յոգնած բժիշկի մը համար կազդուրիչ բան է տեսնել այդչափ կատարեալ առողջութիւն մը:

Պարզ, ու ամէն բանին չխառնակ ըսող տիպար Անգլուհի մըն է Ֆլօրան: Կրնամ հին — գլուխ մէկը նկատուիլ, բայց համոզուած եմ որ հարազատէն լաւը չկայ:

Քովս եկաւ ան ու նայեցաւ սեղանին մէջ եղող առարկաներուն, ըսաւ որ չէր հաւատար թէ այդ կոշիկները պատկանած ըլլային Կարոլոս Ա. Թագաւորին:

— Ամէն պարագայի մէջ, շարունակեց, յիմարութիւն է որ մարդիկ այդչափ իրար անցնին այս ու այն առարկային համար որ իբրեւ թէ ժամանակին գործածուեր է ծանօթ ու անծանօթ մէկու մը կողմէ: Գրիչը զոր Ճորճ Էլիըթ գործածեր է «Ջաղացքը» գրելու համար, ի՞նչ արժէք ունի որ... գրիչը գրիչ է... Եթէ մարդ Ճորճ Էլիըթը կըսիրէ, «Ջաղացքին» աժան հրատարակութիւններէն հատ մը թող առնէ կարդայ, լմնցաւ գնաց...

— Կարծեմ դուք այս տեսակ հինաւուրց գիրքեր չէք կարդար, օրիորդ Ֆլօրա...

— Կը սխալիք, բժիշկ. կը սիրեմ «Ջաղացքը»...

Այդ հաւատքը հաճոյք պատճառեց ինծի: Կը վախնամ այն գիրքերէն զորս մեր օրերու աղջիկները անսահման հետաքրքրութեամբ կը կարդան:

— Տակաւին չշնորհաւորեցիք զիս, բժիշկ, բաւ Ֆլօրան, չիմացա՞ք

Ինծի երկարեց ձախ ձեռքը որուն մատնեմատին վրայ տեսայ նշանտուքի գեղեցիկ մարգարիտ մը:

— Րէլֆին հետ պիտի ամուսնանամ գիտէք արդէն, հօրեղբայրս համաձայն է, այդպէսով ընտանիքին մէջ կը մնամ...

Սեղմեցի անոր երկու ձեռքերը

— Սիրելի Ֆլօրա, յոյս ունիմ երջանիկ կ'ըլլաք...

— Զօրս ամիսէ ի վեր նշանուած ենք, բայց միայն երէկ էր որ պարագ հանեցինք այս լուրը... պատճառ իր տուներէն մէկը մեզի պիտի տայ. իբրեւ թէ ագարակի գործով պիտի զբաղինք. իրականին մէջ ձեր որսի պիտի երթանք, ձմեռը՝ քաղաք պիտի իջնենք, իսկ ամառը՝ ծովեզերքին վրայ ենք... Այնքան կը սիրեմ ծովը... բնականաբար պիտի եկեղեցական գործերով ալ պիտի զբաղիմ եւ պիտի մասնակցիմ մայրիկներու ժողովներին...

Ճիշդ այդ պահուն էր որ ներս մտաւ Տիկին Էքրօյտը՝ բարեկամս ներողութիւն խնդրեց՝ ուշանալուն համար:

(Շար.)

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : [redacted]

Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Clacière 15 - 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 28 ՆՈՅԵՄԲԵՐ
JEUDI 28 Novembre 1935

11 ՏԱՐԻ — 11e Année No. 2973

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԷԿԸ ԵՒ ՆԵՐԿԱՆ

Շատ չէ անցած այն ժամանակներէն, երբ տիրականօրէն կ'իշխէր այն գեղագիտական ըմբռնումը — եւ այսօր ալ տակաւին վերջնապէս չէ վարատած իր կախարդանքը, — ըստ որուն արուեստը, ի մասնաւորի գրականութիւնը, չէր կրնար գործ ունենալ «արտաքին կեանքին» հետ եւ՝ ժամանակէ ու միջոցէ դուրս՝ պէտք է ծառայէր միայն «ոգեկանութեան» ու «բացարձակ գեղեցկութեան» իտէալին:

Իր այս կոչման հաւատարիմ՝ անցեալ դարու վերջին տասնամեակին եւ այս դարու սկիզբներուն գրականութիւնը կը ձգտէր հեռու մնալ «քաղաքականութենէ» եւ ըլլալ զուտ ոգեկան: Ատոր հետեւանքով սակայն այդ դարձաւ դարպասայէս բնազանցական ըմբռնում մը, որուն համար կեանքի, իրականութեան ամէն պահանջ կաշկանդում կը նշանակէր: Ժողովուրդը կ'ընդունուէր միայն իբրեւ իրական գոյութիւն ու կ'արհամարհուէր իբրեւ «հակարուեստական նիւթ». իսկ հայրենիքը սոսկ «աշխարհագրական երեւոյթ» մըն էր, ինչպէս ամէն մէկ ուրիշ հողամաս երկրագունդին վրայ:

Այս ըմբռնումէն էր, որ անխուսափելիօրէն ծագեցան «աշխարհաքաղաքացիութեան», «տիեզերական վշտի» եւ այլ նման գաղափարներ, եւ այս «բարձր» նիւթերն էին միայն, որ արժանի կը նկատուէին արդիական գրականութեան ուշադրութեան:

Մէկդի նետուած էր այն ամէնը, ինչ որ «հին» էր. անտեսուած էր ժողովուրդը, ինչպէս նաեւ այն, որ գրագէտը անոր, այդ հաւաքականութեան մէկ մասնիկն է եւ չի կրնար գոյութիւն ունենալ անկէ դուրս: Մոռցուած էր ամէնէն կարեւորը — գրագէտին բուն կոչումը:

Ուրիշ մէկը չէր, այլ իրենք՝ «արդիական» գրագէտները, որ մոռնալ տուած էին այդ կոչումը, իջեցնելով զայն իր բարձրութենէն: Հնագոյն դարերէ ի վեր գրագէտը, մանաւանդ քերթողը, հարազատ ծնունդը իր ցեղին, կրողն էր անոր հաւատքին ու յոյսերուն եւ մունետիկը անոր ձգտումներուն: Ինքն էր, որ կը մեկնաբանէր խորհուրդները անոր կեանքին, կ'արթնցնէր ու խանդէ կ'ազատագրէր անոր հոգին. ինքն էր, որ կը հրահրէր անոր կամքն ու կորովը եւ կը կերտէր անոր պատմութիւնը, ու ինքն էր որ կը ցուցնէր անոր փրկելի ճամբան:

Այս էր, որ մոռցած էին, ամբողջ քառորդ դարու ընթացքին, «նոր» գրողները: Ու «դուրսի մխոցէն» իրենց «ոգեկէր ստեղծագործութեան» ապաստանած՝ անոնք չէին նկատեր, որ կեանքը՝ իր առաջադրութիւններով՝ կ'անցնի իրենց վրայէն, տորելով ու փոշիացնելով զիրենք. վասնզի հոգեպէս ապրած չէին ժամանակի մեծագոյն հրաշքը — հայ ոգեկան զարթօնքը եւ հայ վերածնութեան պայքար

Ու չէին նկատեր նաեւ, որ իրենց տեղը հետզհետէ կը գրաւեն ուրիշները, — անոնք՝ որ չեն վախնար նայիլ դաժան իրականութեան երեսին. անոնք՝ որոնց համար ազգն ու հայրենիքը պատահական երեւոյթներ չեն, այլ ստեղծագործիչ համայնութիւն. եւ ասկէ՝ յորդութիւնը իրենց խօսքին, որ կը հնչէ իբրեւ օրհներգ հայութեան:

Այս հեղինակներն են որ պէտք է կարդայ մանաւանդ մեր երիտասարդութիւնը. ու ոչ միայն հաճոյքի, այլ գլխաւորաբար անոր համար, որ ինքը պէտք է գիտնայ աւելի՝ քան ուրիշները. իսկ այդ հեղինակներուն գործերը իսկական պատկերն են հայ իրականութեան: Ու ծանօթանալով անոնց, հայ երիտասարդը ոչ միայն կը ճանչնայ հայ ժողովուրդն ու անոր կեանքը, այլ եւ կը համակուի այն ներշնչումով, որմէ ծագած են հեղինակներու յղացումները, եւ որով պայմանաւորուած է անոնց նուիրումը: Հին դիւցազներգութիւններն արդէն կ'արթնցնէին ազգային հպարտութիւնը եւ կը մղէին դէպի հերոսական անձնուիրութիւն, որ նախապայմանն է մեծագործութեան: Ու քանի որ մեր պայքարը ինքն արդէն համակ անձնուիրութիւն է, ապա իր շրջանի եւ իր ոգիով ներշնչուած գրականութիւնը լաւագոյն հոգեկան սնունդը պիտի ըլլար հայ երիտասարդութեան համար. վասնզի այդ գրականութիւնն է, որ պիտի ցոլացնէր մեր ժողովուրդի ոչ միայն կեանքը իր բազմապիսի արտայայտութիւններով, այլ եւ հաւատքն ու բարոյական ըմբռնումները, կամքն ու վճիռը ապրելու կամ մեռնելու մասին:

(ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆ «ՑՈՒՍԱԲԵՐ»Ի)

ՏԱՐՕՆՑԻՆԵՐ, ԴՈ՞ՒՔ ԱԼ...

Ջուրերը նորէն պղտորած են Տարօնցիներու միջեւ: Եւ ամէն օր բողոք մը կը հասնի խմբագրատուն, այս կամ այն ուղղութեամբ:

Հարցը կը դառնայ Ֆրանսայի Հայր. Միութեան շուրջը, որ իր պատգամաւորական ժողովը գումարեց վերջերս, ընտրելով նոր վարչութիւն:

Դժգոհ՝ այս ժողովէն, պղտոր խմբակ մը ձեռնարկեր է նոր ժողով գումարելու, Տէսինի մէջ, Դեկտ. 8ին:

Այդ նոյն խմբակը սարքած է նաեւ երեկոյթ մը, «Տարօնի Ազատամարտի հերոսներու յիշատակին», այս շաբթու, մինչդեռ յիշատակը տօնուեցաւ ամառ, Վարդավառին, ճիշդ ժամանակին:

Այս առթիւ ալ ստացած ենք բողոքագիր մը, ծանր որակումներով:

Եթէ հարկ ըլլար հրատարակել հասած նամակները — թեր ու դէմ — պիտի ստիպուէինք ամէն օր մէկ - երկու սիւնակ յատկացնել այս հայրենակցական բանավէճին:

Կը կարծենք թէ նոյն իսկ Տարօն - Տուրուբերանի օրինաւոր Հայր. Միութեան եւ առ հասարակ բոլոր Տարօնցիներու շահը կը պահանջէ կարճ կապել հրապարակային վէճերը, եւ նուիրուիլ գործնական աշխատանքի:

Կազմակերպուած ուժին եւ յարատեւ, պարկեշտ աշխատանքին առջեւ, վերջ ի վերջոյ կը հալին կամ տեղի կուտան բոլոր բացասական տարրերը, որքան ալ բարձր խօսին կամ հովանաւորութիւններ եւ քաջալերութիւններ վայելեն.

Տարագիրներ Տարօն աշխարհի, գոնէ դուք մի տարուիք ամբոխավարական շարժումներէ, մի՛ վիճիք, մի՛ հետաքրքրուիք պղտոր խաղերով, իբրեւ միակ պատասխան ցուցնելով ձեր պաղարիւն եւ շինարար աշխատանքը:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԸ ԿԸ ՎԵՐԱԲԱՑՈՒԻ ԱՅՍՕՐ

ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ ՎՍՏԱՀՈՒԹԻՒՆ ՊԻՏԻ ՊԱՀԱՆՋԷ

Ամէն բանէ առաջ ֆրանքին փրկութիւնը

Այսօր հինգշաբթի, կը վերաբացուի խորհրդարանը, հինգ ամսուան դադարէ մը յետոյ: Կը թուի թէ դահլիճը այժմ աւելի նպաստաւոր դիրքի մը մէջ կը գտնուի քան երկու օր առաջ:

Երկու պարագաներ նպաստեցին այս բարեփոխման.— 1. Արմատականներուն զիջումը, վերջին պահուն.— 2. վարչապետին կոչը՝ ժողովուրդին, յանուն հայրենասիրութեան:

Ինչպէս գրած էինք, երեքշաբթի օր ժողով ունէին խորհրդարանի ձախակողմեան խմբակցութիւնները: Առաւօտուն ընկերվարականները գումարուելով, որոշեցին ամէն միջոցի դիմել, դահլիճը տապալելու համար: Կէսօրէն յետոյ գումարուեցան արմատականները, որոնք արդէն իմացեր էին նախարարական խորհուրդին որոշումները, Այսպէս, գիտէին թէ վարչապետ հինգշաբթի օր վստահութեան քուէ պիտի պահանջէ իր ելմտական քաղաքականութեան համար: Գիտէին, նաեւ որ կառավարութիւնը իւրացուցած է Շովէնի ծրագրին էական մասերը, զանազան կազմակերպութեանց զինաթափութեան մասին: (Այս տեղեկագիրը արգիլուած ընկերակցութեանց կամ խմբակցութեանց մէջ կը հաշուէ նաեւ անոնք որ զինեալ ցոյցեր կը սարքեն փողոցներու մէջ, զինուորական մարզանքներ կը կատարեն առանց արտօնուած ըլլալու: Միւս կողմէ, վնասակար կազմակերպութեանց լուծման եւ անոնց կեդրոններուն փակման վճիռը փոխանակ դատական իշխանութեան ձգելու, ինչպէս կը տրամադրէ կառավարական հրամանագիրը, կը յանձնէ վարչական իշխանութեան (նահանգապետ եւն.): Վերջապէս, Շովէնի ծրագիրը, կ'արգիլէ համազգեստներ, պատուանշաններ կամ խորհրդանշաններ գործածել, կը փոփոխէ համախմբումներու օրէնքը, կը ծանրացնէ պատիժները եւ քաղաքական հանգամանք կուտայ այս կարգի պատիժներու):

Կը նշանակէ թէ կառավարութիւնը տրամադիր է մասամբ գոհացում տալու ձախակողմեան խմբակցութեանց, որոնք սկիզբէն ի վեր կը պահանջէին զինաթափ ընել եւ լուծել ազգայնական կազմակերպութիւնները: Բայց այդ բոլորէն առաջ, Պ. Լավալ կ'ուզէ ապահովել իր ելմտական քաղաքականութեան վաւերացումը:

Այս առթիւ ալ վճռական դեր կատարեց Պ. Էռիօ, իր ընկերներուն հաղորդելով կառավարութեան տրամադրութիւնները եւ միջին ճամբայ մը գտնելով: Ուրիշ խօսքով, արմատականները ուժ պիտի տան կառավարութեան, եթէ անակնկալ մը չպատահի: Միեւնոյն օրը ընկերվարականներն ալ ժողով գումարելով, որոշեցին դէմ քուէարկել եւ ի հարկին մասնակցիլ ձախակողմեան դահլիճի մը կազմութեան: Իրենց գլխաւոր ծրագիրն է լուծել ազգայնական-մարտական կազմակերպութիւնները եւ խորհրդարանը, անմիջապէս ձեռնարկելով նոր ընտրութեանց:

Արմատականներու ժողովին մէջ, Պ. Էռիօ բացէ ի բաց յայտարարեց թէ ոչ վարչապետ, ոչ ալ նախարար պիտի ըլլայ ժողովրդական ճակատի կողմէ կազմուած դահլիճի մը մէջ.

Ընկերվարական եւ համայնավար պաշտօնաթերթերը երէկ նորէն կ'ազդարարէին թէ Հրեղէն Խաչի հրամանատարը ամէն միջոց ձեռք առած է, գաւառէն, մասնաւորապէս Նորմանտիայէն Փարիզ փոխադրելու համար իր զինուորները, այս առտու կանուխ, երեսփ. ժողովին բացման առթիւ: Երկուքն ալ կը պնդեն թէ գնդապետը լա Ռոք շարժման մէջ դրած է իր ամբողջ շարքերը, մասնաւոր կեդրոններ ալ նշանակելով: Ապա ուրեմն իրենք ալ կը պատրաստուին: Երկու կուսակցութիւններն ալ մասնաւոր հրահանգներ բաժնած են, արթուն կենալու եւ «խորտակելու համար ֆաշական որ եւ է փորձ»:

ՎԱՐՉԱՊԵՏԻՆ ԿՈՉԸ ՁԱՅՆԱՐՁԱԿՈՎ

Պ. Լավալ երեքշաբթի գիշեր ճառ մը խօսեցաւ ձայնարձակին առջեւ, պարզելով թէ ներքին եւ թէ արտաքին կացութեան դժուարութիւնները: Մասնաւորապէս ծանրացաւ դրամական տագնապին վրայ, շեշտելով թէ ինք եւ իր պաշտօնակիցները շատ աւելի առաջնակարգ կը գտնեն դրամական եւ ելմտական խնդիրը քան ազգայնական կազմակերպութեանց հարցը: «Մեր կառավարութիւնը կազմուեցաւ Ֆրանքը պաշտպանելու եւ չարաշահութիւնը խորտակելու համար: Հինգշաբթի օր, երբ խորհրդարանը վերաբացուի, Ֆրանքին ճակատագիրն է որ պիտի որոշուի: Միայն այս հեռանկարը խուճապ յառաջ բերած է արդէն: Անձկութիւնը համակած է մեզ: Անստուգութիւնը եթէ շարունակուի, մահացու պիտի ըլլայ մեր ելեւմուտքին համար: Պէտք է քուէարկել արագօրէն: Մենք պիտի խնդրենք խորհրդարանէն իր վճիռը յայտնել անյապաղ: Այլապէս, կացութիւնը արագօրէն պիտի վատթարանայ: Վարանումի եւ անստուգութեան վտանգաւոր զառիթափէն խուսափելու համար, կառավարութիւնը վճռական քուէ մը պիտի պահանջէ խորհրդարանին բացումէն անմիջապէս վերջը: Մենք մեր որոշումը տուած ենք, անդառնալի կերպով: Խնայողութեանց շնորհիւ միայն կարելի է պահել Ֆրանքին գինը: Եթէ խորհրդարանը տարբեր կարծիք ունի, թող բացորոշապէս ըսէ»:

Այս առթիւ վարչապետը բացատրեց թէ 1935էն 1936 ելմտական նախագծի խնայողութիւնը կը հասնի 8 միլիառ ֆրանքի: Աւելի քան 500 հրամանագիր-օրէնքներով կատարուած գործը տարիներ պիտի տեւէր, խորհրդարանին մէջ. Եթէ Ֆրանքին գինը իյնայ, փոքրերը, խոնարհները պիտի կրեն հետեւանքները:

Խօսելով նաեւ արտաքին քաղաքականութեան մասին, վարչապետը յայտարարեց թէ Ֆրանսայի եւ Անգլիոյ գործակցութիւնը պէտք է մնայ միշտ սերտ եւ վստահելի: «Ես յոյս ունիմ թէ երբ ժամանակը հասնի, անօգուտ չպիտի ըլլայ կոչ մը ուղղել Պ. Մուսոլինիի հաշտարար տրամադրութեանց: Ոչ ոք կը հաւատայ թէ միայն պատժական միջոցները պիտի կնքեն պատերազմը: Մենք անկեղծօրէն կը բաղձանք բարի դրացնութեան եւ փոխադարձ համարման կապեր հաստատել Գերմանիոյ հետ»:

ՈՉ ԻՍԿ ԾԱԾԿԱՆՈՒՆ — Գերմանիոյ քարոզչութեանց նախարարը հրամանագիր մը հրատարակեց, որով հրեայ արուեստագէտները կը զրկուին ծածկանուն գործածելու իրաւունքէն:

Ի՞նչպէս պիտի տրուին օտար արհեստաւոր վարպետներու ինքնութեան թուղթեր

Գրած էինք թէ օտար արհեստաւոր - վարպետները եւ «ֆասոնիէ»ները մասնաւոր ինքնութեան թուղթեր պէտք է ստանան մինչեւ դեկտեմբեր 1, համաձայն 1935 օգոստոս 8ի օրէնքին: Ահա թէ ի՛նչ պայմաններ պէտք է լրացնել, այդ անձնագիրները ստանալու համար.—

1935 օգոստոս 8ի օրէնքին տրամադրութիւնները կը վերաբերին միայն օտար արհեստաւոր - վարպետներու եւ «ֆասոնիէ»ներու, որոնք իրենց արհեստը ի գործ կը դնեն համաձայն Ուղղակի Տուրքերու ընդհ. օրինագրքի 23րդ յօդուածին:

Հետեւաբար, այդ ԱՐՀԵՍՏԱՒՈՐ - ՎԱՐՊԵՏՆԵՐԸ իրենց ընտանիքի անդամներէն (կին, հայր, մայր, տղաք եւ թոռներ) զատ, պէտք է ունենան միայն մէկ ընկեր եւ 18 տարեկանէն վար մէկ աշկերտ, որուն հետ աշկերտութեան պայմանագիր մը կնքուած պիտի ըլլայ:

ԱՐՀԵՍՏԱՒՈՐ - ՖԱՍՕՆԻԷները իրենց ընտանիքի անդամներէն զատ, ինչպէս նշանակուած է վերը, կրնան գործածել երեք ընկերներ (քոմփանեօն), պայմանաւ որ այս վերջինները զատ - զատ կատարեն իրեն կարուած «ֆասոն»ի կամ իրենց մասնագիտութեան վերաբերեալ աշխատանքը եւ շահաբաժին մը ստանան արհեստանոցի պետին կողմէ գանձուած «ֆասոն»ի գինին վրայ:

Վերոյիշեալ պայմաններուն մէջ աշխատող օտար արհեստաւոր - վարպետները եւ «ֆասոնիէ»ները, վճարելով իրենց արհեստին շահատուրքը համաձայն թոշակներու եւ ռոճիկներու սակացոյցին եւ զեղչելով ընտանեկան ծախքերը (շառժ), պէտք է ստանան ինքնութեան մասնաւոր թուղթ մը, «արհեստաւոր» (արթիզան) մակագրութեամբ:

Այս օրէնքին ենթակայ օտար արհեստաւոր - վարպետները եւ «ֆասոնիէ»ները պէտք է 1935 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 1ԷՆ ԱՌԱՋ իրենց ներկայ ինքնութեան թուղթերով եւ խնդրագրով դիմեն, նոր անձնագիր ստանալու համար,— ՓԱՐԻԶԻ ԵՒ ՍԷՆԻ ՆԱՀԱՆԳԻՆ ՄԷՋ՝ իրենց բնակավայրի ոստիկանական տեսչութեան քոմիսերիա)

Ուրիշ նահանգներու համար՝ իրենց բնակավայրի քաղաքապետութեան:

Ահաւասիկ խնդրագրի պատճէնը.—

Monsieur le Préfet

Je soussigné .... (անուն եւ մականուն), demeurant à .... Rue.......... No. possesseur de la carte d'identité d'étranger No.......... exerçant une profession artisanale et acquittant en conformité avec les dispositions de l'article 23 du Code Général des Impôts Directs, l'impôt sur les bénéfices selon le tarif applicable à la cédule des traitements et salaires,

Ai l'honneur de solliciter le remplacement de la carte actuelle d'identité d'étranger par une carte spéciale portant la mention «ARTISAN»,

Je joins à la présente demande un questionnaire dûment rempli, certifié exact et signé.

Veuillez agréer, Monsieur le Préfet, l'assurance de ma très haute considération.

(Ստորագրութիւն եւ թուական)

*** Խնդրարկուները համապատասխան հարցարանները լեցնելով, պէտք է ներկայացնեն նաեւ որ եւ է թուղթ որ կրնայ օգտակար ըլլալ եւ ՄԱՍՆԱՒՈՐԱՊԷՍ ՈՒՂՂԱԿԻ ՏՈՒՐՔԻ ՄԱՍԻՆ ԵՂԱԾ ՎԵՐՋԻՆ ԱԶԴԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ:

Խնդրագրին փոխարէն պիտի տրուի ընկալագիր մը (ռէսէփիսէ), որ ինքնութեան թուղթին տեղը կը բռնէ, մինչեւ վերջնական թուղթին յանձնումը:

Այն օտարականները որոնք «ոչ - աշխատաւորի» ինքնութեան թուղթ չունին, որ եւ է դիմումէ առաջ պէտք է տեղեկութիւն ստանան իրենց թաղի ոստիկանական տեսչութենէն (Փարիզի եւ Սէնի համար), կամ քաղաքապետութենէն, կատարելի ձեւակերպութեանց մասին:

Գաղտնի կազմակերպութիւն մը Լիբանանի մէջ

39 դաւադիրներ ձերբակալուած

Պէյրութի Ապահովութեան Տեսչութիւնը ձեռք անցուցած է ծրագիրն ու բոլոր գաղտնիքները դաւադրութեան մը, որ կազմակերպուած էր Լիբանանի մէջ, գլխաւորաբար երիտասարդ ուսանողներու կողմէ եւ որուն կը մասնակցէին կարեւոր անձնաւորութիւններ, փաստաբաններ, բժիշկներ եւն.: Կազմակերպութիւնը, որուն անդամները հարիւրաւորներով կը հաշուուէին, պատրաստած էր յատուկ ծրագիր մը, նպատակ ունենալով՝ «Սուրիան Սուրիացիներուն»: Կազմակերպութեան առաջին պայմանը գաղտնապահութիւնն էր եւ մահով կը սպառնար անոնց որոնք գաղտնիքները դուրս կը հանէին.

Ընդհանուր Ապահովութիւնը տեղեկանալէ վերջ կազմակերպութեան նպատակներուն եւ գաղտնիքներուն, կը սկսի հետապնդումի եւ յաջորդ օր կը ձերբակալէ ղեկավարները եւ կը յանձնէ խառն դատարանի հարցաքննիչ դատաւորին, անոնց մօտէն գրաւուած թուղթերով եւ ծրագիրներով, որոնց վրայ արձանագրուած էին անունները բոլոր անդամներուն:

Ենթադրութիւններ կան թէ, այդ դաւադրական կազմակերպութիւնը լոկ տեղական մէկ ճիւղն է Եգիպտոսի եւ Սուրիոյ մէջ կազմուած համանման կազմակերպութեանց: Կազմակերպութիւնը կը կոչուէր «Սուրիոյ Ազգային կուսակցութիւն» եւ ամէն միջոցներով կը ձգտէր անկախութեան եւ ազատութեան.

Սուրիոյ թերթերը հետեւեալ մանրամասնութիւնները կը հրատարակեն նոյն դաւադրութեան մասին.—

«Սուրիոյ ազգային կուսակցութիւն» անունին տակ ծածկուած այս գաղտնի կազմակերպութիւնը օրինակուած էր գերման Նացի կուսակցութենէն եւ իր ղեկավարներէն շատերը կը կոչուէին Հիթլէր, Կէօրինկ եւ Կէօպելս: Հիթլէր անունով կը ճանչնային իրենց ընդհանուր պետը՝ Պ. Անթուան Սաատէն որ նոյն դաւադրութեան հիմնադիրն էր:

Խառն դատարանի հարցաքննիչ դատաւոր Պ. Թէմպալ 39 հոգիի համար բանտարկութեան հրամանագիր արձակած է: Անոնք դրուած են առանձին խցիկներու մէջ եւ արգիլուած յարաբերութենէ: Վերջին ծայր կարեւորութեամբ կը շարունակուին հարցաքննութիւնները բանտարկեալներուն հետ, որոնց մէջ կը գտնուին փաստաբաններ, բժիշկներ, ուսուցիչներ եւ ուսանողներ, գլխաւորաբար Ամերիկեան համալսարանէն: Անոնց քովէն գրաւուած են.— Կուսակցութեան ներքին կանոնագիրն ու ծրագիրը, ծածկագիր մը, որով կը

(Շար.ը կարդալ Գ. էջ)

ԹՈՒՐՔԻԱ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ ՈՒ ՓՈՐՁԵՐՈՎ

ՆՈՐԷՆ ՄԱՐԴԱՀԱՄԱՐԻ ՄԱՍԻՆ

Մարդահամարի ցուցակէն երեւան կու գայ որ Թուրքիոյ մէջ քսան է թիւը այն քաղաքներուն, որոնց բնակչութիւնը 25.000էն աւելի է: Ենթադրենք պահ մը, թէ իրապէս Իզմիրը 170.000 բնակիչ ունի, Պրուսան՝ 72.326, Էսկիշէհիրը՝ 50.892, Տիգրանակերտը՝ 34.874 եւն.: Չմոռնանք, սակայն որ Թուրքիան ունի 52 կուսակալութիւններ. Հետեւաբար եւ 52 կուսակալանիստ քաղաքներ: Ուրեմն՝ Թուրքիոյ մէջ կան կուսակալութեանց 32 կեդրոններ, որոնց բնակչութեան թիւը 25.000էն ալ քիչ է...

Մարդահամարի ցուցակը կու տայ նաեւ բաղդատութիւն մը՝ քաղաքներու բնակչութեանց՝ 1927ին եւ 1935ին թիւերը դնելով դէմ առ դէմ: Կը պարզուի որ Պոլսոյ բնակչութիւնը 690.857էն բարձրացեր է 740.751ի, Սեբաստիա՝ 28.493էն 35.207ի, Կարին՝ 31.457էն 33.127ի, եւն.: Այս բաղդատութիւնը ապացոյց մը չէ սակայն որ այդ քաղաքներու բնակչութիւնը աճում ունեցած է (ծնունդ): Վասնզի, ինչպէս նախորդով կ'ըսէինք, Թուրքիոյ մէջ գիւղերէն քաղաք խուժում մը սկսաւ տագնապի տարիներուն: Եւ հետեւաբար, եթէ իրապէս քաղաքներու բնակչութիւնը աւելցաւ, գիւղերունը նոյն չափով նուազեցաւ:

Մարդահամարը, ինչպէս ծանօթ է տեղի ունեցաւ 20 Հոկտ.ին: 24 Հոկտեմբերին, ամբողջ երկրին բնակչութեան թիւը յայտնի էր... Բոլորս կը ճանչնանք Թուրքիան: Գիտենք թէ այդ ընդարձակ երկիրը հաղորդակցութեան ինչ դժուարին միջոցներ ունի: Հազարաւոր գիւղեր կան, որոնք ոչ հեռախօս, ոչ ալ հեռագիր ունին, իսկ երկրին զանազան անկիւններուն մէջ մարդահամար մը շաբաթներով չի կրնար վերջանալ: Այս պայմաններուն մէջ, ի՞նչպէս կ'ըլլայ որ Իսմէթ նստած Էնկիւրիի իր վարչապետական սենեակին մէջ, միայն չորս օրուան մէջ ճշգրիտ կերպով կը սորվի թէ երկրին բնակչութեան թիւը 16.188.767 է: Կեղծիքը այնքան վրան բաց է, որ հազիւ կը զսպէ մարդ իր ծիծաղը...

Մարդահամարի գործին գլուխն է դրուած Եւրոպացի մը: Հետեւապէս, կը խորհի ընթերցողը, արդիւնքը պէտք է ճիշդ ըլլայ: Բայց, չէ՞ որ այդ մասնագէտը կերպն է որ ցոյց կու տայ միայն, կու տայ ուղղութիւն, եւ, իր կարգին նստած Էնկիւրիի մէջ, կը հսկէ գործին ընդհանուր ընթացքին վրայ: Եւ ոչ մէկ տարակոյս, որ Էնկիւրի կը խաբէ եւ իր մէջ բազմած ու իր կողմէ հրաւիրուած եւրոպացի մասնագէտը եւս, առնելով անկէ բոլոր գործնական թելադրանքները, ու անոր ներկայացնելով բարդուած ցուցակներ: Պատերազմի շրջանին Պէրէճիկի մէջ (Եփրատի եզերք) իսլամ գաղթականներու տնօրէնի օգնական նշանակեր էին զիս: Օրական՝ 3—4000 Թուրքերու եւ Քիւրտերու օրապահիկ կը բաշխէինք: Տնօրէնը, որ ամէն ինչ թողած էր իմ վրաս, օր մը փսփսաց ականջիս.

— Օրական 50 ոսկի պիտի հանես ինծի համար:

— Ի՞նչպէս կ'ըլլայ, պէյս, ըսի զարմացած, անունով, տեղով կ'արձանագրենք բոլորը:

— Դժ՛հ, պատասխանեց խնդալէն, Ահմէտի ու Այիշէի սովը կայ. անունները շարէ ու կնքէ դէմը,— եւ առջեւը դրած տոպրակ մը «Մէօճիւրդ» — կամ կ'ընես, կամ կ'երթաս Տէր Զօր...

— Իսկ կեդրո՞նը:

Կեդրոնը իմ 50ովս չի զբաղիր, որովհետեւ ինք օրական 500ով զբաղած է...

Պարագան նոյնն է, հոգ չէ թէ զեղծումի հետ կապուած բան մը չըլլայ: Ահմէտներու եւ Այիշէներու ցանկ պատրաստելը շատ դիւրին է: «Մէօճիւրդ» ալ նոյնքան առատ...

Մարդահամարը հրապարակած չէ կարեւոր պարագայ մը: Բնակչութիւն ցոյց տրուած է 16 միլիոն սա չափ: Բայց, ոչ մէկ խօսք այն մասին թէ այդ բնակչութիւնէն որքան թուրք են, ո՞րքանը Հայ, ո՞րքանը Յոյն, Չէրքէզ, Լազ, Քիւրտ, Հրեայ, Վրացի, Ալպանացի, եւայլն: Էնկիւրի ինչո՞ւ խոյս տուած է այս շատ հետաքրքրական ցուցահանումէն. Չի՞ գիտեր. չէ՞ սորված,— անկարելի է: Մանաւանդ որ հարցարաններուն մէջ կայ ճշդող հարցում մը: Բայց, ան նախընտրած է այս պարագան եւս իրեն պահել: Ոչ Թուրքերու թիւը ծանօթ պահեց եւ 1927ի մարդահամարին.

Այս անգամ աւելի բացորոշ կերպով դրաւ իր նպատակը: Հայը իրաւունք չառաւ իր ազգութիւնը գրելու: Նկատուեցաւ Թուրք մը, որ կրօնքով «Կրեկորեան» է: Գիտենք թէ Յոյնը եւ Հրեան ինչ գրեցին: Կասկած չկայ, սակայն, որ Քիւրտ, Չէրքէզ, Լազ եւայլ փոքրամասնութիւններ արձանագրուեցան իբրեւ Թուրքեր: Այս պարագան հարկ է նկատի ունենալ, որովհետեւ, երբ ամէն ողջամիտ մարդ բացարձակ չի հաւատար — եւ իրաւամբ,— որ Թուրքիա 16 միլիոն բնակիչ ունի, պէտք չէ անտեսել եւ այն իրողութիւնը որ 8—9 միլիոն իսկական բնակչութեան նկատելի մէկ մասն ալ ոչ-Թուրքեր են:

Էնկիւրի, իր այս մարդահամարով կը ձգտի ի ձեռին ունենալ ցուցակ մը, որ ցոյց տայ թէ երկրին որ վայրին մէջ ինչ քանակութեամբ «ձուլելի» տարրեր կան, եւ թէ անոնք ինչ քանակութեամբ հարազատ Թուրքերով են շրջապատուած: Իր այս հետաքրքրութիւնը կը զուգորդուի այն օրէնքին հետ, զոր երկու տարի առաջ հրապարակեց (10 առ հարիւր համեմատութեամբ ոչ-Թուրքերու բնակչութեան օրէնքը) եւ զոր կը խորհի մօտերս կիրարկել, սկսելով Տէրսիմէն:

Ընդունելով հանդերձ որ ցոյց տրուած 16 միլիոնը բարդուած թիւ մըն է, պահ մը զայն նկատենք ճիշդ: Նկատենք, նոյնիսկ, որ բոլորը Թուրքեր են: Ըստ երեւոյթին բաւական խոշոր կը թուի ան մեզի: Մեզի՝ Հայերուս՝ մանաւանդ, քանի որ մենք, ենթագիտակցօրէն, մեր թիւին հետ բաղդատութեան կը դնենք զայն: Եւ սակայն, երկրի մը բնակչութեան թիւը կը գնահատուի ոչ թէ միլիոններով, այլ նոյն այդ երկրին տարածութեամբը.

Ուրեմն, երբ Թուրքիոյ բնակչութիւնը, որպէս քանակ, գնահատումի կ'ենթարկենք, մենք պարտաւոր ենք նկատի ունենալ թէ այդ բնակչութեան թիւը ինչ համեմատութիւն ունի Թուրքիոյ տարածութեան հետ:

Նոր Թուրքիոյ կողմէ հրատարակուած աշխարհագրութեան մը համաձայն, երկրի տարածութիւնն է 772 հազար 340 քառ. քիլոմեթր: Այս թիւէն եթէ զեղչենք 1.170 քառ. քիլոմեթր ճահիճներն ու 8.434 քառ. քիլոմեթր լիճերը, կ'ունենանք 762.736 քառ. քիլոմեթր ցամաքային տարածութիւն մը:

Ուրեմն, երբ թէ 16 միլիոն սա չափ բնակչութիւն մը կ'ապրի այդ ընդարձակ տարածութեան վրայ: Իսկ ասիկա կը վկայէ որ Թուրքիան շատ ամայի երկիր է: Վասն զի, մէկ քառ. քիլոմեթրի վրայ շուրջ 20 հոգի կ'իյնայ (Իրաքանին մէջ 14 հոգի): Այս ամայութիւնը զգալի կ'ըլլայ, երբ յիշենք որ Իտալիոյ մէջ մէկ քառ. քիլոմեթրի վրայ 124 հոգի կը բնակի (համեմատաբար), իսկ Յունաստանի մէջ 38 հոգի:

Նուազ ուշագրաւ չէ եւ այն պարագան, որ Թուրքիոյ այս ցանցառ բնակչութիւնը անկանոն ձեւով բաժնուած է երկրին զանազան մասերուն մէջ:

Օրինակ, ամբողջ Թրակիան ցոյց տրուած է 776.917 բնակիչով (չորս կուսակալութիւն) Առանձին Պոլիսը՝ 740.751 հոգի:

Իզմիր, Սպարթա, Այտըն, Պալըքէսիր, Աֆիոն, ամբողջ այդ շրջանը ցոյց տրուած է 1.816.985 հոգիով: Արեւելեան Թուրքիոյ ամէնէն խիտ շրջանն է իբրեւ թէ...:

Նկատելի բարդում մը կայ եւ «Արեւելեան նահանգներու» բնակչութեան թիւին վրայ:

Էլ-Ազիզ	253741
Երզնկա	158983
Կարին	386477
Կարս(*)	304245
Մուշ	157503
Սղերդ	127870
Սեբաստիա	435629
Վան	142661
Գումար	1,967,109

Եւ սակայն, հակառակ այդ չափազանցումին, Հայկական նահանգներու բնակչութեան թիւը — Կարսն ալ միասին առնելով հանդերձ,— չէ գտած երկու միլիոնն իսկ: Աշխարհ գիտէ թէ Կարին, Վան, Կարս, Սեբաստիա եւայլն, դատարկուած վայրեր են: Երեք գլխաւոր տարրերը,— Հայեր, Թուրքեր եւ Քիւրտեր — գրեթէ հաւասարապէս ջարդուած կամ քշուած են: Թուրքերը՝ իրենք՝ ամէն առթիւ կը գանգատին այդ վայրերու բացարձակ ամայութենէն: Բայց, որովհետեւ բնակչութեան թիւի ցուցադրումը կը հետապնդէ քաղաքական նպատակներ ալ, Էնկիւրի ուռեցուցած է զանոնք:

Ինչ ալ ըլլայ, սակայն, իր մարդահամարի թիւն իսկ լաւագոյն փաստ մըն է մեր ձեռք, որ Թուրքը ոչ միայն պատմական, այլ եւ թուական տեսակէտով իրաւունք չունի այդ հողերուն տէրն ըլլալու: Երբ այդ հսկայ տարածութիւններուն վրայ, ուր հայ ժողովուրդը հազարաւոր տարիներու կեանք մը եւ ստեղծագործութիւն է ունեցեր,— ան հազիւ երկու միլիոն բարդուած, ուրեմն՝ իրականին մէջ, 1—1 քառորդ բնակչութիւն ունի, իսկ այդ բնակչութեան մեծ մասն ալ Քիւրտեր են, փաստօրէն կը կորսնցնէ զանոնք իբր նկատելու մեծագոյն կռուանը:

Տասը տարիներ շարունակ ջանաց բարձրացնել այդ թիւը, շատ լաւ գնահատելով եւ ամայութեան վտանգը, եւ բազմութեան առաւելութիւնները: Բայց, անկարող եղաւ աւելցնել Հայկ. Նահանգներու բնակչութիւնը: Ընդհակառակն, տեղացիներն իսկ սկսան մեկնիլ դէպի արեւմուտք: Երկաթուղին շատ բան չի փոխեր կացութենէն ու պայմաններէն: Ոչ ալ ռուսեւթուրք բարեկամութիւնը կրնայ լեցնել զանոնք:

Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

(*) Փոխան Տիգրանակերտի (214 հազար 811): Վ. Ի.

ԵՐԳ ՈՒ ԹԱՏՐՈՆ

ԼԻՍԻԷՆ ՊՈՒԱՅԻԷ

Ֆրանսացի «իրապաշտ» երգչուհիներուն գլուխը կը գտնուի այս մոգուհին որ զմայլելի ինքնատպութեամբ մը կ'երգէ փոքրիկ, ժողովրդական երգերը:

Ձայնէ աւելի հոգի է իրը: Հոգի մը մեղմօրօր, նուագուն եւ տխուր քաղցրութիւններով օծուած: Եւ իր ձայնը հոգի ըլլալուն, կը թրթռայ մարմիններու ներքեւ միայն: Իրը կամարները թնդացնող եւ գմբէթները լեցնող ձայնը չէ: Առուակ մըն է ան որ կը սահի հանդարտ բայց խոր յուզումով մը, ծաղիկներու եւ տերեւներու տակէն: Գիշերին մէջ կիթառ մը ինկած է: Անոր ներքեւ Լիւսիէն Պուայէն իբրեւ կախարդուհի կը բանայ մթնոլորտին մէջ յուզուած ծաղկաստան մը, տրտմութեան նոճիներով:

Իր երգերը, որոնց մէջ կաթիլ մը բանաստեղծութիւն կայ, խառնած փայլակ մը, հրաշքով մը կը ծաւալին, դրաւելով հոգիներու հունները:

Եղանակները անգամ մը եւս կը ընտելանան իրմէ եւ կը գտնեն իրենց վերջնական ձեւերը, այնքան յարմար հոգեկան ծաղկամաններու:

Երբ ան կ'երգէ, հարկ է մարել լոյսերը, հարկ է գահու մը վրայ բազմեցնել նորին վեհափառութիւն Լռութիւնը, հարկ է փակել աչքերը եւ բանալ հոգիին կանթեղները, լեցնելու համար զանոնք գինիով: (Լիւսիէն Պուայէն գիտէ երգը գինիի վերածել, ինչպէս կրնայ գինին երգի փոխել): Հարկ է իջեցնել վարագոյրները եւ նայիլ հոգիներու մէջ: Կամ ամէն մարդ իր հոգիին մէջ պէտք է նայի, պեղելով իր սիրոյ յիշատակները եւ վիշտերու մայր տաճարը: Թոյլ տալ որ հոսի աւերակներուն եզերքէն արտասուքի գետակը, ինչպէս Ախուրեան կը վազէ Անիին մէջէն:

Եւ ողբահարչական այդ սենեակին մէջ, այդ երկին մթութեան մէջ հեթանոս ծաղկուհիի մը նման թող թրթռայ ներա ձայնը, իր սպիտակ մարմինով, պարելով գորգին վրայ եւ իր մէջ ճառագայթներ արձակելով մեր հոգիներուն մէջ:

Ան իր ձայնով միայն տեսանելի է, թէեւ անհպելի, անհասանելի:

Երբ աւարտած է սիրերգը՝ չքացած է տեսիլը, թէեւ մթնոլորտին մէջ կը մնան իր տպաւորութեան ալիքները իրենց թոյրերով եւ զանակներով:

Ա՛հ, իր տրտում, նուագուն, երազային, խոր ու խռովիչ երգասացութիւնը...

Ապաստանարան մըն է իր երգը, այն մարդերուն համար որոնք դժգոհ են օրէնքէն:

Ծով բուսականութեան մէջ պահուած կախարդական առակի նման է իր ձայնը, դարերու հրէշութիւններէն զարնուած անձերուն համար այնքան հիւրընկալ:

Իր երգը աղբիւր մըն է աստղերու, որուն շուրջը իրենց հոգին կ'աւանդեն տրտմութեան ծաղիկներ:

Ան ճաշակած է մարդկային տառապանքը եւ զայն վերածած ներդաշնակութեան:

Ձայնի կիսաստուածուհի...

Ան լծուած իր ձայնին՝ կը հերկէ սրտերու խորունկ տառապանքը, կ'ոռոգէ զայն արցունքներով եւ ճառագայթներ կը հանէ մեր ներքին հողերէն:

Իր ձայնին հրաշալի ինքնատպութիւնը մեր ներաշխարհին մէջ կը կանգնէ վիլլաներ, տաք սենեակներով եւ սիրոյ խորաններով: Կը նկարէ սիրակցորդ զոյգ մը, մեծ սիրոյ մը մեծագոյն տառապանքով խաչուած: Իր երգը կը բուրէ՛: Այո՛, հոտաւէտ է իր ձայնը եւ ես կը շնչեմ այծաերեւի բոյրեր, սիրած էակի մը մորթին բոյրերը եւ տակաւին բոյրը սիրոյ կրակներուն:

Իր ձայնին մէջ կարօտախտը Լիբանանի ազնիւ խունկին պէս կը վառի: Կարօտախտ: Կարծես Լիւսիէն բաժնուած ըլլայ սիրոյ կղզիէ մը, ինչպէս մենք բաժնուած ենք մեր հողերէն:

Իր երգած ամէնէն աշխարհիկ երգին մէջ անգամ ան քրմուհի մըն է որ իրապաշտութիւնը խառնած է արուեստի բոլոր դպրոցներուն, այնքան անձիգ եւ այնքան քաղցր հարազատութեամբ:

Եւ մանաւանդ Արեւելք կայ իր ձայնին մէջ: Եւ ճիշդ ատոր համար է մեր խանդավառութեան ու յուզումին ծովածաւալումը: Միջերկրականեան արեւելք մը, աշխարհ մը տաք ու խենթ հոգիներու իրենց սիրոյ կրակներով եւ մտամաման խորհուրդներով:

Կարծես արեւելեան արքայի մը պալատէն իջած է ու հեռացած, զարնելու համար մեծ թագաւորին՝ ժողովուրդին եւ ըլլալու համար երգի թագուհի:

Ժողովրդական այս թագուհին կ'երգէ հոգիներուն վիշտերը, յուսախաբութիւնները, երազները եւ չիրագործուած ցանկութիւնները, այնքան զգայուն, այնքան սրտագին հատնումով:

Որովհետեւ իր ձայնին արմատը իր սրտին մէջն է, ինչպէս իր ձայնին ճիւղերը բոլոր սիրտերուն մէջն են:

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

«ԼԱ ՊԱՆՏԷՐԱ»

Օտար լեգէոններու կեանքէն առնուած շարժանկար մըն է «Լա Պանտէրա»ն, քաղուած Փիէռ Մաք Օրլանի մէկ գրուածքէն:

Անկէ առաջ Ֆրանսացի նշանաւոր բեմադիրը, Ժագ Ֆէյտէր մէջտեղ բերաւ «Մեծ խաղը» վերնագրով շարժանկար մը, Ֆրանսական օտար լեգէոնական կեանքէն, որ մեծ յաջողութիւն գտաւ:

Այժմ այս շարժանկարն ալ կրնայ անոր կարգին դասուիլ. նոյն իսկ աւելի յաջող կարելի է համարել: Բեմադիրը, Ժիւլիէն Տիւվիվիէ ամէն ջանք թափած է յաջողութեան համար: Այս բեմադիրն էր որ այնքան յաջող կերպով շարժանկարի վերածեց «Տավիտ Կոլտէր»ը, «Փուալ տը քարոթ»ը եւ վերջերս ալ Յիսուսի կեանքէն առնուած «Գողգոթա»ն:

Փիէռ Մաք Օրլանի հերոսին պատկերը կը կենդանացնէ Ժան Գապէն. ատոր շուրջ է որ կը դառնայ բոլոր խաղը:

Ոճրագործ մը հետապնդուելով ոստիկանութենէն կը զինուորագրուի սպանիական օտար լեգէոններու բանակին մէջ եւ հոն ամբողջովին տարբեր կեանքի մը մէջ նետուած, վերջ ի վերջոյ կը մեռնի հերոսաբար, պատերազմի դաշտը, իր իսկ առած հակառակորդի բազուկներուն մէջ:

Ոճիրը կը գործուի Փարիզի Սէն Վէնսէն փողոցին մէջ եւ երիտասարդ տղայ մը, արիւնոտ ձեռքերով, դիւրանց կը փախի:

Անկէ յետոյ այս երիտասարդը կ'երեւայ Սպանիոյ մէկ քաղաքին մէջ: Հոն ալ սակայն կը սկսի իր թափառական կեանքը, կը կարծէ որ ոստիկանութիւնը ամէն վայրկեան կը հետապնդէ զինքը այնպէս օր մը, ոստիկանի մը աչքէն փախելով, ինքզինքը կը գտնէ բակի մը մէջ, մեծ դրան մը առջեւ: Շունչը բռնած կը սպասէ ոստիկանին անցնելուն: Ցանկարծ իր աչքին կը զարնէ զինուորագրութեան մէկ ազդը, որ յայտարարուած է թէ կ'ընդունին ամէն ազգի երիտասարդներ, առանց թուղթի, առանց որ եւ է մէկ հարցաքննութեան: Այս տղան որ քանի մը օր առաջ կորսնցուցած էր իր բոլոր ինքնութեան թուղթերը, կ'որոշէ ներկայանալ օտար լեգէոններու արձանագրութեան գրասենեակը:

Կ'ընդունուի 2րդ Պանտէրային մէջ Փիէռ Ժիլիէթ անունով, որ հետեւեալ օրն իսկ պիտի մեկնի դէպի գաղթավայր: Կը ծանօթանայ երկու Ֆրանսացիներուն եւ միասին կը մեկնին.

Կը սկսի իրենց զինուորութեան կեանքը, Ֆրանսացիներէն մին՝ Ֆէրնանտօ Լիւգաս ինքզինքը հարուստ ձեւացնելով իր ընկերները կը պատուէ գինիով եւ սիկարէթով:

Անգամ մը սակայն սրճարանի մը մէջ, Ֆէրնանտոյի գրպանէն դուրս կ'իյնայ իր դրամապանակը եւ Փիէռ զանազան նամակներու կողքին հետ ունէն կը նշմարէ տոմս մը, վրան ալ փոքրիկ լուսանկար մը:

Կասկածը կը ծնի իր մէջ, կը խուզարկէ իր այդ ընկերէն, որ ամէն մէկ վայրկեան իր քայլերուն կը հետեւի, արդեօք գաղտնի ոստիկանութեան կողմէ ղրկուած լրտե՞ս մըն է, յիսուն հազար Ֆրանքին պարգեւը առնելու համար:

Այդ օրերուն ապստամբութիւն մը ծագած ըլլալով սահմանագլխի մօտ, գնդապետ Վէյլէր կոչ կ'ուղղէ իր զինուորներուն կամաւոր արձանագրուելու համար: Ինք՝ գնդապետը պիտի ստանձնէ հրամանատարութիւնը այդ կամաւորներուն, ամէն գնով պաշտպանելու համար Հայրենիքի ազատութիւնը:

Կամաւորներու կարգին կան նոյնպէս երկու հակառակորդ ընկերները՝ Ֆէրնանտօն եւ Փիէռ:

Կը մեկնին միասին ռազմադաշտ, սակայն երկար չի տեւեր կռիւը եւ կամաւորները ճարահատ կ'ապաստանին քարերէ շրջապատուած պզտիկ բերդի մը մէջ:

Բանտարկուած կը մնան հոն, հետզհետէ կը զգան ծարաւի ազդեցութիւնը: Մահամերձ գնդապետ Վէյլէր իր պաշտօնը կը յանձնէ Փիէռին:

Զինուորներէն մին, որ մինչեւ այդ ժամը առաւելութիւն մը ունէր դէպի այդ միակ անգութ գնդապետը, դուրս կը սպրդի, քիչ մը ջուր հասցնելու համար իր իսկ առած գնդապետին, սակայն հազիւ ոտքը դուրս դրած՝ գնդակ մը կը պատռէ իր սիրտը եւ կ'իյնայ անկենդան իր դէպի վարին սիրոյն:

Դիակները սկսած են շատնալ: Զինուորներուն առջեւ կայ տակաւին թունաւորուած ջուր, զոր խելայեղ սկսած էին խմել եւ ճաշարաններու մէջ մեռնիլ իրարու ետեւէ:

Փիէռ ստանձնած է ղեկավարութիւնը քանի մը ողջ մնացած զինուորներուն որոնց մէջ կը գտնուի նաեւ իր հակառակորդը՝ Ֆէրնանտօ, որ գնդապետին մահէն քանի մը վայրկեան առաջ, ցոյց տուած էր իր այն խորհրդաւոր տոմսը, նկարով մը միասին, որով կը յայտնուէր ոստիկանութեան կողմէ ղրկուած լրտես մը ըլլալը: Առաջին առթիւ կը կոտրէ այդ անիծած տակառը եւ ջուրը կը հոսի իրենց առջեւէն: Զինուորները թունաւոր ջուրին վրայ կը սկսին լակել ախորժով:

Երկու հակառակորդները կողք կողքի որոշած են կռուիլ մինչեւ մահ եւ մեռնիլ միասին:

Հեռուէն կը լսուին շեփորի եւ թմբուկի ձայներ, արդեօք իրե՞նցն են, ու հետաքրքրութեամբ դուրս կը նային գլուխները. սակայն թշնամիի գնդակը կը պատռէ Փիէռի գլուխը որ արիւնլուայ դէմքով կ'իյնայ Ֆէրնանտոյի բազուկներուն մէջ:

Հետզհետէ կը մօտենան շեփորի ու թմբուկի ձայները, սակայն Փիէռ կ'աւանդէ իր հոգին Ֆէրնանտոյի բազուկներուն մէջ:

Կը հասնի բանակը, սակայն ողջ մնացած է միայն Ֆէրնանտօ, իբրեւ պահակ այդ դիակներուն:

Մեռած-ները բոլորը հայրենիքի պաշտպանութեան համար եւ այդ երիտասարդն ալ ինկած է հերոսի մը անոնց կարգին, իսկական հերոսի դիմակին տակ:

Ն. ԳԱՍՊԱՐԵԱՆ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէն եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ ընթեռնելի եւ մելանով:

ԷՋ ՄԸ ԿԻԼԻԿԻՈՅ ՊԱՏՄՈՒԹԵՆԷՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՎԵՐՋԻՆ ԹԱԳԱՒՈՐԸ ԼԵՒՈՆ Ե. ԼՈՒՍԻՆԵԱՆ

Անգլիոյ մէջ իր պատգամաւորութիւնը Լեւոն Լուսինեանի կեանքին վերջին նշանակելի գործը եղաւ: Այս անյաջողութենէն յուսահատ՝ առանձնութեան մէջ ապրելու որոշում առաւ, Սէնթ-Ուանի իր ապարանին վրայ: Երկար ընդմիջումներով միայն կը տեսնենք զինքը՝ թագաւորին կողքին՝ հանդիսութեանց միջոցին:

1393 նոյ. 29ին յիսունմէկ տարեկանին մեռաւ Փարիզ, Թուռնէլի պալատին մէջ, Սէնթ Անթուան փողոցը, Սէն Փօլ օթէլին դիմացը, ուր կը բնակէր Կարոլոս Զ.

Ժիւվէնալ տ'Իւրսէն, կ'ըսէ թէ մեծապէս ողբացին «իր գեղեցիկ կեանքին եւ համեստ բնաւորութեան համար»:

Կարեւոր ինչքեր կը թողուր, զորս բաշխեց բազմաթիւ հրեաներով: Իր զաւակները Եգիպտոս մեռած էին, բայց յետոյ ունեցած էր անհարազատ զաւակ մը, որ իր կտակին մէջ Գիւյօ անունով նշանակուած է, որ աւելի ետք, Ֆրանսայի մէջ, զինուորական հրամանատարութիւն մը ստացաւ:

Հայաստանի թագեցին զինքը, իշխաններու, ազնուականներու եւ ռամիկ ժողովրդեան յոգնախուռն բազմութեան մէջ, որ գրաւած էր տեսարանին նորօրինակութիւնը: Իր անձնշինները ճերմակ հագած էին՝ ի նշան սուգի: Ճերմակ ասուիներով զարդարուն անկողնի մը մէջ կը հանգչէր, թագ մը ճակտին վրայ:

Իր ճերմակ մարմարէ գերեզմանաքարին վրայ, ուր կ'երեւայ, արքունական զինանշաններով զգեստաւորուած, քանդակած են սա արձանագրութիւնը—

Աստ հանգչի ազնուազարմ եւ պատուական իշխան, Լեւոն Լուսինեան, հինգերորդ, Հայաստանեաց թագաւորութեան լատին թագաւորը, որ յԱստուած հանգեաւ, ի Փարիզ, յամի Տէրունեան 1393, յաւուրն 29ի Նոյեմբերի, աղօթս արարէք վասն նորա:

Այսպէս շիջաւ Հայաստանի թագաւորը: Իրմէ յետոյ արքունական տիտղոսը անցաւ Կիպրոսի Լուսինեաններուն: Այսօր Սավոյայի տան անցած է:

Լեւոն Ե. պատմութեան յարգանքին արժանի է: Օժտուած հերոսավայել ոգիով մը, վեհանձն նկարագրի մը տէր, պիտի կրնար նուազ դժուարին ժամանակներու մէջ, եթէ աւելի լաւ ձեռնտուներ ունեցած ըլլար, իր երկիրը շէնցնել եւ երկար ատեն յապաղեցնել մահմեդական արշաւանքը: Բայց երբ գահ բարձրացաւ, կացութիւնը յուսահատական էր: Գիտէր այդ եւ սակայն ընդունեց այս ցաւագին ճիգը, պարտաւորութեան գիտակցութեամբ, պաշտպանելու երկրի այն վերջին անկիւնը, ուր տակաւին կը ծածանէր քրիստոնէից դրօշը:

Այս զառամած արեւելքին մէջ, անտարբեր Եւրոպային առջեւ, կը մնայ վերջին ապաւէնը: Եւ պզտիկ փառք մը չէ, որ մինչեւ միջին դարու անկումը յաւերժացուցած է, Պատուաններու եւ Կոտֆրուա տը Պույոններու ցեղը:

Charles FELGERES

Թարգմ. ԱՐԵՒՈՐԴԻ

(Վերջ)

** Առաջին հայ տպարանը, Հայաստանի հողի վրայ, Էջմիածնի մէջ կը հիմնուի 1771ին:

** Առաջին հայ ամսագիրը, խմբագրութեամբ Շմաւոնեանի, լոյս տեսած է մեզմէ 141 տարի առաջ, 1794ին Մատրասի մէջ, «Ազդարար» անունով:

** 140 տարիներու ընթացքին ունեցած ենք 89 երգիծական պարբերականներ, որոնցմէ 47 Թուրքիոյ մէջ, իսկ 27 գաղութներու մէջ եւ 15 Ռուսիոյ մէջ:

** Առաջին հայ գիրքը լոյս տեսած է Վենետիկի մէջ 1512ին, այսինքն՝ տպագրութեան գիւտէն (1452 թ.) հազիւ 60 տարի անց:

ՕՏԱՐԱԿԱՆՆԵՐԸ ԵՒ ՆՈՐ ՕՐԷՆՔԸ

Տէկ Մակտըլէն Փազ ջերմութեամբ պաշտպանողական յօդուած մը ունի Փոփիւլէրի մէջ (28 Նոյ.), Ֆրանսա բնակող օտարականներու մասին, որոնց կացութիւնը կը շօշափեն կարգ մը հրամանագրական-օրէնքներ.

— Յօդուած մը չէ, հառա՛չ մը։ Պէտք է գրել՝ պատկերացնելու համար օտարականներու ողբերգութիւնը։ Որպէսզի կարելի ըլլայ այդ գիրքին մէջ ցոլացնել իրականութիւնը, պէտք է գրել ճիչերով, արցունքով եւ արիւնով։ Բառերը շատ սառն են, շատ ալ շատ փոքր՝ պատկերացնելու համար բովանդակ թշուառութիւնը։

Այսօր, իմ գրելիքս կը սահմանափակուի հարցին իրաւական երեսին երկայարացումով, այնպէս ինչպէս կը ... վերջին հրովարտակ-օրէնքները։ Քանի որ չենք կրնար ցոյց տալ հալածուած մարդկութեան մը վիրերը, գէթ ցոյց տանք այն անծանօթ ձեռքը, որ կ'իջեցնէ մահացու հարուածը։

Անոնք որ ծանօթ են այն ահաւոր կացութեան, որ ստեղծուած է այս երկրին մէջ մարդկային զանգուածի մը համար,— քաղաքական տարագիրներ, աշխատաւոր գաղթականներ,— վստահութեամբ կը կարծէին թէ անկարելի էր աւելի հասնիլ ... անգթութեան եւ թշուառութեան։ Պաշտօնաթերթին 31 Հոկտեմբեր թիւին մէջ հրովարտակ-օրէնքներուն ընթերցումը ցոյց տուաւ որ սխալուած են։ Այդ թուականէն ասդին, անարդարութիւնը կը հասնի բարբարոսութեան, անհեթեթութիւնը կը դառնայ յիմարութիւն, առանց որ Ֆրանսայի երեսին վրայէն կը ջնջէր ասպնջականութեան աւանդութիւնը, ամօթալի արատ մը կը կազմէ հիմա։

Ֆրանսայի արդի վարչակարգը կը հերքէ այն սկզբունքն, որուն համաձայն երկրին մէջ օտարականի մը բնակութիւնը շնորհ մըն է, նուէր մը սովորական օրէնքէն, մէկ խօսքով՝ թոյլտուութիւն մը։

Այդ թոյլտուութեան արտայայտութիւնն է ինքնութեան թուղթը, իսկ այդ թուղթին շնորհումը կախում ունի կամայականութենէն այն մարդոց, որոնք իշխանութիւն ունին իրենց ձեռքը։

Իրականին մէջ որո՞ւն ձեռքը կը գտնուի այդ իշխանութիւնը։ Թէեւ պաշտօնական արձանագրութիւնները որպէսզի կ'ըսեն թէ ինքնութեան թուղթերու շնորհումը յանձնուած է ոստիկանապետութեանց, սակայն եւ ինչպէս պէտք է գիտնալ որ թուղթերը տալու համար նախ անհրաժեշտ է քննութիւն մը կատարել, հաւկնալու նպատակով թէ «օտարականը ցանկալի ապահովութիւն մը կը ներկայացնէ՞»։ Բայց ո՞վ է որ պիտի դատէ այդ ապահովութեան արժէքը։ Մարդիկ որոնք պաշտօն ունին դատելու, առանց հակակշիռի, յաւիտ քօղութեան եւ շանթաժի մթնոլորտի մը մէջ, այնպէս որ անմեղը կը մնայ յանցաւոր։ Եւ կը դատուի երբեւ ամբաստանեալ, որուն գործած անյին։

Կ'որոշուի եւ առնել ինքնութեան անձնական թուղթը, ինչ որ կը նշանակէ արգիլել Ֆրանսական հողին վրայ բնակութեան իրաւունքն։ Եւ երբ օտարականը իր կամքով չի հեռանար երկրէն, վտարման հրաման կը ստանայ։ Իսկ երբ օտարականը չի կրնար կատարել իրեն տրուած հրամանը, ինքնութեան կամ մարդկային ամէն իրաւունքէ կը զրկուի, կ'արձանագրուի «անբաղձալիներու» ցանկին մէջ, ուր իրեն կը սպասէ տարբեր ճակատագիր մը։

Ներքին նախարարութեան եկամտական զեկոյցէն կը հասկցուի, որ 1932-ին Ֆրանսայէն հեռանալու հրաման ստացած են 5.401 հոգի, 1933ին 5.323 հոգի, իսկ 1 յունուարէն 31 հոկտեմբեր 1934ին 6.982 հոգի։

Ներքին Նախարարութեան կարծիքով, Ֆրանսայի մէջ բնակութեան իրաւունքէ զրկուածներուն թիւը,— ասոնց համար վիճակագրութիւն չըկայ,— երեք անգամ աւելի է երկրէն հեռանալու հրաման ստացած օտարականներու թիւէն։

Մի կարծէք թէ այս հրամանը կը տրուի անոնց որ նոր հաստատուած են Ֆրանսայի մէջ։ Այդ հրամանը կը տրուի նաեւ անոնց, որ ծնած են Ֆրանսայի մէջ։ Եւ այսպէս արմատախիլ կ'ըլլան ընտանիքներ։ Հայրը, ո՛ր բուն զաւակը Ֆրանսացի է, կամ կինը Ֆրանսուհի մըն է, կը տեսնէ իր օջախին քանդուիլը։ Այդ հրամանով ամուսինը կնոջմէն կը զատուի։ Այդ հրամանը կը հարուածէ նոյն իսկ Ֆրանսահպատակութիւն ստացած դժբախտները։

Ֆրանսայի մէջ բնակելու իրաւունքէ զրկում, Ֆրանսական հողէն հեռանալու հրաման, եւ ասոնց կը յաջորդէ դեռագոյն պատիժը,— արտաքսում։

Առաջարկը կը ընէրուի ոստիկանական խորհուրդով Ներքին Նախարարութեան։ Եւ արտաքսումի կը դատապարտուին անոնք որ չեն հնազանդած երկրէն հեռանալու հրաւէրին։

Պաշտօնական վիճակագրութիւնները ցոյց կու տան, որ 1931ին արտաքսուածներուն թիւն էր 9.280, 1932ին 9.022, իսկ 1933ին 7.403։ Յունուարէն մինչեւ 10 հոկտեմբեր 1934ին 6.565։

Ի՞նչ պատճառաբանութեամբ կ'արտաքսուին այս դժբախտները։ 30 Հոկտեմբերին, արտաքսուած օտարականներու մասին պատժական նոր տնօրինութիւններ բանաձեւող հրովարտակին առթիւ, կը գրուի հետեւեալը.

«Մեր օրէնսգիրքով նախատեսուած պատիժը ընդդէմ այն օտարականին, որ Ֆրանսայի մէջ կը մնայ հակառակ արտաքսումի հրամանին, բանտարկութիւն է մէկ ամիսէն վեց ամիս։

Մենք կը կարծենք թէ պէտք է սաստկացնել պատիժը, որ այդ եւս կորանցուցած է վախի տպաւորութիւնը»

Հետեւաբար կ'որոշուի փոխել 3 դեկտ. 1849ին ընդունուած օրէնքին 8րդ յօդուածը, օտարականներու բնակութեան մասին Ֆրանսայի մէջ.

Յօդուած 8 (փոփոխեալ).— Ամէն օտարական որ չէ հնազանդած նախորդ յօդուածով կամ Պատ. Օրէնսգրքին 272րդ յօդուածով սահմանուած պատժամիջոցներուն, կամ հնազանդելով այդ պատժամիջոցներուն՝ հեռացած է Ֆրանսայէն, սակայն վերադարձած է առանց կառավարութեան արտօնութեան, կը յանձնուի դատարանի եւ կը դատապարտուի բանտարկութեան վեց ամիսէն մինչեւ 2 տարի։ Բանտարկութեան շրջանը լրանալէ վերջ, բստ վճիռին՝ օտարականը դուրս կը հանուի սահմանէն։

Միւս կողմէ կ'աւելցուի, որ շնորհիւ այս պատժական միջոցներուն, «կառավարութիւնը խնայողութիւն մը կատարած կ'ըլլայ այն հսկայ ծախքերուն վրայ, որոնք յառաջ կուգան բանտարկելէն անոնք որոնց կացութիւնը հաշտ չէ օտարականներու բնակութեան օրինական տրամադրութիւններուն»

Այսպէս, ուրեմն, խնայողութիւն ընելու համար բանտային ծախքերուն վրայ միակ միջոցը կը համարին աւելցնել ... բանտարկութեան շրջանը։ Այստեղ զզուելին կը մրցի ծիծաղելիին հետ։ Երանի թէ մեզի տրուէր ողբալ միայն ծիծաղելիին վրայ։ Նոր տառապանք մըն է որ կը ստեղծուի։ Նոր մեթոտ մը, որ է բանտարկել աշխատաւորը դժոխային պայմաններու մէջ, եւ այսպէս կը զրկուի իր ինքնութեան թուղթէն՝ երբ աշխատանք չի գտներ, եւ կը զրկուի իր ապրուստի միջոցէն՝ եթէ ինքնութեան թուղթ չունի։

Ժամանակ է պոռալու եւ բողոք բարձրացնելու, տեսնելով որ կը բազմանայ բանակը հալածեալներուն, որոնք կը ձերբակալուին ոճրագործներու նման եւ կը քշուին դէպի սահմանագլուխ ինչպէս ոչխարի հօտ մը դէպի անդունդ։ Չեն բաւականանար այդքանով, անոնց ձեռքէն կ'առնեն անցագիրը, այսպէս քաղաքացիական կեանքի ամէն նշան վերցնելով անոնց վրայէն։ Եւ խեղճերը, որ ոչ հող ունին եւ ոչ երկիր, կ'իյնան գերեզմաններու անկատեղիներուն մէջ։

ՀՈԳԵՀԱՆԳՍՏԵԱՆ ՊԱՏԱՐԱԳ ԵՒ ՅԻՇԱՏԱԿԻ ՀԱՆԴԷՍ Տ. ԿՈՄԻՏԱՍ ՎԱՐԴԱՊԵՏԻ

Յանձնարարութեամբ Տ. Գարեգին եպիսկոպոսի, հոգեւոր հովիւ Հայոց Մարսիլիոյ եւ շրջակայից, կարգադրութեամբ իր կողմէ նշանակուած յանձնախումբին եւ նախաձեռնութեամբ Մարսիլիոյ հայ երաժշտական Միութեան, որոշուած է յառաջիկայ դեկտ. 1ի կիրակին Փրատոյի Սրբոց Թարգմանչաց եկեղեցւոյն մէջ մատուցանել Ս. պատարագ հոգեհանգստեան պաշտօնով միասին՝ ողբացեալ Տ. ԿՈՄԻՏԱՍ ՎԱՐԴԱՊԵՏի մահուան քառասունքին առթիւ։ Պիտի պատարագէ եւ քարոզէ Գարեգին եպիսկոպոս։

Ս. Պատարագի երգեցողութիւնները պիտի կատարուին երգչախումբին կողմէ, ղեկավարութեամբ Պ. Վ. Սարգիսեանի, եւ Ս. պատարագի աւարտումէն անմիջապէս վերջ տեղի պիտի ունենայ յիշատակի հանդէս մը։ Պիտի երգուին կոմիտասեան եկեղեցական եւ ժողովրդական երգեր եւ պիտի ըլլան բանախօսութիւններ։

Սիրով կը հրաւիրուի Մարսիլիոյ եւ շրջակայից ամբողջ հայութիւնը, առանց յարանուանական խտրութեան, ներկայ գտնուելու անզուգական իր պաշտօնական մարմիններով, այն եկեղեցական եւ երաժշտական կրկնակ հանդիսութեանց, յարգանքի եւ երախտագիտութեան արժանաւոր հատուցումը տալու համար մեր տարաբախտ ու մեծատաղանդ եկեղեցական երաժշտապետի եւ Հայաստանեայց խօսնակի անմոռանալի յիշատակին։

Սկիզբ ժամերգութեան՝ ժամը 8։ Սկիզբ Ս. պատարագի՝ 9.30։ Հոգեհանգիստ եւ քարոզ՝ 10.45։ Յիշատակի հանդէս՝ 12—13.15։

Յանձնախումբ եւ
Հայ Երաժշտ. Միութիւն

ԿԵԱՆՔԸ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

Սանուց Միութիւն Ալֆորվիլի մէջ

ԱԼՖՈՐՎԻԼ.— Գաղութիս մէջ գոյութիւն ունեցող կազմակերպութիւններուն եւ միութիւններուն մէջ, ամէնէն եռանդուն եւ աշխատունակ տարրը Հ. Կարմիր Խաչի անդամուհիներն են, իրենց գլուխը ունենալով պարտաճանաչ վարչութիւն մը։

Այս կազմակերպութիւնը ունի մօտաւորապէս հարիւր անդամուհիներ ու անդամներ, ունի դպրոց մը 70—80 աշակերտ-աշակերտուհիներով, որոնց համար վարձած են կարող ուսուցչուհի մը, Տիկ. Խաչիկեան։ Դասաւանդութիւններ տեղի կ'ունենան ամէն հինգշաբթի առաւօտեան ժամը 8էն մինչեւ երկու։ Դեռ երկու շաբաթներ առաջ կազմակերպեցին «Սանուց Միութիւնը», որոնց համար տեղի կ'ունենան դասախօսութիւններ, դարձեալ հինգշաբթի օրերը, երեկոյեան ժամը 8էն մինչեւ 10։ Իրենց առաջին դասախօսութիւնը կատարեց ընկ. բժիշկ Քիւթիւկեան, նիւթ ունենալով «Թոքախտը եւ իր աւերները»։ Կան ուրիշ դասախօսներ ալ, որոնք պիտի խօսին յաջորդաբար։

Կ'արժէ շնորհաւորել այս գեղեցիկ ձեռնարկը, որուն նպատակն է Հայը Հայ պահել եւ մեր ազգային գոյութեան սատար հանդիսանալ։

Վիշապ

ՄԱՐԶԱՆԱՆ

ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎՐԺ.Ի Գ. ՄՐՑՈՒՄԸ

Անցեալ հինգշաբթի Մխիթարեան աշակերտները չափուեցան երրորդ խումբի մը դէմ, «Ժանտոն»։ Սկիզբի 15 վայրկեաններուն խաղը շարունակուեցաւ առանց արդիւնքի, մինչեւ որ նշանաւոր վերջապահ Եդուարդ Պետրոսեան իր տեղէն իսկ ուժեղ հարուածով մը շահեցաւ առաջին նշանակէտը։ Այս պատճառ եղաւ որ հայկական խումբին ամէնէն նուրբ խաղցողներէն Նիկողոս Լիպարեանով ոգեւորուած նշանակէ երկու յաջորդ կէտերը։

Երկրորդ կիսախաղին Ֆրանսացիները վհատած էին, այնպէս որ կայծ ու կրակ Անդրանիկ Միրաքեանը ղեկութեամբ 3 կէտեր բարձրացուց 6ի եւ խաղը վերջացաւ Հայերու յաղթութեամբ (6—0)։ «Հայերը կարգապահ չեն» ըսողները թերեւս իրենց այդ համոզումը փոխեն տեսնելով մեր աղիներուն խաղարկութիւնը։ Բոլոր նշանակէտերը արդիւնք էին իրենց արագութեան եւ մանաւանդ գեղեցիկ «փասերուն»։

Հ. Տ.

ՄԱՄՈՒԼ

ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ՅՈՒՇԱՐՁԱՆԸ

Արեւմտի Նոր Օրը հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (21 Նոյ.).

— «Կ'ըսեն թէ Հայաստան ունինք եւ այդ Հայաստանն ալ հայ կառավարութիւն ունի։ Երանի՜ հաւատացողին։ Պիտի ուզէինք մէկն ըլլալ հաւատացողներէն, եթէ Երեւան՝ վերջին յարգանքն ընծայելու համար հերոսին անոր աճիւնները փոխադրէր երկիր եւ յուշարձանով մը յաւերժացնէր անոր անունը։

Ո՛չ, Երեւան աւելի կարեւոր գործերով զբաղած է եւ գլուխ քերելու ժամանակ չունի։ Ստեփան Շահումեան մը, պարկեշտ եւ արի քաղաքացի, բայց անծանօթ հայ իրականութեան եւ հայ դատին, իր արձանն ունեցաւ Երեւանի մէջ, իսկ Անդրանիկի աճիւններն տակաւին կը մնան Փէր Լաշէզ

Զգենք ուրեմն Երեւանը եւ Հայաստանի կառավարութիւնը եւ հաշուի նստինք մեր խղճին հետ։

Անդրանիկը ազգային հերոս է։ Այս մասին երկու կարծիք չկայ։ Դաշնակցական, ռամկավար, հնչակեան եւ չէզոք կը խոնարհին անոր յիշատակին առջեւ. Քանի որ հերոսը գործ մը տեսած է ցեղին համար, ցեղը բարոյական պարտականութիւն ունի անոր գործը յաւերժացնելու եւ սրբացնելու։ Մանաւանդ որ գործը կէս մնացած է։

Ի՞նչի մէջ կը կայանայ բարոյական պարտականութիւնը։ Նիւթական համեստ զոհողութիւն մը, որպէսզի հերոսին շիրմին վրայ յուշարձան մը բարձրացուի։ Յաւալի է որ այս պարտականութիւնը յիշեցնելու համար յատուկ մարմին մը կազմուած է Փարիզի մէջ։

Անդրանիկը մեռաւ տարիներ առաջ։ Անոր մարմինը փոշիացաւ։ Բայց կ'ապրի իր գործով ու հերոսական անցեալով։ Կ'ապրի իբր ազգային փառք ու հպարտութիւն։ Կ'ապրի իբր սաւառնող ոգի մեր երեւակայութեան մէջ։ Պէտք չէ՞ր որ մահէն անմիջապէս յետոյ ազգովին շրջապատէինք անոր գերեզմանը եւ փառաւոր յուշարձանով մը մեր վերջին յարգանքն ընծայէինք միանգամայն կատարելով մեր խղճի պարտքը։

Ինչո՞ւ սպասել որ պարտականութեան յիշեցում ըլլայ։ Ինչո՞ւ այս ապերախտութիւնը ցեղին արժանաւոր զաւկին հանդէպ, որ հանգիստ ու քուն չունեցաւ ցեղին համար։

Այսպէս է հայ ժողովուրդը։ Ոչ գիտէ թէ ինքը ինչ է, ոչ ալ կ'ուզէ գիտնալ։ Չըմբռներ արժէքը իր ցեղային փառքերուն եւ մեծութիւններուն։ Չի գիտեր խոնարհիլ իրեն սիրելի գերեզմաններուն առջեւ, մինչ ուրիշ ազգեր, տարեդարձներ կը տօնեն մեծ հանդիսութիւններով, ազգային հերոսներու յիշատակը պանծացնելու համար։

Ի՞նչ կ'արժէ յուշարձան մը հարիւր հինգ հարիւր հազար, թող ըլլայ մէկ միլիոն Ֆրանք։ Չնչին ու ողորմելի գումար մը, որ պիտի կրնային վճարել միայն քանի մը հայ կրեսոսներ։

Եւ հիմա, հանգանակութեան սիւնակներ կը բացուին թերթերու մէջ, որպէսզի ժողովուրդը իր լուման ընծայէ, ինչպէս եկեղեցի մտնելու ատեն քանի մը տէճարա կը նետենք ժամկոչին պնակին մէջ։

Ի՞նչ ընենք։ Թող այդպէս ըլլայ։ Այս ալ իր մխիթարական կողմն ունի։ Գոնէ կ'ըսենք որ ամբողջ հայութիւնը բաժին ունեցաւ յուշարձանին մէջ։ Սին մխիթարութիւն»։

ԿՈՄԻՏԱՍ ՎԱՐԴԱՊԵՏԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄ, 18 Նոյ. (Յատուկ).— Երէկ, կիրակի, ամբողջ օրը ողբացեալ Կոմիտաս վրդ.ի նուիրուած էր։ Առաւօտ Ս. Յակոբայ պատմական տաճարին մէջ Նուիրակ Գարեգին արք. պատարագ մատոյց, որմէ յետոյ հոգեհանգստեան պաշտօն կատարուեցաւ աննման վարդապետին եւ Էջմիածնի միաբանութեան բոլոր ննջեցեալ անդամներուն համար։

Կէսօրէ վերջ «յիշատակի հանդէս» մը կազմակերպուած էր Երուսաղէմի երաժշտական միութեան կողմէ, որ տեղի ունեցաւ ժամը 3.30ին։ Թարգմանչաց վարժարանի սրահին մէջ։ Բաւական բազմութիւն լեցուած էր սրահին մէջ։ Բացման խօսքէն յետոյ երգուեցաւ «Տէր կեցո»։ Յետոյ Պ. Շահան Պէրպէրեան բանախօսութիւն մը կատարեց, նիւթ ունենալով «Կոմիտաս վրդ.ի անձն ու գործը»։ Ներկաները մեծ հետաքրքրութեամբ լսեցին։ Երգուեցաւ «Միրանի ծառը», եղան արտասանութիւններ, «Անձան օր» (Կոմիտաս վրդ.ի) եւ ուրիշ մը։ Երգուեցաւ «Տէր ողորմեա», յետոյ փակման խօսքն ըրաւ պատրիարք Թորգոմ արք.ը, յիշելով զանազան դրուագներ։ Հանգուցեալ շարականէն յետոյ ժողովուրդը ցրուեցաւ։ Կարելի էր աւելի տպաւորիչ հաւաքոյթ մը սարքել։ Արտասանութիւնները շատ տկար էին։

Թղթակից

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ՄԻԱՑԵԱԼ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Կոմիտաս եւ Սիփան երգչախումբերու խառն վարչութիւնը որոշած էր իր համերգի յայտարարութեան յաջորդող մէկ ամսուան ընթացքին չմասնակցիլ որ եւ է կազմակերպութեան հանդէսի, իր անդամներուն աշխատանքը չաւելցնելու եւ համերգի պատրաստութեան հետեւելու մտահոգութեամբ։

Այս պատճառաւ է որ վերջերս չէ կրցած մասնակցիլ հետեւեալ հանդէսներուն, մերժելով նոյն իսկ միջամտումներ,— Հայ Մշակոյթի Օր, «Հ.Յ.Դ. Օր» (Պուա Քոլոմպ), Հ.Մ.Ը.Մ.ի Փարիզի մասնաճիւղի երեկոյթ, Արարատի Օր։

Այսուհետեւ կազմակերպութիւններէ կը խնդրուի թերթերու յայտարարութիւն տալէ առաջ ստանալ վարչութեան գրաւոր հաւանութիւնը, եւ յարգել առ հասարակ երգչախումբի ներքին տրամադրութիւնները

Միացեալ Երգչախումբի Վարչ.

ՎԱՏԱՌՈՂՋՈՒԹԵԱՄԲ ԿՐՆԱՔ ՑԱՆԿՆԱՐԱՐԵԼ ԽՐԵՒԻՆ ՕՂԻՆ, ՈՐՈՒՆ ՅԱՆՈՒՑՈՒՄԸ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ Է ՉՈՐՐՈՐԴ ԷՋԻՆ ՎՐԱՅ

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՃԵՄԱԼ ՓԱՇԱՅԻ ՅԻՇԱՏԱԿՆԵՐԸ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑ

Վերածեց՝ Գ. ՖՐՈՒՆՃԵԱՆ

Գ. Մանտէլշթամ որքան ալ ջանք թափէ, չի կրնար ճշմարտութիւնը քօղարկել։

Մինչ հայկական բարենորոգումներու հարցը այսպէս կ'ընթանար, ծագեցաւ մեծ պատերազմը։ Օսմանեան կառավարութիւնը գիտէր թէ գերմանական զինակցութեան պատճառով ուշ կամ կանուխ պիտի խառնուէր պատերազմին։ Եւ որովհետեւ նախատեսած անկարելիութիւնը պատերազմի երկար եւ ծանր տարիներու ընթացքին ներքին բարենորոգումներով զբաղելուն, հարկ չզատեց երկարաձգել պաշտօնը ընդհ. քննիչներուն, զորս պաշտօնի կոչած էր արեւելեան նահանգներուն համար։ Մնաց որ մեր միակ յոյսն էր ազատիլ համաշխարհային պատերազմին շնորհիւ այն մեծապետութիւններէն, որոնք միանգամայն ...ութիւններ էին մեր անկախութեան դէմ եւ ապրիլ իբր ազատ ժողովուրդ մը, որ ինք իր երկրին մէջ բարենորոգումներ կը մտցնէ եթէ անհրաժեշտ համարէ՝ բստ տեղական կարիքին։ Ինչպէս մեր գլխաւոր նպատակն էր առանձնաշնորհները եւ Լիբանանի կանոնագիրը մէջտեղէն վերցնել, նոյնպէս հայկական բարենորոգումներուն հանդէպ կ'ուզէինք լուծել այն համաձայնագիրը, որ մեզի պարտադրուած էր ռուսական ճնշումին տակ։

Ինչպէս արդէն առանձին գլուխով մանրամասն խօսուեցաւ, ընդհ. պատերազմին մասնակցեցանք մենք այն յոյսով թէ, օր մը կրնանք վարել ազատ եւ անկախ գոյութիւն մը, որ վայել է իր արժանապատուութեան գիտակից ժողովուրդի մը։ Այս էր մեր նպատակը եւ այսպէս հայաբնակ նահանգներուն մէջ մտցուելիք բարենորոգումները, զորս մեր ժառանգական թշնամիին՝ Ռուսին կողմէ ճնշման տակ պարտադրուած էր մեզի, ի զօրու չէին այլ եւս։ Այս չի նշանակեր սակայն թէ մենք լրջօրէն չէինք մտածեր բարենորոգումներ մտցնել երկրին մէջ։ Ընդհակառակն, մենք որոշած էինք հիմնական բարենորոգումներ կատարել, որովհետեւ համոզուած էինք որ առանց անոնց ապրիլ անկարելի պիտի ըլլար այլ եւս մեր երկրին մէջ։ Բարենորոգումներու մասին այն տեսակէտը ունէինք թէ երկու դարերու ցարականութիւնը, որ պատուհաս էր մեր գլխուն, պէտք էր ոչնչանար, որպէսզի դադրէր այլ եւս երկրին ներսը գործող ալքաւանքը եւ այս նպատակին կարելի էր հասնիլ միայն ընդհ. պատերազմին մէջ հրապարակ բերելիք մեծ զոհողութիւններով։ Այսպէս որոշեցինք ներքին բարենորոգումները յետաձգել մինչեւ պատերազմի վերջանալը եւ ժողովուրդին ամբողջ ուժը տրամադրել պատերազմին։ Եւ մենք չյապաղեցանք այս տեսակէտը յայտնել Դաշնակցութեան ղեկավարներուն։

Վերջապէս մասնակցեցանք ընդհ. պատերազմին, որուն յայտարարութենէն քանի մը օր ետք նշանակուեցայ հրամանատար Դ. զօրաբանակի եւ հեռացայ Պոլսէն Սուրիա մեկնելու համար։ Անկէ վերջ բան մը չլսեցի արեւելեան Անատոլուի կուսակալութիւններուն կացութեան մասին, ոչ ալ այն խնդրին վերաբերմամբ թէ ինչու կառավարութիւնը պարտաւորուած զգաց ամբողջ Հայերը տեղափոխելու։ Ինչպէս որ Պոլսոյ խորհրդակցութիւններուն չէի մասնակցեր, այնպէս ալ իմ խորհուրդիս չդիմեցին։ Յետոյ միայն կուսակալութիւններուն ղրկուած կառավարական հրահանգէն իմացայ որ ամբողջ Հայերը ստիպողաբար փոխադրուելու էին Միջագետք, ուր պէտք էր մնային մինչեւ պատերազմի վերջանալը։ Բարձրագոյն հրամանատարի փոխանորդը ինծի ալ կը տեղեկագրէր թէ անհրաժեշտ միջոցներ ձեռք առնելու էր պաշտպանելու համար Հայերը որ եւ է պատահական յարձակման դէմ, երբ անոնք անցնէին բանակի սահմանէն։ Իսկ անցքը պէտք էր վարէր քաղաքային իշխանութիւնը։ Ահա իմ ամբողջ գիտցածս։ Այն ատենները զբաղած էի Գոզանթի-Հալէպ գծին պարենաւորման կազմակերպութեամբ։ Միակ հաղորդակցութեան ճամբան էր ուրկէ պիտի անցնէին զինուորական այն ուժերը որոնք Ջրանցքի երկրորդ արշաւանքին համար պիտի ղրկուէին Սուրիա, 1915 աշնան վերջերը։ Ես զբաղած էի պարենաւորման նախապատրաստութիւններ տեսնելով

Շատ բարկացայ, երբ իմացայ թէ աքսորուած Հայերը դէպի Գոզանթի կուգան, անկէ Տաւրոսի եւ Ամանոսի վրայէն հասնելու համար Հալէպ, որովհետեւ ինչ որ կը խանգարէր պարենաւորման գիծը, կրնար գէշ հետեւանք ունենալ Ջրանցքին արշաւանքին համար։

Բարձրագոյն հրամանատարի փոխանորդին հետ վարած թղթակցութիւնս պահուած է բանակի պատերազմական օրագրին մէջ։ Ապագային, երբ հրատարակուի կարելի պիտի ըլլայ հաստատել թէ ես յարմարագոյն կը գտնէի Հայերը տեղաւորել Գոնիայի, Էնկիւրիի եւ Գասթեմունիի նահանգներուն ներսերը, փոխանակ ղրկելու Միջագետք։ Բայց որովհետեւ չէի կրնար դէմ երթալ կառավարութեան, որ օրէնք մը ունէր իբր հիմնակէտ, անկէ զատ մասնաւոր հրահանգ ստացած էի չընդդիմանալ հայ գաղթականական խումբերուն Ամանոսէն, Հալէպէն դէպի Միջագետք անցնելուն, ստիպուեցայ տեղի տալ։

Ատեն ատեն կը լսէի բռնութիւններու մասին, որոնք Մամուրէթ իւլ Ազիզի եւ Տիգրանակերտի կուսակալութիւններուն մէջ կատարուած էին տեղահան Հայերու վրայ։ Գաղթականներու գործերը սակայն ամբողջապէս յանձնուած էին քաղաքային իշխանութեան, բանակը որ եւ է կապ չունէր այս գործերուն հետ։ Բայց չկրնալով հանդուրժել որ իմ բանակի շրջանակին մէջ յարձակումներ գործուէին տեղափոխուած ժողովրդին վրայ, ինչպէս պատահած էր ուրիշ բանակներու շրջանակին մէջ, պարտականութիւնս համարեցայ ամենախիստ հրահանգներ տալ այս ուղղութեամբ։ Քանի որ անընդհատ [illegible] կը լսէի քաղաքային իշխանութենէն թէ Գոզանթի-Հալէպ գծին գաղթական խումբերուն պարենաւորումը անբաւարար էր եւ մարդիկը այս պատճառով ամբողջ ճամբուն երկայնքը ամենաթշուառ վիճակի մէջ կը գտնուէին, ճամբորդութիւն մը կատարեցի Հալէպէն Գոզանթի, աչքով տեսնելու համար կացութիւնը եւ հրամայեցի հաց բաժնել անոնց բանակի մթերանոցէն եւ յանձնարարեցի բանակի բժիշկներուն խնամք տանիլ հիւանդացած Հայերուն։

(50) (Շար.)

վարէին իրենց յաջորդութիւնները, չօգտագործելով պատերազմական զէնքեր, յեղափոխութիւն յառաջ բերելու նպատակով պատրաստուած թռուցիկներ, ցանկը այն անդամներու որոնց պիտի առանձնէին կառավարութեան ղեկը յեղափոխութեան ընթացքին։

Ընդարձակ տեղեկութիւններ գրուած են տեղական թերթերու մէջ անոնց նպատակներուն շուրջ, որոնցմէ յայտնի կ'ըլլայ որ այս կազմակերպութիւնը դասակարգական ծրագիրներ ունէր, Հովանաւորեալ երկիրներու մէջ յեղափոխութիւն եւ արիստոկրատութիւն յառաջ բերելու եւ կառավարութեան ղեկը ձեռք առնելու համար։

Հապէշները ցաղքանակներ կը ծանուցանեն

Հապէշիստանի պատերազմական նախարարութիւնը զեկոյց մը հրատարակեց նոյեմբեր 26ին, ծանուցանելով թէ Օկատէնի ճակատին իտալական զօրքը սկսած է նահանջել ամբողջ գծին վրայ։ Գորահայի եւ Գորկուլիայի կարեւոր դիրքերը բոլորովին պարպելէ յետոյ, իտալական զօրքը կրկին համախմբուած է Վալ-Վալի դիրքերուն վրայ։ Զեկոյցը կ'աւելցնէ թէ Իտալացիները խուճապահար փախած ատեն իրենց ետին ձգած են բազմաթիւ մեռեալներ եւ հինգ բեռնատար օթօներ։

Ինչպէս կը յիշուի, Գորահայը Հարրարի բանալին է, եւ վերջերս Իտալացիներուն ձեռքը անցաւ, առանց կանոնաւոր կռիւի։ Հարաւային ճակատի ամենամեծ յաղթութիւնը կը համարուէր այս։ Հապէշները ետ առած են զայն շնորհիւ տեղատարափ անձրեւներուն, որոնց հետեւանքով Իտալացիները չեն կրցած պաշար ղրկել իրենց զօրքին։ Այս յաղթանակը բարոյական մեծ հարուած մը կը համարուի Իտալիոյ համար։ Հապէշները ուրիշ երկու յաջողութիւններ ալ կը ծանուցանեն հիւսիսային ճակատէն։ Իրենց զեկոյցին համար, կատաղի կռիւ մը մղուած է Մաքալէի հիւսիսակողմը եւ իտալական երեք զօրագունդներ յանկարծակիի գալով նահանջած են։

Իսկ իտալական զեկոյց մը կը տեղեկացնէ թէ Զօր. Կրացիանիի զօրքը (Հարաւային ճակատ) յանդգնաբար յարձակում մը կատարելով, պարտութեան մատնեց Հապէշները, հինգ ժամուան կռիւէ մը վերջ։ Հապէշները ռազմադաշտին վրայ ձգեցին 100 մեռեալ, որոնց երկուքը երեւելիներ։

Իտալիոյ նոր սպարապետը, մարաջախտ Պատոլլիօ, Էրիթրէա հասաւ։ Կը կարծուի թէ անմիջապէս պիտի ձեռնարկէ ընդհ. յարձակողականի մը

Կարմիր բանակը եւ Չեկան

Մոսկուայէն կը գրեն թէ զինուորական ատեանները հաստատման նպատակներէն մէկն է աւելցնել բանակին հմայքը ժողովուրդին առջեւ։ Միեւնոյն ատեն խորհրդային իշխանութիւնը կ'ուզէ առանձնաշնորհեալ վիճակի մը մէջ դնել կարմիր սպաները։ Մինչեւ հիմա Չեկային պաշտօնատարներն են որ ամենալայն իրաւասութիւնները ունեցած են Խ. Միութեան մէջ, բացառիկ վիճակ մը վայելելով։ Արդ, Չեկան ներքին գործավարութեան վերածուած ըլլալով, շատ բան կորսնցուցած է իր առանձնաշնորհներէն։

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԲԱՆՏԻՆ ՄԷՋ ՄԵՌԱՒ Լիճ Եասու, Եթովպիոյ գահընկէց կայսրը, որ չըթագադրուած արքելափակուած էր 1916էն ի վեր։ 39 տարեկան էր, եւ Մենելիքի թոռը։ Գահաժառանգ նշանակուեցաւ 1908ին, բայց իշխանութեան գլուխ կրցաւ հասնիլ միայն 1911ին, առանց թագադրութեան արժանանալու։ Ճուայտ մարդ մըն էր եւ խաղալիք՝ մահմէտական կնոջ մը, նոյնիսկ մահմէտականացած։ 1916ին հապէշական եկեղեցին բանադրեց զինքը, գլխաւոր Ռասերը ժողով գումարեցին, եւ կայսրուհի հռչակեցին Մենելիքի աղջիկը, Զաուտիթու, խնամակալութեամբ արքի կայսեր որ այն ատեն կը կոչուէր Ռաս Թաֆարի։ Լիճ Եասու արգելափակուած էր անմատչելի լեռան մը կատարը, իսկ վերջերս՝ ուրիշ բանտ մը փոխադրուեցաւ, Տիրէ Տավայի շրջանին մէջ։

ԹՈՒՐՔԻՈՅ տնտեսական գործավարութեան բոլոր պաշտօնեաները պարտաւոր են անգլերէնի, ֆրանսերէնի եւ գերմաներէնի դասեր առնել դեկտեմբեր 1էն սկսեալ։

ՀԻՒՍԻՍԱՅԻՆ ՉԻՆԱՍՏԱՆԻ Հոփէյ նահանգին անջատման դէմ բողոքեց չինական կառավարութիւնը, հրամայելով ձերբակալել անոր նախագահը։ Ճափոնցիները 12,000 զօրք ճամբայ հանած են, օգնելու համար նոր կառավարութեան։

ՊՐԱԶԻԼԻՈՅ ՄԷՋ ԾԱԳԱԾ համայնավարական ապստամբութեան առթիւ, կառավարութիւնը անմիջապէս շարժման մէջ դրաւ բանակը։ Օդանաւեր կրակ տեղալով սպաննեցին 100 ապստամբներ, Փէրնամպուքի մէջ։ Ըմբոստները կը շարունակեն դիմադրել։

ՏԱՐԵԳԼՈՒԽԻ ԱՒԱՆԴԱԿԱՆ ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹԻՒՆԸ ջնջուեցաւ Գերմանիոյ մէջ։ Դեսպանները Հիթլէրի կողմէ պիտի ընդունուին յունուար 30ին, որ տարեդարձն է ազգային ընկերվարական յեղափոխութեան։

« ՊԱՏՈՒՈՅ ՇՔԱՆՇԱՆ ՄԸ » հաստատուեցաւ Խ. Միութեան մէջ, որ արդէն ունի Լէնինի, Կարմիր Դրօշի (զինուորական), Կարմիր Աստղի եւ Աշխատանքի պատուանշանները։ Ամէնէն հինը Կարմիր Դրօշի պատուանշանն է։

ՆՐԵՔ ՑԱՆԴՈՒԳՆ ԳՈՂԵՐ երեքշաբթի իրիկուն ժամը 9ին ինքնաշարժով իջան գոհարավաճառի մը խանութին առջեւ, ու տը Լիօն, ցուցափեղկը կոտրեցին, 200,000 ֆրանքի գոհարեղէն յափշտակեցին եւ փախան, կրակ տեղալով հետապնդողներուն վրայ։ Ցարձակման ատեն դուրս կապած էին իրենց կառքին, այնպէս որ խանութպանը չկրցաւ դուրս ելլել։

ՏԱՍԸ ԽՈՐՀՐԴԱՑԻՆ ԳԻՏՆԱԿԱՆՆԵՐ Փարիզ եկած ըլլալով, հոս պիտի մնան մինչեւ դեկտեմբեր 2։ Այս առթիւ ցեկուցումներ պիտի տան իրենց Ֆրանսացի պաշտօնակիցներուն։

ՊԱՐՏԱՒՈՐԻՉ ԾԱՌԱՅՈՒԹԻՒՆ պիտի հաստատուի Գերմանիոյ մէջ, մանչերու եւ աղջիկներու համար, սկսելով տասը տարեկանէն։

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ՎԱՐԴԱՆ Նեթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին ընկեր Ճիհանեանի բնակարանին մէջ. Առնուվիլ-լէ-Կոնէսս կը հրաւիրուին Հրայր, Ռազմիկ եւ Ցաւրոս խումբերու բոլոր ընկերները։ Օրակարգ ընտրութիւն Կոմիտէի։

Գաւառ

ՊԱՄՈՆԻ (Մարսէյլ) Զաւարեան ենթակոմիտէի ընդհ. ընկերական ժողովը այս Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին ծանօթ հաւաքատեղին։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Միջեան ենթակոմիտէի հերթական ժողովը այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին։

ԿՐԸՆՕՊԼԻ Եօթնեղբայրեան Կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 8ին «Մուրատ» Ակումբին մէջ։ Բացակաները նկատի կ'առնուին։

ԸՆԿԵՐԸ ՀԱՄԱԿԸՐԱԿԱՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ ՇԱՎԻԼԻ ՄԷՋ

Կազմակերպուած՝ Հ. Յ. Դ. Շավիլի ԱՐՂՈՒԹԵԱՆ խումբի կողմէ

Այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին դպրոցի սրահին մէջ

Rue Trois Champtiers, Chaville.

Կը խօսի ընկեր ԽՈՐԷՆ ԳԱԼՈՒՍՏԵԱՆ

Կը հրաւիրուին Շաւիլի եւ շրջակայներու բոլոր ընկերներն ու համակիրները։

ՀԱՅՐԵՆԱԿԻՑՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Կ'ՈՒԶՈՒԻՆ հայ գործաւորներ եւ գործաւորուհիներ Թիսածի, Մուլինածի եւ Ցրվիշածի աշխատանքներու համար։

Գործարանը կը տրամադրէ օդասուն բնակարաններ եւ պարտէզ շատ աժան գինով։

Մանրամասնութեանց համար դիմել Կարապետ Մելիքմենեանի, Usine Favot & Lefèvre Gendre à Vineu S)Bourbre (Isère).

Սանտարեան Վանուց Միութիւնը խոր ցաւով կը յայտնէ իր անդամներէն՝

ԱՐՏԱՇԷՍ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆի

դառնաղէտ մահը որ տեղի ունեցաւ Նոյեմբեր 24ին։

Ցուղարկաւորութիւնը տեղի կ'ունենայ այսօր Հինգշաբթի առաւօտ ժամը 11ին Փարիզի Հայոց եկեղեցիին մէջ։

Միութեան անդամներէն կը խնդրուի ներկայ ըլլալ։

ԲԱՑՈՒՄ ՄԱՆԿԱՊԱՐՏԷԶԻ

— • —

Տր. Կ. Խալի Տէսինի մասնաճիւղը կը ծանուցանէ Տէսինի արուեստ հայ ծնողներու որ Մանկապարտէզը կը բացուի Դեկտ. 1ին՝ Հ. Յ. Դ. Տան ներքնայարկը։ Այն ծնողները որոնք արձանագրել չեն տուած իրենց փոքրիկները դիմեն առաւօտեան ժամը 10-11։ Դաշնակցութեան Տան ներքնայարկը արձանագրութեան պաշտօնեային, որ կուտայ պէտք եղած տեղեկութիւնները։

ԼԻՈՆԻ ԾՆՈՂՆԵՐՈՒՆ

— • —

ԼԻՈՆ.— Ի գիտութիւն կը յայտարարենք որ, տիւ Ռոպէրի թիւ 48, հայ աղայոց հայերէնի, Հայոց պատմութեան եւ Հայաստանի աշխարհագրութեան դասընթացքը վերսկսած է յառաջիկայ շաբաթէն սկսեալ միմիայն Գշ. օրերը երեկոյեան ժամը Դուկէօէն մինչեւ Ցուկէս, երկու պահ ըլլալու պայմանաւ, Ֆրանսական դպրոցին տնօրէնութեան մասնաւոր կարգադրութեամբ, դպրոցին ներքնայարկի սրահը։ Ուստի ըստ առաջնոյն, կը հրաւիրենք ծնողները արձանագրել իրենց զաւակները անյապաղ։ Հայ արիներու դասընթացքը կը հովանաւորէ «Համազգային» Լիոնի մասնաճիւղին կողմէ նշանակուած դասախօս ուսուցիչը։ Գրենական պիտոյքները կը տրամադրուին ձրի։ Դասերը կը վերջանան 1936 մայիսի վերջը։

Համազգայինի

Լիոնի մասնաճիւղ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (12)

ԽՈՐՀՐԴԱՒՈՐ ՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Անգլ. բնագրէն թարգմ. Ժ.

Հեղինակուհի՝ ԷԿԱԹԱ ՔՐԻՍԹԻ

Կը ցաւիմ ըսելու որ չեմ սիրեր Տիկին Էքրօյտը։ Զարդեղէններով ծանրաբեռնուած, չափէն աւելի նիհար ու անհաճոյ կին մըն է ան։ Պզտիկ, կապոյտ աչքեր՝ քարեղէն նայուածքով մը. եւ շատ կը խօսի։

Ֆլօրան պատուհանին քով ձգեց եւ մօտեցայ իրեն։ Մատանիներով ու ապարանջաններով լեցուն ձեռքը ինծի տալու եւ սկսաւ խօսիլ։

Հարցուց թէ իմացե՞ր էի Ֆլօրայի նշանտուքը, որ այնքան յարմար է եղեր. մէկ տեսնելուն սիրահարեր են եղեր. վերջապէս կատարեալ զոյգ մը՝ մէկը թուխ, միւսը խարտեաշ։

— Չեմ կրնար ըսել թէ որ աստիճան ուրախ է իմ մայրական սիրտս, բժիշկ…

Եւ հառաչ մը արձակեց ան ցոյց տալու համար թէ մայրական սիրտ մը ունէր. իր սուր նայուածքով կը դիտէր զիս։

— Կրնայի՞ք արդեօք… մեր սիրելի Ռոճըրին հին բարեկամն էք դուք, այնքան վստահութիւն ունի ձեր վրայ… ինծի համար շատ դժուար է… ինչ Սէսիլին կինն էի… բայց կարգադրուելիք շատ մը խնդիրներ կան ինչպէս գիտէք… Ապահով եմ որ Ռոճըրը նպատակ ունի բան մը տալու Ֆլօրային, եւ սակայն դրամական հարցերու մէջ քիչ մը տարօրինակ է ան… Իմացած եմ որ ատիկա սովորական է հարուստներու համար… ըսել կ'ուզեմ թէ կրնայի՞ք արդեօք այս նիւթին մասին խօսակցիլ անոր հետ եւ միտքը հասկնալ… Ֆլօրան շատ կը սիրէ ձեզ… հին բարեկամի տեղ դրած ենք ձեզ, թէեւ հազիւ երկու տարուան ծանօթութիւն ունինք…

Տիկին Էքրօյտ ստիպուեցաւ ընդհատել իր պերճախօսութիւնը, որովհետեւ հիւրանոցին դուռը անգամ մը եւս բացուեցաւ. շատ ուրախացայ այդ ընդհատումին համար։ Ես չեմ սիրեր անձնական խնդիրներու միջամտել եւ երբեք նպատակ չունէի Էքրօյտին միտքը չօշափելու՝ Ֆլօրայի ժառանգութեան հարցին մասին։ Քիչ մըն ալ մնար, այդ իմաստով պիտի արտայայտուէի խօսակցիս։

— Կը ճանչնաք հազարապետ Պլընթը, այնպէս չէ՞, բժիշկ։

— Այո, անշուշտ, պատասխանեցի։

Հէքթըր Պլընթ հանրածանօթ մէկն է. վայրի գազաններ կ'որսայ, կարծեմ, աշխարհի չորս կողմը. երբ անոր անունը յիշուի, մարդիկ կ'ըսեն իրարու — Սա գազան որսացող Պլընթի՞ն համար էք…

Էքրօյտի եւ Պլընթի բարեկամութիւնը բաւական տարօրինակ թուած է ինծի, քանի որ այդ երկուքը բնաւ իրարու չեն նմանիր։ Վերջինը թերեւս հինգ տարու փոքր է Էքրօյտէն։ Կանուխ տարիքի մէջ բարեկամացած են ու թէեւ տարբեր ճամբաներէ քալեր են, իրենց մտերմութիւնը կը շարունակուի դեռ։ Երկու տարին անգամ մը Պլընթ տասնըհինգ օր հիւր կը մնայ Էքրօյտի տունը։ Վայրի ու եղջերուոր անասունի մը հսկայ գլուխը, որուն երկու աչքերը փայլուն նայուածքով մը կը դիմաւորեն փողոցին դուռէն ներս մտնողը, ամեն երկրորդ կանօրէն կը յիշեցնէ այդ երկարամեայ բարեկամութիւնը

Պլընթ հիւրանոցէն ներս մտաւ իր նատիպ ու ծանրաքայլ երեւոյթով մը։ Միջահասակ ու պնդակազմ մէկն է ան. դէմքը չափէն աւելի թուխ է, առանց արտայայտութեան. իր գոյն շագոյն աչքերը այն տպաւորութիւնը կու տան թէ կարծես միշտ հեռուն կը դիտէ։ Սակաւախօս է եւ բառերը կ'արտասանէ ընդհատումներով։

— Ինչպէ՞ս ես Շէփըրտ, հարցուց ինծի յանկարծ իր սովորական ձեւով ու գնաց վառարանին առջեւ կեցաւ, նայուածքը դէպի վեր, կարծես բան մը կը դիտէր հետաքրքրաշարժ բան մը որ այդ պահուն տեղի կ'ունենար աշխարհի ամենէն հեռաւոր անկիւնը։

— Հազարապետ Պլընթ, ըսաւ ինծի պատմեցէք ինչ որ անսաւ Աֆրիկէի մէջ, ըսաւ Ֆլօրա. վստահ եմ որ շատ բաներ դիտէք։

Կ'ըսեն թէ Հէքթըր Պլընթ կնատեաց է. բայց տեսնելու էիք թէ ինչ ախորժութեամբ Ֆլօրային մօտեցաւ ան անոր հետ միասին սկսաւ դիտել ակզանին պահպանկէ կափարիչով ոսկեղէն հնաւորութիւնը։

(Շար.)

Le Gérant: H. STEPHAN

17, Rue Damesme, PARIS (13) Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Clacière 15 – 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	Տարեկան	Վեցամսեայ	Եռամսեայ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՈՒՐԲԱԹ 29 ՆՈՅԵՄԲԵՐ [illegible] 29 Novembre 1935

11 ՏԱՐԻ — 11e Année No. 2974 Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՅԱՂԱԳՍ "ԱՒԱՆԱՇԻՆՈՒԹԵԱՆ,,

Ինչո՞ւ ծածկել,— «բարեկամ» եւ «թշնամի» խաղալու միջոցներան, հաւատաքննական թոյնը ուերնէր կը գործէ նաեւ Հայր. Միութեանց մէջ։

Արդէն կառուցուած՝ նահանգի, քաղաքի, գիւղի կամ թաղի առանձնատանումներով, այդ Միութիւնները հետզհետէ կը դառնան ամգոյն խմբակներ, անկերպարան եւ անճանաչելի։ Շատերը արդէն դարձեր են բարեկոն, եւ թերթերու խմբագրութիւնները յաճախ կը չուարին, ցորենն ու որոմը զատելու համար։

Ինչո՞ւ այս ողբերգութիւնը։

Ըսինք արդէն,— Նենգամիտ կամ բթամիտ մարդիկ «բարեկամ» եւ «թշնամի» կը խաղան նաեւ այս ճակատին վրայ, թոյն սրսկելով անորակելի յամառութեամբ։

Վա՜յ, եթէ որ եւ է Միութիւն համարձակի վարանում յայտնել, նոր աւանի մը շինութեան ծրագրին առթիւ։ Անմիջապէս կը դառնայ թշնամի,— «նովին իսկ գործով»։ Եւ եռեւէն կը բուսնի նոր մը,— Վերաշինա՞ց, դուրս հանելու համար «աւանաշինութիւնը»։

Առարկողները իսկապէս հակառա՞կ են վերաշինութեան։

Ո՛չ։ Թերեւս հակառակողներ ալ կան, բոլորովին միակողմանի ուղղութեան մը հետեւելով։ Իսկ ջախջախիչ մեծամասնութեամբ, շատ առողջ տեսակէտներ ունին անոնք։

Քննելով կացութեան պահանջները, չափելով իրենց նիւթական եւ բարոյական ուժը, եւ յաճախ նկատի առնելով իսկապէս ազգային բաղձանքներ, անոնք չեն ուզեր տարուիլ ամբոխավարական հովերէ։ Ուրիշ խօսքով, գիտեն զանազանել ցանկալին ու կարելին, հեռաւորն ու անմիջականը։

Ո՞ր թշուառականը կրնար հակառակ ըլլալ ոչ թէ նոր գիւղ մը, այլ նոյնիսկ տուն մը, հանգ մը շինելու հայրենիքին մէջ։

Միւս կողմէ, ո՞ր անգգամը աչք ու ականջ պիտի փակէր, անտեսելով բազմաթիւ թշուառութիւնները՝ հայրենիքէն դուրս, նոյն անգամ եօթնասուն ցամաքներու վրայ։

Տարրական արամաբանութեան եւ հասուն գիտակցութեան խնդիր մըն է այս։ Եւ սակայն, կը դառնայ կռուախնձոր եւ ճեղքեր կը բանայ նոյնիսկ միեւնոյն քաղաքի հայրենակիցներուն միջեւ, երբեւ հետեւանք ախտալի խաղերու։

Միայն Ֆրանսայի վրայ խօսելով, տարակոյս չկայ որ եթէ բոլոր Հայրենակցական Միութիւնները մէկ Վերաշինացի վերածէին եւ քամէին, ոչ իսկ մէկ աւան կրնային շինել։

Եւ սակայն մարդիկ մրցումի ելած են, Միութիւնները խմբակներու, խմբակներն ալ կառուցակներու վերածելու, կարծելով թէ միայն կոչերն ու սաղմոսերգութիւնները բաւական են, պատուի կայելու եւ նոր աւան շինելու համար։

Մինչդեռ, ահա տարիներէ ի վեր հանգանակութիւններ կը կատարուին Ամերիկայի մէջ, եւ ամէնէն զօրաւոր Հայրենակցականներն ալ հազիւ կրցած են արդարացնել իրենց շնդալից յաւակնութիւնները։

Միւս կողմէ, մեքենաբար իրարու հետեւելով, մարդիկ Հայրենաց Հայաստան կը փոխադրեն անուններ եւ յիշատակներ, որոնք հեռաւոր կապ անգամ չունին ոչ հայրենիքի գաղափարին, ոչ ալ բուն վերաշինութեան հետ։

Ի վերջոյ ի՞նչ են սա «նոր Իգմիրները», «նոր Ագշէհիրները», «նոր Աէօլէզները», «նոր Մանճըլըխ»ներն ու «Գըըշէհիրները», որոնց անունով կոչեր կը հրատարակուին եւ ծրագիրներ կը մշակուին։

Եւ յետոյ, ինչո՞ւ անպատճառ Կովկաս փոխադրել այն բոլոր քաղաքներն ու գիւղերը, որոնք մաս կը կազմեն պատմական Հայաստանի։ Եթէ անոնք ձեռքէ ելած են այսօր, ուրեմն վերջնապէս կորսուա՞ծ են։ Այն ատեն ի՞նչ կը նշանակէ տաղեր հիւսել անոնց «Մեծ Տեսիլք»ին, կամ պայքար մղել եւ Հայկական Դատ պաշտպանել։

Այս ալ սկզբունքի խնդիր մը չէ՞ կազմեր, հոգ չէ թէ տեսականօրէն։

Կենալով միշտ գործնական գետնի վրայ, հաշուելով օրուան պահանջներն ու Հայր. Միութեանց նիւթական միջոցները, աւելի խոհուոր չէ՞ պիտի ըլլար համախմբել բոլոր ուժերը, եւ հետեւիլ տարբեր ուղղութեան մը։

Օրինակ, Ֆրանսայի բոլոր Հայր. Միութիւնները գլուխ գլխի կուտան եւ կը ձեռնարկեն աժան բնակարաններ շինելու, յատկապէս դիւրացնելու համար ներգաղթը։

Աւելի մանրելով ծրագիրը, կ'որոշեն 1936ի ընթացքին կառուցանել քսան բնակարան, իւրաքանչիւրը երկու ընտանիքի համար։ (Տէր Գաբրիէլեան Փարիզ այցելած ատեն, հազար տոլար կը հաշուէր իւրաքանչիւր բնակարանը, երկու ընտանիքի համար։ Այն ատեն տոլարը 25 Ֆրանք էր)։

Այսպիսի ծրագրի մը գլուխը կրնար կանգնիլ նոյն ինքն Ներգաղթի Յանձնաժողովը, որ հրապարակ իջաւ երկու տարի առաջ, այնքան շնդալից յաւակնութիւններով, բայց հազիւ 160,000 Ֆր. հաւաքեց, թաղէ թաղ պտտելով։

Եւ կամ իւրաքանչիւր Միութիւն կրնար ստանձնել անջատ ձեռնարկ մը,— արհեստանոց, հիւրանոց, դպրոց եւն.։

Իսկ անդրական փառասիրութեան համար, չի՞ բաւեր փողոց մը կամ հաստատութիւն մը կոչել այս կամ այն հայադրոշմ անունով։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԻՆ ԲԱՑՈՒՄԸ ԵՒ ԴԱՀԼԻՃԻՆ ԴԻՐՔԸ

Երէկ վերաբացուեցաւ խորհրդարանը, հինգ ամսուան դադարէ մը յետոյ։ Մեծ բազմութիւն կը տիրէր երեսփ. ժողովին մէջ։ Նախընթաց օր ծախակողմեան խմբակցութիւնները համաձայնած ըլլալով միօրինակ բանաձեւ մը մասին, դահլիճին դիրքը զօրացած կ'երեւար։ Մինչ ընկերվարականներն եւ համայնավարները կը պնդէին ազգայնական կազմակերպութեանց լուծման մասին, արմատականները հաւանեցան ընդունիլ որ նախապատուութիւն տրուի ելմտական քաղաքականութեան. Ռուսիկանութիւնը արտակարգ միջոցներ ձեռք առած էր։

ԻՏԱԼԻԱ ՆՈՐԷ՞Ն ԿԸ ՍՊԱՌՆԱՅ

100,000 զինուորներու արձակուրդը ջնջուած իբրեւ պատասխան նոր կաշկանդումներու

Կարգ մը շրջանակներու լաւատեսութիւնը երկար չտեւեց եւ ահաւասիկ նորէն ծանրակշիռ լուրեր կը հաղորդուին։ Իբրեւ պատասխան քարիւղը եւ ուրիշ նախանիւթեր արգիլելու ծրագրին, որ պիտի քննուէր այսօր իսկ, բայց յետաձգուեցաւ, իտալական կառավարութիւնը որոշեց «կարգ մը զինուորական շարժումներ» հրամայել եւ դադրեցնել 100,000 զինուորներու համար սահմանուած արձակուրդը։ Իրազեկ շրջանակներու մէջ կը կարծեն թէ այդ «կարգ մը շարժումները» կը վերաբերին Լիբիոյ պահակազօրքին։ Ուրիշ խօսքով, Իտալիա նորէն զօրք պիտի համախմբէ անգլօ-եգիպտական սահմանագլուխին վրայ։ Բոլոր զինուորական լուրերու հրատարակութիւնը արգիլուած ըլլալով թերթերը չեն կրցած լրացուցիչ տեղեկութիւններ ստանալ։ Ամէն պարագայի մէջ, իտալական կառավարութեան նոր որոշումը մեծ ուշադրութիւն գրաւած է, սաստկացնելով մտահոգութիւնը։ Կը նշանակէ թէ դիւանագիտական բանակցութիւնները որ եւ է ելքի չեն յանգած։ Մուսոլինի շատ ծանր հարուած մը համարելով քարիւղի արգելքը, կը ձգտի ամէն գնով ընդդիմանալ անոր գործադրութեան։ Իտալիոյ համար կենսական են քարիւղը, բամպակը, երկաթը եւ պողպատը։ Հիմա որ պատժարկու պետութիւններըկ'ուզեն անոնց դէմ ալ արգելք հաստատել, Իտալիոյ համբերութիւնը կը սպառի։ Տարակոյս չկայ թէ այդ եւ ուրիշ նիւթերու արտածման բացարձակ արգելքը ուշ - կանուխ պիտի խեղդէ Իտալիան։ Հետեւաբար, յուսահատական փորձեր կը կատարուին, արգելքի պետութիւնները անդրդուելու։

Ինչպէս կը յիշուի, Մուսոլինի որոշած էր երեք ամիս արձակուրդ տալ 100,000 զինուորներու, որպէսզի հողագործական աշխատանքներու նուիրուին։ Նոր կարգադրութեամբ, այն զինուորները որոնք արդէն արձակուած եւ իրենց տուները վերադարձած են, պիտի շարունակեն իրենց աշխատանքը (հունձք), իսկ միւսները պիտի մնան զէնքի տակ։

Լոնտոնի մէջ Իտալիոյ նոր կարգադրութիւնները կը նկատեն անամէջ սպառնալիք։ Լաւատեղեակ շրջանակներ կը հաւատան թէ Անգլիա միշտ կուսակից կը մնայ քարիւղը եւ ուրիշ նիւթեր արգիլելու, պատերազմը դադրեցնելու համար։ Իսկ եթէ Իտալիա նորէն զինուոր համախմբէ Լիբիոյ մէջ կամ եւ առնէ մաս մը զօրք հեռացնելու հրաման, որ եւ է բարիք չի կրնար ապահովել յառաջիկային։

Լոնտոնի ամերիկեան դեսպանատան գործակատարը արտաքին նախարարին ներկայանալով, լուսաբանութիւններ խնդրեց 18երու յանձնախումբի ժողովին յետաձգման մասին։ Նախարարը պատասխանեց թէ յետաձգումը եղած է Գ. Լավալի խնդրանքին վրայ, քանի որ Ֆրանսայի վարչապետը չպիտի կրնար Ժընեւ երթալ, ներքին կացութեան հետեւանքով։ Նախարարը չկրցաւ որոշապէս ճշդել թէ որքան պիտի տեւէ յետաձգումը, բայց կը կարծուի թէ մինչեւ երկու շաբաթ նոր հրաւէր պիտի ուղղուի։

Լոնտոնի մէջ գրոյց կը շրջի թէ Իտալիա կրնայ արշաւանք մը փորձել դէպի Ծանա լիճը, որ անգլիական գօտի կը համարուի։ Այդպիսի փորձ մը շատ ծանր հետեւանքներ կրնայ ունենալ, քանի որ Իտալիա խոստացած էր յարգել Եթովպիոյ անգլիական շահերը։

Հապէշները կը պնդեն իրենց յաղթանակին վրայ

Մաքալէ՞ն ալ պաշարուած է

Քանի մը օրէ ի վեր հակասական լուրեր կը հասնին պատերազմական գործողութեանց մասին։ Հապէշները պաշտօնապէս յաղթանակներ կը ծանուցանեն թէ հիւսիսային եւ թէ հարաւային ճակատներուն վրայ։ Այսպէս, առջի օր Զօր. Նասիպու հեռախօսով կ'աւետէր կայսեր՝ թէ Իտալացիները լքած են շատ կարեւոր դիրքեր, մասնաւորապէս Կորահայը, (Հարրարի քանալին) եւ խուճապահար կը փախչին։ Նոյեմբեր 27ին ուրիշ պաշտօնական զեկոյց մը հաղորդեց թէ Իտալացիները պարպած են նաեւ Մաքալէն (հիւսիսային ճակատ) եւ թէ հազար զինուորներ խուճապահար կը նահանջեն դէպի Ատիկրաթ, նահանջի գիծը կորսուած ըլլալով։ Զեկոյցը կ'աւելցնէ թէ բազմաթիւ զինուորներ գաւալիք եղած են։ Վերջապէս երրորդ զեկոյց մը կը հաղորդէ թէ Իտալացիները ծանր պարտութիւն մը կրած են Տոլոյի մէջ, իտալական Սոմալիի սահմանին վրայ։ Տրուած լուրերուն համաձայն, իտալական զօրագունդ մը, որ կը բաղկանար 700 զինուորներէ, Տոլոյէն յառաջ կը խաղար դէպի հիւսիս, երբ հանդիպեցաւ հապէշական զօրամասի մը։ Հապէշները նահանջեցին մինչեւ մէկուկէս օր, որպէսզի թակարդի մը մէջ ձգեն թշնամին։ Երբ Հապէշները հասան յարմարագոյն վայրը, հրամանատարը յանձնարարեց կողմնակի յարձակում մը կատարել, այնպէս որ իտալական զօրագունդը երկու մասի բաժնուեցաւ։ Վերջապահները նահանջեցին, իսկ յառաջապահները քանի մը ժամ կռուելէ յետոյ, փախուստ մատնուեցան, ձգելով բազմաթիւ մեռեալներ եւ վիրաւորներ

Իտալական զեկոյցները կը հերքեն Մաքալէի պարպումը, բայց որոշ տեղեկութիւններ չեն հաղորդեր միւս դէպքերու մասին։ Իտալական բանակէն սպայ մը, որ անձնապէս եղած էր Ռաս Սէյումի, պատմեր է թէ իտալական սպայակոյտը որոշած է նոր ռազմավարութեան մը հետեւիլ, դէպի Մաքալէի հիւսիսակողմը քաշուելով, աւելի զօրանալու եւ նոր յառաջխաղացութիւն մը

(Շար.ը կարդալ Գ. էջ)

«Մուսա Լերան» Հեղինակը Ֆրանց Վերֆէլ Նիւ Եորքի մէջ

Նոյեմբեր 12ին, «Իլ տը Ֆրանս» շոգենաւով Նիւ Եորք հասաւ «Մուսա Լերան Քառասուն Օրերը» մեծանուն հեղինակը, Ֆրանց Վերֆէլ։

Հայկական Փրէս Բիւրօն յատուկ յանձնախումբ մը կազմած էր դիմաւորելու համար Ֆրանց Վերֆէլը։ Ընկ. Վ. Ահարոնեան, ամերիկեան մամուլի ներկայացուցիչներու եւ «Վայքինկ Փրէս» հրատարակչական ընկերութեան ներկայացուցչին հետ եղբայրաբար նաւով ընդառաջ գնաց «Իլ տը Ֆրանս»ի եւ բարի գալուստ մաղթեց Գ. Ֆրանց Վերֆէլի եւ Տիկին Վերֆէլի։ Երբ շոգենաւը խարիսխ նետեց Նիւ Եորքի քարափը, Հայկական Փրէս Բիւրոյի ընդունելութեան յանձնախումբի անդամներ ընկ. ընկ. Բժ. Ս. Արզարեան, Զ. Մաթիկեան եւ Ա. Տէր Մանուէլեան բարի գալուստ մաղթեցին Գ. Ֆրանց Վերֆէլի եւ Տիկին Ալմա Վերֆէլի։ Օր. Վ. Շիրվանեան գեղեցիկ ծաղկեփունջ մը մատոյց Տիկին Վերֆէլի։ Գ. Ֆրանց Վերֆէլ յայտնապէս զգածուած էր Հայերու կողմէ համակրական այս ցոյցի համար եւ ջերմ բառերով իր շնորհակալութիւնը յայտնեց

ԽՄԲ.— Վաղուան թիւով՝ Ֆրանց Վերֆէլի առաջին յայտարարութիւնները։ Այս առթիւ կ'իմանանք թէ Ամերիկա պիտի մնայ մօտ երեք ամիս։

Եղբայրասպանութեան փորձ Գուտոյի մէջ

Ի պատասխան մեր հեռագրին, երէկ ստացանք հետեւեալ նամակը։ Ինչպէս կ'երեւայ, ֆրանսական թերթերը չափազանցած են դէպքը.—

Ամէն բանէ առաջ ըսեմ որ ընկեր Ահարոնի կեանքը ամէն վտանգէ ազատ է։ Այդ մասին կրնաք ապահով ըլլալ։

Դէպքը տեղի ունեցաւ հետեւեալ պարագաներու տակ.— Զոլաքեան տասներորդ անգամ ըլլալով բաժնուած է իր կնոջմէն, եւ ամէն անգամուն ալ յաջողած էր հաշտուիլ։ Վերջին անգամ բաժնուած էին մօտաւորապէս չորս ամիսէ ի վեր։ Այդ օրէն սկսեալ Զոլաքեան ամէնուն կը սպառնար.— Կամ կինս կը հաշտեցնէք եւ կամ արիւն պիտի թափեմ։ Դէպքի օրը ուրիշ ծիծիւղ մը գտած ու գրկած էր ընկ. Քէնտիրեանի տունը, բարեխօսելու համար։ Ինչպէս միշտ, այս անգամ ալ Ահարոն վճռապէս մերժեց որ եւ է միջամտութիւն։ Խօսակցութիւնը երկարեցաւ եւ սկսանք ուրիշ նիւթերու մասին խօսիլ։ Ժամը 10ի մօտ էր երբ դուռը աղմուկով բացուեցաւ եւ Զոլաքեան ներս մտաւ ատրճանակը պէմքով.— «Կամ կինս ինծի պիտի տաք այս գիշեր եւ կամ ամէնքդ ալ պիտի սպաննեմ»։

Ցոյց եւ կիներու միջամտութեամբ Զոլաքեանը դուրս հանեցինք։ Դրան առջեւ սկսաւ սպառնալ եւ հայհոյել։ Ընկ. Քէնտիրեան սաստեց։ Ասոր վրայ մարդասպանը գրպանէն քաշեց խոշոր դանակ մը եւ սկսաւ հարուածել կողէն ու այլ տեղերէ։ Ներկաները յարձակեցան ոճրագործին վրայ եւ զինաթափ ըրին զինքը, սարսափելի ծեծ մը քաշելով։

Ցպաններէն մէկը վազեց բժիշկ բերելու։ Զար բախտէն ան տունը չէր։ Վազեցին ուրիշի եւ անմիջապէս բերին։ Այդ միջոցին ընկերը շատ արիւն կորսնցուցած ըլլալով քիչ մը գունաթափուեցաւ, բայց հիւանդանոց փոխադրուելէն յետոյ անմիջապէս գործողութեան ենթարկուեցաւ։ Ինչպէս յիշեցի վիճակը շատ լաւ է, եւ լրջօրէն կը խնամուի։

Գալով մարդասպանին՝ ան ալ տարօրէն հիւանդանոց փոխադրուեցաւ։

Թուրքիոյ նոր երկաթուղին դէպի Տիգրանակերտ

Թուրքիոյ հանրօգուտ գործավար Ալի Չէթինգայա նոյեմբեր 22ին հանդիսաւորապէս կատարեց Ֆէվզի Փաշա - Տիարպէքիր երկաթուղիին բացումը եւ այս առթիւ ճառ մը խօսելով, բսաւ ի մէջ այլոց.—

Ֆիլիոսի գիծին բացումը կատարելէ յետոյ, Անգարա վերադարձանք եւ Անգարայէն շոգեկառքով Տիարպէքիր եկանք, նոյն հանդէսը կատարելու համար. Անգարայէն սկսեալ 1315 քիլոմեթր ճամբայ կտրեց մեր շոգեկառքը, անցնելով Կեսարիա — Նիյտէ - Ատանա - Ֆէվզի Փաշա - Մալաթիա - Էլ Ազիզ եւ Էրկանի կայարաններէն։ Յայտնի է ձեզի որ Տիարպէքիր պատմական վայր մըն է եւ Իրանի ու Իրաքի սահմանակից նահանգներուն թրանզիթի կեդրոնը։ Տիարպէքիր այսօր երկաթուղիով միացած է Սեւ ծովի, Միջերկրականի եւ Մարմարայի։ Գիծը անտարակոյս հոս չպիտի մնայ, այլ երկարելով դէպի Արեւելք՝ պիտի միանայ բարեկամ եւ եղբայր երկիրներու երկաթուղիներուն։

Տիարպէքիր այսօր կայանը չէ արեւելքին արեւմուտք գացող կարաւաններուն, ինչպէս էր 14րդ եւ 15րդ դարերուն, բայց պիտի դառնայ կարեւոր մէկ կայարանը այն երկաթուղիներուն որոնք արեւմտեան քաղաքակրթութիւնը արեւելք պիտի փոխադրեն։ Այս պատմական վայրին մէջ այսօր առաջ եկած փոփոխութիւնը բարերար մէկ արդիւնքն է Աթաթիւրքի շրջանին եւ մարշապետ Ըսմէթ Ինէնիւի երկաթուղիի անշեղ քաղաքականութեան։ Այս պարագան պէտք է յիշենք երախտագիտութեամբ եւ հպարտութեամբ։

Մեր երկրին ամենամեծ բարեբախտութիւնը այն է որ, ունի ճարտարարուեստի ամէնէն կարեւոր տարրերը.— հանքածուխ եւ պղինձ։ Էրկանիի փոխառութեան առթիւ ժողովուրդին ցոյց տուած փութկոտութիւնը շուտով երեւան պիտի բերէ իր կործնական արդիւնքը։ Այս երկաթուղին, որուն Գաքըր Եօլու անունը տուինք, Ֆէվզի Փաշա կայարանէն կը սկսի եւ Սէյհանի, Մարաշի, Կազի Անթափի նահանգներէն անցնելով, կը հանդիպի Մալաթիա եւ Էլազիզ եւ Եօլչաթը կայարանէն հարաւ դառնալով կը հասնի Էրկանի եւ Տիարպէքիր։ Այս ձեւով, 2,5 միլիոն հոգի կ'օգտուին երկաթուղին բարիքներէն, քանի որ այդքան բնակիչ ունին այն 10 նահանգները ուրկէ կ'անցնի գիծը։

Ֆէվզի Փաշա – Տիարպէքիր գիծը 505 քիլոմեթր է, ունի 37 կայարան, 13,600 մէթր երկարութեամբ 64 փապուղի եւ բազմաթիւ կամուրջներ, որոնց մէջ ամէնէն կարեւորներն են Կէօքսուի եւ Եփրատ գետի կամուրջները, իբրեւ աշխարհի գիտական նշանաւոր ձեռնարկներու մէկ մէկ օրինակ։

Գիծին շինութեան համար ծախսուած է 65 միլիոն ոսկի, որուն 12 միլիոնը ներքին փոխառութեամբ, իսկ 33 միլիոնը պետական գանձին միջոցաւ ապահովուած է։

Ֆէվզի Փաշա — Տիարպէքիր գիծին շինութիւնը սկսաւ 1927ին, Շուէտ եւ Տանըմարքեան խմբակին կողմէ։ Ըստ պայմանագրութեան, խմբակը մինչեւ Էրկանի պիտի բերէր գիծը, 436 քիլոմեթր շինելով։ Մնացեալ 70 քիլոմեթրը կառավարութեան միջոցաւ շինուեցաւ, Թուրք ճարտարագէտներու ձեռքով։

Հանրապետութեան շրջանին 1628 քիլոմեթր երկաթուղի շինուած է, 282,300,000 ոսկի ծախքով։ Ներկայիս՝ մենք 5700 քիլոմեթր երկաթուղի ունինք, մէջն ըլլալով նաեւ գնուածները։ Ասոնց մէջ չեն Սվազ - Էրզրում եւ Մալաթիա - Սվազ գիծերը որոնք տակաւին չեն աւարտած։

Ընկերներ, երկրին պաշտպանութեան տեսակէտով այլեւս չպիտի կրենք ճամբու այն նեղութիւնը զոր կրեցինք Անկախութեան պայքարի շրջանին։ Այսօր կարելի է անմիջապէս վազել երկրին ամէն կողմը եւ ուժ ղրկել»։

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ԻՆՉՊԷՍ ԿԱԶՄՈՒԱԾ Է ՀԱԲԵՇԱԿԱՆ ԲԱՆԱԿԸ

Եթովպիա զինուորագրութիւն չունի: Ամէն Եթովպացի բնականօրէն զինուոր է: Հպարտ է երբ հրացան մը ունի՝ տիրոջ ջորիին ետեւէն կը վազէ, երբ դրամ ունի՝ անմիջապէս փամփուշտ կը գնէ, երբ անօթի մնալու վտանգին տակ է միայն, փամփուշտը կը փոխանակէ: Մէջքի փամփշտակալը Եթովպացիին խնայողական արկղն է:

Բովանդակ Եթովպիա ռազմ աշխարհ մըն է, ուր բանակն է տիրապետող ցեղը: Զինուորական, քաղաքական, դատական իշխանութիւնները կեդրոնացած են նոյն անձին վրայ: Ասատպետը թէ դատաւոր թէ հրամանատար է եւ անշուշտ պիտի չուզէ զրկուիլ այդ պաշտօններէն: Իտալացիները երբ հաստատուեցան Էրիթրէի մէջ, բաժնեցին այդ պաշտօնները:

Այժմու կայսրը 1920ին — այն ատեն դահաժառանգ Թաֆարի Մաքոննէն — ռուս սպաներու կը յանձնէ Եթովպացիները մարզելու պաշտօնը: Բայց քիչ յետոյ մէկը կը մեռնի, միւսը Քոնկօ կը մեկնի:

Տարիներ վերջ պելժիական մարմին մը կը յանձնուի բանակ մը պատրաստելու հոգը: Երեք ամիներու մարզանքներէ յետոյ, պելժ հրամանատար Փօլէն կրցաւ վաշտ մը զօրք ցուցադրել Թագադրութեան Հանդէսին: Բազմաթիւ Եթովպիացի սպաներ Ֆրանսայի զինուորական վարժարաններ ուսանելէ յետոյ վերադարձած են մարզելու համար տեղացիները:

1933ին Հարրարի եւ Գալլի մէջ պելժիական նոր առաքելութիւններ կը զրկուին եւ Կէննեթի մէջ սպայից վարժարան մը կը հաստատուի շուէտ սպաներու առաջնորդութեամբ

Այժմ կայսրն ունի մարզուած, կանոնաւոր բանակ մը, որուն զինուորներուն թիւը շուէտական զինուորական առաքելութեան պետ Զօր. Վիրկինի համաձայն 15.000 է, Ֆրանսական զինուորական հանդէսի մը համաձայն 3500 է: Զօր. Վիրկինի համաձայն ասկէ զատ կանոնաւոր բանակ չկայ:

Կայսեր անձնապահ գունդէն դուրս կը գտնուին «Մեքրինիանները», որոնք նախկին զինուորներ են եւ հողատացած են եւ պարտաւոր են զինուորներ տալու: Ասոնց թիւը ֆրանսական հանդէսին համաձայն 100.000 իտալական Սոմալիի նախկին կառավարիչ Զօր. Տոլիի կարծիքով 276.000 է: Ասոնք կը կազմեն գաւառական բանակները, կը գտնուին Շոա, Գալլի, Սիտամօ, Վոլլանկա, Զըրչըր գաւառներուն մէջ:

Մարզուած զինուորներ են նաեւ Էրիթրէի մէջ Իտալացիներու կողմէ զինուորագրուած Կոճամները, որոնց թիւը 300.000 է: Իտալացիները չրուեցին ասոնք 1931—32ին. Եթովպական բանակին մէջ ասոնք կը կոչուին թրոմպալիներ եւ Եթովպիոյ Կոճամ գաւառէն են:

Ասոնցմէ դուրս իւրաքանչիւր ռաս իր զօրագունդն ունի, իր ճորտերը: Ռաս Քասսա Ցանայի մօտ, Գէկմիրի մէջ ունի 70.000 զօրք, ռաս Սէյում Թիկրէի մէջ 100.000, ռաս Իմրու Ցանայի հարաւը 60.000, ռաս Նասիպու Հարրարի մօտ՝ Ճիճիկայի մէջ 20.000, ռաս Մուլուկէտա, պատերազմական նախարար, Տէսիէի մէջ 60.000, ռաս Տեսթա հարաւակողմը ունի 20.000, Ցէճազ Հայլու Սըմիէն լերան մօտ ունի 40.000, Սիտամոյի կառավարիչ Գալչա ունի 25.000:

Տեսականօրէն Եթովպիա կրնայ ունենալ երկու միլիոն զօրք, բայց իրականութեան մէջ, կռուելու ատակ 800.000 զօրք ունի պատրաստ: Թաւաբու զօրագունդերը ցրուած են երկրին զանազան վայրերուն մէջ, իսկ կանոնաւոր եւ գաւառական բանակները կը կազմեն շրջանակ մը մայրաքաղաքին շուրջ 300 քիլոմեթր հեռաւորութեամբ: Ռազմական կեդրոնն է Տէսիէն, միացած մայրաքաղաքին կանոնաւոր ճամբով մը, կը տիրապետէ Լաստա հատուածներին եւ կը մնայ տակաւին 300 քիլոմեթր հեռու Մաքալլէն

Տանքալիներն ու Սոմալիները կընան տալ 100.000նոց բանակ մը: Ասոնք կատաղի կռուողներ են, մարզուած վայրի անասուններու դէմ մղած կռիւներով, ծանօթ են երկրին ծմակներուն, կիրճերուն եւ պատրաստուած են հրոսակային կռիւներու: Տանքալիները կը գտնուին համանուն անապատին մէջ, Հիւսիսի ճակատին վրայ, իսկ Սոմալիները հարաւի ճակատին վրայ:

Եթովպական բանակին կազմակերպութիւնը տարբեր է եւրոպականէն. 50 անձի կը հրամայէ պաշամ. 1000ի՝ շալակամ, ձախ թեւի հրամանատարն է կանյազմաճ, աջ թեւինը՝ գանյազմաճ, զօրավարը կը կոչուի տէճազմաճ, ընդհանուր հրամանատարն է ռասը: Տէճազմաճը կը քալէ բանակին մէջտեղէն: Բանակին առջեւէն կ'երթայ յառաջապահ զօրավարը, որ կը կոչուի փիթաուրարի (յառաջապահ խոտաքաղ): Բանակին ետեւէն կ'երթայ ուրիշ զօրավար մը: Զարմանալի արագութեամբ խումբերը կը կազմուին պետերուն շուրջ եւ տէճազմաճին շուրջ եւ կը ցրուին անզգալաբար: Եթէ բանակը նահանջէ, յառաջապահ եւ յետսապահ զօրավարներուն, աջ եւ ձախ թեւերու հրամանատարներուն դերերը կը փոխուին, բայց ոչ տեղերը: Բանակը որ կողմ որ քալէ, կազմութիւնը կը պահէ իր ձեւը:

Զօրքերու թիւը կախում չունի հրամանատարներու աստիճանէն: Երբեմն կը պատահի որ կարազմաճ (ձախ թեւի հրամանատար) մը աւելի զօրք ունենայ գանյազմաճէ (աջ թեւի հրամանատար) մը կամ նոյն իսկ տէճազմաճէն

Բանակին ռազմամթերքը նախնական է: Ունի 60.000 հրացան, 200 ինքնաշարժ գնդ., 200 թնդանօթ հին դրութեամբ, 50 լեռնային թնդանօթներ, 78 բեռնատար (camion) եւ 8 սաւառնակներ:

Եթովպացի զինուորը ժուժկալ է — կտոր մը միս, քիչ մը պերպերի (համեմ մը) եւ քիչ մը հաց: Տոկուն է յոգնութեան եւ անօթութեան: Լաւ քալող է եւ արագընթաց, 480 քիլոմեթր ճամբան կրնայ կտրել 5 կամ 6 օրէն. Ընդդէմ չունի եւ առհաւական վարժութիւն ունի քալելու, հաղորդակցութիւններէ զուրկ երկրի մը մէջ եւ սերունդներէ ի վեր կոչուած նեղութիւններ, որոնց շնորհիւ արագօրէն կը մաշին: Օրական 60 քիլոմեթր քալելը սովորական է Եթովպացիին համար որ կրնայ ծոմ պահել երեք օր. Միայն թէ բարձրաւանդակի Եթովպացին, որ Ամհարա ցեղին կը պատկանի եւ տիրապետողն է, չի կրնար կռուիլ 1000 մեթրէ վար, կը նեղուի մթնոլորտային ճնշումէն եւ ջերմութենէն: Մինչեւ հիմա կռուողներն եղան Թիկրէցիները, Տանքալիները, Կալլաները: Իտալական բանակը անոնց պիտի հանդիպի աւելի յառաջանալով

Եթովպացիները կը սպասեն որ իտալական բանակը հասնի ատրահարթին ստորոտը, Լաստայի մօտ: Մինչեւ հոն պատերազմի ճակատն ընդլայնած պիտի ըլլայ: Իտալական բանակը հեռացած պիտի ըլլայ կեդրոնէն եւ ապահովաբար յոգնած: Գարնանուրումը պիտի դժուարանայ: Եթովպացին կ'ուզէ ժամանակ շահիլ անտարբերութեամբ, սպասելով թեթեւ անձրեւային եղանակին, երբ անեւ նոր եռանդ կը ստանայ, ճերմակը կը թմրի եւ կը տկարանայ:

Եթովպական դարաւոր ռազմավարութիւնն է թշնամին անակնկալի բերել՝ նպաստաւոր վայրկեանին զայն շրջապատելով եւ սուինաւոր յարձակումով հրոսելով անոր վրայ: Եթովպացին անմրցելի է սուինաւոր կռիւի մէջ, որովհետեւ արագաշարժ, վարժ եւ կատաղի է: Միւս կողմէ շրջապատելով հակառակորդը, եթովպական բանակը պիտի կտրէ անոր կեդրոնին հետ հաղորդակցութեան միջոցները:

Սակայն Եթովպացիք ալ պիտի նեղուին կազմակերպութեան պակասէն: Վիրաւորներու փոխադրութիւնը պիտի ըլլայ դժուարին գործ մը: Պատրաստուած հիւանդանոցներ չըլլալով, անհրաժեշտ դեղեր կը պակսին: Վատառողջ պայմաններու տակ հաճախակի կրնայ հնձել բանակին մեծամասնութիւնը եւ պատերազմին տեւողութիւնը յուսահատութեան կրնայ մատնել համբերութենէ զուրկ անհատները:

Եթովպիա կը նեղուի նաեւ անտեսական անձկութենէ: Կը պակսի դրամը, պատերազմի ջիղը: Պատերազմէն տարի մը առաջ իսկ պաշտօնեաներու ամսականները դժուարութեամբ կը վճարուէին: Հաւաքուեցաւ զինուորական տուրք մը, շուրջ 7 միլիոն թալեր, 42 միլիոն ֆրանք, ոչինչ գումար մը: Արտածումը կանգ առած է ամբողջովին եւ արծաթը կը խուսափի ամէն կողմերէ եւ ամէն ձեւերով:

Կարելի՞ է նախատեսել եթովպական բանակին դիմադրելու կարողութիւնը, հետեւաբար պատերազմին երկարութիւնը: Մարգարէ մը ըլլալու ձեռնհասութիւնը չունինք, բայց մէջ բերենք երեք ձեռնհաս անձերու կարծիքները:

Մարսէլ Կրիոլ կ'ենթադրէ թէ բաղդախաղ մըն է պատերազմը «երեսկամ տակ խաղալ է» միայն: Համակիր չէ իտալական շարժումին, թէեւ իտալական յուշագիրը, ներկայացուած Ազգերու Դաշնակցութեան, իր վկայութիւններն ալ մէջ կը բերէ Եթովպիոյ դէմ:

Շուէտացի զօրավար Վիրկին Գէրին Գուստա թերթին կը յայտարարէ թէ «բոտ զինուած պատերազմ մըն է» (10 յուլիս 1935):

Իսկ ֆրանսական օրկան մը, «Լը Վիւ Միլիթէռ Ֆրանսէզ» (կէս պաշտօնական) օգոստոսի թիւին մէջ կը գրէ.— «Եթովպական բանակը կարելի է բաղդատել Ապտիւլ Քէրիմի բանակին հետ որուն յառկութիւնը չափելու պատեհութիւնը ունեցանք դժբախտաբար»:

Զօր. Տիւվալ կը գրէ.— «Այս ձեռնարկին դժուարութիւնները արտաքին են: Մոլթքէ կ'ըսէր թէ պատերազմի մէջ յաջողելու համար պէտք է դրամ, համբերութիւն, հանճար: Մեծ երկիր մը կրնայ հանճար ունենալ, բայց իրմէ կախում չունի համբերութիւն եւ դրամ ունենալը»: («Էքլա» 15 նոյեմբեր):

Անշուշտ իտալական բանակին սպառնացողը լաւատես է: Իտալացիները մերժեցին Օկատէնի դաւառը, ուրկէ հոսող գետերը կը վազեն Սոմալի, մինչդեռ հիւսիսի գետերը կ'երթան Սուտան եւ գուցէ այդ դաւառը զինուորական զօրանոցներու վայր մը նկատելով՝ նախընտրեցին զինուորական արշաւանք մը, որուն յաջողութիւնը կախում ունի իտալական բանակի արագութենէն:

ՀԷԹՈՒՄ

ՀԱՅ ԵՐԳԱՀԱՆՆԵՐԸ ԻՐԵՆՑ ԳՈՐԾԵՐՈՎ

(ՀԱՅ ԵՐԳԻ ՕՐՈՒԱՆ ԱՌԹԻՒ)

Ա.

Դրական արդիւնքներով ապացուցուած է որ հայ ժողովուրդը, խաղաղ կամ բռնապետական շրջանի մէջ, ամէն ժամանակ ժառանգ սէր եւ հակում ունեցած է դէպի գեղարուեստի բոլոր ճիւղերը: Հայ ազգի ամբողջ մարդահամարը բաղդատելով ուրիշ որ եւ է ազգի մարդոց թիւին հետ, պիտի տեսնենք որ մեր մէջ արուեստագէտներու թիւը համեմատաբար աւելի է ուրիշ ազգերէ: Ունեցած ենք զմայլելի գրագէտներ, որոնց արտադրութիւնները կրնային մրցիլ Ֆրանսացի կամ օտար մեծ գրագէտներու գործերուն հետ: Ճարտարապետութեան մէջ, մեր եկեղեցիներէն զատ վկայ են Պոլսոյ հոյակապ շէնքերէն շատեր: Վերջապէս երաժշտութեան մէջ ալ, Թուականէս մօտ 50—60 տարի առաջ, անհամար է եղած թիւը կարող դաշնակահարներու եւ ջութակահարներու, Թուրքիոյ թէ Կովկասի մէջ, եւ, շատ մը բարեկեցիկ ընտանիքներու մտահոգութեան նիւթ է եղած իրենց զաւակներուն երաժշտական դաստիարակութիւնը: Գործիական երաժշտութիւնը այս նուիրումէն ետ Կոմիտաս վարդապետի երեւումէն յետոյ, 20—25 տարիէ ի վեր ընտեղծուած է երգչախումբերու համատարած շարժում մը, որ համեմատաբար աւելի խանդավառիչ է Հայոց մէջ, մինչ մեր թիւը բաղդատելով օտար ազգերու հետ, չհաշուելով քանի մը բացառիկ երկիրներ ինչպէս Ռուսիա, Իտալիա, Աւստրիա եւն.:

Մինչ արուեստի ուրիշ ճիւղեր հին ժամանակներէ ի վեր աճած են, համեմատաբար ետ մնացած է երգահանութեան արուեստը, եւ, քառորդ դարէ մը ի վեր է միայն որ զգալապէս աւելցած է հայ երգահաններուն թիւը այն աստիճան որ, այսօր, համեմատաբար աւելի մեծ թիւով երգահաններ գործի լծուած են՝ քան գրագէտներ:

Ցառաջիկայ դեկտեմբերին տրուելիք ազգային համերգներու առթիւ յարմար նկատեցի ընդհ. ակնարկ մը նետել այս գետնին վրայ տարուած աշխատանքներուն մասին

Այսօրուան ըմբռնումով՝ հայ երգահանները կարելի է բաժնել չորս դասակարգի.—

Ա) Անոնք որ հայ երաժշտութիւնը ըմբռնած են այնպէս ինչպէս ցուցուց Կոմիտաս վարդապետ, եւ հետեւելով անոր ուղղութեան, գրի առած եւ դաշնակած են հայ երգը, առանց որ եւ է ընդլայնումի: Ասոնց թիւը համեմատաբար քիչ է:

Բ) Երգահաններ, որոնք ապրած ըլլալով մանաւանդ Կովկասի մէջ, մշակած եւ արտագրած են ընդհանրապէս արեւելեան երաժշտութիւնը, աւելի ճոխացած եւ ընդլայնուած, սակայն հոն կարելի չէ քննորոշել իսկական հայ դրոշմը:

Գ) Այն երգահանները, որոնք հայ երաժշտութիւնը կը զգան եւ կ'ուզեն զգացնել քիչ մը աւելի լայն տարածութեան վրայ, աւելի հարուստ ձայնաշարի մը ընտրութեամբ, ինչ որ կուտայ մեզի հայ քնարական երաժշտութեան մը փորձերը:

Դ) Արեւմտեան ոճով յօրինող երգահաններ: Ասոնք անկասկած ունին արժէքաւոր գործեր, առանց հայկական գոյնի, ըլլայ անոր համար որ հեռու ապրած են հայ կեանքէն, եւ կամ հետեւած են իրենց ներշնչման միայն, հեռու ամէն ազգային զգացում միացնելէ անոր: Ասիկա երբ' պատճառ պէտք չէ ըլլայ որ յարգանքով չխոնարհինք իրենց գործերուն առջեւ:

Այս հիմնական բաժանումներէն յետոյ, որոնց վրայ պիտի անդրադառնամ յաջորդաբար, յետադարձ ակնարկ մը կը նետեմ:

ՏԻԳՐԱՆ ՉՈՒՀԱՃԵԱՆ.— Ով եւ է գործ, ինչ գոյնի ալ պատկանի, պարտի ունենալ գրական եւ ուղղագրական մաքրութիւն, ինչպէս նաեւ յօրինուածքի ձեւ: Այս տեսակէտով բաղդատաբար հին ժամանակներու մէջ պատկառելի գլուխ մըն է Տիգրան Չուխաճեանը, որ ունի կէս դարու հնութիւն եւ որուն ոճը իր ժամանակին ու միջավայրին համար շատ բարձր էր: Այս երգահանը իր տաղանդին հետ եթէ ունենար այսօրուան ազգային երաժշտական ոգին, որով զինուած են շատ մը երաժիշտներ, անկասկած աւելի տարածուած եւ սիրուած պիտի ըլլար իր անունը, եւ միայն «Լէպլէպիճի»ով անմահացած չպիտի ըլլար: Իր շրջանին մէջ դեռ հայ երաժշտութեան ոգին ծնած չէր, եւ ինքն ալ չէր կրնար ստեղծել զայն: Չուխաճեան «Արիֆին հիլէսի», «Քէօսէ Քէհեա» եւ ուրիշ օպերէթներէն զուրս ունի [illegible] շարք մը, իսկական դաշնակային կտորներ: Դաշնակի համար արժէքաւոր գործ մըն է այն Ֆանթէզին որով օժտած եւ ընդլայնած է Սուլթան Համիտի քայլերգը: Հոյակապ գործ, որ մեր սրտին չի խօսիր անշուշտ: Ցառաջիկայ համերգին մէջ իրմէ պիտի նուագուի մահերգ մը, յօրինուած Ներսէս Վարժապետեանի մահուան առթիւ:

ԿԱՐԱ - ՄՈՒՐՁԱ եւ ԵԿՄԱԼԵԱՆ.— Հին ժամանակները Կովկասի մէջ երկու երաժիշտներ կատարած են առաջին անգամ հայ երգեր գրի առնելու գործը,- Կարա Մուրզա եւ Եկմալեան: Առաջինին ձեռագիրները մեզի չեն հասած, քանի մը հատէն զատ, նոյնպէս եւ Եկմալեանինները: Իր պատարագը, էջմիածնական երգուածք, դաշնակած է խղճմտօրէն, պարզ: Մեր եկեղեցական երաժշտութեան առաջին մշակը եղած է, պական նօթագրութեամբ

Ասոնց գործը լի ու լի եւ շատ դարձակ գետնի մը վրայ ԿՈՄԻՏԱՍ ՎԱՐԴԱՊԵՏ մեծ պիտութեամբ եւ ինքնուրոյն ձեւով: Իր գործին մասին հոս ծանօթանալ աւելորդ կը գտնեմ, այնքան ծանօթ է ան բոլորին. Ցաջորդ երաժ ները եթէ իր դպրոցին չեն կէտ առ կէտ, բայց եւ այնպէս բռնակած են իր գործը տարբեր շնչման ձեւերու մէջ:

Վերադառնալով դասաւորման շարունակեմ.

Ա) Հայկական ֆոլքլոր մշակող գահանները.

ՍՊԻՐԻԴՈՆ ՄԵԼԻՔԵԱՆ.— Կոմիտաս վարդապետի վաղեմի բարեկամ եւ գործակիցը որ վերջերս մեռաւ, աշխատած է ընդհանրապէս փոքր տիպ ձեւով, ինչպէս ենթադրել կու տան իր քանի մը գործերը: Ունի ուսումնասիրութիւններ հայ երաժշտութեան մասին: Կը թուի ըլլալ շատ մը ծախնդիր գրի առնելու ձեւին մէջ: Հայաստանի մէջ թողած է կարեւոր աշխատութիւններ, որոնցմէ մին «Հ լիրի», որ պիտի երգուի համերգին մէջ, գեղեցիկ նմոյշ մըն է, եւ մօտիկ վարդապետի ոճին:

ՎԱՐԴԱՆ ՍԱՐԳՍԵԱՆ.— Վարդապետին Պոլսոյ աշակերտներուն մէջ ամէնէն աւելի ինքն է որ թափանցած է անոր աշխատելու ձեւին ական թիւով երգեր գրի առած եւ դաշնակած. յետոյ անցնելով Գրիգէլ, լուրջ աշխատութեան լծուած վերջերս հրատարակած «Հայ Նուագ» եւ քանի մը ուրիշ երգեր նշմարուած շարունակութիւնն են վարդապետի ճին, անոր վրայ շահեկան եւ յաւ նորութիւններ աւելցած անշուշտ ռաջիկայ յայտագրին մէջ իրմէ կը գուի «Հայաստանը», առաջին գամ ըլլալով եւ բազմաձայն

ԲԱՐՍԵՂ ԿԱՆԱՉԵԱՆ.— Կանաչեան Սարգսեանի ձեւով չաշխատեց իր սկզբնական գործերուն մէջ գտած էր արդէն եւրոպական գոյն եւ, ըլլալով միեւնոյն ժամանակ փառափառ ղեկավար, իր գործերը կրեց քիչ մը եւրոպական գոյն: Իր որ այնքան սիրուած է, կը կրէ քուր ոճ. իսկ հայկականութիւն շատ սեղմ պայմանադրութեամբ բունակութեան մէջ հիմա կ'արտայայտ տոհմիկ ոճով: Իր վերջին գործերը դժբախտաբար չունիմ ձեռքի տակ

ԳՐԻԳՈՐ ՍԻՒՆԻ.— Բուն հայկական ոճ գործածող երգահաններու շարքին մէջ կարեւոր դիրք ունի խասիրած ձեւն է գեղջուկ երգի նուագում եւ ատոր հետեւանքով գործիական երաժշտութեան կտորներ: «Ասլի եւ Քեարամ» երաժշտական կտորէն քանի մը հատուածներ նուագուած են շատ հաջողապէս

Վ. ՍՐՈՒԱՆՁՏԵԱՆՑ.— Վարդ Սրուանձտեանց իբր մէկ ասանց գալստեան, սկզբնական աշխատութեանց մէջ եղաւ բաւական խը մեր: «Սիրուհիսը որ շատ սիրուած երգ է, ունի դաշնաւորման չափ գեծ, եւ այսպէս՝ քանի մը ուրիշներ շարունակութեան մէջ սակայն տրտապրութեան բռնադրօսիկ քանդեց այն յուսադրական

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ (1)

ԱԴԱՄԱՆԴԵԱՑ ԱՐՑՈՒՆՔԸ

Թարգ. Ժ.

Հեղինակ՝ ՔԷՆԷԹ ՖԱՐԳԸՐ

Ու խալիֆան պերճաշուք կը բազմէր իր գահուն վրայ: Ժողովուրդը անօթի էր ու թշուառ:

Այդպէս էր Մուհամմէտի կրօնքին փառքը Հարուն էլ Րաշիտի օրերուն. Հարուն էլ Րաշիտ խալիֆան Աշխարհի Սիրամարգն էր:

Գուխարայէն դէպի Արեւելք ու Խարանէն դէպի Արեւմուտք գտնուող երկիրներէն թագաւորներ ու Սուլթաններ Պաղտատ կուգային, անոր մեծութիւնը տեսնելու եւ հիանալու համար: Ու նաեւ կարաւաններ վաճառականներու որոնք կուգային գնելու եւ ծախելու համար:

Եւ ճշմարիտ հաւատացողներ խոնարհաբար կուգային յարգանք մատուցանելու Հաւատացեալներու Մեծաւորին:

Հարուն էլ Րաշիտ իր շքեղութեամբ եւ փառքով կը նմանէր Սիրամարգին:

Բանաստեղծի նման էր ան, որովհետեւ կը սիրէր գեղեցկութիւն ու Երգը. եւ խորամանկ էր ան ու անգութ ինչպէս Օձը: Իր պալատին պայծառութիւնը կը շողար Երկրատասան Գաւառներու ամէն մէկ անկիւնը, բայց ժողովուրդը անօթի էր: Որովհետեւ խալիֆային հարստութիւնը հողերուն ընդերքէն չէր գար՝ ինչպէս ոսկին, կամ հերկուած դաշտերէն՝ ինչպէս ցորենը: Իր զինուորներն ու հարկահաւաքները կը խլէին այդ հարստութիւնը թշուառ ժողովուրդէն որ քրտինք ու աշխատանք թափած էր զայն շահելու համար:

X

Բայց ժողովուրդը բարեկամ մը ունէր: Վաճառական մը կար Պաղտատ քաղաքին մէջ, հարուստ վաճառական մը դուրգի եւ պղինձի: Բանաստեղծի սիրտ ունէր ան, որովհետեւ կը սիրէր գեղեցկութիւնը աւելի քան ոսկին: Եւ ան կը սիրէր նաեւ երջանկութիւնը: Անոր երգերը ցաւի ու տառապանքի երգեր չէին ինչպէս առակը այն բանաստեղծներուն որոնք կ'երգէին պալատին մէջ. անոր երգը ուրախութիւնն էր, երջանկութիւնն ու ծիծաղը: Անիկա կուլար ժողովուրդին ցաւերուն համար, որովհետեւ կը սիրէր ժողովուրդը. անոր անունը Սուլէյման Պին Ալի էր:

Եւ օրին մէկը վաճառականը խալիֆային ներկայացաւ ժողովուրդին անունով՝ գթութիւն հայցելու համար: Եւ խնդրեց որ տուրքերը զեղչուին, որովհետեւ մարդիկ կը ճնշուէին անոնց ծանրութեան տակ:

— Ով տէր, ըսաւ ան, ժողովուրդը կը մեռնի ճամբաներուն վրայ, որովհետեւ անօթի է, իսկ քու զինուորներդ տուրք կը գանձեն քեզի համար, որպէսզի դուն հաճոյք գնես եւ դրամ վատնես քու սիրելիներուդ վրայ: Գթա, ով Տէր, քու հպատակներուդ եւ խնայէ անոնց թշուառութիւնը:

Ու խալիֆան պատասխանեց անտարբեր.

— Կ'ուզէ՞ս որ Պաղտատի փառքը շիջի եւ տառւր իրեն Մուհամմէտի արեւին վրայ:

— Ոչ, Տէր, հպատակներդ կը մեռնին. քու փառքդ չի դարմաներ անոնց անօթութիւնը. իսկ այս շքեղութիւնը չի լեցներ անոնց փորը. հաց կ'ուզեն անոնք, հաց՝ որ աւելի կարեւոր է քան քու խալիֆայական գահիդ շողշողուն սփռանքը:

—Տէր, անոնց շրթունքներէն մի խլեր իրենց հացը. քու փառքերէդ մասնիկ մը զոհէ, որպէսզի անոնք անգթօրէն չմեռնին, շատ պզտիկ բան է որ կը խնդրեմ քեզմէ...

— Պզտի՞կ բան. դզոյլ չես քու պահանջներուդ մէջ, Սուլէյման պին Ալի. տե՛ս, խոնարհութիւն չես ըներ պատշաճը ներկայացնելու համար այնպէս ինչպէս պատշաճ էր ստորադաս հպատակի մը:

Ու խալիֆան բարկացաւ.

— Ձեզ երկրպագել երբ կը խնդրես որ փառքերէս մասնիկ մը կրճատեմ. կարծես թէ իրաւունք ունենայիր յանդիմանելու իմ վեհափառ անձնաւորութիւնս: Սուլէյման պին Ալի', իմ դահիճս քեզի պիտի սորվեցնէ այն խոնարհութիւնը զոր կը պարտիս Աշխարհի Սիրամարգին:

— Ով Տէր, աճապարեցի. Ներէ՛ քու ծառայիդ...

— Երբեմն առիւծը գառնուկի փոխուեցաւ, այո՞. յանդուգն խօսքեր որ փախուստ կուտան ստրուկին առջեւ:

— Ինծի համար չէ որ ներողութիւն կը հայցեմ, ո՛վ դուն, Տիեզերքի Տէր, այլ այն բազմութեան համարրուն անունով կը խօսիմ քեզի: Ես՝ անարժան պատգամաւոր, որ դաւաճանեցի թշուառ ժողովուրդին, որովհետեւ սրտիս խորէն արտասանեցի ճառերս, փոխանակ մեղմով օծելու զանոնք եւ քծնելու քու առջեւդ, ինչպէս պիտի ընէր շնորհ սպասող պալատական մը:

Հարուն էլ Րաշիտ խորամանկ ժպիտ մը ունեցաւ.

— Քաջ մարդ ես դուն, Սուլէյման, դայրոյթս դրգռեցիր՝ ուրիշներու վիշտը ամոքելու համար: Կրնայիր սպանել գործդ շարունակել չուզելով եւ մոռնալ ժողովուրդը: Գնա՛ եւ քու գործերուդ ու պղինձներուդ, գնա՛, գրպանդ քու առեւտուրովդ եւ մոռցիր անօթութիւնը զոր դուն չես զգար անձնապէս: Այդ է իմ խորհուրդս քեզի. կը ներեմ քու յանդգնութիւնդ, կը վերադարձնեմ կեանքդ:

X

Սուլէյման խոնարհութիւն ըրաւ ու կը պատրաստուէր հրաժեշտ առնելու, երբ խալիֆան կեցուց զինք: Ժպիտը որ կը տեսնուէր անոր մօրուքին թուշերուն վրայ աւելի խորացաւ էր հիմա եւ աւելի անգութ, ժպիտ որ սարսափ կ'ազդէր պալատականներուն, որովհետեւ կը նշանակէր խորամանկ ծրագիր մը զոր խալիֆան կը մշակէր իր զոհերը շփոթեցնելու գուարճանալու համար:

— Մոռցա՛ր ժողովուրդը դատը այնքան պերճախօս կերպով պաշտպանէիր, հարցուց խալիֆան

— Ո՛վ դուն Շքեղութիւնը Մուհամմէտի կրօնքին, եթէ իմ աղաչանքները լսուէին

— Այլ եւս ուշ է բաներդ օծելու եւ շնորհ սպասող պալատականի մը պէս առջեւս ընել մար, ընդմիջեց խալիֆան

Սուլէյման պատրաստ էր մեկնելու

— Սպասէ՛. աղաչանքդ տալու միջոց մը կայ

— Ո՛վ Տէր, ցոյց տուր

(Շար.)

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Կոմիտասի յիշատակին

— • —

Նոյեմբեր 4ին Երեւանի Պետ. Երաժշտանոցի դահլիճին մէջ տեղի ունեցաւ հայ երաժշտութեան մեծագոյն վարպետին՝ Կոմիտասի յիշատակին նուիրուած հանդէս մը, զոր կազմակերպած էր Երեւանի Երաժշտագէտներու Միութիւնը

Երեկոյթը բացաւ Ս. Գասպարեան։ Կոմիտասի կեանքին եւ ստեղծագործութեան մասին զեկոյց մը կարդաց Մուշեղ Աղայեան

Երեկոյթին գեղարուեստական բաժինն ամբողջ յայտագիր կազմուած էր մեծ վարպետին ստեղծագործութիւններէն։ Ցայտագրին սկիզբը՝ երգչախումբով ...

...

Հայ Արուեստի տունը Թիֆլիսի մէջ

ԱՐԱՑ ՓԱՐԹԵՒԵԱՆ

«Արարատի Օրը» Փարիզի մէջ

— • —

Գրական թանգարանի ...

— • —

ՇԻՐԱՎՈՆ ԹՂԹԱԿԻՑ

ԼՐԱՏՈՒ ԱՐՈՒԵՍՏԻ

Ի՞նչպէս պիտի տրուին օտար արհեստաւոր վարպետներու ինքնութեան թուղթերը

—•—

Գրած էինք թէ օտար արհեստաւոր - վարպետները եւ «Ֆասոնիէ»ները մասնաւոր ինքնութեան թուղթեր պէտք է ստանան մինչեւ դեկտեմբեր 1, համաձայն 1935 օգոստոս 8ի օրէնքին։ Ահա թէ ինչ պայմաններ պէտք է լրացնել, այդ անձնագիրները ստանալու համար. —

1935 օգոստոս 8ի օրէնքին տրամադրութիւնները կը վերաբերին միայն օտար արհեստաւոր - վարպետներու եւ «Ֆասոնիէ»ներու, որոնք իրենց արհեստը ի գործ կը դնեն համաձայն Ուղղակի Տուրքերու ընդհ. օրինագրքի 23րդ յօդուածին։

Հետեւաբար, այդ ԱՐՀԵՍՏԱՒՈՐ - ՎԱՐՊԵՏՆԵՐԸ իրենց ընտանիքի անդամներէն (կին, հայր, մայր, տղաք եւ թոռներ) զատ, պէտք է ունենան միայն մէկ ընկեր եւ 18 տարեկանէն վար մէկ աշկերտ, որուն հետ աշկերտութեան պայմանագիր մը կնքուած պիտի ըլլայ։

ԱՐՀԵՍՏԱՒՈՐ - ՖԱՍՕՆԻԷները իրենց ընտանիքի անդամներէն զատ, ինչպէս նշանակուած է վերը, կրնան գործածել երեք ընկերներ (քոնփանեօն), պայմանաւ որ այս վերջինները զատ - զատ կատարեն իրեն կտորին «ֆասոն»ը կամ իրենց մասնագիտութեան վերաբերեալ աշխատանքը եւ շահարժին մը ստանան արհեստանոցի պետին կողմէ գանձուած «ֆասոն»ի գնին վրայ։

Վերոյիշեալ պայմաններուն մէջ աշխատող օտար արհեստաւոր - վարպետները եւ «ֆասոնիէ»ները, վճարելով իրենց արհեստին շահատուրքը համաձայն թոշակներու եւ ռոճիկներու սակացոյցին եւ գծելով ընտանեկան ծախքերը (շարժ), պէտք է ստանան ինքնութեան մասնաւոր թուղթ մը, «արհեստաւոր» (արթիզան) մակագրութեամբ

Այս օրէնքին ենթակայ օտար արհեստաւոր - վարպետները եւ «ֆասոնիէ»ները պէտք է 1935 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 1ԷՆ ԱՌԱՋ իրենց ներկայ ինքնութեան թուղթերով եւ խնդրագրով դիմեն, նոր անձնագիրը ստանալու համար,— ՓԱՐԻԶԻ ԵՒ ՍԷՆԻ ՆԱՀԱՆԳԻՆ ՄԷՋ՝ իրենց բնակավայրի ոստիկանական տնօրէնութեան (քոմիսարիա)։

Ուրիշ նահանգներու համար՝ իրենց բնակավայրի քաղաքապետութեան։

Ահաւասիկ խնդրագրի պատճէնը.—

Monsieur le Préfet

Je soussigné (անուն եւ մականուն), demeurant à ....
Rue No. possesseur de la carte d'identité d'étranger No.
exerçant une profession artisanale et acquittant en conformité avec les dispositions de l'article 23 du Code Général des Impôts Directs, l'impôt sur les bénéfices selon le tarif applicable à la cédule des traitements et salaires,

Ai l'honneur de solliciter le remplacement de la carte actuelle d'identité d'étranger par une carte spéciale portant la mention «ARTISAN»,

Je joins à la présente demande un questionnaire dûment rempli, certifié exact et signé.

Veuillez agréer, Monsieur le Préfet, l'assurance de ma très haute considération.

(Ստորագրութիւն եւ թուական)

*** Խնդրարկուները համապատասխան հարցարանները լեցնելով, պէտք է ներկայացնեն նաեւ որ եւ է թուղթ որ կրնայ օգտակար ըլլալ եւ ՄԱՍՆԱՒՈՐԱՊԷՍ ՈՒՂՂԱԿԻ ՏՈՒՐՔԻ ՄԱՍԻՆ ԵՂԱԾ ՎԵՐՋԻՆ ԱԶԴԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ։

Խնդրագրին փոխարէն պիտի տրուի ընկալագիր մը (ռէսէփիսէ), որ ինքնութեան թուղթին տեղը կը բռնէ, մինչեւ վերջնական թուղթին յանձնումը։

Այն օտարականները որոնք «ոչ - աշխատաւոր» ինքնութեան թուղթ ունին, որ եւ է դիմումէ առաջ պէտք է տեղեկութիւն առնեն իրենց թաղի ոստիկանական տնօրէնութենէն (Փարիզի եւ Սէնի համար), կամ քաղաքապետութենէն, կատարելի ձեւակերպութեանց մասին։

ՍՏԱՑՈՒԱԾ ՆՈՒԷՐ ՀԵՏԵՒԵԱԼ ԳՈՒՄԱՐՆԵՐԸ

— • —

ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ՑՈՒՇԱՐՁԱՆԻՆ ՀԱՄԱՐ

Մ. Սարգսեան, Շավիլ	25
Տէր եւ Տիկ. Ջիլճեան, Մարսէյլ	25
Ներսէս Խաչիկեան, Վիէն	10
Գումար՝	60

ԿՈՄԻՏԱՍ ՎՐԴ.Ի ՑՈՒՇԱՏԱԿԻՆ

Տէր եւ Տիկ. Ջիլճեան, Մարսէյլ	25
Նոյ. 26 ի գումարը	757
Ընդհ. գումարը՝	782

Կը խնդրուի ստանալ համապատասխան ընկալագիրով։

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ԴԱՐՁԵԱԼ ՔԷԶՕՐՈՒԹԵԱՆ ԱՐԴԻՒ

—•—

ՎԱԶԳԷՆ ԱՆԴՐԷԱՍԵԱՆ

կատարելու համար: Իր պատմութեան համաձայն, մեծ մասնակցութիւն կը ունի հաղորդակցութեանց խզման առթիւ:

Ուրիշ բազմաթիւ դատալիքներ կը պատմեն թէ հիւանդներու եւ վիրաւորներու թիւը վրդովիչ համեմատութիւններ կը կազմէ իտալական բանակին մէջ: Ոչ-պաշտօնական լուրերու համաձայն, Հապէշներու յարձակման դիմադրութիւնը վերջին երկու շաբաթներու միջոցին՝ արդէն իսկ 5000 զինուոր արգելած է Իտալիոյ, թէեւ կանոնաւոր ճակատամարտներ չեն մղուած տակաւին: Հապէշական հրամանատարները մեծ յաջողութեամբ կը գործեն, միշտ սպառնալով հաղորդակցութեանց գիծերուն:

Հաւանական է որ կայսրը ռազմաճակատ երթայ մօտերս, եւ ստանձնէ ընդհանուր հրամանատարութիւնը, համաձայն աւանդական սովորութեան:

Ճափոն զինու զօրութեամբ կը պաշտպանէ Հիւսիսային Չինաստանի նոր պետութիւնը

Իբրեւ պատասխան չինական կառավարութեան այն հրամանին որ կը յանձնարարէր ձերբակալել Հոփէյի ինքնավար պետութեան նախագահը, ճափոնական բանակը անմիջապէս գրաւեցին երկաթուղին եւ կառախումբերը, որպէսզի Չինացիները չկարենան որ եւ է շարժում կատարել: Միւս կողմէ ճափոնական զօրքը յառաջ կը խաղայ դէպի Փէքին, Չինաստանի հին մայրաքաղաքին, որ ապահովաբար պիտի դառնայ գլխաւոր քաղաքը ծրագրուած նոր պետութեան, հինգ նահանգներով: Ճափոնական զօրքը հազիւ 25 քիլոմեթր հեռու է Փէքինէն: Միւս կողմէ շարունակ նոր զօրք կը հանէ Թիէնցին, իսկ բանակցութիւնները ... կը շարունակուին չինական կառավարութեան եւ ճափոնական դեսպանին միջեւ:

Գերմանիա պատուար համայնավարութեան դէմ

Հիթլէր հետեւեալ յայտարարութիւններն ըրաւ ամերիկեան գործակալութեան մը տնօրէնին.

— «Գերմանիա արեւմուտքի պատուարն է համայնավարութեան դէմ եւ անոր դէմ պայքարած ատեն, քաղաքութեան պիտի պատասխանէ քաղաքութեամբ, ահաբեկման՝ ահաբեկումով, բռնութեան՝ բռնութեամբ: Գերմանիոյ մէջ գործող բոլոր բոլշեւիկները հրեաներ եղած են: Գերմանիա հազիւ քանի մը մղոն հեռաւորութիւն ունենալով խորհրդային Ռուսաստանէն, ստիպուած է միշտ պաշտպանողական միջոցներ ձեռք առնել այս գլխաւորաբար հրեայ խռովարարներուն դէմ:

«Առաջնորդը խօսելով գերմանական բանակին վերակազմութեան մասին, չեշտեց թէ «Գերմանիա առաջնակարգ պետութիւն մըն է եւ իրաւունք ունի առաջնակարգ բանակ մը պահելու»: Բացատրեց նաեւ թէ Գերմանիա երբեք պիտի հրաժարի իր գաղթային պահանջներէն:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ ԹԱԳԱՒՈՐԸ ընդհ. ներում պիտի շնորհէ 140 քաղաքային եւ 438 զինուորական բանտարկեալներու, որոնք դատապարտուած են անցեալ Մարտի ապստամբութեան հետեւանքով: Ցանկին մէջ կը գտնուին նաեւ Վենիզելոս եւ Զօր. Փլասթիրաս, բայց Զօր. Քոնտիլիս բոլորովին հակառակ ըլլալով, մերժեց ստորագրել:

ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ԴԵՍՊԱՆԸ առջի օր նոր տեսակցութիւն մը ունեցաւ Պ. Լավալի հետ, Հապէշական հարցի եւ պատժական տնօրինութեանց մասին:

ՄԻԼԻԱՐՏԱՏԷՐ ԳՈՐԾԱՐԱՆԱՏԷՐ Տիւժառդէնի կինը խեղդուած գտնուեցաւ բաղնիքին մէջ: Վիզէն չուան մը անցուցած էին: Ամուսինը կը փնտռուի:

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ՊԱՆԷԼՕ-ՔԱՇԱՆԻ «Արծիւ» Ենթակոմիտէի դատախօսական ընդհ. ժողովը վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, 9 Րիւ Մաստամ Պիէրր, Պանթէն:

ՎԱՐԴԱՆ Ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը վաղը Շաբ. երեկոյ ժամը 8.30ին ընկեր Ճիհանեանի բնակարանին մէջ, Առնուվիլ-լէ-Կոնէս: Կը հրաւիրուին Հրայր, Ռազմիկ եւ Ցալրոս խումբերու բոլոր ընկերները: Օրակարգ ընտրութիւն Կոմիտէի:

Գաւառ

ՔԱՄՕՆԻ (Մարսէյլ) Զաւարեան Ենթակոմիտէի ընդհ. ընկերական ժողովը այսօր Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին ծանօթ հաւաքատեղին:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Իշխան» Ենթակոմիտէի հերթական ժողովը վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին:

ԿՐԸՆՈՊԼԻ Նժդեհեան Կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը 8ին «Մուրատ» Ակումբին մէջ: Բացակաները նկատի կ'առնուին:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Ռոստոմ» Ենթակոմիտէի և «Քրիստափոր» խումբի ընդհ. ժողովը այս Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին սովորական հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Վահագն» խումբը ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին Պառ. Միութեան գրասենեակը: Ցերեկ կ'ունենայ նոր ընկերներու մկրտութիւնը:

ՄԱՆԿԱՊԱՐՏԷԶ ՓԼԱՄ ՏԷ ՑԷԹԻ ՄԷՋ

Ընդառաջ երթալով հայ ծնողներու խնդրանքին Դեկտ. 1էն սկսեալ կ'ունենայ բացումը Դաղթան Մանկապարտէզի, 45, rue du Pré St. Gervais շէնքին մէջ, Փարիզ (19), Դասաւանդութիւնները տեղի կ'ունենան Հինգշաբթի եւ կիրակի օրերը:

Կը հրաւիրուին հայ ծնողները արձանագրել տալ իրենց երախաները մինչեւ Դեկտ. 1: Դիմել՝ Տիկ. ԳՐՄՈՅԵԱՆի, 39, rue Campans, առաջին յարկ, Փլաս տէ Ֆէթի մեթրոյին մօտ:

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

ԼԻՈՆԻ [illegible] Վարչութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր անդամները այս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին 181 Cours Lafayetteի ներքնասրահը, կարեւոր եւ ընթացիկ խնդիրներու շուրջ խորհրդակցելու համար: Ներկաներու թիւը օրինաւոր պիտի համարուի:

ՖՐ. Կ. Խաչի Լիոնի մասնաճիւղի ընդհ. անդամական ժողովը տեղի կ'ունենայ այս Կիրակի կէս օրէ յետոյ ժամը 5ին «Զարդարեան» Դպրոցին մէջ, 181 Cours Lafayette: Ներկաներու թիւը օրինաւոր պիտի համարուի:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Վասպուրականի Հայր. Միութեան ընդհ. ժողովը այս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին, Պար տը լա Փօսթի սրահին մէջ: Անդամ եւ ոչ անդամ հայրենակիցներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է: Կարեւոր օրակարգ:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կը փնտռեմ քեռորդիս Պարտիզակցի Իսրայէլ Ստեփանեան, ատաղձագործ, կնոջ անունը Պէաթրիս, աղջիկը Սրբուհի, տղան Օննիկ. Պատերազմէն առաջ կը գտնուէր Ֆրանսա: Զինադադարին մեկնեցաւ Պոլիս, իսկ Քէմալական շարժման ժամանակ վերադարձաւ Ֆրանսա: Իմացնել Mihran Hadji Bogossianի, Tailleur, 6, Rue François Garcin, Lyon (Rhône) France.

— Կը փնտռեմ եղբայրս Յովհաննէս եւ քոյրս Թուրվանդայ Տէր-Ստեփանեան (Վարդ Հաւարիկցի. Զարաճնակաց) որոնք նախապէս կը գտնուէին Հայաստան, բայց այժմ կը կարծուի որ անցած են Պարսկաստան: Կը խնդրուի իրենց հասցէն հաղորդել իրենց եղբօրը՝ Խաչատուր Տէր-Ստեփանեանի, 21 Bld. Beaumont, St. Julien. Marseille. France.

Կը խնդրուի Պարսկահայ թերթերէն արտատպել:

Le Gérant: H. STEPHAN
17, Rue Damesme, PARIS (13)   Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (13)

ԽՈՐՀՐԴԱՒՈՐ ՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Անգլ. բնագրէն թարգմ. Ծ.   Հեղինակութիւն՝ ԷԿԱԹԱ ՔՐԻՍԹԻ

Վախցայ որ Տիկին Էքրոյտ նորէն պիտի սկսէր խօսիլ ժառանգութեան խնդրին շուրջ: Անկէ որ անպատեհ ըրած նիւթը փոխել եւ անմիջապէս յիշեցի անունը նոր բանջարեղէնի մը որուն մասին բաներ մը կարդացեր էի առտուն՝ «Տէյլի Մէյլ»ի մէջ: Տիկին Էքրոյտ պարտիզպանութենէ բան չի հասկնար, բայց կին մըն է որ կ'ուզէ ցոյց տալ թէ տեղեակ է օրուան լուրերուն. ան ալ «Տէյլի Մէյլ» կը կարդայ: Հետեւաբար կրցանք բաւական ժամանակ շարունակել մեր խօսակցութիւնը մինչեւ որ Էքրոյտն ու իր քարտուղարը ներս մտան. ճիշդ այդ վայրկեանին ծառան իմացուց թէ սեղանը պատրաստ է:

Ընթրիքին, ես նստած էի Տիկին Էքրոյտի եւ Օրիորդ Ֆլորայի միջեւ: Պլընթ՝ Տիկինին քովն էր, իսկ քարտուղարը հազարապետին ալ կողմը:

Մեր ճաշը շատ ալ հաճելի չանցաւ, Էքրոյտ մտադրաղ կ'երեւար եւ գրեթէ բան մը չկերաւ: Կը խօսէինք միայն Տիկին Էքրոյտը, քարտուղարն ու ես: Ֆլորան ազդուած էր հօրեղբօրը տխուր վիճակէն, իսկ հազարապետը սովորականին պէս լուռ էր:

Ընթրիքէն անմիջապէս յետոյ Էքրոյտ թեւս մտաւ եւ զիս առաջնորդեց իր աշխատանոցը

— Սուրճը առնելէ ետքը այլեւս մեզ չպիտի խանգարեն, ըսաւ ան. քարտուղարիս ըսած եմ որ այդ մասին ուշադրութիւն ընէ:

Առանց յայտնի ընելու հետեւեցայ իր շարժումներուն: Զսպուած յուզուած վիճակի մէջ էր: Քանի մը անգամ վեր, վար պտտեցաւ սենեակին մէջ ու երբ ծառան սուրճերը բերաւ, Էքրոյտ բազկաթոռին մէջ նետուեցաւ:

Հանգստաւէտ սենեակ մըն էր այդ աշխատանոցը. գրքի դարակներ շարուած էին պատերուն եզերքը. խոշոր ու կաշեպատ աթոռներ կային. պատուհանին մօտը կար թուղթերով լեցուն գրասեղան մը: Կլոր սեղանի մը վրայ կը տեսնուէին զանազան լրագիրներ ու ամսաթերթեր:

— Նորէն սկսաւ այն ցաւը զոր կ'ունենայի ամէն ճաշէ յետոյ, ըսաւ ան. սուրճը խմելով. սա դեղահատներէն տուր ինծի դարմանել...

Կ'ուզէր այն տպաւորութիւնը ձգել թէ բժշկական խորհրդակցութեան համար կանչած էր զիս. շատ զարմացայ, թէեւ ըստ այնմ կատարեցի իմ դերս:

— Մօտս ալ անցաւ. միայն բերած եմ արդէն...

Այդպէս, տուր նայիմ...

— Պայուսակս մէջն են, դուրսը՝ բակին մէջ...

Էքրոյտ կեցուց զիս.

— Զանձրոյթ մի առներ. Փարքըրը թող բերէ... Փարքըր, բժիշկին պայուսակը բեր...

— Շատ լաւ, պարոն.

Ծառան դուրս գնաց. խօսելու կը պատրաստուէի երբ Էքրոյտ անհամբեր շարժում մը ըրաւ.

— Ոչ տակաւին. սպասէ, չե՞ս տեսներ, այնքան ջղայնացած եմ որ չեմ կրնար ինքզինքս զսպել...

Ցայտնի էր իր գրգռութիւնը. մտահոգ էի. վտանգաւոր նախազգացումներ ունեցայ: Ինքն էր որ սկսաւ խօսիլ նորէն:

— Նայէ սա պատուհանը գոց է՞, ըսաւ:

Զարմացայ բայց պատուհանին քովը գացի. դուռի պէս բացուող տեսակներէն չէր ան, այլ շուռ տալով վեր քաշուող պատուհան մը: Թաւիշէ ծանր վարագոյրներ կախուած էին անոր առջեւ, բայց պատուհանին վերի մասը բաց էր:

Ծառան պայուսակս ներս բերաւ այդ վայրկեանին:

— Գոցեցի, բաց եւ աղէկ եկայ.

— Կղպանքն ալ անցուցի՞ր...

— Այո, այո, ի՞նչ է պատահեր Էքրոյտ...

Ծառան հեռացեր էր, այլապէս չը պիտի ընէի այդ հարցումը:

Էքրոյտ վայրկեան մը սպասեց ու յետոյ ըսաւ.

— Սարսափելի կացութեան մէջ եմ, Շէփըրտ. ձգէ այդ դեղահատները, գիտեմ ըսի [illegible] ծառան պատեհ էր... եկուր, հոս նստէ... դուռն ալ գո՞ց է...

— Այո, մարդ չիմանար, հոգ մի ըներ.

— Շէփըրտ, մարդ չի գիտեր թէ ինչ վիճակի մէջ եմ քսանըչորս ժամէ ի վեր. եթէ քարուքանդ եղած տուն կայ, ան ալ իմ տունս է... Բէլֆի խնդիրը բան մը չէ, այդ մասին չէ որ պիտի խօսինք այժմ... աւելի կարեւորը կայ... չեմ գիտեր ինչ պիտի ընեմ, ինչպէս մէջէն պիտի ելլեմ... եւ ընելիքս ալ շուտով որոշելու եմ.

— Ի՞նչ կայ...

Էքրոյտ լռեց քանի մը վայրկեան: Չէր ուզեր խօսիլ: Ցետոյ բերանը բացաւ եւ հարցումը զոր ըրաւ ինծի, շատ աւելի անսպասելի էր. ապշեցայ.

— Շէփըրտ, Էշլի Ֆէրըրսին վերջին հիւանդութեան ատեն, անոր բժիշկը դուն էիր, այնպէս չէ՞...

— Այո, ես էի...

Իր յաջորդ հարցումը աւելի դժուարութեամբ արտասանեց:

— Կասկածեցա՞ր երբեք, մտքէդ անցուցի՞ր թէ անիկա... թունաւորուած կրնար ըլլալ...

Պահ մը լռեցի. յետոյ որոշեցի պատասխանել: Ռօճըր Էքրոյտը՝ Քարոլայն մը չէր վերջապէս:

— Ճիշդը ըսելով այն ատեն որ եւ է կասկած չունէի, բայց անկէ ի վեր քրոջս շատախօսութիւնը կարգ մը մտածումներ արթնցուց մէջս... չեմ կրնար մտքէ հանել... բայց, սա ալ ըսեմ որ կարծիքս եւ է հիմ չունի...

— Թունաւորուած էր, ըսաւ Էքրոյտ.

— Որո՞ւ կողմէ, հարցուցի

— Կնոջը:

— Ո՞վ ըսաւ:

— Կինը...

— Ե՞րբ...

— Երէկ... Աստուած իմ, երէկ, բայց կարծես տասը տարի առաջ ըլլայ:

Չխօսեցայ. Էքրոյտ շարունակեց

— Գաղտնաբար քեզի կ'ըսեմ ասիկա. պէտք չէ իմանայ, Շէփըրտ. քու խորհուրդիդ պէտք ունիմ. մինակս չեմ կրնար տանիլ այս ծանր բեռը. ինչ պիտի ըլլայ, չեմ գիտեր ինչ պիտի ընեմ...

(Շար.)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Clacière 15 – 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

SAMEDI 30 ՆՈՅԵՄԲԵՐ ՇԱԲԱԹ 30 Novembre 1935

11 ՏԱՐԻ — 11e Année No. 2975 Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՕՐ ԽՕՍՔ

ՏԱՍՆԸՀԻՆԳ ՏԱՐԻ ԿԱՐՄԻՐ ԴՐՕՇԻ ՏԱԿ

Դեկտ. 2ին կը լրանայ Հայաստանի խորհրդային իշխանութեան 15ամեակը: Ժամանակաշրջան մը՝ հարուստ բազմաթիւ կարեւոր անցքերով:

«Հայաստանասէր»ներուն ձգելով այս 15ամեակին ասդմանգրութեան բաժինը, իսկ պատմութեան դատաստանին՝ անոր ներկայացուցած բարիքն ու չարիքը, փորձենք վերլուծել կարգ մը անժխտելի եւ ակներեւ իրողութիւններ:

Անարդարութիւն է ամէն բան սեւ տեսնել, կամ երեւոյթներն ու դէպքերը դատել 10–15 տարի առաջուան գիտելիքներով: Տասնըհինգամեակը դրական հետքեր ալ ձգած է, որոնց արձանագրութեան մէջ որ եւ է վարանում չունեցաւ մեր մամուլը, ամենօրեայ եւ պարբերական:

Եւ թող թոյլ տան անգամ մըն ալ յիշեցնել թէ, ոչ մէկ հոսանք եւ մամուլ այնքան կամք եւ նախանձախնդրութիւն ունեցան լրջօրէն հետեւելու, օրը օրին արձանագրելու Հայաստանի չարն ու բարին, որքան Դաշնակցութիւնն ու իր մամուլը: Մէջտեղն են թերթերու հաւաքածոները, եւ կարելի է դատել ծուռն ու շիտակը:

Առաջին բացասական եւ տխուր իրողութիւնը որ աչքի կը զարնէ 15ամեակին առթիւ, Երեւանի պետական – վարչական կշիռին անկումն է: Տկարացում ոչ միայն դուրսէն, այլ եւ ներսէն:

Կը թուի թէ Մոսկուա կամ Թիֆլիս եւ Բագու յատուկ ծրագիր մը մշակեր էին, տարուէ տարի թեւատելու եւ փետրաթափ վիճակի մը վերածելու համար Երեւանի խորհրդային իշխանութիւնը:

Ուրիշ ի՞նչպէս կը բացատրէք այն իրողութիւնը, որ մինչ հեղինակաւոր տարրեր կ'իշխեն Վրաստանի եւ Ազրպէյճանի մէջ, մեր մինուճար հայրենիքին ճակատագիրը յանձնուած է նշանաւոր ոչնչութիւններու:

Ասպարէզէն եւ Երեւանէն քշուած են նոյն իսկ այն ղեկավարները, որոնք հիմը դրին Հայաստանի խորհրդային իշխանութեան:

Ո՞ւր են Լուկաշինները, Սարգսները, Աշոտ Յովհաննիսեանները, Կարինեանները, Կոստանեանները, Մելիք – Յովսէփեանները, Կասեանները, Ս. Տէր Գաբրիէլեանները եւ մնացեալը, նոյն իսկ խրուշչեան Երզնկեանը, որոնք նոյնքան մոլեռանդօրէն լծուած էին սա տկլոր ժողովուրդն ու երկիրը կարմրցնելու, իսկական «պրոլետարիատ»ի վերածելու անփառունակ առաքելութեան:

Եւ ո՞վքեր են որ կ'իշխեն, այսօր, Երեւանի մէջ, անոնց աթոռներուն վրայ . . .

Տարիներ առաջ մարդիկ պարծանքով կը յիշէին թէ յանուն Անդրկովկասի Մոսկուայի մէջ նստած է Հայ մը, Ս. Տէր Գաբրիէլեան, իբրեւ առեւտրական կամ դիւանագիտական ներկայացուցիչ եւ հեղինակաւոր մարդ:

Մոսկուան եւ Անդրկովկասը այդ շնորհն ալ շատ տեսան «ազատ եւ հաւասարազօր» Հայաստանի համար, եւ այսօր Մոսկուայի մէջ կը փայլին Վրացիները:

Տարիներ առաջ, նոյնքան հպարտութեամբ կ'արձանագրուէր Հայաստանի ներկայացուցիչին տիրական մասնակցութիւնը Անդրկովկասի դաշնակցային կառավարութեան մէջ, իբրեւ հերթական նախագահ:

Այսօր ամն Մուսաբէգովի մականն է որ կը տիրապետէ Թիֆլիսի մէջ, հովանաւորութեամբ Վրաստանի:

Մինչեւ անգամ կուսակցական ղեկավարութեան տեսակէտով, երեք հանրապետութեանց մէջ Հայաստանը կը ներկայացնէ միջնակետել, զանցառելի դիրք մը, Անդրկովկասի Երկրային Կոմիտէին գլուխն անցած ըլլալով Վրացի մը, ամն Բերիա, իսկական Սթալինիկ:

Տակաւին չենք խօսիր բուն քաղաքական – դիւանագիտական ասպարէզի, օրինակ արտասահմանի դեսպանութեանց եւ հիւպատոսութեանց մասին, ուր նոյնքան տժգոյն է պատկերը: Իրողութիւն է որ այս ճակատին վրայ եւս հայ բոլշեւիկին կուտան «մասնագիտական» պաշտօն, բուն բառով՝ չինովնիկի դեր:

Մի պարծենաք թէ կարեւոր դեսպանութիւններ կը վարեն Կարախան (էնկիւրի) եւ Դաւիթեան: Թուսեր կամ ուրիշներ կան որ շատ աւելի ծանօթ են հայկական կեանքին, քան այս երկուքը:

Եւ յիշեցէք թէ հանգուցեալ Գապ Ալին ալ այսպիսի բարձր պաշտօններ կը շնորհէր Արթին փաշաներու, Նորատունկեաններու, Գուլպէնկեան փաշաներու, Միսաք էֆէնտիներու կամ Հալաճեաններու, եւ անոնք միջոցը կը գտնէին ծառայելու երկու «տէրանց», այսպէս կամ այնպէս:

Եւ խորհի՛լ թէ առնուազն կէս միլիոն տարագիրներ ունինք արտասահմանի մէջ, կարօտ՝ գոնէ բարոյական պաշտպանութեան:

Այստեղ ալ, հայ բոլշեւիկ – չինովնիկները ամէն բանէ առաջ աշխարհաքաղաքացի գործակալներ են, միշտ ի հաշիւ օտարին եւ մեծաւորին:

Երբ այսքան հարթ – հաւասար գետնի մը վերածեր են հայկական ղեկավարութիւնը, Երեւանէն մինչեւ Թիֆլիս եւ Մոսկուա ու մինչեւ արտասահման, դժուար չէ դատել եւ յանգիլ տրամաբանական եզրակացութեան:

Եւ ասոր համար է որ, մինչ Դաշնակցութիւնը թարգման հանդիսանալով Հայկական Արտասահմանի տենչերուն, պետական գործ կը պահանջէ Երեւանէն, կը պահանջէ առաւելագոյն օգուտը քաղել հաստատուած կարգուսարքէն, մարդիկ աչք ու ականջ փակած, կուտան մէկ պատասխան.— «Կրա՛կ տեղացէք» . . .

Ու մինչ Վրաստանն ու Ազրպէյճանը կը ծաղկին նոյն կարմիր դրօշին տակ, Հայաստանը կը տուժէ ընդվզեցուցիչ յարատեւութեամբ:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Պ. ԼԱՎԱԼ ՎՍՏԱՀՈՒԹԻՒՆ ՑԱՀԵՑԱՒ 120 ՁԱՅՆՈՎ

Ազգ. կազմակերպութեանց խնդիրը՝ երեքշաբթի

Ձախակողմեաններ չէին համաձայնած

Արմատականները վերջին պահուն բաժնուած ըլլալով ընկերվարական - համայնավար միացեալ ճակատէն, Պ. Լավալ յաջողեցաւ վստահութեան քուէ շահիլ հինգշաբթի օր, 225ի դէմ 345 ձայնով, ինչ որ կը նշանակէ 120 քուէի մեծամասնութիւն:

Ինչպէս գրած էինք երէկ, մեծ իրարանցում կը տիրէր երեսփ. ժողովի շրջապատին մէջ, ներսը թէ դուրսը: Ոստիկաններու եւ շրջուն պահակներու պատկառելի բազմութիւն մը կը հսկէր բարեկարգութեան: Կէս օրէն յետոյ անընդհատ անձրեւ կը տեղար, այնպէս որ բազմութիւնն ալ հետզհետէ նօսրացաւ: Ոստիկաններ եւ շրջուն պահակներ դիրք բռնած էին նաեւ քաղաքին զանազան կէտերուն վրայ, ի նախատեսութիւն ցոյցերու, բայց որ եւ է բան չեղաւ:

Երբ նիստը բացուեցաւ, վարչապետը պայքարի ազդանշանը տուաւ կարճ եւ ազդու յայտարարութեամբ մը.— «Կառավարութիւնը կը պահանջէ անմիջապէս ձեռնարկել իր ելմտական քաղաքականութեան վիճաբանութեան եւ յետաձգել ուրիշ ամէն հարցադրում»: Այս առթիւ աւելցուց.

— «Կառավարութիւնը չի խուսափիր որ եւ է վիճաբանութենէ կամ պատասխանատուութենէ: Որոշուած է ազգ. կազմակերպութեանց խնդիրը (Ծօվէնի տեղեկագիրը) վիճաբանութեան ենթարկել երեքշաբթի օր, ինչպէս եւ ելմտացոյցը, փոխն ի փոխ: Բոլոր ասպարէզներուն մէջ, ելմտական, ներքին, արտաքին, կառավարութիւնը պէտք ունի խորհրդարանին ամբողջ վստահութեան»:

Մինչ ժողովը կը քրթմնջէր եւ ձախակողմեան երեսփոխանները կը բողոքէին, Պ. Լավալ աղաղակեց.

— «Պարտք կը սեպեմ յայտարարել թէ՝ որ եւ է վիճաբանութենէ առաջ, կառավարութիւնը վստահութեան խնդիր կը յարուցանէ»: (Ծափեր՝ աջէն եւ կեդրոնէն, աղմուկներ՝ ձախակողմէն):

Ընկերվարականները եւ համայնավարները որոշած էին տապալել դահլիճը: Իրարու ետեւէ խօսք առին աջակողմեան երեսփոխաններ, կառավարութեան տեսակէտը պաշտպանելու համար: Լէօն Պլում բացազանչեց յանուն ընկերվարական խմբակցութեան.

— «Եթէ այսքան կ'աճապարէք, ինչո՞ւ այնքան ուշացուցիք երեսփ. ժողովին գումարումը: Ես վստահ եմ որ եթէ կարենայիք հրամանագիր օրէնքով մը պիտի հաստատէիք ելմտացոյցը»:

Պ. Լավալ, որ գիծեր կը քաշէր թուղթի մը վրայ, պատասխանեց բուռն թափով մը.

— Այդպէս ալ պիտի ընէի...

Այդ պատասխանը սաստկացուց ձախակողմեան հոսանքներու գայրոյթը եւ Լէօն Պլում յայտարարեց.

— Կ'արձանագրեմ այս խոստովանութեան ծանրութիւնը:

Մթնոլորտը այնքան պղտորած էր որ շատեր կը վախնային թէ դահլիճը պիտի իյնայ: Լէօն Պլում շարունակեց.

— «Կառավարութիւնը ի՞նչ ըրած է ապահովելու համար մեր ազատութեանց պաշտպանութիւնը: Բացէ ի բաց դաւադրութիւն մը կը սարքուի հանրապետական օրէնքներու դէմ: Կառավարութիւնը ի՞նչ ըրած է զանոնք պաշտպանելու համար խռովարար կազմակերպութեանց դէմ»:

Ցետոյ խօսքն ուղղելով արմատական երեսփոխաններուն, հարցուց.

— «Պիտի իյնա՞ք լարուած թակարդին մէջ: Պիտի նահանջէ՞ք փողոցային խռովութեանց եւ ահազանգողական խուճապներու այս կրկնակ ճնշումին առջեւ»:

Համայնավարներուն ներկայացուցիչն ալ ձայնակցեցաւ Պլումի: Արմատականներէն ճառախօսը բացատրեց թէ իրենք համաձայն են միայն կառավարութեան առաջարկած նախապատուութեան եւ ոչ թէ անոր վարած քաղաքականութեան: «Մենք չենք ուզեր կանխաւ կապել մեր ձեռքերը, կառավարութեան ելմտական եւ տնտեսական քաղաքականութեան մասին կարծիք յայտնելու համար: Մեր տեսակէտն այն է թէ ներկայ պարագաներուն մէջ երկրին շահերուն հակառակ է վիճաբանութեան ուրիշ որ եւ է եղանակ»:

Ուրիշ քանի մը ճառերէ վերջ, ձեռնարկուեցաւ քուէարկութեան, եւ կառավարութիւնը վստահութիւն ստացաւ 225ի դէմ 345 ձայնով: Աջակողմեան երեսփոխանները ծափերով ողջունեցին այս արդիւնքը: Եւ ժողովը անմիջապէս սկսաւ քննել կառավարութեան ելմտական քաղաքականութիւնը:

Ինչպէս ըսինք, այս յաջողութիւնը արդիւնք է ձախակողմեան խմբակցութեանց անհամաձայնութեան եւ մէկ ալ այն իրողութեան որ յարմար թեկնածու չունին նոր դահլիճ մը կազմելու համար:

Նոր փոթորիկ մը կը սպասուի երեքշաբթի օր, ազգայնական կազմակերպութեանց հարցին առթիւ: Այս առթիւ ալ յատուկ միջոցներ ձեռք պիտի առնուին, բարեկարգութիւնը պահպանելու համար: Կարգ մը թերթեր կը գրեն թէ կառավարութիւնը 10.000ի մօտ հեծելազօրք եւ չորս հետեւակազունդ բերել տուած էր չորեքշաբթի իրիկուն եւ հինգշաբթի առտու, Փարիզի եւ արուարձաններու մէջ եւ թէ հրշէջ կայանները եւ բոլոր զօրանոցները կազմ եւ պատրաստ կը սպասէին, որ եւ է պատահականութեան համար:

ՖՐԱՆՔԻՆ ԳԻՆԸ ԿՈՏՐԵ՞Լ ՊԻՏԻ ՑԱՆ

Անգլ. թերթի մը ելեւմտագիտական թղթակիցը կը գրէ.— Պ. Լավալի յաջողութիւնը մեծ գոհունակութիւն պատճառեց ելեւմտական շրջանակներու մէջ: Կը կարծուի որ եթէ վարչապետը նոյնքան դիւրութեամբ ազատի երեքշաբթի օրուան քաղաքական վիճաբանութիւններէն, կառավարութիւնը աւելի զօրացած ըլլալով, յանդուգն քայլ մը պիտի առնէ.— Արտակարգ ժողովի պիտի հրաւիրէ Երեսփ. ժողովը եւ Ծերակոյտը, շաբաթ օր մը, եւ անոնց պիտի ներկայացնէ Ֆրանքի արժեզրկման ծրագիր մը: Այդ կարգադրութեամբ, Ֆրանքը կորսնցնելով 12 — 13 առ հարիւր, հաւասար գծի վրայ պիտի պահուի այն օտար դրամներուն հետ որոնք ոսկեդրամի վրայ հիմնուած չեն:

(Շար.ը կարդալ Գ. էջ)

Կաթող. Նուիրակը անցագրի կը սպասէ

Երուսաղէմի մեր թղթակիցը կը գրէ Նոյեմբեր 22 թուակիրով —

Կաթող. նուիրակը դեռ կը մնայ Երուսաղէմ: Անցագրի դժուարութիւններու պատճառով յետաձգուած է Անթիլիաս ուղեւորութիւնը: Անցագրի դժուարութիւն կը յուցնէ Լիբանանի կառավարութիւնը: Դիմում կատարուեցաւ Պէյրութի ազգ. իշխանութեանց:

Գարեգին արք. ամէն օր հին ձեռագիրներ աչքէ կ'անցընէ, իսկ երեկոները կը խօսի Միաբանութեան անդամներուն:

ԵՕՐԿԻՈՍ Բ. ԿԸ ՍՊԱՌՆԱՅ ՁԳԵԼ ԵՐԹԱԼ

Հազիւ Աթէնք հասած, Եօրկիոս թագաւորը պաշարուած է բազմաթիւ դժուարութիւններով: Ներման խնդիրը չէ կարգադրուած, քանի որ դահլիճը մեծամասնութեամբ հակառակ է ընդհանուր ներման:

Թագաւորը ուզելով ընդդիմադիր կուսակցապետներու կարծիքն առնել, պալատ հրաւիրեց նախկին նախարարներ Փափանասթասիուն (հանրապետական), Սօֆուլիսը եւ Քաֆանտարիսը: Սօֆուլիս պատասխանեց թէ հիւանդ ըլլալով յուշագիր մը պիտի ղրկէ: Իսկ միւսները մերժեցին հրաւէրը:

*** ԱրէՆՓԷՆ կը հեռագրէ Նոյեմբեր 28 թուակիրով.— Կացութիւնը բարդացաւ մէկ օրէն միւսը: Զօր. Քոնտիլիս կը յամառի ընդդիմանալ ընդհ. ներման, մանաւանդ տարրերելով Վենիզէլոսի եւ ուրիշ երեւելիներու դէմ: Զօրավարը այսօր ազդարարեց թագաւորին թէ ընդհանուր ներումը պատճառ պիտի ըլլայ որ հրաժարին Զօր. Փափագոս, Զօր. Ռալլիս, ծովակալներ Էքոնոմու եւ Սաքէլլարիու եւ ուրիշ ականաւոր անձեր, որոնց միջամտութեան շնորհիւ վերահաստատուեցաւ միապետութիւնը: Թագաւորը առանց ազդուելու այս քողարկեալ սպառնալիքէն, յայտարարեց թէ վճռած է գործադրել ընդհ. ներումը, այլապէս պիտի ձգէ երթայ, եթէ զինուորականները փորձեն միջամտել իր գործերուն: Իր անկախութիւնը ապացուցանելու համար, թագաւորը նոր դահլիճին կազմութիւնը յանձնեց Պ. Կոստանդին Տէմերճիսի, նախագահ Միութեան եւ Յառաջդիմութեան կուսակցութեան: Նոր վարչապետը 61 տարեկան է, ուսուցչապետ՝ համալսարանին մէջ եւ նախապէս եղած է ծովային նախարար: Լաւատեղեակ աղբիւրէ կը հաղորդեն թէ Տէմերճիս արդէն լրացուցած է դահլիճին կազմութիւնը: Անկուսակցական դահլիճ մը կազմելով, թագաւորը կ'ուզէ գլուխ հանել ընդհ. ներման որոշումը եւ պատրաստութիւններ տեսնել նոր ընտրութեանց համար, մինչեւ յառաջիկայ յունուար, զօրացնելու համար իր դիրքը:

Հակավենիզէլոսեան տարրեր ցոյց մը սարքեցին Սինտագմայի հրապարակին վրայ, պալատին դիմաց, սակայն ոստիկանութիւնը արգիլեց:

*** Նախկին նախարար Միխալաքոփուլոս թագաւորին պալատը հրաւիրուած ըլլալով, յանձնարարեց գործադրել ընդհ. ներումը առանց կրճատումներու եւ լուծել խորհրդարանը: Կը հաւատան թէ նոր դահլիճը իրաւունք պիտի ունենայ հրամանագիր - օրէնքներ հրատարակելու:

*** Հինգշաբթի օր հոգեհանգիստ կատարուեցաւ 1922 նոյեմբեր 28ին գնդակահարուած հինգ նախարարներու եւ Զօր. Հաճի Անէսթիի համար: Ցոյցարիս մօտերս պիտի կատարէ հիմնարկէքը յիշատակարան - մատուռի մը, որ արուն դրամը ապահովուած է թերթի մը հանգանակութեան շնորհիւ:

Իտալիա պատրաստ է կանխիկ վճարել

Նոր եւ աւելի ծանր հարուած մը տալու համար Իտալիոյ ոսկեդրամի պահեստին, Ազգերու Դաշնակցութեան ելմտական մասնախումբը նոյեմբեր 28ին վճռեց որ պատժարկու պետութիւնները կանխիկ դրամ պահանջեն Իտալիոյ բոլոր գնումներուն համար: Մասնախումբը կը յանձնարարէ նաեւ մերժել որ եւ է առեւտրական վարկ մինչեւ իսկ 15 օրուան համար: Անգլիա, Ֆրանսա եւ Ճուէտ հաղորդեցին թէ իրենք արդէն այդպէս կը վարուին: Միւս կողմէ, տնտեսական պատիժներու յանձնախումբը որոշեց լուսաբանութիւններ պահանջել Արժանթինէն, Զիլիէն, Ուրուկուէյէն, Վենեզուէլլայէն, Փանամայէն, Զուիցերիայէն եւ ուրիշ պետութիւններէ, պատժական տնօրինութեանց գործադրութեան մասին:

Կը կարծուի թէ 18երու յանձնախումբին նիստը, որ յետաձգուած էր Պ. Լավալի առաջարկով, պիտի գումարուի դեկտեմբեր 9ին: Քարիւղի, ածուխի, երկաթի, բամպակի եւն. արտածումը արգիլելու համար արդէն իսկ հաւանութիւն յայտնած են Քանատա, Սպանիա, Արժանթին, Խ. Միութիւնը, Հոլանտա, Իրաք եւ Ֆինլանտա: Ուրիշ տեղեկութիւններ ալ կը հաստատեն թէ այդ նախանիւթերուն արգելքը ապահովուած է արդէն, ժողովէն առաջ:

Ֆրանսա միշտ ոսկի կը կորսնցնէ

Ֆրանսական Փրանքը նորէն տկարացաւ, իբրեւ հետեւանք Պանք տը Ֆրանսի շաբաթական տեղեկագրին, որ 1,364,000,000 Ֆրանքի կորուստ մը կը ցուցնէ ոսկիի պահեստին վրայ, մինչեւ նոյեմբեր 22: Այս շաբթու աւելի մեծ կորուստ մը կը սպասուի: Տեղեկագիրէն կ'երեւայ որ զեղչի գումարը աւելցած է 1,521,000,000 Ֆրանք: Ասոր վրայ աւելցնելով 30օրեայ փոխառութեանց գումարը, 237 միլիոն Ֆրանք, կը հետեւի թէ դրամատունը հարկադրուած է 1,758,000,000 Ֆրանք դնել հրապարակի տրամադրութեան տակ, այս նեղ օրերուն: Դրամատան ոսկի պահեստը այժմ կը հաշուէ 69,025,000,000 Ֆր.:

«Ուրախ լեր եւ զօրացիր»

Հիթլէրական իշխանութիւնը անցեալ տարի ստեղծեց կազմակերպութիւն մը, «զօրութիւն՝ ուրախութեամբ»: Առջի օր կազմակերպութեան երկրորդ տարեդարձը տօնուեցաւ: Այս առթիւ քարոզութեանց նախարարը բացատրեց թէ կազմակերպութեան շնորհիւ միլիոնաւոր բանուորներ եւ պաշտօնեաներ կրցած են արձակուրդի երթալ դէպի ծով եւ լեռ: Նոյնիսկ պտոյտներ կազմակերպուած են Ատլանտեանի վրայ: Կազմակերպութիւնը գնած է երկու շոգենաւեր, որոնք շարունակ պտոյտի կը տանին խումբ խումբ: Օգտուողներուն մեծ մասը ամսական հազիւ 100 մարք եկամուտ ունին: Յառաջիկային ուրիշ առաւելութիւններ ալ պիտի ընծայուին: Այսպէս, Պերլինցիները պիտի կրնան մէկ շաբաթ ծով երթալ 16 մարքով (100 Ֆրանք), ճամբորդութեան ծախքն ալ հաշուելով: Կազմակերպութեան մարզական բաժինը ունի երեք միլիոն անդամներ, որոնց 900,000ը կը հետեւին լողալու, 600,000ը մարմնակրթական վարժութեանց: Տրուած են նաեւ թատերական ներկայացումներ:

ԹՈՒՐՔԻԱ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ ՈՒ ՓՈՐՁԵՐՈՎ

ԵՐԿԱԹԵԱՅ ՑԱՆՑԸ

Թուրքիոյ մէջ, վերջերս տօնուեցաւ Հանրապետութեան 12րդ տարեդարձը:

Ուրեմն, տասներկու տարի է որ Թուրքիա կ'ապրի հանրապետական կեանք մը: Այդ ժամանակամիջոցը շատ չէ պետութեան մը համար: Բայց արժէքաւոր շրջան մըն է Թուրքիոյ համար, քանի որ այդ քիչ ժամանակամիջոցին մէջ բաւական բան կատարուեցաւ Աթաթիւրքի երկրին մէջ: Ճիշդ է որ մեծամասութիւնը իր լայն տեղն ունեցաւ հոն: Նաեւ ազմուկը, ձեւապաշտութիւնը, արուեստական թէ դեռ եւս անարմատ բարեփոխումները եւն.: Բայց, անկարելի է ժխտել որ ժամանակէն արագ ընթացաւ Թուրքիա, ու պետական, ընկերային, վարչական եւ տնտեսական մարզերու մէջ հաւասարապէս փոփոխութիւններու ենթարկուեցաւ:

Մենք, ամէն անգամ որ ձեռնարկ մը կատարուած է Թուրքիոյ մէջ, մեր կարելիութեանց չափով ջանացած ենք պարզել գործը, բացասականն ու դրականը ցոյց տալով միասնաբար:

Հիմա, որ 12 տարուան շրջան մըն է բոլորուած, կ'ուզենք առանձին, բայց իրենց ընդհանուր գիծերուն մէջ մատնանշել այն բոլորը ինչ որ կատարեցին նոր Թուրքիոյ վարիչները՝ այդ ժամանակաշրջանի ընթացքին:

Սկսինք երկաթուղիներէն:

Կամ՝ ինչպէս Ըսմէթ կը բանաձեւէր տասէն օրէն,— «երկաթեայ ցանցէն»:

Թուրքիա բառը համազօր էր իրաւու անհաղորդ քաղաքներու եւ գիւղերու հաւաքոյթի մը: Մեղմէ չառնւր ծնած ու ապրած են հոն, ու ծանօթ են այս իրողութեան:

Ըսմէթի զաւիրներն առաջին գործն եղաւ երկրին մէջ ստեղծել արագ հաղորդակցութիւն մը, Անշուշտ, չափազանց յանդուգն ծրագիր մըն էր ասիկա: Կը կարօտէր ժամանակի, բայց մանաւանդ դրամի: Ցանդուգն որովհետեւ Ըսմէթ եւ իր համախոհները կ'ուզէին երկաթուղիները չինել թուրք դրամով: Այդ օրերուն, երկիրը, դեռ նոր դուրս եկած երկարատեւ պատերազմներէ, սպառած էր ամբողջովին: Տնտեսութիւնը խանգարուած, նիւթականը՝ վատթար, ժողովուրդը կիսաքաղց: Այդ էր պատճառը, որ Ըսմէթի ծրագիրը հանդիպեցաւ բուռն ընդդիմութեան: Սկզբունքով ոչ ոք դէմ էր: Չկար Թուրք մը որ չգնահատէր զայն: Բայց, ինչքան ուժեղ էր ցանկութիւնը, նոյնքան ուժգին էր վարանումը: Ու մէջտեղ գրուած էին երկու տեսակէտներ:

Առաջին.— Սերունդ մը առանձին՝ անկարող է իր ուսերուն վրայ կրել այդքան ծանր բեռ մը: Անատոլուն, որ արիւնաքամ է, գրեթէ սոված, մերկ, փլատակ, առակ չէ վերցնելու, իր կռնակին վրայ, այդքան ծանր ցանց մը: Շինենք աստիճանաբար:

Երկրորդ.— Մենք այս վիճակին մատնուեցանք՝ ցանց չունենալով: Վկայ՝ վերջին պատերազմը: Սահմանէ սահման հեռաւորութիւնները պէտք է իջեցնել իրենց նուազագոյնին: Պատերազմի մը պարագային պէտք պիտի ունենանք արագ շարժումներու: Յաղթութեան պարագային՝ արագ փոխադրութեանց, զարկ տալու համար տնտեսութեան:

Անշուշտ, այս երկու տեսակէտներն ալ հիմնաւոր էին: Ու երկուքն ալ ունէին իրենց կողմնակիցները:

Ըսմէթ, սակայն, որ միշտ գիտցած է իր կամքը արժեցնել, ընթացք տըւաւ իր ծրագրին, խեղդելով կամ մոռցնելով առարկութիւնները: Ու գիծերը սկսան:

1924էն 1935՝ տասնըմէկ տարուան գործ է: Բայց որքան փոխակերպուած է Թուրքիոյ ներքին հաղորդակցութիւնը:

1924ին Թուրքիոյ մէջ կային երկու տեսակ երկաթուղիներ: Մէկը՝ այն, զոր պետութիւնը կը բանեցնէր: Միւսը՝ այն, զոր օտար ընկերութիւններ կը բանեցնէին:

Պետութիւնը կը բանեցնէր 1734 քիլոմեթր երկաթուղի, իսկ օտար ընկերութիւնները՝ 2352 քիլոմեթր: Ուրեմն, 1924ին Թուրքիոյ երկաթուղիներուն գումարն էր 4086 քիլոմեթր: Այս թիւը մինչեւ 1932 ունեցաւ մեծ բարձրացում մը: Շինուեցան նոր գիծեր: Իսկ օտար ընկերութեանց բանեցուցած գիծերէն մեծ մաս մը գնեց պետութիւնը: Այսպէս, պետութեան պատկանող գիծերուն գումարը հասաւ 3600 քիլոմեթրի՝ 1932ին: Իսկ ընկերութեանց կողմէ աշխատցուած գիծերունը՝ 2282 քիլոմեթրի իջած էր: Գումար՝ 5882 քիլոմեթր: 1932էն յետոյ այս գումարը կրկին բարձրացում ունեցաւ եւ հասաւ մինչեւ 6200 քիլոմեթրի: Ալի Չէթին Քայա, որ վերջին տարիներուն, հանրօգուտ շինութեանց գործավար եղաւ, եկաւ իր խանութեան՝ գլխաւոր առաջադրութեամբ մը,— ցանցի ծրագիրը աւելի արագօրէն լրացնել եւ օտար ընկերութեանց ենթակայ գիծերը յաջորդաբար պետութեան սեփականութիւնը դարձնել:

Այժմ, իբրեւ այդպիսին կը մնան՝ Պոլսէն Խարիճէ, Իզմիրէն Աքհիսար եւ Իզմիրէն Սպարթա գիծերը, առանց հաշուելու Հալէպէն Մարտին մեկնող գիծը, որ կը քերէ Թուրքիոյ հարաւային սահմանագիծը: Մնացեալ բոլոր գիծերը կը պատկանին պետութեան:

Այսպէս, ուրեմն, 11 տարուան ընթացքին Թուրքիոյ մէջ ստեղծուեցաւ, եթէ ոչ շատ խիտ, բայց գոնէ լաւ ցանց մը: Այսօր, Աթաթիւրքի երկիրը հաստատած է ներքին հաղորդակցութեան արագ միջոց մը, ու իր հեռակայ սահմանները կապած իրարու: Սեւ ծովը միացած է Միջերկրականին, եւ Արքիպեղագոսը՝ Կովկասին: Արդէնօք աւելի որոշ ըլլալ, մօտիկէն մէջ, այս ցանցին պատկերը, առանձին առանձին յիշենք գիծերը:

Պանտրմա - Պալըքէսիր - Մանիսա - Իզմիր գիծը, որ Մարմարայի եզերքէն կը մեկնի, Փոքր Ասիոյ ծովեզերեայ մասին վրայէն կ'անցնի ու կ'իջնէ Արքիպեղագոս, կազմելով անկանոն շրջանակ մը: Երկրորդ գիծ մը կը մեկնի Իզմիրէն, կ'անցնի Գիլէճիքէն, Էսկիշէհիրէն եւ Քէօթահիայի մօտ կը բաժնուի երկուքի, մէկը կ'երթայ կը միանայ Պալըքէսիրէն անցնող Պանտրմա - Իզմիր գիծին, իսկ միւսը՝ կ'իջնէ Աֆիոնի, Սպարթա: Նոյն գիծը, սակայն, Էսկիշէհիրէն կ'երկարի դէպի միջին Անատոլու, կը հասնի Էնկիւրի եւ կ'երթայ Կեսարիա: Էնկիւրիէն քիչ անդին պայն կը կորէ ուրիշ գիծ մը որ նոր շինուեցաւ եւ կու գայ Զօնկուլտաք - Էրէյլիէն (Սեւ ծովու ափ) անցնելով Զանկըրիէն: Այս վերջին գիծը կը շարունակուի իբրեւ այն գիծը զոր քիչ առաջ մատնանշեցինք եւ որ դէպի Կեսարիա կ'երթայ: Սեւ ծովու ափէն, Սամսոնէն կը մեկնի ուրիշ գիծ մըն ալ, կ'անցնի Ամասիայէն, կը հասնի Սեբաստիա, անկէ՝ Կեսարիա եւ Էնկիւրիէն Կեսարիա իջնող գիծին միացած՝ կը կազմուի այն գիծը որ կ'իջնէ մինչեւ Ատանա: Ատանա կու գայ նաեւ Պոլիս - Իզմիրէն մեկնող գիծ մը, որուն Աք Հիսարի մէջ կը միանայ Իզմիր - Մանիսայէն մեկնող ուրիշ գիծ մը: Իսկ Աքհիսարի եւ Քէօթահիոյ միջեւ կայ զարձեալ երկաթուղական կապ մը: Ցիշենք նաեւ Իզմիր - Այտըն - Սպարթա գիծը: Միջին Անատոլուէն երթալով հայկական նահանգները, կը գտնենք երկու նոր գիծեր, որոնք դեռ կը շարունակուին: Առաջինն է Սեբաստիա — Կարին գիծը, որ երկու կողմերէն կը շինուի եւ որ կ'երթայ միանալու Կարսին: Երկրորդը՝ Ատանա - Ճէպէլիպէրէքէթ — Մալաթիա — Էլազիզ գիծը որ կը հասնի մինչեւ Երկանի (Արղնի), Տիարպէքիր ու պիտի իջնէ Մարտին, ուր կու գայ նաեւ, ինչպէս վերը ըսինք, Թուրքիոյ հարաւային սահմանը քերող երկաթուղագիծը: Կը թուի թէ, ցանցի հիմնական ծրագիրը պիտի ամբողջանայ, երբ Մարտինէն Սղերդ — Վան, իսկ Տիգրանակերտէն Մուշ — Կարին գիծեր հաստատուին: Իսկ Վան հասնող գիծը թերեւս երկրորդ ճիւղ մը ձեւով պանի մինչեւ Կարս:

Կը տեսնուի, ուրեմն, որ Թուրքիա գիծերու շինութեան տեսակէտէն շատ արագ շարժած է 12 տարուան ընթացքին: Հանրապետութիւնը զայն օժտած է ցանցով մը: Եթէ առնենք Թուրքիոյ քարտէսը ձեր առջեւ ու այն ձեւով ինչ ձեւով որ յիշեցինք՝ կարմիր գիծեր քաշէք, պիտի նկատէք որ Թուրքիան երկաթուղիով շրջանակներու է բաժնուած: Իզմիր - Քէօթահիա - Իզմիր (որուն մէջ երկու փոքր շրջանակներ կան): Իզմիր - Պալըքէսիր — Աքհիսար — Իզմիր: Իզմիր — Աքհիսար — Սպարթա — Իզմիր: Իզմիր — Էսկիշէհիր — Էնկիւրի — Զանկըրի — Էրէյլի: Էրէյլի — Կեսարիա — Սեբաստիա — Սամսոն: Աքհիսար — Էսքիշէհիր — Էնկիւրի— Կեսարիա — Նիյտէ — Գոնիա: Սամսոն — Սեբաստիա — Կարին — Կարս: Կարին — Սեբաստիա — Կեսարիա — Ատանա — Մալաթիա — Տիգրանակերտ: Կարս — Կարին — Տիգրանակերտ (հաւանական): Ճ. Պէրէճէք — Մալաթիա — Երկանի — Մարտին:

Այս գիծերէն զատ, Թրակիոյ մէջ կայ Պոլիս — Էտիրնէ գիծը:

Թուրքիոյ երկաթեայ այս ցանցը Ըսմէթ կը նկատէ յաղթանակ մը:

Ան բսած է.— «Երկաթուղիները սարքուած էինք մեր դրամներովը չինել, բրինք»:

Եւ, «Երկաթուղիի յաղթանակը Թուրք բանուորին, Թուրք երկրաչափին եւ Թուրք դրամագլուխին յաղթանակն է»:

Եթէ նկատի ունենանք այն դժուարութիւնները, զորս ունէր Թուրքիան, իրապէս յաղթանակ մըն է Թուրք երկաթուղին: Բայց, մեզի համար գաղտնիք կը մնայ թէ՝ առաջին՝ ո՞վ է յղացողը այդ ծրագրին (Էնկիւրի՞ն թէ Մոսկուան), եւ Մոսկուան նիւթական ի՞նչ բաժին ունեցած է անոր մէջ: Կարելի չէ ժխտել, անշուշտ, որ Էնկիւրի կորովի եւ յանդգնութեան մեծ բաժին մը դրաւ հոն, եւ, իբրեւ արդիւնք, երկիրը ստացաւ այն, ինչ որ Սուլթաններու օրով դեռ հարիւր տարի չէր կրնար ստանալ: Մանաւանդ որ ոչ միայն բոլոր նոր գիծերը պետութեան սեփականութիւնն են, այլեւ օտարներու պատկանածներն իսկ կը գնուին հետզհետէ:

Դժբախտաբար, ի ձեռին չունինք ճշգրիտ ցուցակ մը որ մեզի ցոյց տար թէ երկաթուղիները ինչ կ'արժեն երկրին՝ իրենց աշխատանքին մէջ: Թերթերը քանի մը հեղ գրեցին, օրինակ նոր շինուած գիծերու պարագայ եղեծեւեկի մասին: Կ'երեւի, այդ առմայի վայրերուն մէջ, Թուրքիա ըստիպուած պիտի ըլլայ տարեկան որոշ գումարներ ստորել՝ երկաթուղիի երթեւեկը պահելու համար: Բայց, որովհետեւ անոնց կառուցումին գլ — խաւոր նպատակը զինուորական - պատերազմական էր, ապա ուրեմն այդ յարատեւ ծախքը իր արդարացումը կը գտնէ:

Գիծերը կը ծառայեն նաեւ տնտեսական նպատակներու: Թուրքիոյ մէջ նահանգներէն մէկը կրնար իր ցորենները, առատութեան պատճառաւ, փտեցնել, իսկ ուրիշ կուսակալութիւն մը քաղցէն տառապիլ: Հում նիւթեր եւ ստորերկրային հարստութիւններ կը մնային անշահագործելի: Երկաթուղիները, անշուշտ, պիտի բարեփոխեն այս վիճակը: Էլազիզի գիծը, որ անցեալ տարի բացուեցաւ, արեւելեան նահանգներու համար կենսական պահանջ մըն էր: Նոյն տարին մինչեւ Երկանի: Հոդ, ինչպէս ծանօթ է, պղինձի հանք մը սկսած են շահագործել: Իսկ այդ շահագործումը առանց երկաթուղագծի անկարելի էր, անշուշտ: Նոյն գիծը հասաւ, ահա, Տիգրանակերտ: Աֆիոնի գիծը նոր միացաւ Սպարթայէն: Նոյնպէս՝ Ֆիլոսը՝ Էրէյլիէն:

Այս գիծերէն ոմանք «փոխառութեանց» արդիւնք են: Կարին - Սեբաստիա գիծին համար եւս կը ձեռնարկուի, մօտերս, փոխառութեան մը, 7 առ հարիւր տոկոսով: Փոխառութեան առաջին մասը, որ երկու միլիոն ոսկիէ կը բաղկանայ, կարճ ատենուան մէջ լրացաւ: Երկրորդ մասը, դեկտեմբերին, անշուշտ նոյնքան «բնդունելութիւն» պիտի գտնէր:

Մենք գիտենք սակայն, թէ Թուրքիոյ մէջ այդ «փոխառութիւններն» ինչ ձեւով կը կատարուին: Ու ոք կրնայ խուսափիլ անկէ: Օտար դրամատուներն իսկ ստիպուած են մեծ բաժիններ վերցնել:

Ի՞նչ անմիջական առաւելութիւններ կրնան ունենալ այս գիծերը:

Առաջին,— ծովափնեայ կեանքը հաղորդակից կ'ըլլան երկրի խորերու կեանքին: Երկաթուղին զուգահեռական հոսանք մըն է, որ միտք ու մշակոյթ կը փոխադրէ:

Երկրորդ, երկրին բնական հարստութիւնները արժէք կը ստանան: Ընդամենը տնտեսական ծրագիրը առանց երկաթուղիի անիմաստ կը դառնար:

Երրորդ, երկրին մէջ կը սկսի առեւտրական - երկաթական կեանքի նոր թափ մը, կապը դիւրանալով երկրին մէջ:

Չորրորդ, կապը կը դիւրանայ նաեւ ուրիշ երկիրներու հետ: Օրինակ՝ Սեբաստիա - Կարին գիծը կ'ապահովէ Իրանի թրանզիթը: Իսկ առիկա պզտիկ նպաստ մըն չէ երկրին համար:

Իսկ առանք նպաստներ են, որոնք մեծ դեր կրնան կատարել երկրին բարգաւաճման տեսակէտէն, ձեւափոխելով Թուրքիոյ թէ «ֆիզիքականը» եւ թէ մտաւոր ու տնտեսական վիճակը:

Անցնինք, այժմ, Հանրապետութեան այլ ձեռնարկներուն:

Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

ՕՐՈՒԱՆ ՀՈԳԵՐԸ

ԱՐՀԵՍՏԱՒՈՐՆԵՐՈՒ ինքնութեան թուղթի մասին

—•—

11 օգոստ. 1922ի օրէնքը կ'արգիլէ իբրեւ պաշտօնեայ կամ բանուոր գործածել ո եւ է օտարական, եթէ աշխատաւորի ինքնութեան թուղթ չունի:

10 օգոստ. 1932ի օրէնքին համաձայն կառավարութիւնը կրնայ որոշել օտար աշխատաւորներու համեմատութիւնը զանազան տեսակ առեւտրական եւ ճարտարարուեստական ձեռնարկներու մէջ:

Եւ վերջապէս 6 փետր. 1935ի օրէնքը ճշդեց բոլոր այն պայմանները, զորս պէտք է լրացնել ձեռք ձգելու համար աշխատաւորի ինքնութեան թուղթը:

Այս երեք օրէնքները հրատարակուեցան պաշտպանելու համար Ֆրանսացի աշխատաւորները օտար աշխատաւորներու դէմ:

Սակայն բոլոր այն օտարները որոնք չյաջողեցան ո եւ է պատճառով ուրիշներու քով աշխատելու արտօնութիւն ստանալ, սկսան աշխատիլ իրենց հաշւոյն, իբրեւ արհեստաւոր եւ կամ «փասօնիէ»:

Կառավարութիւնը նկատեց որ այս կարգի աշխատաւորները տեսակ մը մրցակցութիւն կը ստեղծեն եւ կը վնասեն Ֆրանսացի աշխատաւորներուն:

Ահա այս մրցումը արգիլելու համար է որ 8 օգոստ. 1935ի օրէնքով հաստատեց քանի մը տրամադրութիւններ: Պարզենք անոր գլխաւոր գիծերը.—

Նախ ճշդենք թէ այս վերջին օրէնքին ենթակայ են միայն այն արհեստաւորները որոնք կ'աշխատին իրենց տան մէջ եւ կամ դուրսը, կը ծախեն գլխաւորաբար իրենց անձնական աշխատանքին արդիւնքն եղող ապրանքները, ունին իբրեւ օգնական իրենց կինը, հայրը, իրենց զաւակները, թոռները եւ յետոյ աշկերտ մը, պայմանաւ որ այս վերջինը 18 տարեկանէն վար ըլլայ եւ աշխատի կանոնաւոր աշկերտական պայմանագրութեան մը համաձայն.— Այս դասակարգին պատկանող արհեստաւորներ կը վճարեն իրենց տուրքը աշխատաւորներու նման (պաշտօնեայ կամ բանուոր), այսինքն իրենց տարեկան շահած դրամին համեմատ, զեղչելով իրենց տնական ծախքերու գումարը:

8 օգոստ. 1935ի օրէնքին երկրորդ յօդուածին համաձայն, վերոյիշեալ պայմաններու մէջ գտնուող օտար արհեստաւորները ստիպուած են ունենալ «արհեստաւոր» (artisan) մակագրութեամբ ինքնութեան թուղթ մը, որպէսզի կարենան շարունակել իրենց արհեստը: Այս մասնաւոր ինքնութեան թուղթը պիտի նկատուի իբրեւ աշխատաւորի ինքնութեան թուղթ մը եւ ենթակայ պիտի ըլլայ այս վերջինին վերաբերեալ երեք օրէնքներուն զօրս յիշեցինք արդէն:

Արհեստաւոր մակագրութեամբ ինքնութեան թուղթեր արուելու պարագային, խորհրդակցութեան պիտի կանչուին կարգ մը արհեստաւորական մարմիններ:

Կառավարութիւնը իրաւունք ունի որոշելու թէ առեւտրական եւ կամ ճարտարարուեստական տուներն պիտի կրնան միայն հարիւրին առչափ համեմատութեամբ օտար արհեստաւորներու գործ հայթայթել:

Ան իրաւասութիւն ունի նաեւ որոշելու տրուելիք մասնաւոր ինքնութեան թուղթերու քանակը, համաձայն իւրաքանչիւր արհեստի եւ մի ջավայրի:

Բոլոր այն արհեստաւորները կամ «փաթրօն»ները որոնք չեն յարգեր մեր պարզած օրէնքին տրամադրութիւնները, պիտի ենթարկուին որոշ պատիժներու:

Աշխատանքի նախարարութիւնը իր 17 հոկտեմբեր 1935ի զեկոյցով կը տեղեկացնէ թէ արհեստաւորի մասնաւոր ինքնութեան թուղթի վերաբերեալ խնդրագիրներու ստացման համար պէտք եղած առաջին հրահանգները տրուած են նահանգապետներուն:

Միեւնոյն զեկոյցը կ'իմացնէ թէ վերոյիշեալ դասակարգին պատկանող օտար արհեստաւորները ստիպուած են անձամբ ներկայանալ, որոշ թուականէ մը սկսեալ, իրենց բնակավայրի ոստիկանական տեսչութեան եւ կամ քաղաքապետութեան, յանձնելու համար իրենց խնդրագիրը որ պէտք է գրուի դրոշմաւոր թուղթի վրայ:

Խնդրագիրներու ներկայացման թըղտակը պիտի որոշուի նախարարութեան կողմէ ոստիկանական տեսչութեան դրկուելիք ուրիշ աղդի մը միջոցաւ:

Խնդրագրին պէտք է միացնել կանոնաւորապէս լեցուած հարցարան մը որ պիտի տրուի ոստիկանութեան եւ կամ քաղաքապետութեան կողմէ:

Խնդրագիրը ստորագրողը պէտք է ճշգրիտ տեղեկութիւններ տայ հետեւեալ կէտերու մասին.— 1. Իր Ֆրանսա մտնելուն թուականը, 2. Իր իբրեւ արհեստաւոր աշխատելուն թըւականը եւ աշխատութեան տեղը. 3. Առաջ կատարած աշխատանքներու բընոյթը եւ մինչեւ երբ արհեստաւոր, պաշտօնեայ եւ կամ բանուոր աշխատեցաւ. 4. Իրեն հետ աշխատողներու թիւը, զանազանելով մէկ կողմէն իր ընտանիքին անդամները, եւ միւս կողմէն ընկերը (compagnon) եւ աշկերտը (apprenti):

Ամէն տեսակ փաստերով պէտք է ապացուցանել տրուած պատասխաններուն վաւերականութիւնը (նամակներ, ապսպրանքի թուղթեր, վարձակալութեան պայմանագրութիւններ, տուրքերու թուղթեր):

Անհրաժեշտ է վերջին տարուան տուրքի թուղթը ամէն պարագայի տակ միացնել խնդրագրին:

Խնդրագիրը ստորագրողը իրաւունք ունի հաղորդելու ամէն տեսակ թուղթ որ կրնայ նպաստել իր արհեստաւորի ինքնութեան թուղթը ապահովելու եւ արագօրէն տրուելու, (ի նպաստ Ֆրանսայի կատարած ծառայութիւնները, ընդհանուր պատերազմի ընթացքին, Ֆրանսական եւ կամ դաշնակից բանակներուն մէջ մատուցած զինուորական ծառայութեան ցանկը):

Այս կարեւոր ծանօթութիւնները տալէ յետոյ, կը հրաւիրենք մեր ընթերցողները դիմել ուղղակի իրենց ոստիկանատան եւ կամ քաղաքապետութեան (դաւառի մէջ), աւելի մանրամասն տեղեկութիւններ ստանալու համար կատարուելիք ձեւակերպութեանց մասին:

ԻՆՔՆՈՒԹԵԱՆ ԹՈՒՂԹԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

Այս առթիւ քանի մը խօսք ալ ինքնութեան թուղթերու մասին:

Նոր օրէնքի մը համաձայն, ինքնութեան թուղթերը պիտի նորոգուին 3 տարին անգամ մը եւ զայն նորոգելու կամ ստանալու համար պէտք է վճարել 220 ֆրանք:

Այս գումարը պիտի զեղչուի 35, 29, 75 եւ կամ 5.25 ֆրանքի՝ այն օտարականներուն համար որոնք մէկ կամ աւելի Ֆրանսացի զաւակներ ունին, եւ կ'ուսանին Ֆրանսայի մէջ եւ կամ աշխատաւոր դասակարգի կը պատկանին: Իսկ որ եւ է վճարումէ զերծ կը մնան այն օտարականները, որոնք իբրեւ կամաւոր ծառայած են Ֆրանսական բանակին մէջ պատերազմի ընթացքին եւ կամ օտար լեգէոնի նախկին ռազմիկներ են: Այս վերջիններուն համար օրէնքը կը պահանջէ որոշ քանի մը պայմաններ:

Գ. ՑԱԿՈԲԵԱՆ

ԶՐՈՅՑ
Ֆրանց Վերֆէլի հետ
(«ՄՈՒՍԱ ԼԵՌ»Ի ՀԵՂԻՆԱԿԸ)

—•—

Սրէկ հաղորդած էինք թէ Նոյ. 12ին Նիւ Եորք հասած է Ֆրանց Վերֆէլ, հեղինակը Մուսա Լեռան Քառասուն Օրերը գրքին: «Հայրենիք»էն կը քաղենք հետեւեալ տեղեկութիւնները, իր ժամանման առթիւ.—

Նաւէն դուրս ելլելուն՝ ներկայացանք իրեն եւ ձեռքի ջերմ սեղմումով բարի գալուստ մաղթեցինք: Օր. Վարդուհի Շիրվանեան գեղեցիկ ծաղկեփունջ մը ներկայացուց Տիկին Վերֆէլին՝ ամերիկահայ նոր սերունդին կողմէ: Տիկին Վերֆէլ խորապէս ըզգածուած՝ շնորհակալութիւններ յայտնեց եւ մեր շնորհալի Օր. Վարդուհին նոյնքան յուզուած բնական եւ անկեղծ ըհէտով մը պատասխանեց:

— Օ՜, մենք Հայերս պարտաւոր ենք ձեզ յայտնել երախտագիտութիւնը այն մեծ գործին համար, որ դուք կատարեցիք...

Ընկեր Զ. Մաթիկեան յանուն Փրէս Բիւրոյի բարի գալուստ մաղթեց Տէր եւ Տիկ. Վերֆէլին եւ ջերմօրէն սեղմելով ձեռքերը ըսաւ.

—Շատ ուրախ ենք, որ ձեզ մեր մէջ ունենալու հաճոյքը կը վայելենք եւ Հայկական Փրէս Բիւրոյի կողմէն առիթը կ'ունենանք անձնապէս յայտնելու մեր գնահատութիւնն ու խորին շնորհակալութիւնը: Մեր ժողովուրդը իր ազատագրական շարժումի ընթացքին ունեցած է շատ հոյակապ բաբելամներ, որոնք ջանացած են ընել իրենց կարելին մեզ օգնելու համար, սակայն դուք կատարեցիք գործ մը, որ փառաբանելի է կատարուած բոլոր աշխատանքներուն եւ սահմանուած է պատմական մնալու: Ահա թէ ինչո՛ւ ամբողջ հայ ժողովուրդը կը սիրէ ձեզ ...

Գ. Վերֆէլ, ծայր աստիճան համեստ եւ համակրելի անձնաւորութիւն մը, կրկին սեղմելով ընկերոջ ձեռքը պատասխանեց յուզուած.

— Հայ ժողովուրդը շատ աւելին արժանի է եւ ես ծանօթանալով անոր կատարած հերոսական դէպքերուն ու փառաւոր պատմութեան՝ կատարեցի միայն իմ մարդկային պարտականութիւնս եւ պիտի շարունակեմ կատարել: Դեռ քանի մը շաբաթ առաջ Վիէննայի մէջ տուի դասախօսութիւն մը՝ նուիրուած Աստուածաշունչի հայերէն թարգմանութեան 1500ամեակին:

Ընկ. Զ. Մաթիկեան հարցուց.

— Որքա՞ն ատեն պիտի մնաք Ամերիկա:

— Մօտ երեք ամիս: Ներկայ պիտի ըլլամ իմ մէկ թատերախաղի առաջին ներկայացման եւ պիտի ջանամ գործերս կարգադրել:

— Կը կարծէ՞ք որ կարելի պիտի ըլլայ «Մուսա Տաղը» շարժապատկերի վերածել:

— Իմ ալ ջերմ փափաքն է այդ գործը տեսնել ֆիլմի վրայ, բայց ... Թուրքերը շատ կը հակառակին եւ պատճառներ ունին: Ես ալ քանի հոն եմ՝ այդ ուղղութեամբ եւս պիտի աշխատիմ...

Տոքթ. Արզարեան եւս ունեցաւ երկար տեսակցութիւն, որմէ յետոյ Գ. Վերֆէլ եկաւ հիւրանոց եւ հոն սպասող բոլոր Հայերու ձեռքերը սեղմելով բաժնուեցաւ:

«Նիւ Եորք Հէրըլտ Թրիպիւն» իր նոյեմբեր 13ի թիւով կը նկարագրէ Ֆրանց Վերֆէլի եւ Տիկ. Վերֆէլի ժամանումը Նիւ Եորք, գլխաւորաբար ներկայ ըլլալու իր Աստուածաշունչային խաղին՝ «Խոստումի ճանապարհ»ին առաջին ներկայացման: Մեծանուն բանաստեղծն ու թատերագիրը առաջին անգամն է որ կու գայ Ամերիկա: Նաւին վրայ Գ. Վերֆէլ դիմաւորած են գրական, լրագրական եւ հանրային դէմքեր:

Ի մեծ դժգոհութիւն նիւթապաշտ իրեն օժանդակողներուն, Ֆրանց Վերֆէլ իր խօսակիցներուն յայտարարած է թէ «Խոստումի ճանապարհ»ը թատերախաղը բնաւ յարմար չէ շարժանկարի վերածուելու: Ան բսած է.— «Դիւցազներգական վէպը միայն վիպարաստղրանքն է ճշմարտութեան: Ո՛չ, ո՛չ, ո՛չ, «Խոստումի ճանապարհ»ը չէ եւ երբեք յարմարելի չէ շարժանկարներու: Թող ապրի ան կամ մեռնի ուղղակի իբր խաղ: Ս. Գրքէ այս «Խոստումի ճանապարհ»ը ինծի համար մեծագոյն գործն է:

Դուք չէք կրնար ապրած ըլլալ այս պիսի խաղի մը առաջին ներկայացում մը տեսնելու, առանց քիչ մը դիւրազգածութեան: Նորէն կ'ըսեմ, անկարելի դրամական առաջարկներէ, անկարելի շարժանկարի համար չէ: Ճշմարիտ բանաստեղծութիւնն աւելի իրական է քան իրականութիւնը: Իմ ըմբռնումով «Խոստումի ճանապարհ»ը Աստուածաշունչն առած է իբր ապրիլ բարեկամութեան եւ հանդուրժողութեան, որոնք պէտք է թերուին այսօր հանրութեան առջեւ:

Հեթանոսութեան այս դարուն՝ ինչ որ ջանացած եմ ընել՝ երեւան բերել է ճշմարտութեան, հանդուրժողութեան, սիրոյ եւ ամէն միջնցաւ այն մշակոյթին որ կայ Աստուածաշունչին մէջ: Այս տեսակէտէն «Խոստումի ճանապարհ»ը խաղ մը չէ որ կը խօսի Աստուածաշունչի մասին, այլ Աստուածաշունչն է որ կը խօսի հեղինակին միջոցաւ: Անշուշտ, խաղին անձերը կը խօսին Աստուածաշունչին բառերը՝ իմ ազատ քերթողութեամբ:

Ես կը փորձեմ Աստուածաշունչին տալ նոր ձեւ մը, որ բեմին վրայ երբեք փորձուած չէ առաջ: Կը կարծեմ թէ ամէնքը ոչ միայն պիտի տեսնեն այս, այլ պիտի զգան ալ: Անուաղն այս է իմ յոյսը խաղիս առաջին ներկայացման առթիւ»:

Ֆրանց Վերֆէլ այնուհետեւ իրեն հետ տեսակցողներուն հետ խօսած է ամերիկեան գրականութեան, ատոր ... բիական քաղաքական կեանքի եւ իր յաջող գրքերուն մասին:

«Իմ քաղաքական հաւատամքս է, ըսած է ան, ամենուրեք փնտռել մարդկայնութիւնը եւ խուսափիլ բարբարոսութենէ: Մենք պէտք ունինք աւելի խաղաղութեան եւ բարեկամութեան: Եթէ իրերն ընթանան այժմու նման՝ անխուսափելիօրէն պիտի ունենանք մեծ աղէտ մը, որ պիտի գայ որոշ երկիրներու որոշ կառավարու...

Ի ԿԷՏՍ ՁԱՐԳԱՑԵԼՈՑ

—•—

Սիրելի Արազ.— Մասնիկներու գիւտը գլխս կը մղէ: Երբ սկսայ աւելի մօտէն մեր հին գրական լեզուին հետ, մասնիկներուն հետ եւ առաջութիւնը մինչեւ աւելի ուշադրութիւնս կը գրաւէր: Կարծես նախադասութիւն մը աւելի որ այդ մանրիկ գիրերուն ա-ւելի կամ նուազ մեծ կոյտը, եւ եթէ կամ թէ առաջ, կերպարանք մը, մը, բովանդակութիւն մը կու-տայ բառին կամ բառերուն: Զարմանալի՛ հետաքրքրութիւն, զոր կը խորհիմ թէ ամէն մարդ կրնայ ունենալ, տարբերութեամբ որ հետաքրքրութիւնը ոմանց համար փափաք կը մնայ, ոմանց համար ալ պարզ ցնցում մը, որ վաղանցուկ շարժում մըն է: Կը տեսնէի հոյլը նոյն որ բազմութիւն կը նշանակէր, եւ յոյլը նոյն ոյժ կը նշանակէր, խելքն միտքս կ'երթար Թոյլը, եւ միամտօրէն — երբեմն բանասիրօրէն — կը պատճառաբանէի այսպէս. Կ'երեւի յոյլին արմատականն է, ո՛վ գիտէ, այլ ձեւ մը, որ յետոյ երանգներ առած է՝ ծոյլ, թոյլ ձեւերուն մէջ: Հապա, կ'ըսէի ու հո՞յլը ինչ է ... Խորհո՛ւրդ խորին: Խորհո՛ւրդ խորին կ'ըսէի, եւ կը մտածէի, Թերեւս իրաւամբ, թէ խորհուրդ եւ, զարմանալ կը ծնի խորհի-ն: Միայն թէ այս տեսակ մը յուռութիւնը սիրելի կ'ընծայէր լեզուն, եւ երբ օտար լե-զուներուն կառոյցը կ'ուսումնասիրէինք, մասնիկներու դէզ առ դէզ ա-ռատութիւնը եւ անոնցմով բառերուն կազմութեան նմանութիւնները ա՛լ աւելի կը խորացնէին մեր զարմանքն ու ակնածանքը մայրենի լեզուին հանդէպ:

Ի՜նչ անյատակ խորութիւն մեր լեզուին եւ ի՜նչ անյիշատակ հնութիւն ազգային: Երբ յիշեցնելով հանդերձ խորհիլը, մեր միտքը կը ձգէր նախ՝ Ազատօրէն կրնամ ընթերցողներուս ամբողջ միտքս մերկանալ կամ յայտնել, քանի որ այդ ատեններ աշակերտ ոչ մեր մէջ կար «բանասիրութիւն» բառը, ոչ ալ ատարները լսած էին, յունարէնէն բանագիտութեամբ, philologie:

Բանց տաճկութենէն եւ իրենց գիր-քին անճառեալ զանազան ազգութիւններէն:

Բայց ես չեմ կարծեր թէ որ եւ է տարբերութիւն կայ Գերմանիոյ մի ազգին Աւստրիան: Վասնզի Աւստրիա մշակութային միաւոր մըն է, որ դիւր չեցել որ եւ է տարօրինակ եւ տար երկիր: Գերմանիան ատոր մէջ Աւստրիոյ մէջ իրողութիւնն այն է, ժողովուրդին ատուար մեծամասնութիւնը վճռապէս Հիթլէրի եւ ա-նոր տիրապետութեան դէմ է: Մենք ալ ենք Աւստրիոյ մեր մշակուած խոլլայլաւոէնս:

Գ. Վերֆէլ մին է այն չատ մը հեղինակներէն, որոնք 1933ին արտաքսուեցան Փրուսիոյ Արուեստի Ակադեմիայէն, Փրուսիոյ Մշակոյթի նախարար Գերնհարթ Ռիւսթի ձեռք:

Վերֆէլ յայտնած է թէ 45 տարեկան է եւ ծնած Փրակա: Ըսած է նաեւ որ իւրաքանչիւր «Մուսան Լեռան 40 Օրերը» արգիլուած են Գերմանիոյ մէջ. իր գործերը ամէնէն չատ ծախուած են հոն:

Վերֆէլ 1932էն ի վեր Գերմանիա գացած չէ:

Միայն խորը, հոգը չէր մեր առեղծուածը: Կ'ըսէինք. զարմանալի՜ բան — բնական, ժառանգական չրջանակին, ա՛յն է ծնողական յարկին նախնական տոհմական բառերը հասարակաց արմատ մը ունին —այր, էր, եւ որով՝ այր, հայր, մայր, եղբայր նոյն որբանին, նո՛յն խանձարուրքին կապուած են: Հարկաւ նաեւ քոյրը, որ թէեւ էայր չէ, բայց, ի՞նչ կ'ըլլայ, այրը փոխուեր է ոյր: —Քամ՛յլ, ըմբռնո՛ւմ, յղացո՛ւմ: Կը տեսնէ՞ք ... բանասիրութեան ծաղումը, որ ուրիշ բան չէ եթէ ոչ քանի մը լեզուներու համեմատական քննութեան արդիւնքը, բառերու տեսակ մը կլիւքը՝ լեզուական նոյնութիւններով հաստատուած:

Գիտնալով արմը, արմատը, զարմը խելոյն, բնականաբար, կը հանէինք նոյն արմատէն, եւ կը մակաբերէինք, ո՜վ բանասիրութիւն, թէ հայերէնի մէջ Զ գիրը կ'ուժովցնէ, կ'ընդլայնէ արմատականին իմաստը, ա՛յն իմաստով թէ արմը, արմատը ծառերուն համար կ'ըսուի, զոր օրինակ, իսկ զարմ՝ գերդաստաններու, բնտանիքներու համար: Առաջինը՝ նիւթական, նուազ ուժով, երկրորդը՝ բարոյական աւելի ուժով, ինչպէս արդէն բացատրած ենք աւելց առաջ:

Կը տեսնէինք յարկ, հարկ: Գիտէինք որ այս երկու բառերուն ալ արմատականը արկ է, արկանել բայէն, որ կը նշանակէ դնել, նետել, ձգել: Տունին յարկը, նիւթական, ցով, պետութեան հարկը, բարոյական, հով, ցէն աւելի ուժով: Զէ՞ որ Զ ալ ուժով է քան Ց, քան Հ, եւ անկէց ալ կ'ըլլայ զարկ — երեք բառերն ալ համեմատաբար նոյն արմատէն, իմաստի թեթեւակի փոխակերպութիւններով, ինչպէս կ'ըլլայ բնութեան մէջ միեւնոյն ծառին ծաղիկներուն եւ պտուղին վրայ:

Սթափում կամ միտքի զգօսանք մը ըլլալու համար մեր ընթերցողներուն, շարունակենք այս բառախաղերուն տեսակ մը գիտութիկ ցանկը: Իմաստակ (սոֆիստ) բառէն խրտչելու համար գիտութիկ մեղմարարոյ բառը կը գործածեմ: —Արմատական ձեւն է աու, որմէ կը ծագի յաւ (յաւէտ), նաեւ աւելի ուժով՝ hաւ, յետոյ՝ ա՛լ աւելի ուժով զաւ (զաւակ): Կայ նաեւ հաւակ որ կը նշանակէ հեղինակ: Բառախա՞ղ թէ թղթախաղ, չէ՞: Բայց, վերջապէս, կը զրօսցնէ ատ ալ, ամէն խաղի պէս: Մինչեւ վերջը չոր ու ցամաք քերականութիւնն ալ լաւ բան մը չէ: Դաս տուողն ալ առնողին չափ, թերեւս անորմէ ա՛լ աւելի, կը ձանձրանայ: Աստուածները անգամ յաճախ Ողիմպոսը կը զատարկէին մարդոց խենթութիւնները մօտէն գիտնելու համար:

Հիմա նոր խաղ մը.— Կա՛յ տառանել, սասանել, ծածանել: Համաձայն չէ՞ք ըլլար արդեօք երբ այս երեք բայերը նոյն արմատէն համարենք, Տ, Ս, Ծ, գիրերուն լծորդութիւնը, այսինքն կերպով մը հոմանիշ ըլլալը ընդունելով: Նմանապէս սօսափիւն եւ թօթափում — տերեւաթափին ատեն:

Մի՛ վախնար, սիրելի Արազ, երբեք ուրիշ լեզուներէ ո՛չ օրինակ կը բերեմ, ոչ ժերինը կը տանիմ կը զուգորդեմ անոնց, այս մասին չատ բան գիտնալով հանդերձ ...

Ինչպէս սկսանք, վերջացնենք այնպէս.— Կա՛յ առակ բառը, չէ՞: Մութ խօսք մը, վրան գոց: Անկէց կայ, կ'ելլէ առակել, որ կը նշանակէ վրան գոց խօսքերով, հեգնօրէն, խնդալ ի վնաս ուրիշին: Հին լեզուին մէջ ալ կայ «առականել» ձեւը, որ պարզապէս դուռը գոցել կը նշանակէ, բայց դարձեալ «առակն» է արմատականը: Նոյն արմատէն է նաեւ «առականք», ամօթոյք, զոր պէտք է գոց պահել, չէ՞:— Եթէ ծիծաղելի չուզենք ըլլալ, «ուրդ» (ջուրի ճամբայ) բառը չենք տանիր կապեր «յորդիլ» բային, որմէ կ'ելլէ անչուշտ յորդոր, յորդորակ եռանդուն մտաւորականութիւնը, որով ամէնուն ալ արմատականը կ'ըլլայ ուրդ:

Եթէ ճշմարիտ չէ, գիտը լաւ է, ինչպէս կ'ըսէ օրուան մարդը, Իտալացին:

Բայց կը բաւէ գիտը ...

ՏԱՐԱԶ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Կ. ԽԱՉ ԵՒ ԴՊՐՈՑՆԵՐ

Վիէն, 23 նոյ. (Ցառաջ).— Կ. Խաչի մեր մասնաճիւղը, եղանակի իր առաջին ձեռնարկը կատարեց ընտանեկան երեկոյթով մը, նոյ. 23ին շաբաթ երեկուան ժամը 8ին, Հ. Ց. Դ. «Յառաջ» ակումբին մէջ, ի նպաստ իր դպրոցին:

Ցայտաբարուած ժամուն արդէն, գիտակից հայրենակիցներով լեցուած էր ակումբը: Հայր Կ. Տէրմոյեան (Կ. Խաչի ուսուցիչը) բացաւ հանդէսը յորդորալից խօսքերով: Թուեց Կ. Խաչի ազգանուէր նպատակները,— մատղաշ սերունդին հայերէն գրել - կարդալ սորվեցնել, օգնել մեր աղքատներուն ու հիւանդներուն եւն.: Եւ կոչ ըրաւ որ զօրավիգ հանդիսանան Կ. Խաչին, իր նպատակները՝ գլխ մասամբ կատարելու համար:

Բացման խօսքէն վերջ, քնքոյշ արտասանութիւն մը ըրաւ Օր. Արփինէ Ակոբովիչ: Արտասանեց նոյնպէս Գ. Հ. Զաքարեան, հայրենիքին նուիրուած կտոր մը: Մեներգեց Օր. Փայլիկ Թէրզեան:

Խնամքով պատրաստուած էին երկու չատ ծիծաղաշարժ զաւեշտներ — «Վարդագոյն նամակը» եւ «Գարպիւլէին»: Առաջինը անթերի կատարեցին Տէր եւ Տիկ. Մազաքեան եւ Ց. Տէրտէրեան, անվերջ խնդացնելով հանդիսականները: Երկրորդ կտորը խաղցին Կ. Փէհլիվանեան, Մ. Կարապետեան, Տիկիններ Ա. Խաչիկեան եւ Խուկոյեան եւ ուրիշ քանի մը երիտասարդներ: Դեր ստանձնող երեք տիկինները ալ Կ. Խաչի անդամուհիներն են: Այս վերջին կտորի դերակատարներն եւս լաւ խաղարկութիւն ցոյց տուին: Այսպէս մօտ երկու ժամ անդադար ծիծաղելէ վերջ մեկնեցանք ուրախ տրամադրութեամբ:

⁎ Ինչպէս ժամանակին յայտարարած էինք «Ցառաջ»ի մէջ, հոկտեմբեր 1էն սկսեալ բացուած է եւ կը շարունակուի Կ. Խաչի դպրոցը ամէն տարուան պէս: Երեխաներու թիւն է 45—47, բաժնուած չորս կարգի:

Դասաւանդութիւնները տեղի կ'ունենան «Յառաջ» ակումբին մէջ, շաբաթական վեց ժամ, երեկոյեան 7էն 9:

Կ. Խաչի մեր մասնաճիւղը այս տարի գրասեղաններ եւս չինեց, աջակցութեամբ իր Շրջ.ի Վարչութեան: Գրասեղաններու չինութեան համար գնահատելի օգտակարութիւն ունեցաւ Գ. Տիգրան Մանուկեան, որուն համար շնորհակալութեան խօսք ունի Կ. Խաչի վարչութիւնը: Շրջ. Վարչութիւնը նոյնպէս կը շարունակէ տարի սովորութեան 100 Ֆր.ի իր օժանդակութիւնը, իսկ մասնաճիւղը 50 Ֆր.:

Հայր Տէրմոյեան այս տարի Փասքալի (Խաչքէզէն) շրջանի «Սահակ - Մեսրոպ» կրթական Միութեան գործի դասաւանդութիւններն ալ կը կատարէ, չաբթուան երեք օրն ալ հոն տրամադրելով: Այստեղ ալ շաբաթական վեց ժամ է, 6-8ը երեկուան: Սոյն դպրոցի երախաներուն թիւն ալ 50էն պակաս չէ: Դասերը սկսաւ ամսոյս 1էն:

ԳՈՐԾԵՐՈՒ ՎԻՃԱԿԸ

Կօչիկի գործարանը (Փելէ) որ լաւ թափով կ'աշխատէր բաւական ժամանակէ ի վեր, վերջերս սկսաւ թուլութեան նշաններ ցոյց տալ, բանուորներու մէկ մասին ժամերը պակսեցնելով:

Երթալով կը խառացուին նաեւ ներքին օրէնքները, եւ երբեմն անհշան պատճառներով բանուորներ կ'արձակուին: Մէկ ամիս առաջ չորս հայ երիտասարդներ հեռացուեցան չնչին խնդրով մը: Քանի մը օր առաջ ալ նոյնպէս երկու հայ երիտասարդներու ութ օրականները տուին, որ լրացած է արդէն: Բայց այս վերջիններուն պատճառը գործերու թուլութեան կը վերագրուի եւ հաւանական է ուրիշներ ալ արձակուին ...

Միւս գործարանները իրենց սովորական ժամերը կը շարունակեն առայժմ:

Գոլ - Ազբիւր

Ոստիկանները կը փախնին

ՀԱՅ ԿԱՄԱՒՈՐ ՄԸ ՄԻՋԱՄՏԵՑ

Սուք - Ահրաէն (Ալճերիա) կը գրեն մեզի, նոյ. 23 թուականով.—

Անցեալներս հոս ընտանեկան դրամ մը տեղի ունեցաւ: Մեծահարուստ Արաբ մը, 45 տարեկան, կը տառապէր ջղային խանգարումէ, տարիներէ ի վեր: Անցեալները գիշեր մը, հոգեզաւակի թլխատման հանդէսէն օգտուելով, կ'ուզէ սպաննել իր ընտանիքի անդամները: Բոլորն ալ ներկայ էին արարողութեան, երբ սենեակէն ներս կը մտնէ վեցհարուածեան մը ձեռքը եւ կը հրամայէ ձայն չհանել: Նախ կը սպաննէ իր կինը եւ եղբօր կինը եւ մինչ միւսները կը փնտռէր, ոստիկանութիւնը կը հասնի եւ մարդը լոյսերը մարելով, ներսի սենեակները կը քաշուի: Ոստիկանապետը կը տատամսի եւ դուրսէն օգնութիւն կը խնդրէ: Այդ պահուն ժողովուրդը սենեակէն կ'ելլէր (կէս գիշերին): Անոնց մէջ կը գտնուի Վարդան կեղծ անունով Երզնկացի տասնապետ մը, որուն հրաւէր կ'ուղղէ եւ ան յանդգնութեամբ առաջ կը նետուի: Արաբը ներսը դիրք բռնած մինչ կը կրակէր: Վարդան անվախ դուռը կը կոտրէ: Ոստիկանները եւ պետը վեցհարուածները բռնած Վարդանին ետեւը կը կենան, իսկ մեր Վարդանը անզէն յառաջ կը խոյանայ: Մարդասպանը ներսէն ներս սենեակներէն երկրորդը կը ապաստանի, յետոյ երրորդը, մինչ գնդակ պարպելով: Ի վերջոյ տեսնելով որ օձիքը ձեռք պիտի տայ, ինքնասպան կ'ըլլայ:

Վարդանի քաջութիւնը ամէնուն բերանն էր, օրուան խօսակցութեան առարկայ: Իր պետերը զինքը գնահատեցին, իսկ քաղաքային իշխանութիւնը չքանշանով մը պիտի պատուէ: Կ'ըսեն թէ «ժէրմանցի» ատտիճան պիտի ստանայ: Dépêche de Constantine թէեւ խեղաթիւրուած թղթակցութիւն մը հրատարակեց, երկրորդական դեր մը վրայ գնելով Վարդանը, սակայն ամէն մարդ գիտէ, նոյն իսկ դատական մարմինը կը խոստովանի թէ ոստիկանապետը կը վանուէր Վարդանի ետեւը: Խօսական անունը Թուրքէն Բալայեան է:

Նրզնկացի

ՄԱՄՈՒԼ

Անդրանիկի արձանին համար

Պուքրէշի «Արազ»ը հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (21 նոյ.).

— «Այսօրերս կոչ մը ստացանք Փարիզէն: Տաղին Գարահիսարի «Եռագմիկ» Հայր. Միութեան նախաձեռնութեամբ կազմուած հանգանակիչ յանձնախումբը կոչ կ'ընէ հայ ժողովուրդին՝ դրամ հանելու Անդրանիկի յուշարձանը: Անէ եօթը տարի առաջ, հայ մեծ հերոսին մահուան առեղծած յուզման մէջ, ձեռնարկուեր էր ժողովրդական հանգանակութեան մը՝ յուշարձան մը դնելու համար անոր գամբանին վրայ Փարիզ, Փէռ Լաշէզի գերեզմանատան մէջ: Հայ կեանքի մէջ ծուալող թունաւոր փոթորիկը՝ որ մանաւանդ 6—7 տարիէ ի վեր լլքած է մեզ ներսէն եւ կիրքով ու ատելութեամբ կուրցուցած է հայ զանգուածները՝ երեսի վրայ ձգած է նաեւ Անդրանիկի յուշարձանը: Հանգանակութիւնը ընդհատուած, նախաձեռնողները ջլատուած, եօթը տարիէ ի վեր Անդրանիկը մոռցուած մը չկայ այլ եւս Լոյս - Քաղաքին մէջ, եթէ չհաշուենք ուխտագնացութիւնները որոնք իր գերեզմանին վրայ տարուէ տարի կը սարքուին զանազան կազմակերպութեանց կողմէ, ի հեճո՛ւկս իրարու: Մեր մեծ մեռելները յարգելու, ու փոխանակ անոնց չիրմին վրայ մեր ուխտը նորոգելու, անոնց դիակն անգամ պատրուակ կ'ընենք մեր պզտիկ հաշիւները եւ կուսակցական ատելութիւնները յագեցնելու համար: Եւ եօթը տարիէ ի վեր այսպէս: Իսկ Հայաստանի սարերուն անման արծիւը իր քաւարանին մէջ կը սպասէ չարչարագին: Հայաստանի զուռները չբացուեցան իրեն եւ գաղութները արդէն լքեցին իր գերեզմանը:

Ու որքա՜ն ցնցիչ է «Եռագմիկ» Հայր. Միութեան կոչը որով կը բախէ խղճմտանքը Լոյս Քաղաքին, ու անոր հետ մեր բոլոր միւս գաղութներուն, հրաւիրելով ամէնքը «ուշացած պարտականութեան մը կատարման շուրջ բոլորուիլ անխտիր, առանց դաւանանքի եւ կուսակցութեան խտրութեան, մէկդի թողած զաղափարի հին հակամարտութիւնները»: Ցուսա՞նք որ գոնէ այս անգամ կը ցնցուին մեր գաղութները, եւ Անդրանիկի գերեզմանը կ'օժտեն պատկառելի յուշարձանով մը, որուն վրայ ուխտի գան բոլոր յոգնածներն ու զառալիքները, որմէ վաղուան տղաքը ներշնչուին, եւ որ Փարիզի մէջ կանգնած խրոխտ, աշխարհին յիշեցնէ արեան տուրքը զոր հայ ժողովուրդը բերաւ քաղաքակրթութեան դատին եւ ապերախտութիւնը որով վարձատրեցին քաղաքակիրթ ազգերը Մեծ Նահատակը:

Հիմա մեր խօսքը ուղղենք Պուքրէշին: Պուքրէշն ալ, այո, ոսկի ընդհանուր բոնկումին մէջ, սկսաւ կանգնել մեծ հայուհին արձանը: Ու աւելի բարեբախտ, ան յաջողեցաւ գլուխ հանել համեստ արձան մը, որ այս պահուս կանգնած է հայ եկեղեցւոյ բակին մէջ: Վերջին պահուն սակայն ընդարմութիւնը մեզ ալ ջլատեց: Հազիւ ձեռնարկած փառաւոր բացումով մը արձանը մերկացնելու իր չզարչէն՝ թուլցանք վերստին: Համայնքին ներքին պայքարները կասեցուցին աշխատանքները յանձնախումբին՝ որ ստեղծուած բոլոր խաւերու միահամուռ հաւանութեամբ, պաշտօն ունէր լրացնելու արձանը եւ համազգային տօնախմբութեամբ մը ակնածանքի կանչել Հայն ու օտարը հայ ժողովուրդի ազատագրութեան պայքարին խորհրդանչանին առջեւ:

Փարիզի կոչը խթան մը պիտի ըլլա՞յ արդեօք մեզ ալ, որպէսզի իր ընդհատուած աշխատանքները վերսկսի յանձնախումբը»:

ՍՈՒՔ ԱՀՐԱՍԷՆ (Ալճերիա), Տէր եւ Տիկին Մաննուէլ Ց. Խէտէյեանով ուրախութեամբ կը ծանուցանեն ծնունդը իրենց զաւակին՝ ՑԱԿՈԲԻ:

ՀՈԳԵՀԱՆԳՍՏԵԱՆ ՊԱՏԱՐԱԳ ԵՒ ՅԻՇԱՏԱԿԻ ՀԱՆԴԷՍ Տ. ԿՈՄԻՏԱՍ ՎԱՐԴԱՊԵՏԻ

Ցանձնարարութեամբ Տ. Գարեգին եպիսկոպոսի, հոգեւոր հովիւ Հայոց Մարսիլիոյ եւ շրջակայից, կարգադրութեամբ իր կողմէ նշանակուած յանձնախումբին եւ նախաձեռնութեամբ Մարսիլիոյ հայ երաժշտական Միութեան, որոշուած է յառաջիկայ դեկտ. 1ին կիրակին Փրատոյի Սրբոց Թարգմանչաց եկեղեցւոյն մէջ մատուցանել Ս. պատարագ հոգեհանգստեան պաշտօնով միասին՝ ողբացեալ Տ. ԿՈՄԻՏԱՍ ՎԱՐԴԱՊԵՏի մահուան քառասունքին առիթով: Պիտի պատարագէ եւ քարոզէ Գարեգին եպիսկոպոս:

Ս. Պատարագի երգեցողութիւնները պիտի կատարուին երգչախումբին կողմէ, ղեկավարութեամբ Գ. Վ. Սարգիսեանի, եւ Ս. պատարագի աւարտումէն անմիջապէս վերջ տեղի պիտի ունենայ յիշատակի հանդէս մը: Պիտի երգուին կոմիտասեան եկեղեցական եւ ժողովրդական երգեր եւ պիտի ըլլան բանախօսութիւններ:

Սիրով կը հրաւիրուի Մարսիլիոյ եւ շրջակայքի ամբողջ հայութիւնը, առանց յարանուանական խտրութեան, ներկայ գտնուելու անպայման իր պաշտօնական մարմիններով, այլն եկեղեցական եւ երաժշտական կրկնակ հանդիսութեանց, յարգանքի եւ երախտագիտութեան արժանաւոր հատուցում տալու համար մեր տարաբախտ ու մեծատաղանդ եկեղեցական երաժշտապետի եւ Հայաստանեայց խօսակի անմոռանալի յիշատակին:

Սկիզբը ժամերգութեան՝ ժամը 8: Սկիզբը Ս. պատարագի՝ 9.30: Հոգեհանգիստ եւ քարոզ՝ 10.45: Յիշատակի հանդէս՝ 12—13.15:

Յանձնախումբ եւ
Հայ Երաժշտ. Միութիւն

ՎՍՏԱՀՈՒԹԵԱՄԲ ԿՐՆԱՔ ՑԱՆՁՆԱՐԱՐԵԼ ԵՐԵՒԱՆ ՕՂԻՆ, ՈՐՈՒՆ ԾԱՆՈՒՑՈՒՄԸ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ Է ՉՈՐՐՈՐԴ ԷՋԻՆ ՎՐԱՅ:

«ՑԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ (.)

ԱԴԱՄԱՆԴԵԱՅ ԱՐՑՈՒՆՔԸ

Թարգ. Ժ.

Հեղինակ՝ ՔԵՆԷԹ ԳԱՐԳԸՐ

— Ականջդ բաց, Սիւլէյման: Գասրու քաղաքին մէջ իշխան մը կայ ու իր իշխանին մէջ թանկագին գոհարներ գորս կ'ուզեմ ունենալ անպատճառ: Երկու ադամանդներ՝ պզտիկ բայց անզուգական, վճիտ, բոցաւառ եւ աւելի փայլուն քան այն ադամանդները, որոնք անհաւասարէ կը պերճեն Թագիս վրայ եւ կը կուրցնեն նախարարներու խնդրարկուիս աչքերը: Ու երկու յակինթներ՝ աւելի կարմիր քան ուրիս վրայ երեւցող յակինթները. աւելի կարմիր քան քու արիւնդ որ պիտի հոսի եթէ չյաջողիս կատարել հրամանս: Ու նաեւ երեսուներկու մարգարիտներ այնքան ճերմակ, այնքան կատարեալ ու ներդաշնակ որ իմ գոհարներս ստորական քարեր են անոնց քով: Երկար ժամանակէ ի վեր փափաքած եմ ունենալ այդ գանձը զոր ...ը չի փոխանակեր խալիֆայական ամբողջ հարստութիւններուս հետ, քանի՛ որ ինք Գասրա է եւ ոչ թէ Գաղտառ ու ես չեմ կրնար խլել զայն: Բե՛ր այդ քարերը ինծի, Սիւլէյման, երկու Ադամանդ, երկու Ցակինթ ու երեսուն երկու մարգարիտ եւ պիտի կիսեմ ժողովուրդին տուրքերը:

Սիւլէյմանի նայուածքին մէջ կար ե՛ւ Ցոյս ե՛ւ Ցուսահատութիւն:

×

— Ի՞նչպէս կրնամ յաջողիլ ես այն բանին մէջ ուր Աշխարհի Տէրը ձախողեր է:

Խալիֆան խնդաց.

— Այդ իսկ է հարցը, ով դո՛ւն, Թշուառներուն Բարեկամը:

— Իսկ եթէ ձախողի՞մ ...

— Այն ժամանակն է, ո՛վ Սիւլէյման, որ ես պիտի գուարճանամ. որովհետեւ եթէ վերադարձիդ գոհարները չբերես եւ կամ, եթէ փախչիս ու իմ զինուորներս գտնեն քեզ ու Գաղտառ բերեն, ես պիտի առնեմ կեանքդ զոր քեզի նուիրեցի:

Խալիֆային բառերը դանդաղօրէն կ'արտասանուէին ու սարսափելի էր անոնց իմաստը:

— Եւ քու մահացումիդ ձեւն է որ հաճոյք պիտի պատճառէ ինծի, բարեկա՛մս ...

— Սախպուած եմ հնազանդիլ, ըսաւ Սիւլէյման:

— Ընտրութիւնը դուն ըրէ: Կամ ողջ առողջ տունդ կը վերադառնաս ու կը մոռնաս սովահար բարեկամներդ եւ կամ կեանքդ կը դնես ճակատագրին ձեռքերուն մէջ, որպէսզի ապահովես անոնց հացը:

Ու խալիֆան նորէն խնդաց:

— Գուցէ ժողովուրդին հացը բաւական չըլլայ փորձութեան մղելու համար քեզ ու ես զլխուիմ խնդրարկուս մահացնելու հաճոյքէն. հետեւաբար, յիմարութիւն ըրէ որ գոհարները՝ սեփական աչքերով տեսնելու փափաքը ունենալէս յետոյ, քուկդ պիտի ըլլան ...

Խալիֆան իր անկարեկից նայուածքով դիտեց Սիւլէյմանը որ վարանումի մէջ էր:

— Խաղաղ սրտով պիտի մեկնի՞ս, Սիւլէյման, եւ պիտի մոռնա՞ս Գաղտառի սովահարները, թէ պիտի փորձես ժողովուրդին համար հաց ու քեզի համար գոհարներ ապահովել. այդ պարագային աչքդ պիտի առնես մահերուն ամէնէն անգութը զոր կրնամ վարպետօրէն հնարել:

— Ինծի համար գոհարներ չեմ ուզեր. սովամահ ժողովուրդին հացը աւելի խոշոր գանձ մըն է: Ճամբայ պիտի ելլեմ դէպի Գասրա, երբ արեգակը բարձրանայ:

— Ալլահը քեզի հետ, ըսաւ խալիֆան երկիւղածօրէն:

×

Եւ Սիւլէյման պին Ալի Գասրա քաղաքը հասաւ՝ յոգնած ու փոշոտ վիճակի մէջ: Իշխանը գնաց ու գտաւ զայն: Ծերունի մարդ մը Ալլահին ու մարգարէին անունով ներս հրաւիրեց զինքը: Իշխանը չատ պարզ էր, իսկ ծերուկը պատկառելի ու հեզահամբոյր: Սիւլէյման զարմացաւ թէ ինչպէս այդ տան մէջ կրնար գտնել գոհարներ որոնք պիտի ըլլային աւելի հազուագիւտ քան խալիֆային հարստութիւնները: Հաց եւ գինի ուզեց ինչպէս նաեւ ափ մը տեղ՝ քնանալու համար:

Եւ ծերունին հարցուց իրեն թէ ինչ գործ ունէր Գասրայի մէջ:

— Ես արհեստաւոր մըն եմ, ըսաւ Սիւլէյման. մետաղներու եւ թանկագին քարերու վրայ կը բանիմ: Եկած եմ ադամանդներ, յակինթներ ու մարգարիտներ փնտռելու որպէսզի գեղեցիկ ու արժէքաւոր զարդեր չինեմ ...

— Գասրայի ո՞ր վաճառականէն կը յուսաս գնել այդ գոհարները ...

— Քեզմէ՛, ո՛վ Հայր, պատասխանեց Սիւլէյման:

Բայց ծերունին բարկացաւ ու ըսաւ.

— Ամօթ բան է որ իմ երդիքիս տակ պատսպարուած պանդխտիկ յետոյ ծաղրես իմ աղքատութիւնս. ես ծեր մարդ մըն եմ ու չատ աղքատ ինչպէս կը տեսնես. ի՞նչպէս կրնամ ադամանդ, յակինթ եւ մարգարիտ ունենալ ...

— Իմաստուն մարդը հարստութիւնը վրան չի պտտցներ, Հայր, այս տան մէջ թանկարժէք գոհարներ պահուած են. ցոյց տուր զանոնք ինծի, որպէսզի օգտնչանամ անոնց գեղեցկութեան վրայ ...

— Կը սխալիս, ըսաւ ծերունին. իմաստուն Ալլահը գիս աղքատ ստեղծեր է. թանկարժէք գոհարներ չունիմ ես ...

Սիւլէյման չհաւատաց անոր ու որոշեց գողնալ այդ քարերը, երբ ծերունին քնանար: Որովհետեւ ի՜նչ կ'արժէր որ ծերունին հպարտութիւն մը զգար իր գանձին համար, երբ անդին մարդիկ սովամահ կ'ըլլային Գաղտառի մէջ: Գոհարները ցոյց պիտի տար խալիֆային, պիտի ապահովէր թշուառներու հացը ու քանի որ ինք պիտի ըլլար անոնց տէրը, կրնար դարձեալ ծերուկին վերադարձնել զանոնք:

×

Ու Սիւլէյման սպասեց որ աշխարհ քնանայ. ապա ելաւ, հագուեցաւ եւ փնտռեց գոհարները: Բայց գոհարները չկային իշխանին սենեակներուն մէջ. չգտաւ զանոնք, երբ նոյն իսկ մտաւ ծերուկին սենեակը, ուր ան մըչիկ մըչիկ կը քնանար՝ խաղաղ ժպիտ մը շրթներուն վրայ:

Բայց յանկարծ, երբ լոյսը կը լըքէր զինք, Սիւլէյման պատին վրայ նշմարեց բաժանում մը զոր առաջ տեսած չէր եւ հասկցաւ որ դուռ մըն էր ան՝ վարպետօրէն չինուած՝ աչք խաբելու համար: Հրեց դուռը կամաց մը ու ներս մտաւ:

(Մնացեալը յաջորդով)

Իտալիոյ նոր սպարապետը գործի ձեռնարկեց

ՄՈՒՍՈԼԻՆԻ ՄԻՇՏ ԿԸ ՍՊԱՌՆԱՅ ՊԱՏԺԱՐԿՈՒ ՊԵՏՈՒԹԵԱՆՑ

Մարաջախտ Պատոլյիօ, Հաբէշական ճակատի նոր սպարապետը, արդէն ռազմադաշտ հասած ըլլալով, անմիջապէս գործի ձեռնարկեց։ Նախորդ սպարապետը, Տը Պոնօ, նաւ նստաւ Իտալիա վերադառնալու համար։ Իտալական բանակը նոր գործունէութիւն կը ցուցնէ թէ հիւսիսային եւ թէ հարաւային ճակատներուն վրայ։ Օդանաւերու երկու տորմղիկներ սաւառնելով Տագկապուրի վրայ (Հարարի հարաւակողմը), չորս թոն ռումբ արձակեցին հաբէշական ամրութեանց վրայ։ Մարաջախտ Պատոլյիօ հետեւեալ յայտարարութիւնն ըրաւ.

— «Անմիջապէս գործի կը ձեռնարկեմ։ Վաղը ճակատն եմ»։

Իտալացիներուն կողմէ վարձուած բնիկ զինուորներ կը շարունակեն մաքրել Մաքալէի շրջանը։ Հաբէշական նոր գնդակ մը կը ճշդէ թէ Մաքալէ պարպուած է ոչ թէ իտալացի, այլ բնիկ զինուորներու կողմէ։ Անձրեւները կը խանգարեն փոխադրութեան գործը։ Իտալական օդանաւեր 10,000 հաբէշ զինուոր եւ 500 վրաններ նշմարած են Մաքալէի հարաւակողմը։

*** Իտալական կառավարութիւնը կը շարունակէ արտակարգ միջոցներ ձեռք առնել, տեսնելով որ քարիւղի արտածումն ալ պիտի արգիլուի, ուրիշ կենսական նախանիւթերու հետ։ Մուսոլինի բացառիկ նիստի հրաւիրեց դահլիճը։ Նախապէս որոշուած էր նիստ չգումարել մինչեւ դեկտեմբեր 18։ Կը նշանակէ թէ կացութիւնը չափազանց լուրջ է եւ Իտալիա կ'ուզէ նոր եւ աւելի խիստ միջոցներ ձեռք առնել, փոխադարձաբար։ Փարիզի իտալական դեսպանը հինգշաբթի օր տեսակցութիւն մը ունեցաւ Պ. Լավալի հետ, այս հարցի մասին։ Կը հաւատան թէ Մուսոլինի վճռած է «բուռն միջոցներ ձեռք առնել», եթէ քարիւղն ալ արգիլուի, ոչ միայն հրաժարելով Ազգերու Դաշնակցութենէն, այլեւ դիւանագիտական յարաբերութիւնները խզելով գլխաւոր պատժարկու պետութեանց հետ։ Նոյնիսկ հաւանական է որ նորէն Լիբիա վերադարձնէ վերջերս քաշուած մէկ զօրաբաժինը։ Այս մտադրութեանց հետ կապ ունին զինուորական նոր տեղափոխութիւնները։

*** Իտալիոյ դրամատունը իր ոսկիի պահեստը աւելցնելու համար, հրապարակէն ոսկի կը գնէ կրամը 15.45 լիրէն, ինչ որ կը նշանակէ 25առ հարիւր աւելի սովորական գինէն։ Հազարաւոր քաղաքացիներ դրամատուն կը խուժեն, ոսկի ծախելու համար։ Հինգշաբթի օր անհուագն հազար հոգի խռնուած էին դրամատան առջեւ։ Բաւական քանակութեամբ ոսկի գնելէ վերջ, դրամատունը պիտի վերահաստատէ նախորդ գինը։ Կարծողներ կան թէ լիրին գինը պիտի կոտրին, բայց կառավարութիւնը կը հերքէ։

Միւս կողմէ ժողովուրդը կը շարունակէ գոհարեղէններ հաւաքել եւ յանձնել կառավարութեան։ Մուսոլինիի տիկինը եւ աղջիկը կուսակցութեան դրամատնակը ներկայանալով, մէկ քիլօ ոսկի եւ 50 քիլօ արծաթեղէն յանձնեցին։ Կ'ըսուի թէ այս գումարին մէջ կը գտնուին իրենց բոլոր անձնական գոհարեղէնները, անօթները, Մուսոլինիի շքանշանները եւ ուրիշ յիշատակներ։

*** Իտալական կառավարութիւնը գրեթէ մէկ հարուածով արգիլեց պատժարկու պետութեանց թատերագիրներուն եւ երգահաններուն բոլոր գործերը, բացառութիւն նկատելով միայն Շէյքսփիրի, Պ. Շոյի եւ կարգ մը Ֆրանսացի իտալասէր հեղինակներու արտադրութիւնները։ Այլեւս չեխական, լեհական կամ ռուսական երաժշտութիւն չպիտի լսուի նուագահանդէսներու մէջ, այլ կարգ մը Ֆրանսական եւ սպանիական գործեր։ Աւստրիա եւ Գերմանիա պատժիչներուն մասնակցած չըլլալով, Իտալացիները չպիտի զրկուին Պէթհովէնէն, Մոցարթէն, Վակներէն եւ ուրիշ գերման հեղինակներէ։

13 զեղծարարներ ձերբակալուած Մոսկուայի մէջ

Մոսկուայի մէջ ձերբակալուեցան 13 ելմտական պաշտօնեաներ, ծանր ամբաստանութիւններով։ «Իզվեստիա» կը գրէ այս առթիւ.— Կաշառակերութեան բազմաթիւ դէպքեր կը պատմէն ելմտական գործավարութեան պաշտօնեաներու մասին.— պարգեւ՝ առեւտրական արտօնագիրներ տալու համար, անհետացուցած տուրքի ընկալագիրներու, արտօնութիւն զեղչուած ապրանքներ ծախելու եւն.։ «Նոյնիսկ պատահած է որ ելմտական քննիչներ երիտասարդ աղջիկներ պղծեր են, տուրքի համար հետապնդում կատարելու սպառնալիքի տակ»։

ՑԱՆՑԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԳՐԱԶԻԼԻՈՅ ԿԱՐՄԻՐ ՅԵՂԱՓՈԽՈՒԹԻՒՆԸ զսպուած է, համաձայն վերջին հեռագիրներու։ 150 հոգի սպաննուած եւ 200 հոգի վիրաւորուած են Ռիօ տը Ժանէյրոյի մէջ։ Հազար հոգի բանտարկուեցան։

ՀՐԵՂԷՆ ԽԱՉԻ կամաւորներէն խումբ մը «Ժողովրդական ճակատ»ի յայտարարութիւնները կը պատռէր Վիլէօրպանի (Լիոն), երբ հակառակորդները յարձակեցան եւ կռիւ մը ծագեցաւ։ Կամաւորներէն մէկը ծանրապէս վիրաւորուեցաւ։ Արաբ մը ձերբակալուեցաւ իբրեւ մարդասպան։

«ՓԱՌԻ ՍՈՒԱՌ»Ի ԳՐԱՇԱՐՆԵՐԸ եւ տպագրական բանուորները գործադուլ հռչակեցին անցեալ օր։ Հրատարակիչը հարկադրուեցաւ գոհացում տալ։

600 ՁԿՆՈՐՍՆԵՐ, որոնք սառնակոյտի մը վրայ մնացեր էին Կասպից ծովուն մէջ, փրկուեցան օդանաւերու շնորհիւ։ Դեռ կը փնտռուի կորսուած նաւ մը։

ՉԻՆԱՍՏԱՆԻ ԵՒ ՃԱՓՈՆԻ յարաբերութիւնները հետզհետէ կը ծանրանան, իբրեւ հետեւանք Հոփէյի նահանգին անջատման։ Չինաստանի վարչապետը հրաժարեցաւ։

18 ԱՄՍՈՒ ԵՐԱԽԱՅ ՄԸ, զաւակը Մարսէյլի բժշկական համալսարանի ուսուցչապետներէն Մալմէժաքի, առեւանգուեցաւ պառաւ կնոջ մը միջոցաւ, երբ կը խաղար պարտէզին մէջ։ Պառաւը սպասուհին կանչելով ըսած էր թէ իր տէրը վիրաւորուած է։ Երեքը մէկ ինքնաշարժ մը նստան։ Սպասուհին վար իջաւ կէս ճամբան, լուր տալու համար բժիշկի մը, եւ պառաւը երախան գրկած քշել տուաւ ինքնաշարժը։

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ՊԱՆԵԷՕ-ՔԱՇԱՆԻ «Արծիւ» ենթակոմիտէի դասախօսական ընդհ. ժողովը այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, 9 Րիւ Մատամ Գիւրի, Պանեօ։

ՎԱՐԴԱՆ ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը այսօր Շաբ. երեկոյ ժամը 8.30ին ընկեր Ծիծեռնեանի բնակարանին մէջ, Ռեմուսիէ-լէ-Կանէօ։ Կը հրաւիրուին Հրայր, Խազմիկ եւ Յաւրոս խումբերու բոլոր ընկերները։ Օրակարգ ընտրութիւն Կոմիտէի։

Գաւառ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Իշխան» ենթակոմիտէի հերթական ժողովը այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին։

ԿՐԸՆՈՊԼԻ Խօթենեանցեան Կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը 8ին «Մուրատ» Ակումբին մէջ։ Բացակաները նկատի կ'առնուին։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Ռոստոմ» ենթակոմիտէի և «Քրիստափոր» խումբի ընդհ. ժողովը վաղը Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին սովորական հաւաքատեղին։ Կարեւոր օրակարգ։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Վահագն» խումբը ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները վաղը Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին Պատ. Միութեան գրասենեակը։ Տեղի կ'ունենայ նոր ընկերներու մկրտութիւնը։

Այրի Տիկին Արաքսի Էսկարեան, Օր. Ժինէթ Էսկարեան, Պ. Անտրէ Էսկարեան, Տէր եւ Տիկին Սենեքերիմեան, Տէր եւ Տիկին Տէրոէրեան եւ զաւակունք, Տէր եւ Տիկին Թէլլալեան եւ զաւակունք, Տէր եւ Տիկին Պզտիկեան, Պ. Պ. Սենեքերիմ եւ Եդուարդ Սենեքերիմեան, Տիկին Վարդուհի Թադէոսեան, Տէր եւ Տիկին Պալթաեան, Տէր եւ Տիկին Քնարեան, Տէր եւ Տիկին Ածաքեան սրտի խորունկ կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց սիրելի ամուսնոյն, հօր, փեսային, եղբօրորդւոյն, քեռորդւոյն եւ ազգականին՝

ՏԱՃԱՏ ԷՍԿԱՐԵԱՆԻ

դառնակսկիծ մահը՝ որ տեղի ունեցաւ Նոյ. 28ին, 34 տարեկան երիտասարդ հասակին։

Յուղարկաւորութիւնը տեղի կ'ունենայ այսօր, շաբաթ, առաւօտեան ժամը ճիշդ 11ին, Փարիզի Հայոց եկեղեցիին մէջ, 15, Rue Jean Goujon, ուրկէ հանգուցեալին մարմինը պիտի փոխադրուի Cimitière Parisien d'Ivry։

Մահազդ դրկուած չըլլալով կը խնդրուի ներկայս իբր այդ ընդունիլ։

ԸՆԿԵՐԱՀԱՄԱԿՐԱԿԱՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ ՇԱՎԻԼԻ ՄԷՋ

կազմակերպուած՝ Հ. Յ. Դ. Շավիլի ԱՐՂՈՒԹԵԱՆ խումբի կողմէ

Այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին դպրոցի սրահին մէջ

Rue Trois Champtiers. Chaville.

կը խօսի ընկեր ԽՈՐԷՆ ԳԱԼՈՒՍՏԵԱՆ

Կը հրաւիրուին Շավիլի եւ շրջականերու բոլոր ընկերներն ու համակիրները։

ՑԵՐԵԿՈՅԹ-ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ՄԷԿ ԺԱՄ ՍՊԱՆԻԱԿԱՆ ՆՈՒԱԳ

GARIO CANTIի 14 հոգինոց Orchestre ARGENTINի մասնակցութեամբ

վաղը կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 15էն մինչեւ կէս գիշեր

VICTOR HUGOի ընտիր սրահներուն մէջ

46bis, Rue St. Didier. Paris Métro Victor Hugo & Trocadéro.

Եթէ կ'ուզէք գեղարուեստական հաճոյքէ մը չզրկուիլ, փութացէք ներկայ գտնուիլ սոյն հանդէսին։

Ամերիքեան, սիւրպրիզ եւ ճոխ պիւֆէ դիւրամատչելի գիներով։

Մուտք՝ 10 ֆրանք։

ԲԱՑՄԱՆ ՀԱՆԴԷՍ ԵՒ ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

Կազմակերպուած Վալանսի Զ. Ա Նորակազմ Մարզական միութեան կողմէ վաղը կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին Հ.Յ.Դ. «Սիամանթօ» Ակումբին մէջ կը հրաւիրուի մարզասէր հասարակութիւնը։ Ճոխ պիւֆէ։ Ազատ մուտք։

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ_ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած Տր. Կ. Խաչի ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 28 ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ

Կազմակերպութիւններէն կը խնդրուի նկատի ունենալ այս թուականը,

ՑԵՐԵԿՈՅԹ

Տր. Կ. Խաչի ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

Վաղը Կիր. կէս օրէ վերջ ժամը 3ին Հայ Ակումբին մէջ (1 Bld. Carnot)

Նուէրներու բաշխում եւ գեղարուեստական բաժին։

Մուտքը ազատ է։

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

ԼԻՈՆԻ «Համազգային»ի Վարչութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր անդամները վաղը Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին 181 Գուր Լաֆայէթի ներքնասրահը, կարեւոր եւ ընթացիկ խնդիրներու շուրջ խորհրդակցելու համար։ Ներկաներու թիւը օրինաւոր պիտի համարուի։

Տր. Կ. Խաչի Լիոնի մասնաճիւղի ընդհ. անդամական ժողովը տեղի կ'ունենայ վաղը Կիրակի կէս օրէ յետոյ ժամը 3ին «Զարդարեան» Գրադարանին մէջ, 181 Գուր Լաֆայէթ։ Ներկաներու թիւը օրինաւոր պիտի համարուի։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Վասպուրականի Հայր. Միութեան ընդհ. ժողովը վաղը Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին, Պար տը լա Փոմի սրահին մէջ։ Անդամ եւ ոչ անդամ հայրենակիցներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։ Կարեւոր օրակարգ։

ԼԻՈՆԻ Լիբանո-Սուրիական Միութեան ընդհ. անդամական ժողովը վաղը կիրակի առաւօտ ժամը 10-12 Պուլըվար Տիւքօ'ինի. թիւ 50ի սրահը։ Կարեւոր հարցեր։

Le Gérant: H. STEPHAN

— • —

17, Rue Damesme, PARIS (13e)

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (14)

ԽՈՐՀՐԴԱՒՈՐ ՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Անգլ. բնագրէն թարգմ. Ժ. — Հեղինակուհի՝ ԷԿԱԹԱ ՔՐԻՍԹԻ

— Կրնա՞ս ինծի պատմել ամէն բան. տակաւին մութին մէջ եմ. Տիկին Ֆէրըրսը ի՞նչպէս այդ խոստովանութիւնը ըրաւ քեզի...

— Ահաւասիկ. ասկէ երեք ամիս առաջ ամուսնութիւն առաջարկեցի իրեն. մերժեց. խնդրանքս նորէն կրկնեցի. այս անգամ հաւանեցաւ, բայց ըսաւ որ մեր նշանտուքը գաղտնի պէտք էր մնար ամբողջ տարի մը, այսինքն մինչեւ որ սուգէն ելլէր։ Երէկ իրեն այցելութեան գացի եւ դիտել տուի թէ իր ամուսնոյն մահէն մէկ տարի ու երեք ամիս անցած ըլլալով, այլեւս պէտք չկար լուրը գաղտնի պահելու։ Նշմարած էի որ քանի մը օրէ ի վեր տարօրինակ վերաբերում մը ցոյց կուտար ինծի հանդէպ։ Յետոյ, յանկարծ, առանց որ եւ է ազդանշանի, փղձկեցաւ ու սկսաւ լալ. ու պատմեց ամէն բան. իր ատելութիւնը վայրագ ամուսնոյն հանդէպ եւ յարաճուն սէրը դէպի զիս ... յետոյ յիշեց այն սարսափելի միջոցը որուն դիմեր էր, թոյնը, Աստուած իմ, կանխամտածուած ոճիրը...

Զզուանք ու միանգամայն սարսափ կար Էքրոյտի դէմքին վրայ։ Տիկին Ֆէրըրս տեսած ըլլալու էր անոր այդ արտայայտութիւնը։ Էքրոյտ այն մեծ սիրահարներէն չէ որոնք կրնան ամէն բան ներել յանուն սիրոյ։ Էապէս բարի քաղաքացի մըն է։ Իր ուժեղ, առողջ ու օրինապահ նկարագիրը բոլորովին պիտի հեռացնէր զինքը Տիկին Ֆէրըրսէն՝ խոստովանութեան այդ պահուն։

— Այո, ամէն ինչ խոստովանեցաւ, շարունակեց ան՝ ցած ու միօրինակ ձայնով մը։ Կ'երեւայ մէկը կայ որ ամէն բան գիտէ եղեր եւ դրամ կը կորզէ իրմէ սպառնալիքով, այդ տանջանքն է որ խենթութեան մղեր է զայն...

— Ո՞վ է այդ մէկը...

Յանկարծ աչքերուս առջեւ տեսայ Տիկին Ֆէրըրսն ու Րէլֆ Փէյթընը՝ միասին, գլուխ գլխի, տեսարան մը ունեցայ։ Ենթադրել որ... օհ, ոչ, անկարելի էր։ Յիշեցի Րէլֆի համար ձախ բարեւը ինծի՝ այդ օրը, կէսօրին. անկարելի էր.

— Անուն չտուաւ, չխոստովանեցաւ, չըսաւ նոյնիսկ թէ դրամ կորզողը մա՞րդ էր թէ կին. բայց անշուշտ...

— Անշուշտ մարդ մըն է, ըսի. մէկու մը վրայ կասկածներ ունի՞ս...

Պատասխանի տեղ Էքրոյտ հառաչեց եւ գլուխը երկու ձեռքերուն մէջ առաւ։

— Անկարելի է, ըսաւ. խենթ եմ որ այդ տեսակ բաներ կ'անցընեմ մտքէս. ոչ, քեզի անգամ չեմ կրնար խոստովանիլ այն սարսափելի կասկածը որուն մասին խորհեցայ. բայց քեզի սաչափը կրնամ ըսել որ իր մէկ խօսքէն դատելով, խնդրոյ առարկայ անձը իմ տունէս է... չկրնար ըլլալ, սակայն, սխալ հասկցած ըլլալու եմ...

— Ի՞նչ ըսիր իրեն...

— Ի՞նչ կրնայի ըսել. անշուշտ տեսաւ թէ որ տարիճան ազդուեցայ, յետոյ ուրիշ հարց մը կար — ի՞նչ պիտի ըլլար իմ պարտականութիւնս այդ գործին մէջ. մեղսակից կ'ընէր զիս, դէպքը պատմելէն յետոյ. այդ ամէնը շատ լաւ կը հասկնար ան, աւելի լաւ քան ես, ինծի։ Այլեւս, մնացեր էի. քսանըչորս ժամ պայմանաժամ ուզեց եւ խօսք առաւ ինծմէ որ բան չպիտի ընէի մինչեւ այն ատեն. բացարձակօրէն մերժեց տալ անունը այն սրիկային որ դրամ կը կորզէր իրմէ։ Կարծեմ կը վախնար որ կ'երթայի կը ջախջախէի անոր գլուխը. այն ժամանակ կրակին վրայ իւղ թափած պիտի ըլլայինք։ Ըսաւ որ քսանըչորս ժամը լրացած իրմէ լուր պիտի ստանայի։ Աստուած իմ, կ'երդնում, Շէփըրտ, որ մտքէս անգամ չանցաւ թէ ինչ պիտի ընէր... Անձնասպանութիւն որուն պատճառը ես եմ...

— Ոչ, ոչ, մի չափազանցեր. պատասխանատուն դուն չես...

— Խնդիրը այն է թէ ի՞նչ պիտի ընեմ հիմա. խեղճը մեռաւ, ինչո՞ւ քրքրել անցեալը...

— Համաձայն եմ քեզի հետ...

— Սակայն ուրիշ հարց մը կայ. ինչպէ՞ս պիտի գտնեմ այդ սրիկան որ միակ պատասխանատուն է անոր մահուան։ Անիկա տեղեակ էր առաջին ոճիրին եւ լկտիաբար անգղի մը պէս բազմեցաւ։ Տիկինը զոհուեցաւ. սրիկան ազատ-համարձակ պիտի պտտի հիմա...

— Հասկցայ միտքդ, կ'ուզես ետեւէն իյնալ... բայց գիտե՞ս որ ահագին իրարանցում պիտի ստեղծես...

— Այո, այդ մասին խորհեցայ, կը վարանէի արդէն...

— Բնականաբար սրիկան պէտք է պատժուի, բայց վտանգն ալ աչք առնելու է...

Էքրոյտ ոտքի ելաւ ու սենեակին մէջ վեր վար ման եկաւ. յետոյ դարձեալ բազկաթոռին մէջ նստեցաւ։

— Ինծի նայէ, Շէփըրտ, խնդիրը այս վիճակին մէջ կը ձգենք. եթէ իրմէ լուր մը չառնենք, այն ատեն կը մոռնանք կ'երթայ...

— Ի՞նչ լուր կը սպասես իրմէ այլեւս, հարցուցի հետաքրքրութեամբ։

— Հաստատապէս համոզուած եմ որ տեղ մը կամ մէկու մը քով լուր մը ձգած է ինծի համար... չեմ գիտեր ինչու, բայց այդ տպաւորութեան տակն եմ...

Գլուխս թօթվեցի։

— Ոչ մէկ նամակ ձգած է, ըսի։

— Շէփըրտ, կը հաւատամ որ ձգած է. աւելին կրնամ ըսել — գիտակցաբար [illegible] ըլլալ ուզած է ... պէտք ամէն բան երեւան հանել՝ [illegible] վրէժ առնելու համար այն մէկէն որ յուսահատութեան կը մղէր զինքը. ինծի այնպէս կուգայ որ եթէ վերջին վայրկեանին քովը ըլլայի, անպատճառ ինծի պիտի տար սրիկային անունը եւ պիտի աղաչէր որ ամէն գնով գտնէի զայն...

Էքրոյտ ինծի նայեցաւ։

— Տպաւորութեան հաւատացող չե՞ս...

— Այո, կը հաւատամ բայց [illegible] ճամ մը... եթէ, ինչպէս կ'ըսես, իրմէ լուր մը գայ...

Խօսքս բերանս մնաց։ Դուռը բացուեցաւ առանց աղմուկի եւ [illegible] սափորի մը վրայ ներս բերաւ [illegible] մը նամակներ։

(Շար.)

ՓՆՏՌԵՑԷՔ եւ ԿԱՐԴԱՑԷՔ «ՄԵՂՈՒ»

Երգիծաթերթ

Փարիզի եւ Երեւանի [illegible]

Գ. ԱՒԵՏԻՍԵԱՆ